

Agron Gashi - Rasim Selmanaj

LUFTA PËR KOSOVËN

(Rrëfime autentike)

I

DEMOS

Editor:

Lirim Selmanaj
Shtëpia Mediale
DEMOS

Recensentë:

Prof. Dr. Selim Daci
Prof. Ernest Luma

Bashkëpunëtorë:

Çlirimtar Morina
Qëndrim Gashi
Shkëlqim Gashi

Kontribut në përpunimin e intervistave, dha stafi i Gazetës DEMOS: Islam Morina, Aurora Krasniqi, Aurona Zogaj, Libona Gegaj, Pleurat Salihu, Albin Meta, Beadin Sylja, Adhuresa Mukulani, Arjanita Osmanaj dhe Varis Jakupi.

Transkripti i gjeneruar: Liridon Drenica

Dizajni:

Zeni Ballazhi

Gazeta Demos

Prishtinë, 2024

PARAFJALË

"Lufta për Kosovën", si pjesë e një projekti të gjerë, që po vijen me tri vëllimet e para, të botuara njëhërësh, është një përmbledhje e rrëfimeve të disa prej protagonistëve kryesorë, që në forma dhe kohë të ndryshme përfaqësojnë rezistencën dhe ekzistencën e qenies shqiptare, nga gjysma e dytë e shekullit të kaluar, deri në çlirimin e Kosovës.

Ky libër, fillimisht i realizuar si intervista televizive në emisionin "N'Demos" (mars 2022 - qershor 2024), është produkt i gazetës po me të njëjtin emër, por duke e parë impaktin dhe rëndësinë që kishin këto rrëfime, jo vetëm për mënyrën e të thënit, sidomos për përmbajtjen dhe dëshminë, gradualisht u shndërrua në një projekt historiografik, që këto dëshmi të mbeten si dokument dhe monument i kohës.

Fokusi kryesor i këtyre rrëfimeve, ashtu siç ka qenë edhe qëllimi i këtij emisioni, janë vitet e rezistencës shqiptare, konkretisht dy dekadat e fundit. Duke qenë se rrëfimtaret shfaqen herë si kallëzimitarë të gjallë të luftës, herë si të mbijetuar të dhunës dhe torturave çnjerëzore nëpër burgjet serbe, deri në dëshmitarë dhe të mbijetuar të masakrave serbe mbi civilët shqiptarë, këto rrëfime shpesh tejkalojnë një periudhë, duke përfshirë kohë dhe histori të ndryshme mbijetese.

Pjesa më e madhe e rrëfimeve, dëshmojnë një trashëgimi të fortë kombëtare, por edhe familjare, e cila frymë, kur dhe ku bartet nga katër deri në pesë breza. Këto rrëfime marrin hov të veçantë në vitet '45-'60, zhvillohen në vitet '80, dhe kulmojnë në vitet '90, duke nxjerrë në pah jo vetëm aktivitetin politik, por mbi të gjitha atë ushtarak. Në këtë rrjedhë, rezistenca politike artikulohet si një ideologemë e kamotshme, bëhet objekt i një pjese të madhe të rrëfimeve, por rezistenca e armatosur është kryefjala, kryetema e shumicës së këtyre rrëfimeve, qofshin ato me frymë heroike, po ashtu edhe ato plot dramacitet e përvujtni.

Në përgjithësi, këto rrëfime shpërfaqin përpjekjet në formë të rebelimit individual e kombëtar, më vonë të organizuara përmes organizatave klandestine, të cilat fuqishëm shpërthejnë në vitet '80, deri te projekti më i madh i shekullit të kaluar, siç ishte UÇK dhe lufta e saj e drejtë për mbrojtjen e identitetit dhe dinjitetit kombëtar, por edhe vetë qenies shqiptare nga shfarosja gjenocidale serbe.

Gjatë transkriptimit të këtyre rrëfimeve qëllimisht është ruajtur varianti i giuhës së folur, në dialekt, madje edhe si idiolekt, në mënyrë që të triumfojë dëshmia autentike e atyre që e bënë luftën, lirinë. Kjo qasje, përveç që shërben si një dokument historik, gjithashtu është një korpus i pasur për studime të ardhshme filologjike. Kësisoj, ruajtja e variantit të folur, nga një

perspektivë historike, e bën dëshminë më të fortë dhe faktet më të prekshme për brezat që vijnë, të cilët më shumë i besojnë provës së përvojës, sesa rishkrimit teorik të historisë.

Renditja e rrëfimeve nuk është bërë sipas një rendi kronologjik strikt; në disa raste është kombinuar veprimi aktiv politik me aktivitetin konkret ushtarak, pa veçuar personalitete politike (të organizatave klandestine) nga ato ushtarake (UÇK), por duke u përqendruar në rrëfime nga dora e parë, që përbëjnë bazën e së vërtetës historike. Ka raste kur temat dhe ngjarjet e rrëfimeve kryqëzohen, siç ndodh në vitet '90, ku bashkërendohet aktiviteti politik dhe aksionet guerile, prandaj edhe ato janë bashkërenditur krah njëra-tjetrës, qoftë edhe në raste kur ka mospajtime, kundërthënie të vogla e të mëdha, për çfarë mund të nxisin edhe polemika.

Po ashtu, janë një sërë rrëfimesh që i takojnë një linje të pashkëputshme narrative, të cilat krijojnë një pasqyrë të përgjithshme për veprimtarinë e disa prej figurave qendrore ushtarake ose rënien e tyre, akoma pa filluar lufta frontale, siç janë rrëfimet për heronjtë: Luan Haradinaj, Zahir Pajaziti e Adrian Krasniqi, apo edhe bazat themeltare dhe logjistika e UÇK-së e që janë bashkërenduar në trajtë ciklesh, me qëllim që lexuesi t'i marrë si një sintezë rrëfimesh, njëkohësisht për ta lehtësuar kuptimin e kthesave të mëdha. Kjo, po që është një ftesë për ta lexuar këtë libër edhe si një 'poligrafi', me seri rrëfimesh mbi shumë çështje të rëndësishme historike, shumë prej të cilave janë anashkaluar apo edhe keqinterpretuar qëllimisht dhe skajshmërisht.

Gjithashtu, ky libër, edhe pse ka statusin e intervistës, mund të lexohet edhe si monografi, për shembull për themelimin dhe funksionimin e organizatave klandestine në Kosovë dhe jashtë saj, për grupet e para të armatosura, për aksionet e hershme të njërive guerile, për themelimin, rritjen dhe lufën e UÇK-së, për bazat e para dhe logjistikën e saj, për heronjtë e saj me nam dhe heronjtë e heshtur që qëndruan gjithmonë me sy në nishan, për masakra e ngjarje dramatike, në mënyrë që në të ardhmen të kemi një vlerësim historik më objektiv, gjithnjë prej perspektivave të ndryshme.

Libri "Lufta për Kosovën", nuk do të ishte i tillë pa përpjekjet e një shekulli me valëvitjet dhe tronditjet e tij, pa sakrificat dhe dhimbjet e mëdha të secilit dhe secilës që i gjeni në faqet e këtij libri. Prandaj, autorët, përveç që kanë statusin e intervistuesit, së këndejmi kanë statusin edhe të ndërmjetësuesit dhe të përmbledhësit, andaj përgjegjësinë për fjalën, faktet, dëshmitë, e mbajnë protagonistët e këtij projekti të madh, pa të cilët nuk do të bëhej as lufta, as liria e Kosovën, as ky libër që sot e mbani në duar.

Autorët

Prishtinë, 2024

Rrëfimi i Mehmet Hajrizit

MILITANTI DHE MEDITANTI I LËVIZJES NACIONALE

Mehmet Hajrizi është veprimtar i hershëm i Lëvizjes Kombëtare të Kosovës, politikan, profesor dhe publicist. Hajrizi është model i militantit nacional dhe i meditantit politik, bashkëveprimtar i Kadri Zekës dhe trashëgimtar i shumë figurave të rezistencës kombëtare. Madje, një prej kronikanëve dhe ndër penat më të mprehta të veprimtarisë klandestine. Hajrizi punoi për 14 vjet në arsim. Në vitet '70 u bë prijës i organizatës politike me frymë kombëtare (OMLK), duke shtruar rrugën për demonstratat e vitit 1981. Hajrizi ishte kryeredaktor i disa gazetave klandestine dhe u arrestua disa herë për aktivitete politike, duke u dënuar me 12 vjet burg. Pas lirimit, ai u angazhua në Lidhjen Demokratike të Kosovës dhe më vonë u zgjodh deputet. Në vitet '90, Hajrizi mbështeti politikisht Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës dhe mori pjesë në Konferencën e Rambujesë. Ai ka pasur poste të rëndësishme pas luftës, duke përfshirë postin e zëvendëskryeministrit të Qeverisë së Përkohshme të Kosovës. Mbi të gjitha, ai është autor i disa librave publicistikë, monografive historiografike dhe esesh politike.

-Është kënaqësi t'ju kemi në emisionin Demos, aq më tepër një intelektual si ju, të themi me një background të madh nacional, por edhe si autor librash, mbi historinë e organizatave politike dhe veprimtarinë tuaj personale dhe nacionale, të cilat do të provojmë t'i përmbledhim brenda këtij emisioni.

M. Hajrizi: Po, i gatshëm jam, faleminderit.

-Nga ajo sa kemi parë dhe hulumtuar dhe ju njih opinionin publik, nga buron gjithë ajo frymë nacionale juaja, për gjithë këtë veprimtari mbi gjysmë shekulli?

M. Hajrizi: Unë jam Mehmet Hajrizi, i lindur më 1948, në vitet e rënda që përjetonte atëherë Kosova, në një kontekst të rëndë historik të asaj kohe, në Stroc të Vushtrisë, një fshat që shtrihet në fillim të Qyqavicës legjendare. Veprimtarinë e kam filluar diku në vitin 1970. Përgatitjen dhe shkollën e parë patriotike e kam marrë nga vëllai im, Zeqiri, i organizuar dhe ai në vitin 1960 në një organizatë për bashkimin e Kosovës me Shqipërinë, që e udhëhiqte Kadri Halimi dhe Ali Aliu, dy veprimtarë të shquar, të mirënjohur dhe intelektualë. Zeqiri ka qenë i burgosur i Goli Otok-ut famëkeq. Si fëmijë kam dëgjuar nga ai dhe nga bashkëveprimtarët e tij rrëfime për robërinë dhe rezistencën.

Veprimtaria ime ka nisur me kolegë të shkollës normale, atëherë kur dëshironim të bënim diçka edhe në frymën e demonstratave të vitit 1968. Menjëherë pas tyre, ishte një dëshirë e rinisë, e kapur si nga një epidemi, për t'u organizuar në formë të fshehtë (klandestine) që të vepronin për avancimin e statusit të Kosovës dhe për çlirimin e saj e bashkimin kombëtar. Në vitin 1970 kishin filluar të vepronin disa qerthuj veprimtarësh me të cilët vumë kontakte dhe bashkëpunim. Kadri Osmani, kishte disa veprimtarë të organizuar dhe vepronin që herët, madje bashkë me Xhafer Shatrin dhe Binak Ulajn, kishin shpërndarë një trak në njëvjektorin e demonstratave të vitit 1968 dhe ishin arrestuar e kishin mbajtur burg nga disa muaj. Pastaj filluam një bashkëpunim dhe më në fund, më 3 mars të vitit 1973, u mbledhëm që të bashkonim veprimtarët duke formuar organizatën së cilës i vumë një emër modest që të mos binte në sy si e madhe në qoftë se kapej ndonjë material nga regjimi. E pagëzuam "Grupi Revolucionar i Kosovës". Ka disa tipa të revolucioneve dhe njëri prej tyre është ai nacionalçlirimtar. Në këtë kuptim e kemi përdorur fjalën revolucion, ose edhe vetë doktrinën e Marksit, që gjithashtu i shërbente gjithë procesit të dekolonizimit, të luftës së popujve për çlirim nga kolonializmi.

-U fol për vëllain Zeqirin në Goli Otok, një prej frymëzuesve tuaj përveç tjerëve, sepse familja juaj aq sa lexova edhe nga librat e juaj, kishin kaluar sfida të mëdha, nga xhaxhai i vrarë dhe pjesëtarë tjerë të familjes deri në vitet tetëdhjetë te nipit juaj, i rënë në demonstratat e vitit 1981, për të cilin keni një monografi këtu, "Bir i Atdheut", dëshmor Naser Hajrizi, por për çfarë është akuzuar vëllai juaj, Zeqiri dhe sa vjet burg ka mbajtur në Goli Otok? Goli Otok-u dibet që ka qenë prej burgjeve më të tmerrshme serbo-sllave.

M. Hajrizi: Ka qenë i rëndë. Burgu kishte një punishte ku bluheshin gurët, të cilët ua bluanin mushkëritë të burgosurve. Përveç punës së rëndë që kanë bërë, nga një gur të rëndë e ka pasur secili i burgosur që ta barte çdo ditë në krah deri në vendin e punës dhe ta kthente prapë. Këta banonin poshtë, kurse puna ishte lart shpatit.

-Sa vjet ka qenë i dënuar?

M. Hajrizi: Katër vjet i ka mbajtur atje.

-Ju në çfarë moshe ishit, kur ai ishte në burg?

M. Hajrizi: Ai u arrestua në vitin 1960, kur unë isha 12 vjeç. Bashkë me të u dënuan edhe kushëriri ynë i parë, Zenel Hajrizi dhe daja, Banush Ademi, me shumë të tjerë.

-A kishit mundësi ta vizitonit si 12 vjeç që keni qenë?

M. Hajrizi: Jo, madje as në Prishtinë sa ka qenë nën hetime nuk kam arritur të shkoj ndonjëherë. Mbase familja më kursenin, sepse ai ishte i dërmuar fizikisht.

-E kemi këtu librin tuaj "Histori e një organizate politike dhe demonstratat e vitit 1981", i cili më ka bërë shumë përshtypje. Po flasim për organizimet e viteve '60-të të familjarëve tuaj bashkë me të tjerë. U përmend Ali Aliu dhe Kadri Halimi. Dua t'ju citoj për demonstratat e vitit '68: "Një palë e iluzionistëve duke fetishizuar rolin e demonstratave të vitit '68, besonin se Kosova do të avancohej në Republikë". Më është dukur si një interpretim minimizues për rolin e demonstratave të '68-tës. Pavarësisht që jeni dhe protagonist kryesor i shumë aktiviteteve, keni një mendim kritik më ndryshe prej këtyre që vërtet më ka rënë të diskutoj me ta?

M. Hajrizi: Demonstratat e vitit 1968 kishin rëndësi të veçantë historike, sepse pas kryengritjeve shqiptare të fill pas Luftës së Dytë Botërore, për herë të parë populli i robëruar shqiptar nën ish-Jugosllavi dhe jo vetëm në Kosovë, po dilte hapur për të shprehur revoltën, rezistencën dhe vullnetin e tij, duke kërkuar që shqiptarët të bëheshin popull i barabartë në Federatën jugosllave, me Republikën e Kosovës. Më 1968, për herë të parë është kërkuar Republika në demonstratë. Në kontekstin historik demonstrata nuk mund të sendërtonte atë ideal historik të shqiptarëve për bashkim kombëtar që ishte krejtësisht e drejtë e natyrshme dhe legjitime, por madje as statusin e republikës, barazinë kombëtare brenda Federatës. Kërkohej Republika e Kosovës me qëllim që shqiptarët si populli i tretë nga madhësia në Federatën jugosllave, donte të barazohej me popujt tjerë. Kjo ishte një kërkesë që një burrë shteti dhe një politikan i mençur do ta aprovonte, me qëllim që ta ruante pagën në shtetin e vet. Nuk u bë kjo gjatë demonstratës, por me represion u shua, u shua dhe në gjak demonstrata e vitit 1968. Murat Mehmeti, një nxënës i ri u vra mizorisht, kurse të tjerë u plagosën e u dënuan. Pastaj vazhdoi një ndjekje masive. Të tjerët, sidomos politikanë zyrtarë në Kosovë, thoshin tinëz që do të realizohet kjo, sepse është një kërkesë e drejtë

që nuk ka nevojë të organizohet dikush dhe fshehtas të veprojë e të shkojë në burgje. Kjo ishte një demagogji, ishte një mashtrim dhe po mbillnin një iluzion brenda popullit shqiptar, se gjoja do të realizohen të drejtat. Nuk ishte e vërtetë. Kishte edhe qëllimiri që besonin se do të arrihej republika e barazisë, mbasi ishte vullnet plebishitar i popullit. Historia dëshmoi të kundërtën.

- Grupi Revolucionar i Kosovës, a mund të konsiderohet që është derivat ose trashëgimi e lëvizjes së '68-tës, e dikujt tjetër, apo është tipik autentik?

M. Hajrizi: Lëvizje Kombëtare Shqiptare, i quaj të gjitha organizatat, grupet dhe përpjekjet çlirimtare që nga aneksimi i krahinave shqiptare dhe i Kosovës, nga Serbia dhe popujt e tjerë, më 1913. Ajo lëvizje ka qenë e pashuar, kurrë nuk ka pushuar rezistenca kundër pushtimit, kundër ndarjes së tokave shqiptare, por është vepruar në një formë a tjetër. Organizata jonë nuk ishte tjetër vetëm se vazhdimësi e asaj tradite të rezistencës që ishte bërë për dekada me radhë, pra edhe vetë demonstrata e viti 1968.

- Fillimisht ju inkuadroheni në Grupin Revolucionar, apo jeni themelues, apo bashkëthemelues i tij?

M. Hajrizi: Ne, përfaqësues të disa celulave që kishim secili, e themeluam bashkë Grupin Revolucionar të Kosovës (GRK). Unë i përfaqësoja disa veprimtarë. Veprimtarë të organizuar kishin edhe Kadri Osmani, Xhafer Shatri, Binak Ulaj dhe Feriz Seferaj. U mbledhëm të bashkonim gjithë potencialin që përfaqësonim. U bëmë bashkë për ta themeluar organizatën e re "Grupi Revolucionar i Kosovës". Themelues kemi qenë këta emra që i përmenda. Ne përbënim ekipin udhëheqës të organizatës, kurse përgjegjës e zgjodhëm Kadri Osmanin. Unë isha ngarkuar me çështje organizative, Xhaferi me rininë, Binaku me shtypin dhe Ferizi me çështje materiale të organizatës.

- Çfarë ndodhi më vonë, kur u shndërrua apo u futët në Organizatën Marksiste-Leniniste (OMLK)?

M. Hajrizi: E njëjta organizatë është.

- Pse ia ndërruat emrin?

M. Hajrizi: Puna e parë ishte që ne të aplikonim formë të komunikimit me publikun. Filluam me traktet politike. Trakti i parë është shpërndarë te studentët, pastaj edhe te qytetarët, kombinatet e ndryshme, si ai i Stantërgut e të tjerë. E dyta ishte që të bëhej një shtyp klandestin dhe e themeluam organin "Zëri i Kosovës". "Zëri i Kosovës" ishte organi i parë i shtypit tonë klandestin, por edhe i gjithë Lëvizjes Kombëtare Shqiptare të pas Luftës së Dytë Botërore. Numri i parë i tij u përgatit nga fundi i vitit 1973, por u botua më 1 shkurt të vitit 1974. Numri i dytë doli dy muaj më vonë dhe më 6 maj, derisa po përgatitej numri i tretë në shtëpinë e Kadri Osmanit, policia ndërhyri dhe e kapi revistën e

gjysmëdjegur, mbasi e kishte futur në zjarr e shoqja e Kadriut, Shukria. U arrestuan Binak Ulaj dhe Kadri Osmani. Unë duhej të shkoja gjithashtu, por arrita pak pasi ishin arrestuar të dy bashkëveprimtarët.

-Këtu jemi në një natë janari nëse nuk gaboj?

M. Hajrizi: Jo, ka qenë 6 maji i vitit 1974. U arrestuan ata të dy, pastaj edhe Xhafer Shatri, Jashar Alia e të tjerë, derisa po e themelonin Komitetin Lokal të Dukagjinit. Por, nga ajo bërthama udhëheqëse që e quanim Komitet Drejtues, mbeta vetëm unë për ta ringritur Komitetin Drejtues me veprimtarë të tjerë.

-Si ia dolët vetëm ju të shpëtonit? A është kjo periudhë kur ka qenë Kadri Zeka në Kosovë bashkë në organizatë me Hydajet Hysenin, apo është më herët?

M. Hajrizi: Jo, jo, kjo më herët ishte.

-Në këtë periudhë nuk ka qenë Kadri Zeka?

M. Hajrizi: Kadri Zeka nuk ka qenë atëherë në Komitetin Drejtues. Ai është organizuar sa e mbaj mend diku në vitin 1973, bashkë me Hydajet Hysenin. Të kthehem te pyetja e mëparshme. Unë nuk jam arrestuar krejt rastësisht atë natë. Kam shkuar edhe unë me disa materiale e mjete teknike në dorë, por në derë kanë dalë bashkëshortja e Kadriut dhe vajza e tij dhe më thanë që Kadriun e kanë arrestuar bashkë me Binakun, andaj tërhiq shpejt sepse disa silueta dukeshin që po e vëzhgonin shtëpinë. Materialet e shkruara ua dhashë që t'i digjin dhe jam tërhequr maleve që t'i humbisja gjurmët. Pastaj më është dashur ta vazhdoja punën dhe ta kompletoja udhëheqjen. Sapo e kishim formuar dhe një komitet të studentëve, të cilin e kishte marrë në ngarkim Xhafer Shatri. Aty ishin dhe Rexhep Malaj, Gani Sylaj, Hydajet Hyseni dhe Ilmi Ramadani. Fillimisht e kam tërhequr nga Komiteti i Studentëve në Komitetin Drejtues Gani Sylajn, që të përgatisnim numrin tjetër të "Zërit të Kosovës", pa u vërejtur që ishim dëmtuar. Unë po shkruaja me dy a tri pseudonime, që të lija përshtypjen se nuk ishte arrestuar udhëheqja. Më vonë në Komitetin Drejtues ka ardhur edhe Hydajet Hyseni.

-Është prezantuar dhe në librin tuaj, shumë të rëndësishëm dhe i shkruar me një finesë të jashtëzakonshme shkencore, "Histori e një organizate politike dhe demonstratat e vitit 1981". E shikova renditjen e shkrimeve që janë bërë në këtë kohë në shtypin klandestin të organizatës suaj dhe më interesuan pseudonimet. Kush është Drini, pseudonim i kujt ishte?

M. Hajrizi: I Gani Sylajt.

-Gjin Dukagjini?

M. Hajrizi: Gjin Dukagjini ishte i Binak Ulajt.

-Selman Karadaku a ju kujtohet?

M. Hajrizi: Ishte i Xhafer Shatrit.

-Njëri prej tyre që kishte disa shkrime, disa herë, Lekë Kraja?

M. Hajrizi: Lekë Kraja isha unë.

-Po, Bashkim Gollaku kush ishte?

M. Hajrizi: Bashkim Gollaku ishte Kadri Osmani.

-Fitim Drenica kush ishte?

M. Hajrizi: Ishte Feriz Seferaj.

-Hys Derveni?

M. Hajrizi: Hydajet Hyseni.

-Si e bëtë zgjedhjen e këtyre pseudonimeve apo nofkave?

M. Hajrizi: Krejt rastësisht, pa ndonjë kriter të veçantë.

-Ju jeni i angazhuar shumë më herët. Kur jeni takuar për herë të parë me Kadri Zekën dhe kur është angazhuar në Komitetin Drejtues?

M. Hajrizi: Rrjedhja e zhvillimeve në organizatë u vendos në binarë të konsolidimit. Pas arrestimeve të 6 majit 1974, Komiteti Drejtues përbëhej prej Ganiut, Hydajetit dhe meje. “Zëri i Kosovës” është botuar edhe disa kohë me 5-6 numra, pastaj e kemi ndërprerë dhe i hoqëm ato kopertina, sepse po të kapej nga policia ndonjë numër i tij, kuptohej që po vazhdonte veprimtarinë organizata edhe pse ishin arrestuar disa veprimtarë. Radhët e dëmtuara u riorganizuan shpejt dhe u konsoliduam edhe në Komitetin Drejtues. Unë jam zgjedhur më 1974 udhëheqës i organizatës, për t’u rizgjedhur deri më 1982, kur jam arrestuar. Komiteti Drejtues megjithatë ende nuk ishte i plotë pas arrestimeve. Duhej të vinte sigurisht edhe Rexhep Malaj, por ai ishte shumë i rrezikuar, sepse mbahej në survejim policor, prandaj duhej ta kursenim që të mos rrezikohej dhe një herë udhëheqja. Ai e ka udhëhequr herët celulën me Hydajet Hysenin dhe Kadri Zekën. Pas arrestimit të Xhafer Shatrit, Rexhep Malaj e ka drejtuar Komitetin e Studentëve. Në Komitetin Drejtues duhej të ofronim dhe veprimtarë të tjerë, të formuar e të përparuar, sepse do të kishin rol më të rëndësishëm. Në vitin 1975, nëpërmjet të Hydajetit ka ardhur Kadri Zeka në Komitetin Drejtues. Unë e njihja figurën morale, politike e kombëtare të Kadriut, por për herë të parë u takuam në detyrën e tij të re, në Komitetin Drejtues. Kadri Zeka me të ardhur aty, ka marrë përgjegjësitë me seriozitet dhe përkushtim. Në raste të veçanta si ky, ne aplikonim metodën e kooptimit, por kryesisht kemi bërë zgjedhjen e kandidatëve brenda organizatës, duke përfshirë edhe udhëheqësin e saj, madje me vota të fshehta.

-Organizata me një nominim, një emërtim të tillë, Organizata Marksiste-Leniniste, një organizatë e fshehtë dhe me vota të fshehta, një organizatë tipike e tillë, si ishte e mundur?

M. Hajrizi: Është e mundur. Emërtimi marksiste-leniniste, nuk e cenonte aspak karakterin nacionalçlirimtar të organizatës, as demokracinë e brendshme të saj.

-Mund t'ju ndërhyj diçka të më sqaroni, sepse vërtet kam një respekt të veçantë për ju, për punën, veprimtarinë tuaj dhe për mënyrën se si i trajtoni këto çështje. Brezi i ri ka nevojë të na shpjegoni, duke u nisur jo vetëm nga ky emërtim i kësaj organizate dhe koncepti i saj, por edhe tjera, shembull: Organizata Marksiste-Leniniste, Lëvizja Nacionale-Çlirimtare e Kosovës, Lëvizja për Çlirim Nacional dhe Social e Kosovës, Partia Komuniste Marksiste-Leniniste e Shqiptarëve në Jugosllavi, Fronti i Kuq Popullor, Grupi Marksist-Leninist për Çlirimin e Kosovës e të tjerë. Si mund ta kthjellim këtë problem, çka kanë qenë, a të gjitha kanë qenë majtiste? Dhe, në anën tjetër i trumbetojnë se kanë kryer veprimtari nacionale. Vërtet ka qenë ideologjia nacionale apo indoktrinimi i ndonjë vije tjetër majtiste?

M. Hajrizi: Gjithë studiuesit seriozë në botë, kur flasin për Enver Hoxhën, bie fjala (le të përmendim atë në radhë të parë), thonë që ai ishte nacionalist mbi të gjitha. Kurrë komunizmi nuk e ka përjashtuar patriotizmin, kurrë nuk e ka përjashtuar dashurinë për atdheun dhe për çlirimin e tij. Partia Komuniste e Shqipërisë, ka bërë luftë nacionalçlirimtare, e ka udhëhequr atë luftë në Shqipëri. Nuk kishte asnjë kontradiktë aty. Është gabim kur thonë njerëzit edhe të jesh i majtë edhe patriot nuk shkojnë bashkë. Shkojnë bashkë, qysh nuk shkojnë bashkë, bile determinohen. Edhe komunizmi e determinonte patriotizmin edhe luftën nacionalçlirimtare. Të merrnim një orientim të djathtë, ne do të akuzoheshim pastaj nga Jugosllavia si shërbëtorë të reaksionit ndërkombëtar. Ne edhe ashtu pa qenë të djathtë, u quajtëm kundërrevolucionarë. Nuk jemi dënuar për marksizëm e leninizëm, por për kundërrevolucion dhe kundërrevolucioni është e kundërta e komunizmit. E dyta, në programin tonë kishim bashkimin e kombit dhe ky bashkim duhej të bëhej me një vend socialist, siç ishte Shqipëria. Mund të marrësh me mend që në qoftë se do të ishim një lëvizje e djathtë, do të na identifikonte dhe vetë Shqipëria me ato lëvizje që i quanin mërgatë reaksionare, si legaliteti etj. që ishin shpërndarë në botë dhe e dëmtonin Shqipërinë. Ne do të futeshim në kallëp të tyre dhe jo vetëm që nuk do ta kishim përkrahjen e Shqipërisë, por do të luftoheshim prej saj. Ne dëshironim të ishim në një farë pajtueshmërie, kompatibilë me Shqipërinë, sepse do të bashkoheshim dhe jo të luftonim me të. Nuk mund të bashkohej në një shtet gjysma me orientim të djathtë borgjez, kapitalist dhe gjysma me orientim të majtë komunist. Duhej të përshtateshim me realitetin, me kontekstin historik në Shqipëri. Në këtë kontekst duhet parë zhvillimet historike edhe nga këndvështrimi aktual.

-Megjithatë, ju nuk jeni larguar nga vija nacionaliste asnjëherë?

M. Hajrizi: Jo. Programi ynë është botuar te libri dokumentar “Nga Grupi Revolucionar te Fronti i Republikës” dhe atje shihet që askund nuk përmendet revolucioni shoqëror, por ai nacionalçlirimtar.

-Në 45-tën, e ke Organizatën Nacional-Demokratike, e drejtuar nga Ajet Gërguri, që në Luftën e Dytë Botërore dhe e ka një emërtim pak më të butë, më të pranueshëm, por nga këndvështrimi i sotëm duket më vizionar dhe më i pranueshëm.

M. Hajrizi: Në një intervistë të “Zëri”, (5 maj 2006, f. 6), Mahmut Bakalli, duke folur për organizata të Lëvizjes Kombëtare Shqiptare të kohës kur ishte në krye të Lidhjes Komuniste në Kosovë ka thënë: “...por, mbi të gjitha veprimtarinë e tyre e kishin fokusuar në zgjidhjen e çështjes kombëtare në Kosovë dhe përgjithësisht të shqiptarëve në ish Jugosllavi... Edhe ne në Kosovë kemi bërë gabimin trashanik ndaj këtyre të rinjve dhe gjithnjë më bren ndërgjegjja...”. I vetmi nga ajo klasë politike e së kaluarës, është Mahmut Bakalli që ka shprehur një pendim dhe mund të thuash një si kërkim falje për atë çfarë ka ndodhur dhe ato që kanë bërë kundër nesh.

-E lexova edhe te libri juaj “Sprova të çlirimit”, por sidomos te libri “Histori e një Organizate Politike...”... Ka qenë një natë e vonë diku në ‘74-tën, kur vendosët të reëzistonit me armë, ju, Kadri Osmani, Xhafer Satri dhe Binak Ulaj. Si ka qenë rasti?

M. Hajrizi: Siç thashë, në fund të vitit 1973, ishte përgatitur numri i parë i “Zërit të Kosovës”. Për ne ishte kjo ndërmarrje historike. Po nxirrnim një revistë të shtypit të lirë, të fjalës së lirë dhe një revistë që frymëzon, mobilizon dhe që thotë të vërtetën. Më 1 shkurt 1974 e kishim shtypur në shtëpinë e vëllait tim Bahtirit dhe e kishim sistemuar nëpër dyshe me për ta lidhur. Ishte veprimi i fundit para shpërndarjes. Në mëngjes herët, diku ishte ora katër, dëgjua uturimë makinash dhe patëm përshtypjen se po rrethoheshim nga policia, sepse nuk kalonin makina atypari. Po të vinin, çfarë të bënim në atë rrethanë? Të na kapnin numrin e parë të revistës sonë në finalen e përgatitjes? Nuk mund të pranohim, ishte e pamundur. E kishim një shishe me benzinë dhe shkrepën që t’u venim flakën materialeve në rast të tillë. Kishim vetëm dy revole aty. Unë meqë isha zot shtëpie, qesh trim, apo jo, duhej të merrja një revole patjetër (*qeshë*). Kadriu e rrëmbëu gjithashtu tjetrën. Xhaferit dhe Binakut u thamë “në qoftë se e dëgjoni krismën e revoles, atëherë futni flakën materialeve !” Dolëm...

-Ju e kishit marrë revolen për të bërë një krismë, për të sinjalizuar apo për të zbrazur aty ku duhej?

M. Hajrizi: Edhe për të sinjalizuar por edhe për të mbajtur disa minuta policinë që mos të hynte brenda, derisa ta kryenin punën koleget. Me dy revole nuk luftoheshin pushkët e gjata të policisë dhe armatimin deri në dhëmbë, jo pak por 30-40 policë që vinin në raste të tilla. Ndërkohë, ata që kishim lënë brenda, mund të shpërthenin rrethimin dhe të dilnin, se kishte hapësirë që të iket dhe ndoshta edhe ne pas tyre. Dolëm, por kishin kaluar makinat, nuk kishim qenë të rrethuar. Gabimi ynë ishte atëherë, pse nuk caktonim roje në rrugë, t’i vëzhgonin hyrjet dhe të na sinjalizonin po të vinin policia, që të tërhiqeshim nga aty.

-A keni pasur veprimtarë të tjerë të kësaj periudhe, meqë po flasim për vitet '70-të?

M. Hajrizi: Po, organizata është zgjeruar në vitin 1975 dhe në vijim me shumë veprimtarë, kurse nga fundi i dekadës kishte disa qindra veprimtarë. Pas arrestimeve të vitit 1974, në vitin 1975 edhe një herë u goditëm nga Policia, duke arrestuar edhe 13 veprimtarë të organizatës tonë me grupin e madh, me në krye Adem Demaçin.

-Në mesin e tyre...?

M. Hajrizi:...Rexhep Malaj.

-Përveç Rexhep Malajt?

M. Hajrizi: Ilmi Ramadani etj. U deshtë përsëri të merremi me riorganizimin atje ku ishin dëmtuar radhët nga një gjykim i montuar.

-Kur ndodhi arrestimi i parë i juaji?

M. Hajrizi: Më vonë, në vitin 1979, me rastin e një trakti që ishte shpërndarë njëkohësisht brenda një ore në qytetet kryesore të Kosovës.

-Çfarë shkruhej në atë trakt dhe kush e shkroi?

M. Hajrizi: Në vjeshtë të vitit 1979 Josip Broz Tito kishte ardhur në Kosovë. Ai u kishte thënë udhëheqësve zyrtarë të Kosovës që lëvizja nacionaliste dhe irredentiste shqiptare po vepronte me intensitet, prandaj duhej ta intensifikonin luftën kundër saj. Nga ana tjetër, qytetarëve u thuhej sikur ai kishte ardhur për hallet e Kosovës, për të mirën tonë. Detyra jonë ishte ta demaskonim demagogjinë dhe ta paraqisnim qëllimin dhe fytyrën antishqiptare ashtu siç ishte në fakt. Traktin e kam shkruar unë dhe është shpërndarë në 5-6 qytetet më të mëdha të Kosovës brenda natës. Kjo bëri shumë jehonë dhe la përshtypjen që ishte një organizatë e madhe që sinkronizoi shpërndarjen e traktit gjerësisht.

-Si u dekonspiruat ju?

M. Hajrizi: Nuk u dekonspiruam.

-U arrestuat?

M. Hajrizi: U arrestova, por pa fakte. Ata bënë arrestime kuturu, si plumbat qorr, nëse e kapnin dikë. Mua më kapën bashkë me Gani Sylajn dhe nuk doli asgjë, sepse ishim vetëm dy vetë dhe nuk mund të rridhnin informacionet nga anë të ndryshme që ata të kapnin fillin e organizimit. Asnjë fakt nuk e patën për mua që isha i organizuar as që kisha shkruar ose shpërndarë traktin. Meqë e kisha shkruar traktin, kisha parasysh rrezikun e identifikimit të shkrimit me letrat dhe deklaratat që shkruaja në burg, prandaj e deformatoja krejtësisht sintaksën duke përdorur një gjuhë të përzier dhe të ngatërruar në pikëpamje gramatikore (qeshë).

Nuk gjetën fakte as prova dhe më dënuan për propagandë, sepse më kishin gjetur disa shirita të incizuar me emisione të Radio Tiranës dhe një revole. Vazhduan hetimet dy muaj, por nuk doli gjë. Në mungesë të provave, më liruan.

-A është e vërtetë që arrestimin tuaj të parë e kanë bërë para nxënësve?

M. Hajrizi: Jo, para nxënësve më kanë arrestuar herën e dytë. Më arrestuan në shtëpinë time, bashkë me Gani Sylajn. Ganiun pasi mbajti edhe ai dy muaj dhe nuk doli gjë, e lidhën me disa veprimtarë në Maqedoni dhe e dërguan atje, ku u dënua me gjashtë vjet burgim. Unë pas dy muajve u lirova dhe vazhdova veprimtarinë, por tani me një kujdes të shtuar. Siç shkruante shtypi serb, pas porosive që la Tito janë arrestuar rreth 500 shqiptarë në Kosovë. Burgosën dhe dënuan edhe disa veprimtarë të “Lëvizjes Nacionalçlirimtare...”

-Për shumëzimin e organeve të shtypit, të trakteve, të materialeve e botimeve të veçanta, cila ishte teknologjia që keni përdorur?

M. Hajrizi: Mjete të shumëzimit e të fotokopjimit, shaptilografë, geshtetnerë etj. nuk mund të bliheshin nga privatët, sepse i posedonin vetëm institucionet, kompanitë shtetërore etj. Fillimisht ne nuk kishim mjete të tilla. I bënim vetë geshtetnerët, në mënyrë artizanale i punonim me dorë; një dërrasë, cilindër të makinës së shtypit, letër dylli, beze dhe ngjyrë. Me to shumëzoheshin traktet për mrekulli, lexoheshin shumë mirë. Detyrimisht duhej të shkonim në institucione të ndryshme dhe të rrëmbenim mjete më të sofistikuara për shumëzim të materialeve.

-A është e vërtetë që keni rrëmbyer prej institucioneve shaptilografë?

M. Hajrizi: Po, po, dhe jo një, por disa. Edhe makina shkrimi dhe geshtetnerë. Dëshiroj shumë të gjenden ku janë se ato nuk janë zhdukur dhe të sillen në muze.

-Për cilat raste po flasim, ku janë marrë, kush i ka rrëmbyer shaptilografët?

M. Hajrizi: Kanë rrëmbyer shumë veprimtarë, si Xhafer Shatri e Hydajet Hyseni, Ilmi Ramadani e Rexhep Malaj, Jashar Alia e Sami Dërmaku etj., se nuk po mund t’i kujtoj të gjithë. Janë rrëmbyer në institucione, atje ku kishte.

-U fol për Kadri Zekën, ndërkohë ju duke qenë se rritnit volumnin e shkrimeve në revistat propagandistike, kur ndodh bashkëpunimi juaj, i organizatës suaj për herë të parë me Jusuf Gërvallën dhe organizatën e tij?

M. Hajrizi: Ne hoqëm dorë nga “Zëri i Kosovës” që mos të identifikoheshim me kolegët tanë të burgosur, sepse do t’i kthenin përsëri në gjyq. Duhej patjetër të shkëputeshim prej tyre në pikëpamje policore. Pastaj është botuar një tjetër revistë “Pararoja” dhe në tetor të vitit 1980 ka filluar botimi i organit tjetër, më i njohuri, më i pasuri, i shpërndarë në mijëra ekzemplarë, “Liria”. Ky ka qenë organi ynë kryesor i shtypit. “Liria” është shpërndarë gjerësisht ndër qytetarë në

Kosovë e në viset e saj përreth, por edhe jashtë. Jusuf Gërvallës i ka rënë në dorë “Liria” dhe ka shkruar në organin e tij të shtypit “Lajmëtari i Lirisë” që i kishte pëlqyer dhe i kishte bërë shumë përshtypje, prandaj i ftonë lexuesit e “Lajmëtarit të Lirisë”, që ta gjenin “Lirinë” dhe ta lexonin. Kadri Zeka atëherë ishte jashtë. “Liria” është përgatitur në Kosovë, por me përkujdesjen e Kadri Zekës është shtypur jashtë, me mjete më të mira se këtu. Kadri Zeka ka vënë kontakt me Jusuf Gërvallën. Ky ka qenë takimi i parë nga një përfaqësues i organizatës sonë dhe i Jusuf Gërvallës. Kadriu fillimisht është prezantuar si i “Lirisë”, siç quheshim ne atëherë. Jusuf Gërvalla ka pasur teknikë më të avancuar të shtypit dhe e ka ndihmuar botimin e “Liria”-s me cilësi shumë më të lartë. Mund të vërehet dallimi cilësor midis numrit të parë dhe atyre vijues të organit të shtypit tonë “Liria”. Jusuf Gërvalla ka bashkëpunuar me “Liria”n dhe ka kontribuar me shkrime për të.

-A ka bashkëpunuar organizata juaj me organizatën që e drejtonte Jusuf Gërvalla?

M. Hajrizi: Jusufi e kishte pezulluar organin e vet të shtypit dhe i kontribuonte “Liria”-s. Të gjitha demonstratat shqiptare në Evropë (janë një 11 sosh më duket), që janë bërë në vitin 1981 në solidarizim me kryengritjen në Kosovë, janë organizuar bashkë nga Kadri Zeka, Jusuf e Bardhosh Gërvalla, Ibrahim Kelmendi etj. Ata i kanë udhëhequr këto demonstrata. Këto fakte flasin, jo vetëm për bashkëpunim, por më shumë; për një bashkim në veprim.

-Fronti i Kuq?

M. Hajrizi: Ibrahim Kelmendi kishte “Frontin e Kuq”. Ai botonte gjithashtu një organ të vetin, “Bashkimi”.

-A koma po diskutohet një dilemë shumë e madhe. Natën e 17 janarit, a u bënë bashkë këto organizata apo nuk u bënë bashkë?

M. Hajrizi: Unë atëherë kam qenë në burg. Në shkrimet e mia u jam referuar dëshmiave të veprimtarëve të asaj kohe. Ibrahim Kelmendi shkruan që atë natë, më 17 janar 1982 është arritur bashkimi. Saime Isufi, bashkëveprimtare jona dhe bashkëshorte e Kadri Zekës, gjithashtu thotë se atë ditë Kadriu ka shkruar të bisedojnë për bashkim. Kadriu kishte jo më shumë se dy javë martesë me Saime Isufin. Duhet të kthehet dokumentacioni (nëse ka ekzistuar për bashkimin) që është marrë nga policia gjermane atë natë që ne ta dimë saktë nëse është arritur bashkimi. Ibrahim Kelmendi thotë që nuk ka qëndruar deri në fund aty, sepse kishte një angazhim tjetër. Aty kanë vazhduar punën Jusufi, Kadriu dhe Bardhoshi dhe me gjasë duhej të qëndronin tërë natën, sepse Kadriu dëshironte t’i bënte telefonatë Saimes që ta njoftonte se nuk do të kthehej atë natë (mbase kishin ende punë). Në atë terr nate ata u vranë tinëzisht nga pusia e UDB-së.

-Çështje më vete është që zhvendoset pothuajse një muaj pas, një date tjetër e bashkimit. Pretendimet tjera të Ibrahim Kelmendit, të Sabri Novosellës, madje edhe me ton polemizues për

këtë çështje. Ju besoni që është bërë bashkimi, sepse ju keni pasur një rrjet komunikimi me Kadri Zekën?

M. Hajrizi: Kur isha në burg jo, ka qenë e pamundur të komunikoj. Kadri Zeka ka qenë i autorizuar prej nesh që të bënte bashkimin me ato organizata, prandaj dhe ky ka udhëtuar bashkë me Bardhoshin, vëllain e Jusufit nga Gjermania deri në Turqi që të bisedonte me Sabri Novosellën për bashkim, por nuk ishte arritur.

-Thuhet që kjo ka dështuar.

M. Hajrizi: Po.

-Si e keni kuptuar më vonë, ku ishte problemi dhe cili ishte shkaktari që krijoi këtë dështim?

M. Hajrizi: Vetëm mund të supozoj, sepse nuk kemi asnjë dokument që flet për shkakun e mosbashkimit. Kadriu ka shkuar me Tezat e Frontit..., të përpiluara nga ne në Kosovë, në maj të vitit 1981. Vetë emërtimi *teza*, tregon që ishte një dokument projekt dhe mund të diskutohej, sepse nuk ishte Bibël as Kuran. Ne bëmë këtë projektprogram për Republikën e Kosovës që t'ua jepnim organizatave tjera klandestine, si propozim për diskutim dhe bashkim. Kur të uleshim të bisedonim, mund ta ndryshonim ndonjë paragraf, ide a formulim që ta bënim të pranueshëm për të gjithë. Tezat nuk mund të ishin shkaktare, sepse ato mund të ndryshoheshin. Kadriu nuk ka shkuar atje të thoshte tezat nuk mund të preken, sepse nuk do të ishin teza më. Nuk dua të spekuloj e të supozoj se cili ka qenë shkaktari i vërtetë i dështimit.

-Në bazë të leximeve që kam, rrëfimeve që kanë bërë ish të burgosurit dhe veprimtarë, sidomos të këtyre organizatave, ka pasur disa përplasje mes këtyre organizatave, por dhe për çështje se cila organizatë po hyn nën ombrellën e tjetrës. Ibrahim Kelmendi ia adreson Sabri Novosellës një këmbëngulje, kokëfortësi të tillë me qëllime të tij.

M. Hajrizi: Nuk e di, mund të jetë. Ibrahim duhet t'i dijë më mirë se unë këto, sepse ai ka qenë aty në korrent të ngjarjeve, kurse unë kam qenë brenda burgut dhe nuk kam ditur se çfarë po ndodhte. Andaj nuk dëshiroj të lëshohem në spekulime, por më kanë thënë që Jusufi ka qenë gati të bënte dhe formalisht bashkimin me OMLK-në atëherë, ndoshta më shumë se të tjerët, sepse një bashkim ishte krijuar, jo në letër, jo në një aleancë të paprinciptë, por ishte krijuar në veprim në demonstrata, të cilat ata i bënin bashkë. Ishin bashkuar ata derisa po vepronin bashkërisht. Po të kish dashur secili si bajraktar me flamurin e vet të tërhiqej, nuk do të ishin bashkë, do të organizonte secili në vete demonstrata, por i bënë bashkë dhe e bënë bashkimin në veprim e sipër.

-Mbërritëm te vitet e '80-të, sidomos në demonstratat e vitit 1981, të cilat ju e quani kryengritje, të tjerët demonstrata. Në një tekst tuaj, më kanë lënë përshtypje se si i rreshtoni dhjetë qëndrime të gabuara ndaj demonstratave. Kush i organizoi dhe cilat janë disa nga qëndrimet më të gabuara ndaj demonstratave të vitit 1981?

M. Hajrizi: Qëndrimi më i gabuar ka qenë kur demonstratat janë shpallur kundërrevolucion. Ky kualifikim është konstruktuar me qëllim që dënimet të jenë drakonike për pjesëmarrësit e asaj kryengritjeje, por edhe të sulmohej energjikisht dhe egërsisht Kosova. Qëndrimi tjetër pas tij, është ai i udhëheqjes së atëhershme zyrtare të Kosovës, që pranoi këtë kualifikim dhe pranoi dhe një front antishqiptar, që u krijua në gjithë Jugosllavinë kundër Kosovës, kundër kulturës e traditës shqiptare, kundër çdo arritjeje dhe vlere, duke dëmtuar shumë Kosovën me këto sulme. Jo vetëm kualifikimi, por edhe shpjegimet shpeshherë demagogjike se gjoja Republika e Kosovës do të arrihej në tavolinën e gjelbër, prandaj nuk kishte nevojë të bëheshin kryengritje, demonstrata e protesta, sepse udhëheqja e Kosovës po punonte në drejtim të realizimit të Republikës, e që nuk ishte aspak e vërtetë. Gabimisht ose me qëllim kryengritjes së vitit 1981 i mohohet ideja e shtetësisë për Kosovën, mohohet roli i Lëvizjes Kombëtare Shqiptare dhe i Shqipërisë në kryengritje, mohohen shkaqet e vërteta të kryengritjes, dimensionit dhe rëndësia historike e saj etj. Kryengritjen e organizoi dhe drejtoi Lëvizja Kombëtare Shqiptare, kurse e tëra është vepër jo e ndonjë fantomi të jashtëm, por ekskluzivisht e popullit shqiptar.

-A nuk ishin më të rënda interpretimet që ka pasur të infiltruar nga Bashkimi Sovjetik dhe këto janë nxitur nga Bashkimi Sovjetik, pastaj edhe se janë organizuar nga Tirana zyrtare?

M. Hajrizi: Po, ishin edhe këto, por kurrë nuk u argumentuan. Unë kam analizuar nja dhjetë këso qëndrimesh, duke i quajtur butë: të gabuara. Në të vërtetë, ato ishin armiqësore ndaj kryengritjes, sepse ishin shpifje. Kurrë nuk u vërtetua që ka qenë e lidhur cilado organizatë çlirimtare e Kosovës me ndonjë shërbim sekret të jashtëm, qoftë nga blloku i Lindjes apo i Perëndimit. Lëvizja Kombëtare Shqiptare ka qenë autentike, e dalë nga vetë gjiri i shqiptarëve, i popullit shqiptar. Ne kishim punuar dhjetë vjet rresht për ta përgatitur faktorin subjektiv që të ndodhte kryengritja me të dy faktorët, objektivë dhe subjektivë. Demonstrata kishte shpërthyer nga studentët dhe me kërkesa minimale atëherë, sociale, pastaj mori karakter politik çlirimtar nga Lëvizja Kombëtare Shqiptare dhe pikërisht të mos ndodhte që të hynin shërbimet e huaja aty dhe të jepnin karakter tjetër. Lëvizja Kombëtare Shqiptare e ka orientuar demonstratën në qëllimin çlirimtar dhe jo destruktiv për ta dëmtuar Kosovën. Lëvizja e ka mbrojtur karakterin çlirimtar të kryengritjes, pa lejuar që të instrumentalizohet nga jashtë dhe t'i devijohet qëllimi.

-Pastaj ju u arrestuat, cila ishte aktakuza ndaj jush dhe kush ishin arrestuar në organizatën tuaj në të njëjtën kohë?

M. Hajrizi: U arrestua pothuajse i tërë Komiteti Drejtues. Nga Komiteti Drejtues mbeti pa arrestuar vetëm Kadri Zeka që ishte jashtë dhe nuk mund ta arrestonin, prandaj e vranë. Kishim dhe një organ tjetër, Komitet Ekzekutiv e quanim edhe anëtarët e tij u arrestuan, përveç Saime Jusufit që ishte po ashtu

jashtë. U arrestuan dhe shumë veprimtarë të tjerë dhe u dënuan. Na ndanin në grupe më të vogla në gjyqe që të mos kishte efektin bombastik, të thuhej u dënuan 100 veta. Në Prishtinë u dënuam 19 veta, u dënuan po kaq gati edhe në Gjilan, pastaj në disa gjyqe i shpërndanin njerëzit tanë të së njëjtës organizatë. Ne akuzoheshim për kundërrevolucion. Shumë veprimtarë të OMLK-së u dënuan, por më shumë mbetën pa u arrestuar, sepse kjo organizatë kishte mbi 500 veprimtarë.

-Me sa vjet burg u dënuat ju?

M. Hajrizi: Jam dënuar me 12 vjet burgim. Në aktakuzë shkruan se jam angazhuar në veprimtari diku në vitin 1976. Nuk e kam pasur të lehtë t'i mohoj vitet tjera më herët, por ishte e domosdoshme për të bërë shpëputjen me kolegët e arrestuar më 1974, sepse në të kundërtën do të riktheheshin në gjykim. Asnjë nga Komiteti Drejtues nuk ka pranuar në hetime as para gjyqit se isha udhëheqës i organizatës.

-Prej këtyre 12 vjetëve, sa keni mbajtur burg?

M. Hajrizi: Kam mbajtur rreth 9 vjet, sepse u bë një amnisti e përgjithshme për shkak të transformimeve që ndodhën me rrënimin e socializmit.

-Një gazetar duke përcjellë procesin tuaj gjyqësor në atë kohë, shkruante për ju mes tjerash, po e citoj: "Ai mbronte pikëpamjet e grupit me kokëfortësi dhe me një farë qetësie dhe urtësie".

M. Hajrizi: Shkroi në disa vazhdimë ai. Mbase mendonte se do t'i shkulinim flokët nga pendimi. Ai e dinte çfarë shkruante, pse dhe sipas cilës porosi. Ne fillimisht nuk kemi dashur të flasim, por patëm rast të takohemi me Gani Sylajn bashkë dhe biseduam se ndoshta më mirë është t'i shprehim pikëpamjet tona, jo mbrojtjen se nuk kishe pse të mbroheshe, kur ata nga lart kishin vendosur dënimin. Dëshironim t'ia thoshim dhe publikut, le ta dinin njerëzit që nuk ishim rastësisht aty dhe nuk heqim dorë nga bindjet, pikëpamjet tona dhe nga lufta jonë.

-A i bie kjo që ju keni qenë ndër më të ژهshmit e këtij grupi?

M. Hajrizi: Nuk e kam matur kurrë këtë intensitet me të tjerët, (qeshë), por kisha një farë përgjegjësie.

-Në libër thoni se Hydajet Hysenit, për shkaqe shëndetësore, iu shty procesi gjyqësor, dënohet një muaj më vonë me 15 vjet burgim. A vërtet ka qenë në gjendje të keqe shëndetësore dhe mjaft i torturuar?

M. Hajrizi: Nuk e dinim. Në ato vendime që na vinin gjatë procesit hetimor, thuhej për shembull, Mehmet Hajrizi ka vepruar bashkë me Hydajet Hysenin, i cili ndodhet në arrati. Ne po besonim se mund t'i ishte shmangur arrestimit. Kam biseduar dhe me Berat Luzhën, edhe ai tha kam besuar se me të vërtetë ka

shpëtuar nga arrestimi. Unë ndjehesha mirë në qofte se dikush prej nesh i ka shpëtuar arrestimit, sepse do t'i përtërinte radhët, sikur që i kishim përtërirë në vitin 1974. Në të vërtetë nuk kishte ndodhur arratisja, por u deshtë që të deklaronte një neuropsikiatër që ai ka një gjendje depresive, prandaj nuk mund të jetë i pranishëm sot në gjyq.

-Më 10 korrik 1982, kur ju dënoheni në Gjykatën e Qarkut në Prishtinë, mungonte gruaja juaj. Pse?

M. Hajrizi: Kisha vërejtur që mungonte, por nuk e dija pse. Ajo ishte veprimtare e organizuar që nga viti 1973 dhe mund të ishte arrestuar, mendova fillimisht. Ishte dhe shtatzënë, por nuk e dija terminin e lindjes. Ankthin ma ndërpreu bashkëshortja e Gani Sylajt. Më thirri nga pas, ku ishin ulur familjarët. Nuk lejohej të komunikonim me familjarët, por ajo i hyri rrezikut e para. Ktheva kokën prapa, e pashë dhe e dëgjova tek më thoshte me buzë në gaz: “E ke një djalë”. Unë e kisha një djalë (qeshë), kisha edhe një vajzë, por e kuptova se kishte lindur edhe një djalë tjetër, pikërisht kur po dënohesha.

-Ju e dëgjuat këtë nga bashkëshortja e Gani Sylajt, por në momentin që ka munguar në sallë dhe e dëgjuat këtë lajm, a ishte një kurajë për ju, pikërisht në ditën e gjykimit?

M. Hajrizi: Ishin ndjenja të përziera. Nuk dija në çfarë gjendje shëndetësore ishte nëna as foshnja. Në anën tjetër ndjeja një ndjenjë të mirë pozitive për një anëtar të familjes më shumë. Ndjeja një dhembje për bashkëshorten që do të hiqte shumë me fëmijët, aq më tepër me një fëmijë të vogël. Ajo duhej të punonte. E kishin pranuar në punë, para se të arrestoheshim ne dhe pasi i ka dalë emri te shpallja që është pranuar në punë, kur ka shkuar të paraqitet e kanë kthyer duke i thënë “Jo, nuk bën”. Ka shkuar një miku ynë, Enver Tali, veprimtar i hershëm që kishte qenë bashkë me vëllain, Zeqirin në organizatë dhe në burg dhe ka pyetur, por i thonë nga komiteti na ka ardhur urdhri që kjo të mos pranohet në punë. Ajo ka mbetur pa punë edhe vitet e tjera, për t'i rritur ata fëmijë, ashtu si nuk e di as vetë.

-Edhe bashkëshortja juaj, Haxherja, ka qenë e përndjekur?

M. Hajrizi: Ka qenë e survejuar por si shumë anëtarë të tjerë, i shpëtoi arrestimit. Ndoshta dhe për shkak të shtatzënisë, ajo mbeti jashtë grilave. Ajo ka qenë aktive, madje dhe ka shkruar në ato materialet e organizatës, është botuar në këtë librin dokumentar.

-Ndoshta dhimbjet tuaja më të mëdha i keni përjetuar në burgun e Novi Sadit?

M. Hajrizi: Ka qenë i rëndë Burgu i Novi Sadit, sepse ishte burg hetues. Unë asnjë ditë nuk kam qenë në shtëpitë ndëshkuese me uniforma dhe në kushte ndryshe. Krejt burgun e kam mbajtur në burg hetues, i mbyllur. Jo vetëm unë, por të gjithë ata që kanë qenë në Novi Sad, madje ka pasur një vendim Ramë Buja

që e kishin dërguar nga Zajeqari më duket, në Novi Sad për një “riedukim” intensiv. E kanë sjellë në Novi Sad me qëllim që të sforcohet trajtimi i tij në burg.

-Po e lexoj një letër që ju e shkruani nga burgu. Kur lexova për herë të parë, kuptova një të vërtetë tjetër dhe disa të tjera... Më lejoni ta lexoj, e shkruar më 5 shkurt 1982.

“I dasbur vëlla Zeqir,

Letrën që më dërgove e mora. Në letër mora vesh që paska vdekur vajza ime, Pranvera.

Shfrytëzoj këtë letër që të shpreh ngushëllimet e mia Haxheres dhe gjithë të tjerëve.

Porosis sidomos Haxheren të mos mërzhitet, sepse e dëmton veten dhe fëmijët...”

M. Hajrizi: Kur i shkojnë lajme të tilla një të burgosuri që është në procesin hetimor dhe ai proces zhvillohet me tortura të rënda, nuk e ka të lehtë, prandaj duhej shtrënguar dhëmbët që ta përballonte këtë dhembje e të mos ligështohet në gjendjen në të cilën ndodhej. Kjo për mua ishte një sprovë, që të mos lëshoja vetën time. Unë nuk kam nxjerrë asnjë pikë loti për atë vajzë, sepse kisha njerëzit aty, mbasi më kishin hequr nga vetmia.

-Domethënë, vajza ka vdekur.

M. Hajrizi: Vajza ka vdekur pa e mbushur ende një vit jetë. Ka vdekur vetëm një javë pasi unë jam arrestuar nga fundi dhjetorit, por nuk më kanë treguar gjatë. Shtëpia ime është bastisur dhe kur bastiset shtëpia, dyert mbahen të hapura. Një fëmijë i vogël aty, sigurisht që do të marrë në rastin më të mirë një rrufë ose një ftohje, por ajo mori edhe më shumë; pneumoni. Unë besoj që ajo atë ditë ka marrë dënimin me vdekje.

-Një situatë e tillë, si i burgosur që keni qenë, një lajm i tillë, natyrisht që është shumë goditës, si ia dolët, si qëndruat?

M. Hajrizi: Më në fund erdhi vizita e parë, shumë më vonë se letra, prandaj unë më shumë vuaja për bashkëshorten time se si do ta përjetonte humbjen e fëmijës. Neve na ishte vrarë në demonstratë, më 2 prill 1981, i biri i vëllait tim, veprimtari Naser Hajrizi. Ishte ngjarja më e rëndë në familjen tonë. Pastaj u arrestova unë, më vonë edhe një djalë i vëllait tjetër, veprimtari Jahir Hajrizi, i cili u dënua me 11 vjet burg. Vdiq vajza këtej, u bë një ngarkesë tepër e rëndë, po siç thonë elektrikistët “nuk i qiti siguresat”. Megjithatë u mbajt familja, u mbajtëm edhe ne në burg. Erdhi bashkëshortja në vizitë. Unë prisja që ajo do të vijë me lot në sy, por në të vërtetë erdhi të më inkurajonte ta përballoja edhe këtë humbje, sepse nuk ishte përmbysur bota. Ka vdekur dhe nuk kemi çfarë të bëjmë. Kjo më ka ndihmuar më së shumti, qëndrimi i saj përpara atyre njerëzve që na vëzhgonin tek po bisedonim.

-Po e lexoj një pjesë të një letre tjetër, që ju i dërguat nënës, shkruar më 29 janar 1988.

“E shtrenjta nënë,

me dhembje të thellë e morëm lajmin e hidhur për vdekjen e babait të dashur.

Jahiri dhe unë, si dhe të gjithë shokët sa jemi këtu, ty e dashur nënë, vëllezërve, motrave, kushërinjve e të tjerëve, ju shprehim ngushëllimet e zemrës...” Vazhdon letra...

Edhe babai ju ka vdekur sa keni genë në burg?

M. Hajrizi: Babai ishte në moshë të thyer dhe nuk ka mundur të më vinte asnjëherë në vizitë, ka shkuar me këtë mall që të më shihte edhe njëherë. Kurse nëna, më në fund ka marrë rrugë dhe ka ardhur në Novi Sad të më takonte. I kanë thënë nuk duhet të shkosh, sepse ishte torturë udhëtimi deri në Novi Sad. U bënë një mijë kilometra rrugë vajte-ardhje nëpër ata trena, me qëndrim në këmbë, pa vend ku të uleshe, me gjithë ato provokime që të bënin rrugës e të tjera. Haxherja, bashkëshortja ime, te libri “Korrespondencë nën Censurë”, ka botuar një tregim të saj që është shumë domethënëse. Ajo ka përshkruar vetëm një vizitë në burg, vetëm një, por duhet kuptuar që vizitat e të gjithë të burgosurve ishin të gjitha të tilla, ndoshta edhe më të rënda.

–“Shi i akullt” dhe prijte e keqe e gardianëve dhe, natyrisht, para jush mbahet e lagur, ashtu mbahet me shpresë dhe thotë jam ftohur pastaj. Në këtë libër zotëri Hajrizi, “Korrespondencë nën Censurë”, të cilin ua sugjeroj secilit që është i interesuar për letërkëmbimin e një ish të burgosuri politik me familjen dhe censura çfarë është bërë, vështirësitë në jetën e tyre, ta lexojë. Në mes të tjerave kam kuptuar që përmes letrave që ju i dërgoni, qoftë që mbërrijnë me vonesë, ju i kërkon bashkëshortes dhe shprehni një mall dhe i thoni për afërsisht po parafrazoj, ka gjashtë vjet që nuk e kam takuar nënën, më ka marrë malli. Cila është e vërteta? Gjashtë vjet kanë kaluar pa e takuar nënën tënde?

M. Hajrizi: Po, 15 qershor 1987. Nuk e kisha takuar dhe nuk prisja ta takoja, prandaj kisha porositur në letër të mos e sillnin, sepse e dija që ajo rrugë e gjatë mund të përfundonte me fatalitet, sepse nuk mund t’i përballonte asaj rrugë dhe i kanë thënë tjerët që mos të nisej, sepse do të mbetej në rrugë. Ajo u kishte thënë “në qoftë se vdes, thuani po fle, po pushon, por unë duhet të nisem patjetër. Kur ta shoh pastaj le të ndodhë çfarëdo me mua.” Për fat të mirë një vëlla imi, baba i Naserit ka pasur një shok të Dobrajës, i cili ka sjellë nënën time me makinën e tij në vizitë. Unë edhe sot i jam mirënjohës atij burri që ka bërë këtë të mirë. Ia ka bërë të mundur të vinte, sepse me tren nuk do të mund të arrinte.

–Momenti i parë që u takuat me nënën tuaj pas sa vitesh, si ishte?

M. Hajrizi: Atëherë ndoshta mund të ishte pas 7 vjetësh. Erdhi ajo. U thashë autoriteteve të burgut që me nënën nuk mund të takohemi në kushtet që ata kishin vendosur në vizita, sepse ajo nuk dëgjonte, as shihte mirë. Më lejoni të jem pranë saj, ose e lëmë krejt, sepse nuk dua ta torturoj nënën në distancë 7-8 metra siç bëhej vizita. Për çudi, më lejuan që të ulesha pranë saj. U ula dhe ndieja ato

përjetimet e nënës që takon të birin pas aq vjetësh. Përpiqej të dallonte ndryshimet tek unë, gjendjen shpirtërore, ndjenjat e sjelljet, ... shpirtin tim. Më kishin thënë në vizita se nëna pyet vazhdimisht mos më ishin thinjur flokët. Ndonëse i kisha flokët të thinjura, por jo shumë, e dija se nuk shihte mirë, prandaj i vura kokën në prehër dhe thashë “shikoj flokët, nuk më janë thinjur”. “Nuk të qenkan thinjur” – tha e lehtësuar.. E besoi. (qeshë) Nuk shkoi gjatë pas kthimit nga vizita dhe mbylli sytë edhe ajo...Kur u ktheva nga burgu nuk i gjeta asnjërin prind.

-Edhe nëna vdiq?!

M. Hajrizi: Vdiq dy javë pas babait. Si duket ata kishin qenë shumë të lidhur shpirtërisht dhe s’e përballoi dot humbjen e bashkëshortit me të cilin kishin bërë një jetë të tërë e të rëndë bashkë.

Si e morët tash lajmin në burg për vdekjen e tretë në familjen tuaj?

M. Hajrizi: Përsëri po them, për asnjërin nuk kam nxjerrë lot haptas atje, sepse shikonin njerëzit, shikonin sytë nga të gjitha anët sikur te ai “Big Brotheri” dhe vëzhgonin nëse ti po thyheshe, nëse nuk mund të qëndroje, qoftë edhe për kaq vuajtje. Nuk them vetëm për veten time, flas edhe për të gjithë të burgosurit që kishin për detyrë të qëndronin dinjitetshëm. Ju mund të vëreni dhe letrat në libër. Kështu ishte edhe me letrat e të burgosurve të tjerë; thonë “jemi shumë mirë, mos u shqetësoni për mua”, pa marrë parasysh në çfarë gjendje ishin, sepse nuk donin t’ua shtonin dhimbjet, vuajtjet dhe torturën shpirtërore familjes, duke thënë të vërtetën.

-A kanë qenë këto momentet më të rënda që i keni përjetuar në burg, apo keni pasur raste edhe më të rënda?

M. Hajrizi: Kam pasur raste shumëfish më të rënda. Kur isha burgosur, disa muaj resht nuk kam pasur asnjë informacion nga jashtë, asnjë lajm, as vizitë e shtyp ose letërkëmbim. Në prill të vitit 1982 ishte shënuar përvjetori i kryengritjes së një viti më parë. Një student të arrestuar e sollën tek unë. Ai më tregoi se ishte vrarë Kadri Zeka, bashkë me Jusuf dhe Bardhosh Gërvallën. Për mua ky ishte lajmi dhe gjendja më e rëndë që kam pasur në burg deri atëherë. Lajm që të bën t’i harrosh torturat tuaja dhe dhembjen e madhe për dëmtimin e rëndë të organizatës që e kishim ngritur më shumë se një dekadë. Nuk ka gjë më të rëndë sesa ti bën si i gjallë dhe bashkëveprimtari yt ndahet nga jeta e ti nuk je aty, nuk je aty as lamtumirën t’ia thuash. Ky është momenti më i rëndë që përjeton i burgosuri, nuk po them vetëm për vetën time. Për më tepër, dy vjet më vonë, vjen lajmi tjetër (këtë e lexova në shtyp), se janë vrarë edhe Rexhep Malaj dhe Nuhi Berisha. Të dytë anëtarë të organizatës dhe veprimtarë shembullorë të papërsëritshëm. Nuk ka asnjë dhembje, asnjë torturë më të rëndë se kjo. Më vonë u vranë edhe Afrim Zhitia e Fahri Fazliu. Afrimi fare i ri kishte aderuar në

organizatën tonë. E tmerrshme; dukej sikur nuk kishin mbarim vrasjet. Nga radhët e OMLK-së kanë rënë 13 dëshmorë. Unë kam pasur tortura në burg, madje edhe pas burgut, por nuk janë gjë këto kundrejt këtyre lajmeve kur të vijë atje. E kam përjetuar shumë më qetë, shumë më lehtë vdekjen e vajzës sime, vdekjen e babait tim, vdekjen e nënës sime, sesa këto lajmet për bashkëveprimtarët,...është shumë e rëndë. Është shumë e rëndë dhe nuk është një fjalë goje, kjo është një tmerr në shpirtin e njeriut.

-Dhe, si ia dolët, si i sfiduat këto lajme, si e morët veten, a kishit dikë afër prej të burgosurve, bashkëveprimtarëve që t'ju gjendej afër?

M. Hajrizi: Jo, as në Novi Sad kur jam dërguar, nuk kam pasur bashkëveprimtarë në dhomë, por kam qenë vetë i dhjeti në dhomë, mbyllur dhe të gjithë kanë qenë kriminelë, hajdutë e birbo. Në një nga vizitat më pyeti një vëlla, baba i Naser Hajrizit, si po e kaloja kohën, a kisha shokë? Po - i thashë, i kam nëntë në dhomë; të gjithë janë hajna (e theksova këtë fjalë që ta dëgjonin mirë ata që naurvejonin dhe regjistrorin bisedën në magnetofon), gjithë ditën dëgjoj si i kanë bërë hajnitë, duke i mësuar të gjitha teknikat e vjedhjes. Ani bre vëlla, - tha, bile një zanat merre në burg! (qeshë).

-Një nga hetuesit shqiptarë ju kishte thënë se do t'ju bëjnë hero si Kadri Zekën?

M. Hajrizi: Po, në Prishtinë. Në Novi Sad nuk kam pasur hetime unë. Ky ka qenë si të thuash sinjali i parë që të më shkonte mendja për vrasjen e Kadriut. Derisa nuk po pranoja edhe më torturonin, ky tipi më tha "ti ndoshta po don të bëhesh hero; të bëjmë hero ne - tha, sikur Kadri Zekën." Kur më përmendi Kadri Zekën më shkoi mendja se çfarë ka ndodhur, a e ka seriozisht ky apo do vetëm të më frikësojë. Thosha ndoshta dhe nuk ka ndodhur por e bëri këtë si një shantazh.

-A keni pasur shantazhe të tilla, i përmendët më herët torturat. Thuhet që ju, Hydayet Hyseni dhe shumë të tjerë, keni pasur tortura ndër më të vështirat. A keni pasur ndonjë moment, kur, vërtet, keni thënë më mirë është të mos jem gjallë, sesa nën këto tortura?

M. Hajrizi: Jo në atë gjendje, se është gjendje depresioni, gjendje jo normale që njeriut i bie morali. Të rënda, sigurisht që kanë qenë. Unë jam torturuar, jo vetëm për shokët që kam bashkëvepruar, por prej meje kanë kërkuar arkivin. -Ti e din ku është arkivi, ju keni arkiv, duhet ta dorëzosh arkivin, - më kërkonin. Nuk kishte ç'është e vërteta. E dyta, kanë kërkuar çfarë lidhjesh kishim pasur me Shqipërinë, a ishim koordinuar me ta? Po, kishim lidhje, por fare pak veprimtarë e dinin, madje edhe brenda Komitetit Drejtues. Unë u thosha që kurrë nuk kam qenë në Shqipëri as nuk jemi koordinuar dhe nuk kemi lidhje me ta. Jo thoshin, nuk është e mundur. Një djalë me një vajzë për t'u martuar duhet ta kenë pëlqimin e njërit dhe tjetrit. Si donit të bashkoheshit ju me Shqipërinë, pa e pyetur a do ajo të bashkohet me juve? A po e sheh që nuk ke logjikë?

-Ata këtu kishin vërejtur diçka, sepse në dokumente vërehet që ju madje i keni dërguar disa letra Enver Hoxhës me emër dhe mbiemër, në emër të organizatës.

M. Hajrizi: Po, por nuk e kanë ditur ata, nuk e kanë marrë vesh, sepse nuk kishin asnjë fakt, as dëshmi.

-Cilat ishin këto kanale dhe a mendoni se Enver Hoxha i ka marrë seriozisht letrat tuaja dhe të organizatës suaj?

M. Hajrizi: Po, më kanë thënë që edhe ka kthyer përgjigje, pastaj ka bërë edhe vlerësime për organizatën, por unë ende nuk i kam ato materiale të arkivave, ku flitet edhe për mua personalisht.

-Çfarë kërkonit nga Enver Hoxha?

M. Hajrizi: Tri letrat që i kam dërguar i ka pranuar Enver Hoxha. Janë edhe në arkivat në Tiranë. Në letra i njoftonim se çfarë po bënim ne, kush ishim ne dhe cili ishte programi ynë, çfarë synonim dhe si ta arrinim me ato përpjekjet tona, sepse në program kishim si mjet edhe luftën e armatosur për çlirimin dhe bashkimin kombëtar. Ne solidarizoheshim me përballjen e Shqipërisë me vështirësitë që kishte, jo vetëm nga tërmeti që ra në vitin 1979, por edhe nga një izolim që iu bë kur u prishën marrëdhëniet me Kinën. Shqipëria u ndodh në një pozitë shumë të rëndë atëherë. Kina në mënyrë të njëanshme i ndërpreu marrëdhëniet me Shqipërinë. I shkruaja Enver Hoxhës se në rast rrezikimi të Shqipërisë nëpërmjet të Kosovës, ne do të organizonim popullin në luftë kundër agresorit. Kurrë nuk na ka ardhur ndonjë përgjigje negative nga Shqipëria. Jo, nuk na kanë thënë, mos e bëni këtë ose atë veprim a përgatitje, përkundrazi, na kanë ardhur përgjigje me përshëndetje vëllazërore dhe përkrahje të plotë. Kur po thosha njëherë më 1979, ne po bëjmë ato që bënim, por presim që edhe Shqipëria të vazhdonte të bënte për Kosovën në mundësitë e saj, mora përgjigjen: “Të lutem mos thuaj ne dhe ju, sepse për Kosovën të gjithë jemi ne.” Kemi kuptuar më vonë që ka pasur në Shqipëri përgatitje ushtarake dhe plan për ndërhyrje me forcë në Kosovë në vitin 1981, në qoftë se do të shpallej gjendja ushtarake, si më 1945. Fadil Hoxha dëshmon se ka pasur tendencë të tillë në Federatën jugosllave.

-Atëherë thuhet që vetëm është pozicionuar brezit kufitar, sidomos në pjesën veriore të Shqipërisë, në Shkodër, por diçka konkrete nuk ka pasur.

M. Hajrizi: Nuk ka pasur, sepse nuk ndodhi shpallja e administratës ushtarake dhe e gjendjes së luftës, por plani ka ekzistuar. Për këtë ka dëshmi, jo vetëm nga ish-shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Shqiptare, Veli Llakaj.

-Gjatë asaj kohe, duke qenë tëurvejuar, të mbikëqyrur ju në burg, Rexhep Malaj merr rrezikun përsipër dhe udhëton në Beograd në Ambasadën e Shqipërisë?

M. Hajrizi: Më herët i ka bërë këto, në fillim të viteve shtatëdhjetë, jo kur ishim në burg.

-Komunikimin e kishit me Ambasadën Shqiptare në Beograd?

M. Hajrizi: Jo, ato i ka bërë në organizimin e hershëm Rexhep Malaj. Pastaj kontaktet janë mbajtur në mënyra më konspirative.

-Letrat si i dërgonit?

M. Hajrizi: Unë kam shkuar në Sofje, jam takuar atje në ambasadë dhe kam shkruar letër. Kam shkuar pastaj në Vjenë dhe aty kam dorëzuar dy here në takime letra dhe kanë shkuar të gjitha.

-Para se ta përfundojmë, do donim të diskutonim shumë më gjatë. Dëshmori i kombit, Naser Hajrizi, në vitin 1981 ra në demonstrata. Ky ishte nipi juaj, biri i vëllait tuaj. Si ka rënë, si e kujtoni atë ditë, ku keni qenë?

M. Hajrizi: Atë ditë kemi qenë bashkë në demonstratë me Naserin para Teatrit Krahinor, tani Teatri Kombëtar. Aty na kanë shpërndarë me bomba të gazit lotsjellës. Unë isha bashkë me vëllain Zeqirin, ishte aty dhe motra e Naserit, Sadia. Aty i kanë përdorur bombat me gaz lotsjellës, por kanë shtënë dhe me armë zjarri, sepse dalloheshin krismat e tyre. Ne jemi shpërndarë nëpër të gjitha rrugët. Naseri me shokë të vet kanë hyrë skaj Shtëpisë së Mallrave dhe kanë dalë prapa saj, përballë Bankës Popullore ku është Kryeministria tani. Aty është një shesh i vogël, ku janë rigrupuar demonstruesit. Naseri duke zbritur në qytet, ka shkuar në zyrë të babait të vet, ku ai ka pasur një flamur. E ka rrëmbyer dhe me atë flamur ndodheshin në sheshin e rigrupimit. Naser Hajrizi dhe Asllan Pireva ishin bashkëveprimtarë dhe shokë të pandashëm. Ata që ishin prezent në shesh, dëshmojnë se nga objekti i Bankës kanë shtënë me snajperë oficerë jugosllavë mbi të dy veprimtarët, Asllanin dhe Naserin. Fillimisht është qëlluar njëri që e kishte flamurin në dorë, pastaj e merr tjetri flamurin dhe qëllohet edhe ai. Kështu bien dëshmorë dy të rinjtë, Naser Hajrizi dhe Asllan Pireva. Njëri ka shkuar i gjallë në spital, por siç thonë mjekët, ante fine, në momentet e fundit të jetës. Janë goditur të dytë në ballë. Edhe sot shihen shenjat e plumbave që kanë bërë në një shtëpi përballë. Ai zoti i shtëpisë kurrë s'i ka mbyllur ato vrima të hapura nga plumbat.

-Zotëri Hajrizi, ne do të donim të diskutonim për aktivitetin tuaj pas daljes tuaj nga burgu, në mënyrë të veçantë për vitet '90-të, i cili është një aktivitet i shumëfishtë, për aderimin tuaj dhe në Lidhjen Demokratike të Kosovës, pastaj edhe bashkëveprimi mes organizatave, sidomos edhe gjatë periudhës së luftës së fundit, deri te përfaqësimi në delegacionin e Rambujesë. Megjithatë kaq kishim për sot dhe besoj që edhe një herë tjetër do të vazhdojmë më tutje dhe të trajtojmë periudhën pas viteve '80-të. Ishte kënaqësi të ju kem në studio.

M. Hajrizi: I gatshëm jam, ju faleminderit juve për mundësinë.

Rrëfimi i Ramush Haradinajt

UÇK ËSHTË BREZI I ARTË I PËRPPJEKJEVE TONA PËR LIRI

Në 26-vjetorin e betejës së 24 Marsit, rrëfen protagonistin kryesor i kësaj beteje dhe njëri nga prijësit e luftës çlirimtare, i cili bashkë me familjen bëri kthesë historike në kryengritjen e armatosur. Dikur komandant i Zonës Operative të Dukagjinit, e më vonë kryetar i Aleancës për Ardhmërinë e Kosovës dhe ish-Kryeministër i Kosovës, z. Haradinaj ka rrëfyer tërë rrjedhën e asaj dite dramatike të 24 Marsit 1998, që ndodhi në Glllogjan.

-Jemi në 26-vjetorin e betejës së 24 Marsit, nga pozicioni i sotëm, nga njohjet që i ke, nga përvoja ushtarake e aq më tepër si lider politik, a vlerësoni që po mos të kishte ndodhur 24 Marsi, pas betejës së familjes Jashari, rënies së Adem Jasharit, do të kishte ndryshuar kursi i luftës, natyrisht në histori të saj?

R. Haradinaj: Besoj, jo 24 marsi, ai në Glllogjan, po një 24 mars në Kosovës ka qenë i nevojshëm ashtu siç ishte 5, 6, 7 e marsi në Prekaz. Ajo kthesa në ndjenja, në zgjim, pastaj ishte edhe një zbatim diku, pra një implementim i guximit për të luftuar, jo veç për të rezistuar, pra edhe rastisi edhe ashtu, siç themi, rastisi në

Glllogjan. U konfirmua ajo që ndodhi në Prekaz, u konfirmua që do të luftojmë dhe do të fitojmë.

-A ndodhi që me rënien e Adem Jasbarit, po të mos niste në Glllogjan, vërtet do të ndryshonte kursi ose ishte i rrezikuar që të përfundonte aty?

R. Haradinaj: Ma merr mendja që kthesa ka ndodhë më 5, 6 e 7 mars, kthesa, porosia në zemrat e mendjet e shqiptarëve liridashës çdokund, atdhetarëve, është përmbyllë aty, pra ajo është gjëja më e madhe e jona në histori, si komb e si Kosovë. Por, ishte e nevojshme, pra, një dëshmi e mëtutjeshme, sepse nga Prekazi filloi e nuk u shua, nevojitej një kthesë në raport me luftimet me forcat armike, gjë që ndodhi në Glllogjan. Sikurse dihet, pas një dite luftë, serbët u tërhoqën, pra ishte i rëndësishëm ky fakt. Gjatë luftimeve, edhe pse ata provuan me tërë arsenalin e vet, në fund të ditës ata u detyruan të tërhiqen me viktima të pranuar, por dihet që kishte edhe humbje nga radhët tona.

- T'i kthehemi retrospektivës. Angazhimi juaj dhe i familjes suaj fillon që nga fundi i viteve të '70-ta, '80-ta. Natyrisht, ju e keni një historik në rrënjët familjare dhe trashëgimi dhe deri tek Lufta e Dytë Botërore dhe më herët. Por, duket se aktiviteti juaj i drejtpërdrejtë ishte në fund të viteve të '90-ta. Ajo që më bën përshtypje ishte se në vitin '91-'92, në fakt në vitin 1991, shkojnë grupet e para të armatosura të stërviten, pastaj dështojnë. Ju si familje, më duket se nuk i takonit asnjë grupi d.m.th.? Është një rast specifik më duket, se keni marrë instruksione nga dikush apo jeni vetarmatosë. Dhe, në këtë kontekst, nëse keni pasur një bashkëpunim me dikë tjetër prej grupeve që u kanë takuar me sektorë të armatosur, cili është njeriu i parë që ju e keni takuar të armatosur gjatë rezistencës?

R. Haradinaj: Faleminderit! Do të thotë ato që i kemi përjetuar si fëmijë, unë në fund të viteve të '80-ta kam qenë si fëmijë, vetëm 12 vjeç, arrestimin e bacës Smajl e familjarëve të tjerë, ne i kemi përjetuar si fëmijë. Hyrjet nëpër shtëpi ose në lagje të forcave të shumta policore, arrestimet e njerëzve të tjerë, shqiptarëve të tjerë që i kemi parë, kanë ndikuar tek ne si fëmijë. Pastaj edhe ato rezistencat e para si fëmijë, janë bërë edhe në bankat e shkollës, me ato parullat e vogla "Kosova Republikë", dhe me ndonjë akt tjetër, ta themi, rezistues ose kundërshtues. Dikund para moshës 18 vjeç, po flasim ende para se me mbërri në të '90-tën, veç kemi pas ashtu iniciativa të stërvitjeve tona, pa asnjë bashkëpunim me askënd. E për të kaluar në një etapë tjetër, për të mos lejuar askënd për ta arrestuar në shtëpi, për mua vendimi ka qenë i marrur edhe si pak më i ri, që nuk do ta përjetoj ose nuk do jetoj faktin e paraardhësve të mi, bacit Smajl ose të tjerëve, që me ardhë me të arrestue e me i mbajtë disa vite burg. Baca Smajl u lirua, me e sa mbaj në mend, në vitet e '90-ta, nga burgu, pas 10 viteve në vetmi. Edhe personalisht kur e kam parë atë, kur e kanë liru serbët, ka qenë vendim i marrur: unë do të luftoj do të vritem, por asnjëherë në burg s'do të përfundoj. Pra, ka qenë një brez tjetër, do ta quaj kështu, koncept të ri deri në atë kohë, ka qenë shumë kombëtare,

shumë shqiptare, shumë e guximshme që pasi të arrestohesh në gjykatë, me thënë "Kosova Republikë" ose "Poshtë Jugosllavia", "Rrnoftë Shqipëria", "Rrnoftë Enver Hoxha", apo diçka tjetër. Mirëpo, personalisht unë i takoj brezit tjetër, që them, jo nuk do të përfundoj në burg, kam me u takue nisjeve e filleve të para që nuk e kanë pas opcion burgun. Pra, as unë, as Shkëlzeni, as Luani, as Dauti nuk e kemi pasë opcion burgun ose fatin e paraardhësve tanë, atyre që u burgosën me vite, me dekada, e keqtrajtoheshin, ne e kemi pasë opëion të ndaluar këtë.

- U përmendën vëllezërit Shkëlzeni, Dauti e deri tek Enveri, pra ju keni bërë një premje të diskriminimit e të torturave të Familjes Haradinaj. Natyrisht se ju, Glllogjani dhe një pjesë e madhe e Deçanit, sikurse kërjt Kosova, keni qenë me të dënuarit. Me cilin prej tyre fillon çdo gjë, me Ramush Haradinajn, me Shkëlzenin, apo me Luanin, që ishin më të rebeluar në atë kohë?

R. Haradinaj: Si me thanë! Për shkak të moshës, se unë jam lindur dy vjet para Shkëlzenit, dhe tash si fëmijë i parë, kam qenë më i ekspozuar i komunikimeve dhe kontakteve të disa lëvizjeve, kontakte që i kam pasur jashtë e brenda Kosovës. Pra, unë kam udhëtuar jashtë Kosovës në vitet e '80-ta, pra si 16-vjeçar, për shumë arsye, realisht për konceptim që e kam formësuar, paraqitë, plasu e nxitë unë. Mirëpo, secili prej nesh, pa marrë parasysh moshën, kemi dalë fuqishëm me këtë koncept, në konceptin se ne nuk do ta pranojmë fatin e atyre që burgosen e mbahen, jo ajo ka përfunduar, ne do të luftojmë, e kemi filluar herët, ka qenë shumë spontane, kam qenë shumë i ri, por bazuar në përvojën familjare, duke parë se çka u ka ndodhur familjarëve tanë edhe pastaj duke dëgjuar për të gjithë të tjerët, ne po flasim gjithmonë, ne po flasim më së shumti jo vetëm për familjarët, por për bashkëfshatarët tanë, se Glllogjani ka qenë shumë i vogël. Pra, duke shkuar në shkollë, kemi parë arrestimin e Islam Mustafajt, arrestimin e djemve të Muhamet Alisë, arrestimin e Sali Dervishajt, Shaqën, Naserin, Agron Haradinajn. Plot ka pasë arrestime në Glllogjan. Mustaf Bajramajn etj. E ne, duke i parë këto veprime të policisë, veç që vinin e i merrnin njerëzit e i burgosnin me vite të tana, e pastaj familjet çka hiqnin me shkue e me i pa, e i anashkalonin familjet. Pra, pushteti i atëhershëm ka qenë shumë diskriminues, nuk ka pas të drejtë kurrkush me hy e me dalë aty, për me shkue në vizita. Unë e di, babai, nëna e familja u kujdeseshin kurdo që duhej të shkonte Tusha, nëna e Bacit Smajl, ose familja në burg, kujdeseshin me e ba një paketë. Pra, ishin situata tepër të dhimbshme me i pa. Të them të drejtën, si fëmijë kemi thënë ne nuk do ta pranojmë këtë fakt, ne kurrë nuk kemi me i sjellë nënat e baballarët tanë me na vizitue ashtu.

- Dhe ajo nuk ka ndodhur kurrë në familjen tuaj, me aktivizimin tuaj?

R. Haradinaj: Jo, vendimi ka qenë i marrur. Thash, ne i kemi parë ato vuajtje se çfarë kanë qenë, trajtimi në burgje, çfarë kanë hjekë familjet e shumta pa para, pa

asgjë, me shkue këtu e në Serbi pa e parë fare djalën tënd atje, mos me e lejue me folë shqip, me u anulue vizita e me u kthye rrugës me njëqind probleme. Do të thotë ne e kemi ndarë mendjen, pra ne nuk do ta kemi këtë fat. Pra, unë, të gjithë ata që kanë ardhë pas meje, i kam nxitë me armë; pra koncepti i vetëm që i kam nxitë të gjithë që i kam njoftë, ka qenë arma për më e zgjidhë problemin në mes neve dhe Serbisë; pra ka qenë një përcaktim i marrur, një pakt i lehtë, edhe kuptohet i kam shërbyer, fillet e hershme, kanë qenë, ta quaj ashtu demonstrativ dhe i ekspozuar dhe shumë i kujdesshëm, që asnjë mos me marrë rrugë tjetër. Të gjithë njerëzit që i kemi njohur, familjarët e miq e dashamirë, këdo që e kemi njohur, vetëm armë. Dhe, realisht është edhe ajo situata, kur nëna ime, tue e pa tue e pastru armën, kërkon me e puthë, dhe thotë: “Nënë, këto na kanë shpëtuar prej Serbisë, shumicën!”. Ajo e ka parë se çfarë u ka ndodhur të gjithë të tjerëve, ato arrestime kanë qenë vërtet të dhimbshme e të vështira, jonjerëzore, vuajtjet. Për fat mirë, ky brezi, kushërinj jemi ne, por për fat mirë lindi ky brezi që e kishte të ndarë këtë. Ngjashëm ka ndodhur edhe në raste të tjera, ashtu ka ndodh edhe me Zahir Pajazitin edhe me Jasharët, e njëjta situatë, e njëjta logjikë, do të luftojmë. Është, si më thënë, në të njëjtën kohë kanë ndodhur gjërat në Kosovë, kanë lindë nga koncepti i ri - nga koncepti i armës.

- Meqë jemi këtu, po më interesojnë detajet. Natyrisht se ju keni filluar nga familja juaj, Ramushi e kyçi Luanin, pastaj u kyç Shkëlzeni apo anasjelltas?

R. Haradinaj: Ta sqaroj, sepse është shumë interesant. Nuk është se njëri e ka kyçë tjetrin, ka qenë fat i destinuar për atë lloj përcaktimi. Kjo ka ndodhë në të njëjtën kohë njëherësh. Unë e pranova faktin se kam pri me konceptin, me idenë që kjo protesta e tjera e tjera, janë shumë të mira, por ne nuk bën të biem në dorë të tyre. Pra, nëse vjen puna që ne me u arrestue, ne do të rezistojmë. Pra kjo ka qenë, si më thënë, elementi i ri, që po të na kapë policia, ose vrite atë ose veten, e jo me ra në dorë të tyre. Pra, ky ka qenë elementi i ri.

- Më intereson personalisht edhe për opinionin, gjithmonë, kur diskutohet dhe ju shoh nëpër intervista për ta analizuar familjen tuaj komplet, në rastin e tillë, me të gjitha rezultatet që i ka pasë në luftë dhe kontributin e familjes suaj, strategjinë, me e menaxhue një situatë lufte aq të vështirë në Rrafshin e Dukagjinit dhe më gjerë, vëllezërit tuaj prej kufirit e në zonat tjera operative me menaxhue e me veprue e me marrë pjesë në aksione. Megjithatë, duhet me i nda detyrat në mes të vëllezërve ndonjëherë. Pasi që ju shkoni në perëndim, Luani është në Tiranë e Shkëlzeni është një simbiozë në mes të njeriut paqësor e të urtë, Dauti një njeri i aksioneve e veprimeve. Megjithatë, duhet të ketë një veprim këtu, pra si i ndanit detyrat?

R. Haradinaj: Dikund, së pari deri në vitet '93-'94, ka qenë situatë jo ashtu e definuar. Pra, ka pasë angazhim. Pra, krejt veprimtaria jonë është varë në fatin personal, kush çka ka bërë. Prej viteve 1993-94 ka filluar të marrë edhe formë, ka fillu me u formësue në organizim, e këtu, kuptohet, një rol e kanë edhe dajtë tanë

në Jabllanicë. Ka fillu me u krijue një situatë e njerëzve që përpos që e kishin mendjen e ndarë, nuk i dorëzohen Serbisë. Pra, ky ka qenë koncepti dhe kjo pastaj e ka sjellë punën deri tek shkëmbimet e zjarrit, deri tek përdorimi i armës, deri tek lufta, po e them ashtu. E këtu është pranuar edhe fakti që për mos me të zënë, për shembull si ajo shprehja, se “ma mirë mos me qajt nëna jote, le të qajë nëna e armikut”, atëherë ti prijia më përpara, mos prit që ai të të vrasë. Po flasim për vitet ende para 1990. Pra, para vitit '90-të ka qenë tepër herët me mendue për koncept të përballjes. Kështu kanë qenë ato shprehjet që "me shtet e me zjarr nuk mundesh me u shty". Kanë qenë plot bestytini të krijuara në popull, e ti me dalë kundër të gjithë atyre bestytnive, nuk ka qenë aq e zakonshme. Mirëpo, për fat mirë, ne e kemi përvetësuar, pra po e themi tek ne kanë ndikuar vuajtjet e atyre që janë arrestuar. Shikoni, ne babai s'na u ka arrestuar asnjëherë. Një herë unë kam qenë në Deçan me plot fëmijë, na kanë marrë e na kanë dërguar në stacion të policisë. Unë s'e kam provuar kurrë burgun e torturën serbe, mirëpo i kam parë të tjerët. Edhe nëse dikush thotë nga përvoja personale, nuk është personale, por i kam parë të afërmit e mi. Kur është liruar baca Smajl nga burgu, ai ka qenë i vdekur, i mbytur, i shkatërruar psikikisht. Çka më nevojitet jeta mua me dalë kështu nga burgu, i sëmurë, e atëherë nëse e kemi fatin e tillë, do të luftojmë. Në vitin 1994, do të thotë, ne kurrë nuk i kemi dhënë detyra njëri-tjetrit. Ne i kemi krijuar detyrat tona, secili nga mundësia se si do të ndodhë. Ne e kemi pasë për qëllim me e luftu Serbinë, ose kemi siguruar teknikë të armatimit ose e kemi gjetë ndonjë djalë të fortë që jemi shoqëruar me të, ose i kemi luftuar serbët. Pra, nuk është se ne kemi filluar herët me skemën organizative, por detyrë e kemi pasë. Secili e ka bërë në mënyrën e vet, në rrethana të veta, kuptohet duke e pasë një nyje. E ne, nyje e kemi pasë familjen. Ne kemi qenë aty, për çfarëdo shtate. Kemi qenë shumë të lidhur. Aty kanë qenë babai nëna e tërë familja. Me kalimin e kohës, krah i fortë na u kanë bërë Bujari e Rasimi dhe vëllezërit Mehmetaj, mirëpo ka pasur edhe të tjerë.

-Megë e përmendët, ju keni vepruar me terma ushtarakë, si njësit ushtarakë familjar në fillim, por ndikimi, roli, mbasi jeni nip i familjes Brahimaj, ka qenë një motivim dhe çka flitej se Jabllanica ishte një zonë e lirë. Natyrisht, ka qenë një burim edhe këtu, një përkrahje?

R. Haradinaj: Paralel është edhe kjo, do të thotë ka qenë inspirim edhe Jabllanica. Mos të harrojmë se nisja është shumë më hershme. Edhe ato që kanë ndodhë atje, ndërlidhen. Në vitin 1994 unë kam qenë shkak që me e marrë një teknikë ushtarake më të avancuar. Kanë qenë disa armë deri në kalibër 7.9 mm, pra këmbësori e rëndë, për shkak që unë i kam pasur edhe dajë ata, dhe e kam ditur situatën. Po flasim që vitin 1994, që janë edhe njerëzit e gjallë dhe i kanë pranuar ato armë, me të cilat u kemi dhënë përkrahje mos me ra Jabllanica. Një prej detyrave ne e kemi pasë bazën e fortë, si me thanë, të pandashëm vetëm me ta.

-Mbetën aty armët, pra edhe një fakt dhe një përvojë me tregue për ta, sepse e kisha obligim me të pyet?

R. Haradinaj: Është e vlefshme ajo, në Jabllanicë e kanë pasë një koncept shumë të shëndoshë dhe fillimisht i kanë pri ata të mençurit e fshatit. Shquhet Heroi i Kosovës Sadri Zeneli, e shumë të tjerë, që kanë qenë që në fillet e veta shumë të organizuar. Mirëpo, krahas atij angazhimi të fshatit, edhe vetë këta e kanë pasur një krah "ma gueril", përpos asaj lëvizjes së hapur që kanë thënë banorët "ne jemi këta". Me ato që kanë pasur është krijuar edhe aty një krah tjetër, prej disa djemve, disa janë ende gjallë, ata i kemi dajë shumicën, pra edhe kojshi të dajëve, njerëzve që i njohim, për me i inkurajuar ata, me i ndihmuar ata për me e mbajtur atë pozicion hapur. Pasi që ata e rezistuan Serbinë, ne i ndihmuam ata me teknikë e me çdo gjë tjetër. Dhe ato shprehjet që thoshin se Jabllanica s'ka armë, e tjera e tjera, nuk ishin ashtu, sepse për atë kohë, po flas në Jabllanicën, kanë qenë armët më të mira të asaj kohe. Po flas për armë të këmbësorive, pra armë të avancuara.

-Ato armë kanë qenë prej jush?

R. Haradinaj: Po, por për këtë pjesë kam qenë unë i kyçur direkt, por edhe njerëzit e tjerë.

-Ajo që më bën përshtypje, që në vitet 90-ta, ju keni qenë edhe në Shqipëri, edhe në perëndim. Keni qenë të armatosur në mënyrë individuale? Ka qenë mjaft sfidë, kur për herë të parë keni hyrë si njësit ushtarak, kur ke thënë: tash po ndihem i plotë, i plotësuar i përbushur? Nëse ka ndonjë moment, që vlen të theksohet?

R. Haradinaj: Kur kemi udhëtuar kënde, sa herë që kemi ardhur kënde, vijat e furnizimit, fillet e hershme prej '91 e tutje, nuk kanë qenë të Shqipërisë. Pra, nuk është se ne jemi bazuar me armatimin nga Shqipëria. Deri në vitin 1997 ka qenë shumë zor me angazhime armatim në Shqipëri. Pra, ne, deri dikund, deri në pranverën e vitit 1997, jemi detyruar me transport tokësor me e sjellë teknikën, ilegalisht, qoftë edhe kah vende të tjera. Pra, ashtu ka ndodhë furnizimi. Në raste të caktuara kemi arritur me marrë teknikë prej ish-shteteve, kah nga Shkodra, por jo armatim të Shqipërisë. Mundësia me u pajisë me armë nga Shqipëria ka qenë shumë e vogël dhe nuk ka qenë shumë e lehtë me i sigurue ato, dhe ka qenë shumë e kushtueshme. Unë e kam pasë një mundësi financiare, se deri vonë kam jetuar në Zvicër, mirëpo dikur kam pasur ndihma edhe nga bashkëvendësit, mirëpo jo prej këtyre fondeve. S'kanë ekzistuar ende fondet në këtë kohë. Unë kam qenë pjesëtar i Lëvizjes Popullore për Kosovën, edhe shumicën e angazhimeve i kam pasë të miat, dhe nuk kam guxuar t'i tregoj askujt në organizatë, sepse jam frikësuar nga spiunët, për shkak që unë e kisha familjen në Kosovë dhe për çdo gjë e kam rrezikuar vëllain, babën, nënën, motrat e familjen. Pra, punët kanë qenë të miat. Unë s'i kam treguar as në Shqipëri shumëkujt. Pra,

ne na kanë stërvitur në Shqipëri, mua e Luanin, por ne s'kemi treguar asgjë për angazhimin tonë.

-Më intereson këtu, sepse kam dëgjuar që të gjithë stërviteshin në grup të organizuar, por vetëm ju e Luani stërviteshit nga oficerët?

R. Haradinaj: Unë e Luani i kemi pasur ndaras. Pra, ne të dy, për shumë arsye që nuk i di, por i di disa, vetëm nuk di sa duhet t'i elaboroj këtu. Ne kemi qenë më të avancuar në atë shqetësimin e inteligjencave e spiunazheve. Ngritja ime, fakti që unë kam udhëtuar, kam stërvitur, pra unë jam përgatitë vazhdimisht për luftë, pra nuk është se e kemi përfunduar ushtrinë e Jugosllavisë, e me gradën toger i ri, siç thonë ata. Pastaj kam vazhduar me aftësime të tjera, që kam menduar se më nevojiten për luftë. Dhe e kam kuptuar se çfarë bëjnë inteligjencat, se në këto vendet e varfëra sistemet e inteligjencies, si ato në Shqipëri në vitin 1990, janë të ekspozuara. Pra, unë s'kam pranuar me hy asnjëherë në ato nentokat, të kujtdo qoftshin, kanë qenë nëntokat e Ministrisë së Mbrojtjes së Kosovës në atë kohë dhe të misioneve që i kanë bërë nën udhëheqjen e presidentit Rugova. Pra, nuk kam guxuar. Tonën nuk e kemi ekspozuar, nuk i kemi besuar askujt. As Ministrisë së Brendshme, as organizatës ku kemi qenë. Shumicën e veprimeve tona në LPK nuk i kemi treguar kurrë, as nuk kemi raportuar. Ka pasë raste kur ata e kanë ditë se janë bashkuar, dhe njerëzit e LPK-së na kanë ndihmuar ndonjëherë me bashkue njerëzit, sepse ata e kanë ditë, këtë nuk kemi mundur ta mbajmë fshehtë. Si rasti kur kemi hyrë me Fehmi Lladrovcin e të gjithë të tjerët. Por, shumë lëvizje tonat nuk i ka ditur askush, pra të miat e të Luanit. Pra, kushdo që kemi pasë punë me të, ne e kemi pasë një farë krahë që na ka pyetur - ku jetoni ju, ku banoni? Ne ia kemi tregu një banesë në të cilën s'kemi banuar fare, pra e kemi marrë me qera, e kemi pasë thatë ose e kemi pasë si depo.

-Keni funksionuar me nofka ju e Luani?

R. Haradinaj: Po, po, të dytë. Deri në vrasjen e Ardianit, Luani e ka pasë pseudonimin Ardian, unë e kam pasë Smajl, pra emrin e axhës. Por, pastaj jam frikësuar prej kësaj Smajl, sepse kur ndodhnin veprime luftarake në Dukagjin, unë jam frikësuar se do të lidhet, do të gjendet dikund lidhja se edhe ky qenka dikund Haradinaj. E kam ndryshuar në Rexhep, pastaj kur është zbuluar se është një Rexhep i vërtetë, Rexhep Selimi, kam kaluar në të tjera, sepse i bëja sherr atij, e jam detyruar ta ndryshoj.

-Megjithatë, vjen një periudhë kur dubet të koordinoheni?

R. Haradinaj: Kemi folë me njëri-tjetrin, ose me nofka, ose "mashkull, mashkull", kështu e kemi pasë me njëri-tjetrin, për shkak se edhe me qenë ulur

në kafe diku, nëse e thua fjalën “mashkull”, e kthen kryet ai të cilit ke me i thanë diçka, të tjerët nuk interesohen.

-Kjo ka nisë që në vitet e 90-ta?

R. Haradinaj: Shiko, te organizimi pastaj ne kemi vazhduar me organizim, pasi unë veç e kisha të përfunduar shërbimin ushtarak. Veç kisha njohje. E kemi ditë si bëhet njësi i luftës. P.sh., njësi i luftës duhet t'i ketë 2-3 armë automatike, mundësisht një kalibër më të madh ose snajper, një mjet shpërthyes që gjuan granata ose ndonjë send, siç i ke ato bombat e dorës. I kemi pasë të qarta se si krijohen ato organizimet ushtarake, si ndihmohen njëra me tjetrën. Stërvitjet i kemi bërë me oficerët më të zotë të Shqipërisë, dhe njërin mund ta zbuloj: Tefik Urça. Zor është me lindë nëna, se oficer më të zotin se ai s'ka. E ka një vajzë, se ne kemi jetuar një kohë tek ata në shtëpi gjatë stërvitjeve, prej aty na merrte ai me shkue. Unë po flas për vitet e hershme. Por, ka qenë një burrë shumë i zoti.

-Megjë jemi te stërvitjet. Ka raste që unë kam dëgjuar kululareve, se ju keni jetuar në Zvicër nëse s'gabo, në pjesën franceze, ju dhe flisni frëngjisht. Shpesh thonë se ju, përveç shërbimit ushtarak, stërvitjes në Tiranë me Luanin, Ramushi ka pasë mundësi të jetë pjesë e ndonjë legjioni të huaj për stërvitje?

R. Haradinaj: Unë kam bërë stërvitje me formacione të ndryshme, legjione të ndryshme, por me aso franceze jo. Ato janë formacion i rregullt, po u rekrutove, ke obligime, nuk mund t'i fshish ato obligime për një kohë. Unë nuk kam guxuar ta bëj atë, sepse kam pasur obligime në Kosovë, s'kam pasur mundësi. Mirëpo, ka plotë, si me thënë, stërvitje që bëhen hibride. Kombinohet një formacion me këtë, me atë, ka shumë të ndryshme nëpër botë. Po, unë nuk kam hezituar me marrë pjesë në plotë stërvitje dhe i kam financuar. Pra, vetëfinancim kam bërë, se ka pasë kosto krejt ajo që ke bërë.

-Mund të flasim konkretisht, p.sh., për ndonjë stërvitje me ndonjë formacion të saktë?

R. Haradinaj: Jo, për besë jo! Nuk e di që kam bërë të tilla.

- Megjë ishit në Tiranë me Luanin, kontakti i parë i juaji me njësitet e tjera, kur filloi? Deri tash ju po funksiononit me Shkëlzenin, Luanin, Jabllanicën?

R. Haradinaj: Tani të tregoj. Ne, gjatë bashkëpunimit me LPK-në, për shkak se dikur u gjet se një pjesë të veprimeve ushtarake të një pjesë e Dukagjinit po i bënë tash, ta zëmë, se Ramushi, Shkëlzeni, Luani, Dauti ose edhe të tjerë se ata flasin vetë ose daj të ose të tjerë, atëherë janë njoftuar edhe grupet tjera, formacionet tjera, ose horizontalisht, ose përmes dikujt tjetër, ta zëmë përmes organeve të LPK-së. Kështu edhe ka filluar komunikimi i parë në mes vete si grupi i Ademit

e grupi i atij e shume grupe të tjera, d.m.th. ky e ai. Dauti, p.sh. ka qëndruar shumë shpesh te Jasharët. Ndonjë ditë ka mujtë me u vra edhe ai si Jasharët, që janë vrrarë, që ka shkuar atje, edhe Shkëlzeni e të tjerët, e pastaj këto grupe kanë filluar të flasin në mes vete edhe me ndihmën, po flas, të udhëheqjes politike të Lëvizjes Popullore, po flas më vonë. Po me kalimin e kohës këta janë bërë funksionalë, me vetiniciativë kanë shkuar tek njëri, kanë kërkuar armë ose ndonjë ndihmë për çfarëdo natyre tjetër. Ne kemi qenë po ashtu të rëndësishëm, sepse ishim më afër kufirit. Ne, përveç se ishim formacion luftues, ne dhe dajët në Jabllanicë që kanë luftuar në anën tjetër të Drinit, ne kemi qenë edhe zonë e sigurt ose shtëpi e sigurt. Kushdo që ka pasë konflikt me armikun, me pushtetin, në moment që është dorëzuar tek ne, ka qenë i sigurt. Pra, ka hy në një zonë të mbrojtur. Ka mundur të qëndrojë disa ditë, ka mundur të kërkojë me e dërgue në Shqipëri, ka mundur të kërkojë armë. Kështu ka ndodhë në të vërtetë. Po flasim për vitin 1993 e tutje.

-Këtu jam shumë kureshtar. Kush prej këtyre figurave qendrore të UÇK-së, madje, kur nuk ka ekzistuar as emri i UÇK-së, ka qëndruar tek shtëpia juaj?

R. Haradinaj: Shiko, nuk ka qenë me ndejtë, se me ndejt është fyerje. Këta kanë ardhur me angazhime ushtarake, me qëndrue. Pra, me u mbrojtë bashkë, me luftuar bashkë, si te Jasharajt që ka qëndruar daja Osman ose të tjerë. Shumë herë ne kemi shkuar në Jabllanicë, kur kemi menduar se është e rrezikuar, ose kanë ardhur tek ne, por e di që familjes, se jo çdo herë unë kam qenë aty, por e di që z. Thaçi, Veseli, Rexhep Selimi kanë kaluar andej. Mujë Krasniqi ka qenë më i rregullt. Pra, kemi pasë një bashkëpunim, se ai ka qenë më afër edhe gjeografikisht se Çabiqi. Aty, pra, e kemi pasur një lidhje më emocionale me të, se po flas edhe familja, si familje në tërësi, po ka edhe shume të tjerë. Kjo ka vazhduar edhe gjatë luftës, se kur ka filluar lufta frontale, unë e di se nuk ka ndonjë komandant që s'ka pasë shërbim prej nesh, mos me thënë, janë dhjetëra e mijëra që kanë qëndruar në Gllogjan, janë ushqyer aty, janë ndihmuar me dalë aty e prapë janë kthyer në Gllogjan. Kanë hangër e kanë pi, e në raste të caktuara ju kemi siguruar transport, e edhe në kambë deri në Shalë, në Drenicë, po se po. Një prej misionëve tona ka qenë me e mbajtë vijën e furnizimeve të hapur. Kanë mundur edhe nga Hasi, mirëpo ka qenë shumë pak e frekuentuar, më e vështirë me e mbërri te zonat e lira. Kjo e Dukagjinit ka qenë njëra nga vijat kryesore, arteria kryesore e kryqëzimit të madh.

-Ju dhe Luani, pastaj më vonë edhe Dauti, ku dibet se keni frekuentuar dhe keni bartur armë më shumë, por është një periudhë, kur Luani është në Tiranë, ju jeni në Perëndim e Dauti është këtu. Ai ka pasur kontakte e në bazë të mysafirëve që i kam intervistuar këtu, rrëfimet e tyre, më ka bërë përshtypje, ka biseduar dhe e ka takuar Zahir Pajazitin, e ka njohur Zahir Pajazitin dhe vonë e kam kuptuar që ju ka ra të takohet me të. Zahir Pajaziti thuhet se nuk ka qenë i LPK-së, për Luanin thuhet se ka qenë?

R. Haradinaj: Ta sqaroj. Kështu, në lëvizje, prej familjes sime kam qenë vetëm unë. Babai im ka qenë me LDK-në, Shkëlzeni ka qenë me LDK-në. Ne si familje nuk kemi pasur ndonjë identitet me lëvizjen, por me njerëzit që janë kundër Serbisë. Ta sqarojmë, dhe kjo është e vërteta e familjes sonë. Jo, në asnjë variant, ne nuk kemi qenë të dhanun me kuptimin se po bëjmë lëvizje, por se po bëjmë luftë, ne kemi pasë edhe mosmarrëveshje me njerëzit brenda, d.m.th. ia kemi treguar vendin çdokujt. Lufta është në Kosovë, leji këto përralla! Për këto të tjerat mos na filozofo shumë, ne kemi qenë bukur të fokusuar pas lufte. Dauti, Luani, Shkëlzeni, po, kanë qenë në komunikim me të gjithë njerëzit, themeluesit e UÇK-së, në vazhdimësi me këta të vendit, por edhe pjesërisht me këta jashtë. Deri në vitin 1998 unë jam munduar fare mos me ekzistuar. Jam munduar me qenë një fantazmë e ekzistimit deri më 24 mars 1998. Unë kam qenë si një fantazmë. Nuk është ditur kurrë se as çfarë bëra, as kur e bëra, por ashtu ka qenë edhe koncepti. Në vitin 1998, pas Jasharëve është dashur ta ndryshoj strategjinë. Shumë pak njerëz kanë qenë në dijeni të angazhimit.

-E kemi pasë problem me e njoftë Smajlin, dhe aq më tepër duket se e kishe një fjalor tjetër?

R. Haradinaj: Përcaktimi ka qenë se do të mbetem i tillë deri në fund, por pas Prekazit ndryshoi. Unë s'kam qenë në fshatin tim kurrë publikisht. Kam qenë rregullisht, por s'kam dalë me më pa ndokush. Ilegal, d.m.th. 10 vite s'kam ekzistuar legal në Kosovë. Kur i kam dalë dikujt përpara, s'e ka besuar që jam unë.

-Gjithmonë ke udhëtuar nga Shqipëria?

R. Haradinaj: Me javë të tëra... Ditë e javë në atë kohë, ka ndodhë, me Luanin. Ne i themi se kemi bërë prej Tiranës deri në Kosovë, në këmbë... Askush nuk e qet në mend se si ke ardhë prej Tiranë deri në Kosovë në këmbë, se për tjerat t'i pranojnë. Por, kanë qenë rrethana të tjera... Ato pajisje të çmuara me zor i siguronim. Se fillimi ka qenë shumë i vështirë... Shumë shtrenjtë me shkue te ato pajisje... Nuk ka pasë armë. Ne, për një pistoletë me e ruejtë, me e pru në Kosovë atë, kemi qenë në gjendje një javë jo, por një muaj me ecë në këmbë, veç me e pru në Kosovë. P.sh., fillimet me '93-'94, asnjë armë, gati të sigurt s'e kemi pasë, tek në '93-tën e tutje kemi mundur me pru armë, që me u bazue në to. Deri atëherë i kemi pasë krejt koti: një pistoletë që s'kemi qenë të sigurt a t'i dhezë fishkët, municion i ruajtur keq, që s'e dije a të është mykur dhe ti del me të dhe nuk e din se a të bën. Ne, në momentin që e kemi siguruar një vegël të përdorshme, kemi qenë të gatshëm një muaj mos me ngrënë as mos me pi, deri ku e ka pas vendin, kujt ia kemi bërë njet me ia dërgue dhe e kanë rrezikuar njerëzit jetën tepër shumë. Por, historia do ta marrë vesh shumë vonë se nuk bënë në kohën e hershme, çfarë kanë hjekë njerëzit me i pru armët e para në

Kosovë, ka qenë tepër e dhimbshme. Sepse ka qenë proces shumë i rëndë, sepse nuk ka pasë p.sh. me i sjellë ato në Jabllanicë, atë 7.9 mm, p.sh., revolucion ka qenë. P.sh. Nait Hsaani dhe disa vinin ndërmjetës me i kërkue, një prej tyre vetëm për një aksion, por ne i kishim dorëzuar këto tek ta dhe ishte problem me i largue nga ata, sepse atyre me ba me ia largue, ishte si me e vra, e u lidhshin me ato vegla e nuk u ktheheshin më. Ka pasë raste kur vinte dikush, nuk e ka pasur Naiti vetëm për vete ose dikush tjetër, por e kërkonte qoftë për Zahirin apo për Jasharajt ose dikënd. Ishte problem shumë me ia marrë armën dikujt. Nuk kthehej, thoshte: pa më vra mua, jo! Thoshte: një herë ma ke dorëzuar mua, më askush nuk e merr! I thosha: ktheje për 3 ditë se e kemi punën kështu... Thoshte: - Jo, bëni çfarë të doni, mos ma hiqni se ja po dal po zhdukem, po se pranove askush (...) Po kanë qenë kohëra të vështira shumë. Tani, do të thotë, ishte e ditur në atë, në një mes tonin, në mesin e njerëzve, ekzistenca e disa, ashtu njërive e bazave të forta të UÇK-së edhe më ishte bërë e ditur ashtu, se në Dukagjin dihej që është Glllogjani, Jabllanica, ta zëmë, se është Adriani dhe kolegët e tjerë, dhe ka qenë Lugu i Drinit, një grup atje me disa djem të zotët. Tashmë ishte e ditur ekzistenca e Jasharëve. Në ato meset tona dihej ekzistenca e Jasharëve e potenciali i tyre. Ka pasur raste, unë kam marrë pjesë në diskutime për mënyrën e përkrahjes për Komandantin Legjendar Adem Jashari, familjen, pra, që ai është i rrethuar e ka pozicionin shumë të vështirë, serbët i ka shumë afër. Pra, këto diskutime janë bërë jashtë vendit, jo vetëm në vend. Për shumë njësi të tjera është ditë. Është ditë edhe për grupe që s'kanë qenë të lidhura me ne. Pra, për potencial tjetër. Ndërsa si familje, ne jemi ofruar për koordinim herët me të gjithë. Kryesisht Dauti, Shkëlzeni e Luani kanë mbajtur komunikim me të gjithë, horizontalisht. Sikurse, kohë pas kohe i shihni fotot, ato të parat që ekzistojnë e që i postojmë ndonjëherë për Adrian Krasniqin, me foto ose me ndonjë kolegë, mirëpo Luani ka qenë në komunikim si atëherë edhe si organ qendror që i kanë quajtur, i thoshim Shtabi Qendror i UÇK-së, në fillet e hershme. Aty ka qenë komunikimi, fillimisht me ata që i kanë përfaqësuar edhe zonat dhe zakonisht për këto takime ai më ka informuar, në një farë mënyre e kemi pasë edhe si detyrë të ndërsjellë koordinimin. Për Zahirin ka pasur fjalë veç që thoshin se është shumë trim në takime, thoshte, në Prishtinë, sepse disa i ka mbajtur në Prishtinë, e automatikun në prehër.

-D.m.th., Luan Haradinaj edhe në Prishtinë është takuar me Zahir Pajazitin?

R. Haradinaj: Rregullisht. Ju e shihni në ato fillet e hershme, ku shpjegohet shtabi i UÇK-së, shtabi qendror. Para se me u quajtur shtab i përgjithshëm, një nga anëtarët e atij shtabi është Luan Haradinaj.

-Sepse më vonë krijohet një shtab tjetër?

R. Haradinaj: Nga ai zgjerohet shtabi, nga ai i disa komandantëve zgjerohet në atë që njihet si shtab i përgjithshëm. Edhe aty gjejmë shumë emra... Edhe ata që ishin edhe të tjerë... Por Luani nuk është në shtabin e përgjithshëm më, sepse u vra pa u bërë ky tjetri. Është vrarë më 6 maj 1997, e, që, ndërsa, këto transformimet kanë ndodhë më vonë. Pra, në komandën e parë të UÇK-së është në nivel nacional, janë ata që i dimë, ata që i di edhe historia si: Zahirin, Luani, Ademi... Edhe pse Ademi s'ka ardhë me u ulë me ta, e ka pasë peshën shumë të madhe, më të madhe se sa të tyre. Edhe kur është ulur, edhe kur nuk është ulur. Mirëpo, koordinimin e kanë pasë. Edhe Naiti, edhe të tjerë që e dimë na, që kanë qenë pjesë. Me Zahirin kanë qenë edhe Edmondi e Hakifi. Ata që kanë pasë potencial ushtarak, janë ulur dhe janë marrë vesh që me vazhdu tutje, me etapa të tjera. Disa ndihma e udhëzime ua kemi dhënë edhe prej drejtimeve të tjera, kuptohet. Por, lufta është bazu tek njerëzit në terren.

-Më intereson këtu, gjatë bisedave me Luanin, dhe duke qenë se e keni pasë vëllën, kënd e kishte më për zëmër prej këtyre luftëtarëve?

R. Haradinaj: I ka respektuar të gjithë. Iu tregova që për Zahirin ka pasë një mendim ndryshe, e përmendte në raste të caktuara. Ndoshta edhe nga karakteri kanë qenë më të përafërt, sepse edhe Luani ka qenë më i prerë në raste të caktuara. Nuk ka pasë shumë biseda. Unë nuk e njoh Zahirin për nga afër. Edhe pse e kam takuar, nuk kam pasur bashkëpunim të gjatë e të shumtë më të. Mirëpo, Luani e ka çmuar, e ka vlerësuar, kuptohet. Janë disa emra luftëtarësh që e kanë dalluar veten nga karakteri luftarak. Epo, sa herë që përmendet një emër, them që u hy në hak shumë të tjerëve, sepse të gjithë e kanë pasur atë peshën e vet.

-Jemi në atë situatën kur ju hyni më 5 dhe 6 maj. Krejt historitë i keni rrëfyer dhe i rrëfëni deri tek momenti i rënies. Por ka diçka për të cilën unë me parafolës, me njerëz që kam pasur në studio, diskutohen hipoteza të ndryshme që është gabuar në hyrje. Është dashur të kryhet më 5 maj, kryhet më 6 maj, dhe pastaj flitet për një krizë. Ngriten konspiracione që duken si shenja paralajmëruese, dhe duket se ju, në fakt, prej pozitës së sotme, që ju e keni analizuar edhe disa herë. Cila ka qenë e vërteta?

R. Haradinaj: Edhe pse ka ndodhë ai aksion, pse ka ndodhë ajo ngjarje, do të kishim pasë disa goditje ne UÇK-ja. Pra, në maj 1997 vinin disa rënie: të Zahirin, të Hakifit, pas arrestimeve të disave, pas disa ekspeditave triumfuese të ushtrisë serbe e të regjimit serb e të policisë, ishte një lloj përshtypje se më nuk do të luftojnë shqiptarët. Pra, ishte një lloj porositje se ka përfunduar puna edhe unë e Luani i kishim përgatitur veprimet tona ndaras nga çdo organizim tjetër, në përgjigje të kësaj situatë në hakmarrje, edhe për Zahirin, Hakifin, Edmodin. Pasi që ne i kishim ndërmarrë veprimet tona, na pyetën prej kryesisë së LPK-së në atë kohë, kryesisht Aliu ka qenë, Ali Ahmeti, se a kishit mundur me e ndihmue një operacion më të madh në shkallë më të gjerë si ai që ndodhi dikur në vjeshtë, në

shtator, aksioni i vitit 1997, aksion i përgjithshëm? A kishit mundur ju mbasi keni në terren, e keni aksionin e veprimeve me ndihmë që të hyjmë më shumë dhe atë që po e bëni ju, me ndodhë më e madhe? Për fat të mirë, ndodhi ajo që ndodhi në Shqipëri, u hapën depot edhe na mundësoi me kaluar në teknikë më të avancuar. Ne veç kishim siguruar paraprakisht para kësaj hyrje teknike të mirë, mirëpo ende nuk kishim anti-tank edhe predha të vazhdueshme me besue e me shkue në sulme ma t'ia quaj me shtyrje zjarri ose me fuqi zjarri më të madhe. Anti-tanku është gati artileri, edhe, kuptohet, atëherë u përputhën shumë argumente që me i dhanë peshë atij dhe atëherë u siguruan anti-tank, u siguruan që me ardhë figura të çmuara, siç ishin Fehmi e Xhevë Lladrovci, tash heronj, Abedin Rexha e Iliaz Kodra edhe të gjallët, këta që janë, Ramizi, Rafeti, Ramushi, se po e harroj Ganinë, Ramën e të tjerë. Pra, u bë një ekip bukur i madh, bukur i fuqishëm. Për me hy në Kosovë në të kaluarën, unë kam hyrë vetëm nga zona jonë, ta quaj ashtu, prej Gjakovës e sipër deri në Rrasë të Zogut atje sipër. Luani kishte hyrë dy herë nga ajo zona e Kushninit, edhe Luani ishte përcaktuar se do hynim andej dhe unë ia përkraha, ia pranova, u pajtova me të. Kuptohet, unë nuk kisha mundësi me ba planifikim, sepse ishte hyrja e parë në atë zonë, isha i bazuar në planifikimin e Luanit, pra në kalkulimet kohore dhe ne ku të mbërrijmë më afër kufirit, ta quajmë ashtu, ishim bukur të rraskapitur, disa nuk kishin përgatitje fizike të duhur. Ishin të përgatitur me dalë me vrapue nëpër bahqe, por jo ashtu me kondicion bjeshke. Edhe kjo na kushtoi pak, na e dobësoi fuqinë e mëtejme. E pastaj lindi edhe një çrregullim në furnizim me municion, nuk na u sigurua mjaftueshëm municion menjëherë. Pra, municion për përdorim gjatë rrugës, se ne i morëm disa çanta p.sh., ne morëm anti-tank, mirëpo nëse nuk morëm anti-tank për me luftuar gjatë rrugës, anti-tankun e kishim si atë amanetin që duhet me e dërgue deri në vend edhe me ia dorëzue si ndonjë stacioni policor ose si ndonjë autoblinde të policisë. Edhe me të gjitha këto, nuk na shkuan aq mirë rrugës. Të them të drejtën kemi pasë mjaft shenja negative, mirëpo ishte vullneti i madh me hy, i Luanit e i të gjithë neve, se ata kishin ardhë. Gjithnjë më kujtohet një moment, kur më ka pyetur Luani, a janë këta njerëz, sepse ai nuk i njihte të gjithë të tjerët. Tha, due me të pyetë diçka: A janë këta njerëz, të gjithë turistë që vijnë një javë e kthehen? Thash: jo nëse këta vijnë gjallë e kthehen, - thash- deri ku po dojnë me shkue, thash, pa u çliruar Kosova, këta nuk kthehen. Nime, e kisha këtë bindje, sepse kisha marrë informata paraprake se kush janë edhe për Fehminë edhe për këta të tjerët, dhe e dija se është ashtu, sepse Xhevë Lladrovci, çika e Avdyl Krasniqit, vëllezërit i ka pasë shumë herët në Tiranë. Ata kanë qenë një grup shumë i rëndësishëm, që kanë punuar për çlirimin e vendit. Vëllezërit e Xhevës, Fatoni, Halimi kanë qenë shumë pro, dhe e di që veprimtaria e tyre nuk flitet shumë, por kanë qenë një ekip shumë i fuqishëm, i mirë dhe kanë pasë besim tek njerëzit edhe ata. Kur i kam parë këto lidhje, pastaj Fehmiu vet, e kalumja e tij. Pastaj Luani tha: unë gjallë a vdekë, pa hy nuk e lë. Kuptohet, Serbia pati kohë mjaftueshëm për të na e përgatitur befasinë. Beteja ka qenë shumë e pabarabartë. Luani e ka kaluar krejtë priten, ka dalë në zonë tjetër. Po për shkak se një pjesë e

jona jemi ndalë në luftime, ai është detyruar me u kthi, e pastaj, kështu, gjatë luftimeve e dini.

-Ne e dimë, pak a shumë, rrëfimin.

R. Haradinaj: Çdo sekuencë lufte, mundet me pasë skenar të dytë e të tretë. Kurrkush nuk e ka të garantuar të thuash se po ta kishe bërë këtë, nuk do të ndodhte kjo. S'ekziston. Po ta kishe bërë këtë, ndoshta s'do kishte ndodh kjo, por do të kishte ndodhë diçka ndryshe ose tjetër. Për aq sa njerëz mundohen me e sqarue. Nuk ka situatë që ti e garanton plotësisht në luftë. Ti ke hyrë, ai ka ardhë. Ai ka me të gjuajtë. Ti ke me e gjuajtë. Munden me vdekë të dytë. Mundet njëri, mundet asnjëri. Por, lufta nuk është lojë.

-Për kur flitet për dekonspirim, për atë që është dëgjuar, përveç të shtënës që është dëgjuar. Po e them, pabiri, nëse i ka ndodhë Luanit, nëse s'gaboj?

R. Haradinaj: Jo, ka qenë me kalibër të vogël dhe ka qenë me pjesë që s'na ka ekspozuar kjo e shtënë, se në natyrë të vogël 9 mm kalibër nuk është se e çon shumë larg në natyrë ku janë bjeshkët prapa, nuk na kanë ekspozuar. E Luani? Epo, shiko, nuk e di për besë, unë e konsideroj punë të mirë të armikut faktin që na kanë zënë pritë, se p.sh. prita jonë, na, nëse e marrim në proporcion, ne kemi qenë me sa e di unë 11 persona, vetëm një prej nesh u vra, i bie që ne kemi qenë me fat me shpëtue 10 vetë, me u vra veç një. U vra ndoshta më i miri, më i vlefshmi. Këtë e them me të drejtë, vëllau im, në këtë rast më i dashuri prej krejt asaj grupe, se vëllau mu ka vra. Ama, me tu vra vetëm një e të gjithë të tjerët me dalë prej prite, është gjë e rrallë. Edhe si operacion luftarak në pritë, ka shumë prita që kanë ndodhë edhe të tjera, janë vra shumë prej tanëve, kanë shpëtuar më pak sesa që janë vrarë. Në pritën që e kemi udhëheqë unë e Luani, veç ta keni parasysh se çfarë do të thotë kjo, pritën që e kam udhëhequr unë me Luanin, një është vrarë, një i yni, që ka qenë me ne. Pra, është vrarë prijësi. Në këtë rast u plagua Rafet Rama, por të gjithë këta kanë shpëtuar nga prita. Pra, në operacionin që i ka çue Ramushi e Luani, se na i kemi pri, ne jemi vra vetë, por s'na u ka vra dikush.

- Ndalemi dhe...

R. Haradinaj: Ama që ka qenë humbje e madhe për ushtrinë, ka qenë, sepse Luani ka qenë i pazëvendësueshëm në atë kohë për nivelin e tij, për përgjegjësitë që ka pasur, për forcën që ka pasur, për dijen. Për ndihmën që i ka dhënë ai luftës, ka qenë shumë humbje e madhe.

- Z. Haradinaj, vëllau më i dashur po vritet, po bie dëshmor, hero i Kosovës. Po jeni disa persona atje dhe ju e tërhiqni ashtu, siç keni rrëfyer më parë. Me orë të tëra e bartni në shpinë,

ndërsa ata janë 10-12, ndoshta lodhen në një moment të caktuar, dhe ju jeni edhe me një të plagosur. Si është e mundur me e baktë vëllaun aq gjatë, ku e gjen forcën me e mundë dhimbjen, si e shpjegoni z. Haradinaj?

R. Haradinaj: S'beson, por janë të shpjeguara. Ne kemi qenë vitalë të gjithë, a po e din? Po flas si për mua, si për Luanin. Kemi qenë shumë vitalë, fizikisht. Po flas, fillimisht, ne kemi qenë sportistë. Unë s'kam konsumuar alkool, s'kam pi cigare. Edhe cigaren, edhe alkoolin, veç pas luftës kam filluar për t'i konsumuar. Jam marrë me stërvitje të vazhdueshme. Siç e dini, edhe Luani, njëjtë. Dhe s'kemi pasë alternativë, në kuptimin s'kam pasë zgjidhje tjetër. Të kisha pasë ndonjë zgjidhje, ndoshta e kisha lëshuar Luanin. Po, p.sh. e kishim një të plagosur, Rafetin, që derdhte shumë gjak. Kemi pasë edhe të tjerë, jo me plagë, por me lëndime, ta quaj këtë të përplasnit, ka të luftosh bëhesh llom, aty gur, si të biesh, të zësh një pozicion, mos vet se çfarë të gjen. Edhe duke ecur natën, duke e vendosë këmbën në atë kohë. Tash, ditën ecim bjeshkëve me këto këpucët e bukura dhe tutemi se po e lëndojmë këmbën. Nuk kam pasur shumë zgjidhje. Mirëpo, them kështu, sinqert, se stërvitjet janë ato të rëndësishmet. Ju i keni parë stërvitjet ushtarake, një pjesë e stërvitjeve janë me e barts të plagosurin. E keni parë stërvitjen si me e kaps kolgën, si me e barts në çfarëdo kushtesh me e bartë, si me ia dhanë ndihmën e parë, ne i kemi pasë veç këto të kryera, i kemi pasë tani, ama shiko, nuk e kam ditur unë, hera e parë që e pata mësuar këtë se si bartet i vdekuri. P.sh. se për të gjallë, për të plagosur, kemi pasë shumë shpjegime, p.sh., nëse është e lënduar këmba, si me ia mobilizuar këmbën, në çfarë mënyre me e bartë që mos me ia rrezikuar plagën. Për të vdekur nuk kam pasur ashtu. I vdekuri ishte më zor, realisht. Është ma vështirë, se p.sh. unë me e respektu Luanin si të vdekur, e kam marrë, e kam vendosur krah meje, por nuk mund të ecja, sepse këmbët takonin dikund, koka dikund, ti adnde deri sa te gjen një këmbësore. Sepse deri sa e kemi gjetur një këmbësore, ishte si me dalë në autostradë. Por, me ecë në ato bjeshkë me gur e me thyerje, sot me shkue me e pa realisht nuk beson që dikush ka mundur të ecte me një person në shpinë. Edhe atëherë u bllokova, nuk dija si t'ia bëja. Pastaj ngrihet trupi dikur, po e quaj, fillon me marrë formë të palëvizshme, palohet trupi i të vdekurit. Edhe jam detyruar atëherë, jo shumë vonë, shumë shpejtë, pas pak minutave, me e kapë prej këmbëve. Këmbët i kam vendosur si hopa te koka, por të kundërtën. Barku i tij e koka e tij ka qenë në shpinë timën, e unë veç këmbët kështu. E, prej atij momenti që e kam kapur, nuk e kam lëshuar më. S'e kam larguar asnjëherë deri në vend. Minimum, në kohë janë katër orë, minimum, terren malor. Ama, kjo mua nuk ma merr menja që është katër orë. Dikund para mëngjesit kemi mbërri. Në maj, nata nuk është aq e shkurtër. Pra, nëse flasim prej 8:30-9:00, janë dikund tetë orë rrugë që ne i kemi bërë në mes 6 dhe 8 orëve, se kohën saktë nuk e di. E, kur kam dashtë me pushu, jam afruar afër ndonjë bregu e kam pushuar me gjithë të, se me bë me e largu, nuk mund ta vendosja më. Por, ne kemi mbërri me të vdekurin, me të plagosurin me mbrri atje, si me thënë ku ka pas mundësi me mbrri një automjet, e kemi gjetë.

Ai kishte qenë një dyqan i katunit, dhe aty na ka pranuar Avdyl Sokoli me djalë të vet, dhe prej aty më pas i kemi ndërmarrë veprimet tjera, që për Rafetin që ishte i plagosur, me sa e di unë edhe Fehmia ka pasur plagë të vogël, e edhe unë kam pasur, por s'e kam pasur ndonjë kiamet, nuk ka qenë me u përfillë kështu, por ka qenë plagë prej armës së zjarrit. Gërrithnet tjera, ato nuk i llogarisnim. Këtë plagën, unë nuk e kam ditur se është kështu, deri sa më ka ardhë si opsion me e ndrru, e ka marrë gruaja e Avdyl Sokolit ma ka dhënë një kusi me ujë pas dy ditëve, një nga një. Jam kthyer pastaj edhe një herë në Qafë Mullar, duke e kërkuar armën e Luanit, e do arsenal tjetër. Dy herë jam kthyer në vendin e ngjarjes ku është vrarë Luani. Brenda 48 orëve e kam sjellë Luanin poshtë. Herën e parë kam shkuar me të zotin e shtëpisë që më ka ndihmuar mu. Pra, të njëjtën ditë sa është vrarë Luani, dikund në orën 08:00 në mbrëmje. Të nesërmen, në të njëjtën kohë kam qenë aty dhe e kam kërkuar pistoletën e vëllaut, se ka qenë me shenja, pistoletë 357. Thikën e kam gjetur, e kam marrë me vete, pistoletën jo! Më kanë ndihmuar këta malësorët. E kanë rrezikuar jetën e vet, ashtu. Pasi që d.m.th. nuk kam mundur ta gjej, jam kthyer poshtë. Më kanë kërkuar organet e rendit të Shqipërisë edhe një herë me shkue në vend-ngjarje, nga policia dhe ushtria, po kanë qenë korrekt. Por, tani, kur u mor vesh se vdiq një dhe ne u munduam ta shtinim në dhe, ndërhyri shteti. Atëherë, policia shqiptare kërkoi me e dërgue të vdekurin në stacion policor.

-Po, pse e keni pasur këtë kërkesë?

R. Haradinaj: Protokol ka qenë me e çue, me e pa. E pastaj, mua më thanë me ardhë për ta parë vend-ngjarjen, se ke qenë aty dhe na duhet dikush me treguar se çfarë ka ndodhur, ngjarjen, se si u vra ky. Kam shkuar me ta, sërish në këmbë. Hera e tretë, mos e harroni. Pa gjumë, pa ushqim, pa asgjë tjetër. Brenda dikund 48 orëve, 3 herë deri në atë pjesë. Por, si e kemi varros Luanin, unë jam ndje i lirë, të them të drejtën, sepse mbeta me të vdekurin. E vendosëm një guri aty në fshat. Një herë thoshin: jo me e kthye në Kosovë, jo me e dërgue në Tiranë, duhet për mjekësi ligjore. Atëherë, edhe katuni Vlanë i thanë policisë vetë: lëshoni këta të dy, se krisë lufta, edhe erdhën me armë. Ai i policisë doli dhe i sqaroi, tha: jo, në rregull jemi, por nuk keni nevojë me u acarue. Hajde, zotëri me e bë proces-verbalin, a e keni mbyt njëri-tjetrin, a ju ka mbytur dikush? - më thanë. Nuk kishin faj. Çdo shtet ligjor duhet ta bëjë këtë, në këtë rast, sepse kishte vdekur dikush dhe këta si e panë që u vonova, erdhën me armë e thanë: lëreni këtë! Mirëpo fshatarët thanë ky ka me e varrosë vëllaun në fshatin tonë, dhe lirone këtë. Ata e qelën varrin vetë, katundi. Në kohën që e kam varrosur, erdhën thanë duhet të vini me ne atje lartë. Prapë unë, tërë kohën në prezencë të policëve shqiptarë. Edhe unë mbaja armë. Pra, nuk kanë pasur problem ata që unë të kem armë me vete, se isha i huaj e në shtet të huaj, dhe nuk e dinin ata kush jam, e aty ka qenë ekspozimi im i parë. Sepse deri në atë ditë unë kam qenë fanatzamë, sa i përkët luftës e UÇK-së dhe organizimit. Ama aty u zbulova tek shërbimet, komplet edhe

si familje, komplet. U bë rasti, u bënë ato, unë frigohesha se shërbimet e zbulimit serb kanë akses tek institucionet e Shqipërisë. Më kapi paniku dhe nga aty ka qenë një situatë tjetër.

-Zotëri Haradinaj, po ndalemi tek një situatë tjetër, 24 marsi, pra dita e sulmit mbi familjen tuaj. Natyrisht që ju thoni se keni marrë një mësim nga familja Jashari, nga sulmi mbi familjen Jashari. A keni qenë të parapërgatitur, a keni qenë vërtet? Sepse thuhet që në atë ditë keni qenë 7-8 vetë, që keni luftuar tërë ditën.

R. Haradinaj: Ne, në dy drejtime na ka shpëtuar familja Jashari. Ata janë shkaktarët që ne të jemi gjallë. E, tani po e sqaroj pak. E para, siç e thash, prej 6 majit, dhe ne kemi mundur të ishim targeti i parë, por unë besoj se arsyeja se pse nuk jemi sulmuar ne ose Jabllanica, por Prekazi e Jasharët, është se ata e kanë rritë rrezikun për Serbinë, e Serbia është detyru me i gjujtë ata në plan të parë, e na ka lënë neve. Na ka kalu neve, Gllogjanin e Jabllanicën, dhe e ka sulmu Prekazin, se Jasharajt e Prekazi e kanë rritur rrezikun, është bërë më rrezik për Serbinë. Sepse ai i ka sulmuar ata dhe dihet epilogu i asaj lufte heroike, ku për herë të parë në historinë tonë, por edhe të njerëzve, tregohet një heroizëm i tillë, ku i madh e i vogël e japin jetën për liri duke luftuar e duke kënduar, e duke e dërguar një porosi që nuk dorëzohemi, por do të luftojmë. Pra, kjo ishte e para se pse nuk ishim ne të parët. Pra, Jasharajt e rritën rrezikun, na lanë ne në harresë. Përndryshe, e kishim pësuar ne më herët, shkaku i 6 majit, shkaku i Luanit, që është vrarë dhe i ekspozimit tonë. Ose ka mundur të jetë caku i parë Jabllanica, shkaku i zhvillimeve atje. Ndërsa, kur ndodhi Prekazi, unë nuk kam qenë në Kosovë. Më 5, 6 dhe 7 mars nuk kam qenë këtu, por kjo ka ndiku që edhe unë me u vendosë vetë në Kosovë. Pra, me e mbyllë çdo aktivitet tjetër jashtë dhe të çfardo natyre tjetër, dhe me ardhë tek familja, sepse e kam ditur se tashmë është e sigurt se do të ndodhë, edhe kuptohet i kemi bërë përgatitjet më të mëdha të mundshme, por edhe me skenar të luftës.

-A e keni menduar se si me nisjen e sulmit, pas eliminimit të njësisë së parë dhe Dauti, që nga fillimi i marsit, a keni menduar se si do të rrjedhë beteja apo e keni lënë thjesht: le të rrjedhë, ne do të rezistojmë deri në fund?

R. Haradinaj: Ne kemi pasë, si me thënë, skenar të luftës tri ditë përpara se me ndodhë ngjarja. Ju tregova që unë s'kam qenë publikisht, ose nuk kam dalë kurrë në katund timin, 10 vite. Një ditë përpara kam dalë, kam ecur në tërë fshatin, rrugës, pa i folë askujt, pa më njoftë askush. Ndoshta edhe dikush ka mundur të më njohë, vetëm me e inçizue edhe një herë konfiguracionin, objektin e zonës së luftës, se pritej që do të vijë shpejt, e Serbia na ka befasuar. S'e kemi pritë që sulmi me ndodhë para mëngjesit, para ditës, se ne gjithë natën kemi bërë roje, kemi qenë në pozicione lufte. Por, nëse nuk ka sulmuar deri në 8, kemi menduar që edhe sot jo, e ajo ka qenë arsyeja se pse Dauti ka shkuar deri ne fshat dhe ne të

tjerët e kemi liruar pak veten. S'e ka pritur kush që sulmi do të ndodhë pasi që ne të lirohemi. Na ka befasuar. Fati i madh ka qenë që Dauti e ka nisë ballafaqimin me ta në një distancë, edhe me gjasë serbët e kanë humbur për shkak të kësaj hapin e parë, sepse ata kishin bërë disa perimetra të rrethimit, por ne nuk e kemi ditur. Kështu ata kishin vendosur makineri, trupa e tanke në një perimetër mbi një kilometër prej nesh, por ne nuk e kemi ditur që jemi rrethu. E kemi hetuar një komunikim në radiolidhje, por s'e kemi ditë që ishim ne targeti. Sikur të mos e kishte filluar Dauti ballafaqimin me ta, ne garant kemi mundur të jemi ashtu në pritje të ditës së nesërme, pa e ditë që po na ndodhë atë ditë. E kjo që e ka filluar Dauti me ta, kjo na ka dhënë mundësinë që ne me u kundërpërgjigjë me sulm, që i bjen që, ende pa e përmbyllë ata rrethimin tonë, ne ua kemi kthyer zjarrin.

- A është çelësi i suksesit këtu?

R. Haradinaj: Jo, jo! Kjo ka qenë një përparësi e parë, edhe ata humbën, d.m.th. u vra një prej tyre. Edhe kuptohet, i lanë ato dhe menjëherë u largua ajo ekipë. Ata të tjerët, kur vinin, për shkak se nuk e kishin bërë rrethimin e plotë, nuk e kishin konfirmuar rrethimin, nuk e dinin a janë në pozicione të duhura. E, deri sa sqaroheshin ata, ne e dinim. Ishte një rrugë e gjatë, e mbushur me automjete të blinduara, të drejtuara drejt shtëpisë sonë. Nuk ka qenë shtëpi fort e sofistikuar. Pastaj kaluan nga një fqinj, dhe e kishte një pozicion lart që i thonë Prej Bregu, e na shihnin. Fillimisht ka qenë kjo, pastaj edhe helikopteri. Me helikopter kemi qenë shumë keq ne, se na shihnin, nuk kishim si me u largue prej tij, ai prej distance. Edhe plumbi ka shumë fuqi kur vjen prej lart-poshtë, sepse gravitacioni e tërheqë, plus graviteti i madh 12.5, e kështu ka filluar pra në tërësi. Për fat, po e them edhe një herë, meritat i kemi të gjithë, se iu kemi kthyer përgjigje, por merita e parë i takon edhe nënës, se nëna ka pyetë se çfarë me iu bërë fëmijëve të vegjël, Vetonit eAntigonës. Frashëri ka qenë 14 vjeç dh e ka qëndruar me ne, në atë moshë. 14 vjeç e kemi ndalë: ti je i rritur, ti lufto, por këta të tjerët, Suzana, nëna edhe më ka pyetë mue, unë nuk dita se si me ja kthye përgjigjen, por i thashë: a e pyete babën? Tha, po! Thash Ilmia (se i kam thënë në emër), tha po! Çfarë tha? Ajo, tha, lironu dhe u lirue nëna me nuset e me vëllaun e gruas së Shkëlzenit. Ai i ka pri familjes dhe janë liruar.

-Pse nuk e lironit edhe Frashërin edhe Memën?

R. Haradinaj: Jo! Shiko, ata donin me luftue. Frashëri u shtynte me neve se kush po gjuan. 14 vjeç u shtynte kush po gjuan në ta. Aq sa ishte, nuk lëshonte pe. Mema donte të luftonte, a e di - edukimi i të gjithëve. Baba, gjithsesi, njëjtë. Kjo ka qenë e para që na ka ndihmuar shumë e ne, duke dashur t'i krijojmë korridor familjes, e kem parë se ata filluan të gjuanin, derisa ne kalonim. Nëna dhe të tjerët uleshin pranë, aty ku ishte liruar. Këta nuk mund të ecnin shpejt, dhe uleshin aty. Nuk e di se si plumbat nuk i kanë kapur. Ne, duke i parë aty, prej frike se po na i

vrasin këta, kam shkuar shumë shpejt në anti-tank. E kemi pasë anti-tankun, d.m.th., 500-560-she, edhe kemi shkuar menjëherë në përgjigje me anti-tank, andej prej nga vinin. Edhe për me e krijuar një epërsi në zjarr 12.5, por municion për 12.5 nuk ka pas aq shumë, ishin rreth 50. E predha nuk është se kemi pasur ne pa kufij. Dhe kur kemi filluar me i përdorë këto, serbët e kanë frikësuar njëri-tjetrin, edhe thanë: “Po na gjuajnë me raketa!”.

-Megjithatë, në fund të ditës, thotë Bujar Haradinaj, se nisi me u shpenzue municioni?

R. Haradinaj: Shiko, kjo është pjesa e parë. Pa u bashkuar me ta, ne jemi tërhequr prej shtëpie. Ngjarja e dytë ishte ajo përparësia që lufta u krye ende pa u mbyllur rrethimi. Ishte përparësi. Pastaj ishte nëna që kërkoi me u lirue. E treta përparësi ka qenë baba. Ai ka thënë: duhet me dalë prej shtëpie, prej aty ku ishim, tha- nuk bën më këtu, duhet me ndërrue vend. E kemi pas si opcion me shkue në katund. Përmasat e luftës janë bërë shumë të ashpra, me bomba të dorës, me çka kemi pasur ne, por erdhi një moment nga 2-3 i ditës që mbetëm shumë dobët me municion. Edhe Hima, Gazmendi edhe Agroni kishin shkuar në drejtim të shkollës. Atje ishte një pozicion lufte. Ne që ishim brenda forcave serbe, mbetëm shumë dobët. Për fat, baba na sillte municionin kur s'na mbetke. Kur sillnim ne prej Shqipërie municion për veti dhe me e përhapë te grupet, gjithmonë ai shkonte e merrte aty edhe për veti dhe e kish pasë mbushë një çantë të madhe. Nuk ia jepnim ne, ne e sillnim me e nda proporcionalisht për krejt UÇK-në. Ai e kishte pas krijuar një farë rezerve, edhe me të thanë të drejtën, dikush tha: more, babai, e ka Ilmia, e ka një çantë. Ai kishte pas qenë duke e bartur atë në shpinë. Vrap me e gjetë diqysh, qysh e kemi marrë atë çantë, kemi fillue me i shpërnda njëri-tjetrit, por nuk kishin si, sepse ai i kishte përzier, e kish vendosë aty për të tjera arme, për pistoletë e për çdo lloj arme, në një vend. Nuk mundeshim me i thënë atij merri këto për pistoletë ose atij për kallashnikov, ose për atë, ose për këtë, se krejt ishin në një vend, e ti në presion duhej me i mbushë shpejt e nuk ishin të njëjta, nuk e shajshim babën, por thoshim “ooo bre, pse nuk i ke nda?”. Ama, fati i saj mos me qenë ajo çantë, zor ka qenë që ne me e mbajtë ditën në siguri. E kishim përfunduar në 5 ditën, të vrarë krejt, se nuk kishte mundësi. Sepse ai (armiku) e dallon intensitetin kur nuk ia kthen. Ai e di që nuk ke dhe ata trimnoheshin realisht. Veç deri në ora 2, ne vetëm me bomba dore filluam me luftu. Vetëm me to kemi luftuar, sepse nuk kishim municion, edhe kur u gjet ajo çanta, sepse babai ishte në shtëpinë e mesit, Dauti ishte i pari me Kujtim Haradinajn, e baba ish me motrën. Realisht, veç me Memën ka qenë në atë kohë.

-Edhe Mema ka luftuar?

R. Haradinaj: Po, gjithë ditën, bile ka qenë shumë e guximshme. Si e përmende Frashërin, kur ka përfundue e tërë dita dhe dëshiroja me ndryshue vend, sepse kisha humbur shumë gjak, pasi kam qenë i plagosur dhe pata humbur shumë gjak.

Isha plagosur herët, nga ora 1 të ditës, kam dashur me e lirue Bujarin, sepse kur nuk kishim municion dhe me bomba dore kam parë që po dëshirojnë me vdekë, edhe i kam thënë: “Lirohu ti, shko, thash, merri këta e vendosi këtu, pastaj unë ju bashkohem”. Ishte arsyetimi veç me e largue atë, sepse nuk po shpëtojmë, të paktën të shpëtojë një prej nesh, që mos me u vra të dytë, se edhe kisha humbë gjak, edhe ish bukur, a e di, më binte të fikët kohë pas kohe, më humbte kontrolli. Jo, tha, që dalim, dalim bashkë që rrimë-rrimë bashkë, e nga një nga një, tha, jo! Atëherë, ashtu e kemi vazhdue bashkë ne të dy, por pa ndonjë siguri të madhe që do të na shkojë mirë. Dikur, rreth mbas 1 ore ka ardhë ai municioni i babës dhe ka filluar me u pajisë, me u furnizue, kemi vazhdue me ua kthye ma me turr. Ata e hetonin që kemi, atëherë u rikthye ajo gjendja, e në mbrëmje janë tërhjekë me të vrarë e të plagosur. P.sh. unë kam luftuar tërë ditën me një armë që është marrë te kryet e një pjesëtari të njësisë serbe të vrarë.

-Po flet për të gjithë luftën pas 24 Marsit?

R. Haradinaj: Pas 24 Marsit të vitit 1998. Më 24 mars, duke u tërhequr, ne, Frashëri i vogël, tha: a mundem me shkue me e marrë atë pushkë, se ishte i vrari aty, serb, polic i njësisë speciale, sepse ishte me pajisje ushtarake të mëdha. Edhe unë nuk i kam thënë as po, as jo. Vetëm ka shkuar dhe e ka kapë. E, hera e parë që kemi pasë karikator 40 plumbash, 40 fishekë, se ne e kemi pasë me 30, e serbët e kishin pasë më të avancuar. A e di që p.sh. kur fillon zjarri, ti me i pasë 10 plumba përparësi ndaj kundërshtarit, që ai me i pas me 30, që deri sa ta ndryshon ai, ti me i pas edhe 10-të, është shumë epërsi. Ne s’e kemi ditur në atë kohë që ekzistojnë 40-shët. Shqipëria s’ka pasë.

-A ishte kjo dita kur ju, në të vërtetë, e krijoni strategjinë dhe përvojën për menaxhimin e një situatë frontale?

R. Haradinaj: Ne, si me e shpjegue, shpirti i ëmbël kur je ti i rrethuar - lufton, lypë zgjidhje, nuk e din as vetë se si do t’i gjes. Shpirti i ëmbël, familja, nëna, më fal, motra, vëllau, babai - është kjo që të bën ty me u ndi mbinatyror. Kjo të bën gjithqysh me luftue. Do të kisha thënë atë që ka ndodhur atë ditë, zor është me krijuë një strategji atje, ajo është një situatë e jashtëzakonshme nga e cila mund të shkosh dhe të shpëtosh. Pra, siç e thashë herët në fillim, asnjë strategji nuk e ka asnjë garanci. Ti lufton, dhe është luftë!

- Në luftën frontale, themi, që konsiderohet Baballoqi. Dallohen luftëtarë, pastaj ju jeni vërtet komandant dhe merrni përsipër logjistikën me vijë frontale dhe gjithë pritje dhe përcjellje. Cila ka qenë sfida më e madhe në fillim? Veç asaj, dua ta di, katër vëllezër në vijë frontale, si nuk e kursenit njërin?

R. Haradinaj: Nuk kemi pasur ne autoritet njëri mbi tjetrin. Ne kemi qenë horizontalisht. Secili e ka pasë vlefën e vet, rolin e vet në luftë. E vërtetë që unë i kam prirë organizimit në aspektin formal, e kam qenë komandanti ose udhëheqësi, për shumë arsye. Mirëpo, secili e ka pasë, si me thënë, rolin e vet shumë herë më të vlefshëm se unë në raste të caktuara dhe kjo ka qenë një lloj gjenerate që është krijuar ashtu, që me i thanë: ti ke me ba kështu ose s'ke me ba kështu. E pamundshme ka qenë kjo. P.sh. Shkëlzenin kam tentuar nga dy herë me e dërgue në Shqipëri, kur u plagos, dhe ka qenë e paamundur. Veç më ka thënë kujdes fjalët, kjo nuk është temë e jotja, unë e di se çfarë bëj apo kah shkoj, më mos fol kështu. Unë, në rregull, se nuk kam guxuar dy herë me i thënë, sepse ka qenë shumë strikt në këto marrëdhënie. Kështu ka qenë natyra e njerëzve. Ose, Dautit, p.sh. me i thënë merrë këtë ose shko ti apo diçka, nuk kam guxuar unë, ata kanë qenë shumë të prerë. Secili më i prerë se unë, realisht. Menaxhimin e luftës unë nuk them që nuk e kam bërë mirë, por mos harroni, merita është e njerëzve që kanë dashur të luftojnë. Shikoni, njerëzit kanë ardhur prej Gjakove, prej Kosove, prej gjithkrah, te rinj e të reja pa e mësuar pushkën me gjuajtë, thoshin a ban me shkue në luftë, me shkue në vijë, ne? E, vërtetë që jemi munduar në maksimum, me shpirt, sepse e kemi bërë si për vete dhe kemi qenë vetë na, d.m.th. kurrë s'e kemi dërguar dikë t'i themi: shko lufto ti! Por, kemi shkue me ta, ose para tyre. E, prandaj, ka të vrarë prej nesh e te plagosur. Ama luftën e kanë bërë krejt vullneti i njerëzve, sepse një udhëheqës nuk mund ta bëjë krejt luftën. Një udhëheqës e ndihmon, e ndihmon, ama vullneti e bën.

-Momenti më i vështirë dhe vendimi më i vështirë në luftë, nëse ju kujtohet, nëse mund ta përzgjidhni?

R. Haradinaj: A e di, kjo është shumë e thjeshtë. Nuk ka pasur moment të lehtë në luftë. Asnjë sekuençë, asnjë vendim që e merr, asnjë veprim, asnjë angazhim, asnjë s'ka qenë pa rrezik jete për ty e tjerët. Këto të gjitha kanë qenë të vështira, mirëpo i menaxhon vullneti i madh, ideali e dëshira për t'u çliruar, duke mos pasë alternativë. P.sh. ne s'kemi pasë alternativë tjetër, unë e familja ime nuk kemi pasë asnjë alternativë tjetër. S'kemi pasë ne, po nuk u çliruam, vdesim, e edhe ajo të ndihmon shumë.

- Zotëri Haradinaj, faleminderit! Ishte kënaqësi që ju kisha në emisionin N'demos! Kam përgatitur mjaft pyetje, por, megjithatë...!

R. Haradinaj: Më falni, se ndoshta edhe unë jam zgjeruar në shpjegime, nuk kemi mbërri me i kalue edhe shumë etapa të tjera, me ua dhënë meritën plot bashkëluftëtarëve të tjerë. Sido që të jetë, brezi i artë i UÇK-së i ka nderuar të gjithë bashkëluftëtarët. Ju faleminderit!

Rrëfimi Xhavit Halitit

TRIUMFI I REZISTENCËS

Xhavit Haliti, personalitet politik dhe ushtarak, një ndër krerët e Lëvizjes Popullore të Kosovës dhe ndër themeluesit e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, njëkohësisht përfaqësues politik i saj, pjesëmarrës në shumë aktivitete të rëndësishme, nga lëvizjet e viteve '80-të, e deri në Konferencën e Rambujesë vjen me një rrëfim ekskluziv, ku rrëfen për organizimin e disa atentateve ndaj tij, për urdhrat dhe vendimet, për vrasjen e aktivistëve të ndryshëm, për “shefat” UDB-së, që qëndronin prapa vrasjeve nga vitet '80-të e këndej. Në mes tjerash, Haliti rrëfen edhe si dhe kur u krijua Ushtria Çlirimtare e Kosovës, kush e pagëzoi atë, kush ishte komandant i parë i saj dhe kush koordinator i veprimeve ushtarake për Kosovë. Tutje, ai flet edhe për mënyrën se si u dekonspiruan grupi kryesor i UÇK-së, për aksionet e para, përplasjet deri në rënien e Zahir Pajazitit e Luan Haradinajt, për vrasjen e Ahmet Krasniqit dhe shumë të pathëna për luftën çlirimtare.

-Z. Haliti, po fillojmë në thelbin e ngjarjes. Ju keni pasur disa atentate, konkretisht thuhet se keni pasur tetë, ka raste kur thuhet edhe nëntë atentate? Në fakt sa atentate kanë ndodhur në të vërtetë? Pse kanë dashur ta vrasin Xhavit Halitin?

Xh. Haliti: Janë dy lloj përpjekjesh, dua të them. Këta, sa i përket përpjekjeve të UDB-së, mendoj që janë faktuar edhe në intervistat e punonjësve të shërbimeve sekrete të Serbisë, edhe pse akoma nuk ka ndonjë dokument përveç deklarimeve publike që i kanë bërë përmes intervistave, nuk ka dokument arkivor. Por, përpjekja e parë ka qenë menjëherë pas arrestimeve të vitit '85, në Prishtinë. Ndërsa, përpjekja e dytë ka qenë më e sforcuar: minimi i banesës sime në Cyrih. Dhe, këtë sipas deklarimeve që ka bërë shefi i UDB-së për veprim jashtë. Këtë vendim e ka marrë Petar Gračanini, ministër i Mbrojtjes, së bashku me Slobodan Millosheviqin, pas informimit që ua ka bërë UDB-ja, domethënë shërbimi jashtëm i UDB-së lidhur me përgatitjet që janë bërë për ta vrarë Slobodan Millosheviqin.

-Aq në nivel të lartë ka qenë i orkestruar njëri prej atentateve ndaj jush?

Xh. Haliti: Pra, po them, tani unë nuk e di se si kanë funksionuar ata, por aq sa kam mësuar dhe sa kam marrë vesh, atentatet ose goditjet e tilla nuk janë bërë asnjëherë pa miratimin e nivelit më të lartë të shtetit. kohën e Titos, ka vendosur Titoja. Në kohën e Slobodan Millosheviqit, ka vendosur Slobodan Millosheviq. Në rastin tim, në takim kanë qenë Bozhidar Spasiq, Petar Gračanin dhe Slobodan Millosheviq, në takimin në të cilin i ka raportuar Bozhidar Spasiq këtyre dy titullarëve dhe këta kanë marrë vendime.

-Në bazë të kësaj shihet se ata e kanë vlerësuar një rrezik shumë të madh personalisht prej jush.

Xh. Haliti: Varet si e kanë vlerësuar ata. Por ajo që është deklaruar, prapë po them publikisht, në vijim më shumë, është ajo që ne gjoja kemi bërë një përgatitje, por diçka të tillë në ato nivele dhe me ata njerëz, nuk ka pasur asnjëherë. Në deklarin e tyre është thënë që ne kemi bërë një konferencë, një takim diku, një mbledhje të fshehtë unë, Xhafer Shatri, Emil Kastrioti (Emin Fazlija) dhe Enver Hadri.

E vërteta është që ne nuk kemi mbajtur asnjëherë as për këtë çështje, por për asnjë çështje tjetër. Thjesht, nuk kemi mbajtur takime të përbashkëta në këto nivele. Unë i kam njohur të tre personalisht, por mbledhje dhe takime, biseda apo çështje të tilla s'kemi mbajtur.

- Si pasojë ndoshta e një urdhri, përveç që ka qenë një akuze kësaj ndaj jush, ndaj katër jush...

Xh. Haliti: Ata e kanë ndërmarrë një aksion dhe interesant ka qenë. Paraprakisht ata kanë shpërndarë një trakt në të cilin kanë komplikuar përplasjet në mes të

grupeve të shqiptarëve. Një trakt ka qenë me fotografinë e Enver Hoxhës, me ato lulet e famshme edhe në emër të marksistëve-leninistëve të Kosovës. Tani kush e ka lexuar këtë Bozhidar Spasiqin, ai e merr përsipër që kanë qenë edhe specialistët e asaj fushe, kryesisht që e kanë implikuar dy lloj emigracioni: emigracioni kroat, që i kanë përçarë mes veti edhe emigracioni shqiptar. Dhe, pas kësaj ka ndodhu goditja... E kanë gjuajtur një bombë në banesën e Xhafer Shatrit, në Gjenevë. bombë e cila nuk është futur brenda, është kthyer nga xhami apo nga roleta, nuk e kam të qartë, por e di që është kthyer dhe ka eksplodur në tokë. Ndërsa, vendosja e eksplozivit në banesën time ka qenë policia, të paktën, siç ka thënë: “Kush janë këta persona që bëjnë këto lloj bombash?”. Ka qenë një eksploziv shumë i fuqishëm.

Ka demolu pothuajse krejt ndërtesën katërkatëshe; banesën time, banesën përballë, dy banesa të poshtme dhe dy sipër meje janë bërë të pabanueshme. Andaj, për të mos i përshkruar detajet, edhe fati i fëmijëve të mi ka qenë që unë nuk kam qenë në banesë, sepse zakonisht ka qenë edhe koha e lajmeve se ata e kanë analizuar mirë këtë.

Në kohën e lajmeve, normalisht që në vendin ku ka qenë televizori dhe radiot, nuk kanë mundur me ndejë fëmija.

-Paraprakisht, ju nuk keni pasur informacion, sepse vetë natyra juaj...

Xh. Haliti: Jo. Qysh me pasë? Atë natë nuk kam qenë në shtëpi, por jam nisë me babanë tim, që prej se kemi ikur nga Kosova, ai ka qenë punonjës. Ka punuar në Gjermani.

Dhe ia kanë marrë pasaportën. E kanë lodhur shumë.

Kur ka ardhur ai, ka qenë realisht pa fuqi. Pas pesë viteve ia kanë kthyer pasaportën dhe m'u lut të shkoja me të në Gjermani, meqë mendonte që prapë mund të kthehet në punë, atje. Në fakt, pas katër viteve, ia prishin dokumentet dhe nuk ka mundur kurrë.

Kur kam dalë, kam pa njerëz të çuditshëm. Në mesin e tyre dhe një femër që është sjellë sikur donte të më joshte.

Tani unë pa makinë isha, me baba, dhe normalisht ecëm atë natë. Po atë natë, ata kanë thirrë pak më herët në telefon. Dhe në telefon është lajmëruar vëllai im, se ka qenë aty Haliti. Pak minuta pasi ka folur, se zanin e kemi pasur identik. Nuk ka mundur askush ta dallojë se kush po flet.

Edhe ka shpërthyer bomba. Pastaj kanë thirrë edhe një herë në telefon, pas shpërthimit. Edhe kanë qeshur, ha, ha, ha. Kështu më ka thënë vëllai. Pastaj më thirri vëllai. Tha kështu ka ndodhur, tha se si është puna, tha ne menduam që ka eksploduar ai radiator i banesës që e nxeh, po aty ka pasur një shpërthim të vërtetë. Ai eksplozivi kishte qenë i mbushur me shumë aso saçme të mëdha të çeliktë. Dhe deri në dhomë e ka çuar në shtrat të vajzës sime, në dhomën tjetër, atje përballë.

Kuzhina ka qenë krejt e demtueme, korridor.

Dhe atje, në sallën ku kemi në dhomën e ndenjës, e kanë humbur fuqinë ato, duke u përplasur nëpër muret e korridorit. Nga eksplozivi ka ra tavani që ka qenë me dërrasa, me llamperi që i themi ne. Kanë ra të gjitha poshtë, por nuk ka pasë të vrarë.

-Ju përmendni Ranko Gërgiq, Miroslav Paravinja. I keni takuar? Dini gjë për ta? A janë vërtet këta që kanë marrë pjesë në atentat?

Xh. Haliti: Jo. Ata janë të incizuar me kamerë dhe ata i ka zbuluar policia e Zvicrës. Është një gazetë *Interju*, ka qenë e Beogradit. Dhe unë e mora, se zakonisht i kam lexuar gjithë herë ato revistat dhe një gazetë me siguri ditore që ka dalë, kryesisht, *Express Politika* që ka qenë ma atraktive dhe ka pasur më shumë informata dhe e pashë unë këtë si artikull dhe mbeta

-Pse?

Xh. Haliti: Mbete, sepse jepte shumë të dhëna.

Nuk kam shkuar tek ai shefi që e ka pasur lëndën tonë, lëndën e atij rasti, e kam thirrë dhe dola për kafe.

Thashë: “Unë e kam një revistë.” dhe e dorëzova.

Thashë: “Unë s’po them kurrëgjë, por besoj që mund t’ju hyjë në shërbim për hetime”.

Tha: “Çka ta merr mendja, ata pse e kanë shkru kështu?”

Thashë: “Mua po ma merr mendja se këta po dojnë me fsheh dikë, me fsheh dikë.”

Dihet, në atë revistë nuk i jepnin emrat Ranko Gërgiq dhe Miroslav Paravinja, por i jepnin dy emra të tjerë: një “Beli”, edhe një tjetër si grupe të Arkanit që kanë qenë të njohur, po të cilët në luftë ishin vrarë, ose pas lufte, diku menjëherë pas luftës në Bosnjë ose gjatë luftës.

Edhe tha: “Bravo!”

Tha: “Ne e kemi dikë në burg.”

Këtë, Paravinjen, e kishin kapur në Holandë, bazuar në regjistrimin që e kanë bërë me kamerë në hyrje të shtëpisë sime. Drejt të them s’e kam ditur që ka kamera, s’kam parë kamera, por si duket ato i kanë vendosur, ku di unë. Ata kanë thënë që i kemi vendosur për dikë tjetër, jo për Xhavitin, por për dikë që ka qenë nën hetime, por s’është me rëndësi ajo. Me rëndësi është shumë se shërbimi zviceran ose policia zvicerane, policia kriminale ka arritur t’i zbulojë personat që e kanë vendosur atë dhe t’i identifikojë me emra edhe me mbiemra edhe nga vijnë, edhe pse kanë ardhur. Dhe, tani unë kam pasur një përplasje me Prokurorin e Përgjithshëm të Zvicrës, për të cilin unë e kam pasur një kumtesë, e kam lëshuar publike dhe ai pati deklaruar që ky është një konflikt mes grupeve të emigracionit nga Jugosllavia. Dhe tani ne s’kishim kurrfarë konfliktesh të përmasave të tilla. Dhe unë e bëra si reagim. Ai doli me një reagim tjetër.

Prapë tha: “Unë kam mendu që grupet e ndryshme, por si identifikuesit kush janë grupet.”

Realiteti është që, po besoj prapë, që ka pasur një marrëveshje që të mos bëhet e madhe ose të bëhet skandal politik edhe për Jugosllavinë, por për këtë rast edhe Zvicra të mos ndikohet nga emigracioni, për të cilin ndoshta interesin e ka pasur më të vogël sesa raportet me Jugosllavinë atëherë.

-Dhe nuk është vetëm ky atentat, por ju kur flisni për këto, flisni edhe për njerëz të cilët kanë qenë afër jush dhe që nuk kanë marrë urdhra nga Milosheviqi, as nga Graçanini. As nga të tjerët, por megjithatë keni informacione. Atentati, siç keni thënë ju, ka qenë më 7 nëntor 1985, në Prishtinë. Ndërsa, para shtatë vitesh ju thoshit që do t'i zbulonit me emra dhe do të flisni me emra.

Xh. Haliti: Unë do të di emrat kush ka qenë aty.

Kam qenë me 4 nëntor. Dua të them se më kanë pyetur ca provokatorë, kështu përmes portaleve, prej cilit burg ke ikur, unë s'kam ikur prej burgut, unë kam ikur prej banesës. Prej banesës jam lëshuar nga kati i tretë, jam lëshuar në ballkon në katin e dytë prej nga kam kërcyer.

Ka qenë fati im që s'ka pasur prapa banesës policë.

Policët kanë qenë te dera, duke pritur ta thyenin derën.

Po s'është me rëndësi.

Po më 7 nëntor unë kam pasur takim të caktuar me Zenun Muriqin, një aktivist dhe anëtar i një celule të organizatës sonë, të cilin e kam ngarkuar për të gjetur banesë, sepse na kemi mbetur në ilegalitet, diku nja shtatë-tetë veta, përafërsisht kështu.

Dhe, pastaj kam pasur të takohem me Xhavit Haziri, po prapa restorant *Rugova*, te një rrugicë, ku takoheshim zakonisht gjatë atyre ditëve. Dhe, në një rrugicë, duke ecur me Zenunin, s'po hyj në detaje, se ka shumë detaje dhe s'janë interesant, ndoshta as për publikun. Është rrugica në Aktash që të nxjerrë kah Pallati i Sporteve që ka qenë atëherë, kështu i thoshim. E pashë rruga ishte si shumë qetësi. Një moment mes rrugës vinin dy veta, kështu poshtë. Në fakt, unë e hetova deri në njëfarë mase se mos kemi përcjellje.

Unë ndalova. I them këtij: “Pse s'nejte sonte, kishim pi çaj, me idenë që jemi diku aty me banesë”. Edhe i thashë: “Hajde të kthehemi prapa, s'po më pëlqen. S'po më pëlqen rruga, rrugica, s'po më pëlqen qetësia. Të kthehemi pas.” Edhe jemi kthyer. Kur jemi kthyer, kam parë Xhavit Kuqin edhe këtë Klllokoqin.

-E keni fjalën për Ibush Klllokoqin?

Xh. Haliti: Ibush Klllokoqin, po. Që janë pozicionuar, i kam thënë këtij ik se mbaruam. Edhe unë jam kthyer menjëherë dhe kanë kërcitur armët bam-bum. Njëri është rrëzuar para meje. Pak më tutje, por është, e kam pa që është rrëzuar. Edhe unë kam kërcyer në oborrin e një shtëpie, pastaj... Atë e kam shpjeguar disa herë se si kam shkuar dhe jam strehuar diku në një familje në Dyz të Llapit.

Pastaj doli një kumtesë që është plagosur një oficer i policisë. E ka plagosur një terrorist.

-Domethënë, edhe ju keni shtënë?

Xh. Haliti: Jo, s'kam pasur fare armë. Ata njëri-tjetrin e kanë vrarë.

-Njëri-tjetrin?

Xh. Haliti: Sigurisht, që ata kanë shtënë kah unë.

-Më ka bërë përshtypje një deklaratë e juaja, ju e identifikoni një kryepersonazh të UDB-së me nofkën "Zoki". Kush është ky "Zoki"? E keni identifikuar?

Xh. Haliti: Unë e kam identifikuar para disa ditësh. E kam lexu një libër që e ka shkruar ai. Dhe, duke i lexuar kompetencat që ka pasur ai, edhe në Kosovë, edhe në Beograd, kam menduar që është personi, të cilin e kanë quajtur "Zoki". Edhe ia kam dërguar fotografinë nga kopërtinat e librit, ia kam dërguar një personi, të cilin e kanë lutur dhe janë përpjekur ta çojnë të bëjë takim me mua, ose në Itali ose në Gjermani, por i kanë thënë që në Zvicër jo, me idenë që të më kidnapojnë, sepse UDB-ja ka bërë veprime të tilla shumë herë.

Kidnapimi i emigrantëve është i njohur, por atë punë jo vetëm ata, por edhe shërbime të tjera.

-Ju flisni për njeriun me inicialet S.K.?

Xh. Haliti: Nuk mund ta them emrin. Por, kjo ka qenë e vërteta dhe ai ka rezultuar që është Zoran Mijatović, ish-shef i Qendrës së UDB-së nr.1 në Beograd, ish- i dërguari i Federatës Jugosllave, atëherë që ka qenë në vitin '91/92, e që ka vepruar në Kosovë. Kryesisht, ka mbuluar Ferizajn dhe Prizrenin, zonën e Shtimës, Brezovicën, këtë pjesë.

Po e them nga ato që kam lexuar në librin e tij. Dhe, pastaj është emëruar shef i BIA-s për hetimet ndaj UÇK-së. Me siguri që gjallë është, por nuk e di a punon a është në pension. Unë s'e di tani.

-Këto janë disa prej tentimeve, por ajo çfarë na bën përshtypje kur ju keni përmendur me emra e me inicialet shumë të involvuar, sidomos pas lufte, dikë thoni citoj: "Angazhimi i dytë nga Peja dhe Llapit (me inicialet) krejt të urdhëruar nga shokët e mi, për të cilët kam ngrënë bukë me ta. Po flas për pas lufte". Si e shpjegoni këtë? A keni mundësi të na jepni një sqarim pak më shumë, meqë na keni premtuar?

Xh. Haliti: Tani nuk është e lehtë për t'i thënë të gjitha, por është e vërtetë që ne kemi pasur një përçarje brenda LPK-së gjatë luftës dhe ato përçarje kanë qenë të reflektuara edhe në terren. Por, pas lufte, ka pasur akuza të llojeve të ndryshme kundër meje, kryesisht të cilat janë botuar edhe në medime të Kosovës, bile edhe janë marrë edhe nga shërbime të ndryshme të jashtme, të cilat janë botuar si

raporte, qofshin si falsifikim të njerëzve të veçantë, të cilët kanë njohur gjuhën dhe i kanë botuar si raporte të BND-së, si raporte të KFOR-it. Por, kanë qenë isa përpjekje për të më likuiduar. Unë i di njerëzit, i di porositësit, i di kush ka dashur të më ekzekutojë dhe unë mendoj që kryesorja ka qenë të fshihet e vërteta, që unë i di ose të fshihet rolin im në çështjet që kanë të bëjnë me të arriturat në Kosovë. Tjetër, me thënë që i kam pasur dikujt borxh, personalisht, që e kam dëmtuar dikë në Kosovë, unë jam dakord. Por nuk ka pasur, nuk ka aso raste dhe s'mundet kurrkush të thotë që e kam dëmtuar jo një njeri, po askënd hiq.

-Mirëpo, z. Haliti, për ju ka pasur akuza të ndryshme. Natyrisht që pretendimet për t'u kryer dhe ka pasur atentate pas lufte. Cila prej akuzave të tilla, që i quani të shpifura dhe me tendenca të tilla, ju ka dhembur më së shumti?

Xh. Haliti: Po nuk është puna që më kanë dhembur, por nuk e kam besuar që njerëzit mund të shpifin në përmasa të tilla, se unë e di, unë jam në politikë. Por, edhe këto veprime në fushata, të cilat kanë të bëjnë me një proces, gjithmonë janë të tilla. Gjithmonë duhet me gjetë një protagonist që e kanë nxi, po e zëmë UÇK-në, e normalisht që ata që kanë organizu veprime të tilla, ata e kanë nxi. Unë s'kam organizuar asnjëherë dhe kjo, kjo më ka dhembur, kjo më ka dhembur që janë përpjekur, që përmes meje ta nxijnë UÇK-në ose veprimet të cilat e kanë nxirë UÇK-në janë përpjekur të më eliminojnë mua. Dhe ka pasur një lëvizje, një përpjekje permanente deri vonë, që në emër të hakmarrjes se unë e kam vrarë njërin ose e kam vrarë tjetrin, të më godasin dhe për të më thënë që, ja, e dënuan, ky e ka bërë, e ka vra x-in ose ka sabotuar.

Për shembull, akuza më interesante është që unë kam sabotuar armatosjen e ushtarëve të UÇK-së në Kosovë.

Po mirë, tash unë e pyes veten dhe po të pyes ty dhe opinionin: A ka dalë dikush që ma ka mundësuar mua armatosjen e popullit dhe unë e paskam pasur dorë aq shumë për të armatosur?

A m'i ka sjellë kush ato armë dhe unë i kam ndalur diku në ndonjë depo, i kam mbyllur me çelës edhe s'kam dashur t'ua jap luftëtarëve që kanë luftuar për në UÇK-në?!

-E keni fjalën për akuzën për Ilir Konushevcin a për çfarë?

Xh. Haliti: Po them për sabotimin e armatimit. Ndërsa, sa i përket Ilirit dhe Ahmet Krasniqi, që kanë qenë akuza, kështu hajt, ata tash dihen. Unë e kam zbuluar kush e ka vrarë Ilir Konushevcin. Nuk e kanë zbuluar ata.

-Pasi keni dhënë 30.000 marka apo dollarë?

Xh. Haliti: Po, marka. Ia kam marrë dikujt dhe ma ka shpjeguar në detaje.

-Tash vrasësit janë të lirë, por një nuk e përmendni ju.

Xh. Haliti: Dihen, ja unë i përmendi të gjithë.

Dihen, po unë e kam ba një reagim ndaj deklaratës së asaj Zylfie Haklajt, e cila njërin që ka qenë pritë nuk ka pasë qejf me përmendë. Të dhënat janë botu edhe te *Koha ditore*, edhe te disa medime, të cilat i japin emrat e njerëzve, të cilët kanë zënë priten për ta marrë armatimin dhe për të na shitur prapë.

-Tashmë kjo histori dihet. Mirëfilli dihen edhe vrasësit, madje ju keni ngritur edhe një aktakuzë...

Xh. Haliti: Jo, unë kam kërkuar që të hetohem edhe unë.

-Që të hetoheni edhe ju për dy raste?

Xh. Haliti: Po.

-Meqë jemi këtu dhe u diskutua se s'do të doja të hyja prapë, rasti Ahmet Krasniqi. Ju konsideroheni, për atë kohë, një prej njerëzve më me ndikim në Tiranë. Njeriu që më së shumti konsiderohej që di për Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës, sepse jeni prej themeluesve të saj, më vonë do të diskutojmë. Pastaj relacioni juaj me Shërbimin Informativ Shqiptar ka qenë i jashtëzakonshëm, i ngushtë dhe është e pamundur të paktën ShISH-i dhe në kohën kur ka qenë Fatos Klosi dhe një diskutim që është bërë, ju e rrëfeni vetë diku, që njeriu i parë që ju ka telefonuar Klosi, pas vrasjes së Krasniqit, keni qenë ju.

Xh. Haliti: Në qoftë se ka qenë Fatos Klosi prapa vrasjes së Ahmet Krasniqit, atëherë e kam vrarë unë. Këto janë gënjeshtër të njerëzve të ligj. Fatos Klosi nuk ka qenë person, ai është akademik. Ai është akademik.

-Nuk është thënë kështu, por është thënë që ka informacion, shërbimi informativ, domethënë mund të ketë informacion. Kjo është hipotezë.

Xh. Haliti: Unë besoj që sikur të kishte informacion konkret Fatos Klosi për personat që e kanë krye vrasjen e Ahmet Krasniqit, besoj shumë që sot do të ishin para gjyqit. Ose do ta kishin kryer procedurën gjyqësore.

Fatos Klosi më ka thirrë me më pyet ku jam dhe mos di gjë unë dhe më ka treguar që çka ka ndodhur. Ne kemi qenë për qejf tonin diku, te *Gjeli*. Ka qenë edhe akoma është një restorant i tillë që quhet *Gjeli*, në Tiranë. Atje kemi qenë katër-pesë vetë, mos t'i përmendi me emra.

Por, për vrasjen e Ahmet Krasniqit unë nuk mund ta akuzoj dikë, por po besoj, që edhe po dua të deklarohej që ata që e kanë bërë, kanë bërë gabim, kushdo qofshin.

Edhe ata që e kanë menduar që po e vranë për tradhti, edhe ata që kanë menduar në qoftë se janë ish-kolegët e tij, që kam dëgjuar edhe akuzat e tilla. Por unë edhe për këtë rast jam i hapur para secilit organ që mund të më pyesë.

-Këtë me vite e keni thënë ç. Haliti. Kthehemi, të lutem, në retrospektivë. Aktiviteti juaj thoni

që nis në fund të viteve '70-të. Ne ju njohim, sidomos pas viteve '90, '91, '92 kur ju dilni në skenë...

Xh. Haliti: Shiko, njeriu, besoj faktin për veten time po flas, nuk mund të fillojë aktivitet të tillë, në qoftë se nuk e ka trashëgimi. Është vështirë. Unë kam lindur në një familje që nënës sime ia kanë pushkatuar dy vëllezër partizanët e Titos. Ia kanë kallë shtëpinë dhe i kanë lanë edhe pa kullë. Ia kanë marrë edhe bagëtinë. Me ta janë pushkatu edhe njëzet e katër të tjerë në fshatin tim. Nga ana e babës këndeje kam pasë, po të them, është e njohur edhe në proceset gjyqësore, grupi i ballistëve që quhet, që ka qenë në fshatin tim, i mbledhur nga Rozhaja, Novi Pazar, Peja dhe Istogu, kanë qenë të vendosur në fshatin tim dhe kanë pas një shpellë, e qujtuar Shpella e Bozdanit dhe kanë bërë një luftë në të cilën janë vrarë disa të ashtuquajtur partizanë, të cilët atëherë i kanë rrethuar. Disa prej tyre kanë ikur jashtë dhe disa janë dorëzuar. Në një moment në vitin '46, kur kanë qenë të rrethuar me gra e me fëmijë, në shtëpi, me qëllim që duke e ditur që ata në fund janë të vetëdijshëm që të shtijnë në gra, në fëmijë nuk shtijnë, dhe i kanë detyruar m'u dorëzuar. Në fund e kam kushërinin tim, që është helmuar në burg dhe i kam pasur mixhën e babait kushëri, njerëz të cilët kanë vepru me ta të vendosur në Turqi, në Stamboll, si emigrantë politikë, në Angli, në Gjermani, që kanë qenë krejt njerëz tonë të afërt.

Dhe, unë po them si 16-vjeçar kam ndenjmur me ta, në Etilir ka qenë një qendër e emigracionit e financuar nga amerikanë, të cilën gjë nuk e kuptoj qysh kanë pasur nerva ata me ndejë me një djalë 16 vjeç që, përveç që ka pasur urrejtje të trashëguar nga lot e nënës sime, së pari, nga lot e gjyshes sime, nga lot e plakave që kishin mbetur të veja dhe flisnin çdo ditë.

Por sakrificat e tyre se si u kanë çuar bukë për të ngrënë ballistëve në shpellë, normalisht që formimi bëhet, fillon, por edukimi politik, mënyra se si duhet funksionuar dhe si duhet të veprohet, ndryshon sipas kohës. Dhe, ajo që unë mund ta quaj nisma është takimi me këta që ishin në Stamboll, do të thoja edhe takimi në Bruksel që kam pasur vitin '74, besoj, kështu ka qenë, me një grup emigrantësh të cilët kanë qenë vendosur atje.

Unë kam shkuar për vizitë te një shok, Haxhi Neziraj i Radavcit, dhe jemi takuar edhe me emigracionin e Shqipërisë, edhe me emigracionin e Kosovës. Por, me kohë, me kohë këtu ka pasur refleksione të tjera në Kosovë, sepse emigracioni i djathtë ose e djathta, nuk ka pasur ndonjë mbështetje brenda Kosovës. Gjithçka në lëvizjen patriotike në Kosovë edhe revolucionare ka qenë e orientuar kah Shqipëria, jo kah emigracioni. Prandaj, në një kohë jam përpjekur individualisht. Kam shkuar edhe në Paris, kam marrë libra në një librari në Saint-Michel, një parti që ka pasur libra kryesisht politikë nga botimet e tyre partive të majta. Dhe, aty ka pasur të gjitha librat nga Shqipëria që janë kanë të botuara: politike, artistike etj.

-Megjithatë, ju jeni involvuar ose keni hyrë në një organizatë, ka një datë, ka një vit?

Xh. Haliti: Unë në organizatë kam hyrë për herë të parë në OMLK, e cila është mbyllur në vitin '84.

-Po flitet për 4 nëntor 1984? Çfarë do të thotë kjo datë? Është datë me rëndësi?

Xh. Haliti: Jo, 4 nëntor '85 janë bërë arrestimet e para.

Në '85-ën, ndërsa unë jam liruar prej burgut në gusht dhe pastaj në Prishtinë kemi qenë fqinjë me një grup studentësh që kanë qenë ca nga Kaçaniku, ca nga Ferizaj dhe Skënder Luzha, një student shumë djalë i mirë nga Kaçaniku, nga një fshat atje, po më doli emri i fshatit.

Unë kam qenë prej gojës se kam ndalur gojën. Kam bërë propagandë ku kam hyrë, s'e kam këqyrë çka po ndodh ashtu. Dhe atëherë ka qenë vepra *Titistët* e Enver Hoxhës.

Dhe ka qenë interesant me mujtë me marrë me e lexu, edhe pse e dëgjonim se ka pasur transmetim të rregullt prej Radio Tiranës, qoftë për shqiptarët jashtë atdheut, qoftë edhe emisione të tjera të veçanta. Edhe një ditë po më thotë, ai miku im po më thotë: "Çka ta merr mendja me mujtë me ta gjetë dikush?" Thashë: "S'ma merr mendja që e ka dikush apo nëse ishte që kishte dalë rishtas, akoma."

Komentet nëpër radio akoma nuk kishin dalë. Dhe e ka çuar dyshekun dhe e kanë nxjerrë një libër, libër i vogël.

Po ato, si duket, e kishin përgatitur tamam për me nxjerrë për njerëz që mundet me qarkullu më lehtë, me ato fleta të holla, si fletat që mbështillet cigarja edhe e shtyp bukur, s'di as çfarë t'i thoj, sa u kënaqa që e mora. Ndërkohë më thotë se një shok do të më takojë.

-Po flasim pasi keni dalë prej burgu dhe jeni burgosur në Prishtinë, në Pejë?

Xh. Haliti: Jo, në demonstrata. Ka qenë më '81. Kam qenë i akuzuar për propagandë armiqësore. Në '81-tën tani jam burgosur me 8 prill, dhe u mbajta nën hetime. Pastaj më kanë dënuar një muaj ditë për kundërvajtje për pjesëmarrjen në demonstrata, sepse akuzën për propagandën armiqësore nuk kishin mundësi ta verifikonin, edhe pse realisht një shok imi kishte denoncuar pak. Kishte denoncuar pak që na ka dhanë ai libër. Në '79-tën ka sjellë një ose i ka afruar këta UDB-së, që të këqyrë çka po bëj unë. Ka qenë edhe Musa Berisha, i arrestuar në '79-tën.

-Musa Berisha nga Duboviku?

Xh. Haliti: Po, sepse unë kam pasur komunikim me letra me të. Dhe kur jam arrestuar në '81-tën, m'i kanë lexuar ato letra, pse ke dashur të thuash..., pse ia ke shkruar kështu, pse ia ke shkruar ashtu, dhe këto kanë qenë sende që janë kaluar. Kjo ishte në '81-tën. Pasi e kam kryer burgun në ushtri, jam kthyer dhe shpjegova këtë me Skënderin. Pastaj një ditë ka ardhur një vajzë që kam respekt edhe sot

për të, Elife Luzha. Vajzë e re, po e formuar, dukej shumë më e pjekur dhe i jepnin njëri-tjetrit do farë sinjalesh, po unë nuk e kapa tamam, çfarë. Pastaj, pas disa ditësh më thotë Skënda, tha: “Një shok do me t’taku” dhe erdhi në banesën time me Xhabir Morinën.

Ai e kishte pseudonimin. Kam harruar si u paraqit. Po kem bisedu gjithë natën. Thashë: “Unë jam i gatshëm, por është mirë me më lanë mu vetëm. Muj me ba më shumë se me hy në organizatë. Pastaj ka shumë fjalë rreth meje, kështu që nuk është mirë. Mundem me dëmtu më shumë.” Thanë: “Jo na të kemi verifikuar. Na po dojmë që ti me hy në organizatë.”

Pastaj ka ardhur Ilmi Reçica dhe me të kemi ndenjur një natë edhe pas dy-tre ditësh procedurat i kemi ndjekur. Kam bërë betimin. Një herë e kam bërë betimin dhe s’e kam shkelur asnjëherë.

-Në disa të dhëna thuhet se në vitin 1992 kanë ndodhur aksionet e para ushtarake. Po flas kur keni kaluar edhe në LPK dhe si jeni bërë pjesë e LPK-së, ndërsa emërtimi UÇK thuhet që ka ndodhur diku në ‘94-tën. Ju në një intervistë shkoni pak më larg, thoni që themelimi i formacionit ushtarak ndodh diku 1985/86-tën.

Xh. Haliti: Aksionet e organizatës sonë, të cilat mund të quhen aksione, guerile kanë filluar diku në vitin ‘88, besoj. Dhe, protagonistët e atyre aksioneve, dihen, i kam thanë me emra, nuk ka diçka të fshehtë. Në periudhën kur është krijuar LDK-ja dhe këto parti të tjera, ne si organizatë kemi pasur një presion edhe nga brenda, por kryesisht në diasporë që të legalizohemi edhe ne si parti, si lëvizje, sepse realisht në vitet ‘90-të, OMLK-ja pothuajse është shuar si organizatë. Është një proces që nuk kanë pranuar të legalizohet për këtë fakt që ka pasur aksione, nuk mund të legalizohet, sepse mund të dekonspirohemi njëra-tjetra. Ndërsa aksionet kanë vazhduar, futja e armatimeve ka vazhduar herë pas here, kur ka pasur mundësi financiare dhe kur ka pasur mundësi të lëvizjes. Atëherë kanë qenë protagonistë të cilët kanë vepruar në këtë drejtim. Dhe për futjen e armëve kryesisht kanë qenë dy vetë të cilët janë marrë drejtpërsëdrejti dhe kanë lëvizur në drejtim të Kosovës, për të mos thënë edhe tre: Ahmet Haxhia, që ka bartur armatim dhe propagandë, ka qenë Xhani Shala nga Prizreni, kanë qenë edhe disa të tjerë më vonë të cilët janë futur në këtë çështje. Aksionet janë kryer edhe ‘81-tën, ‘82-tën, edhe ‘83-tën, por këto aksione nuk janë kryer në emër të askujt. Është ditë që i mbështet LPK-ja dhe LPK-ja i ka mbështet publikisht si aksione, por nuk i ka identifikuar si aksione të një organizate që mund të quhet disi. Më 17 nëntor 1994, pas një aksioni që u krye, hera e parë me vendim zyrtar, ne jemi mbledhur si kryesi e LPK-së.

-Më fal, ku u krye ky aksion?

Xh. Haliti: Këtu në Kosovë. Diku në Drenas.

-Flitet për rastin në stacionin e autobusit Drenas?

Xh. Haliti: Jo, në stacion të autobusave, jo. Jo, tjetër aksion është. S'është me rëndësi me identifikim me emër, se ndoshta unë s'mundem me ia qëlluar tamam, por ajo që ka qenë domethënëse është se aksioni është kry pas një vendimi që është diskutuar mirë dhe është pjekë mirë si vendim për të vepruar. Atëherë jemi mbledhë dhe kemi diskutuar për emrin. Kanë qenë dy propozime.

Unë kam propozuar emrin Ushtria Çlirimtare e Kosovës dhe vendimin e ka marrë Kryesia e LPK-së, pastaj është shkruar komunikata e parë që ka qenë me numër 13, duke pasur parasysh që aksionet e tjera kanë të njëjtin zinxhir veprues për të mos thënë, që s'ka pasur kush i merr përsipër ato.

Mendoj që, me këtë komunikatë, duke marrë përsipër janë përfshirë edhe ato që s'ka pasë komunikata zyrtare në emër të dikujt.

Tani arsyetimi pse duhet të jetë emri i tillë dhe pse s'duhet të identifikohemi me një grup më të ngushtë të një grupi gueril është dhënë aty, në Kryesi, dhe është miratuar njëzëri vendimi dhe prej atëherë është quajtur Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

-Ju jeni pagëzuesi i saj dhe nuk është bera e parë që thuhet, por tashmë ju vetëm e konfirmoni. Dhe thoni që edhe ka edhe incizime, xhirime gjatë mbledhjes që është bërë.

Xh. Haliti: Jo, jo, jo, s'ka xhirime, po ka proces verbal.

-Sepse në një tekst thuhet që janë propozuar dy emra: Forca të Armatosur të Kosovës, Lëvizja Çlirimtare, pastaj këtu në studio Ali Ahmeti ka thënë që "unë kam marrë një propozim nga jashtë dhe pastaj e kam sjellë dhe e kanë miratuar në organizatë".

Xh. Haliti: Jo, s'është e vërtetë.

-Domethënë, e vërteta është Xhavit Haliti?

Xh. Haliti: Unë e kam propozuar, kur është marrë vendimi, ka qenë edhe Ali Ahmeti. Ju ka përzij, ndoshta.

-Po e zëmë se iu ka përzijer. Por, çfarë meka bërë përshtypje është fakti që ju, në këtë kohë, keni qenë në Sektorin e Rëndësisë së Veçantë të LPK-së, në vitin 1994.

Xh. Haliti: Po, po.

-Dihet, i rëndësisë së veçantë ka qenë sektori ushtarak. Sektori i rëndësisë së veçantë në krye me Xhavit Halitin, Ali Ahmetin dhe Azem Sylën. Pse kjo treshe, meqë kishte dhe mjaft aktivistë të tjerë?

Xh. Haliti: Po tani ne ishim jashtë. Nuk ishim brenda në Kosovë. Dhe sa më ngushtë, dhe sa më i besueshëm të jetë një sektor i tillë, është më i suksesshëm. Në qoftë se zgjerohet, sepse ne kemi një tërpi: tanë dojmë me ditë gjithçka. Këto janë gjana që nuk mundet me pasë informata secili që mund të jetë pjesë e një organi politik ose ku ta di unë, sepse nëse del dhe bien dikush, për shkak të

gabimeve tua ose të mia, duhesh me dhënë llogari ti ose unë. Ideja ka qenë që përgjegjësia të dihet saktësisht, në qoftë se në këto situata mund të kishte tradhti.

- *A ka pasur tradhti, zoti Haliti?*

Xh. Haliti: Jo, jo, nuk kisha me thanë që ka pasë gjatë kësaj periudhe tradhti. Nuk kisha me thanë. Ka shumë fjalë, por në kushtet kur është punu dhe është rritur UÇK-ja, mundësia me u infiltro njerëz të cilët s'kanë qenë besnikë të çështjes ose kanë punu për shërbimin sekret, qoftë të ushtrisë, qoftë në strukturat civile të Jugosllavisë, ajo është e mundshme.

Është e mundshme, se nuk mundesh me përjashtu atë mundësi tue pasë parasysh që Kosova ka qenë Jugosllavi dhe fuqia e shërbimeve serbe edhe e ushtrisë, që kanë qenë dy-tre shërbime, edhe civile kanë pasur mundësi me fut njerëz të cilët kanë mund t'i informojnë. Dhe kjo, prapë po them, më ka bërë përshtypje të ky libri i Zoran Mijatoviqit, i cili përshkruan në detaje disa çështje që ndoshta unë s'i kam ditë vetë.

- *Ju keni qenë pjesë e themelimit, pagëzues i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Ju keni qenë pjesë e strukturave më të larta të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës deri në fund të luftës. Zoti Haliti, në këtë fillim a kishte komandant Ushtria Çlirimtare e Kosovës? Me letra po flas, meqë komandantët zakonisht emërohen. Dhe, kryesia e LPK-së, sidomos Sektori i Rëndësisë së Veçantë, të cilin e drejtonit ju, Ali Ahmeti dhe Azem Syla.*

Xh. Haliti: Unë kam pasur debate disa herë në atë fillimin e parë që dikush duhet të jetë komandant, dikush duhet të jetë përgjegjës i veprimeve dhe urdhërdhënës i veprimeve në Kosovë. Megjithatë, të dhëna ka të llojllojshme. Më shumë, është deklaruar komanda ose komandant në periudhën e fundit, pasi kanë filluar bombardimet. Për zonën e Dukagjinit në fillim është lajmëruar i pari si komandant, me letra dhe me komunikata, Ramush Haradinaj, pastaj kanë filluar të tjerët. Kështu është e vërteta.

Tani unë me emra është e vështirë me folë, sepse këto janë publike. Janë publike se kush ka qenë komandanti përgjithshëm, kush ka qenë zëvendësi. Në Kosovë, në vitet '94, '95, '96, '97 koordinator i veprimeve ka qenë Nait Hasani.

-*Vetëm koordinator?*

Xh. Haliti: Kështu është quajtur.

-*Nga kush i ka marrë urdhrat Nait Hasani?*

Xh. Haliti: Nuk e di që ka marrë urdhra Nait Hasani. Në Kosovë kanë qenë autonomë në veprime. Nuk kanë mundur të marrin urdhra ata prej nesh që ishim jashtë. S'ka qenë e mundur. Është absurde me marrë urdhra nga ata që veprojnë për Kosovën nga jashtë.

-*Nait Hasani ka qenë pjesë e LPK-së.*

Xh. Haliti: Nait Hasani nuk e di a ka qenë pjesë e LPK-së, po e di që ka qenë ndër të parët pjesë e UÇK-së dhe ka marrë pjesë në aksionet e para deri në fund, derisa ka rënë në burg. Dhe thashë, në '96-tën ka qenë në nivel të koordinatorit, në nivel të financuesit, kjo është e vërteta. Ai ka bërë shpërndarjen dhe pranimin e mjeteve.

-Ju e keni pasur edhe një sektor tjetër, po ashtu të veçantë, analitik, që i keni analizuar rastet e rënies, vrasjeve, burgosjeve që kanë ndodhur para fillimit të luftës. Pra, ju keni bërë analizë se si u dekonspiruan individët, grupet e armatosura, gjë që ma ka thënë Bedri Islami. Nëse po, si e shpjegoni që, pikërisht, kur po fuqizohet Ushtria Çlirimtare e Kosovës, burgoset Nait Hasanit dhe pak ditë më pas edhe vritet në pritë Zahir Pajaziti?

Xh. Haliti: Ç'është e vërteta ne e kemi analizuar rënien e Naitit dhe ka qenë një ndër goditjet më të mëdha që ka marrë atëherë UÇK-ja. Rënia e Zahir Pajazitit ka qenë edhe një goditje shumë e rëndë. Ne kemi analizuar përgjegjësinë dhe përgjegjshmërinë prej secilit prej nesh, a ka a s'ka.

Ka pasur të meta, sa i përket informimit që është dashur t'i bëhet Zahir Pajazitit.

-Po ju nuk mund të thoni që komplet Lëvizja Popullore e Kosovës, e cila është dashur ta informojë.

Xh. Haliti: Lëvizja s'ka pasur mundësi. Me Zahirin ka qenë kontakti nga Zvicra.

-Ismeti?

Xh. Haliti: Po. I vetmi ai ka komunikuar nga Zvicra me Zahirin.

-Dhe, nuk është informuar Zahir Pajaziti për arrestimin e Nait Hasanit?!

Xh. Haliti: Unë nuk kam komunikuar me të asnjëherë, sepse nuk kam dashtë me folë në telefon dhe s'ka qenë puna ime me folë me të në telefon. Tani është një pështjellim që është bërë sa i përket informimit të Zahirit, por akuza ka të ndryshme. Por ajo që mund të them tani është se ka qenë një ndër atentatorët më të guximshëm në Kosovë dhe atentatet që i ka kryer Zahir Pajaziti kanë qenë qind për qind të duhura, të domosdoshme dhe të sakta.

Ajo që duhet me e thënë në procesin e gjatë do të thosha të themelimit, sepse në qoftë se i shohim procesverbalet e OMLK-ës dhe të LPK-ës, tendenca ka pasë që nga viti '85. Ne kemi pasur një organ, qoftë atë ekzekutiv, qoftë politik, që është quajtur njëri Komiteti dhe tjetri Byroja Ekzekutive a Komiteti Organizativ i OMLK-së. Dhe kemi pas lëvizjen e masave që është quajtur Lëvizja Popullore e Kosovës. Por e thashë, me shuarjen e OMLK-ës dhe me përpjekjet në vazhdimësi për ta krijuar UÇK- në, meritat në Kosovë për fillimin, për përzgjedhjen e djemve dhe për operacionet në përgjithësi e ka pasë kryesia e LPK-së në Kosovë, respektivisht kryetari i LPK-së, Xhavit Haziri dhe Azem Sylja. Këta

dy kanë qenë njëri politik dhe tjetri organizativ në aspektin e krijimit dhe gjetjes së njerëzve.

Azemi ka rekrutuar ata që iu kanë dukur të përshtatshëm dhe unë nuk mund të mos e them këtë që ka qenë njeriu kryesor në planin organizativ, derisa ka ikur, ka dalë jashtë.

Edhe nga jashtë ka pasur ndikimin, po them, jashtëzakonisht të madh, por funksioni pas luftës dhe gjatë luftës ka qenë i tillë që nganjëherë edhe përmes zëvendëskomandantit ka funksionuar.

-Mirëpo, nuk mund të them edhe nuk mund të mos e kaloj në një rast kur ka të dhëna edhe të shkruara. Rasti konkret prej tekstit të Bedri Islazit, ku thotë ka pasur një takim Zahir Pajaziti. "Zahir Pajaziti nuk ka qenë në LPK", - thotë ai. Madje, edhe Zahir Pajaziti ka shkuar me një armë dhe është kthyer po me një armë nga Shqipëria, fjala për herën e fundit, para rënies. Nuk është organizuar nga Azem Syla, sepse thotë që ka pasur një përplasje të ashpër në Tiranë mes Zahir Pajaziti dhe Azem Sylës. Dhe kjo na del që Azem Syla jo të gjithë djemtë i ka rekrutuar.

Xh. Haliti: Së pari, Bedri Islami s'di kurrëgjë për UÇK-në, sepse ai s'ka qenë atëherë, s'ka pasur lidhje me UÇK-në. Bedri Islamin e kemi bërë kryetar të LPK-së në një moment kur ne jemi përçarë mes veti dhe hajt ashtu...Ka mësuar shumë sende, i di të shpjegume.

Dhe tani po jua them: në një takim në Zvicër ka ardhur Ismet Abdullahi, edhe ky Pajaziti që ka qenë i burgosur politik, më ka dalë nga mendja emri i tij, dhe kanë kërkuar takim që Zona e Llapit të përfaqësohet dhe të jetë pjesë e UÇK-së. Ka qenë viti '96, me sa di unë.

Në verën e vitit '96 kemi qenë në takim bashkë në Tiranë dhe i është dhënë Nait Hasanit parulla dhe vendi ku duhet ta takojë Zahir Pajazitin. I është dhënë atëherë edhe pseudonimi. Ka pasur pseudonimin e Ali Ahmetit, *Abaz*, a diçka kështu. Po, dhe janë takuar diku në periferi të Prishtinës dhe aty ka përfunduar misioni ynë. Dua të potencoj se Zahir Pajaziti është mbështetur fuqishëm më shumë se të gjithë të tjerët për të gjitha kërkesat që i ka pasur.

Është e vërtetë që kur ka ardhur në Tiranë, edhe unë kam qenë në Tiranë, mua më kanë thënë që s'ka nevojë ta takoj. Po s'e kam takuar, normalisht. E ka takuar Azemi.

Nuk kisha me thanë që kanë pasur përplasje, por edhe nuk janë ndarë të kënaqur ndoshta me njëri-tjetrin në takim.

Por, Zahiri ka vazhduar të njëjtin organizim, pa marrë parasysh që ka pasur njerëz të cilët janë përpjekur ta përdorin edhe njërin ose tjetrin komandant. Kjo ka qenë dobësi e atyre që kanë menduar që duhet me i komandu prej së jashtmit, këtu. Unë të paktën nuk e kam asnjë përpjekje të tillë dhe jam shumë mirë, e ndi veten që nuk i kam thënë dikujt "urreje këtë", ose "mos e prano këtë", ose "mos vepro me këtë", sepse edhe s'ka qenë detyrë imja, por kjo ka qenë historia e futjes së Zahir Pajazit në sistemin qendror të UÇK-së.

-Z. Haliti, në fund të pjesës së parë, pothuajse, ishim duke diskutuar për një pjesë të strukturës së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Diku në një intervistë thoni që ju "më shumë jeni i njohur me atentatorët e parë". Njërin prej tyre e përmendet, Zahir Pajazitin. Cilët ishin të tjerët që do t'i veçonit?

Xh. Haliti: Shiko, aksioni para shpalljes së të qenurit ushtri, para se të shpallet zyrtarisht, e kisha evidentuar aksionin më të rëndësishëm që është bërë te hekurudha në Glllogovc, ka qenë një aksion tepër i madh, tepër i guximshëm, të cilin nuk ka rënë kurrkush prej atyre që ka qenë në aksion. Aty janë përmendur disa emra dhe janë dënuar disa persona edhe në mungesë. Në mesin e tyre ka qenë edhe Hashim Thaçi, edhe Sami Lushtaku, edhe Adem Jashari nuk e di për të tjerët, por këta që i kam lexuar publikisht, disa s'po i përmend, sepse më duket edhe Ramiz Lladrovci ka qenë aty, nëse s'gabo. Ka qenë aksion shumë, shumë i madh dhe do të thoja njerëzit e kanë quajtur si aksion të pabesueshëm. Dhe, e dini që publikisht janë akuzuar ata që e kanë bërë aksione si "veprimtarë të Serbisë", të cilët kanë pasur për qëllim me komprometua lëvizjen paqësore në Kosovë dhe e kanë bërë atë aksion, janë quajtur si "dorë e Serbisë". Porse, nuk ka pasur komunikatë, ka pasur shkrim në *Zërin e Kosovës* lidhur me këtë. Kur ka dalë komunikata e 13-të me një aksion, siç i thashë dhe më parë, unë prej këtu nuk do të përmend emra të atyre që kanë kryer aksionin e parë në '84-tën, para emërimit të UÇK-së, por do t'i përmend dy veta që tani nuk jetojnë, janë: Mujë Krasniqi dhe Xheladin Gashi që kanë marrë pjesë në një aksion për të cilin është shpërndarë dhe është bërë publike komunikata e parë në emër të UÇK-së. Kanë qenë edhe dy atentatorë të tjerë, me sa di unë, dhe e thashë për Zahirin si njëri nga atentatorët më të suksesshëm gjatë periudhës sa ka vepruar. Nuk do të thotë që në zonat e tjera, në nënzonat e tjera, sepse tani periudha e veprimit ushtarak të asaj kohe ka qenë e ndarë në tri zona dhe në disa nënzona. Pastaj, koha kur ne u koncentruam në një zonë dhe në zonën e parë që nënzona të bëhen edhe ato zona, është një çështje, e cila ka në histori më vete, qoftë në planin politik, qoftë në planin ushtarak, por ka pasur aksionerë që kanë kryer aksione të rëndësishme, për shembull, po i marr sulmet, kundër këtyre vendeve që i patën sjellë këta emigrantë, kolonë serbë, që i sollën dhe sulmet brenda një nate janë kryer në gjashtë vende.

Dhe nuk është vrarë askush, por jehona e këtij sulmi brenda natës ka qenë shumë, shumë e madhe, qoftë në planin e brendshëm, qoftë në planin ndërkombëtar, dhe që të gjitha mediat në botë, mediumet më të rëndësishme kanë përmendur aksionet e UÇK-së që janë kryer në pika të caktuara ku kanë qenë, sepse ka qenë një mesazh.

-Tash po flasim për vitet '96, '97 kur edhe kanë ndodhur këto aksione. Por, në planin ndërkombëtar ju keni qenë pothuajse në këto frekuenca. Kishte sfida shumë të mëdha që UÇK të pranohej si një organizatë liridashëse, aq më tepër kur kryente sulme të tilla. Cili ishte roli juaj, sepse ju keni pasur një rol të rëndësishëm?

Xh. Haliti: Ajo që kisha me evidentu, ne kemi pasur protesta si organizatë në të gjithë Evropën.

- *Si LPK, apo...?*

Xh. Haliti: Po, si LPK. Dhe, në të gjitha protestat kemi përdorur mekanizmat tanë të dërgimit ose dorëzimit të peticioneve dhe të propagandës që e kemi bërë edhe në mesin e mërgimtarëve, qoftë përmes disa radiove lokale që i kemi pasur, qoftë përmes *Zërit të Kosovës*.

Tani ka qenë një periudhë kohore, kur e kemi bërë një demonstratë para ambasadës së Amerikës në Bern, edhe për këtë ambasadë kam propozuar në kryesi që të bëhet kjo protestë, jo protestë ndaj Amerikës, por lutje ndaj Amerikës për ta mbështetur Kosovën.

Më duket ka qenë fillimi i viteve '90-të ka qenë edhe një demonstratë, atëherë pas sulmit të asaj komandos greke ndaj ushtarëve në Shqipëri. Por kjo ka pasur jehonën e vet se mënyra se si e kemi organizuar, mënyra se si na kanë pritur në dorëzimin e një peticioni ose të lutjeje që ia kemi bërë Shteteve të Bashkuara të Amerikës si emigracion, si komunitet shqiptar, po mendoj se ka qenë e një rëndësie të veçantë.

Pastaj, nuk kemi mbajtur do të thoja atë lidhje, por jemi përpjekë që të kemi kontakt me medime, me deputetë të veçantë, me institucione të veçanta. Në periudhën e vitit '92, kemi lëvizur me bacën Adem, Adem Demaçin, në të gjithë Evropën bashkë dhe kemi bërë takime pothuajse në të gjitha shtetet e Evropës Perëndimore me personalitete të caktuara, qoftë politike edhe institucionale, qoftë me organizata joqeveritare në të cilat kemi kërkuar mbështetje për pavarësinë e Kosovës. Ose më mirë të themi, Baca Adem ka pasur fjalën kryesore, unë e kam shoqëruar në të gjitha takimet.

Më ka bërë përshtypje takimi me dy deputetë në Gjermani dhe baca Adem kërkoi që Gjermania ta mbështesë pavarësinë e Kosovës. Ai tha, nuk më kujtohet emri i deputetit, edhe pse tash s'po më kujtohet, e di kush ka qenë, tha: "Ne do t'ju mbështesim për aq sa do të fitoni ju, sa do të çliroheni ju". Tani në politikë dhe në diplomaci më shumë fjalë s'ka nevojë. Është varianti tjetër kur ne kemi filluar takimet. Kam filluar takimet me përfaqësues nga Amerika, nga Britania e Madhe, nga Gjermania, nga Italia, se kanë qenë dhe italianët, kanë qenë shumë të angazhuar edhe nga Franca dhe kemi biseduar se si me zgjidhë problemin. Kuptohet, ka pasur situata të cilat kërkojnë jo një emision, po kërkojnë një analizë të përbashkët me një grup politikanësh, të cilët kanë qenë në atë periudhë kohore në Kosovë, që e dinë procesin se si është nënshkruar marrëveshja për shkollat, se si është bërë marrëveshja për krijimin e qeverisë së përbashkët në Kosovë me qeverinë serbe dhe me e pa se cili ka qenë reagimi i UÇK-së për këto marrëveshje. Ka pasur një komunikatë lidhur me këtë.

Ndërkohë, mua më kanë thirrë në Amerikë disa aktivistë, të cilët kanë kërkuar që të shkojmë në atje unë dhe Azem Sylja. Të drejtën t'ju them unë nuk e besoja që do të ma jepnin vizën, sepse nuk kisha thirrje prej një institucioni. Por po më pyet

ai, tha: “Që sa kohë s'e ke parë Xhavit Halitin?” Qesha unë dhe i thashë: “Kam nja trembëdhjetë që s'e kam pa.” Ai tha: “Hajde në ora një. Në ora një, pas orarit të drekës edhe e merr pasaportën”.

Isha qind për qind i sigurt që nuk do të ma jepnin.

Ma kishin dhënë *multiply*, që i thonë ata, ne bashkë me Azemin kemi shku në Amerikë dhe kemi mbajtur takime, kemi bisedu edhe ndaras, edhe bashkë, edhe me komunitetin shqiptar, edhe me përfaqësues që na i ka organizuar takimet, kryesisht, këta, qysh quhet ai Komiteti Shqiptaro-Amerikan, që e kanë? Dhe jemi kthyer. E kemi kërkuar ndihmë.

Unë po i shpjegoj detajet. Unë duke i lexuar tani të krijohet përshtypja që Amerika na ka thënë nisme luftën. Jo, jo, kjo është gënjeshtëri. Kjo është gënjeshtëri Kush e ka thënë ka gënjyer, sepse i vetmi njeri që ka pasë kontakte nga fillimi jam unë dhe Azem Sylja, për aq sa ka pasë kontakt. Në këtë aspekt komuniteti Shqiptaro-Amerikan, ata kanë qenë në Amerikë, ata janë trajtuar si shtetas amerikanë të një kombësie të ardhur në aty.

Po problemi ka qenë, po them, raportet e UÇK-së me ta, ka qenë edhe Rugova në Amerikë, sa herë kanë kontaktuar me kongresmenë, por unë po them për pjesën tonë.

-Si grup ushtarak?

Xh. Haliti: Jo, grup ushtarak, politik kam qenë tanaherët, s'e marr unë veten si ushtarak, sepse unë s'kam luftuar me armë në dorë.

-Po, para se të keni kontakte me Shtetet e Bashkuara të Amerikës, ose me ndërkombëtarë, që pak a shumë ose keni marrë mbështetje, ose vetëm keni pritur, keni pasur kontakte tilla? Është një periudhë kur ju fillimisht jeni zhvendosur në Tiranë dhe kjo është pjesa, pothuajse qendrore e luftës suaj, që keni bërë politikë dhe diplomaci njëkohësisht, si përfaqësues i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, si i LPK-së. Tutje, ju keni qenë një periudhë, përveç tjerash, kur në Shqipëri janë dërguar nga Kosova me një marrëveshje që thuhet mes Ramiz Alisë dhe Rugovës. Po flasim për vitin 1992, kur dy grupe shkuan për t'u stërvitur në Shqipëri, ku marrin pjesë Zahir Pajaziti dhe Adem Jashari, grupe të cilat më vonë janë dekonspiruar. Ju jeni takuar me Ramiz Alinë? Pas këtyre dy grupeve dhe komunikimeve që ka pasur linja politike e Lidhjes Demokratike të Kosovës, si u prit Xhavit Haliti si i Lëvizjes Popullore të Kosovës, që afrohet kërkon ndihmë për një organizim ushtarak?

Xh. Haliti: Jo, më duket nuk i keni lexua intervistat e Ramiz Alisë dhe unë po besoj që për këtë pyetje dhe për ta marrë një përgjigje më të qartë do të ishte mirë t'i lexoni intervistat, që i ka dhënë sa ka qëndru këtu në Kosovë. Ka dhënë intervistat në KTV, ka dhënë edhe tek *Epoka e re*, ka dhënë nuk e di se ku tjetër. Ashtu siç ka dhënë edhe Fatos Nano, që një pjesë nuk e kanë dhënë pastaj, nuk e kanë transmetuar. E kanë botuar tanimë, duket te *Koha Ditore* Batoni, po transmetimin nuk e kanë bërë KTV-ja, sepse ne mund të flasim shumëçka, se

gjuha prej tulit është, por për të gjitha këto, në kohën kur unë e kam takuar Ramiz Alinë, se e kemi takuar ne si organizatë atë, ose kemi biseduar që në vitin '90-të zyrtarisht me shtetin shqiptar, kemi qenë e kemi filluar zyrtarisht unë dhe Emrush Xhemajli, kemi qenë disa ditë bashkë në Shqipëri. Ka një histori me vete. Janë arkivat që flasin atje.

Janë arkivat edhe për letrat e njërës-tjetrit që i kemi dërguar dikur, kur kemi qenë studentë, i kemi shkruar shtetit shqiptar me kërkesa, do të thotë, kanë qenë njëherë edhe të paarritshme, edhe ndoshta, që në ato analiza që i kanë marrë, a dojnë me na fut në luftë.

Në zyrën e Ramiz Alisë kam takuar njerëzit kryesorë me të cilët kam mbajtur lidhjet në emër të shtetit shqiptar.

Pastaj, me rënien e Ramizit, ka ardhur z. Berisha, por në paradhomën e z. Berisha ka qenë njeriu kryesor, me të cilin më ka dhanë Ramiz Alia lidhje. Ai ka qenë Adem Qepani, gjenerali që ka vdekur në Amerikë, por që ka qenë njëri ndër gjeneralët më të mirë të Ushtrisë Çlirimtare.

-Pak personalitete të tjera e përmendin Adem Qepanin!

Xh. Haliti: E nuk e përmendin se ai ka pasur një problem në kohën trazirave, dhe po duhet të dal edhe te çështja e Luan Haradinajt tash me e lidhë me Ademin. Ai ka pasur një problem për çfarë kam biseduar me të. Ai ka dhënë një urdhër që të sulmohet faqja e malit në depot që kanë qenë në Berat.

Dhe arsyeja pse e ka dhënë këtë urdhër, ka qenë se depot e armatimit në Berat kanë pasur të gjitha llojet e armatimeve të mundshme, të cilat jo vetëm malin, por edhe Beratin e kishin çuar në ajër.

Qëllimi ka qenë me i frikësu, që mos me shku, me i hapë depot, atje ku kanë qenë vendosur tunelet e depove, që kanë qenë në Berat. Socialistët e quanin tradhtar se ka dashur ta bombardojë atje malin. Në mal i ka gjujtë nja dy-tri bomba. Edhe nga këta demokratë ka disa që nuk e kanë dashur Ademin.

Edhe ai iku. Iku se ka qenë edhe i rrezikuar të arrestohet në Shqipëri, pikërisht për këtë urdhër. Pastaj, e kam takuar edhe atje. Kemi qenë bashkë, kemi parë disa muze dhe e kam takuar në Dallas. Por ky ka qenë personi, i cili edhe në kohën e Berishës ka qenë lidhja imja me Berishën.

Kemi takuar edhe Berishën në zyre. Berishën e kam takuar edhe pa u bërë president. Kemi ndenjur, kemi bërë muhabet, jemi fjalosur, jemi pajtuar.

Se familjarisht ne e kam njohur edhe rrethin familjar dhe krejt. Po, pra unë në kohën sa kam ndenjur në Shqipëri kam pasur një *carta bianca për të* mos me më ngacmu kurrkush. Mua nuk më ka ngacmu as Berisha, as Ramiz Alia, s'më kanë ngacmu as këta tjerët, kushdo që ka ardhë.

-Kush jua dha këtë kartë, sepse ju keni një moment kur keni një përplasje jo vetëm me Berishën, por me shëfën e Shërbimit Informativ Shqiptar, Gazidedën?

Xh. Haliti: Jo, s'kam pasur kurrë përplasje.

-Ju keni deklaruar se “unë do të hyj në Tiranë, do të bej çmos, ju më arrestoni”.

Xh. Haliti: Ai ishte një mesazh që ndoshta ka qenë për shkak të mikrofonave në zyrën e Berishës, kur kemi qenë në takim unë, Emrush Xhemajli, Fazli Veliu dhe se dikush ka qenë aty, pra ka thënë: “Unë ju lejoj aq sa lejojnë ligjet e Shqipërisë me vepru dhe në qoftë se shkelen ligjet e Shqipërisë, ne do të marrim masa.” Kanë qenë fjalët e zotit Berisha në kushtet kur jemi takuar ne si përfaqësues të organizatës dhe kërkuam që të ndalet lufta politike. Ne ishim idealistë, kuptohet. As nuk e njihnim pluralizmin sa duhet.

Ne s'ishim bashkë, ne ishim ndarë copa-copa, ishim bërë edhe ne si grupe politike, si organizata, kërkonim prej tyre: bëhuni bashkë se Kosova është në situatë të keqe.

Normalisht, Berishës nuk ia kajti kur i thamë me u bashku, me qenë bashkë me socialistët, dhe pati një reagim që unë s'e kam quajtur si të mirë.

Ai tha: “Unë e di që ju keni kontakt me ta.”

Unë i thashë: “Kemi kontakt edhe me ju, edhe me ata.”

Na kemi pasur një rezolutë të veçantë, të miratuar në Mbledhjen e Përgjithshme të LPK-së, ku raportet me Shqipërinë i ndërtojmë me shtetin shqiptar, i kemi veç me shtetin shqiptar. Nuk futemi në luftën politike brenda Shqipërisë. Ky ka qenë qëndrimi ynë. Pse ka pasur njerëz, individë të caktuem, sepse e kemi pasë një shok atë ditë që s'ka ardhë me taku Berishën. S'ka deshtë me ardhë. Ai ka qenë qëndrimi i tij dhe s'ka deshtë. S'po ia përmendi emrin se nuk jeton më. Kemi pasë situata, po them të ndryshme, unë kam pas një maskim jashtëzakonisht mirë në Tiranë se pse po rri atje. Njerëzit kanë folur se po punon për ata, po punon për këta. Por, strukturat e shtetit shqiptar më kanë respektuar, besoj, më shumë se që e kam merituar.

-A mund të konkludojmë se vërtet Ramiz Alia ka pasur një qëndrim dinjitoz ndaj Kosovës?

Xh. Haliti: Sigurisht, sigurisht që ka qenë pro çlirimit të Kosovës, ka qenë i gatshëm, për ta ndihmuar Kosovën dhe dua të them që jo Ramiz Alia, por politika e shtetit shqiptar në raport me Kosovën ka qenë e planifikume me detaje se si duhet dhe se si mund ta çlirojmë Kosovën.

Nuk ka ndodhë diçka e tillë dhe unë nuk jam tash kompetent me folë për projektin të cilin e kanë përpiluar figurat qendrore të shtetit shqiptar dhe i cili është akoma tepër sekret, por problemi më i madh ka qenë se a mund të bëjmë diçka pa na zbuluar UDB-ja, e para, e dyta, a kemi garanci që nga Shqipëria të sjellim teknikë që i duhet luftës dhe të mos zbulohet? A kemi depo të sigurta dhe a kemi njerëz të sigurt, të cilët veprojnë? Tani këtu kemi çaluar. S'kemi qenë në nivel.

-Nuk ka qenë në gjendje Shqipëria, apo ne nuk kemi qenë në nivel?

Xh. Haliti: Jo, ne s'kemi qenë nivel.

-Pse?

Xh. Haliti: Jo, s'kemi qenë as të organizuar dhe as kemi pasë garancinë. Pse po e them këtë? Si u zbuluan, more, të gjithë emrat e këtyre që kanë qenë në ushtri që i përmenda më parë? Si i zbuloi UDB-ja? Cila ishte mënyra që i zbuloi?

-Këta kanë pasur një zyre, një përfaqësi e Kosovës në Tiranë. E kanë ditur dhe aty e kanë frekuentuar shumë njerëz.

Xh. Haliti: Unë nuk e di kush, por po lexoj shumë herë nga mediat, më herët se tash s'i përmendin, që i kanë dekonspiru ata oficerët e Shqipërisë. Unë s'e përjashtoj mundësinë që të ketë pasur dhe të ketë edhe sot agjencia në Shqipëri të Serbisë, por unë prapë po them që dikush në institucion në Shqipëri dhe në Kosovë duhet të merret me detaje, si u zbuluan ata djem që shkuan të përgatiteshin edhe kush i zbuloi?

Ata kur janë kthyer, nuk kanë shkuar në stacion të policisë me thanë: "Kemi qenë me ushtri."

Ndoshta edhe ndonjëri nga ata mund të ketë qenë i lidhur, sepse në këto raste nuk duhet me thanë me besu *blanko*.

Por, hajde ta ndriçojmë deri në fund. Dhe kemi edhe disa çështje që duhet ndriçuar deri në fund. Kemi shumë. Kemi me dhjetëra grupe dhe organizata që janë arrestuar në Kosovë. Duhet parë në detaje dhe duhet të na ndihmojnë ata që i kanë burgosur. Kush i ka spiunu? Për shembull, kur jemi arrestuar në '85-tën, 270 -280 vetë për një natë.

Për një natë na kanë msy... Shtatë vetë kemi mbetë pa u arrestu, kemi ndenjë fshehur. Po, këto dy grupe, një pjesë kanë ikur. Kanë ardhur në Kosovë. Një pjesë kanë ndenjtur në Shqipëri një kohë dhe kanë gjetur lidhje, kanë ikur për në Perëndim. Adem Jashari një kohë ka ndenjtur te Shtëpia e Oficerëve beqarë. Pastaj duket edhe Rifati ka qenë. Dikush prej djemve tanë e ka ndihmuar Ademin të kthehet në Kosovë dhe ka vazhduar veprimtarinë e vet. Por, problemi është që UDB-ja ka identifikuar, s'po them krejt a shumicën, por kam lexuar dikend që ka shkru, që kush ka dekonspiru emra.

Unë nuk kam prirje shumë me iu besu çka thonë oficerët e UDB-së, sepse ata edhe mund të gënjejnë. Ata edhe mund të përpiqen të fusin thika mes nesh. Duhet vërtetuar ato që thuhet.

Duhet, ne vetë, si shoqëri, për shembull, ne e kemi AKI-në.

Dhe si strukturë, mendoj që do të duhej hulumtuar deri në maksimum të mundshëm çka ka ndodhur. Jo pse duhet vra dikë, duhet burgosur dikë, se normalisht tash ato janë vepra të cilat edhe me qenë me ligj të dënueshme janë të parashkruara, por pak a shumë na duhet me ditë, ky ka qenë i keq, ju ka parashkru vepra dhe ka bërë një krim, por ky e ka ba. Jo kështu kemi mbetur, askush s'merret me këtë çështje, po merret me luftën e brendshme.

-Megjithatë, ju thoni që shteti shqiptar përgjithësisht ju ka ndihmuar, por edhe ju ka penguar?

Xh. Haliti: Jo, jo! Asnjëherë! Asnjëherë! Asnjë sekondë! Shteti shqiptar, si shtet, nuk ka penguar. Ka individë të cilët kanë qenë në vende të caktume, në institucionet e shtetit që nuk e kanë kryer detyrën si duhet dhe kanë pengu për çështje politike, për çështje dhe interesa të tyre.

-Cilat kanë qenë çështjet politike, interesat, madje ju i quani "kurthet Pandeli Majkos", që për shtatë muaj ka penguar?

Xh. Haliti: Nuk e di. Na kemi pasur pengesa. Jo në variantin që s'kemi mund të lëvizim, por vendimi që është marrë nga Nano dhe urdhri që është dhënë, nuk është zbatuar në periudhën e Majkos, në variantin që ka qenë si urdhër.

-Për cilin urdhër po flisni?

Xh. Haliti: Sa i përket raporteve me UÇK-në. Por edhe Nano s'e ka pasur lehtë të japë një urdhër të tillë, por raportet, domethënë, UÇK - bashkësi ndërkombëtare, po besoj që ka pasur një sinjal edhe nga Perëndimi që nuk e kemi vërejtje në qoftë se ju e ndihmoni UÇK-në.

-E përmendet Nanon, i cili në sytë e opinionit kosovar përgjithësisht është parë si një 'dele e xezë', ndërsa nga pjesa më e madhe e liderëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës vërtet vlerësohet lart. P.sh ne e kujtojmë gjithmonë takimin me Millosheviqin në Kretë, në një kohë të pa kohë.

Xh. Haliti: Po pse s'po kujtojmë, bre, se janë takuar edhe Rugova e Fehmi Agani, e kush janë takuar... Edhe ka liderë që janë takuar edhe fshehtë, edhe haptas me Millosheviqin. E ai është takuar në një konferencë ndërkombëtare, që ia kanë ofruar të takohet dhe të bisedojë. Dhe, duhet ditur stenogramin e bisedave që janë zhvilluar, së pari. Çfarë ka thënë Millosheviqi? Çfarë ka thënë Nano?

Dhe, nëse ky ka bërë ndonjë marrëveshje, siç thuhet për ta shitur Kosovën, dhe së pari për ta shitur, duhet ta kesh tënden dhe me ble, më pasë të bleme. Atëherë po, por jo pa argumente. Unë pak a shumë kam folur personalisht me Nanon, ndoshta unë kam debulesë, po e zëmë, më shumë sesa këta që flasin keq për të, por ajo që e ka bërë në periudhën sa ka qenë kryeministër ka një histori interesante.

Për shembull, tre politikanë të mëdhenj të Kosovës, kanë shkuar në takim te Klintoni dhe i kanë kërkuar që të bëjnë çmos për ta shkarkuar Fatos Nanon, sepse po i mbështet forcat ekstremiste, UÇK-në. Kjo për mua s'ka qenë në rregull nga ata që kanë shkuar. Domethënë, ka pasur një fushatë shumë të egër kundër tij. Edhe periudha kur ai u rrezikua të vritet, kur është vrarë Azem Hajdari, dhe akuza që e vrau Nano, dhe pastaj jo s' e vrau Nano, ishte një përpjekje, për ta likuiduar edhe fizikisht njeriun. Ka qenë periudha kur edhe këtu u gjindosën disa personalitete dhe disa figura në Kosovë, të cilët bile erdhën edhe në Tiranë dhe kërkuar takim me Mejdani, dhe menduan që tash do të priten më mirë se kush. Pasojat e përpjekjeve për ta likuiduar fizikisht Nanon kanë qenë permanente.

Arsyeja dihet. Nuk po them që ka qenë më i miri në botë, por për kohën politikat e Nanos kanë qenë politika të duhura.

- Po në relacion Nano–Berisha? Berisha kur erdhi thuhet se keni pasur një 'defekt', sepse ju nuk mund të komunikoni me të dhe t'ju kuptojë ashtu si ç'duhet, apo ka pasur probleme të tjera? A ka pasur averzion personalisht ndaj jush personalisht apo ndaj Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

Xh. Haliti: Ndaj nesh ka pasur fushatë të egër nga ato zyrtarë dhe elementë që kanë ardhur atëherë nga alternativa në Shqipëri. Pra, kanë pasur sulme ndaj nesh. Janë përpjekur që mos me na lanë me prekë në Shqipëri, kërkun. Edhe normalisht që Berisha ka qenë i lidhur dhe ka besu te LDK-ja, po ka pasur edhe ato oscilimet, përplasjet me Rugovën, lidhjet me Bukoshin, pastaj pas përplasjes me Rugovën, përpjekja për t'u lidhur me Demaçin dhe për të krijuar diçka të re në Kosovë, këto kanë qenë përplasje të cilat më mirë dinë ata t'i sqarojnë. Por, thuhet që për shkak të një deklarate atëherë, që e pati bërë Berisha diku në Bon të Gjermanisë dhe përplasjet që kanë qenë atëherë me një propozim nga Berisha, që Kosova duhet të hyjë në zgjedhje atëherë, kur ka qenë alternativa për ta dobësuar Milosheviqin, pra për ta forcuar alternativën në Serbi dhe për t'iu bashkuar alternativës kundër Milosheviqit, ka qenë një kundërshtim i Rugovës. Me sa e di unë, ky ka qenë njëri nga problemet që e kanë pasur mes vete. Pastaj, është lidhur Bukoshi, i cili ngushtë ka qenë i lidhur me Berishën, por ne, drejt me të thanë, edhe në variantin kur kemi mendue që nuk na mbështesin, na kemi vepruar ilegalisht, nuk kemi pasur problem.

-Meqë e përmendet Bukoshin, cili ka qenë takimi juaj i parë? Si arritët t'ia të nxirrni 5 milionë marka prej tij, duke e ditur që i ka pasur me miliona të tjerë? Cila ishte pengesa kryesore? Dihet, ju keni qenë goxha i afërt, thoni, në një marrëveshje me Ahmet Krasniqin. Ahmet Krasniqi, siç thuhet, nuk ka pasur nënshkrim për Ministër të Mbrojtjes nga Bukoshi. Dhe, këto përplasje mes tyre, e di, i keni vërejtur me kohë. Të gjitha këto që thamë, a kanë ndikuar drejtpërdrejt në komunikimin tuaj me ta?

Xh. Haliti: Unë me Bukoshin, ç'është e vërteta, për herë të parë jam takuar në vitin '92, në vilën e Mehmet Shehut dhe kemi biseduar. Biseda ka qenë mes meje dhe atij, veç unë e ai kemi qenë. Ka qenë arrogant shumë. Është sjellë si njeri shumë i rëndësishëm. Normalisht, që unë kam shkuar si përfaqësues i LPK-së. Dhe i kam dhënë mesazh që ne e njohim Qeverinë e Kosovës, i njohim institucionet, por ne jemi të gatshëm të veprojmë. Ka qenë dakord. Pastaj, jemi takuar më vonë, disa herë, por në një moment më ka thirrë, kam qenë në Zvicër dhe më ka thënë: "A priton me ardhë deri në Ulm?"

Kam shku e kemi ngrënë nga një picë në një piceri, diku afër stacionit të trenit. E kemi biseduar. Kemi biseduar për ta mbështetur UÇK-në. Ka qenë dakord. Por, realisht, kur e pa që është nxehur puna, pati një tërheqje. Frikësohej me u taku dhe e gjetëm një zgjidhje bashkë me Adem Demaçin, që përmes Shaban Mujës

dhe Hilmi Muzaqit. Këta të dy kanë qenë të ngarkuar për t'u takuar dhe për të marrë një sasi ndihmash, aq sa ka dashur të na japë. Ky ka qenë komunikimi kryesor. Pastaj, pas takimit në Oslo, pas ardhjes së Ahmet Krasniqit në Tiranë kemi biseduar për çështjet që duhet dhe për pjesën e parë jam marrë vesh me Ahmetin.

Se mua me ka thirrë Bardhyl Mahmuti dhe Bilall Sherifi për t'u takuar me Ahmetin. Ma kanë sjellë edhe letrën e Ahmetit, ku ka shprehur gatishmërinë që krejt mjetet e qeverisë, që ia kishte në dorë, ishte i gatshëm t'ia dorëzojë Shtabit të Përgjithshëm të UÇK-së. Unë po them letra që ka shkruar. Dhe kam ardhur nga Shqipëria e jemi takuar në banesën e Bilall Sherifit në Vintertur. Kemi kaluar mirë, bisedë vëllazërore, dhe ai ka pasur pretendimet e veta aty. Pastaj, ajo e Oslos, që e kam shpjeguar disa herë, që s'ka qenë marrëveshja. Kemi biseduar, por marrëveshje s'ka pasë. Aty e ka përmendur FARK-un. E ka biseduar Baca Adem, kryesisht.

Nuk janë pajtuar që ta marrin përgjegjësinë për komunikatat e UÇK-së, që ata t'i shkruajnë. Kërkesa e bacës Adem, i cili i ka drejtuar bisedimet aty, ka qenë që mjetet financiare që ka Qeveria e Kosovës, pra Qeveria e Bukoshit, duhet t'i dorëzohen UÇK-së. Ahmeti ka pasur një sqarim dhe një gatishmëri permanente, edhe pse nga një herë jo realiste, në kuadër të pamundësive të tij, për t'i bashkuar forcat e UÇK-së. Është autorizuar Baca Adem që të flasë me forcat rezerviste, që kanë qenë në Kosovë, po ia harroj emrin, dhe i është ofruar detyra dhe përgjegjësi, nëse është i gatshëm me u bashku me forcat rezerviste dhe është propozuar që UÇK të quhet Forcat e Armatosura të Kosovës, po këta bënë FARK. Ne kemi biseduar gjatë, ai ka qenë i gatshëm, por nuk e kanë dëgjuar të tjerët. Pastaj kam shkruar në Shqipëri, i kemi kontaktuar edhe drejtuesit e Ushtrisë Shqiptare që kanë qenë në Veri, për të biseduar me ta, me pa gatishmërinë, a kanë gatishmëri, a s'e kanë gatishmëri me na ndihmu. Kemi gjetur një tokë në një fshat të veçantë për t'u stacionu dhe për të ndërtuar një bazë tonën. Megjithatë, nga këto nuk mbeti asgjë.

Në fund, ajo që kemi biseduar ka qenë një takim që kemi pasur në Linc bashkë me një grup njerëzish, të cilët kanë pritur të vijë edhe Bukoshi. Bukoshin dy ditë e kemi pritur, s'na ka ardhur. Dhe e fundit, me Ahmetin jam takuar në *Rogner*. Jemi përshëndetur veç. Të nesërmen më ka thirrë në telefon. Tha: "Bac, po du m'u pa me ty, se pa ty s'po mu kujtoj me ba, edhe ti ke nevojë për mu."

Këto ka qenë fjalët e fundit. Tani m'ka thënë në telefon, se i ka përgju dikush. Nuk ka dëshmi për këto fjalë, por mua m'i ka thanë. Tani pas disa ditësh, s'e di edhe sa ditë ka jetu, por e kanë vra. Mua nuk më ka pëlqy si rast që ka ndodhur, por ka pasur akuza se e vrau Xhaviti. Kam thënë që kam qenë në restorantin *Gjeli*. Atje kam pasë një delegacion të Izraelit dhe kanë qenë edhe Fatmir Zyberi me mua. Me duket edhe Shaban Muja ka qenë. As që kemi ditur gjë çfarë ka ndodhur, as qysh ka ndodhur.

-Të kthehemi edhe një herë prapa, të mos i mbetemi borxh një figure ushtarake shumë të rëndësishme, që e përmendet në pjesën e parë. Fjala për Adem Qepanin. Mbeti diçka që deshe të më rrëfenit edhe në raport me Luan Haradinajn. Kur e keni njohur Luan Haradinajn? Cili ka qenë takimi i parë, si e keni njohur?

Xh. Haliti: Luani ka qenë ndër djemtë shumë të mirë, do ta cilësoja kështu, se unë e rrallë e lavdoj dikë, por ndër djemtë shumë të mirë të UÇK-së. Me kanë pasur afër shumë, me kanë pasur afër krejt kohës në Tiranë. Më ka trajtuar si me më pasë prind, jo si epror. Ai ka kryer veprime të natyrës që janë kanë në Shqipëri. Ka qenë i pa fjalë. Luan Haradinaj s'ka rrahur gjoks kurrë, që unë po bëj shumë, ju s'po bëni kurrë. Kurrë s'ka kërkuar diçka të veçantë. Por, ajo që më bën përshtypjen, një herë ka qenë bashkë me këtë grupin, se ka qenë një grup bukur i madh i djemve që kanë punu. Po, Bashkim Thaçi e pati gjetë një sasi të caktume armësh dhe ne i vendosëm në një bodrum të një shtëpie. Ata e kanë shkarkuar natën në oborr dhe pastaj duhej me u fut në një bodrum të maskuem dhe unë mundohesha t'i ndihmoja. Ai nuk më linte me i kapë se arkat ishin të rënda. Dilte nga bodrumi, i merrte, unë doja me ua afër bile, thoshte: “Jo, jo, ti rri.” I kemi disa fotografi aty, tue hongër drekë. Kam përgatitë vetë vezë. Por s'e di, janë dikun, duket te familja e atyre kanë mbetur. E pata dërguar një herë në Kosovë, na tha dikush që diku në Golaj atje, kur e kalon kufirin, është një sasi armatimi që ka mbetur në periudhën atëherë, kur kanë pasur lëvizje këta grupi i Mentor Kaçit dhe që ka edhe antitank. Bisedova me Luanin. Tha: “Po! Po shkoj unë.” E kaloi kufirin atje. Kur shkoi ai që na premtoi, doli bllof.

Tha s'di, e paskam përzier vendin ku i kemi lënë. Ky ka qenë veprimi më i pamatur imi atëherë, të çoja dikë për një njeri që, realisht, nuk e njihja mirë, por dikush ma ofroi dhe dikush ma servoi që t'i besoj.

Një ditë para se të niset atje, për në Veri, jemi takuar dhe ai ka pasur për detyrë që në mëngjes ta takojë gjeneralin, a kolonelin që ka qenë ai me grada Maliq Doçin, te i cili një sasi e armatimit ka qenë në Bicaj të Kukësit. Pasdite dikur m'u ka lajmëruar Ramushi në telefon dhe tha: “Kam ardhë në Shqipëri.” Unë isha në një ditëlindje të një shoku, na thirri dhe u këput lidhja.

Tha: “Jam në Laprakë diku, me sa di unë, a në Kombinat.”

Luani e ka pasur një banesë në Kombinat ku rrinte. Realisht unë nuk e dija që këta kanë biseduar që Luani të shkojë me ta. Ne kishim përgatitur, respektivisht, unë kisha përgatitur një sistem krejt tjetër të futjes së grupit, sepse këta kanë qenë grup i madh që kanë pasur të hyjnë dhe kur është marrë vendimi në Hamburg, kemi qenë në mbledhje në një shtëpi.

Ka pasur rezerva, a të futet një grup i tillë a mos të futet. Kush të futet, kush të mos futet, po që të mos detajoj tash se nuk është koha. Unë kam insistuar që të mos marr pjesë në operacion, për shkak se disa nga anëtarët e Shtabit Qendror atëherë kanë qenë kundër futjes së grupit, sepse ishte grupi që shkonte pas rënies së Nait Hasanit në burg. Por, u vendos që të shkojnë dhe ka insistuar me të madhe Muhamet Kelmendi që unë ta marrë përsipër organizimin e futjes së tyre.

Normalisht, që atëherë Adem Qepani ma dha Maliq Doçin si person kontakti për ta organizuar futjen në Kosovë. Ne identifikuam dy shtëpi ku duhej të vendoseshin grupi që ka ardhur. Shtëpitë ishin në Shtiqe në familjen e Sylë Petkut. Dhe, vëllai i Sylës ka qenë kryetar i Komunës Shtiqe, ndërsa Zbulimi i Ushtrisë Shqiptare ka pasur për detyrë kontrollin e kufirit.

Këta kur kanë ardhur, unë, në fakt, kam qenë në Tiranë, duke i pritur. Kam pasur edhe telefonin celular me vete, por s' m'u kanë lajmëruar fare. S'mu kanë lajmëruar fare.

Edhe kam nejtë dy net pa gjumë, duke pritur dhe m'u ka lajmëruar nga Italia Ali Ahmeti.

M'u mbush mendja, që të thashë, se këta mos e kanë habitur anijen dhe kanë hipur në ndonjë anije për Mal të Zi, prej Barit. Bar- Bari, Bar -Durrës, mundet njeriu të gabojë. Dhe të nesërmen kanë ardhur Ali Ahmeti dhe Emrush Xhemajli me taksi prapa Muzeut Kombëtar, ku ka qenë një lokal ku kam ndenjur unë. Është quajtur *Çaplini* atëherë. Dhe i pashë.

Thanë: "U kry operacioni i kemi çu ata."

- "A kanë kalu?"

- "Po!, thanë ata.

- Ju nuk kishin informacion se ata vetëm kanë vazhduar?

Xh. Haliti: Jo, jo. Se ata kishin vazhduar atje, unë duke pritur ta kryejnë operacionin për kadale. Në mëngjes e kam thirrë Sokol Pogën dhe i thashë: "Sokol, pyete vëllain tënd!"

Luani e ka ditë bazën sekrete të armatimit, që u kanë familja atje, në Has, dhe i ka ditë tana bazat që është e vërteta, andaj dhe e kanë marrë me vete. S'ka pasur ndonjë problem. Por, personi që kanë shkuar këta i ka qitë andej kufiri edhe Hashimin e Kadrinë, një herë e ka qitë edhe Luanin andej kufiri, e s'di kë tjetër. Edhe janë mbështetur tek ajo linjë që kalojnë kufirin. Tani ajo çka ka ndodhur, ka ndodhur. Por, në mëngjes e thirra Sokolin. I thashë: "Pyete vëllain tënd a ka diçka të re andej, a janë mirë krejt."

Edhe Sokoli tha: "Po krejt në rregull po më thojnë është."

I thashë: "Në rregull."

Edhe jam kanë me do shokë aty të Shqipërisë. I kam qaros krejt, s'e dinin për çka. Pas dhjetë minutave më ka thirrë Shaip Muja.

Tha: "Ku je?" I thashë: "Jam këtu."

Tha: "A po del njëherë?"

I thashë: "Po."

Dola unë... Ishte nxirë ai.

I thashë: "Çka ka?"

Tha: "E kanë vra Luanin."

E kam humbur veten, drejt me të thënë.

Është një rast i rralla që kam reagu shumë keq. Dhe më vjen keq sot edhe prej atyre që janë kthyer, dikush i plagosur, dikush ashtu. Thashë: “Nuk du me taku kërkon.”

Jam shku te Adem Qepani. Ia kam lypë helikopterin me m’çu në Kukës dhe i kam kërku që të mos bëjë çmos që kufoma mos të kthehet sipas ligjeve ndërkombëtare, që është shtetas i huaji, që vritet te kufiri duhet t’u dorëzohet shtetit përkatës.

Tani në Has ka qenë interesant, aty në Vlanë, si cili fshat ka qenë aty, s’kanë leju me varros në varrezat e fshatit aty, por buzë varrezave një burrë e ka leju varrin në tokën e tij. Kam shkuar pastaj. E kam marrë Sokol Pogën me kerr, jemi shku te vorri, kemi bisedu. Shkova te shtëpia e Luanit me i gjetë Abazin dhe Emrushin. Ata kishin shku me vizitu një muze diku. Iu lashë një letër se kështu ka ndodhë. Dikur kanë ardhë edhe ata në Kukës më vonë. Dhe ka qenë Rafet Rama i plagosur, i shtrirë në spital aty. Kemi shkuar e kemi vizituar aty.

Jam përpjekur t’i organizoj transportin për në Tiranë, sepse mendoja që ma mirë me ardhë në Tiranë në shërbim. Por, atë ditë dikush thoshte këtu është më mirë, dikush atje, pastaj pas dy dite e kanë transportuar për Tiranë.

- A është dekonspiruar ky grup?

Xh. Haliti: Nuk e besoj. Nuk e besoj shumë. Unë besoj se atëherë kanë qenë depot e hapura. Siç më kanë treguar, ka qenë një vorr i madh dhe një vorr i vogël, njëri andej kufiri, tjetri kënde, që katunarët atje, ata besimtarë që kanë qenë atë kohë, i kanë vizituar çdo vit ato dy varre. Si kënde kufirit kah Shqipëria, si andej që binte nga Kosova. Atë vit, këto vizita e kanë ndaluar nga ana e Serbisë, ushtria jugosllave. Pra, i kanë ndalu shkumjet te vorri dhe këta kanë shkuar, siç më kanë shpjeguar deri në një pikë, dhe personi që i ka përcjellë deri aty ka thënë që tash është koha me dalë.

Ka qenë ora tre e mëngjesit, sepse ka thënë tash flejnë edhe qentë. Kanë biseduar këta kush me kë dhe kanë vendosur të lënë për të nesërmen. Pozicioni ku kanë nejtë këta, unë s’e kam parë, nuk e di cili pozicion, kur më kanë thanë ata të ushtrisë, më kanë thanë se nuk ka qenë i përshtatshëm për t’u fshehur, sepse ka qenë poshtë dhe nga sipër ka mujtë me u hetu.

Megjithatë, nga bisedat që kam bërë edhe me specialistë të fushës, se i dalim ballazi edhe fjalën e fundit e themi të parën, më kanë thënë se me pas pasë informata ushtria jugosllave, nuk e kishin gjuajtë. I kishin lanë me u fut brenda dhe me i kapë, me pa ditë kush janë. Tani detajet i dinë ata që kanë qenë aty, por kjo është një shpjegim do ta quaja nga ana ime, nga informata që kam unë.

-Z. Haliti, ju faleminderit shumë që ishit n’Demos!

Xh. Haliti: Ju uroj që emisionet tuaja t’i shërbejnë edhe kulturës, por edhe historisë dhe të ardhmes së vendit!

Rrëfimi i Bedri Islamit

NJË SHKODRAN NË KRYE TË LËVIZJES PËR LIRINË E KOSOVËS

Bedri Islami është njëri ndër kronikanët më të mirë të lëvizjeve ilegale shqiptare brenda dhe jashtë Kosovës, militant dhe meditant njëkohësisht, njeri i letrave dhe i veprimit. Ka qenë pjesë e strukturave kryesore të Lëvizjes në Perëndim, më vonë edhe kryetar i Lëvizjes Popullore të Kosovës (Dega Jashtë Vendlit) dhe pjesë e strukturave të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Është shkrimtar, gazetar dhe publicist, i cili jo pak herë ka trajtuar tema të nxehta. Ka provuar të zgjidhë enigmat e vrasjes dhe atentatet e fundshekullit të kaluar. Njeri i guximit intelektual shkodran, por që tërë jetën ia ka kushtuar Kosovës.

-Mirë se erdhët! Është kënaqësi biseda me juve, z. Islami!

B. Islami: Faleminderit për ftesën! Kam ardhur me shumë dëshirë, aq më tepër që me trajtuesin dhe producentin e emisionit njihemi prej shumë kohësh. Është botues i një libri tim "Enigmë e një vrasje të trefishtë", dhe siç nuk është në natyrën time, unë i përgjigjem me shumë shumë dëshirë ardhjes këtu.

- Faleminderit, e kuptueshme! Sepse nuk kemi pasur mundësi aq shumë t'ju shohim nëpër televizione, në studio dhe në debate, domethënë kur dinli, dilni rrallë, po, megjithatë, mirënjohje juve. Po fillojmë nga trashëgimia e familjes, sepse e ka një historik të veçantë, nga nëna ishin thubet bukëdhënës të shumë prijësve të Kosovës, pastaj gjyshti juaj ka qenë ndër qëndrestarët kryesorë të rrethimit të Shkodrës ose të mbrojtjes të Shkodrës në 1912-1913. Në anën tjetër, babai juaj, Zenel Islami ka qenë i persekutuar dhe i vrarë nga regjimi monist. Është kjo një trashëgimi, e cila ka ndikuar që ju të pozicionoheni dhe të merreni me aktivitetin tuaj politik dhe atdhetar më vonë?

B. Islami: Historia e familjes është histori e çuditshme, që ndodhë rrallë, por që të thuash është themeli i asaj që do të ndodhë më vonë në gjithë jetën time. Nga një shkak fatkob, ndodhi vrasja e tim eti, më 9 korrik të vitit 1961. Ne u kthyem në shtëpinë e nënës sime, që është vajzë e Gjylbegëve të Shkodrës. Gjylbegëve e Shkodrës janë nga familjet e pakta në Shqipëri, që kanë qenë pronarë të mëdha tokash dhe me shumë figura të njohura politike, në shumë breza. Njëri prej tyre është edhe gjyshti. Pra, ka qenë një figurë, i cili ka organizuar së bashku me Hasan Riza Pashën dhe me të tjerët mbrojtjen e qytetit në Shkodër, sidomos mobilizimin e njerëzve për të përballuar rrethimin serbo-malazez, dhe ajo quhet Lufta e Shkodrës.

Një figurë e dekoruar disa herë, por mbi të gjitha me një qëndrim të jashtëzakonshëm drejt progresit dhe shumë dashamirës.

Është fakt që kur u vendos në Shkodër kontrolli ndërkombëtar mbi Shkodrën nga fuqitë perëndimore, ato përsëri zgjodhën si kryetar bashkie pikërisht Muharrem Gjylbegun. Pra, njeri që gëzon besimin edhe të forcave ndërkombëtare, jo vetëm të popullsisë së Shkodrës.

Në këtë shtëpi brez pas brezi qenë dalë njerëz që kanë qenë trashëgimi nga të parët e tyre në lëminë e patriotizmit. E kam për mburrje që jam një prej tyre.

Zenel Islami ka qenë një ndër njerëzit më të varfër që ka njohur Shqipëria. Paslufta e bëri dhëndër në këtë shtëpi, por ka qenë një figurë shumë komplekse. Ka qenë pjesëtar i Luftës Nacional-Çlirimtare, komisari i CET-së, Pukë, dhe pas luftës, në moshën 19-vjeçare, pak pa i bërë 20 vite, ka qenë drejtuesi kryesor i pushtetit dhe i partisë në Pukë. Në moshën 23-vjeçare ka qenë në Shkodër, drejtues kryesor i partisë, pastaj në rrethe të tjera është diplomuar për filozofi, ka qenë gjimnazist përpara, ku ka njohur, domethënë ka qenë bashkëmoshatar, si të thuash, ose bashkëkohës më i ri ka qenë se ato, edhe me figura nga Kosova që kanë qenë student në Gjimnazin e Shkodrës, i cili për atë kohë ka qenë si universitet.

Pra, një figurë e cila u rrit në një periudhë të pasluftës, por që e pati rritjen e shpejtë, por jetën e shkurtër.

Ai ka qenë nxënës i Migjenit, Zeneli i njohur i Migjenit.

Ekzistonte një letër e Migjenit drejtuar ministrit Shivanaj, pikërisht për Zenelin, i cili është personifikimi i dy prozave të Migjenit, i Zenelit dhe i "Lulit të Vocërr".

-Domethënë, babai juaj është personazhi?

B. Islami: Personazhi real. “Luli i Vocërr”. Edhe Zeneli. Ka punuar disa kohë si shërbëtor në shkollat e Migjenit, pastaj ka vajtur në Gjymnazin e Shkodrës. Është e jashtëzakonshme profecia e Migjenit për Zenelin. Po ta vini re me kujdes në prozën e Migjenit, nuk ka përshkrim të tipareve të njeriut. Ndërsa, në rastin e Zenelit ai bën ndryshim dhe në rikujtesë po e sjell, thotë “Zeneli është si tokë e pllëshme, ku farat hedhen dosido, ato zënë, rriten dhe japin fryt më tepër se pritjet”. Pra, ka një adhurim për nxënësin e tij, por profecia në rreshtat e fundit është fatale.

Thotë: “Shpeshherë më pëlqen të mendoj për ardhmërinë e Zenelit”.

Po pastaj thotë: ‘Ajo, pjesa ime fataliste arsyeton: “Mos u hyp në maja të larta, a ku do i shohë të vetët poshtë dhe të pafuqishëm dhe do ta hedhin në theqafje”. Në fakt, ajo ndodhi kur ai ishte në moshën 36-vjeçare. Kjo trashëgimi dhe rritja në një familje të tillë te Gjylbegët, ku, siç thoshte një poet, Skënder Buçapaj, biblioteka e familjes ishte më e madhe se disa biblioteka të qytetit. Axhallarët e nënës dhe dajallarët e mi, pastaj, që ishin njerëz të formuar akademikë, njerëz që kishin kryer shkolla të larta në Perëndim në përgjithësi, si Beqir Gjylbegu, Isuf Gjylbegu, figura të njohura. Lidhjet me kryesi të ndryshme, si me Bushatlinjtë, me Aqif Pashë Elbasanin. Të gjitha këto ndikonin te formimi i njeriut, që kishte qenë 10 vjet kur vajti në këtë shtëpi.

-Cili ka qenë prej Gjylbegëve? Kemi diskutuar më herët që ka pasur një relacion më të afërt me Isa Boletinin.

B. Islami: Skender Luarasi ka botuar një libër në kohën e monizmit për Isa Boletinin. Shkënder Luarasi është djali i Petro Nini Luarasit, është një intelektual i përmasave të jashtëzakonshme dhe në parathënien e librit, mes tjerash, thotë unë falënderoj, posaçërisht thotë Beqir Gjylbegun, mikun e afërt të Isa Boletinit, për kujtimet që më dha.

Beqir Gjylbegu është tamam gjyshi im, pra është baba i nënës sime dhe është interesante se pas vrasjes së Isa Boletinit, në varrimin e tij që u bë në Podgoricë, do flasin si dy oratorë, dy shkodranë: Tahir Dizdari dhe pikërisht Beqir Gjylbegu, si mik i tij. Këto fjalime janë të botuara.

Pra, si të thuash, në mënyrë të pavetëdijshme, lidhja ime me Kosovën ka filluar nga brezni të tjera, për të ardhë tek unë.

Dhe besoj se ka qenë një lidhje e frytshme që më ka pasuruar si njeri dhe ka shtuar gjëra që nuk mund t'i mendoj një herë në jetën time se mund të ndodhin. Pra, kam qenë i lumtur! Jo duke qenë që jam rritë në atë familje, por që nga ajo familje pastaj kam kaluar në një gjë konkrete që ka lidhje me Kosovën.

-Pothuajse një histori qindvjeçare, më 1912-16, vrasja e Isa Boletinit, dhe pritja prijësve të

tjerë. Po jeni prej kronikanëve më të mirë të lëvizjeve iegale në Kosovë, domethënë pra aq sa i keni komplet veprat deri te triada, që e keni për Kosovën e të tjera, e të tjera. Por, kur filluat të merreshi sistematikisht me çështjen politike të Kosovës?

B. Islami: Kjo ka ndodhur rastësisht. Është një fakt shumë interesant, që ndoshta unë e kam thënë kështu, është edhe e shkruar në një libër timin, por është e çuditshme. Në vitin 1945, kur nuk kisha lindur, se unë jam më i vonshëm, nuk jam kaq i vjetër, në Pukë, në qytetin e Pukës kalon Bedri Pejani. Kaluan me një familje Pireva, që aktualisht ndodhen në Belsh të Elbasanit, pasardhësit e asaj familje që kishin ikur, për shkak të represionit.

Edhe ata flejnë një natë në Pukë, në shtëpinë e tim eti, që ishte beqar në atë kohë. Ishte mik i ngushtë i Bedri Pejani. Ai ka qenë luftëtar në Spanjë, ka qenë një ndër adutantët e Mustafa Kemal Atatürkut, pastaj me kombin e tij, një figurë shumë interesante, po përfundoi në Spanjë, në luftën e Spanjës dhe pastaj u burgos në Francë me Mehmet Vertonin.

Dhe Bedri Pejani në atë momente që po rrinte me të, kur po largohej, i tha: “Unë nuk kam çka të dhuroj, por po të dhuroj diçka shumë interesante”. Në qoftë se ndonjëherë shtohesh me djalë, unë i fali emrin tim. Pra, prejardhja e emrit tim është nga Bedri Pajani. Dhe ai është kryetar i Lidhjes së Dytë të Prizrenit. Fati ishte kësioji, që me qenë unë kryetar i Lëvizjes, pastaj.

Po, në tëvërtetë, në fillim dëshironin të ma vinin emrin Besnik.

Po, meqenëse daja im, Naim Gjylbegu, pra vëllai i nënës, heroi i Vigut, një nga pesë heronjtë e Vigut e kishte patur pseudonimin në luftë Besniku, gjyshes iu duk herët që ta ringjallte të birin. Ne kemi sot një nip që e ka emrin Naim Gjylbegu, po atëherë i madh tha ky ka lindë me emër, do ta ketë Bedri, në kujtim për Bedri Pejanin.

Këtë histori e ka treguar edhe Qamil Çela me vonë, një figurë jashtëzakonisht e rëndësishme, kryetari i shqiptarëve ilegalë në Francë, një figurë e jashtëzakonshme, mik i Ali Kelmendit, i Bedri Pejani e i shumë figurave të tjera. Por, dhe me Kosovën, unë jam njohur si gjithë të tjerët përmes leximeve. Është shumë interesant që në shtypin që kishim në familjen tonë, që ishin shumica li,a pastaj jo për popullatën, ishin libra për bibliotekën e madhe të Gjylbegëve. Ka qenë shumë e njohur, dy librat më frymëzues për Kosovën, ishin shkruar nga dy jugorë. Duket kështu si paradoks, por është fakt. Për shembull, “Poema kosovare” është shkruar nga Mitrush Kuteli, i cili ishte nga Pogradeci. Ndërsa për nacionalizmin në Kosovë kishte shkruar Kokollari, që ishte nga Gjirokastra. Dhe këta ishin libra shumë frymëzues.

Pastaj, në shtëpi ne kishim shumë libra: “Kosova djep i shqiptarisë”. Pastaj, në shtëpi kishim libra të Fishtës dhe një axhë i nënës që ishte mësues i popullit, i recitonte ato vjersha. Pra, gradualisht filluam të njiheshim. Edhe filloi termi Kosovë ose termi më shumë ata të vjetrit tek unë e përdornin Kosovë dhe Rrafshi i Dukagjinit, kishin një ndarje të tillë, nuk e dija atë kohë pse.

U pëlqente me e theksu Rrafshi i Dukagjinit, u dukej se e kishin më afër si Rrafshi

i Dukagjinit. Pra, leximi ishte pjesa e parë e saj.

Kur kam qenë student, kam fjetur në dhomë me një shqiptar të Kosovës, që ishte arratisur nga Kosova, dhe për tre-katër muaj kemi qenë bashkë. Shfaqti dëshirë të njihem edhe me këto lëvizjet që kishin ndodhur në Kosovë, me grupet. Dëgjonin me vëmendje arrestimet që ndodhnin këtu, grupet që dënoheshin, ngjarjet e vitit 1968, deri kur si gazetar fillova të njihesha pak më hollësisht me ngjarjet në Kosovë, por gjithmonë jo me themelin. Gjithmonë me çatinë e asaj që shihej, pra nuk e dinim themelin e kësaj që ndodhte.

Kjo ishte. Pastaj erdhi viti 1981. Viti '81 është viti më sublim i historisë së Kosovës dhe unë mendoj edhe i historisë së Shqipërisë, kur shqiptarët përfundimisht vendosin të jenë shqiptarë në Kosovë.

Vendosin përfundimisht të jenë pjesë e kombit shqiptar. Pra, të mos jugosllavizohen më.

-A mund t'ju ndërhyj pak ju lutem? Jemi te vitet '81, domethënë kur fillon lëvizja studentore në Kosovë. Ndërsa në opinione të ndryshme, thuhet që Enver Hoxha e ka ngritur zërin. Madje, kam pasur rast të dëgjoj prej disa shkodranëve, Mullaasllani, nëse s'gaboj, prej byros politike, ku thotë nga Vërmoshi edhe kreyt pjesa veriore ka qenë pothuajse e blinduar dhe e përgatitur, pothuajse e gjithë Shqipëria, për çdo rast, për ndërhyrje ose sulm në ish-Jugosllavinë. Në anën tjetër, ju e vlerësoni në librin "Triada e Kosovës", përmendni byronë politike dhe Haxhi Krujën, pastaj në mënyrë të veçantë ndaleni te Ramiz Alia dhe thoni se e ka menaxhuar Ramiz Alia më mirë se kush tjetër këtë fushatë të Shqipërisë për Kosovën. Cila është e vërteta?

B. Islami: Shiko si është. disa tema duket sikur janë tema të anatemuara ose tabu, për të cilat s'mund të flitet. Tani gjërat janë hapur. Dihet që Shqipëria, në Fushë-Arrëz ka patur një depo të madhe armatimi për 30 mijë ushtarë, që nga govatat e lugët, e deri tek armatimet më moderne që kishte Shqipëria në atë kohë, për t'u përgatitë për luftën në Kosovë.

Lidhjet e Shqipërisë me lëvizjen klandestine në Kosovë kanë qenë të vazhdueshme. Është shumë interesant, këtë e kam mësuar më vonë, kanë qenë dy linja që kanë patur lidhje. Njëra ka qenë lidhja e Ministrisë së Brendshme dhe e sektorëve të mbrojtjes, ndërsa tjetra ka qenë një linjë e veçantë që ka patur Enver Hoxha. Linjë e veçantë, që është lidhur me njerëz të veçantë në Kosovë ose me shërbime të ndryshme. Këto kanë qenë dy linja që kanë vepruar. Pra, Enver Hoxha, unë e them në librin tim, e ka pritur '81-shin.

Ramiz Alia thotë: "Ne të tjerët nuk e dinim, por Enveri e dinte". Pra, ka qenë gjithmonë një hap përpara të tjerëve. Në çështjen e Kosovës, Enveri duhet trajtuar në dy pamje: në atë që është thënë dhe në atë që është realizuar. Pra, ka ekzistuar gjithmonë një plan për Kosovën, i cili është hartuar nga Veli Dakaj, në atë kohë shefi i Shtabit të Përgjithshëm, Naser Berberi që ka qenë zëvendësministër, nën drejtimin e Mehmet Shehut.

A do bëhej realitet apo jo, kjo është një çështje tjetër, po që ka ekzistuar si plan, ka ekzistuar si plan. Edhe gjithë veriu i Shqipërisë, ashtu si ka qenë edhe gjithë

jugu, nuk ka qenë në veçanti, se edhe nga jugu gjithmonë ka qenë ajo mendësia se po na sulmojnë sot, po na sulmojnë nesër, kanë qenë njerëzit të përgatitur për një përballim të një gjendjeje të jashtëzakonshme.

Por, është tjetër që në vitin 1981 ndodhi ajo që ishte pak e menduar jashtë Shqipërisë. Pra, zgjimi i ndërgjegjes së njerëzve brenda në Shqipëri për Kosovën. Pra, në vitin 1981 edhe ata që nuk e donin pushtetin e Enver Hoxhës, e donin çështjen e Kosovës dhe ndoshta e donin më shumë se të tjerët. Pra, u ringjallëm një herë për Kosovën në një mënyrë të jashtëzakonshme, sepse u ringjall Kosova. Kosova ka patur një fat që nuk ka humbur asnjë brez në qëndresën e saj ndaj Serbisë. Pra, ka patur përballje në vitin 1945 me Shaban Polluzhën, me Ymer Berishën e me të tjerë dhe pastaj pas dhjetë viteve, në 1956 doli një brez tjetër, që quhet “Aksioni i armëve”, dhe kur u mendua se gjithçka po shuhej, ndodhin ngjarjet e vitit 1968.

Të gjitha këto përcilleshin në Shqipëri, por në Kosovë ishte fat se nuk humbi brezi i ri. Ata që kishin qenë dhjetëvjeçarë në vitin 1956, në 1968 u bënë protagonistë të ngjarjeve. Dhe pastaj erdhi viti 1981, që është viti i sprovës së madhe. Pas vitit 1981 vjen viti 1989, me Afrim Zhitinë, me Fahri Fazlinë, me Hasan Ramadanin e Ali Ajetin, pra nuk humbi edhe brezi tjetër, për të ardhë pastaj tek akti themelor - Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

Pra, Kosova në çdo moment e ka patur një brez të gatshëm m'u përballue, por viti '81, duke qenë më sublimi, më masivi, zgjoi në Shqipëri një ndjenjë të jashtëzakonshme të patriotizmit për Kosovën.

Ndryshe, çfarë mund të thotë Qeveria? Pse Ramiz Alia e menaxhoi në mënyrë të përkryer? Sepse i bëri të gjithë njerëzit në Shqipëri, ta zëmë, ta besojnë se Shqipëria e ka seriozisht. Kjo ishte e vështirë.

Dhe të gjithë njerëzit në Kosovë do ta besojnë se në Shqipëri është, domethënë, një vend amë që mund të na presë në disa momente.

Sepse ndryshe nga politika në Kosovë, nga Lidhja Komuniste e Kosovës, që angazhoi një luftë kundër Shqipërisë, se mendoj që Shqipëria është përgatitja e 1981-shit, ku këtu u aktivizuan njerëzit e politikës, Xhavit Nimani, Kolë Shiroka, Veli Deva, Mahmut Bakalli, Fadil Hoxha e të tjerë, e të tjerë. Në Shqipëri nuk ndodhi kjo. Në Shqipëri u aktivizua pa emër Enver Hoxha, përmes dy artikujve të parë dhe pastaj u aktivizuan figura të shquara të shkencës dhe të botës akademike. Pra, Aleks Buda, Eqrem Çabej, Andri Kokollari, Ismail Kadare, Dritëro Agolli, Fatos Arapi, Cesk Zadenja, domethënë të të gjitha fushave. Dhe gjithmonë është e ditur që shpata mund ta mund tjetrin, por nuk e sundon. Fjala duket se nuk e mund, por e sundon botën. Dhe Ramizi këtë e bëri me shumë mençuri. D.m.th solli fjalën, solli mendimin intelektual dhe të partisë. Pra, e sposito nga një çështje politike, në një çështje kombëtare.

E bëri mjeshtërisht, sepse ishte i aftë për këtë punë, t'i japim atë që është dhe u krijua pikërisht kjo ide që të gjitha grupet ilegale që qenë kaluar në Kosovë, edhe liderët e tyre, ta zëmë, Jusuf Gërvalla apo Kadri Zeka, Metush Krasniqi e këta: Fehmi Lladrovci, Ali Ahmeti, të gjithë e kanë besuar Shqipërinë dhe e kanë dashtë

Shqipërinë, se pikërisht në vitin 1981 ata patën shpresë se Shqipëria do të bëjë diçka për ta. A do të bënte apo s'do të bënte Shqipëria, kjo është diçka tjetër. Por, motivi u dha i qartë dhe u dha përmes mendjes.

-Ndalemi pak te një pasojë, të cilën ju e shtroni te libri i ri, ku mes tjerash shtroni pyetjen: “A ka pasur lidhje mes ngjarjeve të vitit 1981 në Kosovë dhe vetëvrasjes apo vrasjes së kryeministrit pedant, të vrullshëm dhe serioz të Shqipërisë, Mehmet Shehu?”

B. Islami: Unë mendoj se ka patur.

-Në ç'kuptim?

B. Islami: Po të them diçka. Sa herë që marrëdhëniet mes Shqipërisë dhe Kosovës, më saktë mes Shqipërisë dhe Jugosllavisë, ish-Jugosllavisë, kanë patur përplasje ose ngjarje madhore, në Shqipëri ka ndodhë diçka. Për shembull, kur u acaruan marrëdhëniet pas vitit 1946/47, ndodhi çështja Nako Spiro dhe e grupit. Pra, kur ishim në kulmin e marrëdhënieve pozitive, ndodhi grupi i Nako Spiros me Liri Gegën, me Fadil Paçramin, me Mehmet Shehun, që u dëbuan nga byroja politike. Ai dihet që vrau veten. Njazi Islami vrau veten etj., etj. Në vitin 1948/49, kur doli letra informuese e byrosë, u dënua grupi i Koçi Xoxes, Pandi Kristos, ata mirë që u dënuan, pastaj të Kristo Melkos e një grupi tjetër, që ishin përgjegjësit e sigurimit të shtetit dhe që ishin që Shqipëria të bëhet Republikë e shtatë e Jugosllavisë.

Në vitin 1956, kur ndodhi Konferenca e Tiranës dhe afrimi i Jugosllavisë me Bashkimin Sovjetik, prapë ndodhi dënimi i njerëzve të Konferencës së Partisë së Tiranës. Në vitin 1961 ndodhi ngjarja e Liri Belishovës dhe e Koço Tashkës. Pra, gjithmonë, ngjarjet në Jugosllavi, edhe në Kosovë, qenë reflektuar atje. Pra, ishte e pamundur që kjo ngjarje të mos reflektonte, dhe Mehmet Shehu ishte tip impulsiv. Ishte një tip që kishte ardhë koha e tij të binte nga pushteti, dhe alibia e ngjarjeve të Kosovës ishte më e mira për ta rrëzuar nga pushteti. Një brez i ri i politikanëve, me Ramiz Alinë dhe me Nexhmije Hoxhën, e dinin që ardhja e Mehmet Shehut në pushtet, pas vdekjes së Enver Hoxhës, do të ishte fatale për ta. Mehmet Shehu, në vitin 1974 kërkoi dënimin e Ramiz Alisë, burgosjen e tij. E kërkoi haptas, sepse u dënuan Todi Lubonja dhe Fadil Paqrami, grupi i shkrimtarëve etj., etj., e ky quhej mentori i tyre.

Ramizi manovroi një mënyrë të tillë që ta eliminonte figurën e Mehmet Shehut. Nga ana tjetër, impulsi i tij në çështjen e Kosovës shkonte përtej asaj që donte Enver Hoxha. Enver Hoxha donte që populli të nxitej, por mos të lëvizte. Ai mund të kërkonte lëvizjen, pa u formuar kushtet. Pra, kishte një divergjencë mes qëndrimeve të të dyve, dhe Mehmeti mund ta quante fitore të veten çështjen e Kosovës, ose radikale, Enveri nuk mund ta quante kështu si fitore radikale. Dhe Ramizi, aq më tepër, ishte përkrahësi i linjave të buta dhe duke qenë përkrahësi i linjave të buta, ai mendonte se mund të ecte më tej, vetëm duke mos qenë

Mehmet Shehu.

-Të kthebemi te Bedri Islami, në vitin 1994 ju jeni kyçur në Lëvizjen Popullore të Kosovës. Ju fillimisht keni njohur disa prej strukturave të LPK-së, mirëpo cili ka qenë modeli i shqiptarizmit, të cilin e keni kërkuar, pasi jeni kyçur aty, aq më tepër, kur ju vini prej një familjeje të persekutuar nga e majta dhe, pastaj, atje, si të themi, glorifikohet ose mitizohet sistemi i monist, e në mënyrë të veçantë identifikohet çdo gjë me Enver Hoxhën?

B. Islami: Shikoni, kjo është një pyetje që më është bërë edhe nga Mustafa Nano. Të falënderoj që e bëre në Kosovë, edhe për teleshikuesit tuaj. Problemi është se unë e kam studiuar çështjen e Kosovës, sidomos të Lëvizjes së rezistencës në Kosovë që nga viti 1945 e tutje. E kam studiuar me pasionin e njeriut që e do Kosovën dhe që ka lidhje shpirtërore dhe miqësore me të. Ka një fakt: të gjitha grupet që më vonë janë pjesë e Lëvizjes Popullore të Kosovës, pa përjashtim, të gjitha grupet klandestine, se nuk përdori dot fjalën ilegale, që janë dënuar në Kosovë, asnjëri prej tyre nuk është dënuar si grup marksist-leninist, pavarësisht lëvozhgës që kishin patur, por të gjithë janë dënuar si nacionalistë dhe irredentistë.

Ky është fakt. Ata që dënohen si nacionalistë dhe irredentistë, nuk mund të jenë të majtë. Ata lëvozhgën e kishin të majtë dhe ju e dini se kjo lëvozhgë ishte e kuqe, e verdhë apo e zezë, por shpirtin dhe bindjet e tyre i kishin nacionale. Një lëvizje që kërkon bashkimin kombëtar me shtetin amë, nuk mund të jetë e majtë. Një Lëvizje që lufton për lirinë dhe pavarësinë e Kosovës, mund të ketë fjalët e majta, por veprat i ka të djathta. Dhe pa e ditur ndoshta tamam përcaktimin e tyre, ato ishin forca nacionaliste.

Në vitin 1993, në Kosovë, brenda Lëvizjes Popullore të Kosovës ka patur një diskutim të gjatë. Kanë qenë dy çështje themelore. Çështja e parë ka qenë se a do ta kemi primare ideologjinë apo kombëtarën. Dhe vendoset që të jetë primare kombëtarja. Kjo është vendosur në mbledhjen e tretë të përgjithshme, në Ujmir. Pra, ajo që do të na përcaktojë ne si organizatë politike, është kombëtarja. Një grup brenda Lëvizjes, që synonin të kishin primare ideologjinë, krijuan atë që quhej Lëvizja Kombëtare për Çlirimin e Kosovës. Të gjithë i kishin dalë nga Lëvizja, po marrin qëndrimin ideologjik.

Pra, u bë ndarja e parë. Ndarja e dytë është: do vazhdojmë me rrugë paqësore, me shkrime parullash, apo do të luftojmë.

Dhe u vendos në mbledhjen e katërt të përgjithshme: ne do të luftojmë dhe të krijojmë Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës.

Pra, gjithmonë e kam patur bindjen që një forcë, ku njerëzit dënohen me 10 vite, 12 vite 15 vite, për nacionalizëm për irredentizëm, nuk ka lidhje me qasjet e majta. Po ta shikosh sot, të gjithë ata që në atë kohë bënë tubime për Enverin, asnjëri s'e kujton më. Vetëm një grup i vogël.

-Po ju i keni takuar edhe pastaj ata e ngritnin grushtin e Enverit, pra kur i keni takuar?

B. Islami: Kjo ka ndodhë në vitin 1993. Në janar të vitit 1993 unë u takova për herë të parë me Ibrahim Kelmendin, nuk jemi marrë vesh. Ibrahim është një tip i çuditshëm. Unë kisha vajtur atje i larguar nga Shqipëria, kisha patur probleme me regjimin e Berishës dhe, meqënëse kemi lidhje krushqie me Ibrahimin, një mbesë e jona është nëna e fëmijës së tij, është ish-bashkëshortja e tij, e takova Ibrahimin dhe prisja që të më ndihmonte. Në të vërtetë, e kisha një numër telefoni të Ibrahimit, e kërkoja, nuk përgjigjej njeri.

Ai, duket, atë kohë jetonte te i vëllai, por nuk e di si ishte puna dhe një ditë duke udhëtuar me një shok të Kosovës, i them: “Prit, ta marr një herë Ibrahim Kelmendin”.

Tha: “Kush je ti më i fortë, bacit Ibrahim thuaj!”

Thashë kush qenka Ibrahim Kelmendi!

Po e kisha takuar rastësisht Hafiz Gagicën dhe i thashë që do ta takoj Ibrahim Kelmendin. Takimi me Gagicën ndodhi krejt rastësisht. Shkova për ta takuar krejt dikë tjetër në zyrën e tij, tha: “O mos i beso Ibrahim Kelmendit, se është i rrezikshëm ai”.

Kur e takova Ibrahimin, ata po nderoheshin me grusht.

I thashë: “Ku shkoni me grusht, nuk është koha e Enverit, nuk mund të luftohet më me flamurin e Enverit. Duhet të hiqni dorë nga flamuri i Enverit!” Ibrahim, ashtu i rrëmujshtëm si është, tha kjo është rruga jonë, këtë rrugë do ta ndjekim.

“Po mirë, mund të nisni rrugë tjetër. Koha e Enverit nuk të ndihmon. Mund ta duash Enverin sa të duash në shpirtin tënd. Por, flamuri i Enverit nuk ndihmon të bësh luftë. Ajo nuk ndihmon!”, i thashë.

Pastaj ai u bë më anti-enverist se të gjithë të tjerët, si Ibrahim, kështu. Ajo nuk mund të përceptohej ndryshe.

Po pastaj kam njoftë edhe njerëz që e kanë dashur me shpirt Enverin. Por më shumë donin Kosovën, sesa Enverin.

Edhe kjo për mua ishte primare. Më shumë e donin luftën në Kosovë. Pra, kishin bindjen që vetëm me luftë arrihet liria.

Kam patur fat që në fillim të angazhimit tim e kam njohur Fehmi Lladrovcin, Xhevën dhe Ali Ahmetin, Emrush Xhemajlin nga Gafurr Elshani, e shumë shokë të tjerë. Po ata që më futën në Lëvizje ishin: Ali Ahmeti, Basri Veliu dhe Emrush Xhemajli.

Ata erdhën një natë në shtëpi tek unë, fillimjanari ka qenë. Më treguan që kjo është rruga jonë, këtë duam me e ba. Këto mendime kemi.

Unë në vitin 1992 e ndiqsha pak më me simpati lëvizjen e Lidhjes Demokratike të Kosovës. Mendoja se mund të zgjidhin gjërat edhe me këtë rrugë, të pajtohet. Pastaj e pashë që unë kisha qenë i gabuar. Kush nuk do që çështjet e mëdha të zgjidhen me bisedime, por kjo çështje nuk zgjidhet dot me bisedime. Dhe fillova të mendoj ndryshe, që nga biseda me ta dhe nga njohja me Fehmiun, dy kumbarët e mi në Lëvizje, pra Fehmiu dhe Ali Ahmeti. Fehmiu ka qenë një

nga personifikimet dhe personalitetet më të shquara të luftës së Kosovës, jo vetëm të luftës, por edhe të mendimit politik dhe filozofik të Kosovës. Ka qenë një njeri i jashtëzakonshëm, ai dhe bashkëshortja e tij, Xheva. Pastaj kam njohur Ilaz Kodrën, kam njohur Sami Lushtakun, Gani Paçarizin, Sabri Kiçmarin, Begzat Gashin, Naser Idrizin, Sejdi Gegën në Zvicër, Bardhylin, Xhevat Bislimin në Francë.

Pra, u krijua një rreth me të cilët mund të bisedohej lirisht, që ishin njerëz të ngritur, dhe që vëreja dy tipare themelore të tyre: vendosmërinë për ta çuar çështjen deri në fund dhe dashurinë për shtetin shqiptar, pavarësisht se kush qeverisë në Shqipëri.

-A ka pasë raste, z. Islami, që është mbajtur ndonjë mbledhje ose kur ka qenë çështje zgjedhesh brenda ose përbrenda Lëvizjes Popullore të Kosovës, dhe kanë marrë pjesë mbi 80 deri 90 ose rreth 100 delegatë nga të gjitha viset shqiptare, po edhe nga bota perëndimore. A e shtrënit ndonjëherë diskutimin pse e gjithë kjo veprimtari të arrijë jashtë, dhe jo me u fokusuar komplet brenda ose me u frekuentu Kosova?

B. Islami: Shiko si është një punë. Deri në vitin 1993, aktiviteti kryesor i Lëvizjes ka qenë Kosova, jashtë Kosovës ka qenë një degë e Lëvizjes Popullore të Kosovës, i cila ka patur po aq të drejta, sa ç'ka patur, ta zëmë, dega e Lëvizjes Popullore të Kosovës në Pejë apo në Drenicë. Pas arrestimeve të vitit 1993, u dëmtuan shumë, u arrestuan shumë vetë, Bajrush Xhemajli, Xhavit Haziri e të tjerë, e të tjerë. Trupa drejtuese, që u mbledh për t'i analizuar shkaqet e arrestimeve, ata u mbledhën në Tiranë, në dhjetor të vitit 1993 dhe në mars të vitit 1994, Adnan Asllani, Halil Selimi, Hashim Thaçi, Kadri Veseli, Xhavit Haliti, Emrush Xhemajli, Ali Ahmeti e këta, dhe vendosin që kompetencat për një kohë të caktuar të kalojnë jashtë vendit.

Por, propaganda ka qenë nga jashtë, aktiviteti ka qenë nga brenda. Në Kosovë, që nga viti 1993 deri në fillimin e luftës ka patur, ato janë quajtur këshilla popullore, pothuajse në çdo komunë të Kosovës. Për shembull, në Skënderaj ka qenë grupi i Adem Jasharit. Adem Jashari ka qenë anëtar i Lëvizjes Popullore të Kosovës, bashkë me Iljaz Kodrën, e me këta Kodralitë e tjerë, Fadil Kodrën, me Sami Lushtakun, me Nuredin Lushtakun, me Jakup Nurën e me këta. Në Dukagjin ka qenë grupi i Adrian Krasniqit, me Qerim Jasharin, me Qerim Kelmendin edhe me shokë të tjerë.

Në zonën e Llapit ka qenë grupi i Ali Ajetit, Sabri Kiçmarit e shokëve të tjerë, që patën vazhduar aktivitetin.

Në Prishtinë po ashtu kanë qenë.

Kudo kanë qenë në kushtet e ilegalitetit të thellë dhe nuk qenë leju që veprimtaria e tyre të bëhet publike, sepse ishte dëmtuar disa herë Lëvizja nga depërtimi brenda radhëve të saj i të infiltruarve të ndryshëm të shërbimeve të huaja, më saktë të shërbimit sekret serb.

Pra, në vitin 1993, Lëvizja brenda Kosovës fillon ndryshimin e saj të madh.

Ushtria Çlirimtare e Kosovës krijohet pikërisht nga kjo Lëvizje brenda Kosovës. Të zëmë në mbledhjet që bëheshin në atë kohë, në takimet që bëheshin në atë kohë me drejtuesit e Lëvizjes, këshillat popullore të komunave të ndryshme, për shembull të Drenicës apo të Dukagjinit, apo këto të tjerat, si të Nerodimës e këto, kërkonin që të fillonte lufta e armatosur.

Pra, UÇK është ndoshta e vetmja ushtri që nisi nga poshtë. Pra, me kërkesën nga poshtë në organizatë. Janë mjaft letra të këshillave popullore që kërkojnë fillimin e aksionit. Në një takim që ka patur Ramadan Avdiu me grupin e Drenicës, Adem Jashari i thoshte që ne jemi të gatshëm të bëjmë edhe një aksion në javë, por dikush duhet t'i marrë përsipër aksionet, sepse nuk mund të bëjmë luftë kaçakësh. Ademi te një letër e vet, thotë: "Lufta e kaçakëve fillon tu e rrëzue mbretinë, e përfundon tu i vjedhë depot e shtetit".

Ai është një mendim filozofik, mjaft i fuqishëm.

Por, propaganda, drejtimi ka qenë jashtë, është bërë logjistika, janë hedhur idetë, janë bërë takimet prej jashtë, por brenda për brenda në Kosovë organizata jo vetëm që ka vepru, po ka filluar përgatitjen e shtrimit të saj në struktura të armatosura, që formuan me vonë Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës. Pothuajse pa asnjë dyshim, të gjithë ata që u bënë drejtuesit kryesorë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës vinin nga Lëvizjet Popullore të Kosovës, edhe Ramush Haradinaj, edhe Luan Haradinaj edhe Shkëlzen Haradinaj, edhe Ahmet Isufi, edhe Shukri Buja, edhe grupi i Drenicës, edhe Fehmi Lladrovci, edhe Xheva, edhe vëllezërit Sulejmani, të gjithë ishin anëtarë të Lëvizjes së Popullit, Iljaz Kodra, Mujë Krasniqi, Rexhep Selimi, Sokol Bashota, të gjithë ishin pjesëtarë të Lëvizjes. Por, kishte ardhë koha që të hiqej dorë nga aktiviteti publik i tyre. Lëvizja në Kosovë mori një tjetërsim, pra u shndërrua në filizat ose në bërthamat e para të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, ndërsa si strukturë organizative politike ajo mbeti jashtë vendit.

Pas vitit 1998, edhe qendra e Lëvizjes si botëkuptim e kështu, si forcë drejtuese, u zhvendos në Kosovë. Por, aty disa kohë ishte Xhavit Haziri, me pseudonimin "mjeku", edhe shokët e tjerë. Ka qenë Nait Hasani, anëtar i Lëvizjes, ka qenë Xheladin Gashi, anëtar i Lëvizjes, Azem Syla, anëtar i Lëvizjes, Ali Ahmeti po si po, Xhavit Haliti po si po.

Fakt është që 80% e monumenteve që janë sot në Kosovë, për heronjtë e Kosovës, u takojnë njerëzve që ka qenë pjesë e Lëvizjes Popullore të Kosovës.

-Por, është një debat, është një debat në Kosovë. Sa u përket grupeve të para të armatosura, nisur nga viti 1991, grupi i parë nga Sali Çeku, grupi i dytë po ashtu, ku ka marrë pjesë Adem Jashari, dhe e cilësojnë si familje Jashari dhe Adem Jashari që ka qenë pjesë e Lidhjes Demokratike të Kosovës. Ndërsa më vonë, duke qenë që patën dështuar këto dy grupe, janë shpërndarë më vonë, dhe kërkojnë përkrahjen nga Lëvizja Popullore e Kosovës. Ju e botoni madje një letër ku kërkonin saktësisht të sqarohet, te libri "Triada e Kosovës", në të cilin në mes tjerash thuhet se Adem Jashari, ankohet për armatim. Domethënë, edhe këtu bejton. Pastaj, kërkon ndërrimin e një përfaqësuesi, të cilin ai e cilëson në shtyllin e veshjes, për të cilin

nuk e dimë kush është, po megjithatë dëshmohet se ka pasë edhe përplasje këtu. Cila është e vërteta? Adem Jashari ka qenë tashmë, ka nisur në LDK dhe ka përfunduar në LPK, apo anasjelltas?

B. Islami: Adem Jashari nuk ka qenë asnjëherë i LDK-së. Kjo është e vërtetë absolute. Ai ka qenë i gatshëm të bashkëpunojë me zërin e ri të LDK-së, atë të Shqiponjave të Zeza, pastaj me Mentor Kaçin dhe me dreqin, vetëm për çështjen e Kosovës. Ademi është i hershëm.

-Janë fotografitë me Rugovën.

B. Islami: Po, ajo është. E kanë thirrur një trupëroje dhe ka dalur fotografia. Mund të dal edhe unë me dikë tjetër.

Është një fotografi që e kanë gjetur aty kur Rugova ka dhënë një intervistë. Sali Çeku është një figurë interesante, që në fakt është kundër vijës së forcës së vetë politike, sepse Lidhja Demokratike e Kosovës gjithmonë ka propaganduar zgjidhjen përmes paqes, e ai kur u lodh, zgjodhi luftën.

Të gjitha grupet që ka qenë në Shqipëri për stërvitje, me përjashtim të grupit të Zahir Pajazitit dhe grupit të Adem Jasharit, ose janë zbuluar sapo qenë hyrë në Kosovë, ose patën marrë arratinë, qenë dalë në Zvicër dhe në Gjermani. Vetëm dy grupe, grupi i Zahirit me Ilir Konushevcin dhe me këta shumë të tjerë, dhe grupi i Drenicës, që nuk hynë në rrugë zyrtare brenda Kosovës, ngelën fillimisht të pazbuluar.

Menjëherë, sapo Adem Jashari u kthye në Drenicë, u ndodhi rrethimi i parë i Jasharëve.

Më 30 dhjetor u çà rrethimi dhe pastaj filloi riorganizimi. “Veshi”, siç unë i them, është pseudonimi i Ramiz Lladrovci. Ai ka qenë njeri i besuar i Adem Jasharit. Atë e ka caktuar si përfaqësues të tij në Perëndim. Unë kam patur lidhje të vazhdueshme me familjen e Adem Jasharit edhe jemi miq. Ata kanë qenë në shtëpinë time disa herë, unë kam qenë po ashtu disa herë te ta. Kur janë kthyer Jasharët në Kosovë, pas lufte, unë kam udhëtuar së bashku me ta, që nga Shtutgarti deri në Drenicë.

Por, më themelore sesa kujt i takonte, është motivi që kishin dhe kush e mbështeti këtë. Në lidhje me qeverinë Bukoshi, Rifat Jashari ka disa deklarata, që i kërkonim, por nuk i dha. Bukoshi ofronte deri në 30 mijë marka në muaj, por nuk i dha kurrë. Një ose dy herë i dha, dhe aludonte për gjëra të tjera, që nuk ishin në programin e organizatës, as në linjën e organizatës.

Pra, Lëvizja nuk ka qenë kurrë një organizatë terroriste ose ekstremiste. Ka qenë një Lëvizje irredentiste, nacionaliste, me një pjesë të majtë, por me thelbin e saj të djathtë. Kjo është diçka që në të gjitha filozofitë e botës sqarohet qartë. Në Kosovë ka një diçka, ka një lëvizje të vazhdueshme të figurave të ndryshme, që njihen në media ose në politikë, që duan të zbehin ose të ulin disa ngjarje madhore që kanë ndodhë në Kosovë, qoftë edhe vetë UÇK-në. Në aktakuzën që

është paraqitur tani në Hagë, për grupin që është atje, në rreshtat e parë thuhet që Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës e themeloi Lëvizja Popullore e Kosovës. Pra, është e përcaktuar edhe në aktakuzë. Pra, është një saktësim edhe, të thuash, i një shkalle që nuk duhet, shkallë e drejtësisë.

Edhe ne jemi koshientë se kush e krijoi, kush i ngriti strukturat e para. Ademi bën pjesë në një grup, e në grup me të ka qenë edhe Hashim Thaçi. Në vitin 1997, kur ka ardhë letra e Adem Jasharit në lidhje me furnizimet, duhet të kemi diçka parasysh. Lëvizja nuk i kishte ato fonde dhe mundësi që t'i përballonte kërkesat që kishte jo vetëm grupi i Adem Jasharit, por e gjithë Kosova.

Synimi ka qenë që të mos ketë përqendrim të logistikës vetëm në një zonë, pavarësisht se Drenica mund të nxirrte menjëherë njëmijë burra për luftë, si në rastin e Shaban Polluzhës, që të rrethohej Drenica dhe të shuhej Lëvizja. Pra, duhej të krijoheshin disa vatra të luftës. Pra, duhej të krijoheshin edhe në zonën e Llapit, edhe në Dukagjin, edhe në Rodime, edhe në Karadak. Pra, të kishte disa qendra që të luftojnë. Por, mundësitë financiare nuk i kishim.

Sot mund të flitet shumë lehtë, por kur dërgoheshin 30 mijë marka në Kosovë, na dukej se kemi dërguar disa shuma të mëdha. Se në ato vite, Ushtria Çlirimtare e Kosovës mbështetej financiarisht vetëm nga Lëvizja dhe çdo anëtar i Lëvizjes ishte i detyruar ose e kishte obligim patriotik të dorëzonte njëmijë marka ose njëmijë franga në vit, sepse kaq ishte mundësia. E, kishte nga ata që dorëzonin më shumë.

Pas vitit '98, pastaj gjërat morën përmasa të tjera, fondi kishte rritje të jashtëzakonshme. Nuk mund ta mohoj edhe tjetrën, që figura e Adem Jasharit, pas rrethimit të dytë, sidomos të tij, u bë një figurë mitike. Pra, i kaloi përmasat e një komandanti të zonës. I mori përmasat e gjithë Kosovës, dhe Qerim Kelmendi më thoshte: Një herë shkonim me dëshirë me pa Adem Jasharin, sikur që kishim pasur dikur dëshirë me pa Enver Hoxhën.

Pra, mori përmasa të tjera dhe mund të kishte edhe në strukturat e larta drejtuese njerëz që nuk e donin rritjen kaq të madhe të Adem Jasharit. Kjo mund të ndodhë. Në luftë, të gjitha janë të mundshme. Të gjitha mund të ndodhin. Është fakt, unë e kam thënë te libri im "Përjetësia e dyfishtë" për Fehmiun edhe Xhevën, që familja e Adem Jasharit dhe e Fehmi Lladrovci, mblodhën të holla për të dërguar një kontingjent të caktuar armësh në Drenicë, para marsit të vitit 1998, një kontingjent që nuk arriti kurrë të shkojë, dhe kjo është analizuar në organizatë.

Pra, nuk është vetëm, thjesht, çështje sabotimi, është edhe çështje mundësie. Po t'i kishim patur, për shembull, ato mundësi që patëm në vitin 1998, po t'i kishim patur në vitin 1996-'97, shumë gjëra do të ishin ndryshe dhe mendoj se në këtë rast edhe përgjegjësia kryesore është mbi Qeverinë e Kosovës.

-Meqë ishim këtu, pikërisht te Lëvizja Popullore e Kosovës, ju në librin tuaj të fundit thoni që ka do ditë të mira të Lëvizjes dhe të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në Tiranë dhe ka do ditë

të vështira për Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës në Tiranë, dhe keni dy adresa ose një adresë të përbashkët: Presidentin Berisha dhe Gazideden.

Cila është e vërteta? Cilat janë ato ditë të vështira?

B. Islami: Në Shqipërinë gjithmonë Lëvizja ka patur besimin se do të jeë shpata kryesore ku mbështetet. Nga zoti Berisha, kur ishte president, u thoshte grupeve klandestine që këtu mund të merreni me çfarë të doni, por me çështje të luftës nuk mund të merreni. Pra, merruni me biznes. Me luftë s'ka.

Dhe aty ndodhi edhe arrestimi i Zahir Pajazitit, ndodhi arrestimi i Hashim Thaçit, ndërsa Gazidede afroi rreth vetes figura që kishin qenë dikur eksponentë të shërbimit sekret serb.

Këto janë gjëra të njohura, botërisht i kam thënë edhe herë të tjera. Dhe ekziston një letër e ndihmësit të Gazidedes drejtuar Presidentit Berisha, e kam botuar tek "Enigma një vrasëseje të trefishtë", ku i tregon relacionet e shtrirjes së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

Kjo letër pastaj u botua edhe në mediet serbe, por pak e përpunuar, me të dhëna të njëjta. Pra, ka patur gjithmonë një linjë mosdashjeje ndaj veprimtarisë çlirimtare të Kosovës.

Unë e di që në Kosovë ekziston ose ka ekzistuar si mënyrë miti i Kosovës, ai i Berishës si patriot. Më vjen keq që shumë njerëz janë zhgënjyer dhe do të zhgënjehen më tej.

Nuk jam antiberishist, por jam njeriu që mendoj drejt se në periudhën e Berishës dhe po të vazhdonte periudha e Berishës, lufta në Kosovë nuk do të ekzistonte me këto përmasa ose nuk do t'i arrinin këto që u arritën. Në vitin 1996, kur po shembeshin piramidat financiare, këta ia morën popullit të gjithë mundin edhe djersën e shumë viteve, dhe Berisha tentoi që ta bënte radikale gjendjen në Kosovë. Fillimisht e thirri Hydajet Hysenin, si nënkryetar të Lidhjes Demokratike të Kosovës, që të fillonin demonstratat, protestat në Kosovë. Dhe kur Rugova e sposto nga vëmendja Hysenin, pastaj më vonë edhe e largoi nga partia krejt grupin e ish-të burgosurve politikë, në atë mbledhjen e famshme në Restorantin "Dora", e thirri Demaçin.

Demaçi ishte entuziast, entuziazmohej shpejt, patriot i madh, por i gutshëm. Qëllimi i tij (i Berishës) ishte që kur të plasnin piramidat, ky të ishte njeriu kryesor që mund të maruronte me Kosovën.

Ka patur ditë të vështira, jo vetëm në kohën e Gazidedes, ka patur kohë të vështira edhe më vonë. Pas marsit të vitit 1998, Qeveria e Shqipërisë, e Fatos Nanos, mbajti një qëndrim fillimisht akull ndaj Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Unë kam në arkivin tim shumë letra që janë dorëzuar më vonë nga Ministri i Jashtëm, Psakal Milo apo nga shumë të tjerë, letrat e kohës, të cilat figura të larta të politikës dhe të diplomacisë ndërkombëtare ia dërgonin shtetit shqiptar, që të mos e përkrahte këtë lëvizje çlirimtare.

Pra, deri në qershor të vitit 1998, nga marsi, bota perëndimore hezitonte ndaj UÇK-së dhe Shqipëria do të mbante atë qëndrim.

Nuk duhet harruar se Shqipëria, sapo doli nga ngjarjet e vitit 1997, kishte njëmijë probleme dhe nuk donte t'i shtohet ky problem pa marrë miratim.

-Dhe pastaj, me ndërmjetësinë e Fatos Nanos, u bë takimi në Krans-Montana i përfaqësuesit politik dhe deklarata e famshme e Hollbrukut, që Departamenti Amerikan i Shtetit është në lidhje me strukturat e UÇK-së, që do të thotë legalizim i UÇK-së?

B. Islami: Shikoni, marsi i vitit 1998, nga pikëpamja politike, është muaji më i vështirë për UÇK-në. Është muaji më i vështirë, sepse në atë kohë UÇK-ja ishte midis tri rrugëve: A do të shpallej terroriste dhe pastaj nuk do të kishte luftë në Kosovë; a do të shpallej ekstremiste apo do të përpiqeshin në heshtje ta kuptonin se kush është kjo organizatë.

Të dy emërtimet e para e njësonin UÇK-në me IRA-n apo me ETA-n, që bënin një organizatë militante, dhe de facto do mbylleshin të gjitha rrugët. Për fat, në Shtetet e Bashkuara, pavarësisht ndonjë diplomati të lartë që ishte atje, e që ka qenë përfaqësues në Kosovë, mendimi ndryshoi edhe me evoluimin e mendimit që bëri shteti shqiptar, me prezentimin e shtetit shqiptar.

Dhe u krijua mundësia që Ushtria Çlirimtare e Kosovës për tre-katër muaj të rrinte pa emërtim apo definim, por ndërkohë ajo e mori veten. Dhe kur u bë forcë që e mori veten, atëherë Perëndimi e pranoi si forcë, dhe e pranoi edhe Shqipëria.

Në cilësinë e kryetarit të organizatës, së bashku me shokët e kryesisë dhe këta, kam patur takime me Presidentin e Shqipërisë, Rexhep Mejdani, me Kryeministrin Fatos Nano, me Zv/kryeministrin Kastriot Islami, me Ministrin e Brendshëm, me Ministrin e Mbrojtjes, Luan Hajdaraga, me Shefin e Shërbimit Informativ, Fatos Klosi etj.

Pra, kanë qenë takime pune, ku nuk patën shkuar gjërat mirë e ku kemi pasur debate.

-Në raport me ju, apo brenda këtyre institucioneve?

B. Islami: Jo, jo, kemi pasur debate ne si strukturë e UÇK-së me strukturën e shtetit shqiptar, sepse ajo që kërkonim ne ishte furnizimi me armë i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

Presidenti Mejdani dha urdhër që të furnizohet. Ministri i Mbrojtjes, i ndjeri Hajdaraga, kërkonte që urdhëri të jepej me shkrim dhe kur i thamë presidentit pse nuk e jep me shkrim, tha po ta jap me shkrim, nesër e botojnë Nju Jork Tajms.

Edhe pat aty një përplasje. Ibrahim i u përplas me të, Bardhyli, pra në darkë, pastaj, te Fatos Nano u përplas, e të tjera, deri sa u bë një marrëveshje që Ushtria Çlirimtare e Kosovës, mjetet e saj logjistike të lëvizin lirisht nëpër Shqipëri, por të bashkëshoqëruara me strukturat përkatëse të shtetit shqiptar, që të ndalohej kontrabanda e armëve dhe të ndalohej qarkullimi i mjeteve të tjera.

Pra, ishte një marrëveshje e favorshme. Nuk them se shteti shqiptar e ka luajtur deri në fund atë që kemi pritur, por ka luajtur një rol të rëndësishëm dhe Kosova duhet t'i jetë mirënjohëse asaj periudhe.

Këto janë disa gjëra që në Kosovë ndoshta nuk e perceptojnë dot se si kanë ndodhë, por në fakt kanë ndodhë. Ka ndodhë dhe hezitimi i qeverisë shqiptare në mars-qershor 1998, kur duhet kuptuar si një qeveri që po i rrëshqiste vendi, që ishte ende me forca ndërkombëtare në këmbë të veta dhe që priste miratimin e Perëndimit.

Dhe kur Perëndimi e miratoi, unë u pata thënë shokëve se në Dukagjin, ka një fjalë të urtë: “Kush e ka Zotin dajë, nuk ka nevojë për shenjtëra”. Kur e miraton Amerika, kur është në lidhje Amerika, pastaj të gjitha dyert e botës u hapën për UÇK-në, ashtu u hap edhe Shqipëria.

-Duke qenë si dilemë e madhe, Ushtria Çlirimtare e Kosovës, kur bëhet një luftë diplomatike që të shpallet apo jo si organizatë terroriste, kujt ia adresoni vërtet kontributin që ka bërë, qoftë nga shteti shqiptar, qoftë nga strukturat e Lëvizjes Popullore të Kosovës, që ajo të mos shpallej e tillë, po të pranohej vërtet si Ushtria Çlirimtare e Kosovës?

B. Islami: Po, në radhë të parë atë kontributin më të madh e kanë njerëzit që luftonin këtu, sepse unë mund të sjell një fakt: deri në shkurt të vitit 1999, në asnjë rast shteti serb nuk është ankuar se ka vrasje të civilëve serbë në Kosovë. Në shkurt të vitit 1999, ata patën dorëzuar një listë me shtatë persona, në mënyrë zyrtare, kur ne kemi qenë në Francë (Rambuje), dhe kërkonin sqarimin e fatit të këtyre shtatë personave.

Është hera e parë, që deri në shkurt të vitit '99, nuk kishte asnjë ankesë, asnjë zhdukje.

Ndërkaq, kundër kësaj ishte më herët edhe paraqitja e famshme e Fehmi Lladrovci në BBC, kur thotë: “Le ta tregojë Serbia qoftë edhe një rast kur kemi vrarë civilë të panjohur, civilë ose të paarmatosur, pleq, plaka, fëmijë, le të na thonë!”. Pastaj, në perëndim, Lëvizja, së bashku me drejtorinë politike, ngriti një strukturë mjaft të organizuar të kontakteve me jashtë, që e drejtonte Bardhyl Mahmuti, ishte Sabri Kiçmari, Jashar Salihu, Agush Buja, Ibrahim Kelmendi, Pleurat Sejdiu, Xhevat Bislimi.

Pra, ishte një strukturë mjaft e organizuar, që kishin fituar autoritet në vendet përkatëse. Nga ana tjetër, vetë perëndimi ishte i interesuar kush janë këta njerëz. Unë jam takuar me diplomatë perëndimorë disa herë në Londër ose në Gjermani apo në Francë, që kërkonin të dinin më tepër pikërisht për këto gjëra. E kush janë këta?

Dhe filloi qartësimi që nuk kemi të bëjmë me anonimë dhe terroristë. Rol të rëndësishëm ka patur edhe diaspora në Amerikë.

Pra, njerëz që i kishin mbështetur fuqishëm luftën tonë dhe në takim me Gelbardin, kur ai tha fjalinë e parë “UÇK-ja është terroriste”, ia përplasën tavolinën, ngaqë u zunë me të, e pastaj ndryshoi edhe atje gjendja.

Por, ka patur një mobilizim të përgjithshëm për ta sqaru këtë punë dhe ka qenë edhe politika e Hashim Thaçit dhe e Xhavit Halilit, edhe e njerëzve të tjerë në takime me Kris Hillin apo me diplomatë perëndimorë, që kanë ndikuar në sensibilizimin real.

Shikoni, sipas porosive të tyre, për shembull është krijuar Drejtoria Politike e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

Ka patur debat mjaft të madh, e me atë është marrë Lëvizja, udhëheqja e lartë politike që ishte në fakt e që do të krijojë një strukturë tjetër, dhe erdhi mendimi nga jashtë, nga Departamenti Amerikan i Shtetit, që duhet të krijojë një strukturë të posaçme që të mos quhej krejt politike, sepse duke qenë krejt nën ombrellën 'de facto' ishte, por edhe 'de jure' e Lëvizjes, mund të largonte masa të tjera, edhe u krijua kjo.

Kështu që, ka patur gjithmonë probleme në zhvillimin e saj.

Ka patur probleme të keqkuptimeve, se ka patur edhe njerëz në Qeverinë e Shqipërisë, shefa policie ose titullarë të tjerë, që qoftë edhe për kapadai, por edhe për bindje ose për lidhje të veçanta me grupet e tjera, nuk e donin zhvillimin e disa grupeve, parandalonin, bënë arrestime, izolime të njerëzve, por që pastaj, gradualisht këto, duke qenë të kuptueshme në fillimet e një lëvizjeje, një lufte çlirimtare, gradualisht këto mirëkuptohen edhe nga shteti amë, që ishte Shqipëria.

-Ju keni ardhë si kryetar ose jeni zgjedhur në krye të Lëvizjes në kohë pothuajse të vështira, në kohë lufte dhe pastaj ka pasë përplasje edhe brenda Lëvizjes, sepse një pjesë ishte inkuadruar brenda Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, pothuajse e tëra në Kosovë e disa jashtë, të cilët merreshin me fondin "Vendlindja Thërret", dhe pothuajse kishit mjaft probleme. Dhe si mund t'i menaxhonit ju, domethënë duke qenë një kryetar i sapozgjedhur në një situatë lufte, zjarri, të gjithë këta njerëz, e të cilët identifikoheshin me nofkë, dikush me nga dy e tri e tutje?

B. Islami: Zgjedhja ime si kryetar i Lëvizjes Popullore të Kosovës mendoj se më shumë sesa për meritën time ka qenë për shkak të kushteve që janë krijuar në atë kohë, në marsin edhe në periudhën e vitit 1998, dhe brenda vetë Lëvizjes kishte kundërshtime. Pra, kishte grupe edhe brenda UÇK-së, që kishin koncepte të ndryshme për luftën ose mendime të ndryshme për luftën. Në mbledhjen e VI të Përgjithshme, ne kemi qenë 89 delegatë. Unë kam fituar besimin e 88 delegatëve dhe kam patur votën time kundër. Nuk ka qenë votim me aklamacion, siç thonë, por ka qenë i verifikuar nga një komision. Në arkivë janë të gjitha fletat e votimit, të nënshkruara dhe i kam falënderuar shokët për besimin që kishim, por ka qenë punë e vështirë.

Ka qenë punë e vështirë, sepse ndodhën shumë gjëra njëherë.

Ndodhën përplasjet brenda në organizatë, por që duheshin eliminu. Ndodhi fillimi i luftës në përmasa shumë të mëdha, që duheshin përballu. Ishin marrëdhëniet me shtetin shqiptar, që duheshin sqaru, ishin po ashtu marrëdhëniet me familje të mëdha që po qëndronin në një anë, familje ish-të burgosurish politikë, që duheshin angazhu dhe duhej kriju një marrëdhënie e re

edhe brenda shqiptarëve për një devizë të re.

Në atë kohë ne dolëm me dy deviza. E para dolëm, meqë askush nuk është i tepërt dhe askush nuk është i vonuar, me idenë që vërtet luftën e ka filluar Lëvizja e, të zëmë, por kjo nuk është luftë e Lëvizjes dhe nuk është vetëm për Lëvizjen. Dhe jo të qasemi sikur njerëzit e Lëvizjes kanë të pikuar nga qielli, ju tjerët nuk jeni patriotë.

Dhe e dyta ishte që nacionalizmi i bën nder një vendi të vogël. Pra, duhet të jemi më nacionalistë në këtë çështje, jo me nacionalizëm të sëmurë serb, por me nacionalizëm shqiptar, atdhedashuri që shkon atje.

Dhe këto përplasje që mund të ishin në organizatë, nganjëherë ishin shumë të ashpra, morën një rrjedhë të re me përcaktimin e secilit në punën e tij. Ju e dini ndoshta që për verifikimin e këtyre problemeve që janë ngritur atëherë, unë e kam thënë edhe tek “Enigma...” dhe te libri i tjetër, u ngrit një komision i posaçëm. Drejtues i Komisionit të Posaçëm kam qenë unë.

-Në lidhje me?

B. Islami: Për verifikimin e problemeve që kishim rënë në organizatë, akuzave, kundërakuzave, problemeve të kohës.

- E keni pasë ndërtuar dhe një grup, disa grupe komisionesh të tjera për verifikim, pas rënies së Zahir Pajazitit, pas problemeve brenda në Kosovë që patën ndodhë. Pra, kjo ka qenë veç për verifikimin?

B. Islami: Jo, kjo ka qenë për tana, për rënien e Zahir Pajazitit, për rënien e Luan Haradinajt, për arrestimet që kishin ndodhë në Kosovë, në janarin e vitit '97, për ngjarjet, për të gjitha problemet ka qenë komisioni.

Unë kam qenë drejtues i këtij komisioni, bashkë me Naser Idrizin edhe Sejdi Gegën. Janë pyetur pothuajse e gjithë udhëheqja e organizatës, në kohë të ndryshme, që nga Ramadan Avdiu, Adnani, Bardhyli, Hashimi, Xhavit Haliti, Ibrahim, Emrush Xhemali, Ali Ahmeti, Muhamet Kelmendi. Disa prej tyre patën dorëzuar materiale me shkrim, ata që kanë qenë në ngjarje dhe që i patën ndjekë ngjarjet.

Është analizu rrjedha e ditëve që patën shoqëruar Zahir Pajazitin, udhëtimi i grupit të Fehmi Lladrovci drejt Kosovës dhe vrasja e Luanit dhe janë arritur disa konkluzione, të cilat pastaj janë bërë të njohura në Këshill të Përgjithshëm.

-A keni pasë ndonjë konkluzion, që ka qenë i papritshëm për ju dhe ka qenë paradoksal, për të cilin është dashtë me marrë masa dhe, nëse po, cili ka qenë ai?

B. Islami: Për vrasjen e Zahir Pajazitit dhe grupit të tij ka patur shumë enigma, e ajo më ka shqetësuar që në fillim. Mua më ka shqetësuar që në komunikatën e parë. Nuk kam qenë në atë kohë në udhëheqje, por kam qenë i afrur pranë

udhëheqjes dhe gazetar, kam drejtuar Shtutgartin, si Lëvizje Popullore të Kosovës dhe anëtar i Kryesisë së Degës në Gjermani, të nëndegës në Gjermani. Kryetar e kemi pasë Fehmiun. Ka qenë Begzat Gashi, Ibrahim Kelmendi, e shokë të tjerë, si Sabri Kiçmari.

Mu më ka shqetësuar që në fillim diçka. Kur u vra Zahir Pajaziti, që dëgjuam lajmin, komunikata e Ministrisë së Punëve të Brendshme serbe ia thoshte emrin e vërtetë, Zahir Pajaziti, dhe i cilësonte edhe aksionet ku ka marrë pjesë. Pra, dinte shumë gjëra që në organizatë nuk i dinin, ndërkohë që ai në organizatë është njohur me emrin Ismeti. Kështu ka qenë, ndërsa Nait Hasani është njohur me emrin Abazi. Shqetësimi i parë ka qenë ky. Si kanë dalë këto të dhëna dhe si ra në pritë ky i ri?

Zahir Pajaziti ka qenë një ndër figurat më madhore të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Ka qenë shumë trim. Thonë që ka qenë i pakujdesshëm, sepse në aksione ka dalë pa maskë.

Në dhjetorin e vitit 1997 ka qenë në Shqipëri, ka patur përplasje me shtetin shqiptar. Jam i bindur që ka qenë i ndjekur nga strukturat e shtetit shqiptar dhe në vitin 1996, më fal në në dhjetor 1996, kur ka qenë në Shqipëri. Ai e shoqëronte Qerim Kelmendin si i plagosur i parë, se ishin miq me njëri-tjetrin. Pra, Qerim Kelmendi, Adrian Krasniqi, Ilir Konushevc, Zahir Pajaziti, Avni Ajeti, ka qenë grupi i Llapit, që shkonte, kishte bashkëpunim të mirë me grupin e Dukagjinit, dhe mua më mundonte enigma: si është e mundur që ky njeri, drejtues i lartë, të bjerë në pritë dhe si është e mundur që të ndodhin kaq shumë arrestime brenda një periudhe shumë të shkurtër, në janar të vitit 1997.

Pra, krijohet një ngjarje krejt tjetër. Kisha shumë pikëpyetje në kokën time dhe pastaj përmes Komisionit të Posaçëm dhe hulumtimeve të veçanta që u bënë, arrita një konkluzion që diçka ka rrjedhë jonormalisht dhe disa se njerëz duheshin shmangur për të ditur më tepër.

U bë shmangia e tyre, po ata kanë jetuar gjatë edhe pas lufte edhe pra u arrit njëfarë konkluzioni. Por, në rastin e Luan Haradinajt kishte gabime, por nuk kishte si të thuash rrjedhje nga brenda.

U dyshua te njeriu që i kishte pritë natën e fundit dhe mendojmë se ai ka qenë shkaku kryesor që ata kanë rënë në pritë, veç lodhjes edhe disa gjëra të tjera që kanë ndodhë, por nuk kishte pasur, si të thuash, rrjedhje nga brenda. Nuk kishte pasur, po themi shqip, tradhti nga brenda.

- Ndërsa te Zahir Pajaziti, ju po thoni që ka pasur rrjedhje dhe ka pasur të infiltruar, të cilët ju më pas i keni përjashtuar, i keni larguar nga Lëvizja apo edhe këtu ka qenë pakujdesia?

B. Islami: Shiko, në lëvizje nuk ka përjashtime me bujë në kohë lufte. Ka mënjanime. Në kohë lufte ka gjëra të tjera. Lufta është një punë shumë serioze, që kërkon të merren vendime serioze në institucione të caktuara, në struktura të caktuara që kanë të drejtë t'i marrin këto vendime.

Problemi është, për shembull, në rastin e grupit të Fehmi Lladrovci. Është

shqyrtu shumë herë në organizatë, po shkojnë, nuk po shkojnë. Pra, nuk ishte më sekret.

Udhëtimi i tyre drejt Kukësit, të uniformuar, nuk ishte më sekret. Çdo agjunkturë e botës, aq më shumë agjuntura serbe në vendet kufitare, sidomos në hotele, vendosë njerëzit e vet dhe këta njerëz që po vijnë të uniformuar, që flejnë në hotele, që flasin me zë të lartë, janë gjithmonë nën vëzhgimin e tyre. Por, pika kryesore, njeriu që i priti dhe që nguli këmbë që asaj nate të futeshin brenda dhe, në qoftë se ata do të futeshin brenda atë natë, ata mund të eliminoreshin të gjithë. Fati i tyre që hynë një ditë më vonë, e fati i keq që u vra Luani, u plagosën Iljazi dhe Rafet Rama. Fehmiu u plagos dhe, pra, nuk u bë dëmi aq sa ishte menduar.

Ka shumë ngjarje që ndodhën në luftë dhe jo të gjitha duhen perceptuar si tradhti nga brenda ose devijim nga brenda.

Ka gabime dhe gabimet nganjëherë duhen ndëshkuar, por nuk ka faje.

Këto janë realizuar në organizatë, është dhënë një raport i gjatë në lidhje me ngjarjet. Unë jam bashkëformulues i raportit dhe mbajtës i këtij raporti. Ky raport i është dorëzuar organizatës, i është dërguar Shtabit të Përgjithshëm, kemi rënë dakord që kështu qëndrojnë punët. Kemi patur një mendje që puna do të vazhdojë dhe këta njerëz do të mënjanohen, e jo të eliminohen në mënyrë absolute. Asnjë vendim nuk ka për qëllim eliminimin e njerëzve në mënyrë absolute, asnjë vendim dhe është për të vazhduar puna me të tjerët. Ata që janë mënjanuar, janë marrë, ta zëmë, me sektorin e logistikës, me sektorin e ndihmës etj. Nuk është e rëndësishme kjo.

E rëndësishme është që organizata e perceptoi luftën që në fillim saktë. Qoftë lufta, qoftë krijimi i UÇK-së, pra krijimi i UÇK-së dhe krijimi i Lëvizjes nuk janë proces njëditor, nuk është akt njëditor, janë proces, proces i gjatë. Lëvizja për shembull e ka datën e saj të parë të emërimit, 17 janarin e vitit 1982, pastaj ka 17 shkurtin si fazë, pastaj ka majin.

Për mua, ajo që ua vë kapakun të gjithave është viti 1985, ku brenda në Kosovë të gjitha organizatat që vepronin në kuadër të Lëvizjes, mbledhen në atë akt që quhet bashkim-shkrirje.

Pra, në Kosovë bëhet bashkimshkrirja e të gjitha grupeve në emër të Lëvizjes Popullore të Kosovës.

Ky është akti më madhor i Lëvizjes para vitit 1993.

Në vitin 1993 Lëvizja në shtëpinë e Fatmir Brajshorit, kur organizohet Mbledhja IV e Përgjithshme, merr vendimin për krijimin e UÇK-së, e që është vendimi tjetër madhor i saj.

Pra, këto janë aktet themelore që përmbajnë thelbin e asaj që do të vijë më vonë. Gjërat anësore ndodhin në çdo shtet. Është e pamundur, për shembull, që nga 200 luftëtarë që ke në marsin e vitit 1998, të kesh 30 mijë në qershorin e vitit 1998, dhe të mos kesh probleme. Është e pamundur. Edhe në qoftë se një shtet i organizuar si Gjermania apo Zvicra kërkon ta njëqindfishojë forcën e vet luftarake, me mjetet e rrethanat që kishim ne, do të bënin gabime. Do të kishin

probleme.

-Te Lëvizja Popullore e Kosovës dhe njerëzit e saj dhe pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, te krerët e saj, me kanë bërë përshtypje disa nofka dhe ajo që më ka bërë përshtypje dhe kureshtje të veçantë, është kur dy personalitete të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, brenda Lëvizjes Popullore të Kosovës, kanë qenë pothuajse me të njëjtën nofkë, si “Abazi”, pastaj dy nofka të njëjta e identike, si “Daja” etj. Më intereson, po ashtu, edhe për një nofkë tjetër, për shembull, cfare e ka pasur Adem Jashari? Si e shpjegoni këtë?

B. Islami: Po në një lëvizje kështu çlirimtare, që është edhe klandestine, është e domosdoshme që disa njerëz, sidomos ata që janë në elitën drejtuese të kësaj lëvizjeje, të kenë edhe emra të dytë, ose nofka si i quajnë ose pseudonime. Kështu ka ndodhur edhe me Lëvizjen Popullore të Kosovës. Unë mendoj se ka qenë e domosdoshme dhe është bërë mirë që ka ndodhë shumë të tilla. Abazi, për shumë ka qenë Ali Ahmeti, Abaz Xhuka. Por, të njëjtin pseudonim në Kosovë e ka mbajtur, për disa kohë, edhe Nait Hasani.

-Pse? Si lidhet kjo “Abazi” e “Abazji”?

B. Islami: Kjo ka ndodhur kështu kur është organizuar takimi i parë mes Nait Hasanit dhe Zahir Pajazitit. Ndërmjetës i këtij takimi kanë qenë Ali Ahmeti dhe Ismet Abdullahu dhe si shkak-njohje patën përdorur pseudonimin e Abazit, pra nofkën e Ali Ahmetit Abazi dhe emrin e Ismet Avdullahut, si Ismeti. Dhe kur janë takuar për herë të parë, ai ishte paraqitur si Abazi dhe Zhiri ishte paraqitur si Ismeti, dhe kështu janë njohur, pastaj, edhe më tutje në radhët e organizuara të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

-Ka shkaktuar kjo ngatërresë ndonjëherë?

B. Islami: Jo, nuk ka shkaktuar ngatërresë, sepse Abazi ka pasur edhe si mbiemër, Abaz Zhuka, ndërsa Nait Hasani e ka pasur të thjeshtë “Abazi”, në kontekstin e lidhjes me grupin e Zahir Pajazitit, pra me grupin e Llapit. Ilir Konushevcu e ka patur “Mërgimi”, për shembull, pra e ka patur një.

-Po “Daja”?

B. Islami: Daja në fillim, ka qenë me pseudonimin Dajë ose Daja i madh, siç është njohur, dhe një vit pas meje ka qenë kryetar i organizatës. Ndërsa Azem Sylja është njohur si Daja i vogël, sepse ka ardhur nga Kosova me dajë, dhe pastaj për t'u dalluar njëri nga tjetri, është njohur si Daja i vogël.

-A ka pasur nofkë Adem Jashari?

B. Islami: Adem Jashari është njohur me nofkën “Rafalla”.

“Rafalla”, sepse ai zakonisht nuk ka qitë pushkë me teke-teke, por ka qitë me rafalle.

Është një rast shumë interesant, se si ka ngelë kjo nofka e Adem Jasharit. Kur është martuar Ramiz Lladrovci, dhe do të shkonin krushqit me marrë nuse. Fehmi Lladrovci i mbledhë të gjithë në dhomë, e u thotë “burra, ne do shkojmë me marrë nuse”. Dhe të gjithë bien dakord. Por, do shkojmë, thotë, me flamur. Dhe, që ta dini, u thotë, flamurin nuk e jap! Pra, se në atë kohë dilshin policia, milicia serbe dhe dasmorëve ua merrshin flamurin, i keqtrajtonin.

Fehmiu thotë, flamurin nuk do ta dorëzojmë.

Disa prej krushqve thonë: “Po, dakord, por s'kemi armë”. Atëherë, ai u thotë për armë mos keni marak, se armë kemi mjaft edhe të gjithë dasmorët pajisen me armë.

Kishin shkuar edhe shokë nga Prishtina, Avdullah Dërguti, e të tjerë. Edhe ndodhë, i ftuar në dasmë ishte edhe Adem Jashari. Dhe Ademi, meqë kishte pasur njerëz në familjen e tij, i thonë hajde me e marrë nusen e Ramizit, dhe do shkojmë me flamur, pot flamurin nuk e japim.

Pra, do shkojmë të gatshëm m'u përleshë.

Ademi shkon, e merr atë makinën e tij dhe befas vë re se pjesa e dytë e makinës, kishte rënë pothuajse krejt në tokë, se e kishte mbushë plot me municion me ardhë, me municion me xherdanë fishekshësh, dhe shkojnë atje.

Nisen për me marrë nusen me flamur. Çdo maqinë e kishte flamurin e vet. Nga larg shohin një patrullë të milicisë.

Këta fillojnë me qitë pushkë, patrulla ikën, e këta shkojnë në Istog, atje ku marrin nusen.

Ato nuset që ishin anëtare të Lëvizjes, u thonë “ju me pushkë, edhe na pushkë me ju”, dhe e përcjellin nusen.

Kur kthehen, gjatë rrugës poshtë, policia ishte larguar, si duket kishin marrë sinjalin që këta njerëz do të luftojnë, se nuk ishte një makinë e dy, por ishte një varg makinash.

Dhe kur mbërrijnë në Shkabë, në Gllanasellën e dikurshme, Adem Jashari i thotë bacës Tush, babait të Ramizit:

“Tash ju, meqë e morët nusen, nuse pa pushkë nuk ka. A bën me qitë një herë pushkë?”

Edhe, baca Tush i thotë: “Mirë”, thotë duke menduar që ka me qitë një herë, dy, tri.

Adem Jashari del e i hapë ato mbrapa makinës, merr automatikun dhe ia fut rrafall, e bën tym atë vend.

Banorët rreth e rrotull të zonave të fshatit mendojnë se serbët u ranë Lladrocëve dhe marrin armë shkojnë me iu ndihmue Lladrocëve, por shohin që është dasmë. “E pra”, e i thotë baca Tush, “ti veç me rafall qet”, dhe i ngeli nofka “Rafalli”.

- Ajo çfarë më ka bërë përshtypje është që Hashim Thaçi duket të ketë pasur më së shumti nofka.

B. Islami: Hashim Thaçi, në ecjen e tij politike ka patur tri nofka të ndryshme. Në fillim kur ka hyrë në organizatë, e ka patur “Studenti”. Ai në organizatë ka hyrë nëpërmjet Kadri Veselit dhe pastaj ka qenë pjesë e Lëvizjes Popullore të Kosovës të Drenicës.

Ka qenë në një grup me Ramizin, me Adem Jasharin, me Jakup Nurën, me Samiun, me Iljaz Kodrën, me Fadil Kodrën e me shumë të tjerë që ka qenë këtu. Ka qenë pjesë e atij Këshilli Popullor.

Është interesante, se kërkesa e parë në organizatë, me forcë e shtruar, që të fuqizohet që në vitin 1992, që të fuqizohet grupi i Drenicës me armë, ka ardhë pikërisht nga Hashim Thaçi. Pra, ai ka ngulë këmbë në organizatë që grupi i Drenicës në atë vit, më vonë mund të kenë ndryshuar gjërat, duhet të ketë prioritet në armatim.

Dhe kur ndodhën arrestimet në vitin 1993, Hashim Thaçi bashkë me një grup tjetër, Adnan Asllanin, Halil Selimin, dalin në Shqipëri dhe në atë takimin që është bërë, njihej me nofkën “Selimi”.

Pra, deri në fillimin e luftës është njoftë si “Selimi”.

Pastaj, befas dëgjuam se është “Gjarpri”, por ky është një pseudonim që unë nuk e kam ditë.

Thonë që si nun i këtij emri është Batoni, por nuk e besoj. Por, është njohur me pseudonimin “Gjarpri” dhe nuk i kushtoj rëndësi kësaj dhe ngeli më shumë në publik dhe në media i njohur me pseudonimin “Gjarpri”, por ka kaluar edhe përmes pseudonimeve të tjera.

- Meqë jemi te Thaçi, përveç ju në libër, po edhe z. Thaçi gjatë një debati përmes distancës që e ka pasur me presidentin, ish-presidentin Berisha, njëherë e akuzon për burgosjen e Zahir Pajazitit në Tiranë. Pra, thuhet se në vitin 1994 janë arrestuar nga forcat e Shërbimit Informativ Shqiptar. Pastaj, ju e cilësoni si të qëllimshëm dhe thoni, mes tjerash, që është mbajtur pesë javë në burg.

B. Islami: Në fillim Zahiri ka kaluar në Shqipëri për t’u stërvitur dhe për ta parë gjendjen se çfarë mund të ndihmojnë strukturat e ndryshme në Shqipëri për luftën e ardhshme në Kosovë. Unë e përsëris se Zahir Pajaziti është një ndër figurat më madhore të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, por arrestimi i tij dhe dënimi i tij kanë qenë ato pesë javë.

-Nuk janë pak pesë javë!

B. Islami: Po pak javë, ata njerëz është pritë për t’u dënuar edhe më tepër. Edhe Hashim Thaçi është arrestuar nga Qeveria e Berishës, edhe është mbajtur disa ditë në burg. Pastaj ai është arrestuar se është gjetur me një armë, por është ndjekur edhe për shumë kohë, nga shërbimet e kohës së Gazidedes.

Pra, nuk ka qenë një rast i pazakontë.

Edhe Adem Jashari ka patur problem me policinë në Shqipëri, por këto ishin të pritshme në raste të tilla.

Në dhjetor të vitit 1996, kur Zahir Pajaziti ka qenë në Shqipëri me Qerim Kelmendin, ai është kthyer i zhgënjyer në Kosovë, nga ajo që parë në Shqipëri. E vuri re që Shqipëria e '96-tës nuk ishte e gatshme t'i hapte portat për Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës.

Dhe unë mendoj se ndjekja ka filluar që atëherë. Shërbimi sekret serb, në bashkëpunim edhe me grupin e Gazidedes, krijoi në zonat ku rrinin ilegalisht pjesëtarë të UÇK-së disa stacione vëzhgimi.

Për shembull, u ngritën disa restorante të shpejta ku rrinin këta ilegalisht dhe pranë tyre u vunë disa kabina telefonike, që përgjoheshin. Po ashtu, një e tillë ishte edhe në fushat e rrugës që kalonin, që kalonin njerëz të caktuar. Duhet ta dimë që në kohën kur qeveriste Berisha, shërbimi informativ, në bashkëpunim me Ambasadën e Kosovës (vitet '90), ka hartuar një listë me figura të ndryshme të Lëvizjes dhe të UÇK-së, që ishin të padëshirueshme në Shqipëri, në mesin e të cilëve është edhe Aliu, është edhe Fehmi Lladrovci, janë shumë figura të njohura, të cilat nuk lejoheshin t'i zhvillonin aktivitetet në Shqipëri. Pra, kanë qenë marrëdhënie jo të rregullta, të acaruar, për të mos thënë mohuese ndaj njëri-tjetrit (koha e Sali Berishës).

Megjithatë, Hashimi për shumë kohë e ka stofin e politikës, është njeri politik, e ruajti distancën me ngjarjet e kaluara pa dashur ta kthente asnjë çështje të përplasje politike gjatë luftës edhe pas lufte. Deri në momentin e fundit, kur Berisha e kaloi cakun me akuzat, dhe ai shpërtheu. Bile i thashë, duket që ke lexuar njëmijë libra të mia, shkrimet e mia, se m'i përsëriste fjalët. Ashtu ka ndodhë vërtet.

Por, Hashimi i ka patur këto marrëdhënie me Berishën, si Zahiri, si këta të tjerët, sepse të gjithë që ka qenë në Shqipëri, qoftë edhe Ibrahim i jashtë, edhe Ibrahim i brendshëm, ka qenë i dëbuar nga Shqipëria.

- Fjala është për Kelmendin?

B. Islami: Kelmendin. Ai po të mos kishte ikur në kohë, në vitin 1991, në 1992 do të arrestohej. Pra, vetëm për miqësinë që kishte krijuar me grupe të ndryshme, e lajmëruan që të largohet se do të arrestohej. Ishte rebel. Kështu ka lindë, kështu ka me dekë, deri në fund. Por, kur vijmë te nofkat, për shembull Qerim Kelmendi i ka patur dy nofka. Në organizatë e ka patur Shpirtmadhi. Dhe informacionet që i binte në organizatë, unë i ruaj në letrat e tij, i ka të nënshkruara si Shpirtmadhi. Ndërsa në radhë të UÇK-së është njohur me nofkën Dema. Pra, Dema i UÇK-së ka qenë Shpirtmadhi i Lëvizjes. I vërteti është Qerim Kelmendi.

-Më falni, se po ju ndërhyj! Ju konsideroni se ai ka qenë ushtari i parë i plagosur i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

B. Islami: Në fakt, ai ka qenë ushtari i parë i plagosur i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

-A dibet në cilin aksion?

B. Islami: Një aksion që qenë ai afër Pejës, me Adrian Krasniqin dhe me këta shokët e tjerë. Edhe është tërhequr menjëherë, Zahir e ka tërhequr në Shqipëri, e kanë shoqëruar në Shqipëri për ta kuruar. Ka qenë një bazë afër kufirit, është quajtur Plaku i Shishmanit dhe djali e tij Astriti, kanë qenë në lidhje të vazhdueshme me grupin e Zahirit, të Llapit dhe të Dukagjinit.

Po ta tregoj një rast shumë interesant që m'u kujtua tani.

Kur nga televizori qenë vrarë Zahir Pajaziti e Adrian Krasniqi, ka qenë pikërisht plaku i Shishmanit ai që i identifikoi me nofka. Duke parë lajmet, dëgjoi që u vra Zahir Pajaziti, e nuk e çoi kokën.

Kur çoi kokën, tha: “Ky është Ismeti, qenka vra Ismeti!”

Pra, ai e dinte vetëm se është Ismeti. Kjo ishte rëndësia e nofkave.

Mund të them që udhëheqja politike e lëvizjes këta njerëz në Kosovë nuk i ka njoftë me emrat e tyre të vërtetë, i ka njoftë shumicën e tyre me nofka. Ka patur njerëz, për shembull, si Ali Ahmeti, që e ka ditur që ka patur më shumë lidhje, apo Xhavit Haliti apo Azem Sylja ose nëpërmjet Fehmi Lladrovci kemi pasë më shumë njohuri për disa njerëz të veçantë. Për shembull, ku ka qenë miqësia më e afërt dhe besimi më i madh. Por, këtu, struktura e lartë drejtuese politike nuk i ka ditur njerëzit realë që veprojnë.

I ka ditur përmes nofkave ose përmes grupeve, grupi i Dukagjinit, grupi i Llapit, grupi i Drenicës, grupi i Karadakut, grupi i Nerodimes, grupi i Ferizajt, pra në këtë mënyrë ka qenë.

-Do të ndalemi pak te Zahir Pajaziti dhe Qerim Kelmendi, domethënë te udhëtimi, i cili është bërë diku në fund të vitit 1996, nëse s'gaboj, po, në fund të '96-tës, të cilin ju e përshkruani shumë mirë në librin “Enigmë e një vrasjeje të trefishtë”. Gjatë atij udhëtimi për në Shqipëri, pra nga ajo, unë kam nënkuptuar se Zahir Pajziti nuk ka qenë pjesë e Lëvizjes Popullore të Kosovës.

B. Islami: Zahir Pajaziti nuk ka qenë anëtar i Lëvizjes Popullore të Kosovës, por i gjithë grupi që e ka shoqëru atë, grupi i Llapit, kanë qenë anëtar të Lëvizjes Popullore të Kosovës.

Nuk ka qenë e domosdoshme të jesh në udhëheqje të UÇK-së dhe të jesh edhe anëtar i Lëvizjes. Shumica e tyre kanë qenë, sepse Lëvizja mori përsipër krijimin e UÇK-së, por nuk ka qenë, do të thuash, le të themi, komandanti i zonës së Drenicës, Sylejman Selimi, nuk ka qenë anëtar i Lëvizjes Popullore të Kosovës, por shokët e miqtë e tij, Rexha dhe vëllai i Rexhës, Osmani ose të tjerët, Mujë Krasniqi apo të tjerët, kanë qenë anëtarë të Lëvizjes.

- A mund të jetë ky një fakt drejt asaj që u cek më lart dhe e thatë që ai është kthyer me armët që ka shkuar në Shqipëri, sepse nuk iu dhanë armë. Është një rast i tillë, të cilin ju e ilustroni dhe e përshkruani, pra takimin me Azem Sylën, ku ka një përplasje. Mos është ky shkak për të cilin ai kthehet dhe thotë "Unë do të kthehem me armët e mia".

B. Islami: Në dhjetorin e vitit '96, Azem Syla është takuar me Zahir Pajazitin. Ndërmjetës i takimit ka qenë Qerim Kelmendi, sepse Qerimi ishte i Lëvizjes. Ka qenë një nga drejtuesit e Lëvizjes në zonën e Dukagjinit.

Është një ndër të parët që ka kërkuar në strukturat e udhëheqjes së lëvizjes që të fillojë lufta, pra e ka pasur pikëpamjen e qartë që duhet me luftë. E takimi mes tyre, nuk ka qenë miqësor, të jemi realë. Zahiri ka qenë i mllëfoshur, jo vetëm me disa pjesë të Lëvizjes, por në radhë të parë me të gjithë në Shqipëri. Ai e vuri re që në Shqipëri nuk ka një derë të hapur për UÇK-në. Nga ana tjetër, edhe fondi "Vendlindja Thërret" nuk po i kryente detyrimet ndaj grupeve.

Duhet të kesh parasysh, siç e thashë edhe në emisionin tjetër, mundësitë financiare të asaj kohe, të vitit 1996, nuk kanë qenë të luksit, kanë qenë shumë të limituara.

Po të shikosh për shembull ato mbledhje që janë bërë, dorëzimet që janë bërë, kanë qenë minimaliste, kanë qenë vetëm anëtarë të Lëvizjes, por mund të bëhej më shumë.

Pra, mund të kishte një shpërndarje më të drejtë të mjeteve të logjistikës, e nganjëherë është bërë edhe sipas njohjeve ose sipas synimeve për të krijuar një grup, dhe një grup tjetër, e një tjetër.

Zahiri ka qenë i bindur se lufta duhej të zhvillohej në Kosovë dhe udhëheqja duhet të ishte në Kosovë, dhe këtu ka qenë debati kryesor me Azem Sylën. Pra, ka insistuar në atë mënyrë se "nuk mund të urdhërosh ti ose dikush tjetër nga jashtë, pa qenë në Kosovë!".

-Dhe këtë e ka thënë hapur?

B. Islami: Ky ka qenë i prerë në takim me Azemin. Azemi ka shkuar me dëshirën e mirë që të krijojë lidhje të tjera më të afërta njëri me tjetrin, por pikëpamjet e Zahirit, me të cilat jam plotësisht dakord, kanë qenë që gjërat duhet vendosur në Kosovë.

Unë e kam dhënë dialogun e tyre mes njëri-tjetrit, është dialog real që ka ndodhë, është mbajtur shënim nga Qerimi, më është dhënë prej tij, pastaj e kam verifikuar edhe nëpërmjet e komisionit të tij të posaçëm që ka ndodhë.

Pra, që gjërat duhet të lëvizin në Kosovë. Edhe unë kam qenë gjithmonë i kësaj pikëpamjeje. Gjërat zhvillohen në Kosovë dhe prioriteti ynë është te njerëzit që janë në Kosovë, jo te ne që jemi në Perëndim. Pra, duhet bërë gjithçka që të masivizohet dhe të ngrihet cilësisht, jo vetëm Lëvizja në Kosovë, por edhe Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

-Meqë ju e keni diskutuar këtë çështje edhe në komision dhe meqë keni pasur komisione ku i diskutoni këto probleme, aq më shumë pas rastit dhe humbjeve të shumta, kush ishte shkaku që vërtet ai të kthehet me të njejtat armë. Po thuaj, me një armë shkoi dhe me një armë u kthye Zahir Pajaziti dhe me qëllimin e caktuar që ai kur të kthehet, me shqetësimin që e thoni ju në libër, që të kryeshin aksionet e parashikuara ndaj forcave serbe?

B. Islami: I rikthehem prapë asaj që ka qenë e vërtetë në kohë.

Mundësitë nuk ka qenë për të realizuar pritshmëritë që kishin njerëzit në Kosovë. Kjo është kështu. Nga ana tjetër, janë bërë edhe devijime nga qëllimet e caktuara. Në Shqipëri, në dhjetorin e vitit 1996, unë kam qenë në atë kohë atje, ishte një gjendje shpërthyes, ku njerëzve, të jemi realë, shumë pak njerëzve u binte mend për Kosovën dhe se mund të luftohet në Kosovë. Njerëzit kishin humbur gjithçka, kishin humbur shtëpi, kishin humbur pasuritë, ishin të revoltuar nga qeveria, kishin filluar ato protestat e mëdha kundër qeverisë së kohës, kundër presidencës, njerëzit po dilnin nëpër rrugë.

Pra, ishte një gjendje që sot është e vështirë të perceptohet.

Zahiri është kthyer bashkë me Qerim Kelmendin dhe me Adrian Krasniqin.

-Është kjo hera e parë që është kthyer Adrian Krasniqi, domethënë që ka hyrë si pjesëtar i UÇK-së?

B. Islami: Adrian Krasniqi është që nga fillimet e formimit të UÇK-së. Ai ka qenë drejtues i grupit të Dukagjinit. Pra, Adrian Krasniqi ka bërë me dhjetëra rrugë me Ilir Konushevcin, me Qerim Kelmendin, me Rexhep Selimin, me Mujë Krasniqin.

-Por, mendohet që kjo ka qenë hera e parë që futet si i armatosur në Kosovë?

B. Islami: Adrian Krasniqi?

- Po.

B. Islami: Jo, jo. Ka hyrë disa herë i armatosur Adrian Krasniqi.

- Para rastit? Është rasti që hyn me Zahirin?

B. Islami: Me Zahirin. Po, Adriani është i hershëm në organizatë.

Është edhe letra që Adriani Krasniqi i dërgon të vllaut të tij, ku i thotë para se të flasë për luftën, do të tregojë, i thotë, për dy shokët e mi që i kanë vu themelet e UÇK-së, për Zahir Pajazitin dhe Ilir Konushevcin. Në kohën që do të vijë, do ta njohin më mirë madhështinë e Zahir Pajazitit. Ai ka qenë udhëheqësi ynë, ka qenë komandanti i UÇK-së, pra ka pasur njohje më të hershme me të. E ka ditë kush është, por e ka ditë si "Ismeti".

Edhe janë ndarë. Kur janë ndarë njëri nga tjetri, e ka ditë se është Ismeti. Pra, nuk

e ka ditë se Ismeti është Zahir Pajaziti. Kështu kanë qenë rregullat e konspiracionit. Pothuaj se gjithë pjesa e UÇK-së e ka njoftë si “Dema”. Rexhep Selimi e ka pasur pseudonimin “Agroni”. Letrat që i ka dërguar në organizatë Rexhep Selimi, i ka dërguar si “Agroni”.

Unë kam letra personale që më ka dërguar mua, për një rast që kam pyetur, si se ka ndodhë një ngjarje, edhe tamam për ngjarjen e vajtjes së Fehmi Lladrovci në Kosovë. Është e shënuar si “Agroni”.

Po ashtu, kanë qenë shumë njerëz që janë njohur, pothuajse gjatë gjithë kohës, me emër të dytë. Sepse kanë qenë në zona të ndryshme.

Kush është ky?

Dema.

Janë mjaftuar me Dema.

Kush e shkroi? Filani!

Pra, mos t'ua lëmë, për shembull, mbi shpinë njerëzve të logjistikës së UÇK-së, sepse i logjistikës së UÇK-së në 1996 ka qenë edhe Qerimi, edhe Ilir Konushevci, edhe Adrian Krasniqi, edhe Luan Haradinaj, kanë qenë edhe kryesorë. Ndër kryesorët ka qenë edhe Azem Sylja, ka qenë edhe Hashim Thaçi, ka qenë edhe Kadri Veseli, të gjithë këta kanë hyrë e kanë dalë në Kosovë me armë, me armatim, aq sa kanë mundur.

Në qoftë se mbaj mend mirë, ka patur raste që në Kosovë kanë ndodhë në ditë dymbëdhjetë aksione. Edhe shpeshherë njerëzit kanë pyetur pse dymbëdhjetë, e jo trembëdhjetë.

Po e them, ndoshta sot për herë të parë, se kanë ndodhë dymbëdhjetë aksione, sepse UÇK-ja në atë kohë kishte në veturë dymbëdhjetë zola. Po të kishte pasë pesëmbëdhjetë, kishte pasur pesëmbëdhjetë vende apo aksione.

Kaq ka qenë mundësia.

Pas qershorit, sidomos pas prillit, majit, qershorit 1998, fondi “Vendlindja thërret” pati një zhvillim tjetër cilësor, dhe ka qenë në gjendje ta përballojë çdo kërkesë që ka pasur Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

- Megjithatë, kur flisni për dymbëdhjetë aksione dhe natyrisht që i përmendni dhe i njihni mirë dhe i trajtoni grupet, grupin e Llapit, Dukagjinit dhe Drenicës, ju flisni në këtë kontekst, domethënë para shpërthimit të luftës frontale. Në fund mbijeton vetëm grupi i Llapit dhe ai i Drenicës.

B. Islami: Ka mbijetuar grupi i Llapit, grupi i Drenicës është eliminu. Ademi me shokë, edhe Sandokani, Abedin Rexha është vlarë, edhe Mujë Krasniqi u vra në luftë, edhe Fehmiu u vra në luftë, edhe Xheva u vra në luftë. Nga grupi i Dukagjinit, për shembull, u vra Luani para se të fillonte lufta, u vra Shkëlzeni gjatë luftës.

Po përpara luftës dy grupe u goditën. U godit grupi i Llapit, që u vra Zahiri me Hakifin e Edmondin, dhe grupi i Drenicës, ku në fillim ndodhi arrestimi i Besim Ramës dhe pastaj ndodhi rrethimi i 5 e 6 marsit i familjes së Adem Jasharit.

-Meqë e përmende Besim Ramën, a nis të themi ai fitili i së mbrapshtës që merr një rrugë të mbrapshtë në kuptimin e arrestimeve me Besim Ramën, rast në të cilin ju e shprehni edhe shqetësimin, sipas një interviste të Nait Hasanit, diku, ku thotë se Adem Jashari ishte mjaft i shqetësuar për arrestimin e Besim Ramës, apo më mirë të themi për kidnapimin e tij?

B. Islami: Por, natyrisht që ka qenë i shqetësuar për të, sepse ai ishte pjesë e grupit të Drenicës, e kishte të dhëna dhe pastaj ndodhi gjyqi i grupit të Drenicës. Adem Jashari u dënua me njëzet vite burg në mungesë dhe Hashim Thaçi me dhjetë vite. Me njëzet vite u dënuan Sami Lushtaku e krejt të tjerët. Të gjithë ishin ilegalë.

Ilaz Kodra u dënua etj. Kështu ndodhi edhe me grupin e Dukagjinit. Gjysma e tyre, Adrian Krasniqi, Qerim Kelmendi, që u dënuan me dhjetë vite, ishin në ilegalitet, nuk ishin në burg.

Problemi kryesor është se arrestimet që ndodhën në vitin 1997, më të shumta ishin në zona të tjera, sesa në zonën e Drenicës, sespe duket se zona e Drenicës në atë kohë ishte e dënuar nga gjykatësit serbë si më e famshmja. Ndërsa arrestimet e '97-tës janë më të hidhurat, më të rëndat që kanë ndodhë në radhë të UÇK-së, që pas arrestimeve të vitit 1993, sepse ishin masive dhe ndryshe nga herë të tjera, ku ishin bërë arrestime pa pasur seleksionime, shumë nga ata që u arrestuan, ishin pjesë të Lëvizjes dhe pjesë të UÇK-së.

-E cilësoni si dekonspirim apo rrjedhje nga brenda?

B. Islami: Jo çdo arrestim mund ta quajmë dekonspirim ose tradhti, po të jemi të hapur me fjalët, sepse do të jemi shumë naivë po të mendojmë se shërbimi sekret serb nuk ka qenë duke i ndjekur këta njerëz.

Shumica e tyre kanë qenë ish-të burgosur politikë ose vinin nga familje të burgosura politike dhe këta kanë qenë vazhdimisht nën vëzhgimin e shërbimit sekret serb. Nga ana tjetër, ka patur edhe njëfarë entuziazmi pas aksioneve të para. Njerëzit filluan të dalin pa maska në aksione. Filloi të flitej shumë për UÇK-në. Pra, janë të gjitha shkaqet që qenë arritur. Që ka patur infiltrimet të njerëzve të UDB-së në radhë, nuk mund të mohohet. Nuk mund të përjashtohet kjo, sepse jo të gjithë mund t'i qëndrojnë burgut ose mund ta përballojnë torturën ose vuajtjen ose ndëshkimin me jetë.

Ka njerëz që edhe mund të thyhen.

Megjithatë, unë në këtë grupin e arrestimeve të mëdha të janarit '97, gjithmonë kam qenë dyshues në dy figura, për të cilat pastaj u binda se nuk kam qenë i gabuar.

-Në çfarë kuptimi dyshues dhe cilat janë figurat?

B. Islami: Dyshues se janë thyer nga arrestimet dhe kanë dëshmuar edhe për shokë të tjerë.

-Për kë e keni fjalën?

B. Islami: S'është rëndësishme. S'po flasim me emra konkretë.

- Po kthehemi te libri. Ju në libër shtroni dilemat rreth vrasjes ose rënies së Zahir Pajazitit, Edmondit dhe Hakifit, më 31 janar 1997.

Dhe këto janë dilemat tuaja. Më lejoni t'jua lexoj: Pse ndodhi menjëherë pas kthimit të Zahirit nga Shqipëria? Si ndodhi njohja mes Edmondit dhe Zahirit dhe pse u takuan aq përngutë ditë më parë? Pastaj, dilema e tretë, pse u bë i ditur udhëtimi dy ditë më parë. Edhe këtë se pse policia dhe shërbimi sekret serb, megjë kishte mundësi ta arrestojnë Zahir Pajazitin në orën 16:00 në stacionin e autobusëve në Prishtinë, pasi që ishte ndarë nga Bislim Zogaj, i cili u arrestua më vonë, por e priti në rrugëtimin e tij. Natyrisht, sot mund të keni ndonjë përgjigje?

B. Islami: Përgjigjet i kam dhënë edhe atëherë. Po i jap edhe tani. Ne mund ta marrim nga e para. Njohja e Edmond Hoxhës me grupin e Zahir Pajazitit është bërë nëpërmjet Astritit, djalit të plakut të Shishmanit. Edmond Hoxha, në dhjetor të vitit 1996, ka ardhë nga Shqipëria në Kosovë, me logjistikë, me armatim, dhe i kishte lënë te një mik i tij në Vushtrri. Ky armatim ka qenë i destinuar për grupin e Zahir Pajazitit. Zahir Pajaziti, nëpërmjet informacionit të brendshëm që vinte, ka marrë të dhënë që armatimi që ekërkonte është tek Edmond Hoxha dhe Edmond Hoxha e ka dërguar një bazë që e dinë vetëm ata. Janë takuar 30-40 ditë përpara me njëri-tjetrit, e kanë biseduar dhe kanë thënë që takohen më vonë. Ndërmjetës ka qenë Astriti, ky djali i plakut të Shishmanit, që është takuar. Më përpara kishte ndodhë atentati ndaj rektorit të Universitetit të Prishtinës. Pra, disa ngjarje që e kishin vënë në lëvizje gjithë aparatin policor dhe shërbimin sekret serb për të zbuluar se kush janë këta njerëz. Ka patur dyshime tek Ilir Konushevcit, sepse makina që u përdor ka qenë e Ilir Konushevcit, e që u përdor në atentat.

- Të dalim në atentatin ndaj rektorit të dbunshëm serb, Papoviq.

B. Islami: Papoviqi, po. Makina që është përdorë, ka qenë e Ilir Konushevcit. Dhe Ilir Konushevcit e kishte lajmëruar disa ditë përpara, dy-tri javë më herët, si të humbur makinën, sikur që ia kanë vjedhë. Në fakt, makina ishte e ruajtur për këtë, pra ishte një aksion i menduar disa kohë përpara. Nuk ishte një aksion i çastit, sepse asnjëherë në radhë të strukturave të para të UÇK-së nuk kanë ndodhë aksione, që janë menduar sot e po vendoset nesër.

Pra, ka qenë të studiuar, është menduar, kanë rënë në kontakt me strukturat organizative dhe drejtuese, janë përgatitë njerëzit dhe këta njerëz kanë marrë pjesë në aksione.

Ata janë takuar me Edmond Hoxhën në stacionin e autobusëve në Prishtinë. Ka qenë një makinë “Lada”, më duket.

-“Lada” ka qenë. Mirëpo, në libër thuhet diçka tjetër. Thuhet se janë takuar diku Te Qafa apo në një lokal tjetër, përpara.

B. Islami: Aty janë takuar përpara, dhe Zahiri ka shkuar ta takojë Bislim Zogajn. Në stacionin e autobusëve. Dy ditë përpara, Bislim Zogaj ka telefonu te Zahiri dhe i ka thënë që Abazi është në spital.

Ka qenë kodi. Edhe Zahir Pajaziti e ka pyetur: “Ka sëmundje infektive apo sëmundje të zakonshme”?

- Domethënë, kodi i komunikimit, nëse dikush ka rënë në burg prej Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, ka qenë ky?

B. Islami: Ka rënë në spital. Zahiri i ka pyet: “Ka sëmundje të zakonshme apo sëmundje infektive”?

Pra, kur ka pyetur për sëmundje infektive, ka rënë në burg.

Ai i ka thënë: ka sëmundje infektive.

Zahiri e ka pyetu: “Po Dema”, për Qerim Kelmendin, “Dema, jo?”

Atëherë ,Bislimi i ka thënë: për të ndryshu gjendjen, takohemi ditën e premte në orën 16:00, te stacioni i autobusëve, në Prishtinë.

Ky është për mu gabimi i parë i madh që ka ndodhë.

-Pse?

B. Islami: Sepse kishte ndodhë arrestimi i Natit, kishin ndodhë shumë arrestime të tjera. Për mendimin tim, vetëm atë që ka arritë në konkluzion Komisioni, që është ngritë për këtë problem, ku kam qenë, e theksoj, kryetar komisioni, atëherë shtova, meqë sëmundja është infektive, “merreni vesh më vonë, pasi të largohet”. Pra, nuk është dashtë të bëhet takimi.

- Po ju thoni në libër se ka pasur të informohet Zahir Pajaziti nga Lëvizja Popullore jashtë, pra nga strukturat e Ushtrisë Çlirimtare në jashtë, nga Xhavit Haliti, Ali Ahmeti, pastaj deri te Ismet Avdullahu, nëse nuk gaboj. Dhe, diku këtu, në zinxhir ka munguar informacioni se është arrestuar Nait Hasani. Zahirin i ka munguar informacioni. Është fakt që i ka munguar ky informacion Zahir Pajazitit?

B. Islami: Dy ditë përpara, menjëherë, mbasi është arrestuar Nait Hasani, lajmi ka shkuar përmjet mjeteve që kanë qenë, ata shokë që ka qenë në drejtim atëherë, e dinë më saktë, ka shkuar te Azem Sylja, te Xhavit Haliti.

-Më parë se në Kosovë ka dalë në Perëndim informacioni?

B. Islami: Në Kosovë është menduar se ku është ky njeri, është kindapu dhe nuk

dihej se ku është. Në çastin kur është arrestuar Nait Hasani, pak para arresitmit, ai ka qenë duke e drekuar te një lokal me Xhaladin Gashin.

- *Plakun?*

B. Islami: Plakun. Dhe kanë ecur bashkë deri afër shtëpisë së Nait Hasanit. Xheladin Gashi është ngjitur lart. Naiti ka patur diçka për këta poshtë, dhe aty është kindapu. Xheladin Glashi, siç duket, e ka parë rastin e kindapimit dhe i ka njoftu disa që i ka pasë më të afërt, para neve. Po ashtu, i ka lajmëruar edhe shokët tjerë, që kanë qenë: Bislim Zogajn apo Rexhep Selimin apo shokë të tjerë. Edhe është dhënë porosia që të lajmërohet Nait Hasani, që ka ndodhë arrestimi i Naitit. Në përcjelljen e lajmit, diku ka çalu përcjellja e tij. Megjithatë, dy ditë përpara, ai e ka marrë lajmin nga Bislim Zogaj, që është arrestu Nait Hasani, siç të thashë, sipas këtij kodi, deri këtu mund të ishte kaluar pa dëme të mëdha. Momenti i arretimit të tyre fillon ardhjen e ndodhive tronditëse për radhët e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Pse janë ndjekë ata?

Në momentin që është ndarë Bislim Zogaj me Nait Hasanin, sapo ka ecë disa hapa, është arrestuar. Bislim Zogaj në atë kohë ka qenë i afruar si anëtar i Shtabit të Përgjithshëm.

Në fakt, kjo e dhënë nuk ka dalë në gjyq, sepse nuk diheshin kush janë anëtarë të Shtabit të Përgjithshëm. Kjo ishte gjendja. E dinin shumë pak veta.

-Po më vonë, sapo u arrestua ai, u vranë Zabiri, Edmondi dhe Hakifi. Ai u deklarua nga mediet.

B. Islami: U deklarua i arrestuar.

-U deklarua se u vra njëri prej krerëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

B. Islami: Jo, jo, më keqkuptove. Unë them se për Bislim Zogaj nuk është ditur.

- Që ka qenë pjesë.

B. Islami: Që ka qenë pjesë e Shtabit të Përgjithshëm të UÇK-së nuk është ditur, nuk është deklaruar si për të arrestuarit e tjerë.

Po jo se ka qenë i afruar me punë para Shtabit të Përgjithshëm.

Ndërsa, për Zahir Pajazitin, në deklaratën politike që është dhënë, në deklaratën që është dhënë nga Ministria e Brendshme e Serbisë, e që zgjoi dyshimin e parë, që e thashë edhe më sipër, edhe tek unë edhe te shokët e tjerë, ishte se MPB dinte më shumë sesa dinin njerëzit e tjerë. Ndjekja e tyre është bërë e ditur, me kë do të takohen, tjetër me kënd, ku do të jetë takimi. Cili do të jetë takimi i ardhshëm me këta njerëz?

Dhe kur kanë parë se po kalohet një kohë, darka po vinte, nata po vinte, sepse

jemi në janar, ora po shkonte 17:00, kur fillon errësira në atë zonë, duke parë atë që ky mund të shpëtonte, kanë vendosur ta ndalojnë atë.

Ndjekja është bërë, si quhet ajo metoda japoneze, makina para, makina mbrapa, dhe me helikopter në fund. Ka edhe një të dhënë, se Zahiri dhe Hakifi janë gjetur në makinë të vrarë, kurse Edmondi është gjetur tri-katër metra larg makinës. Siç duket, duke pasur parasysh moshën e tij dhe se çfarë ka pasur me vete Edmondi, i është dhënë porosi ose i është kërkuar nga Zahiri që të shpëtojë, të largohet. Të tre janë vrarë menjëherë.

Nuk ka patur një rezistim të madh, sepse është qëllu nga të gjitha anët, është qëllu dhe nga helikopteri.

-Megjithatë, në Telegraf shkruan dhe thotë se janë lënduar dhe vrarë tre policë serbë prej tyre. Po edhe pse ka qenë prita e organizuar, a kanë qenë në mundësi që të shtijnë dhe a kanë qenë të armatosur mirë këta, pra, Zahiri, Edmondi dhe Hakifi?

B. Islami: Edmondi nuk ka qenë i armatosur. Zahiri dhe Hakifi kanë qenë të armatosur. Natyrisht që kanë qëllu. Luftimi mes tyre nuk ka zgjatë shumë. Ka qenë i shkurtër, ka patur të plagosur prej palës serbe, por jo të vrarë, meqë serbët mund t'i fshehin, të vrarët s'i fshehin, edhe në rastin e Adem Jasharit. Por, Edmondi në një letër që ia ka lënë motrës së tij, thotë: "Shumë shpejt do të ma dëgjosh zërin, pra kur të marr pjesë në aksione".

Edhe qëllimi i tij ka qenë që pasi që t'i dorëzonte armët, të shkonte te grupi i Drenicës për të qenë pjesë e grupit të Drenicës. Është njoftë nga organizata si një ndër drejtuesit e lëvizjes ilegale në radhë të studentëve, se nuk mund të shpallej me bujë, që ky është një ndër udhëheqësit në radhë të studentëve. Këtë detyrë pastaj e morën Bujar Dugolli e Muhamet Mavraj.

-Ju thonë se Edmondi ka pasur lidhje direkte me Xhavit Halitin dhe e ka njohur edhe më parë Luan Haradinajn?

B. Islami: Ka pasur lidhje me Xhavit Halitin, është e natyrshme që ka pasur njohje, sepse Xhavit Haliti ka qenë mes tjerash, pjesë e vjetër e organizatës dhe mik i Xhavit Hoxhës, vëllait të Edmond Hoxhës. Dhe shpeshherë, për shembull, në Durrës janë takuar njëri me tjetrin, kanë qenë takime të ndryshme, është folë për luftën, janë takuar në Zvicër, kur Edmondi ka ardhë atje. Është folë për organizimin e Edmondit në radhë të UÇK-së, detyrat që mund t'i kryente Edmondi atje.

Pra, kanë qenë shumë normale lidhjet e Edmondit me Xhavit Halitin dhe me shokët e tij, sepse të gjithë në një grup kanë qenë.

Xhavit Hoxha është një ndër figurat shumë interesante të Lëvizjes, një patriot i flaktë dhe burrë i shquar ka qenë, një figurë që ka gëzuar respektin e të gjithë shokëve, natyrisht edhe të Xhavit Halitit, të Abazitit, të Ibrahim Kelmendit, po përmendi nga grupe të ndryshme dhe, si i tillë, patjetër që vëllai i Xhavit Hoxhës

do të njihej me shokët e strukturave ku bënte pjesë Xhavit Hoxha. Edmond Hoxha është takuar edhe me Azem Sylën, është takuar edhe me shumë shokë, është takuar edhe me Abazin, sepse këta njerëz kur shkonin në Durrës, flinin të gjithë te shtëpia e Haxhi Babës.

- *Kush është Haxhi Baba?*

B. Islami: Haxhi Baba është një njeri, më vjen keq që nuk e njeh, është një figurë shumë interesante e Lëvizjes.

- *Për opinionin?*

B. Islami: Është një figurë shumë interesante e Lëvizjes, është nga viset shqiptare në Maqedoni, dhe ndër më të hershmit në Lëvizjen Popullore të Kosovës e të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

Ka qenë shumë aktiv në logjistikë. Shtëpia e tij në Golem të Durrësit ka qenë pothuajse baza kryesore e të gjitha strukturave të logjistikës. Aty ka qenë Ilir Konushevc, ka qenë Dema, Adrian Krasniqi, Xhavit Haliti, Halil Selimi, Ali Ahmeti, po se po, Musa Xhaferi, Ramiz Lladrovci, Fehmi Lladrovci, Iljaz Kodra, të gjithë e kishin si pikë, ku rrinin një ose dy ditë, pastaj shpërdaheshin në punët që kishin.

Familjarisht ai ka qenë i angazhuar në Lëvizjen Çlirimtare.

Ka qenë i zgjedhur disa kohë edhe në Këshillin e Përgjithshëm, pastaj u tërhoq. Pra, është figurë e njohur në radhë të organizatës, është nga shqiptarët e Maqedonisë, siç thashë unë, edhe duke qenë bazë shtëpia e tij, aty ku shkonte edhe Edmondi për pushime, se djalë i ri ka qenë, e edhe në ilegale bëheshin pushimet. Unë po flas për vitin 1996, kur ka qenë student, aty është takuar edhe me këta njerëz. Edhe natyrisht se këta njerëz temën e parë kryesore, edhe kryesoren, e kanë pasur luftën në Kosovë. Kështu që ka qenë i angazhuar në këto gjëra, dhe ka qenë në këto rrjedha.

-Po, zoti Islami, po në librin tuaj kam kuptuar që ju keni lexuar një ditar në dorëshkrim, të Edmond Hoxhës, i cili është mbajtur deri diku më 30 janar, një ditë para se të vritet. A shiben parashenja ose paralajmërime që mund të ndodhte diçka fatkobe?

B. Islami: Është ditar dhe shënime të një djali të ri, entuziast për luftën dhe optimist. Por, nga ato që disa herë i thotë, që edhe mund të vritem në luftë, por unë vritem për Kosovën. Ka edhe tone patetike aty, por ka edhe shqetësime për motrat, sidomos ai u drejtohet më shpesh motrave, sepse e dinte që mbështetjen tek i vëllai do e kishte gjithë jetën.

Interesant është që më 2 shkurt të '97-tës, pra dy ditë pas vrasjes, në dokumentet e shërbimit sekret serb është gjetur më vonë një fotografi e Edmond Hoxhës dhe shënimi mbrapa "I zhdukur, i eliminuar".

Pra, e kanë ditur pak a shumë. Megjithatë, fotografi duhet të jetë shumë i

vëmendshëm që ta kuptojë që Edmond Hoxha në atë fotografi 16-vjeçar, është i njëjti me atë që u vra. Në ditën e parë nuk e kanë zbuluar se kush është.

- Domethënë ato nuk kanë qenë dokumente zyrtare.

B. Islami: Kur është dhënë komunikata, është dhënë edhe një i tretë. Pra, i panjohur, sepse nuk e kanë identifikuar dot Edmond Hoxhën që në momentin e parë. Pastaj, e patën bërë identifikimin e tij dhe në një fotografi që ka qenë në zyrat e shërbimit sekret serb, është shkruar “I eliminuar”.

Pra, ka qenë i ndjekur, ndoshta nga vetë trashëgimia e tij familjare. Unë ju thashë, shumica e këtyre që u bënë pjesë e UÇK-së në radhët e para, vinin nga familje të njohura patriotike, ish-të burgosur politikë, të cilët kishin vite që kishin kontribuar për të krijuar këtë frymë në Kosovë.

Dhe është larg mendësh, të thashë, që shërbimi sekret serb të ishte kaq naiv, që këto familje dhe pjesëtarët e saj, qoftë pinjollët më të rinj, të mos i kishte nën vëzhgim.

Ai ka qenë i vëzhguar edhe gjatë kohës që ka qenë student, ka qenë nën vëzhgim, pavarësisht se në aksione të drejtpërdrejta nuk ka marrë pjesë. Por, deri në atë kohë ai ka qenë më shumë programues dhe pjesë e sektorit të logistikës. Në dhjetor të vitit 1996 ai është kthyer në Kosovë me armët që ka qenë pikërisht për grupin e Llapit.

Nuk kanë qenë sasi të mëdha, mos ta mendojmë këtë. Kanë qenë katër kallashnikovë. Por, për grupin e Llapit ishte shumë. I donin, veçanërisht. Pra, nuk ka qenë pjesë e grupit të Llapit, të jemi realë, nuk ka qenë pjesë e strukturave të UÇK-së që në nismë të saj, por ka qenë një njeri që aspironte të shkonte te UÇK-ja dhe ishte pjesë e lëvizjes ilegale në radhët studentore. Pra, ka qenë i ngarkuar nga Lëvizja Popullore e Kosovës, në radhët e studentëve.

-Si e shpjegon? Nait Hasani ishte arrestuar dy ditë më parë. Zahir Pajaziti ishte në dijeni. Si doli hapur Zahir Pajaziti që të diskutojë me Edmond Hoxhën në kafene, e të bisedojë për një aksion që mund ta ndërmarrë? Si shpjegohet kjo? Ka qenë mungesë vëmendjeje?

B. Islami: Unë mendoj se ato bisedime me toki-vokët që kanë qenë në atë kohë, i kanë dëmtuar shumë të fshehta të UÇK-së.

-Siç i themi ne, radiolidhje e vogël.

B. Islami: Radiolidhje të vogla, ato që kanë qenë. Ata, mendoj unë, kanë qenë nën vëzhgim. Toki-voki i kemi quajtur në Kosovë në atë kohë. Për çdo gjë ka pasur një kod të kohës. Për shembull, kur vinin mjetet logjistike nga pranimit e këtej, të them, lajmëroheshin njerëzit që me “Sharr-Tours”, a çka kanë qenë ato agjencitë e udhëtimit, në Pejë, më datën dymbëdhjetë, në orën katër, do e bimë

një pako.

Vërtet nuk kanë ardhë me “Sharr-Tours”, por kanë ardhë me agjenci tjetër, si “Iliria Reisen”, dhe nuk kanë dalë në Pejë, por kanë dalë në Gjakovë. Pra, ka patur gjithmonë një kod të bisedimit.

Nuk kanë qenë punët kaq të hapura, sa i mendojnë njerëzit sot.

Megjithatë, nuk mund ta mohojmë për asnjë moment, se ka ndikuar edhe vëzhgimi i shërbimit sekret, e edhe entuziazmi që u hapën radhët e UÇK-së, për goditjet që merrnim. Deri në atë kohë nuk kishte asnjë dëmtim në radhë të UÇK-së.

Dëmtim ishte vetëm plagosja e Qerim Kelmendit që kishte ndodhë. Menjeherë pas plagosjes së Qerim Kelmendit, ndodhi arrestimi i Besim Ramës, pastaj vijnë arrestimet e mëdha që ndodhën në janar të ‘97, që ishin goditje fatale, goditje shumë të ndjeshme dhe vjen ajo që edhe e përmbyllë muajin janar me një dramë, me një tragjedi, pra rënia e Zahirit, Hakifit dhe Edmondit.

-Ju e thoni në libër një hipotezë se Zahir Pajazitit është dekonspiruar nga Tirana ose në Tiranë. Një ndër ta, që e ka bërë dhe e ka përcjellë nga afër, kishte inicialet M.A. e të cilit ju ia keni vënë nofkën “Dhëmbëprishiti”. Kush është ky?

B. Islami: Përderisa e kam lënë ashtu, ai nuk jeton më dhe nuk është mirë tani ta them. Në vërtetë, ai është përcjellë nga Tirana, në fillim, nga shërbimi sekret i Tiranës.

- Që udhëhiqej nga?

B. Islami: Nga Gazidede. Është përcjellë në mënyrë, kështu, të jashtëzakonshme. Unë jam konsultuar më vonë edhe me Shefin e shërbimit sekret, me Fatos Klosin, për disa ngjarje që na kanë ndodhë në Shqipëri, mes tjerash edhe për në arkivën e SHISH-it, Shërbimit Informativ Shtetëror, ku figurojnë disa dokumente për ndjekjen e pjesëtarëve të lëvizjeve ilegale në Shqipëri.

Aty është edhe emri i Zahir Pajazitit, i Qerim Kelmendit, i Ali Ahmetit, i Hashim Thaçit, i Kadri Veselit. Shumë njerëz janë ndjekur në atë kohë dhe nuk ka qenë sekret që ky iku nga Tirana, pra po hynte në Kosovë. Siç duket, të dhënat e para kanë shkuar nga Tirana në drejtim të Prishtinës. Por, prapë jam i mendimit, sa më shumë që kanë kaluar vitet, aq më shumë jam i qartësuar në vete, jam me të drejtën time, por në vete jam i qartësuar që takimi i Zahirit, i Bislim Zogajt dhe i Hakifit, me 30 janar, në orën 16:00, te stacioni i autobusëve, ishte një gabim dhe nuk duhej të ndodhte.

Nuk është bërë me qëllim, jam i bindur që nuk është bërë me qëllim, por nuk duhej të ndodhte. Sinjali duhej dhënë shkurt e qartë.

Abazi është në spital me sëmundje infektive, deri sa të largohet kjo sëmundje infektive, gjithsecili në punën e tij, dhe takohemi më vonë.

Por, autoriteti i Zahirit ka qenë shumë i ndjeshëm në radhë të UÇK-së, jo vetëm në radhët e njerëzve në zonën e Llapit. Edhe në zonën e Dukagjinit ai ka pasur një autoritet të jashtëzakonshëm.

-Duket që ju e citoni, nëse s'gaboj, Xhavit Halitin, kur në një intervistë thotë se Zahir Pajaziti ka qenë goxha i hapur, goxha transparent dhe se ka qenë pika e dobët.

B. Islami: Xhavit Haliti, në përgjigjen që i ka dhënë Komisionit të Posaçëm, thotë që Zahir Pajaziti ka qenë trim i madh, por nuk i ka bërë gjërat hapur, e thotë edhe aty që nuk e ka dashur Lëvizjen Popullore të Kosovës.

-Pra, nuk e ka dashur Lëvizjen Popullore të Kosovës?

B. Islami: Jo, nuk e ka dashur. Nuk ka qenë i afërt me Lëvizjen Popullore të Kosovës, edhe pse krejt njerëzit rreth tij kanë qenë të Lëvizjes Popullore të Kosovës, i gjithë grupi rreth Zahirit ka qenë pjesë e Lëvizjes Popullore të Kosovës. Ai nuk ka patur ndonjë simpati të veçantë për Lëvizjen, të jemi realë, por që Dema, miku i tij më i afërt, ka qenë i Lëvizjes, Adriani ka qenë i Lëvizjes, Iliri ka qenë i Lëvizjes, familja e Bajram Ajetit, e Sabri Kiçmarit, kanë qenë të Lëvizjes, të gjithë ka qenë të Lëvizjes.

Ai vetë nuk kishte lidhje direkte me Lëvizjen, kishte lidhje përmes njerëzve të tij. Edhe vendosja e lidhjes se tij me Abazin, që ishte ndër anëtarët e parë të shtabit për shërbim sekret, ishte i Lëvizjes. Edhe Nait Hasani ishte i Lëvizjes. Edhe Rexhep Selimi, që ishte mik i tij, ishte i Lëvizjes. Ai vetë nuk ishte i Lëvizjes. Nuk kishte ndonjë simpati të veçantë për lëvizjen, ai e kishte konceptin e drejtë, e theksoj disa herë, që gjërat duhet të vendosen në Kosovë. Në qoftë se doni të bisedojmë për luftën, hajde në Kosovë. Pra, nuk donte që lufta të komandohej nga jashtë.

Edhe unë kam qenë gjithmonë i bindur se lufta nuk mund të komandohej nga jashtë. Ta zëmë, një ndër njerëzit më të shkëlqyer që ka patur Lëvizja, ka qenë Luan Haradinaj, i sektorit të Logistikës, bashkë me Ramushin. Kanë qenë të lidhur ngushtë me Ali Ahmetin, me Qerimin, me Adrian Krasniqin, me Ilir Konushevcin, po këtë bindje e kanë pasë. Kur e kanë shoqëru grupin e Fehmi Lladrovci, që janë pritur për të hyrë në Kosovë, por ku fatkeqësisht u vra Luani, ata kanë thënë se tani po vini aty ku vendoset, veçse a do të rrini, a do të ktheheni!?

Pra, po vini me luftu!

Ka qenë gjithmonë bindja e disa njerëzve që gjërat duhet të vendosen në Kosovë, e njëri prej tyre, ndoshta më i zellshmi, e që nuk ka qenë pjesë e strukturave të Lëvizjes, ka qenë edhe Zhiri.

Pra, edhe në takimin që e ka patur me Azem Sylen, ka ngulë këmbë që “hajdeni në Kosovë dhe vendosim bashkërisht se çfarë do të bëjmë. Jo në Tiranë! Në Tiranë nuk vendosim”.

-Po roli i Hakifit, sepse duket se pak është nën hije?

B. Islami: Hakifi ka qenë ndihmësi kryesor i Zahirit.

-A ka qenë zëvendës apo vetëm ndihmës?

B. Islami: Jo, zëvendëskomandant i zonës së Llapit ka qenë Hakifi.

Pas vrasjes së tyre, këtë rol e mori Ilir Konushevi. Iliri ka qenë njeriu kryesor dhe është ofruar pranë Shtabit të Përgjithshëm, pa u bërë tamam anëtar i shtabit, si drejtues i Zonës Operative të Llapit.

Është zgjedhur, sepse shumë njerëz u larguan nga Kosova, kur do të flasin shokët e Zonës Operative të Llapit pas vrasjes së tyre, pas vrasjes së Zahirit, arrestimet dolën për një kohë të shkurtër në Tiranë, aty u bë një takim i këtyre dhe vendosën, me propozimin e Demës dhe Qerimit, që drejtues deri në një kohë tjetër të jetë Ilir Konushevi.

Iliri kishte lidhje me Remin, edhe Remi ishte anëtar i Lëvizjes Popullore të Kosovës, kishte lidhje me Latif Gashin, që ishte anëtar i Lëvizjes Popullore të Kosovës.

Nuk mund të shkëputet UÇK-ja nga Lëvizja, sado që ta sjellin majtas, djathtas, sado që ta rrotullojnë, atëherë si të thuash, buka nga një brumë ka dalë. Pavarësisht se pastaj ka shtesa të tjera, njerëz të shquar që nuk kanë qenë të lëvizjes, si Sylejman Selimi që nuk ka qenë i Lëvizjes, por i rrethuar ka qenë nga të gjithë anëtarët e Lëvizjes.

Kjo ka qenë e vërtetë, dhe kjo është një e vërtetë historike.

- Zoti Islami, do të doja që të ndalemi pak pas lufte, vetëm një pyetje, dhe do doja një përgjigje të shkurtër. Ju keni qenë këshilltar i Thaçit. Ju keni qenë këshilltar edhe i zotit Haradinaj. Me cilin e keni pasur më vështirë, me Haradinajn apo me Thaçin?

B. Islami: Unë kam qenë me kërkesën e tyre këshilltar politik i Ramushit dhe këshilltar politik i Hashim Thaçit. Nuk jam paguar për këtë punë, në mënyrë absolute. Unë kam punuar për një institut jashtë Kosovës dhe ka qenë e mjaftueshme. Me Ramushin ka qenë shumë, shumë e lehtë të punohej, se Ramushi të dëgjonte me vëmendje dhe kërkonte që atë që merrte nga këshilltari i tij ta vinte në jetë. Ishte njeri punëtor i jashtëzakonshëm. Ramushi është njeri me besë.

Unë e kam thënë edhe në një intervistë në Tiranë, kur ndahesh nga Ramush Haradinaj, mos e kthe kryet pas. Nuk të pret në besë, dhe të dëgjonte. Hashimi kishte një të mirë që të dëgjonte, kishte një të keqe që e harronte. Nuk më ka dëgjuar gjithmonë. Nuk mund të ankojem, por kam pasur konsultime të shpesha me të. Kemi pasur debate shumë. Nga vetë shkalla e njohjes. Edhe nga karakteri im, nuk kam qenë shumë, të thuash, me thënë “po, po”. Kemi pasur debate shumë edhe për çështjen e kufijve, edhe për “Zajednicën”, edhe për probleme të tjera, ku pastaj jam shprehur edhe publikisht me mendime

të mia, por me Ramushin ka qenë shumë më e lehtë që të punohet. Ramushi duket i vështirë në punë, por shumë i këndshëm në punë. Unë për Ramushin kam respekt, dhe për gjithë të shokët e luftës. Por, për Ramushin, në atë periudhë që kam punuar me të, shumë e shkurtër ka qenë ajo periudhë, por shumë e bukur, kur shihja se ky njeri e ka pasionin për të bërë shumë për Kosovën. Me arrestimin e tij, pastaj, derisa ishte kryeministër, mungesa e tij ka sjellë shumë fatalitete e dëme të njëpasnjëshme politike për Kosovën. Ramushi ka qenë në atë kohë i domosdoshëm për pagën e Kosovës dhe ai do të kryente shumë punë.

-Z. Islami, ju faleminderit që ishit pjesë e emisionit Demos, dhe mirënjohje pafund që erdhët me mjaft rrëfime ekskluzive, disa edhe të rrëfjera edhe të shkruara në letër dhe më lejoni që edhe një herë t'ju falënderoj edhe për tekstet që i keni sjellë dhe për gjithë kontributin që e keni bërë!

B. Islami: Faleminderit që më ftuat! Ju jam mirënjohës juve dhe z. Rasim Selmanaj. Kurdoherë që mund të duket e dobishme prania ime, vij me dëshirë, e që më tepër janë edhe lidhjet kështu që vijmë nga lëvizjet, por nuk i kemi harru ato. Do të dëshiroja t'ua përcjellja të gjithë atyre dëgjuesve tuaj porosinë se një komb bëhet vetëm nga idealistët.

Rrëfimi i Ibrahim Kelmendit

I REBELUARI I PËRJETSHËM

Ibrahim Kelmendi është një nga personalitetet e hershme të lëvizjeve klandestine, organizator dhe pjesëmarrës i shumë aktiviteteve në emigracionin shqiptar në Perëndim. Madje, Kelmendi është një ndër krerët e një prej organizatave me orientim të majtë, siç quheshin atëherë “organizata revolucionare”, e njohur me emrin “Frontin e Kuq Popullor”. Kelmendi, njëkohësisht është cilësuar si një nga bashkëpunëtorët e Jusuf Gërvallës dhe të Kadri Zekës, sidomos kur flitet për aktivitete të mbarështuara në mes të organizatave dhe organizimin e propagandës përmes shtypit, organ i këtyre lëvizjeve. Në këtë rrëfim, Kelmendi përmbledhë përvojat personale dhe veprimtarinë politike, që nga viti 1968, kur edhe fillon aktiviteti politik e nacional në Pejë, e deri në përfundimin e Luftës së UÇK-së. Në këtë intervistë flet për veprimtarinë e organizatave klandestine në emigracion dhe Kosovë, për aktivitetin dhe vrasjen e Jusuf Gërvallës dhe Kadri Zekës, për pajtimet dhe mospajtimet mes organizatave (individëve) dhe për infiltrimin e mundshëm të

pjesëtarëve të sigurimit sekret serb. Në këtë rrjedhë kronologjike, Kelmendi rrëfen për organizimin e luftës çlirimtare, aksionet e luftës guerile, pjesë e së cilës ishte guerilasi i hershëm dhe vëllai i tij, Qerim Kelmendi i njohur me nofkën “Dema”, për rolin e Shtabit Qendror të UÇK-së, për sabotimet dhe problemet që i janë krijuar në logjistikë Adem Jashtarit dhe Zahir Pajazitit. Kjo është një intervistë plot të pathëna, opinione të drejtpërdrejta dhe dëshmi të hapura, që veç një i rebeluar i përjetsbëm di t’i rrëfejë.

- Kur dhe si filloi angazhimi juaj politik dhe nacional?

I. Kelmendi: Konkretisht jam angazhuar si 14-vjeçar. Rinia e fshatit Llabjan, Komuna Pejë, e përkrahur nga të rriturit, gjatë nëntorit 1968 u angazhua me përkushtim për përgatitje të manifestimit për festat e Nëntorit. Në fshat kishim Shtëpi kulture, e njëjtësojshme me të shumë fshatrave tjerë. Përgatitjet i bënim pa frikë. Nuk e di, por gjendja duhet të ketë qenë goxha shumë e liberalizuar, sepse dy vjet më parë shumë pjesëtarë të UDB-së ishin goditë si rankoviçistë. Pra, UDB-ja po riorganizohet në SDB (Služba Državne Bezbednosti) Shërbimi i Sigurimit Shtetëror; në vazhdim do përdor vetëm akronimin UDB. E përjetova keq, se njëri nga ata të burgosur ishte djali i xhaxhait të Nanës time, R.I. Duhet të ketë qenë e mërkura e 27 nëntorit 1968, kur u surprizova nga nisma për demonstratën në Pejë. Unë isha në vitin e parë në Shkollë Normale (siç quhej shkolla e mesme 5-vjeçare, që kualifikonte mësues). Vëllai, Zeneli, ishte maturant, në vitin e 5-të. Ai me rreth 12 shokë, në oborr të shkollës, me Flamur kombëtar të ngritur, thërrisnin parolla. Isha në orë të mësimit bashkë me kushëri (Hajria, Bajrami, Muhameti), shokë klase. I pamë, sepse gjendeshim në orë fizkulture. Arsimitar e kishim Misha Zvicerin (vëllau i famozit Rade Zvicer). U veshëm përnjëherë. Misha nuk provoi të na pengonte. Iu bashkëngjitëm grupin nismëtar. Nga ata, pos vëllait, Zenelit, më se miri e njihja Demë Mulliqin, meqë kisha biseduar disa herë, si shok i vëllait tim. Nuk e di nëse aty ishte edhe Skënder Kuqi. Po prisnim të përfundonte ora e mësimit. Mua m’u kujtua një mashtrim: i luta shokët e klasës të shkonin në çdo klasë e të alarmonin se shkolla ka filluar të digjet. Pati efekt, sepse për pak minuta dolën të gjithë në oborr. Edhe arsimtarët. Njëjtë vepruam edhe në Shkollën bujqësore, që ishte përballë. U nisem drejt qendre të qytetit. Ishte larg rreth 5 km. Për befasinë time të atëhershme dhe të gjithëhershme, policia nuk provoi të na ndalonte. Meqë ishte ditë e “pazarit t’vogël”, shumë veta shkuan në “lamë të drithit” dhe i thirrem fshatarë e qytetarë të na bashkoheshin, duke u thënë se po protestojmë kundër “porozit” (tatimit). Sheshi i Korzës qe stërmbush. Mbi kioskën buzë Komune hypen dy veta. Sheshi i Korzës qe stërmbushur. Mbi kioskën buzë Komune hipën disa veta, Demë Mulliqi e Skënder Kuqi. Mbajtën fjalime... Jemi shpërnda qetësisht, pa ndërhy policia.

Në mbrëmje, në fshat, kemi filluar të grumbullohemi për manifestimin. Ka ardhë Kryetari i Lidhjes së Rinës Socialiste të Pejës. Ndoshta e quanin Lekë Vuksani. Kur e ka pa foton e madhe të Enver Hoxhës në ballë të sallës, na luti ta hekim, sepse priste që të vinte policia. Këshilloj të thoshim se po përgatisim Festën e 29 Nëntorit...

- E para, pse me foto të Enver Hoxhës dhe, e dyta, a e hoqët atë foto? Më pastaj, a mund të themi se këtu edhe fillon orientimi nacionalist në frymën e indoktrinimit, që në organizata të keni emra dhe koncepte tipike majtiste?

I. Kelmendi: Në vitin 1968 nuk kisha ndonjë formim ideologjik. Edhe për të rriturit nuk kam informacion. Di se Enveri adhurohej si profet për shkak se e dinim që është udhëheqësi i Shqipërisë, se është patriot që e do shumë Ko sovën. Kishte ndikuar shumë propaganda e Radio Tiranës. Nuk më kujtohet të kemi pasë atëherë televizion.

-Çfarë ju inkurajoi të angazhoheni në veprimtarinë patriotike në fund të viteve '70-të dhe cilat ishin zhvillimet e para?

I. Kelmendi: Kur mbaruam vitin e tretë, unë ngela. Ndoshta për arsye se u nda familja e madhe (kulake), me 64 anëtarë dhe na goditi varfëri e gjendje e keqe. Mjafton të them se vëllai, Qerimi, dhe motra Lushe, binjakë, linden në hapësirë që një anë të dhomës nuk kishte mur, por taraba, sepse kur u ndamë, xhaxhai rrëzoi hisen e tij të shtëpisë, me gjithë murin e dhomës ku flnim. Ishte 21 dhjetori 1964. Bora reshte mbi shtrat. Në një shtrat me shavar të tharë flnim 6 fëmijë, bashkë me Nanën. Tashmë u shtuan në 8 fëmijë. Kam luajt rolin e mamisë, deri sa erdhën gratë e fqinjëve...

Në verë 1971, daja Rexhep (Iberdema) më mori në Gjermani, sepse nuk më shkohej në të njëjtë klasë. Punova gati një vit punë fizike, të rëndë. Punëdhënësi gjerman (firma Han Maus në Erlangen) ma rregulloj dokumentacionin që të mbetesh punëtor i përhershëm. Në verë 1972 u ktheva për vizitë në Kosovë. Nuk e kujtoj si m'u mbush mendja të mos shkoja më në Gjermani. U regjistrua në Gjinnaz në Rahovec, po kuptohet, në klasë të tretë. Deshi fati mora nota të mira dhe ma mundësuan të hy në provim "privat" në fund të vitit për t'i dhënë provimet për klasë të katërt. Bëra edhe diplomë në histori. Mesatarja duhet të ketë qenë "shumë mirë" (4). Kështu zura mundësinë të regjistroj vitin e parë të studimeve, Dega Fizikë. U gëzova që u barazova me kushërinjtë, meqë ata kishin frekuentuar 5 klasë të Shkollës normale.

Meqë ishim të varfër, më mori "ilegal" në konvikt të studentëve vëllai, Zeneli, i cili ishte absolvent në Juridik. Banonte në Konviktin nr.1, dhoma nr.5. Ishin "cimerë" (bashkëbanues) Tahit Rreci (tani avokati) dhe Preshevari me mbiemër Shabani. Rreci e mori "ilegal" Fetah Kajtazin. 5 veta në një dhomë të vockël, me 3 shtretër. Aty pata favorin të merrja pjesë në biseda pothuajse të përditshme.

Flisnim pa censurë e frikë për çdo gjë, meqë nuk dyshonim se ndokush mund të na spiunonte. Ishte situatë tejet liberale. Me Fetahun, Isuf Bruçajn, Kamer Racin, Zeqir Durakun dhe shumë shokë studentë krijuam rreth shoqëror, si të ishim organizatë. Nuk e di nga e kishim një si këshillë, vetëm mos formonin organizatë apo grup ilegal. Përndryshe, mund të flisnim e vepronim çfarë të donim...

Në vitin e tretë (nëntor 1975) “aksidentalisht” patëm bërë protestë kundër një profesori serb, sepse menduam se na e ka bërë me hile në provim me shkrim. U politizua më tepër se mjaft. Në fund të semestrit të 6-të, në gusht 1976, për shkak se u tuta që do më burgosin, emigrova (ishte një soj arratisje e kamufluar). Në Gjermani gjeta strehë te vëllai, Mustafa e Kunata Sabrie. Në shkurt 1997 ia dola të regjistrohem në Ruhr-Universität në Bochum. Për fat aty kishte Lektorat për Albanologji. Kroato-gjermani, i lindur në Janjevë, i shkolluar në shkolla jezuite në Shkodër, Dr.phil. Lazar Dodic (Doddiq) ishte i vetmi albanolog në Gjermani Perëndimore. Ai u përkujdes të sistemohem në konvikt dhe u interesua për mua si t’më kishte djallë...

Në verë të vitit 1977 shkova me punua të dhëndri Ramush Kastrati në Plochingen (afër Stuttgart’it). Ishte një firmë që prodhonte gurë varresh, nga mermeri. Atje u njoha me Hysen Gegën dhe Bardhosh Gërvallën.

Në qershor 1978, për hir të 100-Vjetorit të Lidhjes (osmane) të Prizrenit, përgatita pamflet të formatit A2. E shtypa në shtypshkronjë të Lidhjes së studentëve, meqë deshi fati të zgjidhesha anëtar kryesie (AStA). Kisha regjistruar fakultetin germanistikë dhe filozofi. Shtypa në tirazh të madh, meqë e kisha pa pagesë. E rishtypa disa herë. Bashkë me bashkatdhetarë (punëtorë fizikë) i shpërndanim, kryesisht në stacione të trenave, meqë aty sorollateshin Gastarbeiter’et (punëtorët mysafirë). Ky aktivitet ma krijoi njohje me bashkatdhetarë në Dyseldorf. Ishte Haxhi Bega me shokë që i takova në stacion. U bëmë shokë. U informova se kishin formuar Klubin Shqiptar, por se kishin përplasje me konsullatë jugosllave. Kështu iu zu peta veprimtarisë në Gjermani.

-Me cilët veprimtarë dhe grupe ‘revolucionare’ bashkëpunuat para se të kalonit në Perëndim?

I. Kelmendi: Deri sa isha në Kosovë, nuk kam pasë kontakt me asnjë grup e organizatë “ilegale” (klandestine). As nuk kam vërejt veprimtari të tyre. Qe folur për ca trakte në vitin 1974, por nuk e pashë asnjë. Duhet të ketë qenë Grupi revolucionar...

-Kur arritët në Perëndim, si ishin kontaktet tuaja të para me aktivistët e mërgatës shqiptare dhe kush

I. Kelmendi: Në kurs për gjuhë e kulturë shqipe, që i mbante në Universitet Profesori Lazar, njoha arkitektin kroat Vinko Knezoviq. Ai ishte enverist. Kishte qenë bashkorganizues i Pranverës kroate 1971, në Zagreb. Ishte arratisur dhe punonte si arkitekt në Gjermani. Vinko me njohu me Besim Rexhën nga Gjakova

dhe Xhavit Ramabajën nga Kamenica. Ata dy insistuan të formonim organizatë. E formuam në gusht 1978. Nuk mbaj mend datë dhe arkivat personale më janë “vjedh” disa herë. Ishte pjesëmarrës edhe Idriz Bajra nga Istogu. Pra, katër veta, gjysmanalfabetë, formuam organizatë, me emër bombastik: Fronti i Kuq Popullor (FKP).

Në Gjermani, Hysen Gega kishte rreth të madh të bashkëveprimtarëve, kryesisht në Gjermani Jugore. Bardhoshi punonte punëtor social pranë OJQ-së gjermane AËO (tani i ka rreth 220 mijë të punësuar). Bardhi paguhej t’i këshillonte punëtorët nga Jugosllavia. E kishte të ndaluar angazhimin politik antijugosllav. Mbante lidhje me Hysen Gegën, nga i cili furnizohej me literaturë të Shqipërisë. Bardhi ishte anëtar edhe në një grup muzikor gjerman, që bënte muzikë çdo fundjavë. I duheshin më shumë të ardhurat financiare.

Në Dyseldorf ishin politizuar shumë veta. Më të shkolluarit nga të gjithë bashkatdhetarët që i kam njohur, ishin Hyzri Reka, me shkollë të mesme për teknik dhëmbësh, dhe Samedin Ilazi, i cili pasi ka mbaruar klasën e 3-të gjimnaz në Tetovë, kishte emigruar. Me këta bashkatdhetarë shpërndamë pamfletin e 100-Vjetorit të Lidhjes së Prizrenit, më vonë edhe organin e FKP-së “Bashkimi”.

-Mund të na tregoni më shumë rreth formimit të Frontit të Kuq Popullor dhe sfidave që hasët gjatë atij procesi? Pse u desh FKP, kur kishte organizata të tjera në atë kohë? Cilat ishin dilemat tuaja?

I. Kelmendi: FKP na u desh, sepse ishim idiotë, gjysmanalfabetë, që nuk kishim haber si bëhet organizata. Programin dhe Statutin na ndihmoi ta hartojmë një profesor gjerman (enverist klandestin), me shumë reputacion shkencor në gjithë Gjermaninë. Ai e përpiloi gjermanisht, unë e shqipërova.

Në verë 1979 Njësia Speciale Gjermane Antiterror GSG9, e dezinformuar nga shkrimi i me nder me thanë Emin Fazlisë (alias Emil Kastrioti), gati më pati vra me sulm të furishëm në konvikt, sepse dyshonin se isha anëtar i RAF (Fraksioni i Ushtrisë Kuqe, organizatë famoze terroriste gjermane). Kolegët gjermanë u përleshën me ata gorilla. Pati të plagosur. Në ndërkohë dyshova se bashkëthemeluesi Xhevat Ramabaja ishte informator i shërbimeve në Beograd dhe informator i LVS, i penetruar në Partinë Komuniste Gjermane / Marksiste-Leniniste (DKP/ M-L). Xhevati kishte shërbye në Gardën e Titos dhe atje e kishin rekrutuar dhe dresuar. Prandaj i shkëputem lidhjet, duke e mashtruar se unë nuk kisha kohë, më duhej të studioja. Por vazhdova fshehtë tij me bashkëveprimtarë tjerë. U bëmë shumë.

Kur e kemi formuar FKP-në, nuk kishte asnjë organizatë revolucionare në Emigracionin tonë në Evropë Perëndimore. Pasi e patëm formuar FKP ndodhi që Riza Salihu të simuloi formimin e Grupit Komunist, në Stuttgart.

-Ky, Rizah Salihu, emër i lakuar, duket që herët ka qenë pjesë e grupeve klandestine. A kishit atëherë dyshime për të dhe rolin e tij?

I. Kelmendi: Riza Salihu nuk ka qenë pjesëtar i ndonjë grupi apo organizate klandestine. Përkundrazi, ai në vitin 1975 është afirmuar si patriot jugosllav, sepse kishte bërë një krim “pikant”. I shoqëruar me Sak Gërvallën e Dubovikut, duke kaluar nëpër oborr të kishës në Shtutgart, ku po mbahej meshë katolike për emigrantë kroatë, një kroat ia ka ofruar revistën “Nova Hrvatska”. Rizai e ka marrë revistën, e ka hedhë përtoke dhe ka nxjerrë gazetën beogradase “Novosti”, duke ia tund para hunde: “Kjo është e vërtetë, e jo ajo paçavurë ustashe-fashiste...” E ka shkel me këmbë revistën kroate. Kroati, i prekur në sedër, ka nxjerrë thikën dhe në ikje e sipër të Rizai, ia ka trus në shpatull. Fatkeqësisht Rizai e ka mbijetuar plagosjen e rëndë. Në spital ka shkua shpesh konsulli jugosllav për ta vizituar e lavdëruar si patriot jugosllav. Edhe shtypi i Beogradit ka pas shkrime glorifikuese për patriotizmin jugosllav të Rizës. Këto m’i ka pasë rrëfyer për herë të parë Damir Petriq, kryetar i Lidhjes së studentëve në Universitet të Splitit, i arratisur në vitin 1971 për shkak të Pranverës kroate. M’i pati dhënë t’i lexoj revistat e gazetave që i kishte ruajt, meqë e kisha fqinj në konvikt të studentëve. Pikërisht, ai Riza, në vitin 1978 “formon” Grupin Komunist, duke i mashtruar e shpërdoruar Hysen Gegën dhe bashkëveprimtarët e tij. Duhet të ketë anëtarësuar edhe në Kosovë ca nga ata që u burgosen në vitin 1979.

-Cilat ishin organizatat kryesore që vepronin në Kosovë në fund të viteve '70-të dhe fillim të viteve '80-të dhe sa ishin të fuqishme ato? Me cilën prej tyre kemi bashkëpunuar më shumë?

I. Kelmendi: Nuk kisha informacion për organizata në Kosovë në ato vite. Për fatin tonë të mirë në fund të dhjetorit 1979 në Gjermani erdhi Jusuf Gërvalla. Nga ai u informova për ekzistencën Lëvizjes Nacional-Çlirimtare të Kosovës dhe Viseve Shqiptare në Jugosllavi (LNÇKVSHJ). Ai i përkiste asaj. Pas ca muajve u informova se udhëheqës e kishte “veteranin” Sabri Novosella (rrrobaqepës gjysmanalfabet). Vetëm në prill 1981 jam informuar se ekziston OMLK, e cila e kishte kuadër udhëheqës Kadri Zekën. Me organizata të emigracionit politik, i vetëquajtur i djathtë, të cilin ne e quanim emigracion reaksionar, nuk kishim bashkëpunim. Në fakt ato ishin “mall i skaduar”, sepse ishin pleq e pa anëtarësi. Ai emigracion politik ishte emigruar kryesisht në USA.

Me Jusufin kemi bashkëpunuar, meqë LNÇKVSHJ nuk kishte asnjë anëtar në emigracion. Jusufi nuk ndërmerre anëtarësime, sepse kishte shkëput çdo kontakt me Sabri Novosellën, nga 14 dhjetori 1979 deri me 14 prill 1981. As OMLK nuk kishte anëtarë në emigracion. Më 5 prill 1981, kur jam takuar për herë të parë me Kadri Zekën, jam informuar që nuk kanë anëtarë jashtë Kosove, pos 7 “kandidatë” në Zvicër, siç i quante OMLK ata që i afronte për të bërë fillimisht stazh si kandidat, pastaj, nëse dëshmohen, anëtarësoheshin.

Nga 5 prilli 1981 vendosem me e bashkua veprimtarinë LNÇKVSHJ, OMLK, FKP, gjegjësisht për të filluar me bashkorganizim demonstratat.

- Mëgjithatë, thuhet se ka pasur mosmarrëveshje në mes të tri organizatave, herë - herë edhe hatërbetje në mes jush? Kush ishte 'tharmi' që i prishte këto matematika koordinimi dhe kush katalizatori për t'i tejkaluar këto situata?

I. Kelmendi: Nuk ka pasë mosmarrëveshje në mes të organizatave, sepse deri në prill 1981 LNÇKVSHJ nuk kishte asnjë anëtar në emigracion në Perëndim, ndërsa Jusufi ishte bllokuar për shkak se nga 14 dhjetori 1979 kishte shkëputur krejtësisht lidhjet me pjesëtarët e organizatës.

Më mua ka pasë një zënkë aksidentale në qershor apo korrik 1980. Shkak që bërë informimi Jusufi, se në Mynhen duhej ta angazhonim Misin Mavraj e Staraderanit të Istogut. Unë e njihsha atë matrapaz qysh në vitin 1970, sepse ai dhe Musë Berisha i Trestenikut të Pejës ma kishin rrehë djalin e axhës, Imerin, historian, drejtor i shkollës "Rilindja" në Trestenik të Pejës. Misini e kishte shoqëruar karaxhozin Musë. Jemi hakmarrë ndaj Musës. Misinin nuk kishim ku ta gjenim, meqë ishte në Gjermani. Jusufi kishte relata familjare me Misinin, meqë Suzana, bashkëshortja e Jusufit, i ishte dhuruar vëllait të UDBashit, Hajdar Shoshi, nga Kashica e Istogut, nga prindërit e Suzanës me mbiemër Mimumoviq, nga Plava. Falja e Suzanës kishte ndodhur në Shkup, meqë Shoshi dhe Mimumiviqi kishin qenë fqinjë në baraka, duke pritur "vizitat" për shpërngulje në Turqi...

Jusufit ia pata rrëfyer rastin, duke i treguar se çfarë karaxhozi ishte treguar Misini edhe në Dyseldorf, ku dy-tre vite më herët kishte qenë në punë. U dakordua që do ta mbanim në distancë.

Jusufi në janar 1980 pati pësuar traumën e dytë, pas traumës së 14 dhjetori 1979, në Prishtinë, meqë Hysen Gega na informon se kryetari i Grupit Komunist, Riza Salihu, e kishte urdhëruar Hysenin ta vriste Jusufin, me arsyetim se e ka dërguar UDB-ja për ta spiunuar Grupin Komunist. Në prill 1980 kemi pas ballafaqim me Rizain, në banesë të Hysenit, në Esslingen, për ta pleqëruar atë krim. Ishim të pranishëm Jusufi, Bardhoshi, Maksut Saramati, një bashkëbanues i Hysenit (ia paskam harrua emrin, por ia thotë Rizai në intervistë që i ka dhënë Baton Haxhiut në tv-klan). Po kuptohet, erdh edhe Rizai, isha edhe unë. Rizait ia kishim kurdis kurthin. Jusufi gjatë ballafaqimit u përlot, sepse kishte frikë mos po e vrasim Rizain. I vinte gjynah për Rizain, i cili në vaj luste t'ia falim jetën...

Në atë gjendje, në qershor apo korrik 1980, rastësisht takohemi duke parkuar para pallatit në Mynhen, ku banonin Bali Rexhbogaj i Bllagajës së Pejës dhe Misin Mavraj. Unë me Nazmi Nuhën, Haxhi Begën (të dy nga Jezrci i Ferizajit), Safet Azizin e Davidovcit të Shtimës, po shkonim mysafirë të Balit, ndërsa Jusufi e Bardhoshi te Misini. Sapo parkuam dhe u syzuam, Jusufi u alarmua: "po dyshoni se jam UDBash, prandaj deri këtu keni ardhë t'mëurvejoni..." Mezi e qetësuam. U sqaruam se ne po shkonim mysafirë të bashkëveprimtari Bali, prandaj kishte qenë rastësi që njëkohësisht u takuam duke parkuar autot...

Ai incident ndikoi. Jusufi u hidhërua dhe nuk komunikoi më mua deri në shtator 1980, kur më ktheu përgjigjen në letrën që i pata shkrua. Sërish vazhduam

bashkëpunimin për përgatitje të “Bashkimit”. Jusufi ndërpreu botimin e “Lajmëtarit të Lirisë” që kishte filluar ta botonte në qershor 1980.

Me Kadri Zekën, Jusufi e pati ndërpre bashkëpunimin pasi SN dhe Kadriu qenë grindur në Turqi në tetor 1981, kur qenë takuar për t’ia pre “shiritin” bashkimit mes tre organizatave tona. Për atë rast Jusufi ka shkruar në kryeartikull të numrit të parë të “Zërit të Kosovës”, botuar në nëntor 1981. Fatmirësisht u pajtuan mes tyre në dasmën e Kadriut dhe Saime Jusufit, më 2 janar 1982.

Jusufi na ftoi të shtunën e 16 janarit 1982 të shkonim Kadriu dhe unë te ai. Takimi në banesën e Murat Kryeziut. Të dielën në agim miratuam bashkimin. Në mbrëmje ndodhi tragjedia...

-Si e vlerësoni veprimtarinë e Jusuf Gërvallës në këto organizata dhe pse kohëve të fundit e shihni si “të manipuluar” një prijës si ai?

I. Kelmendi: Jusufi nuk kishte dhunti për të qenë prijës politik. Ai ishte i vetmi intelektual me kualifikime profesionale në gazetari, publicistikë, letërsi, gjuhësi. Kishte shpirt edhe të këngëtarit dhe piktorit. Prandaj e donim dhe e respektonim, siç respektojnë sektaristët profetin e tyre. Ai sapo erdhi në Gjermani pranoi të na e përgatiste “Bashkimin”. I bëri redaktim edhe Programit dhe Statutit të FKP-së, meqë shqipërimi im kishte shumë gabime drejtshkrimore.

Në verë 1980 filloi ta botonte revistën “Lajmëtari i lirisë”, për shkak se na pati ndodh një zënkë aksidentale, që na kushtoi me ndërprerje gati 3-mujore të bashkëveprimtarisë. Meqë nuk i kishte kapacitetet financiare për ta financuar shtypjen e “Lajmëtarit të lirisë”, e ndërpreu pas tre numrave. Sërish u angazhua në përgatitje të “Bashkimit”. Numrin e fundit e botuam në janar 1981.

Që të kuptohem, Jusufi nuk ushtronte veprimtari si kuadër i LNÇKVSHJ-së, e as si anëtar i saj, sepse i kishte shkëput lidhjet me organizatë dhe ndihej se nuk kishte të drejtë për veprim autonom. Prandaj, në letrën e 14 prillit 1981 duhet t’i ketë shkruar SN, se i kishte 7-8 shokë që dëshironin të anëtarësoheshin. Me atë rast, Jusufi e pyeste SN, nëse i lejohej t’i anëtarësonte. Në fakt, edhe ata duhet të jenë anëtarësuar në dhjetor 1981, meqë nuk ishin edhe aq të interesuar dhe ishin punëtorë që vizitonin familjet e tyre në Kosovë, prandaj u trembeshin organizimeve “ilegale”.

Ende nuk kam mund të kuptoj, pse i ka ndodhur ajo fatkeqësi Jusufit, të terrorizohet aq shumë nga SN, i cili tashmë më rezulton se ishte bashkëpunëtor që e komandonte kryeUDBashi Ibush Kllokoqi. Askush nuk e di, kur është anëtarësuar Jusufi në atë organizatë të SN, përmes kujt është anëtarësuar. Asnjëherë nuk ka marrë pjesë në mbledhje të ndonjë organi të organizate, sepse vetëm SN ishte udhëheqës, edhe Komiteti Qendror i saj. Jusufi është martirizua pa u informua se kishte qenë viktimë e SN. Apo ndoshta nuk na tregonte.

-Mbi cilat të dhëna e ndërtoni rrëfimin për SN, siç thoni se “tashmë më rezulton se ishte bashkëpunëtor që e komandonte kryeUDBashi Ibush Kllokoqi.”

I. Kelmendi: Qysh në muajt e parë të vitit 1980 angazhova shumë bashkëveprimtarë, të cilët ishin shtetas të Turqisë, ta gjenin SN në Turqi dhe ta informonin ku gjendej Jusufi. Sabriu ishte tërheq në jetë “private” në Ada Pazar dhe nuk donte të komunikonte me Jusufin. Për arsyet që ende nuk i di, Jusufi e vuante shumë atë shkëputje të komunikimit. Arsyet e vërteta nuk i dija atëherë. Por kur i publikuan letrat e Jusufit, që ia kishte dërguar SN, e mësova një pjesë të fatkeqësisë së Jusufit. Ja si fillon letra që Jusufi duhet t’ia ketë dërguar SN, më 14 qershor 1981:

“I dashuri shok, Bashkim!

Letrën tënde (një fjalë apo një shenjë sado të vogël) e kam pritur si qorri sytë. Siç do të shobësh pak më poshtë, ajo ka për mua një rëndësi jashtëzakonisht të madhe, bile rëndësi jetësore.

Muajt e parë të arratisë sime u merakosa për efikasitetin e Organizatës sonë.

Unë, në bazë të bisedave në takimet tona, e dija që organizata ka për detyrë dhe është e zoja të marrë kontakt me anëtarët e vet edhe në rrethanat më të vështira, siç është burgu. Nga ana tjetër, megjithëqë vështirësitë për të marrë kontakt me mua, duke u nisur nga karakteri i hapët i kufirit jugosllav me Perëndimin, i konsideroja vështirësi relative, ...për disa muaj rresht s’më vinte fjalë as zë. Dhe gjendja e tillë, e cila më jepte dorë ta gjykoja Organizatën, do të vazhdonte deri më sot, sikur ndërkohë unë vetë të mos e bëja një ligësi të kobshme. Ti mund të mos e dish, por shkaktari i arratisjes sate jam unë! Mbase natën që do të jesh arratisur ti, mua më morën në telefon nga UDB – ja e Pejës dhe më bënë presion të çuditshëm, gjithsesi monstruoz, që të tregoja kush është Bashkim Prishtina. As që më ka shkuar mendja se e kisha humbur aq shumë truallin nën këmbë. I përgjumur dhe me gjasë fare i humbur siç isha, në kthetirat e një ligësie të pashembullt dhe fare të huaj për mua deri atë çast, unë rashë në provimin e rëndësishëm: kallëzova shokun! Për të “shpëtuar” fëmijët e vëllait, mora në qafë fëmijët e shokut, fëmijët e vëllait, por që nuk na kishte bërë nëna. Dhe në këmbim të kësaj fitova: faqen e zezë dhe barrën e rëndë të ndërgjegjes së ligur si kurrë ndonjëherë në jetë. Atë çast e tutje, jeta edhe ashtu e errët, me strumbullar të vetëm luftën modeste dhe gatishmërinë për flijim në emër të idealit të lartë të lirisë, m’u errësua edhe më. Brerja e rëndë e ndërgjegjes dhe ndjenja e thellë e shkatërrimtare e fajit ndoqën pa mëshirë dhe në çdo hap të gjitha netët dhe ditët e arratisë sime të hidhur, e cila, pas gjestit tim qyqar, e humbi gjithë qëllimin e vet dhe m’u shndërrua në gur të rëndë në zemër. Menjëherë pas aktit tim të lig, unë, tashmë i “shpërgjumur”, i bëra telefon një shokut tim në Podujevë që të vinte të të lajmëronte për rrezikun. Por, sigurisht ka genë vonë për gjithçka. Atëherë m’u shfaq një motiv i fuqishëm që për gjestin tim qyqar t’i rrëfeshja shokut të parë që do të takoja. Po shokë nuk kisha. Gjithë natën e gjatë u detyrova t’i shtrohem gjykimit të vëllait të vogël këtu, të shoqes sime dhe, bile, gjykimit të heshtur të djalit tim 12-vjeç, i cili ishte prezant kur ngjau biseda. Më pastaj prisja t’i rrëfhem ndonjërit nga shokët e Organizatës, kur të merrja eventualisht kontaktin e pritur. Ndërkohë dëgjova për arratisjen tënde dhe vendosa që së pari të të rrëfhem ty e pastaj kujt do që e kërkon puna.

Unë pra, shok i dashur, u korita keq. Me “meritën” time, ti tani do të mund të ishe në duart e UDB-së; me po këtë “meritë”, ti u detyrove të dalësh në kurbet, peshën e të cilit e di unë mirë. Të mos të flasim për dëmet që i kam shkaktuar Organizatës, e kështu edhe idealit të lartë të popullit tonë të shumënuajtur. Prandaj s’më bën zemra të kapem pas fjalës së urtë të popullit,

që thotë se duhet të jetë, i lumtur ai që u korit një herë, për të mos u koritur më kurrë. Sado që jam i sigurt se ligësia e turpi i tillë nuk do të përsëriten kurrë tek unë pa e ngrënë së pari mishin tim e të fëmijëve të mi.

Tani, fatin tim të mëtejshëm e keni plotësisht në dorë ti dhe shokët. (...)

Tani, me shpresë se edhe për mua personalisht, në saje të mirëkuptimit të shokëve, do të ketë ndonjë ditë më të bardhë, po e përfundoj këtë letër dhe po të përcjell të fala shqiptare e revolucionare.

POPULLI YNË ËSHTË I PAMPOSHTUR DHE DO TË FITOJË!

Sokoli [Jusuf Gërvalla]*

Untergruppenbach, më 14 prill 1981

E gjithë veprimtaria e SN, nga prilli 1981 deri në prill 1984, ka qenë veprimtari komplotiste, diversioniste. Për dëshminë e kryepolicit Demë Demaj, për simulimet e 14 dhjetorit 1979, do rrëfej në ndonjë pyetje tjetër, sepse e tejzgjata këtë përgjigje.

-Në një intervistë keni deklaruar se e dini se kush e vrau Jusuf Gërvallën. Çfarë informacioni dispononi që ju ka çuar në këtë përfundim? Keni ndonjë dokument?

I. Kelmendi: Po, e kam thënë më shpesh se njëherë, sepse kryehetuesi gjerman dhe gjatë procesit gjyqësor në vitin 1991 në Gjermani, ka rezultuar se vrasës është Riza Salihu (i Mushitishtit). Shoqërues i tij duhet të ketë qenë farefisi i tij, Haxhi Demiri (gjithashtu nga Mushitishti, me banim në Zvicër). Edhe kryetari i trupit gjykues ishte i bindur. Unë isha dëshmitar në atë proces gjyqësor. Proces i ndërrprerë, me arsyetim se dëshmitarët nga Jugosllavia nuk mund të silleshin në gjykatë.

- Konspiracione janë thur edhe rreth jush, dilema rreth jush si “i involvuar” janë ngritur edhe nga vetë anëtarët e familjes Gërvalla. Madje, nis e sos, e theksojnë se ju nuk keni qenë i parapëlqyer i Jusuf Gërvallës. Pse i gjithë ky tym e mjegull?

I. Kelmendi: Vetëm ata që nuk kanë pasë e nuk kanë njohur për veprimtari të shërbimeve jugosllave, mund të krijojnë hamendësime, sepse lufta speciale, diversioniste, e atyre shërbimeve ishte terrorizuese për ata që i kishin shënjestër, meqë mashtronin shumë veta me shpifjet e tyre. Para rreth 15 vjetëve UDBashi, Mehmet Hasku, pati lut të takohemi. Në prani të shumë vetave u takuam në fshatin turistik “Guri i kuq”, në Kuqishte të Rugovës. Ai rrëfeu për detaje si e kishte shpërdor Hysen Gërvallën, për të përhap shpifje kundër meje. Pati kërkuar falje. Por, pikant që mendimi i tij: “Habitëm si e ke mbijetua luftën tonë speciale. Normale ka qenë të të vriste ndokush, të vrisje ndokënd apo të bëje vetëvrasje.” [perifrazim]

Duke anashkaluar për një moment modestinë, ekziston një urti popullore: “Pas atit ngritët kurrjavë, e jo pas magarit”. Vetëm djemtë e Jusufit, Premtoni dhe

Ergoni nuk kanë folë e shkruar, publikisht. As fëmijët e Bardhoshit. Përndryshe, Hyseni, Suzana, Donika, kanë shkretuar më shumë se mjaft.

Jusufi ka qenë i dënuar të më kishte bashkëveprimtar, sepse në krejt Gjermani nuk di të ketë njohur bashkatdhetar, që kishte të mbaruar gjimnazin. Unë e doja dhe respektoja edhe kur hidhërohej me mua.

E kam rrëfye në romanin “Atentatet” dhe në librin “Gjurmë dhe fërkem” krejt sinqerisht bashkëveprimtarinë tonë. Shkrimtari Adem Gashi, redaktor i dy librave të mi, pati shkruar se kam rrëfye me sinqeritet fëmije.

Kësaj radhe, për këtë tematikë po e mbyll me citimin e fragmentit fillestar të letrës, të cilën Jusufi ma ka dërgua dy ditë para martirizimit, më 15 janar 1982:

“I dashur shok Ibrahim,

Me bisedën që patëm në dasmë, unë në njëfarë mënyre u tregova i padrejtë ndaj teje. Por, dubet ta kesh kuptuar që gjaknxehtësinë time mund ta zbrazja vetëm mbi një shok me të cilin nuk kemi pasur kufij. Arsye për të qenë aq gjaknxehtë, mbase nuk kam pasur. Puna e Organizatës në të cilën bëj pjesë nuk shkon aspak keq. (...)

Të fala vëllazërore e revolucionare

J.G.

15 janar 1982”

-Ju gjithmonë flisni për të infiltruar në këto organizata. A keni fakte se në cilën organizatë ka pasur më shumë të infiltruar?

I. Kelmendi: Fakte?! Se mos ishin shërbimet jugosllave aq diletante, sa t'i dekonspironin pjesëtarët dhe spiunët e tyre?! PKMLSHJ e kishte themeluar kryeUDBashi Abdullah Prapashtica, shefi i Drejtorisë së UDB-së për mbikëqyrje të Universitetit në Prishtinë. Ka kuptim me kërkua të penetruar aty?

Ta zëmë, Riza Salihu ishte bërë “yll” i patriotizmit jugosllav me zënkën që kishte pas me “ustashë” kroatë. Në korrik 1980 policia gjermane e ka arrestua në flagrancë.

Për Jusuf Buxhovin më ka tregua kryeUDBashi Shefqet Hashani, në prani të Jusufit, kur rastisi të takohemi në panair të librit në Frankfurt, në tetor 1979, pranë standit të “Rilindjes”.

Për SN jam bindur përfundimisht në vitin 2007, kur ka rrëfye kryepolici Demë Demaj (i Katunit ri, Pejë), i angazhuar në Prishtinë. Ai e ka komanduar policinë natën e 14 dhjetorit 1979, kur kryeUDBashi Ibush Kllokoqi e ka urdhërua, sepse duhej të arrestohej SN. Gjithë ai aksion ka qenë vetëm simulim. Për Enver Hadrin ka informuar edhe kryeUDBashi Shefqet Hashani. Të tjerët i kam dyshuar duke ua analizua angazhimet subverzive e komplotiste.

-Kush është Shefqet Hashani dhe sa janë relevante të dhënat e tij, sidomos kur flisni për Jusuf Buxhovin, i cili në një intervistë, madje ju akuzoni edhe për shpifje. Pastaj, po ashtu akuzoheni

edhe për shpifje kundër Enver Hadrin. Të paktën, ky i fundit konsiderohet se u vra apo u aksidentua në një atentat të mirëkoordinuar nga SDB?

I. Kelmendi: Siç rrëfeva shkarazi për Shefqet Hashinin, ai është i lindur në fshatin Greme të Ferizajit. Ka qenë mësues në vite të 1960-ta. Ka kaluar në UDB në Ferizaj pasi ka bërë specializim në Beograd. Ai në vitin 1974 ka qenë njëri nga 5 kryeshefat e UDB-së së KSA të Kosovës, siç ka rrëfye ai, meqë UDB-ja paskësh qenë e sistemuar në 5 drejtori. Drejtorja e 5-të ka pasë mbikëqyrjen e emigracionit. Aty ka qenë shef Shefqeti. Në fund të vitit 1977, Shefqetin e kanë emëruar sekretar të parë në ambasadën jugosllave në Gjermani Perëndimore. Në vjeshtë 1978 e kam takuar për herë të parë në Klubin Shqiptar në Dyseldorf. Ai kishte njohje me bashkatdhetarë të Komunës së Ferizajit, të cilët ishin bërthama e Klubit. Shefqeti i përkrahte, meqë konsullata jugosllave në Dyseldorf nuk lejonte Klubi të quhej Klub shqiptar. Insistonte të quhej jugosllav. Diplomat në konsullatë jugosllave në Dyseldorf ishin edhe Zenel Syka i Gjakovës dhe Maxhun Raci i komunës së Klinës. Ata dy dhe Jusuf Buxhovi i terrorizonin bashkatdhetarët për emërtim të Klubit. Shefqeti i pati bërë zap.

Enver Hadrin e kanë vra kolegët e tij serbë...

KryeUDBashi Shefqet Hashin ka rrëfye për konfliktin që kanë pasë me Beogradin, kur UDB-ja e Kosovës është riorganizuar sipas autonomisë kushtetuese të vitit 1974. Beogradi ia ka dhanë UDB-së në Prishtinë listën e spiunëve në botë të jashtme, që aty e tutje duhej të paguheshin nga buxheti i Kosovës. Paga për Enver Hadrin kishte qenë e lartë. Prandaj, Prishtina ka refuzuar t'ia paguante pagën atij mjerani...

Shefqetin e kanë burgosur në maj 1981 në aeroport të Beogradit dhe në Beograd e kanë gjykuar 8 vjet e gjysmë burg. I ka vuajt krejtësisht.

Komisioni qeveritar Republikës së Kosovës ia ka njohur statusin e të burgosurit politik dhe e ka kompensuar financiarisht.

Fatkeqësisht, televizionet kanë refuzuar ta intervistojnë, edhe pse Shefqeti ka shpreh gatishmëri.

- Ju keni njohur Jusuf Gërvallën dhe Kadri Zekën. Dysohet se kishte një "luftë të ftohtë", pra në heshtje në mes tyre, se kush ta marrë primatin e aktiviteteve në emigracion. Ai kanë bërë hije njëri-tjetrit, apo thjesht një veprimtar ndeshej me një intelektual të kalibrit të Jusuf Gërvallës? Në sytë e Ibrahim Kelmendit, cili ishte më militant dhe cili ishte më meditant?

I. Kelmendi: Singerisht janë shpifje ordinere që i kanë përhapë ca "tifoze" të Jusufit. Nga prilli 1981, kur kemi fillua më thirrje e organizim të demonstratave, Jusufi mori përsipër të formulonte thirrje dhe traktet që i shpërndanim, Kadriu të përgatiste fjalimet, unë kisha aspektin e organizimit dhe foljen në gjermanisht në demonstrata në Gjermani. Jusufi është angazhuar me tërë qenien të përgatisë edhe organin "Liria" të OMLK-së. Vetëm në tetor 1981 deri në fillim të janarit

1982 qe pezulluar bashkëpunimi mes Jusufit dhe Kadriut, për shkak të komplotit nga SN.

Për bashkëveprimtarinë e Jusufit me mua rrëfeva shkurtimisht.

Nuk kishte nevojë për garë për primat edhe po të donim, sepse LNÇKVSHJ nuk kishte anëtarë, as OMLK, ndërsa FKP e kishte ngri botimin e “Bashkimit” dhe të zgjerimit të radhëve në janar 1981, për hir të bashkimit.

Unë po se po, por edhe Kadriu, ishim të gëzuar që e kishim Jusufin për të na përgatit shtyp cilësor.

-Si u organizuan bisedimet për bashkimin e organizatave dhe cilat ishin pengesat kryesore që hasët? A u bashkuan këto organizata më 16 janar 1982? Çfarë ndodhi më pas?

I. Kelmendi: Në qershor 1981, pasi filluan pushimet verore, ne prandaj i ndërpremë demonstratat e tubimet. Kadri Zeka na i prezantoi “Tezat e frontit për republikën e Kosovës”. Ia kishin dërguar ata të udhëheqjes së OMLK-së nga Kosova, me arsyetim se atje ishte gjendje e jashtëzakonshme dhe nuk mund të gjendeshin njerëzit kompetentë për bisedime. I mbajtëm një mori takimesh, sepse edhe Jusufi edhe Kadriu ishin goxha “cikërrimtarë” në parime teorike revolucionare. Donin të bëhej një platformë e përkryer. Në fund të korrikut miratuam finalizimin. Jusufi u mor me redaktim drejtshkrimor dhe me faqosje që t’ua shpërndanim bashkëveprimtarëve për diskutim, sepse na duhej mendimi dhe aprovimi i “klasës punëtore”.

Jusufi pati kërkuar bashkimin e miratuar ta shpallte publikisht veterani SN.

Vetëm në fillim të tetorit 1981, Kadriu e Bardhoshi (Gërvalla) munden të shkonin në Turqi, meqë Jusufi nuk kishte pasaportë për të shkuar. Fatkeqësisht, në vend që SN dhe Kadriu të merreshin vesh, ata grinden mes tyre. Pason ndërprerje e bashkëpunimit mes Jusufit dhe Kadriut. Për atë ndodhi ka shkruar vetë Jusufi në kryeartikull të të “Zërit të Kosovës”, në numrin e parë, si organ i LNÇKVSHJ-së, i botuar në nëntor 1981.

Fatmirësisht gjatë dasmës së Kadriut me Saime Isufin, Jusufi e Kadriu më 2 janar 1982, u sqaruan dhe pajtuan. Në ndërkohë në arkiv të Ministrisë së jashtme të Shqipërisë është zbulua radiogrami i 16 janarit 1982, dërguar nga ambasada shqiptare në Turqi. Aty është informimi i diplomatit Bujar (Kadri) Hoxha, i cili informon Tiranën se atë ditë Abdullah Prapashtica ia kishte dorëzuar kopjen e marrëveshjes për bashkim në mes të LNÇKVSHJ-së dhe PKMLSHJ-së, të firmosur nga SN dhe Abdullah Prapashtica.

Duke mos e pasë atë informim, Jusufi, Kadriu dhe unë e kemi bërë bashkimin e organizatave tona, më 17 janar 1982. Fatkeqësisht protokoli dhe informimi që duhet t’i kenë përgatitur Jusufi dhe Kadriu, duhet të jenë bastisë nga policia gjermane sapo kanë ndodh atentatet dhe ende nuk janë bërë publike.

-Mund të na tregoni më shumë rreth takimeve dhe ‘marrëveshjeve’ të arritura në Stamboll në vitin 1982?

I. Kelmendi: Për takimin në Stamboll në tetor 1981 nuk di të informoj konkretisht. Për takimin tonë në Untergruppenbach (Gjermani), sapo rrëfeva se e kemi bërë bashkimin në Lëvizje për Republikën e Kosovës, më 17 janar 1982.

-Cilat janë pistat që duhet të fokusohet policia gjermane për vrasjen e Jusf Gërvallës dhe si mund të zgjidhet kjo e enigmë e vrasjes së trefishtë?

I. Kelmendi: Fatkeqësisht institucionet gjermane po simulojnë sikur nuk po mund t'i zbardhin vrasjet e Vëllezërve Jusuf e Bardhosh Gërvalla dhe Kadri Zeka!!

Ka pasë spekulime se institucionet jugosllave dhe gjermane kanë bashkëpunuar, prandaj duan ta arkivojnë si rast i pa zbuluar.

Fatkeqësisht, as familjarët dhe shtetet tona nuk po janë të interesuara për t'i zbardh ato atentate.

-Si erdhi deri të L.PK-ja dhe cilat të arriturat më të mëdha të saj, por edhe mosmarrëveshjet më të theksuara?

I. Kelmendi: Fatkeqësisht pos atentateve fizike, më 17 janar 1982, na ndodhen edhe komplotet pasuese organizative. Ceremonia mortore zgjati gati tre javë, sepse Suzana, bashkëshortja e Jusufit, pati angazhuar avokat të merrte leje në konsullatë jugosllave në Shtutgart për t'i transportuar kufomat për varrim në Kosovë. Qysh në fillim të ceremonisë mortore, SN e imponoi marionetën e UDB-së makedone, Nuhi Sulejmanin, si "kryeplak". Ai jo vetëm që ishte gjysmanalfabet, por u bë edhe arrogant. Pas pak ditëve u bë udhëheqës dhe trashëgimtar organizativ i Jusufit, "ylli" i ri i LNÇKVSHJ-së, Xhafer Durmishi, që e mbante nofkën "Skënderi", me myhyr të sulltanit SN. Sulejmani dhe Xhefer Durmishi ("Skënderi") mundoheshin të provokonin zënka fizike gjatë ceremonisë mortore, në shtëpi të Gërvallëve. I trembesha, sidomos Naim (Smajl) Haradinajt, sepse ishte i ri i vrullshëm. Deri më 5 shkurt 1982 u sfiduan ata komplotistë. Kryem varrosjen në Shtutgart.

Më 17 shkurt 1982 u bë publike simulimi i bashkimit të LNÇKVSHJ-së dhe PKMLSHJ-së. Për këtë simulim mungon radiogrami nga Ambasada shqiptare në Turqi, siç kishte ndodh më 16 janar 1982. Emri i organizatës: Lëvizja për Republikën Shqiptare në Jugosllavi (LRSHJ) apo Lëvizja për Republikën Socialiste Shqiptare në Jugosllavi (LRSSHJ).

Më 15 maj 1982 simulohet bashkimi mes LR(S)SHJ-së dhe OMLK-së inekzistente, e cila tashmë përfaqësohet nga Xhafer Shatri, i cili ishte "arratisur" nga burgu i Prishtinës. Edhe në monografinë për OMLK, Mehmet Hajrizi informon se më 17 janar 1982 ka përfundua ekzistimi i OMLK-së...

Rreth emri të organizatës së re pati plas konflikti i parë mes SN e AP. Por edhe rreth mënyrës së bashkimit, meqë SN thotë se aty e tutje nuk kanë organizuar më

subjektet që ishin “bashkuar”. AP thoshte se PKMLSHJ do ta ruante organizimin dhe do ta luante rolin si pararojë komuniste.

Në qershor 1983 mbahet tubim me rreth 65 bashkëveprimtarë. Vendoset të përjashtohet “krahu” i AP (PKMLSHJ).

Në dhjetor 1983 plas edhe konflikti mes SN dhe Xhafer Shatrit, i cili na shkaktoi edhe të vrarë e të plagosur. Në prill 1984 largohet edhe “krahu” i SN (Xhafer Durmishi, Milaim Zeka, Xhevat Ramabaja, Fazli Mema, Hafiz Gagica...).

Në vitin 1996 (vetë)largohet Xhafer Shatri. Në mars 1987 (vetë)largohet edhe “krahu” i Hasan Malës, sepse u diskreditua me flamurin jugosllav në ballë të demonstratave të tyre, i ngritur me “këshillë” të sigurimsit, UDBash Ajët Haxhia...

Në korrik 1997, Lëvizja mban Mbledhjen e parë të përgjithshme, e cila vendosi ta përshtat emrin: Lëvizja Popullore për Republikën e Kosovës (LPRK) dhe miraton Programin e Statutin e munguar deri atëherë, duke u bazuar në “tezat”, që i kishim miratuar në korrik 1981.

Më 3-4 tetor 1991 mbahet Mbledhje e Tretë në Ujmir të Klinës. Kryetar zgjidhet Gani Sylja. Ajo Mbledhje vendosi që anëtarët e moshës vitale të shndërrohen në guerilë çlirimtarë. Por, meqë Gani Sylja, Hydajet Hyseni, Mehmet Hajrizi... dezertojnë, - sepse LDK u ofron favore, - nuk u realizuan vendimet e asaj mbledhjeje.

Më 26-27 korrik 1993 mbahet në Prishtinë Mbledhja e Katërt. Ajo vendosi formimin e krahut të armatosur çlirimtar dhe e ndryshon emrin në: Lëvizja Popullore e Kosovës (LPK). Meqë Lëvizja në Kosovë goditët rëndë nga arrestimet dhe përndjekjet policore, organet e LPK-së, Dega jashtë vendit, e marrin udhëheqjen, siç ishte e normuar në Statut. Në dhjetor 1994 Këshilli i Përgjithshëm (KP) i LPK vendos formimin e Fondit Vendlindja thërret, dhe Sektorin e Rëndësi së Veçantë (SRV). KP e ngarkon Kryesinë e tij t'i emëron tre veta në SRV, për shkak të ndjeshmërisë konspirative. Kryesia i cakton Ali Ahmetin, Azem Sylën dhe Xhavit Halitin. Më 17 nëntor 1994 Kryesia e KP të LPK-së (me prani të katër anëtarëve, nga nëntë që i kishte Kryesia) vendosi emërtimin: Ushtria Çlirimtare e Kosovës (UÇK). Njëherit miratoi Shtabin Qendror, me “koordinator” Nait Hasanin, anëtarë Xheladin Gashi, Rexhep Selimi, Selim Bashota. Duhet të kenë vendosur që anëtarë të atij Shtabi Qendror të ishin edhe tre anëtarët e SRV-së, Aliu, Azemi, Xhavit.

Fatkeqësisht ai Shtab Qendror dhe Kryesia e sabotojnë dhe komplotojnë zgjerimin dhe konsolidimin e UÇK-së, prandaj marsi 1998 na gjeti pa ushtri, të paktën me 100 ushtarë, as pa asnjë shtab qendror apo të përgjithshëm...

- Nga të gjithë të intervistuarit, që janë pjesë e proceseve dhe e lëvizjeve klandestine e njohin Nait Hasanin si koordinator, të cilin nominim ju e fusni në thonjëza. Pse? Pastaj çfarë quani sabotim, meqë edhe bashkëluftëtarët thonë se nuk janë shpërndarë mjetet materiale sa dhe si duhet, mungesa e armatimit? Po ashtu, flitet për një reagim edhe të Adem Jasharit, pastaj

burgosja dhe rënia e disa nga djemve më të spikatur, me të cilët edhe Qerim Kelmendi kryente aksione. Ku fillon filli i së keqes, cila është e vërteta, apo janë vetëm spekulime?

I. Kelmendi: Përgjithësisht unë nuk jam marrë me organizimet në Kosovë, sepse nuk mendoja se kanë nevojë për udhëzime e udhëheqje nga unë. Tjetra, unë kisha shumë angazhime për t'u marrë me informim të gjermanëve, sidomos të funksionarëve qeveritarë. Kisha edhe angazhime për përgatitje e shtyp të organit “Zëri i Kosovës”, sepse atëherë nuk kishim pajisje kompjuterike për ta përgatitur vetë. Fatmirësisht kolegët gjermanë të studimeve kishin shtypshkronjën e tyre dhe na ndihmoni ta shtypnim “Zërin e Kosovës” me pagesë simbolike, meqë na lenin të merreshim vetë me punët në shtypshkronjë në Bochum, jashtë orarit të tyre të punës. Rinia jonë në Bochum e rrethinë kishte vullnet për t'i bërë ato punë.

I rashë “trup nga Kina” për të dalë te Naiti.

Në verë 1996, Kryesisë së Nëndegës së LPK-së në Gjermani i patën ardhur kërkesa nga “grupet guerile” të Drenicës, Llap/Gollakut, Dukagjinit për ndihma financiare, meqë nuk po i përkrahte askush. “Korrierë” që i prunë ato kërkesa ishin Ali Ramaj, Sabri Kiçmari, Ramiz Lladrovci, Sali Kelmendi. Pra, ishin vetë Adem Jashari, Zahir Pajaziti, Adrian Krasniqi, edhe Qerimi, që na përgjërroheshin për t'i ndihmuar që të kenë kushte minimale për të kryer aksione guerile. Kryesia, e cila përbëhej nga Fehmi Lladrovci, Xhemajl Fetahaj, Sabri Kiçmari dhe të tjerë, u dërgoi ndihma modeste. Pas pak ditësh, Kryesia më thirri të jepja llogari, meqë mendonin se unë jam ai që nuk merakosesh për ta zbatuar “centralizmin demokratik”. Që do të thotë se, ndihmat UÇK-së në Kosovë duhet të dorëzoheshin te kryetari i Këshillit të Fondit, Jashar Salihu, apo të arkëtari i Kryesisë, Gafurr Elshani. Siç do ta mësoi gjatë gjyqit që ma bëri Kryesia, të gjitha financat që i grumbullonim, i dorëzoheshin Xhavitit, që ai t'ia përcillte UÇK-së. Në pyetjen, se cilës UÇK po i dërgonte Xhaviti, kur ato tre krahina kishin kërkuar ndihma nga Nëndega në Gjermani, vetë Xhaviti pati thënë se “nuk ndihmohen me ndihma financiare komitetet që nuk pranojnë t'i subordinohen Shtabit Qendror...”. Kryesia ma pati dhënë një “vërejtje me shkrim”. Por, edhe unë mbajta qëndrim: “Nëse do na kërkojnë prapë, do t'i ndihmojmë, prandaj duhet të financohen të gjithë, përmes të ashtuquajturit centralizëm demokratik.” Ato që i përjetova në atë mbledhje ia pata rrëfyer Jasharit, por i pata paraqitur edhe në Këshill të Përgjithshëm (KP). Nga vera e vitit 1996 deri në dhjetor 1997 në KP kishim debate për sabotimet që po i bëheshin UÇK-së.

Tani, akoma më konkretisht, lidhur me Naitin: kur u bë publik arrestimi i Naitit, në fund të janarit 1997, dhe funksioni i tij në UÇK, rastisi të jemi mysafir i Këshillit Popullor në Shafhausen të Zvicrës, i cili i kishte anëtarë Xhavit Hoxhën, Jashar Salihun dhe të tjerë. Por anëtarë ishte edhe një farefis i Naitit, emri i të cilit nuk po më kujtohet. Diç si Shafit duhet ta ketë. Por u kujtohet tjerëve. Ai pati shpërthye: “Atë spiun e keni ba komandant të UÇK-së?!” Të gjithë u stepem. E lutnim të mos fliste jashtë atij Këshilli. Unë e keqkuptova si rrjedhojë të ndonjë

konflikti farefisnor, prandaj nuk e mora për të vërtetë. Por, ndërkohë i sforcova hetimet, pa u penguar se disa ndiheshin të bezdisur nga vëzhgimet e mia. Bile, Xhaviti, në mbledhje të KP më 9 maj 1998, u mbrojti nga ca akuza që ia bëra: “Je ba si hetuesit e UDB-së”.

Qysh në shkurt të vitit 1998 pata krijuar dyshimin se Shtabi Qendror, pas arrestimit të Naitit, nuk funksiononte as si deri atëherë, meqë anëtarët tjerë, Xheladin Gashi, Rexhep Selimi, Sokol Bashota ishin në arrati. Spekulohej se edhe Zahiri ishte anëtar, por ishte mashtrim, meqë tashmë Zahiri ishte vra dhe nuk mund t’i demantonte.

Duke i njohur goxha shumë zhvillimet e brendshme të UÇK-së, kam pas filluar moti me i përdor thonjëzat për Naitin dhe të tjerë “liderë” të UÇK-së. Për Azem Sylën më shumë se njëherë kam thënë e shkruar, kush e ofron vetëm në provë se atë e kemi emëruar, zgjedh apo caktuar për komandant të përgjithshëm, do i jap shpërblimit maksimal, për aq sa do kem mundësi financiare.

Pasi e kam lexuar aktgjykimin e Naitit me “grup” (të dhjetorit 1997, lëshuar nga Gjykata në Prishtinë), m’u patën shtua dyshimet. Pas lufte, me shkrim e me gojë e kam lutur Naitin të tregonte, sa ndihma financiare i ka marrë nga Fondi gjatë hapësirës kohore, konkretisht nga fillimi i vitit 1994 deri në janar 1997, dhe kujt ia ka shpërndarë? Dukej se e kishte urdhëruar “kooptuesi” i tij, Xhaviti, të mos informonte, prandaj m’është humbur edhe ajo pak konsideratë që kam pasë për të.s

Me pëlçet zemra kur i kujtoj ankesat dhe kërkesat e Adem Jasharit, kur guerilët e Llap/Gollakut me shkrim na kishin lutur t’ua dërgonim 300 DM në muaj, që të kishin për benzinë kur shkojnë në aksione guerile. Më kujtohet edhe Viti i Ri i 1997 në bazën e UÇK-së në Tiranë. Ishte banesë që e kishte ble Iliri, vëllai i Adrian Krasniqit. Nuk kishin past të holla ta pajisnin me mobile. Ishin vetëm ca shpuza e batanija në dysheme...

-Ju flisni shpesh për rolin e Sabri Novosellës dhe Abdullah Prapashticës në mërgim. Është subjektive apo objektive qasja juaj ndaj tyre? Keni fakte?

I. Kelmendi: Kur rrëfihen përjetimet, ato nuk mund të mos jenë të ndikuara nga subjektivizmi. Për AP është publike se ai është dërguar si 15 -vjeçar në shkollën speciale për t’u përgatitur si kuadër i shërbimeve sekrete. Thuhej se ajo shkollë ishte e vetmja në Jugosllavi dhe gjendej në Novisad. Pasi mbaron 4-vjeçaren aty i vazhdon kualifikimet profesionale në fakultetin përkatës në Beograd. Shikuar në këtë aspekt, duhet të ketë qenë kuadri më profesional në UDB të KSAK-së.

Ai në vitin 1975, ndoshta si 17-vjeçar (meqë ia kam harruar vitin e lindjes), duhet ta ketë “themeluar” PKMLSHJ-në. Kjo duhet të ketë ndodhur nga “detyra e shtëpisë” që duhet t’ia ketë dhanë mësuesi i lëndës përkatës që i mësonte UDBashët si duhet të themelonin organizata ilegale, si masë preventive për t’i luftuar armiqët politikë të Jugosllavisë.

Sapo ka mbaruar studimet në Beograd AP është punësuar në UDB në Prishtinë. Nuk më ka rastis të kem lexuar rrëfime të tij, kur e kanë avancuar në kryeshef të Drejtorisë për mbikëqyrje të Universitetit të Kosovës në Prishtinë, por marsi 1981 e gjeti në atë detyrë. Fatkeqësisht, kur duam t'u bëjmë UDBashëve biografi detyrohemi të bazohemi kryesisht në rrëfimet e tyre, meqë tjetër mundësi nuk ekziston, ta zëmë duke pa dosjet e tyre. Se e kanë zënë protestat, demonstratat e rebelimet studentore të pranverës 1981, këtë e ka rrëfyer vetë AP më shumë se njëherë, në kuadër të (vetë)lavdërimit gënjeshtar, se e ka shfrytëzuar atë pozitë për t'i udhëheq studentët. E vërteta është se bërthama e studentëve organizues vetvetiu janë shquar si organizatorë, pa pas asnjëri lidhje me asnjërin nga organizatat klandestine. Pra, të paktë jo ata të natës 25-26 mars 1981, të grumbulluar në dhomën e konviktit të Sylë Mujës me shokë. Në mesin e tyre ishin Ali Lajçi, Bajram Kasumi, Avdullah Tahiri dhe të tjerë. Dhe ata, në mëngjesin e ditës së 26 marsit 1981 duhet ta kenë plasuar publikisht kërkesën Kosova-Republikë, e cili brenda pak ditëve u bë "popullore". Ajo kërkesë na është imponuar edhe organizatave klandestine që në platforma të tyre e kishin bashkimin kombëtar.

Gjatë përkthimeve në gjykatë në Gjermani më ka rastis të jep urdhër gjyqtari që të burgoset polici, i cili ishte thirr dëshmitar. Atë polic e kishin penetruar si informator të kamufluar në skenën e krimit të organizuar në Hamburg, sepse pourvejoheshin dy vëllezër shqiptarë, nga rrethi i Gjakovës, të cilët ishin bërë milionerë në Hamburg. Polici kishte gjetur një të ri rugovas, i lindur në Bllagajë apo Nakëll të Pejës, dhe e kishte mësuar si të merrej me kontrabandim të drogës. Ai krim kishte shkuar deri atje sa ai polic t'i vendoste drogë në auto viktimës së tij dhe kishte sinjalizuar policinë t'ia zinte priten që ta bastiste. Këtë konstatoi gjyqtari kur e mori në pyetje atë polic, prandaj dha urdhër ta arrestonin duke qenë në seancë, me arsyetim se polici, për të dëshmuar suksesin e tij, ka përgatit e shpërdor një viktimë.

Kështu duhet të ketë vepruar edhe AP me anëtarësime fiktive të viktimave të tij, të cilët edhe tani i përdor si dëshmi se PKMLSH-ja kishte anëtarë që janë burgos për veprimtari politike. Por, nëse ndonjë gazetar hulumtues do t'i intervistonte ato viktimë, mendoj se nuk do të dinin të argumentonin, kur, kush, si, pse, i ka anëtarësuar, prandaj u thuheshin shumë proceseve gjyqësore "procesë të montuara politike".

AP duhet të ketë "dezertuar" nga UDB-ja ndoshta në maj 1981 dhe ka qëndruar në Kosovë deri në korrik 1981, kur duhet t'i ketë hipë trenit ndërkombëtar, i cili ishte i përditshëm nga Gjermania në Stamboll. Se pse e kanë toleruar AP të "dezertonte" (meqë nuk duhet të ketë qenë i mundur dezertimi pa pasoja ndëshkuese nga shërbimet jugosllave (do të duhej të përgjigjej vetë AP apo ata që kanë më shumë njohuri për mënyrën e funksionimit të atyre shërbimeve). Befasues është fakti, si ia doli të shkonte nga Turqia edhe në Shqipëri, nëse është e vërtetë se ka shkua. Në Turqi, gjoja përmes lidhjeve familjare, e kontakton SN në Ada Pazar. Dhe prej atëherë fillojnë të bisedojnë për bashkim, sikur po

bashkonin kontinente, nëse kemi parasysh kohëzgjatjen e “bisedimeve” të tyre, për t’u finalizuar në datën 17 shkurt 1982, siç rrëfejnë ata, duke publikuar një paçavure që e quajnë marrëveshje për bashkim, e cila është kontestuar po nga ata dy “udhëheqës” pas rreth 4 muajve. Që do të thotë, SN e begenis “komunistin” AP, i cili simulonte të ishte kryetar i partisë inekzistente (meqë partitë duhet të kenë shumë anëtarë dhe të kenë organe...), e emërtuar me emër pompoz PKMLSJHJ, ndërsa Kadri Zekën e kishte refuzuar, duke e (dis)kualifikua si enverist dogmat, siç ka (dez)informua SN pastaj.

Qysh kur jam informuar nga Jusufi se SN e kishin udhëheqës LNÇKVSHJ-në, kam pas keqardhje, meqë nuk kisha mundësi të arsyetoja se si një terezi autodidakt, gjysmanalfabet, të bëhet udhëheqës i intelektualit me ato përgatitje të mëdha profesionale dhe dhunti krijuese letrare. Fatkeqësisht Jusufi, i indoktrinuuar nga enverizmi, e idealizonte edhe atë si “klasë punëtore”...

Meqë Jusufi vuante se nuk kishte kurrfarë komunikimi me “udhëheqësin” SN, jam angazhuar për ta gjet SN në Turqi, meqë kisha shumë fafesis dhe bashkëveprimtarë të shpërngulur nga Kosova në Turqi. Isha edhe vetë rreth tri javë në Turqi gjatë vere 1980. Më rezultoi se ai tashmë në Turqi po merrej vetëm me biznes privat, nuk merren fare me udhëheqjen e organizatës së tij. Këto informime nuk donte t’i besonte Jusufi, sepse e idealizonte udhëheqësin e tij (siç mund të shihet edhe nga letra që Jusufi duhet t’ia ketë dërguar SN më 14 prill 1981, nëse është autentike). Fatkeqësisht SN ka qenë protagonist, që na ka shkaktuar herë pas here grindje, sepse unë mundohesha ta bind Jusufin të fillonte me jetë aktive organizative, duke anëtarësuar bashkatdhetarë, ndërsa ai priste t’i jepte leje e udhëzime SN.

Mendoj se Jusufi duhet të ketë guxuar, - pa marrë miratim nga SN, - të jepte këshilla për formimin e Komitetit të Deçanit gjatë vere 1980. Por uroj të mos ketë qenë shkas që ai Komitet të zbulohen shpejt, për shkak të raportimit që Jusufi duhet t’ia ketë përcjell SN në prill 1981, në kuadër të flirtit të madh mes tyre për rifillimin e komunikimit, meqë arrestimet e pjesëtarëve të Komitetit të Deçanit, i cili veproi në kuadër të LNÇKVSHJ-së fiktive, ndodhën në maj 1981... Që të mos i bie trup nga Kina, siç m’është bërë ves ta (sh)përdori, në vitin 1987, Botuesi “Fokus”, Miku Rasim Selmanaj, ma pati botuar romanin ATENTATET. Kryepolici Demë Demaj, i lindur në katun të ri të Pejës, pasi e ka lexuar romanin e lut kushërinin e tij, Malush Ademaj, të ndërmjetëson për të na takuar, meqë zotëri Demaj e dinte se Malushin e kisha bashkëveprimtar nga viti 1978. Malushi thërret edhe shokun e tij, Bilall Kryeziu, dhe na takon në restorant në Prishtinë. Aty ish-kryepolici Demaj na surprizon me dëshmi të tij për ndodhinë e 14 dhjetorit 1979, kur kryeUDBashi Ibish Kllokoqi e kishte urdhëruar ta përgatitë ekipin e policëve për ta arrestuar në agimin e 15 dhjetorit SN. Ishte edhe rrëfim pikant, i teri simulim, që kishte për qëllim SN ta penetronte në Shqipëri, e prej andej në emigracion. Pra, vetë Ibushi e merr me auto SN dhe e vozitë drejt kufirit të Shqipërisë, ndërsa kolegu i tij, me mbiemër Krasniqi, urdhëron kryepolicin Demaj që ta protokollonte gënjeshtren se SN nuk është gjetur në shtëpi.

Fatkeqësisht, asnjë televizion nuk e ka ftuar Demajn ta paraqiste atë dëshmi të tij. Fatkeqësisht as SN nuk i bëri padi për “shpifje”, siç e sulmonte në rrjetet social, që të zbulohej e vërteta gjatë hetimeve dhe procesit gjyqësor.

Nga ai moment unë u vura PIKË (të madhe të shtypit) dyshimeve të mia të deriatëhershme, duke pranuar të vërtetën e hidhur se SN paskësh qenë marionetë klandestine e UDB-së. Prandaj, na i ka shkaktuar gjithë ato komplete, vrasje, plagosje, nga fundi i prilli 1981, deri kur u (vetë)largua nga Lëvizja në prill 1984, pasi na i shkaktuan dy plagosje gjatë manifestimit në Dyseldorf. Protagonist konkret i atij krimi ishte Milam Zeka.

-Meqë e përmendët Komitetin e Deçanit, njëri nga ish-punëtorët e sigurimit sekret të ish-regjimit, Mehmet Loci, në një intervistë, në mes tjerash provoi të hedhë baltë mbi këtë grup, me theks nënvizoi se kishte të infiltruar, madje një me gradë shkencore. Nuk po i marr si të mirëqena deklaratat e tij, por meqë ju shtroni dilema edhe për disa personalitete të tjera, cili është mendimi juaj?

I. Kelmendi: E dëgjova tymnajën e Mehmet Locit. Intervistuesi Panduri nuk e pat lënë ta rrëfen deri në fund atë tymnajë. Por unë nuk e kam pasë të qartë, kur jam informuar, si paskësh dhënë udhëzime Jusufi që të formohet ai Komitet, kur vetë Jusufi në Perëndim nuk e ka anëtarësua asnjë bashkatdhetarë deri në dhjetor 1981, sepse mendonte që nuk kishte të drejtë të anëtarësonte pa i dhanë leje udhëheqësi SN. Ja çfarë pyetje duhet t'i ketë bërë Jusufi me letrën e 14 prillit 1981 SN:

“...në rrethinën e Shtutgartit janë një 7-8 shokë të gatsbëm e të përshtatsbëm për punë patriotiko-revolucionare. Ata presin ndonjë orientim nga unë. Po unë duke qenë dhe vetë në mjegull për gjendjen time, nuk kam dashur t'i ngashënej e pastaj t'i lë në gjysmë të rrugës. Prandaj u kam folur për gjëra të përgjithshme në çështje të organizimit, të propagandës dhe të agjitacionit si dhe kam bërë përpjekje për t'ua dhënë elementet e domosdoshme shkencore të historisë kombëtare dhe të lëvizjes komuniste shqiptare e ndërkombëtare. Janë punëtorë dhe ma ka marrë mendja se në radhë të parë u duhet një ngritje e tillë ideore, politike e shkencore.”

Ndoshta ti ke informim, nëse ndonjëri nga të burgosurit e Komitetit të Deçanit e ka komentuar Aktgjykimin e tyre, meqë aty janë rrëfime në detaje, sikur ndokush prej tyre të ketë mbajt ditar.

Thuhet, kur të hup malli, të hup shpirti, prandaj druaj se Jusufin e ka informuar detajisht ndonjëri i Komitetit, Jusufi ia ka përcjell SN, siç ka vepruar ta zëmë me një raport, i cili i ka 3.424 fjalë dhe mban datën e 31 korrikut 1981.

Gjithsesi, po me habit fakti se asnjëri nga ata të Komitetit nuk reflekton, çka nëse LNÇKVSHJ ishte formuar nga UDB dhe një terzi halldup ia kishte dalë t'i mashtronte e viktimizonte gjithë ata intelektualë? SN ia kishte dalë t'i përvetësonte të paktën DY MILIONË dollarëve amerikanë, të cilat KQ i PPSH-së ia ka dhanë ndihma LNÇKVSHJ-së; në vitin 1981 dymijë dollarë kishin fuqi

të madhe blerëse (atëherë një KË rrymë në Gjermani kushtonte rreth 2 centë, tani kushton rreth 40 centë)...

-A e konsideroni veten pjesë të themelimit të UÇK-së? A ka pasur grup gueril të UÇK-së që ju keni komanduar?

I. Kelmendi: Vendimin për themelim e ka marrë Mbledhja e Katërt e Lëvizjes, e mbajtur me 26-27 korrik 1993, në shtëpinë e prindërve të Fatmir Brajshorit në Prishtinë. E njëjta mbledhje e ka ndryshuar emrin e Lëvizjes, nga LPRK në LPK. Meqë pas Mbledhjen pasuan arrestime e përndjekje të mëdha, ishte Këshilli i Përgjithshëm (KP) i LPK-së në Emigracion që duhej të merrej me jetësimin e atij vendimi. Prandaj, në fillim të dhjetorit 1993 KP vendosi të themelonte Fondin Vendlindja thërret, për të grumbulluar ndihma financiare për UÇK. Njëherit formon edhe SRV, i cili duhet të ndihmonte në krijimin e lidhjeve mes grupeve guerile që ishin formuar qysh nga tetori 1981, siç kishte dhënë udhëzime Mbledhja e Tretë, e mbajtur në Ujmir të Klinës.

Unë atëherë isha vetëm anëtarë i KP të LPK-së dhe anëtar Kryesie i Nëndegës së LPK-së në Gjermani. Si të gjithë anëtarët e atëhershëm të LPK-së, edhe unë isha bashkëthemelues i UÇK-së, sepse i kishm përfaqësuesit në Mbledhjen e Katërt. Unë nuk kam komanduar asnjë grup gueril të UÇK-së, sepse nuk kam pasur dhunti përkatëse për të qenë komandant.

-Kur dhe kush e kyçi vëllain tuaj, Qerim Kelmendin, në UÇK? Cilat ishin vështirësitë për aksionet e para të UÇK-së kur mori pjesë Qerimi me grupin e tij?

I. Kelmendi: Nuk i di detajet. Më mirë të merret për bazë një biografi telegrafike që ka publikuar me rastin e vrasjes së Qerimit, vëllau Mani.

Me Qerimin pata mundësi kontaktimi në janar 1992, kur ai, Ilir Krasniqi, Sali Kelmendi dhe të tjerë u arratisen nga Kosova në Shqipëri për të marrë armë. Me atë rast jam ndie i detyruar t'i shpërdor mjetet financiare që m'i kishin besuar disa shokë, për të bërë biznes me shtëpi private botuese (e para në Shqipëri), që të financoj qëndrimin e Qerimit me shokë (edhe të Kadri Veselit) dhe t'u jap të holla për t'i paguar armët që i gjenin. Atëherë çmimi i armëve në treg të zi ishte i lartë. Njërin kallash nga ata Qerimi ia ka dhuruar Sokol Bashotës. Pas ca kohëve e ka gjet në strehimore të Zahir Pajazitit, meqë i kishte bërë gërvishtje identifikuese. Zahiri e ka informuar se e kishte ble nga Sokoli për 1200 DM...

-Ju keni qenë pjesë themeltare e LPK-së, ndërkohë përmendët Kadri Veselin, të cilin e paskëshit ndihmuar edhe atë për qëndrim në Shqipëri. Si e keni njohur atë? A ka qenë faktor brenda organizatës? Po Hashim Thaçin kur dhe si e keni njohur?

I. Kelmendi: Kadriun e kam njohur vetëm nga prezantimi që ia ka bërë Qerimi, si koleg i studimeve dhe bashkëveprimtar klandestin. Kur pat emigrua në Zvicër

rrallë e kam takuar dhe nuk jam interesuar të di për veprimtari të tij. Mбай mend ta kem lut kryeredaktorin e “Zërit të Kosovës” (ZiK), ta angazhon Kadriun në redaksi, sepse më dukej se po jeton i izoluar dhe më vinte keq për te, meqë pata krijuar respekt për te gjatë bashkëqëndrimit në Tiranë në vitin 1992.

Hashimin e kam njohur për herë të parë në vitin 1994, si pjesëmarrës në mbledhje të KP. Më pat shkaktuar dhembshuri, sepse më dukej i ushqyer keq dhe fakir në oratori e dituri.

Më ka ardhur keq në qershor të vitit 1999, kur mbajtëm konferencë shtypi në Bundespressehaus në Bonn, ai nuk dinte të thoshte as një fjali të thjeshtë, pa gabime, në gjuhë gjermane, e gati 5 vite i kishte kaluar në Zvicër: atëherë Zvicra shquhej për pagesa të kurseve intensive për gjuhë për ata që fitonin azilin politik. Kësaj radhe mjafton ta përsërit faktin, se jam grind me eporin e Hashimit, Zotëriun serbofil frances D. Arnaud, i cili ishte shëf i Drejtorisë për Ballkanin në DGSE-në famoze franceze (shërbim inteligjent ushtarak, i cili e ka rrolin si CIA në USA). Ai pat arrit në Hotel “Maritim” në Këln, më 9 qershor 1999, sapo i patëm sistemuar Hashimin dhe Bilall Sherifin në atë hotel, të cilin e kishte marrë me qira Kancelari gjerman për t’i strehuar përfaqësuesit e shteteve që merrnin pjesë në Samitin ndërkombëtar për Kosovën. Fal serbofilin Arnaud Hashimi nuk e firmosi “marrëveshjen” në Rambuje, u imponua “kryeministër”, u imponua drejtor i Drejtorisë Politike të UÇK-së, etj., etj. Prandaj “grykata speciale” duhet të merr dosjen e Hashimit në DGSE dhe t’i bën gryqe DGSE-së, nëse Hashimi ka bërë krime, sepse asgjë nuk ka bërë kokë në vete, pa e komanduar serbofili Arnaud...

-Më bëri përshtypje një pjesë e përgjigjes suaj ku thoni: “Njërin kallash nga ata Qerimi ia ka dburuar (e nëmizoj v.i.) Sokol Bashotës. Pas ca kohëve e ka gjetë në strehimore të Zahir Pajazitit. Zahir i ka informuar se e kishte ble nga Sokoli për 1200 DM...”. Është hera e dytë që dëgjoj që Zahir Pajziti ka blerë armë apo logistikë nga anëtarët e Shtabit operativ, apo edhe prej bashkëluftëtarëve. Rasti tjetër më është thënë nga bashkëluftëtarët e Zahirit, se po Zahirit, nga anëtarët e shtabit operativ ka blerë një veturë për të kryer aksione? Si është e mundur kjo?

I. Kelmendi: Për këtë rast të urtit moti përdornin shprehjen, unë të tregoj ukun, ti me flet për fërkemë. Moti e përdor shprehjen e kopjuar nga kryeprokurori amerikan i ZPS-së “ndërmarrje e përbashkët kriminale” (NPK), të cilën ai e ka përdor në aktakuzë të paraqitur në “grykatë speciale” (Dhoma të Specializuara). Përpara i quaja “shtabi i Rognerit”. Pra, xhavita, azema, rexhepa, hashima, naita, sokola..., po i arkivoj si pjesëtarë të të NPK. Nëse do të kisha qenë kryeprokuror i Kosovës, moti do t’u ngritja aktakuzë. Bile edhe do të kisha urdhëruar të hetohet vrasësit e Zahirit, Hakifit dhe Edmondit...

-Cili ishte aksioni i parë i Qerim Kelmendit?

I. Kelmendi: Vërtet nuk di, apo të paktën nuk i kam mbajtur mend, nëse m’i kanë treguar, se me duket, në pleqëri të tanishme po më kujtohet ndodhitë e rrëfimet e hershme, po jo këto të viteve të fundit.

-A planifikonit bashkë aksionet që merrte pjesë Qerimi, apo i bënë vetëm me bashkëluftëtarët e tij?

I. Kelmendi: As nuk kam pasë informacion kur i planifikonin, kush i planifikonte, kur i bënë. Qysh në vitin 1978 jam përcaktuar të mos komunikoj me familjarë, që t’mos u shkaktoj më shumë vuajtje nga UDB-ja që ia delte t’i zbulonte komunikimet.

Pas vitit 1992, Qerimin e kam takuar vetëm në dhjetor 1996, kur shkuam me vëllain Daut (me emër zyrtar Asan, siç na i tredhte emrat ofiqari Vukadin, kur i regjistronte lindjet në “zyrën e vendit” në Zahaq), të përkujdesemi për mjekimin e tij, meqë tashmë bashkëguerilët e kishin sjell në Tiranë për ta mjekuar.

-Thuhet se Qerim Kelmendi është ushtari i parë i UÇK-së, i cili është plagosur. A është e vërtetë kjo dhe kush e sollë në Tiranë?

I. Kelmendi: Po, ashtu kam dëgjuar edhe unë. Por provo pyete Xhavitin apo kUmandant Azemin, sepse ata ishin “bosat” e UÇK-së...

-Është thënë se ju dhe Qerimi mbante takime të shpeshta me Zahir Pajazitin. Në fakt, si ka funksionuar ky rrjet bashkëpunimi me zonat të tjera? A koordinoheshin nga ju, në Perëndim, apo nga i ashtuquajtur Shtabi Operativ i UÇK-së?

I. Kelmendi: Zahirin e kam takuar vetëm njëherë, disa minuta, dy-tre ditë pas Vitit të Ri 1997, në Tiranë, të ulur në muri përball Hotel “Dajti”, pa e ditur se është Zahir, meqë Qerimi e prezantoi si shok të tij, me emrin Ismet. Nuk kemi pasë asnjë bisedë lidhur me veprimtari të tyre.

-Një pyetje shumë themelore; në kohën kur Qerim Kelmendi kryente aksione kundër policisë serbe, cilat kanë qenë bazat e konsoliduara të UÇK-së?

I. Kelmendi: Sa më shumë po gjurmoj në këtë tematikë, më shumë po zhgënjehem. Kam ardhur në përfundim që të gjitha grupet guerile që i kishin formuar anëtarët e Lëvizjes, nga tetori 1991 e këtej, nuk janë lejuar të përfshihen në UÇK-në “zyrtare” që e kishin kap Xhavit Haliti dhe Azem Sylja, të mbështetur nga Kryesia e LPK-së, e që na ka udhëheq deri në maj 1998, kur u mbajt Mbledhja e Gjashtë. Pra, Xhavit dhe Azemi kishin formuar një Shtab Qendror me të kooptuarit Nait Hasani “koordinator” dhe anëtarët: Xheladin Gashi, Rexhep Selimi, Sokol Bashota. Ai Shtab i “komandonte” vetëm rreth 7-8 shokë të tyre. Kjo del edhe nga aktgjykimi i Naitit, me 17 të tjerë, të cilët UDBa e kishte sajuar

si “grup”. [këtu mund të shkarkohet aktgjykimi i Naitit me “grupin”:
https://fjala.info/vendim-i-gjykates-se-prishtines-per-denimin-e-qerim-kelmendit-1997/?fbclid=IëY2xjaëFTejdleHRuA2FlbQIxMAABHcs4KCzMqgVbDMQx-uGKogm0-91mqB2ysNM32dkH4mVhcJcxxksrvIYfgg_aem_OjmONsKmbXjBTnoGK7f_NYQ]

Ai Shtab Qendror u zhbë kur u kidnapua apo arrestua “koordinatori” Nait me 27 janar 1997. Xhaviti dhe Azemi vazhdonin t’i mashtronin shokët e tyre në Kryesi se ai Shtab ekzistonte. Kryesia na mashtronte ne në KP. Fatkeqësisht isha pothuajse i vetmi që i (dis)kualifikoja ato mashtrime, në mbledhjet që merreshin gjatë me sabotimet e komplotet që po i bëheshin UÇK-së.

Që ta përmbyll përgjigjen në këtë pyetje, “gupet guerile” që i komandonin Adem Jashari, Zahir Pajaziti, Adrian Krasniqi dhe të tjerë, nuk quheshin pjesë të UÇK-së “zyrtare”, të kapur nga Xhaviti dhe Azemi dhe as nuk u jepeshin ndihma financiare nga mjetet e Fondit Vendlindja thërret. Fatkeqësisht!

-E kisha fjalën për Bazat e UÇK-së në Kosovë.

I. Kelmendi: Vërtet, unë nuk kam qenë i informuar për ndodhitë e brendshme as të Lëvizjes, as të UÇK-së, meqë të tjerë i kishim të caktuar nga Kryesia e Këshillit të Përgjithshëm të LPK-së, Dega jashtë vendit. Prandaj, nuk kanë vlerë nëse rrëfej nga ato që i kam dëgjuar, ta zëmë nga intervistat që ke bërë Ti me protagonistët përkatës. Por e di që flisim se tre “grupet guerile”, i Drenicës, Llap/Gollakut, Dukagjinit, në verë 1996 kërquan ndihma financiare nga LPK, Nëndega në Gjermani. Kryesia e Nëndegës u dërgoi ca ndihma simbolike. Për atë “faj” Kryesia e Degës më pati thirrë në mbledhje të saj me dhanë llogari. E quajtën shkelje e “centralizmit demokratik”, sepse për ta centralizëm demokratik ishte, ndihmat financiare t’i dorëzohen vetëm Xhavit Halitin dhe ai t’i përcjellë UÇK-së në Kosovë. Fatkeqësisht rezultoi se Xhaviti na kishte livadhisë të gjithëve.

-Atëherë, kujt i përgjigjeshin grupi i Adem Jasharit, i Zahirit, i Adrianit? Dhe, në këtë kohë, kush njihej si UÇK “zyrtare”? Mbi të gjitha, flitet se Azem Sylja ishte Komandant i Përgjithshëm?!!

I. Kelmendi: Sipas vëzhgimeve të mia Ademi, Zahiri, Adriani dhe 90 % e pjesëtarëve të UÇK-së, nuk kanë pranuar të “koordinohen” nga Nait Hasani, marioneta e Xhavitit. Moti e kam dyshimin, Zahirin e ka dënuar me vrasje Azem Sylja, sepse Zahiri, në bisedë që ka pasë me Azemin në fillim të janarit 1997, e ka refuzuar Azemin për komandant të përgjithshëm...

U përgjigja më herët, nëse dikush ofron provë konkrete, kush, kur, e ka emëruar, zgjedh apo caktuar Azemin për komandant të përgjithshëm, ka shpërblim. Nga

procesi gjyqësor në Hagë po kemi rast të informohemi, si janë (vetë) zgjedh pjesëtarët edhe të Shtabit të Përgjithshëm. Dhe, po shpenzohen milona për avokatë, për ta bindur trupin gjykues se UÇK-ja nuk ishte ushtri...

-Po ashtu, te kthebemi te fondi "Vendlindja...". Nga sa thoni më lart, i bie që Adem Jashari, Zahir Pajaziti dhe grupi i Adrianit, nuk janë financiar nga ky fond!! Nga shkonin ato para?

I. Kelmendi: Edhe unë përherë po pyes, cilat "vrime të zeza" i përpinte ndihmat financiare të UÇK-së. Secili anëtar e anëtare i LPK-së në emigracion e kishim obligim t'i jepnim nga 1.000 SFr. / DM në vit, pos 50 DM anëtarësi mujore. Nga vera 1996, me ndërmjetësim të Adem Demaçit, "kryeministri" Bujar Bukoshi ishte zotuar me i dhanë nga 30.000 DM në muaj. Korrier për t'i pranuar ato mjete ishin caktuar Ilmi Muzaqi e Shaban Muja. Ata duhej t'ia dorëzonin Xhavit Halitit. Këto i kam marrë vesh para pak viteve nga monografia "LPK-UÇK", e autorëve Fazli Velia e Sejdi Gega.

Po e përsëris hamendësimin: Shtabit Qendror nuk duhet t'i jenë dhanë më shumë se 70.000 DM nga fillimi i vitit 1994, deri në janar 1997.

Ustah Xhavit e ka pasë sajuar një truk: "me huazime e kemi ndihmuar UÇK-në". Dhe, këtë mashtrim e kemi "hangër". As për bukë për 1400 kryengritës në Tropojë, të ardhur për t'u armatosur në fillim të prillit 1998, nuk ka dhanë financa Xhavit. Ndërkohë, para pak muajsh, u gjeten ca shënime të Isa Elshanit, kujt i kishte dorëzuar DM të tërhequra nga xhirollogaria bankare në Gjermani, meqë Baca Isë ishte kryetar i OJQ-së DVAD e V. dhe kishte të drejtë të tërhiqte mjete financiare nga banka Sparkasse në Bonn. Edhe në fund të vitit 1997, ia kishte dorëzuar Xhavitit 120 mijë DM, nëse e mbajta mend atë shënim. Pra, i janë dorëzuar Xhavitit nga baca Isë, pa qenë të informuar as Jashar Salihu, as Gafurr Elshani, as Xhemajl Fetahaj, që ishte arkatar i Nëndegës në Gjermani. As unë nuk e kam ditë, edhe pse isha anëtar i Këshillit të Fondit.

Kur reflektoj për këto gjera, mrekullohem si vegjelia çlirimtare ka dalë fitimtare jo vetëm kundër Serbisë, por edhe kundër NPK dhe kundër FARK-ut të Bujar Bukoshit dhe Ahmet Krasniqit!

-Në momentin e rënies së Adrian Krasniqit, ishte në aksion edhe Qerim Kelmendi? Cili ka qenë rrëfimi i tij për rënien e Adrianit? Jo një herë është thënë se nuk është dashur të sulmohet pikërisht në atë kohë, meqë stacioni në Klliqinë, thuhet se ishte sulmuar kohë më parë?

I. Kelmendi: Nuk i kam mbajtur mend rrëfimet e Qerimit për atë sulm gueril.

- Këtu më dukeni i pasinqertë, meqë ju konsideroheni si njeri me kujtesë të madhe.

I. Kelmendi: Nuk kam të drejtë edhe unë të jem ndonjëherë i pa sinqertë?!

-Është një përshtypje se me konsolidimin e grupit të furnizimit me armatim, siç ishte Adriani, Qerimi, Iliri, Hyseni dhe Genci, UÇK shënon kthesën më të madhe? Cila është e vërteta?

I. Kelmendi: Sektorin i logjistikës ka filluar të ngritej nga janari 1992, nga Ilir Krasniqi me bashkëveprimtarë, meqë Krasniqët e Vranocit kishin kushërinj që ishin dëbuar nga Kosova në Shqipëri. Ishin Vëllazëria Tafaj në Bajram Curr e Durrës. Në ndërkohë në atë sektor u angazhuan edhe Adrian Krasniqi, Ilir Konushevc, dhe të tjerë bashkëluftëtarë të tyre që i përmende edhe Ti. Ata kishin vullnet e potencial të madh, por nuk kishin mjete financiare, meqë mjetet financiare i zhdukte Xhavitit në “vrime të zezë”, sepse të gjitha mjetet që grumbullonim, i dorëzoheshin Xhavitit që ai t’ia përcjellte UÇK-së në Kosovë. Që do të thotë, ia kishim vjerre në qafë maçorrit koqet e dashit, që t’i ruante...

-Ju dhe Qerimi, jo një herë jeni parë si të rebeluar përbrenda LPK-së, por edhe strukturave të UÇK-së? Cilat kanë qenë përplasjet më të mëdha dhe pse ndodhnin ato?

I. Kelmendi: Përplasjet e para në Lëvizje kanë zanafillë qysh në vitin 1982, kur komplotistët SN, AP dhe Xhafer Shatri u komanduan ta kapnin emigracionin tonë. Por tashmë ato ngjarje janë histori e largët dhe e kam rrëfyer më shumë se njëherë. Përplasjet më serioze kanë ndodhur në verë të vitit 1996, kur u informuam se guerilët e UÇK-së, të komanduar nga Ademi, Zahiri, Adriani dhe të tjerë, nuk ndihmoheshin financiarisht nga mjetet e Fondit Vendlindja thërret. Ajo përplasje ka vazhduar deri në mbarim të Luftës.

Për përplasjet e Qerimit me bashkëveprimtarët e tij në Kosovë, nuk duhet të kem dëgjuar, por për rebelimet e tij kundër Xhavitit, Azemit, Hashimit, isha i informuar nga viti 1996 e këtej.

-Cili ishte roli luanin Xhavit Haliti dhe Azem Sylës në komandimin dhe financimin e UÇK-së?

I. Kelmendi: Fatkeqësisht Xhavit dhe Azemi e kanë kapë UÇK-në qysh në start, me ndihmën e Kryesisë së KP të LPK-së, Dega jashtë vendi. Ata simuluan formim të Shtabit Qendror me marionetat e kooptuara prej tyre. Kryesia dhe Këshilli Qendror i fondit V.Th., në krye me Kryetarin Jashar Salihu, pothuajse 100 % të mjeteve financiare ia kanë dorëzuar vetëm Xhavit Haliti, nga dhjetori 1993 deri në mars 1998. Nga ato ndoshta vetëm rreth 10 % duhet t’i jenë dhanë Shtabit Qendror, për hir të rendit të gjerave, që të mund të vazhdonin sabotimet e komplotet sa më gjatë, pa u zbuluar. Në mars 1998, sapo ndodhi Epopeja në Prekaz, Kryesia u ndërgjegjësua se Xhavit dhe Azemi i kishin mashtruar e manipuluar, meqë as ai Shtabi Qendror, marionetë, nuk ishte më funksional. Prandaj i shkarkuan shokët e tyre, Xhavitin Azemin dhe Aliun nga SRV, të cilët njëheri ishin edhe anëtarë të Kryesisë së LPK-së. Kryesia u përcaktua të

improvizonte shtabin, deri sa t'ia delte me e riaktivizua me kompletim të ri Shtabin Qendror.

Tragjike është se Kryesia as atëherë nuk ia doli t'i disiplinonte anëtarët e saj komplotistë, Xhavitin dhe Azemin. Prandaj i kemi publikimin e Komunikatave nr. 45 dhe 46, të 9 e 16 mars 1998, që nuk përmenden fare martirizimi i Adem Jasharit me familjarë!! Nëse më lejohet të përdor për momentin fjalorin poetik të Poetit Ali Podrimja, as tani nuk ka përdor të marrë përsipër autorësinë dhe publikimin e atyre komunikatave. [faksimilet e atyre komunikatave janë në monografinë LPK / UÇK, të autorëve Fazli Velia e Sejdi Gega.]

Hidhërohem në veten time, pse edhe Jashar Salihu, pos anëtarëve të Kryesisë, i besonte më shumë Xhavit Halitit se mua, meqë unë qysh kur u binda në terren gjatë viteve janar 1991-gusht 1992 se Xhaviti ishte kuadër i UDB-së, i komanduar të bënte komplete në bashkëveprim me Hajdinë Sejdinë, po iu thosha gjithë anëtarëve të Kryesisë dhe bashkëveprimtarëve si Jashar Salihu, se Xhavitin na e kishte penetruar UDB-ja në radhët tona.

Fatkeqësisht, Kryesinë e dëboi nga Tiranë Xhavit Haliti nga mesi i prillit 1998, me kërcënimin se do i thoshte KM Nano t'i dëbonte me polici, duke i shpall "persona non grata". Prandaj, edhe aty e tutje Xhaviti i ka "kullandris" rreth 70 % të mjeteve financiare të UÇK-së.

Që mjerimi të ishte më grotesk, marioneta komplotiste Azem Sylja e kishte shpall veten komandant të përgjithshëm, për çka askush nuk ka provë, kush e ka emruar apo zgjedhur, nëse anashkalojmë komandën që duhet ta ketë dhënë UDB-ja e Beogradit.

-Këto janë akuza të rënda si ndaj Xhavit Halitit dhe Azem Sylës. Për të parin thoni se "na e kishte penetruar UDB-ja në radhët tona". Për të dytin, lëni të nënkuptoni që mund të ketë marrë "komandën që e ka dhënë UDB-ja e Beogradit". A është kjo pasojë e perlasjeve të hershme dhe të mëvonshme, kur juve ju akuzon Xhavit Haliti për tentim atentati, me pagesë. Ose e kam keqkuptuar unë.

I. Kelmendi: Këto akuza i kam ngritur edhe në Këshill të Përgjithshëm, qysh në vitin 1996.

Në vitin 1991 deri në gusht 1992 kam qëndruar në Tiranë. Aty i kam vuajt komplotet e Hajdin Sejdisë dhe Xhavit Halitit. Qysh atëherë e kam pasë krijuar bindjen se janë dërguar nga Beogradi për t'i bërë ato komplete që të nxitin në Shqipëri urrejtje kundër "kosovarëve". I informoja ca bashkëveprimtarë që mendoja se duhet t'i informoj. Fatkeqësisht, përditë e më shumë po me rritet dyshimi edhe ndaj atyre që ishin marioneta të Xhavitit, të subordinuara nga shërbimet serbe.

Për Azemin po përtoj me harxhua fjalë. Është rast tragjik. Më vjen keq që na ka ra hise...

-Në prill të vitit 1998 ju kam takuar në Tropojë, në Vuçidol. Ju ishit angazhuar për furnizim me armë, por në një fjalim tuaj para ushtarëve të UÇK-së, atëherë, ju hidhnit kritika në qeverinë shqiptare, e cila dërgonte njësitet e saj policore. Çfarë kishte që nuk shkonte?

I. Kelmendi: Nëse është fjala për rreth 1400 veta, siç informonte policia në Bajram Curr, duke i degraduar në refugjatë, unë atë ndodhi e kam pasë arkivuar në kujtesë të ketë ndodhë në fund të marsit 1998. Të falënderoj për saktësim të kohës.

Ilir Konushevc, përmes telefonit satelitor, të cilin ua kishim sjell nga Gjermania, na alarmoi në Tiranë, se nuk kishin mjete financiare për të ble ushqim elementar për ata kryengritës që ishin ardhur vetëm për të marrë armë e municion. Meqë Gafurri ishte në Kryesi, si arkëtar, ia paraqita gjendjen. Ai e lut Xhavit Halitin t'i jep të holla. Xhavit duhet t'i ketë thënë, kush do kryengritje popullore dhe i fton kryengritësit, le t'i ushqen. Vuthjani i Qeremit të Valbonës, Perlat Gojçi, shoku i ngushtë i Qerimit, vërejti shqetësimin tonë në lokalën e Hotel "Minirit" (përball Hotel "Tiranës"). Pyeti mos i kishte ndodhur gjë Qerimit e Ilirit. Ia rrëfeva gjendjen. Na tha, "ecni hypni në frostrad timen të shkojmë menjëherë, se nuk i korit Demën e Mërgimin si nikoqir që janë. Për në javë të gjithë i ushqej unë me mjete të mia financiare. Pastaj i shoh mundësitë." Vërtet u nisem. Arritëm rreth orës 22. Pelrati e dinte në cilin lokal e kalonte kohën Jonuz Hyka, shefi famoz i Polisë në Bajram Curr (i vrarë pas ca vitesh). Ishte gjysmëtapë. Na tha se nuk lejohet t'u dërgohet ushqim refugjatëve, sepse kishte urdhëruar Kryeshefi i Policisë së Shqipërisë, Sokol Bare, të detyroheshi me uri, të pranonin regjistrimin si refugjatë, që të shpërndareshin në kampe gjithandej Shqipërisë... Të nesërmen, policia na lejoi të bënim vizitë në Viçidol, me porosi që të caktoheshin tre veta prej tyre me të cilët do të bisedonte policia. Erdhëm. Nëse e kam mbajt mend mirë, u zgjodh një junikas, korpulent, që u prezantua arsimtar i anglishtes dhe kryetar i degës së LDK-së në Junik. Ai na pati lutur t'ia mundësonim telefonatën me Ilaz Ramajlin, shef në "ambasadë" të Kosovës në Tiranë. Fanol Bardhaj e mirëmbante telefonin satelitor. Nga livadhi i atyshëm u lidhëm me Ramajlin. Parlofonin e kishte të hapur. Dëgjua edhe ne që ishim pranë, çfarë përgjigje dha Ramajlit. Ishte e ngjashme me atë që Xhavit ia kishte thënë Gafurrit.

Në pasmesdite u lidha me Fatos Klosin, atëherë shef i SHISH-it. Më tha ta mashtroja Jonuz Hykën që të shkonim në Tiranë. Ai do të organizonte të ishin në kabinet të tij Sokol Bare dhe KM Nano, që ta shqyrtonin gjendjen dhe të riamendohej ai urdhër. Në buzëmbërmeje u nisem me Januzin Hykën me një xhip që e angazhova si taksi, meqë Jonuzi nuk donte të rrugëtonte me xhipin rrangallë të policisë, me shofer Bislim Demirin (vrasësin me pagesë të Ilir Konushevcit dhe Hazir Malës). Fatmirësisht pronari i xhipit, kur u sqarua gjatë bisedave të gjata, tha se nuk do merr asnjë qindarkë për atë shërbim. Arritëm rreth orës 23 në zyrë të Fatos Klosit. Ndërkohë, erdhi Sokol Bare. Të dy thanë se nuk kishin mund ta kontaktonin gjatë gjithë pasmesditën KM Nano. Në bisedë e sipër u përplasen

Klosi me Baren. Bari ma komunikoi arrestimin. Klosi e kundërshtoi me goxha agresivitet, meqë tashmë e kishte nxjerr revolen nga fioku. U kthyer pa ndonjë sukses. Në mëngës, rreth orës 10, Jonuz Hyka kishte urdhëruar të grumbulloheshin policët në oborr. U mbajti fjalim policëve për t'ua komunikuar urdhrin e pandryshuar. Pas ti fola edhe unë. Mezi e mbajta vajin. Policët shprehen dezertimin, duke arsyetuar se nuk pranojnë ta koritin Malësinë e Gjakovës. Jonuz Hyka m'i hodhi çelësat para këmbëve, duke fërfëlluar: “urdhëro, ushtro detyrën time!” I mora çelësat. U kthyer bashkë në zyrë të tij. Në ndërkohë erdhi me helikopter Njësia speciale. Më duket BRISKU e quanin. Një lab hyri si komandos në zyrë dhe u prezantua si komandant i njësitit të sapozbarkuar. Pyeti kush është Ibrahim Kelmendi. Iu përgjigja. Ma komunikoi urdhërarrestin. E pyeta nëse ishte shqiptar apo minoritar. U prek në sedër. Pyeti për çka bëhet fjalë. Ia paraqitja gjendjen. Urdhëroi t'i jepeshin çelësat e xhipit të konfiskuar, i ngarkuar me bukë e djath. Ishte xhip që sapo e kishte sjellë Fanol Bardhaj, të cilin e kishin ble bashkëveprimtarët e Bochumit me rrethinë, si dhuratë Sektorit të logistikës. Labi foli labërisht: “mos më thëncin shqiptar, nëse dikush mund të më pengon t'ua dërgoi bukën vëllezërve tanë...!” [perifrazim] Me atë rast, Tropoja u çliruar nga kuislingu i Athinës, kryeministri Fatos Nano, i cili tashmë ishte urdhëruar ta pengonte UÇK-në...

-Është fakt, kam qenë vetë (moderatori i bisedës, A. Gashi). Ne kemi vuajtur për bukë dhe tani jam mirënjohës për ata bukë që na keni sjellë. Bukë e zeze, e fortë, por që të 1400 ushtarët nuk u ngopën sa dhe si duhet. Madje, gjysma u kthyen pa armë në Kosovë, duke rrezikuar jetën. Megjithatë, ju na qëndruat afër. Por, ajo që më habit është se shumica e krerëve të UÇK-së thurin lavde për Fatos Nanon për mbështetje ndaj UÇK-së, ju thoni se “ai ishte urdhëruar ta pengonte UÇK-në...”. Kujt t'i besojmë?

I. Kelmendi: Kur më kujtohet gjendja e juaj dhe kur e kujtoj urdhrin e kryeministrit Nano, që t'ju detyrojë me uri të regjistroheshin refugjatë, më vjen të uluras: hapu tokë...

Në gusht 1998, Kryetari i Shqipërisë, Profesori Rexhep Mejdani na priti neve të Kryesisë në vizitë zyrtare. Pati ndërmjetësuar Fatos Klosi. Ishte i pranishëm edhe Preç Zogaj. Nuk di nëse ishte këshilltar apo protokolues, meqë merrej intensivisht me shënime. Shokët zunë t'i flisnin presidentit me lajka e lavde. Humba durimin dhe grabita fjalën: “Profesor, po të mashtrojnë. Në Shqipëri secilin hap e secilin fishek po detyrohem ta paguajmë shtrenjtë, me valutë të fortë. Do ju dënoi historia për këtë tradhti që po ia bënin Luftës çlirimtare të Kosovës...” Shokët e Kryesisë provuan të më heshtin. Profesori Mejdani: “Dua ta dëgjoj Ibrahimin, se kështu i kemi edukua studentët e fizikës...”. Pastaj, iu drejtua Fatos Klosit: “Janë të vërteta këto çka po i thotë Ibrahim?” Klosi miratoi. Mejdani: “Do të thotë paskësh ndodh puçi, e presidenti ende nuk e di. Të kam thënë tua përcjellësh urdhrin kryeministrit Nano dhe ministrit të mbrojtjes Hajdaraga, që t'i furnizojnë UÇK-në me armë e municion, pa pagesë, sa të ketë

nevojë dhe ata nuk e paskëshin zbatuar?!” Klosi ia ktheu: “Kanë thënë se e duan urdhrin me shkrim...”

Këto i heshtin profiterët e luftës, që kanë qenë të pranishëm!!

- Ju e cilësoni Bislim Demirin, citoj: “vrasësin me pagesë të Ilir Konushevcit dhe Hazir Malës”. Të tjerë të intervistuar thonë që ajo ka qenë thjesht një grabitje, që “ju është shkuar keq”. Natyrisht, ju dhe bashkëveprimtarët tuaj e keni analizuar në detaje. Nga kush dhe si mund të jetë paguar personi i apostrofuar?

I. Kelmendi: Nuk ka qenë sulm për grabitje të ngarkesës me armë. Përndryshe, do shihnin nëse kishte deviza Iliri në xhep. Motra ime, Lushja, që ka qenë me e marrë kufomën e Ilirit në spital të Bajram Currit, ka rezultuar se Iliri kishte në xhepa goxha shumë deviza.

Edhe në dosjen hetimore mund që janë shënimet, çfarë ka ndodhur me armë e municion. Po të lejonte Xhavit të bënin hetime institucionet e Shqipërisë, kuadrot e SHISH-it dhe Gardës, të paktën dy, që e shoqëronin atë transport, do kishin dëshmuar çfarë ka ndodhur, edhe se ku kanë përfunduar ato armë e municion. Atë nuk ma ka thane as Raif Gashi, që ishte koordinues organizativ i atij transporti, meqë kemi biseduar pak ditë para vrasjeve. Mendoj, atë që thonë se vrasjet kanë ndodhur për plaçkitje, e kanë përhapë versionin dezorientues të Xhavitit, gjegjësisht janë nga ata që i kanë besuar atij mashtrimi. Meqë nuk kemi rrëfime të dëshmitarëve që kanë qenë të pranishëm.

Uroj SPAK ta procedon për hetim, meqë kryeministri Nano duhet të ketë dhanë urdhër, të ndërpriten hetimet.

-Si ishte marrëdhënia juaj me Fatos Klosin gjatë luftës çlirimtare?

I. Kelmendi: Gjatë gjithë lufte kemi pas marrëdhënie korrekte, shoqërore, sepse për herë të parë ishim takuar në banesë te Vuthjanës Vera (Sadik) Bekteshi, prandaj Klosi ishte i mirësjellshëm ndaj meje. Nuk e di kur e ka ndërrua “kasetën” pas lufte, meqë edhe ai duhet të ketë marrë bakshish të majmë korruptiv nga Xhavit.

-Si u organizua furnizimi me armatim pas vrasjes së Ilir Konushevcit?

I. Kelmendi: Pas vrasjes së Ilirit, më 9 maj 1998, Kryesia caktoi Gani Nuhën vazhdues i përgjegjësive të Ilirit. Aty e tutje unë isha përcaktuar që ndihmat financiare që grumbulloheshin në Gjermani të mos i dorëzoheshin më Xhavit, por t'i jepeshin Sektorit të logjistikës dhe shtabeve të zonave në Kosovë. Prandaj, volumi i futjes së armëve u rrit shumë.

-Cili ishte roli i qendrave stërvitore të UÇK-së në Shqipëri gjatë luftës?

I. Kelmendi: Nuk jam i informuar. Di vetëm dy fragmente të përjetuara. Me Ilir Konushevcin e dërguam Bekim Shytin të stërvitej për komandos, meqë po i mbante stërvitjet Ushtaraku Kadri Kastrati, në Qerret. Kujtoj, ka qenë 12 marsi 1998. Pas dy-tre ditëve kam shkua për ta vizitua Bekimin, meqë kisha dyshim nëse e duron disiplinën ushtarake ai “aventurier” i Gjenevës. E gjeta kokërruar si gjithë komandosët tjerë, edhe pse Kadriu kishte tumir lutjen të mos ia rruante flokë bistakë pas shpine. Kadriu u arsyetua se Bekimi kishte insistuar. Tha se nuk ka nevojë për stërvitje të gjata, meqë paskësh qenë sportist i shquar në sportet luftarake në Gjenevë. Të tjera stërvitje nuk kam vizitua.

- Jo një herë ju e akuzoni Sali Berishën për sabotimin e luftës së UÇK-së? Cilat janë të vërtetat kryesore të luftës së UÇK-së që nuk janë thënë dhe nuk janë publikuar deri tani?

I. Kelmendi: Sali Berisha më ka shkaktuar dëme dhe vuajtje qysh kur është bërë president, prandaj druaj se do hakmerrem nëse përgjigjem. Më mirë po e anashkaloj. Besoj mjaft jemi të informuar për monstrumin Sali Fazllic!

- Z. Kelmendi, në një reagim tuajin keni deklaruar se do të ishit krenar po të kishit pasur ndonjë kontribut konkret në vrasjen e Ahmet Krasniqit. Çfarë ju shtyu të bëni një deklaratë të tillë dhe çfarë mendoni për reagimet që ka ngjallur kjo deklaratë?

I. Kelmendi: Po, ishte deklaratë pa takt. Ia kam thënë për herë të parë ushtarakut Miftar Ziba, i cili ishte shef i kundërzbulimit në FARK. Ai pas vrasjes së Ahmetit më pat takuar në Tiranë që ta dinte versionin tim. I pata thënë: “kurdo që do zbulohet atentatori, do ia dhuroj token që e kam trashëguar nga prindërit...”

Zotohem prapë se fjalën do ta mbaj.

Por, me mendje të sotit, do të përmbahesha nga ajo deklaratë, sepse mileti ynë i pa informuar, të keqkupton, sikur kishim hasmëri personale, me njeriu që nuk e kisha takuar asnjëherë.

- Të kthehemi, serish te “Dema”, fundi tragjik i tij. Shumë konspiracione, shumë mistere si vetë vrasja e tij. Cila është e vërteta? Në fillim akuzuat eksponentë politikë. Më vonë ia adresoni Serbisë. Çfarë dini deri më sot për të?

I. Kelmendi: Në fillim isha i tronditur. Në ndërkohë u ekuilibrova. Tani di më pak se atëherë. Nuk po di nëse i kemi institucionet e paafta, apo të korruptuara. Vrasjet që i bëjnë shërbimet serbe, goxha vështirë zbardhën.

Rrëfimi i Sami Lushtakut

LUFTA NË DRENICË (1990-1999)

Sami Lushtaku është një ndër figurat e dalluara të luftës së fundit në Kosovë, pjesë e celulave të para të njësisë guerile në Drenicë dhe më gjerë, bashkëluftëtar i Adem Jasharit, më vonë edhe komandant i Zonës Operative të Drenicës. Ai, në mes tjerash, rrëfen për aksionin e parë të armatosur mbi forcat serbe në Drenicë, për aktivitete ushtarake qysh në fillim të viteve '90-të bashkë me Adem Jasharin dhe grupin e Drenicës. Lushtaku përshkruan në detaje përplasjet me policinë serbe dhe rolin e Adem Jasharit dhe momentet e paharruara me të si mik, bashkëluftëtar dhe si udhëheqës i gueriles në Drenicë. Në këtë rrëfim ekskluziv, në mes tjerash rrëfen edhe për luftëtarë të tjerë të orëve të para, se si funksionoi grupi gueril i Prekazit me në krye komandantin legjendar, për betejat më të lavdishme dhe rëniet më të rënda në frontin e luftës, për ditët e vështira dhe ditët e mira të UÇK-së.

- Veprimtaria juaj politike ka filluar dekada me parë. Mirëpo, kur është intensifikuar më shumë? Cili është grupi i parë i juaj i aktivistëve politikë në vitet '89/90-të?

S. Lushtaku: Me shumë shokë, shoqe aktiviteti ynë politik dhe kombëtar ka fillu goxha herët, por falë atyre burrave dhe grave para neve, që vërtet neve na kanë bërë të mundshme që të vazhdojmë në rrugën e lirisë, rrugën për të cilën sot jemi edhe këtu. Unë kam fillu aktivitetin tim në vitet e hershme, e the edhe ti, në vitet pothuajse '89 e '90, atëherë kur ishin demonstratat, protestat e shumta në Kosovë. Ne në komunën e Skenderajt, me ato mundësi që e kemi pasë, domethënë jemi angazhu që ta mobilizojmë rininë dhe qytetarët e atij vendi, fillimisht me shkrime, me mbishkrime "Kosova Republikë" dhe me protesta, demonstrata. Gjithmonë angazhimi jonë ka qenë me studentë, që ishin në atë kohë në Prishtinë. Kështu që deri diku ja kemi arrit qëllimin.

-Përveç në Prishtinë, duke qenë se keni qenë student i viteve '80-të, kur keni qenë të mobilizuar, po flas si strukturë politike dhe politikisht si grup politik, që keni bërë aktivitete në demonstrata. A keni funksionuar si grup i veçantë prej Prekazit apo prej Skenderajt në përgjithësi apo vetëm keni qenë pjesë, të themi, e më e vonshme e celulave të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

S. Lushtaku: Fillimisht kemi qenë anëtarë të Lëvizjes Popullore të Kosovës dhe dihet veprimtaria e asaj Lëvizje. Ajo fillimisht është angazhu që të ketë protesta, demonstrata dhe nga ato ne kemi fillu me mendu ndryshe. Pavarësisht pse atëherë qytetarët e këtij vendi më së pakti kanë besu në një formacion ushtarak, kur më së pakti kanë besu në luftën e Kosovës, atëherë ne kemi fillu që të organizohemi, të armatosemi ngadalë dhe kemi fillu edhe më vonë. Në '91 aksioni i parë ka qenë kundër familjes Jashari. E kam pasë fatin edhe unë në atë kohë që të kontrollohem nga policia serbe. Kështu që, unë mendoj që është një punë e jashtëzakonshme që ka ndodhë deri te ky formacion, sepse dihet që besimin e kemi fillu ta marrim të qytetarët e Drenicës fillimisht, po edhe të atij regjioni pikërisht për shkak të demonstratave dhe protestave.

- E përmendët aksionin e parë në vitin 1991, të forcave serbe mbi familjen Jashari. Ku ka qenë dhe në çfarë moshe keni qenë në atë kohë ju? A kishit kontakte me Adem Jasharin?

S. Lushtaku: Unë e kam pasë fatin që Adem Jasharin ta kem edhe bashkëfshatar. Me Ademin dhe me familjen e Ademit njihna qysh i vogël, qysh prej fëmijërisë dhe aty kemi fillu.

-A mund të konsiderohet se ky është grupi i Drenicës, grupi i parë gueril, pra grupi nga Prekazi?

S. Lushtaku: Po, domethënë është grupi gjithnjë sipas meje dhe në bazë të asaj që na kemi lexu dhe jemi përpjekë, ka pasë tentativa dhe ka qenë edhe një njësit

në Llap, po që shpejt ka dalë jashtë Kosovës. Ne kemi qenë ai grupi i cili e kemi fillu luftën dhe e kemi mbaru luftën.

-A i printe Adem Jashari këtij grupi apo spontanisht doli si komandant? Cila është e vërteta?

S. Lushtaku: Kurgjo nuk ka ndodhë spontanisht. Nëse Adem Jashari njihet si familje, familja më e madhe në Drenicë, edhe nga madhësia, po edhe nga pasuria, sepse ka qenë një familje vërtet ekonomiksht shumë e fuqishme, po flas për kohën, po edhe Ademi, po edhe Hamza, e sidomos Ademi, ajo vendosmëria e tij gjatë protestave dhe demonstratave, e ka ba që Ademi të dallohet nga të tjerët.

-Megjithatë, ju në pjesën më të madhe keni qenë gjithnjë afër tij. Si fillon dhe ku nis veprimtaria juaj ushtarake. A lidhet kjo në përgjithësi mënyrë individuale apo me familjen Jashari?

S. Lushtaku: Jo! Unë thashë ne kemi fillu bashkë në ato protesta, i cili atyre protestave iu ka pri gjithmonë Jakup Nura. Dhe ne ju kemi bashkëngjitë Jakupit në atë kohë. Me kalimin e kohës jemi përgatitë edhe për këtë pjesën tjetër. Veprimtaria jonë është edhe familjare, dhe natyrisht nëse ti nuk e ke një trung familjar me siguri që edhe vetë në atë kohë, sidomos në atë kohë ka qenë e vështirë me mendu që dikush ia kthen pushkën policisë dhe mekanizmit serb që ka qenë në Kosovë.

-Kur ndodhi përplasje e parë e Sami Lushtakut me policinë serbe?

S. Lushtaku: Unë kam pasë fatin, që të njihja me një grup të shokësh edhe me kushëri, sepse edhe Iljaz Kodra, edhe Fadil Kodra kanë qenë kushëri të mi, edhe Sahiti. Sahit Jashari ka qenë kushëri i imi, Jakupi ka qenë, që nuk ka qenë i Prekazit. Unë e kam pasur fatin e keq, që përplasjen e parë e kam në vitin 1990, kur policia serbe tentoi me më ndalë me makinë. Isha duke shku te një mjek i imi, në një dasmë, në një aheng në Polac dhe policia tentoi me më arrestu, Unë fatbardhësisht kam qenë i armatosur tana herët me një revole në atë kohë dhe kemi fillu që të shkëmbejmë të shtëna mes veti dhe falë asaj revole që unë e kam mbajtur me veti, nuk kam mujtë me më arrestu dhe prej atij momenti unë kam qenë pothuajse në mal.

-Do të vijmë edhe te rasti i qëndrimit në ilegalitet. Para kësaj përplasjeje, a keni qenë të identifikuar edhe si familje, por edhe si Sami Lushtaku?

S. Lushtaku: Ndoshta më shumë në atë kohë si Sami Lushtaku, sesa si familje, po edhe familja e Lushtaku, domethënë, njihet historikisht që përplasjet mes atij regjimi dhe disa familjarëve tonë ka qenë e vazhdueshme.

-Kush e kreu aksionin e parë të UÇK-së në Drenicë?

S. Lushtaku: Aksioni i parë ka ndodhë te familja Jashari në vitin 1991, kur tentojnë forcat serbe me hy dhe me arrestu Adem Jasharin. Dihet, rezistenca e parë që ka ndodhë aty. Dhe, që nga ajo situatë pjesa më e madhe jona, Ademi,

Hamza, Sahiti, Fadili, Ilazi, për shkak edhe të përgatitjeve ushtarake, ishin në Shqipëri.

Po, Ilaz Kodrën dhe Jakup Nura. Kemi dalë haptas në mal. Kemi dalë të armatosur. Armët i kemi majtë gjithmonë afër veti dhe nga ai moment kemi fillu edhe aksionet e para që nuk janë pak. Ka ndodhë dy raste në Drenas, kanë ndodhë një rast në Skenderaj, kanë ndodhë në Mitrovicë, në Vushtrri, e kështu me radhë.

-Keni marrë pjesë në të gjitha këto aksione apo do ta veçoni një?

S. Lushtaku: Absolutisht. Janë dy raste në Drenas që unë kam marrë pjesë në aksione. I pari kam qenë në stacionin e autobusëve.

-Ky aksion, në stacionin e autobusëve, a mund të cilësohet si aksioni i parë Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

S. Lushtaku: Po.

-Me kë keni qenë?

S. Lushtaku: Kam qenë me Ramiz Lladrovcin, Jakup Nurën. Edhe ka qenë me neve edhe Elmi Zeka, i cili nuk ka marrë pjesë në aksion drejtpërdrejt, por me neve ka qenë tanë kohën.

-Përveç në mal, ku e keni kaluar kohën më të madhe sa keni qenë në konspiracion të plotë?

S. Lushtaku: Po zakonisht shumicën e kohës e kemi kalu nëpër shtëpia tona, po edhe te shokët e miqtë tonë që iu kemi besu. Nuk ka qenë e lehtë që të na pranon dikush në shtëpi, por edhe ne kemi qenë të kujdesshëm, sepse ishim të armatosur. Ne e kishim vendosur, që në asnjë mënyrë të mos dorëzohemi. Unë kam rastin, sepse kam pasur një kafe në Skenderaj. Unë e kam thënë edhe vëllaut tim që të ketë, sepse policia serbe ka mundësi me të kapë dhe me ty me ardhë me na hy brenda dhe me kërku dorëzimin tonë. Unë e kam thënë që, unë nuk hezitoj me të vra, absolutisht. - Ki kujdes, sepse unë jam i gatshëm dhe i vendosur dhe unë shkoj deri në fund të kësaj pune, i kam thanë.

-Cili ishte reagimi i vëllaut?

S. Lushtaku: Edhe ai e ka ditë shumë mirë që unë nuk dorëzova në asnjë mënyrë.

-As kur do të vendosnin njerëz, të afërm tuaj, si mburojë?

S. Lushtaku: Absolutisht, jo.

-Është ky model është i një kryengritësi tipik nën frymën e Adem Jasharit?

S. Lushtaku: Po pikërisht dhe unë, ne shumëçka kemi mësu prej Ademit, edhe pse luftën e kemi nisë bashkë realisht.

-Si bashkë? Përveç aksioneve të para me të, ka ndodhë në aksion me marrë pjesë me Adem Jasharin?

S. Lushtaku: Absolutisht po, absolutisht po. Dhe ka ndodhur edhe në Runik, një bashkësi lokale që është më e madhja në komunën e Skenderajt, po edhe në aksione të tjera.

-Me trego ndonjë detaj në Runik, në Skenderaj, ku keni marrë pjesë me Adem Jasharin në një aksion të armatosur? Si e realizuat, sa vetë ishit, çfarë pozicioni kishit?

S. Lushtaku: Realisht ne jemi ndarë, sepse kemi qenë në numër të vogël. Po, jemi ndarë me Ademin gjithmonë, i kemi ndarë detyrat secili. Ademi e ka pasë një grup, i cili ka shku në aksion, unë një grup dhe Jakup Nura, Ilazi... Kështu që, i kemi ndarë detyrat. Nuk kemi deshtë të jemi të gjithë në një pikë, po gjithmonë kur kemi ba aksione, jemi ndarë, sepse kemi deshtë të çojna mesazh fillimisht te pjesë e shqiptarëve të asaj kohe, që nuk besonin që ka burrë që guxon me vra policë serbë.

-Megjithatë, familja juaj e ka ditë që ju jeni të kyçur komplet, pastaj ju keni lëvizë në konspiracion. Një kohë të gjatë keni qenë te familja Jashari. Si ishte një ditë e zakonshme e komandantit legjendar, Adem Jasharit, pastaj e Hamzës etj.

S. Lushtaku: Po në atë kohë nuk ka qenë lehtë me qëndru i armatosur në shtëpi, edhe pse ne nuk kemi qëndru vazhdimisht nëpër shtëpia tona. Sidomos kohëve të fundit, Ademi dhe Hamza, shumicën e kohës, kohëve të fundit e kanë kalu në shtëpinë e tyre. Edhe pse ka qenë një fabrikë e municionit që është vëzhgu vazhdimisht nga, është një pìrg i ujit, që është në një lartësi goxha të lartë, nuk e di sa metra saktë, por që është përcjellë dhe familja Jashari e ka ditë saktë, e kemi ditë edhe ne.

Po ne kishim vendosë, unë e kam thënë edhe në një emision, unë asnjëherë unë dhe shokët e mi nuk e kemi mendu naj herë që kena me pasë fatin dhe mundemi me e masivizu masën dhe me ndodh një luftë frontale me Serbinë. E kemi mendu vetëm vdekjen. Ne kemi deshtë më kanë shembull se si duhet me vdekë për këtë vend.

-Përveç familjes Jashari, a ka pasur ndonjë një rast kur familja Lushtaku është sulmuar nga forcat policore serbe?

S. Lushtaku: Jo. Tentativa për me hy mrenda kanë qenë jo të rralla. Po mrena, në atë kohë, ka ndodhë vetëm një herë në familjen time, kur unë kam qenë në Gjermani, kur kam shku me Ademin, me komandantin legjendar Adem Jashari, kur kemi shku me një mision, që të shkojmë në stërvitje ushtarake në Shqipëri. Dhe atëherë ishin protestat dhe demonstratat. Ne po flasim për vitin 1990, kur ne kemi shkuar në Zvicër dhe e kemi bërë përgatitjen për me shku në stërvitje ushtarake në Shqipëri.

Dhe, unë kam qenë në Gjermani për shkaqe familjare, kemi shku në Zvicër, jemi marrë vesh që kur duhet me u nisë për Shqipëri, i kemi caktu njerëzit kush kanë me shku në servitje ushtarake, natyrisht njerëz më të besueshëm të Ademit e tanët. Njerëz tanë, që ne i kemi njoftë. Dhe unë, fatkeqësisht, e kam marrë një mesazh nga vëllai që e kam pasur në Gjermani.

I ka pasë në atë kohë katër vajza dhe një djalë dhe më tregoi vëllai që djali i tij ka kancer. Unë ndahem me Ademin. Ademi kthehet në Kosovë dhe me grupin që e kishim caktu ne bashkë, shkon në stërvitje ushtarake, kurse unë shkoj në Gjermani të vëllai për arsye se mjeku i cili ia kishte dhënë lajmin vëllait, i kishte thënë që djali nuk ka jetë të gjatë, diku ka dhjetë ditë.

Dhe, vëllai m'u lut shumë, që unë të rri me fëmijët e tij në Gjermani, dhe ai ta merr djalën dhe të vijë në Kosovë. Dhe, faktikisht ndodhi ajo që na tha mjeku, sepse djali i vëllait vdiq. Në të pame vijnë policia serbe dhe i marrin peng dy nipat të mi, një djalë të motrës dhe një djalë të axhës dhe me vete hyn në familjen time dhe e kontrollojnë familjen, ma gjajnë një pushkë edhe fishekë dhe i thojnë vëllait tim?

- A e din pse kemi ardhë? E dimë që Samija nuk është këtu, por e dimë që është i armatosur dhe ai shoqërohet shumë me Ademin dhe me Hamzën dhe arsyeja është kjo, me siguri që ne kena me ndjekë dhe kemi me kap ëtë gjallë edhe Saminë, po edhe dhe shokët e tij apo bashkëfshatarët.

-Ju nuk keni arritur të shkoni në stërvitje ushtarake për shkak të arsyes çfarë e thatë më lart. Mirë, në këtë kohë flitet për dy grupe, grupin e parë dhe grupin e dytë. Në grupin e dytë ka qenë Adem Jashari. Mirëpo, më intereson një fakt, meqë ju keni qenë në rrjedha dhe thonë që ju i keni organizuar dhe zgjedhur njerëzit për të udhëtuar për në Shqipëri, për t'u stërvitur në Tiranë. Dibet, këto dy grupe faktikisht dështuan, përveç figurave individuale në grupin e parë, apo edhe në grupin e dytë. Po flasim për Zahir Pajazitin, Adem Jasharin që kanë dalë si figura të rëndësishme të Ushtrisë Çlirimtare. Kush i organizoi këto grupe, për t'i pritur në Tiranë, për t'i dërguar në Tiranë, në mënyrë që në fund t'ia adresojmë dikujt një kontribut a një dështim?

S. Lushtaku: Unë besoj që nuk është faji i atyre që i kanë stërvitur, por i atyre që i kanë organizuar. Sepse, unë mendoj që në kohën kur Ademi apo ato dy grupet që ishin shku në stërvitje, ata që i kanë stërvitur u kanë kërku që të largohen dhe të jenë të gatshëm që kur të ketë nevojë Kosova, të vijnë në Kosovë. Dhe unë mendoj që atëherë, në atë kohë qeveria e Bujar Bukoshit ka qenë ajo që i ka organizu komplet këtë pjesë të stërvitjeve. Ademi ka qenë i vendosur, sepse i kanë kërku edhe Ademit dhe grupit të Ademit që të stërvitet dhe të shkojë në diasporë, por Ademi në asnjë mënyrë nuk ka pranë, nuk ka pranë që ai të largohet nga Kosova. U ka thënë troç atyre që janë që i kanë organizu, që unë nuk jam stërvitë dhe unë nuk e kam marrë armën që të dal jashtë vendi tim. “Unë do të hyj në Kosovë dhe unë do të luftoj deri në pikën e fundit, derisa unë të jem gjallë dhe nuk mund ta lëshoj as Kosovën, por nuk e lëshoj as pushkën.” E vërtetë, ndodhi

ajo që e ka thënë.

-Sipas jush, përgjegjësia është te Qeveria e Bukoshit?

S. Lushtaku: Absolutisht po. Unë mendoj që ata kanë deshtë njëfarë forme me iu tregu qytetarëve të këtij vendi që ne bëjmë përpjekje që të përgatitemi edhe ushtarakisht, por që ja që Serbia është e fortë, ja që shërbimi serb janë të fortë. Ata na kanë diktuar dhe ne që duhet të vazhdojmë në këtë rrugë, dhe që kanë qenë të gabuar, apo kanë qenë me qëllim të gabuar.

-Më herët përmendët Lëvizjen Popullore të Kosovës. Po flasim për vitet '90-të. Ndërkohë në intervista ju thoni që keni qenë pjesë e Lidhjes Demokratike të Kosovës në të njëjtën kohë. Si është e mundur në të njëjtën kohë të jesh pjesë e LDK-së dhe e LPK-së?

S. Lushtaku: Ne, po besoj që edhe ata që janë në moshat tona, sepse kjo gjenerata e re e ka problem me kuptim, po e vërteta që brenda asaj organizate, domethënë, kemi vepruar në mënyra të fshehta. Po them kur ka mbajtur takim Lidhja Demokratike, mua me kujtohet në një rast dhe jo një rast, por shumë raste dhe unë kemi shkruar afishe që Kosova nuk çlirohet me takime dhe me mbledhje të Lidhjes Demokratike, po kemi kërkuar që të mobilizohet populli dhe ne kemi menduar në atë kohë që duhet me ia kthyer pushkën serbit. Tjetër rrugë nuk ka.

-Ta bëjmë një parantezë, e kam pasur në studio edhe Gani Gecin. Ai ka qenë në Lidhjen Demokratike të Kosovës, por në të njëjtën kohë edhe ka përgatitur këso afishe. Pastaj, as gjatë lufte, nuk është lëkundur nga qëndrimet e veta as nuk ka ndryshuar mendim për LDK-në. Ndonëse, edhe mirënjohës ndaj jush, për situatat që i krijohen më vonë.

S. Lushtaku: Po unë mendoj që Gani Geci, nuk ka lidhje me Lëvizjen Popullore të Kosovës. Ai ka qenë vetëm anëtar i LDK-së. Po ne kemi qenë shokë realisht. Ne kemi qenë shokë prej protestave dhe demonstratave në komunën e Skenderajt, por jo vetëm në komunën e Skenderajt. Prandaj, dallimi ynë është politik dhe është i hershëm. Nuk është që ka ndodhur, domethënë, veç në luftë. Shumë para lufte. Dhe mendimet tona kanë qenë të ndryshme, po kemi qenë shokë.

-Ajo çfarë kam lexuar mes rreshtash, ku deklaroni më herët se përveç se keni qëndruar në konspiracion të plotë, ju keni lëvizje edhe në Prishtinë, në Mitrovicë. Ajo që më bëri përshtypje, e dëgjova një rrëfim ku thoni se ka ardhur në Prekaz, te familja e Adem Jasharit dhe ju ka marrë, ju ka shoqëruar për në Prishtinë, Hashim Thaçi. Hashim Thaçi, a ka qenë në grupin e parë të guerilës së Prekazit, apo veç të grupit të Drenicës?

S. Lushtaku: Hashim Thaçi ka qenë anëtar i Lëvizjes Popullore si student dhe unë kam pasur fatin me pasë edhe djalin e motrës student. Në atë kohë, djali i

motrës ka qenë në Fakultetin e Mjekësisë, kurse Hashimi ka qenë në Fakultetin e Historisë. Ata kanë qenë edhe në shkollë bashkë, në shkollën e mesme në Skenderaj, kanë qenë dy nxënës të shkëlqyeshëm. Kur kemi dalë në mal, e kishin organizu një vëzhgim në tren. Në trenin që vinte nga Fushë Kosova deri në Drenas dhe Pejë, dhe vijnë dhe kërkojnë armët tek Ademi. Ademi fillimisht ka hezitu, sepse dy djem të ri, studentë.

Unë djalë e motrën e njihja mirë, por nuk e njihnim Hashimin. Nuk e kemi njohur sa duhet, natyrisht. Unë po flas për vitet '92 dhe Hashimi që nga viti 1992 ka qenë pjesë e grupit të Drenicës.

-A mund të themi se ka pasur mbi dy grupe të Drenicës, apo vetëm dy grupe të Drenicës, duke marrë që për bazë ta marrim, ju dhe familjen Jashari, ose ajo foto e famshme që qarkullon kudo në internet, ku jeni ju me Adem Jasharin, Ilaç Kodrën dhe të tjerë?

S. Lushtaku: Jo, nuk kanë qenë dy grupe, asnjëherë. Flas për organizimin e gueriles. Ka qenë vetëm një grup, nuk kanë qenë dy grupe. Ka qenë vetëm grupi i Adem Jasharit. Rreth grupit të Adem Jasharit kanë ardhë edhe shumë të tjerë, sepse dëshira jonë nuk ka qenë vetëm që ne veç në Drenicë të kishim djem dhe vajza që ia kthejnë pushkën Serbisë. Ata që e kishin përnime vinin, u konsultonin me Ademin dhe Ademi gjithmonë ka kërku që grupet që ata i kanë, të jenë në vendin e tyre. Ata të Mitrovicës në Mitrovicë, ata të Llapit në Llap dhe kështu me radhë.

-Si funksiononte komunikimi juaj, si grup dhe individualisht, me Adem Jasharin? Si ishte në komunikim Adem Jashari, përveç me shok si ju edhe me njerëz të tjerë?

S. Lushtaku: E kam thënë edhe nëpër studio të tjera, vërtet Ademi ka qenë i thjeshtë, i qetë, po atëherë kur u dashtë, ka qenë shumë i vendosur. Po ka qenë edhe ma modest se secili prej nesh. Unë kam pas kënaqësinë, kam pas fatin që ta kam edhe bashkëfshatar, por edhe bashkëluftëtar. Zoti e ka përgatitë, e ka dërgu si të shenjtë, që ai të jetë shembulli më i mirë, familja Jashari të jetë shembulli më i mirë se si duhet atdheu, si duhet vendi i vet.

-A ka pasur ndonjë dallim karakteri në mes të Hamzës dhe Ademit, qoftë në aksione, ose qoftë në organizim? Cili ka pasur prirje më për aksion, për organizim? Po flasim për detaje që in interesojnë brezave të rinj.

S. Lushtaku: Unë mendoj që Hamza ka qenë një intelektual, intelektual dhe shumë i përgatitur. De e ka njohur goxha mirë këtë pjesën tjetër të organizimit, por Ademi ka qenë i pakrahasueshëm. Ademi ka qenë diçka i veçantë.

-Dhe, ju keni qenë më shumë i lidhur me Ademin?

S. Lushtaku: Po unë me të dytë, por me Ademin është e vërtetë, që kemi qenë shumë të lidhur.

-Atëherë na intereson, meqë jemi në ditët e Epopesë së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, përveç sulmit të parë, kur ndodhi sulmi në familjen Jashari, më 5, 6 dhe 7 mars 1998, ku ishte Sami Lushtaku?

S. Lushtaku: Unë kam qenë në Gjermani. Dhe rasti kur ka ndodhë, ka ndodhë me pesë, gjashtë dhe shtatë mars 1998. Në ditën e parë të luftës së familjes Jashari jemi nisur një grup i madh nga Gjermania, sepse në atë kohë qarkullonin lloj-lloj informata, që Ademi është gjallë, që Ademi nuk është vrarë. E di që kemi ardhë në Kosovë. Nuk e di saktë, nuk e mbaj mend datën. I kam të shënueme, por e kam pak problem. Po më duket që ka qenë 12 mars, kur ne kemi ardhë në Kosovë.

-Domethënë, ju keni ardhur më 12 mars në Kosovë?

S. Lushtaku: Përafërsisht, sepse e kam goxha problem me data dhe me emra.

-Si u ndiet kur i patë ato filmime, lajmet që transmetoheshin për Prekazin? Aq më tepër, duke ditë se e keni pasur bashkëluftëtar dhe mik, cilat ishin idetë, mendimet e para që ju erdhën në kokë?

S. Lushtaku: Në fakt, ne s'kemi pasur mundësi në atë kohë me pasë informacione të bollshme, sepse atëherë s'kam pasë kësi telefonash të mençur dhe në kohë rrugës ngajherë informohemi, po edhe pse jo ndoshta informata të sakta. Ne kur kemi ardhë te Lah Ibrahim, më kujtohet rruga, rruga që jemi ardhë nga Shqipëria. Dhe kur kemi ardhë te Lah Ibrahim, ka ardhë Rexhep Selimi dhe aty jemi informuar saktësisht çka ka ndodhë në familjen e Ademit dhe me Ademin. Ka qenë një situatë e randë me të kallëzu drejt, ka qenë një situatë e papërshkrueshme.

Ne, në fakt unë dhe Sahiti, Jakupi kemi qenë bashkë, shokë prej fillimi. E di se unë me Sahitin me çdo kusht e kemi kërku prej Rexhës, që atë natë të ishim Prekaz dhe e falënderoj Rexhën. Ne me një shok ,që tash emri nuk ia di, kemi ardhë në Prekaz. Ka qenë vështirë. Kur kam hy në Prekaz, vetëm qentë kanë lehtë, asnjë anëtar i familjes aty jo. Kam bërë aty, e thotë edhe Gani Geci, kam bërë aty.

-Gani Geci ka qenë me ju, sepse goxha situatë e vështirë, sepse jeni pesëdhjetë e dy vetë që jeni nisur?

S. Lushtaku: Jemi taku në Likoc me Ganinë, edhe me një kushëri të Ganisë jemi ardhë në Prekaz. Kur kam hy në Prekaz, e kam lëshu një britmë të madhe, kam thënë: "Oj Serbi, këtu jemi!". Edhe i kemi taku ata bashkëluftëtarët.

E kemi taku tani Ilazin, e kemi taku Sahitin, e kemi taku Fadil Nurën dhe bashkëfshatarët e mi, sepse atëherë veç ky grupi ynë se kemi ardhë prej pesëdhjetë e dy vetave, që kemi hy bashkë të gjithë.

Fatmir Limaj, ka qenë Hashimi, Kadria, Shukri Buja, po flas këta që njihen në publik, po ka pasë edhe të tjerë që tashmë emrat e kam problem me ua kujtu, në mënyrën që t'i mbaj në mend të gjithë. Kemi ardhë të armatosur. Kemi ardhë me uniforma dhe që nga ai moment ka fillu organizimi i pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

-Jemi më 12 deri më 20 mars 1998, kur filloi në mënyrë të rregullt strukturimi i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

S. Lushtaku: Jo strukturimi. Ne kemi fillu, kemi fillu, kemi ardhë të gjithë me uniforma dhe të gjithë të armatosur mirë. Dhe kemi dalë në Likovc, ka qenë njëfarë befisie prej qytetarëve, sepse edhe frika ishte e madhe, kuptohet edhe pas vrasjes së Adem Jasharit dhe familjes Jashari, që kriju një traumë në Drenicë, por jo vetëm në Drenicë.

-Ju u kthyet pesëdhjetë e dy vetë, ajo që më bën përshtypje në mesin e gjithë këtyre që i përmendët, ishte edhe "Abeja" dhe Fehmi Lladrovci.

S. Lushtaku: Komandant Kumanova, ka qenë "CD-ja".
Shumë njerëz, shumë figura.

-Po më intereson, sepse më duket se këtyre shpeshherë, një pjesë e këtyre që kanë rënë u kemi mbetur hak dhe nuk kanë ndonjë monografi të veçantë, përveç rrëfimet tuaja. Pra, cila ishte sfida e parë ushtarake deri të beteja e parë frontale, sepse deri atëherë ishit vetëm një guerile e mirë?

S. Lushtaku: Ndoshta takimi për mu më i vështirë ka qenë kur e kemi taku Bashkim Jasharin.

-Çfarë situatë ishte ai dhe çfarë u gjetet ju?

S. Lushtaku: Bashkimin e kemi taku në fshatin Oshlan, komuna e Vushtrrisë, ku unë kam edhe daj të mi atje, dhe ka qenë momenti më i vështirë ndoshta i jetës sime.

Takohesh me Bashkimin, pas gjitha atyre që kishin ndodhë. Ka qenë vërtet diçka, diçka tepër, tepër, tepër e randë.

-Çka biseduat? Çka e pyetët?

S. Lushtaku: Me pyetë nuk kemi pyetë, po jemi përshëndet vëllazërisht dhe më së pakti kemi ba pyetje. Dinim gjithçka. Po edhe na vinte keq, edhe e rëndë.

- A ju duk se u bë një rikthim, një motivimi më i madh kur ju pa, sidomos juve që ishit bashkëlufiëtarë të Adem Jasharit?

S. Lushtaku: Absolutisht, po. Po edhe ai, po edhe bashkëfshatarët, po edhe qytetarët, sepse ne nuk ishim emra të njohur për publikun, sepse kishim vepru një kohë të gjatë nëpër ato vise. Kemi qenë emra që njëfarë forme u kemi dhënë besim njerëzve, kur na kanë pa dhe kur na kanë komunikuar dhe kur kemi komunikuar me ta.

Kurse sfida e parë imja ka qenë, me thanë, një dhjetë ditë, pesëmbëdhjetë ditë pasi kemi ardhë. Rexha kërkon prej meje, thotë, kanë ardhë disa armë në kufi dhe thotë nëse je i gatshëm, është mirë me shku dhe me i marrë. Unë isha me heroin e kombit Ilaz Kodra, dhe i thamë Sylës: “Hajde edhe ti Sylë me ne”, Sylejman Selimit.

Syla pa hezitim, bahemi tretë, edhe Syla thotë, po e marrim edhe një murtajë të dorës, të na qëllon me veti.

Edhe pse ishte prishur, po thotë e kam çue të mjeshtri, edhe një gjilpanë, thotë, edhe pe marr me veti dhe të na qëllon në makinë.

Nisëm na me makinë dhe shkojmë në Rahovec te Baca i Madh. Njihet në Rahovec, po njihet edhe në publik, shkojmë në Zatriq dhe kërkojmë që ata me ardhë me ne, sepse ne nuk e dinim rrugën. Vijnë edhe ata me një makinë dhe fillojmë me shku në drejtim të kufirit dhe, fatkeqësisht, e patëm një përplasje të armatosur. Policia kishin dalë në rrugë, një grup i madh i policëve i ndalnin makinat. Syla ka qenë ka i grah kerit. Syla ishte edhe me përvojë, po edhe gjakftohtë. Edhe i jep shej me u nalë dhe ajo përleshja e armatosur. Ramë në pritë. Edhe unë plagosna.

Plagoset një hoxhë, emrin nuk e di, po hoxhë është.

Edhe plagosna unë, plagoset hoxha, Ilaz Kodra, nga gjuatjet e policisë serbe, sepse ishin një kerr veç me një palë dyer, një BMV. Unë plagosna në dy këmbët dhe bie përtokë. Syla, e mbaj mend, del në bagazh edhe e nxjerr murtajën, pshtimi ynë, edhe gjuan me murtajë. Ai gjuan, veç me i gjuje policinë, po tani na, domethënë, masanej e kemi marrë vesh që e ka qëllu edhe një autobлиндë.

-Domethënë, nuk bëhet fjalë këtu për një grup të vogël policësh, po qenka një kolonë?

S. Lushtaku: Po, ka qenë grup i madh i policisë me autobлиндë. Pshtimi ynë është që Syla i gjuan forcat policore. Unë mbes në rrugë dhe ata i tërheqin të gjithë. Ilazin e pyet Syla, thotë: “Ku mbet Samia?”

Thotë: “Valla, thotë, unë qysh e kam pa, thotë, Samia është vra dhe ka mbetë aty.”

E mbaj mend, po nga murtaja, e ki parasysh krisma, nuk dëgjoja mirë, por mas

pesë minutave a gjashtë, unë çohna me automatik. Edhe filloj me shku në drejtim të atyre, ka ishin tërheqë dhe mbaj mend, Syla kthehet edhe njëherë, me ditë çka ka ndodhë me mua. Unë fillimisht kam mendu me marrë një makinë aty, sepse kish mbetë, thashë, mund të thojnë, na ke tradhtu qysh ti ke ecë, ne ishim këtu. Edhe unë vazhdoj. Ka qenë një lum i madh dhe teposhtë edhe takona me Sylën. Edhe unë me Sylën edhe një herë kthehem i gjuajmë forcat serbe, po edhe ata gjuajnë, po ishin ikë shumë larg. Edhe nihen veç krismat. Tani Syla nxjerr rripin, mundohet me ndalë me ma gjakderdhjen.

E di që ka harru një revole atëherë. Nja dy revole ia kam borxh Sylës. Dy revole i kam lanë në rrugë. Edhe fillojmë tani m'u tërheq, kur shkojmë në fshat të Ukshin Hotit. Në Krushë. Një qytetar del dhe thotë: "Aman, largonu!" Na ishim me uniforma.

Thotë se këtu ka shumë serbë dhe janë veshë të gjithë. Ne ishim të humbur, se e hupëm kontaktin me ata që ishin vendas me Rahovecin, mbetem vetëm ne, drenicakët.

E mbaj mend që kemi hy në një shtëpi. Ia kemi marrë një makinë 101, dhe jemi hy nja shtatë veta në atë makinë.

Po fati ynë i madh është që makina mbetet pa benzinë, pastaj shohim një shtëpi afër aty që kishte edhe makina. Hymë në atë shtëpi dhe i kërkojmë ndihmë. I themi që duhet me na i dhanë makinat, për shkak që unë isha plagosur dhe hoxha. Dhe ata fillimisht na thojnë, që merreni makinat, na i thojmë se na nuk dina kah me shku këtu.

Po fati ynë i madh është se edhe nja 500 metra ka qenë një fshat me komunitetin serb, edhe që policia, ushtria kishin vendqëndrim në atë fshat. Na thanë se kemi bërë mirë që keni hy aty, se me pas shku pesë-gjashtëqind metra tutje, thotë, ju kishit ra në forca tjera serbe dhe s'keni pasë asnjë shans më pshtu. Kështu që mua tani më sjellin në Rahovec, e prej Rahoveci në Drenicë ku edhe jam shëru. Pra, kjo është një prej sfidave të para të mia.

-Po si betejë e organizuar, meqë kishit ardhur pesëdhjetë e dy, pastaj u konsoliduat në radhët e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, cila ka qenë pika e parë frontale, vija e frontit që ishte nën komandën tuaj të parë dhe, themi, ishte pika më e mirë edhe më e fortë e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës për zonën e Drenicës?

S. Lushtaku: Po nuk ka pasur aty komandë, aty ku s'kemi qenë ne, s'ka pasur luftë. Kur s'kemi qenë ne ato figurat kryesore në momentin e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

Ne nuk kemi qenë komandantë të zyreve, sepse s'kemi pa zyre, as kabinet. Ne kemi qenë ushtarë, në momentin që kemi ndëjtë më shumë nëpër shtëpia, dhe nëpër odat tona. Syla në Acarevë, unë me Fadilin Nurën e të tjerët në Prekaz, Ilaz Dërguti emra, që tash nuk du me i përmend, po flas për fillimin e saj. Kështu që, në mars, në prill '98-ën, aty ku s'jemi, s'jemi kanë na prezent nuk ka

pas luftime. Ne asnjëherë nuk ka ndodhë, që ne të mos jemi nëpër vijat e para të frontit, asnjëherë.

Ne nuk kemi thënë shkoni ushtarët ju, edhe të jeni në vijat e para të frontit, por kemi qenë vetë dhe pas nesh kanë qenë edhe ushtarët dhe ata që kanë qenë të armatosur.

-Dihet, janë do ditë të mira të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, por janë edhe do ditë të vështira për të.

S. Lushtaku: Ofensiva e shtatorit ka qenë një prej ofensivave që më kujtohet. Një kushëri imi filloi me i numëru tanket edhe autobлиндat. Edhe e çoj diku treqind, edhe po i thotë një kushëri imi: “O boll se na tranove!”. Thotë, qito mjaftojnë. Jo thotë, ka hala. Ofensiva e shtatorit ka qenë një prej ofensivave, që unë mbaj mend, ofensiva më e rëndë për ne, ku në ato ofensivë vriten shumë bashkëluftëtarë.

Moment i randë ka qenë vrasja e Fehmi Lladrovci, e Xhevës, e Fatimes dhe e shumë ushtarëve. Domethënë, më kujtohet shtatori kanë qenë ditët më të vështira të jetës sime në kohën e luftës. Ka qenë diçka që, vërtet, ka qenë dhe është shumë e vështirë sot, nuk mjafton veç këto fjalë që na sot në këtë intervistë po japim. Më kujtohet kur kam shku, kur kemi dalë me Nurën me i kërku ushtarët. Ne në Prekaz, se fillimisht kemi shku te Fehmi Lladrovci një ditë para se me u vra, me Nurën, kemi folë, kemi komunikuar, kemi pasë rast me hangër drekë bashkë edhe Fehmia na thotë, që: “Sipas burimeve tona, nesër do të jetë një ofanzivë edhe unë do të luftoj derisa të vdes. Forcat serbe mujn me kalu në këtë pjesë vetëm përbri trupit tim.”

Edhe ne kthehemi në Prekaz, me Nurën. Kur kthehemi në Prekaz, pas gjysmë ore shoh Fehminë me Xhevën, vijnë në Prekaz edhe i them unë: “Çka keni ardhë?”

Thotë: “Na jem ardhë veç me u përshëndetë edhe me kërku prej juve që me u organizu, sepse vërtet nesra do të jetë shumë e vështirë për ne.” Me të tregu drejt unë si normal e mora. Nuk e mora shumë me shqetësim, sepse ndoshta edhe nuk e kisha atë besimin e mjaftueshëm që Fehmia kish atë informacion.

Ne ishim të përgatitur, domethënë si pati ofensivë, si s'pati.

Ishim të përgatitur gjithmonë.

Dhe, më kujtohet që unë dhe Nura kemi kërku që të gjithë ushtarët që janë të rinj me e lëshu Prekazin dhe kemi qëndru vetëm një grup i vogël, që ishin të dënuem atëherë prej gjykatave serbe, ka njëzet vjet dhe një pjesë e ushtarëve ka dalë tuj kajtë me atë idenë që ne po vritemi aty, fatmirësisht a fatkeqësisht.

-Sa vetë ishit që qëndruat?

S. Lushtaku: Nuk qëndruam as dhjetë vetë ndoshta.

Me ato armë që kishim. Fatbardhësisht, në atë moment vetëm në Prekaz nuk hynën forcat serbe, kurse në pjesën e Brigadës 114 hynën, në përgjithësi. Hynën shumë.

E di që, pas ofensivës kemi dalë me i kërkua ushtarët ku janë. Tani kishin ndodhë vrasje, kishin ndodhë gjithçka dhe e ndjenim veten si fajtorë diqysh. Ne i thamë me u largu, sepse këtu është rreziku, do të ndodhë diçka krejt tjetër, domethanë që rreziku ish më i madh nëpër pjesë të tjera. Dhe e mbaj mend kur e kemi marrë lajmin se Fehmia është vra.

Kishin shku në Prekaz, ishin vra disa ushtarë dhe u takuam me Rafet Ramën. Unë edhe Nura nisemi për në Gradicë, një fshat ku ishte edhe baba i Fehmisë. Kur kemi shku atje, e kemi taku, por s'e kishim besimin që është vra Fehmia.

-Jemi diku data 22 shtator. I bie që ju jeni takuar më 23 shtator.

S. Lushtaku: Po. Dhe, baba i Fehmisë ishte në kontakt me Ramizin, i thotë Ramizi që fol me Saminë dhe ne e duam vetëm trupin e Fehmisë.

-Akoma ishte i pa tërhequr trupat e Fehmisë, Xhevës dhe Fatimes?

S. Lushtaku: Hala nuk e dinim fillimisht, derisa u takuam me babain e Fehmisë. Edhe i kërkova Nurës, edhe Fadil Kodrës, se po e harroj kaniherë. I kërkova unë Fadilit edhe Nurës, që unë me shku në Prekaz, sepse ku ishin kufoma e Fehmisë, e Xhevës, e Fatimes edhe një djali nga Prishtina, ishin shumë afër me forcat serbe, shumë afër.

Edhe i them: “Ma mirë m’u vra unë, e ju me vazhdu”.

Mos vrahemi të gjithë, sepse atëherë ka rrezik që edhe lufta e UÇK-ës me ardhë në dilema, e me ekzistua jo.

Po Nura dhe Fadili në asnjë mënyrë, thotë, nuk të lëmë vetëm, dhe vijmë me mua, i nxjerrim trupat.

Ka qenë edhe Sabit Lladrovci, ka qenë edhe miku i Fehmisë. Edhe i kemi nxjerrë trupat. Po e di që jemi kanë pak vetë. Edhe afër forcave serbe, edhe ofensivë. Ka qenë një situatë goxha e randë. Nuk e maj mend numrin e saktë të ushtarëve, por e di që kemi qenë shumë pak. Edhe i kemi nxjerrë trupat. E kemi thirrë axhën Tush dhe ia kemi dorëzua trupat. Ka qenë një ditë e randë. Trupat e tyre kishin afër forcave serbe dhe i gjetëm të gjithë. Ka qenë problem, sepse frika gjithmonë ishte mos e kanë minua vendin ku ishin të ramë. Po tash gjithmonë të kujdesshëm me trupa. Si përfundim, të gjithë ata që ishin në vra aty, i dërguam në një livadh ku erdh edhe baba i Fehmisë dhe ne tani vazhduam rrugën tonë, sepse frika ish se ofensiva vazhdon nesër.

-Sa ishte distanca në mes trupi të Xhevës dhe të Fehmisë?

S. Lushtaku: Tash e kam problem, se s'më kujtohet mirë, por kanë qenë një mbi një të gjithë. Ka qenë një kanal që Fehmia e kish ba si vend i rezistencës. Si istikam. Të gjithë kanë qenë në një vend.

-Jemi në një situatë pas, nëse s'gabo, pas ofensivës së shtatorit, pas të gjitha këtyre peripecive, kur ju u zgjodhët komandant për Zonën Operative të Drenicës.

S. Lushtaku: Po, tani është detaj për mu më interesant dhe ajo ndjenja më e mirë është që pas ofensivës së shtatorit, kur forcat serbe dhe shumë shqiptarë që nuk e kanë dashur lirinë, apo kanë pasur dilema në atë kohë me çlirimin e vendit, ndodhi ajo që pak kush e ka pritë.

Filluam mobilizimin dhe filluam për herë të parë betimin e ushtarëve. Fill pas ofensivës së shtatorit. Shihet Ilaz Kodra i ndjerë, organizimi i Ilaz Kodrës, dhe vërtet ka qenë diçka e mahnitshme. Filluan njerëzve me iu kthyer besimi, sepse Serbia dhe shumë qytetarë menduan që me ofensivën e shtatori përfundoi çdo gjë.

Kjo ka qenë pjesa më e mirë, por pjesa më e madhe në luftë është e rëndë, nuk është e lehtë.

-Pas ristrukturimit, ju zgjidhni ose emëroheni komandant i Zonës Operative të Drenicës. Diku thoni se nuk ka qenë privilegj për ju!

S. Lushtaku: Unë besoj që për secilin ushtar të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, nuk ka qenë ndonjë privilegj të jesh drejtues edhe i një kompanie, edhe i një skuadre, i një brigade, edhe i një zonë operative. Ka qenë përgjegjësi e madhe. E ke parasysh, kur ti drejton diçka, kur ti udhëheq diçka dhe njerëzit vriten, apo plagosen rëndë, nuk është ndonjë privilegj. Në atë kohë hiq bile. Privilegjet janë tani, po jo atëherë.

-Po jemi kab fundi i emisionit, sepse do të donim shumë të diskutonim. E kam përballë një veteran, e kam përballë një komandant, e kam përballë një bashkëluftëtar të komandantit legjendar, Adem Jasharit. Prej këtij pozicioni të veteranit, të njeriut që ka përjetuar dhe ka udhëhequr edhe beteja edhe fronte më të vështira. A mendoni se dikujt prej këtyre të rënëve i kemi hyrë në hak si si shtet, si Kosovë, qoftë edhe si njerëz, për dikë që e kemi lënë anash pa u folur sa duhet dhe do të doje që në të ardhmen të fokusohemi jo vetëm si emision, por për një monografi të veçantë?

S. Lushtaku: Para kësaj, unë më 7, tash 7 mars, jam shku kah ora dy e natës para vorrit të komandantit legjendar, Adem Jasharit dhe familjes Jashari. Gjë që e kam bërë shpeshherë, të Ilaz Kodrës, të shumë bashkëluftëtarëve të mi. Kjo është një situatë tepër, tepër e rëndë. Me kalimin e kohës dhe ne tash kapak kemi fillu edhe me u plakë. Emocionet janë prezente, janë ato dhe nuk është e lehtë kur e sheh

familjen apo familjet e dëshmorëve, të invalidëve, sidomos. Nuk është e lehtë, është e rëndë.

Ndjenjat janë ndjenja, jemi njerëz, prandaj, vërtet, ne që e kemi pasë fatin që të jemi gjallë sot, unë mendoj që ma lehtë e kanë ata që i kanë vdekur sesa ne. Nëse dikush hyn në thellësi të shpirtit, në zemrat tona, edhe na do farë kufoma të gjalla jemi. Kur e sheh që shteti yt, qeveria jote, nuk ua jep meritat njerëzve që kanë bërë shumë për këtë vend. Lërna ne të gjallëve, por ata që kanë vdekë. Të gjithë kemi gabime.

Edhe unë kam qenë kryetar i Komunës, kam bërë gabime.

Kur e merr pushtetin, e ke goxha problem dhe me u fokusu dhe me kanë i qetë dhe me pasë mundësi me mendu për ato familje që kanë dhënë shumë për këtë vend.

Neve liria, vëlla, na ka kushtu shtrenjtë, prej marsit tash e deri kah shtatori, tetori, po flas për Drenicë, sepse e njoh mirë atë pjesë, po besoj në Kosovë, domethanë, ke për çdo ditë përkujtime, për çdo ditë. Nuk është boll, nuk është mjaftueshëm që ti me i pasë në mendjen tënde vetëm ditë e përkujtimeve. Kaniherë po krijoj përshtypjen që politika është me këto familje vetëm kaniherë, formalisht. Nuk e kanë ndjenjën, emocionin çfarë e kanë pjesëtarët e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Nuk e kanë. Vijnë sa për me thanë jena ardhë.

Jo vetëm unë, po besoj një pjesë e shokëve të mi që sot janë gjallë, është i njëjti rast, emocionet janë të njëjta realisht, por nuk është e lehtë, kur i sheh prindërit e tyre, ama diçka tjetër kërkush nuk vjen me ta kqyrë zemrën ose shpirtin, se ti çka mendon dhe ti si ndihesh. Familjet i shohin vetëm si figurë.

Sidoqoftë, sot m'ë ke prek ndjenjat edhe nuk e kam pritë që kam me folë kaq shumë për atë pjesë, sepse ma së pakti dëshiroj që unë të flas për luftën, e ma së pakti kam dëshirë me folë për vete. Ma me qejf flas për dëshmorët, për invalidët, për veteranët, për situatën aktuale politike, që ne hiq nuk jemi të kënaqur. E, sidomos, me trajtimin e këtyre vlerave të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, sepse nganjëherë po harrojmë atë periudhë, po e harrojmë atë kohë, edhe unë mendoj që gjeneratat e reja më së pakti dinë për pjesën që është ma e lavdishmja e këtij vendi.

Ne kemi bërë luftëra po kemi bërë luftra regjionesh, për herë të parë Ushtria Çlirimtare e Kosovës ishte shtrirë komplet në krejt Kosovën dhe kjo na bënë krenarë, që gjaku i Ademit, i familjes Jashari, po edhe i shumë dëshmorëve ka arritë që vërtet, jo vetëm Kosovën, po komplet ku janë shqiptarët, njëfarë forme, me më njëfarë zgjimi. Kjo situatë është falë atyre familjeve dhe atyre burrave dhe grave që kanë bërë shumë për vendin.

Rrëfimi i Nasim Haradinajt

NJË FAMILJE NË PËRNDJEKJE - GJYQET, UDBASHËT DHE TORTURAT

Nasim Haradinaj ishte një nga veprimtarët e viteve të hershme, ish i burgosur politik, njeriu i familjes më të persekutuar në vitet e 80-të, familje, e cila u bë sinonim i rezistencës së armatosur në fundshekullin e kaluar. Ai dhe komplet familja e tij kanë përjetuar burgjet, torturat, dhunën, terrorin nga regjimi serb. Ai dhe familja e tij, për gjysmë shekulli kanë qenë dhe mbetën sinonim i rezistencës, i pathyeshmërisë dhe i veprimtarisë kombëtare. Lufta e fundit çlirimtare, për ta ka qenë vetëm kurora e një veprimtarie prej dekadash. Nasim Haradinaj rrëfen për historinë e familjes së tij, sakrificat e pashembullta, vuajtjet, përndjekjet sistematike dhe rezistencën e pashoqe të saj. Në këtë rrëfim, Haradinaj kujton rolin e babait të tij, Ismajlit, si njëra ndër ikonat e Lëvizjes Kombëtare, i cili frymëzoi shumë breza. Po ashtu, Haradinaj dëshmon për bashkëveprimtarinë me vëllezërit Gërvalla, për aksionet klandestine kundër Jugosllavisë bashkë me shumë bashkëveprimtarë të tjerë, për tmerrin në burgjet serbe bashkë me babanë, motrën dhe vëllain, për

udbashët shqiptarë dhe përvojat hidhura gjatë përballjes më ta në dhomat e torturave. Një rrëfim sa personal, aq edhe historik.

-Z. Haradinaj, ju dhe familja juaj keni dhënë shumë, keni bërë shumë, keni vuajtur shumë, por prej nga ky fenomen i nacionalizmit, duke e ditë që nuk jeni familje e madhe, po herët jeni identifikuar dhe kyçur në veprimtari nacionale?

N. Haradinaj: Në fakt nganjëherë ka ndodhë që edhe vetë kemi pyetur se pse është ky zell, pse është i gjithë ky motiv? Po, tash unë e kam pak të vështirë me folë për veten edhe në vetën e parë. Shiko, nëse e këqyrim historikisht, ne si familje Haradinaj, nuk jemi familje e madhe. Ne kemi qenë krejt katër shtëpi, pse tash jemi rritë do të thotë me Smajlin, Iiminë, Rexhepin, deri këtu janë pesë breza hasret, kështu që pesë breza jemi hastret, prandaj nuk jemi rritë shumë. Mirëpo, në pesë breza kemi njerëz të sakrifikuar, duke filluar prej Xhemajl Haradinajt, në luftën me Maxharr Pashën, pra që është i vramë kundër Maxharr Pashës në luftë dhe tutje, pastaj Din Xhemajlin, te beteja te Kulla e Batushës, që dihet në kohën e Demë Ali Pozharit, Qemajl Haradinaj në kalljen e Strelcit e Dubovikut, Smajli pastaj në vitet '81. Domethënë sot, ne si fëmijë të gjeneratës, që ndoshta ishte më shumë e kohës që u shumuan këto gjëra, në '81-ën, që vazhdoi pastaj... Atdheu, në fakt dhe patriotizmi, nuk e ka deri këtu, e ka deri të sublimja, kur ti e përfundon jetën, atëherë e ke krye obligimin për atdhe. Kështu që, nëse ndalesh duket sikur nuk ke të drejtë më në të. Nëse ke hy në këtë rrugë, nuk ke të drejtë më të ndalesh, sepse atëherë e dëmton veten, e dëmton veprimtarinë, po edhe i zhgënjën brezat të cilët të kanë njëfarë udhërrëfyesi sado të vogël të tyre, është shembull.

-Pavarësisht që ju e keni pasur babanë një prej veprimtarëve më të mëdhenj, po ashtu keni pasur edhe një trashëgimi të pasur, megjithatë edhe veprimtaria juaj ka lënë shenjat e veta, që nga mosha 16 a 17- vjeçare. Mirëpo, kur konsiderohet që ka nisur veprimi juaj konkret nacional? Po flasim për fundvitet '70, pa prekur në të '80-at.

N. Haradinaj: Unë si fëmijë kam fletë me gjyshen. Gjyshja ime, Tusha, është bijë e Tishukëve të Isniqit. Babgjyshi im, Xhemajl Dina, është nipash i Gërvallajve dhe stërnip i Gacaferrëve të Junikut. Gjyshja çdoherë në mbrëmje, kur kemi fletë me të, na ka shpjegju për vuajtjet që i ka pasë, kur i kanë çu me e ndrru fenë në Kishë të Deçanit, pastaj i ka pasë njerëzit e vet të vrarë prej serbëve. Mandej kulla e Tishukëve është kallë nga kolonët serbë, dhunshëm që i kanë shti duke e terë mishin e derrit në atë kohë, o kallë kulla e tyre krejt, kështu që të gjitha peripecitë që i ka kallxu kanë qenë motiv. Pastaj, ajo ka qenë edhe mbesë e Vokshit, e Hulajve, familje e njoftun për patriotizëm. Si fëmijë i ka pa kaçakët kur i kanë mbytytë nëpër shpella me sanë duke i djegë. Kështu që, ne gjatë krejt kësaj kohe nga gjyshja i kemi dëgju periudhat e torturave, të masakrave që i ka ba Serbia ndaj popullit shqiptar. Në anën tjetër, unë nanën e kam bijë Shqipërie, babën e ka prej Bytyçit, është e hises Demaliaj, ndërsa nanën e ka të Dujakës. Në atë kohë, kur ka qenë Shqipëria e bashkuar, janë martu. Prandaj, edhe andej reprezaljet tjera

nga ana e nanës, kur i vdes baba e mbetet jetime, kështu që çdo gjë e kemi dëgju që ne jemi një popull i atakuar, jo vetëm si persona, por komplet si komb. Më vonë, tash e diskutoj se kjo s'është asgjë tjetër veç shenjë e gjenocidit, sepse ato që i tregon gjyshja ime, është gjithmonë zhdukja, zhdukja si qenie e personit, jo tortura e një personi, por zhdukja kolektive, fyerja kolektive në kuptimin e ndërrimit të fesë. Ata e kanë ditë që feja nuk është ndonjë gjë, por ka qenë dhuna që e detyron. Gjyshja ime e mban mend kur te Kisha e Deçanit, në rresht o dalë ai popi, edhe i ka stërpikë me ujë, kështu që krejt çka kam dëgju, kam dëgju që jemi kanë të sulmuem; kanë dashtë me na zhdukë si popull, edhe normal që kjo te unë ka ngjallë urrejtje, me të cilën pastaj me forcat e mia, po edhe me forcat familjare iu kemi kundërvu. Pastaj ka qenë edhe orientim i yni që këtyne me iu revanshu, me iu dalë kundër, me e lypë njëherë e përgjithmonë një liri të cilën secili popull në fund të fundit e meriton.

-Fillimisht ka qenë babai juaj Ismajl Haradinaj, porse në fille, ju duke qenë fëmijë, duke u rritur në një ambient të tillë, dhe ai duke qenë i angazhuar maksimalisht, nga vitet '70, e që kulmon në fillim të viteve '80. A keni qenë të informuar ju si fëmijë, sepse nuk është në pyetje vetëm Nasimi, por edhe Naimi, Shqipja, e deri te Agroni i vogël. Si ka funksionuar kjo brenda familjes? A keni qenë të informuar në këtë moshë se babai i juaj, Ismajli, po merrej me veprimtari atdhetare? Dhe, a ka qenë transparent ndaj jush?

N. Haradinaj: Ata që na njohin në fshat e dinë që babai im ka qenë edhe intelektual, po ka qenë edhe njeri i cili ka punu që të ngritej intelijenca në përgjithësi, sidomos shkollimi, sepse mos të harrojmë, atëherë ka qenë problem edhe shkollimi i femrave. Në këtë mënyrë, baba im ka qenë gjithmonë shembull. Ai ka qenë që ka ble libra me kredi dhe në atë kohë literatura që lypeshin në shkollë të mesme, gati se te ne janë ardhë nxënësit dhe i kanë marrë kur nuk kanë muejt me i gjetë diku tjetër. Në atë kohë jepnin lektyra shkollore. Pastaj ne kemi bisedu, nana e baba kanë bisedu nërsy neve, se si ky pushtet, ky titizëm po e ngulfatë rininë, po mundohet me e mashtru dhe po mundohet me degjeneru, me e çu kah degjenerimi, qoftë kulturor, qoftë ky i një aspekti tjetër, sepse edhe me degjenerim kulturor, pastaj me shpërngulje gjoja për të mirën e popullit, duke i qitë jashtë me punu, duke iu bërë vende pune në Gjermani. Të gjitha këto, për prindin tim, ishin shenja të këqija. Në këtë kuptim, baba im ka folë haptas, që ne jemi shqiptarë, ne duhet të jemi bashkë me Shqipëri, ne duhet të jemi të pavarur, ne duhet ta kemi shtetin tonë, ne duhet me i gëzu të drejtat etj. E mbaj mend shpesh kur i krahasojke, për shembull, Malin e Zi, atëherë ka qenë 500 mijë, ata 500 mijë e ne ishim diku 1 milion e 700 a 800 mijë dhe kur u krahasojshim me ta, ata kishin vetëm kërrsha dhe kanë muejt vetëm patate me prodhu, edhe detin. Por, jeta e tyre ishte larg me standardet tona kosovare. Pastaj, të mos flasim, te ne i ke pasë disa familje serbe ku u shihnim në Dubravë, ka qenë një në Gramaçel dhe e shihje ti që ata janë njerëz të privilegjuar në raport me të gjithë popullin aty. Edhe ti e shihje automatikisht që nuk je, sado që u quhej vallaznim-bashkim, barazi, por kjo ishte një dogmë, të cilën ty thjesht nuk kish nevojë me ta shpjegu

kërkush, po ti nëse e vëreje, e vëreje dallimin që s'je i barabartë, pa marrë parasysh niveli yt i shkollimit më i lartë, niveli yt i inteligjencës më i lartë, pasuria jote shumë më e madhe. Pra, nuk mundje me i pasë standardet e tij. Pastaj, nuk ishte i barabartë në punësim, dhe këto ishin gjërat që ne na kanë bërë përshtypje, i kemi përdorë edhe si propagandë për ngritjen e njerëzve të rinj, që me mendu ndryshe.

-A i diskutoni këto brenda familjes, duke qenë që ai ka qenë i vetmi djalë i familjes dhe nuk ka pasur një vëlla tjetër që të diskutojë?

N. Haradinaj: Nana më thotë që këto sene baba im i ka diskutu edhe me babën e tij, Xhemajlin, edhe ai ka qenë djalë i vetëm. Edhe baba i Xhemajlit, edhe stërgjyshi Dina, edhe ai djalë i vetëm. Kështu që nana ime thotë që, bile o gëzu shumë babgjyshi im, duke thanë që e ka marrë për re një malësore të Shqipërisë, ka qenë shumë i kënaqur, edhe pse atëherë baba e nana janë martu me dashuri, që për atë kohë nuk ka qenë e zakonshme.

-Megjithatë, edhe në atë kohë ai i ka thyer barrierat si personalitet, edhe si intelektual.

N. Haradinaj: Po, po. Në fakt ne të gjithë gati jemi martu kështu, të gjithë jemi martu kështu, pa dasëm, ashtu na erdhën senet. Unë kur dola prej burgut, nuk kishte dasëm, sepse edhe nuk na vinin. Janë kanë kohëra tjera.

-Edhe po të bëje dasmë, nuk vinin, për çështje të arsyeve politike, ideologjike?

N. Haradinaj: Jo, jo, jo. Për çështje distancimi, për çështje përgjegjësie, për çështje që i merrnin në pyetje, pastaj i hiqnin nga puna, edhe ne i kemi kuptu. Flas për ata të cilët nuk ishin, nuk flas për ata të cilët ishim të dënuar bashkë, se ne gjithmonë ecnim bashkë, por po flas për ata të tjerët...

-Cili ka qenë momenti kur ju keni biseduar me babanë tuaj më seriozisht, pa dorëza, për një aktivitet ose zhvillime politike? A keni diskutuar për hapat që do të merrni, apo janë mbetur vetëm biseda të brendshme familjare? Është interesant të vërejmë se në fund, siç rezulton, të gjithë jeni përballur me pasojat të rënda "ligjore".

N. Haradinaj: Për padrejtësitë ne kemi folë gati çdo herë. Ne kemi pasë televizor herët dhe flas edhe atëherë kur s'i ka kapë hiç programi i Shqipërisë, nuk e mbaj mend më duket në '69-ën a '70-tën televizorin e kemi pasë, sepse tash njerëzve u duket kurrëgjë ajo, po ka qenë një standard i lartë me pasë atëherë televizor e kerr. Kemi qenë familje pasur atëherë. Baba im ka punu shumë, por edhe rroga e arsimitarit dhe shtesat e fëmijëve janë kanë të mëdha në atë kohë. Ne për padrejtësitë dhe që jemi popull i shtypur dhe që shqiptarët nuk i gëzojnë të gjitha të drejtat, ne kemi folë hapur në shtëpi. Pastaj, ndërkohë kur kam dëgju, mendoj që veprimtaria ose shprehja ime publike e pakënaqësisë sime është në vitin e parë të shkollës, në autobus, duke ardhë në autobus. Atëherë ka qenë një shqiptar duke i grahë dhe ka qenë Slloba Parashqeviqi, të cilin më vonë e vrau Dauti. Ka qenë Slloba. Ai udhëtojke me një djalë tjetër, njëfarë Faikun. Gati se janë kanë të njëjtë

Slloba edhe Faiku. Edhe ata i morën për me ushtru për me i grahë autobusit. Thojshin po ushtrojmë, kemi me e dhanë si patentë edhe po ushtrojmë tash me nxënësia prej Deçanit e deri në Gllogjan, ku ka qenë ajo linja. Po kur erdhën në Irzniq, ata vendosën me shku me pi në Ratish. Atje ka qenë një kafe, edhe thanë: “Lëshoni këta këtu. S’po i çojmë nxënësit në Gllogjan”. Na thanë neve që të zbresim. Unë thashë: “S’po du me zbritë. Pse me zbritë?”

Tha: "Zbrit në tokë," ai. I thashë: "S’po du me zbritë." Ai ishte i veshun në uniformë. "S’je ti shoferi" i thashë. "S’jam ka foli me ty”, i thashë. "Raif, a po na çon në Gllogjan?" Tha: "Bacë këta..." Tha: "Zbrit në tokë kur të them." I thashë: "S’du me zbritë, edhe s’jam ka foli me ty." Tha: "Rri këtu." Janë zbritë tjerët, edhe më ka çu në stacion, edhe aty më kanë rrehë duarve. Ai me një Somoviçin ka qenë. Aty është ajo revolta e parë e imja. Në njëfarë mënyre, që unë deshta publikisht me kundërshtu si të drejtë, thjesht si të drejtë, sepse në fakt e padrejtë që është e pa drejtë me i grahë dikush autobusit me plot nxënës, veç pse është polic. Edhe shumë e pa drejtë ka qenë, edhe me na ndalë edhe të drejtën me udhëtu në këmbë edhe një kilometër a dy, që për me pasë kohë ata me nejtë në kafe, për me pi, që me u kthye pastaj përpjetë.

-Sa vjeçar keni qenë?

N. Haradinaj: Atëherë unë kam hy si 16 vjeçar në klasë të parë në Gjimnaz, diku 15 e gjysmë.

-Dhe juve ju dërguan në stacion të policisë dhe ju rrahën?

N. Haradinaj: Po, po më kanë rrehë aty, deri sa ka ardhë baba im. Ndërsa, brenda e di që ka qenë një Dervishi, Dervish Dervishaj, Dervish Ahmeti i themi ne. Ai ka punu në Bashkësi të Ujënave, edhe e di që o mundu me më ndalë, mos me më çu ai brenda, tha: “Jo, jo, se ky po e shanë shtetin, po e shanë policinë”. Në fakt nuk i shajta, po thashë: “S’po du me të ngu ty, s’je ti shoferi, unë s’kam punë me ty”. Tani ai thoshte: “Pse e shajte policinë e shtetit, të përjashtojmë e të bëjmë kështu e ashtu”. E mbaj mend mirë, e morën një vizore edhe më shtinë me i qitë duart kështu (tregon duart me gishtat e mbledhur në një pikë), i qita pak, më dhimtën, kur më dhimtën, i hoqa. Mirëpo, tash unë e kisha frikën e babës, se thashë tash po zbulohet, edhe pse unë s’dija më shumë në atë kohë, po thashë, që e qita babën në kontakt me ta drejtpërdrejt. Pra, njëfarë identifikimi i vogël. Mirëpo, ka qenë autobusi i 12-ve, me autobusin e 3-ve që vinte atëherë. Më kanë lëshu e jam dalë. Në atë kohë duke ardhë teposhtë, e kam taku babën tim duke u ngjitur këmbë, diku kah fshati Kodrali, se i kishin thanë që Nasimin e kanë marrë në polici. Atëherë e ndalën, i thanë: “Qe ku është Nasimi”, edhe më zbritën. E di, e di që është idhnu në mu shumë, u idhnu në mu shumë.

-Për shkak të reagimit...

N. Haradinaj: U idhnu shumë, për shkak se pa nevojë, ishte e panevojshme edhe pse e shihja që kështu u gëzojke, po në fakt mu m'i dha nja dy- tri shuplaka të mira. Si sjellje, si nxënës, si edukatë, nuk o dashtë, edhe e dyta, më tha: "Me pas ardhë brenda ata tani?" Kështu, edhe aty unë mendoj që është ai fillimi i mendimit tim, që duhet me u konfrontu me këta të pushtetit. Naimi, vëllai i madh, më përkrahke kur i kam kallxu, ma bëjke: "Hajt mos ke dert, se mirë ia ke ba".

-Në këtë kohë, a ka qenë Naimi i ngarkuar me diçka të veçantë?

N. Haradinaj: Shiqo, tash unë nuk e dijsa a është Naimi i angazhurm, por Naimi ishte maturant. Mirëpo, për ne nuk ka qenë fort interesant me folë, në kuptimin duke u ruajt, pse me u ruajt ne brenda shtëpisë. Kemi folë hapun, kemi këndu hapun, kemi lexu hapun. A kemi lexu libra që kanë qenë të ndaluar? Po, kemi lexu. Oh, ajo poema: "Mëmë Shqipëri", pastaj ka qenë një dokument i Lidhjes së Dytë të Prizrenit, ka qenë "Lahuta e Malcis", pastaj "Gjarpërinjtë e gjakut", këto i kemi ditë që janë kanë të ndaluara, po këto i kemi lexu në shtëpi, krejt shtëpia, edhe s'ka qenë ndonjë problem...

-E keni shndërruar gati si në teatër?

N. Haradinaj: E kemi shndërru në normalitet. E kemi ditë që nuk bën të dalim përtej dere me njerëz që nuk mendojnë se duhet.

-Megjithatë, me të gjitha këtë veprimtari, sidomos ajo e Ismajl Haradinajt dhe e juaja, literatura, propaganda, afisbet... Në këtë periudhë, pra në fille, kush e frekuentonte më shumë familjen tuaj?

N. Haradinaj: Familjen tonë janë kanë shumë intelektualë. Unë për herë të parë kur e di që kemi folë për politikë dhe lidhje ilegale ka qenë një darkë në shtëpinë e Islam Hasan Mustafajt. Edhe Islami ka qenë pa babë, po janë kanë familja e Fazlive, edhe aty ka qenë mysafirë edhe Hysen Gërvalla edhe Bardhosh Gërvalla, por edhe Jusuf Gërvalla. Ne u thoshim dajë, ata i kanë pasë miq. E aty e kam dëgju që është diskutu diçka të atij niveli të cilin e diskutojshim në odë, në shtëpi, që e diskutojshim në nivel familjar.

-Edhe ju ishit prezent aty?

N. Haradinaj: Po, po. Baba është interesant se nëse jam kanë prezent, ose nëse ka ardhë dikush për ndoj temë, assesi s'më ka largu.

Jo s'na ka largu. Jo tanëve. Nuk po them që jam kanë më i privileguemi, po s'di, ka pasë qejf me më pasë ngat'. Nuk ka hezitu me diskutu.

Ose më ka lanë mua duke mendu që jam i vogël e s'e kuptoj, jo me qitë një kafe, jo me qitë një diçka, që ka ndodhë, për shembull që edhe nana ka dalë e unë jo. Jo me qitë një kafe a ndonjë send, po veç më ka thënë, që këto sene nuk duhet me dalë. Edhe unë e kam ditë automatikisht, s'ka ba lazëm me m'i përsëritë disa

herë. Jam kanë i vetëdijshëm që është ka bisedohet diçka që s'bën me dalë prej aty.

-Çka rezultoi pas atij takimi, madje edhe prej pozitës së sotme, pas sa dekadash që ju keni reflektuar...?

N. Haradinaj: Si rezultat është arratisur Jusufi...

-Në '79-ën?

N. Haradinaj: Po, atëherë ne e ditëm që tash ka ilegalitet të plotë dhe veprimtari të plotë.

-A shihnit gjëra konkrete brenda familjes?

N. Haradinaj: Jo në '79-ën erdhi statuti i Lëvizjes Nacionalçlirimtare të Kosovës dhe Viseve Shqiptare nën Jugosllavi, LNÇKVSHJ-së, pastaj aty e kam kuptu që janë në rrjedhë edhe Metush Krasniqi. Ato i kam ditë edhe më herët.

Pastaj lëvizjet ilegale që është ditë saktë se ato lidhje pati mbetë me i mbajt Naimi në fillim, vëllai i madh, sepse ai mund të dilte në Gjermani me një, ka qenë atëherë një karton i studentit, me të ke pasë të drejtë më punu në Gjermani dy deri në tre muaj, ke pasë si prioritet për më hy në punë. Gjermanët të kanë marrë në punë si student. Shumë të ndihmojke ai karton.

Naimi çdoherë ka lëvizë. Naimi o kanë i zhytur drejt në lidhjen Isuf - Smajl, në kuptimin e lidhjes direkte. Ndërsa, më vonë, ishin djemtë e Gillogjanit edhe të tjerë që kishin punu, që kishin shku thjesht me punu, po që pastaj u orientuan, sepse pastaj ne me familjen Gërvalla, familjen e Jusufit e të Bardhit, kishte lidhje familja Mustafaj. Miqësi, do të thotë Bardhi e ka gruan prej Mustafajve, Tushën. Kështu që, ndërkohë ishte Nazmiu, i cili ka qenë njeriu i parë, në kuptimin prej këtyre të rinjve.

-Nazmi Selmanaj?

N. Haradinaj: Po, Nazmi Selmanaj. Ndërsa, prej të vjetërve, ka qenë i vetmi edhe që shumë pak përmendet, e që njerëzit nuk e dinë, ka qenë Ibrahim Mustafë Mustafaj. Është mixha i Shefqet Mustafajt.

-Pavarësisht se e përmendën Nazmi Selmanajn, Ibrahim Mustafajn, si njerëz që kanë mbajtur kontaktet në mes të Jusuf Gërvallës dhe Ismajl Haradinajt, cilët kanë qenë bashkëpunëtorë kryesorë, që në fillime, po flasim akoma pa u themeluar Komiteti i Deçanit?

N. Haradinaj: Brahimi Mustafaj ka qenë njeriu i parë. Ndërsa, me angazhimin e Nazmiut dhe me dëshirën e Nazmiut, sepse baba normal kishte bisedu me të, tash unë nuk e di saktësisht se si, po unë e kam kuptu kur Nazmiu ka ardhë në shtëpi, edhe më kujtohet ka qenë thirrja për ushtri e Nazmiut, që ia kishin ba për shërbim ushtarak. Atëherë ka ardhë Nazmiu aty edhe tha: "Smajl, kemi me bisedu

diçka”. Kemi qenë unë, nana edhe baba, kërkush tjetër. Bile ulur rreth shtratit aty tha: “Kam me bisedu diçka”, baba i tha: “Fol, Nazmi!”. Tha: “Unë jam betu që për jetë shërbimin ushtarak kësaj Jugosllavie nuk ia bëj”. I tha baba: “Po Nazmi, bre, je i fejuem e po e din, kështu...”. “Hiç!”, tha Nazmiu: “O kry kjo punë. Unë dua me më orientu te Jusufi” e te ata tjetër që janë kanë, se e dike për ata që dihen, edhe tha se don me e pasë një propozim të tij, një rekomandim të tij konkretisht. I tha: “Bacë, Nazmi, a ke mendu mirë?” Nazmia tha: “Po!” Është ul, ia ka shkru atë letër edhe ia ka dhanë Nazmisë, edhe i ka thënë që atë letër mos me e çelë. Kur të shkojsh atje..., Nazmiu mendojke që do të vazhdojë edhe studimet, edhe për faktin se Nazmiu kish qenë edhe përpara jashtë, kish punu, edhe normal që ishin taku kështu, por tash dojke me shku me rekomandim. Edhe ia ka dhanë letrën, e o shku me rekomandim Nazmiu dhe ka nejtë atje. Pastaj, Nazmiu ka qene numri një në mes lidhjes Jusuf Gërvalla edhe Smajl Haradinaj.

-Përveç Nazmiut...?

N. Haradinaj: Do të thotë Nazmiu, Jusufi i ka shku si i rekomanduar i Smajlit dhe unë mendoj që nuk ka pasë në Gjermani njeri, jashta familjes time dhe Naimit, përpos Nazmiut më të afërt, as Jusufi e as Bardhi.

-Në këtë periudhë, Naimi apo dikush prej jush, a ka pasë mundësi të komunikojë me Shqipëri?

N. Haradinaj: A me Shqipëri janë krejt tjera lidhje, të cilat në realitet nuk i di, përpos e di kur në Gjermani, kur kam qenë, sepse pastaj kam shku edhe unë në Gjermani dikur, jam kanë nja dy muaj, e di kur i kanë lexu letrat, i kanë shkru letër Enverit, i ka shkru Jusufi letër Enverit, i ka shkru letër edhe baba dhe ka marrë përgjigje prej tij. Enver Hoxhës iu kanë drejtu përmes ambasadës austriake. Dhe, e di kur thanë “na e ka kthi letrën”. Baba im e ka pasë pseudonimin “Ora”. Jusufi ka pasë probleme me shkrimet e tij, po flas në fillim kur ka dalë, edhe fatkeqësisht është keqprirë nga kjo mërgata, ilegajla shqiptare...

-Po flet për organizatat tjera?

N. Haradinaj: Po. Nuk është pritë fort mirë, sepse po më duket e kanë pa vullnetin e tij, edhe talentin e tij dhe diqysh kanë mendu që po e merr, po e merr atë farë primatin, sepse Jusufi ka qenë njeri shumë, shumë i prajshëm, shumë bindës kur ka bisedu me të tjerët. Jusufi për shembull, nuk ka shku nëpër shoqata e nëpër kështu, më vonë ka ecë, po në fillim ka shku gjithmonë nëpër kampet e punës ku janë kanë punëtorët, ku kanë punu, sepse në Gjermani njerëzit punonin në një banesë aty sa më lirë, kah 20 punëtorë, 30 punëtorë, 40 punëtorë. Jusufi çdoherë i ka gjetë situatat me shku të shtunave ose të dielave, kur ata kanë pasë pushim, ka shku me nejtë me ta, me i qajhtë hallet, me kallxu për vështirësitë, por po e ka shfrytëzu edhe autoritetin e Bardhit, që pastaj, pas ikjes së Bardhit, janë mundu me luftu Jusufin. Domethënë të tjerat grupe ilegale janë mundu me e luftu

Jusufin me Bardhin, sepse Bardhi përpara ka qenë i punësuar, Bardhi ka qenë i punësuar prej Sllovenie atje, si përkthyes në do konsullata. Dhe, kur iku Jusufi, konsullata e ka përjashtu, por pastaj shteti gjerman, meqë punojke për gjermanët, i dha të njëjtit punë, përkthyes për punëtorët e migracionit. Do të thotë, tash vetëm e paguajshin Gjermania. E tash këto konsullatat thojshin, a e pave ai spiuni këndej, vëllaun e ka spiun etj., mirëpo edhe këto u thyen, u thyen për një gjashtë muaj ditë, u thyen këto propaganda. Tash, nuk po du me i përmebd se i kemi pasë shqiptarët, dihen shqiptarët, s' du me i përmend se dihet shqiptarët, s'ia kanë botu shkrimet...

-Megjithatë, revista e tij ka ardhur te ju?

N. Haradinaj: Po kjo më vonë është kur e krijoi ky, po flas hala pa e qitë revistën e vet "Lajmëtari i Lirisë". Kroatët janë të parët që ia kanë botu shkrimet Jusufit.

-Para se organet e Organizatës...?

N. Haradinaj: Para se me shkru, me u botu shqip. Pra, në organe të organizatës. E vërteta është kështu. Tash a i pëlqen kujt, a s' i pëlqen, unë pak dert e kam, por kjo është e vërteta.

-Kjo është ekskluzive!

N. Haradinaj: Kroatët janë të parët që shkrimet e Jusufit i kanë botu, po flas jashtë shtypit të Shqipërisë, ku me pseudonime ka shkru në Shqipëri aty, po flas për disa gazeta ilegale që janë kanë "Bashkimi" e "Iliria". Pra, më të parët janë kroatët që ia kanë pranë shkrimet.

-Ku fillon kthesa, koordinimi i plotë i Jusufit dhe i Ismajl Haradinajt, kur vërtet fuqizohet veprimtaria e babait tuaj dhe e Organizatës...?

N. Haradinaj: Shiko, kur fillon, unë të rrej. Po kur e kemi hetu ne, ai ish kanë koordinim i kryer, ish kanë edhe këtu. Kur doli në ilegale, kur u deshke me u tregu më të kujdesshëm. Në fakt, ata nuk kanë diskutu kurrë a të bëjmë diçka, kanë diskutu si të veprojmë, kështu që nuk o kanë më diskutimi, por veprimi. E di kur Jusufi u ankojke për mundësitë atje që s'kish hala me depërtu në diasporë sa duhej, pastaj e di atje ka qenë një aksion që na e pat dhanë një propozim një djalë i zoti, atëherë punojke në një fabrikë. E pat dhanë një propozim që me hy me marrë një printer të madh kolor, për me e shtypë revistën tonë, për me hy me plaçkitë. E pastaj e diskutuam që kjo s'është e mirë, se kjo nesër me u hetu si organizatë, pastaj luftohesh. Mirëpo, pastaj me financa, po është e vërtetë ka çu edhe grupi i Sabri Novosellës. Atëherë i ka çu një 8 mijë dollarë për shtypin e parë, edhe me financat që i kemi mbledhë vetanake është vendosë me u shtypë revista e parë si organ i LNÇKVSHJ -së , "Lajmëtari i Lirisë".

-Ju keni qenë këtu, apo atje?

N. Haradinaj: Unë kam qenë atje.

Po se kam nejtë dy muaj. Unë e kam pasë një pasaportë falso, në kuptim falso se Naimi është kanë i liruem prej shërbimit ushtarak, sepse e ka pasë thye dorën. Po ashtu, Naimi ka qenë i lindun më 1958-të, ndërsa unë jam i lindun më 1963, atëherë u deshke me ta lëshu një vërtetim, ose për ushtri që s'je i aftë, ose tani s'ke mujtë me nxjerrë pasaportë. Knej isha i ri, edhe vendosi baba tha, unë s'po di, u bë nana, erdh me aprovimin e nanës. Dhe, Naimi çka bëri? Naimi e ndërroi për me marrë atë vërtetimin, që kinse ke të drejtë për pasaportë si ka qenë atëherë, e ndërroi nga Naim e bëri Nasim, nga 58 e bëri 63, a po kupton? Pra, 5-shin e bëri 6-të. E di që o kanë shku me marrë do fiksir te do fotografistë që i lajshin fotot, ata ia dhanë atë ide dhe e lajke atë shkrimin, edhe me atë letër e kemi dorëzu aty. Kështu që, unë tash jam kanë Nasim Haradinaj, i lindur me datë të Naimit më 1958, a unë më 1963 isha. Kur e kam marrë pasaportën kam shku me nanën, ka nënshkru nana edhe e kam marrë pasaportën. Bile kur jam ra në burg, këta e kanë marrë vesh më vonë që unë jam kanë te Jusufi dhe në kontakt me të.

-Përveç kontaktit të parë që e keni njohur Jusuf Gërvallën në Glogjan, në takimin që e keni pasur...

N. Haradinaj: Atë e kam njoftë si dajë, si dajë i babgyjshit është fjala.

-Po, po prej pozicionit pak më të ngritur, atëherë kur shkuaat si i deleguar edhe ndoshta me mision. Si e takuat dhe si ishte momenti i takimit?

N. Haradinaj: Më kujtohet ai rast, më kujtohet fort mirë. E pata hangër një shuplakë prej vëllaut, Naimit, se tha, “shiqo, jem ka shkojmë te Jusufi, edhe nuk bën me ditë kërkush adresën e tij”. Ishte në Ludvigsburg atëherë. Kanë qenë në një banesë shumë të vogël, në kushte shumë të varfra. Jusufi e Bardhi e ndanin fjetën me një perde. Një dhomë e kishin, edhe atë dhomë me perde e kanë nda. Ka qenë shumë banesë e vogël. Fëmijët aty. Naimi më tha: “Mbaje mend rrugën, kur të them, duhet me shku kënde”. Tha: “Hajt ma shpjego qysh?”, unë e pashë aty një vinç. I thashë: “E di more pa problem, kur të vij kthehem, e shoh këtë vinç”, edhe kur t'më ka pritë shuplakë, tha: “Çfarë vinçi?”, tha: “ky nesër hiqet”. Unë kujtojsha që rri sikur që i shihja në Jugosllavi, që rrike nga një vjet vinçi. Thashë: “Hajt, të them kur të vij të ky vinç, pastaj kthehna në të majtë, kur të më ka kërsitë shuplakë. Me vinça, tha, po ky brenda natës hiqet. Mule unë sytë kokërr me e marrë vesh adresën. Kur hyna aty, atëherë po, Jusufi pak më mbajke më afër e më përqafonte. Më mbajke ngat, e më nguci pak diçka dhe unë tash m'u gajke edhe më i madh. Thashë hajt të foli diçka, tha: “Hajde Nasim Haradinaj çka po thu ti? Thashë: “Unë jam modest”. “Çka je?”, i thashë: “Unë jam modest”. Bash unë s'isha modest hiç, po thashë hajt ta them një fjalë të madhe. Edhe e di kur e ka shiku Naimin edhe i tha: “Ky qenka sikur ai”. Edhe unë s'e disha për kë e ka pasë fjalën.

-Dhe e kishte fjalën për?

N. Haradinaj: Për një person që s'po ia përmendi emrin, që s'kish pranë me ia shtypë shkrimet te ai. Edhe e kish pasë ai këtë fjalë në gjuhë veç modest, modest, modest, a po më kupton, po çka kam ditë unë, ia qëllova ashtu. E di kur më tha: “Dëgjo djalë, dëgjomë bacalok”, këto po t'i them saktë çka më ka thënë: “Modestia është shumë virtyt i mirë, por modestia e tepërt është armiku më i madh i atij personi, prandaj nuk është mirë me pasë modesti të tepërt”. A u kuptuam? As s'e dijsa tash sa është e tepërt, as s'e dijsa sa është e vogël, e kuptojsha nocionin si modesti, por tash kur është tepër, e kur është mangu... Edhe jam bindë, mu më ka kushtu modestia. Atë e kam kuptu pas luftës. Pas luftës e kam përjetu edhe më ka dalë ashtu siç më ka thënë ai.

Kam pas qejf me e cekë një rast që ti nuk mund ta dish, po ta tregoj vetë dhe m'u kujtua tash. Për punën e Jusufit, unë besoj që për ju tash është i njoftun Sebaudin Cena, profa që vdiq, ish luftëtari i UÇK-së. Sebaudin Cena kishte ardhë si student me punu aty, ku ishim unë dhe Naimi, Miftar Musa. Janë kanë edhe do të Malishevës, po jemi kanë diku 22 punëtorë. Shtëpi e marrë me qera. U lajshim në një podrum aty, e zieshin një pulë aty për një javë ditë për me hangër kur vinin në mbremje. Kështu kanë jetu kurbetqarët. Edhe erdhi ai djali, djalë pak më i moderuem, edhe po ia nisë e po folë, e po diskuton, edhe i thashë Naimit: “Valla qiky është njëfarë titisti”. “Jo more, qysh?” Thashë “njëfarë titisti, se s'di a po e din Jugosllavia, e jo jam kanë në aksione të rrugëve e kështu, edhe ky titist është garant”. Edhe unë vrap e te daja Jusuf, për me i thanë që e kam zbuluar një titist. Jusufi tha: “Kush është dajë ai?”, i thashë se është ardhë një djalë i ri e po ia mban fort se është në nivel intelektual me mua. Unë hyna me kundërshtu, po ish larg profa me mua, ish larg nivelit tem. E shihja që është kah më njeh, është ka më ‘këputë’... Naimi nuk dojke me hy e me u shfaqë, knej ma bëjke Naimi kinse mos fol, unë i thosha: “Vëlla, ti koke avnoist”. Ai kur e pa që unë po reagoj, më provokojke. Ish kanë ka më provokon edhe ia mbusha mendjen dajës Jusuf. I thashë: “Gjithqysh duhet me ardhë me pa atë”. Më tha: “Hajt dajë se vij. Kur është ai aty?”, i thashë se të dielën tjetër ai vjen, se po punonte tjetërkund. Erdh daja aty, erdh edhe ai. U gëzova që erdh ai farë titisti. Hynë aty, ia nisën po bisedojnë, hynë ata në tema, tash unë e kisha përgatitë Jusufin se çka bisedon ai. E kadalë- kadalë duke folë, kur po i thotë profi, tash po i them prof. po Sebaudin Cena: “Po më dukesh, (se nuk e lajmëruam ne kush është), si fytyrë e njofshme”. Jusufi tha: “S'më kujtohes”. Por pasi i bënë disa ditë debate, edhe po të tregoj, e mujt. O e mujt, o u bë Sebaudini sikur u mujt, se hynë në pikëpamje të drejtave të vetëqeverisjes. U diskutua vetëqeverisja shumë. Si send përparimtar në raport me shtetet tjera moniste, kështu edhe e theu Jusufi, e theu, e muajt. Edhe i tha: “Je kah më dukesh i njohur, po a bën me të pyet diçka?” I tha, Jusufi: “Urdhëro”. “A je ti ai djali me kitarë që këndoje atje?” E ka këqyrë mirë edhe tha: “Jo. Unë jam shumë i bindur që ti je ai djali me kitarë. Kur ne studentët kemi qenë aty, na këndojshe dhe je Jusuf Gërvalla.” Jusufi i tha: “Kush je ti?” Tha: “Unë jam

Sabaudin Cena, jam student i këtuhi. Qysh e ka pasë zanat ai kur i përshkruante vendet, i përshkruante imtësisht dhe tha: "Jam mik i yti, jam dashamirë i yti dhe kam qejf me qenë pranë teje." Jusufi i tha: "Mua më duhen djem si ti." Edhe aty u lidh Sabaudin Cena për herë të parë me Jusuf Gërvallën në mënyrë ilegale. Sabaudini ka qenë koleg me vëllain tim ku punonin aty, po që janë lidhur ilegalisht. Edhe pastaj Sabaudini, u bë patriot. Po që Sabaudini e ka dëshmuar pastaj që gjithmonë ka qenë në vijë të luftës, se gjithmonë kur flasim, njerëzit po kanë qejf me thanë që lufta ka filluar kur u është tekur atyre. Po lufta ka fillu për ata kur iu është tekur atyne, për të tjerët ma herët, për mua, për shembull, por janë të tjerët edhe përpara meje. Kështu që, unë mendoj që lufta ka fillu atë ditë kur jemi robëru, se s'mundesh ti me pasë iniciativë për çlirim nëse nuk je i robëruem.

-Jemi në një periudhë kur keni qenë në Gjermani dhe pastaj u kthyet brenda një kohë të shkurtër. U kthyet me mision, u kthyet me materiale, apo erdhët dhe vepruat? Cilat kanë qenë aksionet që i keni kryer para se të vinit te organizata?

N. Haradinaj: Jo, tani unë erdha me instruksione të Jusufit drejt, ishte ai sekret i imi dhe i tij, gjoja jashtë Naimit... Edhe pse unë e dija, po më konvenonte me pasë një lidhje, unë fëmijë isha, a më kupton. Edhe e di që kur e kam pasur librin "Këshilltarët" edhe "Kujtime me Stalinin", se ka qenë Enver Hoxha në të, e kishte qejf me pa. Edhe e di, e kam pasur hjekë sodën, se kanë qenë mungesë soda, e kam mshelë dhe e kam pru në tren, vetëm kam ardhë. Mirëpo, edhe më ka thanë: "Nasim, çka mendon? Hajde, se po të pyes, për shembull, a ju ka ra ndonjëherë në sy si nxënës të mirë", se ne tuj thanë jemi nxënës të mirë, edhe ishim nxënës të mirë. Edhe në lexim, po se na testonte, "a ju kanë rënë ndonjëherë në sy emërtimet e rrugëve, për shembull në Deçan?" Se i kishte këqyrë, për besë, tha: "A e ke pa rrugën aty 'Eduard Kardel'?" Thashë: "Jo." Tha: "E ki këndej", edhe ma vizatoi e tha: "Këndeje e ki 'Marshall Tito'?" Thashë: "Jo." "Petar Perla"? Thashë: "Jo." Tha, për shembull, çka lypin ata emra aty, kur ka Mic Sokola, ka Bajram Curra, ka Luigi Gurakuqa. Jo, i thashë, mirë e ke, vetëmevete, a sa të shkoj poshtë, se më s'ke me i pa. Kur jam ardhë atëherë, jemi mbledhë ne shokët, tash si me thanë si shokë të idealit, pa e diskutu kurrë politikën, në kuptimin politik. Ne ishim ky grupi që rrinim, Rasim Selmanaj, Mustafë Bajrami, Rexhep Mehmeti, Sokol Mustafa edhe unë. Ne jemi këtë 5-ësh që kemi diskutu, sikur me diskutu në shtëpi, se pastaj dolën edhe filmat në Shqipëri, tani veprat e lexuara, Sterjo Spasse. Ka qenë një libër bile interesant, ka qenë libër i Musa Ramadanit këtu që doli, romani "Ligatina" ka qenë.

- Edhe Musa Ramadanin e keni lexuar?

N. Haradinaj: Po, herët madje, po atëherë ishte shumë interesante, sepse për në Kosovë me u ble "Ligatina" ka qenë e çuditshme qysh ka mundur me depërtu. Jo me u lexu, jemi tanë djem që kemi lexu shumë.

- Edhe "Zezona" në atë kohë?

N. Haradinaj: Edhe "Zezona", po qysh jo. Ne kemi lexu boll.

- Përveç këtyre aktiviteteve, a kishte të tjera, po flas para se me ardhë deri te grupi që e përmendet?

N. Haradinaj: S'ishte grup, ishte shoqëri e mirëfilltë e nxënësve të klasës së lartë, e nxënësve të mirë që diskutonim për vepra dhe shtydheshim njëri me tjetrin se sa vepra kemi lexu. Ka pri Mustafa diku me 22 libra para nesh, Mustafë Bajrami. Mirëpo, unë në burg e kam kalu Mustafën, se ai s'kish lexu. Unë në burg kam lexu shumë. Unë kam dalë diku me mbi 350 libra që i kam lexu në burg, se unë s'kam luajt shah, as kurrë në burg, veç kam lexu. Edhe në gjuhën serbo-kroate kam lexu, çirilicë, veç kam lexu.

- Cili ka qenë tipi i literaturës në burg, meqë jemi këtu, që ju ka bërë përshtypje më shumë: ideologjike, filozofike, historike, apo literaturë të ndaluar?

N. Haradinaj: Në rini ne kemi lexu literaturë të ndaluar, ajo të cilën nuk mund ta gjeje zakonisht nëpër biblioteka normale, po jepeshin dorë pas dore. Kemi lexu trakte, kemi lexu "Zërin e Popullit" të Shqipërisë që na vinte, se nga na vinte s'e di, po e gjejsa në shtëpi, e shihja, po s'mu ka ndalu me e pa kurrë. Ka qenë një revistë që ka qenë shumë interesante, e që më ka bërë përshtypje edhe kurrë ma nuk e kam pa. Ka qenë revistë "Hosteni" e Shqipërisë. Aty kjo klasa e borgjezisë, me vizatime ka qenë. O aq e bukur ka qenë, o aq propaganduese, s'ke mujtë atë pa e lexu e pa qeshë.

- Si binit në kontakt me literaturën e Shqipërisë, për shembull me "Hostenin"?

N. Haradinaj: A unë mendoj që aty janë fajtorë baba e Naimi. Ata dy janë fajtorë. Kah i kanë marrë unë s'e di, unë i kam parë në shtëpi, i kam lexu, m'i kanë dhanë me i lexu.

- Zoti Haradinaj, ju i rutë një mision vetes dhe, pothuajse, e kishit një pasqyrë të qartë edhe nga Jusuf Gërvalla. Por tash edhe nga bashkëbisedimet me miq, shokë, me bashkëmoshatarët tuaj për emrat e rrugëve në Deçan, cilat ishin aksionet? A ndërmoret diçka në lidhje me këtë 'vërejtje' të Jusuf Gërvallës?

N. Haradinaj: Po unë veç e kisha përgatitur atje që si të shkoj kam me folë me shokët e mi dhe normal unë i llogaritsha shokët e mi, gjithmonë kush janë në tema. Edhe e kam diskutu atëherë me Mustafën, Rasimin, Rexhën, por Rexha ka qenë më i pjekun se ne. Pak jo, po shumë ka qenë më i pjekun se ne me e këqyrë. Edhe tash i bike, sikur ne po e udhëheqim Rexhën. Ai nuk e ka pasë ndonjë xhelozi, po diqysh iu gajke, se të gjitha iniciativat ne, e ai veç me thanë po... Mirëpo, tash ish problem edhe me ia qëllu, se cila është e mirë, e cila është e keqe. Jo çdo gjë është e mirë ajo çka mendojmë ne, jo me ba sherr, po diçka, ndonjë

shantazh, me jep ndonjë mesazh politik. Edhe thashë: “A di çka, unë e kam marrë një urdhër,” këtij i pata tregu edhe Mustafës, që po takohem me Jusufin, se Nazmiu është atje, që jam taku unë me Nazmiun, me Naimin, jemi taku atje, ne jemi kthy, dhe ne kemi nejtë. Kur erdhëm këtu, iu thashë këtyre: “Dëgjoni, këtë punë duhet me kry,” ata thanë menjëherë: “Mule me gjetë ngjyrë”. S’kishim pare more burrë me ble ngjyrën. Kujt me i thanë? Vëllaut të Rexhës, Bajram Mehmetaj, që masandej u dënua me ne në grup, shumë djalë i mirë, patriot i madh. Edhe ai shitke. E ka pasë vëllaun tregtar, edhe vetë tregtar i kafshëve, ekonomikisht shumë të pasun, po ky patriot shumë i mirë. Edhe i thashë, kështu, kështu na duhen do pare. “Për çka janë ka të duhen?” I thashë: “S’mund të tregoj”, i thashë “janë ka më duhen për diçka”. Më tha: “Hajde, merri.” Edhe na i dha atëherë 50 dinarë. 50 dinarë sikur me t’i dhënë një 500 eurosh tash. T’jemi përmbledhë na, e të kemi ble ngjyrën, e t’jemi nda, e t’i kemi shlye rrugët rend. Po diqysh kur erdha..., po Rasim Selmanaj e merrsha gjithmonë afër, sepse u dajshim aty, e këta ma ngat’ hajt, hajde me mua, se ndaheshim dy atë, dy atë. Sokoli nganjëherë, s’di ku e kapte detyrën, herë me ruajt, e herë me shkru. Tash varej si ish pozita e largët, ku kishte më shumë punë, shkonin dy, ku kishte punë më pak shkonte një, po zakonisht shkonin dy edhe një.

-Ju keni qenë?

N. Haradinaj: Veç në pesë, mirëpo ende s’e kishim formu grupin. Edhe hyjmë atje për të shkru, po kur i shkruam, kur erdhëm te “Boro e Ramizi”, i thashë: “Këtu daja nuk më ka treguar a dytë a njërin.” Edhe thashë: “Me e shly edhe Ramizin”, thojnë: “Hë, kokan shkie.” Edhe e shlyejshim vetëm Boron, e lejshim Ramizin. Bile tash i kam miq, bash në dyer të miqve të mi e kisha pas shlye, se atëherë s’kam qenë i njoftuem me shogen time. Edhe shlyemë vetëm të Boros, t’ia bëmë llom me ngjyrë të kuqe. Njëherë e kishim pasë të kaltër, edhe e kryem atë aksion. Mbas atij aksioni, dolëm me i shkru do parulla tjera. Edhe aty shkruam: "Kosova Republikë", "Lironi studentët nga burgu", "Kosova punon, Beogradi ndërton", pastaj "Trepça është e jona". Këto parulla janë përmendë shumë më herët në demonstrata. Se tash po duken normale, sepse thojnë: “Këto i kemi përmend në demonstrata,” po ne i kemi shkru dy vjet, tri vjet më përpara se të fillojnë demonstratat e '81-ës, ne i kemi shkru në vitin 1979.

- Domethënë, tri vjet përpara?

N. Haradinaj: Po, po. Edhe e kemi shkru "Lavdi PPSH", "Lavdi Partisë së Punës", po edhe këtë e kemi shkru “Marksizëm-Leninizmi”, sepse e kishim pa në Shqipëri. Ajo ide e jona tash nuk ishte me direktivë të atyre. Asnjëherë s’na kanë thanë në këtë drejtim, po ne vetë, duke u mundu që ne t’ishim me Shqipëri dhe jo me Jugosllavi. Edhe atë ditë jemi dalë. Ka qenë një aksion shumë interesant. Ngjitemi përpjetë, nuk e di a kam qenë me Rasim Selmanajn a me Mustafë Bajramin. Ne u ngjitëm kah ambulanta e vjetër, ku është në Deçan, atje lart, edhe

thamë: “Hajde ta shkruajmë këtu në kerr”. Ka qenë një kerr aty, e t’ia shkruajmë: “Kosova Republikë”. I mëshonim aty ngjyrë, po nuk na kapke. Në xham nuk më rrinte ngjyra mirë. Mësho, mësho, hiç. Kush ka qenë më mëu “Mëshoi, bre!”, e thashë: “O s’po e kapë.” Me Mustafën, i thashë: “O, s’o ka më shkruan more këtu”. Thashë: “Ndal se po e shkruaj këtu në haubë të kerrit,” edhe i mëshoj haubës. Veç kur më tha Mustafa: “Këqyre more njeri qenka mrena.” Kishte qenë brenda shoferi.

-Dhe nuk reagonte?

N. Haradinaj: Po çfarë t’reaguemit ai, kur ia kam mëshu dhe e kam shkru K. R! Jemi largu ne tash, sepse thamë po del e po na..., kushedi kush është. Ai shofer e ka dhezë atë kerr vrap, e ka kthye, thamë: “Hë, o ka shkon drejt e në polici.” Po ne ishim aty, edhe kishim plan me ikë kah Vokshi. Kush na kishte nxanë?! Askush. Hajt ta këqyrim a po ndalet. Ra teposhtë, teposhtë, edhe kah dera e policisë, e t’ka ecë për Strelle, nuk u ndal hiç. A u tut, a u tut me kallëzu, a ke patriot, nuk e di, po ne na doli mirë. Ai ka qenë i madh, ka mujtë me na kapë përdore. Se mos vet, kur jemi hy në autobus, jemi mundu me i mshefë mjetet, i kishim pasë zhytë njerëzit me brusha.

-Si ishte rasti në autobus?

N. Haradinaj: Na hipëm në autobus, edhe i shtimë brushat në shokë. Ngjyrën e kishim shti në qese. U munduam që t’i lajmë duart e brushat. Ato brushat ishin kanë, a din, të lagëta. Ne vizhगतu me njerëz, e t’i kishim pasë ba tanë kuq nëpër autobus, e askush s’e ka vërejtë. Veç kur i kemi pa pantollat tona, vetëmevete shpëtuem. Ka qenë autobusi i 8-ve, në mbrëmje atëherë.

-Domethënë, këto aksione i keni kryer pa direktiva?

N. Haradinaj: Të parin e kemi krye me direktivë, me sugjerim...

- Të Jusuf Gërvallës?

N. Haradinaj: Me sugjerim të Jusuf Gërvallës, dhe jo sugjerim me më thanë mu me i shlye, po “a po i shihni hiç?” edhe: “A është marre me qenë ato kur ka Luigj Gurakuqa?”. Kështu që, unë e kuptova që ato s’duhet të ishin aty.

- Përveç këtyre, ka pasur edhe aktivitete të tjera. Tash ju ishit një pesëshe e konsoliduar. Si erdhi puna dhe kush e ideoi organizatën "Shqiponja"?

N. Haradinaj: Këqyre, tash ta shpjegoj, prej nga nuk e di more burrë, ka qenë një koincidençë shumë interesante. Kohëve të fundit, në familjen time, po edhe në përgjithësi në ndeja, ku kanë nejtë baba im, Nazmi Selmanaj, Ali Dërvishi, Nimon Mustafa, po flas gjithmonë këta arsimtarë, është diskutu shumë, sepse atëherë ka qenë shumë interesant, se po përhapej një degjenerim kulturor në Kosovë. Nëse e mbani mend, atëherë Zdravko Çoliqin, aq e madhe ka qenë ba

puna e Zdravko Çoliqit, aq në famë ka pasë ba sa vajza e djem e vizatonin nëpër çanta, e vizatonin Zdravko Çoliqin. Po, po, Zdravko Çoliqi atëherë ka qenë në secilin katund më të skajshëm, ti i ke ndi nxënësit për Zdravko Çoliqin duke folë, edhe nëpër shtëpia duke e lëshu, besa edhe muzikë të madhe edhe nëpër kerre, ani pse atëherë nuk ka qenë që kanë pasë shumë kerre zakonisht. Baba im ka qenë shumë i interesuem që me e ndalë diqysh këtë degjenerim, sepse ka qenë degjenerim i madh. E mbaj mend, e ka pasë shti motrën time, kur ka hy në klasën e parë të shkollës së mesme, i kanë pasë qitë edhe do çanta që kanë qenë sikur në formë të thesit, sikur ato që qëndiseshin me Che Guevarën, edhe aso ka pasë. E di që e ka pasë ble baba im, i tha: "Hiqe Che Guevarën," e përmbi të ajo e qëndisi flamurin kombëtar.

Po Shqipës, se ka qenë në vitin e parë. Edhe e mbaj mend, ka qenë shembull ajo çantë në fillim. Diku janë ba, s'po them më shumë, veç nja 50 çanta në Gjimnaz.

- *Me shqiponjë?*

N. Haradinaj: Po, se doli bukur, e qëndisëm bukur, se ajo ishte taman sikur ata bezat që u blejshin për me qëndisë. Ai farë materiali, si thes, edhe doli fort bukur.

- *Kush e qëndisi?*

N. Haradinaj: Motra! Motra e qëndisi me kryqa, se atëherë janë kanë sikur me kryqa, modelin ku ishte shqiponja, e ka marrë e ka qitë aty kuq e zi, edhe ka dalë fort bukur, edhe po them që janë kanë diku 50-60 çanta në krejt Gjimnazin.

- *Nuk ishte problem në shkollë kur ekspozoheshin?*

N. Haradinaj: Jo, në atë kohë nuk u diskutu fort flamuri, ka qenë me yll lart, nuk o diskutu. Më vonë del ky problemi i flamurit kur e ndërrojnë yllin, tjetër kohë është. Ka qenë ajo faza kur edhe profesorët e Shqipërisë vinin, njëkohësisht grupi i Shqipërisë vinte kënde. Kontaktet pastaj Naimi i lidhi me Shqipëri... Po këtu duhet me e cekë se Naim Haradinaj kontaktet i lidhi përmes grupit Dida-Çela. U lidh me ta. U lidh këtu.

- *Me folkloristët?*

N. Haradinaj: Po, po, u lidh këtu, në Prishtinë. Pak më vonë, kur erdhi "Lajmëtari i Lirisë", se Naimi e ka prurë i pari. Naimi hipi në koncert në Prishtinë, e kishe po i ndërronim kapuçat, se ka qenë në formë me i ndrru kapuçat, edhe Naimi e merr një kapuç edhe e shtin "Lajmëtarin e Lirisë" përfundi, edhe ia mësynë, e ia ngjet Hysen Didës, ia hjek kapuçin edhe ia qet atë me "Lajmëtarin..." në krye. E shpjegon këtë mirë Hysen Dida, interesant ka qenë. E kanë hetu Naimin pastaj, qaty ka ikë tani Naimi. E kanë hetu e janë mundu dy ditë me e nxanë nëpër Prishtinë. Pastaj është ardhë poshtë. Atëherë ka qenë një djalë që ka ardhë dhe e ka lajmëru, që ka punu në Punët e Brendshme, ka qenë ish nxënës

i babës në shkollë fillore, edhe i ka thënë: “Këqyr se Naimin janë tuj e lypë nëpër Prishtinë,” edhe Naimi qaty, në janar të '81-ës, më duket, ose të '80-ës, e ka lëshu Kosovën, edhe më nuk është kthy kurrë.

- *Ndërrimi i plisave, ide brilante, simbolikë, me "Lajmëtarin" në të...*

N. Haradinaj: "Lajmëtarin e Lirisë", ua ka dhanë atyne të Shqipërisë me u tregu se çka ka në Kosovë, si sinjal, jo shumë, dy-tre veta ku kanë mendu, po e di që ia ka dhanë Hysen Didës edhe Lirie Rashës. I ka ndërru Naimi kapuçat me ta. Pastaj, kur ka shku Naimi andej, i ka vazhdu kontaktet me Shqipëri, se kontakti me Shqipërinë ka qenë përmes Jusufit, ambasadave, një nivel tjetër. Ai ka qenë nivel më i lartë, ky ka qenë nivel më popullor. Vetëm me dhanë shenjë, se tash e shpjegon Hyseni, thotë: “Ne ishim aty në përcjellje, e kishim sigurimin me vete”, përnjëherë thotë, i kemi lajmëru: “Ku me i çu tha ne?” O gëzu. Shumë mirë, shumë mirë. Ai i ka marrë e i ka shti në autobus. Ky ka qenë sinjal me tregu që është ka punohet.

- *Po edhe ju keni dhënë sinjale njëherë para se me hy në organizatë...*

N. Haradinaj: Jo, Naimi këtë nuk e ka ba në emër të organizatës. Naimi e ka ba këtë në emër të vetin, e të organizimit...

- *Saktë, saktë, por tash po kthehem te ju, te pesëshja juaj, qysh ndodhi, çka ndodhi, kush e ideoi? Ma përshkruaj pak në detaje?*

N. Haradinaj: Debatu më duket se ka datën 9 shkurt. Nuk du të dal këtu gabim me historinë, sepse është një datë e caktueme, edhe ne e kemi pa filmin një ditë para datës 9-të. Po e lidhi kështu, sepse e pamë filmin; dolëm sa e pamë filmin, se komunikoni bashkë. Sot është ky film, ka qenë në 12-të, filmat që i ka dërgu Shqipëria. Edhe tash si e shihnim filmin, unë, Mustafa, Rasimi, përnjëherë bëheshim bashkë dhe e diskutojshim: “A e pe këtë film?” Nuk e di si jemi taku rastësisht. Unë e kam taku Rasim Selmanajn në livadhin e tij, atje poshtë. E kam marrë me veti dhe kemi shku për ta kërku Mustafë Bajramin. I kemi ba za Rexhës, Sokolit te shtëpia. Çfarë u ba? Thashë: - “A e pe filmin?” - “Po.” - “A e bëjmë grupin tonë?” - “Po, more, po e bajmë”. Menjëherë, me atë rrugë, ne e kemi pasë rrugën e Irzniqit. Ata e kishin pa vendin, hajde, po ngjitemi edhe na në kodër, aty te mali i Salih Ramës, që i thojnë. Edhe ku fillon Irzniqi me Gllogjan jemi ngjitë atje. Fjalët e betimit mua më duken decidivisht të njëjta siç i kishte pasë “Debatiku”: “Për këtë flamur.... Kështu do të punojmë. Ai që tradhton do të paguajë me kokë,” i ka thanë Mustafa. “Betohe mi, betohe mi!” dhe i kemi qitur dorën shoqi - shojit kështu përmbi, edhe i kemi vendosë pseudonimet. Unë e kam marrë "Murtaja"; për Rexhën, më duket, e ka marrë "Ylli", nëse jam i saktë; për Sokolin edhe Mustafën, nuk e di, njëri "Vetëtima", tjetri "Shkreptima"; Rasimi, tybe, nuk e di mirë, a po "Kushtrimi".

-*Kushtrimi?*

N. Haradinaj: Po se u ankuan, "Shkreptima" dhe "Vetëtima". Ata dy u kapën njëri me tjetrin: jo, kështu po hajde ti "Vetëtima", unë "Shkreptima". Po s'e di cili, më duket "Vetëtima" i ka mbetë Mustafës e "Shkreptima" Sokolit. Unë "Murtaja". Por unë "Murtaja" nuk më ka ra në mend që është sëmundje, por unë kam mendu "Murtaja" për atë që i thonim mortajë dore, antitanks 150 metërshe, që e mësonim në shkollë të mesme. Pra, unë e kam marrë emrin nga ajo. Mirë e kapi, edhe kështu e kapi mirë, se ne bamë klientë boll; edhe kjo e kapi mirë, edhe kjo i infektoi, qysh thonin ata: "Kush të ka infektu?" Edhe kjo përparoi shumë.

-Betimin e bëtë aty, pastaj filluat me aktivitete?

N. Haradinaj: U kry! A prej aty tani me grupin "Shqiponja". Ia ngjitëm emrin grupit "Shqiponja". Grupin "Shqiponja", me sa di unë, e kam përmendë edhe unë, por e ka përmendë edhe Mustafa. Unë e bazoj në atë, sepse Naimi e ka pasë një punë dore në shkollë të mesme, në Bazat e Arsimit Teknik, me e punu një punë dore, edhe Naimi e di që e ka pasë të përfundueme nga druri një maket të helikopterit, ia pat vendosë një motor, kështu që i fshinë fshisat, edhe i silleshin kështu helikat dhe e ka pasë shkruar në të "Shqiponja", në helikopter. Po unë e di që ka pasë thanë edhe Mustafa "Shqiponja", sikur me e pasë lexu ndonjëherë, edhe kemi thanë "Shqiponja". Nuk e di që e ka kundërshtu kush; përnjëherë kemi thanë "Shqiponja".

-Cilat ishin aktivitetet e para në kuadër të organizatës "Shqiponja"?

N. Haradinaj: Atëherë ka dashtë me u dëshmu në javën e parë fill se ishim burra.

-Cila ishte dëshmia e parë, çfarë bëtë?

N. Haradinaj: Dëshmia e parë ishte shkrimi i parullave menjëherë. Dolëm prapë me shkru parulla, po atë ditë shkruam parulla. Unë me Rasim Selmanajn, se e pata marrë, i thashë: "Hajde Rasim, ne po shkojmë dikund." Hymë menjëherë e kryem. Rasimi o kanë burrë më i gjatë, e unë më i vogël, ky me tre hapa më zinte, e unë duhej gati si me nga, ai eci, po s'mu nda, asnjë hap s'mu nda. Nuk e mbaj mend që kemi pasë ndonjë konflikt rreth mënyrës apo rreth metodës, ose pse aty. Unë kam mendu ku është ma së rreziku, po këtyre u thosha: "Ka ardhë urdhër prej lart", pa ardhë hiç. Eh, qitu pak e shfrytëzojsha atë farë pozite, kishe si më ka thanë dikush, pa më thanë hiç. Se pata thanë njëherë, janë ardhë do urdhra prej lart: "Dojmë me dalë, më ba kështu..." na pat' thanë njëri, "jo valla, s'kam nge se jam feju." Ani i thamë: "Lejel!" Pa hajgare një shok i yni, na e bani bajat, Rexha, se asnjëherë Rexha s'e jepke asnjë iniciativë. U gutshim na, ai tamon dojke me jep iniciativën, na veç dilshim. E atë ditë na e pati ba ashtu. Atëherë dikur thashë: "Ka ardhë urdhri prej lart, kush del, del, kush s'del, s'del".

-Megjithatë, këta bashkëkohanikë, këta bashkëveprimtarë tuaj thonë se ju keni qenë më kryeneçi dhe jeni futur në pika më të rrezikshme?

N. Haradinaj: Tash po ta shpjegoj. Jo unë mendoj që s'jam kanë më kryeneç, e as ma trimi, jam kanë ma rebel. Unë mendoj që kam qenë pak më rebel për nga natyra, këta janë kanë më të vendosun, ndoshta edhe më të fortë se unë, po unë jam kanë diqysh ma rebel. Po tanaherët kur më kanë përkrahë këta, më kanë përkrahë me dinjitet dhe asnjë grimë s'janë kanë më të dobët se unë, përkundrazi. Unë të tregova, të thashë, ku jam kanë me Rasim Selmanajn, nuk ka që ka hezitu. Ai, për shembull, thoshte: “Pse po na çon këtu?” Më kujtohet një rast kur shkua dhe i shpërndamë parullat edhe s'dita çka me ba, na mbetën edhe disa. Edhe i thashë: “Rasim, dojmë me shku me hy në stacion të policisë”. “Qysh more në stacion të policisë?” Kam mësy andej: “Ma more, qysh?”, më tha Rasimi. “Ec”, thashë se hyjmë. “Qysh?”, “Hajde ti”. E t'jemi rrasë mrena. Jemi hy në recepsion, edhe thashë se jam një nxënës i Junikut dhe se më kanë humbë patikat. Atëherë ka qenë interesant, se ka qenë një profesor i vështirë, një Muhamet Haklaj, edhe atëherë ndërresat e Edukatës fizike janë kanë shumë të rëndësishme me i pasë, edhe ato i merrshim ekstra ditëve të premte. Edhe thashë se më kanë humbë, “a mos i ka pru dikush një palë patika këtu?” Tha: “Jo, more”. Edhe u çu ai me këqyrë, e t'ia fluga, e t'ia lashë përfundi aty.

-Afishet?

N. Haradinaj: Afishet ia ngjita krejt aty, se i kemi pasë ne, do i ka pasë ba Jusufi kuq e zi, vetëm ia hjekshim njërën anë dhe u ngjitke si ngjitës. Na patën ardhë prej atje, po atë ditë kemi qitë afishe të mëdha, kështu letra.

-Drejt e në stacion të policisë?

N. Haradinaj: Brenda në të...

-Si u tërhoqe pastaj?

N. Haradinaj: Hiç s'u tërhoqa, veç shkova i lypa, s'i gjeti, tha s'më ka lajmëru kush, i thashë se a mund të vij prapë, më pati thanë: “Hajde”. “Si janë?”. I thashë: “Të bardha janë”, edhe kemi dalë na përdere. Ai i ka pa afisheet masi kem dalë na, se ai a di që është ajo dërrasa pak kështu (me duar tregon formën drejtkëndore të banakut) e dalë te dritarja pak përmbi, na fill ndër këtë dërrasën këtu, i kemi ngjitë.

-Nuk e latë me pa?

N. Haradinaj: Jo, një metër e diçka o kanë. Aty o kanë shallteri, në shallter këtu ia lashë.

-Përveç këtij rreziku, më është thënë se kur ju keni kryer një aksion në shpërndarjen e afisheve edhe ktheheni të gjithë, nëse s'gabo, në Beleg apo në Carrabreg...?

N. Haradinaj: Po ky rast është, kur jemi dalë me ra rrugës...

E, këtu kanë ba mirë që nuk më kanë dëgju. E para herë që s'më kanë dëgju, edhe e para herë që kanë ba mirë... Unë doja vetëm rrugës t'i bija.

Më dukej që nëse nuk i bi rrugës, dobësohem. Edhe mendojsha që, nëse s'i biem rrugës, diqysh pse me u tutë na në vendin tonë jemi ma të guximshëm. Po aty këmbëngulës kanë qenë Rexha, Mustafa, Rasimi. Tash tanë m'u banë kundër. Nëpër livadhe. O jo bre se edhe pritojsha nëpër të e nëpër... "o jo bre vëlla, rrugës". Kur i kemi pa policinë, na prej knej livadheve, kur i kemi pa kerret, herë i shkymshin, herë i dhezshin dritat policia. Na, jo s'janë, jo janë, jo po, jo- jo. Prej aty e kemi ba Rexhën kryetar. Prej tashit thanë këtu ti s'ki, dojmë me ba një kryetar që vendosë për këto dhe për disiplinë. Thashë, hajde Rexhën e bëjmë kryetar të disiplinës, që me e ngu, që mos me marrë kështu, yrysh, qysh bëjsha unë edhe e qetësova pak Rexhën, se bëjke zhurmë. Edhe u qetësuam tanë, se në fakt, tanë kishin pasë të drejtë e unë gabim. Na atë ditë ishim zënë, se kur mbërrimë në Gllogjan, ish kanë vëllau i Rexhës me kerr, i kishin pasë ardhë prej Kodralie e deri në Gllogjan te shtëpia e Islam Mustafës ata mbrapa me drita të shkymne, kur janë ardhë aty, ia kanë dhezë drita, t janë ndalë edhe e kanë kontrollu.

-Domethënë, ata vetëm i kanë vërejtur afishet dhe janë ra mbrapa?

N. Haradinaj: Po ata i kanë vërejt afishet edhe janë ra mbrapa, po me kanë rrugës gjithqysh na kishin zanë. Se s'kishim na arsye në atë kohë me kanë të Gllogjanit dhe me kanë në atë vend, s'kishim aktivitet, as kurrfarë arsye me thanë pse jemi atje bashkë. Plus që më kishin njoftë, se ne s'kemi hy me maska. Pa maska kemi hy. Po unë jam kanë nxënës në Deçan, nuk jem kanë tanë në Deçan, rrishim nganjëherë te unë, po më duket atëherë edhe këta janë kanë në Deçan. Po unë kam pasë nejtë më gjatë. Unë e kam krye Gjimnazin prej vitit të parë deri në të katërtin në Deçan. Këta shokët e mi i kanë kry dy vite në Irzniq, e dy vite tani kanë ardhë në Deçan.

-Më interesojnë dy gjëra: E para, ju vetëm e funksionalizuat organizatën dhe po bënte jehonë me aktivitetet e saj. E dyta, babai juaj, Ismajli, ishte në një organizatë tjetër, në Komitetin e Deçanit, bashkë me mësimdhënës dhe veprimtarë të tjerë. A e dinte ai tashmë veprimtarinë tuaj, që ju ishit kryetar dhe e kishte themeluar organizatën "Shqiponja"?

N. Haradinaj: Po mas aksionit të dytë baba e ka ditë fill, hala pa ia ngjitë emrin. I ka kallëzu nana, se me folë drejt nana e ka ditë tanaherët. Bile, kur u kthejshim prej aksioneve, u kthejshim në shtëpi te unë dhe nana gjithherë e shymke dritën e ballkonit, për me mbërriri ne me hy pa na pa ndokush, edhe na i hiqke këpucët para dere, sepse na u bëjshin këpucë më shumë zakonisht kur vijshim brenda. I hiqke këpucët nga jashtë, e shtike brenda, mos me u vërejt që ka mysafirë, tani e dhezke dritën. E kemi pasë ne një dritë të ballkonin, në hymje, në shtëpi, edhe nana pasi na shtike brenda, e shymke dritën, hynim ne, i merrke këpucët i shtike brenda, i linte ato që i kanë pa njerëzit krejt kohën. Nana i ka kallëzu babës, që Nasimi është duke u marrë me aksione.

-A keni biseduar ndonjëherë sy më sy me babanë tuaj për çështje të organizimit?

N. Haradinaj: Baba, gjatë aksionit të dytë, i ka thënë nanës, sa herë të tregon Nasimi, ti duhet me më tregu mua, pastaj unë të tregoj ty, që “a po, a jo edhe kur”. Më ka ndodhë dy herë që ma ka shty datën, sepse baba, kur delshim në aksion në atë kohë, ai shkojke te do tezakë të tij, tash njëri është i njohur, është prokuror, Agim Kurmehaj, edhe Fadil Kurmehaj. Ai në fakt Agimi o kanë i ri, po te Fadil Kurmehaj, doktori, shkojke. E ka pasë tezën aty, bash motrën e nanës. Ai shkojke me qëllim që për çdo rast me thanë “unë s'kam qenë në shtëpi, s'di”. Pra, nëse na kapin, “e ka bërë djali një iniciativë, vallahi unë as s'di, as kur ka hy, as kur ka dalë”. Ai flejke krejt atë natë te ta, nuk u kthejke në shtëpi hiç, që nëse na nxanë ne, baba s'ishte në shtëpi. Nëse e presin babën me ardhë, baba s'vike, se baba vike tek në mëngjes, pastaj dilte në punë kur e ka ditë që jemi na në aksion.

-Përveç jush, që ishit kontakti i drejtpërdrejtë babë e bir, kush i ka mbajtur tjetër kontaktet, lidhjet e "Grupit Shqiponja" me ...?

N. Haradinaj: Më vonë janë ba ato, mbasi e kemi marrë shaptilografin, se ne e kemi edhe aksionin e prishjes së diskotekës. Kur folëm për degjenerim...

-Tash po shkojmë radhazi. Po kontaktet, lidhjet në mes organizatave i ka pasur dikush tjetër a vetëm ju?

N. Haradinaj: Jo, njëherë jo, kërkush tjetër deri me marrjen e shaptilografëve, kur na është dashtë ndihma, që me i thanë babës për kerr, atëherë qaty kanë fillu kontaktet. E tani, më vonë, si koordinator mes nesh, si këshilltar më fort të grupit, e kemi ba Ali Selmanajn.

-Domethënë, ai ka qenë koordinator i dy grupeve?

N. Haradinaj: Ma vonë, ma vonë, mas disa aksioneve. Me aksionin e marrjes së shaptilografëve, po.

-Cila ka ndodhë përpara, rrëzimi i bustit të Petar Perlës, marrja e Shaptilografëve apo aksioni në diskotekë?

N. Haradinaj: Jo, këto aksione krejt kanë ndodhë para rrëzimit të bustit Petar Perlës. Rrëzimi i Petar Perlës është para aksionit të marrjes së shaptilografëve. Është diku nja një muaj, një muaj e gjysmë apo dy. Tash, ndoshta edhe mundem me u habit, po e di që e kemi pasë edhe një aksion ...

-Cili ka qenë ai aksion?

N. Haradinaj: Ka qenë shkrimi i disa parullave që i kemi qitë me dorë, atëherë është ky që na mendojmë që është një grup tjetër, në fakt jo, marrja e Petar Perlës është ba kur janë shly rrugët, se na tani aty na u lidh, se këta të UDB-së

mendojshin se na kemi lidhje me këtë grup. Pra, kur janë shly rrugët, o hjekë Petar Perla, ishte koincidence, sikur na jemi një grup. Andej ish hjekë Petar Perla, këndeje ish shly një prej rrugëve “Petar Perla”, edhe i bike si koincidence. Po na s'kemi pasë asnjë lidhje me ta. Na, më vonë e dimë, po atëherë asnjë lidhje s'e kemi pasë më ta, asnjë lidhje. As idenë s'e kemi pasë kush o kanë.

-Me atë aksion s'kemi pasur lidhje, po aksioni në diskotekë?

N. Haradinaj: Aksioni i diskotekës ka qenë kështu, u hapë fjala që po dojnë me e hapë një diskotekë. Ka qenë paralelja serbe. Në atë diskotekë vetëm një femër shqiptare shkojke. Edhe ajo nxënësja më e dobëta, me nga njëmbëdhjetë nisha në lëndë i ka pasë. S'po du me ia përmend emrin. E din ajo edhe gjenerata, se s'po du me e marrë nëpër gojë, sepse tash mundet me kanë nanë, edhe nanë e mirë. Mirëpo, atëherë ka qenë..., tash të flasim, atëherë në fund të fundit edhe adoloshente ka qenë ajo. Ajo ka mujtë me kanë 14 a 15- vjeçare, 16-vjeçare në vitin e parë në Gjimnaz, apo në të dytin. Edhe na, për me e ndalë atë diskotekë, e shkruam një letër që për me na leju neve me hy në diskotekë, ne nxënësve shqiptarë në korridor të Gjimnazit. Neve nuk na lejuan. Ata e banë kërkesën edhe ua lejuan në podrum poshtë, ua lejuan edhe e mbajtën një diskotekë. Pastaj unë e kam marrë dhe e kam shkru një letër. E di, e kam nënshkru poshtë me nofken “Pirro”, edhe iu kam thanë, nëse edhe një herë e lejoni, i ka shkru drejtorit, atëherë ka qenë Bardh Nitaj, pra nëse edhe një herë e lejon diskotekën në orët e vona të mbrëmjes, na do ta djegim. Do të thotë, u lejojke diskoteka pas orës 6-të pasdite, tek pasi u kryejke ndërrimi i dytë, në podrum. Në fakt, aty kishte vetëm muzikë serbe, angleze, po asnjë gjë shqiptare aty s'ka pasë, se edhe shumica ishin serbë. Edhe ia nënshkrova me “Pirro”. A prapë ua lëshoi. Edhe atë natë jemi përgatitë, na, grupi jonë, edhe e morëm përsipër me e shkatërru diskotekën. Problemi ish tash se ish kablla me rrymë. Kabllën ata e merrnin nga jashtë dhe ish kabëll e madhe, e gjatë; shkojke hyke poshtë e në podrum. Altoparlantat, muzikë e madhe. Xhamave ua vendosen letër të kaltër, u dhezshin atje dritat. Aty ishin hy nja dy shokë shqiptarë, që na u dhimbshin se po i dëmtojmë. Na i kemi heqë kubëzat e asfaltit, që ka qenë me kocka, edhe e vendosëm që secili ka dy deri në tri copë me i gjuajt për dritare. Llogarite tash, me hy këtu për dritare, një aso kubëze që është gati mbi një kilogram, cilin ta kishte kapë, se janë do që i ka kapë shpinës, kënaqën duke tregu si i ka lanë shtritë. Edhe llogarit tash ti, me e shti këtë, ke mujt me e mbytë njerin. Po ne s'e bëjshim hiç plan atë punë. Me prishë se me prishë. Atëherë unë e mora përsipër me e këputë kabllën. Qysh e kam këputë kabllën, s'di qysh s'më ka mbytë rryma.

-Me çka e këputet?

N. Haradinaj: Me do dana të mëdha. Atyre iu vendosa plastika lart. Si i kemi këput veç e kam pa që ka qitë flakë atje, u këput tani unë i gjujta danat. Ka ba muzika si kadalë, u ndal njëherë... iiiii, kur ka kërsitë salltikomi, veç kur i kam ndi

brimë e piskamë atje brenda: ayyyyy... Po tash unë s'mujsha me dalë, se unë isha hy brenda me e këputë kabllën. Edhe dikush një shishe ujë, Ibrahim Çeku ka qenë e Kadri, Sokol..., atëherë e kemi angazhu dikë tjetër, Ibrahim Çekun si hallkë. Nuk ka qenë në grupin “Shqiponja”, po janë kanë prej djemve, shokë të besueshëm. E kemi angazhu në bazë të një nipi të Rasim Selmanajt, Sadik Çekajt, të cilin ai na e ka propozu si djalë. Bile, ai e ka pasë edhe vëllaun në atë kohë polic, si djalë i besueshëm. Pra, Sadik Çeku, Ibrahim Çeku, Sokol Mustafaj, Rasim Selmanaj, unë dhe Mustafa më duket, edhe Rexha. Ky grupi i pesëshes gjithqysh u bëjshim, po dy janë kanë atë ditë ma të rinj, kështu në aksion të parë edhe kishim qejf me marrë njerëz që bëjnë aksione, me e rritë grupin. E di unë që ka dalë ai roja. Ruajke atëherë Hajdar Sutaj, një djalë i zhvilluar, djalë i qetë, djalë i mirë ka qenë shumë, po ish në qejf, ai djalë ma i rritun. E di kur ka dalë vrap me këqyrë kush i ka thye ato. - “Hë, Hajdar?”, se me Hajdarin isha kanë në klasë të parë, po ai kish mbetë mbrapa, se i pati do probleme në shkollë. Edhe i thashë: “Këndej ikën”, kur t’ka ba ai prej asaj ane, dallash, kah i thashë unë, vrap. S’di çka ka ba Hajdari, po ne shpëtuem. Atëherë ia kemi shkru letrën e dytë. Ata e lypën tash, në shenjë sigurie me ba në korridor të madh, lart, jo më në podrum. Edhe u tutëm që po ua lejon, t’ia shkruajmë prapë letrën. Edhe ia kam shti drejtorit aty përfundi me “Pirro”. Me Ramë Hasanmetajn e kemi ba. Edhe Rama o kanë hy atëherë me Genc Tahirsylajn. Tash po më bjen ndërmend Rama, ndërsa Genc Tahirsylaj ka hy brenda në diskotekë, për me i açiku nja dy vetë a tre, që dojshim mos me i kapë kockat kur t’i gjuajmë, ato kubëzat. Kështu që, ai pa u tregu atyre, i ka marrë kishe po shkoj si në qoshe, se e ka ditë orën në sa i gjuajmë na, i ka çu ata në qoshe, tek kur ka kërsitë e kanë pa çka është ka ndodhë.

-Përveç këputjes së rrymës, edhe kubëzat i gjuajtët?

N. Haradinaj: Po, krejt. Tana xhamat janë kanë ta bame shi brenda. Nja 20 - 30 kubëza janë gjuajt. Bile, Mustafës iu dokke pak, e ka kapë edhe një e t’o kthye vetë. Tash çka u ba? Kishe po don me i ra ndonjë njeri, kështu që është kah e njëkë, e t’o kthye, e t’ia ka dhanë edhe një mrena atje, se ai gjuajke drejt, se çifti jem s’di a kisha muejt me shti mrena a jo.

-A mori fund kjo punë, më nuk u pretendua...

N. Haradinaj: Kush? Jo vallahi ma as me polici më kush në diskotekë aty jo. S’ka guxu me ba, po çka je ka folë?

- Dhe, kjo natyrisht që ju frymëzoi, i dha fuqi më të madhe organizatës?

N. Haradinaj: Po qysh nuk i dha organizatës, po ai ish aksion që jo organizatës, po u hapë aty, s’ka më degjenerim aty, është ditë, degjenerimi në shkollë nuk lejohet.

-Të ndalemi tek aksioni që e ka tronditur Jugosllavinë, te marrja e shaptilografëve. E kujt ishte ideja, cilat ishin mjetet, kush ishte pjesëmarrës?

N. Haradinaj: Ne ishim lodhë duke shkru parulla, edhe më së shumti kanë shkru Rasim Selmanaj edhe Mustafë Bajrami, se këta e kishin edhe shkrimin e mirë burrë.

Rasim Selmanaj dhe Mustafë Bajramaj, këta dytë e kanë pasë shkrimin e mirë. Se tash na kishim qejf me i shkru, po me i shkru edhe bukur. Përveç në mënyrë gramatikore, po me i shkru edhe bukur se shkruheshin me dorë, edhe kem lodhë. Edhe kur ka ra aksioni i demonstratave, ftesat për demonstrata, thamë na duhet një teknikë, edhe unë e di se jam kanë ideator, se me çka shkruhen ma ka dhanë Genc Tahirsylaj. Genc Tahirsylaj e ka pasë mirë me profesorin e Kimisë. Baba i vet e ka pasë mirë, po edhe djalë patriot, e ka pasë mirë me profesorin Adem Dobraj. Adem Dobraj i marojke skriptat e Kimisë, i shkruajke dhe i marojke. Edhe në vend të librave që nuk kishim, sepse mos të harrojmë se Gjimnazi i Deçanit ka pasë edhe laborator të Kimisë, dhe të Fizikës. Në atë kohë pak shkolla e kanë pasë atë, prandaj janë kanë nxënësit më me kualitet, nxënësit e Deçanit. Edhe përnjëmend, kur kanë ardhë nëpër universitete janë kanë shumë të përgatitun, sidomos për Kimi, Fizikë e Biologji. Ka pasë laborator të Kimisë, Fizikës dhe të Biologjisë. Madje edhe me elemente kimike, se pastaj unë e kam studiu Kiminë. Edhe tha: “Nasim, është ai shaptilografi që i ka shtypë profesori Adem ato, kur të na duhet najherë...”, se i kishim qitë me dorë, e dike ai. Thashë: “Ani qysh me ia ba?” E ka marrë një në komunë, ai është i madh, ai është me rrymë. Tha është një me dorë, një tjetër me rrymë, se ai e dike se i kishte ndihmu. Thashë: “Qysh me ia ba me e marrë çelësin?” “Ku janë?” Tha: “Qitu”. Shkuam, po çelësin s'mujsha me e marrë. Shkuam te një Alia. Njëherë menojsim me ia ngjitë me zor, me ia marrë çelësat, u dike. Shkoj me ia marrë çelësin, s'bëjke. Atëherë kam diskutu me Faton Mehmetajn. I thashë Fatonit, se e kam pyetë Naimin për çelësa, ata u quajshin çelësa njëzetsh. Tash janë krejt normalë, po në atë kohë ka pasë brava e çelësa njëzetsh. Ky ka qenë ndër më të sigurtit, se këta çelësat që i kemi ne sot, kështu me cilindër. Na tregoi se është njëri që punon çelësa. Janë kanë Devollët. E kanë pasë Stihl-in bash te furra e bukës para SUP-it. Aty hala është ajo firma Stihl e motorrave. Ata maronin çelësa aty edhe hala po marojke çelësa. Tha: “Ata i bëjnë dofarë çelësa kallauza u thojshin, çelës që u bjen tana dyerve dhe kushtojke pesë dinarë. I thashë Faton Mehmetajt me shku me e ble, që mos me ra në sy unë. Shkoi Fatoni e bleu, se mendja ime që kur të shkoj unë, tanë e dinë. Unë me e ruajt kishe konspiracionin. Po, ku ish lodhë ai kush e bën a kush di gjë. E çoj unë Fatonin, shkoj ai, e bani edhe e solli atë çelës. E shti në derë, nuk e çelë. Provo kështu, provo ashtu, hiç. I kish pa thanë duhet me provu, nëse i bjen - mirë, mos i raftë, s'ka tjetër. Mbeta me atë çelës n'dorë, këta dolën me luejt. E mora limën e ia nisu me punu në çelës. Këta luajshin futboll, janë kanë futbollistë të mirë, unë as në portë s'dijsha, veç iu bëjsha sherr. Sa herë kam hy veç me keshë, kam qenë analfabet i futbollit. E marr hajt thashë t'ia gdheni këtë qoshen çelësit. Ia gdhena, veç e zgata, e zgata në të dy anët. Shkojsha përditë tuj e provu, ia bëjsha edhe njëfarë zhlepi, i shihja këta çelësat e tjerë, i shihja do më të gatë se tjerët. Kur një ditë duke e provu, veç kur m'u ka

çelë dera! Hë, e kam hetu se kur u çelke, s'mujke me lujt prej vendit, tani rrike qaty, veç problemi ka qenë me shti e deri ta hetojsh që është çelë, për shembull me e lanë në gjysmë, u mshelke vrap. Veç e kam këqyrë ku janë ata, i kemi pa me Gencin, e kam mshelë derën edhe iu kam thanë se e kam çelë derën. Atëherë po që e kemi ba planin. Aty, atëherë e ka ditë baba.

-Çfarë tha baba?

N. Haradinaj: Baba më tha: “A e di çfarë rrezikon?” Thashë: “Po.” “Çka do me thanë kur të nxajnë?” Thashë: “Dua me thanë që unë... Të gjithë e dinë që ti je baba i vështirë. Të gjithë e dinë që unë s'guxoj me pi duhan, as kërkush prej nesh s'guxon me pi duhan. Du me e marrë shkrepësen, du me e marrë një paketë duhan me veti dhe du me thanë që e kam marrë, se kam mendu që është maqinë, që mund ta shes për me ble duhan, se e pi duhanin tinëz babës tem.” Edhe me këtë unë kam mendu atëherë me i mashtru policinë, se edhe policisë iu thosha e dinë që ti je i vështirë. E besojnë njëqind për qind. T'ia futa unë duhan atë ditë që me m'i ardhë era gojës. E mora Rasim Selmanajn.

Aksioni është kry kështu: Unë e Rasim Selmanaj me hy brenda, por ishte problem si t'i lëshonim ata. Atëherë nana na dha çarçaftë, po me çka me i lëshu? E kemi marrë konopin, e kam marrë konopin dhe e kam lidhë për trupi krejt; konopi i kofës së ujit, taman konop nja 20 metra po, edhe çarçaftë edhe jemi shku. Diku kemi pasë me hy në pushim të orës së 4-ërt pasdite, tani e 5-ta, e 6-ta u lëshojke. Kemi hy na më herët. Klasa serbe ishte këtu (me gjestikulacione tregon që ka qenë përballë). Ishte pak problem se klasa serbe ishte këtu, e kabineti i Kimisë këtu, e njëfarë vendi sekretaria edhe ditarët që i ruanin amëzat aty, e ajo ishte aty. Kemi hy, e kemi çelë dritaren, e kemi pa a e nxanë, po, i kemi qitur me Rasimin në ato, trak, i kemi lidhë, ua kemi vendosë konoptë, edhe tani me më ndihmu Rasimi dhe unë me i lëshu teposhtë.

Atë të parin e lëshuem se ai ishte i lehtë. Kur e kemi qitë këtë të randin, gati na pat' fshi teposhtë të gjithëve, mu e Rasimin, na u pat' djegë dora se shkoi shpejt, se deri në dritare diqysh shkonte, po kur e kemi lëshu teposhtë, kush me e ndalë. Po a di çka ka qenë interesante? Sekretari ish një kat më poshtë. Ai punonte në një zyre nga ku kishte me i ra ajo.

I bike dy kat e gjysmë, një kat e gjysmë, e i dyti po i bike tash gjysmë kati i lartë, në fakt dy kat e gjysmë i ka ra. Përdhesa jo, kati i parë, siç e quajta. Na në katin e dytë. Edhe na e pritëm deri sa doli sekretari. Ai e lëshoi kah ora pesë, shkoi andej, na e lëshuem. Kur ua kemi lëshu në shpinë atyre, ka qenë Faton Mehmetaj. Atëherë në këtë aksion jemi konsultu se na u dashke ndihma e të rriturve. Po, janë angazhu Ali Selmanaj, Isë Jasiqi. Isa punojke si mjeshtër dhe e pat angazhu baba për mbledhjen e informatave për numrin e të vrrarëve n'Kosovë, se i pat kërku Jusufi sa më shumë informata se kush po vritet në Kosovë nga policia serbe. E vëllau i Isës, Rasim Jasiqi, ishte punonjës policie, familje e mirë edhe këta. Ai ishte punonjës policie në Prizren, edhe ai na i bike shënimet e sakta për

çka dëgjojke prej komandës së Prizrenit dhe atij rajoni. Kështu që, tash ato informata Isa Jasiqi, i bike këndeje. Edhe e kemi marrë Isë Jasiqin edhe na duhej edhe një kerr. Kerrin nuk ishim ku me e lypë, përveç te Hysen Riza, vëllau i Bajram Mehmetajt, Hysen Mehmetaj, vëllau i Rexhep Mehmetajt. Edhe Hyseni na e tha se i grahë Alia. E mori Ali Selmanaj kerrin e me Isë Jasiqin, janë dalë te rruga kah të shkosh për te Manastiri, aty ku është salla e Edukatës Fizike, mbi aty në asfalt, aty o kanë livadhi...

-Aty ju priste Ali Selmanaj me veturë?

N. Haradinaj: Po me haubë të hapur të motorrit, kishe iu ka prishë motorri dhe me gepek prapa të hapun. Kishe jemi ka e ndreqim aty motorrin. Ai veç atje ka pasë me pritë. Ku ua kemi qitë këtyre, këta tash nëpër livadh, se tash o ndërtu gjimnazi tjetër, se ka o kanë si muzg diku ora 16:00, nëpër livadh e kanë çu të parin, e kanë çu të dytin e kanë shti. Aty o hi, unë e lexova në intervistë Mustafën, po o habitë Mustafa aty, aty në kerr ka hypë Rexhep Mehmeti, se unë kam nejtë brenda me Rasimin. Na jemi dalë me Rasimin më vonë, ata janë largu ma herët, se na kemi pasë me i lëshu ato, me e mbyllë dritaren, me e mbyllë derën, me dalë pa na pa kush.

-Si kishit kohë, mundësi, a s'kishit frikë që po ju vëren dikush, a kishite roje? Ju mbetët brenda?

N. Haradinaj: Jo, jo ti a po më kupton? Si bike zilja me hy ata brenda, na fill si o ra zilja me dalë jashtë klasa e gjashtë, me u zbrazë, na i lëshuam ata, po na kish mbetë Edukata fizike. Ata vinin më vonë prej sallës, o kanë një korridor i çelun, po aty i kryem na përpara, atëherë kur i quam na ata, këta e patën kalu atë pjesë ku shiheshin. Atëherë unë e Rasimi jemi ra, se na kur kemi hy, kemi hy për dritare të klasës I/4 në përdhese, kur kemi hy tinëz, ilegalisht. Ne na kanë pa, ne na ka pa roja, tash a na ka pa, a s'ia ka marrë mendja, tash nuk e di. Na ka pa roja që jemi hy, se rojet kanë mujtë me reagu, si nxënës pse hymë ashtu. Plus jemi kanë të veshun me vinjaka, jemi kanë bukur,..., të rinj jemi kanë, po nuk ka mendu që jemi kanë nxënës të atij orari të mësimi. S'ka reagu. Kah jemi dalë tani kemi dalë poshtë, e kah e I /1, salla e Edukatës fizike edhe jemi bashku, e jemi dalë. Unë e Rasimi më vonë jemi dalë, ata janë shku andej. Po koincidenca atë ditë, në odën e burrave të Bajram Mehmetajt e Hysen Mehmetajt, që kish me shku makinë me i lanë aty, Komiteti i Partisë e kishin thirrë fshatin për punë që me i denu veprimtaritë armiqësore, tash ku me i shti na ato? Tani na pat thonë Alia: "hajt se po i çojmë te dhoma ime në Dubravë", e i kemi çu në shtëpinë e Gani Nimanajt, tash babë dëshmori, baba i Luan Nimanajt. Aty na ka pritë Ali Selmanaj. Ai është marrë vesh me nanën e Luan Nimanit, Safeten, që ishte motra e Rasimit e Alisë... Në dijeni ka qenë Gania, se kanë nejtë te Hyseni aty atë natë, edhe ka thanë kur të shkoj unë në punë, del e ua çelë derën e i shtini mrena nga prapa. Ne i kemi shti, kanë nejtë aty një kohë. Pastaj e kemi ba njëfarë pune qashtu. U desht me i

marrë prej aty e me punu. Kemi hekë keq deri i kemi ra në fije qysh me shtypë, se nuk dinim me shtypë me matrica, as nuk e dinim se si funksionin. Aty ish kanë njëfarë lloj matrice me e shtypë pa atë bezin. Ne e shtypshim me atë bezin, po ajo nuk e prejke mirë dhe nuk na dilke mirë. Ajo ish kanë me shtyp pa atë bezin, vetëm me i pre maqina, e aty tash si e prejke ajo maqina kopjen e mbramë, si shabllon. Pastaj e pamë ne funksionin, ai cilindri u lyjke me ngjyrë, u kapke kjo letra në të edhe kah e përqafojke, kah e përcillke këtë letren tjetër, e qitke shtypin.

-Shtypjet u bënë...?

N. Haradinaj: I kemi nisë shtypjet, i kemi nisë...

-Në dhomën e kujt u vendos?

N. Haradinaj: Në s'di sa dhoma janë kanë ato në fillim. Njëherë, më së pari, jemi mundu me punu te Smajl Syla. Në dhomë të Smajl Sylës, se u ba qashtu puna që patjetër me i tregu edhe Smajl Sylës. Nuk o kanë qëllimi me i tregu Smajl Sylës, që është baba i Fatmir Nimanajt. Unë thjesht nuk dojsa me u ditë shumë, po atëherë e patëm një lojë me Bajramin e me Alinë, se atëherë kur dashtëm me shtypë na, unë e baba ishim marrë në fillim. Unë e motra u lëshuam, baba mbeti në burg. Edhe tani këta u banë thanë Nasim këqyre, na po ta qesim revolen ty në shpinë edhe kishe po të bimë me dhunë aty, e kur të shtimë aty në odë, pasi ti s'po don, thuaj: "Ju ma paskit marrë në qafë babën, baba për ju koka ra në burg". Edhe tani ata më thanë: "Dëgjo, në dash me nxjerrë babën tënd, mësona t'i shtypim na këto. Kur të dalin këto e shohin që s'është baba yt edhe ta lëshojnë babën". Tani unë kishe po pajtohem, po unë me këto sene nuk merrna. Thjesht, ma pat thanë logjika, që nuk duhet me kanë aty. Po megjithatë nuk u banë ato punë aty, prej aty e kemi marrë e kemi çu te dhoma e Islam Mustafës. Në odë të Islam Mustafës kemi fillu me punu , me i shtypë e me i shkru.

-Dihet që këta shaptilografë, në bazë të veprimtarëve tuaj edhe ish të burgosurve politikë të viteve të '80, që tregojnë, kanë qëndruar diku 6 muaj. Po vijmë në një periudhë kur jemi pranë 1 prillit, para arrestimit të familjes tuaj komplet. Çfarë ndodhi para 1 prillit? Ka një aktivitet që lidhet me stafetën, që lidhet me motrën tuaj?

N. Haradinaj: Nja dhjetë ditë përpara më duket u përmendke vjen stafeta, shkojke stafeta nga qyteti në qytet, e Josip Broz Titos, edhe i qiteshin nxënësit me dalë me e pritë në rrugë kah vike ajo stafeta. Edhe kur ven aty motra ime del me klasë, po...

-Cila? Shqipja?

N. Haradinaj: Po, Shqipja. Shqipja o kanë kojshi me klasë me paralelen serbe. Edhe tash o dalë Shqipja. Aa kanë afu do flamuj jugosllavë e kësi. Po ajo i ka thanë profesorit të vet: "jo unë këtë s'e marr, unë po e du veç flamurin shqiptar në daç me ma dhanë". Ai ia jep atë. Kur ia jep, kjo e merr flamurin shqiptar, po

tash serbët kur e nijnë, se këta e kanë ditë shqipen, marrin guraleca duke ia hi n'krye Shqipes, me gurë tuj e gjuajt. E sheh ajo që i bien nja dy herë, edhe e sheh që janë kah e gjuajnë, edhe ndërkohë i nxanë dy çika. Shih tash çfarë coincidence, bash vëllezërit e tyne janë kanë ndër masakruesit më të mëdhaj të Dashinocit, polici më famëkeq, bash vëllau i atyne dy çikave.

Tash s'ua di atyre çikave mbiemrin, por ka qenë ky polici një çatall me fytyrë të prishtë, ka qenë i Dashinocit. Mos e pastë pasë Vesko a s'di qysh e kanë pasë, po janë kanë do shëmtira, do zhuta, do...

-Shqipja çfarë bëri aty me flamur në dorë?

N. Haradinaj: Shqipja kur e sheh që po e gjuajnë ato, e lëshon flamurin edhe i mësynë ato në rresht. Kur i mësynë në rresht, bahet tash njëfarë incidenti aty, njëfarë eksesi aty, se në vend që me e pritë stafetën e Titos, bëhet si eksesi, dhe si shenjë hakmarrje marrin masa ndaj asaj. Shqipen tani përjashtojnë prej shkolle, ndërkohë nxënësit e arsyetojnë Shqipen, se ajo s'ka ba kurrgjë, ata e kanë gjuajt me gurë, ajo ka thanë mos gjuani, ata e kanë gjuajt, ajo i ka mësy. Pastaj, Shqipen e qesin parapërgjashtim. Kur e qesin Shqipen parapërgjashtim është dashtë me e lajmëru babën. Kur e lajmërojnë babën, baba i bërtiti Shqipes: “Pse bre babë, ma bre, se me dalë parapërgjashtim, a e di çka domethënë me të përjashtu?”. Është dashtë atë incident me e shmangë. Të kallëzoj të drejtën u mërzi Shqipja shumë. Unë edhe Shqipja e bëmë plan me dalë e me i rrehë ato serbet. Shqipja tha: “Jo se s'ka nevojë, se unë i rrehi dyjat vetëm”. Shqipja ka qenë shumë korpulente, shumë e zonja ka qenë. Interessant, bile ka pasë problem kur u rrokshim me të, o kanë si mashkull. Tash është shumë femërore me e pa. Po interessant Shqipes atëherë, nuk i ka bërë përshtypje asnjë send, as mashkull, as hiç. I thashë: “Shqipe, këqyr se s'mundesh”, tha unë jam e sigurt që i rrehi. Thashë: “A je e sigurt? Tha: “Po!”. Edhe Naimin kur e thirrëm në Gjermani, se folshim herë pas here, i thashë more kështu, kështu. Tha: “Mos i kallxoni hiç kërkujt. A mundet Shqipja?”, i thashë se “Po”. Naimi tha: “Mundet Shqipja”, i thashë: “more po e rrehin”, tha: “o i rreh Shqipja, mos ki dert”. Ato janë kanë të mëdha. Bile njëra o kanë e madhe, shumë e madhe, e njëra më e vogël. Shqipja o kanë më e shkurtë. Edhe Shqipja tash ku janë kanë kështu klasat, Shqipja iu ka afër ngat dritareve, klasa o kanë përdhese e dritarja çelë. Shqipja ia ngjet për flokësh njerës, për me e qitë jashtë. Ato në vend që me dalë, kcejnë për dritare dyjat e dalin me e rrehë Shqipen. I nxanë Shqipja dyjat, e t'i rrehë fort, jo njërin po dyjat. Edhe kcejnë serbët. Kur kcejnë serbët, kcejnë edhe shqiptarët, bile thotë Shqipja: “E di që o afër një djalë, edhe ma ka ofru thikën, mos ta ninë, kape thikën, po tha s'bani nevojë për thikë”. Ato i përgjaku, atëherë e përjashtuan Shqipen. Po tash kur e përjashtuan, e thirrën babën në kuvend. Ka ndodhë konflikt ndëretnik. Edhe më 1 prill, me atë pretekst, kur erdhën thanë erdhën me e arrestu, kishe me e marrë Bacën në pyetje edhe Shqipen. Atë natë i kemi pasë të bame parullat me beza që i patëm shkru. E kish prurë gjyshja jeme me ia qepë nana një këmishë. Atëherë janë kanë këmishat e

pëlhurës edhe i thashë nanës (se unë i them Xhixhë nanës, se tanë e kanë thirre, edhe shokët e mi Xhixhë), i thashë: “Xhixhë bre, na duhet me dalë me ble do paft”. Ajo tha se se e ka të nanës disa metra. Më pyeti se çka po dua të bëj, i tregova për parulla. I tregova formën. Atëherë i patëm shkru parullat mirë, me të kuqe paft të bardhë, të mëdha nga katër metra, hazër për protesta, për demonstrata. Edhe kur erdhën atë natë, nana vrap nër shkallë e krejt ato qysh janë kanë lëmsh, i ka shti nëpër çizme të gjata. Deri kontrolluan ata, nana kishe po i mbledh senet, i kapi e i shtini nëpër çizme. Ata s'i kontrolluan hiç çizmet, se ishin kanë ardhë vetëm me pretekst. Duke dalë veç më tha: “Hajde more po e marrim edhe këtë, hajde edhe ti!”. E di, o kanë Xheladin Beqiri, o kanë Ajet Gashi, një zagar, një burrë ma të poshtër e djalë të ri ma të poshtër, s'kam pa. Edhe ka qenë një Gjejrane, e din ajo kush është, punëtore e SUP-it, e shërbimit sekret, se jo police, po e shërbimit sekret. Mua dhe motrën na vendosën në një kerr. Kjo Gjejrani me këtë farë Ajet Gashin ishin përpara, na mbrapa. Ai i grahi pak kerrit keq, bimë-bip, bimë-bip, edhe ajo femra i tha atij: “Kadalë more se nuk je ka grahë kastraveca”. Edhe e pashë ai djalë i ri, pastaj thashë me u tregu edhe unë trim, me kallëxu kishe unë s'kam kurr gjë e s'nij për ju, pastaj ai i tha: “Pse, a këta kastraveca të vegjël po të duken këta mbrapa, a?” I thashë: “Valla, ma kastravec se ty, s'kam pa”. Unë s'e dijsa që të llomitë ai nalt kur të shkojsh atje. Ajo Gjejrani tha: “Kujdes se ky është i shkolluar, ky e ka kryer shkollën në Beograd”. Unë i thashë: “Ky koka kastravec i Beogradit”. A, mirë boll, unë e kisha pasë ndreqë aty. Kur jemi shku atje, tani ai e ka fillu torturën i pari. Nejse më i pari për me ia nisë, ia ka nisë... Është interesant, për me ma mëshu i pari, o kanë një Mustafë Lokaj, punëtor i sigurimit, i Prejlepit, edhe më thirri aty: “Paja kha, me bacin! Unë jam tha baca Mustafë”. Tash bacë, unë s'dojsha me iu thanë atyne edhe s'i thashë hiç.

Tha: “Unë jam baca Mustafë, me bacin më së pari këtu nuk ka: ‘jo e s'di’. Këtu ka: ‘po edhe di’.” E ka çelë atë fiokën edhe e ka nxjerrë atë shkopin e gomës, tash po i them unë shkop gome. Edhe më tha: “A e din çka është kjo?” I thashë: “Po more.” I thashë pendrek. Tha: “Jooo, ncuk.” Pastaj thashë: “Këta se në SUP punojnë, ani thashë palicë.” Jo tha: “A s'po të vjen marre a? Ti nxënës i mirë a?” E thashë, po e lypë me gramatikë. Thashë: “shkop gome”, “Jaaa, diçka e tillë”, thashë: “S'e di.” Tha: “A të mësoj unë?” Unë s'folja se thashë po don me më ra. “Kqyre,” tha bacit, “ky quhet shkop i edu-ku-es, aaaaa. A po e kupton?” Thashë: “Po.” “Qite dorën!” M'i ka dhënë nja dy. Vallahi thashë marre me piskatë e me bërtitë, bukur inatçi, më dhimtën boll. Tha: “Kqyre, si je burrë me i bajtë 30 copa, në rregull, përndryshe çdo 10 copa na e bëjmë një pyetje,” edhe m'i ka dhënë nja 7-8 copa a 10 a, se i ndjeja unë, a din, po i kryej 30 unë, edhe po fitoj.

Ka ardhë njëri, më ka marrë dhe më ka çu në një dhomë tjetër. Hajt, thashë, më vonë. Atëherë më ka ardhë Ajet Gashi, pastaj ka ardhë një punëtor i sigurimit, nuk e di kush është ai, s'ia di emrin, s'e kam pa atë djalë, djalë i ri i bukur. Edhe më tha: “A di serbisht?” I thashë: “Jo.” Në fakt kjo ka qenë më vonë. Më kanë

marrë, më kanë çu andej, ka hy Ajet Gashi me Mehmet Locin me më rrehë. Këta të dy më kanë rrehë Ajet Gashi me Mehmet Locin.

-Në Deçan a në Pejë?

N. Haradinaj: Në Pejë, në Peje, s'ka pasë sigurim aty në 38-ësh, 33-ësh, kati i tretë, aty ka qenë vetëm Shërbimi Sekret lart. Edhe motrën pak na kanë lënë qaty. Fshati kish pa ba protestë atje, duke lypë “pse me i marrë fëmijët, keni dashtë, me e marrë Smajlin, po fëmijët me na i kthy”. Edhe kanë mbërri, nuk e di qysh kanë mbërri që na në mbiramje me na nxjerrë. Do të thotë, na kanë marrë kah ora 12:00 a në 1:00 të natës...

-Thuhet që ka qenë një takim aty, dhe gjatë atij takimi kanë reaguar fshati edhe..?

N. Haradinaj: Fshati komplet kanë thanë se nëse është dikush, për shembull Smajl Haradinaj, që në aksione ke, po mirë që po mendoni në Smajlin, që po të garantojmë, fëmijët çka u kanë ba? Atëherë na kanë lëshu mu edhe Shqipen. Bile unë e kam gjetë mbledhjen në odë të Smajl Hysenit, kur na ka pru Xheladin Beqiri me atë Angjelkin, me këto kerret që e përcillnin Titon. Më kujtohet, ka qenë një *Cadillac* i madh, kur e pashë atë kerr thashë me vete, ku a me këtë po më çojnë në shtëpi, a? Me atë më kanë pru deri në Glogjan.

-Dhe e u fute pastaj në mbledhje?

N. Haradinaj: Veç lart më kanë çu, më thanë hyn kallxoju që të kem lëshu. U futa, iu kallxova, iu thashë se erdha edhe jam shku në shtëpi. A, babën e kanë ndalë. Tash më 1 prill, neve na lëshuan natën, do të thotë sa ka fillu 1 prilli, kah ora një e natës na kanë marrë, më 1 prill, në mbiramje, se ne na kanë mbajtur prej një të natës, deri diku në gjashtë në mbiramje. Do të thotë, na kanë majtë nja 14-15 orë.

-A e torturuan Shqipen?

N. Haradinaj: Ia kishin pasë dhanë do shuplaka Shqipes.

-Kur u kthyet, Xhixha, pra nëna juaj, çfarë tha?

N. Haradinaj: Kur u kthyem, kurrjë. E vërteta është se ne na ka pa ndodhë diçka, mu ia nisën me më dhimbtë dhëmbët shumë, krejt dhëmbët. O nuk e di, ma ka dhanë do ujë me pi në polici, edhe më kanë thanë: “A don bukë me hangër”, unë u tutsha, se kisha lexu te ta nuk duhet me hangër, e piva ujin. Dhëmbët nja një javë ditë a dy, deri më kanë marrë së dyti, unë krejt dhëmbët thue ti se dojnë me më ra n’tokë. A më kanë dhimbtë vetë, a më kanë dhanë gja, nuk e di. Nanës iu kish pikë thojke se më kanë dhanë diçka. I thashë se veç pak ujë e kam pi, kurrjë tjetër, se bukën s’ua kam marrë, se kisha lexu nëpër ato përgatitjet qysh UDB-ja të qet drogë, e të jep asi e kësi. Ai çka kam lexu unë, shqyrr që s’i kanë përdorë ato metoda, se qysh jam kanë unë i përgatitun në

mënyrë teorike, as njësi speciale jo. Me kalorifera, me frigorifera, me shkopinj në dhëmbë, po fëmija mendojke që i kalon tana, kam pasë mendu që ato unë as nuk i bej dert.

-Domethënë, ju paraprkasht me babanë tuaj keni qenë të përgatitur edhe në rast dhune, për të gjitha?

N. Haradinaj: Po, të gjithë e kemi ditë, janë kanë të përgatitun, edhe Rasim Selmanaj e Mustafë Bajramaj, tanë i kanë lexu këto. Janë kanë rregulla.

Rregullat e treshes. Ne i kemi formu rregullat e treshes. Na në fakt e kemi pas thye pak rregullën, se na u bamë pesë veta. Edhe i kemi pasë thye se nganjëherë ia njihnim edhe treshen e tjetrit, sepse ishim nipa e dajë nga pak, po edhe shokë klase. Na në fakt, i kemi thye rregullat e treshes, por na i jemi mbajt sistemit strikt të treshes. Ti mund ta dish për dy veta, po e nxamë, unë i njoh dy dhe na jemi tre. Unë ligem, i kallëxoi dy. Ata dy po e zëmë, që ligen i kallëxojnë edhe dy tjerë. Një prej tyre a del i fortë? A po ndalet fill një treshë. Ky është sistemi që funksionon më së miri. Edhe sot funksionon ai sistem. Është sistem i hershëm, e që quhet komunist, i Leninit, atëherë kur është ba revolucionin, po është sistemi më funksional në botë dhe kodi më i pazgjidhur është treshja.

Edhe ne ishim përgatitë qysh mundet me të dalë ai përballë, qysh duhet ti me e pranë. Normal, mundesh me u ligë, ti s'duhet me pranë, duhet me thanë "jo", të gjitha këto. Vetëm vetëvrasjen ne e kemi pasë si shenjë, si rast i lig dhe s'duhet me u ba në asnjë mënyrë, sepse vetëvrasjen e kemi llogaritë si aktin më të ligë, edhe vetëm nëse është tepër, tepër që ka me u zbulu diçka tepër e madhe, po duhet u arsyetu saktë për çka. Po me ba vetëvrasje, s'kemi pasë të drejtë.

-Unë kam informacione dhe e di saktësisht që ju keni qenë në mesin e më të torturuarve më vonë. A të ka shkuar ndonjëherë mendja për diçka të tillë?

N. Haradinaj: Më ka shku një herë, se tash po kalojmë në një temë tjetër. Më ka shku njëherë kur më ka ardhë nana në vizitë.

-Si ka qenë rasti?

N. Haradinaj: Këqyre, në rastin e dytë kur na burgosën, mbas shaptilografit, atëherë unë u burgosa i pari, mas meje këta tjerët vijshin te unë edhe diqysh atje, pak në fshat, pak nana edhe s'po di kush i ka thanë asaj... Po asaj i ka hy mendja që tash pasi rashë unë, tash tanë janë ka bien në burg edhe të tjerët, kishe jam kah foli unë, se unë jam kah i qes. Edhe do ditë u duru nana, u duru do ditë, edhe vike nganjëherë në vizitë, edhe nuk më jepke fort çehre. Më folke për dritare, qysh je a je mirë, po nuk më jepke shenja që është ligë, e shihja që nuk është ka çelët diçka me mu. Kur filloi procesi gjyqësor, i grupit të Petar Perlës: Isë Hasanajt- Isë Zhelit, Bjaram Mehmetit, dhëndrit të tij, dhe Shaqë Qerimit, aty tash unë kisha me shku në seancën e parë si dëshmitar. Edhe tash nana tmerrohet, thotë se Nasim Smajli ish dëshmitar, a po din qysh folin gjinja. Më ka ardhë nana

në vizitë, atëherë haptas më ka thënë: “Këqyre nana çka po të thom, nëse ti, punët tua që i ke ba, sherret tua ia qet tjetër kujt e ta sheh sherrin kush, mos hajde në shtëpi”. E dijsa që s'kam asnjë send. I thashë: “Hiç mos ke dert, se s'ka gjë”. “A je në gjyq?” I thashë: “Po”. “Mirë”, më tha. Atëherë aty e kam mendu, thashë po më thonë shtëpia që jam spiun. Po i kemi pasë lugët e aluminit, e isha në vetmi. Janë kanë do lugë lëgure, u mundova me mrehë. Taman kur e bëjsa gati, m'u thejke ajo. S'kish gjë, thojsha t'i prej venat. Dikur kur më ka rënë ndërmend ajo që njeri i dobtë bëhem, send unë s'kisha. T'i kam dalë gjyqit ditën e parë, si më kanë qitë në gjyq. Ajo s'ish vepër e imja hiç, as s'kisha ditë kurrë, as kurrë shenjë s'kam ditë. Thashë: “Krejt i kam ba unë, këta sen lidhje me këtë punë s'kanë”.

-I more krejt përsipër?

N. Haradinaj: Krejt, krejt, krejt thash unë, sen s'kanë këta lidhje hiç, hiç, hiç. Edhe për këto gjëra jam unë përgjegjës. Përnjëherë e kanë ndalë gjykimin, e kanë prishë, edhe na kanë bashku në gjykim, edhe ata tani na kanë bashku grupin tonë, edhe ka fillu gjyqi. Atëherë në gjyq i kam marrë tana përsipër. Po i kam marrë përsipër si unë jam kanë iniciatori, unë kështu, unë ashtu, edhe s'jam pendu. Bile o kanë një rast, dy raste në gjyq i kam pasë. Rasti i parë: avokati duke u mundu me e mbrojtë Ali Selmanajn, unë Alinë e kam pasë arsimtar, më ka jep mësim në Gramaçel. Alia ish arsimtari im. Edhe ai, po e din ti, avokatët janë palaço, krejt i kishim avokatë që i kish caktu shteti, mos të hy në gjynah, se nashta, Ademi më duket o kanë ma burrë i mirë, po tjerët krejt i ke pasë do...

-Adem?

N. Haradinaj: Adem, Adem Dari më duket. O kanë i përndjekur politik, sepse e izolojshin shpesh, edhe Shefqet Deçanin. Këta të dy janë kanë, Adem Dari si avokat i zoti, e Shefqet Deçani si i përndjekur politik, po e shtishin kur vike stafeta e i mbajshin në izolim nga pak. Edhe u çu anej një avokat, s'e di qysh e ka pasë emrin, një çatall. Më duket e kemi pasë të njëjtë, a s'di qysh. U çu e tha: “Zoti gjykatës, duhet me e pasë në mendim edhe me e ditë, ta kemi parasysh, sepse Ali Selmanaj ka rënë në lajthitjen e Nasim Haradinajt”. U mendojke me e nxjerrë klientin e vet. Tani e pashë, ai nuk ishte mendim i Alisë o burrë, s'ka pasë teori, ish Alia aty. E kam pa që o skuqë Alia, veç kur t'jam çu tani unë. Hë, ai gjykatësi tha: “Ndal, ndal, ndal, ndal! Kush është këtu mësuesi e kush është nxanësi?” tha. T'jam çu unë e thashë: “Është shumë e vërtetë se unë kam folë me arsimtarë, kam folë me krejt, se jo veç me Alinë, po me krejt, edhe kam thanë që kur Kosova të bëhet Republikë, Kosova të bëhet shtet i pavarur, rrogat e arsimtarëve do të jenë ndër rrogat më të paguara, sepse janë burimi i dijes, i shtetit dhe pavarësisë sonë. Edhe është shumë e vërtetë që kam thanë”. Edhe janë ndalë, trak! Ata as s'e morën të mirëqenë timen, as s'e morën të mirëqenë të Alisë, po dojsa mësuesin tim me e ba me u ndi mirë, po edhe nëse e shpëton ajo, le ta shpëtojë.

-Gjithmonë në sakrificë ju, edhe për të tjerët.

N. Haradinaj: Po, po. Edhe është dashtë me e ba, pasi kam pri mendoj që është dashtë me e ba.

-Po kthebemi edhe një herë aty ku e lamë, sepse e bëmë një digresion të shpejtë. Te shaptilografët kemi mbetur dhe çfarë ndodhi? Babai juaj u arrestua, mbeti në burg apo doli?

N. Haradinaj: Jo baba im mbeti në burg. Para se të merreshin shaptilografët si aksion, në fakt atë e ka ba Naimi, është sjellja e "Lajmëtarit të Lirisë", ekzemplarët e nr. 1, si organ i LNÇKVSHJ -së dhe grupit të Jusufit e këto që këto i ka pru Naimi. Më së pari prej atje i ka pru në Prishtinë, ku ka banuar në rrugën "Rober Gajdik", ka banuar bashkë me Ali Selmanajn, edhe Alia tuj i dhënë provimet e fakultetit e ka marrë banesën me qera, bashkë me Ali Selmanajn, Ali Hamzën, pastaj kanë qenë dy veprimtarë shumë të njohur, që më vonë është angazhuar edhe në "Fondin Vendlindja Thërret", Muharrem Dovolanin. Tash ia harrova emrin një djali nga Maqedonia, edhe ai djalë shumë i zoti, por me Muharrem Dovolanin, po. Këta e kanë ditë në rrugën "Robert Gajdik" që janë numrat aty edhe janë shpërnda "Lajmëtarët e Lirisë". Kurse më vonë, kur u bënë këto, tash ne të tregova që e quan atë aty, edhe që e hoqëm prej Smajlit, dolëm te Islami, i shtypëm. Kur i shtypëm tash duhej me e organizu shpërndarjen e tyre, që ishte ftesë për demonstratë. Titulli o kanë "Lexo, propagando, mbaje sekret, pastaj hidhe në zjarr". Ky shkrim ose nënshkrim gjithmonë o kanë në "Lajmëtarin e Lirisë". Kështu që, atë e patëm marrë nga "Lajmëtarin e Lirisë", "Lexo, propagando, jepja shokut, mbaje sekret, pastaj hidhe në zjarr". Jo "Lexo, propagando, mbaje sekret, pastaj hidhe në zjarr". Ajo ka qenë thirrje për demonstratë me datë të përvjetorit të Tito satrapit. E ka pasë përvjetorin në maj diku, më 1 maj a më 2 maj, vdekjen. Është kanë diçka përvjetori i tij, a e ka pasë përvjetorin e vdekjes më 4 maj, se tybe s'ia di datën atij qeni, po e di që ka qenë dita e vdekjes së Titos, e ne kemi dashtë atë ditë me i ba protestat, edhe e kemi ba ftesën. Tash ishte aksioni me i shpërnda në 28 fshatra të komunës të Deçanit. Aty mundem me u hy në hak shumë vetave se shumë veta kanë qenë. Secili fshat e ka pasë gati nga një përfaqësues të vetin. Janë kanë do fshatra më të vogla, ku një person i ka marrë, një person jo, por një grup personash, dy vetë minimum, e kanë marrë përsipër që me i krye edhe nëpër fshatrat të tjera. Po aty e kemi bërë një organizim që unë mendoj se është organizimi më i madh, më i forti edhe mendoj që o kanë ndër organizimet, tash duken shumë të lehta, se njerëzit që i dëgjojnë këto thonë po ç'ka kanë ba, kurrë, kanë shkru diçka, po atëherë o kanë shumë rrezik dhe e kemi ba shpërndarjen, edhe e kemi pas vendosë te Bunari i Fushës, e kemi lanë vendin. Parullën e kemi pasë për ata që vijnë me i marrë. Me i pritë e kam pasë unë për detyrë, se tash ti s'mund ta dije se kush është ai personi që ka me ardhë me marrë në ora 11 të natës. Dhe, si mjet identifikimi, që duket palidhje, ishte do të thotë nëse unë jam tuj ecë, edhe ai tuj ardhë, dhe më thotë mua "Mirë se të gjeta!" Përsëritet "mirë se të gjeta", s'ka kurrë, pa e njoftë kush është ai. Ti mund t'i thuash "a u lodhe", "mirëmbërë", po "mirë se të gjeta", s'ka. Edhe ai që më thoshte "mirë se të gjeta", e dija që është njëri nga ata

që ka me ardhë me i marrë afishet, i thojsha: “Mirë se erdhe! Hajde pas meje!” Parullat i patën shpërnda nëpër fshatra, secilën, i informuam të gjithë. Në Deçan e morëm përsipër unë, Rexhep Mushkolaj, Xhevat Ibërhyasaj. Ata janë kanë në lidhje edhe me (tash) shoqen time, që e kam me Xhejlanen, pastaj në Dubravë Sokoli, Sokol Gjoci e Afrim Maloku, në Gramaçel - Isë Jasiqi, në Glllogjan më duket ka pasë Shefqet Mustafaj ose Demë Mustafaj, nuk e di sigurt tash, po, po Demë Mustafaj, në Kodrali o kanë një grup tjetër, në Irzniq - Brahim Çeku e Sadiku, më duket këta e kanë pasë edhe Kodralinë, Strellcin- Ramë Hasanmetaj, Isniqin- Ismet Mehmetaj me grup e me Dubovik andej, Cenë Aliçkaj – Lybeniqin, se kemi kalu edhe në Lybeniq, në Maznik, në Ratish një Ademaj, ia kam harru emrin. Prej të gjitha fshatrave tash i kam harru emrat konkretë, por nuk ka pasë fshat që s'ka pasë më marrë përfaqësuesi aty. I merreshin prej 200, 300 kopjeve, do 70-80 qysh ishin, Dubrava i ka pasë nja 50 copa. Më së paku ka pasë fshati Dubravë se s'ka pasë shtëpi më shumë, se në bazë të shtëpive i shtypshim. Me i dorëzu aty janë kanë Shaqë Qerimi, Bajram Mehmeti, se ky grupi tash i Petar Perlës, por pa na kallxu që e kanë kry Petar Perlën. Na u kanë bashku ne Shaqa edhe Bajrami, që e kishin hjekë Petar Perlën bashkë me Isë Zhelin, pa na tregu ne. Kurrë s'kam ditë që këta e kanë hjekë. Tani kur jam ra në burg, m'u kujtojke se thojke Bajrami ka, ka edhe grupe tjera që punojnë. I thojsha, ishalla ka, ne me qata duhet me u bashku, ama kurrë s'e kam besu që këta janë. Kthemi kah Bajrami. Ai e ka pa marrë një revole, unë e kam marrë një elektrik sikur i kanë pasë policia atëherë, e ka pasë ble baba jashtë kur shitke specia, me gjashtë bateria. Ai o kanë që me ta lëshu në sy, me ta dhanë krejt dynjanë ti ma masandej edhe nja dy tre minuta nuk të vinin sytë me pa. Unë ia ngjitsha për dore edhe shkojke aty, edhe veç i thojsha, për shembull: Ratishi, Bajrami e nxjerrke revolen veç sa me u pa, që kishe na jemi të armatosun, ai ia lëshojke në sy elektrikun, Ali Selmanaj ua jepke në dorë, elektrikun ua lëshojke Shaqa, revolen Bajrami, unë i merrsha, i pritsha, i përcjellësja deri sa janë kry këto dhe aty, unë mendoj, që s'ka pasë aksion në Kosovë më të organizuem. Për një orë e gjysmë, dy, në krejt fshatrat janë shkepë afishet. Ata u tmerruan, janë tmerru aty. Tani, më 21 prill, mua më kanë arrestu, pasi janë shpërnda këto.

-Ke qenë i pari prej këtij grupi?

N. Haradinaj: Po, ma i pari kam ra në burg. Aty është tani kur ranë këta, e nana tani ka mëndu, edhe është folë nashta në fillim, ai rasti që e diskutova ma herët. Po tani ra grupi, se e di që Jusufi edhe baba tha, ne na duhet me dalë, meqenëse veç shpërthyen, tash duhet me dalë e me hy në të, jo me nejtë më në mënyrë ilegale, por me dalë më ashpër pak për punë të protestave. Kjo nuk ishte diçka që kemi mendu edhe ne bash në atë kohë, po kur doli kjo, ti u deshke me u gjetë në situata, kur gjendesh në situatë pa planifikim, munden me të rrjedhë edhe gabimet. Unë mendoj që ka pasë gabime këtu, normal se mos me pasë dalë gabime, edhe pse kur ta kthejsh tash kështu, logjikisht, po edhe me pas folë ne krejt të rinjtë s'o kanë kurrëgjë, po ne jemi kanë krejt nga 16 a 17 vjeçarë, dhe

merre me mend në çfarë torturash kemi ra. Krejt, bash krejt. Është sikur, jo e logjikshme, sikur në UÇK që kemi pasë djem ka 13 vjeç, 15 vjeç në luftë, me këqyrë kështu nuk duket njerëzore ai komandant që i ka lanë ata me luftu, nga baza humanitare, po me këta familjarë e vullnetarë janë që s'mundesh me i ndalë. Ndodhën ato që ndodhën, ra ajo letra e mbledhjes së policëve, atëherë aty u zbuluan pa dashje. Puna e asaj letre, u zbuluan radiolidhjet që i ka pasë pru Naimi. I kemi pasë radiolidhjet 14-të kanalesh, janë kanë ndër radiolidhjet më të forta, deri në Prishtinë mujshim me folë.

-Ju i keni pasur radiolidhjet në shtëpi?

N. Haradinaj: Po, po dy copë, Naimi i ka pru.

-Dhe i përgjoni?

N. Haradinaj: Po i kemi përgju, edhe aeroplanët kur i çojshin.

-Ajo nuk ju ndihmoi megjithatë, ju më 21 ratë në burg?

N. Haradinaj: Po ramë. Ne e patëm brenda, se nana tuj mendu tani që unë po flas, o shku ua ka ndërru vendin, tani kur ua ka ndërru vendin, kur o dalë me i gjete, o dalë krejt tjetër kund vendi. Atëherë u ba lamë tani aty.

-Sa? Diku 20 ditë ju ka rënë juve me qenë në liri?

N. Haradinaj: Po 20 ditë. Në liri po, por tuj punu, tuj shtypë, tuj shpërnda e tuj shku në shkollë, e kishe s'ka ndodhë kurrëgjë.

-Gjatë kësaj kohe që keni vepruar, ku ishte Ismajl Haradinaj?

N. Haradinaj: Në burg.

-A kishte informacion se ai po torturohej?

N. Haradinaj: S'ka pasë komunikim, s'ka pasë. Ne kemi pasë të drejtë veç me i çu cigare. Kurrëgjë. Ne s'e kemi pa hiç, nuk ka pasë vizita ai. Jo, vizita nja tre muaj ditë s'ka pasë hiç.

-Dhe, s'keni pasë informacion për të?

N. Haradinaj: Jo, jo, veç që e dijsim që është në Pejë. U tutshin gjinja, veç me vetë për të. Ai për politikë, kurrëgjë, kurrëgjë veç cigare mezi i kemi çu.

-Ku ishit atë ditë kur u arrestuat dhe si ndodhi arrestimi?

N. Haradinaj: Në shtëpi. Në mëngjes janë ardhë në shtëpi dhe më kanë marrë.

-Vetëm ju tash, sepse vjen një situatë, kur nëna juaj thotë: "Ka ardhë një kohë kur në shtëpinë tonë kanë mbetur vetëm gratë".

N. Haradinaj: Më vonë kjo.

-Ku ju dërguan?

N. Haradinaj: Me çuan në Pejë. Shiqo, mua më çuan në Pejë, mua Bajram Mehmetin, Shaqë Qerimi, Ali Selmanajn, tash që ishim në grup, Islam Mustafën, ne përnjëherë na i vazhduan hetimet, se ata janë kanë denu njëherë nga 60-të ditë. Na i vazhduan hetimet, edhe thojke: “Këtij i vazhdohet paraburgimi me arsyetimin se veprimtaria të cilën ky e ka ba ekziston dyshimi i bazuar se ky dënohet mbi 10 (dhjetë) vjet dënim”. Kështu që, ne s'na kanë lëshu në shtëpi asnjëherë.

-Domethënë, me arrestim e dytë nuk jeni liruar më?

N. Haradinaj: Jo, jo, jo. Tani më vonë e kanë marrë Mustafën, Ramë Hasanmetën, Haxhë Qestën edhe Sokol Mustafajn më duket, pastaj edhe Selim Bozhdarin, i kanë kthi mas gjashtëdhjetë ditësh, i kanë kthi në vepër penale komplet si grup.

-Kur u bëtë bashkë me grupin që e rrëzoi bustin e Petar Perlës?

N. Haradinaj: U bëmë aty, do të thotë ata e kanë pasur vetëm një seancë. Ish caktu seanca. Kur fola për nanën që ka ardhë, edhe nana kish dëgju që seanca po hapet për ata tre, e ‘shahit’ qysh thojnë këta kishe ka me dalë Nasimi. Ata as që e kanë ditë a kam me dalë unë, a për çka kam me dalë unë, a si. Na në burg ishim në rregull, se na komunikojshim, na ishim shokë edhe në burg.

-Kishit mundësi me komuniku?

N. Haradinaj: Po, qysh jo. Kemi pasë komunikim, se nganjëherë i kemi shfrytëzu dritaret, nganjëherë i kemi shfrytëzu pjatat, duke ua ba një vrimë në mes, e duke i vëndosë në mur, nganjëherë shfrytëzonim ta linim nga një letër kur dilnim në tualet, pra i linim aty, me dhanë lajme. Po flas gjithmonë lajme të shkurta. Nganjëherë thonim: “Mos e prano këtë”, nganjëherë “Këtë pranoje”. Jemi mundu në takatin tonë gjithqysh me dhanë shenja.

-Janë këto ditët e hetimit, që kanë qenë të vështira edhe për ju edhe për të tjerët. Por, ma përshkruani një dhomë torture gjatë këtyre ditëve të hetimit, nëse keni mundësi?

N. Haradinaj: Unë mendoj që për sa herë jam shku unë aty, s'ka pasë dhomë torture. Aty ka pasë dhoma të torturave. Aty minimum janë kanë katër a pesë dhoma ku janë rrehë njerëzit njëherazi nga katër a pesë veta përnjëherë. Do të thotë, katër persona në ato dhoma, e këta nga tre a katër. Pra, nga katër veta t'u u torturu njëherazi, secili në dhomë tjetër që me i ndi bërtimat e të tjerëve. Aty o kanë tmerr. Aty është kanë një dalje, e kishin mbyllë, tash bil isha, aty o kanë një dalje, si hyjshe prej burgut drejt tre kate përpjetë. Ajo o kanë me shkallë të ngushta drejt e në hetuesi të shërbimit sekret. S'ke pasë punë me këto katet tjera ti, hiç.

Veç të ka kapë, të ka shti te dera edhe drejt, janë kanë shkallë shumë të pjerrëta. Aty unë kam pa njerëz, unë tuj u ngjitë, tjetrin tuj zhdjergë në çebe, kryet shkallëve duke u ra. Ka qenë një Rifat Sadikaj që e kam pasë pa ashtu. Pse jam ra vetë, se s'kam mujtë me ecë, pastaj nuk ka njeri që ka mujtë me i mbathë këpucët e veta, edhe pse kemi pasë patika. Shkurt, s'ka pasë njeri që ka mujtë me i mbathë këpucët e veta.

As prej nesh e as prej të tjerëve. Aty ka pasë edhe të tjerë të burgosun.

-Si shkoj procedura e gjykit?

N. Haradinaj: Kur filloi procedura e gjykit, thjesht filloi. Shiko, për grup të Deçanit është shumë interesant. Ne le që jemi dënu bashkë, le që s'jemi hidhëru bashkë, po fill pas burgut kemi pasë besim në shoqi-shoqin me vepru përnjëherë në veprimtarinë tjetër, pa e diskutu. Me ato që i lexojshim ne, statutet e ato rregullat, ka qenë që, kur të del i burgosuni, mos me afu se mundet me kanë i thy, mundet me kanë i përpunuem. Ne, asnjë shok i yni, do të thotë duke llogaritë prej grupit të babës me Jashar Salih, me Xhavit me krejt, ne përnjëherë kemi bashkëpunu ndërmjet vete, fill prapë ne kemi vepru edhe kemi vazhdu me vepru deri në luftë. Kurrë nuk është nda Grupi i Deçanit. Grup shembull, që unë mendoj që ka qenë, ka qenë edhe Grupi i Kaçanikut, o kanë ajo pesëshja me Ekrem Kyçkun, Naser Shurdhanin, edhe ata kanë pasë lanë shembull të mire, se i prunë në Pejë, m'u kanë ga djem të fortë.

-Domethënë, gjykimin e keni pasur në Pejë?

N. Haradinaj: Në Pejë, po.

-Me nga sa vjet u dënuat secili?

N. Haradinaj: Na gjykimin e kemi pasë në Pejë. Prokuror ishte Ukë Muçaj, zëvendës prokuror ka qenë babai i atij Adriatik pedagogut që po bën intervista, Adriatik Kelmendit. Bile ia lexova një libër "Babai im u pensionua prokuror", shyqyr, edhe mburrej me të. Burrë më të keq s'ka pasë, as s'mundet me pasë as sot. Unë s'po them pse ka qenë prokuror, se dikush është dashtë me qenë, po kanë qenë tendencioz, thjesht ai dhe Ukë Muçaj kanë qenë. Po mu ma kanë dhanë dënimin kapital që ka qenë 5 vjet. S'kanë mujtë me më dënu ma shumë. Pastaj shkalla e dytë ma ka zvogëlu në tri. Do të thotë, Shkalla Supreme. Por 5 vjet e kam pasë dënimin kapital. Alinë 7 e dënuan, e kanë dënu shumë. Na dënuan shumë, por njerëzit u dënuan. Thjesht i kanë shpërnda vitet e burgjeve, këtij jepja kaq, këtij kaq. Ka qenë një rast interesant me gjyshen, me gjyshen e me nanën. Na si të mitun që ishim, unë, Selim Bozhdari, Haxhë Qesta, Mustafë Bjaramaj. Edhe ai gjykatësi tha se si të mitun, para se me e pru vendimin, duhet me i pru prindërit me garantu për fëmijët e tyne në rast se i lirojmë. E pyeti njërin, ai tha: "Po bre, më s'e la me ba, s'e kam ditë," e krejt në rregull, e kryjti ai. Tash unë

gjyshen e kisha kënde, në krahun e djathtë. Nana ishte ma përpara, unë isha i ulun në karrigen e të akuzuarve. E çuan nanën, i thanë: "A garanton ti për djalin tënd?" Tha: "Jo, unë s'garantoj për djalin tem, djali jem është i pjekun, është i vetëdijshëm, din çka ka ba vetë." Ajo gjyshja jeme, i tha: "T'u thaftë ajo gojë," e ndjeva kur i tha, "e le djalin në burg". Masandej më ka tregu nana, deri sa jam lëshu prej burgut, ajo tuj i thanë: "Ti e le në burg se ai të veti sudija mirë boll." E m'u keshke në burg, shumë m'u keshke, po s'ka mujtë me kuptu gjyshja kurrë deri sa kam dalë unë. Thojke: "A e veti?" I thojsha: "Po, a i veti edhe këta?" "Po." Ani, a jau lëshoi këtyrë? "Po jo, nanë, se ai o kanë aty, e ty mos me të lëshu e ata po." Ajo i thojsha: "Nanë, veç e ka pasë me ju provu a po ligeni, se boll mirë ia ka bënë nana jeme". Edhe boll mirë ia bani; edhe mua, me më pas vetë, qashtu kisha thanë.

-Përveç torturave, ju e keni mbajtur burgun edhe në burgjet serbe bashkë me grupin.

N. Haradinaj: Po, na shpërngulën pastaj, një pjesë tonën, mua, Ali Selmanajn, Hasan Ukëhaxhën, pastaj na kanë bashku me Enver Dugollin bashkë, Ramadan Nikën, Hazir Morinën, prej burgjeve tjera, të Prishtinës e të Prizrenit, Hazir Morinën, Agim Bllacën, Selim Bucollin, na çuan për Nish. Aty ka qenë njëfarë rruge e keqe, na shtinë në një furgon, na lidhën. Unë jam kanë i lidhun në njërën anë me Hasan Ukëhaxhën, në tjetrën anë e kam pasë Enver Dugollin

-Enver Dugolli thotë se tërë rrugën keni kënduar.

N. Haradinaj: Po, shumë e vërtetë, shumë e vërtetë. Jo veç na, po krejt, krejt. Edhe më duket edhe baca Hasan ka këndu një kohë. Edhe Azizi kish pas këndu mirë, ama shkoq s'ia kemi. Dikur, kur e kanë pa që jemi ka këndojmë, s'kanë lanë moment pa e livritë, që me vjellë, se aty vike era naftë, se ajo kompanjollë... Nuk e di ku e paska thanë Enveri.

- Këtu e ka thënë, e kemi pasë në intervistë.

N. Haradinaj: Edhe unë po të them që është shumë e vërtetë. Jo që kemi këndu, po kemi këndu për Kosovën Republikë, kemi këndu për Enver Hoxhën, kemi këndu për Shqipërinë "Moj Shqipëri mos thuaj mbarova", kemi këndu këngë të gjitha ato të cilat... "N'Dardani bjen një tupan," për të cilat merrshin e i shtinin nga 60 ditë e i rrehshin për qato këngë. Të rinjtë e të rejat i kanë pasë sakatu për atë kangë "N'Dardani bjen një tupan." Bash qato i kemi këndu na, s'kishin ma çka me na ba, çka? Edhe po të kallxoj, Enveri ka qenë djalë i fortë. Për qata kohë sa jam kanë në Nish, o kanë djalë i fortë, ai tash politika po i zbutë tanë ngapak, po për atëherë o kanë në rregull. Por, si politikan, nuk është i fortë sa o kanë si i burgosun.

-Jemi në një pjesë ku vërtet kanë ndodhë torturat, pastaj u dënuat ju, po çfarë ndodhi me familjen, a u përndjekk më familja apo u la e qetë?

N. Haradinaj: Jo. Në Glllogjan, jo vetëm familjen time, po as familjet tjera nuk i kanë lanë të qeta. Pas nesh i kanë burgosë shumë të rinj, edhe fëmijë të shkollës fillore. E kanë burgosë Agronin, Shqipen, e kanë burgosë çikën e Hazir Keqës, i kanë marrë në pyetje çikat... se i merrnin në pyetje, i merrnin në pyetje informative, po flas për këtë që pastaj janë dënu. E Agroni, tani më vonë, u dënu, po i merrnin, i rrihnin e i torturonin. Shkruanin ata parulla. Shefqet Mustafën, që tash është dëshmor e hero, familjen e Sokolit, krejt familjen Mustafaj. Çka kemi pasë fëmijë e rini i kanë marrë në pyetje. I kanë marrë, i kanë maltretu, i binin deri në SUP lart. Unë dy a tre herë i kam taku, bile ka qenë një rast kur motrën teme e Agronin i kishin marrë, edhe e kishin marrë çikën e Hysen Gërvallës, për do parulla që i kishin shkru. Edhe më morën mua, më çuan lart atje, me e pa Agronin. Çka me e pa Agronin, s'ka qenë as, as...

Sa vjeç ka qenë Agron Haradinaj?

N. Haradinaj: Atë ditë, po atë ditë ka qenë vetëm 14 vjeç e diçka, hala 15-të s'ka qenë, fëmijë, fëmijë në klasën e 6-të. Oh, kur e pashë, çka me pa more burrë, unë në fakt isha edhe vetë fëmijë, po ai m'u duk foshnjë. E kishin rrehë në dhomë, më kallxuan, kqyre ky, s'do me u mbushë mend, doni me e fikë shtëpinë tuej, a po e sheh çka i keni ba shtëpisë tuej, m'bërtiste mu. Kur shkoj te Shqipja, në atë kohë kishin ndërru, e kishin pru për specialist për me mundu babën, njëfarë Asllan Sllamnikun. Ai erdh si ustah prej Prishtine, e prunë. E kishin ndërru Sherif Balën, e prunë Asllan Sllamnikun, ish njeri që kishte qejf vetë me torturu, me rrehë njerëz. Ai u mor me babën. Ai ma ka shkatërru babën. Edhe unë mendoj që i kanë dhanë diçka me pi, përveç torturave. Unë mendoj që i kanë dhanë diçka me pi, se e shkatërruan psikikisht. E hetova unë se baba ishte në krah tjetër, po atë e patën pru nja dy ditë dhe e ndjeva zhurmën, se kjo është pasi u dënova unë. Po këtu po të kallxoj burrninë që e ka tregu drejtori i burgut, Fuad Kryeziu, vëllau i Ekrem Kryeziut, ka qenë drejtor i burgut të Pejës. Ish edhe një tjetër që ishte më shka se shkijet, bile ishte martu me serbe, zëvendës drejtor, i thojshim Mustafë Çeli, po ai ishte pis, masakrues, zagar. Edhe kur u dënova unë, u dënua edhe Baca. U dënua shumë dhe nuk ishte mirë me shëndet, dhe e pashë mezi ecke, përkrahi e mbajshin. Tash si prind, baba im, më ishte ba edhe hero, po duke marrë parasysh që ishte profesor i Edukatës Fizike, kishte një trup, një konstrukt të jashtëzakonshëm.

-A kishte rënë në peshë, siç thubet?

N. Haradinaj: Jo që kish ra në peshë, po ai ma nuk ishte hiç, nuk vërehej fare, veç sikur me e veshë një skelet, duke e mbajt për dore. Edhe tha: "A e kam djalin knej, a ku e kam djalin?" E mora e shkrova një letër, dhe ia urova burgun, i thashë: "Mos ta ninë, unë 5 vjet i kryej lehtë. Janë mundu me ba gjithçka te unë, s'kanë mujtë me ba send, jam mirë. Ti qëndro se unë dal, kemi me fitu, mos u mërzit për mu, po ta uroj burgun e mbaje me burrnin." Doja me i thanë që nuk më kanë

thye. U mundova me e hedh atë letër për aty, ishte një Miki, ai pastaj më thanë që ish ba më i poshtri gardian aty, ai ishte bubazhel atëherë... Një shqiptar, s'po du me ia përmend emrin, tash po shitet bukur patriot, po zagar ka qenë gardian, tash ka dalë në pension. Ma mori letrën e ma çoi lart atje. E dijsa që kam me u rrehë tash në SUP lart atje se kisha shkru aty si pamflet. Një ditë, hiç. Pritsha natën, se natën të merrnin në pyetje, u hapnin ato dyert bum-bam. Sa herë hapej dera, secili priste që kanë me marrë atë, por për në dhomë e dijsim se kush merrej i pari e kush i dyti. Për në dhomë dihej që unë merresha i pari me nejtë atje, se kam episoda shumë të rënda gjatë marrjes në pyetje, sidomos nga ky Mehmet Loci.

-Ndërkohë, çfarë ndodhi me Agronin dhe Shqipen?

N. Haradinaj: Donin me i pru lartë, po unë e takova Shqipen aty, edhe ka hy ky Asllan Sllamniku, edhe i tha: “Kqyre çka po të them, ose flet gjithçka, ose ta ngjes për vege, t’i këpus vegët, njëren këmbë ta qes këtu e ta shky vegën.” Burrë, ish çikë e vogël, thashë, qysh me i dhanë zemër, thashë të trimërohem dhe i thashë: “Kujt more ti ia bën? Ty krejt botën me ta dhanë, kthehu kënde, krejt botën veç në më vrafshi mua, mbaje mend çka po të thom, veç në më vrafsh mu e mos dalsha kurrë i gjallë, krejt botën ty me ta dhanë, ti s’guxon me e prekë. Shqipe, ky as s’guxon me të prekë me dorë.”

Ai e kishte rrehë Shqipen, e dijsa që kanë me e rrehë edhe një herë, po edhe mu. Po ai u ndal dhe më tha: “Hajde, dil,” dhe më nxori përdere dhe m’i dha nja 5-6 shuplaka nëpër korridor, më zbritën poshtë.

-Pastaj keni situata në Nish në...?

N. Haradinaj: Pastaj unë me Isë Jasiqin, e kish kry burgun, e patëm vendosë që, nëse vazhdojnë reprezaljet e bien shumë njerëz, sepse tash filluan me i pru të burgosun prej Prizrenit e andej, po dalim si grup i armatosun, po lirohemi prej burgut. E gjetëm një metodë. Isa u kujtua se si t’i shkruajmë me sapun në letër, atëherë vetëm e djegshe pak përfundi dhe dilnin shkronjat. Kështu mbeti që unë t’ia dërgoj një shenjë atij kur na të ishim gati për me ardhë. Ai tash nga jashtë, anash andej, duhej të hipte mbi tela, të këpuste telat, të kalonte korridorin e të dilnim na. Kështu, u ba diku nja në muaj ditë e lashë ashtu, filloi të mbushej. E kisha shkru në letër me sapun dhe kur i ktheva teshat, ashtu siç ishin aty, i thashë nanës: “Kallëzo atje që unë po iu shkruaj”, dhe ajo, nana, i ka ruajtë krejt gazetatat që kisha kthy. Nana e dinte, sepse i kishte thanë Isa. Isa thotë se unë kurrë nuk e kam marrë letrën. Mu nuk më kanë marrë kurrë në pyetje. Por kur e shkrova letrën, pasi kaluan katër ditë, erdhën dhe i përforcuan telat, i rritën telat katërfish, prunë polici rrugësh, kësi policë me tjetër uniformë, e vendosën në dritare një mitraloz të lehtë dhe ruajtën deri sa na transferuan në Nish. Kanë ruajtë

gjithmonë në pjesën e shërbimit sekret, se ajo dritarja ishte e para. Gjithmonë shëtitoren e kanë ruajtë me mitraloz.

-Domethënë, edhe ky moment i arratisjes dështoi dhe pastaj ju transferuan në Nish?

N. Haradinaj: Dështoi, por mu as s'më pyetën pse e kisha shkru, jo. Por, ndoshta e panë si shenjë ose e prunë për ndonjë arsye tjetër. Pastaj, një muaj e gjysmë më vonë ndodhi vrasja e Tahir Mehës, dhe aty kishim një oficer; pastaj e prunë një oficer policie, bile ai ishte i komunikacionit, dhe oficerët e tjerë na i vendosën me gardianët. Erdhi edhe Sahiti i Koshares dhe shumë të tjerë. Ndër ta ishte një Halil Meha, burrë i urtë dhe i mirë. E kam taku edhe pas luftës; ishte polic komunikacioni pas luftës, burrë i zoti. Ne atë ditë nuk kishim shtyp. Kur na pa, menjëherë i thamë: "Na bjer një "Rilindje". Menjëherë u ngrit dhe na e pruni "Rilindjen", duke e lanë te VC-ja, dhe atëherë lexuam informacionin për vrasjen e Tahirit, çfarë kishte shkru "Rilindja". Megjithatë, ai u sjell shumë mirë me ne. Kish edhe gardianë shumë të mirë, si: Muharrem Shala, Bilall Përgjegjaj, Isë Shala, Ilaz Hakli. Ai bërtiste, por nuk bënte asgjë. Ndërsa të tjerët mezi pritshin me na rrehë, sa herë na kapnin, na rrehshin e na dënonin.

- Si u prit lajmi për vrasjen e Tahir Mehës?

N. Haradinaj: Lajmi për vdekjen e Tahir Mehës te ne u prit me dhimbje të madhe, sepse thoshim, me qenë jashtë dhe të armatosur, do t'i bashkonim grupet. Sepse, shihni, ne gjithmonë mendonim në grupe të armatosura. Nuk e di për organizatat e tjera, ata kishin qëllimin të shkonin drejt luftës, por që kishin nda brenda në organizatë sektorin apo krahun e luftës. LKÇKVSHJ-ja e kishte Xhavit Hoxhën në këtë sektor, vëllain e Edmond Hoxhës, bile ai kishte pseudonimin "Pushka," ndërsa baba kishte nofken "Ora." Kështu që brenda sektorit ishte edhe sektori i armatimit për rezistencë, përveç përgatitjes ideologjike, shpirtërore dhe propagandistike, kishte edhe veprime konkrete me armë dhe formimin e grupeve të armatosura.

-Ju i takonit frymës, sidomos ju personalisht dhe kuptohet, babai juaj Ismajli, ishte në frymën e Jusuf Gërvallës ...

N. Haradinaj: Ne nuk ishim vetëm në frymën e Jusuf Gërvallës. Unë mendoj që edhe Jusufi ka qenë në frymën e Smajlit. Nuk e di unë se kush, cili, është, por është tjetër pse ai emigroi dhe pastaj luajti rolin që kish. Nuk e di unë me pasë emigru Smajli para Jusufit, a do të ishte Jusufi në rolin e Smajlit e Smajli në rolin e Jusufit. Nuk e di sa do ta kishin kry detyrën, por nuk mendoj që kishte ndonjë dallim pikëpamjeje mes Jusufit e Smajlit, asnjë send. Përkundrazi, për Kosovë, përgjegjësinë e kishte Smajli, jo vetëm për Deçanin.

- Jo, unë e kam fjalën se si e keni përjetuar vrasjen e Jusuf Gërvallës?

N. Haradinaj: Atë ditë kur ndodhi, më morën në pyetje për herë të parë, më nxorën nga Nishi. Isha në dhomë me Selim Bucollin, Fahri Ymerin dhe Agim Bllacën. Erdhën e më morën, s'dijsha nëse ish vizitë apo çfarë. Thashë po më çojnë në vizitë, më çuan në një dhomë lart. Kur hyna aty, pashë një inspektor të sigurimit, Nesha dhe Xheladin Beqirin. Si u ula, më thanë: “E di për çfarë të kemi thirrë?” Thashë: “Jo!” Më thanë se Jusufi ishte vra, Bardhoshi ishte vra, Kadriu gjithashtu, dhe po bëhesh sikur nuk e di. Ata më thanë që edhe Naimin e kishin vra, duke më thanë që u vra dhe Naimi, vëllai jem.

-Si përfundoi biseda?

N. Haradinaj: U mërzita shumë. Thashë: “E paskeni vra ju.” Tha: “Jo, ne nuk e kemi vra, por nëse duam edhe i vrasim. Çka mendoni ju?” Më kthyen në burg. Në gazetë shkruhej se dy grupe ekstremiste ishin përplasë dhe ishin vra njëri me tjetrin. Selimi dhe të tjerët mendonin të më qetësonin, por më pas kur i pashë emrat e Bardhit, Kadriut dhe Jusufit, të Naimit nuk e pashë, atëherë nuk kam besu derisa më erdhi vizita dhe më thanë se Naimi nuk kishte qenë aty. Unë këtu e thashë një pjesë që s’e kam thanë, s’do të thotë që s’e kam diskutu, por nuk e kam thane, edhe pastaj është e thjeshtë, ka shumë, ka shumë pra, por unë besoj që kanë njerëzit e tjerë edhe ata sikur unë, por fatkeqësisht nganjëherë sikur i kemi harru këto të kaluarat të cilat unë mendoj që pa qenë këto s’do të ishte as e sotmja, jo për të theksu një njeri të veçantë, por unë mendoj që brezi i 81-ës ka qenë pak më i vrullshëm edhe e dëshmuar edhe në luftën e UÇK-së.

-U bënë shumë veprimtari. në fakt, për çfarë u dënuat? A është rasti i bustit (Petar Perlës), shaptilografëve, pastaj shpërndarja e afisheve, pastaj aktiviteti i babait tuaj, Smajlit, dhe komplet familjes, çfarë ndodhi?

N. Haradinaj: Pas tentimit të hapjes së procesit në vete për heqjen e bustit të Petar Perlës kundër Isa Hasanajt, Isa Zhel Hasanajt, Bajram Rizë Mehmetaj dhe Shaqë Qerimajt, me rastin tim që shkova ditën e parë, atëherë gjyqi veç përfundoj, sepse aty i mora përsipër të gjitha, thash, nuk kanë faj. Dhe, pastaj nisi proces gjyqësor i ri me mua, me Islam Mustafajn, me Bajram Mehmetajn, me Isë Zhel Hasanin, me Selim Bozhdarin, të cilët këta i sollën më vonë me Ramë Hasanmetën, Sokol Mustafën dhe Mustafë Bajramin dhe Ali Selmanajn. Tash na bënë krejt një grup dhe filloi procesi aty. Mirëpo, gjatë procesit të dënimit, unë nuk dënohem për pjesën e bustit të Petar Perlës, por ata kanë pasur ekstra. Busti i Petar Perlës, ka qenë neni 134, nxitje e urrjtjes racore e fetare. Me këtë nen e kanë dënuar Bajramin, Isën dhe Shaqën. Plus nenet tjera që na kanë dënuar neve, neni 136 veprimtari armiqësore kundër shtetit, kundër revolucionit 114, 132 alinea 1, 2 që ka qenë propagandë dhe veprimtari, prapë kundër vendit. Kështu që, ne dënohemi me ligjet më të forta, neni 114 dhe neni 136 që ishte ndër nenet më të egra politike, që është rrëzim e kundërrevolucion, që e quanin ata, dhe bashkëpunim me shtetet tjera. Kështu që nuk dënohem. Është bërë një tentativë

në gjyq. Mua më ka ngja që është e qëllimshme, por avokati më ka thënë, jo. Unë kam menduar që ta zbus dënimin, kur jam akuzuar për marrjen e shaptillografit. U çue avokati, ka thënë, unë mendoj që marrja e shaptillografit nuk mund të hyjë në vepra politike, por duhet të hyjë në vepra të hajnisë, sepse këta e kanë vjedhë shaptillografën dhe duhet të dënohen me një nen për hajni. Unë jam çue aty dhe kam protestuar, kam thënë: nuk është e vërtetë, na shaptillografën s’e kemi vjedhë, shaptillografën ia kam rrëmbyer armikut.

-Kjo ua ka rënduar aktakuzën?

N. Haradinaj: Punë e madhe, ashtu ka qenë. E vërtetë ka qenë ajo. Nuk më ka interesuar a më rëndon, mua më ka interesuar cila është e vërteta dhe nuk kam dashtë unë të përgjigjem qoftë edhe për zbutje të dënimit për hajni, sepse s’e kemi bërë për hajni, ne ia kemi rrëmbyer armikut. E kemi konsideruar këtë pushtet armik dhe unë e llogaris që ia kam rrëmbyer armikut dhe për këtë arsye e kam marrë. Dhe për ta rrëzuar këtë pushtet, nuk e kemi marrë na me shitë e me përfituar pare, e kemi marrë ta përdorim, ta rrëzojmë pushtetin jugosllav. Thjeshtë ja kemi rrëmbyer armikut. Avokati u nda i pakënaqur, por unë u ndava shumë i kënaqur dhe, edhe sot ndihem mirë për atë punë.

-Çfarë ndodhi pastaj, gjatë kësaj procedure ka një moment kur juve ju akuzojnë ku thojnë se ra e gjitha kjo në ujë, sepse shërbimi sekret ka dështuar?

N. Haradinaj: Shiko, ne, jo ranë në ujë hetimet e keni fjalën, sepse ne u dënuam, pak para se të na shpërngulnin nga Kosova. Mua më kanë marrë në pyetje edhe nja katër-pesë herë. Një herë më kanë marrë për rastin e motrës, Shqipes, pastaj njëherë më kanë marrë, me thanë se edhe pse është proces gjyqësor na ke rrejt, sepse ti e di për Petar Perlën dhe ke qenë pjesëmarrës në “Petar Perlën”. Ishte ora 01:30 ose 02:00 e natës kur më kanë marrë dhe aty kanë qenë Mustafë Lokaj dhe ka qenë një Angjellki. Dhe unë thashë, nuk është e vërtetë dhe nuk kam marrë pjesë në Petar Perlën. S’kam qenë pjesëmarrës. Këtu kam qenë, këtu kam dëgjuar së pari, dhe kështu ka qenë edhe sot. Është kështu e vërtetë. S’e kisha problem, sepse pasi i merrja të gjitha përsipër, nuk më pengonte as ajo, por s’e kisha bërë dhe nuk disha qysh me thanë kur s’e kisha bërë. Atëherë një, Mustafë Lokaj ka qenë aty, tha, shiko ti Nasim, tha, e dinë sa të dhemb dora kur prehet këtu (e prek dorën e djathtë mbi bërërl) me sharrë, thashë çka di unë more! Mirë, tha, a mundesh me paramendue? Thashë, po. Atëherë tha, unë jam në gjendje të hy, t’i pres centimetër për centimetër, deri të vjen këtu (i prek gishtat e dorës së djathtë deri në krah) që ti ke qenë dhe ke marrë pjesë në heqjen e bustit të Petar Përles. Atyre iu lidhke me shkrimet që i kishim hjekë të rrugës, Petar Përle, të atyre, thashë nuk është e vërtetë. Mirë, tha, atëherë na keni mashtruar për diçka tjetër dhe po na vije inati, sepse, tha, tash po shprehem keq, vulgare, na i kemi ekspertizat, ekspertizën që e kemi sjellë ne, tha, se qysh po thua ti, tha ekspertiza

kur u ba, për ne është ekspertiza që dikush ka hy, ua ka çelë dritaren, ju keni hy për dritare, keni dalë nga dritarja, ka hyrë personi më vonë, të nesërmen dhe ua ka mbyllë edhe dritaren. Se na e kemi mbyllë dritaren, kur e kemi kryer, e kemi mbyllë. Thashë nuk është e vërtetë, e përmendën, tha ka hyrë profesori Hasan Ukëhaxha dhe prandaj ti na ke rrejtë, që e ke mbarue çelësin për ta shpëtuar Hasan Ukëhaxhën për të mos u ngarkuar edhe me këtë vepër që u dënua atje me grupin. Ai u dënua me grupin e komitetit. Thashë, është shumë e pavërtetë, thashë unë e kam çelësin në shtëpi, tha, çelësin dojmë me marrë. Thashë, çelësin qysh keni me marrë. Unë e kisha lanë një vend, nana e ka ditë ku e kam lanë çelësin dhe e ka ditur cili çelës është. Thashë, unë duhet kur të vijë nana në vizitë, i them nanës dhe e kam lanë në tubë të çelësave, e kemi pasur një kerr, në çelësa të kerrit, janë një tridhjetë çelësa të traktorit. Thashë, unë aty e kam lanë në atë tubë. Tha, jo e rregullojmë na me prue nana. Ti, për dyja je ka rrenë, sepse na kemi intervistën e Smajlit, babës tënd, që ka thënë se ti e ke hjekë Petar Përlen dhe ta sjellim të thotë këtu. Thashë, po më vjen keq, por paska rrejtë baba. Qysh more tha, çfarë edukate kjo, a të vjen marre me i thanë babës tënd ka rrejtë. Thash, unë po të them nëse baba im po e thotë këtë, ose është kah rren, ose ju e keni çmendë e nuk është kah di çka është ka folë, por e vërtetë është që është shumë e pavërtetë. Ta sjellim këtu, tha, edhe ka me të thënë. Sjellmani! Edhe mbeti ashtu. Më dërguan poshtë. Nuk më rrahën, vetëm më mbajtën deri kah 03:30 të mëngjesit, duke thënë po rrenë, s'po rrenë. Isha dënuar unë, vetëm unë. Mendoj që ka qenë muaji shtator.

-A e sollën babën?

N. Haradinaj: Jaaa, pas një katër dite diku, më kanë thirrë, hajde nalt. Kur kam shkuar nalt, e gjej babën aty. Përsëndetje, përsëndetje. Baba i lodhur, shumë i lodhur, qysh je, mirë? Unë i thojsha: babë qysh je, ai, mirë boll, qysh je ti, kur po me thotë, bacë ti del ma shpejt se tash dënim, unë ma vonë. Ti je djalë i ri. Ta kisha dhanë një këshillë, tha, ruaje shëndetin. A po pin çaj në mëngjes? Thash, po. Tha, a po i qet sheqer? Thash, po. Tha, sa ma shumë largoju sheqerit se trashesh, s'ki aktivitet këtu. Ai ka qenë profesor i Edukatës Fizike. Ke nevojë, tha, me ruejtë shëndetin, s'ki aktivitet, mos i qit sheqer, ha sa të mundesh ngapak, nuk shpenzojmë na energji. Kështu që, thash, mirë s'ka problem. Tha, kur të dalësh e ki kohën të martohesh. Por ke kujdes, tha, ke kujdes shumë, tha, me kënd po lidhesh, tha. Edhe po të them, tash e di që dole fyese, tha, nëse magjupes i propozon martesë, tha, ma kurrë me të s'ki mu nda. Merru fort mirë kujt je duke i propozuar martesë edhe mos luaj me femra, tha. Ti e din që me luejtë me femra është si me luejtë me motra tona. Propozoj vetëm asaj që mendon ta çosh në shtëpi. Nëse është që nuk çohet në shtëpi, qare pa e marrë s'ki, në shtëpi time nuk rrin, nëse është e atillë që nuk meriton. Thash, hajt bacë mos ki dert, prit që po me thotë çu, u çova. Smajl a e kreve, i thanë atij, tha po po, s'kam tjetër sen, me aktivitet fizik e din që s'mund të merresh, por megjithatë, i rregullon çarçafët,

diçka bën aty, fshinë dhe është aktivitet fizik. Baca po më shikon, po more thash, krejt jam kah i bëj, ashtu kështu jam më i riu, edhe të gjitha i bëja. Si u dal baca, tha, fol pis, thash, çka ki more, tha fol pis kur je hi te Petar Përta.

-Kush të tha kështu?

N. Haradinaj: Mehmet Loci, ah Mehmeti paska qenë edhe kur ka qenë me Mustafën, Mustafa, Angjellki dhe Mehmeti. Fol tha pis, po të them, fol a dëgjove çka të tha baba, thashë, çka më tha more, tha, të tha për Petar Përten, thashë, ti je kah rren, he tha i thojsh babës po rren, tash jam ka them ty je ka rren, ti je ka rren, sepse ai, as nuk me tha, se i kisha thanë që është kah rren, i kisha thënë nuk je në rregull, tash ti po rren. Unë po rrej a, po, më është vërsulë mem goditë, por nuk më ka ra. Tash, tha të kallxoj. Veç kur ma kanë shti nanën në vizitë. S'isha mësuar ta shoh nanën nalt në vizitë, e kisha parë kha. Qysh je, unë, nanës, e kam thirr Xhixhë. Tanë e kanë thirrë, edhe shokët e mi, tanë e kemi thirrë Xhixhë. Thash, qysh je? Mirë, qysh je ti? Mirë. Çka i ki punët? Mirë. Tha, nanë më kanë thirrë këta, s'jam ka di çfarë çelësi, ku është ai çelës se janë kah më thonë gjeje çelësin. Unë s'e di, nanë, çfarë çelësi ke pasë a çka ke ba, a. Thash, jo nanë, ti nuk e di çfarë çelësi, thash, as këta nuk dinë. Por çelësi është në tubë të atyre çelësive. Thash, se ti s'din cili me pru, thash, është në tubë të atyre çelësive të mëdhenjë. Na i mbajshim nja 20-30 çelësa, i kemi pas të kerreve. Thash, e qaty është në tubë. Ti merri krejt qata çelësa e sjelli këtu. Unë e di cili është. Nana e kuptoi, tha, aa. Kur të shkojë unë, ata çelësa i sjelli. Nana, si ka shkue, e ka marrë atë çelësin e ka shti aty... Janë shkue ata, e kanë marrë çelësin, kur kanë shkue i kanë marrë komplet, kur kanë ardhë, ua kam kallxu çelësin cili është. U shihte që është gdhend, me ba mos me ra atje, thash mos e ndërroni, s'ka qare pa ra, veç shtine kadal-kadal deri ta çelni. Atëherë ka qenë aty njëfarë, s'di kush ka qenë, ekspertizën që e ka bërë, më fal në shprehje për opinionin po e them, por këto fjalë, ah, tha, ç'na i ka dhi ekspertizat tuaja, atij i tha, a pe sheh. Tha nuk e qel, thash, merrmeni me vete, veç nëse e keni ndërruar cilindrin. Por nuk me morën, dhe përfundoj edhe çështja e çelësit. U bindën që nuk e ka futur profesori, por e ka çelë me çelës. Por nana u tregua shumë e zgjuar, e kuptoi se çka i thash, e mori mesazhin.

-Çelësi ishte në vend tjetër dhe e bëri bashkë me tjerët?

N. Haradinaj: Çelësi ka qenë krejt tjetër kund, i ruajtur ekstra. Nana e ka ditur, se nana nuk ka veprimtari që e kam bërë unë e që nana s'e ka ditë. Çdo aksion paraprakisht jam konsultuar me nanën. Nuk kam marrë urdhër për aksione, por i kam kallxu që sonte kështu, kështu. Sepse nana, të tregova më herët, nana i merrte masat kur u kthejshim ne, mos mu hetue, jo e nalke dritën në ballkon, e përgatitke bukën, sepse vishim, nirthshim ose diçka. Varet qysh ish koha.

-Si ishte rasti i marrjes në pyetje për Shqipën?

N. Haradinaj: Po, Shqipën e Agronin i kishin marrë ata, se i kishin shkruar do parulla këta, Agroni, Shqipja. I kishin marrë çikat e Zeqë Mustafës. I kishin marrë në pyetje do çika në atë kohë. Çikën e Hysen Gërvallës, e kishin marrë e kishin sjellë atje për do parulla që i kishin shkruar këta. Nime, këta i kishin pas shkruar nëpër asfalt, por dhe qitë do letra tonat këso afishe. I kishin pas qitë nja 3-4 copa. Ai Shefqet Mustafa, tash hero, Brahim Misini, tash është veteran dhe ka vdekur tash rishtazi, djem për ide duke u munduar me na përkrahë neve. Dhe tash, kishe ai, e po i thotë Shqipes, ku i ke marrë, çka ke ba. Shqipja ka folë dhe ka hy, se e patën sjellë një shef, unë s'e pata parë kurrë. Mu prezantua, tha: unë jam kryeshefi tash, tha, jam Asllan Sllamniku, s'e kisha parë kurrë, njëfarë burri me ftyrë të vrazhdë, i zi, i çelun n'vo diqysh. Edhe, s'kisha dëgjuar kurrë. Thojshin, ka ardhur nga Prishtina njeri. Këta të burgosurit që e kishin parë kur vishin nëpër dhoma, i tha asaj, fol, po të them, fol, po të them, ose ti shqyej vegët, tha, ta ngjes këtu t'i shkyejë vegët përpjetë t'i çoj. Unë e dita, thash, ah shkova poshtë, thash, hajt ta trimëroj Shqipën, se unë e dijsa çka më gjen, i thashë unë, me ta dhanë krejt botën, veç nëse me mbytë mua edhe na farofsh tanëve, se ti nuk guxon me prekë këtë, veç mos dalsha kurrë nga burgu, veç e prekë. Unë e disha që kanë me e rrehë edhe ma fort. Por kur të rrehshin pa kontroll, të rrehshin ma fort. Por ju hupke stili i pyetjes, logjika e pyetjes tani. S'kish atëherë pyetje, të rrehshin fort u shfryshin edhe e kalojshe më shpejt. Ti u rrehshe ma keq, por kalojshe më shpejt. Thash, krejt botën me ta dhanë, veç mos dalsh kurrë. Tha, ti s'ki me dal kurrë. Thash, unë ka me dal, thash, pesë vjet i kam. Ka me dal, tha, ki me i marrë tjerat... Thash, more veç nëse mi jep 100 vjet. Thash, është tjetri, është Agroni. Edhe ai, tha, është këtu. Unë, Agronin, s'e kisha parë ende, thash, ani de, nëse na mbytë të gjithëve, ti bo çka dush, thash, Shqipe mos tanin, tha hajt more hiqu tij. U shihke, e kishte rrah Shqipën, ish bërë zi, i kishte hangër shuplakat iu kishte enjtur buza. Asllan Sllamniku, ka pas ardhur kryeshef i UDB-së, i shërbimit sekret, në katin e tretë, në vend të Sherif Balës, atë e patën shkarkuar. Tani s'e di sa ka qëndruar, se kur jam liruar nga burgu s'e di a ka qenë më a jo. Ka qenë shumë burrë i keq, ai për dytën herë kur kam hy në burg, ka qenë një burrë i keq shumë, drejtor burgu u kanë, kur erdha ishte ndërruar, sepse unë jam burgos edhe masandej me shoqen, kur jamë dal në Shqipëri, por tash kjo vjen më vonë. Atëherë kishte ardhur një profesor i gjeografisë, tash më kujtohet më vonë, kur të vijmë aty. Po, Shyqyri Syka, ai hyke e i rrehke të burgosurit nëpër dhoma si drejtor.

-Pa asnjë arsye?

N. Haradinaj: Asnjë arsye s'e kishte, ka qenë profesor, burrë më të poshtër s'ka pasur qysh bëhet sepse s'ka ndodhur kurrë drejtori i burgut, hajde në Serbi e kemi kuptuar, por në Pejë, ai s'e ka pasur as detyrë t'i rrehë të burgosurit. Tash më

erdhi ai, se burrat e poshtër i kam në fijoskë. Unë s'i them burrë i poshtër pse me ka rrehë mua, unë i them burrë i poshtër se i ka rrehë shumë ma shumë se mua.

-Para se të kalojë më tutje, jam shumë kureshtar, a je takuar ndonjëherë pas daljes nga burgu ose në liri me ndonjë prej tyre.

N. Haradinaj: Po more, qysh jo. Njërën e kam marrë në pyetje. Më ka interesuar fort. Në shtëpinë e tij e kam marrë në pyetje, para familjes së tij, në sy të çikës së tij. Ja nisi çika e tij bukur fort me bërkitë, por u tregua i singertë. I tha, shuj. Kish pas disiplinë, i tha shuj. I thash, ti po ankohesh kështu, baba yt më ka lidh për radiator duke më rrehë, më ka marrë në pyetje. Thash, unë po e pyes çka, tek, të zgjutë janë.

-A pati diçka që të surprizoi që nuk e ke ditur, diçka më tepër?

N. Haradinaj: Po, unë isha edhe me disa tjerë që e merresha në pyetje, thjeshtë, familjarisht shkuam, me dije, me pranim të tij, vullnetar. Jo në pyetje, në kuptimin me hi me marrë me dhunë. Por, a di çka bëri, ai tha, unë t'u kam tutë më shumë. T'u kamë tutë që të kanë bashkëpunuar ty në Serbi. Jam tutë që po më shpijunon ti mua. Ja nisi fill me ato stilet e mbijetesës, se këta UDB-ashat, këto i kanë. Ani kur ia nisi me më thanë të kam incizuar, ti nuk e din, të kam incizuar se jam tutë që ata të kanë ba tash, e po e shpiunoj unë këtë, a ky kishte ardhur me më marrë mua me kolonel të ushtrisë, me merrke në pyetje në Pejë, ku ka qenë armata, e që janë tash veteranët tanë në Pejë. Ky më merrte mua në pyetje me të. Tash kur e merrsha unë, tha, unë t'u kam tutë ty, ke bashkëpunuar me ta, bile t'u kam tut fort. A e man, m'tha men një çantë? Këta, pa çanta nuk janë endë kurrë. Thash, po. Tha, të kam incizuar. E këqyrsha këtë, i thosha këqyrja stilin e mbijetesës, këqyr mirë këta, thash.

Ky tjetri, Mehmet Loci, ky ka ardhë dikur ka shkepë bukë në Gllogjan, i kam parë si qyqe. Unë nuk kam dashur të bëhem si ata, borxh me kanë, por kam menduar, kjo ka qenë këshilla e babës tim, se nëse tash, pse na ka ardhur pushteti, merremi njëjtë me ta, i bie se jemi si ata. Thjeshtë, krejt thjeshtë, kur e kam duruar atë që ka shkuar më ka rreh gruan për qejfi në burg në Pejë, prej Deçani ka shkuar me ma rrehë gruan në burg në Mitrovicë, veç pse m'ka marrë mua. Ja ka ngjitë për flokëve dhe i ka thënë a e din ti çka i bjen me pjellë maca n'mi, qysh e ke humbë shkollën, e ke marrë atë armik. Ajo ka qenë ma e rënda, e panevojshme. Prej qejfi ka shkuar, e ka rrehë. Mbasi jam dënuar, ka shkuar e ka rrehë. Si u kthyem prej Shqipërie me të, ka shkuar, ia ka dhënë aty dy-tri shuplaka, ia ka ngreh floktë. Qyqe u kanë, qyqe është, qyqe vdes.

-Z. Haradinaj, dihet që pas gjitha këtyre peripecive, transformimi, në fakt bartja, largimi nga burgu i Pejës, ka një odisejadë interesante të vetën. Nga ju dërgojnë, si ju dërgojnë, sepse ka edhe të tjerë që kanë rrëfyer histori të ndryshme individuale bashkë me ju, besa?

N. Haradinaj: Shiko, diku kah 26 deri kah 27 nëntori, pak para 28 nëntorit, na kanë hjekë nga burgu i Pejës, këtë grupin që na kanë dërguar. Këtu mundem me gabu me datë. E di që ka pasë nisur të binte pak borë. Bile na u dok herët para dhjetorit me fijat e borës. Na kanë dërguar për Nish me kombi. Kur kemi shkuar në Nish, aty na kanë pritur keq, mirëpo na tash me hezitime edhe na i dhanë vaksinat, na than për nuk e di çka, s'kishim asnjë send brenda, kishim do paketa dhe ato paketat kanë qenë me do kapëse metalike që kapen. Na i hoqëm ato, i mprehëm për atë gurin, se ish kanë VC-ja brenda aty, se si standard na u doke më i mirë se i Pejës, se vetëm katër vetë. I mprehëm ato, dhe e prejšhim këtu (e prekë pulpin e dorës së majtë) edhe ja thithshim shoqi-shoqit se mendojshim po na shtijnë ndonjë vaksinë, jo nuk lind, tani, normal u dashke të bëjmë gjithçka dhe secili të katërtit, unë, Selim Bucolli, Fahriu e Imeri për dhomë tonën. Na të katërt e kemi prerë këtu, ja kemi thithë shoqi-shoqit dhe na ka nejtë një javë a dy zi. Dojshim me shku mu la, mos me na pa, se na qitshin m'u la grup nga një dhomë, nga një dhomë.

-E thithshi gjakun për shkak të?

N. Haradinaj: Për atë vaksinë dyshojshim. Ata na thanë për tetanos. Ajo ndoshta ka qenë e tetanosit, por na dyshoshim dhe fill, na e kemi bërë këtë punë, se u sollën keq, na rrehen. Pastaj vaksina johumane, s'na dukej njerëzore. Ndoshta bash për tetanos ka qenë tash, por atëherë kështu e kemi perceptuar, kështu kemi bërë.

-Relacionet me të burgosur të tjerë, kënd takuat, me kë ishit?

N. Haradinaj: Na jemi kanë në izolim atëherë. "Bella Kuça" quhet, edhe sot kur shkon në Nish. Ajo ka qenë shtëpia e izolimeve, e karantinës, ku ti ke nejtë vetëm në dhomë, ke shëtitë 30 minuta dhe përfundi kanë qenë vetmiat. Vetmia më e keqe ka qenë vetmia që quhej Nishi, i thojshin KEC. Aty ka qenë vetmia ma e ftoftë e dimrit dhe plus kalonte kanalizimi i VC-ve, njëfarë mënyre si me qëllim, shpërthente, kalonte prej atij farë lugu. Vinte era aty. Dhoma ka qenë, një shtrat u palojke si drراسë, ditën atje, edhe e ke pas një pjesë m'u ulë. Gjithë ditën e ke pasur vetëm një batani, këso të kuajve, e keqe.

-A ju kanë mbajtur në vetmi dhe sa ju kanë mbajtur, sepse thonë se keni qenë problematik në burg?

N. Haradinaj: Po, por jo aq problematik. Mirëpo, e quajshin thyerje të rendit shtëpiak dhe të dënojshin, të çojshin atje poshtë. Po kem kënduar, kam protestuar, kem refuzuar ta hamë bukën.

- Meqë jemi nisë në një moment të vështirë, të duhet të veçohet që nuk e harroni burgun e Nishit, përveç shumë tjerash?

N. Haradinaj: Shiko, unë, ndoshta është momenti, s'po di... Ndoshta është momenti këtu, publikisht, meqë e di se do të del publikisht, në fakt unë duhet t'iu kërkoj falje gjithë të burgosurve që kanë qenë me mua gjatë kohës së '81-shit. Kam qenë një fëmijë adoleshent, i cili ka qenë tepër ekstrem, që nuk kam pasur ndjenja në njëfarë mënyre, tash po them, njerëzore hiq, në kuptim me shokë. Shembull, kur u mërzitshin për fëmijët, gratë, isha i ri edhe unë kam menduar që nuk duhet as edhe natën tinëz mu mërzitë, e më ngjante që po dobësohen. Pastaj, unë bëja problem e thyejsa rendin shtëpiak, bërtitsha, më merrnin mua. Kur më merrnin mua e me dërgonin në vetmi, të gjithë ata janë shokët e mi më të mirë që kanë protestuar dhe edhe ata kanë ardhur në vetmi derisa me kanë lëshuar mua. Edhe ua krijojsa problemin, ndoshta të panevojshëm, edhe prapë nuk me kanë lëshuar kurrë. Më e keqja ka qenë kur kemi bërë grevë urie një kohë, edhe na kanë thënë nëse vazhdoni edhe pak, na nuk i lejojmë njerëzit të vdesin. E kanë përgatitur njëfarë qulli. Ka qenë atëherë Hysen Gega, ka vdekur, tha, na kanë çua atje poshtë te vetmia. Mua më dërguan në vetmi, në KEC. Nirthta shumë. Këta naltë nuk e kanë parë atë, edhe nirthta, edhe na kanë lidhë, e pastrojsin VC-në me një zorrë të kaltër. Ato kanë qenë të rrafshata, dhe e shtishim zorrën me pastru. Ajo u nxi, ajo zorrë. E mbaj mend që atë zorrë ia kanë v'nu Hysen Gegës, edhe ja kanë shti në gojë me ja lëshu atë qullin. Aty, kur e kam parë që ja kanë bërë atij, thash, ja, unë e ha. Pastaj e kemi thy të gjithë, por ai e hangër qat zorrën, edhe ishte i pari.

- Është fjala për Hysen Gegën, do të thotë diçka e pazakontë, e paparë?

N. Haradinaj: Po, po. Kur e kam parë atë zorrë, me mjek, sikur me thanë kush është fshatar, kur u fryjshin loptë që ja shtishim ngojë, e lidhshin gojën, ta shtishin zorrën edhe tani naltë ta lëshojshin qullin, se, demek, na jemi shtet socialist, na nuk e lejojmë me vdekë askush edhe pse ju bëni grevë, jemi dorëzu, kemi qenë pesë, jemi dorëzuar të gjithë. Kemi bërë mirë që jemi dorëzuar, sepse ashtu-kështu na mbushën barkun. Por na vjen keq që i ra i pari atij, s'e di, me më pas ra mu i pari, ndoshta isha dorëzuar. Nuk e di, por kam parë tmerr.

- Sa keni qëndruar në burgun e Nishit?

N. Haradinaj: Në burgun e Nishit kam qëndruar në fillim gjashtë muaj, pastaj unë u ankova, sepse isha i dënuar për të mitur, në aktakuzë isha i dënuar për të mitur. Dhe burgjet për të mitur në gjithë Jugosllavinë ka qenë burgu i Lipjanit, burgu i Kryshevcit dhe ka qenë burgu i Goli Otokut. Jam kthyer atëherë në burg për të mitur dhe unë lypa gjithqysh me shku. Po më bëhet e padrejtë, nja dy apo tri herë aty, probleme bëja. Atëherë më morën, më thanë do ta ndërrojmë burgun,

ata jo po lëshohet, po lëshohet, kur e kanë parë që m'i kanë marrë gjërat e i kanë paketuar. Kur jam nis rrugës, kur kam arritur në Leskovc, kishe farë burgu për të mitur, si kam zbritur aty, aty tjetër gjë kishte qenë. Kish qenë burg komunal. Ai kish qenë burg ndëshkues për gjithë të burgosurit që bëjnë probleme, me i dërgue aty. Aty unë jam rrehë, kështu, në mënyrë shtazarake, unë i shoh edhe nëpër filma, i shoh, edhe në luftë i kam parë. Bile kam folë me djemtë që kanë qenë në burg të Leskovcit gjatë kohës së luftës, për disa oficerë që i përmendeshin, se janë të njëjtë edhe të njëjtën metodë, se ua shpjegova njëherë unë, të njëjtën metodë e kishin përdorë edhe me ata, se me ka ra dy herë në Leskovc, pastaj, me ra në burg. Me futën vetëm, fort, fort me kanë rrehë. Edhe për punë të gjuhës, sot e për jetë këtë pastën e dhëmbëve "Lakalute" e kam mërzi kur ta dëgjoj, sepse ai ish kanë duke u prodhuar në Leskovc. Merre me mend, pastën e dhëmbëve që ma kanë marrë në Nish, që e kanë marrë ata vetë, e kam pas "Kolinos", ajo pasta e dhëmbëve. Merre me mend, ata e kishin pas marrë "Lakalute" vetëm fishekun e zbrazët e ata vetë e kanë marrë, e kanë qit në këtë, e kanë mbyllë me ma dhanë të njëjtën pastë, por e kanë qit në paketimin "Lakalutë". Ai thoshte: "Uzmi Lakalutë". Unë, me ma dhanë krejt botën, çka është "Lakalute" nuk kisha dëgjuar kurrë. As nuk dijsa. Isha i zhveshur lakuriq, sa mujshin më sillnin. Dikur, kur u neva, qe ku e ki bre nanën edhe babën, ma ofroi ngat, kur e lexova "Lakalutë", pastë e dhëmbëve. Edhe përkle, për lidhësa të këpucëve. Ata njëherë mi hiqnin krejt. Hiqi krejt, i datha edhe këpucat e burgut, i kemi pasur do lidhësa të shkurta, dy lidhësa të shkurta. Kur erdhëm këtu, tha, heqi krejt. Kur i datha këpucat, tha heqi krejt. I hoqa. Kur të thoshin me u veshë, se njëherë të rrihnin sa je desh, 20 vet sillnin secili për qejf. Njëjtë e kanë bërë edhe në izolim. Njëjtë e kemi pasur. Por, dikur me thoshte "*perkle, uzmi perkle*", me ma dhanë botën, me ja ngjitë ndonjë gjëje, unë s'disha. Edhe aty më kanë rrehë deri me kanë qitë në tokë. Kur më kanë qitë në tokë, m'i ka ofruar me këmbë deri te goja, merri, tha, pse spo i merr. I bibe, sikur unë s'po dua t'i marr dhe ata po me rrahin se po i refuzoj m'i marrë ato. Në fakt unë se disha çka janë "perklet". Për "Lakalutë" kush ish kujtuar. Ka qenë problem.

U shfrynë ata. Më dërguan në vetmi. Vetëm. Më kanë mbajtur dy muaj, e kanë sjellë pastaj një djalë të ri. Ai është një vit më i ri se unë. Ai ka qenë i grupit "Bajram Curri" të Preshevës, Shaqir Shaqiri. Ai, një vit më i ri se unë, por i burgosur si i ri, se u burgos një vit mbas meje. Ai është ndër djemtë më të fortë që unë kam parë, dhe çka i kanë bërë. E kanë sjellë, e kanë shti në dhomë me mua. Unë hypa edhe kqyra në shetitje, kqyri në shetitje, e pashë mësuesin tim, Nimon Mustafën, e njofta edhe Xhavit Hoxhën, pastaj më vonë e di unë kush janë këta se ka qenë Gani Kryeziu, Kadri Kryeziu, kemi qenë shumë që i njoha unë më vonë, të burgosur politikë, por ata i njofta, e njofta Ilaz Hysën, kanë qenë shumë të burgosur.

Te dhoma 32 aty ka qenë tortura, aty ishte bërë torturë edhe më herët, ata janë dëshmitarë, për çdo ditë kanë pas me m'qitë me fshi koridorin dhe me m'rrahë, dy muaj, për çdo ditë. Tash thotë dikush të kishin mbytë, unë po them që, ka

shokë aty edhe e dinë qysh jam rrehë, bile ata janë tmerruar, por dikur edhe atyre u trokitsha në derë edhe ju thojsha jam Nasimi, jam Nasimi, te Nimoni, të dhoma e Nimon Mustafës, edhe te dhoma e Xhavit Hoxhës, thashë jam Nasimi, jam Nasimi, se mua me qitshin me shetitë në boks, ka qenë një boks diku 6 a 10 me 10 metra, e këta i qitshin në shetitore, me i ruejtë me automatik, i qitshin dhoma-dhoma, por kanë qenë largas nga pesë metra, duart mbrapa, kryet teposhtë e s'kanë guxuar as mbrapa as para, as mas, as drejtë, veç teposhtë kryet. E unë edhe pse dilsha vetëm, teposhtë kryet edhe me lejshin në atë farë boksi, unë kam qenë numër pesë, fill të boksi, se ka qenë dhoma 1 deri 4, tani ka qenë 5-shi deri 10, do të thotë katërshi e pesëshi kanë qenë afër atij boksit të shëtitorës që e qelshin kështu, ata tjerët duhej të dilnin në koridor. Mua me shtinin ta pastroja korridorin, dhomën e oficerëve dhe VC-të e përgjithshme.

-Përveç këtyre torturave, a ka pasur edhe të tjerë, që e veçon dikë që është torturuar shumë njëjtë dhe në të njëjtën kohë, komunikimi me familjen?

N. Haradinaj: Ka qenë një Nazmi Hoxha, nuk e kam parë asnjëherë, i Gjilanit. Atë aq fortë e kanë rrehë, atë s'e kanë sjellë në dhomë, atë e kanë qitë në katin e dytë. Atë aq shumë e kanë rrehë, sa unë mendoj se e pa fundin dhe as nuk ka pranuar vizitë, as asgjë, veç mbyttë tue e rrehë e kanë, fort e kanë rrehë. Veç edhe ka qëndruar, veç ka qenë problem se të kanë rreh për qejf. Shembull, janë kallë disa grunishte këtu, jo ara të serbëve, më kanë marrë më kanë rrehë pesë orë, kush i ka kallë, merre me mend, rojet e burgut, "kush i ka kallë se ti e din?". S'e di a janë kallë në Deçan, a në Pejë a në Kosovë burrë, as nuk e kishim shtypin a po din, po ata thoshin janë kallë do ara, ti i ke kallë, shokët tu i kanë kallë. Kur ka ardhur Shaqiri, i jam mirënjohës, sepse unë nuk besoj, e kanë marrë Shaqirin, dhe ja kanë dhanë aktakuzën time me lexue komplet.

-Shaqir Shaqirit, pse ja dhanë atij?

N. Haradinaj: Me lexue për çka jam i dënuar unë për me më rreh mu, edhe aty në fillim ka qenë i ndikuar nga babai, edhe serbishten Shaqiri e ka ditur mirë, se i lindur e i rritur në Preshevë, që e përshtëndes, edhe e përgëzoj për qëndresën, pastaj edhe në luftë jemi takuar bashkë. Ai thoshe, të kam shembull ty, grupin e juaj, Shqiponjën, duke ju imituar juve edhe ne e kemi bërë këtu, thoshte. Unë po them ka qenë njeri që i përkulem për të gjitha, për zgjuarësi, për qëndrueshmëri pakkush ka mundur me u mbajtë.

-Dhe, çfarë pa ai, çfarë lexoi, çfarë ju transmetoi?

N. Haradinaj: Ai e lexoi dhe tha gjynah, se me kallxonte mua. Tha i thashë gjynah more, paska ra në ndikim të babës së vet dhe e paska shti babai vet, a po e din, tha çka lexova aty, s'ja përkthejsa, më thoshte përktheje mirë, i thojsha

gjynah more baba i vet e paska, a po e din. A ky e ka pasur aktakuzën serbisht, këtij ja lexuan, këtë e kanë pas çmendë duke e rrehë. Po ata e dishin që, e babën, tha edhe babën ja paskan dënuar. A, djalë, kur me kanë hi duke me rrehë, merre me mend me ta lexue aktakuzën e me të rrehë për veprimtari që e ki në aktakuzë. Jam ka flas për rojet e burgut, rojet e burgut e bënë. Na nuk i njihnim me emra, ua kemi pas ngjitur pseudonimet sipas sjelljeve. Për shembull njëri u qeshte si pelat, e quanim Kobilla, njërit i thonim Saskavac, ka qenë si kërcell, të prishnin duke të rrehë ata, njëri ka qenë Zuki, ai ka qenë më i poshtri. Pastaj, ndërkohë me krisma e këso u morëm vesh, ndërkohë filluan me na qitë edhe neve me shëtitë me ta, dhe na qitën kur erdh koha e duhanit, se kishin pas mbjellë duhan, na qitën me mbështjellë duhan, me njëfarë, u sillke ai peri, ti e shtishe kështu, e aty jemi njoftuar mes vete. Na lishin vetëm sa me folë, na jepnin nga një pashtetë dhe na qitnin me punue duhan djem, donim ta refuzonim, por më mirë dilshim e merrnim pak ajër, edhe pse duhani na e prishke.

-A u takove me mësuesin, me të tjerët, a ishte një inkurajim kur bashkëbisedonit?

N. Haradinaj: Po, u takova me të gjithë pastaj. Ishte inkurajim, sepse i shihje se të gjithë u mbajshin, të gjithëve iu dhimbeshim ne të dy, se e dishin çka po na bëjnë. Na rrehshin në mënyrë sistematike.

-Sa ka zgjatur burgu në Leskovc?

N. Haradinaj: Në Leskovc tani kam qëndruar një vit e gjysmë, e një gjysmë atje, dy vjet, e një gjysmë këtu, dy e gjysmë, pastaj kam qëndruar edhe 21 muaj, se tre muajt e fundit me kanë kthyer prapë në Nish prej Leskovcit, para se të më lëshonin.

-Me përmbledhë, i bie që Leskovci ka qenë më i tmerrshmi për ju?

N. Haradinaj: Leskovci ka qenë burgu ndëshkues për të burgosur, ka qenë burgu më i tmerrshëm vetëm për tortura.

-A ka pasur ndonjë moment kur ju keni pasur lehtësim ose zbritje për shkak se ishit i mitur?

N. Haradinaj: Jo, jo, por zbritje kam pasur prej 5 viteve, gjykata e dytë, supremja e Kosovës, ajo m'i ka kthyer në tri vite, por probleme unë s'kam pasur. Po çfarë të mitur, me më dërgue në burg aty krejt me të rritur, se tani e thirra unë drejtorin, thashë qysh keni burgosur të mitur, tha ke kërkuar me e ndërru burgun. Para se me ba, unë hypa aty, thashë unë kam kërkuar të shkoj në burgun për të mitur, tha për të mitur je ardhë, thashë s'është e vërtetë, tha qysh nuk është e vërtetë, thashë jam hyp në dritare kam kqyrë, ish mësuesi jem aty. A, çfarë të rrehni me kanë

bërë për këtë! A e din tha që nuk guxon me hypë në dritare? Thashë, tue shetitë i kqyra kush janë, dashta me e ditë.

-Dhe kur dolët nga burgu?

N. Haradinaj: Nga burgu kam dalë në prill, mua me kanë lëshuar me 23, s'mi kanë njehë ato, edhe pse me rregull duhet të njihen edhe ato të hetuesisë. Unë kam dalë me 24 prill, ma kishin shkruar bashkë me 23 e 24 jam dalë prej Nishit, prill të 1984-tës, edhe me kanë qitë deri, para se me dal nga burgu, na qitën me punue, na çonin në shkritore, dikë e çonin në pavijone, mua më qitën në Pavijonin B, ai ishte më i lirë, me të drejtë pune, me të drejtë pune dhe mu nguju në mbrëmje. Edhe aty mua me çuan në kuzhinë me la pjata, aty duhej m'i la mbi tre mijë pjata, se hajshin të burgosurit, mirëpo aty tani ishin të lirë krejt çka ishim, por nuk ishim në një vend, krejt Ali Selmani, krejt këta, Hasan Ukëhaxhën e krejt këta që i kisha lënë në Nish, i sollën. I sollën nga Leskovci edhe dy, e sollën një Aliaj, Arsim Alijaj, ma kanë pas sjellë në dhomë në Leskovc pak, dhe e sollën një shok të Shaqir Shaqirit, e sollën aty edhe atë. Ne takoheshmim e folshim. Ka qenë Hazir Smakiqi në dhomën numër pesë, ishim ata që kishim ardhë në vitin '81. Enver Dugolli, ka qenë një Ramadani, shumë djalë i mirë, i dënuar 9 vjet, i Prishtinës, mbiemrin se di. Kam pyet për të, me thanë u dalë në Zvicër.

Kur dolëm aty, na folshim mes vete, hajde thanë me na çue në film, një djalë i ri që e kishte mësuar Smajl Smakiqi, e kish mësuar Smajli të recitonte poezi e kështu. Dëgjo, jemi marrë vesh me shokë dhe duam ta formojmë grupin ilegal shqiptar, tha, me veprue edhe brenda. Unë, po të kallxoj, mezi pritsha asi taksirat'hanje. Në vend, thashë, more! Smajl Smakiqin e njihja, jo përpara, por si emër, ish i komitetit të vendit, i grupit të babës tim, i Mitrovicës, inxhinier. Fola me Smajlin. Ne sa folëm, ai i çua, i kish mbarue do letra, ne na i dërguan, na thanë kemi me ju dërgu në film. E kanë pas filmin ata tash. Në filma, filma pornografikë i lëshojshin, gati gjysmë pornografikë, tmerrshëm, serbisht, për me na rieduku neve. E kemi pasë njëfarë, ata i thoshin, edukatori, mirë boll. Kur hyjmë aty, po na i lëshon nëpër xhepa letrat. Taman jemi dalë, kur na kanë rrethuar, fati i jonë, kur i kemi parë atje, e pamë që është ka bëhet diçka, i kemi gjujtë. Ata e morën Avdullahun, e n'xunë e n'xunë. Ai ish kanë duke u kallxue krejt. Ai me Neshën ish kanë duke bërë punë. Nëska ka qenë inspektor i shërbimit sekret brenda burgut. E futën atë në qeli, çka me ba, me i çue cigare, rrezikova më i dërgue cigare edhe me folë të vetmia, se na grupi B mujshim me shkue te ajo shtëpia e bardhë, dhe ato vetmi kanë qenë me xhama qorre, por i kanë pasur do vrima për ajrosje, kështu jashtë i dilshin. Ja shtina unë do cigare. Ah, kur na kanë marrë në pyetje, e përgatitën aktakuzën e re për dënim, por unë i kisha krejt edhe 20 ditë m'u liru. Mua, Avdullahun, Smajlin, ne treve donin me na ba grup, pastaj me i lidh këta me ne, Ali e këta që as dije nuk kishin për këtë punë. Donin me na lidhë grupin, edhe nuk më kanë rrehë, veç më kanë thanë e ki punë të kryer, e dimë krejt, e ke marrë në xhep, ke folë me të, kështu i ke thënë. Unë kategorik, unë e

hiqsha se nuk foli me atë se nuk është, ai është më i vjetër se unë, por i thosha nuk është në nivelin tim. Vërtet e kanë mësuar aty, unë ja di edhe emrin, Avdullah e ka pasur emrin. Si ka dal prej atij burgu, e ka qit grupin tjetër me 13 veta, i ka qit në burg. I marum enkas, për mbiemër e dijnë ata që i ka qitë, e dinë Avdullahu vetë.

-Si ia dolët?

N. Haradinaj: Unë e arrij 20-ditëshin me më lëshue, edhe mbetën, ndoshta ato katër ditë që m'i hëngrën, se u dashtë me 21 prill, se ato katër ditë, me 24, do të thotë tri ditë ata u hamendësuan, a me më liruar, a mos me më liruar, a me më ndalë a jo. Tash kah dilshim aty, me thonin, nëse lëshohesh, unë atëherë merrja detyra, unë edhe nusen e kam gjetur me urdhër të shokëve, unë e kam pasur detyrim prej shokëve, prej bacës Hasan, prej Alisë, prej të gjithëve aty, që kanë qenë. Ke mbetur i vetmi mashkull, më thonin, se Agroni veç ra në burg, sa isha unë në burg, mbeti shtëpia vetëm në femra. Më tha, dëgjo, ti nuk do të merresh me veprimtari, detyra e jote, qoftë edhe ilegale, edhe kombëtare, ka me qenë martesë, shtimi i familjes, e atëherë vazhdojmë, dalim na dhe e vazhdojmë. Edhe unë si detyrë, më thanë për nëntë muaj duhet me këqyrë me gjetë nusen. Ku kisha me gjetë nuse, as nuk e kisha të caktuar as s'kisha asgjë, edhe me ngjante se janë ligë këta, qysh e kanë ndryshuar mendimin këta. Deri sa ua kam dhënë besën që nuk ka me ba asgjë deri të fejohej e të bëj fëmijë, nuk janë ndalë. Ec e duro, kur dola, qysh e gjeta tmerr. I kish mashtruar UDB-a edhe më shumë njerëzit, duke i maltretuar, duke i ndjekur, kanë qenë do UDB-asha do qyqe, i kanë pas sjellë si qyqe aty në praktikë, kur i pashë ishin trimëruar. Bile një Demë Mustafaj ka qenë djalë i ri, vendin s'ia kishin lënë, ngutu me lëshue vendin e me ikë, por, çka me ba, e kanë pasur kohën e vet.

-Atëherë z. Haradinaj me gjithë këto peripeci, a ka pasur ndonjë moment që vërtet ka qenë ndoshta më qesbarakë, qoftë edhe humor i zi, me vjen keq që po iu drejtohem kështu, por megjithatë, diçka që ju ka lënë përshtypje?

N. Haradinaj: Ka pasur shumë, por e kisha veçuar një më të lehtë, e një që ka qenë shumë interesant. Ky më i lehti ka qenë rasti i Bajram Mehmetit të Glllogjanit. Bajram Mehmetit ia caktojnë familja Shefqet Deçanin avokat. Mirëpo, Shefqet Deçani më përpara ishte marrë me veprimtari ilegale, e në këto krizat e mëdha e kishin pas arrestuar dhe mbajtë në izolim nga një muaj, sa herë që ka ndodhur diçka. Edhe kur erdh Bajrami aty, po e thirrë, po i thotë ki me shku në gjyq. Tha jo nuk shkoj në gjyq, pa avokat, këtij oficerit. I tha ec more, ku po e dinë ti çfarë avokati! Tha, jo more unë avokatin e pashë, ishte në burg qaty, në këtë dhomë, e t'u keshem na. Se me të vërtetë e kishin pas marrë atë avokatin në izolim këndeje, e ai e pa, e tha kuku, avokati im në burg!

A, më interesantja është kur erdhi një plak i Lipjanit. Ka qenë në Pejë, i patën sjellë prej Lipjanit, prej Gjilanit, këta çka ishin kanë nëpër burgje, të Gjilanit shumicën i kanë sjellë, Enverin, Ramadan Nikën, Selim Bucollin, mos t'i përmendi krejt çka i njoh unë. Edhe e sollën një plak aty, e sollën të rrahur fort, na u dhimtë shumë, kur i deshi pantallonat zi, zi ish kanë. Në atë kohë edhe janë dokë njerëzit më pleq, por në fund të fundit, ai folte si një gjysh, ngjarjen kur e tregonte e tregonte si gjysh. I shiheshin muskujt e rënë, e kishin rrahë fort edhe me hematoma e kishin bërë mos vet, krejt zi. Edhe kur çohet, i dhimbte, e shante, eh nanën mos e lasha, kështu e kështu. I tham, kadal mixhë, çka ki me ba, nanën, të rrehin, por ti qëndron. Tha, jo more nuk jam ka i shaj këta që me kanë rrahë, se as këta s'jam tu i lanë keq, por unë jam kah i shaj nipat e mi. Për çka more nipat tu, ata të kanë qitë a? Jo, more, tha, po e mbajtëm një mbledhje në odë aty, e kam një sexhade, kësso çerga, dhe e caktuen tha dhomën time si me të madhe me ardhë ata komiteti, me i dënu studentët. Tha, kur hymë aty, thanë dojmë mi dënu studentët, tu thanë dojmë mi dënu studentët, veq kur ka ba toka hop, Kosova-Republikë! jemi ndalë krejt, edhe një herë Kosova Republikë! Jam çua n'kamë, thanë a po e shihni more që toka është ka lypë, e lëre më studentët. U çuan, tha, u prish mbledhja, erdhën, me morën me mbytën. Anë, thashë, çfarë toke more, unë ashtu mendova, por e kishte pas shti ai nipi im një zorë para se me nis mbledhja, ai tjetri e ka vendosë atë burinë (tuturanxhën), ky tjetri ish pas ulë tek dritarja, e ja ka bërë me shenjë kur, tha ata duke thënë me i dënue studentët, ai atje ka folë. Thashë, ani pse po i shanë, tha jo more ata mirë ia kanë bërë, por po i shaj se me banë budallë, pse s'po flet toka, tha, e kisha dhanë kokën. Tash, ata s'po me besojnë që kam menduar se është duke folur toka, e po më rrahin edhe më fortë, bre nanën e nanës!

-Megjithatë, ju dolët nga burgu në cilën kohë, a arritët të dilni në kobën e parashikuar?

N. Haradinaj: Jo, katër ditë vonuan puna e atij rastit, por familja ime i kishte, në fakt mua nja dy-tre muaj me kapi sëmundja e dhëmbëve, më dhimbte fortë, edhe aq fortë me dhimbtën sa kërkoja t'i heqi të gjithë dhëmbet. Thashë po i heqi krejt. Tash, llogarit, moshë 21-vjeçare, thashë po shkoj po i hjek i krejt, e i vendosi kur të dal. I kërkoja të holat, s'i kishte familja, atëherë u dashke mbi 3 mijë dinarë të rinj, 300 mijë dinarë të vjetër. Burgu mi kërkoi për me m'i hjekë dhëmbët, edhe dokori tha nuk ki shpëtim, krejt duhet me i hjekë, unë hala i kam qata, por fati, e u shtym ata s'patën pare, nuk m'i dërguan. Atëherë jemi dalë, unë kisha mu liru me 21-tin, ata me 18-19 mi dërguan 1 mijë dinarë për tesha me i ble, se nëse s'i blen teshat të lëshojnë ose me tesha të punëtorëve, edhe duhet ato tesha me i kthye kur të vijshë në shtëpi. E di që me kanë marrë, ai Nesha, inspektori, e me kanë dërguar deri në vetshërbim, një shtëpi e mallrave sikur në Pejë që ka qenë. Me kanë dërguar aty, e kam zgjedhur, e mora një komplet edhe një këmbishë, një kravatë. Erdhi një femër aty, i thanë me i nimu, djalë i ri, ajo nuk e dinte a jam i burgosur a jo, duam ta veshim këtë djalë, thanë. Më kushtuan diku 900 dinarë të

rinj. I kam veshë, të pasnesërmen në orë 12:00 me kanë marrë, me kanë hyp në autobus. Mua në atë kohë me ka munduar autobusi shumë, edhe si nxënës. Gjatë gjithë rrugës kam vjellë, nuk disha asgjë, as kah jam duke ardhur, veç e disha që është Nish-Prishtinë. Hypshin serbë, plaka serbe, asnjë shqiptar në autobus, asnjë, unë nuk u doksha si i burgosur, u doksha mirë, me kravatë, më shihnin që po vjelli dhe askush nuk bënte diçka. Nuk mu ka ulë askush në karrigën time. Kur me kanë lëshuar në stacionin e Prishtinës, duke u ndrequr stacioni i ri ka qenë, jam shtri në livadh aty duke vjellur. Nuk kisha çka të vjelli, vetëm me vinte të vjelli, e di se është ardhë një plak. Nga je, bre bac? Thashë, jam i Gllogjanit. Prej nga je kah vjen? Thashë, prej burgut. Pse, prej cilit burg more? Thashë, prej Nishit. Çka ki? Thashë, më ka munduar autobusi. Qe, tha, bac, mos ke dert! Ka qenë duke e pirë do duhan, e ka thithë mirë me të, e m'u ka ofruar, ma ka hap gojën e të ma ka futë me atë tym, pse nuk me kopi nuk e dita! A me kopi, me kopi! Dhe jam çue, se s'kam pi duhan kurrë në jetë, e koll, ku ja v'noj menen, bash kur e kam lëshuar frymën unë, tu dasht me marrë frymë, t'ma ka lëshuar ai, e më tha hiq bac mos ki dert se kjo të kfejllë! Pasha besën, me kfejlli. A ki pare me hyp në autobus, më pyeti. I thashë po! I kisha do pare. Unë, tha, kam qenë në burg para teje, mos ta nin, mos ki dert. I kujt je? I thashë i Smajl Haradinajt. Eh, tha, ta njeftsha të mirën, e t'lumët na, se kësi djemsh duhet të kemi, më tha. Ish kanë qykan mashkull.

-Qysh e gjete shtëpinë, familjen, takimi i parë, a e prisnin momentin e lirimit?

N. Haradinaj: Eh, te familja, momentin e parë kur kam zbritë, me kanë parë të gjithë, kanë thanë: u liru Nasim Haradinaj. Jam ra teposhtë.

-Të pritën mirë?

N. Haradinaj: Kush me guxue me më pritë. Na jemi duke folur për vitet '83-'84, na jemi duke folur për atëherë kur kemi qenë të dënuar e të leçitur. Kanë dalë Beqë Halili, Beqë Hamzaj, bashkëfshatarë poshtë aty. Eh, pasha Zotën, tha, Nasim Haradinaj, u ardh ma ka dhënë dorën. Kurrkush, tjetër. Kanë qenë plotë, por ai ma ka dhënë dorën aty. Kah jam shkuar, ka qenë shpia jem kështu (e shpjegon me dorë) unë hajt të hi kënde (e shpjegon me dorë, i bie mbrapa) te shtëpia, e unë kam harruar që qentë kanë qenë aty. E motra, s'e ka ditur, sepse katër ditë ishin shku e nuk kisha ardhur, duke menduar që po me ndalin prapë.

-Shqipja apo Naimja?

N. Haradinaj: Naimja, kish dalë. Sa herë ka ardhur autobusi, ajo ka dalë të shohë mos po shkoj. Kështu, unë hyna këtu, mu ka gjujtë qeni, i thoshim Beni, ka qenë i bardhë, mu ka gjujtë qeni me më kap, si mi ka qit dy kamtë në gjoks, veç ja kam ba Beni, Beni, veç kur u ndalë edhe nuk ma ngjiti, më njofti, a në fillim u gjeujtë

me më kapë. Ata dolën andej, unë kënde, tani u bashkuam, gjyshja, dy motrat dhe nana, askush tjetër hiq. Atëherë, pas nja katër orëve ka ardhur, tash është hero, Himë Haradinaj, mirëpo për Himën jemi duke folur tri vjeç, sa ka qenë tri-katër vjeç, fëmijë. Është ardhur gjyshja e tij, nuk ka ardhur askush, hiq askush tjetër, njeri i lemë.

-Ku ishin të tjerët, ku ishte Agroni?

N. Haradinaj: Agroni në burg, baca në burg, nana, dy motrat dhe gjyshja ishinn, por mirë kaluam. Naimi, i ikur, në ilegale.

-A pate mundësi t'iu japësh motiv, fuqi?

N. Haradinaj: Po qysh jo! Nana më hetoi në gisht, kur me qitën me hangër bukë, në fakt, ka pas ndodhur një ngjarje në Pejë. Unë e kam pas pre gishtin rastësisht, por duke menduar ata që e kam pre me ikë, që si e kam, nuk mundem ta kthej kështu, duhet me dorë (e ilustron se si e kthen gishtin), po, si i ri, kur më vinte marre, e fshihja, dhe tash kur hangra bukë, na kish pas bërë pite, se kishin pas rënë poshtë, jo ai ushqimi që kisha pas lënë, nana m'tha - Nasim a ban me të thënë diçka, pe majshe gishtin keq, sikur femrat ta v'nojnë mendjen, tha e paske bërë këtë zanat të keq, mos e mbaj, se tu hangër pa kontrollë. Thashë, jo nuk e kam sakat! Anë pse? Thashë a e mban mend, i pata qitë do tasha me gjak, e pata çue edhe një mindil, bile atë e ka pasur Bajram Mehmeti deri sa ka vdekur, dhe ka thënë që ta lë amanet, e ka atë mindil, e ruan. Nuk më dërguan në spital, më dërguan e banë hajgare me mua atje, ka qenë një Mustafa, na i thoshim Mustafë Qeli, zëvendësudrejtor i burgut, as serbët, ma keq s'janë sjellë se ai. Tha e ka ba për me ikë! Në fakt, na e patëm futur një thikë ilegale dhe unë duke e prerë një ftua, ftoni i fortë, kur i mëshova, ma kapi gishtin. Tash me kallxue që e kemi thikën, ishte nam i madh. E patëm edhe një copë zhiletë. E qita atje te podi i dërrasave dhe thashë, duke i mëshuar atij podi, e kishte pas lënë dikush një zhiletë. Zhiletën e dorëzuam, thikën nuk e dorëzuam, e mshefëm, s'e dorëzuam, e kemi pas marrë te berberi. E kemi pas vjedhë në rast të ndonjë sulmi apo diçka, se të kallxova na jemi pas përgatitë me ikë. E në atë mindil e kam pasë shkruar Kosova '81, krejt me gjak, e kam pasë paluar, e teshat tjera me gjak pak, edhe kur na kanë rrahë, gjakun nuk ke mujtë me e hjekë. "Ii", tha, "mos ka qenë ardhë mindili?" I thashë po! Atëherë i erdhi keq nanës që më tha. I thashë hajt nanë se s'ka dert. E hetoi fill nana, se tu më shiku, duke me studiu, normalisht që unë jepsha çehre dhe isha i gëzuar.

-Ditët e para, të themi në liri, se s'ka qenë ajo tipike liri, sidomos kur të tjerët kanë qenë në burg, Agroni në burg, babai në burg?

N. Haradinaj: Shiko! Ditët e para në liri unë s'dita, së pari nuk disha çka është me e udhëheqë shtëpinë, nuk isha mësuar, fëmijë. Nana e kishte udhëhequr shtëpinë, unë s'i disha çmimet, e gjeta një standard që vetëm kur kisha lexuar për varfërinë veprat e Lulit të Vocërr, në atë nivel e kemi gjetur. Prej një ekonomie me traktor, me kamion me kerr, unë kurrë s'e mbaj mend që kemi hangër bukë misri veç për qejf, kurrë s'e mbaj mend një kilogram sheqer, por një thes, kurrë s'e mbaj mend, para se me ra nburg, më pak se 300-400 kilogram mjaltë origjinal tonat, 40 koshere bletësh tonat. Tash, me ardhë deri në një standard, që nuk kishe më, vetëm bukë, krejt hajshin, ti s'kishe bukë gruri, për tetë muaj apo nëntë vetëm bukë misri duke hangër. Një standard që jo një litër vaj, se atëherë e blenim me nga 25 litra, me nga 7 litra, ka qenë tlyni i Ferizajt, tash njerëzve u duken hajgare këto, por ka qenë pasuri me i pasë, e ti mos me pas tash as qepën me e fërgue për pasul.

Megjithatë, kur e dijsa që këta po jetojnë me këto gjëra, nana me na mbajtë neve dhe nana jem s'e ka shitur asnjë copë tokë, edhe pse të gjithë janë përgatitur se do ta shesim. Janë shitë traktorat, kamionat, ato, por tokë asnjë grimë, e njerëzit janë përgatitë se nana ka me shitë tokën, që për mua edhe me e pasë shitë, u kanë normale, se u dashtë me na mbajtë neve nëpër burgje. Mua nuk me kanë shkuar shumë, babës i kanë shkuar më shpesh, se ka qenë edhe smutë, edhe ka hjekë keq. Në Leskovc ma kanë kthyer gjyshen, se nuk ka ditur të flasë serbisht. Ka ardhë deri në Leskovc, ma kanë kthyer e s'ma lanë, s'dinte me fol serbisht, shqip nuk lejuan.

-Më trego tash, kur dole, sa qëndroi Agroni, sa qëndroi babai në burg, sepse këto janë pjesë të jetës, sa e kanë pas dënuar saktësisht Agronin, dhe sa vjeçar u dënua?

-Agroni i ka mbajtur pastaj edhe një vit e 7-8 muaj pas meje. Agroni u dënua tri vjet e gjysmë. U dënua si 16-vjeçar. Po Agroni ka hjekë. Në fakt, Agroni e ka pass aktakuzën për terrorizëm, tentimvrasje të personit zyrtar. Dhe ashtu ka qenë, se ka dalë me e vra Xheladin Beqirin, ia ka zënë pritën me e vra Xheladin Beqirin, sepse ai ka menduar, dhe ashtu është, se ka qenë njeriu kryesor i të gjitha të këqijave që kishte parë në shtëpi dhe kishte parë gjithkrah. Edhe ish rrehë vetë, edhe ka dalë me e vra, por ai nuk i ka ardhur në pritë, i ka shkuar një më i vogël që, pastaj, u bë pishman pse s'e ka vrarë ai, e pastaj ai ia ka thyer forën Agronit në burg. Ndërkohë, u hetua ai, u lajmërua, i kanë marrë, i kanë dënuar këtë, Avdi Qerimin dhe e kanë dënuar Naser Haradinajn. Naseri Haradinaj ka qenë më i vjetri, edhe ai i dënuar ashtu, moshatar me vëllain tim të madhin. Avdi Qerimi e Agroni kanë qenë shokë të një moshe. Por, Agroni ka qenë brenda, kur e pyesin me cilën dorë ke dashtë me e vra, ai ka thënë me të majtën. Ja ka kap dorën, ja ka thye shpatullën. Kështu që Agroni e ka një fotografi me gjyshen teme, është një fotografi në burg, që ja kanë bërë tezakët. Kanë qenë njerëz tanë aty në burg, dhe foton e kanë bërë pa dije të këtyre. Agroni është edhe për dorë edhe për veshkë, se Agroni ka pasur problem edhe me gurë në veshkë më herët, jo për burg, por

ka pasur më herë vetë probleme me gurë në veshkë, e aty është në spital. E ka Agroni një fotografi, e aty shihet edhe më i ri se 16 vjeç, 15 e gjysmë, në fakt ashtu i bie, duke i bërë 16. U dënua, e kryejti, kur e kreu, mua më gjeti të fejuar. Ai pastaj përnjëherë u fejua dhe iku në Suedi dhe mbeti, e unë ndejta me e pritë babën. Prandaj unë nuk e lëshova babën, se baba ka tentuar, me tha njëherë Naimi, pati tentuar të dalë në Shqipëri me grua, se nuk na lanë, ja hjekën gruan nga shkolla, ja nalën krejt. Ato në fakt ja kanë nal vetëm pse e kanë parë me mua duke folë në autobus, hala as feju nuk kam qenë, vetëm pse e kanë parë me mua duke folur në autobus. Nëse lypet Rilindja e asaj kohe, atëherë gjendet edhe kjo.

-Në cilin vit, nga ka qenë?

N. Haradinaj: Në vitin 1984, diku kah muaji maj-qershor. Kjo ka pasur bursë me 9.7 notën mesatare. Xhejlane Gjokokaj e Deçanit, drejtimi fizikë, në Fakultetin e Fizikës ka qenë këtu në Prishtinë. Unë vetëm kam folë me të, si shoqe, s'e di bile qatëherë a ja kam pas shprehë dashninë teme për të. Edhe kur e hoqën atje, gazetat lajmëroreshin kështu, p.sh., në komunën e Deçanit dhe Istogut, sidomos këto dy komunat më të rrezikshme në Kosovë, mendoj dhe me të egra për nacionlizmin dhe irredentizmin shqiptar, kanë qenë Istogu dhe Deçani. E di, sjelljet në përgjithësi, shembull, shkruante gazeta kështu. Gjatë këtij muaji në komunën e Deçanit nuk ka ndodhur asnjë ekces armiqësor, ose gjatë kësaj jave ndodhi një ekces armiqësor, u shkrua një parullë, raportonte Rilindja.

-Do të thotë lajm ka qenë mos me ndodhë diçka, jo lajm që ka ndodhur, por lajm që s'ka ndodhur?

N. Haradinaj: Çdo herë, çdo herë. Lajm edhe që ka ndodhur edhe që s'ka ndodhur, raportonin edhe që s'ka ndodhë, u gëzojshin, sepse ishte vatra, sepse rrallë ndodhte pa ndodhë diçka në Deçan. Por, rasti i jem e thotë kështu, në komunën e Deçanit brenda këtij muaji nuk ka ndodhur asnjë ekces armiqësor, përpos fejesës së Nasim Haradinajt dhe Xhejlane Gjokokës. Llogarite me çka janë marrë Rilindja, e në fund Tanjugut. Dhe, në Tanjug, kur jam ra në burg e kam ditë kush është, në Tanjug nuk ka shkruar askush pos inspektorit. Shembull, Tanjugut që kanë shkruar për ne procesin gjyqësor, ka qenë Mehmet Loci. Për procesin gjyqësor në Pejë, që janë dënuar për vepra armiqësore, që i quanin ata armiqësorë, është Mehmet Loci shkruesi i tekstit, si dhe për procesin tonë në Rilindje, ka shkruar për Jedinstvon në Serbi, e çka kanë qenë ato, Politika e krejt me radhë.

-Të gjitha këto raporte Mehmet Loci i ka shkruar?

N. Haradinaj: Po, i ka shkruar si gazetar i Tanjugut. Çka kanë qenë për Tanjug, për gjykime e për këto, për Pejë ka qenë Mehmet Loci.

-Jemi të pjesa kur keni dalë nga burgu. A i kryet porositë që ua dhanë në burg, që ju thanë martobu, dhe meqë ra rasti, lajmet u bënë për vetëm një kontakt që e kishit në autobus me bashkëshorten e sotme?

N. Haradinaj: Po ka qenë pak si koincidençë, se kur erdha në shtëpi, i tregova nanës. Me kanë ngarkuar shokët, kështu më kanë thanë. Tha, ani, nanë, boll mirë të kanë thënë, edhe na, tha, kemi nevojë për një nuse. As Naimi nuk ishte i fejuar, që kishte dalë jashtë në ilegale. Zor shumë. Tash, të folim drejt, ka qenë zor edhe m'u feju, atëherë, me këto dënime. Njerëzit kanë pritur, për me ta dhanë nuse, vetë kanë pritur, edhe pse e kemi rastin kur na kanë dhanë vetë, siç është familja Shatri, që na e kanë dhanë për Naimin. Por, pasi jam fejuar unë, ndërkohë, duke folur kështu, ma përmendi emrin e gruas time Xhejlanit, më tha ish një çikë e mirë. Allahile, tha, a ke pasur diçka me të, a e ki veç shoqe? Tha nana se ajo na ka ardhur disa herë në shtëpi, ka mbledhur me studentë ndihma, na kanë prurë, kanë ardhur e kanë pyet për juve. Thashë, le more, mos ma përmendë atë, çka je duke ma përmendë atë shpiune, tha qysh shpiune, thashë, po a keni thënë se është shpiune. Se në fakt s'ishte kanë ajo temë, por Shqipja i kishte thënë është çikë e keqe, se Shqipja ishte ardhë në vizitë dhe ata paskan pasur një bastisje, familja jeme, unë në Nish, dhe ka qenë një punëtore e sigurimit me emrin Xhejron. Ajo më paska pas thënë mua, duke me treguar mua, përnime, që ka qenë Xhejroni. Unë e njifsha atë Xhejron, por kjo e imja e ka Xhejlone. Edhe më tha, Nasim ka qenë Xhejroni, të ka bërë të fala! Ehh, thashë, unë e keqkuptova, thashë a po a. Nuk ka nevojë me më dërguar të fala, se më sheh kur të dojë ajo shpijune. Unë, kishe po me thotë që kanë qenë me na bastisë, a kjo me kishte pas dërgu të fala përnjëmend prej kësaj të shoqës, dhe kur i thashë unë shpijune, të kthehet Shqipja dhe filloj t'i ikë kësaj shoqës time, fillojnë duke iu larguar se ka thanë Nasimi. A unë krejt jam keqkuptuar, duke menduar kishe motra me shifra është duke më treguar që kemi pasur bastisje dhe unë për këtë thashë hiq asaj. Dhe u krijua një distancë deri sa kam dalë unë nga burgu. Thashë kështu, kështu. Tha jo me ka thënë Shqipja se ajo është shpijune. Thashë, qysh more shpijune? Tha, po vallahin, Shqipja. A e din kur ka qenë te ti? Thashë çka u ba, tha kur të ka thënë kështu, kështu, që të ka treguar që ka qenë ajo? Thashë, jo more, kishe të ka thënë për atë Xhejronen që ka qenë UDB-ashe, që na ka pas arrestuar bashkë mua e Shqipen, me Ajet Gashin. Jo more, tha, për këtë të kam thënë. Tha, aiii, kuku çka pasna ba! "Kam shkuar dhe i kam thënë vetë nuk dua të shoh". Thashë, jo more gjynah! More, tranu, tha, e kam qe një vit e gjysmë, e kam tranuar, tha, çikën, se u shku i ka thënë në gojë "ka thënë Nasimi kështu!"

Atëherë, unë, duke thënë jo se s'kam pasur asgjë, gjynahi i Zotit, veç ka qenë një keqkuptim, atëherë dikur kur u njoftova me të, u bë kjo punë. Por, tash nuk ishin dakord familja e saj me na e dhënë, kjo në shkollë, ata kanë qenë familje e ndershme, por e varfër, babën vetëm korril shkolle, familjarët shumë projugosllav, edhe kundërshtuan shumë e nuk donin me na e dhanë.

Hajt, thashë, meqë u bë kështu, i thashë shoqes time, e patëm edhe njëfarë pune tjetër, dojmë me dalë në Shqipëri. Thojsha mos po thotë jo! Tha, jo more, në vend, rrap në Shqipëri. Na i kryem edhe do gjëra, e patëm përcjellë edhe shoqën e Naim Haradinajt, që na e dhanë Shatrajt, motra e Naser Shatrit e Skender Shatrit, qika e Sadik Shatrit të Tomocit. Ata kanë pranuar me na e dhanë nusën, qikën e vet, për Naimin, në bazë të një kusherinit të vet, që e ka parë Naimin, dhe thjesht e kanë ditur kush është e krejt, edhe na e kanë dhënë miqësisht. E, ne atë ditë e kemi përcjellë edhe atë, na himë andej, pastaj filluan me na kërkuar organet këndeje, edhe t'ia grahëm në Shqipëri. Naimi tha dilni në Shqipëri, se atje bile edhe shkolloheni, se ishim të interesuar të vazhdojmë ajo shkollimin, se iu ndërpre këtu, edhe unë thojsha e vazhdoj shkollimin, se mua nuk më pranonin të regjistrohem. Vonë jam regjistruar tani me korrespondencë, pas nëntë vjetësh. Të gjithë jemi regjistruar ashtu, Mustafa e krejt ne që kemi qenë të dënuar, u dashtë me e hjekë vitin e tretë këtu e të katërtin, kishe jam kthyer në vitin e dytë, e me ja nis me krye për së dyti shkolla private, për me mujtë mos mu pa viti '81, se viti 1981, kur lypshe mu regjistru në fakultet, ta kërkonin vërtetimin e përshtatshmërisë politike, u dashtë me e dhanë, e që nuk e merrshe atë, ti nuk regjistrojshe fakultet. Kështu që, në '81-tën nuk mujshe me e marrë, edhe për këto vitet tjera që thoshe ti kam ngelë në vitin '79 apo '80 dhe kalojshe, sepse e dishin që nuk ka pasur ngjarje. A, kur thojsh e kam ndërprerë në vitet 1980-81 edhe për tjetër gjë, u dashtë me marrë atë. Atë e merrke ai që e kishte lëshuar përnjëmend, por neve që ishim dënuar, kush na lëshojke? Askush! Kështu që vonë u patëm regjistruar.

Shkuam në Shqipëri. Na pritën mirë, na futën në Bajramcurr, nejtëm aty. Pastaj, dikur ata ia nsiën duke folur, Smajli vetëm, për babën, Smajli në burg, Kosova nuk lihet vet, asnjë djalë, se Agroni në burg, shtëpia vetëm. Deshtën mem qit, kishe pom qesin me zor. Si i kemi lajmëruar kah gjysma e rrugës, i thashë nuk dal, ose nëse doni mem qit, qitmni prangat, me pranga dal, le ta dinë të gjithë që me keni qitë me pranga. Thanë, jo na prangat nuk t'i qesim. Unë, kategorik, pa na i qit prangat na nuk ecim. Kur na quan te brezi kufitar, kishte qenë edhe një që kishte pas dalë prej kerri. Atë e kthyen, e ndalën aty. Thash pa mi qitë prangat jo, ngaj nëpër brez dhe nuk dorëzohem. Më kanë kthyer, atëherë kanë ardhur disa prej Tiranë, të tjerë, e na kanë marrë mua e shoqen, na kanë qitë kah Lugu i Valbonës, ku është ai takimi gju për gju me popullin, që ka qenë Enver Hoxha, andej. Kemi qëndruar, tu na bindë se Smajli ka nevojë, ti duhet me qëndru, duhet ashtu, duhet kështu. Atëherë m'i ngacmuan ato ndjenjat patriotike dhe të guximit, pra nëse e ke në plan mu kthye, sa më shpejt kthehu, se më pak dënoshesh, dhe ashtu doli.

U kthyem. Vendosa. E nënshkrova që po dua të kthehem. Shoqja veç u konstatua që është shtatzënë, sa qëndruam atje, edhe Shqiponja, fëmijën e parë që e kam, për qata e ka emrin Shqiponjë. Edhe kur dolëm këndeje, pastaj na dënuan. Mua me ndalen, u sollën keq do aty, ka qenë njëfarë Bajram Dreshaj, ai ish kanë përgjegjës i kufirit krejt Shqipëri-Mali i Zi-Kosovë komplet. Kur na sollën aty në

Gjakovë, tash isha me shoqen (gruan) për të parën herë, i burgosur me shoqe. Deri aty nuk u sjell keq, kur na sollën në Gjakovë, tash është si shtypshkronjë aty, ka qenë si komunë e polici, atëherë, qe Bajrami ja ka nis me fy. Ishin disa policë, do lahpera, i njoh edhe sot. A doni me fjetë sonte bashkë, si doni me fjetë sonte, mua dhe shoqes na thojshin. Unë veç u keshja me ta. Ata vishin me i ndërru teshat, se na kishin shti në atë dhomën ku i kanë ormanët e teshave të veta, e këta duke na marrë në pyetje derisa të vijnë nga Peja me na marrë. Kur erdhën nga Peja, ai Bajram Dreshaj tha ju ma keni vrarë çikën teme, ti ma ke vrarë çikën teme! Thashë, çka ki more, çfarë çike të kam vrarë unë ty. Ti, tha, çiftat e tu ma keni vrarë çikën, pis, idiot! I thashë idiot je vetë! Unë çikën nuk ta kam vra. Ju, tha, duke m'i thënë çikës "baba shpijun", e çika u var, e ka vrarë vetën. Thashë, atëherë e paske vra ti, jo unë! Ti, tha, je idiot, do ta shohesh do të kalbësh në burg, edhe i tha Xhejlonit do ta shohësh kanë e ke marrë, ki mu kalb në burg. I thashë Xhejlanit mos ta nin hiq, as mos u lodh për këta. I thashë a bën mos me bërtitë, kryeje detyrën tënde, sepse s'ki punë ti me ne hiq, na përgjigjemi për çka kemi bërë, ti kryeje punën tënde. Hajt tha se e shohim kur të shkojmë atje. Thashë asgjë s'ki çka bën, as atje as këtu. Tha po pritoj, se çohna të hi shkëlma. I thashë nuk guxon, me ta dhanë krejt botën!

Thojsha se po çuditet gruaja, ajo ishte shtatzënë dhe e para herë. Unë e disha çka do me thanë mu rrehë, bile thashë ta trimëroj edhe atë pak. Po mirë, ajo u mbajtë mirë, na sollën deri në Deçan. Aty na ndanë, atë e dërguan në Mitrovicë, na dënuan në Deçan. Atë e dërguan në Mitrovicë, mua në Pejë. Atë ditë, kur jemi liruar, përnjëherë të stacioni i autobusëve, unë dola prej Peje, ajo erdhi nga Mitrovica. Të dytë pa lidhësa se t'i marrin në burg lidhësat. Çka po bajmë grua? Tha çka kemi me ba, mu martu, a martohemi? I thashë po, more, ku kemi me shku, prej aty e në shtrat të babës atje. Ka qenë vjetëruar, një bllok ja kemi pas shti në vend të këmbës, jorgana të nanës e të gjyshës aty, edhe atë dasmë si të tregova, sikur fejesa si dasma, dasëm atëherë. Hima ka pas ardhë, Rifat Haradinaj, kanë qenë të rinj edhe gjyshja e Himës.

Kur jam fejuar ka qenë problem. I pata shti mu vesh në tirqi, me shku pleqtë, e do u frikësuan me shku, u tërhoqën. Shkuan dy pleq, por masandej i kapi vërmaki, i ngucshin, thojshin khu çka kanë me ju ba. Me ka 90 vjet, baca Haxhi e baca Azem, vetëm ata shkuan. Shkoi Rasim Haradinaj, babai i Himës, dhe daja jem.

-Më intereson, më herët rrëfeve, kush është ai që shkoi dhe e torturoi gruan tuaj direkt në Mitrovicë?

N. Haradinaj: Bedrush Shala, punëtor i sigurimit.

- Shkoi atje, drejt, në Mitrovicë?

N. Haradinaj: Gruaja me ka treguar. Doli nga burgu, tha, veç ka ardhur, ka kërkuar të më shohë pasi jam dënuar. Ka hi aty, tha, me ka thënë a e din kanë e

ke marrë, a e din çka ke ba, çfarë çike je kanë (se kjo ka qenë nxënëse shumë e mirë), a e din tha se çka pjellë maca han mi. Ma ka ngjitur për flokëve e m'i ka dhanë dy shuplaka e u dalë. Me kanë dërgu, tha, në burg prapë. Prej burgut e kanë nxjerrë vetëm me ja dhanë ato shuplaka dhe e kanë kthyer.

- Një pjesë e rëndësishme, tashmë jemi në periudhën pas vitit 1984, kur ju më vonë kërkojeni për shërbim ushtarak?

N. Haradinaj: Kur më ka ardhur letra për shërbim ushtarak, unë e kisha vajzën të lindur. Kishte lindur nja një muaj përpara, dhe kur më erdhi shërbimi ushtarak, u mërzita fort. Edhe me më pas pyet a ma qejf ki me shku në shërbimin ushtarak a në burg, kisha thanë po shkoj në burg, se thojsha kanë me më provoku, kanë me më detyru mu vra.

Më kishin caktuar me shku në Vernek, në Slloveni, përtej Lubjanës pak, njësia e quajtur atëherë të kaltërtit, kundër- ajrore.

Shkova atje, në prapavijë quhej ajo logjistika, me dërguan aty kovaçhane, te automekanikët ku janë aty, me ly me ngjyrë. Mirëpo, atëherë mua më morën në pyetje. Një i sigurimit, ka qenë i Maqedonisë, me tha shiko qysh po ja bajmë na. Thashë çka kemi me ba na? E kam kryer burgun. Mirëpo, tha, duhet me të rujtë se me ditë që je për veprimtari armiqësore, na duhet të mbrojmë, se këta janë patrioti, nuk janë si ti, e të mbysin. Thashë, ju a më keni sjellë me më mbyttë a çka! Atëherë po e nënshkruaj, ja tani ma jepni një vit burg e nënshkruaj, edhe ua kryej shërbimin dhe rri një vit në burg, meqë po doni të më mbron. Jo, tha, po e bëjmë kështu. Ata nuk e dinë. Atëherë, thashë, vetëm nëse iu tregoni ju. Tha, ju kallxon ti. Thashë, jo unë nuk kam nevojë me iu kallxu. Atëherë, tha, po e bëjmë kush po ju kallxon. Po more, thashë, s'ka problem.

Serbishten e disha mirë. Ka vdekur tash, një djalë shumë i mirë, një Tahir Berisha, që e gjeta aty. Tahiri djalë patriot i pasherr, babën në Gjermani, një mixhë e donte si babën, si me kanë fëmijë i dy babave. Ka qenë agjustator me profesion. Atë e caktuan aty, e atë e kisha aty të vetmin shqiptar. E kanë pasë caktuar t'i shikojë lajmet, kishe me dalë në mëngjes me thanë diçka. E Tahiri s'e dike serbishten, e ditëve të premtë, Sllovenia e qitke një emision shqip. Tahiri t'ua rrotullonte krejt atë, veç me ni pak shqip, e ata s'e dishin. Tahiri nuk kish çka mu tutë, e tu fshike me ta. Unë shkojsha, ja nalsha, ja qitsha serbisht. Vallahin, thojke, qy çka po të them, ma serb (shka) ishte ti se krejt këta.

Ai s'dike asgjë. S'dike për ato parullat e ato. Më tha mua hajde bre mësom. Thashë unë t'i mësoj veç je duke më thënë kështu, kështu. Tha, burrë, bre (shkije) jam ka rrejë, ku po lodhesh ti. I thojsha ma, bre, Tahir, se u tutsha po thojnë po e shtin ky e po ua thotë ai ndonjë fjalë e këtij s'i kisha kallxu.

U mora me të duke folur. Kur e kam kryer tremuajshin e parë, ma dërguan letrën që më ka lind fëmija. Kur të lindke fëmija, e merrshe një javë pushim. Mirëpo, tash çikën e kam të regjistruar tre muaj më vonë, puna se i kemi mashtruar këta

pak, puna me e nxjerrë pushimin, me ditë si po kaloj në ushtri, a me ikë, a çka me ba, se u tutsha shumë.

Atëherë kur jam dalë, pyeta për të. Më thanë familje e mirë, por jo kështu për patriotizëm, ndonjë gjë me politikë, hiq. Djalë që e mbajshin ata të Gjermanisë, pare i sillnin, kavalier ka qenë për krejt. Kur shkova aty i kallxova. Thashë Tahir a ban mos me më ngucë, se unë jam kështu, kështu, dhe dije që nëse dikush kallxon, atëherë je vetëm ti. Ishin ardhë ata me i regjistru komunistët e rinj, kishe me i përgatitë për komunist, u çojshin ata serbët e thojshin unë ma së pari e propozoj Nasim Haradinajn. Ai kapiteni ish kanë duke e ditur për çka, i vetmi që folë serbisht, i vetmi kur të na vjen mishi i thiut që nuk e gjuan, i vetmi që e dëgjon televizorin serbisht, është shumë i qytetëruar. Tahirin e propozojshin, por thojshin jo more se s'din gjë ky, e Nasimi i mençur. Ai thoshte do ta shikojmë, shënojeni Nasimin.

Aty e hetova që ish kanë duke e ditë, kapiten Dragan e ka pasur emrin. Deri në një rast kur ndodhi një lloj fatkeqësie, më duket që ishte kurth, sepse koincidoi me burgosjen e nanës. Me dërguan me ruajt te pjesa kryesore e kapisë, te pjesa e kapisë nuk mundesh me e lanë askënd pa leje me dalë, se unë kam qenë në hall, me i liru unë kam pasë qejf me iu ndihmu ushtarëve me dalë kapak tinëz me shetitë, por me më zanë mu, me kishin quajt element armiqësor dhe tash unë kam qenë më strikt. Aty nuk kam lëshuar pe, sipas rregulloreve.

E njëri edhe 20 ditë i kishte me e krye, edhe ashtu deshi të dalë, por unë isha me armë në dorë e me fishekë, por jo të mbushur, dhe i thashë mos dil. Tha dal! Unë mos dil! Tha kush të dvetë ty, ka ardhë e më ka mësy edhe ma ka ngjité nga mbrapa. E kam hjekë pushkën, i kam ra pushkë edhe i kam shti fishekët në cevë. Kur e kam pa ai veç hini pas kazermës. U ba alarm aty. Kanë qenë do kujdestarë, ka qenë një gjakovar që nuk ia di emrin, ka qenë oficer kujdestar. Kanë ardhë aty, me morën në pyetje. Thashë unë kam dashtë me e vra, veç më iku, thjesht u ardh e ma ka ngjité me më mbytë.

Jo s'kemi dashtë, jo kemi dashtë, por dashtën me më dërgu në burg. Veç kur me ka thirrë kapiteni, hajde dil, si me thanë të nesërmen, para rreshtit atje. Ka qenë njëfar pukovnik Baneta, siç i thojshin. Tha në vend që sot me i përcjellë ushtarët që e kanë kryer ushtrinë, na jemi kanë duke ia çu një ushtar nanës në arkivol. Na kështu, na kështu! Thashë, ehh ma përgatitën haptas aktakuzën dhe po me ndreqin tash!

Mirëpo, megjithatë, tha ai ka shpëtuar, por edhe sjellja e ushtarit Haradinaj ka qenë në nivel, në krye të rregullave!

Uh, çka u shlirova! Si kam shku poshtë, veç kur me ka thënë kapiteni hajde me shku në shtëpi. Për çka? Tha ec me shku në shtëpi, i ki dhjetë ditë shpërblim. I kisha tri ditë pa shfrytëzuar vikend, e ai tha sot ta kanë nxjerrë biletën, shtatë tha, edhe tri t'i kemi bashkuar tha, ki me hypë në "Akropolis" në Ljubjanë, në orën 15:00.

Unë i thashë se po du me shku në javën tjetër, se kisha qejf m'i lajmëru. Tha, hiq!

Më kanë kapë, me kanë dërguar direkt në tren. Në gjysmë të Zagrebit ka hi policia ushtarake dhe kanë ardhë të unë. Haradinaj? Thashë, po! Hajde me ne! T

Thashë, ma paskan përgatitë, me thanë u ikë, e po duan me më terë. Si më kanë zbritë prej kerrit, më kanë shti aty, kur hi, një nënkolonel dhe një kapiten. Më thanë se jemi të sigurimit shtetëror dhe kemi punë me ty. Thashë më kanë çue në shtëpi. Tha po, por edhe po udhëtojmë me kerr, ma komod, edhe je vetë e mos po të gjen ndonjë gjë. Edhe i kanë grahë kerrit, duke më pyet për këso tema të '81-tës krejt. Tash, unë u mendojsha me e kujtu se çka kam folë atëherë, por edhe nuk isha lodhë, kisha folë drejt, e t'ia grasha drejt. Prapë, veç çka kisha harruar, bile dikur tha krejt more po i mbajka mend ky, a përmend i di a. Thashë jo more, por s'kam rrejtë asgjë, unë po kallxoj drejt çka po me kujtohet.

Kur kam shkuar në Beograd, në shtëpinë e komitetit qëndror, ajo e madhja, më kanë futur brenda, ka ardhur njëri, që tha unë jam gjeneral, jam malazez dhe du me të kallxu diçka. Gjëra të cilat ti e din, tha, na nuk kemi nevojë ta rrejmë njëri-tjetrit. Ti je "nepreatel" i jemi dhe unë jam "nepritalej" i joti. Shqip këto fjalë. Tha ku të shoh kapuqbardhë, kam qejf me e likuidu, mos me e pa hiq, edhe a e dinë pse? I thashë jo, s'e di! Edhe ti, tha, s'ki qejf me na pa neve. Thashë, unë s'kam punë me ty! Dëgjo, tha, ti e ke të njëjtin sindrom, siç e kam unë, të urrejtjes. Ty, këta idiotat, inspektorat, të kanë marrë fëmijë, me të pas lëshuar, e me të pasë lëshu e me të thanë 'ec shko n'shpi', ti kurrë ma s'kishe shkru, se kishe thanë nuk koka asgjë ajo punë. Të kanë marrë, të kanë rrehë, ta kanë kriju urrejtjen, ta kanë krijuar bindjen se mund ta prishësh Jugosllavinë, tha, dhe ti je shku duke e ngri krytë. Unë tha kam jetuar në Deçan, dhe kam dalë, kam mbledhë gështenja, edhe e kam mbeldhë një thesh. Ka ardhur një person me kapuq të bardhë, tha, dhe me ka hy shtagë, me ka rreh, lllomitë me ka. Edhe unë me mujt ku ka kapuqbardhë, me tanke e shkeli - tha, - kështu që nuk kemi tha çka m'i kallxu njëri-tjetrit. Pa fajet tona, na jemi armiq, më tha!

A e din çka, më pëlqej logjika! Tash dojsha me ditë çka po thotë, po të pushkatojmë a nuk po të pushkatojmë, a? Ia ka nisë me më pyetë për Naimin. A e din këtë, një numër e kam pasur ilegal, por s'e kam thirrë kurrë prej aty, e kam thirrë jashtë kur dilsha në pushim. Thashë unë e di që e ruan sigurimi i shtetit, e dinë që është i përndjekur, që sigurimi e mbrojnë, a mundesh tha, najqysh, veç deri në Austri me na sjellë.

Këtë janë munduar të ma bëjnë edhe në Nish, edhe në izolim. Në izolim me kanë dërguar gati deri në Zagreb, kishe po të pushkatojmë, na e thërrasim Naimin me dalë në Austri, ta kapim me e shti në burg. Tri herë kanë tentuar këso raste. Por, nuk u vonuan shumë, në kerr, i kemi grahë duke folur, e kur kemi ardhur në Velika-Pllanë e kemi pritur trenin. Të njëjtën karrige që më kanë ulë, të njëjtin vagan, të njëjtin numër si në biletë, jam ulë aty, kam ardhur në shtëpi.

Kur vij, të nesërmen erdhën policia e ma arrestuan nanën. Unë shkova me të, stacioni ka qenë prishë, e kanë pas marrë një shtëpi të pylltarisë dhe e kanë ba stacion të policisë. Edhe u çova, shkova me nanën. E shfrytëzojsha uniformën. Unë ushtar, erdha edhe me nanën fill, me qëllim e vështa. Në në mëngjes e kanë

marrë, deri në mbrëmje, në mbrëmje e dënuan nanën, dojshin me dënue me burg, e kthyen me pare, për arsye se ajo gjoja e paska qitë në konzollë të rrymës shqiponjën, e aty e ka qitë nana yllin, e për atë kishte lajmëruar një katunar, me denoncimin kinse për me e mbështetë burrin në burg. E djalit tjetër në burg, u çua e ka qitë edhe yllin në flamur me shqiponjën aty. Atëherë nuk ka qenë e ndaluar shqiponja, vetëm e kanë pas ndërruar yllin, e kanë pas qitë në anën tjetër. Edhe gjykatën e kanë pas qitë në shtëpinë e njërit privat.

-Sa e mbajtën nanën?

N. Haradinaj: Nanën e mbajtën prej mëngjesit deri në 6 të mbrëmjes, edhe unë me të, nuk dilsha. Veç e kanë marrë vrap, e dënuan nanën 6 mijë dinarë dhe disa muaj burg me kusht, për mos me e përsëritë veprën. Vetëm me këtë arsye.

-A u shqetësua nana?

N. Haradinaj: Hiq nuk ia ka ndije nanës. As s'u lodhke, bënte hajgare, çka. Po diqysh e panë kush po jetë tash. Mbeste vetëm gjyshja dhe dy çikat, unë u kthejsa ushtar, askush nuk ishte më. I lajtëm parët, unë u ktheva. Kur u ktheva këtu, atëherë po më merr ky i sigurimit. Thashë ju e keni ditur, unë këtu dyshoj se pse ndodhi sulmi i atij djalit aty, pse me u lidhë fillë, pse më liruan përnjëherë në shtëpi pa e kërkuar unë, se u dashke me e kërkuar e me ta lejue ata, sepse nuk ta lejonin. Plus nuk dihej a ta bashkojnë vikendin. Kur shkova, thashë e keni ditur. Asgjë. Nuk bani zë. Tha ne i dimë punët tona, ti i di punët tua.

-A pati pasoja gjithë kjo rrëmuje që shkoi në ushtri?

N. Haradinaj: Jo, kjo pushoi me aq. Por, pastaj ndodhi një ngjarje tjetër, që unë u frikësua shumë, por as në pyetje s'me kanë marrë, sepse ndodhi edhe një ngjarje tjetër, që i dha kahje kësaj tjetrës. Në atë kohë isha unë, Faton Mehmetaj ishte në Slloveni, Besim Haradinaj, kusherini jem ishte në Slloveni dhe, ndërkohë, përmes Besimit, i çova fjalë Fatonit se ka me dalë në qytet, se e dishim kur, edhe takohemi në filan vendin. Kështu që, jo prej telefonit.

-Fatonit a ishte në shërbim ushtarak në Slloveni, apo në punë?

N. Haradinaj: Jo, në punë. Babai i tij ka punuar në ferma. Këta ishin të përndjekur. Edhe e prita me qef Fatonin. Kur u takova me të, më tha Nasim, jemi duke u angazhuar me e qitë gruan e Bardhosh Gërvallës me Mal Morinën, është edhe Mala këtu, është edhe vëllai i Malës, bile vëllai i Malës ka qenë me Besimin në Slloveni. Po mendoj, tha, se deri këtu e sjellim dhe deri në Itali e qesim kollaj, edhe po e kthejmë edhe njëherë, se është ka don me dalë në Gjermani. Se ajo (Tusha) është kthyer, nuk ka dashur të shkojë në Shqipëri ku ka shkuar Syzana,

edhe ka pasë ardhur në shtëpinë e vet. Tani, ndërkohë, kërkoi të dalë jashtë. Thashë, ani, mirë. Tha, sekret është. Thashë, mirë po bëni. Kur po e lamë me u takue? Thashë unë kam të drejtë muajin tjetër, se një herë në muaj e kisha të sigurt. Ani mirë! Qysh më lajmëron? Thashë, përmes Besimit, se atë e thirrsha në telefon se këtë javë ka me dalë, ai e thirrte Besimin. Thashë ti fol me Beismin, kur të them unë këtë javë ka me dalë, ai ka me tq lajmëruar, Besimi nuk del, del ti, me u marrë vesh andej, që mos m'u ditë.

Dal unë herët, çohem, shkoj në Ljubjanë. Kanë qenë 17 kilometra. Shkoj në Ljubjanë, iku prej stacionit të trenit, ka qenë një urë, por e lam, se në stacion gjithmonë ka qëndruar policia. Shkoj unë si ushtarak i veshur, e takova atë, tue ndejtë. Tha, Nasim, këtu ku po shërben ti çka ka? Thashë aty ka raketa tokë-ajër, për me i rrëzue aeroplanët S3, S2 a S1, s'e di, një S e kanë pasur, të gjata, 7.5 metra të gjata. Qysh, tha? Thashë, po vallahin! A din me mi vizatue, më tha. I thashë po more! Tha ia dërgoj dikujt këtë plan! Po more, thashë, veç ruaj!

E vizatojë unë, i kallxoj ku rrinë ata. Atëherë kanë qenë kamionë rusë, me benzinë, shumë të mëdhenj, që e kanë pasur rampën për me e vendosë raketën. Ata kanë qenë cunga të konservuar, veç kur dojshe m'i përdorë, u lëshojshin dhe u ngarkojshin ato, nga dy raketa i ngarkonte secili. Ja vizatoj se ku janë aty, se ish parku aty, por thashë është teposhtëze. Ka qenë 150 metra teposhtëze, veç teli me rrethojë një dhjetë metra, atëherë fillë teposhtëze një 15 metra, bjeshkë. Kah janë hyrjet këndeje, se po ju duhet shokëve, tha.

Unë kishe po ja dërgon dikujt prej neve.

Kur janë ba tre muaj, në mbrëmje, më tha a ruan ti aty? I thashë mua me çojnë rrallë. A po del atje, më tha. I thashë jo s'jam. Kur jam çu në mëngjes, jo, një ditë përpara e kishin thye kazermën. Bash ai që ma ka ngjité mu, që kisha pasë problem më të, maqedoni. Bash ai ish hy, mendja e tij ka m'u liru edhe pak, e i kish marrë do pushkë, me vjedhë pushkë, por pushkën e kishte fshehë në çuba, që kur të del, me shku me e marrë në atë malin, e ja zanë një fishek.

Por, tash, të nesërmen, kur jemi çua në mëngjes, tri rampat, tre kamionët ishin ra prej cungave, i kishin qit 150 metra teposhtë, krejt ishin bërë shi komplet. Milionat kanë qenë aty, do të thotë komplet rampa, dërgohej te ajo baza, hynte në rrymë edhe koordinohesh pastaj me aparaturë, komplet tri bateritë. U tmerruan. I kapën ata, as nuk me kanë pyetë mua asnjë gjë, e kapen Genovin, por nuk e dënuan për këtë, e dënuan për plumb diku 60 ditë.

Ato u prishën, u munduan, njëherë thoshin i ka bërë dikush, tani jo kanë rrëshqitë prej drunjve, edhe me rrëshqitë prej drunjëve qysh ecën. Edhe unë Fatonin kurrë nuk kam guxuar ta pyes për ato, me hynte mendja, planin ia kisha dhënë, ku qëlloi. Edhe sot qeshet Fatoni, por unë mendoj se Fatoni e di sigurt kush e ka bërë dhe jam i sigurt që ajo u ba prej planit të Fatonit. Nuk ka teori, edhe nëse pyetet, edhe nëse këqyrët në arkiv ushtarak, le të këqyrin, ti i sheh të tre të ramë poshtë në Vernek, në kazermën e të kaltërve që ishte bazë kundërajrore, se s'ka pasur tjetër. Tri bateri, tri zila, tre kamiona me rampa do të thotë që i kanë pasur të montuara

për gjuajtje. Ndërsa, më e orientuar ka qenë ajo si bunker special, hynin ata brenda dhe kjo sillej në kamion, herë andej, herë këndeje.

-Ju thotë se u shembën tri bateri, ndërkohë thuhet se ka pasur edhe pasoja të tjera dhe presione edhe te bashkëveprimtarët tuaj?

N. Haradinaj: Po, ka qenë një gjë shumë e rëndë, se ata e kishin marrë përsipër me e qitë Tushën, gruan e Bardhosh Gërvallës jashtë. E para herë ju dështon, sepse Tusha, duke i treguar familjes jo po shkoj, i ka lajmëruar dikush dhe i kanë zënë duke dashtë me kalue në Itali. Ndërkohë, përcjellës i tyre ka qenë Mal Morina, shok i imi, veprimtar i hershëm. Dhe Malën me disa shokë, kur e kthejnë këndeje, e marrin në pyetje dhe kur e marrin në pyetje, është një person i cili thjesht ka qenë UDB-ash, Jakup Llonqari, ish punëtor i sigurimit të shtetit në Pejë, e ka rrahë aq shumë, sa i ka thënë: “Shiko, unë po të liroj sonte dhe nesër kur të vish, ke me folë si bilbili krejt. Shko kujtohu, kur të thërrasim këtu, mos më hajde ma jo e di, jo s’e di, sepse e dimë që ti e ke përcjellë Tushën deri atje”.

Mala atë natë ka shkuar, qysh e shpjegojnë këta, në një darkë pastërme, dhe tash versione të sakta nuk dihen, ata thonë që e ka marrë një konop të ri, që konop të ri nuk ka pasur kurrë në njërin shtëpi, qysh thonë familja e vet, dhe ka shkuar, është vetëvarur në arën që ka qenë pronë e një serbeje. Kështu që Mala u gjet i varur në arrë, në pronë të serbes. Ka pasur drunj gjithkrah. Malën, qysh e njoh unë, ka qenë i edukuar që vetëvrasja është gjë e ligë, prandaj për mua ndodhi një tragjedi shumë e madhe që me pati dekoncentruar mua dhe Fatonin.

Nana ime e ka njoftë Malën dhe ka shkuar për çdo kohë me ia mbjellë nga një lule te varri. Ka qenë një lloj bari si me të bardhë, i bukur, e ka pasur një vijë të bardhë, bëhej bari lule. Sa herë i ka mbjellë lulet dhe trëndafilat, natën me autobus të mbrëmjes ka zbritë, e ka pritë autobusin tjetër, ajo është frikësuar se mos djalën po ma marrin. Punë e madhe! Tana herët ia ka nxjerrë lulet, katër vjet me radhë ia ka nxjerrë lulet, s’e dimë kush e si, por ia kanë nxjerrë, si kanë lanë lulet aty.

-Pas këtij rasti, jemi në vitin pas1985?

N. Haradinaj: Ditën e fundit, shoqja ka dyshuar që nuk po më lirojnë. Ka ardhur te dera, më ka pritur. Ditën e fundit krejt i kanë liruuar në mëngjes, unë kam pritur se kur i lexojnë të gjithë, sot lirohet ushtari, filan, filan ushtari del, mua nuk ma lexuan në mëngjes. Në ora 12 m’u ka lajmëruar shoqja tek dera, me më pritë, edhe më kanë thënë ke vizitë. Kam dalë aty, e kam thirrë kapitenin tim, thashë mua më ka ardhur gruaja me më marrë, sot është dita me shkue. A sot e ki ditën a?, më tha. Po, i thashë! Ani, prit, po pyes, më tha.

Më ka lanë edhe dy orë a tri orë. M’i kishte sjellë shoqja teshat me veti. Diku u ba ora 16:00, bile atë natë jam detyruar të flejë se nuk e nxumë trenin. Thanë kemi harruar me të shënuar në regjistër. Nuk e di, mos me pas ardhë shoqja a me kishin liruuar. Asnjë gjë s’më thanë. Nuk kam ardhur atë ditë në shtëpi. Kemi dalë në

qytet, nuk kemi hypë në “Akropolis” (lloj linje treni), por në krejt tjetër tren deri në Beograd, dhe në Beograd e kemi pritur “Akropolisin”, kemi hypë dhe kemi ardhur në Fushë-Kosovë.

-Vijmë te vitet '89-të, kur vërtet ju prapë e përjetoni të njëjtin tmerr, mos edhe më shumë. Jemi tek izolimi i 108 intelektualëve. Aishit të përgatitur që prapë do të ndodhë diçka e tillë?

N. Haradinaj: Lëvizjet filluan në popull, filluan disa lëvizje që ishin të mençura, filloi me u ba një ngritje më e madhe e vetëdijes te shqiptarët. Pastaj filluan ato lëvizjet e minatorëve, filloi të na përkrahë televizioni, ku ishte drejtor Agim Mala, më duket. Agimi ishte i Gillogjanit dhe u sensibilizua opinioni. Qitke televizioni se qysh po del një grua, nuk ka çka me pasë, por i ka qitë dy kilogram qepë në Pazar edhe ato po do me ua dhanë minatorëve. Edhe patëm mbledhë pare na për minatorë, për televizion, krejt populli ka qitë. Në atë organizim kanë qitë edhe fshati ynë, në atë aktivitet kam qenë edhe unë, por nuk kam qenë tash si Nasim Haradinaj, por si qytetar i thjeshtë, se kanë qenë edhe asi që nuk kanë qenë në burg hiq. Të gjithë kanë qenë për me ba, me ba, me ba. Një natë, në orën 03:00 të mëngjesit janë hi policia, me kanë hy derisa isha në gjumë. Edhe ua çova, jam dalë, jemi veshë unë e shoqja, dhe me tha fill bjer poshtë. Shoqja me tha a po e merr xhemperin e leshtë, se unë e kam pasë një xhemper të leshtë dhe brekë të leshta, se kur e disha që po me marrin në burg, se kur me rrihnin edhe më dhimbte më pas, por edhe nuk m'u bëjshin vreda shumë, zi. Njëfarë strategjie e vogël për mos me të rreh drejt në këmbishë e në trup zhveshë, se t'i hjekshin. Edhe me kanë marrë, m'i kanë qit prangat: ec! Kanë hy në shtëpi, ma kanë thy fotografinë e babës. Edhe më varrim, baba fotografinë ma të re e ka pasë, sepse ishte e qëllimshme, ngase atë me sheshir, sa herë që janë hy, e kanë thyer. Për atë arsye ja kam qit babës atë fotografi edhe në varrim edhe gjithkund. Sepse baba është më i vjetër se aq, po atë me sheshir ma kanë sulmuar tana herët, se ne jemi kontrolluar shumë në shtëpi, por tana herët atë e kanë marrë dhe e kanë thyer. Edhe m'i kanë marrë do gjëra, do sene të ushtrisë, letrat që i kisha shkruar, që edhe sot më dhimbsen, se i kam shkruar letra gruas sime. Gruaja ime thotë kurrë letra më të mira nuk kam lexuar! Mundohesha me njëfarë lirike me i shkru. U dashurova në gruan time së pari. Shkruaja, se në biologji kemi punuar herbariuma, e mbaj mend që edhe letrat i bëja me herbarium. Shkruaja. Kohë kisha. Ato u vonojshin dy apo tri javë me shkue, por unë letrën e stolisja mirë. I morën edhe ato, kurrë nuk na i kthyen. Na çuan në Pejë, kur shoh Mic Muçën. Na t'tre! Kur e sjellin një Zymer Zymerin, të Lëbushës. Ai ka qenë ish-komandant policie. Prapë sjellshin të tjerë e të tjerë. U mbush kati i tretë, u mbush plot. Kur kanë ardhë, i kanë sjellë do letra të bardha. Emri Nasim Haradinaj, e nënshkruar prej Isuf Karakushit, atëherë ka qenë sekretar i policisë a s'e di, ma i madhi. Rrahmani ka ardhë në vendin e tij, Rrahman Morina. Ky ka qenë në vend të atij Mehmet Maliqit që i ka pasë sjellë njësinë speciale, i ka pas lejuar të hyjnë prej Beogradit. Babai i Shkelzen Maliqit, Mehmeti. Unë mendoj që është baba, nëse nuk është

kërkoj falje. Ai e ka pasë lejuar publikisht, e ke në televizion, kur kanë hy tanket në '81-tën, ka lejuar me hy njësia speciale brenda, se atëherë është dashtë me e dhanë pëlqimin Kosova, Ministria e Punëve të Brendshme.

Na morën neve, na kanë bashkuar. Na kanë dërguar në burgun e Prishtinës dhe na kanë numëruar. Aty ka qenë parkingu i kerreve. I kishin hjekë. Na kanë shtri përtokë e na kanë lidhur me këso bërlllogut, me këto lidhësat, ato të prejnë sikur thikat, e na kanë shtrënguar fort. Na ka numëruar njësia speciale, krejt me kallasha të shkurtë, helmata. Kur na kanë ba aty bashkë, kemi qenë nja 50-60, na kanë shtri. Bile kur u burgos Agroni mbas lufte e patën akuzuar diçka, por tani u lirua si i pafajshëm, e kam parë drejtor burgu atë person, në Prishtinë, që atë ditë ka ardhë e na e shkelke kryet, shqiptari! E kam parë në vitin 2006-2007, drejtor burgu në Prishtinë. Tash, Agroni, kur u burgos, s'e di saktë, e kanë pas akuzuar jo për tentim-vrasje të Anton Berishajt e këso senesh, po shqyrr gjykatat ishin ndërkombëtare dhe e liruan të pafajshëm, se me pas kanë shqiptare, kishin thanë e liruan se është Haradinaj.

Kur shkova, ai na ka hypë sipër atë ditë secilit. Bile i kam kundërshtuar atë ditë, ia nisi jo jam unë, jo s'jam unë, jo po të thërret shefi. Nana, jo mos na e prish vizitën.

Thashë, është ky, pis është, ky është drejtor, ky qenka drejtor ky është që ma ka shkelë kryet. Tha t'u kam përzi! Thashë qysh more m'u ke përzie, a e din që jam në gjendje masën e këpucës me ta vizatu, kur ma ke vendosë në fytyrë e unë shtritë, more zagar. Tani ata truprojat e tij, "dil, dil mos e prishni vizitën".

S'ma prishi vizitën, se ata deshtën me ma prishë. Nana më tha çka bane? Thashë leje more, këtë pis.

Këqyri mirë njëherë prokurorët, që na i kanë dhanë ka 70-80 vjet burg. Ata prokurorë janë, thua që nuk kemi pasur djem të rinj na me i zëvendësue. Por, qysh kemi qenë, ashtu na ka kushtuar. Nuk po them me u hakmarrë, për atë po them krejt jetën kam qenë për lustrim. Unë jam për me dalë dosjet, me dalë lustrimi dhe me e vazhdue rrugën. Nuk po them unë me i akuzuar fëmijët, se s'ka fëmija faj për babën, deri në atë moment kur ai nuk e arsyeton babën. E, kur ta arsyetojë babën, ja pafte hajrin! Por jo, nuk guxojnë mu lustrue, se janë të zhyttë, i kap diku jo te tezja, jo te halla, jo te daja. Për atë arsye nuk guxojnë me i qitë dosjet.

-Ju dërguan aty, në Prishtinë ju sollën?

N. Haradinaj: Na dërguan në Prishtinë. Kur na kanë shti në autobus, po një polic i Klinës ka qenë, me ja thanë emrin tash nuk po dua, se mund t'ia them gabimisht, aq keq është sjellë me neve në autobus, aq poshtër u sjell, "tash ua ndreqim juve samarin!". Po me neve kanë ardhur disa shqiptarë, kur jemi hi për Nish. E kisha Sadri Tafilajn. I thashë, shiko, në Nish janë duke na dërguar ose në Leskovc. Jo more, çfarë! – tha. I thashë ka qenë me na mbyttë, nëse na çojnë aty. Ik more, tha, se ti s'din çka është izolimi. Në fakt unë kam qenë veç i burgosur,

s' kam qenë kurrë në izolim, po Sadria ka qenë në izolim në vitin 1981. Edhe atë e kanë marrë në pyetje, por s'e kanë torturuar, veç e kanë mbajtur në izolim. Tha ik more, se ti s'din çka o izolimi! I thashë, o këqyre, nëse na çojnë në Nish ose Leskovc, këtu rrugë tjetër nuk kish, përgatitu se kanë me na prishë!

Kur na kanë zbritur në Leskovc, kanë qenë dy policë djem të rinj, bukurosha. Kur kanë zbritë turra e parë, ju kam thanë përgatituni se kanë me ju prishë! Kur i kam parë unë të dera, me bishta të fshisave, me pendrek, me shkopinj gome, roje që nuk ishin në ndërrim, kishin ardhë. Si çelëj dera, veç kur kërsitke! Llogarit, ke pas me shkue 200 metra deri atje në rresht, tu ta hi këta. Ata të thojshin ngajë, por po e di ti çka të bojshin ata derisa hishe në dhomë atje. Kanë bërtitë të parët shumë, ka kqyre ai polici, thashë o kanë me na mytë, përgatituni mos bërtitni se kanë me na mbytë rend. Polici ka zbritë, tha jo more. Kur janë ardhë me na marrë turrën tjetër, tha çka jeni ka bëni ashtu? Thashë, kurgja, po e kryjmë rrojën në të thatë. Tha nuk keni drejtë kështu. Ja kam ba rri aty, nuk është puna jote, ti e ke kryer detyrën tande. Tha unë s'e kam kryer detyrën teme, dhe kanë ba dy policët n'derë me hy andej, janë dalë katër të tyre të armatosur. Tha zotni, ti kambën prej këtu mos e luaj, ti s'guxon këta më i prekë. Tha s'jem ka i prekim, aty e andej ti s'ke punë. Atëherë na kanë marrë më qetë, si na shtishin andej, por falë Zotit edhe trimërisë se atyre policëve si edhe guximit kur ishin pas kthyer, ata kishin pas lajmëruar se çka na kanë bërë. Atëherë ministër i Drejtësisë ka qenë Nazmi Juniku, përpara ka qenë edhe gjykatës, ka dënuar, por atëherë u sjellë mirë. Ai na e ka dërguar komisionin për me i verifikuar ato të rrahura. Mua në dhomë me futën me Ekrem Belegun, Kolë Berishën, Sadri Tafilajn edhe një të Pejës. Por, kur kam shkuar aty, më njoftën. Si më kanë pa, veç kanë thanë 'ndaje anash'. Më kanë nda anash. Aty brenda e kishin ba një rresht me policë, me shkopinj, me bishta të fshesës. I zhvishnin lakuriq, kishe me shkue në kontroll te mjeku, edhe piskatshin – "hajde vallëzoni, shirikollo!". Ju sillnin bim-bim-bim, te mjeku te mjeku. Kurrënjërit nuk ja jepte rendin me shkue, se unë në fakt e dija se ku është mjeku, sepse kisha qenë aty. Ata s'e kanë ditë ku është mjeku, edhe me ua pas çelë dyert, nuk ua çelnin kështu trupat, veç i rrihnin bam-bam-bam. Ndonjërin që binte e lodhej, binte në tokë, hynte mjeku, e çonte në kambë, edhe thoshte "mundet", e ata vazhdonin, nja katër rrathë. Atëherë, kur vinte reni me i lëshue, ata u hapshin, dilte ai, shkonte të mjeku, e kqyrte, vazhdonte jashtë rrethit, në korridor, tash ky korridori i burgut të Leskovcit, që ka qenë i madh, tash banjot, korridori, tash ky korridori që kanë qenë dhjetë dhoma, për çdo derë nga një, dyert mshelë, ishin të ofruara, jo me çelës, edhe thoshte "ec shpejt në dhomë", edhe ky t'ia futke bim-bam. Krejt mshelë, ti kërkoje ku është dera çelë, shkoje deri poshtë. Kthehu, more, thoshte, a të thashë me shkue në dhomë?! Ai vrap, edhe nja dy a tri herë, vetëm lakuriq, deri ja çelte derën, ai i thoshte hyn këtu, e shtinte në dhomë. Mua si me kanë ndalë, veç me ka piskatë njani, ka qenë njëfar Kobilla, qysh i thojshim, edhe thojke "shihe, shihe, ka qenë zog, koka ba pulë bre nanën!".

Më kanë marrë, me kanë shti në banjo. Nuk më deshën se me shpëtoi fati që më ndanë veçmas për me më rrehë ma mirë, e të më fusin në banjo. Por, ata pesë veta, e ajo banjoja e ngushtë, e deri më sillnin u zbutke sjellja, se i zinte nëpër mure, po me mendje të tyre a me banë llam me banë! Në fakt, më rrehën boll. Veç po të them shumë më shumë i kanë rrëhë ata aty lakuriq, duke u sjellë, a e imja dukej se piskatshin ata vetë, piskatsha edhe unë, kishe më mbytën, bërtitë ata bërtitë unë, u ba lamë e madhe aty. Por, kam shpëtuar më mirë. Nuk po them që më kanë rrehë më pak, por më mirë se sa që e banë plan me më rrehë.

Eh, kur me kanë qitë këtu, me shku në dhomë, deri jam desh duke më rrehë lakuriq, krejt, jo vetëm mua. Mirëpo, kur më tha hin në dhomë, unë e llogarita “ec, ti e din”. Unë ja msyna te 5-shi atje në fund, thashë edhe ma paskan zgjedh 5-shin, me më rrah ma gjatë, sepse ti ki kohë me mendue boll aty, se aty mendimet janë shumë të shpejta, ka të sjellin, gjithçka të bjen në mend. Jam shku, nuk me kanë lënë, jam kthyer edhe nja dy herë a tri, derisa ata e banë qejfin. Atëherë ma kanë çelë një derë mua, me duket se ma ka çelë derën nr. 3. Jam hi brenda, e kam takuar aty Sadri Tafilajn, Kolë Berishën dhe një djalë pejan ka qenë, kishte punuar të këta vëllezërit Kariq. I pashë aty të gjithë të përgjakur. Hyj unë. Cilin shtrat, ku me marrë shtrat? Thashë sillma nja nalt këtu, baca Kolë, zbrit ti më poshtë. Ishte plak i vjetër, në raport me mua, unë prapë isha më i riu, edhe si i izoluar isha më i riu. Askush nuk e dinte për çka. Këta s’i njihnim. Çka ke bërë ti? Sekretar shkollë. Çka kam bërë unë, e dija. Edhe për Sadriun, thojsha hajt se ka qenë në Shqipëri, e ti çka ke bërë ti, te “Braça Kariq”? E di qysh flasin këta në Pejë!

Qëndruan katër ditë, dhe po ju kallxoj. Ju thashë, dëgjoni, nuk ma lanë me e veshë këtë të leshtë, se a din, isha nda më mirë. Baca Kolë tha, pse çka e ki atë? Thashë, o baca Kolë unë kam përvojë, unë jam i burgosur, e kam marrë këtë për punë të rrehmes, edhe nuk bëhen ato hematoma, nuk të bien direkt në lëkurë, edhe me të thënë hjeke setrën se duam të rrehim, nuk mendojnë se përfundi e ke këtë, po edhe me e hjekë këtë, u duket maicë, por është maic e leshtë e pastër. Hajt, tha, more bacë, se mua kanë me më thirrë të parin, tha, a ma kishe dhanë? Thashë, po, more, qe po ta jepi. Kolë Berishë! Po kallxon edhe për Antonin, se ka qenë profesor i marksizmit. Kolë Berisha ka qenë sekretar. Po, Kola i kishte pasur edhe do pare, 5 mijë qese me Titon, iu dokshin mbi këmishë të bardhë, e nuk e shpëtuan hiq. Nuk iu bënte punë, se kanë qenë disa, kanë pas piskatë anëtar i Lidhjes komuniste, e t’ia shajshin me komunizëm e me krejt, e ta rrehnin edhe ma zi.

-Megjithatë, Kolë Berishës ia dhatë bluzën?

N. Haradinaj: Ja dhashë bluzën po, por të parin si e ka çelë derën, më kanë thirrë Haradinaj. Ai këmishën veshë. T’jam shku e te lava pa xhamper. I erdhi keq bacës Kolë, çka bana? Thashë, hajt, bre se sa herë jam rrehë pa këtë. Kur na kanë thirrë, kur ka thanë hajde ti ma i vjetri, stari, e kanë marrë bacën Kolë, nuk ditëm ku e dërguan, ishim mësuar se si të dalin, me dëgjuar të rrehnin, por nuk u

dëgju asgjë. U vonua nja 20 minuta, veç kur ka ardhë. Thashë çka ki? Tha ish ardhë një komision, e kishte dërguar Nazmi Juniku me na pyetë se a ju kanë keqtrajtu? Thashë, ani? Tha nuk guxojsa me folë, thojsha jo jo, i shihja ma banin me kry. Tha, dikur thashë jo sen, veç kqyrna. Kur e kam çu xhamperin, e kanë parë zi, kanë marrë shënim. Thanë kështu ju kanë bërë, a? Tha më plasi vaji nga inati. Burrë i fortë, nuk u ligë asnjë minutë, po prej inati tha më kopi vaji, thashë, qe çka na kanë ba!

I kanë marrë edhe nja dy. Mua nuk me morën, se isha deshë krejt e ju kisha kallxue çka na kanë ba, edhe kisha fol se aty ki me i shpëtue shokët, nuk është trimëri, por ki më i shpëtu të tjerët. Tani i kishin pas dërguar edhe në Prokuple, i kishin pas rrehë pak. Janë ardhë, na kanë mbledhë neve, ndër ta e kishin pas marrë Shaban Shalën, jo, Shaban Shala, i pari tani me ka ardhur ky pejani. Shaban Shalën, hyjnë, e kishin pas rrehë fort. Kur erdhi, e thirrën atje, Shaban Shala? Vinte kënde, o nuk jam more unë Shabani. Po a je i Logjës? Jo, me fal Ramadan Shala, a je ti i Logjës? Po, i Logjës!

Kur erdh, e pyetshin për emrin e nanës, e nuk iu dilte ai që e mendojshin. Emrin e babës, nuk iu dilte. Ata e kishin pas marrë Ramadan Shalën për një Ramadan Shalën e Shqipërisë, që ka qenë ish i burgosur i ikur, por jo ky Ramadani i Pejës, po tjetër, bash i Logjës.

Atë e kanë lëshuar pas katër ditëve, se e panë që nuk është ai. Ato bataret e para i hangër pa asnjë faj, se tani kallxonte o s'jam ka dal. Ani qysh të morën, i thosha unë. O ju kish pas thënë një fëmijë këtu është, ku e ka shtëpinë Ramadan Shala, qe këtu është. Janë hi, më kanë pyetë a je ti Ramadani. Thashë po. Me kanë marrë, më kanë sjellë në Pejë, e s'e disha kah janë duke më dërguar. Tash a po e din? - i thahsë. Tash po -, thoshtë. Pak e ngucsha. E lëshuan atë, e kanë sjellë atë të Pejës. Na kanë marrë krejt neve çka kemi qenë, vred i zi, krejt si futa.

Neve na patën rrehë aq fort sa, beso, nuk kishe çka me pa, veç secili model n'veti. Po çka është më interesante, kur fillonte tash hematoma mu ba ma e vjetër, ndryshonte ngjyra, do dukeshin zi, do dukeshin ngjyrë vjollce e mbylltë si patlixhoni, do dukeshin gjelbër, veç ylber n'dynja të Allahut. Të kajke me i pa, sikur shminkat e grave që i bajnë krejt lule-lule. Na krejt kënde, i kemi pasur, për besë po, edhe s'ke pas çka me këqyrë, secili ma bukuri në veti se tjetri! Të pikturuar!

-Po e thua në mënyrë figurative?

N. Haradinaj: Po ta them në mënyrë figurative, por e dinë mjekët dhe kush ka pasur hematomë, e din se qysh ka qenë. Pastaj, na kanë dërguar në Beograd, neve që kemi qenë me së shumti të lëndum, për me na shërue në spitalin qendror, të burgut qendror.

-Kush ishte prej juve më i dëmtuari, sepse është shembull Kolë Berisha, si më i vjetër?

N. Haradinaj: Ja ja! Shiko, aty nuk ka pasur konkurrencë i vjetër a i ri, as më të dëmtuar e të padëmtuar. Të gjithë kanë qenë të rrahur. Pastaj individët e përjetojnë. Ka njeri që është më i dëmtuar, por e përjeton më fort. Këta kanë qenë kingja që i kanë pas marrë, se kanë pas menduar që Jugosllavia nuk e rrehë askënd. Unë u gëzoja, me të kallxue drejt! Ju kam thënë edhe aty brenda, me ditë që ju rrehin kështu, pa ju hi edhe njëherë vullnetarisht juve se kisha lanë, se nuk kishin pas besuar kurrë se Jugosllavia i rrehë njerëzit e vet, ata që e duan bashkim-vëllaznimin. M'i patën rrehë do kësi që kanë qenë për bashkim-vëllaznim. Po, ka pasur. M'i morën do drejtor. Njërin e kishin pas marrë veç pse kish pas thanë, a din që ka qenë greva e urisë? Pasha kryet e fëmijëve nuk hangra bukë në shtëpi, veç shkova me këqyrë diçka, kish pas thanë.

U kënaqsha kur i shihja edhe ata të rrahur! Shpirti m'u kënaqke. Bile, njëri, pati thënë: "Shikoni burra! Kur e kam shti alltinë në shokë, e dilsha me TT në shokë, e kam ditur se vetëm ata që duan me Jugosllavi m'u prish, se njeri i lemë me dorë s'të ka prekë! Që me vjen mua kjo ditë, shteti im me më rreh, - e quante shtet të vetin -, unë s'kam zanë besë!" Aaaa, ju thosha, ky është shteti i bashkim-vëllaznimit. Po atje, në Beograd, e patëm një keqkuptim, se aty na banë nja 9 vetave bashkë. Dhoma e madhe, njëri s'di pse me kanë marrë, tjetri s'di as unë pse me kanë marrë. nuk kam bërë asgjë!

Aty e takova Rexhep Ismailin, njëfar Adem Salihun, drejtor i "Zastavës" këtu, ky Ekrem Belegu, edhe ai atje, po i pata do të tillë. Sadri Tafilajn, prapë aty, Xhemajl Fazliun, inxhinier në Feronikel, kuadro të lartë, njëmend intelektualë, në atë 108-shin që i kapte. Vetëm unë e shikoja vetënse ku gjendem në këtë radhë, unë intelektual i ri!

Çka me ba more! E pashë që u mërzhitën fort. Thashë, hajt t'i disponoj, të këndoj "O moj Shqipni, mos thuj marova!". Ja kam nis. Ata "O, shuj, bre djalë!". E nala. Hajt thashë ta këndoj "Lum e lum, Parti e Punës, Enver Hoxha në ballë të tribunës", veç kur çua njëri, tha "iiii, mua, sherri yt më paskan marrë në burg!". Qysh, sherri i kujt, i thashë? Tha sherri yt, se je kah e këndon Enver Hoxhën! I thashë mirë, e unë e ti kur jemi parë, këtu jemi parë së pari. Po a kemi qenë në punë bashkë, a kemi qenë në parti bashkë, a në shkollë? Më tha "ty ta kanë bërë mirë!". I thashë për këtë jam ka këndoj, por ti çka ki, dhe u ndal.

Niveli i tij intelektual ishte i lartë. I jemi ke jo bash, por mu ngja që e munjta. Aty e pata replikën e parë.

Rexhep Ismaili, profesori i nderuar, u ankua për përkthimin e asaj letërthirrjes së Isuf Karakushit, se nuk është në rregull. Erdhën neve me na marrë në pyetje. Na e sollën një bari m'u ly të gjithë. Mjeku na këqyri. Nuk na kanë rrahë gardianët, veç unë që e prishësja nga pak, por nuk më rrahën. Pyetën se kush është ka këndon? Njëri tha "ky!". Për mua. Na ishim mësuar të thoshim, kur na dvetnin se kush është kah këndon, thonim s'di, pra na të burgosurit politikë. Unë mendoja që jemi ai stili i fortë. Isha dalë vetë, kur pyeti gardiani, por ai tha shpejt "ky, valla". Më thanë pse je duke kënduar? U thashë po këndoj, se po më këndohet. Qysh, tha, në burg, e po të këndohet a? Thashë, pse, a me kajtë, a? Tha, po a po

e sheh çka të kanë ba? Epo, tash ma mirë me kajtë, a me këndue, i thashë. Tha, ani, pra, më mirë këndo, por jo me zë, mos e prish qetësinë dhe lexoje aty letrën, ku ka qenë rendi shtëpiak. Aty shkruante “me u sjellë mirë, se përndryshe merren masa”.

Shkoj poshtë. Kur shkoj, ishte ankuar. A ki ndonjë ankesë, më pyetën, se erdhën me na marrë në pyetje neve inspektorët federativë të Kosovës. Ky që kishte ardhur për të më marrë në pyetje, ishte njëfar Adem Ibishi, sot është polic në stacionin numër 1, paramendo inspektor federativ në Mitrovicë, ka qenë, një djalë i bukur në atë kohë, me do mustaqe, fliste serbisht bukur, unë s’e dita që është shqiptar. Dyshova pak në do pantallona, ka qenë njëfarë mode “Charli”, kanë qenë do pantallona në Kosovë si me hoka të imta, e përnjëmend qepeshin nëpër Pejë, krejt në modë ka qenë ajo. E këqyra njëherë, por fliste mirë serbisht, edhe nuk u prezantua hiq. Shkon atje, thotë unë kam ankesë, ky përkthim nuk është i mirë. Thotë çka nuk është mirë, se unë jam përkthyes. Profa kishte qenë përkthyes edhe prej frëngjishtes, edhe prej nja dy a tri gjuhëve. Ai për atë u ankua, se përnjëmend edhe drejtshkrimi ishte i keq, por siç thoshte ai, shqip e serbisht nuk po përputhen. Thashë, zotëri profesor, kjo sa me të sjellë ty këtu, na ka sjellë punë boll, merre me vete, na e bjen përkthimin dhe nëse dëgjoj që u ankua dikush që nuk është përkthimi i mirë, do ta shohësh çka kemi me të ba.

E t’i kishte ra pishman. A, përktheje, përktheje! Ne na ka bërë punë boll, kish pas thënë. Kjo për neve ka qenë në rregull, për ty kur t’i thërrasim tjerët. Mirë e ki, shteti nuk duhet me gabue. Tani thoshte ç’mu desh mua, por pastaj e ka përkthyer dhe e ka dërguar atje mirë. Ai ka qenë i qetë, një intelektual, ja ka marrë mendja se aty nuk u rrehshe dajak.

Ky tjetri, s’po ja përmendi emrin, kishte shkuar atje e kishte thënë se kishte qenë sefali, drejtor. Na tregonte qysh ka bërë sefa, si ai më, pejan. Edhe ta thirrën poshtë, e ky ia nis me kallxue se është veç njeri i qejfit. Ka qenë një Isa Bunjaku, ka ardhë atje, e ka pas marrë në pyetje këtë Ademin, e thoshte ishin edhe nja dy serbë e një shqiptar. Por, mua Isa Bunjaku nuk më ka marrë në pyetje.

-Prej këtyre që ishin brenda, kishte edhe akademikë, edhe të tjerë intelektualë, profesorë. Ju pyeta se cili ishte më i torturuar, apo të gjithë njëjtë?

N. Haradinaj: Jo, të gjithë ishin të njëjtë. Por, kush ka kaluar në Leskovc e në Prokuplë, këta kanë qenë më të torturuarit, se edhe në Prokuplë treguan se i kanë rrahur fort. I sollën edhe nga atje, do të thotë neve të Leskovcit na dërguan të gjithëve, i sollën edhe të burgjeve të tjera, që ishin torturuar.

-Çfarë ndodhi më tutje, mori informacione dikush prej Ministrisë së Punëve të Brendshme?

N. Haradinaj: Po, ishte ajo kur e thirri Nazmi Juniku, për atë procedurën. Ndërsa, në procedurën tjetër janë interesuar të na marrin në pyetje, sidomos, për organizimin e minatorëve, për organizimin e protestave, për organizimin e

përkrahjes që iu bë minatorëve dhe këtu ishin të interesuar të dinë se si u bë ngritja e përgjithshme popullore. Në fund të fundit, asnjëherë opinionimi më i bashkuar s'ka qenë, se sa atëherë. Çdokush, në njëfarë mënyre më nuk ruhej. Për shembull, në fshatin tonë që deri atëherë kemi nejtë me rezerva, tash u bëmë të gjithë bashkë.

-A përfunduan torturat e rrabjes?

N. Haradinaj: Po. Torturat, kur na kanë dërguar në Beograd, kanë përfunduar deri në kërcënimet poshtë, kur u merreshe në pyetje. Aty, secilin në forma të tjera e kanë marrë në pyetje. Shembull, mua më kanë marrë në pyetje. Ka qenë një Adem Ibishi, shpijun edhe tash është polic aty. Unë duke shpjeguar kështu, njëri me tha kemi me ju shkelë me tanke, jo punëtorët në grevë, atje minatorët, ata tha duke ngrënë pite, banane duke hangër më mirë se ju, se popullin e thjeshtë e shtini e rreni. A dini se keni dashtë me e rrëzue Jugosllavinë, me tanke bre kemi me ju shkelë!- na tha. Unë i thashë, serbisht, se ata e dishin që flas mirë serbisht, e shikojta atë, dhe i thashë mos është shqiptar! Thashë, shiko, jam ka du me thanë një fjalë, por vetëm shqip e di atë fjalë, jo serbisht. Veç kur ka thanë ai: thuaje! Thashë nuk e di ti, s'po e di unë, jo po e di ti, thashë gjynah. I thashë pse s'po thu që je shqiptar? Edhe nëse jam shqiptar, tha, çka? Jo, asgjë, vetëm po me vjen keq mos me guxu me kallxu që je shqiptar! I erdhi inati fort, dhe tha e di unë kur kallxoj.

Atëherë me kanë torturuar mua në aspektin psikik. “Kemi me të vra këtu, kemi me të vra atje, me na e sjell Naimin”, për vëllaun e madh! Te unë kanë tentuar bashkëpunim kundër vëllaut tim me ba. Unë me e thirrë vëllaun, ai me ardhë deri në Austri, e aty, ata thojshin, “na e dimë se si e nxajmë”. Asnjëherë nuk iu ka funksionuar. Sigurisht.

-Megjithatë, kjo periudhë përfundoi?

N. Haradinaj: Përfundoi. Ne lirohemi. Disa mbesin edhe më vonë. Ne, disa, lirohemi, vijmë në shtëpi.

-Megjithatë, në biografinë tuaj diçka shumë e veçantë është edhe pajtimi i gjaqeve. Diben themeluesit e kësaj lëvizjeje, por ju a jeni kyçur që në fillim, apo më vonë?

N. Haradinaj: Një vikend më përpara, sikur me thanë të premten, në Prishtinë, Qemajl Fetahu, Naim Mahmutaj, Hava Shala, Adem Grabovci, Mustafë Bajrami, Cenë Aliçaj kanë qenë në sallë atje ku protestonin, dhe si shembull merret letra që e lexon motra e Naim Mahmutajt, në varrimin e njërit prej Hasanmetajve, me duket që ke vra në protesta, demonstrata. Aty kërkon të bashkohemi dhe t'i lëmë hakmarrjet, mu bashku, me u ba bashkë, se po na vrapjnë, e kështu. Se ja patën nis duke thënë shqiptarët po e vrasin njëri-tjetrin për hakmarrje. Dhe ata e kishin

pasë bërë plan në Prishtinë, që do ta bëjnë grupin e pajtimit të gjaqëve. Të hënën jamë dal në Pejë, e jam takuar me Ibrahim Dreshajn. Më tha a e ke takuar Mustafën? Ibrahim Dreshajn e njoh si shok të burgut të vëllaut tim, Agronit, por pastaj u bë shok i jemi, edhe me tha a të kan lajmëruar Mustafa diçka? Në fakt, Mustafa kishte pas ardhur të premten në mbrëmje, të shtunën u pamë, nuk me tha asgjë, për të hënën e kishte pas në plan me më thanë me dalë edhe ai me mua. Unë të hënën u çova, ka qenë autobusi i 5-ve, ai ka menduar që me të 8-ve dalim bashkë, edhe me kallxon, edhe shkojmë ku e kanë lanë. Unë dola me të 5-ve, tani me Ibrahimin u takova atje, Mustafa më kishte kërkuar e nuk me kishte gjetur. Bile unë mendova pse nuk me ka treguar Mustafa dhe, mënjëherë, kam thënë se prej këtij momenti jemi bashkë.

Ja kemi nisur. U ba grupi edhe ka qenë një grup, që në fillim kemi psaur problem. Na në fillim kemi menduar ta marrim Rexhep Qosjen, e ai e ka propozuar Anton Çettën, se ka menduar se është më i përshtatshmi për kohën, por edhe që e kishte si degë të veten të studimeve, si studieuës i folklorit, madje. Kështu që tha, edhe mosha edhe të gjitha i përkasin. Atëherë kanë shkuar Myrvete Dreshaj, Hava Shala, nuk e di a ka qenë Ademi, por kanë shkuar e i kanë propozuar Anton Çettës. Anton Çetta, përpos që ka qenë në Lumbardh, në pajtime të gjaqeve, për me e qitë zyrtarisht, ky dilte në televizion, se na të shtunëve e qitshim në televizion. Gjithë javën kemi punuar na, dhe aty ku na u jepte neve premtimi se do ta falim të premten, me kamerë dhe publikisht, na premtojshim se vjen edhe Anton Çetta. Ne kemi shkuar ta marrim edhe Zekeria Canën. Na pati bërë përshtypje Zekeriaja shumë, se u sjell thjeshtë. E morëm edhe atë, E, unë, në Fakultet të Kimisë, meqë s'e kisha profesor, e kam angazhuar Xhavit Ahmetin dhe Mujë Rugovën. I kisha profesora të mitë. Po, këta dy i kam angazhuar unë, i kam zgjedhur në Fakultet të Kimisë, Xhavit Ahmetin, Mujë Rugovën. Xhavit tha unë jam shumë i zënë, po merre Mujën ose Mustafë Bacazn. Ai na ligjëronte Analitikë dhe ishte i Istogut. S'e njihja mirë, s'ia dija biografinë mirë. Mujës ia dija, sepse ai është edhe daja i Malë Morinës. Na u ka bashkuar Mal Morina, Mërvetja e ka marrë profesorin tjetër, e kemi angazhuar Mahmut Hysen dhe Agim Çavdërbashën, ky që i ka pas bërë skulpturat e Naim e Avdyl Frashërit. Këta i kemi pasë në atë ekip. Më vonë, dikur e kam pas marrë edhe këtë, për hatër të Bardh Hamzajt, se e njihja Bardhin, na patën ardhë disa gazetarë neve, bile në Prishtinë kam qenë atë ditë, se u banë disa protesta me tupana e me zhurma. Ata kanë pas thënë me çelësa, po na i thyem rregullat me auspuha, i prishëm tupanat, s'kemi pas lënë zhurëm pa ba, e nisën me na kërku policia. Me kërkonin edhe mua si një ndër organizatorët e fshatit aty.

Atëherë unë ika, shkova në ilegale në Xerxë, te shokët e mi aty. flejsha te familja e Agim Gashit, vëllait të Begzat Gashit, i cili ishte i dënuar politik. Isha i njoftuar me bacën, dajën. Ishin ata krejt veprimtarë politikë, që edhe në luftë pastaj marrin pjesë. Kemi qëndruar edhe në Radostë, te familja e Adem Krasniqit. Përndryshe, ka qenë mixha Kadri.

-Do të thotë, keni qenë pjesë kyçe?

N. Haradinaj: Të gjithë kemi qenë të burgosur politikë, të gjithë kemi qenë në iniciativën e Ganisë, të të burgosurve politikë.

- Dhe, ua atribuon pajtimin e gjaqëve të burgosurve politikë?

N. Haradinaj: Jo, jo që ua atribuoj, por është e vërtetë. Ne e kemi përcaktuar se kush me ardhë. Normalisht, edhe ai e ka pasur vullnetin a me ardhë apo jo, por Anton Çetta ka ardhur sepse e kemi thirrë ne, aksionet i kemi bërë ne, Anton Çettën e kemi nderuar ne, edhe e meriton. Anton Çetta ka qenë një zë i urtë, i butë, i popullit, që lente mbresa, sa njerëzit edhe kur na falshin, pra m'u fal gjaqet, janë kërkuar, në emër të bashkimit për luftë, në emër të asaj që mos me na u vra djemtë në demonstrata e me thanë po vritën ndërmjet veti. Me u falë gjaqet, sepse po përgatitemi me nisë luftën dhe nuk mund të nisim luftë, nëse kemi gjaqe në shtëpi. Janë falë gjaqe në emra të ndryshme, në emër të Shqipërisë. Ka njeri që ka thënë veç me ma sjell Enver Hoxhën, se kujt s'ia fali. I kemi thënë Enver Hoxhën s'mund ta sjellim, a bën vlla në emër të Enver Hoxhës, dhe e ka falë gjakun në emër të Enver Hoxhës. Kemi pasur njerëz që nuk donin të na falnin neve, e shkaut për emër të Ali Shukriut. Ish shku e ja kish falë, e kur e ka varru për së dyti, e kishte bërë edhe kumbar. Kurse kushëririt të vet, për gardh që ishte rrahë, nuk donte me ja fal rrahjen. Kemi pasur raste të ndryshme, por populli na u ka përgjegjë, ama mendoj që 80-90 për qind ishin pajtime për me u përgatitë se na duhet luftë, sepse vazhdimisht në protestat nisën e vriteshin njerëzit. Ju kultohet Ylfete Humolli. Kanë qenë vlarë shumë njerëz. Janë vlarë edhe atë ditë që na kanë marrë në izolim. Janë vlarë dy në Deçan. U vranë Muja dhe Agim Kukleci, atë ditë që na kanë arrestuar.

Kështu që kjo ka qenë një përgatitje, thjesht, për luftë. Dhe fundi që sinkronizohet me këtë është, se të burgosurit politikë kontaktojnë së pari me Ramiz Alinë për ngritjen e këtyre grupeve, që këta po folin tash shkova i pari, shkova i dyti, shkova i treti. Një grup i të burgosurve politikë kemi punuar në formimin e Rinisë Parlamentare, që e ka pas nisur Halil Matoshi, fill pas Ibrahim Rugovës.

Një ditë në Prishtinë jemi takuar me Bardh Hamzajn. Neve na duhej një përkthyes, se na erdhën disa gazetarë gjermanë. Ma ka ofruar Bujar Bukoshin. Ndërkohë, tha, a po m'i merr edhe dy shokë të mitë, Nasim, a po m'i merr këta të dy? Kanë qenë Blerim Shala dhe Halil Matoshi. Bujar Bukoshin e kam marrë, e kam ofruar afër gazetarëve dhe ai ka përkthyer të gazetarët gjermanë për misionin që i thoshim ne, për Pajtimin e Gjaqeve. I ka përkthyer edhe profesorit. Ndërsa, Halil Matoshit ja kam dhanë fjalën, edhe Muhamet Pirrakut, ja kam dhënë fjalën në Xërxë, të dyve se me tha Bardhi. Blerimi s'e di a u çu ka folë, por kryesore i kam marrë.

-Me rëndësi, ju e keni kryer misionin gjatë kësaj periudhe, po kur do ta përmbyllni një pjesë të madhe të veprimtarisë suaj?

N. Haradinaj: Pjesa ime për pajtimin e gjakeve përfundon para 1 majit, para verave të Llukës, sepse të unë del gazeta zyrtare në polici, sipas kërkohej me emër e mbiemër. Dal në faqe zyrtare të policisë dhe më raportuan disa shokë, një djalë i Gllogjanit, Sokol Zeqiraj që punonte në Rahovec, tha: “Nasim, na ka ardhur, ti je knej, ruju tash, se na ka dalë në faqe zyrtare për ato protestat në fshat!”.

I kishin marrë do djem, e unë nuk ju shkojsa. Kishin shkuar pleqtë e fshatit për të kundërshtu mos me na marrë. Nuk kishin dëgjuar. Dhe kur me kanë thënë kështu, jam përgatitur për arratisje. Kështu që unë kam qëndruar deri ditën kur, siç themi ne, i bëmë hoxhën e priftin bashkë, dhe është mbajtur takimi i faljes së gjakeve në kishën e Novosellës dhe në Zllakuqan. Në kishën e Novosellës e ka marrë fjalën i pari Ajni Ramadani, dhe atij ja kam dhanë fjalën, pikërisht jam unë që ja kam dhënë fjalën, ndërsa këtu e kanë marrë fjalën hoxhallarë të tjerë. Unë s’kam qenë aty.

Atë natë në mbrëmje unë jam përgatitur me shokët e mi, me Faton Mehmetajn, me Mustafë Bajramin, dhe shogja jeme e ka ditur. Ka ardhë, me ka përcjellë deri në Prishtinë. E kemi punu një pasaportë false në Bellacerrkë, ma kanë përgatitë familja Popaj pasaportën, e kam marrë pasaportën e mikut tim, vllaut të shoqes sime, dhe ja kemi qitë fotografinë time. Familja Popaj, pra te Halim Popaj, kanë qenë familje patriotike, që me kanë mbajtur brenda shumë, që kanë kontribuar për pajtimin e gjakeve për atë rajon. Më kujtohet, ka qenë drama “Hana prej letre”, dhe kur kemi hy, e kemi pa. Atëherë, unë jam nis për Lubjanë me atë pasaportë, dhe kemi shkuar deri në hotel Adria, në Slloveni. Aty kemi hypë në autobus, ku më kanë përcjellë dhëndrri im, Shaban Pllashniku, që i kishte rregulluar shumë sene, Mustafa dhe Fatoni. Më kanë përcjell deri në Slloveni, ku kam kaluar ilegalish dhe kam shkuar në Suedi.

-Po e përmbyllim, faktikisht, një pjesë të madhe të rrëfimit. Ne do ta gjejmë rastin që të flasim edhe për pjesën e viteve ‘90-ta, për aktivitetin atje, në lëvizje, për fillimin e njësisë guerile, për parapërgatitjen për luftën dhe sidomos për luftën në të cilën keni kontribuar shumë ju dhe familja juaj. Ju faleminderit për këtë rrëfim të gjatë “N’Demos”.

N. Haradinaj: Faleminderit për durimin e juaj, e di që është dashur të keni durim, e di që ka qenë vështirë për ju të dëgjoni, por është hera e parë e imja dhe bukur e vështirë, madje ka qenë më vështirë se sa e kam menduar.

Rrëfimi i Berat Luzhës

NËNTË VJET BURG E DHJETËRA ARRESTIME

Kur flasim për zhvillimet e viteve 80-ta e këndej, për brezat e shekullit të ri duket e pamundur dhe e paimagjinueshme se si shqiptarët u terrorizuan, u burgosën, u torturuan mizorisht nga pushteti serb. Vetëm në vitet e '80-të për shqiptarët janë dhënë mijëra vjet burg, shumë prej tyre me burg nga një dekadë e sipër, deri 15 vjet. Nganjëherë këto rrëfime të gjalla tingëllojnë si balada, por mjerisht janë të vërteta. Njëri ndër të vërtetit e këtyre viteve të rënda, pra i viteve të '70-të e '80-të, është edhe ish-i burgosuri politik, poeti dhe publicisti i shquar, Berat Luzha. Në këtë intervistë, Luzha tregon për veprimtarinë e tij politike që filloi në vitet '70, duke përfshirë angazhimin në organizata klandestine. Ai përshkruan dhunën brutale ndaj tij dhe bashkëvuajtësve, si dhe vuajtjet familjare për shkak të varfërisë. Gjithashtu, ai flet për hartimin e tezave për bashkimin e grupeve ilegale dhe kontaktet me figura të njohura si Kadri Zeka e Hydajet Hyseni. Luzha përmend arrestimin e tij të dytë dhe procesin gjyqësor që përfshinte aktivistë të njohur si Jakup Krasniqi dhe Mehmet Hajrizi. Ai përshkruan revoltën në gjykatë për shkak të mospresantimit të Hydajet Hysenit dhe trajtimin mizor të të burgosurve. Po ashtu, Luzha tregon për torturat që përjetoi, përfshirë elektroskokët në UDB-në e Ferizajt

-Është kënaqësi t'ju kemi në studio, sidomos pas botimit të këtyre dy vëllimeve të librit "Shtegtime nëpër At dhe", për të cilën është thënë se është një enciklopedi e llojit të veçantë. Prej nga kjo ide brilante?

B. Luzha: Para luftës çlirimtare të UÇK-së kam udhëtuar shumë, pothuaj nëpër të gjitha viset shqiptare, veçanërisht në Republikën e Shqipërisë. I kam vizituar pothuaj të gjitha qytetet dhe fshatrat më të mëdha e më të veçantë. Disa vjet më parë fillova të publikoj në rrjetin social Fb shkrime për qytete e fshatra të vizituara. Pasi i publikova rreth 30 shkrime, ishin kërkesat e lexuesve që ato të përmbliidhen e të botohen në një libër. Pra, vazhdova të shkruaj edhe më shumë, veçanërisht nga viti i rëndë i pandemisë 2020, kur kisha më shumë kohë. Pas gjashtë viteve të shkrimeve, vendosa t'i botojë në një libër të ndarë në dy pjesë.

-Pse e keni zgjedhur numrin 111 apo 222?

B. Luzha: Pasi libri është i një metodologjie të veçantë, zgjodha që edhe numri i shkrimeve të jetë i veçantë. Pra, kemi 111 shkrime në vëllimin e parë, 111 shkrime në vëllimin e dytë dhe 111 shkrime në vëllimin e tretë, gjithësej 333 shkrime.

-Duket që është një projekt voluminoz, po ashtu është një botim mjaft luksoz. E filloni librin me Leskovikun, aty është edhe Vërmoshi, po Konispolin nuk e pashë. I keni rënë të gjitha viseve shqiptare?

B. Luzha: Po, thuajse të gjitha viseve shqiptare. Nuk ka mbetur ndonjë vend që nuk e kam vizituar. Prandaj, vendosa që vendet e vizituara dhe që kanë karakteristika të veçanta, t'i paraqes në letër. Edhe Konispolin e ke aty.

-Ju i takoni një brez që herët ishte i orientuar politikisht në frymën atdhetare. Veprimtaria juaj fillon në vitet 80-ta apo më herët?

B. Luzha: Veprimtaria ime atdhetare ilegale ka filluar në vitet shtatëdhjeta, në vitin 1976, kur jam organizuar në Grupin Revolucionar. Më vonë, siç dihet, Grupi e ka ndërruar emrin në Grupin Marksist – Leninist dhe pastaj në Organizatën Marksiste – Leniniste (OMLK).

-Ju atëherë keni filluar punën në "Rilindje"? Kyja e parë në Grup përmes kujt është bërë? Si u njohët me Hydajet Hysenin, konkretisht me organizatën të cilën e drejtonin Mehmet Hajrizi, Hydajet Hyseni, Kadri Zeka, Jakup Krasniqi etj?

B. Luzha: Në "Rilindje" jam pranuar në shkurt të vitit 1976. Në grupin e gazetarëve të pranuar atë vit ishte edhe Hydajet Hyseni, i cili kishte qenë i organizuar në Grupin Revolucionar. Që në fillim jemi shoqëruar veçanërisht me të dhe ky shoqërim ka sjellë edhe përfshirjen time në Grup. Gjatë veprimtarisë ilegale pastaj jam njohur edhe me Kadri Zekën, Mehmet Hajrizin, Jakup Krasniqin e të tjerë.

-E keni njohur nga afër, e keni takuar ndonjëherë Kadriun?

B. Luzha: Është interesant se Kadriun e kam takuar disa herë, madje kam shkuar edhe aty ku banonte bashkë me Hydajetin, por nuk kam qenë i organizuar me të dhe nuk e kam ditur se edhe ai ishte i organizuar. Hydajeti vazhdimisht ma paraqiste Kadriun si një shok të mirë, por që nuk bënte pjesë në grupin tonë, kurse unë dyshoja se ai megjithatë ishte shok i grupit.

Pasi Kadriu ishte arratisur në Zvicër, ku zhvillonte veprimtari me mërgatën shqiptare, Komiteti Drejtues i OMLK-së, në tetor të vitit 1981, më ka dërguar me detyrë në Zvicër për ta takuar Kadri Zekën.

-Si e gjetët “Rilindjen” në atë kohë? Ka qenë privilegj të ishit pjesë e “Rilindjes” në vitet 70-ta?

B. Luzha: Sigurisht se ishte një privilegj të gjendesha në redaksinë e gazetës së vetme të përditshme shqipe në ish-Jugosllavi. Aty ishte e përqendruar një pjesë e konsiderueshme e elitës intelektuale të Kosovës dhe viseve shqiptare në Jugosllavi. Kur jemi pranuar, gazeta ende botohej në ndërtesën e vjetër, e cila më herët kishte shërbyer si burg, ku ishin mbajtur shumë atdhetarë shqiptarë. Nuk ka qenë lehtë për mua të punoja në “Rilindje”, i ardhur nga një fshat i largët dhe i izoluar e pa përvojë në gazetari.

-Kur shpërthyen demonstratat e vitit 1981, ju ishit pjesëmarrës, por edhe i arrestuar?

B. Luzha: Kam marrë pjesë në demonstratat e 1 e 2 prillit në Prishtinë. Në pasditën e 2 prillit, pas përfundimit të demonstratës, kur po shkoja në banesën e Hydajetit në Kodrën e Trimave, më ka zënë në rrugë një njësit i milicisë speciale, e ardhur nga Beogradi. Gjatë kontrollimit nëpër trup, ma gjetën një revole, që e kisha me vete. Pasi një rrahje brutale, kur më godisnin thuaja përnjëherë dhjetra milicë të egërsuar. Pastaj më kanë dorëzuar në Sekretariatit e Punëve të Brendshme në Prishtinë. Në qelinë e Sekretariatit, ku e bëmë natën e parë, ishin edhe rreth 15 të arrestuar të asaj dite. Në mesin e të arrestuarve ishin edhe dy persona tjerë që ishin zënë me revole.

-Po pastaj, si u bë me ty?

B. Luzha: Kur më dërguan në Sekretariat, më kontrolluan edhe njëherë në trup dhe m'i morën gjërat personale që i kisha nëpër xhepa. Nga gjërat personale kurrë më nuk ma kthyen letërnjoftimin dhe një orë dore digjitale, që e kisha dhuratë nga Kadri Zeka. Një nëpunës apo çka ishte në atë zyrë, me emrin Bajram Gorani, pa asnjë shkak u ngrit nga vendi i tij i punës dhe më goditi disa herë me shuplaka, duke u çjerrë: - Ti po do me e prishë Jugosllavinë, he ty...! Pas lufte kam lexuar që ai punonte në administratën e UNMIK-ut në Prishtinë, po kurrë nuk e kam parë.

-Ju dërguan në burgun hetues, po pastaj si u zhvillua situata rreth teje?

B. Luzha: Dhjetë ditët e para nuk më morën fare në pyetje. Isha njeri “i humbur”. Nuk kishin ditur ku ndodhesha as organet e UDB-ës dhe as familja ime, e brengosur tepër shumë për fatin tim. Prindi im 75-vjeçar kishte bërë shumë përpjekje për të mësuar nëse isha gjallë apo i vdekur. Ai kishte shkuar edhe në organet e shtetit në Kaçanik e Ferizaj për të pyetur për fatin tim, por askund përgjigje nuk kishte marrë. Madje, Sekretariati për Punë të Brendshme kishte lëshuar një fletëkërkim për mua. Pas 10 dite në lokalet e UDB-së në Prishtinë, për të më marrë në pyetje, kanë ardhur inspektorët nga Kaçaniku e Ferizaj; Halit Loku, Adem Ibrahimimi dhe Adem Ymeri. Fjala e parë e Halitit ishte: O Berat, ku je bre burrë, të kemi lypë për qielli e të gjetëm në burg. Dhe, kanë filluar torturat disaorëshe fizike e psikike, duke kërkuar t’ua tregoj grupin ilegal të cilit i takoja.

-Cila ishte akuza? Sa ju dënuan?

B. Luzha: M’u hapën hetimet me akuzën më të rëndë, për vrasje. Thuhej se në demonstratën e 2 prillit ishin vrarë dy milicë. Pasi më ishte zënë edhe revolja, dyshimi për vrasje, sipas tyre, ishte krejtësisht i bazuar. Ekspertiza e revoles kishte rezultuar e pastër dhe e papërdorur, ndaj akuza për vrasje, pas disa ditëve, është tërhequr dhe zëvendësuar me akuzën: “pjesëmarrje në grupin që kryen vepra penale”, sipas nenit 30 të Ligjit Penal të Kosovës. Në mungesë të fakteve edhe kjo akuzë ka rënë. Në fund, dy muajt e kaluar në burg i llogaritën si dënim për kundërvajtje për mbajtje të armës pa leje. Ditën e lirimit më dërguan në Gjykatën për Kundërvajtje në Prishtinë, ku gjykatësi Ramadan Jashari, i cili tha se ishte nga Prekazi, duke ma shqiptimin dymujor, më uroj lirimimin nga burgu. Kur dola, te dera e burgut takova të atin tim plak, që kishte ardhë për të më vizituar, pa e ditur se atë ditë do të lirohesha.

-Derisa ishit në burg, çka ishte vendosur për ty në gazetën “Rilindja”, ku punoje?

B. Luzha: Ishte mbajtur një mbledhje e kolektivit, ku drejtori i Përgjithshëm i “Rilindjes”, Rexhep Zogaj, u ishte drejtuar punëtorëve edhe me fjalët: “Hajde, folni, se edhe këtu mund të ket Berata tjerë”! Në atë mbledhje më kishin pezulluar nga puna, bashkë edhe me një punëtor tjetër të Redaksisë. Megjithatë, Rexhep Zogajn e kam respektuar dhe jam i bindur se ka qenë njeri i mirë e atdhetar, të cilin, pas pak kohe, edhe atë e shkarkuan nga detyra.

Pasi u liruat, çka u bë me ty? A u kthyet në punë në “Rilindje”?

B. Luzha: U paraqita në punë, po nuk më lejohej të punoja. Ishte formuar një Komision Disiplinor, që e kryesonte Jusuf Buxhovi, i cili duhej të vendoste për mua dhe për një punëtor tjetër të Redaksisë. Pasi e tregova historinë e arrestimit tim, komisioni vendosi që unë të kthehem në punë. Derisa edhe kryeredaktori Maksut Shehu, i sapo kthyer nga Nju-Jorku, ku ishte korrespondent i gazetës, më tha se s’ka problem kthimi im në punë, drejtori i Përgjithshëm, që ato ditë kishte

ardhur si përforcim në “Rilindje”, Asllan Fazlia, nuk më lejonte të punoja. Një ditë më thirri në zyrë për t’u njohur me “veprën” time kur në fund, mes tjerash, më tha: - “Me u zanë ti në ditën e demonstratës me revole në brez, ty nuk të lanë as Drini”! Pastaj, më tha se duhet të paraqitesha për çdo ditë në Redaksi te sekretari, por tash për tash nuk do të punosh.

-Dhe, ju vazhduat të paraqiteshit te sekretari për çdo ditë?

B. Luzha: U paraqita disa ditë, pastaj nuk paraqitesha fare. Nuk i interesonte as sekretarit dhe askujt tjetër nëse unë paraqitesha apo jo në punë.

-Cilat ishin Tezat për Frontin për Republikën e Kosovës? Nga ku buronin ato?

B. Luzha: Në demonstratat e pranverës të vitit 1981 morën pjesë ose u solidarizuan me to të gjitha shtresat e shoqërisë dhe ato jehuan fuqishëm në të gjitha trojet shqiptare dhe në mërgatë. Komiteti Drejtues i OMLK-së vlerësoi, pos tjerash, se në demonstrata kishin dorë shumë grupe ilegale, ndaj ishte bërë imperativ bashkimi i tyre në një front të gjerë. Për t’iu përgjigjur kësaj detyre se pari duhej hartuar një platformë politike mbi të cilën do të bashkoheshin grupet në një Front. KD e hartoi këtë platformë, e quajtur “Tezat për Frontin për Republikën e Kosovës” dhe në verën e vitit 1981 e shpërndau te anëtarësia e saj dhe në mërgatë.

-Këto teza janë bërë në Prishtinë, Gjermani apo Zvicër.

B. Luzha: Janë bërë në Prishtinë nga Komiteti Drejtues, më konkretisht nga dy krerët e Organizatës, Mehmet Hajrizi e Hydajet Hyseni.

-A u bënë përpjekje për bashkimin e grupeve ilegale?

B. Luzha: Në zbatim të Tezave për Frontin për Republikën e Kosovës, OMLK filloi aktivitetin për bashkimin e grupeve ilegale. Unë kisha rënë në kontakt me grupin e vëllezërve Xhemali nga Komogllava, me të cilët zhvilluam disa takime në Prishtinë dhe u pajtuam, në parim, për bashkim. Bashkimi formal mbeti të organizohej në një kohë tjetër, kur do të kontaktohej edhe me grupe tjera. Pasi na kishin rënë në dorë disa materiale të PKMLSHJ-së, bëmë përpjekje për një takim edhe me këtë grup, por ata nuk dolën në vendin dhe në orën e caktuar. Nga ana tjetër, në mërgatë Kadri Zeka kishte rënë në kontakt me krerët e grupeve ilegale, Jusuf Gërvalla e Ibrahim Kelmendi. Në tetor të vitit 1981 Komiteti Drejtues më ka dërguar në Zvicër, te Kadri Zeka, në funksion të bashkimit të grupeve ilegale.

-Cilat ishin detyrat tuaja që shkruat në Zvicër për ta takuar Kadri Zekën?

B. Luzha: Kadri Zeka, bashkë me Bardhosh Gërvallën, kishin udhëtuar nga Zvicra në Stamboll për t’i takuar krerët e grupeve që qëndronin në Turqi, Sabri

Novosellën e Avdullah Prapashticën. Detyra ime ishte të informohem nga Kadriu për rrjedhën dhe rezultatin e atij takimi të mbajtur në Stamboll me qëllim të bashkimit të grupeve.

- A ishin marrë vesh për bashkimin e grupeve?

B. Luzha: Kishte pas disa kundërthënie e kundërshtime dhe ndonjë pëlqim i pritur nuk kishte ndodhur.

-A ishte i mllëfoshur Kadriu? Ka spekulime se deri në natën tragjike të 17 janarit, kur edhe janë takuar për t'i bashkuar organizatat, ka pasur mospajtime mes Zvicrës e Gjermanisë dhe Gjermanisë e Stambollit.

B. Luzha: Jo, nuk ka pasur mospajtime e as hidhërime mes Kadriut e Jusufit, siç është spekuluar. Përkundrazi! Sipas Kadriut, Jusufi mbetej me disponim të plotë për bashkim. Jusufi i kishte premtuar Kadriut se procesi i bashkimit do të vazhdojë, pavarësisht qëndrimeve të ardhura nga Stambolli, por që duhet pritur një kohë, sa të ftohen gjakërat. Ju e dini se bashkimi është bërë më 17 janar 1982.

-Mendon që këto grupe janë bashkuar atë natë?

B. Luzha: Në bazë të optimizmit që shfaqte Kadriu, jam i bindur se më 17 janar është marrë qëndrim apo vendim përfundimtar për bashkimin e organizatave. Takimi i asaj nate nuk kishte pse të bëhej po të mos ishte çështja e bashkimit.

-Kur ndodhi arrestimi i dytë? A ishte kjo burgosje me pasoja të mëdha?

B. Luzha: Arrestimi im i dytë ndodhi më 19 dhjetor 1981. Këtë herë u arrestua pothuaj e tërë organizata, gjithësej 35 veprimtarë në Prishtinë dhe 16 në Gjiilan.

-Cila ishte akuzë?

B. Luzha: Bashkim për veprimtari armiqësore, cënim i integritetit territorial të RSFJ etj.

-Regjia do të na paraqes në ekran një fotografi tuajen dhe të bashkëveprimtarëve tuaj në gjyqin e Gjykatës së Qarkut të Prishtinës, të cilën dua ta komentojmë së bashku. Nga ana e djathtë, ky këtu është?

B. Luzha: Jakup Krasniqi. Jakupi ishte i akuzuari i dytë, pas Hydajet Hysenit, por Hydajetin nuk e sollën në gjykim me arsyetimin se ishte i sëmurë!

-Domethënë në këtë foto nuk shihet Hydajeti. Vërtet ishte i sëmurë?

B. Luzha: Nga torturat që kishte pësuar në hetime, gjendja e tij shëndetësore ishte përkeqësuar shumë. Kur nuk e sollën në gjykim, kemi dyshuar se e kanë vrarë, ndaj kemi protestuar në sallën e gjyqimit. U ngritëm të gjithë në këmbë, kemi bërë titur se nuk e pranojmë këtë gjyq, kemi kërkuar që Hydajeti t'i bashkohet

grupit, të sillet në gjykim. Krijua një atmosferë revolte, sa ishte bërë i pamundur vazhdimi i gjykimit. Kështu, ende pa filluar procesi i gjykimit, na kthyen në qelitë e Burgut të Qarkut. Pasdite na morën në gjykim një nga një.

-Këtu është Mehmet Hajrizi, apo?

B. Luzha: Po. Në fakt Mehmet Hajrizi ka qenë kryetar i grupit.

-Ky, i treti është Gani...?

B. Luzha: Gani Sylja, tash i ndjerë.

-Ky tjetri?

B. Luzha: Ky është Nezir Myrtaj.

-Dhe ju jeni këtu, në skaj.

B. Luzha: Po. Kjo pra është radha e parë, përndryshe të gjithë anëtarë të Komitetit Drejtues.

-Më intereson të di, sepse vonë e kam kuptuar që pjesë e kësaj organizate ka qenë edhe Jakup Krasniqi. Si jeni njohur me Jakup Krasniqin? Ai sot është në Hagë dhe meriton të dimë se cila ka qenë qëndrueshmëria e tij, çfarë veprimtari ka qenë. Pak kush nga brezat e rinj e dinë se ai ishte i dënuar me dënim maksimal?

B. Luzha: Kur e kam njohur, Jakupi ishte profesor i historisë në gjimnazin e Skënderaj. Në organizatë ishte anëtar i Komitetit Drejtues. Në vitin 1981 është dënuar dy herë, herën e parë i akuzuar për organizimin e demonstratave në Drenas dhe herën e dytë si pjesëtar i organizatës ilegale. Me bashkimin e veprave është dënuar me 15 vjet burg, nga të cilat i ka mbajtur mbi 10 vjet. Me Jakupin kam bashkëvepruar në organizatë.

-A jeni takuar në burg me Jakup Krasniqin, a keni komunikuar, a keni pasë mundësi të komunikoni me të?

B. Luzha: Nuk kam qëndruar me Jakupin në asnjë burg. Na ka rastis të komunikojmë përmes murit, pasi ishim në qeli fqinje në Burgun e Qarkut të Prishtinës pasi e kishin kthyer nga Burgu i Gospiqit në Kroaci. Në burg komunikoni me në disa forma, si me vënjën e veshit në murë, me trokitje në murë, përmes dritareve etj. Fillimisht Jakupin e kishin dërguar në Burgun e Gospiqit dhe kur është zbuluar organizata, e kanë kthyer në Prishtinë. Jakupi më ka treguar se si janë trajtuar të burgosurit shqiptarë që janë dërguar në Gospiq. Sapo kemi zbritur nga autobusi, tregonte Jakupi, të burgosurit politikë shqiptarë ishin pritur me rrahje mizore dhe trajtim të egër e jonjerëzor.

-Duke qenë se në këtë fotografi i kemi pesë figurat kryesore të Organizatës, plus Hydajet Hyseni, që mungon dhe të akuzuarit tjerë, cili prej jush ka qenë më i torturuar?

B. Luzha: Padyshim, Hydajeti ka qenë më i torturuar nga të gjithë. Prandaj ishte i sëmure dhe s'ka mundur të merrte pjesë në gjykim.

-Flitet edhe për burgje të fshehta. Çfarë kanë qenë këto burgje të fshehta? Kush është dërguar nëpër burgjet e fshehta?

B. Luzha: Nuk kanë qenë burgje, kanë qenë shtëpi apo pushimore të UDB-së ku i kanë dërguar për hetime personat e caktuar, kryesisht njerëz që kryejnë krime të rënda. Nëpër këso burgjesh e kanë trajtuar Hydajetin.

-Të kujt ishin ato, të UDB-ës apo të KOS-it?

B. Luzha: Ishin rezidenca të UDB-ës. Njëra prej tyre ishte afër Goleshit, në pyllin e Blinajës. Është përdorur edhe si shtëpi e gjuetisë.

-Më intereson diçka e veçantë. Gjatë kohës kur keni qenë në burg, jeni takuar edhe me figura të qëndrueshme të asaj pjese të historisë. A ju ka mbetur diçka në kujtesë, diçka e veçantë, ndonjë rast specifik, qoftë i mbijetesës nga torturat, qoftë i rezistencës, qoftë tejkalim i situatës së vështirë?

B. Luzha: Ka pasë raste kur të burgosurit shqiptarë janë sulmuar nga të burgosurit – kriminelë serbë. Ka pas edhe rrahje kolektive mes të burgosurve shqiptarë dhe atyre serbë. Pastaj, ishin torturat nga organet e burgut. Raste tjera kanë qenë kur në qeli me të burgosur shqiptarë, me qëllim të provokimit e të sulmit tinëzar, kanë futur njerëz të dënuar për vepra të rënda kriminale. Kështu ka ndodhur me mua, kështu ka ndodhur me Sylë Mujën e të tjerë.

-Kanë futur nëpër qeli ku qëndronit ju edhe të burgosur provokativ serbë?

B. Luzha: Të burgosur serbë, kriminel në za, godisnin tinëzisht, sigurisht me detyra nga organet e Burgut apo të UDB-ës. Në momentin kur më goditi tinëzisht krimineli, është hapur dera nga gardiani. Ky fakt tregon për skenar të caktuar.

-Kur ishte momenti kur jeni torturuar më shumë, pasi nuk ka vit që nuk jeni arrestuar? Cili ka qenë momenti kur jeni torturuar dhe keni thënë: - Tani më erdhi fundi!?

B. Luzha: Në vitin 1995 jam arrestuar dhe torturuar shumë, madje edhe me elektroskop, deri në alivanosje në UDB-në e Ferizajt. Pas dy ditëve me tortura më transferuan në Gjilan, ku vazhduan torturat e rënda. Më kërcënonin se tash, gjatë natës, do të më dërgonin në kufirin me R. e Shqipërisë dhe atje do të më vrasin. Jo ndoshta në kufi, po me të vërtetë përgatiteshin të më dërgonin diku në mal, si një formë presioni që unë t'u tregoja çdo gjë që ata kërkonin. Në momentin e fundit nuk kishin mundur ta siguronin një makinë transporti dhe plani i tyre u dështoi. Se ishte një skenar i vërtetë, tregon fakti se edhe disa të burgosur tjerë, të arrestuar në Kaçanik, i kishin nxjerrë në mal duke i kërcënuar vazhdimisht se do t'i vrasin.

Ky ishte regjimi antishqiptar, diktatorial e kriminal i Serbosllavisë.

-Ju disa herë keni qenë i arrestuar, sidomos gjatë arrestimit të dytë, kur keni marrë dënimin maksimal. Keni qenë i dënuar mbi 10 vjet burg, apo jo?

B. Luzha: Kam qenë i dënuar me 12 vjet burg, i kam mbajtur nëntë vjet. Në vitin 1990 janë bërë dy herë amnisti, për 1 Maj dhe për 29 Nëntor, nga të cilat përfitova tri vjet.

-Duket i veçantë rasti juaj. Kur jeni burgosur prindërit tuaj ishin në moshë të shtyrë, ndërsa kishit pak vjet në martesë. Sa fëmijë i keni lënë në shtëpi?

B. Luzha: Në shpi i kam lënë dy prindërit me nga rreth 75 vjet, nusen e re, katër fëmijë të vegjël shtatë vjet e më poshtë dhe një fëmijë ende të palindur.

-Në momentin që u dënuat, cili ishte takimi i parë me nusen tuaj, e cila kishte shtatë – tetë vjet martesë? A ju tha diçka që nuk e harroni dot? Ju a kishi ndonjë pendesë nga ana juaj?

B. Luzha: Jo, mua më ka ardhë shumë keq për vujtjet e saj të jashtëzakonshme, për shkak se është kujdesur për fëmijët, për pleqtë, po edhe të punojë në fushë për ta mbajtur familjen.

-Ka një moment, kur ju thoni që pasi keni hyrë në burg, ju ka lindë një vajzë. Kur e keni parë vajzën për herë të parë, sa kohë pas lindjes?

B. Luzha: Pas një jave ma sollën vajzën gjatë vizitës në Burgun e Qarkut në Prishtinë. Nuk di nëse e keni parë si është rrjeta ku mbaheshin vizitat, një rrjetë e dendur, ku fytyra e tjetrit shihet e ndarë në shumë pjesë. Ishte ati plak që i tha gardianit që unë ta përqafoj fëmijën. Gruaja u nis ta kalonte derën të ma sillte fëmijën, por shpejt reagoi UDB-ashi, që e përgjonte bisedën dhe e ndaloi gruan të ma jepte fëmijën.

-Ju e keni mbajtur burgun, pjesën më të madhe, në Nish, apo jo?

B. Luzha: Pas hetimeve dhe gjykimit në Kosovë, të burgosurit politikë zakonisht i shpërndanin nëpër burgjet e Jugosllavisë. Në Nish kam qëndruar nga gushti i vitit 1993 deri në vitin 1990, rreth shtatë vjet.

-Një dimër ka qenë shumë i vështirë, askush nga familjarët e shokëve tuaj të burgut nuk ka shkuar ato ditë në vizitë. Vetëm ati juaj, Selmani, në një temperaturë shumë të ulët, edhe pse në moshë të shtyrë, ju ka vizituar.

B. Luzha: Temperatura ka qenë diku rreth - 28 gradë, plus ka pas edhe borë të madhe. Ditën kur e kishim vizitën askush nga familjarët e të burgosurve tjerë nga Kosova nuk kishin ardhur. Vetëm ati im ishte ngritur dhe, përkundër lutjeve të familjarëve të mos udhëtonte në atë të ftohtë, ishte nisur. Dikund e takon një

person të njofshëm, i cili i bashkangjitet, që mos ta lente vetë gjatë udhëtimit. Dhe, ka ardhë pas peripecive të shumta e të mundimshme.

-Nëpër burgje zakonisht protestohet përmes shpalljes së grevës së urisë apo refuzimit të ushqimit. A ka pasur raste kur keni mbajtur grevë dhe keni protestuar edhe për rastet e torturave ndaj të burgosurve tjerë?

B. Luzha: Një muaj kam mbajtur burg në Burgun e Qarkut të Mitrovicës. Një mëngjes në atë burg kemi dëgjuar zhurmë dhe zëra rënkimi të një vajze në katin përdhes, ku ishin të vendosura femrat. Dukej se një vajzë e burgosur po torturohej nga gardianët e burgut. Menjëherë vendosëm të bëjmë grevë urie, ta refuzojmë drekën. Për ta thyer grevën, disa të burgosur i transferuan nëpër burgje tjera hetuese, ndërsa mua më kthyen në Prishtinë. Edhe në Prishtinë e vazhdoja grevën, duke i refuzuar racionet edhe tri ditë tjera. Në lokalet e burgut kishte ardhur Enver Nimani, zv.sekretar i Sekretariatit për Jurisprudencë të Kosovës. Më pyeti për grevën në Mitrovicë dhe shtoi, - Po në Prishtinë pse nuk e ke marrë ushqimin? I thashë se edhe këtu ka probleme të mëdha, se këtu njerëzit janë përherë të uritur, me një gjysmë buke në ditë nuk jetohej, nuk del as për një racion e jo më për tërë ditën. Më tha, ndale grevën, unë do të interesohem personalisht për këtë problem. Të nesërmen buka është shpërndarë në atë mënyrë sa të burgosurit kanë mundur të marrin bukë sa kanë dashur, pa kufizime.

-Kush ka qenë vajza të cilën e keni dëgjuar duke u torturuar?

B. Luzha: Nuk e di saktë. Është thënë se ishte Gjyle Krasniqi, të cilën, për trimërinë e saj, e quanin Shota e Kosovës apo Shota e Llapit.

-Ajo që më ka bërë përshtypje nga një letër që i keni dërgoni familjes, keni shkruar: "bukë paska mjaftueshëm".

B. Luzha: Siç e thashë, në Prishtinë buka ishte e pamjaftueshme, ndaj ndiheshim të vuajtur edhe nga uria. Kur më transferuan nga Burgu i Prishtinës në Burgun e Mitrovicës, buka ishte e mjaftueshme. Familja e kishte kuptuar se në Burgun e Prishtinës nuk kishte bukë të mjaftueshme, ndaj u kam treguar se në Mitrovicë bukë kishte mjaft.

-Ndërkohë, ju citoj prej letrave tuaja. Në vitin 1982 i keni shkruar familjes: "Letra prej juve nuk kam marrë që tre muaj, ndërsa unë po ju shkruaj më shpesh. Nuk e di a po ju vijnë". Tre muaj pa komunikuar me familjen? Çfarë ndodhte me letrat që i dërgonit familjes?

B. Luzha: Pos vizitave që kishim, ne mund t'i shkruanim familjes edhe letra. Kishim të drejtë t'i shkruanim familjes një herë në javë. Mirëpo, shpeshherë ato mbeteshin në rrugë, humbnin diku. Letrat nuk kishim të drejt t'i mbyllnim, ndaj dorëzoheshin në zarf të hapur, sepse i nënshtroheshin censurës. Ato letra që mbërrinin në fshat, postieri nuk i shpërndante, por i dorëzonte në zyrën e arsimtarëve të shkollës, ku mund të qëndronin me ditë e me javë apo të humbnin

krejt. Madje, letrat bëheshin pre për lexim e keqpërdorim nga njerëz kureshtarë.

-Meqë u përmend shkolla, kemi dëgjuar që gjatë burgosjes suaj për nëntë vjet, si në balada, edhe familja juaj ka pësuar diferencim apo izolim. Ajo që më ka bërë përshtypje është që edhe fëmijët tuaj janë trajtuar, madje edhe nga arsimtarët! A është e vërtetë kjo? Çka ka ndodhur?

B. Luzha: Në njëfarë mënyre edhe fëmijën tim e kanë diferencuar, duke mos e angazhuar në mësim, në ndonjë rast edhe duke e rrahur pa arsye.

-Edhe e kanë rrahur pa arsye?

B. Luzha: Ka ndodhë në një rast, kur fëmija im tetëvjeçar, i klasës së dytë fillore, i është drejtuar mësuesit të vet për diçka, ndërsa mësuesi pa e pyetur fare i ka rënë dhe e ka rrëzuar përtokë, të alivanosur. Pastaj, fëmijët e mi nuk i kanë angazhuar në mësim si të tjerët. Nga fëmijët tjerë janë bullizuar, se atin e kanë në burg.

-Një rast tjetër, madje nga stafi i shkollës, vajzës suaj ia kanë dërguar xhamperin në mënyrë specifike në shtëpi.

B. Luzha: Po, rasti i vajzës tjetër. Kur ka luajtur te shkolla me fëmijë, e ka lënë xhamperin në oborr dhe e ka harruar kur është kthyer në shtëpi. Një korier shkolle e ka marrë xhemperin në majen e shkopit dhe, pa e prekë me dorë e ka sjellë në shtëpi. Sepse, xhemperi i ka pas ngjyrat kuq e zi. Kur e ka dorëzuar, ka thënë: - Merrne dhe kurrë ma mos ia veshni.

- Atë kohë, jo një herë, keni mbajtur greva urie edhe në Burgun e Nishit. Cilën grevë do ta veçonit dhe cila ishte arsyeja që keni bërë grevë?

B. Luzha: Më 11 mars 1984 ishte trevjetori i Pranverës Shqiptare '81. Ne ishim të vendosur në Burgun e Nishit, në "paralelen me mbikëqyrje të shtuar". Vendosëm ta shënojmë këtë datë historike me grevë urie, duke kërkuar edhe kthimin tonë në burgjet e Kosovës. Na vinin lajme nga familjarët se ka përfunduar ndërtimi i Burgut të Dubravës dhe ne mezi pritnim të hapet ai burg dhe ne të kthehemi në Kosovë e ta mbajmë burgun në Dubravë. U morëm vesh me të burgosurit shqiptarë përmes mureve e të dritareve dhe të gjithë, sa ishim, me përjashtime të vogla e me leje, e refuzuam ushqimin e mëngjesit. Të gjithëve na kanë zbritur nëpër birucat e bodrumit të burgut duke na rrahur tmerrësisht. Atë vit kemi bërë tre muaj rresht grevë.

-Pas nëntë viteve burg në vitet tetëdhjeta, si e gjetët Kosovën, si ishte skena politike, si ishte imazhi i Kosovës para syve të një të burgosuri?

B. Luzha: Kishte disa ndryshime në opinion, ishte një klimë tjetër politike. Tash mund të flitshim më sh lirë, mund të takoheshim më shumë me njerëz. Derisa më herët edhe fëmijët e mi, edhe im at diferencuhej e izolohej për shkakun tim pse isha në burg, tash vinin të më takonin qindra njerëz në ditë. Rreth dy muaj oda

ime ka qenë e mbushur me njerëz që vinin për të më takuar pas lirimit nga burgu. Por, ujku e kishte ndërruar ngjyrën, por jo edhe hujin. Tash shovinizmi serb ishte qartur edhe më shumë.

-Dhe sikur të mos mjaftonte kaq, ju pikërisht në vitet nëntëdhjeta shumë herë jeni arrestuar. A ka ndodhur ndonjëherë të jeni torturuar para fëmijëve, para familjes?

B. Luzha: Gjatë viteve të 90-ta kam pasur mbi dhjetë arrestime në shtëpi dhe gjatë veprimtarisë sime kulturore e politike. Në shtëpi, para familjes nuk ka ndodhur të më torturonin në çfarëdo mënyre. Mjaft ishte që m'i lidhnin duart, ma kontrollonin shtëpinë e m'i merrnin librat, shënimet, poezitë. Kur më kontrolluan njëherë, im at ishte i sëmurë, i shtrirë në shtrat. U thashë se nëse më vdes ati, ka vdekur nga ju. Atëherë më kërcënuan fort, me shumë bërtima.

-Pas lirimit nga burgu ju keni pasur edhe probleme shëndetësore. A ishin ato pasojë nga torturat nëpër burgje? Keni udhëtuar për trajtim shëndetësor në R. e Shqipërisë. A ishte kjo bera e parë që shkua në Republikën e Shqipërisë?

B. Luzha: Një problem shëndetësor, që më ka munduar pastaj tërë jetën, ishte një plagë në torturën gjatë arrestimit më 2 prill 1981. Pasi u pajisa me pasaportë, me ndihmën e shokëve, në nëntor të vitit 1992, udhëtova për herë të parë në R. e Shqipërisë, në Tiranë, ku u shtrova në spital. Të theksoj se në spital në Tiranë jam trajtuar jashtëzakonisht mirë, veçanërisht nga mjeku im, Dr. Mustafa Xhani, djali i Baba Faja Marteneshit. Gjatë shërimit në spital kam pas vizita nga persona të shumtë nga Tirana, por edhe nga Kosova, në mesin e të cilëve më ka vizituar Adem Jashari, i shoqëruar nga Jakup Nura e Ramiz Lladroci.

-Keni shkua ndonjëherë në mënyrë klandestine në R. e Shqipërisë?

B. Luzha: Po, në vitin 1996! UDB-a në Kaçanik ma kishte kërkuar t'ua dorëzoj pasaportën. Nuk ua dorëzova, por e dogja. Kisha nevojë të shkoja përsëri në Tiranë, por si të shkoja pa pasaportë. Ishte tetori i vitit 1996. Nga Prishtina në Tiranë çdo ditë qarkullonte një autobus. Më thanë se kufiri mund të kalohet lehtë në mënyrë klandestine. Me atë autobus udhëtonte edhe një delegacion i BSPK-së, në krye me kryetarin, Hajrullah Gorani. Pasi në BSPK atëherë mbaja pozitën e nënkryetarit të Kuvendit të BSPK-së, iu bashkangjita delegacionit. Prej autobusit më duhej të zbrisja në Tuz për ta marrë një taksì që do të më shoqëronte deri përtej kufirit. Ishte errësira e pas mesit të natës. Duke ecur vijës hekurudhore, paralelisht me rrugën magjistrale, na ndali ushtari serb. Mezi na liroi një orë më vonë, pasi i dhashë pak para. Sapo kaluam kufirin, na ndalën dy ushtarë shqiptarë, njëri nga të cilët paraqitej si oficer dhe sillej shumë keq me ne. Madje na dërgoi në postkomandë.

-Prapë të ndaluan ata të Shqipërisë? Çfarë ndodhi tash?

B. Luzha: Nga jashtë erdhi në postkomandë një person, një mafi e kufirit. Ai më mori pa lejen e oficerit dhe më dërgoi te autobusi, që më priste në një vend të caktuar. Oficeri as nuk guxoi as t'i bëzante këtij mafiozi, i cili më shpëtoi nga paraburgimi.

-A u zhgënjyet nga Shqipëria e idealeve tuaja, nga Shqipëria që e keni ëndërruar?

B. Luzha: Jo, nuk jam zhgënjyer. Shqipërinë e dua dhe e kam dashur e ëndërruar gjithnjë, edhe kur nuk e kam parë, edhe kur ka kaluar nëpër kriza të vështira. Sido që të jetë, Shqipëria është vendi im, është pjesa më e madhe e Athdeut tim, është shpirti im.

-Z. Luzha, nëse mundeni në mënyrë telegrafike ta përmbledhim veprimtarinë tuaj në kohën e luftës. Kur i jeni bashkuar Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe si i themeluar mediet e luftës, agjencinë "Kosovapress" dhe radion "Kosova e Lirë"? Cilat ishin sfidat që ju dolën përballë?

B. Luzha: Pasi i shpëtova një arrestimi dhe pas një qëndrimi dhjetëditor në ilegalitet në Prishtinë, në korrik të vitit 1998, rruga e vetme që më kishte mbetur ishte ajo drejt Drenicës. Nga Prishtina në Drenicë shkonte një kombibus i vjetër dhe i kamufluar, që i shërbente logjistikës së UÇK-së. Dola në Drenicë, në Likoc, me këtë kombi, e cila atë ditë bartte dy tuba me rotoletër. UÇK-ja, pasi kishte siguruar edhe një shtypshkronjë, në territoret e çliruara po planifikonte ta botonte një gazetë. Ato ditë armiku zhvilloi një ofansivë të ashpër në tërë Drenicën, kështu që shtypshkronja nuk mundi të vihet në funksion.

-Po radioja?

B. Luzha: Një aparaturë e radios i erdhi UÇK-së nga Kumanova në muajin nëntor 1998, që ishte dhuratë e këngëtarit të njohur, Ismet Bexheti. Erdhi përmes rrugëve ilegale, e bartur dorë pas dore nga luftëtarët e UÇK-së. Detyra jonë ishte ta funksionalizojmë sa më parë që ishte e mundshme këtë radio. Arritëm ta lëshojmë më 4 janar 1999, bashkë me simotrën, agjencinë shtetërore informative "Kosovapress". Vështirësitë ishin të mëdha, por ia arritëm me punë vetëmohuese. Këto medie të luftës me sukses e kryen një mision informativ në kuadër të luftës çlirimtare të UÇK-së.

LIRIKË BURGU

Ti më solle në burg pak freski
Ti më prure pakëz dashuri
Ti më shtove shpresën te rinia
dhe më the: nuk është larg liria

Atëherë kumria këndoi me mallë
Atëherë bilbili këndoi serenadë
Atëherë krrakatja e korbave s'dëgjohej
porse zemra ime çelej edhe gëzohej

Sa herë më vjen ti, n'shpirit më vjen harea
Sa herë që të shoh, si ti s'ka të tjera
Sa herë të ëndërroj, të dua më tepër
porse dashuria s'përshkruhet në letër

Do të krenohem me këtë dashuri
Do të betohem në sytë e mi
Do të gëzohem me shpirt e me zemër
se unë edhe ti e kemi një emër

(1986, Nish)

Rrëfimi i Jusuf Buxhovit

SI U LIND LDK-ja?

Jusuf Buxhovi është historian dhe publicist, shkrimtar i njohur dhe mjaft produktiv. Nga vitet '70-të iu përkushtua gazetarisë dhe letërsisë, pastaj iu kthye studimeve historografike. Është themeltar i partisë më të madhe në historinë politike të Kosovës, të fund shëkullit të kaluar - Lidhjes Demokratike të Kosovës. Veprat e tij në prozë janë vlerësuar, por edhe janë kritikuar, po aq sa veprat e tij historike, siç është projekti në pesë vëllime “Kosova” nga antika deri në historinë bashkëkohore. Antikiteti ka zgjuar debat edhe në Serbi, por edhe në qarqe të këtushme akademike, ndërsa historia bashkëkohore ka marrë kritika të rrepta nga studiues dhe publicistë, nga Shqipëria e nga Kosova. Debatet e fundit më të rrepta, përveç tjerësh, kanë qenë për librin “Dosja B”. Mirëpo ditëve të fundit u botua edhe romani “Rrushja” që, siç u pa, është një pjesë, siç e një trilogjie të nisur më herët

-Keni ardhë, natyrisht, edhe me libra, dhe me librin e fundit që keni botuar, “Rrushja”. Në fakt, duket që në fillim, është një roman i personazhit. Por ju shquheni për modelin historografik, pra ku shkruani prozë. Cila është tema bosht e këtij romani?

J. Buxhovi: Po, ju e thatë këtë. Ky roman është pjesë e trilogjisë, që unë e kam paraparë që të quhet trilogjia e luftës. Kemi dy vepra që tashmë kanë dalë: është “Dosja B” dhe “Mona”, dhe kjo e përmbyllë këtë ciklin e trilogjisë. Dhe, unë mendoj që së shpejti do të dal me këtë trilogji që do të quhet “Libri i luftës”. Por, secili e ka edhe emërtimin, veç e veç. Ju thatë aty se është një roman personazh,

por ky është një roman i cili merret me tragjikën e luftës. Merret në një kuptim pak më të gjerë. Thotë: “Ne, zakonisht si popull, historikisht jemi ndeshë vazhdimisht me luftërat.” Lufta dhe mbijetimi ka qenë pjesë e qenies sonë, e ekzistencës sonë. Ato, faktikisht, edhe shpesh na i kanë përcaktuar edhe sjelljet, të cilat kur shikohet në kuptimin shoqëror-politik, po edhe kulturor-intelektual, e kanë rrudhë atë gamën e të jetuarit, domethënë e kanë reduktu gjithmonë në veprimet mbrojtëse, veprimet luftarake dhe, gjithsesi, që edhe kjo qasje ka gjetur vend në veprën time. Unë jam marrë me luftën në forma të ndryshme dhe te trilogjia, “*Prapë vdekja*” që është botu në fillim të viteve ’90-të, jam marrë po ashtu edhe me këtë luftën e fundit te trilogjia, “*Libri i Bllacës*”, por këtu merrem në një mënyrë pak më të veçantë. E them kështu pak më të veçantë, sepse lufta, si çdo luftë, ka edhe ligjet e veta, ka dinamikën e vet. Lufta si çdo luftë, sado që të jetë e drejtë, siç ka qenë kjo jona, e cila për herë të parë mund të themi se shqiptarët kështu janë shfaqur në mënyrë të organizuar, pavarësisht se ai organizim ka pasur edhe disa të meta, po prapë se prapë lufta e UÇK-së, edhe dalja e saj, është pjesë e një koncepti që unë e shoh si të rezistencës së përgjithshme popullore nga vitet ’89 e tutje, veçmas pas rrënimit të autonomisë sonë.

Kjo ka qenë një ndër luftërat më të drejta, një ndër luftërat që për herë të parë, do të thotë, shqiptarët kanë dalë në planin e një organizmi, i janë kundërvënë Serbisë. Jashtë logjikës së luftës kaçake, e atyre rezistencave që i kemi të njohura nga vitet 1913-1914-1918, veçmas në vitet 1924/26. Prandaj në këtë aspekt, unë mund të them se historikisht kjo luftë vlerësohet si e tillë, luftë e drejtë, por në planin intelektual, në planin letrar, planit krijues të letërsisë dhe krijimtarisë, i mbetet t’i paraqesë dramat e saj.

-Megjithatë, ju zoti Buxhovi, brenda librit, përveç tjerash, kriminelit serb dhe i cili i takonte grupit të orkestruar, siç e quani, ushtarak, e i cili merret me fokus të veçantë, pra me dhunimin e vajzave shqiptare dhe thoni që, në mes të tjerash, kanë qenë të motivuar dhe të orkestruar me kishën serbe. Sa është e vërtetë kjo?

J. Buxhovi: Po, keni të drejtë aty. Po të them, paraprakisht desha t’i them këto, të ndërlidhen me atë që e thashë. Libri i parë dhe i dytë, kapen, thashë, në një fokusim pak më gjerë të së keqes nga mrena, do të thotë, sepse, thashë, ajo luftë është përcjellë edhe me problemet tona të brendshme si çdo luftë tjetër. Çdo luftë mobilizon anën patriotike, mobilizon atë që te ne është, ka qenë edhe në vetëdijen tonë, mbrojtja e shtëpisë, mbrojtja e nderit, mbrojtja e dinjitetit dhe të thotë është një aspekt i cili së paku pesë-gjashtë qind vjet të fundit ka funksionuar dhe lidhet me kanunin, lidhet me kodin ekzistencial. Dhe në dy librat e para, paraqiten pjesët kur në atë luftë ndërlidhen edhe pjesët, profiterët dhe gjithë ata të cilët mezi s’presin që lufta të tilla t’i shfrytëzojnë për nevoja të veta. Ndërsa, në këtë libër të tretë, unë merrem me këtë që e thatë ju, me anën tjetër, me atë që është dhunu. Por ka qenë një projekt i Serbisë, do të thotë nuk është i ri fare ai. Sepse nëse shikohet prej Naçertanias, elaborati i Çubrilloviqit, po flas për atë të vitit 1937, të

parin, po edhe të dytin që e ka dhënë në tetor të vitit 1944, po edhe të tretin që doli me Akademinë e Shkencave Serbe, në vitin 1996, po në 1997 doli në opinion, përfshihet dhe parashihet fyerja dhe në kodin moral të shqiptarëve. Do të thotë që, krahas gjenocidit, kulturocidit, etnocidit, të shikohet që shqiptarët të nënçmohen, përdhunohen në format më të rënda. Dhe kjo ka ndodhë, do të thotë. Kjo ka ndodhë, sepse Serbia ka pasur një projekt tillë, në krahasim me faktorët e parë që përmenda, dhunimi. Bile dhunimi nuk është vetëm se dhunimi i thjeshtë që mund të bahet në rrethana të tilla, kështu për nevoja të caktume. Po ai ka qenë një program, e ka pasur Kodin Simonido, ku është parapa që dhunimi në njëfarë mënyre të jetë pjesë e ndërhyrjes në *Kodin Gjenetik të Shqiptarëve*. Do të thotë, femrat dhunohen të mbesin shtatzëna, ai sistem prej paramilitarëve, kishës ortodokse serbe dhe mjekëve të caktum të përcillen që të mbarësohen, të mesin sa më shumë gra shtatzëna dhe ato mandej të lëshohen te familjet, të dihen se si preket nderi i familjarëve dhe çfarë pasoja mund të sjellë dhe në një farë mënyre të krijohet një përçarje e mrendshme e moralit të shqiptarëve. Sepse është ditë se familjet patriarkale do të reagojnë. Domethënë, të njëjtën gjë kanë planifikuar në Bosnje. Në Bosnje, ai projekt, për fat të keq ka qenë goxha i kompletuar, ka zgjatë tre muaj, sepse koha ka qenë atje katër vjet. Kanë qenë mundësi për veprime të tilla dhe llogaritet, së paku po flas për faktorin ndërkombëtar, prej të drejtave të njeriut e tjera, rreth pesëdhjetë mijë femra boshnjake kanë kaluar nëpër rrugë të tilla dhunimi, dhe llogaritet, mbi tridhjetë mijë kanë lindur bastardë prej kësaj. Është edhe një film botëror, Anxhelina Gjoli e ka bërë atë film. Një film që ka qenë edhe kandidat për Oscar. Ajo e paraqet për herë të parë një dramë të tillë tronditëse për masat morbide, dhe bota është tmerru me atë film. Dhe ka dalë një dimension në të cilin disa çështje të politikës botërore, kanë dashtë që Serbisë t'ia fshehin atë. Por, te ne ka qenë pak më ndryshe.

-Domethënë këto janë të vërtetat?

J. Buxhovi: Këto janë të vërtetat. Po edhe në romane e keni aty, sepse romani është imaginatë, por mbështetet në fakte. Po aty shihet, se në romane është shkruar.

-Po, ku kanë ndodhë këto, meqë keni fakte dhe keni burime edhe nga informacione ndërkombëtare?

J. Buxhovi: Po, desha vetëm këtu ta ndërldhim atë dhe do ta lidhi me atë që thatë ju. Është problem i një ditarit, i një paramilitari serb, është fundament në cilin mbështetëm unë. Kjo është ajo që paraqet themelin e këtij romani. Paramilitari serb ka ekzistuar. Ai informacion, i cili në një fabrikë afër Gjakovës ka shkuar, dhe llogaritet se i ka dhunu mbi dy mijë e sa femra shqiptare aty, sistematikisht tridhjetë e shtatë ditë. Ditën tridhjetë e shtatë, do të thotë NATO ka arritë t'i ndërprejë këto kanale se, fillimisht, anipse kanë ditë NATO dhe kanë

ditë shërbimet informative ushtarake gjermane dhe të tjera, por nuk kanë mundë të intervenojnë shkakut i dameve që do t'iu bëheshin femnave dhe gjithë atyne. Se ata kanë dhunu, janë largu, janë kthyer, do të thotë në ndërkohë se do të bombardoheshin femrat aty. Por, ditën e tridhjetë e shtatë është ndërprerë edhe bombardimi i asaj. Ky paramilitar nuk ka gjuajtë dikë. Edhe ai ka rënë në dorë të ushtarakëve të NATO-s, ka dhënë dëshmi, ka dhënë disa dëshmi. Dëshmitë e tij kanë zgjatur gjashtë muaj ditë, u ndihmojnë shumë zyrtarëve, se deri në Suedi, në një spital psikiatrik, se nuk ka qenë në gjendje të rregullta ai njeri, i cili megjithatë paraqitet në ato dëshmitë që e kam pa unë, ai nuk e ka dhunuar femrën, i cili ka qenë i autorizuar ta bëjë. Ka ndër njëfarë ndërgjegje të vrame. Femra ka qenë 15-vjeçare dhe ai, në njëfarë mënyre, ka pasur një virgjëreshë në shikimin e saj dhe e ka lidhë me Shën Angjelinën. Shën Angjelina ka qenë një shqiptare, ka qenë kunata e Skënderbeut, e martuar për Brankoviçin e verbër, dhe ajo është historia e saj, po ashtu atë serb e kanë shpallë të shenjtë.

-Ju e lidhni diçka edhe me Manastirin e Graçanicës, domethënë, që sikur ka marrë instruksione apo e vërteta qëndron që kjo ka qenë e nxitur edhe në kishat serbe në përgjithësi? Po flas për dhunimet.

J. Buxhovi: Po, sigurisht, sigurisht ajo është se këto informata ekzistojnë. Unë jam mbështetur në informata të sakta të faktorit ndërkombëtar. Ata i kanë shpërndarë disa. Unë e kam pjesën më të madhe të ditarit, e kam pa. Po, e kam lexuar dhe e kam. Edhe është pjesa e ditarit i cili vjen në mënyrë anonime, shpërndarë prej disa burimeve. Është konfirmuar edhe prej disa burimeve të tjera. Unë ia kam dalë, do të thotë, këtë ditarin e këtij paramilitari serb, ta konfirmojë edhe prej dy-tri burimeve të tjera, të cilat po ashtu e kanë përcjellë dhunimin e femrave në atë pjesë.

-Në bazë të kësaj që jeni marrë ju, zoti Buxhovi, saktësisht po flasim për dhunime. A flitet edhe për dhunime të tjera? Ne e kemi dëgjuar, por në mënyrë të tillë, të organizuar, të mbahet, të paktën mbi tridhjetë ditë dhunë strukturore seksuale mbi femrat shqiptare, konkretisht mbi vajza. Keni hetuar diku, keni parë ndonjë dokument?

J. Buxhovi: Ka dokumente sa të duash. Ka me qindra, mijëra... Vetëm shërbimet gjermane që i kanë përcjellë këto, në tre-katër kanale të tyre. Kanë dhënë të gjithë, dy qendra të dhunimeve: ajo afër Gjakovës, e një afër Drenicës.

-Afër Gjakovës? Po flisni për një fabrikë?

J. Buxhovi: Po, fabrikë ka qenë.

-Fabrika e Metalikut, apo?

J. Buxhovi: Unë nuk desha ta them, se kjo i prek pak edhe njerëzit. Po, një fabrikë afër Gjakovës. E njëjta fabrikë ka qenë edhe afër Skenderajt. Qëllimisht janë këto dy pjesë, por desha këto t'i them te verifikimi, këtu, të fakteve, është që shtruat këtë çështje. Burimet relevante i vërtetojnë këto. Organizatat Ndërkombëtare, edhe mbrojtja e të drejtave të njeriut, e të gjitha ato, po edhe të OKB, kanë bërë biseda me femrat e dhunume. Dy mijë e sa femra shqiptare kanë kaluar nëpër këto biseda dhe kanë dhënë dëshmi në katër-pesë versione, deri te gjyqësor i UNMIK-ut dhe, mandej, i EULEX-it dhe ato janë të konfirmume. Ato femra, për fat ose kështu, shumica e tyre janë dërguar jashtë. Atyre u janë ndërruar edhe identitetet. Dymijë femra. Domethënë, vetëm kjo ka mjaftu. Këto janë femra që kanë dhënë dëshmi të shumëfishta, sepse edhe ky personazh, unë i kam edhe librat e tjerë, e kam përcjellë, problemin e dëshmimit të faktorëve të ndryshëm rreth krimeve që janë bë. Fillimisht, thashë, ka qenë NATO që i ka marrë.

Kanë qenë vëzhgues të ndryshëm prej OSBE-së, prej humanitarëve. Kanë qenë katër-pesë formacione që gjatë dy vjetëve janë shumë aktivë në Kosovë. Secili prej tyre ka bërç dhe janë bërç njëzet e sa mijë biseda me femra të dhunume në forma të ndryshme.

-Kush i ka zbardhë këto biseda? Kush i ka? Ku mund të gjenden këto përveç inteligjencës gjermane?

J. Buxhovi: Të gjitha. Të gjitha i kanë. Por këto... Çshtë një problem që thashë në fillim, por tash du ta theksojmë. Serbia, ju e dini, me marrëveshjen e Kumanovës. Ne e dimë se intervenimi i NATO-s dhe e gjitha ajo që ka ndodhë, ka përfunduar me një marrëveshje të Kumanovës, ku edhe pse UÇK-ja, për shembull, ka qenë njëfarë partneri i përpërfshim, por nuk është përfshirë në marrëveshjen përfundimtare. Do të thotë, faktori ndërkombëtar dhe NATO. Ka dashtë, e ka edhe te Klarku, edhe në burime të tjera, këto që e vërtetojnë, burime që unë kam punu në to.

Është dashtë që Serbia të dorëzohet, po jo të kapitullohej. Dhe marrëveshja e Kumanovës, nëse analizohet, është një marrëveshje pa kapitullim. Aty, gjeneralët e NATO-s dhe gjeneralët serbë, disa prej tyre që janë paditë, madje në Hagë, janë marrë vesh për tërheqjen e ushtrive, tërheqja e forcave ushtarake. Bile me një klauzolë, që për fat mandej ra, që pesë kilometra të jetë një zonë e lirë, por, në rast nevojë NATO ka drejtë që t'i kthejë deri një mijë oficerë jugosllavë në Kosovë. Rast nevojë, por ajo nuk ka ndodhë. Do të thotë, këtu është edhe problemi i parë që do të duhej.

Histografia jonë dhe politika jonë nuk e ka trajtuar si duhet, për arsye të ndryshme që mund t'i themi aty. Sepse, po që se do të dilte në plan të parë dhunimi ashtu si e ka paraqitë edhe Gjoli në filmin e vet. Po, megjithëse, të dalë ky dhunimi në përputhje me ato rreth njëzet e sa mijë biseda që i kanë ba faktorët e ndryshëm me femrat shqiptare, po dy mijë e sa femra shqiptare janë marrë prej organizatave

humanitare dhe janë dërguar nëpër qendra të ndryshme botërore ku është ndërruar identiteti, automatikisht tretmani i Serbisë do të ishte tjetër, dhe në Gjykatën e Hagës do të përgjigjej për krime të tjera të rralla kundër njerëzimit. Do të përgjigjej, plus kisha ortodokse serbe, sepse kisha ortodokse serbe ka qenë ajo që ka qenë pjesëmarrëse në to. Nuk ka nevojë për të hyrë edhe në këto dokumente që ka qenë që, natyrisht, NATO dhe faktorët e tjerë i mbajnë në rezervë këto. Sepse nuk duan konflikt me kishën ortodokse serbe, sepse hapet konflikti me kishën ortodokse serbe. Hapet konflikti ortodoks në përgjithësi që sot është krahas Vatikanit, është faktor botëror dhe asnjë veprim i sferave gjeostrategjike globale nuk shkon jashtë, së paku miratimeve të heshtura dhe të ortodoksisë, po edhe të Vatikanit. Por, në këtë drejtim, pra, duhet të them se faktori ndërkombëtar qëllimisht nuk e ka hapë këtë temë, sepse do të dilte edhe roli i Kishës Ortodokse dhe, natyrisht, Karla del Ponte dhe Haga domosdoshmërisht ishin të detyruar që këtë ta përfshijnë në aktakuzën kundra Millosheviqit, kundra gjithë asaj garniture që ishin përgjegjëse për krimet. Prandaj, unë e shoh këtu një defekt të qëllimshëm. Sepse faktori ndërkombëtar e ka ditë se po që se hapet këtu një aktпадi, del Kisha Ortodokse Serbe, sepse ky dëshmitari, në mënyrë decitive tregon se si priftërinjtë i kanë bekuar, se si çdo mëngjes kanë shku, i kanë pyet se si po shkon puna, se kjo është thënë, është misioni i shenjtë. Na, tash këtu po i dhunojmë, por na do ta kthejmë, se këta shqiptarët, në mesjetë e kanë ndërruar anën, kanë bërë mëkat, janë bërë myslimanë, tash na do t'ua kthejmë fenë tonë. Kështu ka qenë ajo motoja që kisha ortodokse e ka përdorë, që njëfarë mënyre është edhe te Çubrilloviçi kur e shikon rolin se si do duhej ky faktor të inkorporohej në elementet antishqiptare. Prandaj, unë kujtoj që këtu është dhe qëllimisht kam shkruar që kjo vepër do të përkthehet në anglisht dhe do të jepet njësoj si filmi i Angelina Gjolit që i ka dalë botës si një dëshmi. Kjo letërsia është dëshmi edhe më e madhe, sepse është libër. Filmi mund të mos shihet.

-Të provojmë ta bëjmë një, pothuajse edhe pak, debat nëse më lejohet, zoti Buxhovi. Kjo ishte një pikë shumë e ndjeshme dhe shumë e dhimbshme e historisë me të re të Kosovës, për të cilën pak trajtohet dhe është trajtuar shumë pak. Në fjalorin tuaj përdor shpesh disa sintagma, vrasja e aktivistëve të LDK-së, komandantç të UÇK-së, komandant Drini, heshje e drejtësisë ndërkombëtare. Pastaj edhe disa fjalë kyçe, të cilat konsideroj si kyçe, për ata që janë të fushës si puna ime që e dekonstrutojnë tekstin, kufoma, dëshmitar i mbrojtur, gjë që nuk do të thotë me akuzat edhe ndaj Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. A do të thotë se kjo është një vazhdimësi e librit tuaj, tashmë shumë të diskutuar dhe të kritikuar siç është "Dosja B"?

J. Buxhovi: Po. Kjo është vazhdimësi e këtij libri. Pjesë e kësaj drame. Unë, në fillim e thashë, e kam thënë edhe sa herë, unë dëshiroj që luftën ta shikoj nga brenda, ta shikoj që një fatkeqësi që sjell vazhdimisht probleme, edhe natyrisht në këtë relacion trajtohet edhe ajo që shqiptarët ua kanë sjellë vetvetes. Kjo është ajo. Natyrisht, vepra është kritikuar nga shumë pikëpamje. Por, shpeshherë te

njerëzit, ani pse vepra e ka moton se si ngjashmëritë nuk kanë të bëjnë me personat realë, disa njerëz kanë dashtë ta shohin veten aty. Nuk është problemi im ai.

-Të shkojmë më tutje, te projekti i madh pesë vëllimesh, "Kosova". Tashmë ju e keni përmbledhë në pesë vëllime monografinë "Kosova" një histori të shkurtër, domethënë, me një nëntitull i cili asocon me pothuajse me monografinë e Mallkollmit. Ka diçka më ndryshe, a e keni plotësuar njëri-tjetrin apo ka diçka që ju nuk pajtoheni me të dhe është më ndryshe, sidomos në këtë "Kosova, Histori e Shkurtër", e cila pothuajse mban të njëjtin titull dhe nëntitull si te Mallkomi?

J. Buxhovi: Ka. Së pari duhet thënë se projekti "Kosova" në tetë vëllime, ka përfunduar. Edhe çdo historian, i cili bën një punë të tillë intensive, diku gjashtë-gjashtëdhjetë mijë faqe, e ka për obligim, nga aspekti është edhe pragmatik, që ta bëjë një version shkurt, sepse ato tetë vëllime i mbasin bibliotekave, i mbasin nga një rol tjetër. Ndërkohë që historia e shkurtër, ani pse kjo i ka rreth një mijë faqe, ka aspektin pragmatik që ma lehtë lexohet, studiohet edhe për historianë, për arsimtarë. Por e ka edhe tjetrën anë të unë, se ky vëllim përfshinë disa rishqyrtime dhe rishkrime, sepse kanë kaluar dhjetë vjet prej punës që e kam bërë në ato tetë vëllime dhe, vetëvetiu faktet e reja, literatura, e detyrojnë autorin që t'i inkorporojë disa ndryshime.

-E çfarë dallon kjo?

J. Buxhovi: Dallon, dallon, do të thotë, bukur shumë në këtë drejtimin e ndryshimeve dhe plotësimeve, sepse këtu është plotësu së pari me atë që unë e them në librin dy, rreth shtetit mesjetar serb dhe mesjetës që nuk ekziston, dhe që në përgjithësi historiografia serbe ka bërë falsifikime. Falsifikimet janë të dokumentume dhe ajo, Rashkën dhe dinastinë e Nemanjave e ka konvertuar në Serbi. Serbia mesjetare, e cila si formacion politik, nuk ka ekzistuar në asnjë dokument.

-Ndërsa, Malkolmi këtu e pranon.

J. Buxhovi: Tash është problemi se, pikërisht, ka qenë edhe Malkolmi një nxytje për mua, të ma tutjeshme. Jo vetëm Malkolmi, por edhe Shmiti në veprat e tij, por edhe disa autorë të tjerë, të cilët e pranojnë shtetin e Rashkës si shtet mesjetar serb, por në njëfarë mënyre dëshirojnë që të bëjnë njëfarë ndryshimi pozitiv, që të shihen edhe shqiptarët aty. Do të thotë, kjo është edhe njëfarë mashtrimi. Dhe unë pikërisht tash kërkoj dhe kam vepruar në drejtimin që ajo që e shohin edhe Malkolmi, edhe Shmiti, edhe të tjerët, praninë e shqiptarëve në shtetin mesjetar serb, të ashtuquajturin, nuk është. Nuk është e vërtetë! Nuk është e vërtetë, për dy arsye: e para do të thotë, sepse shteti mesjetar serb, ashtu që shihet edhe te

Malkolmi, Rashka, është një dinasti nemanjane e cila sipas historianëve meritore botërorë, quhet Tribale, ndërsa raçianët janë tribalë. Tribalët janë një fis ilir. Këtë e pranojnë gjithë shumica e autorëve antikë, por ajo është më e rëndësishme. Domethënë, unë kam sjellë disa argumente shitesë që e rrënojnë edhe atë koncept, po edhe këtë që e mbron Malkolmi, edhe Shmiti, edhe historografia shqiptare për të fat të keq institucionale. Kam sjellë argumentet, dy-tri argumente fundamentale. Për shembull është argumenti i parë prej një autori serb, është Novaković, është një historian i cili në vitin 1908 e ka shkruar zakonin Caradushana, Kanuni i Car Dushanit, na e quajmë Perandoria Serbe. Edhe ai në parathënie thotë se, unë nuk e kam gjetur këtë Kanunin e Dushanit, shekulli XIV, por e kam hartuar këtë në sajë të disa rrëfimeve, shekulli XIX, del një mësues dhe një prift i Bogosllavisë. Edhe ai është një konstrukt tepër i tejdukshëm, është antishkencor. Por ai, atë e ka shitë shumë shtrenjtë, si mund të them, e ka përkthyer në shumë gjuhë. Por kurrkush nuk e ka lexuar parathënien dhe të gjithë e kanë marrë atë se ky është një konstrukt, sepse në këtë marifet, në këtë falsifikim është punuar një sistem, tani që unë e zbërthej këtu në këtë librin “Kosova”, po edhe të “Dardania”. Ai ka marrë të dhanat prej priftit serb, 1800 e sa. I ka çuar në Vjenë. Ka qenë në Shafariku aty. Është një historian, i cili e ka themeluar shkollën sllaviste të Vjenës, quhet ajo, ku kanë punuar Jastër Bovi dhe Jiri Çeku dhe shumë historianë të tjerë, deri të Shmiti, ky i fundit. Po ajo në shkollë, faktikisht, është mbështetë mbi falsifikimet e tilla. Ato falsifikime kanë qenë një fabrikim prej Manastirit të Hilandarit të shekullit XIV, aty janë marrë tash të quajturat përshtime të këtyre Maljeve që kanë qenë. Po, ato janë shkru në shekullin XIX. Nuk ekziston kurrë një autociziteti i atyre shkrimeve. Ato janë shumë kundërthënëse. Ato quhen zhitije. Zhitije janë ato rrëfimet priftërie.

-Të ndalemi pak të historia bashkëkohore. Kosovën nga luftërat ballkanike e këndej, e konsideroni që ka qenë në pushtim. Ndërsa periudhën e Titos, e konsideroni si, sidomos pas brioneve, e konsideroni si periudhë mjaft të rëndësishme për Kosovën. Ka reagime të mëdha, sidomos nga lëvizjet e ndryshme, ish të burgosurit politik, sepse ju s'i keni pas parasysh vitet e vështira, të themi, '68, '80, kur janë ndjekur dhe persekutuar shqiptarët. Cila është përgjigjja juaj për këtë?

J. Buxhovi: Por është shumë e qartë dhe shumë e thjeshtë është përgjigjja historografike. Unë kam punuar si historian dhe proceset historike shikohen me përfundimin e tyre. Edhe pse vuajtjet e njerëzve mund të jenë shumë të rënda, viktimat janë shumë të mëdha, megjithatë historia i shikon proceset si përfundojnë. Do të thotë, janë këto dy gjana. Ju e thatë edhe aty dhe po e përsëris këtu. Periudha dymbëdhjetë, katërdhjetë e pesë, tek unë, me rreth të cilën periudhë kulifikohen tri gjenocide dhe tri pushtime dhe ripushtime, do të thotë dymbëdhjetë kur kthehet Serbia pushton Kosovën, katërdhjetë e tetëmbëdhjetë ishin kur pas Luftës së Parë Botërore po ashtu kthehet Serbia, po ashtu bëhet edhe një gjenocid dhe i treti është katërdhjetë e katër, katërdhjetë e pesë. Këto

janë tri ripushtime dhe gjenocidi i fundit katërdhjetë e katër, katërdhjetë e pesë është pak më i veçantë, sepse bahet në bashkëpunim mes komunistëve të Shqipnisë, në radhë edhe partizanëve të Shqipnisë dhe të Jugosllavisë. Është marrëveshja Tito - Enver Hoxha e gushit të vitit '44 që të hyjnë brigadat partizane në Kosovë, bashkë me atë jugosllave dhe ta çlirojnë Kosovën që është quajtur prej reaksionarëve e kuislingëve, pikërisht është quajtur përgjegjësi Qeveria e Xhafer Devës, është kuisling reaksionar. Këtu është ajo. Dhe çka ndodh këtu? Ndodh një gjenocid tjetër, i cili është ideologjik. Ndodh hymja e atyre. Edhe 50 mijë vetë vriten prej kohës kur hyjnë brigadat partizane, prej tetorit të vitit '44 deri në majin e vitit 1945.

Shpallet gjendja ushtarake, shtettrrethimi, e tjera, e tjera. Bahet Masakra e Tivarit, Masakra e Sremit, pesëdhjetë mijë vetë. Do të thotë, në këtë drejtim është pushtimi i tretë. Tash e kemi periudhën që ju e shtruat atë dhe shtrohet me të drejtë. Do të thotë u anulua Rezoluta e Bujanit, se ishte një qëndrim i intelektualëve të majtë, të cilët merrnin pjesë në lëvizjen antifashiste të përbashkët që ishte, prej Fadil Hoxhës deri te Rifat Berisha e tjerë, Xheladin Hana e këta që kanë qenë, Hajdar Dushi. Dhe ata e bënë Rezolutën që të respektohet dëshira e popullit të Kosovës, mbas luftës, në përputhje me Kartën e Atlantikut për Vetëvendosje. Ajo u anulua me gjak. E tash fillon perioda, kurse Kosova futet si oblast. "Oblast" do të thotë autonomi e ngushtë rajonale, por gjuha shqipe nuk e ka pasur dhe e ka quajtur autonomi. Autonomi nuk ka qenë deri në Kushtetutën e vitit '63, kur ajo quhet mandej Krahina Autonome Socialiste, bile, edhe barazohet me Vojvodinën. Në këtë drejtim janë dy procese, janë dy procese shumë të rëndësishme, do të thotë: '45-'47 e kemi rezistencën kundër pushtimit sllavo-komunist, është shujtë me NDSH-in, me këto. Po ashtu dihet si ka ndodhë ajo, krahu i luftës, përfundimi më '57-ën shuhet ajo me viktima shumë të mëdha. Fillon, do të thotë koha e autonomive ideologjike në vllaznim-bashkimin që Shqipnia me këtë Jugosllavinë kanë qenë në marrëdhënie shumë të mira vllaznore, mund të quhet, dhe Enver Hoxha mendon t'i bashkohej edhe si Republikë e shtatë e Jugosllavisë dhe bënte kërkesa të një mbas njëshme për rrethanat e Informbyrosë të '49-ës, e hoqën këtë projekt. E këtu merremi. Nëse prej katërdhjetë e nantës deri në pesëdhjetë e gjashtë janë tri procese shumë të rënda, është rikthimi i Serbisë në emër të komunizmit, vllaznim- bashkimit. Mbyllen të gjitha institucionet, edhe Instituti Albanologjik, edhe Shkolla Normale që ishin deri në katërdhjetë e nëntëshin, dhe fillon serbizimi. Në pesëdhjetë e treshin e kemi aksionin e armëve, ndjekja masive e shqiptarëve për armë.

-Në 1956.

J. Buxhovi: Në pesëdhjetë e tetëshin është ajo. Në vitin pesëdhjetë e tetë deri në pesëdhjetë e pesë janë... ka zgjatë. Në pesëdhjetë e shtatë e kemi shpërnguljen për Turqi, kur aktivizohet marrëveshja që kishte Jugosllavia e vjetër me Turqinë, që ishte takimi Tito-Qypërli, për vazhdimin e shpërnguljes për Turqi dhe 250 mijë

vetë në këtë periudhë, 1958-shin e tutje, e kemi për herë të parë shfaqjen e organizatave revolucionare për bashkim me Shqipërinë, Metush Krasniqi, Kadri Halimi e tjerë. Vjen mandej ajo periudha e Adem Demaçit, kur del me një program pak më poshtë revolucionar, pesëdhjetë e tetëshin ai burgoset. Do të thotë, të gjitha këto organizata kanë Bashkimin Revolucionar dhe Ideologjinë e Enver Hoxhës. Edhe në konceptin që i shikon të gjitha këto organizata, pavarësisht do të thotë sakrificës së atyre njerëzve, historia e vlerëson si irredentizim ideologjik. Dhe këtu është ajo që unë i ndaj këto dy periudha. 1966-ta është kthesa, nga e cila shkëputet ky koncept i bashkimit revolucionar dhe irreditizimit ideologjik dhe fillon kërkesa për Kosovën Republikë, si kërkesë legale që bëhet prej klasës politike, prej studentëve, prej intelektualëve dhe kapërcen në nivel kur bashkimi ideologjik irredentist zëvendësohet me parullën për barazi. Prandaj, unë këtu si historian i vlerësoj këto dhe dikujt mund t'i duket se po i merren meritat. Nuk i merren meritat as Demaçit, as Kadri Halimit, as Metush Krasniqit, as të gjithë atyre qindra e qindra që kanë kaluar nëpër ato burgje. Por, në rrethana të tilla, ata kanë menduar se komunisti është i fuqishëm, ndarja e blloqeve është e tillë. As Lindja as Perëndimi nuk do të hyjë në një luftë, por ka mundësi që Shqipëria dhe shqiptarët të bashkohen në kuadër të një konceptit ideologjik.

-Ku ishte Titoja?

J. Buxhovi: Titoja deri në '68-tën, ka qenë në kuadër të neutralitetit. Titoja vazhdimisht ka shikuar mundësinë e vet që të forcohet dhe ta mundë këtë linjë, linjën burokratiko-etatiste.

-Ku ka ndodhë deri, për shembull, në aksionin, në mbledhje të armëve, në kohën Rankoviqit?

J. Buxhovi: Titoja nuk ka intervenuar më parë. Titoja e ka ditë se do duhej hegjemonizmi serbomadhi me vazhdu. Por, është përgatitë për këtë platformën tjetër.

-Pse e quani të rëndësishme?

J. Buxhovi: E quaj të rëndësishme për dy arsye, sepse për herë të parë në '66-tën është lirim i Brioneve.

-Po, aty përfundon. Në rregull jemi për pjesën para '66-ës.

J. Buxhovi: Në '66-ën, e thashë, ajo është një periudhë e kërkesave për revolucion për bashkim revolucionar, ideologjik me Shqipërinë. Ka qenë në kuadër të një koncepti ideologjik, i cili në '66-ën përfundon, se Tito, përfundimisht me rrëzimin e Rankoviqit, heq dorë prej çfarëdo lëvizjeve brenda

për brenda kampit lindor, e kjo e vërteton '66-ën. E kur u bë intervenimi i Bashkimit Sovjetik në Çekosllovakë, kur edhe vetë Enver Hoxha doli prej Paktit të Varshavës, ajo do të ishte e dëmshme. Titoja e hapi kartën e barazisë. Për inteligjencën tonë, për zhvillimet, ishte një zhvillim krejt tjetër, një zhvillim shumë pozitiv. Unë këtë e them, edhe në librin tim e them, sepse u hap mundësia që shqiptarët t'i kthejnë institucionet e tyre të arsimit në baza kombëtare, edhe prej '68-shit kur u hapën amendamentet kushtetuese. Kur Kosova, faktikisht, fiton njësi federative. Kur fitoi të drejtën që të jetë njësi e federatës, atëherë kemi një periudhë krejt tjetër. Shqiptarët kanë luftuar që në kuadër të sistemit, të krijojnë institucione të tilla. Është krijuar Universiteti i Kosovës, Instituti Albanologjik, Rilindja, marrëdhëniet me Shqiptarinë kanë qenë shumë të mira. Bashkëpunimi, do të thotë, se historia e qiti prej lojës një koncept, i cili ishte prej '58-shit e tutje, të bashkimit ideologjik revolucionar. Këtu nuk ka kurrëgjë të keqe. Është përpjekja e tyre, e gjeneratave, që të mos pajtohen me pushtimin serb.

-Kemi një problem me konceptet. Kur ju flisni për këto lëvizje, për NDSH-n pastaj si irredentë nacionale.

J. Buxhovi: Janë dy lloje, nacionale dhe ideologjike. NDSH-ja ka qenë nacionale.

-Nacionale dhe këto ideologjike? Për këto ideologjike, përveç që i quani të majtë, i quani enveriste. Ju shkon mbi duket edhe në një gradacion, i quani edhe stalinistë. Pse? A janë enveristë apo janë stalinistë?

J. Buxhovi: Unë jam historian, unë mbështetem në fakte. Unë mbështetem, për shembull, në programe. E marr programin e Demaçit dhe ai përfundon, bile e lëvdon Kinën. Të gjitha programet e tjera, pse ndonjëra i marrin copa-copa, unë i shikoj si tërësi, dhe aty janë të gjitha me konotacione ideologjike dhe përfundojnë gati me lëvdata, si: *Rrnoftë Enver Hoxha*, edhe ka qenë staliniste. Nuk kemi çka, ne, aty.

-Nëse kanë thënë: "Rrnoftë Enver Hoxha", kanë qenë stalinistë?

J. Buxhovi: Staliniste janë ato.

-Pse? Sepse e ke një me një shkollë të mesme, me një nxënës ose e ke një student fillestar dhe kërkon bashkimin me Shqipëri dhe e sheh një orientim, ose nga Shqipëria, ose nga Jugosllavia, dhe kërkon orientim nga Enveri dhe e ka pa Shqipërinë e Enver Hoxhës si parajsë. Nuk e ka pasur vetëdijen intelektuale si një historian që t'i shohë dhe t'i lexojë ashtu.

J. Buxhovi: Po, shiko, ju tash po flisni në kuadër të një opinionit më shumë emocional dhe politik. Por, unë po ju flas si historian.

-Po flas, se jemi para opinionit.

J. Buxhovi: Po, sigurisht. Unë po ju flas si historian, pse jemi përcaktuar për këtë dhe kjo është përkthyer edhe në gjuhë të huaja dhe aty është problemi. Se unë, si historian, i shikoj programet kanë qenë: ideologjike, enveriste, staliniste. Nuk kemi çka aty. Dëshira e shqiptarëve, studentëve që po i thua ti, kanë qenë të drejta, legjitime, në njëfarë mënyre. Edhe po them, tash, edhe gjeneratat e viteve '70, Shqipërinë e kanë idealizuar. Nuk përjashtohet mundësia që kanë shkruar edhe vjersha për të. Por, si historian, nëse e analizon atë, ti s'ki, duhet patjetër me thënë se kjo është ajo. Viktimizimi i njerëzve, sakrificat e njerëzve, ajo është dhënë në kuadër të një kohe të caktuar. Ajo nuk shkon në dëm. Kurrkush nuk e çon, nuk e zhvleftëson sakrificën, vitet e burgjeve, jo vetëm të Demaçit, por të qindra e qindra të tjerëve. Unë i kam pasur dy profesorë në Gjakovë, Fatmir Lama dhe Kadri Kusari, edhe Xajë Nura, që kanë qenë nga pesëmbëdhjetë e njëzet vjet në burg. Por, ata vazhdimisht kanë thënë, na kemi luftuar për idenë e *bashkimit bashkë*. Por, në momentin kur ka ardhë, kur është hapë kërkesa për *Kosovën Republikë*, kur kanë dalë konstelacionet tjera, atëherë ajo është mbetë. Tash, të kthehemi, dhe këtë po ju arsyetoj me këtë. Shikoni, tash, na, pashmangshëm kjo na çon edhe te LPK-ja, në '92-shin, te grupet që kanë qenë marksiste-leniniste edhe jashtë.

-Dhe ju ato i quani ideologjike?

J. Buxhovi: Po, ideologjike kanë qenë. Unë shumë prej atyre njerëzve edhe i njoh, por është problemi i kualifikimeve historike aty. Nëse një shërbimi informativ gjerman, një shtet, atë kuadër të vlerësimeve të tyre që i ka BND (BND quhet shërbimi informativ gjerman). Madje, ata i quan marksistë-leninistë. Kurrëgjë aty s'ka të jashtëzakonshme. Edhe shikoni vetë, e keni një libër shumë të rëndësishëm të Mehmet Hajrizit, që e ka botuar vonë, këto organizata marksiste-leniniste në Kosovë, ku ka qenë Hydajet Hyseni e plotë, aty kanë qenë ata. Kurrë një prej tyre nuk thotë që jo, por në kuadër të rrethanave kemi luftuar për diçka të tillë. Ka ra ai sistem, ka ardhë bipolariteti pas vitit '89 dhe '91. Ka ra Bashkimi Sovjetik, automatikisht hapen shtigjet e tjera. Prandaj, deshta ta them këtu, nëse gjithë ato dokumente, bile me ka edhe një libër, Metush Zenuni e kishte botuar një libër mjaft objektiv sa i përket LPK-së. Por aty, për shembull, e sheh ndryshe. Shumë njerëz te ne nuk duan t'i shohin faktet dhe natyrisht kur i shohin, mandej ju duket pak, sepse janë i krijuar diskursat te na të ndryshme.

-Megjithatë, na jep vlerën e lartë secilit dhe secilës që ka vepruar në kuadër të Lëvizjes Popullore të Kosovës dhe të organizatave.

J. Buxhovi: Po, po, këtë deshta ta them. Unë si historian, në kuadër të rrethanave të caktuara, e vlerësoj sakrificën dhe angazhimin e atyre njerëzve që nuk janë

pajtuar me torturat, me dhunimet, me aksionin e armëve, me të gjitha ato që i ka bërë politika hegjemoniste serbomadhe në emër të Vllaznim-Bashkimit. Ajo ka qenë shumë e drejtë. Por përfundon një kapitull. Historia e shikon ashtu. Ra komunizmi, ra salinizmi. Përfundon ai kapitull. E, desha të kthehem te kjo, vetë LPK-ja, për shembull, dhe ato organizatat marksiste-leniniste, i shikoni programet e tyre, i kanë ndërru. Për shembull, kur ka dalë kërkesa për Republikën e Kosovës në vitin 1967 dhe 1968, edhe demonstratat që janë bërë, demonstratat e para që u bënë në krejt Kosovën, por në Prishtinë ishin më madhështoret, aty ndërrohet. Thuhet, kërkohet Republika e Kosovës. Domethënë, edhe lëvizjet e majta menjëherë e transformojnë, e ndërrojnë diskursin prej bashkimit ideologjik, thonë Republikën e Kosovës. Por, thonë, republikë marksiste-leniniste, republikë popullore. Katër ndryshime janë, derisa ka ardhë LPK-ja në vitin 1992.

-Dhe kjo duhet parë si vlerë?

J. Buxhovi: Po edhe e kthejnë, thotë, Lëvizja për Republikën e Kosovës. Do të thotë, edhe ne vetë diskursin, vokabularin politik të këtyre partive në ato vite është kjo, konotacioni ideologjik. Edhe, bile-bile, në disa programe të këtyre partive, tash s'po hyjmë në këto, por janë, se unë i kam të gjitha, kërkohet, bile-bile, që shqiptarët e Jugosllavisë ta bëjnë një republikë socialiste në Jugosllavi, e cila do të jetë staliniste dhe model si i Enver Hoxhës, me e rrëzue titizmin. Këtu është ai problemi më i madh. Ti si historian, nuk mund të kalosh nëpër këto sende, sepse këto i sheh edhe historiografia botërore.

-Megjithatë, këto janë të shkruara, zoti Buxhovi, po duhet parë ndonjëherë edhe rezultatet. Një pjesë e këtyre lëvizjeve ka dhënë edhe rezultatet e veta.

J. Buxhovi: Kurrkush nuk i mohon. Unë i them, këtu në libër.

-Në fushën nacionale, pavarësisht se ju mund t'i quani ideologjike, pastaj kanë evoluar edhe si emra, edhe si veprimtari, edhe si koncepte.

J. Buxhovi: Po, pikërisht aty është puna. Sepse nëse ti evoluon prej një lëvizjeje marksiste, leniniste, staliniste, kërkon mandej Kosovën Republikë, që, edhe Enver Hoxha mandej e pranoi. Se, deri në '81-shin, as ai nuk e ka pranuar. Mandej, e ndërrojnë aty, por janë gjëra që dihen ato. Por, nëse këta që po i thu ti, kanë evoluar, unë meritat e çdo lëvizjeje i njoh, por jo në kuptimin, për shembull, që të thuhet po ne kemi qenë stalinistë apo jemi të djathtë, jemi antikomunistë. Nuk shkon ajo. Edhe stalinist edhe i djathtë, nuk shkon. Këtu është, për shembull, se te ne, në diskutet tona përzihet, si i thonë, dhentë me dhi, edhe tani është diçka tjetër, që kjo e vërteton këtë tezën time. Shumë prej këtyre akterëve, nuk po i përmend me emra, po mund t'i përmend edhe me emra, prej programeve marksiste-leniniste, që kanë qenë bartës, libri i Mehmet Hajrizit e thotë këtë në

mënyrë shumë të qartë. Është dokument shumë kredibil kur merret. Por, jo vetëm ai. E thonë edhe autorë të tjerë botërorë. Shumë autorë gjermanë merren me këto çështje. Nuk janë këto që, vetëm i mendova unë, janë qëndrime të historiografisë botërore. Shumë prej tyre, për shembull, kur kanë kaluar, kanë kaluar edhe në LDK, kanë kaluar në udhëheqjen e LDK-së. Mos të harrojmë se Hydajet Hyseni, absolutisht po e përkufizoj në kuptimin e një evolucioni që e ka bërë, ka qenë gjashtë vjet nënkryetar i LDK-ës, Rrugovës, prej Kuvendit të Dytë të '94-shit deri në '98-të, dhe një pjesë e madhe atyre kanë qenë në kryesi të LDK-së prej '94-shit.

Nuk ka nevojë me i përmendë me emra. Katër, pesë prej tyre kanë hyrë edhe në shtabin e UÇK-së, mbasi dolën prej udhëheqjes së LDK-së, në '98-n, Si ta quajmë tash këte? Si historian, për mua është një evolucion pozitiv.

-Zoti Buxhovi, ju keni qenë gazetar. Ju keni shkuar edhe si gazetar dhe jeni deleguar në Bon si korrespondent, dhe keni jetuar mbi dy dekada atje, si dhe keni raportuar. S'ka pasë mundësi të mos jesh anëtar i Partisë Komuniste dhe të dërgohesh atje, apo jo? Ju keni qenë komunist?

J. Buxhovi: Po, unë kam qenë anëtar i Lidhjes Komuniste dhe kur na kanë pranuar në Lidhje, kur na kemi qenë, ka dy dallime midis komunistëve.

-Në ç'kuptim?

J. Buxhovi: Në kuptimin, një pjesë kanë qenë stalinistë-enveristë dhe një pjesë kanë qenë titistë.

-Ju keni qenë titist?

J. Buxhovi: Po. Dhe unë e them pa kurrfarë hezitimi. Në kuptimin e rezultateve. Sepse ai titizëm, si vetëqeverisje socialiste, por në kuptimin pas '67-s, po them, i ka sjellë Kosovës dhe botës shqiptare në përgjithësi, të arriturat më të mëdha të shekullit. Për shembull, ato që i kemi bërë ne në Universitetin e Kosovës, kur Çabejn e kemi botuar këtu, në Shqipëri nuk është botuar. Me Institutin Albanologjik, Radiotelevizionin, Rilindjen me dyqind botime, me institucionet kombëtare, unë ndihem krenar në Shoqatën e Shkrimtarëve. Në e kemi arritë atë hapësirë që u krijua. Ta çojmë më tutje. Edhe automatikisht, ai titizëm ka ndihmuar që këto institucione prej një konceptit ideologjik, të bëhen kombëtare. Dhe urdhëroni, shikoni rezolutën e dy kryesive të Jugosllavisë, 5 maj të vitit 1981. Cili është konstatimi i parë aty? Konstatimi i parë thotë se në Kosovë ka pasur përpjekje, veprimtari kontrarevolucionare mbi baza të irredentizmit ideologjik. Dhe atë e kanë mundësuar institucionet nacionaliste në Kosovë, Universiteti i Prishtinës, Rilindja, Televizioni dhe Partia Komuniste e Kosovës, pjesa më e madhe, thotë, ka qenë nacionaliste. Me këtë hipotezë, tetë vjet është bërë diferencimi. Dhe nëse i shikon këto, si historian, automatikisht, unë, absolutisht

nuk kam kundër saj asgjë, përkundrazi e konsideroj pozitive. Por, çka merret te historia jonë. Unë e prekë edhe këtu, edhe e prekë këtë, e “Rrushja”. Ne do duhet t'i japim përgjigjen stalinizmit enverist dhe titizmit, në kuptimin e asaj se çka e krijon konceptin politik-shoqëror dhe intelektual, si dhe kulturën shqiptare.

-Duket, për përgjigje më të madhe, në një farë forme që e kemi provuar, është kjo te “Dosja B”, të cilën do ta diskutojmë më vonë. E kaluam, nuk mund ta anashkaloj rastin për të cilin e përmendni, Xhafer Devën. Ne jemi në një kronologji. Këto ditë jeni përfshirë edhe ju në debat. Përveç këtui që diskutuat, ishte edhe një përvjetor në Institutin e Historisë atje dhe jua pasbë një reagim më të ashpër prej historiani, më të ashpër se asnjë tjetër ndaj Ambasadës Gjermane dhe reagimit të saj në lidhje me objektin e Xhafer Devës. Kur ju e cilësoni ambasadën ose ambasadorin gjerman që sillet si guvernator, si e komentoni këtë?

J. Buxhovi: Po, të them drejtën, tashmë që e hapët këtë temë, atëherë gjithsesi dhe kjo e Xhafer Devës dhe të gjithë ato kapin çështje të cilat u takojnë rishkrimeve, rishqyrtimeve të historiografisë. Sepse ne, e dini, pas luftës e tutje, për 50-60 vjet kemi jetuar nën diktatin e dy koncepteve: asaj të ideologjisë, do të thotë, komunizmi ka përcaktuar kush janë heronjë, kush janë tradhtarë, kush janë kundërrevolucionarë, kush janë partizanë. Ne i dimë me pasoja të rënda, por edhe ai i historiografisë sërbomadhe, limitet na i ka caktuar, se shteti mesjetar ka ekzistuar. Ju keni qenë në mesjetë të shkapërderdhur. Faktikisht, shteti i Dushanit ka qenë shtet mesjetar, kur ka ardhë Turqia jeni bërë me ta, dhe natyrisht edhe gjithë ato projekte janë bërë, se ne jemi mbetje islamike dhe se ne kemi pritur që të çlirohemi nëpërmes islamit. Është kjo, pra, këtu Xhafer Deva paraqitet si një referencë shumë e rëndësishme e kapërcimit këtu, në dy diskurse që, për fat, krejt historiografia jonë nuk e ka bërë. Te Shaban Polluzha, tek ajo lufta e Drenicës, në njëfarë mënyre ka kapërcy, por më shumë në mënyrë mekanike, jo me qasje historiografike, që do të duhej t'i bëhej një rishikim i plotë. Edhe unë, tash, e kam edhe në këtë libër, këtu është gjerësisht kjo, e shqyrtoj gjithë atë periudhë. Për mua, Lufta Nacionalçlirimtare është përgjegjësi e frontit antifashist. Ka dy rrethe, janë dy kapituj, të cilët si historianë duhet t'i kemi parasysh. I pari është ai i një kapitulli global, ku shikohet lufta kundër fashizmit, nazizmit si një e keqe botërore. Së dyti, që iu përket popujve të caktuar, ku edhe ne e kemi dioptrinë tonë dhe duhet ta kemi historiografike. Lufta antifashiste, do të thotë, forcimi i boshitit gjerman e rrënoi Jugosllavinë në prill të vitit 1941, u rrënu Jugosllavia. U rrënu ajo që edhe prej vetë Partisë Komuniste të Jugosllavisë në Kuvendin IV të Zagrebit, 1940, është quajtur si burg i popujve, ku vetë Mosha Pijade, një prej ideologëve të Titos, thotë që me punën e parë na duhet shqiptarët t'i lejojmë të jetojnë të pavarur dhe ta kenë një republikë fshatare, ashtu është quajtur ajo. Ra ajo, e i krijoi realitetet, do të thotë si Kroacia e tjera, u shpërndanë këto territore. Territori ynë u nda në tri pjesë: Gjermania mori pjesën që i interesonte, resurset e Trepçës, Vuçitërnës edhe lartë, dhe e bashkëgjiti si prefekturë qeverisjen e Nediçit. Ajo ka qenë qeveri kuislinge. Një pjesë i takoi Bullgarisë, pjesa tjetër

Italisë. Dhe janë ato, përafërsisht. Dhe këtu tash është problemi, 1941-1943. Çka solli fashizmi kur erdhi këtu? E hoqi një sundim gjakatar, i cili deri atëherë i bëri tri gjenocide dhe e solli administratën në gjuhën shqipe. Edhe në rrethanat e asaj kohe, pra të Shqipërisë, në Prefekturën Mitrovicës, në kuadër të prefekturës, Ibri, qysh ka qenë në kohën e Nediçit, deri aty e kishim të pavarur entitetin shqiptar.

-Këtë nuk e përmendin. E përmendin Xhafer Devën për shkak të një kinse masakre të shkurtit në Tiranë, e para. Pastaj, ju jeni prej historianëve që i referoheni dhe aty përpara auditoriumit, premtuat që ju do të bëni një bulumtim për Xhafer Devën dhe do të bulumtoni në arkiva gjermane. Ndërsa, ne kemi disa të dhëna, ku thuhet se Xhafer Deva i ka dorëzuar hebrenjtë në duart e nazistëve. Kjo është çështja.

J. Buxhovi: Është një problem që ne nuk mundemi t'i marrim gjërat të shkëputura. Çështja e Xhafer Devës, nuk shikohet që është përgjegjësi, realitetet që e solli Lufta e Dytë Botërore dhe shkatërrimi i Jugosllavisë në planin tonë. Në tri pjesë të ndame, solli shkollën shqipe, administratën shqipe, xhandarmërinë shqiptare. Xhafer Deva i ka pasur një mijë vetë, Tafil Boletini i ka drejtuar atje dhe të tjerët. 1943-ta e solli një shtet shqiptar në përmasa të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, me 73 mijë kilometra, i cili ishte kredibil dhe legjitim, sepse u mbështet në vendim të Lidhjes së Dytë Shqiptare të Prizrenit që u mbajt në tetor të vitit 1943. Dhe me të gjitha ato procedura, tani bëri një marrëveshje me Hitlerin, që është shteti i vetëm asokohe, i cili njihet diplomatikisht dhe ka statutin neutral, ka gjashtë përfaqësi diplomatike. Këto që po i thoni ju, që i thatë dhe do të kthehem prapë te ambasadori gjerman, po edhe te historiografia jonë, e cila është tepër ekstreme në këtë drejtim, që ta vlerësojë Xhafer Devën, por ajo ka arsye të tjera, sepse Xhafer Deva me Lidhjen e Dytë Shqiptare të Prizrenit e ka sjellë Shqipërinë e natyrshme që prej 1912 e tutje, deri te Enver Hoxha. Në Shqipëri është luftuar kundër shtetit shqiptar, do të thotë, e kemi këtë diskurs që duhet të pranohet. Kanë luftuar qysh po luftojnë edhe sot në format e tjera me Ballkanin e hapur, Edi Rama me Serbinë. Duke i parë këto gjëra, unë këtë e them, se te Xhafer Deva, sa iu përket këtyre dy gjërave, ato nuk qëndrojnë fare.

Ambasadori gjerman, e kam thënë edhe atëherë, po flet si guvernator, edhe po e them edhe këtu, ai ka bërë edhe një gaf edhe më të madh, një shkelje edhe më të madhe, tash po flet si historian.

Atij nuk i takon të flasë, se nuk po e flet të vërtetën. Ai po e quan prapë Xhafer Devën nazist, kuisling dhe fashist. Xhafer Deva nuk ka qenë nazist. Ai absolutisht kurrfarë lidhje nuk ka me këto që i thoni ju, por në disa burime të tjera, ai ka hyrë në konflikt me Tafil Boletinin, shkaku i pastrimit të Luginës së Ibriut prej hebrenjve, ai nuk e ka leju. I ka marrë ata dhe i ka çue në Shqipëri. Qeveria e Xhafer Devës, e keni edhe letërkëmbimin që e ka bërë dy herë me Vermahtin, atje dhe me të dërgueimin e tyre, ai ka protestuar. Thotë: "Jo, ne nuk i dorëzojmë këta, edhe u krye puna." Dhe ua ka dhënë edhe kalimet. Nuk qëndron pra kjo. E dyta, nuk qëndron se ka qenë fashist. Këto terma duhet m'i diferencue mirë.

Histografia botërore e ka diferencuar nazizmin dhe fashizmin, dhe janë konkret. Nazizmi merret me hebrenjtë, me zhdukjen e tyre, që është një plagë e madhe, me miliona në Serbi. Në Serbi janë një milion të zhdukur, ashtu. Shqiptarët janë të vetmit prej të gjitha burimeve. Po të ishte ky nazist, Amerika nuk do ta pranonte Xhafer Devën atje. E dyta, sigurisht, fashizmi nuk ka të bëjë me një emancipim kombëtar shqiptar, të drejta të shqiptarëve që ta kthejnë shkollimin, gjuhën e tyre dhe kurrigjë nuk i kanë rreziku as serbët, as popujt e tjerë. Divizioni Skënderbeg që është problematizuar edhe në njëfarë mënyre të Malkolmi është dhënë në konstelacione të gabueshme, është cituar një fusnotë të gabueshme e CIA-s, del se nuk është ashtu. Është një raport që pikërisht tregon se vullnetarët shqiptarë nuk dëshirojnë t'iu nënshtrohen oficerëve gjermanë që të shkojnë të bashkohen me çetnikët e Drazha Mihajloviqit e që të luftojnë kundër për deportimin e hebrenjve. Edhe aty është shpërndarja. Bedri Pejani, që ishte përgjegjës për këto, e quan të papërgjegjshëm se thotë, fakt ky është, se thotë po do me na shti në fesatë me serbët dhe ne serbët i kemi aleatë. Prandaj, në këto dy aspekte, ambasadori gjerman nuk ka të drejtë, nuk guxon me u përzie në këto sende. Bile na ka bërë një dëm të madh që të duhej që qeveria e Gjermanisë ta dinte. Do ta merrte në përgjegjësi, e para, sepse e ka shtrembëruar pjesën e historigrafisë, e cila e ka kodin për të mos ndryshu kurrigja nga ai diskursi ideologjik i viteve '50-të.

Do të thotë, tash, të gjithë këta historianë, që për fat të keq në Tiranë dhe në Prishtinë marrin rroga të mëdha, thonë jo, jo, se po prishemi me Gjermaninë, se gjermanët po thonë mos e prekni Xhaferin. Qysh ka thënë edhe kryetari i Akademisë së Shkencave të Kosovës. Ai ia grahë teposhtë e përpjetë. Është shkrimtar i mirë, por në politikë shumë i dobët. Ai thotë, bëja Xhafer Devës kështu, po ai ka qenë nazist. Bile ka për të thënë ato që i thotë Paskal Milo, shpifje shumë të rënda.

-E keni fjalën për Mehmet Krajën?

J. Buxhovi: Po, kryetari i Akademisë së Shkencave të Kosovës. Kryetar i Akademisë për mua është ai.

-Ai është Kryetari i Akademisë, po patjetër që është Kryetari i Akademisë dhe ai ka të drejtë me e shprehë mendimin e vet.

J. Buxhovi: Nuk ka të drejtë, nëse ai shprehet me gjëra të cilat janë anti-historike. Nuk ka të drejtë me thanë se lene Xhafer Devën, se ka qenë nazist dhe se ka vrarë shqiptarët. Nuk është e vërtetë. Ai, si akademik, bile, nuk duhet me e hapë këtë çështje. Kjo Akademi është krejt dushk për gogla. Do të duhej si Akademi ta hapë këtë çështje. Ngadalë, ka kaluar kjo kohë, pesëdhjetë vjet e kemi quajtur njerin ndryshe, hajde ta trajtojmë. Le ta thonë historianët fjalën e vet. Edhe për Hitlerin sot bëhen studime.

- Në rregull, zoti Buxhovi, por unë, jo rastësisht ju referova një historianeje gjermane, Franziska Cabug, jo pse historianët gjermanë janë më të mirët, mirëpo ju është referuar pikërisht dokumenteve gjermane, ashtu siç pretendoni edhe ju që t'u referohemi. Prandaj, nëse ka dokumente të tilla, është e natyrshme të besohet diçka e tillë, ose të ngrihet një hipotezë. Ose janë edhe dokumentet.

J. Buxhovi: Janë ato. Në pjesën më të madhe i kam marrë. Unë do ta bëj një monografi. Thash, që, e para punë duhet me Malkolmin të ndeshem aty, sepse e ka bërë një mashtrim në fusnotë. E ka bartë një dokument të CIA-s gabimisht dhe atë dokument e kam pa këtu. Malkolmin, nja shtatëdhjetë vetë e kanë cituar si papagaj. A, Malkolmi e ka këtë gabim aty?

-I pasbë një tre libra, domethënë, që i shpërndanë një ditë në Institutin e Historisë, po nuk e pasbë ndonjë argument të fortë për figurën e Xhafer Devës.

J. Buxhovi: Jo, nuk ka.

-Uroj që ju ta kryeni atë premtim!

J. Buxhovi: Unë, të them, unë mbështetem në argumentet edhe të Rajhut të Tretë, të vërtetësisë, edhe të faktorëve të tjerë. Me të gjitha këto, edhe këto të hebrenjve, mund të merren shoqatat. Xhafer Deva është i pastër. Nëse ky është i pastër, që është shumë e vërtetë, nëse dikush e quan kuisling, duhet me e ditë se çka është kuislingu. Kuisling është dikush që e bie qeverinë me helikopter, qysh e kanë çu Hitlerin e Duçin. E ka marrë Xhafer Deva, ka shkuar në infrastrukturën demokratike, është mbledhë Kuvendi i Dytë i Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, është mbledhë Regjenca, është mbledhë Kuvendi Kushtetues dhe, kur janë bërë krejt këto, është krijuar qeveria e Rexhep Mitrovicës. Atëherë Xhafer Deva ka qenë ministër. Një qeveri që e ka legjitimitetin e plotë në rrethana të tilla. Ka qenë viti 1943, në ato rrethana kur nuk është ditë se çfarë do të jetë fati edhe i këtyre dy blloqeve. Intelektualët e kanë për detyrë ta arrijnë atë më të mirën. Edhe Xhafer Deva ka vepruar si patriot shqiptar, dhe historiografia komuniste shqiptare e ka shfrytëzuar anatominë e ideologjisë, sepse ky e ka bërë atë që shteti shqiptar s'e ka bërë kurrë.

-Zoti Buxhovi, jemi pikërisht te vitet '70-të. Në vitin 1976 filluat në Rilindje dhe pastaj ju u zhvendosët në Bon. Flitet se ka pasur një konkurs intern, domethënë, për gazetarë që i kanë dërguar jashtë dhe ju keni qenë në mesin e tyre. Natyrisht, ka interpretime të ndryshme që ju keni qenë një bashkëpunëtor më i afërt, dhe madje edhe për shkakun se kur keni shkuar në Gjermani, s'keni komunikuar edhe me miqtë tuaj, për shembull, si gazetari Jusuf Gërvalla, dhe s'keni bashkëpunuar fare me asnjë lëvizje, natyrisht duke kuptuar edhe anën tuaj profesionale. Si e shpjegoni këtë?

J. Buxhovi: Po, të them drejtën, ju e prekët atë, unë kam qenë në Rilindje, kam hyrë në vitin 1997. Unë kam hyrë si student. Kjo duhet të thuhet menjëherë pas Plenumit të Brionëve, kur filloi Rilindja dhe të gjitha institucionet të frymojnë kombëtarisht, dhe aty neve na kanë pranuar si studentë që merreshim me letërsi, nga pak edhe me gazetari. Vëhapa Shita ka qenë redaktor i kulturës, ku ishin edhe Anton Pashku, Ali Podrimja, Rrahman Dedaj. Ata kanë qenë një grup i shkrimtarëve dhe intelektualëve. Dhe aty u pranuan një grumbull, me Ymer Shkrelin, me Gani Bobin, Ibrahim Kadriun, e kështu. Kam punuar në rubrikën e kulturës, mandej në një formë më të specializime, tre-katër vjet kam bërë recensionet për libra të reja që botoheshin në ato kohë. Po, mandej, kam qenë një kohë edhe redaktor i kulturës. Në vitin 1976 ishte konkursi i parë, që thate ju, për dërgimin e korrespondentëve të Rilindjes jashtë vendit. Kjo punë ka filluar në vitin 1974. Edhe aty filloi. Ishin qëndrimet e strukturave më të larta politike të Kosovës, e, së paku, kështu ishte njëfarë diskutimi i Fadil Hoxhës që kishte bërë diku në këto strukturat politike dhe kulturore, se ku ka korrespondentë. Ai synonte për të bërë një paralelizim, se çka ka “Politika” e Beogradit, më e pas “Rilindja”. Kështu ishte ai koncepti që duhej, së paku në atë nivelin federativ. Edhe kjo ishte. Korrespondenti i parë është çu, po më duket Nehat Islami, në Lindjen e Afërme. Ka qenë një koleg imi, një gazetar shumë i mirë. Ka punuar shumë mirë atje, dhe unë kujtoj se me dërgimin e Nehatit atje, u pa që korrespondentët tanë atje do të jenë edhe ambasadorë kulturorë.

-Po ju, u dërguat në Bon, në Gjermani, kur mërgata jonë ishte e madhe.

J. Buxhovi: Tash po dalim edhe te kjo. Ashtu ishte edhe Gjermania në plan, ishte Uashingtoni e të tjerë, pesë-gjashtë qendra me konkurs. Unë konkurova për në Gjermani. Kisha njohuri të gjuhës gjermane, por veçmas të kulturës gjermane. Më interesonte shumë. Ishte një ëndërr e imja të shkoj. E fitova atë konkurs dhe shkova atje. Do të thotë, ka qenë një përgjegjësi shumë e madhe, se atëherë i ka pasur tetë korrespondentë Jugosllavia dhe ishte një konkurrencë shumë e madhe. Do të thotë, ishte një garë e brendshme dhe ti duhej të jesh në nivel sa më të lartë atje, përndryshe do të dështojë.

-Atje nuk takuat dikë prej miqve, shokëve si Jusuf Gërvalla?

J. Buxhovi: Shiko, ju e përmendët Jusuf Gërvallën. Ka qenë gazetar i kulturës. Ka qenë gazetar kur unë e kam udhëhequr pjesën ditore të kulturës dhe ai e ka udhëheqë muzikën. Bile unë, në njëfarë mënyre, kam pasë pak probleme, se e kishim një njeri që aty shkruante për muzikë. Nuk dëshironte t’ia lëshonte. Jusufi ka qenë më i përgatitur. Jusufin e kam njoftë pak këtu. Kam shkru për librin e tij në kohën kur veç u caktova korrespondent atje. Por, në kuadër të letërsisë, unë kam shkruar për librin e tij të parë.

-A jeni takuar në Gjermani me të?

J. Buxhovi: Jo, jo, jo. Atje, unë kam shkuar si korrespondent, e kam shikuar vetëm aspektin profesional. Jusufi, si duket, me sa e di unë, ka ardhë diku në '78-shin apo '79-shin, në Gjermani. Atje, domethënë e ka pasur vëllain. Bardhoshi ka qenë në një organizatë që është marrë me përkujdesje për punëtorët. Ka qenë një organizatë jugosllave-gjermane. Po nuk kam pas kontakt me të, as me të tjerët, fare. Po, asokohe, kam parë disa lëvizje të disa grupeve marksistë-leninistë atje. Kanë qenë aty. Nëpër klubet jugosllave. Jugosllavia ka pasur dy klube atje, "Emin Duraku" në Dyseldorf, dhe një e ka pasur në Mynih. Ato klube kanë qenë klube jugosllave, të kontrolluara nga shteti jugosllav.

-Mos doni të thoni që edhe këto lëvizjet që kanë qenë atje, i ka kontrolluar shteti jugosllav?

J. Buxhovi: Shiko, nuk dua me e thanë atë. Ajo është e papërgjegjshme për një historian. Mund të ketë hipoteza të ndryshme, por unë si historian, për shembull, e thashë edhe në emisionin e kaluar, unë po e them edhe tash. Për shembull, për ato grupe ekziston vlerësimi i shërbimit informativ gjerman BND. Edhe unë e citoj atë. Them ma gjerësisht rreth këtyre grupeve, nuk kanë qenë vetëm grupet e shqiptarëve. Ka pasur grupe edhe prej vendeve të tjera aty.

Gjermania ka qenë asokohe një poligon i luftës së ftohtë, sepse ka qenë një shtet i cili ka qëndruar në mes të Lindjes dhe Perëndimit. Do të thotë, aty, vetvetiu edhe Gjermania Lindore ka qenë shumë aktive me pjesën ideologjike, që s'është pa më vonë. Kështu që, pra, edhe unë nuk kam dashtë të kemi kurrfarë kontaktesh.

-Ju e përmendni Jusuf Gërvallën, sepse e keni pasë koleg në Prishtinë. Mirëpo, duke pasë parasysh që ai ka qenë pjesë edhe këtyre lëvizjeve jashtë Kosovës, natyrisht, lëvizjes për çlirimin e të gjitha trojeve shqiptare në Jugosllavi, domethënë, ka qenë pjesë e këtyre dhe më është dukur më liberal dhe joideologjik. Por, është një problem tjetër që, dua të jem pak më konkret, ju akuzojnë që ju e keni përgatitur një raport për vrasjen e vëllezërve Gërvalla. Cila është e vërteta?

J. Buxhovi: Ato janë shpifje shumë të ulëta, shumë të rënda, pikërisht të një grupi marksist-leninist. Unë e kam ditë, meqë kam qenë korrespondent atje. Tash, unë i citoj, në BND thotë: "Nuk hyjmë aty, të jemi me ta." Kanë qenë grupe marksist-leniniste, të cilat historia i ka gjykuar. Qysh i ka gjykuar, nuk merrem me ta. Janë sjellë nëpër klube jugosllave. Absolutisht, kurrfarë kontaktesh me ta s'kam pasë, asgjë. Unë kam punuar punën time si i akredituar. Qeveria gjermane nuk do t'i jepte kurrkujt akreditimin, i cili do të kishte çfarëdo lidhje me një shërbim informativ, a diçka. Ajo duhet me u ditë. Por, ata e kanë bërë për profilizim të vetin, për nevoja të veta. Kanë vazhduar me ato shpifje. Unë i kam librat e mia. I kam shkruar atje.

-Ju përmendet njërin prej tyre. Ju akuzojnë që keni dalë dëshmitar ndaj Hysen Gegës, pastaj ky i fundit ka reaguar kundër deklaratave tuaja, dy-tri herë.

J. Buxhovi: Jo, jo, jo! Për shembull, ai ka thënë kur më kanë marrë në pyetje, por se unë e kam trajtuar gjithë këtë problematikë jo për ta, por thjesht për ne, me pa se ku qëndrojnë prapaskenat dhe kurdisjet e ndryshme që janë bërë ndaj një intelektuali që ka pasur informacione dhe ndaj një shkrimtari. Po, tek e mbrema unë nuk du me u marrë me të. Atë njeri kurrë s'e kam pa. Ai thotë: "Më kanë thanë..." dhe i përmend dy UDB-ashë, është njëfarë Mehmet Lumi dhe njëfarë Lorenc Selmani. Thotë: "Më kanë thanë se ky është Jusuf Buxhovi." Edhe ata i kanë thënë: "A e ke njoftë?" "Jo, s'e kam njoftë." "Po, a ke pa atëherë?" "Jo." "A ke pasur kontakt me të?" "Jo."

Si mundem unë të shkoj, kur unë, bile pas një kohe e pashë, se kisha qenë në udhëtim në Afrikë me Fadil Hoxhën, në delegacionin shtetëror prej Gjermanisë? Një gazetar kredibil, qysh kam qenë unë atë kohë, nuk merret me punëtorët të cilët kanë mbajtur pamflete marksiste-leniniste nëpër klube të ndryshme dhe e kanë marrë në qafë njëri-tjetrin. Bile, kur i shikon ato pamflete të tyre, ata shpesh e kanë çuar njëri-tjetrin në burg. Jepi atij këtë letër. Jepi. Unë s'e kam këqyrë, se s'më kanë interesuar fare. Dhe kjo del. Do të thotë ai njeri ka shpifë, se i ka thënë dikush. Edhe ata janë marrë me këto dhe shkuar në ambasadë të Shqipërisë, "a ta vrasim këtë?", "A ta vrasim këtë?". Ka plot këso jo "më tha, vraje Gërvallën, jo s'pe vraj Gërvallën!". Më këta tipa unë s'merrem. Kanë bërë një konsum shumë të ulët, por është problem i tyre. Unë i kam veprat, e kam veprën time. Normalisht, që jam shumë kritik edhe në veprat e mia, pikërisht është pse ata bëjnë shpifje. Sepse unë iu kam thënë, keni qenë pjesë e grupeve marksiste-leniniste. Është një proces i dështuar historik dhe s'mundeni ju, sot, si marksist-leninistë, m'u shit si patriotë kombëtarë. S'mundet marksizmi, leninizmi dhe djathtizmi të na shiten. Natyrisht, me këtë shpifje. Ata kanë bërë shpifje shumë të rënda, por për mua nuk paraqesin asgjë. Ai është problem i tyre.

-Ta bëjmë pak një debat rreth "Dosjes B", sepse vërtet po diskutohet shumë, po kritikohet ashpër. Mua nuk më duket që është shkruar, nënvizohet këtu si roman, por më duket sikur është një prozë dokumentare tipike që i ikë romanit dhe shkon kah diskursi eseistik argumentues me referenca. Nganjëherë më duket që është, po flas jashtë asaj, si një traktat. Por, do të diskutojmë pse në ballinë ky titull, Dosja B, a është Dosja Buxhovi? A është Dosja Bllaca? Apo ndonjë tjetër?

J. Buxhovi: Unë desha vetëm këtu t'juaj shtroj një pyetje. A e keni lexuar librin?

-Po.

J. Buxhovi: E, në rregull është. Nëse e keni lexuar librin, unë e di që keni njohuri letrare. Ky është një roman, një libër që u mbështetet fakteve, po mbi imagjinatën. Imagjinata i krijon këto krejt. Prandaj, aty nuk ka dilemë.

-Ka fakte?

J. Buxhovi: Ka fakte, por faktet kthehen në fakte jetësore.

-Po, do të thotë në afiksion, po këtu shkon më shumë.

J. Buxhovi: Unë kapem me idetë. Unë kapem me marksizmin, me komunizmin. Çka i solli botës së shqiptarëve? Nëse e keni përcjellë me vëmendje, personazhi fillon në 1912, kur luftërat ballkanike ndodhnin.

-Po, ato janë dy linja. Linja e retrospektivës është tjetër, e linja e mëvonshme prej një perspektive tjetër është diçka tjetër, që ka të bëjë pikërisht me letërsi. Ato i ndërlidhë. Po ajo është teknikë narrative, por ideja, tema e ideja, janë diçka tjetër.

J. Buxhovi: Ideja është mit, sepse komunizmi ka qenë gjëja më e keqe që botës shqiptare i ka sjellë. I ka shkatërruar familjet tona. Jo, rastësisht, e kapi, e trajtoj këtë problem. Kapet një koncept, e djathta dhe e majta, riinkarnimi historik në letërsi. E kam trajtuar, siç i ke edhe te Sholzenicini i tij, i ke krejt. Por, këtu kam dashtë ta them se cila ishte fatkeqësia jonë që është prezantuar me një familje, e cila edhe atëherë ka qenë në NDSH, e ka paguar çmim me pesëdhjetë mijë vetë, pikërisht që është diktatura komuniste me Enver Hoxhën e Titon, dhe vazhduan ato lëvizje edhe ma tutje. Edhe, cila është ideja e demokracisë? Fitoi demokracia, por, megjithatë ne e kemi rinkarnimin e forcave staliniste në demokraci, që nuk është e re te ne, por është, në përgjithësi, e botës në tranzicion, edhe në Rusi, edhe në Shqipëri, edhe në Maqedoni. Ky trend është. Qëllimi im ka qenë këtu. Dhe po ju them diçka. Ky roman është përkthyer në anglisht. Ka pasë shumë jehonë në botën perëndimore. “*New York Times*” ka shkruar për të. Deshta ta them se edhe këtu, si u tha, është kritiku, është kritiku pikërisht prej njerëzve që e kanë pa veten të shkëputur në kuptimin negativ, domethënë, prej neokomunistëve, neostalinistëve, zullumqarëve, ata që çlirimin e Kosovës e kanë pengu të kthehet. Atë po e them. Po ua përsëris një mijë herë. Se çlirimi i Kosovës nuk është kthyer në liri, në përputhje me synimin e atyre që kanë vdekur, gjakun e atyre heronjve.

-Po këtu duket, fillim e në fund, do të thotë, linja narrative për Shkodër, duket si një libër anti-UÇK.

J. Buxhovi: Jo, nuk është. Absolutisht.

-Një pyetje shumë të drejtpërdrejtë: Më tepër keni averzion ndaj LPK-së apo UÇK-së?

J. Buxhovi: Jo, jo, absolutisht. Unë i them ato, po pikërisht interpretimet e njëanshme. Po i sqaroj unë. Nëse e ke lexuar veprën time, vepra ime e kallëzon shumë mirë. Unë kam thënë, jam i vetmi i historografisë, se UÇK është e vetmja lëvizje e organizuar që iu ka kundërvu së keqes ndaj nesh, por në të njëjtën kohë janë infiltruar gjithfarë tuxharësh në të, gjithfarë, gjë që realitetet e pasluftës e kanë treguar. I kemi vrasjet, i kemi të gjitha këto, i kemi proceset që janë mbajtur. Ne nuk mundemi sot, në emrin e idealit të luftës që ka qenë i madhërisëm, dhe po që se Skënderbeu mund të kishte qenë i akuzuar që e ka vra dikë, unë kisha thënë: “Jo, bëjani gjyqin Skënderbeut.” Kështu është kjo.

Nëse doni edhe ato që mukanë thënë. Unë e kam një njeri, ka dalë në Kuvend të Kosovës, zëvendësministër, dhe ka thënë: “Mirë që s'e kemi vra.” Shiko!

-Për ju?

J. Buxhovi: Po, po, për mua, në Kuvend e ke.

-Ajo është e papranueshme.

J. Buxhovi: Ty lifar pamflete dhe gjithçka. Por, mua nuk më pengojnë ato. Unë, pikërisht ndihem më mirë, sepse e kam prekë një pikë kur ata të cilët Kosovën e kanë sjellë në këtë gjendje, nuk kanë lënë që çlirimi të përkthehet në liri. Ne e kemi problemin me rrënimin e vlerave, të gjitha ato, që gjeneratat e ardhshme do t'i paguajnë. Normalisht, unë nuk jam hiq i interesum, ata me veprën time me më vlerësu drejt, përkundrazi. Ata le të thonë çka të duan, kjo është letërsi, është përkthyer. Prandaj, po ju them, nuk është e drejtë për këtë. Vlerësimi shumë pozitiv nga autorët e njohur të letërsisë shqipe ekziston. Janë bërë disa promovime shumë të suksesshme, por duhet me i dallu ata të cilët duan mua të më anatemojnë. Nuk jam unë anti-UÇK. Anti-UÇK më kanë quajtur ata nga anti-UÇK-ja.

-Ju e thatë në fillim, e vlerësuat Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës.

J. Buxhovi: Sigurisht dhe prapë e vlerësoj.

-Edhe në librin “Kosova, histori e shkurtër”, e vlerësoni. Edhe në debatet e tjera ju kam dëgjuar. Mirëpo, “Dosja B” merr konotacione tjera. Më lejo ta bëjmë një debat, nëse ka mundësi, ta bëjmë një debat, ndoshta, jashtëletrar. Një debat kontekstual, duke iu referuar këtij teksti. Në ballinën e librit keni një fleturdhër për ekzekutim. Ku e keni marrë dhe pse e vendosët në botimin e parë?

J. Buxhovi: Ai është prej Hagës. Ai është dëshmi që është vrarë njeriu. Bile, ne, aty, e kemi shlye, njëfarë Hoxha, është ai që është vrarë.

-Ai është marrë nga Haga.

J. Buxhovi: Po.

-Pastaj, ju, në fakt, niseni me materialet, shërbimet informative gjermane, BND që është informacioni ushtarak, gjerman apo? Pastaj, dilni te procesiverbali i UNMIK-ut, të EULEX-it. Këto janë materiale, pothuajse, akuza gjyqësore kundër Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

J. Buxhovi: Jo, kundër individëve. Më fal, duhet bërë dallimin. Unë e bëj dallimin ndërmjet individëve. Këtu ka dallim shumë të madh kur bëhen këto, edhe te këto materiale që po i përmendi ju. Këto janë fakte.

-Këto janë fakte. Prandaj, duhet ta pranojmë që romani ka një disfiksion, po ka edhe të dhëna faktike, të cilat i ka përdorur edhe Gjykata Ndërkombëtare e Hagës, Gjykata e UNMIK-ut, Gjykata e EULEX-it e të tjera.

J. Buxhovi: Ajo nuk më pengon. Po ta them që për me i zbritë këto gjëra, këtë diskurs me e kthyer në një krijues, sepse unë nuk kam dëshirë për t'u ballafaquar me ato që janë thashetheme, shpifje, ky është diskurs letrar. Vetëm shikojeni romanin e Markezit, "Gjeneralin" dhe kurthin e tij. Ai shkruan për Bolivarin dhe atë mënyrën qysh e kanë përbaltosur dhe linçuar. Ai në pjesën shtesë i ka nja gjashtëdhjetë faqe materiale autentike që janë shkruar për problemet e Boliviarit me njerëzit e vet, se si e kanë linçuar njeriun. Është gjëja më e mirë që e inkorpoj edhe unë. Unë i kam shfrytëzuar këto materiale, por të jeni të bindur, unë jam humanist, jam shkrimtar, nuk mundem me e anashkalu atë tragjikë të atyre pesëqind vetave, atyre që janë vra pas luftës, e këtu nuk ka të bëjë UÇK-ja, pra pas 12 qershorit '99.

-Më lejoni t'ju citoj vetëm diçka? Ju shkruani: Organizimi politik në emigracionm disa antikomunistë, disa pas vitit 1978 ishin grupe majtiste dhe revolucionare, fillimisht ishin ithtarët e irredentizmit ideologjik. Këtu e përmendi Frontin e Kuq Popullor, LPK-në etj. Sa është e qëndrueshme kjo?

J. Buxhovi: Shumë e qëndrueshme, faktologjikisht. Urdhëroni BND-në, e këqyrni, i ke krejt këto.

-Domethënë, këto janë burime nga BND-ja?

J. Buxhovi: Burime zyrtare gjermane.

-Edhe këtu si letrar, i referoheni apo si historian?

J. Buxhovi: Ehe në histori u referohemi atyre. Nëse do dikush, le të hyjë atje, i sheh mandej edhe me faqe, me emra, me biografi.

-Gjatë hulumtimeve në dosje të shërbimit sekret gjerman, çfarë keni vërtetuar? Sipas librit tuaj, figuron se Trepërqindëshi dhe Vendlindja Thërret janë marrë me krim politik dhe ekonomik, domethënë, ju e thoni, në faqe 57. Madje, shkonin më tutje, folni për keqpërdorimin e Trepërqindëshit nga Banka e Munchenit në Dardania Bank, në Tiranë. Jo vetëm kaq. Për kë e keni fjalën?

J. Buxhovi: Unë si shkrimtar, nuk kam nevojë me ju shpjegu juve.

-Ju, këtu, Trepërqindëshi nuk ka të bëjë me figura stilistike, kjo ka të bëjë me të dhëna historike, dhe kjo e zhveshë prozën artistike!

J. Buxhovi: Ato nuk e zhveshin prozën.

-Okej, është një plotësim, pra, e plotësojnë. Mirëpo, këto janë fakte të pamohueshme për të cilat ne dimë si intelektualë, fundi i fundit. Kush janë këta komandantë të shpifur, do të thotë, po flet për kohën gjatë luftës. Nëse Trepërqindëshi ka qenë i institucioneve të Kosovës dhe këta komandantë që kanë qenë të institucioneve, për të cilët ju flisni edhe në librin "Kosova, një histori e shkurtër", e, gjithashtu në këtë libër janë Ahmet Krasniqi, Halil Bicaj etj. Ju, për kë e keni fjalën?

J. Buxhovi: Jo, jo. Letërsia e ka këtë mundësi që i hapë gjërat. I lë kështu, në sugjestionet tjera.

-Por, ka raste kur keni përmendë edhe emra.

J. Buxhovi: Jo, këtu nuk ka në dosje asnjë emër të njerëzve që janë në funksione. Jo, absolutisht.

-I përmendni, për shembull, emrat e lëvizjeve.

J. Buxhovi: Cilat lëvizje?

-Fronti i Kuq Popullor.

J. Buxhovi: Është një fakt tjetër. Është një fakt historik, ky. Nuk ka të bëjë me emrat e njerëzve kjo.

-Ardhjen në pushtet të subjekteve të dala nga lufta e quani puçi majtist. Pas lufte bindshëm ka fituar LDK-ja. Ka fituar pas lufte LDK-ja. Dhe ju i quani puç majtist. Po, pas LDK-së kanë fituar subjektet e luftës. Pse puç majtist?

J. Buxhovi: Këtu i referohem situatës kur është qeverisur, kur është bërë Qeveria e Përkohëshme.

-I quani edhe mercenarë.

J. Buxhovi: Jo, kjo mercenarë mund të jetë në kontekst tjetër. Por, ajo që ka ndodhë në Tiranë është puç, dhe jo rastësisht e lidhi edhe me atë të 1944-tës e 1945-tës.

-Në faqen 44 thoni se logjikën bolshevike e kanë, e edhe të mercenarëve, të mentalitetit të puçeve.

J. Buxhovi: Po, ka, qysh jo! Ka edhe merrcenarë, ka aty. Shikoni këto dokumente, shikoni se çka i thonë njëri-tjetrit, po s'po du me hy në ato. Prandaj, s'po du veprën time letrare ta zbres në atë që ju po kërkon.

-Jo, jo, po veç po bisedojmë.

J. Buxhovi: Po mund të shfletojmë sa të duash. Ajo është në njëfarë mënyre, ta zhveshësh letërsinë prej saj.

-Jo, është pjesa italiane për Shkodër. Ç'shtë pjesa italiane, që është shkruar italiane. Rrethimi për Shkodrën është rrëfim brilant, domethënë, në kuptimin artistik. Po, pjesa tjetër ka disa fakte të cilat shkojnë nga diskursi eseistik, prandaj po dua t'i diskutoj.

J. Buxhovi: Jo, kur jua them këto, unë i kam shfrytëzu në kuadër të konceptit tim që na kemi qenë viktimë e ideologjisë komuniste prej viteve '30-të, '40-të, viteve '50-të, viteve '60-të, dhe ende disa procese neve po na ndjekin, riinkarnimi i këtyre lëvizjeve në lëvizje kriminale, mafioze.

-Luftën e fundit e cilësoni si luftë me kaçakë që sillen përballë në listat e shkrimtarëve, të historianëve, gazetarëve, aktivistëve të LDK-ës, nga shtabet e panjobura të të vetëshpallurve.

J. Buxhovi: Po, s'ka pasë? Kanë çu njerëz për me vra njerëz. Njerëzit janë vranë. Nuk i ka vranë reja ata. E, po si do ti, si shkrimtar, do që t'u them u vranë prej burrave të mirë?

-A ke informacion se një pjesë e shtabeve, prej zonës nga vijë unë, një pjesë e shtabeve lokale të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, janë ngritur mbi nëndegë të LDK-së?

J. Buxhovi: Sigurisht. Unë nuk e kam fjalën për ta. Ai është ngritur dhe ai ka qenë koncepti se si kanë vazhduar. Po, është këtu problemi për shfrytëzimin e luftës për qëllime kriminale. Pikë. Ky është ai qëllimi. Prandaj, në çdo luftë të drejtë, siç ka qenë kjo e jona, janë infiltruar elementë të cilët kanë bërë dëme. Edhe këto dëme ne po i përjetojmë. Dhe si shkrimtar, patjetër, këto dua që të

trajtohen. Letërsia nuk është apologji, as arti nuk është apologji. Kemi apologji sa të duash. E kemi mbushë Kosovën me heronj. E kemi shkatërruar historinë. Sepse e kemi një kapitull dhjetëvjeçar, a tremijë vjet e kemi lanë kështu, tash na merr Serbia, na merr dreqi. Qëllimi im qështë t'i qesë këto plagë. Plaga e komunizmit, plaga e ideologjisë, edhe ajo që gjithmonë tashmë na kërcënohet edhe me religjion, këto janë ato sende. Prandaj, veprën, nëse e ndanë prej këtyre sendeve, e kthen qysh e kanë kthyer disa, e kanë pa veten kështu.

-Jo, aty ka shumë, sepse ka edhe shenja autobiografike për ata që i njohin.

J. Buxhovi: Ajo është një vepër e gjithanshme. Edhe kur është përkthyer në anglisht, bile, ka vlerësime, se quhet vepra politike më e fuqishme e kohës në rajon. Sepse, ata lexojnë ndryshe. Nuk lexojnë sikur ne që i marrim me emocione. Dikush e shih vetveten a dikush, “qe valla, paska menduar tek unë”. Por unë do të them se, këtu si krijues, e kam pasë për detyrë, si historian e kam tregu anën objektive, për aq sa një historian mund ta bëjë këtë këtu, tragjiken e brendshme të luftës, e cila që njëqind e sa vjet po na përcjellë. Kaq.

-Te “Kosova, një histori e shkurtër”, pothuajse ka informacione të njëjta, të cilat janë edhe këtu. Këtu flisni për FARK-un. Domethënë, ju e vlerësoni FARK-un lart.

J. Buxhovi: Nuk e vlerësoj. Unë e them se në kuadër të konceptit shtetformues është ajo.

-E di që jeni përkrabës i institucioneve dhe shumë dakord. Institucionalist. Pajtohem deri në fund. Dhe aty flisni që njerëzit i kanë larguar, i kanë kërcënuar. Në rregull, kemi të bëjmë me roman, po thonë, me letërsi. Mirëpo, më intereson një problem te kjo pjesa këtu, te marrëveshja mes FARK-ut dhe UÇK-së, që është diskutuar dhe për herë të parë e pashë në disa pika një Marrëveshje të Oslos. Në këtë marrëveshje, në bllokun e shënimeve të Ahmet Krasniqit dhe burimeve të tërthorta, thonë se UÇK-ja po përfshinte këto pika: Marrëveshja mes FARK-ut dhe UÇK-ës në një; Dy subjektet ushtarake dhe UÇK-ja, dhe Ministria e Mbrojtjes, bashkohen në një subjekt të përbashkët ushtarak, i cili do të quhet Forca të Armatosura të Republikës së Kosovës. Pra, FARK. Ndërsa, pika e dytë e marrëveshjes: Marrëveshja e një formacioni ushtarak që vepron në Kosovë, bashkë me komandantët e tyre, si dhe me emrin me të cilin e kanë zyrtarizuar në opinion publik. Këto të dyja nuk po shkojnë bashkë. Me emrin e saj, që është zyrtarizuar publikisht, ka qenë Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

J. Buxhovi: Ju po e citoni marrëveshjen, unë veç e kam shkruar atë Marrëveshjen e Oslos.

-Kjo marrëveshje është shkruar në Oslo. Ka diçka që nuk shkon në këtë marrëveshje.

J. Buxhovi: Ajo është problem. Atëherë, problemi i marrëveshjes nuk është imi. E kam qitë komplet. Kjo marrëveshje ka edhe defektet tjera, por unë e kam qitë qysh është, qysh e kanë aprovuar, dhe pse mandej ka dështuar, dihet. Atëherë kam bërë përpjekje, në kuadër të dokumentimit, ta qes atë çështje, dhe unë në asnjë vend nuk kam thënë që e kam marrë anën. FARK-u është institucion me shumë probleme, bile unë e them aty. E them unë në libër. Dikush që e ka hetuar edhe komandant Ahmet Krasniqin, nuk është verifikuar, se Bukoshi nuk ia ka nënshkruar vendimin e qeverisë. E them unë në libër. Pra, kush e tha këtë?

-Por, qysh vendimin e qeverisë, Bukoshi?

J. Buxhovi: Që caktohet Ministër i Mbrojtjes.

-Atë na e ka thënë edhe një gjeneral shqiptar, këtu, sepse nuk e ka pasur vendimin për komandant të forcave.

J. Buxhovi: Po them se ka pasur probleme të mëdha edhe përbrenda FARK-ut, në organizim, struktura, se vetë mënyra, se si në vitin 1992, kur Presidentit Bush, thotë që Serbia nuk guxon ta kalojë vijën e kuqe, po edhe shqiptarët, aty do të thotë përfundon linja institucionale dhe duhet shuar të dy ministrinë. Ajo që ka ndodhë në '92 dhe '93, që nuk janë shuar, kanë shkuar në përgjegjësi drejt qeverisë Bukoshi. Se qeveria Bukoshi nuk ka guxuar fare të merret me to, dhe këto janë problemet. Pra, po e them faktin. Unë them se Ahmet Krasniqi nuk e ka pasur nënshkrimin në vendimin e Bujar Bukoshit dhe ka vepru si Ministër i Qeverisë.

-Ka vepru në mënyrë legale, atëherë.

J. Buxhovi: Unë nuk po du me hy, unë e kam qitë në libër këtu. Prandaj, të thash, pse.

-Në mënyrë legale, ju i referoheni si ministër.

J. Buxhovi: Pse? Pse, atëherë? Nuk lexohet çdo gjë. Ai ka marrë një mbrojtje, një përkrahje prej këtyre ushtarakëve të tjerë, e andej-këndej, por vendimin definitiv Bujar Bukoshi nuk e ka zbatuar. Është marrë qëndrimi në qeveri që ai të emërohet ministër, është fakt. Por, nuk e ka shkruar Bujari. Mandej, ai arsyetohet.

-Keni komunikuar ndonjëherë për këtë çështje me Bujarin Bukoshin?

J. Buxhovi: E kam pyetur, por nuk kam mund të marr një përgjigje të saktë dhe nuk kam shkruar më tutje. Unë jam historian, e marr faktin që shkruajnë letrat dhe atë e trajtoj.

-I përmendët vitet '90 e '93. Kemi të bëjmë me një marrëveshje, për të cilën kemi dëgjuar më herët, mes Rugovës dhe Ramiz Alisë, për stërvitjen e dy grupeve të armatosura atje, në vitin 1991. Sipas jush, LDK-ja, madje, që në vitet e hershme e kishte të ashtuquajtur Planin B, domethënë, organizimin ushtarak dhe, pastaj, thoni që edhe Adem Jashari ishte prijëtar i zbatimit të Marrëveshjes Rugova - Ramiz Alia. Sa është e vërtetë kjo?

J. Buxhovi: Po, është e vërtetë. Ato thuhën. I them në libër.

-Po në libër do t'i kem lexuar?

J. Buxhovi: Ato bisedat që janë bërë me Ramiz Alinë e Rugovën, do t'i kuptojmë në kuadër të rrethanave. Unë, intimisht besoj, po edhe atëherë politikisht ato janë bërë për me u testuar dy-tre faktorë. Së pari, m'u testu Shqipëria, se çfarë ka kredibilitet ajo që të jetë një forcë që nuk e don përhapjen e luftës në rajon, që ashtu qeveria edhe e Ramiz Alisë kur doli, po edhe e Berishës, më tutje, atë diskurs e kishte. E dyta, është bërë për m'u pa se çfarë do të jetë reagimi i vetëm nga shqiptarët, këtu te na. Edhe e treta, faktori ndërkombëtar se si do të reagojë. Këto të tria. Unë mendoj se ato, së paku, kanë informacione të mira, të besueshme. Ramiz Alia dhe Rugova kurrë nuk kanë nënshkruar së pari. Ato janë marrëveshje gojore. Njëra, se ka kapërcyer mandej në Gjermani, jo të merret LDK-ja, një komision që është themeluar aty, i përbashkët, prej këtyre, më shumë ka qenë një fushatë. Aty kanë shkuar dy grupe, është shumë e vërtetë. Por, ne e kemi edhe epilogun aty, të atyre dy grupeve. Menjëherë janë burgosur, pas një kohe.

-Po, pikërisht, grupi i parë, ju i referoheni grupit që përgjegjësinë e ka marrë Adem Jashari, ndërsa në grupin e parë nuk ka qenë Adem Jashari. Sipas burimeve, në grupin e parë ka qenë Sali Çekaj dhe ai është kthyer nëpërmes kufirit, sipas personazheve që i kemi burime të gjalla, i kemi pasë edhe në studio.

J. Buxhovi: Jo, jo, unë atë e kam përcjellë në dy grupe. Në grupin e dytë ka qenë Adem Jashari dhe për një gjë po e them. Adem Jashari edhe Sali Çeku knëa qenë pjesë e këtyre organizimeve vendore, që i kemi pasë ne.

-Ju, madje, e shihni Adem Jasharin si pjesë të LDK-së?

J. Buxhovi: Po, ka qenë.

-Është e vërtetë?

J. Buxhovi: Po, kanë qenë veprimtarëshumë të dalluar. Unë i kam të gjitha dokumentet. Jo veç ai. I kam dokumentet për atë mbledhjen themeluese që e kanë bërë ata të degës në Skënderaj, por Hamza ka qenë shumë aktiv. Ka qenë

në dy-tri mbledhjet tona që vinte, të grupeve, në këto degë, që bëheshin me përfaqësues. Ata kanë dështuar për nga dy vota aty.

-Kush ka dështuar për dy vota?

J. Buxhovi: Hamza, për m'u zgjedhë në kryesinë qendrore në Skënderaj.

-Në degë, atje? Pse dështoi?

J. Buxhovi: Nuk dua me i hapë ato sende, po janë disa gjëna që ekzistojnë.

-Ju i keni të dhënat, i keni dokumentet?

J. Buxhovi: Po, i kam dokumentet. Nuk është mirë që ato të dalin, por ato fliten e përfliten pikërisht prej qarqeve.

-Megjithatë, këto dy grupe, të cilat i dërguan institucionet e Kosovës, qoftë edhe marrëveshja Rugova-Ramiz Alia, dështuan. U shpërndanë. Adem Jashari vazhdoi. Sali Çeku vazhdoi.

J. Buxhovi: Vazhdimet, na tash, duhet m'i zbritë në kuadër të realitetit.

-Po, në fakt ai ka vazhduar prapë.

J. Buxhovi: Kanë vazhduar, por ato kanë qenë shumë simbolike, me e këqyrë hollë e hollë.

-Po, pas kësaj simbolike, doli edhe lufta pastaj. Shpërthen lufta.

J. Buxhovi: Jo, jo. Ato të vitit '91, '92 deri në '94, duhet me i diferencue. Do të thotë, ato kanë shkuar në baza më shumë spontane.

-Po, ani që si individë nuk kanë qenë të organizuar ashtu, por kanë qenë grupet të qarta.

J. Buxhovi: Pas Dejtonit, atëherë e kemi një realitet tjetër. Aty ka dështuar FARK-u dhe Qeveria e Kosovës.

-A e pranoni atë rezultatin e Lëvizjes Popullore të Kosovës, që e themeloi?

J. Buxhovi: Po. Unë e them këtë dhe po e them edhe tash. Në '94-ën e tutje, Lëvizja e mori përsipër organizimin e luftës, dhe Lëvizja Popullore e organizoi, që ishte ajo prezente dhe kur ka qenë LDK, kanë qenë përfaqësuesit e saj te na. Por, ajo i mori përsipër të gjitha këto pjesë të të pakënaqurve, grupeve, dhe

faktikisht i vuri në një organizim. A e ka një meritë? Unë e kam thënë dhe e them edhe në libër, LPK-ja e ka një meritë, pavarësisht çfarë ishte.

-Po, ju thoni, UÇK-ja prej kësaj periudhe, domethënë, kur e mori LPK-ja ose e themeloi LPK-ja, më mirë të themi, me komisarë udhëheqjeje, me komisarë majtistë të ardhur nga diaspora në hotele luksoze të Tiranës. Përballë saj e vlerësoni Grupin, siç i quani ju, Forcat e Armatosura të Republikës së Kosovës.

J. Buxhovi: Këtu duhet me e dallu këtë. Unë po ndalem prej '94-tës.

-Unë e dalloj se kam qenë pjesë atje, në Krafshin e Dukagjinit.

J. Buxhovi: Nëse keni qenë pjesë, atëherë mund ta keni edhe një të qartë. Po jua përkujtoj unë. Nga '94-a deri në '97-ën, LPK-ja i ka zhvilluar këto aktivitete. Qeveria Fark-Bukoshi, ju dini, se në vitin 1997 ka filluar t'i kyçë oficerët. Mandej, në Zvicër, kur mbledhen atje dhe filluan faktikisht të krijojnë një paralelizëm të saj dhe u krijuan. Mandej doli nevoja që të bashkohen, siç edhe ju e dini, "Rogneri" e grupet e ndryshme. Aty ka pasur edhe interesa të ndryshme. Nuk po du me hy aty.

-Keni hyrë mjaft. Janë librat. Keni shkruar mjaft.

J. Buxhovi: Po, është e vërtetë, aty ka. Janë përçarë, mandej i kanë shikuar interesat, dhe ato gjëra po vazhdojnë edhe sot e gjithë ditën. Ju e shihni një pjesë e LPK-së, për shembull, e Düsseldorfit, me çfarë akuza del kundër grupit tjetër. Bile, njëri prej tyre edhe i ka nënshkruar një aktpadi Gjykatës së Hagës, dhe i quan këta katër që janë atje grup kriminal.

-Po, ju, pikërisht për atë e keni fjalën, për Ibrahim Kelmendin.

J. Buxhovi: Nuk po du me i përmendë me emra.

-Ju e përmendni, ju nuk e keni fjalën për Ibrahim Kelmendin, ndërsa ai ju akuzon që e keni marrë një status në Facebook, e sikur keni komente të Facebookut në këtë libër, sepse është identike me të.

J. Buxhovi: Po.

-Me gjykatën, me të akuzuarit, pikërisht, për krime lufte dhe për vrasës.

J. Buxhovi: I kam marrë ato, sepse ato janë publike, kanë dalë nëpër portale. Çfarëdo që del publike në Facebook, kushdo ka të drejtë me e përdorë.

-Nuk i ke marrë nga Facebook-u i Kelmendit?

J. Buxhovi: Unë i kam marrë nga një libër, e që janë interpretuar mandej nëpër portale të ndryshme. Por, vetëm një gja e kam bërë, i kam heqë emrat dhe i kam vu inicialet. I kam heqë inicialet, i kam vu inicialet tjera, po ato janë publike. Sikur portali juaj, kur dikush nuk mund të thotë se e kam cituar keq, atëherë ka të drejtë me reagu. Por, është letërsi.

-Po, letërsi e quani, letërsi?

J. Buxhovi: Problem këtu, prandaj. Ajo që thuhet që ka ndodhë në Tiranë, është kapitulli i hapur. Kapitull me shumë probleme. Ju e dini se ato përçarje kanë ndodhë, janë vrarë njerëz.

-Më gjithatë, aty e keni trajtuar shumë mirë, ju përgëzoj, si Rasti në Dukagjin, kur janë bashkuar Ramush Haradinaj dhe ata, por atë e ke trajtuar shumë mirë. Andaj ju përgëzoj!

J. Buxhovi: E kam trajtuar edhe gjykimin e Haradinajt. Prandaj, unë kam bërë përpjekje, përfundimisht, të jem sa më shumë korrekt. Sado që gjithmonë s'mund të jesh korrekt, sepse del një fakt tjetër që ta lëvizë. Ne po na dalin te Xhafer Deva, gjëra që janë shumë më kredibile sesa disa që ne i kemi shpallë heronj. Aty është problemi. Prandaj, desha të them këtu, si shkrimtar e kam qitë këtë anën e brendshme. Me siguri se ka njerëz që nuk pajtohen, kanë bërë shpifje kundër, por mua s'më pengon ajo. Vepra letrare është vepër letrare. Këto kalojnë. Njerëzit dhe identifikimet me këto. Por, koha i vlerëson ndryshe, mandej, pikërisht këto procese ne kemi për detyrë t'i zbresim nga apologjia. Sepse ne, apologjia dhe heroizmania na shkatërroi. Na shkatërroi, sepse e shkatërruam historinë tonë, ne. Na shkatërroi në sistemin e vlerave.

Pikërisht, nëse ne e reduktojmë historinë tonë në dhjetë vjet apo në dy vjet, e kemi bërë veprimin më anti-historik? Pavarësisht, me këtë dua të them se duhet ta nderojmë gjakun dhe sakrificën e atyre që kanë filluar prej viteve të herëshme, prej NDSH, mund të merret edhe ajo, e deri te sakrifica e Adem Jasharit dhe e këtyre.

-Po i nderuar, po nëse në një libër letrar, siç e quani, e merrni një deklaratë ose një dosje të ndërtuar mbi deklaratat e Nazim Bllacës?

J. Buxhovi: Ju po e personalizoni.

-Nuk po e personalizoj, se nuk ka të bëjë me mua, nuk është letërsi. Ajo nuk është letërsi, por pikërisht aty i keni ikë letërsisë.

J. Buxhovi: Jo, aty ju po e bëni një interpretim të njëanshëm, joletrar.

-Joletrar, sepse është çështje joletrare ajo.

J. Buxhovi: Ku përmendet Nazim Bllaca në librin tim?

-Mirëpo, është pikërisht ajo që është komplet deklarata, dhe ato janë shpifje të tij.

J. Buxhovi: Jo, jo. Aty thuhet: Vrasësi i penduar.

-Edhe i lidhë krejt komplet, e lidhë shtabin komplet.

J. Buxhovi: Pse thuhet aty, ngjashmëri janë këto raste.

-Ngjashmëritë janë në raste, por ngjashmëritë janë të sigurt.

J. Buxhovi: Mua nuk më vjen mirë kur duhet tash që për problemet letrare, të flas si për probleme politike.

-Unë po mendoj se ai nuk është bash krejt problem letrar, z. Buxhovi. Ed ini edhe ju mirë. Sepse ajo nuk është nis krejt si problem letrar.

J. Buxhovi: Unë e kam drejtuar letrarisht e historikisht.

-Mjafton, aty e kam lexuar edhe historikisht.

J. Buxhovi: Si letrar, jam këtu dhe qëndroj prapa kësaj, absolutisht.

-Më vjen mirë që e dëgjoj këtë prej jush dhe e vlerësoj shumë këtë, aq sa e vlerësoj edhe kontributin tuaj që e keni, sidomos në themelimin e një partie më të madhe, e cila për disa vite e ka mbajtur primatin, pothuajse, edhe ka qenë moderne, siç është Lidhja Demokratike e Kosovës. Por, kërkoj një sqarim për opinionin. Ekzistojnë themelues të Kuvendit, themelues të LDK-së, po, megjithatë, para se me ardhë aty, është një punë ngatërrese këtu. Para se me ardhë te Kuvendi themelues, janë disa që i kanë paraprirë dhe ju jeni i pari. Kush ka qenë në mesin e tre ose katër prej jush? Kush ishte ai që ideoi më së pari të krijonë në vitet më të vështira një parti, siç ishte Lidhja Demokratike e Kosovës?

J. Buxhovi: Po i them edhe shkurtimisht. Kjo ka të bëjë me një proces që ishte kulturor, emancipues politik, ta themi, prej viteve '70-të e tutje, dhe një inteligjencë, e cila përgatitej kulturalisht dhe politikisht ta marrë përgjegjësinë në ato rrethana. Lindja ka qenë një faktor shumë i rëndësishëm aty, një referencë, të gjitha këto, një strumbullar i lëvizjeve. Ideja për LDK-së, nëse mund ta them, ka ardhë natyrshëm. Ajo ka qenë edhe në kokën tonë, që duhet të jemi një ditë ata që do të marrim përgjegjësinë politike, deshëm o s'deshëm. Sepse klasa politike ishte e shpenzuar. Ajo, pas rrënimit të autonomisë së Kosovës, përfundoi çdo

gjë, dhe duhej që përjashtë, miqtë tanë edhe gjermanë, edhe amerikanë, gazetarë të ndryshëm që kanë shkruar edhe libra, prej Viktor Majerit, Kristine von Kohl, vazhdimisht e kanë potencuar këtë, që janë gazetarët e shkrimtarët ata që duhet ta marrin rolin e përgjegjësive. Ata na kanë nxitë. Unë e kam pasur aso fati që të jem në kontakt me ta. Edhe kështu. Bile, Viktor Majer, një javë pasi u rrënuar autonomia, tha: ju takon shkrimtarëve dhe gazetarëve, që ta bëjnë partinë politike.

-Dhe, ai bisedoi me ju?

J. Buxhovi: Po, ka biseduar tënë kohën. Ka qenë shumë përkrahës i madh. E kam pasur mik të mirë atë. E kam pasur mik edhe në gazetari, dhe kemi pasur takime. Në librin e tij “Si u shpërbë Jugosllavija”, dy-tre herë i cekë takimet me mua.

-A ka qenë iniciativa e Gensherit dhe atyre, apo ka qenë iniciativa juaj që keni pasur lidhje të mëhershme?

J. Buxhovi: Ne edhe i kemi hapur këto gjëra, por qeveria gjermane u inkadruar, tha do ta keni ndihmën. Ishte drejtori i televizionit gjerman me ne, këtu në Kosovë. Vinte shpesh. Edhe këtu ka qenë. Ata, faktikisht, nëse i shikojmë gjërat me sinjeritet, unë kam qejf të jem i sinqertë, sepse puna më e lehtë do të ishte, po valla mua më ra në krye një Mic Sokol i kësaj, edhe e bëra, ajo puna më e keqe. Unë nuk jam as trim, as guximtar. Bile, trimninë fort e konsideroj si një virtyt krejt tjetër. Edhe tash, jam kyçë në ato. Mirë, e marrim përgjegjësinë, dhe në Rilindje është dashur tre-katër vetë që të fillojnë për aty. Ndër ata njerëz që kam komunikuar, kanë qenë Xhemajl Mustafa, Ibrahim Berisha dhe Mehmet Kraja. Secili në formën e vet, intelektualisht. Kraja ka qenë krijues shumë i mirë, si prezantues shumë i mirë, por si politikan është i mbrapshtë.

-Nuk isha pajtuar, nuk e kisha thënë, po, megjithatë, është mendimi juaj. Po, megjithatë, ka dalë një, s'po them një fakt, po një informatë që kur ju e keni hartuar planin, domethënë, projektin, programin e LDK-së, mund të ketë dalë ndoshta nga konteksti, pikërisht, krabas asaj që ju e keni dorëzuar në gjuhën serbe. Cila është e vërteta? Ta sqarojmë njëherë e përgjithmonë.

J. Buxhovi: Po, tashmë po ma nxjerrë gjuhën, por duhet me e thanë këtë se pse i thashë i mbrapshtë e me probleme shumë të mëdha.

-Nuk është i mbrapshtë.

J. Buxhovi: Po e them këtë. Për shembull, ka dalë një libër i tij (Mehmet Krajës) pas pesë viteve, “Vitet e humbura”. Pas pesë vjetëve, merreni me mend. Kur shkon në Tiranë dhe e udhëheqë njëfarë byroje atje, përfaqësi të Kosovës, edhe aty një

zot e di, ka probleme qysh ka shkuar, qysh është kyçur atje, po s'ka rëndësi. Ai del e thotë se një libër i një anëtari të Këshillit Nisëmtar, ku ka qenë aty, po kurrë gati programin s'e ka këqyrë, se rrinte anash, si shumë të tjerë, po s'ka rëndësi, thotë: “Na e pruni Buxhovi përkthim prej serbishtes.” Pas pesë viteve, kjo është një akuzë shumë e rëndë për ne, po edhe për vetveten, sepse ai nëse e thotë atë, vetveten e ka ngarkuar dyfish. E para, si është e mundur një njeri me qenë në Këshillin Nisëmtar, edhe paska lejuar që Jusuf Buxhovi t'ia sjellë programin prej Serbisë, të shkojë aty, ta nënshkruajë, të pranojë, të hyjë në struktura, në kryesi të LDK-së i dreqi e i biri, e pas pesë viteve thotë se ne na paska mashtruar, na e paska sjellë prej Serbisë. Kjo, domethënë se ai e ka pasur një siklet këtu. Nuk mund të shihet ndryshe. O ka dashtë me hekë dorë prej asaj çka ka qenë, e me ia ba qejfin dikujt. Se këta kanë qenë tradhtarë, qysh ka pasur asi sa të duash, fjalë poshtë e përpjetë. Diçka nuk është në rregull. Po e them edhe këtë. Ai program e ka historinë e vet aty, në katër pika krejt. Aty janë bërë pika shumë të thjeshta: barazi, demokraci. S'ka kurrëgjë të jashtëzakonshme.

-Mbase ka qenë çështja që është nxjerrë prej kontekstit, sepse për t'u regjistruar është dashtë në gjuhën serbe, apo?

J. Buxhovi: Jo, jo, jo. Nuk ka të bëjë me atë. Ai e ka thënë me qëllim të caktuar. Me një qëllim me dekonspirue, e di ai vetë pse. Qysh e se, është problemi i tij. Problemi është se kur është dorëzuar programi i LDK-së, është bërë me procedurë ligjore dhe ka qenë në përputhje me ligjin, të cilin edhe amerikanët edhe gjermanët e kanë kqyrë në mënyrë tepër të rreptë, me juristët e tyre. Programi i është dorëzuar sekretarit komunal, këtu, për lejin e lejes. Është dashtë me u çu programi, statuti edhe njëmbëdhjetë nënshkrime. Programi shqip edhe serbisht, se ashtu ka qenë atëherë administrata.

-Po, për këtu e kisha fjalën.

J. Buxhovi: Ia kemi çuar të dyja. Edhe kur e kemi bërë mbledhjen konstituive, që u themelua, është dashtë, brenda 48 orëve, sekretarit të Punëve të Brendshme dhe Ministrisë së Drejtësisë, jorepublikane siç kam dëgjuar poshtë e përpjetë, por ajo ka qenë federative, por edhe prapë ua kemi çu shqip e serbisht, atyre edhe amerikanëve. Por, çka ka ndodhë këtu, aty që mandej, pas pesë viteve, brenda natës, pesë versione janë falsifikuar, se ato janë shkruar me shaptilografë. Janë falsifikuar programet e LDK-së.

-Si është e mundur? Ju ishit vetëm katër veta?

J. Buxhovi: Po, është e mundur. A e di pse? Sepse i kanë marrë, i kanë shumëzuar. Ne, katër-pesë kopje i kemi lanë aty, të tjerat i kanë shumëzuar.

-Të ka rënë ndonjë kopje në dorë?

J. Buxhovi: Po, ne i kemi ato dokumentacione, krejt i kanë amerikanët, i kanë krejt.

-A ishin ndryshe nga ato që kishin shkruar?

J. Buxhovi: E kam në këtë librin "Kthesa historike". Po, qysh jo. Në gjashtë versione.

-Çfarë ndryshon?

J. Buxhovi: Në të parën e kanë futur autonominë diku. E kanë prishë fjalinë, e kanë futur, po kërkojmë autonomi. Diku edhe ma poshtë kanë shkruar, kanë thënë: nën Serbi. Shiko, autonomi nën Serbi po lypë dikush në ato rrethana?! Kështu i kanë ngatërruar gjashtë versionet. Dhe kur i kemi parë ato, çka të bëjmë? Ishin amerikanët, thanë lene këtë punë. Originalin, thanë, e kemi ne. Origjinali është, thanë, në Supin Federativ, u krye puna. Kështu kanë vazhduar, mandej me ba shpifje, me ba dreqi e i biri... Unë i kam gjashtë versione të ndryshme. I ka edhe Ambasada Amerikane, i kanë edhe gjermanët, i kanë edhe këtu ku ruhen dokumentet autentike të LDK-së, në dy arkiva të jashtëm. Ky është realiteti që ka ndodhë.

-Megjithatë, ju jeni ndër ata të cilët më së shumeti keni dokumente për LDK-në.

J. Buxhovi: Unë, më së paku kam merita, nëse mund të merret kështu. Unë e kam kryer një punë që është dashtë me e krye. Kam qenë më i thirrur, është fakt. Kam pasur lidhje me gjermanë, me amerikanë dhe kam hy si idealist. Unë nuk kam hy me krijue karrierë, qysh kanë krijuar të tjerët, e qysh po shihet.

-Zoti Buxhovi, pse u larguat nga LDK-ja?

J. Buxhovi: Nuk jam larguar nga LDK-ja. Unë jam larguar nga jeta aktive në LDK. Qëllimi im ka qenë, e dinë edhe amerikanët dhe dinte edhe Rugova, se derisa të bëhet konstituimi i legjitimitetit demokratik, më 2 korrik, 7 shtator, zgjedhje të lira, të formohet qeveria, mandej e kryej punën time, sepse kam qenë i akredituar në Gjermani, kam pasur letërsi, kam pasur të tjera gjëra. Edhe ka qenë një faktor tjetër që nuk ka qenë shumë domethënës, por ka ndikuar. Intrigat patën filluar. Intriga goxha në LDK, pikërisht, kështu siç i thatë ju, shpifjet e tjera. Edhe në LDK, atëherë, hynë një pjesë e madhe e LPK-së, si anëtarë kolektivë. Ata, tash e mohojnë, po unë me shkrim ua kam dhënë ato. Amerikanët, në mënyrë decidive kanë kërkuar që të hyjnë edhe LPK-ja, t'i trajtoni në mënyrë të barabartë. Vërejtja ime është, tash, se ata janë në grupin e marksistë-leninistëve dhe për mua atëherë

ishin një pjesë e tyre që s'e mohojnë edhe sot. A e keni librin e Mehmet Hajrizit, kurrëgjë të keqe s'ka. Ata kanë luftuar me mjetet e tyre. Unë e them edhe në libër, edhe LPK, edhe lëvizja marksiste e kanë luajtur rolin e tyre historik, kanë mobilizuar masa të rrethanave të caktuara dhe ata njerëz për mua janë shumë të rëndësishëm. Por, problemet politike, juridike, e diçka tjetër si këto, unë nuk u pajtova edhe me atë, sepse nuk shkonte. Unë e dija se amerikanëve do t'ju hyjnë në punë të gjithë faktorët, sepse doktrina e tyre ishte që, ne e dinim, ju do të bëni politikë pa luftë. Do të bëhet edhe luftë pa politikë, por do t'i kontrollojmë ne të dyjat. Dhe ashtu ka shkuar edhe ajo, dhe unë e them me plot gojë se me respektin më të madh i kemi ndjekë këto dy linja, dhe pikërisht Rugova. Mandej, filluan me i thanë me anatema: pacifisti. Por, Rugova nuk dille me e kallëzue hapta, sepse kishte arsye të tjera se pse ai nuk pranoi me u ba komandant i Forcave të Armatosurave. E dinte se amerikanët nuk ia lejonin atë. Amerikanët kishin zgjedhë partnerë të tjerë. Edhe këtu është merita e grupeve të para të UÇK-së dhe njerëzve të gatshëm për me vdekë.

-Domethënë, për ta ndër tjerë ishin edhe LPK-ja, të amerikanët.

J. Buxhovi: Po, ka qenë. Përkundrazi, por në fillim ata i quajtën kështu - terrorizëm.

-Terrorizëm, organizatat e lëvizjeve?

J. Buxhovi: Po, jo se amerikanët punojnë me pesë-gjashtë karta. Prandaj, duhet m'i kuptue edhe këto. Edhe një pjesë e mirë e disa aktivistëve të UÇK-së në Gjermani janë ushtruar prej forcave gjermane. Ato duhet të thuhet, unë i di ato. UÇK-ja në fazën përfundimtare është kontrolluar nga amerikanët dhe ka marrë instruksione prej tyre. Të çon diku tjetër kjo. Të çon tek ajo, sepse në marrëveshjet e NATO-s që janë bërë në vitin 1997, ka qenë qëndrimi që do të intervenohet në Jugosllavi. Francezët, kur i janë bashkuar asaj për herë të parë, ushtarakisht, NATO-s, thonë: "Por, partneriteti nuk do të jetë me ushtarakë dhe institucionalistë, por me ata që zgjedhim ne." Kështu ka shkuar.

-Dhe ashtu ka shkuar. Kjo është arsyeja pse nuk ka qenë komandant i forcave të përgjithshme të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, Presidenti Rugova?

J. Buxhovi: Nuk ka pasur mundësi ta marrë, sepse amerikanët e kanë këshilluar që mos m'u marrë me atë kapitull. Ti merru me këtë tjetrërn, atë tjetrën e zgjidhim ne. Kështu ka qenë. I di këto gjana dhe kështu duhet të shikohen. Amerikanët luajnë me katër-pesë karta. Shikoni këto njëzet vjetët e fundit. Kush u bë partner pas lufte? Pse u bë partneriteti me forcat e Veriut atje, të cilat janë të SUP-it serb dhe vazhdojnë të jenë forca destruktive? Pse edhe këtu, disa faktorë u gjetën të ishin të inkriminuar në disa gjëra.

-Zoti Buxhovi, si historian, si njohës, si gazetar, si analist, si opinionist, si i shihni raportet e Qeverisë së Kosovës, sot, me Shtetet e Bashkuara të Amerikës, duke e pasë parasysh këto që i thatë më lartë, në një konstantë prej dy-tri dekadash, në mos ma shumë?

J. Buxhovi: Fillimisht po them se unë e kam përkrahë ndryshimin dhe e kam përkrah publikisht. Sepse çdo ndryshim është i domosdoshëm për me ia lëshue vendin në qeverisjeje të re, dhe unë konsideroj se qeverisja e LDK-së, PDK-së dhe AAK-së, në pesëmbëdhjetë vitet e fundit ka pasur shumë probleme, ndërkohë që Albini e ka marrë me shumicë të votave. Ka ndodhë ndryshimi. Amerikanët mendojnë, dhe unë kam mjaft informata, se Qeverinë e Kurtit e kanë vënë në provë. Ata ende nuk i besojnë se është në gjendje të bëjë ndryshimin. Ka premtuar shumë. Edhe Qeveria e Kurtit, sot, sprovën kryesore e ka, për dallim prej atyre që ishin që i ngadalësonin proceset, jo demarkacioni, jo asociacioni, poshtë e përpjetë, me gjimnastikë sallto-mortale, qysh u pa, , këta duhet t'i zbatojnë këto që amerikanët i presin. Ata duhet ta nënshkruajnë asociacionin dhe të gjitha ato që i paraqet Pakoja e Ahtisarit. Nuk kanë zgjidhje tjetër, nëse duan të mbijetojnë. E kanë alternativën, që të heqin dorë prej të gjithëve, ta vetërrëzojnë veten, qysh është rrëzuar atëherë. Ose ta marrin përgjegjësinë, të dalin para opinionit: kështu po na thonë aleatët. Kjo është politika, është art i së mundshmes. Edhe ajo që ka qenë, prapë po i referohem edhe Hashim Thaçit, edhe Ibrahim Rugovës, edhe të gjithë atyre që kanë qenë në Rambuje, ka qenë një pjekuri e jashtëzakonshme. Pavarësisht atij dokumenti, që unë e quaj një letër joobligative, mirë që ajo nuk u fuqizua. Ata e tregojnë një pjekuri historike, sepse nuk ka qenë lehtë as për Rugovën, veçmas për Thaçin, po edhe për të tjerët, që të nënshkruajnë një dokument, i cili po të zbatohet, Kosovën do ta kthente në autonominë e 1974-tës, do ta kthente në një Eldorado të Millosheviqit.

-E kam lexuar një rrëfim, kur ju keni diskutuar me Rugovën, pas nënshkrimit të marrëveshjes në Rabuje. Si ndihej?

J. Buxhovi: Ai ishte në gjendje shumë të rëndë psikike, se ai e dinte që kanë nënshkruar diçka që ka qenë e domosdoshme, sepse po thonë amerikanët. Amerikanët nuk kanë hy kot. Nëse Amerika të ka thënë që unë e bëj këtë punë, e bën. Por, ai ka pa, sepse ku me ditë është Rusia këtu. Në fund të fundit, edhe Hollbruku, nëse ju kujtohet, e mori çantën dhe pa i pyet ata, shko i qëndroi 48 orë me Millosheviqin aty. Janë zhvilluar biseda që vetë Fisherit, edhe vetë Klarku i thotë. Ka qenë jashtë konceptit që e kishin, as se çka do të thotë ai me pasë ndonjë koncesion aty, kur rrënoheshin krejt. Ai nuk e kishte bërë krye n'veti, pa Klintonin dhe pa Jelcinin. U pa aty që Millosheviçi, së paku, pse e refuzoi këtë Marrëveshje që ia ofroi të fshehtë Holbruku? Ishte se ushtarakët i kishin premtuar se na do të bëjmë grushtet në Rusi, kur të hyjnë aeroplanët tanë për të zbarkuar atje. Kjo ishte ai budallallëku i Millosheviqit, që i besoi kësaj. Edhe të gjitha

burimet këtë e vërtetojnë, se pse ai u tregua kokëfortë, se edhe Jelcini i tha që, kqyr, bëj çka të dush, tashmë ne nuk të përkrahim. Sepse Jelcini ishte në një komunikim shumë të mirë me gjermanët dhe me amerikanët, veçmas me Klintonin. Edhe pse ishte i dehur, ai prapë se prapë i mori dy miliardë prej tyre, veç mos me thanë, mos me i vu veto Rezolutës 1244. Ajo mjaftonte. Rusia mos me vënë veto, rezoluta kalonte, dhe kaloi. E, këtu desha të them, për me u kthye prapë tek ajo. Edhe t'i falënderohen edhe Albin Kurti e kushdo tjetër veprimit historik të Ibrahim Rugovës dhe Hashim Thaçit, në Rambuje.

Ibrahim Rugova dhe Hashim Thaçi mbesin personalitete historike, pavarësisht se si do të shkojnë këto çështjet tjera. Unë, si historian, e vlerësoj punën e tyre në kuptimin e personave historikë.

Rrëfimi i Nazmi Selmanajt

DYZET VJET VEPRIMTARI ATDHETARE

Fundvitet '70, konkretisht 100-vjetori i Lidhjes Shqiptare të Prizrenin shënoi fillimin e aktiviteteve politike dhe formësimin e lëvizjeve të ndryshme klandestine, në frymën e '68-tës, e që ishin kundër ndryshimeve kushtetuese, ku më shumë se kurrë u shtrua kërkesa për Kosovën Republikë. Më këtë frymë hymë në vitet '80, dhe, sidomos, në vitet '81, kur edhe ndodhi një shpërthim politik i studentëve dhe intelektualëve të zgjedhur shqiptarë, që vinin nga familjet atdhetare. Në mesin e tyre shquhej, sidomos Jusuf Gërvalla me bashkëveprimtarë të tjerë. Shumë prej tyre u burgosen, të cilët ishin pjesë e këtyre organizatave klandestine. I ftuari ynë është i burgosur politik i viteve '80-të dhe bashkëveprimtar i ngushtë i Jusuf Gërvallës, Nazmi Selmanaj

-Z. Selmanaj, kur e filluat aktivitetin tuaj politik dhe nacional dhe prej nga i gjithë ky ndikim për një veprimtari kaq të madhe atdhetare?

N. Selmanaj: Për çdo njëri apo çdo të ri, mosha ku mund të thuhet se është i pjekur politikisht është mosha 20 vjeçare e tutje. Pra, deri në moshën 20-vjeçare, nuk mund të flitet për një formësim politik të individit. Unë mendoj se fillimi është që nga shkolla e mesme dhe mendoj se njeriu prej aty fillon me mendu të bëjë diçka të madhe për vendin e vet. Por, tash shtrohet pyetja: prej nga ka ardhë frymëzimi? Frymëzimi vjen prej gjeneratave të mëhershme, duke dëgjuar prej njerëzve fillimisht në oda; oda e shtëpisë sime ka qenë sikur një çerdhe ku e kanë frekuentuar figura të ndryshme, kundërshtarë të sistemit politik të asaj kohe, ish të burgosur politikë prej Goli Otokut, e nëpër të gjitha kazamatet jugosllave të asaj kohe, figura të njohura që kanë gëzuar një autoritet në rrethinën tonë. Këtu vlen të përmendën disa figura, si: Metë Hyseni nga Vokshi, Ali Bajraktari nga Hereqi, Idriz Demaj nga Dranoci, Adem Elshani nga Ozdrimi i Pejës, e shumë e shumë të tjerë. Secili prej tyre, sigurisht që ka ardhur te baba. Bisedat e tyre kryesisht kanë qenë politike, sepse ata ishin të njohur si kundërshtarë të regjimit, të atij regjimi që ka qenë në atë kohë, edhe aty i kam marrë mësimet e para.

-Z. Selmanaj, pasi që gjithmonë shtëpia, oda juaj është frekuentuar, pra kanë ardhur të burgosur politikë, natyrisht që ky është një tregues i besimit që është krijuar te babai juaj, Muhamet Alia. Prandaj, edhe ai do të duhej të ketë pasur edhe ndonjë aktivitetet të mëhershëm, jo vetëm thjesht një hasmëri me sistemin politik të asaj kohe?

N. Selmanaj: Po, edhe ai personalisht ka qenë një prej atyre kundërshtarëve politikë. Ai pas LDB ka qenë aktivist i asaj kohe. Menjëherë pas luftës, kur u formuan ato minikomunat, pra ato komunat e vogla, një nga ato komuna ka qenë edhe Gramaçeli, ku ai ka qenë edhe kryetar i asaj komune. Edhe qysh në fillat e para të punës së tij ka rënë në kundërshtim me njërin nga ata të pushtetit të Partisë Komuniste, domethënë ka qenë njëfarë Radojko Zogoviqi, edhe aty janë parë kundërshtitë mes njëri-tjetrit. Kështu që, aty ka filluar ai konflikti mes tyre dhe si pasojë burgoset, për shkak se aty ka ndodhur një incident, domethënë, ky Radojko e ka zënë një punëtor të komunës dhe e ka futur në një farë kthine dhe aty fillon me e rrahë atë. Këtë ngjarje baba e sheh dhe e dëgjon atë zhurmë dhe shkon me shiku nga afër. Kur shkon, e sheh Radojkon duke e rrahur punëtorin. Kjo ishte jashtë normales, siç tregonte baba, që ishte e tmerrshme me e pa një burrë duke u rrahur komplet të dorëzuar, dhe aty baba fillon me i nda ata. Pastaj, ku e di unë se çka ka ndodhur pas atij konfliktit, por menjëherë fillon përndjekja e tij, edhe si rezultat i kësaj fillojnë hetimet ndaj babës, të cilin e burgosin më në fund, por nuk kanë pasur ndonjë bazë ku me u kapë, ndonjë provë të fortë që me mbajtë ma gjatë në burg. Pas nëntë muaj hetime, lirohet nga burgu, por largohet edhe nga partia, edhe nga puna, edhe doli në pah si kundërshtar dhe filluan njerëzit që ishin të atij drejtimi të orientoheshin kah baba, me bisedu e me bashkëpunu.

-Ju thotë që keni qenë në shkollë të mesme kur keni filluar aktivitetin, të menduarit politik dhe nacional. Në atë periudhë, para se të vini në Universitetin e Prishtinës, si student, para

vitit 1974, a ka qenë familja, babai ose vëllezërit tuaj pas këtyre ngjarjeve apo edhe nën vëzhgim të regjimit të atëhershëm?

N. Selmanaj: Jo, në vitin 1974-ndodh një ndryshim në Kosovë, sepse Kosova e fitoi Kushtetutën, siç është e njohur Kushtetuta e 74-ës, edhe për shqiptarët, të them ashtu, filloi një lloj lirie, edhe nuk mund të thuhet që kemi pasur ndonjë lloj përcjellje ose përndjekje në atë kohë.

-Megjithatë, ju filluat studimet në vitin 1974. A kishit ndonjë informacion për lëvizjet e mëhershme të cilat zhvillonin aktivitetin e tyre apo që ishin në embrion e sipër?

N. Selmanaj: Jo, vetëm me të dëgjuar. Kemi dëgjuar për Adem Demaçin, Metush Krasniqin e këso figurash nacionale, por nuk kam pasë rastin t'i takoj asnjëherë, apo të lexoj diçka për ta. Mirëpo, ardhja në atë kohë në fakultet, unë jam vendosur në konvikt, në atë kohë në barakë, ka qenë baraka numër 3. Kemi qenë studentët e përzier. Unë kam qenë në Fakultet Teknik, dega Elektros, por aty ka pasë edhe të Degës së Makinerisë, të Ekonomisë. Pra, nuk kemi qenë vetëm të këtij profili. Edhe aty e kam gjetur një student të Makinerisë, Ali Muriqin. Ai ka qenë dy gjenerata para nesh. Në vitin '74-'75 nëpër konvikte filluan të shpërndahen disa pamflete. Unë për vete, nuk kisha njohuri për to, edhe me Aliun ne kishim biseda rreth këtyre temave patriotike. Mirëpo, pa aguar mirë dita, u futën policia nëpër të gjitha barakat dhe u mor vesh që kanë hyrë. Unë nuk e dija, por ai kishte pasur disa materiale që kanë qenë të ndaluara, edhe po vjen e po më thotë: "Po i fus në dollapin tënd, se ty nuk të kontrollojnë". Unë pa mendu aspak a është rrezik a jo, i thashë: "Futi, more aty!", edhe i futi. Erdhën policia. Na kontrolluan të gjitha, madje edhe me bajoneta i kanë shqyer gjërat, domethënë nuk lanë gjë pa kontrolluar. Pastaj erdhën edhe po na pyesin: "Kush jeni?", po prezantohem, po më thonë: "Ku e ke dollapin?", iu thashë se e kam këtu. Nuk iu bëri përshtypje emri im edhe nuk ma kontrolluan ormanin, të Ali Muriqit e kontrolluan komplet çdo detaj e kontrolluan. Po them, se ky ka qenë ndoshta një prej kontakteve të para. Unë nuk kam ditur për atë person. Ai as nuk më ka treguar që është i angazhuar diku, mirëpo pasi përfundoi ky aksion, domethënë as atë, as askënd nuk e morën nga aty, dhe ai kishte qenë material i ndaluar propagandistik, sepse personi kishte qenë i angazhuar shumë më herët në këto tema.

-Prej shkollës së mesme e deri kur keni ardhur në universitet është një hapësirë goxha e madhe. Në fundvitet '70-të, ju vetëm filluat të frekuentoni edhe ne Gjermani, ku takoheni me Jusuf Gërvalla. Përveç materialit propagandistik, cili ka qenë bazë e literaturës së gjeneratës apo të

N. Selmanaj: Po, atëherë ka qenë çdokush, ose ne që kishim këso lloj bindjesh ishte interesant kush po siguron material, që është i ndaluar, edhe sikur kemi bërë gara se kush po siguron diçka të ndaluar me lexu. Pastaj, filluan edhe kontaktet me Smajl Haradinajn, Nimon Mustafajn e plotë e përplot njerëz të fshatit

Glllogjan. Gjithsecili që haste në ndonjë material, që duhej lexuar dhe, kështu, dorë pas dore përcillej dhe kështu filloi leximi i materialeve.

-Jemi në vitin 1978, kur edhe zhvilloheshin një sërë aktivitetsb për nder të 100-vjetorit të Lidhjes se Prizrenit. Ku ishte Nazmi Selmanaj?

N. Selmanaj: Jo, deri në këtë kohë nuk mund të them se unë isha i përfshirë në ndonjë grup ose në ndonjë lëvizje, por shënimi i 100 - vjetorit të Lidhjes së Prizrenit për mua, por edhe për shumicën, është ajo kthesa e madhe, ku veç u bë e ditur që duhet me ba edhe na diçka, edhe filluam ato qysh me u organizu, edhe qëllimisht qysh me arrit me ra në kontakt më ata njerëz, që janë të organizuar më herët në këto grupe, sidomos ato që kanë qenë të njohura, si Lëvizja Nacional Shqiptare dhe Viseve të Tjera Shqiptare.

-Cili ka qenë kontakti juaj? I përmendet dy emra, Smajl Haradinaj dhe Nimon Mustafaj. Ishin këta 'adresa e parë' e angazhimit tuaj?

N. Selmanaj: Jo, këta dy persona kanë ardhur rregullisht tek baba. Ata kanë qenë të njohur me babën edhe kanë pasur shumë respekt për të bash për bindjet e tij politike. Natyrisht edhe kanë pasur biseda të ndryshme, e që unë, si i ri, i kam filluar me ta.

-Kemi të dhëna se vëllai juaj, Fabri Selmanaj, qenka burgosur në vitin 1978 apo '79?

N. Selmanaj: Jo, ka qenë viti 1978 diku. Ai është burgosur me një bashkëfshatar, Bajram Mehmetajn, edhe ai më vonë i burgosur politik në Deçan. Ata kanë dalë publikisht dhe e kanë kënduar një këngë për Enver Hoxhën, edhe i kapën policia, i burgosen, i dënuan për kundërvajtje dhe i mbajnë nga dy muaj në burg. Ndërsa, në Lëvizje jemi kyçur përmes Jusuf Gërvallës, pra adresa jonë ka qenë Jusuf Gërvalla.

-Flitet se në vitin 1978, para arratisjes së Jusuf Gërvallës për në Gjermani, ai ka ardhur në Glllogjan dhe ka takuar Smajl Haradinaj e Nimon Mustafën, njëkohësisht kanë mbajtur takim. Për cilin takim flitet dhe pse ka qenë kaq i rëndësishëm?

N. Selmanaj: I rëndësishëm është, sepse aty gati thuaja haptas e shpalosë Jusuf Gërvalla qëllimin e tij, qëndrimin e tij, pikëpamjet e tij dhe aty është krijuar perceptimi se ky njeri duhet të jetë i Lëvizjes. Në atë takim, kanë marrë pjesë Smajl Haradinaj, Nimon Mustafaj edhe baba. Por, ka pasur edhe persona të tjerë, si Islam Mustafaj, pasi që ka qenë edhe oda e tij. Pas asaj nate, ne kemi pasë biseda me Smajlin dhe ka qenë qëllimi qysh me ra në kontakt me Jusuf Gërvallën dhe përmes tij me u kyç në Lëvizje.

-Para se të ndërronte jetë, Nimon Mustafaj, në një shënim autobiografik, ndër të tjera thotë se edhe Muhamet Alia, në përgjithësi, të gjithë që ishin aty, ishin të bindur për të gjitha ato për të cilat Jusuf Gërvalla mbajti një fjalim. Keni qenë aty?

N. Selmanaj: Jo, nuk kam qenë unë në atë takim, por e di se çka është bisedu, kush ka bisedu etj.

-A mund të merret ky takim si nismë e Lëvizjes që përfaqësonte Jusuf Gërvalla?

N. Selmanaj: Unë mund të them se, që nga ajo natë, nga ai takim, është marrë një qëndrim që të fillohet të veprohet në mënyrë të organizuar, e jo siç është vepruar më herët me shpërnda material, me dërgu material te tjetri- të tjetri, po të futemi në kuadër të Lëvizjes dhe të veprojmë.

-Kërkoj ndjesë, por më duhet t'ju pyes për diçka shumë bazike për hir të opinionit publik. Ju keni pasur raporte të afërta me Jusuf Gërvallën. Ekziston një lidhje e fortë e tij me Glllogjanin. Dihet, që nga vitet '80-të, më së shumti të burgosur ka pasur nga ky fshat. Cila ka qenë lidhja familjare me Jusufin?

N. Selmanaj: Ka qenë lidhje miqësie me disa familje. Pra, Jusufi ka pasur lidhje miqësie në Glllogjan, konkretisht me Dervish Rexhep Sylajn, familjen Mustafaj dy herë të miqësuar, pastaj me familjen Haradinaj.

-Pra, familja Haradinaj, në krye me Smajlin dhe familja Selmanaj, e ka njohur më herët Jusufin, madje edhe para se ai të kthej në Lëvizje?

N. Selmanaj: Po, ne e kemi njohur, por nuk e kemi ditur që është në Lëvizje. Tek pas ikjes së tij në dhjetor të vitit 1979, atëherë u kuptua që është në Lëvizje. Por, për qëndrimet e tij atdhetare e patriotike, e kemi ditur gjithmonë, pra edhe më herët.

-Jemi në vitin 1979, ku përmendet arratisjen e Gërvallës prej Kosovës. Në gazetën "Fokusi", diku në 2004, po edhe në gazetën "Epoka e Re" i keni prezantuar katër rrëfime, në të cilat flisni për veprimtarinë e Jusuf Gërvallës, në mes tjerash ju thoni se Jusuf Gërvalla ia kishte dërguar Ismajl Haradinajt përmes Naim Haradinajt disa materiale propagandistike në Gjermani. A ishte kjo lidhja e parë dhe për çfarë materialesh bëhej fjalë?

N. Selmanaj: Po, është fundi i vitit 1970, ku Naim Haradinaj kthej nga Gjermania, pas takimit që kishte me Jusuf Gërvallën, edhe i solli disa materiale, kryesisht kanë qenë artikujt që Jusufi i ka botuar në organin e Frontit Kuq "BASHKIMI" në atë kohë. Por i kishte edhe disa letra që iu kishte dërguar disa intelektualëve në Kosovë, tek kur kam shkuar në Gjermani e kam kuptuar çka kanë pasur ato letra, por që kur i ka sjellë Naimi, kanë qenë vetëm letra të intelektualit, por jo e cekur me emër.

-Ju, më vonë e kuptuat këtë. Kujt ia kishte dërguar ato letra?

N. Selmanaj: Po një prej tyre ka qenë për Muhamet Tërnavën, edhe s'e di tash, s'jam fort i sigurt, por një nga ato letra ka qenë për Muhamet Tërnavën, i cili ka qenë profesor në Fakultetin Filozofik -Katedra e Historisë.

-Domethënë, me Tërnavën ka pasur kontakte edhe të mëhershme?

N. Selmanaj: Po, po.

-Përveç Muhamet Tërnavës, ju kujtohet gjatë qëndrimit të tij në Kosovë, pra në fillimet e veprimtarisë së tij, më kë tjetër ka pasur kontakte?

N. Selmanaj: Jusufi ka pasë kontakte me njerëz të profileve të ndryshme, për shkak se ky është marrë edhe me muzikë, është marrë me letërsi, është marrë me pikturë, me shumë e shumë veprimtari të tjera. Kështu që, prej të gjitha profileve, edhe në gazetari ai ka përmendur emra të të gjitha këtyre profileve.

-Jemi pikërisht te nisja e aktiviteteve të Lëvizjes, sepse tashmë vetëm është e themeluar Lëvizja Nacional Çlirimtare?

N. Selmanaj: Jo, ajo vetëm ka qenë e themeluar, po është tash pjesa e degëzimit, domethënë shtrirja horizontale.

-Si ndodhi kjo shtrirje në trevën tonë, si u organizua dhe saktësisht kur u kyçët në këtë Lëvizje?

N. Selmanaj: Thashë, pasi i solli Naim Haradinaj ato materiale, tash me Smajl Haradinajn u morëm vesh që unë duhet me udhëtu dhe me shku për Gjermani, për t'u takuar me Jusuf Gërvallën. Paraprakisht e shkruam një letër. Bashkë e kemi shkruar me Smajlin, por letra është në emër të Smajlit, që i dërgohet Jusuf Gërvallës. Edhe aty është kërkesa që të kyçemi në Lëvizje.

-Pastaj, këtë letër thuhet që ju e keni dërguar në Gjermani?

N. Selmanaj: Po, unë e kam marrë atë letër edhe jam nisë për Gjermani, konkretisht në Ludvigsburg, ka qenë një qytet afër Shtuttgartit, aty kanë qenë të vendosur ata. Unë paraprakisht vendosem te një i njohur i mëhershëm, te Misin Mavraj i Staradranit, i cili ka qenë i vendosur në Mynhen me banesë, edhe aty jam vendosur. Nga aty e kam thirrë në telefon Jusuf Gërvallën, iu kam prezantuar se kush jam edhe i kam treguar që e kam një letër nga Smajl Haradinaj. Po, njëkohësisht e kam shkruar edhe një letër tjetër se më dukej se me letrën që e kishim shkruar bashkë, nuk i kishim dhënë informacione të mjaftueshme, pastaj e unë e shkrova letrën tjetër edhe e plotësova. Konkretisht ishte qëllimi me e njoftu kush jemi, sa jemi etj.

-Meqë jemi këtu, para se të kalojmë te takimi me Jusuf Gërvallën, përafërsisht sa ishit ju të gatshtëm, sa aktivistë, shokë për t'u kyçur në Lëvizje në atë kohë?

N. Selmanaj: Jo, ka pasur shumë aktivistë.

-Domethënë, përveç këtyre emrave, e që më vonë do të njihet si “Komiteti i Deçanit”, a ka pasur edhe më gjërë se këta?

N. Selmanaj: Po qysh jo, ka pasë shumë atëherë, gati është bërë një garë se kush po futet i pari, kush...

-Si u krijua besimi te ju, që ju të jeni ura lidhëse mes Jusuf Gërvallës dhe “Komitetin të Deçanit”, domethënë si i deleguari i Imajl Haradinajt, i cili kishte njohuri edhe më herët? Si ishte udhëtimi, sepse kishte një rrisk për të udhëtuar me një letër të tillë, me një mision të tillë për Gjermani?

N. Selmanaj: Jo, për shkak se unë nuk kam qenë i njohur për sigurimin në atë kohë, s'kam pasë ndonjë hipotekë, edhe nuk ka qenë rrezik me e bartë me vete një letër. Ka qenë normale.

-Megjithatë, për të qenë urë lidhëse, po flas për trevën tonë, është dashtë një besim i madh. Prej nga ky besim për Nazmi Selmanajn, kur ju atëherë ishit në moshë të re, 24 - 25 vjeçar?

N. Selmanaj: Nga kush po mendon, nga Smajli?

- Nga Smajli, nga njerëzit, thjeshtë më vonë ju pret Jusuf Gërvalla dhe ju nuk ishit njohur njëri me tjetrin, nëse nuk gaboj?

N. Selmanaj: Jo, jo, në atë kohë jo, nuk jemi njohur. Besimi normal që ka ekzistuar, së pari ne me Smajlin kemi pasë kontakte të përditshme thuaja. Edhe bisedat kanë qenë gati çdo ditë e çdo natë, ndoshta vetëm gjumi na ka ndarë. E ka ditë fort mirë kush jam, prej cilës familje jam.

-Atëherë, përveç kësaj më është thënë se ju para se me ardhë në studime, ose pasi keni ardhë në studime, natyrisht atëherë shërbimi ushtarak ka qenë i obliguar në ish Federatën Jugosllave. Ju në mënyrë mjeshtërore keni refuzuar dhe i jeni shmangur këtij shërbimi deri dikur. Si ka ndodhur kjo?

N. Selmanaj: Unë po atë ditë isha duke u nisur për Gjermani, edhe në Irzniq, në një fshat të komunës së Deçanit, postieri i asaj kohe, më afrohet afër dhe më thotë se mirë u bë që të takova: “E ke një ftesë për ushtri, për shërbim ushtarak”. Unë i thash se nuk e marr këtë, i thashë që ta çojë në shtëpi. Tha: “Jo, pse me e çue në shtëpi”. I thashë: “Nuk e marr”, edhe nuk e mora atë, sepse nuk doja me shku, isha duke shkuar për Gjermani, mbi të gjitha doja me i ikë atij shërbimi sa të kem mundësi. Edhe iu shmanga për disa vite.

-Në Gjermani, kontakti i parë, ose ndalesa e parë ishte Misin Mavraj dhe familja e tij. Ju e telefonuat Jusuf Gërvallën. Kur e patët kontaktin e parë fizik me të edhe ku u takuat?

N. Selmanaj: Jo, kontakti i parë ka qenë në shtëpinë e Misin Mavrajt dhe ai nuk ka qenë e planifikuar me ardhë po ndodhi ashtu. Ndërkohë, sa isha unë te Misin Mavraj duke qëndru, erdhi një telefonatë dhe aty ka qenë edhe e shoqja e Misin Mavrajt, Ajshe Përgjegjaj. Ajo ka qenë nga Lumbardhi, por e martuar për Misin Mavrajn. Ajo më vonë ishte aktiviste. Po ajo e ka pasur një vëlla si të ikur në Shqipëri, prandaj kishte njëfarë simpatie për Shqipërinë e asaj kohe, edhe u krijua një lloj besimi i ndërsjellë. Edhe më tha Nazmi: “Po të thirrë Ibrahim Kelmendi në telefon”. Unë kisha dëgju për Ibrahim Kelmendin, po s’e kisha taku kurrë edhe as s’e dija. E mora telefonin unë. Pyetja e parë ishte: “Kush je ti”? Tha: “Unë jam Ibrahim Kelmendi”, m’u prezantua kështu. Dhe tha se ishte i interesuar me u taku. Për çka? Po tha bisedojmë kur takohemi. I thashë: “Po ti je interesuar, por unë nuk jam i interesuar me u taku”, për shkak se Jusufi, në telefon, më pati thënë: “Mos kontakto me asnjë njeri, derisa të takohemi ne bashkë”. Edhe për ata i thashë kështu. Ai u mundua me caktu takim në njëfarë restoranti diku, por unë nuk pranova, për shkak se e përfilla edhe udhëzimin e Jusufit, që mos me kontaktu me asnjë njeri. Posa e lëshova dëgjuesen e telefonit, e thirra Jusufin edhe i tregova kush më ka thirrë. Ai pak u habit, edhe më tha: “Pritem aty, për dy orë jam aty, mos lëviz”. Kur erdhi i tregova për telefonatën edhe fjala e parë e tij, ka qenë: “Ti duhesh me u largu nga këtu, s’bën me qëndru më këtu”. Për mua ish pak e pakuptimtë. Më tha: “Nuk bën më këtu me ndejtë, kur të shkojmë atje te unë në banesë, të vendosemi, të tregoj”. Më vonë, kur shkuam atje, më tregoi se vetë Jusufi e ka njoftu Ibrahimin që ka ardhë një shok nga Kosova dhe është vendosur në Mynhen, ai sigurisht e ka siguruar numrin e telefonit të Misin Mavrajt, duket s’ka qenë problem me e siguru.

-Ju keni qenë te Misin Mavraj dhe keni shkuar pothuajse në konspiracion të plotë.

N. Selmanaj: Po.

-Si e shpjegoni sot atë telefonatë, pastaj udhëzimet e Jusufit “për të mos kontaktu me Ibrahim Kelmendin”? A ishte Ibrahim Kelmendi përfaqësues i Frontit të Kuq Popullor?

N. Selmanaj: Po.

-Pse ju tërboqi, pse ky bezitim ndaj Ibrahim Kelmendit, çfarë dileme kishte këtu, si e shpjegoni sot?

N. Selmanaj: Po sa kam shkuar aty, menjëherë e kam parë që aty ekziston njëfarë

mosbesimi mes atyre njerëzve. Njëfarë dyshimi tanë kohën i ka përcjellë, kanë dyshu te njëri - tjetri. Në tjetrën anë kanë bashkëpunuar ngushtë. Jusuf Gërvalla ka shkruar artikuj, ka shkruar për gazetën “Bashkimi”, besa edhe i ka redaktuar, po në anën tjetër njëfarë lloj dyshimi i ka përcjellë që të dy, edhe ai ka dyshuar në Jusufin, edhe Jusufi në atë.

-Interesant se si kanë mundur të funksionojnë në situata të tilla. Por, në kohën kur ju kontaktoni me Jusuf Gërvallën dhe shkuat në banesën e tij, a është ky momenti që keni qëndruar pak më gjatë se herët tjera?

-Jo, prej atij momenti që kam shkuar unë, atëherë më s'kam lëvizur, kam qëndruar gjithmonë në -*Ju ia dhatë letrën, në fakt letrat Jusufit. Ai i lexoi ato. Cili ishte komenti i tij, çfarë biseduat me Jusuf Gërvallën dhe si ju priti?*

N. Selmanaj: Po. Përshtypja ime është që është gëzuar shumë kur kam shkuar unë, sepse i kanë munguar kontaktet në atë kohë. Ai ka kontaktuar vetëm me ata njerëz që kanë vepruar në Gjermani, po ndoshta ka qenë kontakti i parë me Kosovën kur kam shkuar unë. Edhe sikur ka pasë nevojë që dikush nga Kosova, edhe ai ka llogaritur që unë lëvizi Kosovë - Gjermani, edhe mund t'i kryej disa shërbime.

-Jemi te kontakti i parë i juaj me një mision të caktuar. Si ju duk Jusuf Gërvalla? Ai kishte formuar emër, identitetin e tij si gazetar, si krijues, profil shkrimtari, profil muzikanti. Tash jemi në fushën e një ideologjie të majtë. Më duket që, madje, edhe kryetari i Akademisë gjatë një interpretimi thotë në mes tjerash se, pas daljes së Jusuf Gërvallës dhe kyçjes në aktivitete, nënvizon se “i ra pak niveli intelektual”. Si e patë ju në fushën e politikës, ideve e ideologjive. Ai më i vonë i shkruan letër edhe Enver Hoxhës, përveç që e do Shqipërinë, ka lidhje edhe me ambasadat shqiptare atje?

N. Selmanaj: Unë në bazë të asaj çka kam lexu edhe më vonë nga plot njerëz, çka edhe kanë shkruar për Jusuf Gërvallën, unë e kam përshtypjen sikur Jusuf Gërvalla pas daljes në Gjermani, ka qenë krejt një njeri tjetër. Unë e vlerësoi si një shpërthim të Jusuf Gërvallës.

-A ishte ai përfaqësuesi kryesor, njeriu me më ndikim atje?

N. Selmanaj: Po.

-Vetëm për këtë Lëvizje apo në përgjithësi te çdo emigrant?

N. Selmanaj: Ai posa ka shku, gati pothuajse në të gjitha ato qarqe të

emigrantëve është bërë si figurë kryesore, është bërë i njohur gati për të gjithë dhe gati të gjithë e kanë takuar.

-Më është thënë se para Jusufit, ju jeni njohur me Bardhosh Gërvallën?

N. Selmanaj: Bardhoshi ka qenë dhëndër i Glllogjanit, por nuk e kam njohur as Bardhin.

-Sa kohë qëndruat në një dhomë me Jusuf Gërvallën?

N. Selmanaj: Unë që nga muaji i dytë i '80-ës deri në shtator kam qëndru aty. Domethënë shkurt - shtator?

-Si ishte të jesh në një dhomë me Jusuf Gërvallën?

N. Selmanaj: Po ta përshkruaj pak banesën. Ajo ka qenë një banesë, që gjysma e katit të shtëpisë ka qenë nën dhë, përdhese, bile mund të them gjysma e dritares ka qenë nën dhe e gjysma mbi dhë. Dy dhoma i ka pasë krejt banesa. Në një dhomë kemi qëndruar unë e Jusufi, kemi fjetë në një dyshek thuaja, shpuzë, bashkë me të tërë kohën. Vetëm kur unë kam lëvizur, që kam ardhë në Kosovë, për tri-katër ditë edhe jam kthyer, përndryshe tërë kohën kam qëndruar aty.

-Për çfarë bisedonit më shumë, lëvizje me të tërë kohën jashtë apo ti rrijë brenda e ai lëvizte?

N. Selmanaj: Jo, jo ai nuk ka lëvizur asnjëherë, ne gjithmonë kemi lëvizur bashkë, ku kemi shkuar bashkë, edhe nëpër takime me shqiptarë, emigrantë që kanë qenë atje, kemi shkuar bashkë.

-Kush kanë qenë njerëzit, që e kanë frekuentuar më së shumti banesën e Jusufit?

N. Selmanaj: Nuk ka pasë shumë njerëz, mund të them dhjetë – pesëmbëdhjetë që kanë frekuentuar aty. Po unë si emra i njoh: Ibrahim Kelmendin, Hysen Gegën, të tjerët janë prezantuar me pseudonime, se nuk ka qenë praktike edhe me i pyetë “kush je ti?”, se prezantohej “Maksi”, ku me e ditë se kush është Maksi. Po edhe me pyetë “kush je ti?”, e kush është tjetri, nuk bënte...

-Prej këtyre njerëzve të cilët kanë qenë veprimtarë atje, pjesë e organizatave klandestine, me cilin ka qenë më i afërt dhe cili ka qenë më i besueshëm për Jusuf Gërvallën?

N. Selmanaj: Shiko, me Ibrahimin Kelmendin, e thashë edhe më herët, ka ekzistuar një mosbesim i ndërsjellë, edhe dyshim i ndërsjellë, mirëpo interesant është, me Ibrahim Kelmendin ka ardhë shpeshherë edhe Hysen Gega. E,

Hysenin, Jusufi e ka dashtë shumë, i ka besu shumë, po të njëjtën kohë edhe Hysen Gega e ka dashtë shumë Jusuf Gërvallën, edhe i ka besu shumë. Po në njëjtën kohë Hysen Gega edhe Ibrahim Kelmendin e ka dashtë shumë, edhe i ka besu shumë. Shpesh i ka thënë Jusufit: “këtu mos më prek”, fjala për te Ibrahimin.

-A ka pasur ndonjëherë përplasje mes Hysen Gegës, Jusuf Gërvallës dhe Ibrahim Kelmendit?

N. Selmanaj: Jo, Jusufi ka qenë i kujdesshëm, ato kanë qenë vetëm në fillim, se më vonë ka qenë i kujdesshëm mos me i lëndu, mos me u ndie keq Hysen Gega.

-Këto dilema dhe dyshime në mes tyre. I kanë pasur të bazuara në fakte apo veç ...?

N. Selmanaj: Jo, bre, këtu kanë ndikuar disa persona tjerë krejt përreth, tuj bajtë fjalë, jo ky është i UDB-së, ky është i këtij shërbimi, jo ai i atij shërbimi, se nuk e besoj që ka diçka konkrete. Unë nuk kam mundur me pa. Po e tregoj një rast. Dolëm njëherë me Jusufin edhe Smajl Haradinajn në njëfarë parku me u shëtitë. Edhe tuj bisedu, po më drejtohet mua, tha: “Nazmi, çka po ta merr mendja me na përcjellë edhe këtu Ibrahim Kelmendi?” Unë i thashë: “Mos bre, s’ka kjo kurrfarë logjike”. E di, ish një mal. Vetëm qielli shihej. S’ka shanse, thashë. Unë gjithmonë e kam marrë si me rezervë këtë dyshim të Jusufit. Edhe Smajli prej kureshtje tha: “Çka, çka?” Jusufi u mundua me e kursye prej kësaj teme, tha në mes tjerash, se është një temë tjetër edhe mos u merr me këtë temë. Tha jo, jo, fol. Atëherë Jusufi tha kështu është puna edhe po i tregon për Ibrahim Kelmendin. Po i tregon për punët që i bën ai. Domethënë, është njeri patriot, bën këtë punë, këtë punë, është shumë i lëvizshëm. Të gjitha anët pozitive. Smajli iu drejtu atëherë tha: “Çka ka këtu me dyshu?” Edhe i tha se ai tek është tepër patriot, tek është burrë i mirë, edhe Jusufi u dorëzua. Bile i tha: “Kur të thonë dy vetë je i pirë, duhet të mbahesh për gardhi”. Ndërkohë, po e nijmë një zë të vajzës së Jusufit, thotë: “Babi!”, kur u ktheva mbrapa po e shoh Ibrahim Kelmendin me një çantë kështu krahëve, do flokë të gjata i ka pasë. Ish ndoshta nja 100 metra larg. Me të thënë të vërtetën, sikur më iku çehrrja, se më ra në befasi. Bash sa sa e patëm bisedën për të, ai na doli, edhe nga doli?! Jusufi më tha: “Çka ta merr menja, edhe këtu me kanë tuj na përcjellë Ibrahim Kelmendi?”. Ai veç u afrua afër edhe na u drejtua me këto fjalë: “Edhe në dhë nëse hyni, unë ju gjej”. Jusufi u kthye prej meje e i tha: “Jo, tregoji këtij budalle, se unë kaherë e di”.

-Ju keni ndenjur në banesën e Jusuf Gërvallës në një periudhë rreth tetë muaj. Pra, nga shkurti deri në shtator. A keni vërejtur ndonjë lëvizje të dyshimtë, sepse jo pak dyshime ka pasur në komunikimet që ai i ka pasur me të tjerët. Pastaj, është hapur dosja e Sigurimit të Shtetit të Shqiptar, ku flitet për dilema, për një antipropagandë ndaj Jusuf Gërvallës. Më intereson, a keni vërejtur ndonjë shenjë që ai po përcillej në mënyrë të vazhdueshme?

N. Selmanaj: Posa jam vendosur aty, zakonisht natën kemi ndenjur në banesë, kryesisht kemi lexua. Pas bisedave edhe kemi lexuar. Ai ka lexuar një libër, posa e ka lexuar ma ka dhënë mua. Po një natë, duke lexuar, ai edhe unë, në ndërkohë

po bisedonim. Pas shpinës ka qenë një dritare gjysma mbi dhe gjysma nën dhe. Ai ishte përballë dritares, i pa disa lëvizje të disa hapave të një njeriut, edhe unë e shohë që është përqendruar këndej dhe u ktheva, e pashë që dikush me hapa më të shpejtë iku dhe u largua prej aty. Unë instiktivisht u ngrita, dashta me dalë, se ishte pas shtëpisë njëfarë lloji parku me thënë. Jusufi ma ngjiti për dore dhe më tha: “Jo, ku po donë me shku?”, i thashë: “po, po kqyri kush është”, më tha: “Jo, jo, ai tash e pa se na e vërejtëm, le të ikë ai”, se tha: “Ai me duar në xhepa, s’ka ardhur”. Thënë të vërtetën ish për shqetësim ajo. Domethënë, ky është sinjali i parë si ai po përcillej.

- Pra, dihej që Jusufi ishte përndjekur këmba- këmbës nga UDB-ja, dhe kjo tashmë është një fakt. Mirëpo, komunikimet me aktivistë të tjerë, për të cilët kishte edhe dilema, i kishte me telefon apo gjithmonë kontakte fizike?

N. Selmanaj: Kontakte fizike më shumë. Kryesisht e kanë thirrur ata në telefon, po nuk e di ndonjë rast që ai e ka thirrë dikë në telefon prej këtyre akterëve.

- Sa keni qëndruar ju në banesën e tij, a ka komunikuar ndonjëherë me Sabri Novosellën, sepse shpesh referohet se çdo gjë është konsultuar së pari me të?

N. Selmanaj: Gjatë asaj kohe unë e di që jo, edhe për atë kohë unë nuk e kam njohur Sabri Novosellën, as ai s’e ka përmendur asnjëherë. Ai vetëm, kështu, me Bardhin, kur diskutonim, thoshte ndonjëherë: “S’u lajmërua hala Bashkimi”.

- E, Bashkimi ishte?

N. Selmanaj: Pseudonimi i Sabri Novosellës. Pasi kam dalë nga burgu e kam marrë vesh që kanë shkruar njerëzit se, pseudonimi i Sabriut është “Bashkimi”. Po atje si Bashkimi e kam dëgjuar kur kanë biseduar ata dy mes veti.

- Qarkullon një ide tjetër nëpër rrjete sociale edhe nëpër libra, ku flitet për një letër që Jusuf Gërvalla i shkroi Sabri Novosellës, e cila nga mënyra se si është shkruar interpretohet sikur ai, pra Sabri Novosella ishte është ‘prijësi’ i Lëvizjes. Tash kush e udhëhoqi LNÇVSHJ-në, Sabri Novosella apo Jusuf Gërvalla?

N. Selmanaj: Ai kurrë s’ka thënë se unë jam prijësi Jusufi Gërvalla, po as nuk ka prezantuar asnjëherë se kush është prijësi. Sipas tij ekziston Komiteti Qendror i Lëvizjes, por kush ishte në atë Komitet Qendror, unë së paku s’e kam dëgjuar asnjëherë, s’e ka përmend se kush janë personat- pjesëtarë të atij Komiteti.

- Pastaj flitet, madje kjo është bulumtuar edhe më vonë nga shërbimi policor apo sekret gjerman, ku thuhet se Jusuf Gërvallës i është përgjuar posta nga aktivistë të emigracionit shqiptarë.

N. Selmanaj: Po!

- Sigurimi shqiptar e nxjerr me emër e mbiemër, Rizah Salihun. Cila është e vërteta?

N. Selmanaj: Kjo ka qenë në kohën kur, ndoshta as dhjetë ditë nuk ka qenë kur këta e patën ndërruar banesën, nga Ludëigsburg, e patën marrë një banesë në një fshat në afërsi të Albrorit, siç thirret fshati Untergruppenbach. Aty ka qenë një shtëpi pak më e madhe, pak më e mirë edhe thjesht kërkesën për me ndërru banesën e ka bërë Jusufi, për shkak këtyre përcjellëve, këtyre rreziqeve me arsyetimin se është i rrezikuar, edhe kërkesa e tij ka qenë që të vendoset në një vend ku nuk ka emigrantë shqiptarë, dhe mos me u ditë për një kohë. Për këtë ia kanë caktuar aty në atë fshat Untergruppenbach. Pas një jave, kam qenë unë aty kur kanë ardhur policia gjermane edhe kemi dalë unë dhe Jusufi, po asnjëri gjermanishten nuk e kemi ditur. Unë ndoshta e dija ndonjë fjalë aty këtu, por jo edhe për ta kuptuar thelbin e problemit. E kemi thirrur djalin e Jusufit, ai ka qenë 12- vjeçar në atë kohë po shkonte në shkollë gjermanisht dhe e dinte gjermanishten mirë, si përkthyes. Nga ajo bisedë u kuptua se është zënë një person që po e përcjellë postën e tij, edhe është pyetur se a e ke vërejtur ndonjë ndryshim në postën e tij, a ke ndonjë dyshim?! Jusufi tha: “Jo!”. Dikur tha Bardhi, dhe ia ka treguar bisedën. Bardhi ka qenë përkthyes zyrtar, ka përkthyer për Gjykatën edhe për Policinë gjermane. Ka shkuar në polici, kur është kthyer na ka treguar se është zënë një person nga Mushtishti i Suharekës, duke e përcjellë postën, edhe sipas tij, i është zënë një listë diku me 50 emra me të cilët Jusufi ka komunikuar me letra. Ai person, për herë të parë e kam dëgjuar, Rizah Salihu. Unë s’e kam ditur kush është ai as atëherë, as tash!

-Jusuf Gërvalla, e ka njohur?

N. Selmanaj: Po!

-I ka kërkuar pastaj llogari?

N. Selmanaj: Nuk e di! Më vonë ai i ka kërkuar, a s’i ka kërkuar nuk e di...! Sa kam qenë unë, jo.

-A u shqetësua Jusuf Gërvalla për këtë rast?!

N. Selmanaj: Po, qysh jo...!

- Dhe cilat ishin masat që i mori?!

N. Selmanaj: Në atë kohë kisha me ardhë për Kosovë, dhe më tha se njëherë nuk bënë me udhëtuar dhe tha se, “në grupin e atyre 50 emrave, që i ka zënë policia mund të jesh edhe ti”, se edhe unë kam komunikuar me letra.

- Po flasim për listën e njerëzve, të cilën ia ka zënë policia, Rizah Salihu?

N. Selmanaj: Po!

- Dhe, ai ka pasur pesëdhjetë emra?

N. Selmanaj: Pesëdhjetë emra. Mirëpo, Bardhit nuk ia kanë dhënë listën emrave, dhe ne nuk e dinim kush ekziston në atë listë prej atyre pesëdhjetë emrave.

- *Si e shpjegonte këtë Jusuf Gërvalla?*

N. Selmanaj: Jusufi, tash kishte nevojë për të siguruar informacione për këtë person, se kush është ky. Dhe ka shkuar në ambasadë e Shqipërisë, në Vjenë. Ka kontaktuar me ta, se sa i kanë dhënë informacione ata, unë nuk e dija atëherë.

- *A ka pasur kontakte të shpeshta me ambasadën e Shqipërisë dhe me ambasada të tjera, cilat ka qenë ato?*

N. Selmanaj: Në kohën sa kam qenë unë, vetëm një herë.

- *Me ambasadën e Shqipërisë?*

N. Selmanaj: Po!

- *Pse në Vjenë dhe jo në Gjermani?!*

N. Selmanaj: S'ka pasur ambasadë...! Nuk ka pasur lidhje diplomatike Shqipëria me Gjermaninë, në atë kohë.

- *Meqë jemi këtu, cilat ishin raportet e Jusuf Gërvallës me njerëzit që jetonin në Shqipëri, me strukturat shtetërore të Shqipërisë? Ju fliste për to ndonjëherë?*

N. Selmanaj: Ai kryesisht ka komunikuar me letra me personat e ambasadës, di unë plotë letra që i ka dërguar, se zakonisht m'i ka dhënë për t'i lexuar.

- *Ka një letër që ia ka dërguar Enver Hoxhës, kur ai ka kërkuar për ta ndryshuar kursin, a është e vërtetë kjo?*

N. Selmanaj: Po! Kjo letër është shkruar në atë kohë, sa kam qenë unë aty, edhe e di përmbajtjen.

- *Ju keni qenë aty kur është shkruar letra. Cili ishte motivi që e shkroi atë letër?*

N. Selmanaj: Kërkesa e tij ishte që të bëjnë diçka më tepër për shqiptarët e Kosovës?

- *A pajtohej Jusufi me politikën që e ndiqte Enver Hoxha?*

N. Selmanaj: Me thënë të drejtën, nuk ishte i kënaqur aq sa duhej me politikën shqiptare. Ai ka menduar që mund të bëjë më tepër.

- *Dhe, prandaj e dërgoi atë letër?!*

N. Selmanaj: Po, po...!

- Gjatë kohës sa ishit ju aty, këtu kanë vepruar organizatat më të njohura si Lëvizja të cilën e përfaqësonte Jusuf Gërvalla. Në anën tjetër, ishte Fronti i Kuq Popullor, ndërsa në Zvicër ka qenë Kadri Zeka, i cili përfaqësonte OMLK-në...

N. Selmanaj: Ka qenë ai grup Revolucionar Marksist-Leninist.

- A ka shprehur ndonjëherë Jusufi shqetësime, duke qenë se ai iu ka ndihmuar edhe këtyre dy organizatave të tjera, qoftë me redaktimin e literaturës, publikimeve të shkrimeve të ndryshme etj. etj. A ka shfaqur shqetësim s'e ka probleme në mes tyre dhe, për pasojë, nuk po mund të bashkohen rreth një qëllimi të caktuar?

N. Selmanaj: Po! Ai tërë kohën qëllimin e ka pasur të kontaktojë me këto organizata. Unë mendoj se punën kryesore e ka pasur të kontaktojë me këta njerëz dhe të përafrohen në ato qëndrime. Unë kam përshtypjen ose është perceptim imi, që më së paku ka pasur ideologji marksiste-leniniste të lëvizja që e përfaqësonte Jusufi.

- Ka qenë i majtë?

N. Selmanaj: S'e di çka të them! S'e di çka të them. Unë po ta përshkruajë një takim njëherë. Shkuam te do shqiptarë. Jusufi i njihnte. Ata ishin kryesisht punëtorë, që ishin me punë në Gjermani, dhe aty e gjetëm një ish-oficer të periudhës së Zogut, një njeri në moshë, edhe mundem ta ndaj një kujtim që e kam prej asaj nate. Për orë të tëra kemi biseduar ne të dy, ai ishte një njeri i regjur, kundërshtar i regjur i Enver Hoxhës. Po sikur e humbi atë debat me Jusufin, sikur u dorëzua. Ky ia prezantoi qëllimin, programin, fazat e programit. Një ndër pyetjet, "bacalok", iu drejtua Jusufit, tha: "po më intereson lufta e armatosur", tha "a ka Kosova gjeneralë?". Unë tha: "Nuk e di një herë çfarë përgjigje dua të japë!" edhe i tha: "Bacalok, gjeneralët do t'i krijojë vetë lufta. Ne nuk e fitojmë luftën me gjeneralët, që kanë dalë nga kuzhinat jugosllave, nuk llogarisim na", i tha Jusufi. Ai mbeti i befasuar, i tha Jusufit: "Bacalok, edhe një pyetje e kam: A i ka Kosova njëqind djem si ti?". Jusufi iu përgjigj: "Jo, bre bacalok. Unë jam vetëm një pikë ujë në deti, ka me qindra e qindra, shumë më të mirë dhe më të përgatitur se unë".

- Ju keni qenë afër, pothuajse gati si pjesë e familjes Gërvalla, për ato ditë. Na tregoni si ishte një ditë me Jusuf Gërvallën, të themi, nga mëngjesi deri në mbrëmje, apo deri në orët e vona?

N. Selmanaj: Ai në mëngjes e ka pasur, pa u veshur mirë me e dhezë cigaren, duke e pirë cigaren e ka përgatitur kafën. Zakonisht ose gruaja e Bardhit apo e Jusufit, këto dyja i kanë sjellë kafet. Unë e kam pasë shprehi pa e pi kafën s'mujsha me e dhezë cigaren dhe më thoshte: "Çka do me thënë ajo punë, cigarja para apo pas", kafja domethënë. Atëherë biseda të ndryshme, më vonë lexim, nganjëherë shëtitje jashtë, në mbrëmje prapë biseda dhe lexim. Përditshmëri!

- *Është një fotografi që qarkullon në rrjetet sociale, ku jeni bashkë me Jusufin dhe fëmijët e tij në një varkë.*

N. Selmanaj: Po është Donika, vajza e Jusufit. Në atë kohë ajo i ka pasur ndoshta nëntë vjet, Jusufi dhe unë. Ka shumë e shumë fotografi të tjera, po unë i kam dy, domethënë që m'i ka dërguar Syzana, e shoqja e Jusuf Gërvallës. Ajo m'i ka sjellë disa, por janë shumë fotografi të vjetra edhe të punuara jo aq mirë, nuk shihen. Këto i pata zgjedhur dy pak më të pastra, kështu prej atyre fotografive. Ka ndodhur kemi dalë kështu komplet familja. Unë isha bërë pjesë e familjes. Kemi dalë në një farë parku, aty ishte edhe një liqë i vogël. Një ditë më tha: "Po hipim në barkë", hajt po hipim. Herë ai, herë unë me ato lopata.

- *Cili ka qenë kujtimi ma i mirë që e mbani mend dhe nuk e harroni kurrë?*

N. Selmanaj: S'di t'i veçoj. Për mua janë ditët më të mira ajo kohë, nuk po di me e dallu ndonjë ditë më të mirë. Kanë qenë të gjitha.

- *U përmend lufta e armatosur në atë bisedën me oficerin e Shqipërisë. A e kishte në vizionin e tij luftën e armatosur?*

N. Selmanaj: Po, po, pa tjetër po. Mirëpo, nuk besoj që edhe ai e ka paraparë që kaq shpejt do të vijë lufta e armatosur. Jo! Unë e di, bile njëherë e ka përmendur. Ka thënë: "Unë me ditë që brenda pesëdhjetë vjetësh kryhet kjo punë, unë do të jem njeriu më i lumtur, s'ka rëndësi a jam unë gjallë".

- *E cituat: "S'ka rëndësi a jam unë gjallë". A ka pasur ndonjë moment, kur në praninë tuaj, iu ka thënë saktësisht: "unë mund të vritem dhe unë nuk do të jem gjatë"? Dua të them, a ka parashikuar Jusuf Gërvalla vrasjen?*

N. Selmanaj: Po! Interesant, e ka pasur këtë parandjenjë tërë kohën. Shpesh e ka përsëritur se "unë do të vritem".

- *Kishte ndonjë arsye tjetër përveç veprimtarisë politike e atdhetare?*

N. Selmanaj: Vetëm veprimtaria e tij...

- *Ju keni qenë tërë kohën afër aty, dhe duket që me ndërrimin e banesës, ai ka kushtuar rëndësi çështjes së sigurisë së tij personale. A ju jepte udhëzime se si të ruheni, se si të mbroheni, që mos të ekspozoheni? Në të njëjtën kohë dibet që ai ka qenë edhe i ekspozuar në kuptimin e takimeve me njerëz, me individë të caktuar, aktivistë. Pasi ndërroi banesën a vinin njerëz, aktivistë?*

N. Selmanaj: Jo, pasi ka dalë në banesë të re, ai qëllimisht i ka këputur të gjitha kontaktet. E kemi pasur një marrëveshje në mes meje, Jusufit dhe Naim Haradinajt. Marrëveshja ka qenë, që nuk guxon me ditë askush këtë banesë.

- *Naim Haradinaj, vinte?*

N. Selmanaj: Po, Naimi ka ardhë kohë pas kohe, por ka qenë marrëveshja që mos me ditë askush atë banesë. Unë kam qenë i bindur që nuk e di askush.

- Cila ishte adresa tjetër, përderisa ju ishit në Gjermani dhe ishit tetë muaj? Për ata tetë muaj, a patët mundësi të dërgoni material në Kosovë propagandistik, përmes kujt dhe kush i bartte?

N. Selmanaj: Në atë kohë, material Naimi dhe unë kemi sjellë. Unë kam udhëtuar disa herë në Gjermani-Kosovë, nga dy-tri ditë. Të gjitha ato udhëtime i kam bërë me Misin Mavrajn dhe gruan e tij, Ajshe Mavrajn.

- Si i kamuflonit materialet? Më tregoni ndonjë moment, rast prej Gjermanisë me sjellë material propagandues deri në Kosovë, si i maskonit ato?

N. Selmanaj: Njëherë ka qenë programi dhe statuti i lëvizjes. Po bisedonim me Misinin dhe Ajshe Mavraj se ku t'i vendosim dhe ku t'i fshehim në veturë. Dhe Ajshja, në mes tjerash, tha më leni mua këtë punë, nuk po du me ditë as ti, as ky, punë për mua se çka bëj, por me rëndësi materiali ka me mbërri në Kosovë. Ndërkohë kur nuk ishte Misini aty, Ajshja më tregoi planin. Tha se dua të blej dhjetë palë këpuca dhe në paketa të këpucëve i vendosim materialet. M'u duk ide e mirë, dhe pranova, por kishte një kusht, Misini nuk bënte që ta dijë derisa ta kalonim kufirin. Pse more thashë? Tha: "Po mund të ndryshojë qehre dhe mund ta vërejnë e të bëhet i dyshimtë. E respektova marrëveshjen dhe u nisëm ne. E kaluam kufirin dhe tash pak mua më vinte keq. Thashë: "Ajshe, a t'i tregojmë Misinit, tash pasi e kaluam kufirin dhe u futem në Jugosllavi?". Tha: "Jo, edhe pak, jo. Ai tha: "Çfarë ka që po mbani fshehtë prej meje?" Edhe i tregova. Më tha: "Ku ku dajë, a në këtë gjendje kam ardhur a?! Me i besu gruas më shumë se mua, a? Ato këpuca i ka blerë ajo me paratë e veta.

- Lëvizja atje, natyrisht dhe Jusuf Gërvalla, a ka pasur mbështetje financiare?

N. Selmanaj: Nuk besoj që është diskutuar dhe as nuk kam parë diku që është diskutuar. Ne e patëm një ide kur donte me nxjerrë gazetën "Lajmëtari i Lirisë", nevojiteshin financa dhe filluam aksionin. Njerëzit, kryesisht të afërt, të njohshëm sa kanë mundësi me dhënë, me shiku dhe me financu gazetën. Në dy takime që i patëm me disa njerëz, filluan njerëzit t'i japin 20 DM deri 50 DM më së shumti. Ato ishin hajgare për atë kohë. U zhgënjyen shumë dhe thanë nuk bën kështu, dhe u morën vesh që ai dhe unë me e financu. Unë punoja nga pak, e kisha një rrogë, edhe Bardhi po. Unë i kam dhënë në atë kohë 1500 DM. Mirëpo, tash duhet të jem i sinqertë, kur kam ardhur për Kosovë, m'i ka kthyer ato 1500 DM, më ka thënë: "Je duke u kthyer për në shtëpi dhe duhesh t'i dërgosh familjes diçka".

- Meqë e përmendët vetëfinancimin. Cili ka qenë roli i Bardhit në këtë periudhë, se gjithmonë veprimtarinë e madhe ia atribuojmë Jusufit, por për Bardhin më pak flitet?

N. Selmanaj: Ata nuk kanë pasur shumë diferencë në moshë, por ka ekzistuar një respekt sikur Jusufi të ketë qenë prindit i Bardhit. Aq ka pasur një respekt ndaj Jusufit. Bardhi ka punuar shumë, i ka pasur tri -katër puna që i ka mbajtur. Shumë ka punuar.

- *Bardhi ju ndihmonte ditën apo natën?*

N. Selmanaj: Po, pothuajse kur e ka përfunduar orarin e punës, vonë, pasdite dhe na bënte zgjidhje neve me veturë, na dërgonte diku, ku donte Jusufi.

- *Gjatë udhëtimeve që i bënit ju me Jusufin e Bardhin, për çështje sigurie, sepse natyrisht më 1982, pra dy vjet më vonë rezultoi vrasja. Çfarë kursi ndiqte Jusuf Gërvalla, a merrte masa paraprake ai ose Bardhi gjatë lëvizjes, në mënyrë që me qenë më të sigurt, më konspirativë?*

N. Selmanaj: Me thënë të vërtetën, nuk kanë pasur ndonjë përgatitje për atë punë, as nuk kanë marrë masa në atë drejtim. Unë e di që as armë nuk kanë mbajtur kurrë.

- *Armë nuk ka pasur në shtëpinë e tyre?*

N. Selmanaj: Jo.

- *Njeri tipik i letrave?*

N. Selmanaj: Po, po.

- *Kur shkuaat në Gjermani, ku u takuat me Jusuf Gërvallën? A kishte pasur Lëvizje të cilën e drejtonte? Nëse po, a kishte statut apo jo atëherë?*

N. Selmanaj: Jo! Mua së paku nuk më ka prezantuar as program, as statut Jusuf Gërvalla në atë kohë, dhe ai kur ia treguam ne planin se qysh e kemi me formu degën, një Komitet të Vendit në Deçan, ai tha do të shkojmë në Mynhen, në banesë të Misinit, e kemi më qetë dhe tha po e marrë makinën e shkrimit. Thashë, jo, bre. Ka Misini makinë të shkrimit. E ka pasur Misini atëherë. Tha: “aty është më qetë dhe po dua ta punoj programin e statutit”. Asnjë gjë nuk ka pasur me vete. Aty për aty e ka shkruar programin dhe statutin.

- *Sa kohë i është dashur?*

N. Selmanaj: Një ditë po. Atë natë kemi fjetur në Mynhen.

- *Gjatë hartimit të statutit, u konsultua me ju? Përveç me ju, a u konsultua dhe me dikë tjetër?*

N. Selmanaj: Jo, nuk ka pasur konsultime me askë në atë kohë. Rreth programit kur deshi, propozoi, tha: “A ta largojmë këtë prapashtesën Viset Shqiptare në Jugosllavi dhe po e bëjmë vetëm Kosovë dhe me një fusnotë në program e shpjegojmë çfarë do të nënkuptojë fjala Kosovë, jo vetëm Kosova si territor, por edhe të gjitha viset shqiptare në Jugosllavi, për shkak të përdorimit më të lehtë?”

- *Ajo mbeti me fusnotë?*

N. Selmanaj: Po, po, ka mbetur me fusnotë, ashtu.

- *Dhe pastaj ajo funksioni si e tillë?*

N. Selmanaj: Po, si e tillë. Edhe pikat e statutit, aq sa kam mundur t'i mbaj në mend, ndoshta kam harruar ndonjë pikë të statutit aty, por ai statut është punuar kryesisht për Komitetin e Deçanit. Programi dhe Statuti.

- *Vetëm për Komitetin e Deçanit?*

N. Selmanaj: Po.

- *Ju jeni ai që e keni sjellë në Deçan prej Gjermanie statutin dhe programin e Lëvizjes. Para nisjes, në shtator të vitit 1980, cilat ishin porositë dhe udhëzimet që iu dha Jusuf Gërvalla?*

N. Selmanaj: Programin dhe statutin unë e kam sjellë shumë më herët, diku në muajin prill.

- *Ju keni qarkulluar brenda këtyre tetë muajve, keni shkuar dhe keni ardhur?*

N. Selmanaj: Po, po.

- *Kur vije këtu në Kosovë, kush ishte njeriu që takeje prej këtyre të Lëvizjes?*

N. Selmanaj: Me Smailin, me këta njerëzit që kemi qenë dhe më herët, por edhe porosi Jusufi ka pasur, p.sh. shko tek filan fisteku në Prishtinë kryesisht, dërgoja këtë material ose ka kërkuar materiale prej tyre.

- *Si u bë Lëvizja... pas atij emri të gjatë?*

N. Selmanaj: Jo, e njëjta. Lëvizja Nacional Çlirimtare e Kosovës.

- *Si u bë degë Komiteti, pse bash Komiteti i Deçanit? Kush e themeloi dhe kush ishte pjesë e tij?*

N. Selmanaj: Kur kam pasur të nisëm unë, me program dhe statut për me e dërgu, ka qenë edhe propozimi i Jusufit kush me qenë anëtarë të Komitetit të Vendit në Deçan, me emra konkretë.

- *Dhe kë propozoi ai?*

N. Selmanaj: Ai ka propozuar Smail Haradinajn, Nimon Mustafaj, mua, një hoxhë. Dy hoxhallarë kanë qenë në të vërtetë, Idriz Dërmaku i Vitisë dhe Idriz Kakraku. Ata që të dy hoxhallarë kanë qenë që kanë shërbyer në komunën e Deçanit, njëri në Dranoc, tjetri në Prejlep. Jusufi i ka njohur të dytë ata. Në takimin e Gllogjanit, që u përmend te Islam Mustafaj, ky Idriz Dërmaku ka qenë aty, dhe Jusufi i ka lënë një përshtypje jashtëzakonisht të mirë ai njeri. Jusufi e ka

vërejtur që ai është një patriot shumë i madh dhe e propozoi që të jenë dhe këta dy hoxhallarë, pjesë të Komitetit.

- *A kishte një përgjegjës Komiteti?*

N. Selmanaj: Jo, akoma nuk ishte themeluar Komiteti dhe unë kam shkuar me këtë propozim, i kam propozuar Smajlit gojarisht. E kam hapur programin dhe statutin. Aty ka qenë prezent edhe Naim Haradinaj dhe Nasim Haradinaj. Unë i thashë Smajlit që Naimi dhe Nasimi duhet të largohen nga këtu, sepse nuk bën me ditë. Tha jo, janë djem të mi, më tha, dhe unë nuk mbaj të fshehur prej këtyre asgjë. U mundova me e bindë që nuk bën, por ai insistoi me çdo kusht, dhe thashë mirë. Edhe porositë me gojë, formën e organizimit në treshe me gojë, krejt siç m'i ka dhënë Jusufi, qysh bëhet organizimi. Smajli qysh në fillim e kundërshtoi këtë propozim, thjesht nuk ishte i pajtimit për shkak se nuk mendonte se hoxhallarët duhet të jenë pjesë e këtij Komiteti.

- *Atë desha të pyes, pse dy hoxhallarë, vërtet ishin ata të dëshmuar në veprimtarinë nacionale dhe politike? Ka doshta një simbolikë kjo?*

N. Selmanaj: Jo, ai mendonte se ata ishin në kontakt të përhershëm me popullin dhe ata munden me shërbye në këtë drejtim edhe në aspektin patriotik. Ishin të dytë të përgatitur mirë, njerëz me autoritet.

- *Në fund, a u pajtua Ismail Haradinaj?*

N. Selmanaj: Jo, jo, nuk u pajtua.

- *Çfarë ndodhi pastaj?*

N. Selmanaj: Nga Smajli u morëm vesh që më shku te Nimon Mustafaj dhe e kemi marrë programin dhe statutin me ia prezantu edhe atij. Ndahet rruga që shkon për një fshatin Dubravë dhe tjetra rrugë të çon në shtëpi të Nimonit. Unë e kam një motër në periferi të Gllogjanit, në drejtim Dubravës, dhe nuk doja që të krijoja alibi për të ardhmen, se gjithmonë këto punë i kemi llogaritur që një ditë do të burgosem, do të zihemi. Dhe, i thashë Smajlit: “Unë do të shkoj pak tek motra dhe dal trup atje te Nimoni”. Më vonë ky element më është gjetur mirë, kur jam burgosur. Jemi shkuar te Nimoni. Edhe ai ishte i pajtimit që të kyçen këta të dy hoxhallarë në kuadër të Komitetit. Dakord isha edhe unë. Smajli kategorik ishte për jo. Pastaj, unë jam kthyer në Gjermani dhe e kam njoftuar Jusufin. M'dau paraprakisht Smajli, më njoftoi që unë do ta formojë Komitetin me njerëz, jo me hoxhë tha. Edhe ashtu ka vepruar.

- *Ai nuk u pajtua dhe i vazhdoi deri në fund?*

N. Selmanaj: Po, ai ka vazhduar deri në fund.

- *Kë e zëvendësoi me hoxhallarë?*

N. Selmanaj: Nuk ishim më pjesë e Komitetit, as unë dhe as Nimoni, dhe ashtu u bë marrëveshja kur erdhi Smajli në Gjermani. Se Jusufi tha: “Duhet me ardhë Smajli patjetër, se duhet t’i sqarojmë disa gjëra”.

- *U desh Ismajl Haradinaj të shkojë në Gjermani. Jemi akoma në vitin 1980.*

N. Selmanaj: Po.

- *A udhëtoi vetëm? Ju, a ishit atje apo udhëtuat bashkë me Ismajl Haradinajn?*

N. Selmanaj: Jo, ai ka ardhur pasi kam shkuar unë në Gjermani. Unë e kam thirrë Smajlin në telefon. E kemi pasur një farë pike kontaktuese në telefon me Smajlin. Pika kontaktuese ka qenë një lidhje në Prishtinë. Unë e kam njoftuar atë personin, nuk e ka ditur për çfarë, por vetëm sa me i përcjellë, që eja ose shko. E kam thirrë Smajlin në telefon me dalë diku. Më ka thirrë Smajli dhe i kam thënë që duhet të vish në Gjermani, është kërkesë e Jusufit. Smajli ka ardhë.

- *A hezitoi të vinte Ismajl Haradinaj?*

N. Selmanaj: Jo, nuk ka hezituuar, përkundrazi ka pasur dëshirë të vijë.

- *Si ishte takimi atje, çfarë u diskutua, meqë kishte edhe një mospajtim? A pati ndonjë përplasje mes Ismailit dhe Jusufit?*

N. Selmanaj: Po, ka pasur përplasje, mospajtime. Smajli nuk ka lëshuar pe, hoxhë nuk donte. Smajli ishte i mendimit që çfarë ka të karakterit religjioz, nuk bën të përzihet feja në këto punë dhe kaq.

- *A u bind Jusufi, a ishte e vështirë që të bindej?*

N. Selmanaj: Jo, me Jusufin, në një farë forme gati u prishën mes vete.

- *Më trego ndonjë detaj të bisedës së tyre, ku vërtet u habite, të themi, që ishte në mes dy zjarresh.*

N. Selmanaj: Një farë forme e ndërpre në bashkëpunimin. I tha ty nuk mundem me të ndalu me punu, as unë ty dhe as ti mua. Ti mundesh me vazhdu, por përmes meje më jo. Nuk kemi më diçka.

- *Kush i tha kështu?*

N. Selmanaj: Jusufi i tha Smajlit. Unë u ndjeva shumë keq, sepse tash të dytë i kisha njerëz shumë të afërt dhe mbeti prishje ajo natë. Smajli shkoi te Naimi, i cili e ka pasur banesën më tutje. Te Naimi ka fjetë, unë aty mbeta, te Jusufi. Pasi shkuan ata edhe Jusufi u ndie keq.

- *Çfarë tha pastaj Jusufi në bisedë me ju?*

N. Selmanaj: Unë nuk jam përzier në këtë bisedë fare dhe më tha, duke m’u drejtuar mua. Më tha: “a gabova?”, i thashë: “Pasi po më pyet, po. Për mua ke

gabur”. Më tha: “Ani çfarë të bëj tash?”, i thashë: “Unë mendoj me vazhdu prapë, njëjtë. Çfarë rëndësie ka a janë dy hoxhallarë apo nuk janë. Ai ka njerëz që beson në ta dhe është krejt në rregull”. Në grupin e atyre kam qenë dhe unë. Smajli e njoftoi që ka filluar iniciativë për themelimin e komiteteve të tjera, në qendra të tjera. Jusufi u tmerrua për këtë informatë, sepse ishte shumë e rrezikshme kjo. Hap tepër i guximshëm. Gjithë këta njerëz janë të rrezikuar, dhe tha, mirë po e bëjmë një marrëveshje: “Po e thërrasim Smajlin këtu”, por unë thashë: “E kam vetëm një kusht”. Tha: “Cilin kusht?” Jo thashë, ia tregoj kur të vjen ai. E thirra Naimin dhe i thashë le të vijë Smajli këtu prapë. Erdhi Smajli, filloi prapë biseda. Smajli i tha Jusufi: “Ne do të vazhdojmë prapë të punojmë bashkë, një natë ishte në pyetje, por një kusht e kam, Nazmia nuk do duhet të jetë pjesë e atij Komiteti”. Smajli tha: “Jo, qysh, nuk bën, a e di si i kemi ne kontaktet nga fillimi bashkë”. Tha: “Vetëm për një punë më duhet mua dhe ti vazhdo me ata, por edhe kontaktet do t’i kesh jo përmes Nazmisë, por duhet t’i kesh drejtpërsëdrejti me mua, jo përmes tij më. Me këtë duhet të pajtohesh që nuk ki më asgjë me të, nuk keni asnjë bashkëpunim”. Në fund u pajtua Smajli dhe tha: “Në rregull”.

-Pastaj, Ismajl Haradinaj, u kthye në Kosovë. Sa qëndroi në Gjermani?

N. Selmanaj: Dy javë.

-A patët ndonjë aktivitet të përbashkët me veprimtarë të tjerë të Lëvizjes, apo edhe emigrantë shqiptarë?

N. Selmanaj: Jo, absolutisht jo. Unë atë rastin që e përmenda me Smajlin dhe me Jusufin, që erdhi Ibrahim Kelmendi, tash Jusufi na njihte, se e dinim se më kishte parë dy-tre herë aty, por nuk e dinte për Smajlin kush është, dhe po drejtohet dhe tha: “Ky kush është”? Edhe Jusufi i tha: “Brahim, këtë s’ke me e ditë kurrë se kush është”. Dhe ai tha: “As 24 orë nuk shkojnë dhe unë kam me marrë vesh kush është”.

-A e mori vesh?

N. Selmanaj: Jo, s’e besoj. Nuk besoj që është marrë me atë punë, nuk e di.

-Më intereson tash, në rrjedhat e kohës së këtij Komiteti dhe, të themi, kjo përplasje miqësore në mes Ismajl Haradinajt dhe Jusuf Gërvallës, me apo pa të drejtë, rezultati në fund, kush kishte të drejtë më vonë, hajde të themi një vit apo dy vite më vonë?

N. Selmanaj: Unë mendoj që në këtë pikë dallojnë, vetëm që Jusufi ka qenë tepër i disiplinuar, ka dashtë që me respektu një rregullore. Smajli ka qenë për hapa më të shpejtë, këtu dallojnë. Jusufi nuk ka dashtë që me rreziku asgjë. Tek e fundit, ai vetë ka qenë jashtë, s’ka qenë i rrezikuar për burgosje, por u rrezikonim ne, rrezikohej Smajli me gjithë ata njerëz. Ai qëllimin e ka pasë që mos t’i rrezikojë ata njerëz që në fillim, por së paku ta kenë një punë që të punojnë.

-Atëherë, cili ishte roli i N. SELMANAJ:t? Tash nuk ishte pjesë e Komitetit, sepse po të ruante Jusuf Gërvalla, komunikimin drejtpërdrejt e kishte me ty dhe komunikimin drejtpërdrejt me Ismail Haradinajn?

N. Selmanaj: Unë vazhdova prapë me këtë pjesën tjetër, ashtu siç ishim marrë vesh me Nimon Mustafajn dhe këta dy hoxhët, domethënë ne vazhduam punën prapë, jo si Komitet. Se tash ne i kishim kyç njerëzit, dy hoxhët ata e dinin veten që ishin pjesë e Komitetit.

-A ishin produktivë ata dy hoxhallarët?

N. Selmanaj: Atëherë ka qenë fillimi, por material kanë pranë.

-Tashmë meqë ish formuar Komiteti, me kohë ishte konsoliduar. Ju sollët statutin dhe programin në Deçan, përpiloheshin materialet tashmë në Deçan, konkretisht në Glogjan, apo gjithmonë duhej me iu sjellë prej Gjermanie?

N. Selmanaj: Jo, jo, vetëm prej perëndimit.

-Domethënë, gjithmonë dora e fundit e këtyre teksteve ka qenë Jusu Gërvallës. Përveç këtyre materialeve propaganduese, a kishte ndonjë material specifik, literaturë tjetër që e sillje nga Jusuf Gërvalla?

N. Selmanaj: Kryesisht libra që në Kosovë kanë qenë të ndaluara, botime të Tiranës, sepse atij kohë pas kohe ai kanë sjellë nga Shqipëria.

-Meqë u përmend Shqipëria, thuhet në një dosje të Sigurimit të Shtetit Shqiptar, që Jusuf Gërvalla ka kërkuar nga Shqipëria me shku dhe me jetu atje.

N. Selmanaj: Sa kam qenë unë nuk e kam pa këtë. Me sa e di unë ka qenë kërkesë e Syzanës, gruas së Jusufit. Pra, ka qenë kërkesë e Syzanës, që me u vendosë në Shqipëri. Para vrasjes.

-Syzana e ka bërë këtë kërkesë?

N. Selmanaj: Jusufit i ka thënë, duhet me shku me u vendosë për shkak të fëmijëve.

-Arsye shkollimi apo arsye sigurimi?

N. Selmanaj: Edhe arsye sigurimi, edhe shkollimi. Jusufin nuk e kam pa që ka pasë interes, se ai thoshte me shkue në Shqipëri, përfundon çdo aktivitet dhe s'ke mundësi prej atje me e krye asnjë punë.

-A ka pasur ndonjëherë plan me ju që e ka diskutuar, që të udhëtojë, ta bëjë një vizitë të paktën në Shqipëri.

N. Selmanaj: Jo, nuk ka pasë pasaportë Jusufi, domethënë e ka pasë statusin e azilantit.

-Domethënë, nuk ka pasur mundësi që të lëvizë.

N. Selmanaj: Ai kur ka udhëtu për në Vjenë, atë rastin që e përmenda, me pasaportë të një turku ka udhëtu.

-Atëherë, z. Nazmi, na tregoni momentin e fundit të ndarjes me Jusuf Gërvallën, ku për herë të fundit jeni kthyer në Kosovë dhe s'e ke parë më. Cilat kanë qenë porositë, udhëzimet dhe çka të ka shërbyer më se shumti ajo përvojë dhe ato udhëzime të Jusuf Gërvallës?

N. Selmanaj: Më ka mbetë në kujtesë ajo natë. Ai shumë u mërzit, dhe sikur e kishte një parandjenjë që nuk do të shihemi më. Çifteli e sharki i ka pasë aty, se ia pata dërgu unë, por kitarë nuk ka pasë aty, edhe tha: "Bardh, dua me ma siguru një kitarë sontë". Ai e pyeti se çka po i duhej, edhe i tha: "Po du me këndu", edhe tha me e pyetë pronarin, se në katin më lart banonte pronari i shtëpisë. Bardhi ia solli kitarën. Është interesant, duke këndua, duke qesh, por të njëjtën kohë edhe lotët i shkonin.

-A e shoqëronte Bardhi?

N. Selmanaj: Jo, ai vetë, po s'e di, interesant një parandjenjë e kishte. Të nesërmen, Bardhi kish me më dërgu mua në stacion të trenit, edhe Jusufi i tha se donte të vinte edhe ai. Bardhi kishte punë edhe s'donte me u vonu dhe i tha: "Jusuf, bre, pse po na merr kohë, përshëndetu këtu edhe njësoj është ajo punë". Jusufi iu drejtua: "O Bardh, a po e di që këtë njeri unë më nuk e shoh", edhe u ktheva i thashë: "Qysh, bre po e thua atë, po unë nuk jam duke shku...". E pabesueshme, por Bardhit iu drejtua se dua me ardhë me u përcjellë patjetër.

-Edhe erdhi?

N. Selmanaj: Po, po, erdhën në stacion, më kanë përcjellë të dytë, unë s'e kisha atë ndjenjë, por ai po.

-Cilat ishin raste më emocionuese dhe më prekëse? Cilat ishin udhëzimet që t'i dha për veprimtari pastaj, politike, për aktivitet, çka do të bënit në Kosovë?

N. Selmanaj: Ai e ka pasë një besim tek unë, sepse unë jam i kujdesshëm. Po, një porosi ma pati dhënë, që me e afëru vetit Bardh Hamzajn në atë kohë. E pati njoftë Bardhin. Ka pasë ardhë Bardhi bashkë me Mustafë Selmanajn njëherë atje, edhe e kemi taku. Patën qëndru gati dy javë apo dhjetë ditë. Gati çdo natë takime, por i pati lënë përshtypje të mirë Bardhi dhe më pati pyetë se a mos është i i lidhur me Smajlin dhe i thashë: "Jo, jo, s'është", edhe i pati thënë Bardhit: "Kontaktet me Nazminë i mban për të gjitha këto. Pra, më tha: "Bardhin afroje afër vetes, mundesh më i dhënë literaturë me lexu, e të gjitha këto, por mos e kyç, kurseje, sepse vyen më shumë aty ku është duke punu, se sa me e rreziku në burg".

-Babai juaj, Muhamet Alia, e ka njohur që në fillim të aktivitetit Jusuf Gëvallen. A e ka ditur babai juaj, që ju po rrini te Jusuf Gërvalla dhe po merreni tani me aktivitet?

N. Selmanaj: Po, kurrë s'kam fsheh asnjëherë asgjë prej tij, asnjëherë.

-Këto lëvizjet që i keni bërë, i keni treguar çfarë keni sjellë?

N. Selmanaj: Po, po, të gjitha i dinte. Ai e ka pasë vetëm një kërkesë, mos me i përzi këta të tjerët, djemtë tjerë. Më thoshte: "Ti bën çfarë të duash, por këta të tjerët mos me i përzie".

-E këta, vëllezërit tuaj, veçse ishin 'të përzier' tashmë?

N. Selmanaj: Më vonë janë 'përzier' edhe këta, edhe kur kanë fillu..., por unë s'e kam ditë.

-A komunikojë me ndonjërin prej tyre, qoftë me Aliun, Rasimin, sepse ata kanë qenë më aktivë. Që të dy në grupin "Shqipëria", po ashtu që të dy të burgosur brenda të njëjtës kohë, brenda një dite bashkë me ju?

N. Selmanaj: Ata e kanë ditë për mua, po unë për ata jo.

Si e shpjegoni këtë, në një shtëpi dhe vëllezër, aq konspiracion i fortë ka qenë?

N. Selmanaj: Qëllimi ka qenë që mos me i përzie ata në këto organizime, ata normal që kanë literaturë, kanë marrë e kanë lexu, por mos me u kyç kështu drejtpërdrejt si anëtarë të organizatës.

-Gjatë kohës kur keni qenë në Gjermani, më është thënë se ka pasur një moment kur babai juaj, Muhamet Alia, ka komunikuar drejtpërdrejt me Jusuf Gërvallën.

N. Selmanaj: Po, ka qenë kërkesë e Jusufit me bisedu me të. Jusufi më tha: "A po e thirrë Muhametin me folë me të?". Unë e kam pasë një pikë kontaktuese me të në Pejë, që me kohë ka qenë edhe hallkë e treshes, ku i kam mbajtur kontaktet që më kanë shërbyer për komunikim, për posta të ndryshme, për porosi. Edhe e kam thirrë në Pejë atë personin, i kam thënë me shku me e lajmëru babën edhe me ardhë tek ti në telefon, se dua me folë me të. Ai ka shku me e marrë, i ka sjellë në Pejë babain edhe nënën, të dy. Edhe unë i kam thirrë, domethënë prej telefonit të Jusufit. Aty është lajmëru në telefon. Jusufi më tha që ta flas më shkurt, që t'i jep atij telefonin. I thashë babait: "Dikush don me folë me ty". Baba më tha se e dinte. Babai e mori telefonin dhe foli me Jusufin. E pyeti Jusufi: "Muhamet, sa djem i ke?" Babai i tregoi që i ka gjashtë. Jusufi i tha: "Një tha fshije, pesë i ke mjaft, ma falë këtë". Baba tha: "Veç a të hyn në punë, falë të qoftë". Më pas përfundoi biseda dhe pak u emocionua. I dolën lotët dhe iu drejtua Bardhit, tha: "A po e sheh more Bardh, ka njerëz që e dhurojnë edhe djalën, për ata duhet më punu ditë e natë".

-Z. Selmanaj, kemi mbetur tek kthimi juaj në Kosovë, ndarja me Jusuf Gërvallën, megjithatë folëm pak për disa porosi, por cilat ishin porositë më konkrete të Jusuf Gërvallës, të cilat ju dha një natë më parë, para se të vinit në Kosovë?

N. Selmanaj: Porosia kryesore e tij ishte që të kemi kujdes, të veprojmë me maturi, më shumë kujdes, pra, të mos biem në sy, në mënyrë që të mos ketë pasoja më vonë me burgosje edhe në njëkohësisht të vazhdohet puna me intensitet të shtuar, të shtrihet sa më shumë organizata në formën e tresheve pra, ai zinxhiri i hallkave thirrej, ku çdo person e ka pasë për detyrë t'i angazhojë nga dy persona, edhe unë mendoj që për një periudhë ndoshta tre mujore, sidomos në Rrafshin e Dukagjinit së paku është kriju përshtypja që nuk e di kush ka mbetë pa u futë brenda kësaj organizate.

-Si mund ta shpjegoni këtë formimin e tresheve në Rrafshin e Dukagjinit, kush ishin përfaqësuesit e parë, ose treshet më të njohura të cilat vërtet vepronin?

N. Selmanaj: Komiteti i cili tash po njihet si Komiteti i Deçanit, domethënë ata e kanë pasë barrën kryesore edhe prej aty fillon shtrirja. Çdo person ka pasë për detyrë që t'i angazhojë nga dy persona, domethënë të formohet një treshe, por prapë ata personat e tjerë i formojnë treshet e veta dhe kështu formohet një zinxhirë hallkash, sistem i tresheve thirret.

-Kur bisedohet për Komitetin e Deçanit, duket që përfaqësuesi kryesor nga prizmi i sotëm ishte Smajl Haradinajt dhe ai më nuk bëhet fjalë për treshe, por për shtrirje më të madhe.

N. Selmanaj: Jo, në Deçan është si Komitet që njihet, e prej aty bëhet shtrirja e organizatës.

-A keni pasë ju treshe? Nëse po, cila ka qenë treshja e juaj?

N. Selmanaj: Po, gjithsecili i ka pasë ato treshet. Unë e kam pasë Gani Thaçin prej Jabllanicës së Leshanit edhe Nushe Nezirin nga Peja.

-I zgjodhe në bazë të veprimtarisë së tyre, lidhje familjare, miqësore apo çfarë kanë qenë?

N. Selmanaj: Janë edhe lidhje familjare, domethënë i njihja më herët, e kam ditë kush janë çfarë familje janë.

-Po ju pyes, sepse sa keni qenë në burg dhe pas dënimit tuaj, kam lexuar diku që "Danas" e Beogradit e botoi një skemë të organizimit të tresheve dhe si degë e veçantë e organizatës së Smajl Haradinajt dhe pastaj vijin të tjerët me dhjetëra. Aty ju figuroni si degë e veçantë e Lëvizjes, pra dhe përfundon këtu. Si e shpjegoni këtë?

N. Selmanaj: Unë e kam parë atë skicë, me të thënë të vërtetën, nuk e di nga ka dalë ajo, se askush se ka thënë prej nesh atë formën se si ka shku organizimi, po aty në krye qëndron Jusuf Gërvalla, Ibrahim Kelmendi, ashtu si e kanë bërë ata sipas imagjinatës së tyre. Edhe atëherë fillon degëzimi; janë në krahë Smajl

Haradinaj, pastaj fillojnë ata anëtarët e Komitetit, por edhe sistemi i tresheve. Në degën tjetër jam unë, Nazmi Selmanaj, por unë nuk kam prezantuar asnjëherë as treshe, asnjë lidhje.

-Ju keni pasur treshe, jeni organizuar. A është kjo çështje e qëndrueshmërisë brenda burgut, për të mos dekonspiruar shokët, apo s'kanë pasur informacion sigurimi shtetëror serb për ju?

N. Selmanaj: Jo, ata s'kanë pasë informacion dhe informacionin kanë mujtë me marrë ata vetëm prej meje, se s'kanë pasë prej kujt.

-A ka qenë e vështirë me rezististë për të mos dhënë emra?

N. Selmanaj: Presioni gjithmonë bëhet që ata të nxjerrin emra, por kur ti je i sigurt, që ata nuk kanë informacion, nuk është edhe vështirë me qëndru.

-A keni pasur ndonjë leksion se si të rezistonit në rast të dhunës psikologjike, fizike?

N. Selmanaj: Më thënë në vërtetën ka qenë njëfarë doracak, tash nuk e di, mund të jetë një doracak shumë i hershëm se si të veprohej kur bie te organet e sigurimit, normal duhet qetësia, edhe duhet të besh përpjekje që më pa se sa ata kanë informacion. Në bazë të atyre informacioneve, jep përgjigje, por kur e sheh që s'kanë informacione...

-Nga ka dalë ky doracak, kush e ka shkruar, ka ndonjë autorësi?

N. Selmanaj: Nuk e di, mund të jetë edhe ndoshta prej Luftës së Dytë Botërore, ku e di unë. Por, ka ekzistuar një doracak se si të sillesh para organeve të sigurimit.

-Ndërkohë që ju dolët prej burgut, vëllezërit tuaj, ish të burgosur politikë po ashtu, Ali Selmanaj, Rasim Selmanaj bashkë me Nasim Haradinaj ishin pjesë e organizatës "Shqiponja", e cila ishte themeluar më herët dhe, natyrisht, ata po vepronin. U takuat, biseduat me ta? A e dinit që ata po veprojnë në kuadër të kësaj organizate?

N. Selmanaj: Aliu e kam vëlla, ai është më i madh se unë në moshë dhe shumë më i pjekur. Me thënë të vërtetën, edhe unë e kam ditë se ata merren me këtë punë, por nuk e kam ditë që edhe ata janë të futur në një organizim, siç ka qenë grupi "Shqiponja". Unë e kam ditë që edhe ata po merren me shpërndarje të materialeve dhe me këtë veprimtari, por që ka qenë një grup i organizuar, siç ka qenë grupi "Shqiponja", s'e kam ditë.

-Babai juaj, Muhameti, e ka ditur?

N. Selmanaj: Jo, nuk e ka ditur.

-Ju, për vete, ai i keni treguar ?

N. Selmanaj: Po unë i kam rrëfyer çdo gjë. Edhe porosia e tij ka qenë, që kur unë i kam treguar se jam futur në këtë organizatë, nuk më ka penguar, por më ka

thënë me i kursy vëllezërit tjerë, sepse natyrisht që dikush duhet të merret edhe me familjen.

-Kur e kuptuan se Aliu dhe Rasimi ishin të kështur në një organizatë tjetër klandestine siç ishte "Shqipëria"?

N. Selmanaj: E kam marrë vesh kur janë burgosë.

-A ka pasur ndonjë shenjë, ndonjë aktivitet kur ju jeni "kryqëzuar" me veprime me njëri-tjetrin, qoftë me shpërndarjen e propagandës?

N. Selmanaj: Jo, s'jemi marrë me afishe, jo vetëm vëllezërit, por shumica e njerëzve nuk e di kush s'është marrë në atë kohë.

-Ka pasur që s'janë marrë mjaft...

N. Selmanaj: Jo, jo, unë e kam ditë që ata merren me këtë punë, edhe s'i kam penguar as edhe një herë, edhe normal që e kam pa tek ta, po kam desh që të jenë të organizuar mirë, për shkak se kur nuk je i organizuar, edhe nëse zihesh, dënimi është ma i lehtë, edhe mund të kalosh më lehtë, por kur të jesh i organizuar dënimet janë më të mëdha.

-Megjithatë të dënimet, ndalemi pak tek arrestimi juaj, i cili ndodh pikërisht në të njëjtën ditë kur ju u ktheheni nga ushtria. Madje, për në të njëjtën ditë arrestoheni tre vëllezër. Si ndodhi?

N. Selmanaj: Kështu ka ndodhur kjo. Unë vij për një pushim të shkurtër 7 ditësh prej ushtrie. Vij në mbrëmje. Të nesërmen në mëngjes, e kemi pasur një mysafir. Po ndihej një zhurmë në oborr edhe unë çohem e dola në dritare, shoh që ishte mbushur me policë oborri. I drejtohem mysafirit: "Qenkemi të sigurt, pijsë kafën ngadalë", pastaj u pritke që t'vij në brendë. U futën brenda, po më drejtohen mua, thanë: "Nuk kemi ardhur për ty, po Alija dhe Rasimi po na duhen"! Më të thënë të vërtetën, nuk e dija ku janë. Iu thashë se nuk e di ku janë. Tash një fëmijë aty, nuk e di cili tha: "Kanë shku në livadhe apo me shkepe pleh". Më kanë thënë se pse nuk po ua e tregoj të vërtetën, iu thashë që unë se di, edhe janë nisë ata po futen në ato makinat me shku me i marrë atje në kodra. Unë prej shpije kam dalë trup, thojsha të mbërrij më përpara edhe t'iu tregoj, edhe t'iu jepet mundësia, nëse dojnë me ikë, lë të ikin. Kam shku para tyre edhe iu them Alisë edhe Rasimit se kanë ardhë policia, "a po doni me ikë, a po doni me ra në dorë të tyre", edhe si duket u pajtuan të dytë se nuk ka zgjidhje tjetër. Në ndërkohë erdhën policia edhe i kanë marrë, do të thotë paradite të dytë. Pasdite kanë ardhë policia ushtarake me motivacion se "nuk guxon ti me nejtë në uniformë këtu, je i rrezikuar, edhe duhesh me u kthye në shërbim ushtarak". Më kanë marrë, edhe më kanë dërgu në Prishtinë. Për dy javë ditë më kanë marrë në pyetje pas pyetjeve, por u shihke se nuk kanë informata. Kryesisht pyetjet ishin për persona, që sot e asaj dite nuk e di kush kanë qenë ata, por u mendojshin me më ndërlidhë me ata persona. Një

herë tjetër kryesisht ka qenë një major i ushtrisë jugosllave në atë kohë, shqiptar, një Zylfi Jashari, edhe një major tjetër i kombësisë serbe, pastaj kanë qenë edhe do me tesha civile, por shumicën e rasteve nuk janë prezentu se kush janë. Ata kanë provuar herë një, herë tjetri...

-Atëherë dy vëllezërit tjerë, Aliu dhe Rasimi, ishin në Pejë dhe jo në Prishtinë. U përmend një hetues shqiptar. Për çfarë ju bënte më shumë presion? Për vëllezërit?

N. Selmanaj: Jo, jo, as për vëllezërit, as për këta njerëz që më vonë kemi ndërhy. Ata as që i kanë zënë në gojë asnjëherë dhe kam përshtypjen që nuk e ka ditë as për vëllezërit që janë në burg. Merre me mend tash, as për Ismail Haradinajn nuk më bënin pyetje, as që e kanë përmend kurrë.

-E për Jusufin ?

N. Selmanaj: Jo as për Jusufin, krejt për do persona që sot nuk i di ata emra.

-Cili ishte preteksti apo arsyeja e mbajtjes ?

N. Selmanaj: Por, si duket nga Peja iu kanë thënë që me më mbajt qashtu, në atë formë, edhe deri sa ta presin ndonjë informacion me nxjerrë prej vëllezërve apo njerëzve që kanë qenë në za në atë kohë.

-Pastaj, ju u kthyet në Pejë. Kush ju mori në pyetje, kush ju bëri presion ?

N. Selmanaj: Në Pejë së pari më kanë dorëzuar në zyrën e kryeshefit, tash s'e di kush ka qenë kryeshef, por e di që më ka thënë me këto fjalë, tha: "S'mujte me u marrë vesh ti me Zylfi Jasharin, tash këtu ki me fole si bylbyl". Edhe më kanë marrë e më kanë dërguar në një zyre tjetër, më kanë lënë për një kohë aty, më vonë ka ardhë një hetues, nuk e dija kush është, por në të folme e pashë se veç shqiptar nuk është, se kryesisht pyetjet ishin rreth Petar Perlës. Rrëzimi i bustit të tij, në atë kohë, kishte ba bujë, edhe më pyeti nëse di diçka për bustin, por unë i thashë se kam dëgju që e kan thye. Tha: "Jo, s'e kanë thye, po e kane vjedhë. Thashë: "Unë e di që e kanë thye me tarrnakop, kaq di". Tha: "Jo more, po s'po din ti kurgjë", edhe ka dalë dhe asnjë pyetje më rreth Petar Perlës, se e kisha edhe atë frikë se do të bëhet presion edhe rreth asaj, sepse ajo temë kishte shku deri në Komitetin Qendror të Jugosllavisë për heqjen e atij busti.

-Pastaj thubet në rrëfim, që keni pasur në 2004, ka qenë edhe një hetues shqiptar famëkeq, për të cilin ju thoni se ju ka bërë presion shumë në Pejë. Për kë bëhet fjalë?

N. Selmanaj: Jo në Prishtinë ka qenë. Ka qenë Asllan Sllamniku.

-Cila ka qenë forma më e madhe e presionit?

N. Selmanaj: Po presioni ka qenë shumë i madh. Ai m'u drejtua se qysh në start: "Ti je një klinc. Nëpër duar të mia kanë kaluar edhe Adem Demaçi, Jusuf Gërvalla", e sa e sa emra të tjerë m'i përmendi, por kur e përmendi Jusuf

Gërvallën, unë e dijsa që ai s'ka kalu nëpër duar të tij, sepse s'ka qenë i burgosur asnjëherë edhe pritsha ku po del ai tash. Por, realisht e pashë, që as ai nuk ka informacione. Më duhet ta përmendi, natën e fundit, kur dojshin me m'përcjellë për Pejë, ka ardhë një civil, atëherë në qeli me kishin vendosur, një qeli ndoshta dy metra gjerësi edhe ndoshta tri-katër metra e gjatë poshtë, ku kanë qenë vetëm disa paketa edhe një batanije. Asgjë tjetër. Edhe aty është ardhë e më ka marrë, e më ka dërgu në një zyre tjetër dhe aty ka qenë presioni më i madh. E kish shkru një deklaratë me disa emra, u mundu me m'detyru me nënshkru deklaratën, por unë nuk e nënshkrova. Presioni ka qenë deri në atë masë, sa që edhe revolen e ka nxjerrë edhe ma vendosi në kokë, m'tha: "Duhesh me nënshkru, se me këta persona ti ke bashkëpunu, ke pasë lidhje". Unë nuk e nënshkrova, pastaj ka dalë. Pas një kohe prapë më kanë marrë, e të nesërmen më kanë dërgu në Pejë.

-A ka qenë ky shqiptar ?

N. Selmanaj: Po shqiptar.

-Herën tjetër a reagoi ndonjë gjë, send tha diqka ?

N. Selmanaj: Jo, s'ka reagu hiç, vetëm tha: "Tash do të shkosh për Pejë, atje do të folësh si bylbyli se atje t'u kanë zënë të gjithë shokët".

-U kthyet në Pejë. Në momentin që ju sollën në stacionin e policisë ishit me veshje ushtarake ?

N. Selmanaj: Po, po, me veshje ushtarake.

-Në stacionin policor në Pejë, përveç tjerash, a ju ka pyetur kush për Jusuf Gërvallën? A kishte informacion dikush për veprimtarinë e tij dhe tuajën ?

N. Selmanaj: Thashë që pyetjet e para m'u kanë shtrë prej atij Angjelkit rreth bustit të Petar Perlës. Ma vonë ka ardhë një hetues tjetër shqiptar, Mehmet Haskaj edhe ka fillu me pyetje, por unë prapë nuk pranova asgjë, edhe e panë që duhet me hy kah dhuna dhe si u duk, nuk ish i interesuar për me hu andej. Më tha: "Qenke i lodhun, shko pusho sonte dhe nesër vjen, jep deklaratë, sepse të gjithë shokët i ke brenda". Unë nuk e dija kush janë ata shokë. Mendojsha se është ndonjë bllof. Më kanë dërgu në një dhomë ku ishte edhe Nasim Haradinaj aty, edhe aty e mora vesh që kanë ra thujse i gjithë grupi jonë. Në atë kohë, unë mendojsha të jem i kujdesshëm edhe t'i them Nasimit mos përmend emra, por unë e kuptova që kanë ra njerëz, edhe të nesërmen kam shku edhe e kam dhënë një deklaratë. Atje ma ka shtrë një pyetje: "A e ke taku Jusuf Gërvallën?" Më thënë të vërtetën, nuk e dijsa çfarë kanë thënë ata tjerët. Iu thashë që e kam taku një herë.

-Në momentin që ju e pranuat se e keni takuar një herë, i treguat që e keni takuar në Kosovë apo në Gjermani ?

N. Selmanaj: Jo, i tregova se e kam takuar në zyrën Bardh Gërvallës, sepse Bardhi në atë kohë punonte në zyrë për punë sociale, merrej kryesisht me punëtorë që kanë shku për çështje të pune, që kanë shku nga Kosova atje, po edhe për të drejtat e tyre. Në zyrë të tij e kam taku, sepse Bardhi më ka ndihmu me hy në punë atje edhe aty e kam taku, është prezantu me emër Jusuf Gërvalla, edhe m'u ka shtruar pyetja: "A e ke ditur kush është?" Thashë: "E kam ditë që është vëllai i Bardhit", por e pashë që ai ka informacione edhe për banesën ku ka jetu.

-Kush jua bëri këtë pyetje ?

N. Selmanaj: Mehmet Haskaj. Ai e dinte që është në Ludëigsburg, edhe pse në atë kohë nuk ishte në Ludëigsburg, por sipas tij, e dinte ku po rrinte dhe e dinte ku është banesa, se më shpjegonte dhe m'i përshkruante objektet përreth banesës të cilat janë te stacioni i policisë, është kaq metra larg etj. Pra, shihej se kishte informacione rreth Jusuf Gërvallës.

-Në këtë kontekst, kohë më parë, në dosjet e sigurimit në Shqipëri lakohet edhe emri i tij, madje aty thuhet se jo vetëm që ka pasë informacione, por e ka ndjekur Jusuf Gërvallën deri në vrasjen e tij.

N. Selmanaj: Jo vetëm ai, por besoj që të gjithë punëtorët e sigurimit kanë pasë në atë kohë informacione për Jusuf Gërvallën.

-Gjatë betimeve, kur ju edhe keni qenë edhe me Nasimin në një dhomë, a ka pasë një moment të vështirë, ndonjë moment të rëndë psikologjik, ndonjë situatë e cila vërtet ju ka bërë me u ndie jashtëzakonisht keq?

N. Selmanaj: Po jo vetëm unë, por besoj që çdo njeri që ka kaluar në nëpër ato procedura, iu ka nënshtruar një presioni të tmerrshëm, por unë mundem me veçu një që pak para se të dënohem, para se të dalim para gjyqit, ishte periudha kur edhe punëtorët e sigurimit shqiptarë, sikur sigurimi i shtetit jugosllav, nuk e besonte shumë dhe filloi me dërgu përforcime punëtorët e sigurimit të nivelit federativ. Kështu që, një natë, rreth mëngjesit, zakonisht kjo ka qenë metoda e tyre pasmesnate, më kanë marrë në pyetje, d.m.th. më kanë zgju prej gjumit, më kanë marrë në pyetje... Kur shkoj, e shoh një person të panjohshëm. Ai m'u prezantu se është punëtor i sigurimit federativ, por pa e thënë emrin dhe filloi me më marrë në pyetje nga më të ndryshmet. Kryesisht i përmendke, pra u mendojke me më ndërlidhë me disa persona që për mua ishin të panjohshëm. Sigurisht ai e kishte qëllimin me zgjerue këtë organizatën me persona tjerë. Ai shkruante diçka. Në fund më tha: "Duhesh me nënshkru deklaraten". I thashë: "Jo, se së pari du me lexu". Tha: "Këtu ka të shkruarë veç çka ke folë ti". I thashë: "Po, megjithatë unë du me pa". Kur e mora dhe e lexoj, askund nuk është ajo çka e kisha thanë unë, edhe normal unë nuk pranova. I thashë: "Nuk e nënshkruaj, se s'janë këto fjalët e mia. Unë e di çka kam folë". Pastaj u çue në këmbë e rrahi tavolinën

shuplakë me një farë lloj presioni, në fund e ka nxjerrë edhe revolen dhe më tha: “Ose të vras, ose e nënshkruen”. Unë më shumë e besojsha që është një blof, se ajo është metodë e tyre, nuk e kam nënshkru. Pastaj është dalë. Më vonë kanë ardhë ata gardianë, më kanë marrë dhe më kanë dërgu në dhomë. Të nesërmen, më kanë dërgu prapë atje dhe unë mendova që prapë me të njëjtin person kam punë, kur erdhi Mehmet Hasku edhe ma nxori atë deklaratë që e kish përpiluar vetë ai, tash e kishte shtypë me makinë. Një herë vetëm me dorë e kishte shkruar dhe më pyeti: “A është kjo deklaratë jote?”, e mora e lexova, ishte e njëjta. Thashë: “Jo, nuk është e imja kjo”, më pyeti se a isha i sigurt, i thashë se isha shumë i sigurt, po këta persona as nuk e di kush janë, edhe m’u duk sikur i erdhi mirë, edhe e ka marrë atë deklaratë, e ka shkye. Tha: “Mirë ke bo që nuk e ke pranuar”. Kjo është fjalë e tij e fundit.

-Ndërkohë kur ju u arrestuat kishit informacion çfarë po ndodh me Alinë dhe Rasimin?

N. Selmanaj: Me thënë të vërtetën jo, se s’ke pasë mundësi edhe me pasë informacione, sepse na ishim të izoluar dhe nxjerrshin pesë minuta dy herë në ditë me shëtit në një farë oborri, i cili ka qenë aty te burgu, e vetëm rasisht ke mujt me taku kur i kanë sjell nga sigurimi atje, që i merreshin më pyetje, përndryshe Alinë, as Rasimin s’i kam taku asnjëherë. Kam taku disa persona të tjerë si Ismajl Haradinaj, kur e kanë sjellë prej se larti se si e merreshin në pyetje.

-Cila ishte gjendja e tij ?

N. Selmanaj: Me thënë të vërtetën sot e kam parasysh atë pamje të tij, tepër kish pas ra fizikisht, dobësu tepër, më dukej sikur as teshat nuk i rrishin në trup. E kam vështirë me e përshkru, edhe u ndjeva tepër keq, sepse Smajl Haradinaj ka qenë profesor i Edukatës Fizike, ka pasë një fizik të ndërtuem aq të mirë të zhvilluem, e me ardhë në atë gjendje, ishte diçka e tmerrshme. Nuk besoj që një i burgosun ka kalu ma keq se sa Ismajl Haradinaj.

-Përveç Ismajl Haradinajt, kush prej grupit tuaj u burgos, prej organizatës suaj, lëvizjes ?

N. Selmanaj: Janë shumë, por unë po përmendi këta që jam dënuar: Ismajl Haradinaj, Hasan Ukëhaxhaj, Avdullah Hasanmetaj, Jashar Salihu, Drita Kuqi, Xhavit Hoxha, Muhamet Haklaj, Dinë Ahmeti, Ali Dervishaj, Nimon Musatafaj dhe s’e di a kam harruar ndonjë, sepse kemi qenë 11 në këtë grup, e që jemi dënu bashkë me Smajlin. Nimoni është dënu i fundit, një muaj pas neve.

- Si rrodhi seanca përfundimtare dhe sa kohë në fakt ishit nën hetime deri në seancën përfundimtare?

N. Selmanaj: Hetimet kanë zgjatur gjashtë muaj. Pas gjashtë muajve është organizuar seanca e parë. Gjashtë muaj na mbajtën në Pejë.

- Ishit të izoluar nga njëri tjetri?

N. Selmanaj: Po, po pa asnjë komunikim, s'kemi pas asnjë komunikim?

- *Të ndalemi te seanca përfundimtare...*

N. Selmanaj: Ka qenë më të vërtetë, sikur me thënë, po e dënojnë një grup terroristësh, a ne me të thënë të vërtetën, gjendja jonë ishte e tmerrshme, sepse të gjithë kishim rënë fizikisht aq poshtë sa ishim thuaj të lodhur, ushqimi ishte shumë i dobët, kushtet tepër të dobëta, edhe kur na qesin jashtë ishte organizuar, korridori me policë në të dy anët të armatosur, prej burgut deri në sallën e gjyqit nuk është ndonjë distancë e vogël, por i ka, së paku, 100 e disa metra, e në të dy anët ka pasur policë. D.m.th një sigurim i madh, kanë mundur dy policë me na dërgu pa asnjë problem, sepse nuk ishim në gjendje, ishim të lidhur të gjithë. E mbaj në mendje emrin e prokurorit dhe emrin e gjykatësit, që e ka udhëhequr seancën. Ishte Riza Loci...

- *Nga ishte Riza Loci?*

N. Selmanaj: Riza Loci ka qenë i Pejës, diku.

- *Çfarë e ka Mehmet Locin?*

N. Selmanaj: Nuk e di, por me të thënë të vërtetën ato dënime e kam përshtypjen sikur ishin caktuar shumë më herët, edhe sjellja e tij mendoj që ka qenë korrekte. Për prokurorin, nuk mund të them ashtu.

- *Kush ishte prokuror?*

N. Selmanaj: Prokuror ishte një far Selman Ukaj.

- *Çfarë bëri ky?*

N. Selmanaj: Po mua më kujtohet një detaj, kur unë isha duke e dhënë një deklaratë para gjyqtarit e hetuesit në atë kohë. Edhe gjyqtari-hetues, më drejtohet me këto fjalë më tha: "Për mua çfarë të duash thuaj, çfarë të thuash ti unë e shkruaj". Më pyeti, ndër të tjera, a është kjo deklaratë që e kam dhënë atje e jemja, se a ishte e vërtetë deklarata që e kisha dhënë atje lart dhe nëse doja të shtoja diçka. I thashë: "Jo, asgjë". Unë mendova që ka përfunduar ajo punë, kur u fut Selman Ukaj atje dhe tha: "A mendon ti se me këtë deklaratë del para gjykatës dhe më ka shajtë, dhe më tha se me këtë deklaratë, nuk ke shans me dalë, por ke me fol sikurse bylbyl. Me tregu krejt të vërtetën edhe u dal, kur duel gjykatësi hetues, bani me dorë, në një farë mënyre më tha kinse mos nij, le të thotë çfarë të dëshirojë, ai shkoj por kjo ishte d.m.th e fundit. S'kam pasë më deri në gjykim.

- *Gjatë kësaj seance përfundimtare ju e kishit akuzën e përbashkët, pastaj duket se ju bëhej presion për letrën që ia keni dërguar Jusuf Gërvallës, dhe ajo dihej mirëfilli se atë e keni shkruar me Ismajl Haradinajn?*

N. Selmanaj: Me të thënë të drejtën, unë nuk e kam ditë se ka dalë edhe e dinë për letrën, sepse gjatë hetimeve s'mu ka përmend asnjëherë ajo letër, edhe ajo ka dalë atë ditë, pra në ditën e gjykimit edhe ju ka bërë pyetja Smajlit: “Kush e ka dërgu letrën te Jusuf Gërvalla?”, dhe normal letrën unë e kisha dërgu, e Smajli tha Nazmia e ka dërgu. Tash u dashke me e thënë përmbajtjen çka ka pasë në letër, sepse Smajli nuk kishte treguar se çfarë ka në përmbajtje. Unë thashë se nëse bëhet fjalë për një letër, të cilën Smajli e kishte marrë përsipër e kam shkruar unë, nuk e ka shkruar Smajli vetë letrën, por e vërteta është që ne e kemi shkruar bashkë, por ai e kishte marrë përsipër që ai e ka shkruar. Thashë se nëse është fjala për atë letër, që e kemi shkruar unë dhe Smajli bashkë, e di përmbajtjen saktësisht, pra është një letër e zakonshme, letër që i dërgohet shoku-shokut. Nuk ka diçka armiqësore në të. E di që ka qenë një reagim i avokatit të Smajlit, i cili tha se kjo deklaratë duhet të pranohet, sepse njeriu e ka dërguar letrën e vet, edhe e di se çfarë ka pasur, e jo se çfarë thuhet këtu. A e di, sepse nuk mund të pranohet deklarata e Smajlit, sepse Smajli në një farë forme e ka treguar që ka kërkuar bashkëpunim me Jusufin.

- Si ishte gjendja e këtyre të burgosurve, meqë përveç se thoni nuk keni pasur ushqim, ju ishit të lodhur, gjendja psikike etj.? Kam parasysh se në mesin e tyre ka qenë edhe Jashar Salihu. Pastaj thuhet se in është kërkuar që ju të pendoheni dhe secilit ju është shtruar një pyetje e tillë. Disa janë penduar, disa nuk janë penduar...

N. Selmanaj: Jo, unë mendoj se në pjesën përfundimtare shumica dërmuese e kanë mohuar akuzën, por ka pasë edhe që kanë pas një qëndrim p.sh. Jashari nuk e ka mohuar akuzën. Ai shkoi edhe deri te pyetja “Pse u fute në këtë organizatë?”, dhe thotë se që nga mbledhja e Bujanit, e njohur tashmë, ku thotë se popullit shqiptar i është bërë një padrejtësi, sepse nuk janë respektuar ato vendimet e konferencës së Bujanit, që ka qenë pas përfundimit të luftës, në mënyrë që Kosova t'i bashkohej Shqipërisë, edhe thotë se “ky ka qenë motivi kryesor, që unë të vazhdoj me u krye ajo, pra të punoj për me e bashku Kosovën me Shqipërinë”, pra këtë e ka thënë.

- Megjithatë, ka një rast kur diskutoni ju ose jepni përgjigje lidhur me letrën që i dërguat Jusuf Gërvallës ku reagojnë dy avokatë të tjerë, i Jashar Salihut edhe i Ismajl Haradinaj. Më është thënë se Haradinaj ka qenë në gjendje të keqe edhe psikike edhe fizike. Ju, kishit avokat?

N. Selmanaj: Po kam pasur avokat. E kam pasur Mustafë Radoniçin. Ai ka qenë me detyrë zyrtare, se na gati thuajse të gjithë i kemi pasur avokatët sipas detyrës zyrtare, jo që kishim angazhu ndonjë avokat privat, për shkak se ne ishim të vetëdijshëm për atë që puna e avokatit, nuk luan rol dhe as nuk mundet me të mbrojte, sepse dihej që ne do të dënohemi. Unë nuk besoj që më ka ndihmuar. Unë mendoj se avokati im më shumë e ka luajtur rolin e hetuesit, sesa të avokatit.

- A keni ndonjë moment të caktuar me avokatin Radoniçi, që vërtet mendoni se e kishte “ndërruar rolin nga avokati në hetues”?

N. Selmanaj: Po ta tregoj fjalën përfundimtare, e edhe ju, edhe ata që e dëgjojnë këtë që po e them munden me ardhë tek konkludimi. Ai, në fjalën përfundimtare, thotë: “Klientit tim nuk i takon ky nen”. Unë e kam pasë nenin 131, të Ligjit Penal të Jugosllavisë ,në atë kohë thuhej “lidhje me ndonjë organizatë të jashtme apo me ndonjë shtet të jashtëm”, pra që parashihet dënimi prej pesë e deri në pesëmbëdhjetë vjet. Edhe ai iu drejtua, që klientit tim nuk i takon ky nen, sepse ky as nuk ka qenë pjesë e ndonjë organizate të jashtme, por as me ndonjë shtet të jashtëm s’ka qenë i lidhur me një person. Edhe unë u çova dhe po du me reagu, gjykatësi ma ka bërë me dorë ulu, ulu nuk ka nevojë kështu. Në arsyetimin e vendimit të Gjykatës, kur na dënojnë, unë dënohem me pesë vjet burg, ku thuhet “është e vërtetë se as s’ka qenë pjesëtar i ndonjë organizate, as pjesëtar i ndonjë shteti të huaj, po ai ka qenë i lidhur me një person”. Është e vërtetë, por cili ka qenë ai person? Ai person është Jusuf Gërvalla. Këtë asnjëherë s’e kam thënë unë, që kam qenë i lidhur me Jusuf Gërvallën, por e thotë avokati. Kur vjen avokati, pas gjykimit, dhe më pyet se a jam i kënaqur me mbrojtën, i them se asnjë pikë s’kam qenë i kënaqur. I thashë: “Ku e gjete ti mua me më lidh me...?” , tha: “Po diku u dashke me të lidhë”. D.m.th. detyra e tij ka qenë me më lidh diku, e jo me më mbrojtë.

- Informacioni nuk ishte i saktë?

N. Selmanaj: Prej meje nuk ka pasur informacion në lidhje me Jusuf Gërvallën.

- Më herët u përmend, ju u dënuat me pesë vjet burg.

N. Selmanaj: Po!

- Po bashkëpunëtorët tuaj, p.sh. Jashar Salihu, Ismajl Haradinaj, nga sa vjet burg u dënuan?

N. Selmanaj: Po dënimi ka qenë prej 14 vjet e gjysmë i Smajl Haradinajt e deri në dy vjet i Nimon Mustafës. Smajl Haradinaj është dënuar me 14 vjet, ndërsa 11 vjet Hasan Ukaj, Abdullah Hasanmetaj -9 vjet, Jashar Salihu me 7 vjet, Shkurta, Drita Kuqi me 6 vjet, unë me 5 vjet, Xhavit Hoxha me 4 vjet, Din Ahmeti me 3 vjet, Ali Dervishi 3 vjet, Muhamet Haklaj me 3 vjet dhe Nimon Mustafaj dy vjet.

- Prej të gjithë këtyre, ju keni qenë nga Peje deri në Sarajevë, në burgun e Foqës. Me cilin prej këtyre ju ka rënë të komunikoni, ose me qenë në një qeli?

N. Selmanaj: Po, kur jemi dënuar, nuk e di pas sa kohëve na kanë shpërndarë nëpër të gjitha burgjet e ish-Jugosllavisë. Unë bashkë me Jashar Salihun, Ali Dervishajn edhe Bajram Mehmetajn e Gllogjanit, po ashtu na kanë dërgu Sarajevë. Me të thënë të drejtën, kur na kanë përcjellë prej Peje në Prishtinë, nuk e kemi ditur nga po na dërgojnë, por në Prishtinë na kanë nda në grupe-grupe, disa nëpër Serbi, nëpër Kroaci e deri në Slloveni. Ka qenë Avdullah Hasametaj, ne të katërve ashtu fati ka dashur që na kanë dërguar për në Sarajevë. Në këtë grup ka qenë edhe Islam Mustafaj, unë e Bajram Mehmetaj, Jashar Salihu e Ali

Dervishaj. Pas dhjetë muajsh pothuaj në burg Qendror, na kanë dërguar për Foqë. Foqa është një qytezë në Bosnjë e Hercegovinë.

- *Si ishte Jashar Salibaj me qëndrueshmëri? A ka pasur momente lëkundje apo ka qenë vërtet motivues? Po ashtu, a ju ka rënë edhe me Ismajl Haradinajn?*

N. Selmanaj: Është interesant, kurrë tek ai person nuk kam parë një ligështi. Ka pasur pak fjalë, por tepër i vendosur. Normal që kemi qenë shumë afër edhe në një dhomë të gjumit kemi qenë. Ai ka qenë sipër, në krevatin e dytë, unë poshtë. Kanë qenë kështu krevatet e kombinuar. Bashkë në një dhomë të gjumit kemi qenë. Ka qenë edhe Bajram Mehmetaj në të njëjtën dhomë me neve.

- *Është thënë se ju deri në tetë apo nëntë muaj, nëse nuk gaboj, keni qenë i izoluar në një qeli vetëm.*

N. Selmanaj: Jo, në Sarajevë. Dhjetë muaj, por jo, kanë qenë edhe të burgosur të tjerë për vepra të ndryshme!

- *Në vetmi po mendoj?*

N. Selmanaj: Në vetmi kam qenë vetëm dy javë. Ka pasur aq shumë të burgosur në atë kohë, ty të doket e pabesueshme, por nuk ka pasur mundësi në vetmi me i zënë të gjithë ata.

- *Cili prej këtyre të dënuarve ju dukej se ka vuajtur më së shumti, është torturuar më së shumti?*

N. Selmanaj: Po kjo dihet, Smajli ka qenë më i torturuar dhe më i persekutuar nga tërë ne, sepse ka qenë presioni mbi të më shumë se mbi të gjithë neve.

- *Dhe, më i dënuari?*

N. Selmanaj: Më i dënuari, po!

- *Në kohën kur ishit në Foqë, si ishte komunikimi me familjen? A kishit mundësi komunikimi edhe me struktura të tjera të organizatës dhe a kishit informacione për Jusuf Gërvallën?*

N. Selmanaj: Kur kemi shkuar në Sarajevë, atëherë aty ka qenë një tretman pak më ndryshe; kemi pasë të drejtë me shkru letra, d.m.th. nuk kemi pasur pengesa sikur në Pejë, kemi kumuniku me familje, por vetëm me familje, normal ato letra janë censuruar, janë lexu, tek më pas janë dërgu, por njëkohësisht edhe ato që kanë ardhë nga shtëpia janë censuruar, janë lexuar të gjitha.

- *Të ndalemi pak nga ana personale. Sa keni qenë në burg, ju ka lindur djali i parë, Kujtimi, dhe në studio na kanë sjellë këtë copë pëlhurë, e cila është shkruar diku në vitin 1980-'81. Për aq sa mund të lexoj, si është e mundur kjo formë komunikimi, si është e mundur kështu të shkrubet, nga lindi ideja?*

N. Selmanaj: Unë e kam ditë që shoqja është shtatzënë dhe përafërsisht pritej që në nëntor të lindë fëmija i parë. Në dhomë e kam pasur një farë Halil Athemin, i dënuar për vrasje, ka qenë i dënuar për vdekje. Gjatë bisedave dolëm të njohshëm andej nga i kam unë miqtë, edhe më pyeti nëse kam fëmijë, se a jam i martuar. Unë i tregova se po presim një fëmijë. Shkuan diku nëntë ore dhe më tha nëse kam menduar për emër. I thashë: “Jo”. Tha: “Ta jep një propozim”. I thashë, po more. Më tha: “Po t’i propozoj dy emra, nëse të lindë djalë, Kujtim, e nëse të lindë vajzë, Shpresë. Thashë: “Halil, u bë!” Po tash qysh me e njoftu familjen? Edhe më tha se ai e kishte laps dhe një copë paft dhe me tha që shkruaj letrën ta njoftoje familjen. Një ditë, kur ata dolën, për shëtitje mua ma la lapsin, edhe këtë copë paft. Unë e mora dhe po e shkruaj derisa ata ishin në shëtitje, e shkrova shpejt e shpejt, sepse ishte problem se qysh me e njoftu familjen. Po ashtu edhe ku me e vendosë letrën, se me e lënë nëpër xhepa, thojsha se nuk e gjejnë. E futa në çorapa, që kur ta marrë me pastru shoqja, e sheh që është e fryme. Edhe ashtu ka ndodhur, e ka gjetur. I ka tregu babës se Nazmia e ka dërguar një letër. Kur ka lindë djali, Kujtimi, kështu ka mbetë. Kjo është historia e kësaj letre. Pra, ky është paft, nuk është letër.

- *Kjo copë pëllhurë, me këtë bukurshkrim, a kishit të vështirë ta shkruanit?*

N. Selmanaj: Jo, me thënë të vërtetën sot nuk kisha mundur, por në atë kohë, me ato kushte vetëm e pata vendosë ëmbi një libër edhe e shkrova.

- *Kush jua dha informacionin që lindi djali, Kujtimi?*

N. Selmanaj: Ka qenë dhomat, me thënë dhoma, se shumë të vogla, katër persona ishim në ato dhoma. Mbi një dritare sa ajo pjesë e kandit atje, një dritare e vogël e mbyllur me grila ashtu, por ishte xham dhe shihej kur vinin në vizita. Ka qenë Fazli Mustafa i Gillogjanit. Ai e kishte djalin e vet në burg.

- *Sokolin?*

N. Selmanaj: Po, Sokolin. Ishte një dritare e banjës përballë SUP-it. Në atë kohë hipshin ata në të dhe dallohej figura e Fazlisë. Ai e kishte vendosur plisin në kokë dhe e lëvizke atë, por unë nuk e kuptoja se çfarë po thoshte ai. Ishte një shenjë, ka dashtë me ma marrë myzhdën që më ka lindë djalë me këtë shenjë, por unë nuk e kuptoja nuk e dia. Atë ditë erdhi baba në vizitë dhe më tregoi se ka lindur djalë. E pyeta për emrin. Më tha: “Jo, ia ke lënë ti”. Atëherë e kuptova që e ka marrë letrën. Ishte ndjenjë e përzier. Na ishim në ato kushte, normal që ishte ndjenjë gëzimi. Ishte situata tepër e rëndë, në anën tjetër, jo vetëm unë, por edhe e gjithë familja ishin në gjendje me të vërtetë të rënduar ekonomike.

- *Takimi i parë me Kujtimin, pas sa kohe ndodhi?*

N. Selmanaj: Takimi i parë me Kujtimin ka qenë në Foqë, kur ai ka qenë. U mundonin të ma ofronin, por nuk vike te unë. E kam marrë edhe filloi me qajtë.

Për të isha figurë e panjohur. Po ai ka qenë i vogël. Ndoshta një vjet i ka pasur. E mora në dorë, por jo, nuk më njihte.

- *Momenti kur filloi me qajtë dhe nuk ju njohu, ju lëndoi?*

N. Selmanaj: Jo, mua jo, sepse e kuptoja. Më tepër shoqja u ndje keq, se unë jo.

-Të kthehemi te një letër tjetër. Kam një letër që ju ka dërguar Jusuf Gërvalla, thotë N. SELMANAJ, nga Jusuf Gërvalla në prill të vitit 1980, dhe sipas asaj që lexova, shihet si një letër frymëzuese për punë. Dukej se ishte një parapërgatitje për kryengritje. A ka qenë gjithmonë me këtë diskurs Jusuf Gërvalla kur ka shkruar letra të tilla, me këtë frymë, me një kujdes të veçantë? Dhe, ajo që më bëri përshtypje është që tërë kohën ka shkruar me makinë shkrimi dhe në fund është nënshkruar me laps kimik.

N. Selmanaj: Po, me laps nuk ka shkruar asnjëherë, ai ka shkruar shumë mirë me makinë mekanike.

-Kjo letër është një ndër letrat apo është e vetmja?

N. Selmanaj: Jo, është e vetmja letër që më ka dërguar mua. Unë ia kam dërguar brenda asaj kohe dy letra, një ka qenë në fillim kur pata treguar që bashkë me letërën e Smajlit më vonë ia kam dërguar edhe një tjetër, dy letra. Ajo e dyta ka qenë më e shkurtër, por me të njëjtin motiv janë edhe ato të miat, pak a shumë edhe njoftim rreth veprimtarisë në Kosovë, po kështu në këtë frymë.

- Më intereson, a kishit mundësi sa ishit në burg të komunikonit si organizatë, të kishit informacione nga jashtë për veprimtarinë e Jusuf Gërvallës?

N. Selmanaj: Jo, nuk ka pasur mundësi.

- Ju keni takuar shumë në burgun e fundit të Foqës. Kush ju ka bërë përshtypje nga të burgosurit, goftë shqiptarë apo disidentë të tjerë të Jugosllavisë?

N. Selmanaj: Ne kemi qenë ndoshta 50 shqiptarë, shumica prej tyre me dënime politike kryesisht, por ka pasur shqiptarë edhe për vrasje, 5-6 prej tyre me dënime mbi 15 vjet. Është interesante që në ato burgje kishte të gjitha kategoritë për vepra të ndryshme. Kryesisht kemi dominuar ne shqiptarët, kishte të dënuar politikë edhe serbë, boshnjakë, kroatë dhe shqiptarë, kryesisht të dënuar politikë për herë të tretë.

-Thuhet se keni takuar edhe Alija Izetbegoviq?

N. Selmanaj: Po, ka qenë edhe grupi i Alija Izetbegoviqit, një pjesë ka qenë në Foqë, pjesa tjetër në Zenicë, por në Foqë ka qenë Alija Izetbegoviq.

- A jeni takuar, a biseduat, dhe çfarë biseduat?

N. Selmanaj: Normalisht, që jemi takuar, gati përditë.

- *Çfarë ju bëri përshtypje te Alija Izetbegoviq?*

N. Selmanaj: Një herë patëm një mosmarrëveshje. Ata organizuan një grevë urie për të ndarë ushqimin për shkak të mishit të derrit, si myslimanë kërkuan të ndanin ushqimin. Erdhi për të kërkuar përkrahje nga ne shqiptarët, sepse ishim më të shumtë dhe më të rinj. Më tha: "A do të na bashkoheni?" I thashë: "Jo, se nuk më duket qëllimi aq i rëndësishëm, nuk e di nëse ia vlen të rrezikojmë për këtë çështje." Ai më tha: "A je mysliman?" I thashë: "Jo, jam shqiptar." Tha: "More shqiptar po, por çfarë feje?" I thashë: "Për ne feja nuk ka fort rëndësi." Ai u zhgënjye shumë dhe tha: "Më ke zhgënjyer." Atëherë e pyeta: "Çfarë je ti?" Tha: "Boshnjak." I thashë: "S'ka komb boshnjak." Ai tha: "Është e vërtetë, ne jemi regjistruar si myslimanë, por vetëm serbë të mos na quajnë."

- *Goxha nacionalist?*

N. Selmanaj: Po, tepër. Kuranin e mbante tërë kohën në dorë, edhe kur shëtiste.

- *Më intereson gjatë kësaj kohe, konkretisht në vitin 1982, natyrisht më 17 janar, vrasja e Jusufit, Bardboshit dhe Kadriut. Ju i keni njohur nga afër. Si u informuat dhe si u ndjetë kur morët lajmin?*

N. Selmanaj: Në Sarajevë na vinte shtypi, gazeta kryesore "Slobodna", dhe unë isha i shtrirë duke lexuar një libër. Një serb më tha: "Nazmi, qenkan vlarë disa shqiptarë në Gjermani. A i njeh këta persona?" E mora dhe lexova. Për mua ishte një shok. Ai më ka vërejtur dhe më tha: "Çka i ke të afërt të familjes?" U mundova të mbahesha para tij, por ai e vërejtë që kisha njerëz të afërt. Nuk ia pranova, por për mua ishte një shok, sepse nuk mund ta paramendoja si do të funksiononte lëvizja pa Jusuf Gërvallën.

- *Në Foqë, është thënë se heroi Rexhep Mala ka qenë i burgosur duke vuajtur dënimin. A e keni takuar?*

N. Selmanaj: Ai ka qenë në Foqë, bashkë me Skënder Kastratin dhe dy të tjerë. Më vjen keq, por i kam harruar emrat e tyre, sepse ka kaluar një kohë e gjatë. Kur shkuam atje, është një procedurë që të fusin në karantinë, ku izoloohen për një kohë të caktuar dhe bëhen të gjitha kontrollet mjekësore, si dhe ato nga sociologu, psikologu dhe edukatorët që janë aty. Në bazë të rezultateve vendosin në cilat dhoma dhe me cilën kategori të burgosurish mund të vendosen, sepse nuk mund të fusin një kriminel me një të burgosur politik. Ata përpiqen t'i përafrojnë që të shmangen incidentet. Mua, pas tri javësh, më hoqën nga karantina dhe më vendosën në një dhomë të quajtur "kolektivi", dhoma numër 18, e cila kishte katër dhoma të mëdha për të fjetur. Aty kishte një numër të caktuar të burgosurish politikë, por kishte edhe të tjerë. Kur shkova aty, më interesonte kush ishin ata njerëz, sepse ishin krejt të panjohur. Po shikoja ormanët që ishin në korridor për të parë ndonjë emër dhe vërejtë një emër: Lajçi Tahir, që ishte Tahir Lajçi. Thashë, "Eh, ky qenka shqiptar." Teksa lexoja emrat, dikush më preku në krah.

U ktheva dhe pashë një burrë të moshuar që më përshëndeti me "mirëmbërëma". Mendova se ai ishte Tahir Lajçi, por më tha: "Më vjen keq, nuk di shqip, vetëm këtë fjalë di. Por më duket që ti je shqiptari i parë këtu që ka ardhur." I thashë po, dhe ai më tha se ishin edhe katër të tjerë aty, por i kishin izoluar. Më tha: "Kam një amanet, a e njeh Skënder Kastratin?" Thashë jo. Më tha se Skënderi i kishte lënë një palë këpuca civile dhe i kishte thënë t'i jepte shqiptarit të parë që do të vinte. "Ti erdhe i pari, prandaj merre dhe i bajsh me shëndet." Ai ishte një serb, me emrin Momë. Ai më tha: "Ti mua nuk më njeh, por kam një këshillë për ty: Sa më pak të flasësh dhe sa më pak kontakt me njerëzit, dhe do t'i njohësh të gjithë me kohë." E falënderova. Dëgjuam që të tjerët ishin vendosur në izolim, sepse qëllimi ishte që të mos takoheshin me ne. Ne ishim të interesuar t'i takonim, sepse ata kishin përvojë në burgje, por nuk patëm mundësi t'i shihnim. Kur dëlnim në shëtitje, ata dëlnin në dritare dhe përshëndeteshin me ne, duke thënë: "Mbajuni, mos u dorëzoni, qëndroni të fortë." Kur ndodhi vrasja e Rexhep Malës, një serb tjetër më ofroi dhe më tregoi një stilolaps që kishte kujtim nga Rexhep Mala. Më pyeti nëse e njihja. I thashë se e kisha dëgjuar emrin, por nuk kisha pasur rast ta takoja. Ai më foli për Rexhep Malën dhe për të katërtit, duke thënë: "Nuk kam parë kurrë njerëz më të fortë dhe më të përgatitur se ata. Ata ishin fantastikë."

- Ju në vitin 1984 keni dalë nga burgu. Si e gjetët familjen, duke e ditur që dy vëllezër ishin të burgosur? Ajo kohë ishte kohë e vështirë për familjet e përmdejkura dhe të persekutuar. Natyrisht, edhe vëllai tjetër, Fabriu, ishte i burgosur. Si e gjetët familjen? Si e përjetuat kalimin në amshim të babait tuaj?

N. Selmanaj: Kur kam dalë nga burgu, nuk e dija që baba ishte sëmurë. Kur shkova në shtëpi, e gjeta ulur me disa njerëz. Nuk kishte shumë njerëz, sepse ata ishin të leçitur, por unë nuk e dija këtë. Atë natë qëndrova me babanë dhe mësova prej tij në çfarë gjendje ishte familja: varfëri ekstreme, shumë anëtarë të familjes, vetëm një burim të ardhurash nga rroga e Fharisë, që punonte në metalik. Vetëm vizitat kishin kushtuar shumë. Megjithatë, ata ia kishin dalë. Baba jetoi edhe dhjetë ditë pas daljes sime nga burgu. Unë u lirova më 11 maj dhe ai vdiq më 21 maj.

- Si ia dolët, duke qenë të leçitur edhe prej rrethit? Si u zhvillua varrimi dhe ngushëllimet?

N. Selmanaj: Ishim të preokupuar me vdekjen e babait, por e dinim se do të kishte pasoja për njerëzit që vinin në varrim apo në ngushëllime. U morëm vesh të mos njoftonim Rasimin dhe Alinë, sepse Rasimi ishte ushtar dhe Alia në burg. Nuk donim t'i mërzitnim, sepse e dinim që nuk do t'i lironin. Njoftuam disa njerëz të mos vinin, sepse mund të kishin pasoja nëse punonin, siç kishte ndodhur me të tjerët. Lidhja Komuniste kishte organizuar njerëz për të përcjellë se kush hynte e dilte. Megjithatë, e pamja u krye.

- A keni pasur përkrahje në ato ditë të vështira?

N. Selmanaj: Përkrahja më e madhe për mua ishte ardhja e njerëzve, sepse na kishin munguar. Shumë njerëz nga fshati, me gjithë presionet, erdhën dhe na ndihmuan edhe materialisht. Duhet të përmend Hysen Mehmetajn, i cili, edhe pse tashmë i ndjerë, na ka qëndruar afër jo vetëm neve, por thajse të gjitha familjeve që ishin në vështirësi.

Rrëfimi i Ali Ahmetit

TË PATHËNAT, NGA ILEGALJA DERI TE “RASTI KUMANOVA”

Në vijim vjen rrëfimi i një personaliteti shumë të veçantë sonde, një figure goxha komplekse, por po aq karizmatike. Një figurë politike, po ashtu edhe ushtarake, i cili ka mbi dyzet vjet veprimtari atdhetare, jo vetëm nga treva që vjen, por nga të gjitha trevat shqiptare. Është një ndër themeltarët e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, tani lider i Bashkimit Demokratik për Integritet, Ali Ahmeti.

- Zoti Ahmeti, mirëmbërëma dhe mire se erdhët në “Demos”!

A. Ahmeti: Mirëmbërëma, Agron! Mirë se ju gjeta dhe ju uroj punë të mbarë në punën tuaj, po edhe në emisionin tuaj.

- Faleminderit! Ky në fakt është emision, por ka edhe një mision në vete. Faleminderit shumë! Ju vini prej një fshati të Kërçovës, fshatit Zajas, në të cilin, kam lexuar, se gjatë Luftës Ballkanike të paktën gjashtëdhjetë burra janë pushkatuar. A ka qenë ky një motivim për angazhimin tuaj nacional qysh në kohën më të hershme dhe deri në ditët e sotme?

A. Ahmeti: Tani, ka patur shumë zhvillime, ka patur shumë veprimtari, deri në papërkulshmëri të asaj zone në periudha të ndryshme, që nga periudha osmane, që nuk janë nënshtruar, që qenë rezistuar, e deri në periudhën e 1913-tës, pas Shpalljes së Pavarësisë. Delegacionet, të cilat ishin organizuar për shpalljen e Pavarësisë së Shqipërisë, në mënyrë solemne u nisën për në Durrës, në gjysmë të

rrugës kthehen delegacionet, sepse u thuhet që nuk do të shpallet Pavarësia në Durrës, kthehen delegacionet, me të kthyer, ë ulin flamurin serb në Zajaz, dhe ngritet flamuri shqiptar.

Në 1913, banda çetnikësh mirë të organizuar, mirë të mobilizuar, hakmerren për aktin, për veprimin që qenë bërë patriotët, atdhetarët e zones dhe në mëngjesin e 20 tetorit, herët në mëngjes, rrethohet fshati Zajaz, me ç'rast janë pushkatuar mbi gjashtëqind njerëz dhe këtë e ke në raportet e përshkruesve të ngjarjeve të asaj kohe. Korrespondent ka qenë Trocki dhe Trocki i paraqet këto krime që janë bërë, edhe ndaj familjes sime, edhe ndaj bashkëfshatarëve e kusherinjve. Ka qenë pusi i hapur në oborrin e shtëpisë ku unë jetoj tani, po akoma i pamurosuar. 65 njerëz, në mesin e të cilëve edhe një nënë shqiptare, hidhen në pus, derdhet vajguri sipër njerëzve gjysmë të vranë, gjysmë të gjallë, me bomba aktivizohet vajguri dhe hidhet dheu sipër. Këtë pus e kam hapur tani, në 2015-tën.

- **A. Ahmeti:** Së voni.

-I keni gjetë eshtrat?

A. Ahmeti: Më thonin që eshtrat të gjitha, ishin të gjitha. Nga mjekësia ligjore që u u vërtetuan, u vërtetuan vetëm eshtrat e një gruaje edhe të dymbëdhjetë burrave, të tjerët ishin djegur krejt, do të thotë ishte bërë aty e tëra katran.

-Kjo e kërkon një temë të veçantë të trajtohet, po, megjithatë nuk mund ta anashkaloj pa e nisë kështu. Cili ka qenë aktiviteti juaj i parë politik në frymën nacionale, nëse ju kujtohet dhe patjetër që ju kujtohet?

A. Ahmeti: Sigurisht, ne në shkollën fillore i kemi mësuar të gjitha në gjuhën shqipe, në Zajaz, sepse është një vendbanim prej 12 mijë banorësh, të gjitha lëndët i kemi patur në gjuhën shqipe, me përjashtim gjuhën maqedone, që ishte për një maqedonas, po që fliste shqip. Edhe ai përpiquej që sa më shumë të mësojë shqip prej nesh, dhe më shumë ne e mësonim atëherë shqip sesa ai ne maqedonisht. Ishte një njeri pa ngarkesa, do të thotë.

Dhe kur vajtëm në gjimnaz, u regjistruam, padrejtësisht, ose të gjithë profesorët që ligjëronin në gjuhën shqipe, të gjithë i kishin larguar nga puna. Por, paraprakisht ka qenë Sali Mullinxhiu, i cili na ushqente me ngapak literaturë të fshehur të asaj kohe. Do të thotë, me literaturë që botohej jashtë, për Isa Boletinin, për Ismail Qemalin, për Bajram Currin, për heronjtë tanë dhe për padrejtësitë ndaj shqiptarëve. Do të thotë, nuk ishim edhe të pandikuar edhe prej kësaj literature.

-Pastaj, ju e kryet shkollën e mesme, nëse s'gaboju dhe në të gjitha dokumentet, në arkivat që flitet për lëvizjet ilegale në Kosovë dhe jashtë saj, dhe aq sa dimë, që ju në vitet 80'ta keni ardhë si student në Prishtinë. Thuhet se në vitin 1974-1981, përfshiheshë në mesin e këtyre aktivistëve

dhe atdhetarëve të lëvizjeve ilegale. Kë takuat së pari, kur erdhët në Prishtinë, pra prej strukturave ilegale në Kosovë?

A. Ahmeti: Po. Tani veprimtaria, meqë ishte veprimtari mirë e organizuar, fillon në vitet 80'ta, me ardhjen tonë në Universitetin e Prishtinës, dhe kontaktet e para qenë qenë kontakte që studentët e ekonomisë, kishin kolegë nga Drenica, e në Drenicë i organizuar në Lëvizjen ilegale ishte Azem Syla, dhe në atë periudhë secili prej organizatorëve përpiquej të zgjerojë rrethin e vet.

E tani, ne si studentë të grupeve të ndryshme, e zgjeruam gamën e veprimit dhe biem në kontakt me Bajram Kosumin dhe kështu që fillonte të shpërndahej literatura, mbajmë një mbledhje bashkërisht, gjithnjë e më tepër gama e veprimit zgjerohej, secili prej nesh ndërtonim nga një celulë, do të thotë, veprimtaria shkonte si çështja e neutronit, në një pikë.

-Përshtypja është aktiviteti juaj i shumëfishtë me Rexhep Malën dhe Nuhi Berishën, pastaj natyrisht bashkë me ta, po flasim për heronjtë tash, Fehmi Lladrovcin. Ç'kujtime keni për ditët e para me këta?

A. Ahmeti: Pas rënies së grupit më të madh të studentëve, në 1981-tën, sigurisht që bëheshin përpjekje për rimobilizim, për riaktivizim. Në këtë periudhë, biem në kontakt me Fehmi Lladrovcin, biem në kontakt me Shaban Shalën, me ç'rast krijojmë edhe një mekanizëm që quhej Komiteti Organizativ, që t'i kapte të gjitha lidhjet në gjithë hapësirën shqiptare. Në këtë Komitet unë isha përfaqësues politik i Komitetit, Fehmi Lladrovci ishte Sekretar Organizativ, Sekretar Politik Shaban Shala. Bijmë në kontakt me partinë që ishte në iniciativë, jo parti e themeluar, por në fillimet e saj, pas daljes nga burgu të Rexhep Malës. Më vonë mendohej që të quhet Parti e Luftës dhe këtu filloi një debat i brendshëm, tani brenda radhëve tona, a ta quajnë Parti e Luftës apo ta quajmë me një emërtim ndryshe. Ky debat ndodhi pra në fillim të vitit 1983.

Po, sepse në janar të vitit 1984 vriten Rexhep Mala dhe Nuhi Berisha dhe përderisa ishim në këto diskutime, ndodhi më e keqja dhe Femi mbante kontakt me Rexhep Malën, dhe në rast se humbeshin lidhjet, unë mbaja kontakt me Nuhi Berishën, nëse njëri binte, qoftë nga pala jonë. Shaban Shala gjithashtu mbante kontakt me Rexhep Malën, që të mos shpërbëhej zinxhiri organizativ i rezistencave që bënë Rexhepi dhe Nuhiu. Ishte edhe akti më i lartë për t'u dhënë mësim të gjithë patriotëve, revolucionarëve, që nuk është më koha e dërgjies në burg, por është koha e rezistencës.

-Zoti Ahmeti, meqë jemi këtu, jemi te nata e 12 janarit 1984. Në thuaj të vërtetën, ne e dimë të gjithë se si ra, por kam një tekst i cili është botuar në vitin 1984, më 13 janar, kur Rilindja shkroi kështu, citoj: "Pasi u kundërvunë organet e sigurimit, duke bërë barrikadë dhe duke shtënë në të, Nuhi Berisha dhe Rexhep Mala bënë vetëvrasje me revole". Më intereson, cila është e vërteta? A ishin municion apo vetëm një revole, meqë ata qenë qenë bashkëpunëtorët

tuaj?

A. Ahmeti: Tani edhe ne e kemi ditë, edhe Rexhep Mala e ka ditë, edhe Nuhi Berisha e ka ditë, me ato armatime dhe municione që i kemi disponuar ne, lufta ka qenë e pabarabartë, rezistenca ka qenë e pabarabartë.

Nuk mund ta fitonim atë rezistencë karshi qindra njësive speciale përballë që i kemi pasë, por një ka qenë porosi e fundit për ne: të rezistojmë aq sa mundemi, aq sa kemi municione, në pamundësi, një plumb me e ruajtë për vete, që mos me u dorëzuar të gjallë, sepse pasojat janë shumë të mëdha.

Unë nuk mendoj që Rexha edhe nuk e ka vra veten, por e qenë sjellë punën që në atë luftë të pabarabartë, ata janë vrarë në përpjekje, në rezistencë ballë për ballë me njësitë speciale. E kemi ditë, ata e qenë ditë që luftën s'mund ta fitojmë me një revole, luftën me një rezistencë s'mund ta fitojmë, por ama për të dhënë një mesazh, për të dhënë një porosi.

- Si u gjetët ju që erdhët nga Kërçova, nga Maqedonia, në një kohë kur në Kosovë vlonin lëvizje të ndryshme si LPK-ja, atëherë OMLK-ja dhe organizatat tjera, të cilat ishin pothuajse kokëforta, të cilësuar si majtiste dhe duket se ju e keni mbajtur një balanc. Si mundët ta mbani këtë balancë në mes të këtyre organizatave?

A. Ahmeti: Në atë periudhë, pak rëndësi ka pasë a është OMLK, a është Lëvizja për Republikën Shqiptare në Jugosllavi apo Bashkimi, që ishte një organ i Frontit të Kuq në atë periudhë. Gjithçka çka vinte ilegale, gjithçka çka vinte si botim kundër pushtimit, ne studentët e shpërndanim, ne grupet e organizuara që ishim, e shpërndanim, shkonim nëpër biblioteka, i fusnim nëpër librat e bibliotekave, te bibliotekat universitare që ishin, i shpërndanim nëpër konvikte të gjitha gazetatat ilegale.

-Jemi te një takim në Drenicë, diku në vitin 1983, bashkë me Shaban Shalën dhe Fehmi Lladrovcin, ju merrni përsipër të krijoni një celulë në Drenicë. Është takimi i parë i juaj në Drenicë, ku merrni përgjegjësi për të qenë një përfaqësues për Maqedoni, konkretisht për Kërçovë, po pastaj më vonë edhe për Maqedoni? E dini për çfarë e kam fjalën?

A. Ahmeti: Me Fehmiun, me Shabanin, domethënë, njihemi më herët, nga viti 1982 dhe në Drenicë janë mbajtur disa takime në shtëpinë e Fehmi Lladrovcit, ku kemi biseduar për zgjerimin e radhëve, për organizimin e radhëve, njëherësh dhe për komunikimin që kishim drejtpërsëdrejti edhe me bashkëveprimtarë të Lëvizjes jashtë vendit, prej ku furnizoheshim. Unë e kisha dajën në Lëvizje, Fazli Velin. Do të thotë thotë përmes vëllezërve të mi, përmes të afërmeve të mi të rrethit aty, furnizoheshim me goxha literaturë. Ajo literaturë, që vinte me automatizëm nga Komiteti Organizativ dhe shpërndahej nëpër studentë, nëpër biblioteka, dhe tani jemi në 1984-tën, më 1 korrik. Ju do të thoni pse e mban mend 1 korrikun?!

Është shumë e vërtetë, për këto dyzet vjet veprimtari, i mbaj mend vetëm këto data. 1 Korrikun, kur për herë të parë jam arratisë, e kam lëshuar vendlindjen dhe jam arratisë në Perëndim, me 1 korrik të '84'-ës, por me një zotim që unë do të kthehem përsëri.

E mbaj mend 11 Marsin, kur i kemi filluar demonstratat e vitit 1981, mbaj mend 26 Marsin, mbaj mend 1 Prillin e 1981-shës, mbaj mend 2 Prillin, kur na shkatërroi policia para se të na zë terri këtu në Prishtinë, dhe jam arrestuar në Kërçovë, në '81-tën.

- Pra, në '81-ën, për shkak të demonstratave në Prishtinë, ju arrestojnë në Kërçovë?

A. Ahmeti: Në Kërçovë, po, kemi qenë shumë studentë të arrestuar. Dhe arrestohem sërish në 1982-ën, në tentativën për të përkujtuar njëvjetorin e demonstratave të '81-ës dhe sot ai zë më vjen nga ligjërimi i studentëve, kur të gjithë bërtisin: "Jusuf Gërvalla, Kadri Zeka, Bardhosh Gërvalla", në '82-tën, më 11 Mars.

Kemi filluar drejt qendrës së Prishtinës, te Fakulteti Teknik jo i riu po i vjetri, aty barrikada na ka nda për gjysmë, dhe te ajo gjysma kam qenë, mbeta unë i pari tani, dhe kam tentuar kah shkolla "Vladimir Nazor", nuk e di si e ka emrin tani, pjesa e protestuesve që ishim përgjysmë, që nuk ishim pak, sigurisht që kemi qenë mbi 2000 studentë, dhe unë kam shkuar drejt në portën e shkollës aty, në qafë të policëve, dhe më zunë.

Na qenë arrestuar dhe na qenë dërrmuar. Na çuan në bodrumin e zjarrfikësve, këtu në Prishtinë. Nga bodrumi zjarrfikësve na futën në burgun e Prishtinës. Unë hiqesha shumë thjesht, thosha unë kam dalë të ha bukë, s'kam dalë në protesta. E dajaku, dajak ishte, po më mirë thosha që kam dalë të ha bukë sesa të ha burg, se misioni duhej të vazhdohej.

Kështu që, nga Prishtina tani na dërguan në Smrekovnicë.

Po dua të theksoj diçka këtu. A e dini sa na torturonin policia dhe njësia speciale serbe, dhe më ka bërë përshtypje që shqiptarët bërtisnin 'mosni', 'nemojte' dhe ka pasur raste që e qitnin dorën dhe na thoshin vnoni duart pas qafe, pra policia shqiptare.

Dhe unë nuk jam prej atyre që them jo. Ka pasur djem policë shqiptarë të jashtëzakonshëm, si në Prishtinë, si në Smrekovnicë.

Nuk e di a janë gjallë më gardianët dhe policët e Smrekovnicës, po ata neve na i binin radiot fshehurazi në burgun e Smrekovnicës dhe ne i dëgjonim lajmet e Tiranës në burgun e Smrekovnicës.

Lajmëroheshim në burgun e Smrekovnicës, sonte do të ketë kontrolla nga Beogradi, lajmëroheshim nga gardianët dhe policët shqiptarë në burgun e e Smrekovnicës.

E tash, veç më zë ngushtë, një Skënder, më ka mbetë në mendje, se i kishe shumë mustaqet e mëdha. Ishte goxha i pashëm. Kur na futën, kur na çuan në Smrekovnicë, na çuan në dhomën e paraburgimit, për atë edhe më ka mbetë në

kujtesë. Edhe hyri ai, me rregullore të burgut, duhej në këmbë të gjithë me u çue, dhe veç tha “Uluni! Uluni! Rrini”.

A keni hëngër bukë?

Na, jo.

Çka doni me hëngër?

Sikur të jemi në restorant.

Na çuditeshim tani se çka është kjo puna e tij.

Na qenë futë në brendi, ne me porosi hanim, kemi qenë 50-60, bile me mua ka qenë Adem Gashi, kryeredaktor tani i Radiotelevizionit të Kosovës, gazetar e shkrimtar i njohur, tani i ndjerë.

- Mirë, këtu duhet të ndërhyj pak. Më intereson, gjatë hulumtimeve që qenë bërë, e shoh që përmendet në vitin 1989 një takim në Divjakë të Malishevës. Me kë ishe aty dhe çfarë u vendos?

A. Ahmeti: Në këtë periudhë shkruan letër Afrim Zhitia dhe Fadil Vata. Dhe na drejtohet, na drejtohet neve si grup që ishim - Emrush Xhemajli, Gafurr Elshani, Xhavit Haliti, Muhamet Kelmendi, Fazli Veliu. Na drejtohen me një letër, në vitin 1988.

“Ne jemi në hall tani, aktivitete ka të shumta dhe nuk mund të jemi të suksesshëm në gjithë këtë mobilizim që po pritet dhe në zhvillimet që do të ndodhin. Prandaj, domosdo na çoni ekiye”, shkruanin ata. Pasi u analizua, kemi thënë që kjo është domosdoshmëri, t’i forcojmë organizimin, rradhët dhe u vendos që unë sërish të kthehem. Edhe Hajdin Abazi iu bashkëngjiti këtij misioni dhe kemi ardhë në Kosovë. Këtu na prisnin: Afrim Zhitia, Fadil Vata dhe Sabri Kicmari, që veç ishte në ilegalitet, dhe i kemi filluar punët, veprimtarinë për organizimin dhe mobilizimin e demonstratave. Vetë Afrimi ishte student, domethënë qendrën e kishim në Obiliq. Sevdije e ka pasë emrin një nanë shqiptare, qendra ku ishte Sevdije Krasniqi, qëndrimin më të përhershëm e kishëm në Divjakë, sepse vetë e kaluara na tregonte që në qytet mund të naurvejojnë, mund të na përcjellin, kurse në vendbanime, siç ishte Divlaka për shembull, ne vetë e detektonim situatën rreth e rrotull, sepse ishte një sy shqiptarë aty ku strehoheshim. Nezir Zogaj, gjatë ditës nga Tërpeza e Bajinca, të gjithë vendbanimet e Kleçkës i shkonte, merrte kah diçka që e blente, bënte pazar për shtëpi dhe pyeste a ka ndonjë lëvizje a s’ka ndonjë gjë.

Në mbrëmje e bënim analizën.

Kështu që, tërë situatën e morëm në dorë me Afrim Zhitinë, me Fadil Vatën dhe 1989-ën, do të thotë, depërtuam në Trepçë e tërë lëvizja vijonte të kontrollonte tërësisht situatën, organizimin, mobilizimin, pavarësisht goditjeve që bëhen dhe, diku në mars-prill të ‘89-tës bëhet konferenca në Divjakë, me përfaqësues prej të gjitha zonave, sigurisht mbi 30 përfaqësues qenë qenë, ku zgjidhen edhe organet e e organizatës.

-Këtu a fillon zgjedhja dhe ndarja e një sektori ushtarak?

A. Ahmeti: Jo, këtu bëhet hapi i parë dhe është komunikata e botuar në 'Rruga e Lirisë', që botohet përsëri ajo gazetë brenda. Kryeredaktor ishte Afrim Zhitija si dhe sekretar organizativ u zgjodh në konferencë, në mbledhjen e Divjakës, ku është udhëzimi, një trakt se si duhej të ndryshojë rezistenca jonë. "Po, protesta - po, demonstrata - po!" Por këto janë filltet e organizimit për rezistencën aktive dhe fillohet me sabotazh në Obiliq, fillohet me largpërçues, ku vendoset ekskluzivisht për ndërprerje të rrymës.

-Zoti Ahmeti, akoma nuk e kishte emrin Ushtria Çlirimtare e Kosovës, por aksionet, aksioni i parë u krye?

A. Ahmeti: Direktivat e para janë dhënë në 1989-ën, që tanimë duhet të ndryshojmë.

-Cili ishte aksioni i parë? E mban mend? Unë e kam shënuar një aksion të evidentuar në vitin 1992 në stacionin e autobusëve në Drenas. Është ky aksioni i parë?

A. Ahmeti: Aksioni i parë është rrënimi i shtyllave elektrike në përgjigje të ndryshimit, është në stacionin e Drenasit, te hekurudha.

-Dhe ju ishit pjesë, pse u zgjodhët ju? Ali Ahmeti, Xhavit Haliti dhe Azem Sylja. Pse kjo treshe u zgjodh në sektorin e veçantë dhe ushtarak? Ishte më me përvojë, ishte çështje guximi?

A. Ahmeti: Tani këtu ka çështje të tjera. Për shembull, Xhavit, Jashar Salihu, më vonë vjen Azem Sylja. Dhe përderisa ne u përcaktuam që rezistenca duhet të ndryshohet dhe ka qenë një debat, një analizë e jashtëzakonshme, se a do të bëjmë praktika të thirrjes apo të jetës dhe kemi bërë studim nga ma të ndryshmit dhe neve nuk na përkonte lufta dhe praktika e thirrjes, as e jetës. Ka pasur udhëzime, siç e theksova ma herët, sabotazhe, shtylla të tensionit të lartë me Malin e Zi, me Serbinë dhe gjithmonë ishim në kërkim të një strategjie dhe përgatitjeje më efikase, për t'iu kundërvënë Serbisë, pushtuesit dhe e kemi kryer me Xhavitin, me Jasharin edhe shkollimin nga gjeneralët më të mirë të Shqipërisë.

-A mund të ndalemi pak këtu?

A. Ahmeti: Ne nuk jemi stërvitë, ne kemi mësuar se si t'i stërvisim të tjerët.

-Do të thotë, ju ishit shndërruar në mentor për të tjerët?

A. Ahmeti: Kjo ka zgjatë diku gati katër vite.

- Po flasim do të thotë për vitet 1991-1992-1993? Cili është grupi i parë i juaj, meqë jemi këtu, që është stërvitur, është mësuar apo i keni mësuar të tjerët? Se gjithmonë flitet ky ka qenë grupi i parë i Adem Jasharit, ky tjetri.

A. Ahmeti: Edhe grupi i Adem Jasharit dhe të gjitha grupet që janë stërvitë, ne nuk kemi bërë dallime.

Ata ka qenë njerëzit tanë. Ata kanë qenë njerëzit e Kosovës dhe kanë qenë shqiptarë. Çdokush që ka patur gatishmëri, e ka patur përkrahjen, kurajon nga ana e Lëvizjes, për të qenë sa më të suksesshëm në veprimtari.

-Ju krejt e keni pasë përkrahjen, përveç të Shqipërisë, edhe të Ramiz Alisë në këtë periudhë?

A. Ahmeti: Përkrahja e Shqipërisë asnjëherë nuk ka munguar, në mënyrën e vet. Por, këtu duhet theksuar që meritë për rritjen e e aktivitetit dhe forcimin e radhëve është periudha kur Luani merr përsipër dhe përgjegjësi, pra Luan Haradinaj merr përsipër furnizimin me mjete.

Tani më vonë, këtij grupi i bashkohen Luani, Ilir Konushevci, po në këtë grup ka qenë Adrian Krasniqi, Qerim Kelmendi, dhe u bë një grup goxha i fortë, goxha aktiv dhe të gatshëm edhe për veprimtari të tjera.

Ndihmoheshin, do të thotë, herë pas here nga Ramushi ky grup, sepse Ramushi veç ishte me punë dhe aktivitet dhe me përgjegjësi për të mbajtur familjen, derisa u shkëput dhe në mënyrë profesionale në 1997-tën në Kosovë.

Këto grupe, veç me në Kosovë, filluan forcimin e bazave, duke i pajisur me mjetet e duhura për rezistencë. Ishim në kontakt të vazhdueshëm me pjesën që veç kishte kaluar në ilegalitet, atë të Adem Jasharit, që përpiqeshim ta ndihmonim me mjetet e duhura.

-Në monografi të ndryshme që i përkasin lëvizjes suaj, thuhet që Ali Ahmeti ishte i lidhur drejtpërdrejt me Adem Jasharin. Ke përçarur mesazhe, keni komunikuar me të? Natyrisht, për Luan Haradinajn vetëm sa e verifikuat. Kur i keni njohur për herë të parë të parin dhe të dytin?

A. Ahmeti: Luanin e kam njohur sigurisht në vitet 1992-1993, tash me saktësi nuk më kujtohet, sepse e kam njohur përmes Ramushit. Ramushin e kam njohur në Zvicër, lidhja organizative ka qenë me Ramushin, me dajën e Ramushit, që ka bërë punë të mrekullueshme.

Me Adem Jasharin kam patur biseda telefonike, sepse fizikisht nuk kam mundur të takohem. Ka folur ai në Tiranë, unë kam qenë në Zvicër dhe kam komunikuar tani pasi ka ardhë në Prekaz, kam komunikuar në telefon, por më së shumti kam komunikuar, sepse nuk deshëm drejtpërsëdrejti të detektohet komunikimi me mua i Adem Jasharit, por kam komunikuar me Iljaz Kodrën, por që ishim bashkë me Ademin, Iljazin, Abedin Rexhën, që ishin të hatashëm, të mrekullueshëm për rezistencë, për organizim, për mobilizim.

- Ju keni qenë në fakt një prej themeluesve ose pjesë e LPRK-së e më vonë e LPK-së, që është shndërruar në LPK dhe, megjë komunikonte me ju, Adem Jashari ka qenë pjesë LPK-së? Kjo është një dilemë që e kam lexuar kohët e fundit.

A. Ahmeti: Mendoj që të gjithë kanë qenë LPK, të gjithë kanë qenë LDK, mos t'i bëjmë më këto dallime, se të gjitha kanë qenë organizime për të mirën e vendit.

- Mirë, e kam për opinionin publik, e kam qartë, por për opinionin publik duhet të sqaroj një diçka të tillë, për të cilën diskutohet. Në një monografi shkruhet ndryshe, ndryshe në një tjetër, dhe e kemi personazhin këtu, i cili vërtet mund ta vërtetojë një gjë të tillë.

A. Ahmeti: Në vitin 1993 përsëri kam hyrë me mision. Do të thotë, dhe më kujtohet, para se të iki, e kaloj kufirin me Shqipërinë dhe mbajnë një tubim në Strugë, në Ladurisht, si nënkryetar i Partisë Parlamentare të Kosovës, sepse ata nuk më njihnin mua, më njihnin vetëm shokët e mi të organizimit. E mbajta me nja 200 a 300 veta aty një takim për mobilizim, për më shumë. Edhe qava kufijtë, dola në Shqipëri. Tani ka hetuar shërbimi që unë kam qenë. Unë kam qenë nënkryetar i Partisë Parlamentare.

Do të thotë unë qëndrova gjashtë muaj në veprimet ilegale në këto hapësira dhe para se të iki, thashë e bëmë një tubim mobilizues, tani do merret vesh kjo punë se kush ka qenë, ashtu ndodhi, do të thotë.

-Domethënë nuk mund ta identifikojmë si një grup apo grupi tjetër?

A. Ahmeti: Këto gjëra edhe janë politizuar, shumë janë përvetësuar nga grupe të caktuara. Një përballje, një përpjekje, se kush është më meritori? Ademi ka qenë pjesë e Lëvizjes Popullore të Kosovës. Mirëpo, Hamza ka qenë në Partinë Republikane.

-Si mund ta shpjegoni rastin kur, në vitin 1992, një grup prej 33 vetash udhëhiqet nga Sali Çekaj, i cili i takonte një krabu tjetër politik, bashkë me Adem Jasharin, dhe hyn në Rrafshin e Dukagjinit. Keni qenë në dijeni për këtë grupin tjetër të armatosur?

A. Ahmeti: Përse po vjen aty, që thashë unë? Nuk kanë qenë të ngarkuar të gjithë këta në luftë.

- Në rregull. Nuk kanë qenë në emër të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Po, si grupe të armatosura? E dinin nese ka pasur grupe të armatosura?

A. Ahmeti: Po. Dhe kemi bërë përpjekje për çdo grup.

-Keni pasur informacion për grupin e Sali Çekajt?

A. Ahmeti: Po, sigurisht. Me Agim Ramadanin, me Sali Çekajn kemi mbajtur

takime të përbashkëta në Gjermani.

- *Domethënë, ne po flasim për vitin 1992?*

A. Ahmeti: 1992, 1993, 1994, 1995, a kupton? Tash me saktësi nuk i di se si ngelën ato takime që i kemi pasur të përbashkëta, se si me u organizu më mirë. Edhe ata e kanë ditë se ne jemi LPK, ne e kemi ditë po ashtu për ata, dhe i kemi thirrë njerëzit të gjithë bashku aty.

-Jo, e kam parasysh faktin se atëherë vetëm ishte themeluar lëvizja, domethënë, Lidhja Demokratike e Kosovës.

A. Ahmeti: Nuk na ka penguar fare. Janë fjalimet që janë mbajtur në Kosovë, por janë fjalimet që janë mbajtur edhe në Perëndim. Ne kemi qenë të interesuar edhe me partitë politike në Maqedoni, Prosperiteti, që ishte në atë kohë, se si të organizohemi më mirë, duke u dhënë hapësirë edhe rrugës të cilën e paraqiste zoti Rugova, edhe rrugës që e paraqiste zoti Nevzat Halili.

- Ju në vitin 1992, gjatë kohës kur keni qenë në Perëndim, bashkë me kolegët tuaj, bashkëpunëtorët tuaj, jeni takuar me Bujar Bukoshin më vonë, por në të njëjtin vit shkruhet dhe të thuhet që jeni takuar dhe me Ibrahim Rugovën. Ndërsa ju ishit kthyer në një formacion ushtarak. Çfarë kërkonit nga ta dhe si u pritet nga ta?

A. Ahmeti: Takimi me Bujar Bukoshin ka qenë i organizuar me vullnet të dyanshëm. Jemi takuar. Në takimin e parë me Bujar Bukoshin ka marrë pjesë Ramush Tahiri, si ministër i Mbrojtjes, dhe e kemi vazhduar komunikimin organizativ me Ramush Tahirin si përfaqësues i qeverisë në ekzil dhe si përfaqësues edhe i Lidhjes Demokratike të Kosovës. Më vonë shkarkohet Ramush Tahiri, që është tash i ndjerë dhe që ka kontribut në këtë drejtim, e ngarkohet Nikë Gjeloshi, me të cilin kemi vazhduar bashkëpunimin, komunikimin. Këtu kanë qenë tani përfaqësuesit e oficerëve profesionistë që ishin, e që përfaqësoheshin nga Agim Mehmeti, për të cilin kam dëgjuar që tani është i ndjerë, por që ishte i mrekullueshëm dhe kontribuues në çështjen shqiptare. Bashkë me Agim Mehmetin ka patur edhe oficerë të tjerë me të cilët kemi komunikuar. Nëse s'gabo, diku në vitin 1994, unë kam shkuar ilegalisht dhe kam hyrë në Kroaci. Jo, në '92-tën ka qenë, se akoma kishte luftime në Zagreb ose '91, tash mos më zini për fjalën, po e di që luftime kishte në Zagreb, dhe e kam takuar Ahmet Krasniqin. I kam shkuar në shtëpi, bashkë me disa bashkëatdhetarë tanët, që nuk janë, nuk jetojnë më, dhe me ata kemi biseduar. Ahmet Krasniqi ishte shumë i ngarkuar në atë periudhë, sepse e kishin dërmuar.

- Kush e kishte dërmuar?

A. Ahmeti: Ai kishte qenë i arrestuar prej palës serbe. Ishte i ngarkuar shumë

psiqikisht. Më vonë do të thotë, Agim Mehmeti, që ishte në lidhje të vazhdueshme me ne, do të thotë jemi takuar me Ahmet Krasniqin, dhe dallimet ne i nxirrnim në tavolinë, dallimet që i kishim, sepse ne mendonim që ne luftën s'mund ta bëjmë me aeroplanë dhe se nuk kemi mundësi t'i sigurojmë. Ne luftën s'mund e bëjmë me tanke, sepse s'kemi si t'i sigurojmë.

Ne duhet të kemi armatim kundër tanksit, armatim kundërajror. Këto kanë qenë vlerësimet tona, për organizimin e rezistencës,

- Për çfarë u dakorduat dhe çfarë nuk u dakorduat?

A. Ahmeti: Nuk ka pasur asnjë kokëçarje, asnjë fërkim në mes nesh. Ka vazhduar pjesa e Ahmet Krasniqit, me ngritjen e Forcave të Armatosura të Republikës së Kosovës, dhe nuk ka pasë ndonjë përballje.

-Megjithatë, ka qenë një plasje.

A. Ahmeti: Këtu çështja ishte kështu. Tani Ushtria Çlirimtare e e Kosovës po vepronte, po luftonte, dhe të gjithë ata që mendonin që duhet të jenë drejtpërsëdrejti në front, vinin në Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës dhe më vonë u zgjodh, pasi që për mua është shumë enigmatike dhe që unë mendoj, që Ahmet Krasniqi ka qenë pengesë për okupatorin. Ahmet Krasniqi ekzekutohet dhe akoma nuk është zbuluar se si ka ndodhë ky rast, por që unë mendoj që Serbia ka pasur organizim të jashtëzakonshëm për zbulime dhe për veprime të tilla.

-Megjithatë, ju keni qenë në pjesën dërmuese të luftës, keni qenë edhe në Tiranë i nderuar, dhe natyrisht që LPK-ja, të cilën ju e përfaqësoni dhe Xhavit Haliti, keni pasë një komunikim, për aq sa flitet dhe dëgjohet dhe shkruhet, me Shërbimin Informativ Kombëtar. Është e pamundur që nuk keni pasë një informacion se si është vra Ahmet Krasniqi?

A. Ahmeti: Unë mendoj që në këtë periudhë ka pasur avari edhe brenda shërbimit shqiptar, se po të ketë fakte, po të ketë argumente, shërbimi shqiptar edhe do t'i publikonte.

Në mënyrë aq të sofistikuar është bërë ekzekutimi i Ahmet Krasniqit, dhe shihet që ishte dorë profesioniste, shihet që është dorë e mirëfilltë shtetërore, sepse edhe sot kësaj dite, për shembull, ka mbetë e pazbuluar vrasja e Jusuf Gërvallës, Kadri Zekës, Bardhosh Gërvallës...

-Për këtë dihet që ishte UDB-ja, domethënë.

A. Ahmeti: Po, edhe sot UDB-ja i ka linjat e veta edhe në Kosovë, edhe në Shqipëri, edhe në Maqedoni. Po, po ajo. Do të thotë është organizatë që ka vepruar 70 vjet në këto hapësira.

- Meqë jemi këtu, ne kemi të bëjmë me Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës dhe ishte duke u përmend edhe Forca e Armatosur e Republikës së Kosovës, që njihet si FARK. Kush e emërtoi së pari Ushtria Çlirimtare e Kosovës? Kush e shkroi komunikatën e parë në emër të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

A. Ahmeti: Me aksionet e njëpasnjëshme që ndodhnin, edhe përhapëshin dilema se ekziston UÇK-ja apo jo! Dhe u bë një takim i kreut të Lëvizjes, është bërë një analizë goxha e theksuar, ashtu siç e përmenda edhe më herët, a do ta bëjmë më aplikimin e metodave të IRA-s e ETA-s apo të ndryshojmë. Pas një debati goxha të fortë në këtë drejtim, rezultoi në fund që ushtria të quhet Ushtria Çlirimtare e Kosovës. Dhe krejt kjo ka rrjedhë natyrshëm në këtë debat, ku kanë qenë Fazli Veliu, Xhavit Haliti, Emrush Xhemajli, Gafurr Elshani. Komunikatën e kemi shkruar bashkë aty, bile ka qenë një makinë e vjetër shkrimi.

-Kush e shkroi komunikatën?

A. Ahmeti: Emrush Xhemajli ka qenë “qatip”. Përherë ai shkruante.

-Emrush Xhemajli?

A. Ahmeti: Po. I diktonim, e ky i shkruante në një makinë e vjetër, që ka qenë. Gjysma e gërmave dilnin të zeza, e gjysma e gërmave dilnin të kuqe.

-Dhe kjo ndodhi më 17 Nëntor 1994?

A. Ahmeti: Po. E marrim atë komunikatë, e ngarkojmë një veprimtar tonin, një shok tonin, dhe vjen e ua shpërndanë në Shkup të gjitha gazetave, nga Sllovenia deri në Gjevgjeli.

Do të thotë televizioneve, medimeve, organeve politike, partive politike, legale e ilegale, të gjithave. Për këtë kemi ditë vetëm një numëri i kufizuar, sepse ajo ka qenë në një periudhë goxha të vështirë.

-Kush ka qenë dizajneri i emblemës së UÇK-së?

A. Ahmeti: Gafurri ka qenë, me Adnanin. Emrush i është piktor dhe u thoshte se na pëlqen kështu, ose s'na pëlqen ashtu. Në anën profesionale, ai thotë, aty e kemi bërë një lëshim, sepse ngjyra e verdhë kapet shumë prej snajperit, dhe nuk është dashur të jetë aty.

-Edhe këso detaje keni diskutuar, domethënë?

A. Ahmeti: Më vonë e kemi parë, kur emblema veç kishte hyrë në përdorim, me atë ngjyrën e verdhë.

-Detektobej edhe natën.

A. Ahmeti: Pastaj unë e ndryshova, UÇK e bëra të zezë, në Maqedoni.

-Kemi mjaft për diskutuar, sidomos për luftën në Maqedoni, ku si rezultat i asaj lufte e kemi pasë një ndryshim të madh të të drejtave të shqiptarëve në përgjithësi, në Maqedoni, falë juve, veprimtarëve dhe bashkëluftëtarëve tuaj. Por, një rast që opinionit kosovar gjithmonë i intereson, është rasti i Kumanovës, i djemve të Kumanovës, që ndodhi në vitin 2015. Ju keni deklaruar shumë gjëra nëpër medime, ju keni ndërmjetësuar që ata të dorëzohen. Sot pjesë janë në burgje dhe kanë marrë disa dënime drakonike. Ju keni qenë në pushtet, në koalicion, dhe vazhdimisht keni qenë në këto dy dekada në pushtet. Cila është e vërteta e rastit të Kumanovës?

A. Ahmeti: Tash është një e vërtetë këtu, që rasti i Kumanovës më mundon po aq sa i mundon edhe anëtarët familjeve të pjesëtarëve në atë grup, sepse kjo çështje është keqpërdorur për qëllime të politikave ditore nga parti politike, nga individë. Unë ndërgjegjen e kam pasur dhe e kam të pastër, dhe kjo është me rëndësi. Nuk më terrorizon ajo që diçka e kam pas me hile, sepse kam qenë shumë i sigurtë, shumë transparent.

Unë i kam njohur, unë i kam pasë bashkëluftëtarë dhe nuk është e lehtë të humbësh bashkëluftëtarë, bashkëluftëtarë dhe ushtarë.

Nga viti 2001 e këndej, përherë kemi pasë avari, jo grupe të pakënaqura, edhe kemi menaxhuar me të gjithë këto njerëz, sepse është e natyrshme që pas çdo lufte të ketë edhe të pakënaqur. Nuk arrin dot shteti t'i përmbushë kërkesat e tyre. Keqpërdoren prej njerëzve të ndryshëm për qëllime politike, t'i fusin ushtarët për të realizuar qëllimet e e veta. Por ia kemi dalë me sukses, me takimet e kontaktet, memenaxhimin që është bërë. Por, këta njerëz nuk arritën dot që t'i bindim.

- Takimeve me kë, e keni fjalën?

A. Ahmeti: Me njerëzit përgjegjës, për shembull për mua, me përgjegjësit në Maqedoni.

-Në një intervistë më herët, ju keni thënë që i keni pasur njerëzit tuaj që i kanë takuar, por që ata s'janë pajtuar?

A. Ahmeti: Sigurisht, sigurisht. Jo. Janë pajtuar dhe kanë thënë se nuk do të bëjnë asnjë veprimtari të tillë.

-Dhe pastaj ju jeni ndjer rehat në këtë aspekt?

A. Ahmeti: Dhe përsëri ne kemi vazhduar ta vëzhgojmë situatën. Se mos po bëhet ndonjë gabim. Në një rast, një shok i imi, i pyet: A keni folur me Abazin? Përgjigjen se jo, s'kemi folur.

Po, pse?

A. Ahmeti: Po jo, si të shkojmë te ai, vëllaun me na e pa vra, duhet me ia falë! Nëse përpiqet të na bind që ne të tërhiqemi, ne nuk shkojmë te ai, kanë thënë. Tani, më vonë, i marr vesh këto këto gjëra dhe unë nuk e kam ditë fare që këta kanë hyrë në Maqedoni. Nuk e kam ditë fare se ku janë strehuar, kush i ka strehuar, kush i ka drejtuar dhe për mua kjo mbetet akoma enigmë, sepse ata që ka qenë në krye të kësaj pune, ata të dytë nuk janë më.

- Po flet për Begun dhe Mirsadin?

A. Ahmeti: Këta që janë në vuajtje të dënimit, nuk e di sa dinë, që të thuhet ë vërteta!

- Pjesa dërmuese thonë që atyre iu është bërë një kurtb.

A. Ahmeti: Mirëpo, këta që janë në vuajtje të dënimit, këta duhet ta thonë të vërtetën. Sepse nuk mund të shërbehemi me paragjykime, me teori konspirative, sepse ato akoma keqpërdoren nga njerëzit. Për shembull, disa njerëz që për qëllime për të arritur synimet e tyre në pushtet, u thonin atyre: Ne do t'ju lirojmë nga burgu, ne do t'ju amnistojmë!

Nuk është as proces i lehtë. Unë kam kërkuar që në fillim hetim ndërkombëtar dhe jam dakorduar me partnerët e koalicionit të asaj kohe, Nikola Gruevskin, që të ketë një gjë të tillë.

-Po akoma jeni pjesë e koalicionit, jeni pjesë e qeverisë, keni kryetar parlamenti, zëvendëskryeministrin e parë, ministrin e Punëve të Jashtme...

A. Ahmeti: Ky është një proces i ndërlikuar. Nuk merret kryetari i Parlamentit me të. Unë e kam pasë ministrinë e Mbrojtjes, e kam pasë ministrinë e Punëve të Brendshme.

Agim Nuhju e ka drejtuar Ministrinë e Punëve të Brendshme, ministër i Brendshëm ka qenë, por ky nuk është problem i Ministrisë së Punëve të Brendshme.

Ky është një problem shumë më serioz.

Ky është problem që duhet të hetohet deri në detaje, se si ka ndodhë, kush qenë qenë organizuesit, motivet? Akoma unë shoh të thonë se ne kemi hyrë për arsye se shqiptarët në Maqedoni nuk qenë të drejta, dhe kemi hyrë për ta ndryshuar situatën.

E para e punës, është dakorduar Ushtria Çlirimtare Kombëtare për Marrëveshjen Paqesore të Ohrit.

- Deri atëherë flitej se nuk është plotësuar ajo marrëveshje.

A. Ahmeti: Marrëveshja paqesore e Ohrit është pranuar si tërësi nga Ushtria Çlirimtare Kombëtare. Shqiptarët në Maqedoni kanë kërkuar flamurin kombëtar dhe flamurin kombëtar e kanë në përdorim legal. Dënohet pesë mijë euro gjobë kryetari i komunës, nëse nuk e ka flamurin shqiptar para komunës dhe në tryezën e tavolinës së punës.

-Kjo ishte në vitin 2015?

A. Ahmeti: Po. Ke kërkuar universitet? Një. I ke tre. Universiteti Shtetëror i Tetovës? Universiteti Shtetëror “Nënë Tereza”, në Shkup dhe Universiteti i Evropës Juglindore, që financohet tashmë nga shteti. Unë dhe shumë bashkëpunëtorë të mitë jemi shkolluar në Universitetin e Prishtinës, që është tempull për mua, dhe nga një qiri duhet t’i ndizet aty, se na bashkoi pikërisht Universiteti i Prishtinës.

-Rezultatet janë të dukshme.

Ali Ahmeti: Gëzohem dhe zemra mal më bëhet kur shoh nga e gjithë Kosova që ka studentë në Universitetin e Tetovës, nga Shqipëria ka studentë në Universitetin e Tetovës. Shqiptari i djeshëm, që ishte qiraxhi në shtëpi të vet, sot është zot në shtëpi të vet dhe shqiptarët po komunikojnë në aspektin akademik. Pra, ke nga Prishtina, nga Tirana që studiojnë në Maqedoni. Nga 170 oficerë dikur, sot janë 2 mijë, nga 200 policë që ishin deri në vitin 2001, sot janë 2500 policë shqiptarë. Sot shqiptarët në Maqedoni i drejojnë dikasteret më të rëndësishme të shtetit.

-Prandaj, a mund ta shfrytëzoni këtë avantazh?

A. Ahmeti: Po drejojnë Ministrinë e Jashtme, po drejojnë Ministrinë e Financave, po drejojnë Ministrinë e Ekonomisë, po drejojnë Ministrinë për Arsim, për Sistem Politik, e kanë drejtuar Ministrinë e Mbrojtjes, e kanë drejtuar e Ministrinë e Punëve të Brendshme, Ministrinë e Drejtësisë, Ministrinë e Transportit.

-Prandaj shiheni si figurë e fuqishme. Pra, a ka mundësi, a e keni shfrytëzuar mundësinë ose ndikimin tuaj dhe fuqinë politike që e keni, të paktën, sepse prej subjektit tuaj dhe fuqisë suaj politike keni edhe kryetar të Gjykatës Supreme, e cila e ka rivotetuar si akt terrorist dhe i quan si terrorist anëtarët e Grupit të Kumanovës? Nëse ju kujtohet që Ambasada Amerikane në Prishtinë, atëherë kur ndodhi rasti në Kumanovë, nuk i quante terroristë, por i quante si djem idealistë ata që morën pjesë aty. A ka mundësi që ju ta shfrytëzoni ndikimin tuaj dhe që këto aktakuzë të zbutet, duke e hequr këtë përkufizimin terrorist për ta? Gjithnjë duke in

referuar asaj që e ka thënë ambasada amerikane dhe, në të njëjtën kohë, meqë e keni këtë fuqi politike, që ata një ditë me pasë shpresë që të transferohen në Kosovë.

A. Ahmeti: Këtë çështje e kam hapur edhe me komunitetin ndërkombëtar, kur kam kërkuar që ky proces të përsëritet, që ky proces të vëzhgohet nga komuniteti ndërkombëtar. Kam kërkuar, kur ka qenë zëvendëskryetare e shtetit znj. Nulland, nëse ka mundësi të na ndihmoni që një hetim i pavarur të bëhet nga institucionet me relevancë ndërkombëtare, po në këtë rast edhe nga shërbimi amerikan CIA dhe institucioni tjetër FBI?

Edhe e kam arsyetuar në atë kohë. FBI u angazhua në ndriçimin e rastit të Ilir Metës, nëse u kujtohet një kontest.

Dhe, pas tri javëve m'u dha përgjigjja që "unë kërkesën do e përcjelli". "Kam konsideratë për këtë që kërkon, por nuk vendosim ne organet politike, vendosë vetë FBA-ja".

Pas tri javësh më erdhi përgjigjja që ajo nuk do të ndodhë.

Dhe, më e keqja është këtu që partitë politike po e keqpërdorin këtë rast. Unë jam për t'u zgjidhë problemet, unë jam për të dalë në sipërfaqe e vërteta.

-Keni një adresë, kur thoni që po i keqpërdorin?

A. Ahmeti: Sigurisht. Partitë politike opozitare merren, duke hapë portale të Facebook-ut me deklaratat në Maqedoni. Nuk është mirë të keqpërdoren tragjeditë për përfitime politike. E mira njerëzore është që këta njerëz të ndihmohen dhe e vërteta të dalë në sipërfaqe.

Rrëfimi i Xhemë Jakupit (Plaku i Shishmanit)

SHISHMANI, SHTËPIA BAZË E UÇK-së

Shtëpia e Xhemë Jakupit alias Plakut të Shishmanit, duke qenë në brezin kufitar, ishte strehimorja e 357ere e UÇK-së, e cila bazë ishte ngritur nga vetë Zahir Pajaziti, në bashkëpunim me familjen Jakupi, konkretisht me Astrit Jakupin. Në këtë shtëpi, në fund të vitet '90-të, me ditë e muaj u strehuan shumë figura të njohura UÇK-së, shumica e tyre tani heronj të Kosovës, të cilët bartnin armatim nga Shqipëria. Familja e kësaj baze të UÇK-së, pra familja e Xhemë Jakupit, nisur nga vetë ai si kryefamiljar, bashkëshortja e tij, Shemsije Jakupi, dy djemtë e tij, Astriti, atëherë 19-vjeçar dhe Agroni 10-vjeçar, gjithnjë ishin në shërbim të pjesëtarëve më në zë të UÇK-së, duke rrezikuar qenien tyre jo vetëm individuale, por edhe familjare. Detyrat që kreu kjo familje kërkonin guxim, përgjegjësi të madhe dhe konspiracion të thellë. Fillimisht, ata pritën dhe përcollën pjesëtarë të 357ere të UÇK-së, si Zahir Pajazitin me bashkëluftëtarë, duke marrë pjesë në bartjen, ruajtjen dhe strehimin e armatimit, koordinimin në mes të pjesëtareve të UÇK së, strehimin, përgatitjen për aksione, përcjelljen me armatim të ngarkesave të vogla e të mëdha, qoftë edhe duke kaluar nëpër punkte policore. Më vonë, edhe me veprime konkrete, organizimin e pikave të armatimit në Shqipëri, aksione direkte mbi forcat

policore, siç bëri Astrit Jakupi me bashkëluftëtarë, të njohur si Grupi i Gjakovës. Xhemë Jakupi, pra Plaku i Shishmanit, kishte përgjegjësinë e madhe të organizonte familjen, ta furnizonte atë me ushqim, edhe pse kushtet i kishin të vështira, t'i përcillte natën dhe po nëpër errësirë t'i priste me ngarkesa të mëdha të armatimit, t'i barte ato jo vetëm nga kufiri shqiptaro-shqiptar, por edhe nga shtëpia e tij bazë, për në territoret tjera. Si kryefamiljar, ai me 358ere358r 358ere ka vënë në rrezik jetën e tij dhe tërë familjes së tij. Në këtë bazë të UÇK-së, me dhjetëra 358ere kanë qenë Zahir Pajaziti, Hakif Zejnullahu, Adrian Krasniqi, Ilir Konushevc, Mujë Krasniqi, Qerim Kelmendi dhe shumë luftëtarë të grupit të Dukagjinit, të Llapit e të Drenicës, të cilët kanë lënë gjurmë në luftën për çlirim

-Kush ishte i pari pjesëtar i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, që erdhi në familjen tuaj, trokiti në derën tuaj dhe ju i bëtë konak?

Plaku i Shishmanit: Po më së pari o kanë Zahir Pajaziti. Ai është ardhë me Qerim Kelmendin edhe me Ilir Konushevcin. Fillimisht, Zahiri është njoftu me Astritin, me djalin tem. Atëherë janë ardhë te shpia. Kanë pru do armatim. Edhe s'kanë nejtë, atë natë janë kthy. Me Hakifin janë kanë masanej. Mas një jave a dy është ardhë Zahiri me Qerim Kelmendin, për me e çue me e mjeku Qerimin në Shqipni, se u kanë i plagosun. Ka nejtë deri vonë edhe i kemi përcjellë, se u dufke nëpër terr me i çue e me u kthye, po nëpër terr. Edhe i kemi përcjellë deri në kufi. Janë shku atje, n'Shqipni. Mas do dite janë kthye me Ardian Krasniqin e Qerim Kelmendin. Atëherë kanë nejtë një natë aty, por kur janë në kthye, jem' shku i kem pritë, se e kem ditë se kanë me u kthye. O kanë kohë e vështirë. O kanë mjegull, e kanë hupë rrugën. Edhe janë vonue. E ditëm se s'po vijnë. Edhe Hakif Zejnullahu u kanë. E ditëm se s'po vijnë. Pritëm e pritëm në kufi, u kthym e erdhëm në shtëpi. Kurse mas gjysëm nate, rreth sabahu, kanë mbërri edhe janë ardhë në fshatin Shishman.

-Pra, axha Xhemë, ma së pari ka qenë Zahir Pajaziti. Po para se me ardhë në konakun tuaj, në Shishman, ai është njohur me djalin tuaj, Astritin. Ku ka qenë Astriti? Ku janë takuar së pari?

Plaku i Shishmanit: Astriti u kanë një student, u kanë në shkollë. Dhe, ata janë taku përpara.

Përpara janë taku, e kanë bisedue, e ka kqyrë, ia ka ba analizat se a është i besueshëm a nuk është, a qysh, edhe kanë vazhdu me ta. Atëherë Zahiri është ardhë përmjet Astritit, me të deri te dera.

- Në cilin vit përafërsisht?

Plaku i Shishmanit: Në '95-tën, atëherë ka fillu. Atëherë, në '96-tën është ardhë Zahir.

-Kur erdhi Zahir, si e krijoi besimin përmes Astritit apo edhe përmes jush?

Plaku i Shishmanit: Po ai tash me siguri ai ka dvetë edhe tjetërkund. Po, ka thanë se s'ka nevojë mem kallxu kërkush, se e kam analizu këto e kta. Ka dvetë rethin a qysh janë, a janë të besueshëm a s'janë a, edhe ka vendosë me ardhë te shpia jonë. Prej atë ditë e deri '98-ën ai nuk ka pushuar, veç ka bajt armatime.

-Ai vinte vetëm me Hakifin dhe Astritin, djalin tuaj apo edhe Qerimin, apo edhe të tjerë. Cili ka qenë grupi i Zahirit që ka ardhë, për shembull herën e parë dhe herën e dytë?

Plaku i Shishmanit: Herën e parë është ardhë me Astritin.

-Kush i solli deri aty?

Plaku i Shishmanit: Unë nuk e di. Astriti mundet me e ditë, unë nuk e di. Se i ka pru, janë zbrit' të dera, kerri kanë nejtë ma larg dhe janë kthye e kanë fjetë. I kanë lanë qato. Më kanë u kanë, nuk e di. Tani ku është ardhë së dyti, është ardhë me Qerim Kelmendin. Puna me e çue me e mjeku në Shqipëri, se u kanë i plagosur. Kur janë shku në Shqipëri, i kem qitë deri në kufi. Kur janë shku në Shqipëri, kanë nejtë nja një jave ditë, atëherë janë kthye me Qerim Kelmendin dhe me Ardian Krasniqi.

-Si dukej Zahir Pajziti, a ta mbushte mendjen se vërtet prapa tij fshehet një burrë i madh? Qysh e përshkruan takimin e parë, po edhe të mëvonshëm, besa?

Plaku i Shishmanit: Po unë thom që Zahirin nuk e zëvendëson kush. S'kish mujtë me i zëvendësu kush. Veç që nuk u kanë me krah me fluturu. Ai ia merrke njerit shpirtin për sekondë. Edhe pa i ikë gjaki, e pa frigu fare.

-Çka bisedonit ju me të në odë kur rrinit natën? A ka ndodhur ndonjëherë më ardhë i paarmatosur, a gjithmonë i armatosur?

Plaku i Shishmanit: Për mos me u pa arma, është ardhë edhe me revole. Po ka ardhë edhe me armë të gjatë. E ka pa se terreni nuk është bash i zbulum, edhe ka ardhë serbez. Kur janë kthy prej Shqipnie, kanë nejtë atë ditë, kemi hangër bukë e kem nejtë. O shku në Gjakovë me Astritin, e janë falë edhe në xhami. Edhe janë kthy dytë, e janë ardhë në shpi. E po du me thanë për Zahir Pajazitin, vështirë si zëvendëson kush.

-Te ju kanë ardhur shumë figura të shquara. A ju ka ndodhur, për shembull, bashkë me ardhë Zahir Pajaziti, Ilir Konushevi, Mujë Krasniqi e ndonjë tjetër?

Plaku i Shishmanit: Kanë ardhë njëherë dy nga dy apo pa kanë ardhë nga dy, tre, nuk u rrit numri, se edhe s'ka pasë edhe ashtu njerëz të besueshëm aq fort. Atëherë, dikur erdhi tu u rritë numri, Zahiri, fatkeqësisht, ra.

-Para se me ardhë te rënia e Zahirit, si e menaxhoje situatën për të mos u vërejt që po i strehoje njerëz të armatosur, të cilët vinin e ketbeheshin natën. Sa ishte e vështirë?

Plaku i Shishmanit: Unë iu kam thanë atyre se derën e keni çelë kurdo, në çfarëdo kohe.

Pra, mos keni dert jo me thirrë, jo me i ra ziles a diçka, veç përllazin e la çelë dhe hyni brenda.

Edhe ata janë kanë të lirë, se iu kam thënë qashtu. Masnej, ra Zahiri dhe pak u ftof puna. Është ardhë Ilir Konushevcu me atë djalë, Avni Ajetin. Po qysh kanë nejtë sikur më kanë të mërëzitun. Edhe tha plak, tha: “Dro se po na shkon muni dam”.

-Ishin shumë të mërëzitur?

Plaku i Shishmanit: Të mërëzitur ishin, normal. As kanë fole, as veç... qashtu, në heshtje. Edhe i kem përcjellë. Djali i ka përcjellë. I ka qitë në Shqipni. Atëherë, masanej, ka fillu lëvizja në grup, Qerim Kelmendi, Rexhep Selimi, Sylejman Selimi, Mujë Krasniqi, Adrian Krasniqi. U kanë një numër i madh që janë ardhë.

-Të gjithë këta janë emra të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe pjesa më e madhe e tyre janë heronj të Kosovës, të rënë në aksione në luftë, po edhe para luftë. Me cilin keni qenë më i afërt dhe kush ka ndenjur më shumë, më gjatë në shtëpinë tuaj?

Plaku i Shishmanit: Ma së shumti kam pasë afërsi me Adrian Krasniqin. Ardiani më ka respektu, e kam dashtë, më ka dashtë si më kanë të një familje. Me Zahirin djali ka nejtë më shumë. Muja u kanë i qetë, nuk e kem pritë fjalën e keqe prej tina me folë me ton të nalt, se ku vishin pak u përllajshin kah me shku armët ma fort, dikush dojke kah Rrafshi i Dukagjinit, dikush kah Drenica. Po edhe Iliri o kanë djalë i zgjedhun.

-Kush kanë qenë furnizuesi më i madh i armëve, për aq sa i keni njohur dhe, natyrisht, që ka ardhur në konakun tuaj?

Plaku i Shishmanit: Ilir Konushevcu, pasi që u vra Adriani, e bart barrën kryesore për furnizim.

Ardiani u kanë furnizues. Se ka pas miq në Tropojë, një farë lidhje, ilake. E ai i ka përgatitë armët dhe i ka pru deri te Lugi i Zi. Prej Lugut të Zi i kanë marrë. Një herë jam kanë edhe unë, po e i kem pru rrugës për në Shishman. Kur u vra Adriani, ke pyetje kush me kanë organizator për me i përgatitë armët, hyni Ilir Konushevcu. Dhe si u vra Iliri, atëherë u përzi puna bukur fort.

-A xha Xhemë, këto të gjitha që po i thoni, a u diskutobeshin në odë në prani tuaj dhe të familjes suaj, sepse ne edhe në bazë të të dhënave që e kemi, përveç Astritit, ju ka qenë i angazhuar dhe ju ka dhënë një përkrahje shumë madhe dhe djali juaj Agroni, që ka qenë diku 10- vjeçar?

Plaku i Shishmanit: Qashtu është. Ka dhënë ndihmë. Agroni, kur janë ardhë ata, u duftë me shku në Gjakovë, në qytet.

- Për çfarë angazhohet Agroni 10- vjeçar?

Plaku i Shishmanit: Agronin me i lajmëru ose Gjermaninë ose Zvicrën, që i kemi qikaq mysafirë, kemi njëfarë banketi, i kemi qështu, me ditë që mos me ardhë ma shumë, me kanë njerëz, e mos me i zënë kerri e naj nja me i metë n'rrugë. Po e dike se sa njerëz, atëherë shkojshin me qat' kerr, një dritë po, një dritë jo, qashtu. I qitshim deri në asfalt. Kur hipshin në kerr, u niske kerri, atëherë u nisshim na knej. Agroni i ka çue edhe te kufini bukë, shtypin, cigare, ujë, u kanë bukur i ri. Fëmijë. Ata shpesh janë dalë ata knej, larg kufinit. Po i ka zënë drita. Edhe janë tutë si po i hetojnë, edhe janë duftë me hi në male me pritë. Është ardhë Hysen Dreshaj e ka thënë janë qështu, pesë-gjashtë... Duhet me iu çue uji, bukën e shtypin, e cigaret edhe iu ka çu Agroni. U tutsha që po hup bile nëpër mal, po u kanë bukur besnik.

- A ka pasur një moment, kur ju si familje jeni rrezikuar më së shumti, duke qenë pothuajse baza kryesore, keni pasur armatim, duke i pritë e duke i përgjellë?

Plaku i Shishmanit: Po muj me thanë se prej fillimit na jena kanë në rrezik, po s'e kem marrë parasysh atë punë. Kemi rreziku me krejt familje edhe kem pranu.

-A kishe hapësirë në shtëpi kur vinin katër-pesë me armatim dhe me të gjitha me i pritë brenda? Si i keni pasur kushtet?

Plaku i Shishmanit: Po janë kanë valla kushtet bukur të dobëta, po u përpjekshim dhe i delshim matanë. Për katër-pesë kem pasë. Veç për shtatë-tetëmbëdhjetë e me ardhë të lagun, ujë gjallë, ku i heqshin çizmet, bojke ujit rrëke, bike aty, jena kanë bukur shtrenjtë. Janë ardhë të mërdhimë, e të lagun, e kishin pa lanë atë postolin e gulinovit atje, te ujit, edhe arkën me fishekë. U thashë: "Hajde, të shkojmë me marrë". U vanuen pak. Ku jemi shkue, e kish pas marrë ujtë.

E kem marrë dhe e kem pru n'shipi.

-Më kë shkuat për ta marrë gulinovin?

Plaku i Shishmanit: Shkuem me Mujë Krasniqin. Edhe nja u kanë veç tre shkuem. Po kerrin me armatim plot, e kanë mbushë për me e çue në drejtim të panjohur. Unë nuk e kam ditë. Kur jemi shku në fshatin Stubëll, ia ka dhanë podit

të kerrit, se pesha e ranë, iu ka prish kerri, u metë qaty. Janë ardhë Hysen Dreshaj e Rexhep Selimi, e kanë thanë: “Kerri u metë n’rrugë, s’mundem ma anej me i çu.” Lahi Ibrahimimi o mbetë me e ruajt armatimin. Natë o kanë. Edhe shi sa s’kish qysh ma tepër. Edhe jemi shku me traktor. E kam marrë Lahinë me çanta, me armatim. Bile kur shkova aty, tha: “A ki zjem në shtëpi, bre?” Thashë: “Hajt, bre, mos ki dert se bajmë hall.” E kem pru në shpi tani. Tri ditë e tri net si Rexhep Selimi i ka bajtë me kombi armatimin, se erdhën me 17 vetë, e katër kuaj të ngarkuem. S’mujshin me i bajtë për një ditë, por tri net kanë bajtë.

-Thoni 17 vetë. Kush u printe atyre?

Plaku i Shishmanit: Bashkarisht. Ata janë kanë një. Ka pasë aty dikush si përgjigjet, po bashkë janë kanë, si vëllazën bre tanë.

-Plak, 17 vetë po vijnë natën me kuaj. Unë kam dëgju se problem goxha i madh ka qenë në atë kohë për me hy në fshat. Natën kanë lehur qentë, qentë e Sharrit. Vështirë ka qenë me shpët, për mos me i identifik, mos me i vërejt. Pastaj, kam dëgju prej këtyre që kanë qenë në studio, që shqetësimin tjetër i madh e kanë pasur kur e kanë marrë ngarkesën me kuaj, ku m’i vendos kuajt e Shqipërisë, meqë njiheshin si racë tjetër. Qysh i strehove të gjithë, qysh munde me i organizu për mos mu vërejt?

Plaku i Shishmanit: Po janë hy mrena, s’i ka hetu kush. Se me i pa hetu, fill isha zbulu. Edhe na kishin zanë tanve qaty. Po ish shi, koha e vështirë edhe kanë mbërri deri aty. Kujt i ftsha në ahër. Nuk guxojsha me i lëshu se njiheshin. Ishin ma të vegjël. Mujshin me iu ra në gjurmë shpejt. Po lëshonim natën me u kthy, iu grahshim deri ngat kufini, ata e dishin rrugën vetë.

-Kush ruante natën?

Plaku i Shishmanit: Kurrkush. Bishin në gjumë, ose i merrte gjumi, ose rrishin tu folë aty qashtu. Po qat’ natë, nuk o kanë diçka e veçantë. Se janë kanë të lagun tonë janë kanë të lodhun.

-Dhe, me të gjitha këto është marrë zonja Shemsije; me të lame, me bukë, me të ndërrueme, me të mbulueme?

Plaku i Shishmanit: Shemsija, gruaja jeme, e ka ba bukën edhe një sahati të natës. E ka ba edhe në dy, se janë kanë të lodhun ata. Bile e di një rast kur ka thënë Muja, është ardhë me katër, me çka të qëllon veç të hajmë një grimë se jena lodhë. Në çdo kohë o kanë e përgatitne për me u ba bukën edhe mos me i përtu fare. Edhe na kem vuejt pak.

-Përveç ushqimit, në atë kohë a kishit rroba për t'i mbuluar, sepse kur kanë ardhur mbi dhjetë vetë, shtatëmbëdhjetë vetë...?

Plaku i Shishmanit: Paj, është po më duket si pak pa lidhje me folë. Ua kam hjekë jorganat fëmijëve ia kam çu në sobë gjatë natës që janë kanë të lagun, e i kam mblu. Nuk kam pasë për tanë, po dikush ngat termos u afrojke, edhe kem kapërcy deri në sabah.

-A xha Xhemë, një pjesë e madhe e tyre kanë pasur edhe nofka. Për shembull, Zahir Pajaziti e ka pasur Ismeti, Adrian Krasniqi - Rexha. A i njihje me emra të vërtetë apo veç me nofka?

Plaku i Shishmanit: Për Rexhën e kem ditë, Rexhë. Adrianin. Masanej u dalë. Kur u vra në stanicë, e kem ditë. Se Adriani e ka pasë një jelek me shara, ku e kem pa në syret, u kanë tmerr.

-E përjetuat keq?

Plaku i Shishmanit: Unë e kam pasë shok. Jam kanë shumë i afërt me ta. I afërt kah familja, kah shoqëria.

-A të kujtohet ndonjë moment me Adrianin kur bisedojë?

Plaku i Shishmanit: Më kujtohet kur na dalë bashkë, se kem nejtë mrena shumë, hajde dalim pak. Dulëm, u ulëm aty. Thashë: “More Ardian, qysh ia keni qitë terezinë këtij grupi, njerëz shtatë e tetë me Serbinë me luftu?” Tha: “Plak dojmë me nisë. Pa e nisë nuk ka gjë. Nana nuk i jep fëmijës pa kajtë. Dikush vrahet, dikush jetë, dikush pshton, po lirinë kemi me e fitu”. Edhe ma mbushi menen. Kështu u kanë me Ardianin.

-Qysh ju mbeti nofka “Plaku i Shishmanit”?

Plaku i Shishmanit: Mu ma la plak Adrian Krasniqi. Tha: “Plak, prej sotit e ke emrin Plak.” Tha, pseudonimi, tha, tanë po të njohim se ku jem ka vijnë e kush je, plak je.” Plak thashë lënë. Edhe prej atëhere m’ka metë plak.

-E përmende një natë të vështirë, që është mbetur gulinovi në ujë, pastaj që është ardhë Mujë Krasniqi. Qysh e sollët gulinovin?

Plaku i Shishmanit: Ja, Muja u kanë edhe përpara. Po, more, s’di sa herë, “Kapuçi” u thirrke.

-A e dije për Mujë Krasniqin?

Plaku i Shishmanit: Ja, ja, ja. Për “Kapuçin”. Edhe Qerim Kelmendi u dike për “Dema”. Për kurrënja s’e kam ditë. O kanë edhe një prej Jasharëve i plagosur.

Është ardhë me u mjekue në Shqipni. Te na e kanë pru. E kanë nejtë atë natë. Bile ishin tue lujtë me top ishin do atje, i pengojshin këta që dojshin me dalë se duhej me mbërri me kohë për dritë. Mos me mbetë në kufi. Një herë më tha: “Plak, po dal, po t’jau zateti një herë”, i thashë: “Ja, ja se e prish terezinë.”

-Kush luante me top?

Plaku i Shishmanit: Katuni. S’e kishin dert atë punë.

-Sa është largësia prej shtëpisë sate në Shishman deri në kufi? Dhe, cila ka qenë rruga më e shkurtër dhe më e mirë, dhe cila ka qenë rruga më e gjatë dhe më e rrezikshme?

Plaku i Shishmanit: Për kah i kam çue unë u kanë rruga e parrezikshme. Tash veç befasi më ra në ta pahiri, se i kam çue nëpër një terren bukur të thyeshëm, e dijsa se si s’mendojnë kurrë kush për këtë vend se i kalon.

-Kah ka qenë ajo?

Plaku i Shishmanit: Thirret Lug i zi, në Shqipni. Deri në Qerret nuk o kanë keq, u kanë një rrugë bukur e mirë.

-Kush e ka ndjekë më së shumti këtë rrugë prej këtyre grupeve?

Plaku i Shishmanit: Tanë, qëta çka janë, prej Zahirit, Adrianit, Mujës, Ilirit....

-A kanë qenë vëllezërit Haradinaj aty ndonjëherë?

Plaku i Shishmanit: Po, janë kanë. Ramushi, Dauti. Ramushi u kanë nja tri herë. Dauti o kanë ma shumë. Po, ma shumë. E tanë e kanë ndjekë atë rrugë, se u kanë pak ma e sigurt.

-Unë kam dëgju, që kur është plagosur Qerim Kelmendi, atë e ka marrë përsipër Zahiri me e dërgu në Shqipëri dhe e ka dërgu përmes jush. Po ata që e tregojnë thonë që ka qenë borë, vështirë.

Plaku i Shishmanit: Ajo rruga që u kanë tanaherët aty o kanë si e denjë bora. Qasaj rruge.

Veç nuk ka pasë asi bore të madhe. Në bjeshkë atje nalt, u kanë ma shumë.

-E qysh e merrje vesh kur po vijnë, kur po hynë në kufi, kur me dalë me i pritë, apo veç i prisje kur të vijnë ata të hynin në shtëpi?

Plaku i Shishmanit: Kur vijnë ata. Se nuk muj e caktojshim na kur kthehni ju e kur s’kthehni. Se nuk e dijsim se çfarë kufini është ai. E mbërrin në kufi, e kanë mujtë në befasi me ra edhe në ushtri. Iu kam thanë, qikjo rruga kur të kthehni, e

dini shpinë, hajdeni në shpi. Një herë e kemi pritë Zahirin, e ma tjerë s'kemi pritë, veç kanë ardhë vetë.

-Mirë, Astriti, djali juaj, në bazë të disa fotografive që kam parë, kishte qenë edhe ai në Shqipëri me ta.

Plaku i Shishmanit: Po se është historia asisoj, që janë taku në Prishtinë, e i ka thënë Astritit: “A po do me hi në shoqni me qëta që janë?” Ka pranë: “Po.” I ka thanë, filani është kryesori. Edhe u taku me ta. E kanë marrë, e janë shku për qat’ drejt për me marrë armatim.

-Domethënë, Zabiri dhe Edmondi u njohën përmes Astritit, djalit tuaj.

Plaku i Shishmanit: Po, po.

-A ka qenë Astriti ndonjëherë në Shqipëri me marrë armë?

Plaku i Shishmanit: Astriti u dalë disa herë. Edhe shkojshin deri te mosmarrëveshjet ndër veti.

-Me kë mosmarrëveshje?

Plaku i Shishmanit: Me rreth. Po dojke me kanë gjithkushi bajraktar, kryetar i grupit. Edhe e ka pa qashtu edhe kanë nejtë atje. Iu ka nimu sa ka mujtë me Fatmir Haklajn e me krejt.

-Axxha Xhemë, e përmende Fatmir Haklajn, përveç Adrianit, që ka pasë miqësi, Astriti, qysh e ka njohur Fatmir Haklajn?

Plaku i Shishmanit: Ilake i kem nëpërmjet miqve.

-Domethënë, ju keni miqësi me familjen Haklaj?

Plaku i Shishmanit: Po kem pasë. Fatmir Haklaj iu ka ndihmu e u ka dhanë armë sa ka mujtë. Po, kur u vra Ilir Konushevc, e kanë zbulu se kush është ai që i ka vra.

-Kush e ka zbulu?

Plaku i Shishmanit: Fatmir Haklaj u shku e ka thirrë atë vrasësin, e i ka thënë: “A po vjen me mu, të shkojmë te një vend.” Ia ka caktu, e ka thënë: “Jo, valla!”, se i ka shku mendja.

-“Ani a po vjen shkojmë në këtë vend tjetër?”

- “Jo, vallai.”

E ka pritë në kerr dhe e ka vra. Plus ia ka vra edhe vëllanë. Kështu o kanë historia.

-Tash kur vinin këta, pjesëtarë të UÇK-së, përveç këta që kanë ardhur prej Shqipërisë, të ngarkuar, prej Llapit, prej Prishtine, me çka kanë ardhur, përveç kombibusit?

Plaku i Shishmanit: Me kerre janë ardhë.

-Kush i priste?

Plaku i Shishmanit: Na i prisnim, po ata vijshin deri te dera, zhdrypshin këta se kishin me shku për Shqipëri, edhe ata u ktheheshin.

-Kush voziste?

Plaku i Shishmanit: Kujt i kanë besu.

-E kujt ka qenë vetura, sepse flitet për një veturë të tipit “Lada”, që ka ardhur te ju dhe pastaj është përdorur më vonë në aksione. A ka qenë “Lada”, në të cilën është vrarë Zahiri me shokë, apo ajo e Ilir Konushevcit, për të cilën flitet që është sulmu Papoviqi më vonë?

Plaku i Shishmanit: “Llada” unë nuk e di se e kujt është kanë, veç “Llada” o kanë këtu. Edhe baba i Hakifit. Ajo është e mlune, i ka tana shenjat kah i kanë ra plumat.

-Unë kam dëgju për një moment që keni ngarku armë, madje me traktor dhe keni rënë përskaaj punktut policor pa frikë. Po flas për këndej kufirit, natyrisht.

Plaku i Shishmanit: Po.

-Qysh ka qenë, qysh ka ndodhë, qysh guxove?

Plaku i Shishmanit: Rrezikova dhe pa rreziku nuk mundesh. Po edhe në me nxafshin, çka kanë me më ba, veç me mytë. Jam kanë ku i kemi çue armët në Smolicë, jam kanë me gruen, me Shemsijen. Edhe i kam hypë edhe fëmijë në të. E kam qitë do kashtë aty përmi. Edhe edhe jemi shku deri në Smolicë. E kem lanë aty, e jemi kthy në shtëpi. Djali i ka marrë i ka qitë për me shku me i marrë me “Kapuçin”- Mujën me tre-katër të tjerë me shku në Smolicë, tek armët atje. E me i marrë me vazhdu për kah Hereçi, anej për kah e kanë pasë drejtimin me i çue. Unë i kam ngarkue në traktor dhe i kam shprazë aty në Smolicë. Ka nejtë njeri m’i rujt aty. Unë jam kthy edhe i kam marrë fëmijët e jemi shku në shpi. Se i kam lanë të ni mik aty.

-Cilën herë ka ardhë më së shumti armatim në konakun tuaj?

Plaku i Shishmanit: Ma së shumti ka ardhë kur janë ardhë shtatëmbëdhjetë veta edhe katër kuaj. Atëherë e kam pasë furrën që tershim duhan. O mbush plot armë qashtu ma. Edhe aty janë ardhë armë ma së shumti. E di një rast ku i kanë pru Ramushi e Adriani edhe Dema. I kanë lanë armët në kallamoç. Puna mos me i lanë mrena, se me luejt dikush, naj hyqymet, mundet edhe me hi edhe mrena. I kanë lanë aty. Kur jemi shku m'i kqyrë, a doken prej rrugës a jo, po i ni ka bojnë feshshshshshsh, thashë po don me eksplodu naj sen. Kom ngajtë vrap e i kom thirrë. Qerimi s'e ka lujt veshin, bile veç e nxejke shpinën se ish i plagosun. Janë çue Ramushi, u çue Rexha, kem ngajt vrap jemi shku atje, ka kqyrë, i ka largu do çanta, o tha: "Radia e Qerimit tek asht." Radia e Qerimit në çantë i ka lujt, nuk u kanë në kanal, e veç ka ba zhurmë. E ditëm se o ka don me eksplodu. Atëherë, kur erdhëm aty, na u lëshu ai në shpinë. Po ka mendu, more, ju si rrinë tre sahat a katër ajo tu ba. Na la edhe fajtorë.

-A ka ndonjë moment interesant kur keni qenë në rrezik, përveç jush personalisht, por edhe si familje?

Plaku i Shishmanit: Për ata në rrezik u kanë që vijnë, për shembull, nesër prama ku u shku Astriti te dajhtë e vet me nanë të vet, me traktor, i ka pa milicinë në rrugë me makinën e tyre, shtatë-tetë milicë. Edhe u shku te dajhtë dhe u kthy fill. Ka thanë babë qështu-qështu, kanë me ardhë ata. Jam përgatitë, kam marrë armën, kem marrë çka kem pasë me veti, jemi shku nëpër kallamoç e jem ofru ngat tyne nja dhjetë-pesëmbëdhjetë metra. Kem ndejtë, kem pritë tash kur po vijnë aty djemtë tanë. Dashti zoti s'ishim pa nisë atë natë me ardhë edhe ata nejtën nja një gjysë ore aty, edhe shkuen. Aty u kanë rreziku si munen me metë na e ata të vramë.

-A jeni rrethu ndonjëherë prej policisë serbe?

Plaku i Shishmanit: Jo. Jo, se kemi pasë rregull të madh, se mos me e lanë as ilaken, me i dhanë shansin me na ditë se kem najkan mrena.

-Kur vijnë shtatëmbëdhjetë vetë me kuaj, ku i limit kuajt?

Plaku i Shishmanit: Kuajt i lëshojshim në fushë, në livadhe, varësisht kohën kur janë ardhë dhe sa janë ardhë. Ka pasë rast kur i kemi leshu në fushë, por ka pasë rast që është dashtë me i mbajtë mbyllë.

-Po e dimë, kuajt e Shqipërisë dallojnë prej kuajve të Kosovës, prandaj do vëreheshin lehtë.

Plaku i Shishmanit: Po nuk e dishin ata se sa janë ardhë tek unë a kanë ardhë të Shqipnisë me marrë sende a ku me ditë çka, edhe qashtu i lëshojshim në fushë.

-A keni pasur dhomë të veçantë ku kanë ndenjur ata? Sidomos nëse të kish ardhur dikush mysafir?

Plaku i Shishmanit: Jo valla, u kanë soba, i thojmë na sobë e burrave. E dikush i thotë odë.

Qaty i kem lanë dernë mshelë, s'ka pas veç hyqymeti me pa ardhë, se s'ka pasë kush se hin aty.

-Kush ka qenë më kuvendar prej tyre, në odë, kur keni ndenjur bashkë?

Plaku i Shishmanit: Qerimi ma paushall ia lëshojke. Ma s'kish kontroll fort. Edhe me ofendu, edhe me folë, nuk kish kontroll. Ramushi folke ma mirë.

-E Zahiri? A të kujtohet ndonjë moment me Zahirin?

Plaku i Shishmanit: Zahiri rrike qetë, s'folke shumë. Ilir Konushevc i kur vijke, u ulke më ni qosh. E di një herë si janë përta pak, jo po i çojmë në Dukagjin knenaj më shumë, jo nuk po i çojmë kah Drenica, ka thanë: “Ja shkojnë anenaj, ja nami bahet.” Nguli këmbë.

-Domethënë Ilir Konushevc ka qenë goxha temperament në krabasim me të tjerët, apo?

Plaku i Shishmanit: O kanë i qetë, mos me tarashkat. O kanë i urtë, gojë omël, po me ba me e prekë fort, o kanë bukur i vështirë.

-Prej këtyre që i ke njohur, a ka ndonjë rast kur ju e keni ditë që janë dalë prej shtëpisë suaj dhe kanë krye ndonjë aksion?

Plaku i Shishmanit: Po. Emin Hoxha, ai Bardheci që është vra në Dubravë. Kanë pasë lidhje ndër veti këta.

-E keni fjalën për Gazmend Imerin?

Plaku i Shishmanit: Po ai është Gazmend Imeri.

-E Emin Hoxha?

Plaku i Shishmanit: Emin Hoxha është tjetër. I Cërmjanit. I hershëm edhe ky. Bardheci është i Ponosheci. Edhe prej shtëpisë tonë kanë dalë me armët të përgatitne të gjitha. Bile-bile, më kujtohet se si nuk kanë ditë me shtie atë minahedhësin, iu ka tregu Agroni, qe qështu.

-Agroni 10-vjeçar dhe i ka mësuar?

Plaku i Shishmanit: Se duhet me i mbështjellë ato flegrat. E janë shku prej atyhit. Ju kam thanë, ku ta kryeni aksionin, hajdeni nëpër ujë, truponi ujët kënej

e kënej, se thojsha me qen a mos po i ndjekin, e pe dinë se ku janë ardhë. Po u ka kërcitë aty, kanë marrë drejtimin tjetërkah, e Astriti o kanë sosë në tela, në qafë, në sy.

-Mbi cilin stacion policor u krye aksioni?

Plaku i Shishmanit: Në Ponoshec.

-Përveç Astrit Jakupit (djalit tuaj), Emin Hoxbës dhe Gazmend Imerit, a ka pasur edhe të tjerë?

Plaku i Shishmanit: Edhe dy të Cermjanit dhe një i Dujakës. I Cermjanit është Emin dhe Malë Hoxha, i Dujakës është Msutafë Dushaj.

-A xha Xhemë, përveç Astritit, ju a keni shkuar ndonjëherë në Shqipëri?

Plaku i Shishmanit: Një herë jam shku unë. Më kanë marrë.

-Kush ju ka marrë?

Plaku i Shishmanit: Një grup, Hysen Dreshaj me do tjerë. Edhe unë pata qejf me e pa Ilir Kunoshevcin.

-A nuk e kishe parë deri atëherë?

Plaku i Shishmanit: Jo, unë e kam pa, po ky u ba përgjegjës për m'i përgatitë armët. E më kishte marrë malli edhe me pa. Shkova deri afër kufi nja një kilometër a diçka, u thashë: "Jam ka du me u kthye, s'muj, është ka don me më lëshu zemra". Se ishte kështu. "Hajde bre, hajde bre, hajde bre", - më kapën për krahi, me nimuen, ku hypa atje, në pod, atëherë kama shkojke më kollaj teposhtë. E dola. Kur i pruni armët atje, na rrijshin në Lug të Zi, në mal. Erdhën, s'më kallxuen hiç. Kur thashë: "A janë ardhë a?" - Po. Kush i pruni filoni, jom dalë e jom shku teposhtë. Oh, kur më ka pa nja pesëdhjetë metra i ka fshi vrapat e më ka ardhë e më ka marrë në n'gryk. Ilir Konushevc. Sikur me kanë me vlla temin a me djalë. Tha se u gëzova edhe po çuditna qysh ke mrri, more. Po ti boll na ke bo nera, edhe ka me ardhë, bre. Thashë jom ardhë, vallahi, se më mori malli për ty.

-Pra, edhe me Ilirin paske qenë i lidhur shumë.

Plaku i Shishmanit: U, mos fol, mos fol. Tash, mas lufte, jemi met' dy vjet në çadra. Vëllai i Ilir Konushevcit, Saimiri na i ka pru lantë, qereminet, cementin, hekur e krejt çka duhet për një kat shpie. Se dy vjet kemi ndejtë në çadër. Shpia është shkatërru me ka krejt, me ka krejt.

-Pas lufte, askush s'qenka interesuar për shtëpinë tuaj, e cila ka qenë bazë UÇK-së?

Plaku i Shishmanit: Janë ardhë dhe e kanë shkru numrin, se me numër i shënojshin se qysh. S'ka folë kush ma me neve. Të tjerët kanë maru dugajë. Ka në mesin e tyre që shpinë e ka pasë tre kat, pa ia prekë lufta hiç, ia kanë maru edhe dy shpia ndihma. E te na, jo kërkush. Dy vjet kem nejt në çadër.

-Dy vjet në çadër?

Plaku i Shishmanit: Po, vallahi.

-Askush s'ju doli në ndihmë?!

Plaku i Shishmanit: Veç vëllai i Ilir Konushevcit, Saimiri.

-Megjithëse, unë kam fakte që kanë pasur respekt goxha edhe familje të tjera, sidomos familja e Zahirit dhe Hakifit. E kam një tekst këtu në të cilin thuhet diku në 2018, kur keni pasur një vizitë te familja Hakifit, nëse s'gaboj, ku thotë: "Me plakun Shishmanit, Xhemë Jakupin, që gjithmonë gjetën strehim Zabiri, Hakifi, Edmondi, Iliri e shumë trima të tjerë, gjatë kalimit në kufirin me Shqipërinë ku furnizoheshin me armatim". Ajo që më bëri përshtypje se çfarë shkruan familja e tyre, për ju ka qenë kjo: "Zoti Xhemë Jakupi ua mundësonte kalimin e kufirit dhe ua strehonte armët. E, në anën tjetër, zonja Shemsije ua shtronte sofrën dhe ua pastronte rrobat. Guximi, sakrifica dhe bujaria që ka treguar kjo familje iu jep atyre epitelin heronj të gjallë. Jemi përgjithmonë mirënjohës së veprës suaj fisnike". Këtë e ka shkruar familja e Hakifit.

Plaku i Shishmanit: E Hakifit, qashtu është.

-Domethënë këta, përveç juve personalisht, Astritit e deri te Agroni, që ka qenë 10- vjeçar, në mënyrë të veçantë e theksojnë mundin e kontributin edhe të zonjës Shemsije, e cila ka vuajtur jo pak. Më vonë, a ka ardhur dikush prej bashkëluftëtarëve për t'ju vizituar?

Plaku i Shishmanit: Mas lufte, veç Qerim Kelmendi edhe ky vëllai i Ilir Konushevcit, Saimiri, tjetërkush jo. Edhe plaku, baba i Hakifit. Babai i Hakifit. Baba i Zahirit ka ardhë në dasmë, kur e kam martu djalin.

-A keni ruajtur raporte me familjen e Zahirit e familje të tjera?

Plaku i Shishmanit: Po qysh jo, more.

-A e keni edhe sot raporte?

Plaku i Shishmanit: Po qysh jo, more.

-Edhe diçka, axha Xhemë. Unë kam dëgju që krejt ajka e UÇK-së ka ardhur nga ju. Në shtëpinë tuaj ju keni bërë konak. Kam dëgjuar që ka qenë edhe Fehmi Lladrovci. A është e vërtetë?

Plaku i Shishmanit: E vërtetë është. Po janë ardhë me pseudonime, unë nuk kam mujt me i kuptu se qysh e ka pasë emrin, a qysh s'e ka pasë. Astriti e ka ditë.

-Astriti është marrë me ta ma shumë?

Plaku i Shishmanit: Astriti ma tepër për kah emri, qe Kapuçi ka qenë Muja. Demë, Demë për Qerimin. Adriani, s'kam mujt me e ditë se kush është.

-A ka ndodhë ndonjëherë që dikush të ju lë ndonjë 'porosi', për shembull, ka ardhur te ju dhe ju ka lënë ndonjë armë apo ndonjë 'shenjë', si kujtim?

Plaku i Shishmanit: Kam kujtim, që e ka lanë Zahiri, ka lanë.

-Çka ka lanë?

Plaku i Shishmanit: Armë të shkurtë. E kam që ka lanë qaty, po e kam, edhe Dema e ka lanë, Qerimi. E ka lanë Adriani. E ka pasë edhe ai me mulli, nja e ka lanë aty, por kur kalonin, i merreshin prapë.

-Kur janë vra Zahiri, Ilir Konushevi, Adrian Krasniqi dhe shumë heronj që kanë qenë dhe u keni bërë konak, i keni pritur e përcjellë, a ka pasur familjarë të tyre që kanë ardhur, që kanë insistu me të pyetë për ta, për ndonjë detaj, ndonjë 'amanet' prej tyre me ia tregu familjes, të themi nga baza e tyre, para se të vriten?

Plaku i Shishmanit: Po ata, familja nuk e kanë ditë se ku e nga shkojnë, po e kanë ditë qëta si janë ardhë. Se këta pleqtë, nuk kanë mujt me ardhë atj e në atë kohë. Se u kanë e përzime e madhe, kur u vra Zahiri, Hakifi e Edmondi jemi shku në varrim, në ngushëllime. Po. Masi i kanë varrosë. Edhe i Hakifit, kur kanë zhvarrosë Hakifin, jemi shku, tash vonë.

-Dhe, kur u takuat për herë të parë me babanë e Zabirit?

Plaku i Shishmanit: Jam taku kur jam shku me pa. Po e lypëm na se ku e ka, se s'e kem ditë se ku e kanë shpinë ata. Edhe i treguam se qështu, qështu prej rrethit të Gjakovës jemi të Shishmanit, u çudit, tha: "Edhe djali im, paska pasë njofsi edhe në skaj të Kosovës atje", e u përmallu fort edhe më uli ngat veti. Tha: "Faleminerës se keni ardhë. Keni heqë keq dhe keni pasë edhe rrezik gjatë rrugës." - edhe me qekaq. Te Hakifi, te baba i Hakifit, jemi kanë edhe aty disa herë. Atë ditë s'kemi mujt me shku për ngushëllime, pse u ba vonë. U tutshim

nëpër terr me ardhë e jemi mbetë. Atëherë, masanej kemi shku disa herë. Janë ardhë familja krejt, disa herë janë ardhë të na. Janë ardhë të Hakifit. Janë ardhë të Qerim Kelmendit. Jena shku deri tash vonë, që u vra Qerimi. Të Adrian Krasniqit, tanë kanë ardhë.

-Axha Xhemë, cili është kujtimi më i mirë, që nuk do ta barronit kurrë me ndonjërin prej tyre, o me Adrianin, o me Ilir Konushevcin, o me Zahirin Pajazitin?

Plaku i Shishmanit: Kem pasë vazhdimisht hymje - dalje që më thënë jemi diku në rrezik, s'kemi pasë me thanë si pshtojmë me kallxu se qysh ke situata, po kem pshtu pa u zbulu. Për kujtime, hijshim në sobë qaty folshim. Kush dike pak ma mirë ma ia qëllue gjithaq. Pak para se me u vra Adriani, u kanë tek unë, se e ceka edhe më parë, kam thanë qysh kështu, qysh mundem me luftu me një shtet si është i armatosur deri në dhëmb? Plak, tha, dojmë me e nisë.

-Cili ka qenë armatimi më i rëndë që e kanë sjellë në shtëpinë tuaj?

Plaku i Shishmanit: Armë ma të rënda ka qenë gulinovi, që ka mrri ma i pari.

-Gulinovi i parë ka mbërri në konakun tuaj bashkë me Mujë Krasniqin dhe ka mbetur buzë lumi.

Plaku i Shishmanit: Po, po. Ka nejtë aty.

-E pse ka nejtë aty?

Plaku i Shishmanit: Pse s'kanë mujtë me e pru.

-Sa kilogramë ka qenë për afërsisht?

Plaku i Shishmanit: Po, valla 60-70 kg, po.

-Më është thënë se ju e sollët prej lumi? Si ia bëtë?

Plaku i Shishmanit: E kapa në krahë, e prumë deri në shpi. Unë e pruna deri në shpi, ata i morën fishekët dhe ata të ranë boll edhe erdhëm nëpër lloç e nëpër, qysh mujtëm erdhëm në shpi.

-Dibet, në shtëpinë tuaj, e cila ishte bazë më e rëndësishme e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, që kanë ardhur prej Zabirit e deri te Ilir Konushevi, Qerimi, Adriani e shumë të tjerë, që më nuk janë në mesin tonë. A e ndjeni mungesën e tyre?

Plaku i Shishmanit: Unë e ni harresën. Se i kanë harru të gjitha këto vuajtje, e

të gjitha këto mundime. Me krejt familje si më kanë harru, e më kanë lanë me nejtë në çadër. Qikjo është mungesa ma e madhe, në shi, në frymë, e unë veç zidnat si janë kanë, se s'ka pasë gja në atë shpi teme. Qajo është e harruemja.

Rrëfimi i Bardhyl Mahmutit

LËVIZJA ÇLIRIMTARE PËRBALLË EKSTRADONEVE TË VDEKJES

Sonte kemi një personalitet interesant, me një gjysmë shekulli veprimtari politike atdhetare. Ai është Bardhyl Mahmuti, pjesëmarrës i drejtpërdrejtë dhe njohës i zhvillimeve të gjysmës së dytë të shekullit të kaluar, ish i burgosur politik i vitet '80-të, përfaqësues i lëvizjeve politike e ushtarake, njohës dhe përfaqësues politik i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, po ashtu një ndër apologjetët më të mirë të luftës së fundit. Ai ka ngritur zërin e militantit kur është dashur, sot zërin e intelektualit kundër shpifjeve, demaskimeve të gjenocidit serb. Veprat e tij janë dokument dhe polemikë, dëshmi dhe monument historik. Në këtë intervistë, Bardhyl Mahmuti rrëfen për angazhimin e hershëm në lëvizjet politike shqiptare. Ai tregon për pjesëmarrjen në organizata politike dhe përvojat e tij si i burgosur politik gjatë viteve '80-të. Mahmuti diskuton rolin e tij në Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës, përfshirë krijimin e platformës së parë politike të saj dhe përfaqësimin ndërkombëtar të UÇK-së në një kohë të vështirë. Ai ndan momente kyçe të diplomacisë, që ndihmuan në ndryshimin e statusit ndërkombëtar të UÇK-së dhe rolin e tij në këto zhvillime. Mbi të gjitha, ai flet me për propagandën serbe, duke iu kundërvënë me argumente krimeve, shpifjeve dhe inskenimeve kriminale serbe

- E di që ju nuk keni dëshirë të flisni për veten apo në vetën e parë, megjithatë natyra dhe formati i emisionit është i tillë që të kthehem paksa në retrospektivë. Po ju pyes shkurt, familja juaj nga Tetova, vonë e kuptuam që e kishte mbiemrin Berisha, babai juaj Berisha. Pse mbiemrin juaj Mahmuti?

B. Mahmuti: Është e vërtetë se nëpër do të respektojmë kornizat që i keni përcaktuar si emision dhe do të flas edhe për çështje private dhe familjare, se përndryshe publikut shumë më shumë i interesojnë çështjet me të cilat preokupohemi si komb në këto momente historike sa fati individual i personave. Do të dalim më andej na.

Te çështja e familjes time, domethënë, Brahim Mishi lindur në Tetovë, ka rënë nga Bjeshkët e Sharrit nga fshati Lisec, për me i ra shkurt ka qenë këshill, ka përfunduar filozofinë e sociologjinë, ka qenë profesor i filozofisë, sociologjisë dhe logjikës, në të njëjtën kohë ka qenë edhe këshilltar i arsimit për Tetovë dhe Gostivar.

Në përpjekje për hapjen e shkollave shqipe, ai akuzohet për nacionalist dhe dënohet pas shpërthimit të demonstratave në dhjetor të vitit 1968, në Tetovë. Ai dënohet me burg dhe pas mbajtjes së burgut 1 vit, nuk mund të gjejë punë në Tetovë dhe vjen të punësohet në Prishtinë, fillimisht në entin e teksteve dhe mjeteve mësimore, pastaj nga numri i parë ka qenë redaktor, jo kryeredaktor, por redaktor se s'ka qenë anëtar partie, duke qenë një ish-i dënuar politik, redaktor i gazetës pedagogjike "Shkëndija", deri në pension ka qenë si redaktor i kësaj gazete. Në mënyrën kanë qenë motivet politike ata që ndikuan të vijnë këtu. Në një kontekst krejt tjetër, për motive krejt private është dashtë të tentoj të ndryshoj mbiemrin dhe praktikisht e kam gjetur një familje që e ka pasur Mahmut emrin dhe kemi marrë mbiemrin Mahmuti dhe kështu është një histori e gjatë. Pra, dhuna që është ushtruar në Maqedoni, edhe për shkak të rezistencës familjare që ka ba, ne kemi ardhur në Prishtinë dhe kam qenë si nxënës nga klasa gjashtë fillore, fillimisht në disa shkolla në përputhje me atë se si ndryshonin banesat, po kam kryer dy vitet e para në Gjimnaz në Prishtinë, pastaj për shkaqe familjare kemi pasur një tragjedi familjare, një vdekje në aksident i dajës me krejt familjen e vet dhe nëna ishte në paraditet e vetme në shtëpi. Se ne fëmija shkonim në shkollë, baba në punë, vendosëm të kthehemi në Tetovë dhe u kthyem në Tetovë. Atje kam përfunduar dy vitet e fundit të Gjimnazit, pastaj kam ardhur në Prishtinë për studime.

-Ndalemi pak këtu. Jemi në vitet '70-të. Ju e keni pasur një model, model babanë tuaj të burgosur ose ish i burgosur viteve '68-të. Pra, veprimtaria juaj është e hershme, diku rreth gjysmë shekulli më parë. Cili ka qenë aktiviteti juaj politik që shënon kthesë në jetën tuaj? Po flasim për fundvitet '70-të dhe fillimin e viteve '80-të?

B. Mahmuti: Më 10 qershor kanë qenë përgatitjet që të mbahet ai manifestim madhështor që përkujtonte Lidhjen Shqiptare të Prizrenit, ishte 100- vjetori i

Lidhjes së Prizrenit. Në kuadër të asaj ishte një riaktualizim i një aspirote shekullore të popullit tonë, ku për herë të parë shtrohet si program politik rirreshtimi i të gjitha forcave politike dhe ushtarake për të çliruar territorin dhe krijimin e një shteti në Ballkan, ku do të përfshihen të gjitha territoret e banuara me shumicë shqiptare që ishin të ndarë në katër vilajete.

Ky projekt politik të riaktualizohet një shekull më vonë.

Dhe, pikërisht, më 10 qershor unë kam dhënë betimin në një organizatë atdhetare “Kushtrimi i Lirisë”, bashkë me Rafi Halilin, që ka qenë një ish-i dënuar politik dhe të cilin jemi njohur, se ka qenë edhe nxënës i babai tim...

- *Kjo organizatë ka qenë në Tetovë?*

B. Mahmuti: Në Tetovë dhe Rafiu ka pasur kontaktet të drejtpërdrejta me Hydajet Hysenin, e me disa veprimtarë të asaj kohe. Prandaj, kemi koordinuar aktivitetin se si mund të bëjmë që të mobilizojmë njerëzit në përputhje me realizimin e një aspirote, që për një shekull kish mbetur varur.

- *Të kthehemi te 10 qershori. Ishte betimi, ishte ajo pika kthese e jetës suaj, pastaj erdhët në Prishtinë në vitet '80- të.*

B. Mahmuti: Ndërmjet 1978 dhe 1981 janë një numër aktivitete që i karakterizon me shpërndarje të literaturës, që ka qenë e ndaluar në atë kohë, shpërndarje të këngëve që ishin të incizuara, shpërndarje të fjalimeve që kanë qenë në funksion të mobilizimit rreth një kërkesë të caktuar, sepse kërkesën që e kam pasur në atë temë të magjistraturës, të marrim kërkesa për Kosovën Republikë, nuk është një kërkesë që mbiu rastësisht, por kalon nëpër faza të caktuara dhe nga elaborimi i një aspirote deri te kapërcimi i mobilizimit në një kërkesë sektor, janë faza e faza që përpunohet edhe me perceptimin e realitetit, si një realitet i padrejtë rreth të cilës duhet të mobilizohemi, të ndryshojmë këto padrejtësi.

Në kuadër të asaj kam kemi zbatuar të gjithë një numër formash të veprimtarisë që ka qenë edhe ajo: “Dëgjo, Radio Tiranë”!

- *Zoti Mahmuti, ndalemi pikërisht te vitet 1980, kur ju ne keni ardhur në Prishtinë. Cilat kanë qenë kontaktet e para? Ju përmendët një organizatë që ishte në Tetovë dhe këtu natyrisht që kishte disa organizata, disa grupe që ju nuk i quani ilegale, por klandestine. Me ke kontaktuat për herë të parë?*

B. Mahmuti: Ne do të kemi parasysh kontekstin që ka ndodhë para më shumë se gati gjysmë shekulli, më shumë se 40 dekada, në atë periudhë ka pasur një numër të madh të strukturave të organizuara fshehtas, që në bazament kanë pasur një orientim atdhetar.

Si janë organizuar fshehtas? Sepse në një formë të organizimit politik, ku opozita dhe kundërshtarët nuk mund të organizohen haptazi, mbetet vetëm forma e fshehtë. Çështja e legalitetit apo e ilegalitetit është çështje që lidhet me ligjshmërinë. Çështja e ligjshmërisë ka qenë në thelb të mobilizimit të forcave atdhetare, kur të ka okupuar edhe të ka aneksuar si territor në periudhën e një konteksti historik të krijimit të shteteve të reja në Ballkan pas shpërbërjes së Perandorisë Otomane. Pushteti serb ka qenë ilegal, ka qenë i paligjshëm në përputhje me normat ndërkombëtare.

T'i njohësh legjitimitetin, ta quheshin legal një okupator, ajo ka qenë në kundërshtim të plotë me ato aspirata të atdhetarëve që kanë luftuar për mos me ia njohur legalitetin asaj... Për ju, për ju ka qenë okupator, por për në ato vite ke pasur përfaqësues politikë të cilët kanë qenë brenda strukturave shtetërore.

Çështja e përfaqësimit, nuk lidhet me ligjshmërinë e një sistemi politik, se mund të marrim shembuj deri në Kryesi të Federatës kemi pasur edhe Sinan Hasanin, i cili ka qenë një përfaqësues, por ai nuk ka përfaqësuar shqiptarët, sikurse disa që tentojnë sot të bëjnë një krahasim me periudhën e pushtimit otoman. Këtu, thonë, se kemi pasur vezirë, kemi pasur pashallarë, e kemi pasur tituj e tituj funksionarësh në kuadër të Perandorisë Osmane.

Çështja nuk është sa njerëz ke pasur atje. Perandoria otomane ka qenë pushtuese këtu dhe populli shqiptar ka qenë më i shtypuri në Ballkan, sepse shkolla, arsimimi i shqiptarëve ka qenë dhe është penguar në vazhdimësi që kanë mund të bëjnë edhe sulltanë me prejardhje shqiptare. Por, në qoftë se shqiptari është shtypur, është dhunuar në të qenurit e tij, në identitetin e tij, ai pushtet është ilegjitim. Pra, nuk lidhet më me atë formën a është i instaluar publikisht apo nuk është i instaluar publikisht, a funksionon si strukturë që të gjithë e shohim.

- Megjithatë, edhe në këtë libër që e kemi në dorë "Kurthet terminologjike në funksion të mohimit të gjenocidit", natyrisht në kontekst ma gjithëpërfshirës, ndërsa jeni i pari që lëvizjet në Kosovë të cilat ne, në përgjithësi, i kemi njohur, i kemi quajtur "lëvizje ilegale", ju nuk i njihni si të tilla.

B. Mahmuti: Po jemi pikërisht te kjo, vetëm te ky problem. Këtu nuk kemi të bëjmë me çështje pikëpamjesh, çështja që dallon mes këtij qëndrimi që përfaqësoj unë dhe natyrisht me argumentet shkencore i keni. Është një çështje thelbësore, sepse të quash ilegale strukturat atdhetare që kanë luftuar për të mos e njohur legalitetin pushtuesit dhe që kanë synuar të çlirojnë vendin tonë, bëjmë argatin e huaj. Se Serbia na ka quajtur ilegal në territorin tonë, se gjoja nuk kemi respektuar ligjet, e tilla. Në një shkrim që kam publikuar e sqaroj se me Rezolutë të Asamblesë së Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara të gjitha luftërat nacional-çlirimtare, lëvizjet anembanë botës, gjatë asaj periudhe të dekolonializimit që bëhet, termi ilegal nuk funksionon kurrkund, nuk përdoret kurrkund, se ngatërërimin kryesor që e bëjnë njerëzit e ngatërrojnë me çështjen a e fshehë veprimtarinë e fshehtë. Çështja e modalitetit a e bëjnë fshehtë apo e bëjnë haptas,

nuk ka lidhje me ligjshmërinë e një veprimi. Në Kosovë e ke pasur pushtetin e Serbisë haptas, ka vepruar, është ditë. Kanë e ka vu rektor universiteti, kanë e ka vu drejtor të dhunshëm në një ndërmarrje, kanë e ka pasur në Kuvend, kanë të gjitha strukturat shtetërore kanë qenë publike, por kanë qenë ilegale, në përputhje me të drejtën e popullit shqiptar që të gëzojë lirinë e në tokën e vet.

- E thashë këtë, sepse ky diskurs për herë të parë në lidhje me këtë koncept, hapet nga ju dhe arsyetohet nga ju. Mirëpo, do të dalim pikërisht te vitet '80-të. Është një fotografi e juaj që qarkullon, një fotografi pothuajse ikonë kur jeni në ballë demonstratave. Dhe ju, nuk i takonit asnjë lëvizje, ashtu siç e quani atdhetare dhe, sidomos, ato që i organizuan demonstratat, ku ju jeni në ballë. Si ndodhi kjo?

B. Mahmuti: Në qoftë se i kthehem disa vite para shpërthimit të manifestimit të '81-ëshit, i kemi me mijëra këngë, me mijëra poezi, me mijëra vepra artistike, qoftë të skulpturës, të pikturës, të filmit.

Prej pjesës së shkruar, kemi një dramë të shkruar. Drama pastaj vihet në skenë dhe transmetohet në televizor dhe ajo është: “Epoka para gjyqit”. Kemi një larmi të madhe të punëve që bëhen paraprakisht kushtuar 100- vjetori të asaj që e nxjerrë në shesh se padrejtësisht territoret e banuara me shumicë shqiptare në pazarllëqe të Fuqive të Mëdha, të asaj periudhe, u jepen fqinjëve tanë. Riaktualizimi i një aspirate përjetohet nga njerëzit në mënyra të ndryshme, në përputhje me moshën, në përputhje me rrethin familjar kur ka qenë. Unë duke lindur në një familje që ka qenë e persekutuar vazhdimisht, edhe me disa të burgosur politikë, për mua ka qenë shumë e qartë. Dhe, kur shpërtheu në vitin një 1981 ajo revoltë e madhe, unë në mënyrë të natyrshme e kam parë vendin tim.

- Por rastësisht keni qenë në ballë të demonstratave...

B. Mahmuti: Jo, jo rusisht, por është rezultat i një pune. Jo, rastësisht nuk kam qenë, por është rezultat i një pune që është bërë nga intelektualë të lëmive të ndryshme në perceptimin e një realiteti që kemi jetuar në atë kohë, si realitet i padrejtë.

Dhe, vetëm ata që kanë guxuar dhe kanë qenë të mobilizuar për ndryshimin e saj kanë dalë në ato protesta. Ka pasur anekënd Kosovës manifestime të ndryshme, ka pasur edhe në Luginë të Preshevës, ka pasur në viset shqiptare në Maqedoni dhe në viset shqiptare që kanë qenë nën Mal të Zi, gjithkund ka pasur modalitete të shprehjes së asaj pakënaqësie me një situatë të caktuar dhe me një padrejtësi të caktuar që jemi mundur t'i mobilizohemi që t'i ndryshojmë këto raporte. Nuk është e rastësishme.

- Ju nuk i vëni një emër të ndonjë organizatori të veçantë, ndonjë emër të veçantë të kësaj demonstrate?

B. Mahmuti: Nga momenti kur në thelb të preokupimit vendoset procesi që shkon nga elaborimi i një aspirote deri te kapërcimi që është faza e katërt, se është elaborimi i aspiratës, krijimi i strukturave që të bëhen bartës të kësaj aspirote, reflektimi ndërmjet asaj kërkesë të dëshirueshme dhe kapërcimi nga një kërkesë e dëshirueshme në një kërkesë reale, janë katër faza që shkencërisht shpjegojnë mobilizimet rreth kërkesave politike.

Në qoftë se e marrim aspirata e bashkimit të territoreve shqiptare në një shtet kombëtar, është një aspiratë që është elaboruar një shekull më parë; është Lidhja, Programi i Lidhjes së Prizrenit, i cili riaktualizohet në një kontekst tjetër. Domethënë, krijohen grupet. Në këto grupe, jo vetëm organizatat politike atdhetare që hyjnë, po duhet t'i shohim kontributin me atë që kanë dhënë edhe shoqatat kulturo-artistike, grupet teatrale, forma e forma të ndryshme, arsimtarët, profesorët nëpër shkolla.

Duke e fokusuar vëmendjen e nxënësve dhe të studentëve në riaktualizimin e diçkaje që një shekull ka mbetur, vjen si rezultat i kthjelltë i kësaj pune të larmishme, që të shpërthejmë dhe pastaj humb vlerën ajo se nëse e organizoj unë a e organizon ti.

Nuk ka qenë sikur marrësh leje nëpër vendet e demokracive perëndimore dhe përcaktoj se do të dalë këtë ditë nga kjo rrugë deri në këtë rrugë do të manifestojmë. Nuk jemi njohur me shumicën e njerëzve, të cilët më vonë i kam njohur nëpër burgjet e Jugosllavisë. S'jemi njohur, po pikërisht kemi qenë të ndikuar të gjithë nga ajo punë atdhetare që është bërë, punë e larmishme, qoftë kulturore, qoftë politike, qoftë arsimore.

Të gjitha segmentet e shoqërisë që kanë qenë në tabanin kombëtar kanë funksionuar që t'i vënte veprimtaritë tona në një hulli, edhe unë e ti që s'jemi taku asnjëherë. Përpara së të jemi në një vijë të rezistencës, të garantoj, vetë për të përfunduar asnjë prej atyre që atyre që janë përkrahë meje në fotografi, nuk i njoh personalisht, por secili për mua është rezultat i rrethit familjar, i asaj që ka qenë i ndikuar nga kjo punë e larmishme.

- Mund t'ju ndërhy disa herë, ju lutem. Më pastaj u burgosët. Si ndodhi burgosja? Sa vjet u dënuat?

B. Mahmuti: Krahas këtij manifestimi, pjesëmarrjes në të gjitha të protestat që kanë qenë, kam dhënë edhe një intervistë, kanë qenë gazetarët kureshtarë që vinin të shohin edhe se çka ka ndodhë këtu. Në një intervistë që i kam dhënë Televizionit të Shkupit, në atë kohë ka qenë në mu qendër të Prishtinës, deklaroj publikisht që kam marrë në pjesë në të gjitha demonstratat, do të marrë pjesë në të gjitha manifestimet derisa të realizohen të drejtat e shqiptarëve. Ai emision është transmetuar në Televizionin e Shkupit dhe kam pasur dy vepra penale.

Ajo është konsideruar si propagandë dhe jam dënuar me Nenin 133, ndërsa për pjesëmarrje që është konsideruar si vepër kundërrevolucionare me Nenin 114 me

bashkim të të dy veprave, si individ jam dënuar me 7 vjet dhe i kam mbajtur po 7 vjet burg.

-Ju keni një histori vuajtjesh nëpër burgje, njohjesh me veprimtarë. Kë takuat prej figurave të njohura?

B. Mahmuti: Kam qenë në disa borxhe të Serbisë në atë kohë dhe është e vërtetë që kam takuar mjaft njerëz, me të cilët më vonë jemi angazhuar, është Afrim Zhitija, se ka qenë shumë i ri, kam qenë në një dhomë me të, Hero e Kosovës, pastaj është Nezir Myrtaç, që ka pasur një autoritet shumë të madh, është Fadil Vataj me të cilin kemi qenë në një strukturë, pastaj është Ramadan Avdiu, është Halil Selimi, mos t'i përmendi një numër, por të gjithë, mos të them të gjithë, shumica dërrmuese e njerëzve me të cilët kanë qenë në burg, nga dalja prej burgut kanë qenë të angazhuar drejtpërsëdrejti në strukturat e atëhershme që kanë qenë Lëvizja Popullore e Kosovës.

- Pastaj u inknuadruat në Lëvizjen Popullore të Kosovës. Gjatë kohës sa keni qenë në Lëvizje, është i njohur takimi i Dinjakës. Një mik i juaj thotë se keni qenë më i zëshmi për luftë të armatosur, pastaj i angazhuar në sektorin ushtarak. Na kujto një moment të këtij takimi dhe më vonë kush ishte përfaqësuesi për veprime ushtarake?

B. Mahmuti: Ka qenë domethënë në bazamentin politik të orientimit të LPK-së të kombinohen të gjitha formatet demokratike, paqësore dhe të dhunshme, përdorimi i luftës për realizimin e aspiratave tona. Është e vetmja strukturë e organizuar që nuk e përjashtonte, përkundrazi eventet në të njëjtin rrafsh që të kombinohen të dyja format e veprimtarisë për realizimin e një aspirote. Flasim për një mbledhje të radhëve të organizuara të asaj periudhe, ku nuk do të kisha hy kush çka ka propozuar, me rëndësi që në atë kohë janë lëshuar edhe komunikata të në emër të LPK-së përmes së cilave ne i kemi orientuar në aksione ushtarake, në sabotimin e të gjitha gjërave- ndërmarrjeve që punonin për Serbinë, domethënë rryma që planifikonte...

- Kush u caktua përgjegjës për formacione ushtarake? Ju e përmendi diku Afrim Zhitinë.

B. Mahmuti: Të gjithë kanë qenë. Afrimi ka pasur një rol të rëndësishëm. Afrimi sa ka qenë në aspektin ushtarak ka dhënë një kontribut të jashtëzakonshëm edhe në orientimet politike, domethënë nuk kanë qenë role të veçanta, por ka qenë praktikisht një komitet që ka drejtuar lëvizjen, lëvizjen që të harmonizohen të dyja. Kur është dashtë gjatë gjithë debateve për ndryshimet kushtetuese që u bëheshin, edhe nëpër universitete, Afrimi ka qenë në vijë të parë të atyre, si student i Fakultetit të Filozofisë.

Kur është dashtë të bëhet aksion, qoftë i armatosur dhe u dëshpëruar që në fund së bashku me heroin tjetër kombëtar, Fahri Fazliun, ranë heroikisht me armë në dorë.

I kanë kombinuar të gjitha. Nuk dëshiroj t'ju hyj në hak edhe të tjerëve, që janë edhe Fadil Vata, Behajdin Allaqi e shumë të tjerë që kanë dhënë kontributet e veta, qoftë në rrafshin politik, qoftë në rrafshin ushtarak.

- Ngadalë po vijmë te vitet '90-të. Cili ishte kontakti ju i parë me celulat e UÇK-së apo nga kush keni marrë detyrat, meqë keni qenë edhe përfaqësues dhe njëri prej liderëve të saj? Me kë keni komunikuar më afër?

B. Mahmuti: Duhet thënë gjërat fare mirë, se është pikërisht LPK-ja që e themeloi Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës, dhe në kuadër të kësaj pune që vendoste LPK-ja, ka pasur edhe organet e veta drejtuese, ka pasur në kuadër të organeve drejtuese, ka pasur edhe organin e vet “Zërin e Kosovës”, që ka qenë organi, hapësira e vetme mediatike që e pasqyronte rezistencën pa paragjykimë, por të tillë siç ishte. Sepse ka pasur media të shumta, në atë “pluralizëm” mediatik, kur kemi pasur njëfarë totalitarizmit të një vije të caktuar, nuk lihej hapësirë që të ndryshohej e vërteta. Duhet të theksojmë edhe një gjë: gjatë një periudhe të caktuar të veprimtarisë, kur kam dalë jashtë Kosove, pas rrezikimit që kam pasur në fund të viteve '80-ta, kam ikë në nëntor të vitit 1989, jam inkadruar në strukturat e degës jashtë vendit.

Pastaj, pasi më është njohur strehimi politik, unë kam filluar studimet në Universitetin e Lozanës, në Shkencat Politike.

Kam qenë anëtar i Kryesisë së LPK-së, por për shkak të faktit se LPK i ka mbajtur mbledhjet çdo javë, unë jam tërheq nga anëtar, si anëtar i Kryesisë, nuk kam mundur të marr pjesë, sepse kam pasur obligime të shumta në universitet dhe kam qenë vetëm anëtar i Këshillit të Përgjithshëm të LPK-së gjatë gjithë periudhës së studimeve të mia.

Shokët tjerë, domethënë, kanë kontribuar gjatë një periudhe paraprake shumë më shumë. Pas përfundimit të studimeve, jam integruar përsëri në strukturat udhëheqëse, kështu që në një mbledhjet e përgjithshme jam zgjedhur edhe nënkryetari i degës jashtë vendit dhe keni kombinuar gjatë gjithë asaj periudhe...

-Të jemi më konkretë, ne e dimë dhe thuhet se ju keni shkruar platformën politike, po flas platformën politike të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Është e vërtetë kjo?

B. Mahmuti: Koncepti i Drejtorisë Politike është shkruar prej meje, që më është dhënë për arsye se duhej t'i hapej një mundësi e përfaqësimit ndryshe nga krahët politikë dhe ushtarakë që kanë mund të jenë. Një drejtori politike gjithëpërfshirëse ka qenë qëllimi kryesor në atë kohë. Dhe është kërkuar prej meje, Xhavit Haliti ma ka komunikuar nga Shtabi i Përgjithshëm, që në kontakt me diplomatë të jashtëm, me njerëz që kishin ardhë nga Departamenti i Shtetit dhe nga Pentagoni, së bashku me Ramadan Avdiun, se të dytë vinim nga e njëjta

shkollë, si dhe ai ka qenë në Fakultetin e Lozanës në Shkencat Politike, të shtrojmë platformën politike si politikologë apo si veprimtarë.

Ai, Ramadan, ka qenë udhëheqës edhe i LPK-së brenda, po edhe si politolog i jashtëm. Brenda e jashtë kemi qenë bashkërisht e kemi shtrur platformën politike të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Atë platformë e kam përpiluar unë, së bashku me Ramadanin e kemi bërë edhe mënyrën se si do ta shtrojmë. Për këtë kemi diskutuar edhe me Jashar Salihun dhe me njerëzit që kanë qenë në kuadër të Drejtorisë Politike në Zvicër për shtrimin e saj dhe pastaj në kuadër të Drejtorisë Politike ka pasur përfaqësues nga Zvicra, që ka qenë në takim. Këtu është edhe Agush Buja e Bilal Sherifi, që ka qenë sekretar i Nismës në Prishtinë, pastaj është Ramadan Avdiu që e përmenda më lart.

- A mund të konkludojmë që Drejtorinë Politike të UÇK-së, e keni themeluar ju dhe Ramdan Avdiu?

B. Mahmuti: Jo, ajo ka qenë një mbështetje.

Idenë e kemi dhënë ne, duke u munduar të nxjerrim konkluzione nga funksionimi i shumë lëvizjeve çlirimtare në botë, se në këtë formë përfaqësimi mund të realizohet më shumë, por ka pasur mbështetje. Në Gjermani kanë qenë pastaj Sabri Kiçmari, Rexhë Ibërdemaj, Mujë Rugova.

- Janë këto figura që i përmendët më lart. Si u bërë Hashim Thaçi drejtor politik i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

B. Mahmuti: Është çështje që është vendosur në atë kohë.

Ai ka qenë brenda vendit dhe...

- Nga kush u vendos ë?

B. Mahmuti: Kanë qenë diskutime të brendshme.

- Brenda LPK-së?

B. Mahmuti: Jo brenda LPK-së. Domethënë, çështja e Drejtorisë Politike është diskutuar në kuadër të UÇK-së.

- Të Shtabit i Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

B. Mahmuti: Unë asnjëherë nuk e kam, edhe pse e kam një ndër miqtë ma të mirë dhe që e çmoj jashtëzakonisht shumë, Jakup Krasniqi. Atë asnjëherë nuk e kam pyetur, por që Jakup Krasniqi ka qenë edhe në Drejtori Politike edhe Zëdhënës. Sa e di unë, ai asnjëherë nuk ka qenë i angazhuar në LPK. Ramë Buja ka qenë gjithashtu edhe në LDK. Le t'i marrim edhe pse çështja e Drejtorisë Politike është shtruar në kuadër të UÇK-së për me kriju pikërisht atë hapësirë dhe mundësinë e përfaqësimit. Desha të shtoja se kemi pasur edhe në Danimarkë

Ibrahim Xhemalin, edhe për Danimarkë e Suedi, ka pasur për në Skandinavi, ku ka qenë edhe Nufri Lekaj, i cili ka qenë shumë i angazhuar në qarqet diplomatike atje, në strukturat politike ka pasur autoritet, gjithnjë me propozimin e bacës Adem Demaçit, ai është emëruar në atë pjesë si përfaqësues legjitim që të përfaqësojë në SHBA.

-Meqë jemi këtu, sipas burimeve tona, në momentin që kanë dalë për herë të parë emrat e Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, ju keni qenë listë i dyti. Ç'u bë me vonë?

B. Mahmuti: Shih, çështja e mobilizimeve dhe angazhimeve në kontekste të caktuara, nuk duhet të mendoj se të jetë ndonjë objekt i asaj se ç'ka u bë më vonë. Unë jam shumë i lumtur që shokët më kanë besuar që të përfaqësoj Ushtrinë Çlirimtare, pra ta përfaqësoj atë pushkë. Se pa qenë ajo pushkë e luftëtarëve të lirisë, asnjë derë diplomatike Bardhyl Mahmutit nuk do ishte hapur pse unë kam kryer Shkencat Politike në një universitet me renome botërore, asnjëherë. Falë pushkës së tyre në Kosovë, mua më është hapë mundësia dhe shokëve tjerë të Drejtorisë Politike të mbaj konferenca, mbi afër tridhjetë konferenca me gazetarët në selinë e Kombeve të Bashkuara apo në qendra të tjera prej Ne ë Yorkut, Londrës, Berlinit e në Paris. Kemi kontakte diplomatike në nivelet më të larta, falë asaj pushke. Jemi të gëzuar të gjithë që së paku kemi dhënë një kontribut që ta përfaqësojmë ndershmërisht dhe ajo luftë të gjejë një mbështetje nga forcat demokratike në botë dhe, në një kontekst të caktuar, siç jemi dëshmitarë të gjithë, të vijë deri te ndërhyrja ushtarake e forcës më të madhe ushtarake në botë, që mbron interesat e asaj hapësire që menaxhohet nga shtetet demokratike.

- Ju konsideroheni si përfaqësuesi i parë politik jashtë vendit dhe komunikimi i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në raporte diplomatike ndërkombëtare fillimisht është bërë përmes jush. Sa ishte i vështirë ky përfaqësim në një kohë kur Ushtria Çlirimtare e Kosovës shihej “mes gishtave”, madje të shpallej edhe si “organizatë terroriste”, dhe ju ishit mbase vetëm, meqë Drejtoria Politike kishte problem deri në Konferencën e Rumbujës të udhëtojë jashtë vendit dhe përballja juaj

B. Mahmuti: Është më rendësi se, Drejtoria Politike është munduar të krijojë njëfarë përshtypje të një kohezioni të brendshëm, se realisht të gjithë e dimë që ka pasur divergjenca edhe për shkak që kishte funksionime të ndryshme brenda nesh.

Domethënë, një zonë me zonën tjetër nuk kanë mundur të komunikojnë, nuk është sikur një Shtab i Përgjithshëm, të flasë, që merret vetëm me operacione luftarake dhe janë të ndara gjërat. Domethënë, Shtabit të Përgjithshëm të UÇK-së i janë ngarkuar shumë, shumë gjëra që nuk do të kishin hyrë në rrethana normale të funksionimit të një shteti në kompetencat e Shtabit të Përgjithshëm. Janë bërë mes asaj që duhet bërë sektori publik i informimit dhe operacioneve ushtarake, pra janë kombinuar.

Po kemi arritur të krijojmë atë përshtypje se jemi një forcë reale që është dëshmuar në terren, që jemi një forcë nacionalçlirimtare, jo siç na prezanton Serbia si organizatë terroriste, dhe me fakte të pakontestueshme është pranuar varianti ynë.

Çështja e koordinimit të veprimtarisë politike në arsyetimin e domosdoshmërisë së luftës së armatosur për realizimin e një aspirate tonë, ka qenë në nivel të konsiderueshëm.

Në të gjitha vendet e demokracive perëndimore kemi pasur përfaqësuesit tanë, të cilët kanë vendosë kontakte.

Është fakt si e përmende, se fillimisht ka qenë shumë e vështirë të kontaktohet, për arsye se kanë qenë një numër rezolutash të Këshillit të Sigurimit, ku çështjen e Kosovës e shiheshin në kuadër të Jugosllavisë, që kishte mbetur, aq sa kish mbetur dhe luftën tonë e cilësonin në vende-vende me një konotacion terroriste, pra “të ndalën, të ndërpriten aktet terroriste”.

Pas takimeve të rregullta që kemi pasur, që vendosëm dhe pas konferencave të shumta në qarqet diplomatike, siç është edhe në selinë e OKB-së, në Gjenevë, arriti të ndryshohej perceptimi, por jo vetëm falë kësaj, duhet të kemi në konsideratë edhe dhuna e shtuar e pushtetit të Millosheviqit, i cili kishte për plan të zbatojë politikën e gjenocidit. Atij nuk i interesonte të gjejë një zgjidhje të pranueshme për çështjen e Kosovës. Atij i interesonte të ketë luftë, të ketë pak luftë, siç thotë tani njëri që unë e përmendi edhe në librin tim “Mashttrimin e madh”. Tani që ka qenë njëri nga negociatorët e delegacionit serb, kur është biseduar gjatë asaj periudhe të viteve nëntëdhjeta me delegacionin e Lidhjes Demokratike të Kosovës, ai thotë: “Millosheviqi ka dashtë pak luftë, që të zbatojë spastrimin etnik të Kosovës. Po atij nuk ia ka marrë mendja se do të ndodhë ajo që do të ndodhë, dhe ka mendua se do të ketë disa bombardime ashtu si siç ndodhën në pjesën e Bosnjës”.

Këtu ndodhi diçka tjetër, se demokracitë perëndimore, sidomos dy personalitete më të rëndësishme të asaj periudhe Bill Clinton dhe Toni Bler, që vërtet e vënë frenin e dorës dhe thonë, këtu nuk mund të tolerohet, po edhe deklarata e Ëilliam Ëalkerit...

-Cili ishte takimi i juaj, po themi si përfaqësues i UÇK-së, që bëri kthesë në diplomacinë ndërkombëtare për statusin e UÇK-së, Gelbardin, Hollbrukun etj.?

B. Mahmuti: Platforma politike e UÇK-së për herë të parë është shtruar në një delegacion shumë të gjerë të përfaqësuesve diplomatikë të Shteteve të Bashkuara që kishin ardhë nga disa shtete, nga Shqipëria, nga Gjermania, nga Zvicra, nga Franca, nga Anglia dhe nga Shtetet e Bashkuara. Ne kemi qenë së bashku me Ramadan Avdiun. Ky takim ku është shtruar platforma, hapi rrugën që në një takim shumë të gjerë ku kishte qenë një delegacion prej shtatë vetash, vjen Gelbardi, ka pasur njerëz edhe nga Pentagoni, funksionarë të lartë shtetëror, dhe pas këtij takimi del zyrtarisht Departamenti i Shtetit dhe thotë se “Ushtria

Çlirimtare e Kosovës, nuk është organizatë terroriste, por është organizatë nacionalçlirimtare, që duhet të përfshihet në zgjidhjen përfundimtare të çështjes së Kosovës”.

Dy ditë më vonë është edhe një kontakt tjetër shumë i rëndësishëm, mbahet Samiti i Krans Montan-ës, dhe së bashku me Ramadan Avdiun shkuam për vizitë te delegacioni i Shqipërisë, i udhëhequr nga kryeministri i asaj kohe, zoti Fatos Nano. Pasi jemi kthyer nga ai takim, më kanë thirrë dhe më ka tregu kryeministri i Shqipërisë se është siguruar një takim edhe me ambasadorin Holbrook që ishte, gjithashtu një fuqi diplomatike e Shteteve të Bashkuar për rajonin e Ballkanit. Takimi ka zgjatë jashtëzakonisht shumë. Ai është mbajtur në apartamentin e tij në Krans Montana, në apartamentin që kishin marrë delegacioni amerikan. Të nesërmen, pas takimit të Krans Montanas, Holbroku, në konferencë me gazetarët, e konfirmoi të njëjtën gjë që kanë kontakte me UÇK-në dhe thotë në pyetjen e një gazetari se si e shihni UÇK-në, që kërkon pavarësinë e Kosovës, për herë të parë ai thotë, se “nuk e përjashtoj një mundësi të tillë, nëse një gjë e tillë arrihet, siç është arritur ndarja e Çekisë nga Sllovakia”.

Para kësaj deklarate, të gjithë diplomatët e jashtëm, në përputhje edhe me Rezolutat e Këshillit të Sigurimit, tentonin të gjenin një zgjidhje në kuadër të asaj që kishin mbetur prej Jugosllavisë.

Është herë e parë që hapet dera për një mundësi ndryshe dhe proceset kanë vazhduar, takimet janë shtuar dhe vazhdimisht kemi pasur rezultate të mira diplomatike. Mos të krijoj ndonjë iluzion sikur po flas për rrafshin diplomatik, se unë kam qenë shef i Grupit Diplomatik të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, ka pasur një koherencë të plotë prej se cilës rezultatet kanë qenë brenda në Kosovë, pra janë çështje pak ma ndryshe. Çështjet janë zhvilluar, nuk ka pasur një homogjenitet të veprimit, se nga të gjitha konferencat që kemi mbajtur jashtë ne kemi pasur një linjë të orientuar. Edhe kur kemi dalë me komunikatë, është dalë me komunikatë në emër të grupit diplomatik.

Këtu kemi pasur komunikata edhe mbas Zonave Operative.

Nuk ka qenë çdo komunikatë mbas Shtabit të Përgjithshëm.

Vetëm këtu do të them, këto çështje që janë bërë në Kosovë, janë njerëzit që kanë vepru në Kosovë, që mund të flasim më me shumë kompetencë se si janë zhvillu ngjarjet dhe pse ka pasur aq shumë komunikata rajonale në vend që të centralizohet si një strukturë e caktuar. Këto janë çështje që unë nuk mund të flas, por nuk dëshiroj të krijoj iluzion, duke thënë se çdo gjë ka shkuar mirë në kuadër të grupit diplomatik. Në rrafshin e veprimtarisë që është bërë, qoftë në mbështetje të luftës çlirimtare që ka pasur “Zëri i Kosovës”, aty ka pasur një koherencë të vazhdueshme.

Domethënë, në qoftë se Fondi Vendlindja Thërret, që ka pasur një koherencë të vazhdueshme se për çfarë qëllimi do të bëhen, ne nuk mund të flasim për gjëra rreth koherencës brenda zonave operative.

Këto çështje u takon atyre.

-Megjithatë ka rezultuar që nënskruhet një konferencë ndërkombëtare e cila ka dhënë frytet e saj. Të kthehemi pasluftë; ju ishit themelues i Partisë demokratike, konkretisht Partisë së Progresit Demokratik. Një pjesë e madhe e strukturës së LPK-së, nuk ishte e interesuar. Në një takim që keni pasur në Dardani, ku ishte edhe Jashtar Salihu, Ali Ahmeti thuhet se ju keni marrë urdhër nga Fatos Nano, që të shndërrohet në parti politike ose ndryshe LPK do të shpallej organizatë terroriste, sa është e vërtetë?

B. Mahmuti: Informacioni nuk është i saktë. Është e vërtetë që gjatë luftës në Kosovë, kur ka qenë kryeministër Fatos Nano, është dhënë një kontribut i jashtëzakonshëm personalisht nga Fatos Nano dhe, fatkeqësisht, në opinionin publik në Kosovë ka pasur një perceptim të gabueshëm për atë personalitet politik. Unë e kam për borxh të tregoj realitetin se na kanë ndihmuar jashtëzakonisht, qoftë në rrafshin diplomatik, qoftë në mundësitë që i ka hapë rrugë logjistikës së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, të shkojnë armët edhe të vijnë armët, të kapërcejnë armët ku duhet dhe të arrijnë në Kosovë.

Ne kemi pasur kontakte edhe në nivel të Kryesisë së LPK-së, kemi biseduar, kemi shtruar çështjet tona, por asnjëherë nuk ka pasur logjikë e tillë, asnjë rrezik që LPK-ja të shfaqet për donatorët terroristëve? Jo, këtu domethënë është ndoshta është keqkuptua nga dikush. Nuk e di nëse ka pasur nga qeveria, shteti shqiptar, sidomos një sugjerim të vazhdueshëm që të pranohet pjesëmarrja në Konferencën e Rambujesë, se përndryshe Ushtria Çlirimtare e Kosovës do të konsiderohet si sabotuese e një procesi drejt zgjidhjes.

- Po flasim për pasluftë.

B. Mahmuti: Jo, jo. Njerëzit mund të ndërlidhin atë që është bërë gjatë luftës me atë të pasluftës. Pas luftës, nuk ka pasur asnjë sugjerim nga Fatos Nano se si të organizohet, se LPK-ja nuk ka mund të shpallet organizatë terroriste, sepse LPK-ja ka qenë në njëfarë mënyre e përkushtuar në mbështetjen politike dhe financiare të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, në këto dy aspekte. Domethënë, që rreziku ka qenë në qoftë se ushtria, përfaqësuesit e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, nuk do të shkonin në Rambuje, do të konsiderohet një sabotim i tërë atij aktiviteti diplomatik që e bëri SHBA për ta integruar, për ta përfshirë Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës. Unë kam qenë në Londër në atë kohë dhe jam të takuar me diplomatët amerikanë, ku është lëshuar më 29 janar edhe deklarata e Grupit të Kontaktit nga Londra për Konferencën e Rambujesë.

- Në ndërhyrje; pastaj u themelua Partia e Progresit Demokratik. U zgjodhën kryetar i saj. Pse u tërhoqët? Çfarë presioni kishin?

B. Mahmuti: Nuk kam pasur asnjëfarë presioni. Domethënë, këtu është Partia për Bashkim Demokratik ka qenë ajo që doli nga transformimi i LPK-së në

Prizren. Pas asaj, Drejtoria Politike, një pjesë e saj që kishin mbetur tentonin që të bëhemi bashkë të gjithë, sepse nuk pajtoheshin të gjithë.

- Megjithëkëtë, ju në Kuvendin e Prizrenit jeni zgjedhur kryetar i Partisë Demokratike.

B. Mahmuti: I Bashkimit Demokratik, edhe drejtor i asaj. Pastaj, me pjesën tjetër të Drejtorisë Politike, e krijuam Partinë për Prosperitet Demokratik. Duke qenë Hashim Thaçi si kryeministër, e lamë domethënë të jetë kryetar partie. Unë kam qenë zëvendëskryetar i partisë, pastaj edhe shumë shokëve të tjerë që kanë krijuar parti politike, unë kam thënë, eja, unë do të shkoj edhe më poshtë, merreni! Dhe më bënë nënkryetar, sepse bëjnë mbi të gjithë kryetarët.

-Pse u tërhoqët pastaj edhe si nënkryetar?

B. Mahmuti: Në një kontekst të caktuar, domethënë unë e kam pa të udhës, nuk kam dashtë as të di për poste të deputetit të Kuvendit në Kosovë. Kam pasur një orientim të merrem me çështje që përkasin më shumë fushës shkencore. Nuk kam pasur...

- E njoh pak a shumë natyrën tuaj shkencore dhe tema diskursive që i trajtoni. Cilat kanë qenë raportet me Hashim Thaçin dhe a konsideroni që janë të ftobura?

B. Mahmuti: Jo. Nuk konsideroj që janë të ftohur. Raportet me Hashim Thaçin kanë qenë dhe janë të mira. Hashim Thaçi është angazhuar më vonë në strukturat e LPK-së. Nga këto periudha, nuk na ka ra të veprojmë ku kanë vepruar edhe veprimtarë të tjerë dhe ka pasur funksione shumë të larta së bashku me Adnan Asllanin kanë qenë në atë funksionin të riorganizimit të radhëve që dëmtohen në vitin 1993, edhe pastaj Hashim Thaçi kur rrezikohet del jashtë në atë periudhë. Pra, kanë qenë gjatë studimeve postdiplomike edhe ma pak na kanë ra të bashkëpunojmë.

Kemi bashkëpunuar gjatë periudhës së luftës edhe pas luftës.

Unë jam tërheq nga skena politike për një kohë të caktuar relativisht të gjatë dhe jam marrë me aktivitetet intelektuale më shumë, domethënë kam qenë, i kam vizituar.

- Po raportet me Fatmir Limajn?

B. Mahmuti: Me të gjithë njerëzit mbaj raporte dhe të mira, që janë raporte korrekte, për arsye se raportet e mia, si individ, nga viti 2000, kur jam tërhequr nga skena politike, dhe nuk “e rrezikoj” askënd, sepse nuk jam në fushën politike dhe nuk pretendoj asnjë funksion politik publik.

- Do të thotë se ju sa keni qenë këtu, keni “rrezikuar” dikë në politikë.

B. Mahmuti: Në atë periudhë kohore ka qenë një fazë kalimtare, në të cilën kurrkush nuk ka pasur ndonjë funksion, sepse shteti i Kosovës është bërë 8 vjet pasi jam tërhequr. Pra, shpallja e pavarësisë, është 8 vjet pas tërheqjes sime.

-Megjithatë, pas tërheqjes prej Partisë Demokratike të Kosovës, ju keni marrë iniciativa politike dhe keni krijuar parti politike. Nuk është që jeni tërheqë nga politika. Keni krijuar parti politike në Maqedoni, keni krijuar raporte të reja politike.

B. Mahmuti: Jo, thashë nga skena politike këtu jam tërheqin që njëzet vjet. Unë e kuptoj si diçka plotësisht të natyrshme të ketë rivalitete brenda çdo strukture. Rivalitetet janë të natyrshme dhe i kuptoj. Madje, mund të ketë edhe ndërkëmbëza, edhe atë e kuptoj.

-Pra, ka pasur rivalitete mes jush dhe për ju.

B. Mahmuti: Nuk e kam menduar asnjëherë si çështje rivalitetesh, se unë nuk kam qenë ihtar i asaj, nuk kam pasur, kam pasur tjetër prioritet, prandaj kam qenë gjithmonë i gatshëm të lëshoj funksione për të tjerët. Edhe në kohën në kohën kur kam qenë nënkryetar i parë i partisë jam tërheqë, madje kam ngulë këmbë të mos jem në listën e deputetëve.

-Zoti Mamuti, të kthehemi aty ku keni dëshirë më së shumti dhe ku jeni të përkushtuar më shumë. Te librat. Këtu e kemi librin "Mashtrim i madh", një libri voluminoz, i cili është botuar vit më parë. Natyrisht, këtu e kemi edhe librin "Kurthe terminologjike në funksion të mohimit të gjenocidit". Pastaj, "Eskadronët e vdekjes", kronikën një kasap hane, për të cilën ju e cilësoni si "një kronikë dhe si një roman historik". Mund të na thoni se çfarë impakti kanë pasur bulumtimet tuaja në lidhje me krimet serbe? Keni shkruar "Mashtrimin e madh", vërtet cili mendoni se është mashtrimi më i madh që është bërë kundër shqiptarëve të Kosovës?

B. Mahmuti: Këto libra që shihen janë krejt libra që jenë nëpër bibliotekat të ndryshme universitare kundër Kosovës. Këto CD që shihen, nuk është vetëm për me ba një pamje të multimedive, janë 27 mijë dokumente që Shërbimi Sekret i Serbisë i ka përpiluar dhe i ka shpërndarë nëpër qarqe diplomatike dhe në Gjykatën e Hagës, ku ka mundur. Në këto dokumente që ka shpërndarë, është njollosja e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe e luftës së saj çlirimtare. Unë kam arritur, me ndihmën e një numri të madh të shokëve, të cilët i falënderoj, i ke edhe aty, po është në natyrën time që të t'i jap vlerësimet pozitive për të gjithë njerëzit që më kanë ndihmuar, sepse nuk është me emrin tim asnjë dhe të hesht faktin se ndihmën që ta japin të tjerët, është një ndihmë e madhe që të kursen në kohë dhe mund.

- Sa kishte efekt kjo, sidomos kur i reagohet dhe i dorëzohet Dick Martit?

B. Mahmuti: Ky libër është përkthyer edhe në gjuhën angleze edhe në gjuhën frënge. Në një bibliotekë librari, se kryesisht bëhen përrurime në për librari, erdhi Dik Marti. Dhe, në atë fotografi që e keni pa aty, është libri im shitet në atë *pajo* quhet, e kam marrë dhe ia kam dorëzuar dhe i kam thënë që në këtë libër të shpartalloj dhe të nxjerri në shesh krejt të pavërtetat dhe shpifjet që janë në para... Publikisht i kam thënë kërkoj ballafaqim, ka pasur diplomatë, ka pasur politikanë dhe intelektualë.

Ai tha që unë pranoj ballafaqimin, por pasi ta lexoj. Kur e ka lexuar, e ka parë që të ballafaqohesh me faktet e pakontestueshme, është e pamundur dhe ai u tërhoq. Tani është situata ma ndryshe.

Ai, besoj, që mund ta brejë ndërgjegjja për atë që ka bërë, se e sheh se funksioni që ka kryer në një funksion të një strategjie, që nuk e ka kursyer as atë. Në fund, shërbimi sekret serb është mundur të eliminojë edhe një njeri që i ka bërë shërbime të mëdha Serbisë në njollosjen e luftës çlirimtare të Kosovës dhe, sidomos, të disa prej udhëheqësit e kësaj lufte.

-Kë e cilësoni si "mashttrimin më të madh", meqë e keni trajtuar në këtë libër, qoftë ndaj luftës çlirimtare, qoftë për inskenimet e krimeve serbe në Kosovë?

B. Mahmuti: Nuk ka mashtrim më të madh sesa të përmbysset një perspektivë kur në Kosovë ka ndodhë gjenocidi ndaj shqiptarëve dhe të jepen iniciativa për krijimin e një gjykate, që do të vë në bankë të akuzës luftën tonë çlirimtare. Të gjithë ata njerëz që kanë qenë të mobilizuar, pak u bën përshtypje fati i Hashim Thaçit, i Kadri Veseli, i Jakup Krasniqit.

Duke e vënë në bankë të akuzës UÇK-në, luftën tonë çlirimtare, ata duan ta kthejnë rrotën e historisë përmbra. Të paraqesin se krimet i kanë bërë shqiptarët dhe, praktikisht, në qoftë se në një kontekst të caktuar të historisë në Këshillin e Sigurimit të OKB-së, i merret e drejta e qeverisjes së këtij vendi Serbisë, për shkak të krimeve, thotë jo, edhe këta paskan bërë krime, do të hapet mundësia e bisedimeve të reja për një status tjetër.

Ëndrra e tyre ka qenë kjo.

Hakmarrja ndaj atyre që kanë qenë si ma të shquar në luftën politike e ushtarake dhe ushtrisë çlirimtare të Kosovës vjen në rend të dytë. Domethënë, të gjithë ata që janë sot në Hagë, janë për shkak se në bankë të akuzës është vënë lufta jonë, jo ata individualisht. Dhe, për këtë arsye shpesh kam bërë ftesa që të rishikohen gjërat në institucionet e Kosovës dhe të bie një vendim sa më i drejtë. Çështja e këtij libri, çështja e mashtimit të madh është në një numër të bibliotekash universitare në Cambridge, Oksford, Har ëard, e shumë në Paris.

- Megjithatë, një lidhje me "Mashttrimin e madh" është edhe "Eskadronët e vdekjes", për të cilin duhet të flasim pak edhe për të. Është një ndër librat më të plotë dokumentarë të shkruara në gjuhën shqipe. Keni sjellë fakte të trishtueshme, detaje nga masakrat, emra kriminelësh,

ushtarakësh, paramilitarësh. Si i mblodhët të gjithë këto të dhëna? Pastaj, e keni një dedikim intelektualëve serbë...

B. Mahmuti: Desha që për opinionin publik të sqaroj pse u është dediku atyre intelektualëve serbë, që kanë pasur guximin t'i kundërvënë regjimit të Millosheviqit, për një arsye, sepse pas rënies së Millosheviqit, kanë dalë shumë kundërshtarë të tij, madje edhe ish-miq të tij të cilët e kritikojnë. Sllavko Çuruvija, që e përmendi aty, është një ndër pronarët e tri gazetave më të mëdha që ka pasur Serbia, dhe ka pasur presion të jashtëzakonshëm që ta cilësojë UÇK-në si terroriste në shkrimet e veta.

Ai nuk ka pranuar.

Thotë: "Nuk është UÇK-ja terroriste".

Thotë: "Ju jeni terroristë, çka bëni ju në Kosovë"?

Ai dënohet me 400 mijë marka në atë kohë.

Pasi pas saj, ai nuk e ndalë.

Ata ia ndalojnë gazetën, ai nuk ndalet.

Dhe në fund, e vrasin para shtëpisë së vet.

Një njeri nuk ka çka të jep më shumë.

T'i rezistojë një regjimi për një çështje të drejtave dhe të mos hyjë në ingranazhe të një propagande, të cilësojë luftën tonë si terroriste. Për mua ai meriton respektin më të madh.

Miroslav Filipoviçi është një gazetar serb, i cili ka bërë jashtëzakonisht shumë në përhapjen e të vërtetës për krimet që ka bërë Serbia, se flet një intelektual serb, një gazetar serb, i cili për atë që ka bërë, dënohet. Ai përjeton të gjitha tmerret e atij regjimi dhe dënohet me 7 vjet burg. Sa ka qenë Milosheviçi ende në pushtet. Prandaj, si Natasha Kandiçi, Sonja Biserko, meritojnë një respekt të veçantë nga ne. Unë e kam nxjerrë edhe në këtë formë, kur kam kombinuar karakteristikat e romanit historik dhe të kronikës si gjini letrare, për të bërë më të kapshëm një tragjedi tonën që e kemi përjetuar. Pa hyrë ta krahasojmë në aspektin proporcional numerikisht, dihet se për gjenocidin që është bërë ndaj hebrenjve ka me mijëra libra, filma lidhur me atë temë.

- Libri fillon me promovimin e një kujtese të Aushvicit, Mjeshtrit të vdekjes", pse kjo hyrje, ku shtroni pyetjen: Si është e mundur që eskadronët e vdekjes i kanë shpëtuar ndëshkimit? Po ashtu, ju flisni për këto eskadronë, të cilët janë me emër dhe mbi emër: komandantë serbë, paraushtarakë, kriminelë, pastaj flisni për të gjitha masakrat në Kosovë. Ju keni gjetur dëshmitarë, keni komunikuar me ta?

B. Mahmuti: Me pjesën më të madhe kam komunikuar. Mbi 95 për qind janë fakte reale, të cilat bazohen dhe është rivajtja e ardhjeve ndërmjet specifikave të botës artistike dhe të realitetit historik. Domethënë, jam munduar të harmonizoj këto dy dimensione, duke mos e shndërruar librin në propagandë, por është një

libër artistik, i cili shpërfaq një dhimbje të madhe, një tragjedi të madhe nga një këndvështrim krejt tjetër.

-Kush është gazetari nga Kraleva, që është personazhi kryesor?

B. Mahmuti: Është Miroslav Filipoviqi.

-MIF-i është kryesori?

B. Mahmuti: MIF-i është një akronim i tij. Është një çështje: Nuk duhet të harrojmë një gjë. Unë jam lindur, po ta marr një shembull, 15 vjet pas Luftës së Dytë Botërore. Kam hyrë 22 vjet, 23 vjet pas LDB. Kam qenë në shkollë. Pra, kam dëgjuar për Luftën e Parë, për Luftën e Dytë. Më është dukur si diçka që ka ndodhë shumë larg. Lufta në Kosovë ka 23 vjet që ka përfunduar. Gjeneratat e reja nuk i dinë të gjitha tmerret. Unë mendoj se ne e kemi për borxh që të mbajmë gjallë, plagë të hapur, derisa të ngadhënjë drejtësia. Dhe, pikërisht për këtë arsye, së bashku me Adnan Asllanin, Agush Bujën, Isuf Sherifin dhe shokët të tjerë kemi krijuar Qendrën Gjenocidi në Kosovë- Plagë e hapur, që ka marrë përsipër të botojë disa vepra.

E kjo është një ndër doracakët që është tepër i rëndësishëm, sepse trajton pikërisht përdorimin e gabueshëm të disa termeve, që shndërrohen në pengesë për ndryshimin e plotë të gjenocidit dhe, ndonjëherë, duke përdorë gabimisht një terminologji, në vend që të ndryshojmë diçka, ne krijojmë konfuzion dhe mund të bëhemi, pa dashjen tonë, shërbëtorë të dikujt tjetër.

Rrëfimi i Harry Bajraktarit

BAJRAKTARI I VRANOCIT, HARRY I NJOHUR I NJU-JORKUT

Dikur një emigrant krejt i zakonshëm në SHBA. Përthyerjet politike në vitet '90 dhe evoluimi i ekonomisë globale e bëri atë një ndërmarrës të suksesshëm në Nju-Jork. Ai, më parë se një biznesmen, kishte dalë nga një familje tradicionalisht nacionaliste, siç i thonë në Dukagjin, nga dera e Bajraktarit të Vranocit të Pejës. Këtë trashëgimi e përktheu në kontribut, tipik të një humanisti të pakursyer. Kontributi i tij për disa dekada është jashtëzakonshëm. Ka pritur dhe përcjellë delegacione, ka sensibilizuar çështjen e Kosovës në Kongres, në Senat, në Shtëpinë e Bardhë. Herë në rolin e nikoqirit, herë të ndërmjetësuesit dhe gjithmonë të mbështetësit. Ai jo rrallë është cilësuar edhe si ambasador i çështjes shqiptare në Amerikë, ku gëzon respekt jo vetëm nga bashkatdhetarët shqiptarë atje, por edhe nga diplomatë amerikanë.

-Ju i takoni një familje me zë nga Vranoci i Pejës dhe, siç e dimë, familjet e mëdha, besa edhe të voglat të Vranocit të Pejës, i takojnë fisit Krasniqe dhe e kanë mbiemrin Krasniqi. Prej nga ju e keni emrin Bajraktari për dallim prej tjerëve?

H. Bajraktari: Po, familja jonë vjen nga Malësia e Gjakovës. Një fshat atje, Gegëhysen, e fisit të Krasniqes, para treqind e sa viteve, për të jetu ma mirë kanë arritur në Vranoc. Dedë Mripa me tre djemtë, Miftarin, Sadikun edhe Mehmetin, kanë arritur në Vranoc, ku e kanë fillu jetën për të mbajtur familjen. Nga

Gegëhyseni kanë ardhë në Vranoc, në rrethin e Pejës. Në atë kohë kur kanë ardhë, qysh e shpjegojnë, kanë qenë me fe të krishterë-katolikë, e janë konvertu në fenë islame. Konvertimi, si e shpjegojnë, u dashtë me u konvertu për të marrë tokë, për të jetuar, përndryshe qeveria turke në atë kohë nuk të ka dhënë tokë dhe nuk të kanë dhënë mundësi për të jetuar në viset shqiptare. Kushti, siç e kanë shpjegu, dy vllazën janë detyru për me shku në luftë, Miftari dhe Sadiku. Mehmeti i vogël ka nejtë te shpija, me i ndihmu babës dhe me e mbajtë familjen. Siç tregohet, mbas një kohe kishte qenë në ushtrinë turke, kishte qenë gjatë dymbëdhjetë vjet në atë kohë, e mbas disa vitesh vendosë me shku me i vizitu vllaznit në Maqedoni, afër Greqisë, ku kishte shku me ditë atje, me kali si ka shku. I gjen vllaznit se ku janë, fillon e takohen, rrinë me shokë. E, si shpjegohet prej të parëve, kur i sheh ata rrinë disa ditë dhe të gjithë ishin mazunë, nuk kishin në qejf. U thotë: “Çka të keqen keni? Çka u bë këtu?” E i tregojnë, thotë se është ndarë me luftu me grekë dhe turqë, po u caktuan edhe dy ditë, duhet me gjetë një njeri për me dalë në mejdan, i paskan thënë, për me dalë në duel me luftu. Në dyluftim. E në koftë se nuk gjajmë njeri, tani duhet me luftu ushtria, kemi me u dëmtu shumë, se nuk po gjejmë vullnetarë për me dalë me luftu. Ai mendon pak, thotë si thirret ai kundështari, dhe i tregojnë se kështu luftohet e anej-knej, po thotë: “A është njeri, a është kafshë?”. Jo, i thojnë, njeri. Thotë po dal unë. Ata vllaznit i thonë po çka je ka thu ti, a je dalë mendsh? Ndërkohë i tregojnë pashës, ai ka qenë gjeneral atje, i thojnë ky ka thanë se i dal. E vijnë atje, e shohin, e merr pasha, e gëzohen. E përgatitin tash nja dy ditë. Ia japin armët, ia bëjnë uniformën. I thonë me hipë në kali, tani me i dalë atij në mejdan, atje me luftu. Ai thotë ngadalni, unë u kam thanë dalë në mejdan me pushkë timen, e me rroba të mia. Unë s'kam thanë me hipë në kali këtu, me veshë tesha pancir e çka kanë veshë, kapuç e ato. Ka thënë unë me pushkë timen e me rroba të mia i dal. Edhe vendosin. Thojnë se kanë dalë, armiku ka sulmu. Ai ka qenë në kali, qysh e shpjegojnë. U mundu me ia hjekë kryet këtij. Ky ka rënë në njërin gu, ai ka shku, kur u kthye për se dyti me një plumb e ka vra, ia ka pre kryet dhe i kanë thanë tash: “Çka po don?” Ka qenë çoban dhensh, e mendon, e mendon, dhe i thojnë dojmë me të ba bajraktar. Hajt mirë. Po, tjetër çka po don. Ai me lypë naj tokë pjellore, naj gjë të mirë, thotë e kemi një bjeshkë në Hajle të Vranocit, domethënë bjeshkën. Ia kanë dhënë bjeshkën e është ardhë me titull Bajraktar në Kosovë, është ardhë me titull në shtëpi të vet, se ka qenë ai Vilajeti i Kosovës, kanë qenë të gjitha vilajetet në atë kohë. Edhe ka ardhë me titull Bajraktar. Kështu e shpjegojnë.

- Vërtet një rrëfim interesant. Në Amerikë nga Kosova ju keni shkuar në moshën dymbëdhjetë vjeçare. Çfarë kujtoni nga fëmijëria? Madje, pse jo edhe nga Lugu i Baranit, meqë jeni nga andej?

H. Bajraktari: Po si ri maj mend shumë, kemi jetu në Vranoc me vështirësi ekonomike. Familjen jonë, sikur shumë familje të tjera në Kosovë, edhe në vise shqiptare, qeveritë i kanë trajtu shumë keq, ua kanë marrë mallin, i kanë pushkatu,

i kanë djegë, i kanë pjekë, familja me vështirësi shumë të madhe kanë jetu. Tanaherat është përpjekë familja, sikur tanë kombi jonë aty, kur e shikon. Ne në Amerikë prej krejt viseve shqiptare, që e kanë qat fat, u dashtë me shku me gjetë punë, me shku e me emigru, me shku në vende të tjera. Për atë arsye baba, ka qenë një arsye edhe politike, se qeveria tanaherët ka qenë kundër e familjes sonë, baba ka pasë vuajtje ma herët, ishte vendosur për me shku, u përpjekë me shku në Gjermani, por në Gjermani u duheshin dokumentat prej qeverie me t'i dhënë. Ka qenë një marrëveshje, kur kanë shku njerëzit me dokumente, kanë punu në Gjermani në ato kohëna. Ka shku në Gjermani pa dokumenta, s'ka mujtë me gjetë punë, ka shku në Zvicër, ka ndejtë një dy muaj ditë, ka gjetë punë në të zezën, po edhe ajo nuk mjaftonte, nuk e kanë nalë në punë. Gjatë udhëtimit, sa ka qenë atje, dëgjon për Amerikë. Vjen në Kosovë e shikon, pyet, pyet disa njerëz ku kishte degju se ku mundet me ba kontakte. Këto kanë ndodhë në vitin 1968. Në fillim të vitit 1969, vendosë të shkojë në Itali. E në atë kohë vetë ka shku në Itali. E ka nejtë një një muaj ditë, prej Italie u kthye prapë dhe e ka marrë familjen, na ka marrë neve. Në Itali ka qenë me vështirësi shumë mëdha, kishte shumë problem për me u regjistru në kampe. Ne nuk kemi qenë në kamp, po kemi qenë si emigrantë, e duhej me e denoncu Jugosllavinë, e tani me shpjegu pse shkon refugjat, çka ki problem. Ka qenë një udhëtim i zorshëm, jo udhëtim i kollajshëm.

-Zoti Bajraktari, për këto do të flasim më vonë, por në cilën klasë keni qenë? Si e kujtoni Lugin e Baranit, atëherë? Në cilin shkollë keni qenë, para se të niseni? Në librin: "Një jetë mes Kosovës dhe Amerikës" kam lexuar një rrefim interesant, ku ditën e largimit ju e përshkruani si një ditë plot dramë?

H. Bajraktari: Po, unë i kam kry pesë vjet në shkollë fillore në Baran. Vitin e pestë një një muaj para se me u mbyllë shkolla, kemi shku. Por, në atë kohë nuk kanë dalë njerëzit, kanë shku në Gjermani e në Zvicër, kanë shku me punu, por nuk i kanë marrë familjen. Ishte dramatike kur familja bënë presion, edhe familja nga nëna, Lluka e Ulët, edhe familja në Vranovc, bënë presion se mos me i marrë fëmijët, me e lanë gruan edhe fëmijët këtu, shko çka ki me ba ti! E ka qenë dramatike ajo, por unë gjatë shkollimit, pas shkolle, i kam ruajtë dhitë atje me gjyshin, kemi pasë kuaj. E vetmja shtëpi që kemi pasë bullica. Gjyshi ka qenë i odave, kishte merak me folë, kishte merak me këndu. E unë si i vogël, ne s'kemi pasë as televizor e radio në atë kohë, ai këndonte këngë të vjetra. Unë një pjesë të këngëve të vjetra i mbaj mend kur kam qenë shtatë, tetë, nëntë dhe dhjetëvjeçar, nga gjyshi. I binte çiftelisë edhe këndonte ka dy orë, një orë këndonte e fliste për burrat që i ka pasë vendi jonë, Haxhi Zekën e shumë e shumë të tjerë, edhe tregonte se këta njerëz kanë ardhë në kullë, te familja jonë, si: Haxhi Zeka, Isa Boletini, Shaban Binaku e shumë e shumë të tjerë, Bajram Curri. Është një episod ku Bajram Curri vjen në Vranoc, edhe turqit dojnë me nxanë atje, edhe e kallin Vranocin. I kanë djegë dy kulla, të Sylë Rexhës dhe të Bajraktarit në atë kohë, më 1893.

-Këndohet edhe në kangë. Pra, ka qenë një kullë, është kallë dy herë, pastaj përveç këtyre personaliteteve. Pastaj, kanë ardhë edhe "për pagë e t'dhjeta"...

H. Bajraktari: Po dy djegie. Po, tri herë janë ndërtu kullat. E kanë ndërtu një herë më së pari. Nuk e di a më 1898 apo më 1893, nuk e di. Në atë kohë e kanë djegë turqit. Para, se të vijë pavarësia, e kanë djegur turqit, kur e kanë rrethu Bajram Currin, në fshatin tonë edhe kanë kërku për ta dorëzu Bajram Currin. Familja jonë e familja e Sylërexhëve dhe Vranoci i kanë thanë Bajram Curr, qysh e tregonte gjyshi për ne, kalle flakë, edhe kanë luftu Bajram Curri, njerëzit që i ka pasë edhe mashkujt e Vranocit. Kanë luftu me turqit, e Bajram Curri ka shpët. Turqit tani e kanë marrë fshatin dhe në shenjë të hakmarrjes, që Bajram Curri iu ka ikë, e kanë djegë kullën e Bajraktarit dhe kullën e Sylërexhëve. Mas tri-katër vitesh, që i kanë djegë në atë kohë, para 1900-ës, dy kullat i kanë ndreqë prapë qysh kanë qenë. Në vitin 1998 i kanë djegë dy kullat serbët, edhe kullën e Sylërexhëve, edhe kullën e Bajraktarit, edhe e kanë djegë xhaminë atje, në fshatin tonë. Prapë, edhe ata të Sylërexhëve, i kemi ndreqë kullat sikur kanë qenë.

-Gjë e bukur dhe si monument kulturor, por edhe si monumente historike, sepse vërtet flitet se aty kanë qenë pikërisht personalitete të mëdha. Babai juaj, Metë Bajraktari, bashkë me bajraktarë të tjerë, për aq sa kam hulumtuar, kishte qenë i arrestuar dhe i torturuar nga OZNA. Madje, më duket, në moshën 17-vjeçare. Si i kujtoni rrëfimet e tij për këtë histori të dhimbshme? Ju ka folur ndonjëherë?

H. Bajraktari: Nuk na ka folë shumë për vuajtje dhe për sakrifica, se qysh i ri se familja ka pasë kohë pas kohe, jo vetëm familja jonë, por familjet në Kosovë, Maqedoni, në Mal të Zi, po si shpjegonte, në vitin 1944, axha i babës, Shpend Bajraktari, ka qenë kryetar Komune në Baran. Në atë kohë, Pejën e kishin marrë komunistët dhe serbët, po hala i ndjekëshin, po hala nuk ishte njëqind për qind. Një natë paska pasë ardhë, nuk ka nejtë në Vranoc, po vjen në Vranoc me djem të vet, e i ka pasë ata njerëzit e vet me vete, një dhjetë vetë me armë. E vijnë e flejnë në Vranoc atë natë. Dikush ka lajmëru, edhe natën vinë e rrethojnë Vranocin. Kur e rrethojnë Vranocin, kërkojnë për me u dorëzu, qysh e shpjegojnë, Shpend Bajraktari me u dorëzu e me i dorëzu armët. Ky vendosë me njerëz të vet, thotë, armët nuk i dorëzojmë. Unë jam kryetar komune, do të shkojmë në Baran, në komunë. Në komunë ua jep dorëzimin, ua jepim armët, ua japim zyrtarisht. E ka bindë atë kapitenin që ka qenë i ushtrisë, e vendosin kështu. Ai, me njerëzit e vet, u thonë se po shkojmë në Baran. Një pjesë e ushtrisë ka nejtë në Vranoc, tjetra pjesë ka shku në Baran. Gjatë rrugë që kanë shku në Baran është një përrua, thirret Behoci. E bëjnë dert ka të shkojnë, se kur të bimë në Behoc, aty në përrua, t'ia kthejmë pushkët dy anët edhe e dhezim me ta, po shkojmë. Sa ka ra aty, e kanë kallë, po kërkush s'o vra, edhe kanë shku. Se ushtarët mbeten në të dy anët, e këta shkuan për Behoc. Vjen lajmi se kryetari, Shpend Bajraktari, iki, në sensin që s'mund e kapëm. E tani i kanë arrestu disa kushëri, e kanë arrestu edhe Zenel Bajraktarin, axhën tjetër të babës.

-I cili është zhdukur?

H. Bajraktari: Po. I arrestojnë. Disa i kanë arrestu, i kanë çu në Baran. Tani mas Baranit do i kanë lëshu. Zenel Bajraktarin, Hajdin Zekën, Fazli Ramën edhe vëllaun e Fazli Ramës i kanë çu në Pejë. E në Pejë kur i kanë çu, e kanë çu edhe babën tim. Baba im ka qenë shtatëmbëdhjetë vjeçar në atë kohë, ka qenë më i ri. Në Pejë i kanë mbajtur një kohë. Babën mbas nja një muaji kanë vendosë me lëshu. I kanë thënë je i ri, nuk dojmë me të pushkatu, dojmë me të lëshu, vetëm ke me shku në shtëpi dy ditë, prej shtëpie ke me shku në luftë në Drenicë. E lëshojnë, vjen te shtëpia. Mbas dy dite i merr senet dhe ka shku në luftë. Ka qenë nja dhjetë muaj në luftë në Drenicë, ku në atë kohë shqiptarët, ka pasë shqiptarë e serbë, ata ishin njerëzit e vet, për shembull, e kanë njëkë Haxhi Bajraktarin e Shpend Bajraktarin. Baba me kushëri të tij kanë qenë në brigada, sikur shumë të tjerë. I kanë njëkë nëpër Kosovë, sikur shumë të tjerë, Demë Ali Pozharin e tjerë. E baba shkon në luftë në Drenicë, e këta të katër i kanë pushkatu. Sot nuk e dimë se ku janë të varrosur. Mbas nja dy jave a tri i kanë pushkatu. Zenel Bajraktari ka qenë më herët. Kur ka ardhë Mali i Zi këtu, si i ri e ka thye bajrakun e Mali të Zi në 1913-n, në Pejë. E atë ditë s'kanë mujtë me e kapë në atë kohë. Gjyshi thojke se kanë qenë rob e fëmijë, krejt Lugu i Baranit. Kanë qenë me kerre e me kie.

-Në një shenjë proteste ndaj konvertimit?

H. Bajraktari: Po, ka qenë shenjë proteste me ndërru kombin dhe fenë. Sikur shpjegohet ajo historia, Mali i Zi ka pasë konvertimin, edhe me ndërru kombin, edhe me ndërru fenë, edhe katolikë edhe myslimanë ka qenë ajo.

-Po flasim diku për kohën e Savë Batarës, i cili ka udhëbequr fushatën konvertuese në Rrafshin e Dukagjinit, të shqiptarëve myslimanë në ortodoksë?

H. Bajraktari: Po, e Savë Batares. Kjo ka qenë ajo kohë. Zenel Bajraktarin, tregonte gjyshi, e kanë marrë e kanë vu nën qilim në kerr, e janë ulë krejt familja në të. Si i ri iu ka shpët. Tani, diku gati dhjetë vjet mbas, kur e kapin, e pushkatojnë. Është histori e gjatë, do kohë për t'u shpjeguar. Janë shume episoda që kanë ndodhë, jo veç familjes tonë.

-Vërtet, Lugu i Baranit gjatë kësaj periudhe e ka pësuar keq: presioni, ushtrimi dhunës, zhdukja për konvertimin e fesë, duke i marrë komplet e duke i dërguar në Manastirin e Pejës. Nuk kishte mjaftuar kjo për pushtetin, pastaj ua konfiskojnë komplet edhe tokën Bajraktarëve?

H. Bajraktari: Po, në atë kohë kanë ba masakra në Lug të Baranit. Për shembull, në Baran të Epërm, i pushkatojnë katërmëdhjetë, dy kanë qenë fëmijë. Kanë pushkatu shumë e shumë njerëz. Në atë ditë në Pejë, Sali Bajraktari, që i ka pri familjes tonë dhe Lugut të Baranit, e pushkatojnë Arif Halilin. I kanë pushkatu shumë e shumë tjerë, por kanë ba masakra në tërë Lugun e Baranit, por jo vetëm në Lugun e Baranit, kanë ba masakra edhe në Plavë e në Guci, kanë banë masakra

në krejt Dukagjinin. Kemi kohë pas kohe që kanë ba masakra të tmerrshme. Ishte një episod, ma shpjeguan, Kisha në Glllogjan atje, në Lug të Baranit, te ne, priftin e kanë masakru në atë kohë, si shenjë, kanë ba presion nga Vatikani, e lexova dhe ma shpjeguan se kanë dhënë të holla me e rindërtu kishën Mali i Zi. Se e kanë pushkatu priftin. Kur kanë ardhë me e ba ceremoninë atje, ai ministër a kush ka qenë, nuk vjen me e hapë kishën, me e ba ceremoninë, se iu ka dhuru kishën, se i kanë detyruar, e thojnë ka shku në Glllogjan të Deçanit. Kanë thënë se i janë përzi Glllogjanat, e kanë kanë ba masakra në tërë Kosovën, kanë ba masakra në Mal të Zi, për shembull, janë me qindra njerëz, me mijëra njerëz që i kanë vra.

-Te ndalemi te një figurë historike. Kush është Haxhi Musli Bajraktari?

H. Bajraktari: Ai është gjyshi im. Haxhi, mbasi ka shku në Qabe ia kanë vu, por është Musli Bajraktari.

-Lidhet ky gjë me zgjedhjet e vitit 1937?

H. Bajraktari: Jo, Haxhi Bajraktari ka qenë plaku i jonë. Haxhia, gjyshi i gjyshit tim edhe gjyshi i Haxhisë kanë qenë vëllezër. Haxhinë e kemi më të parin kusheri. Haxhi Bajraktari ka qenë i njoftun, djali i Ali Bajraktarit. Ali Bajraktari ka luejt një rol për Savë Batarën, që i kanë thënë. Ka qenë shumë i njoftun, ka qenë në burg gjashtë vjet në Turqi. Ali Bajraktari ka qenë te Besa në Verra të Llukës, në të gjitha këto. Prej organizuesve ka qenë pjesë Besa-Besë e Lidhjes së Pejës me Haxhi Zekën dhe ka qenë në të gjitha. Haxhia ka qenë djali i tij. Kur ka ardhë Mali i Zi, e shpjegojnë një episod, çka kanë bërë në atë kohë, shumicën e djemve të parisë së Kosovës i ka ftu krajl, nja trembëdhjetë, katërmëdhjetë, pesëmbëdhjetë. Ata kanë qenë mysafirë në Cetinë, kanë nejtë dy vjet a tri. një pjesë e madhe dhe Haxhia. Ata kanë nejtë dy vjet a tri në Cetinë, mysafirë të kralit iu kanë thënë. E krajl i kishte marrë peng, nëse bëjnë problem në Kosovë, i ka pasë djemtë e tyre aty. Ka qenë me i mbajtë peng, për mos me ba probleme në vend. E Haxhia ka qenë deputet një kohë në Qeverinë e Malit të Zi, tani ka qenë kandidat për kryetar në Baran, më 1937, ku kanë votu nja dy-tri herë. Ua kanë marrë votat me zor. Një ditë bahen nervoz e shqiptarët e fillojnë me luftu me ta, dhe janë disa që kanë vdekë, është Jusuf Gërvalla e shumë të tjerë.

- Është emri të cilin e ka trashëguar Jusuf Gërvalla.

H. Bajraktari: Po, Jusufi i kohës sonë. Është një episod, është një video që është punu në vitet e shtatëdhjeta, ku shpjegon gjyshi im, familja jonë, është në YouTube, e tregon se si ka ndodhë ajo familja Gërvalla, si kanë ndodhë në Baran votimet e përgjakshme, e tregon, pikërisht është një pjesë e madhe.

-Kjo më interesoi, sepse pikërisht kjo lidhej me Ali Bajaktarin, me familjen Bajraktari, të cilët në çdo periudhë e kanë dëshmuar veten në mënyrë historike. Aq më tepër që kanë qenë edhe një qendër dhe çerdhe Kulla e Bajraktarit të Vranocit për shumë atdhetarë. Të kthehemi në vitet 1969, kur ju jeni larguar për në Amerikë.

H. Bajraktari: Po.

-Si e gjetët emigracionin në atë që e quajnë 'Perëndimi i Egër'?

H. Bajraktari: Po, ishte një udhëtim jo i kollajt për tri motrat edhe mua. Unë kam qenë më i madhi, baba dhe nëna. Kemi udhëtu nga Peja me tren deri në Fushë-Kosovë, prej Fushë-Kosovës kemi hy në Beograd. Dy ditë kemi nejtë në Beograd. Ditën e parë kemi shku në mëngjes. Na ka çu në park baba, e kemi nejtë tanë ditën. S'kishim ku me shku. Ka shku me i ndreq dokumentet, se duhej me marrë vizë me shku në Itali edhe me pagu biletën e trenit, e me i pagu këto gjana. Në mbramje kemi shku në stacion të trenit dhe na ka marrë njani një dhomë. Kemi shku krejt kemi flejtë në një dhomë, kështu, në tokë, në qylyma. Kemi flejtë veshë. Në mëngjes prapë kemi shku në park. Në mbramje, kah ora nëntë e mbramjes, i ka rregullu krejt dokumentet dhe e kemi marrë trenin për Itali me shku. Ka qenë udhëtim i gjatë, i vështirë.

-Ju keni qëndruar do ditë në Itali?

H. Bajraktari: Po, nëntë muaj ditë kemi nejtë në Itali. Mikpritja e njerëzve në Itali ka qenë fenomenale. Njerëzit kanë ndihmu, kanë mikpritë. Atje kohë pas kohe shkojshin për Amerikë. Ua kanë lanë krejt orenditë, ua kanë lanë krejt sendet, krejt ato që s'i kanë marrë me vete. E, në Itali, u dashke me u regjistru për me shku në Amerikë si refugjatë. Ka qenë ajo Catholik Chairity (Bamirësia Katolike) si i thojnë, Dom Prenk Nevasha, ka qenë prift nga Plava e Gucia. Ai ka qenë përgjegjës për me i mbushë dokumentat dhe për me shku në Amerikë. Ai ka qenë përgjegjës. Ka qenë pak problem kur ka qenë baba herën e parë. Ka qenë pak problem, nuk donte me leju me u kthye, se kanë shku njerëz nga trojet shqiptare në ish-Jugosllavi, ku ka pas spiuna, kanë marrë informata dhe e kanë informu ish-qeverinë Jugosllave, UDB-në, e këto gjëra. Por, kur ia tregon baba historinë prej ku vijmë, kush jem, i tregon të gjitha ato, e ka bindë priftin, e ka leju për me ardhë me na marrë neve. Tani kemi shku atje dhe mikpritja e shumë njerëzve nga Vuthaj, nga Martinaj, Ali Muki, i kanë thanë Ali Balidemaj. Ali Balidemaj, i familjes Balidemaj. Balidemajt na kanë pritë në shtëpi edhe e kanë pritë babën herën e parë kur ka shku baba atje. Shkon në qytet, i thotë prifti me shku në qytet, nja dy orë është prej Rome. S'ka njohur kurrkënd, i ka pa shqiptarët tue ba muhabet, është shku, u ka thanë jam filani dhe iu thotë: "A pranoni mysafirë?" E, Ali Muki, Ali Balidemaj, i thotë: "Mirë se vjen!" Dy javë ka nejtë në shtëpinë e tij. Prapë kur kemi shku në Itali, prapë kemi qenë mysafirë të tij. Tani baba s'kishte të holla me u kthye në Kosovë me na marrë neve, Ahmet Çelaj, nga Çelajt e Vuthajve, Zenun Çela, e këta kushëri të tyre, të familjes së tyre, ia jep të hollat, për me ardhë në Kosovë, për me na marrë neve dhe për me u kthye. Kur kemi shku, kemi shku në shtëpi të tyre, kështu ka qenë si me shku në shtëpinë tande, mikpritje fenomenale, fenomenale.

-Ishte një udhëtim interesant, por a mund të na të tregoni, cila është kthesa më e madhe e juaja, që të pranoheni si identitet dhe si autoritet në nivelet më të larta, të themi, të qeverisë amerikane, më vonë?

H. Bajraktari: Unë jam rritur në një frymë ku baba shpjegonte se si kemi qenë antisllavë, antikomunistë. Me shkuarjen në Itali jemi taku me shumë njerëz, ku ishin në pozicion si baba, ishin anti komunizmit, anti sllavizmit. Tani kur kemi shkue në Amerikë, prapë jemi taku me njerëz që kanë qenë anti, për shembull familja Mulosmanaj, familja e Binak Alisë, atëherë një familje që kanë sakrifiku, na kanë majtë në Itali, na kanë nderu, na kanë respektu. Mehmet Agë Rashkoci ka qenë. Kanë qenë shumë njerëz, ku unë si fëmijë i kam njoftë, si Abaz Kupin e shumë e shumë njerëz. Në atë frymë e vazhduam jetën. Për shembull në vitin 1970 kemi shku atje, ia fillojmë me mbetë gjallë, ia fillojmë me kqyrë qysh ekonomkisht me u kapë. Mbas shtatë vjetësh, baba dhe nëna punonin, baba në pastrim ditën, nëna punonte në mbrëmje. Unë sa i kam ba njëzet vjet, i kishim pak të holla, edhe thojmë: dojmë me ble një ndërtesë. Kemi pasë ndoshta nja njëzet mijë dollarë, për shtatë vjet çka kemi ruajt pare me sakrifica. Na u kanë dashtë 30 mijë, edhe 5 mijë për shpenzime, 35 mijë. Na i kanë dhënë njerëzit, shokët e miqtë, na i kanë dhënë 15 mijë. Më 1977 e kem ble ndërtesën ma të parën. I kishte gjashtëdhjetë banesa në qytetin Bronx. Qyteti Bronx në Nju Jork është qyteti ma i varfun, në atë kohë ka pasë shumë probleme dhe kanë qenë ndërtesat lirë. Po 35 mijë dollarë me ia dhanë dhe 250 mijë dollarë kredit borxh, për me e la me kamata. Kamata ka qenë 13 ose 14 për qind në atë kohë. Po, kur e bajshim na hesap, na delke mirë, se kujdestar i thojnë atij 'super intendent' aty, kujdestar baba, banesën pa pare. E prej aty ia kemi nisë gradualisht me atë banesë, tani kemi fillu gradualisht. Kam punu, ia kam fillu me punu për një kompani që merret me patundshmëri, e kam mësua shumë prej njanit që jemi ba miq më vonë. E patëm ble ndërtesën prej tij, Bery Lefitist, ishte biznesmen fenomenal. E kam kopju. Ka qenë mentori im për biznes, kam punu shumë për me e kopju, dhe ëndrra ime ka qenë që një ditë do të veproj sikur vepron ky. E tash pas 45 vjetësh, kam fillu me vepru siç vepronte ai para 45 vjetësh.

-Në kohën kur filluat të angazhoheni sistematikisht për çështjen e Kosovës, në analet politike në Uashington, cili ishte kontakti i parë, personaliteti i parë që kontaktuat prej niveleve të larta të strukturës së Qeverisë Amerikane? Po flasim për vitet '89 apo fundin e viteve të '80-ta.

H. Bajraktari: Prapë jam rritë në atë frymën, për shembull kam marrë pjesë në Lidhjen e Prizrenit, në të gjitha këto, lufta ka qenë tana herët për të ndihmu Kosovën, për të ndihmu shqiptarët në tetëdhjetë e njëshin. Për shembull, ka qenë mjaft aktiv, por nuk kemi arritë me ba disa pune, disa gjana si i kemi ba në vitet e tetëdhjeta. Kah mbarimi i viteve tetëdhjetë dhe nëntëdhjetë, ku kemi fillu me e mësua sistemin se si veprohet, njerëzit patën fillu me ba pasuri, kishin mundësinë për me ndihmu, me organizu. Por na, gjatë viteve të tetëdhjeta kemi fillu me qenë

aktivë. Po, gjatë viteve të tetëdhjeta kemi qenë pak më të kujdesshëm, se i kishim këtu axhallarët e familjen e madhe të gjithë këta, kishim frikë se na me vepru kanë qenë mjaft aktivë edhe qeveria komuniste e Shqipërisë, edhe qeveria e Jugosllavisë, kanë qenë mjaft aktive në komunitet. Kanë marrë non-stop informata. Kemi pasë raste, kur i kanë hjekë nga puna njerëzit, i kanë burgosë këtu pa arsye. Vitet e tetëdhjeta kemi qenë pak ma jo për ledine, po '88, e tani në '89-tën ia kem fillu me të madhe. Baba kishte dëshirë me ndihmu. Herën e fundit baba ka qenë këtu në '89-tën. Ka ardhë ka nejtë nja dy javë edhe i thojnë mas dy jave a tri, vjen dikush prej qeverie atje dhe i thojnë që është koha që ti me ikë, koha me e lëshu. Ka ardhë dhe ka vdekë, e s'u kthye ma. Më falni, se jam pak emocional!

Ishte ideja se si të ndihmojmë. Kanë fillu me u organizu. Joseph Dioguard ka qenë kongresman në vitet 1986, '87, '88. '89, tani i pat hupë votat. Përpara edhe përmas, shqiptarët u njoftuan me të sikur, Xhim Xhema, shumë njerëz, vëllezërit Bytyqi e shumë e shumë tjerë, filluan me u angazhu. Ai ka qenë mjaft aktiv, ka qenë shumë aktiv për vendin tonë, e prej atij për shembull Xhim Xhema e ka taku senatorin Dole, me të Tom Lantos, shumë njerëz që kanë fillu me u taku, ka fundi i viteve tetëdhjetë. Kështu, tani më, me shumicë. Ishte një dashuri se çka të bëjmë për të ndihmuar vendin tonë. Je përpjekur të gjes miq, të kontaktosh njerëz, të bësh miq, por vonon gjatë për të pasur një mik. Unë e kam takuar kongresmenin Engel në tetëdhjetë e nëntën, sapo ka fituar; janë disa vite derisa kemi filluar të bëhemi miq dhe donte pak kohë. Tani, Tom Lantos ka qenë fenomenal. Unë e di, në vitet nëntëdhjeta ka ardhur këtu. Ka shkuar në Shqipëri, ka qenë i pari kongresmen që ka shkuar në Shqipëri. Senatori Dole ka qenë fenomenal. Pa senatorin Dole, nuk do të ishim këtu, dhe shihni sa problem është bota: Siria, me qindra mijëra njerëz të humbur, me miliona refugjatë, dhe askush nuk merret me ato punë.

- Jemi pikërisht këtu tek senatori Dole, pastaj Eliot Engel, Madeleine Albright, Clinton, George Bush, me të cilët ju keni krijuar raporte. Me kë keni qenë në raporte më të afërta sa i përket çështjes së Kosovës dhe i keni pasur në krah?

H. Bajraktari: Po, me senatorin Dole kemi qenë një grup. Kështu, Xhim Xhema ka qenë më së afërmi. Unë kam pasur një miqësi të shkëlqyeshme me senatorin Dole. Tani, Eliot Engel, ka qenë një Suzan Malanari, ka qenë një kongresmene prej State Island-it. Ka filluar Tom Lantos, kemi pasur me të vërtetë një miqësi me ta, jo vetëm unë, por edhe Xhim Xhema e shumë të tjerë shqiptarë. Kemi bërë edhe në Michigan senatorin Bloomfield. Kanë filluar Anthony Athanas në Boston me senatorë dhe kongresmenë. Rrjeti është hapë, ku kanë qëllu, kanë fillu të organizohen në të njëjtën kohë. E kemi arritë t'i bëjmë miq, i kemi arritur t'i edukojmë, t'u tregojmë se çfarë ndodh te ne, i kemi arritur për t'i informu, sepse ishte problem se nuk kishte informata. Jugosllavia kishte një miqësi, Serbia dhe Jugosllavia kishin më tepër se njëqind vjet miqësi ndërmjet tyre. Ka qenë shumë problem t'u shpjegosh se jugosllavët janë të këqij, janë të poshtër, janë kriminelë.

Ka qenë problem, për shembull, në veçanti serbët. Ju si e dini mirë, për shembull, u deshën treqind mijë të vdesin në Bosnjë dhe gjysmë milioni të dhunohen për t'i treguar botës se sa të poshtër janë këta.

-Zoti Bajraktari, cili ka qenë momenti kur, të themi, të gjithë këta që po përmendni, nga senatori Dole dhe të gjithë që janë angazhuar për çështjen e Kosovës, falë jush dhe bashkëpunëtorëve tuaj, cili është ai moment kur vërtet i bindët se SHBA-ja dhe qeveria e saj, përfaqësuesit e saj, po e kthejnë vëmendjen kah Kosova, e jo më nga ish-Jugosllavia, për ta pranuar atë si përfaqësuese dhe për ta cilësuar Kosovën ashtu siç duhet?

H. Bajraktari: Unë mendoj se momenti historik ku Kosova gjendet sot është në gusht të 1990, kujtoj, kur ka ardhur senatori Dole, kryetar i Senatit të Amerikës.

- Për në Beograd e keni fjalën?

H. Bajraktari: Në Beograd dhe në Kosovë. Ka ardhë me gjashtë senatorë me aeroplan. Janë përpjekë të mos i lejojnë të vijnë. Mund të shihni ka video, i kanë pritur me gaz njerëzit, kanë dalë për t'i pritë. Unë mendoj se fati ynë, fati i Kosovës ku gjendet sot, atë ditë ka ndryshu. Me pasë kryetarin e Senatit të Amerikës dhe gjashtë senatorë të tjerë, që të vijnë me pa Kosovën, kur nuk ishte kërkuar, për t'i pa vuajtjet, për të pa se çfarë u bëjnë njerëzve te Grand Hoteli, i kanë rrahë njerëzit, u kanë hedhur gaz atë ditë dhe ata e kanë pa me sytë e vet. Në Beograd, Millosheviçi përpiket, thotë nuk bën me shku. Senatori Dole i thotë, ka qenë ambasadori Zimmermann, i thotë: "Dëgjo, është caktu që unë të shkoj, unë do të shkoj." "Shko," thotë, "merru vesh ti me të", "Unë jam duke shku në Kosovë." Fati i popullit tonë dhe i kombit tonë, thuajse Kosova ka luajt rol të madh për kombin shqiptar. Kosova ka luajt një rol për demokratizimin e Shqipërisë, ai ka qenë, siç e shoh unë, momenti vendimtar. Pse është vendimtar? Sepse nëntë vjet më pas vijnë dhe bombardojnë Beogradin për dy muaj. Për këto nëntë vjet ka ndodhë gjithçka në Kroaci, Slloveni, Bosnjë. Vijnë dhe bombardojnë për dy muaj ditë. Beogradin s'e ka bombarduar kush për asgjë. Për treqind mijë në Bosnjë nuk kanë bërë asnjë gjë. Nëntë vjet më pas i heqin serbët prej këtu. Shtatëmbëdhjetë vjet më pas jemi të pavarur. Ajo forcë fillon dhe vetëm forcohet, forcohet, forcohet, por unë si e shoh, fati ynë ku jemi sot është në 1990, kur senatori Dole e bën diferencën për popullin tonë në Kosovë, për vendin tonë dhe për kombin tonë. Ajo forcë ka një vlerë shumë të madhe, kush e di botën, që të vijë kryetari i Senatit dhe gjashtë senatorë në një vend ku nuk kishte ditë kush shumë për të, është fenomenale.

-Pastaj, z. Bajraktari, jemi pikërisht në vitet nëntëdhjetë, kur e kemi vizitën e parë të presidentit Ibrahim Rugova. Ju keni qenë atje. Sa e vështirë ka qenë të aranzhohet një takim dhe çfarë ndodhi pikërisht pas atyre deklaratave? A ishte një mbështetje e fuqishme dhe si rezultoi gjithë ajo punë që ju e bëtë përpara deri te ai takim i rëndësishëm në Shtëpinë e Bardhë?

H. Bajraktari: Po, këto punë janë ba çdo ditë, punë, punë, punë. Për shembull, senatori Dole dhe miqtë tanë, edhe në mbarim të viteve të tetëdhjeta dhe në vijën e kuqe, Kosova kishte marrë një krah gradualisht, kadalë-kadale po edukoheshin, po punohej, po veprohej. Çdo ditë më shumë, e më shumë njerëz për çdo ditë me gjëra më të mira, çdo ditë po përkrahej qëndrimi i Kosovës, ftohej Kosova për të ardhë në Uashington, fillon lista e shkurtër e bëhet lista e gjatë. Po erdhën atje, Rugovën e vlerësuan amerikanët, Departamenti i Shtetit dhe qeveria amerikane në atë kohë, si lider i Kosovës dhe e priten me protokollin më të lartë që i jepet një presidenti. Ai ishte kryetar partie. Kemi arritur me miqtë tanë për të organizuar këtë sukses, ishte një sukses fenomenal, sepse me nivelin e ngritjes si president i këtij vendi, amerikanët fillojnë të shohin ndryshe. Përndimi dhe rajoni këtu po e shohin se një kryetar partie tash shkon atje dhe e presin. Për çdo ditë ka pasë ngritje, për çdo ditë më mirë, për çdo ditë më të fortë. E kur e sheh ti, janë bërë shumë gjëra që na kanë sjellë deri ku jemi sot.

-Po ju përmendni se për çdo ditë keni pasur ngritje, keni marrë fuqi, keni pasur mbështetje dhe vërtet e keni sensibilizuar çështjen e Kosovës ashtu si duhet. Jo vetëm të Kosovës, por edhe çështjen e shqiptarëve në Preshevë, Maqedoni, Mal të Zi e gjithandej. Por, a ka një moment kur Harry Bajraktari e ka pasur vështirë të depërtojë, për t'i bindur amerikanët për diçka të rëndësishme, dhe cili është ai moment?

H. Bajraktari: Ka pasë shumë raste kur nuk kanë pranuar të bisedojnë, nuk kanë pranuar çfarë mendonim ne, por kemi punuar çdo ditë dhe asnjëherë nuk jemi dorëzuar, sepse të edukosh një senator, një kongresmen, një njeri që nuk ka informata për ne, është shumë e vështirë, shumë e vështirë. T'u tregosh çfarë ka ndodhë, dhe që ata që të përkrahin, është e vështirë, sidomos të fillosh nga zeroja, sepse Jugosllavia ka qenë shumë e fortë në Amerikë, sidomos Serbia, ka pasë shumë lobim të fortë dhe është dashtë shumë për ta bindë dhe për t'u tregu se serbët janë të këqij, janë kriminelë. Dihet, për amerikanët kanë qenë aleatë për shumë vjet, për njëqind vjet. Kanë qenë, për shembull, në Luftën e Parë Botërore dhe Luftën e Dytë Botërore. Serbia ka qenë krah tyre. Por, kemi ba çdo ditë, çdo ditë e kemi sensibilizuar dhe vlerësoj që fati i Kosovës ka qenë më i vështirë për të ardhë deri këtu ku jemi.

-Ju keni qenë pothuajse në vendngjarje të zhvillimeve politike atje. Një pyetje konkrete: cili ka qenë përfaqësimi më i mirë, duke përfshirë nga lufta ose pas lufte, e deri më sot, i qeverisë së Kosovës në Shtetet e Bashkuara të Amerikës? Po flas në nivel të qeverisë, pra të Kryeministrit, që e mbani mend dhe natyrisht që i kujtoni të gjithë, duke pasur parasysh edhe vizitën e fundit të Kurtit, e cila, në opinionin e shqiptarëve, besa edhe ndërkombëtar, le për të dëshiruar?

H. Bajraktari: Ka qenë kohë pas kohe, ka pasë ngritje dhe ka pasë rënie. Një kohë të gjatë, lobizmin ose ato vizita që i ka ba në botë, edhe në Amerikë, presidenti Rugova është i pazëvendësueshëm. Pastaj ka qenë Bukoshi një kohë ka ardhë, jemi përpjekë se në atë kohë ishte zgjedhë si ishte zgjedhë, e kemi

përkrahur atëherë. Kanë ardhur të tjerët herë pas here, s'mund të them, dikush ka qenë pak më shumë, dikush pak më pak, por afërsisht njësoj. Hashimi ka qenë mjaft aktiv si kryeministër, kishte kontakt me Albright-in, sidomos pas Rambujesë, dhe ka qenë fenomenal në atë aspekt, por ka pasur rënie dhe ngritje. Për sa i përket vizitës së fundit të kryeministrit Kurti, unë mendoj se ka qenë shumë e suksesshme për Kosovën. Në aspektin që ka pasur takime me Sigurinë Kombëtare, ajo është pozitive, sepse njerëzit tanë nuk mund të takohen lehtë. Ka pasur takime me disa kongresmenë dhe senatorë, që është gjithashtu pozitive. Udhëtimi i tij në Amerikë, sipas mendimit tim, ka qenë fenomenal sepse ju ka treguar edhe amerikanëve që shqiptaro-amerikanët që janë në Amerikë janë pjesë e Amerikës dhe kanë një përkrahje të madhe. Ka pasur takime në disa institute dhe fakultete, që unë e shoh si një sukses. Gjithashtu, ambasadës sonë dhe ambasadave të tjera të këtij vendi u jep me kuptuar që ka një përkrahje të madhe nga shqiptarët e Amerikës. Sipas mendimit tim, ka qenë një vizitë e suksesshme. Për shembull, nëse ulet me ambasadorin amerikan, ai mund të thotë: "Unë kam takuar mijëra shqiptaro-amerikanë që më përkrahin për atë që bëj për Kosovën". Pra, ideja dhe mendimi është se ka qenë një vizitë e suksesshme për të.

-Ndërkohë, këtu interpretohet se në këtë periudhë, pra në qeverinë Kurti, raportet mes qeverisë së Kosovës dhe SHBA-ve kanë qenë dhe mbeten në pikën më të ulët të bashkëpunimit.

H. Bajraktari: Po, mund të jenë, por përsëri nuk e kanë të njëjtin opinion, për atë që duhet bërë ose si të veprojnë. Përkrahja që ka pasur udhëtimi i tij në Amerikë, unë e shoh që ka qenë i suksesshëm në atë aspekt, ku ai mund t'u thotë amerikanëve se ka përkrahje nga populli i tij për çka bën. Ka marrë tetëdhjetë e ca vota në Parlament dhe ka një përkrahje të madhe edhe nga shqiptarët në Amerikë, të cilët janë shtetas amerikanë, votojnë, janë pjesë e Amerikës, dhe e mbështesin atë në rrugën që ndjek. Argumenti është që Kosova vjen e para për të, edhe para Amerikës. Ai mund të thotë si kryeministër: "Unë e dua Amerikën shumë, por Kosovën e dua përpara". Kjo është një argument që mund ta bëj.

-Saktësisht. Duke qenë që jemi në fund të emisionit, zoti Bajraktari, ju keni bërë investime të mëdha në shkollë, objekte fetare, keni ndihmuar familjet e varfra, dhe gjatë viteve '90 edhe minatorët dhe bashkatdhetarët në Kosovë, për të cilët nuk pranoni të flisni. Po ashtu, keni investuar edhe në kohën kur Kosova ishte në një krizë ekonomike dhe nuk kishte një status stabil. Ju investuat në Pejë, në një qendër të madhe tregtare, e cila ka ndikuar në ngritjen e cilësisë dhe krijimin e vendeve të punës. Cilat janë projektet tuaja për Kosovën dhe investimet në të ardhmen?

H. Bajraktari: Investimi më i madh që mund të bëj për Kosovën është përqendrimi në Uashington. Kongresmeni Engel ka arritur që, me MCC, t'i sjellë Kosovës pesëdhjetë milionë dollarë falas. Kjo është një derë e hapur që asnjë vend tjetër në rajon nuk e ka dhe tani po shfrytëzohet ndoshta për energji dhe për projekte të tjera. Investimi më i madh dhe më i mirë që mund të bëj për këtë

vend është përqendrimi në Uashington, që të fitojmë miq dhe të mos harrohet Kosova. Ka shumë probleme në botë, ka luftëra, jeta është e shpejtë, pandemia ka bërë të vetën dhe organizimi nuk është më si më parë. Duhet të rindërtojmë lidhjet me miqtë tanë. Për të fituar një mik duhet kohë, nuk mund të shkosh nesër dhe t'i thuash: "Hajde më ndihmo". Unë kam një mik, kongresmenin Ritchie Torres, që është bashkëkryesues i kauzës shqiptare në Kongres. E njoh prej dhjetë vjetësh, kur ende nuk ishte kongresmen. Jemi bërë shokë që atëherë dhe tash dy vite është kongresmen. Për dy vjet ka arritur të bëhet një politikan kombëtar dhe ndoshta tri ose katër vite nga tani, ai do të bëhet senator, një nga njëqind senatorët. Ne po punojmë me të për ta edukuar ashtu siç bëmë me Engel. Ai mund t'i sjellë Kosovës ndihma prej njëqind milion dollarësh. Për çdo ditë në Uashington, ai thotë: "Kosova duhet të jetë në NATO dhe pjesë e Evropës". Unë kam dëshirë të investoj në Kosovë, por energjia dhe lufta ime për kombin shqiptar janë të përqendruara në Uashington. Nëse arrijmë të fitojmë përkrahjen e Uashingtonit, atëherë do të realizojmë projekte të mëdha për vendin tonë.

Rrëfimi i Fatos Klosit

KLOSI DHE KOSOVA

Fatos Klosi është një personalitet më specifik dhe i veçantë, për shkak se e ka bërë të tillë natyra e punës që ka kryer në një kohë kur Kosova dhe Shqipëria po kalonin nëpër një ndërrim epokash historike. Ai, në kohën më të rëndësishme në historinë tonë më të re, ishte shefi i Shërbimit Informativ Kombëtar.

-Z. Klosi, është knaqësi t'ju kemi në studio, aq më tepër, se keni udhëtuar nga Tirana në Prishtinë. Jo pak që ju njohim nag ato që janë thën e që janë dëgjuar për ju, sa kohë që keni drejtuar Shërbimin Informativ Kombëtar. Ju shohin si njeri i cili di shumë gjëra, kurse pak flisni dhe pak i shpalosni. Natyrisht që kjo ka qenë natyra e punës, por edhe më vonë. Por, në anën tjetër, ata që ju njohin nga afër, e njohin kontributin tuaj dhe ju cilësojnë madje si hero i luftës së Kosovës. Ju vë kjo në sikelet?

F. Klosi: Natyrisht, unë kam bërë punën time, por jo jashtëzakonisht shumë, siç thoni ju. Unë në një fazë të parë, pata detyrën që të përpiqem ta njoh se ç'është UÇK-ja, në mënyrë që për t'i dhënë informacion kryeministrit tim, se pse dëgjonim që nëpër botë, kishte që i shpallnin terroristët, me nofka nga më të ndryshmet, kështu që ishte normale. Në një shtet që ishte kufitar me Kosovën,

që ishin pjesë e të njëjtut komb, kryeministri shqiptar duhet të ishte më i mirinformuari nga të gjithë kryeministrat e rajonit dhe të botës, se çfarë po ndodhte në Kosovë. Detyra jonë ka qenë informative. Pastaj, në një fazë të dytë, erdhi një kohë që e panë edhe shtetet e tjera të Evropës që situata në Kosovë nuk ishte më aq e thjeshtë dhe ata kishin nevojë për informacion dhe ne bëmë punën tonë, që atë që e dinim t'ua transmetonin atyre.

Ky ka qenë kontributi kryesor.

-Pastaj, ju u shndërruat në burim kryesor informacioni?

F. Klosi: Sigurisht, na quanin balerinë e parë. Ata që përdorin të tilla terma, na quanin neve balerinën e parë, meqenëse sigurisht, për shkak të faktit që ishim i njëjti komb, mundësitë tona ishin shumë më të mëdha se të të gjitha shërbimeve të tjera. Dhe unë e quaj këtë kontribut shumë të madh, e nëse njerëzit asnjëherë s'e kanë konsideruar, nuk e di, çfarë quajnë kontribut të madh. Çfarë mund të bëjë shërbimi informativ, përveç që transmetojë informacione.

-Në krye të shërbimit informativ keni ardhur diku në vitet më të vështira, të themi, edhe për Shqipërinë, edhe për Kosovën.

F. Klosi: Për mua ka qenë fakt, se natyrisht, duke qenë situata e vështirë, mundësitë për të kontribuar janë me të mëdha, në këtë kuptim, jo se ishte punë e kollajshme, përkundrazi mund të ketë qenë dhe punë e vështirë. Fakti që ju që e njihni situatën, më quani mua kontribues shumë të madh, tregon që njerëzit nuk e kishin shumë të qartë se çka ndodhte, si ndodhte.

Por, unë e quaj fat pse rezultati tregoi që luftën e çeli UÇK-ja kontributi është i tëri i saja, heroizmi i atyre njerëzve që vendosën të përplasen me policinë dhe ushtrinë serbe, një nga ushtritë më të mëdha, jo në rajon, por edhe në Evropë. Pra, kontributi është i tyre.

Por, lufta përfundoi me NATO-n. Pra, duhet të shkonte gjer te NATO-ja mesazhi. Ata erdhën vetë, pastaj. E panë, bënë plot punë dhe ata, së bashku me ne, për të parë cila është situata, tentuan edhe me rrugë tjetër të merreshin me Millosheviqin. Ju e mbani mend.

Deri natën e fundit, para bombardimeve, Millosheviqi është takuar me përfaqësuesin amerikan dhe prapë s'janë marrë vesh. Të nesërmen fillim bombardimet, të cilat çuan pastaj në fundin e luftës në Kosovë. Pra, janë të tjera gjëra që vendosën. Nuk vendosën ato që kujtojnë njerëzit. E ndihmuam. Çfarë ndihmuam? Çka kishim në dorë të ndihmonim? Dhe, thënë drejtën, UÇK-ja ishte me e zonja se ne.

-Në ç'kuptim, më e zonja?

F. Klosi: Në kuptimin që kishte lidhje me të gjithë Evropën. Ata luftuan me armë të marrura në të gjitha vendet e Evropës. Në vendet më të mëdha. Gjë që

Shqipëria s'e bëri dot. Nuk e bëri dot. Megjithatë, pa Shqipërinë dhe pa njerëzit e politikës shqiptare e të institucioneve, do të ishte më e vështirë. Po. Pse kjo është zgjidhja? Pati të tjerë që bënë të njëjtën gjë dhe një çik me shumë, nëpër doganat e tyre, që i lejonin të kalonin ato, pati një solidaritet vërtet të madh, jo aq zyrtar sesa jozyrtar, me luftën në Kosovë.

- Megjithatë, ka pasur disa kupola dhe filtra, të cilët kanë qenë të informuar si puna juaj. Nëse e marrim në planin e shërbimit informativ, nëse e marrim në planin ushtarak ka qenë edhe gjeneral Kudusi Lama, nëse marrim nga presidenti, ka qenë një kontribut edhe i presidentit.

F. Klosi: E, pra, nuk ka qenë aq e thjeshtë. Kudusiu ka merita të pafundëta për punën që bëri, por s'ka qenë zyrtarë. Nuk ka qenë një gjë që mund të thotë me zë të lartë. Ta marrë për atë gjë. Meqenëse, lufta në Kosovë kishte një embargo që ishte deklaruar, që kërkonte që mos të ndihmohej dhe në fillim u quajtën terroriste. Po të shikosh qëndrimet që janë mbajtur ndaj atyre njerëzve në Shqipëri, atyre njerëzve që ndihmuan, herë duke mbyllur një sy e një vesh, nuk ka qenë pozitive. Pra, shteti shqiptar nuk ka qenë aq dashamirës, dhe ka pasur arsyt e veta natyrisht.

- Për këto do të ndalemi më vonë, por është një moment kur thuhet që Presidenti i Shqipërisë, Zoti Mejdani, ju ka thënë që çdo gjë bëj, por brenda ligjit. Ndërsa, vjen një moment kur ju mund të penalizoheshit, për shkak të veprimtarisë suaj, e cila shpeshherë mund të jetë legjitime dhe mund të shikohet si jolegjitime, si në rastin, të themi, të udhëheqësit të garnizonit të Kukësit, që e përmendëm, gjeneralit Kudusi Lama. Ai në mes tjerash thotë diku mbi njëzet mijë predha patën rënë në territorin e Shqipërisë, nga forcat ushtarake serbe. Si të bënte Shqipëria, të rrinte duarkryq? Si mund të ndiqen procedurat ligjore në rastin e tillë, kur cenohet territori?

F. Klosi: Shqipëria nuk është as në dorën e kryetarit të shërbimit informativ, as në dorën e komandantit të garnizonit të Kukësit, po themi. Shqipëria kishte kryeministër, kishte president, kishte autoritete shumë më të mëdha se ne, të cilët kishin detyrën dhe detyrimin që ta trajtonin këtë problem që thua ti, njëzet predha.

Nuk e kam dëgjuar njëzet mijë, po e di që patën rënë shumë predha. Sa ka qenë numri s'e them dot. Pra, ishin të tjerë që merrnin vendime. Shqipëria ka një parlament, ka institucione konkrete, për të marrë vendime për ngjarje të tilla, nuk na takonte neve të marrim vendim. Unë po e them këtë, që di që në atë kohë u bë një luftë, për ta mbrojtur Kudusiu që të mos e hiqnin nga ai pozicion, se deri atëhere kishte qenë shumë pozitiv në atë pozicion dhe ishte një nga njerëzit që ka kontribuar. Nuk e di konkretisht se si.

- Ju keni ardhur, pra thamë, prej një pedagogu të njohur nga vitet '70-të. Kur keni nisur?

F. Klosi: Kam filluar punë në shtator të '68-ës.

-Cilat janë legendat që janë thurur në kuptimin që Shërbimi Informativ Kombëtar, Klosi, e më parë Gazidede, dhe pastaj vjen Klosi, të cilin e shohin pak më ndryshe, si të themi me një sy tjetër, Shërbimin Informativ Kombëtar. Ç'bëri Klosi që analistët, opinionistët dhe shoqëria civile ta shohë pak më ndryshe, më butë, më afër këtë institucion?

F. Klosi: GazIdede ka qenë koleg imi. Kemi qenë pedagogë, ai i matematikës, unë i fizikës. Ai ka qenë matematicient.

Në Fakultetin e Shkencave të Natyrës. Në formacionet ushtarake që kishte fakulteti, se atëhere sistemi ashtu ishte, isha vartës me Gazideden, ai ishte komandant togu, ai ishte shef shtabi i regjimentit të artilerisë së fakultetit, ishim të regjimentit të artilerisë, fizika, matematika.

Ishte vërtet një njeri i butë e i arsyeshëm. E emëruan si shef të shërbimit informativ. Kurrë se kisha besuar që Gazidede do përfundonte në një njeri të ashpër. Dhe unë them, e vetmja gjë që s'bëri dot ai njeri, dhe unë e respektoj, është se nuk e rezistoi dot Berishën. Iu bind Berishës, pa diskutim.

- Domethënë, jo që kishte përplasje, por u bind dhe iu nënshtroa?

F. Klosi: Jo, u bind dhe aq fort sa s'mori parasysh as ligjin. Pastaj ai i kapërceu të gjitha kompetencat e tij.

Në ngjarjet e vitit 1997, Berisha e emëroi gjeneral me katër yje, për të drejtu gjithë ushtrinë shqiptare, e gjithë policinë shqiptare kundër atyre që ishin ngritur në protesta për shkak të firmave piramidale.

Domethënë, Gazidede ishte një njeri që, thashë, iu nënshtroa Berishës. Më erdhi keq, ndërkohë që unë isha i njëjti brumë me të, pedagog në Fakultetin e Shkencave të Natyrës.

Natyrisht, nuk më kërkoi njeri të bëja çudira, shefat e mi ishin tjetër gjë, prandaj dhe unë jam tjetër gjë prej Gaziededes. Meqenëse shefat e mi ishin tjetër gjë në krahasim me Berishën, kurrë s'më kanë kërkuar të bëj qoftë dhe kaq, një gjë të paligjshme. Biles, Fatosi (Nano), atë ditë kur më thirri për të më thënë që kështu kish menduar që të më emëronte në krye të shërbimit, i thashë: "Okej." Tha: "Ke ndonjë problem?"

Thashë: "S'kam."

"Unë nuk e di."

"As unë s'e di ç'është shërbimi."

Se i thashë çka kërkon prej meje, kush mendon se do të jetë detyra ime kryesore në SHIK?

Vetëm t'i ndërrosh emrin e keq që ka ai shërbim, tha, asgjë tjetër.

Të tjerat mendoji vetë.

Unë nuk e di ç'është shërbimi.

Po e them ndershmërisht, domethënë. Dhe kjo linjë vazhdoi, pastaj më vonë. Pra, Fatosi kurrë s'u ngatërrua me problemet e shërbimit, e kryeministrat që erdhën më vonë, Pandeliu, çik më pak, pati ca probleme, se shumë i ri në atë detyrë, edhe

kujtoj se e kapi qiellin, që u caktua kryeministër. Po edhe Ilir Meta që erdhi, mbas tij, ka qenë shumë korrekt. Nuk isha unë në pozitat e Gazidedes. Gazidede kishte Berishën në krye, i cili e konsideronte veten shtet.

-Dhe këtu e shihni çelësin e suksesit, të një institucioni që ju ia ndërruat, përveç formatit, edhe natyrën.

F. Klosi: Jo. Unë e shoh çelësin e ndryshimit midis meje dhe Gazidedes. Ai e kishte një shef tjetër dhe nuk e përballoi dot. Unë kam pasur shefa që s'më kanë rënë në qafë, më kanë lënë të zbatoj ligjin dhe të bëj detyrën. U tregoja unë se kush është detyra shefave të mi, ndërkohë që Gazidedes i ka thënë Berisha se kush ishte detyra.

Çfarë donte Berisha prej tij?

SHIK-u në atë kohë u kthye në një institucion represaljeje ndaj kundërshtarëve politikë, ndërkohë që mua këtë gjë s'ma ka kërkuar kurrkush dhe s'kishte arsye pse unë të bija në atë lojë, që unë ta përdorja një institucion shtetëror që paguhet nga taksapaguesit e Shqipërisë, si një institucion në luftë me opozitën. S'ka asnjë arsye.

-Megjithatë, gjithmonë është thënë, në diskursin publik, se ju e keni luftuar opozitën, se ju e keni përgjuar opozitën?

F. Klosi: Absolutisht s'ka ndodhur asnjëherë, e them kështu. E pse qenë pranuar ndonjëherë këto gjëra. Edhe në atë komisionin që u bë në Parlament m'i kanë thënë të tëra këto që thoni ju dhe kanë thënë jo, keni informacion të gabuar, s'ka ndodhur ndonjëherë. Gjeneri një provë, vetëm një provë.

-Në 1997 pranoni që për shkak të këtyre trazirave ju e keni bërë një përgjim?

F. Klosi: Jo. Në 1998 ka qenë një luftë dita 14 shtator, ka qenë një mobilizim total i të gjitha armëve të shtetit, që shumica prej tyre u rrëzuan dhe të gjitha armëve të opozitës, të cilët hyn brenda kryeministrit, hynë brenda parlamentit, hynë brenda radiotelevizionit dhe, natyrisht, ne duhej të dinim se çka po ndodhë.

-Po flitet për rastin e vrasjes së Azem Hajdarit?

F. Klosi: Në rastin e varrimit, jo të vrasjes. Po, dy ditë pas vrasjes. Në rastin e varrimit të Azem Hajdarit nga ata që kishin dalë për të varrosur Azem Hajdarin, u mor kryeministria, hynë brenda në zyrën e kryeministrit, u mor Parlamenti i Shqipërisë, hynë brenda në zyrën e kryetarit të Parlamentit, zyrat e deputetëve i shkatërruan, bënë çka deshën, hynë në radiotelevizion, shpallën që kishin marrë pushtetin dhe që tani liria fitoi dhe mbas gjysëm ore, pastaj pasoi një deklaratë në radiotelevizion, dhe me bisht në shalë ikën nëpër shtëpi të tyre. Dikush i mori në telefon, çka nesër, si do të silleni, kush jeni ju të mjerë sot, jeni ata që bëtë një

revolucion dhe policia shqiptare u fut nëpër shtëpi, ushtria natyrisht nuk doli, nuk është ushtria për probleme të brendshme, po nesër çka do bëni?! I sqaruan dhe ikën. Këtë e përgjuam ne. Nuk përgjuam për politikë. Ishte luftë atë ditë. Atë ditë ishte luftë.

-Saktë!

F. Klosi: Pra, atë ditë ishte në luftë opozita. Kish hyrë në institucionet kryesore të shtetit. I kish marrë dhe mburrej në televizion, ishte një kryetar i Partisë së Legalitetit, doli dhe tha ashtu, si aleat i Berishës.

-Nuk e kisha për fenomenin, sepse këtu është një akt ndoshta kundërinstitucional që të merrej, aq më tepër kur nuk është dalë në rrugë që të intervenohet në një situatë e tillë?

F. Klosi: Ne e dinim përpara që ata do të iknin. Pse?

Ne pamë shefat që dolën në televizion dhe thanë e morën shtetin. Po ata që luftuan për të hyrë nëpër këto institucione, iu ranë dyqaneve të Tiranës, i thyen edhe vodhën të gjithë dyqanet të Tiranës.

-Dy gjëra që unë nuk i kam dëgjuar nga ju në intervistat, aq sa kam mund t'i përcjellë. E para, nuk e thoni një emër i cili u përgjua dhe diskutoi, mos të themi, iu dha urdhër Berishës që t'i ndalojë ato trazëra nga Shtetet e Bashkuara të Amerikës, një shqiptar amerikan i cili është me rëndësi për ta ditur?

F. Klosi: Pra, ne atë ditë kemi përgjuar telefonin e sekretares së Berishës, për të parë se me kë komunikoj.

-Po nuk e dimë me kë komunikonte, por ishte një emër i cili kishte ndikim.

F. Klosi: Jo, nuk e dimë. Dimë vetëm kaq, që dikush i tha budalla, në anglisht.

-Edhe e dyta, asnjëherë nuk kam dëgjuar të thoni, pavarësisht hetimave rreth vrasjes së Hajdarit, a janë implikuar shërbime të jashtme, konkretisht për Hajdarin? Gjithmonë është vrasje e dhimbshme politike.

F. Klosi: Nuk është politike. Iu dha ngjyrë politike, për ta shfrytëzuar.

-Dhe nuk është politike?

F. Klosi: Tani po më pyet për një gjyq, është bërë gjyq.

Është bërë gjyq dhe nuk është konsideruar. Vendimet e gjyqit nuk e përmbanin fjaën politikë. Ishte një problem midis trojanëve. U përdor nga Berisha si problem politik, duke u trajtuar sikur e kam vrarë unë, se ma kërkonte Fatos Nano e përralla të tilla.

Unë po ia tregoj këto punë, duke qeshur, se janë aq absurde, aq absurde.

-Po, megjithatë, për opinionin është me rëndësi. Ju thoni se dikur pushtetarët e parë të demokracisë kishin lidhje me shërbimet sekrete serbe. Keni fakte, profesor, për këtë?

F. Klosi: Kush thotë kështu?

-Ju, në një intervistë.

F. Klosi: Unë? Absolutisht, asnjëherë.

-Jeni i sigurt?

F. Klosi: I sigurt. Nuk e kam pas opinion ndonjëherë, e jo ta kem thënë, se natyrisht unë nuk e lëshoj gojën para opinionëve të mia. Goja flet ato që unë mendoj ose nga të cilat unë duhet të them ose më lejohet ta them. Nuk e kam pasë kurrë këtë opinion, që udhëheqësit e parë demokratë ka qenë të komanduar nga serbët.

-Jo, jo të komanduar, por keni thënë se kanë pasur raporte.

F. Klosi: Kanë pasur raporte? Nuk e di as e kam dëgju najherë dhe që ta them, nuk e them dot. Para dy muajsh, po të them një rast, gazeta “*Sot*” botoi në faqen e parë një deklaratë, gjoja timen, sikur unë paskëshim thënë që Berisha kishte dopiorol, dhe se ka punuar edhe për sigurinë e shtetit, edhe për shërbimin serb. E mora atë kryedaktorin, e i thashë:

“Ku e kam thënë unë këtë gjë?”

“Po, ne e kemi gjetur nëpër intervista të ndryshme, more.”

Thashë: “Unë bashkëpunoj me këtë gazetë.” E kishit detyrim që, edhe në qoftë se e kishit gjetur, të më thoni: “A e keni thënë më herët këtë punë?”

Edhe do të thosha të vërtetën, tash, që unë s'mund t'i mohoj fjalët që kam thënë, unë se janë të regjistruara. Dhe të del ajo pastaj e të thotë jo more, ku e ke thënë! Këtë s'e kam thënë kurrë. Kjo është shumë e rëndë.

Që ta them unë që isha shef i shërbimit? Unë nuk flas, thjesht, si Fatos Klosi, ish-pedagog i Fakultetit të Shkencave, i mirë ose i keq, s'ka rëndësi, kam punuar pesëdhjetë e dy vjet pedagog edhe e lashë atë para dy vitesh. Kurse unë, në qoftë se flas ndonjë gjë, njerëzit kuptojnë që flas si ish-shefi i shërbimit. Se për të më pyesin, jo për çfarë di unë nga Fakulteti i Shkencave. Dhe unë këtë gjë as e kam parë gjëkund, as e kam dëgjuar gjëkund.

Si fakt real, unë kam dëgjuar shumë për Berishën, çudira shumë të mëdha që është vëlla me këtë e me atë. Ato janë histori që për mua s'janë asgjë për sa kohë. Unë s'i kam dëgjuar nga shërbimi, i kam dëgjuar nga mediet.

Pra, unë nuk e kam bërë këtë gabim, asnjëherë.

- Këtu në Kosovë, kur diskutohet për Gazideden, përfillet se ka mbajtur raporte. A besoni ju që Arkani ka qenë në Shqipëri?

F. Klosi: E kam dëgjuar. Sigurisht, e kam dëgjuar.

Nuk kishte pse të vinte, besoj. Në kufi kam dëgjuar që janë takuar, në kufi me Maqedoninë, në kufi të Shqipërisë me Maqedoninë. Do të thotë në një pozicion që po të kishte ndonjë gjë, do të ishte shpejt.

Nuk besoj.

Pse të vinte në Shqipëri?

Nuk e di.

- Megjithatë, besoni që mund të jenë takuar dhe jashtë Shqipërie, në Maqedoni?

F. Klosi: Po, besoj po. Pse mos ta besoj? Po nuk them që e ka bërë. Si lajm, e dëgjoj dhe e them, e ndoshta ky është besimi, ndoshta s'kam asgjë kundër që jo, s'mund të them kurrë që ka qenë apo s'ka qenë. Unë mund të them ka qenë, në qoftë se e di. Është problem i madh ky në të gjitha llojet e përgjigjeve dhe pyetjeve.

Në qoftë se ti më thua a ka qenë, po ta kemi të sigurt që ka qenë në Shqipëri, them po, ka qenë. Në qoftë se unë s'di asgjë, do të them nuk e di. Pse ai mund të ketë ardhur njëzet herë në Shqipëri dhe unë s'e kam dëgjuar që ka ardhur.

S'e di. S'më ka ardhur një lajm mua. Kështu që s'mund të them se ka qenë. Mund të thosha, i sigurt që ka qenë, në qoftë se e di që ka qenë. Nuk bie unë në këtë gabim, që të them s'ka qenë ose ka qenë.

- Z. Klosi, megjithatë, a jeni i bindur që në kohën kur ishte Gazidede në pushtet, dhe e udhëbiqua këtë institucion, djemtë e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës kishin probleme të mëdha me të?

F. Klosi: Këtu jam i bindur, se ky është fakt. Nuk kanë ardhur nëpërmjet shërbimit në Shqipëri ata, kanë ardhur nëpërmjet Ministrisë së Mbrojtjes, dhe unë kam folur me ministrin e Mbrojtjes së asaj kohë që e njihja, e kisha mikm dhe ata kanë ardhur sipas një marrëveshje që e bëri me qeverinë Bukoshi, për të stërvitur disa djem kosovarë në Shqipëri. U stërvitën për goxha kohë. Ata u mburrën para farefisit të tyre, duke dërguar fotografi e çudira. Gabuan dhe ata vetë, dhe një pjesë e tyre, sapo u fut në Kosovë, u arrestuan.

-Po flet për vitet 1991 apo 1992?

F. Klosi: Për 1993/94.

- Për vitet 1992/93? Ato dy grupet e para që ishin. Domethënë, ju atëherë ishit si pedagog dhe keni qenë i informuar apo jeni informuar më vonë?

F. Klosi: Unë thashë e kam dëgjuar këtë gjë, kur filloi të trajtohet problemi në qeverinë shqiptare, filloi të trajtohet problemi i UÇK-së, që kishin dalë deklaratat e para e ekzistonte një UÇK. dhe unë akoma s'kisha kontakt me UÇK-në. Dëgjova prej ministri të Brendshëm të asaj kohe në Shqipëri, që kish qenë ministër i Mbrojtjes në kohën '92/'93. Ai më tha po, ne kemi stërvitur njerëz, por ata sapo hynë në Kosovë, pjesa më e madhe u arrestuan.

Pra, ai e kishte idenë që mos u besoni atyre njerëzve. Midis tyre kishte shumë agjentë të shërbimeve serbe.

-Meqë jemi këtu, te shërbimet serbe, ju keni ardhë pikërisht në vitin, nëse s'gaboj, në gusht 1997 në krye të këtij institucioni, dhe thuhet që Tirana gëlltonte nga shërbimet e ndryshme sekrete, sidomos ato serbe. A keni pasur ndonjë përballje, kështu, të pazakontë me shërbimin sekret serb, apo gjithmonë keni qenë në luftë konstante, të ftohtë, të heshtur?

F. Klosi: Po kërkon gjëra që janë pronë e shërbimit dhe nuk janë të miat.

-E imja është të të pyes.

F. Klosi: Sigurisht, ti ke të drejtë të pyesësh.

-Të paktën kanë kaluar, pothuajse tri dekada.

F. Klosi: Shumë ka kaluar, por unë s'mund të them, kemi pasur përballje, s'kemi pasur përballje. Ne e kemi pasur si të gjithë shërbimet, një drejtori të kufizimit që merrej me këtë punë, dhe ata punonin përditë dhe përditë kishin informacione. Informacionet e këtyre lloj drejtorive asnjë s'janë të sigurta.

Se kur bëhen të sigurta, ato çojnë në arrestimin e një njeriu. Ngjarje të tilla s'kemi pasur, që të çonin deri në rëndim.

Të gjitha kundërzbulimet e botës punojnë të udhëhequra nga ide, hamendësime dhe punojnë për t'i vërtetuar, si të vërteta ose të pavërteta.

Për të vërteta është më e sigurt. Të pavërteta mbeten gjithë jetën ato. Se në qoftë se ti ke këtë ide, që ai është një shërbyes i shërbimit tuaj, po i bie shkurt se vërtetohet dot, ajo mbetet si ide. Në qoftë se ti ke, qoftë dhe një fakt që e tregon qartë që është, aty mbyllet problemi.

Ne mbyllje problemi s'kemi pasur asnjëherë.

Hipoteza kemi pasur plot dhe kemi harxhu shumë orë pune, shumë debate shumë, duke ndjekur është, s'është.

Jemi lodhur dhe nuk kemi arritur gjë, që të jetë vërtetuar.

Hamendje të tilla kam dëgjuar plot.

Gëlonte me shërbimin serb? Unë, zyrtarisht, s'e them dot këtë gjë. S'e kam thënë asnjëherë dhe s'kam ndërmend ta them se ç'është e vërteta.

- Z. Klosi, cili ka qenë kontakti i parë me përfaqësuesit e UÇK-së dhe cili është kontakti i parë juaji?

F. Klosi: Kanë qenë dy të parë, jo një. Ishte një personazh që unë e njihja nëpërmjet një shoqes sime të klasës, që ishte kushëriri i saj, i cili më kontaktoi si përfaqësues i UÇK-së. Një takim privat. Të dy takimet ka qenë private. Atëherë, nuk shkova si shef i shërbimit. Ata më ftuan si shef i shërbimit. Po unë shkova si një njeri i interesuar.

Në qoftë se do më dukej interesante, pastaj do ta trajtoja si problem shërbimi. Do t'ua lija detyrë të tjerëve të merreshin me atë punë.

Dhe i pari rast kyç, që në fillim u binda që s'kishte asgjë, ishte një person i cili më tregoi që ne po organizojmë, po bëhemi gati, do t'i hapim luftë Serbisë, e që është akoma Jugosllavi, atëherë, se ishte bashkë me Malin e Zi, do të blejmë aeroplanët.

- Nga ky diskurs po kuptoj që ky nuk ka takuar përfaqësues së LPK-së.

F. Klosi: Jo, erdhi si i UÇK-së apo si i LPK-së. I LPK-së, nuk e kam shumë qartë se si m'u prezantua, apo si një njeri që kishte lidhje me të gjitha përgatitjet që po bëheshin për të luftuar në Kosovë kundër regjimit serb.

Dhe unë e kuptova që ky po fliste më shumë në emër të vetes së vet, me të tilla ide.

Ishte utopi. Ishte utopi dhe e falënderova për të gjitha ato që më tha dhe, me thënë të drejtën, nuk e komentova me kënd. Me ata drejtorisë së zbulimit se me problemet jashtë Shqipërisë është Drejtoria e Zbulimit, me atë e trajtova këtë punë.

I thashë: "Kështu, kështu kam takuar, por nuk m'u duk kështu, se ia vlen të vazhdojmë, merruni me të, që të mos e harxhonim kohën kot."

Pastaj, më vonë, po jo shumë më vonë, mbase një muaj më vonë, pata rastin që prapë nëpërmjet një njohësi të përbashkët, të kontaktoj me një nga shefat e vërtetë të UÇK-së, dhe ai takim qe privat në fillim, por nga mënyra se si u trajtua problemi, si biseduam, aq sa më tregoi ai për atë që kishin bërë deri atëherë dhe se çfarë shpresonin të bënin, m'u duk serioze.

M'u duk serioze. Unë i kërkoja që të mbajmë në takim.

Dhe, pastaj, nga i takimit që bëmë, e kuptova që po, ishte. Shumë të madh, sigurisht.

-Sepse, atëherë, vetëm ishin kryer edhe aksione.

F. Klosi: Jo, jo, sigurisht. Ndryshimi qe shumë i madh, se ky m'u duke shumë

me këmbë në tokë, domethënë, një njeri që e quante shumë të vështirë luftën, prandaj edhe kjo ishte arsye që gjërat, atëherë, nuk kishin, përveç takimeve, ideve, planeve, nuk kishin aktivitet të madh.

- *Ishte ky Xhavit Haliti, profesor?*

F. Klosi: Jo, ishte njëri prej tyre, ç'rëndësi ka!
Pse ngulni këmbë? Unë po them, ti më pyet.

- *Ka rëndësi ndonjëherë.*

F. Klosi: Për ty ka rëndësi, po unë them që s'është e nevojshme. E kam thënë shumë herë këtë gjë. Nuk duhet të ngulni këmbë në emra konkretë. Nuk iu bëni as mirë as keq emrave konkretë. Duhet të keni parasysh që Kosova është në një situatë akoma të vështirë. Lufta praktikisht s'ka mbaruar. Edhe kjo që po bëhet sot, është luftë që Serbia më në fund ta pranojë që Kosova është shkëputur prej saj, që Kosova, që nga 2008 është një vend i pavarur, që Kosovën e ka njohur shumica e shteteve që përfaqësohen në OKB-ja.

Pra, është një problem që nuk është mbyllur.

Kështu që, çdo lloj diskutimi, çik më shumë se ato që janë thënë gjer tani, mund të prishë punë.

Mund të përdoret si argument.

-*Megjithatë, insistojmë te konkretizimi i gjërave, kur ke mundësi është fjala, sepse nuk është njëjtë.*

F. Klosi: Kush ka interes se kë kam takuar së pari unë? Pse, ku është interesi? Çka fitojnë ata që e dëgjojnë për herë të parë ose për herë të dytë?

- *Sepse u intereson kush e përfaqësoi Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës dhe kush e lidhi, kush i vuri bazat kryesore politike te Shërbimi Informativ Kombëtar, lidhjet me Shqipërinë shtetërore.*

F. Klosi: Pse? Shiko, po për këtë luftë ka një opinion shumë të kundërt.

-Në ç'kuptim?

F. Klosi: Në atë që quhet Gjykata Speciale te ju, që ka dy vjet që po i mban ata njerëz, të cilët për mua janë heronjtë e luftës, po i mban në burg. Dhe do t'i mbajnë, më vjen keq që e shpallën përpara që procesi mund të zgjasë katër apo pesë vjet, do t'i mbajnë edhe pesë vjet të tjera brenda. Janë ata shefat kryesorë të asaj lufte. Kjo është e njohur tashmë për të gjithë.

-*E qartë.*

F. Klosi: Ka qenë njëri prej tyre, ka qenë president i vendit, ka qenë kryeministër dhe shefi i ekipit në Rambuje.

- Dhe as ata nuk e kanë mohuar, asnjëri prej tyre që ka qenë. Atë e kanë deklaruar dhe ka qenë e tillë.

F. Klosi: Janë tani në gjendje arresti. Pra, kjo duhet të na japë të kuptojmë që lufta nuk ka mbaruar. Edhe një fjalë mund të influencojë atje. Edhe një fjalë. Pra, nuk është aq e thjeshtë. sa këto Kosova. Katër nga shefat kryesorë të asaj lufte, që është ngjarja më e rëndësishme e kombit shqiptar pas çlirimit të vitit 1912. Atëherë, për mua u çlirua vetëm një pjesë e territorit ku jetonte kombi shqiptar, ndërsa tani erdhi çlirimi i Kosovës dhe shpallja e Pavarësisë së Kosovës, që natyrisht nuk u mirëprit nga serbët dhe akoma s'pranohet.

Dhe ata që e bënë të mundur këtë, nuk them që e siguruan, që ata që e realizuan, por ata që e bënë të mundur, ata që e nisën këtë luftë që përfundoi me pavarësinë e Kosovës, sot janë burg. Sa e rëndë është situata. Dhe ne s'bëjmë dot asgjë, as ti as unë.

-Ku gabuam?

F. Klosi: Ku gabuam?

Kjo është e keqja, që s'po e themi dot se ku gabuam. Se ne jemi një vend i vogël, një komb i vogël, që kemi qenë gjithmonë të detyruar dhe nuk kemi pasur, tani pretendojmë që kemi një aleat të madh, nuk kemi pasur aleatë që të na mbështesin, siç e mbështetën Serbinë francezët kur e krijuan Jugosllavinë, siç mbështesin anglezët Greqinë, kur fitoi pavarësinë e vet, ne nuk na mbështeti kurrkush.

Tentoi Austro-Hungaria, e ajo u shkërmoq për vete nga Lufta e Parë Botërore. Ia dimë për nder presidentit amerikan të asaj kohe, në Konferencën e Paqes, në vitin 1919, që Shqipëria mbeti e pavarur, edhe pse e copëtuar.

Ia dimë për nder NATO-s që guxoi dhe bëri një hap jashtëzakonisht të madh, që luftoi më Serbinë, për të ndaluar që Serbia të bënte ligjin në Kosovë. Dhe pastaj Kosova mori një iniciativë të shpallë pavarësinë.

Pra, gjërat nuk është se patën ecur vaj, dhe unë këtë e quaj situatë vërtet shumë të vështirë që ne s'e kemi në dorë, as unë as ti, as shqiptarët, as kosovarët. Është gjoja një Gjykatë Speciale që varet nga Kosova, që është miratuar në Parlamentin e Kosovës dhe ajo po i gjykon njerëzit më të shquar të Kosovës, të paktën të këtyre tridhjetë vjetëve të fundit.

-Si jeni ndier ju si ish-drejtues i një institucioni të rëndësishëm, që e keni vëzhguar madje edhe nga afër luftën e Kosovës, me rastin e asaj që ka qenë baza, pothuajse, te akuza e Dik Martit - për Shtëpinë e Verdhë?

F. Klosi: Ajo ka qenë një gënjeshtër e madhe, shumë e madhe, dhe më vjen mirë që ajo ka rënë. Nuk hyn më në akuzat që u bëhen këtyre njerëzve, dhe unë mund ta them, sa di unë, nuk di ndonjë gjë konkret, por një analizë që ua kam bërë gjitha fakteve që dëgjoj.

Është nisur me akuza shumë të rënda Gjykata Speciale dhe ka përfunduar në akuzën e fundit që pse s'i ndaloj ata njerëz që bënë krime, meqë ishin pjesë e UÇK-së dhe persona të veçantë, lart e poshtë edhe që kinse kanë bërë krime. Përgjegjësia kinse ndaj këtyre që paskan qenë në krye, e që e dinin ose duhej ta dinin, kështu është e formuluar, dhe t'i kishin ndaluar para se të ndodhnin këto ngjarje. Këtu ka përfunduar akuza.

Jo për Dik Martin, që ajo është e një çmenduri të cilën kurrkush s'e pranoi që në fillim, por u përdor, u përdor.

-Ai e kishte reputacion, pati ndikim, deputet në Parlamentin Evropian.

F. Klosi: Ajo u përdor fort nga ata që e paguan, them unë. Po e bie shkurt tani. Nuk e di është paguar vërtet apo jo, por është bërë si modë tani, që të gjitha i quajnë të paguara.

Pra, ajo u përdor, u përdor fort dhe ja ku jemi. Tani janë tërhequr nga kjo akuzë, meqenëse edhe prokurorët e Gjykatës Speciale e kanë parë që ajo ishte një gjë praktikisht e pamundur. Pse? Ka ndodhur brenda territorit shqiptar dhe unë e kam deklaruar zyrtarisht shumë herë që, nga ato që ne dinim dhe duke e quajtur paktën territorin shqiptar se e njihnim, se në ato periudha të luftës në Kosovë ne ishim të gjithë në terren, jo inspektorët e rretheve që kisha unë, por edhe unë vetë isha vazhdimisht në terren dhe do ishte rastësi shumë e madhe që ne na të na kishte shpëtuar ajo, sikur të ishte e vërtetë.

Ky është argumenti im. Nuk mund të thuash s'ka qenë.

S'mund të thuash s'ka qenë, por më duket e pamundur që ne na ka shpëtuar ajo dhe kemi ngulur këmbë që, na tregoni kush janë faktet, që të diskutojmë të paktën.

Kështu që janë shumë akuza që patën rënë, por ata janë brenda.

-Megjithatë, për natyrën e emisionit dhe formatin çfarë e kemi, në atë retrospektivë prapë do të kthehem te viti '97/'98, kur Ushtria Çlirimtare e Kosovës vetëm kishte kryer aksione dhe pastaj po mobilizohet. Ju, me sa merret vesh edhe nga intervistat tjera, diskutoni me disa përfaqësues të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, në të njëjtën kohë a kishit kontakt ju, meqë e kishte Kosova institucione paralele, që e kishte një përfaqësi, një zyrë përfaqësuese në Tiranë?

F. Klosi: Sigurisht që kishim. Ata na krijojnë probleme, se ata dilnin me uniforma të UÇK-së nëpër Tiranë.

- Nuk e mendoj që ata të zyrave të Tiranës, të përfaqësisë, të kenë dalë me uniforma, apo njerëzit e tyre?

F. Klosi: Njerëzit e tyre, pra ata.

-E ke fjalën për njerëzit e FARK-u?

F. Klosi: FARK-ut, të FARK-ut, po. Të veshur me uniformat e UÇK-së shëtisnin nëpër Tiranë dhe ata mburreshin me ato uniforma. Se FARK-u ishte një emër që ishte miratuar, mbase në Qeverinë e Kosovës, të Bukoshit, por nuk ka përbërë asgjë për ne. Ata kishin shumë para nëpër duar, kishin marrë me qira, nuk e di tamam se si ishte ky problemi, disa baza i kishin, aty ku ka qenë vendi ku stërviteshin studentët, ishte këtu në Mamurras, domethënë, disa vende që kishin krijuar baza, ku gjoja stërviteshin. Ata ishin vetëm oficerë, nuk ishin ushtarë, ishin oficerë të Jugosllavisë, të cilët ishin tërhequr nga Ushtria e Jugosllave, natyrisht, e quheshin pjesëtarë të FARK-ut.

Ata na bezdisnin një çik, se ne nuk donim që me uniforma të UÇK-së të shëtisnin nëpër Tiranë, sepse ishte një kohë kur akoma UÇK-ja konsiderohej nga e gjithë bota si terroriste, jo kështu, jo ashtu.

Dhe disa herë, pastaj, kur filloi lufta e vërtetë, iu kërkuam atyre që të shkonin në luftë. Doni t'iu ndihmojmë për t'ju transportuar, për t'ju dhënë ndihmë? I kemi njohur ata.

Kemi biseduar me ta. Dhe ja dhe sot, ja dhe nesër, se po presim këtë, po presim atë dhe asnjëherë s'u morëm vesh që ata të fillonin luftën në Kosovë.

- Megjithatë, këta ka qenë të sponsorizuar, të themi, nga Qeveria Bukoshi. Në kohën kur ju keni ardhur në krye të institucionit, pra të Shërbimit Informativ, thuhet se në zyrë ju keni gjetur kasafortë me para nga Qeveria e Bukoshit, që i ka sponsorizuar diçka brenda. Si e shpjegon këtë raportin midis Bukoshit dhe Gazidedes apo SHIK-ut në Shqipëri?

F. Klosi: Po, mbase, kishin një marrëveshje të përbashkët që do të ndihmonin luftën, do të përpiqeshin. Nuk e di.

Unë nuk kam gjetur dokumente ku shpjegohet.

Unë kam gjetur dokumente ku thuhet: "Nga ndihma 600 mijë marka gjermane që Qeveria Bukoshi i kishte dhënë SHIK-ut, kaq janë shpenzuar, të tjerat ja ku i ke."

- A shkrubej, a saktësobej se për çfarë janë shpenzuar?

F. Klosi: Po, ishin dokumente të rregullta, këtë e kam thënë dhe e them akoma. Fatura të rregullta, që ishte blerë kjo, ishte blerë një makinë, ishte bërë një shërbim në Itali, të gjitha biletat e avionit, gjërat që ishin shpenzuar, çik më pak se gjysma e kësaj pjese.

-Ishin shpenzuar për armë?

F. Klosi: Jo, jo, jo. Armët SHIK-u i kishte të vetat, se kallashnikovë sa të duash kishte Shqipëria. S'kanë pasur institucionet shtetërore në Shqipëri, nuk kanë pasur armatim të kalibrave të tjerë, o të prodhimeve tjera.

Në Shqipëri, fatkeqësisht s'duhet të jetë shumë, policia ka.

Kallashnikovë kishte atëherë, po dhe tani ka ndërruar, ka filluar t'i ndërrojë, t'i specializojë armët policisë.

Ushtria, Shërbimi Informativ, se ishte i armatosur, të gjithë kishin kallashnikovë. Çfarë do të blinim? Kishte pa fund kallashnikovë. Kështu që nuk janë blerë armë me ato para.

Ato kanë qenë ndihmë për shërbimin.

-A keni bashkëpunuar ju ndonjëherë me Bukoshin, pasi erdhët ju, ose ai me ju, ka kërkuar bashkëpunim?

F. Klosi: Jo, jo, unë s'kam pasë probleme, po me ata njerëzit e tij, po. Jam takuar, se ishin në Tiranë ata dhe unë natyrisht kisha interes të dimë se çfarë bëjnë, pse rrinë akoma, do të ikin, kur do ikin, si, qysh, pse kanë ardhur?!

-Në këtë kohë, po flasim në 1997-ën dhe më herët, domethënë, jemi para ardhjes suaj në krye të këtij institucioni. Ta shohim prej perspektivës së sotme, profesor, ndodhin dy raste, pothuajse, jo të mira për të cilat, pastaj, nëse ke pasë mundësi të shihni ose të shkrubet ose të mbetet e shkruar diçka në zyrë të Gazidedes, si Rasti i Remzi Hoxhës? Ke parë diçka të shkruar apo ndonjë gjurmë? Si e sheh nga sot?

F. Klosi: Asgjë të shkruar.

-Si i shihni nga sot, sepse janë dy raste që lidhen me një, ose të paktën spekulohet me një arsye, kinse janë këta dy persona të cilët kanë pasë të dhëna?

F. Klosi: Kush është tjetri?

-Remziu është një, dy është një muaj para se me ardhë ju në pozitë, në korrik të '97-ës, është gazetari Ali Ukaj, i cili cilësohej deri atëherë zëdhënës i UÇK-së dhe spekulimet ose opinionet çojnë te ajo se të dy kanë pasë informacione dhe të dhëna, për shkak të raporteve të shërbimit informativ dhe të qeverisë shqiptare me shërbimet sekrete serbe, ose i kanë ditë disa fshehtësi dhe kanë ra viktimë e tyre. Si i shihni këto dy raste, profesor, prej kësaj pozite?

F. Klosi: Për njërin rast, për Remziun jemi marrë me të, meqenëse pak ditë pasi që unë u emërova shef i shërbimit, më vijnë familjarët e tij dhe ma tregojnë rastin. Nuk gjetëm absolutisht asnjë dokument, se natyrisht Remziu iu mbeti në dorë punonjësve të shërbimit informativ, se ata bënë gjithçka që mundën për ta eliminuar çdo lloj dokumentacioni që lidhej me të, e kishin vrarë. Kështu që s'kishin si t'i linin ata, ishte absurde të linin një gjë. Për rastin tjetër, jo. Nuk kam gjetur gjë dhe nuk jam marrë me të, por me Remziun u morëm

seriozisht.

Ne u lidhëm shpejt me prokurorinë e vendit, që dhe aty kishte një kryeprokuror të ri që kish ardhur në '97-tën dhe vendosëm të bëjmë një aksion të përbashkët për të ndihmuar sqarimin e këtij rasti. Dhe shkuam deri në fund, por jo nëpërmjet dokumenteve, shkuam nëpërmjet bisedave me punonjës të shërbimit që kishin dijeni për atë punë, që e kishin parë Ramziun nëpër dhomat e SHIKut, që e kishin parë pastaj, ku ishte transportuar, dhe arritëm deri në një pikë, që kishte shikuar në afërsi të Lezhës, dhe aty kish përfunduar.

Dhe pastaj asnjëri s'dinte gjë më shumë.

U mor prokuroria, u përpoqëm ta thellojmë, gjetëm njerëzit që ishin të implikuar me këtë punë. Konstatuam që shumica kishin ikur në Angli me pasaporta diplomatike, që ua kish dhënë presidenti i vendit, në atë kohë Sali Berisha, për t'i larguar nga Shqipëria si njerëz që dinin diçka në vrasjen e Remziut.

Ky ka qenë.

Problemi ngeli në dorë të prokurorisë, nuk është SHIK-u.

SHIK-u bëri ç'mundi, meqenëse ngjarja kishte ndodhur në zyrat e SHIK-ut. Por, të vetmet fakte që arritëm, ishin deponimet e njerëzve, punonjësve që nuk ishin të lidhur me çështjen. Ata që ishin të lidhur me çështjen kishin ikur, por që rastësisht e kishin parë Remziun në Tiranë, e kishin parë në zyrat e SHIK-ut, e kishin parë në Lezhë.

Ky ka qenë e gjitha dhe problemi ngeci këtu.

Pastajm u zbuluan të tjera gjëra, u hap një proces gjyqësor, u dënuan dy njerëz, dy me duket janë brenda, njëri që ishte kryesor, e që ka qenë drejtor i Tiranës i SHIK-ut në atë kohë, që kishte përgjegjësi. Ai iku dhe, qeverisja angleze, atëherë kur u shpall si fajtor dhe u kërkua nga Anglia që të sillej këtu, nuk e di çka bëri me punët e tija dhe ajo ndodhi.

- Por, rastësisht ju ka rënë për të dëgjuar brenda zyrës së SHIK-ut për rastin Ali Ukaj, meqë ka pasur edhe një përplasje mes dy ish-presidentëve, të Kosovës dhe të Shqipërisë, për këtë çështje?

F. Klosi: Jo, jo, jo. Për atë nuk di gjë.

-Nuk keni dëgjuar të paktën?

F. Klosi: Jo, kam dëgjuar, por sigurisht që unë kam dëgjuar siç dëgjon çdo qytetar, lajmet që vijnë nga mediat. Nuk është marrë shërbimi informativ me këtë problem.

- Absolutisht?

F. Klosi: Absolutisht. Me problemin e Remziut e di se jam marrë edhe vetë, kam caktuar njerëz, ngrita një grup pune që do të bashkëpunonte me Prokurorinë dhe

erdhën më raportuan në fund dhe deri këtu shkuam. Dinim emrat e njerëzve që ishin marrë me problemin e Remziut, dinim që ku ishte parë deri në pamjen e fundit të tij dhe konstatuam që detyra jonë deri këtu shkonte. Pastaj, Prokuroria u mor, u hap një proces gjyqësor, u dënuan dy prej njerëzve, po më të parëndësishëm. Ata të shkretët që u ngelën dorë mbase, nuk e di se si, por problemi gjithmonë mbeti i pazgjidhur, sidomos rreth asaj se ku e ka varrin. Ku është varrosur?

Njerëzit e familjes i kërkonin të paktën eshtrat e tij, për ta varrosur, të paktën në mënyrë të arsyeshme.

-Isb-shefi i shërbimit, Bashkim Gazidede, a do të kishte mundësi të jepte më shumë informata dhe përgjegjësi?

F. Klosi: Sigurisht, sigurisht. Erdhi Gazidede në Shqipëri.

U bë i rëndësishëm prapë në Qeverinë Berisha. Dhe kurrkush nuk e pyeti.

-Po në rastin kur ju keni qenë shef i shërbimit, në rastin e vrasjes së kolonel Ahmet Krasniqit. Çfarë ndodhi? Kush kishte interes ta vriste?

F. Klosi: Sepse shumë ju kanë akuzuar juve, po të paktën si shef i shërbimit diçka mund të kesh më tepër informacion.

Shtrohet pyetja prej njerëzve të cilët e njohin këtë fushë, sepse ju deklaroni diku në një emision: “Jam ndër të parët që jam kontaktuar pas vrasjes së tij nga policia dhe prokuroria.”

F. Klosi: Kurrë nuk e kam thënë, kurrë, jam nga të parët.

- “Jam në mesin e të parëve” dhe po, e kam dëgjuar në intervista, profesor.

F. Klosi: Unë do të them çka kam thënë unë.

-Po, saktësisht.

F. Klosi: Nuk është e rëndësishme nga të parët apo jo

Por nuk besoj se e kam thënë kështu. Natyrisht, unë nuk jam kontaktuar, është kontaktuar shërbimi. Sepse ai ishte qiraxhi të një punonjës i shërbimit. Një punonjës i shërbimit tonë ishte pronari i shtëpisë ku banonte ai. Ore kush mund të dijë si, qysh e si ka ndodhur, erdhën dhe me pyetën në shërbim. Ndërkohë që unë vetë e dija që do të më kërkonin llogari për këtë punë, dhe u interesova se si ka ndodhur, qysh e tek. Dhe i kam pyetur edhe këta të UÇK-së, ore e dini që ju, pse? Për ne ai ishte një, po themi qiraxhi, një njeri që s'përfaqësonte asgjë, praktikisht. Qeveria Bukoshi për ne nuk ekzistonte. Për ne

po bëhej luftë në Kosovë dhe Qeveria Bukoshi nuk ishte pjesë e asaj lufte. Nuk ishte. Kishte dhënë ca para.

Me sa di unë, nuk është se ajo ushtri ishte në luftë fare, përveç që shfrytëzonin uniformat e UÇK-së, për t'u mburrur në Tiranë. Dhe në këtë pikëpamje për mua nuk ishte ndonjë ngjarje shumë e rëndësishme.

Më vonë, tani vonë fare, kam marrë vesh që ai akoma s'ishte emëruar, priste emërimin si Ministër i Mbrojtjes i Qeverisë Bukoshi, fare pa kuptim, sepse po bëhej luftë vërtet atje në Kosovë.

- Domethënë, ai s'ka qenë Ministër i Mbrojtjes i emëruar nga Bukoshi? S'ka pasur ndonjë vendim?

F. Klosi: Jo, kështu e kam dëgjuar, nga njerëz që e dinin, dhe në media e kam lexuar. Në qoftë se na kanë gënjer, pastaj nuk çuditem që do të kenë gënjer, por jo mua, të gjithë lexuesit. Por e di që ai akoma s'ishte emëruar. Po dhe sikur të ishte emëruar, unë nuk kisha marrëdhënie me qeverinë Bukoshi, as qeveria shqiptare s'kishte marrëdhënie.

E dinim kush ishin, çka kishin bërë, por në atë periudhë të luftës ata nuk ishin personazhe të rëndësishme.

Ai që ishte ministër më i rëndësishmi nga të gjithë, përveç Bukoshit që ishte një mjek i mirë në Gjermani, ishte edhe një Ministër i Financave që më vonë përfundoi kryeministër i Kosovës, që mbante financat, paratë e Trepërqindëshit të famshëm, dhe quhej personazhi më i rëndësishëm. Se ajo qeveri kishte para. Kishte goxha para, që mund të ndihmonin në luftë dhe e di që janë bërë shumë debate nëse duheshin shfrytëzuar për luftën, por për UÇK-në, jo për FARK-un, se FARK-u rrinte në Tiranë, nëpër shtëpi komode, shumë komode. Ky ka qenë opinionimi im, të paktën flas po edhe i qeverisë njëloj. Nuk është se kishin marrëdhënie me qeverinë Bukoshi, nuk është se ne u shqetësuam se ishte ministri i Mbrojtjes i Qeverisë Bukoshi. E quajtën problem që natyrisht duhej zgjidhur si çdo vrasje që ndodhë dhe nuk arritën dot.

Ne si shërbim, u mor prokuroria me atë punë, po ajo e mbylli shpejt, se s'kishe ku të mbështetëj, ku të kapej. Ishte një ngjarje që ishte fare e papritur. Në qoftë për shërbimin, ata nuk i prishnin punë kurrkujtë. Kishin kaq kohë që rrinin në Tiranë, njiheshin nga ne, kisha kontaktuar edhe me të vetë, për t'i thënë ore ça' do të bëni, por jo për një gjë tjetër, ça do të bëni, se nuk shkon kjo, të rrish në Tiranë, atje bëhet luftë, e ju rrini këtu!

Të rrini në Tiranë, dhe përgatiteni për luftë? Lufta atje po mbaron, ju po përgatiteni për luftë.

Pra, ky ka qenë problemi. Jo se s'e kemi konsideruar si problem të rëndësishëm për çdo njeri, një vrasje në Tiranë, po në atë rast sigurisht ishte dikush, pavarësisht se si e mbante veten, ishte dikush dhe na ndodhi.

Nuk është mirë për shtetin shqiptar.

Shërbimi informativ, natyrisht si gjithë institucionet e tjera të sigurisë, ka detyrat e veta me ndonjë rast, kur e ka pasur objekt të punës. Por, në këtë rast s'e kishim pasur ndonjë objekt.

Ne e kishim të njohur dhe e takonim sa herë donim.

Banonte në shtëpi të një punonjësi të SHIK-ut, banonte me qira.

-Dhe atij tri ditë më parë i është bastisur shtëpia për armë, thuhet, nga policia.

F. Klosi: Nuk e di. Nuk e di. Mundet. Edhe këtë e kam dëgjuar, porse ndodhë që po është e vërtetë, s'është e vërtetë. Ai punonjësi m'u ankua.

Tha: "Na kanë bastisur."

Thashë: "Kush?"

- Po erdhën njerëzit e shtetit.

Edhe prandaj ishte mërzhitur ai.

Jo, ai e kishte me veten. "Mos kanë ardhë për mua, se më quajnë mua bashkëpunëtor të tyre. Unë e kam marrë në shtëpi me qira. Kaq", thoshte ai.

-Më intereson, z. Klosi, raporti Rugova-Bukoshi dhe Berisha. Duket që jo përherë raportet ishin të mira?

F. Klosi: Është shumë larg për mua këtu. Ti di më shumë se unë për këtë punë.

-Po ju keni qenë në Tiranë dhe duket që raportet mes Rugovës dhe Berishës dukur ftohen paksa, duket që nga Tirana ka ndikuar Bukoshi, të paktën thuhet kështu.

F. Klosi: Mundet, por s'ka qenë objekt, punë jona, absolutisht. Ne e dinim kush ishte Rugova, e respektonim si një njeri që ish përpjekur me mënyrën e tij, për të ndihmuar për njëfarë autonomie të Kosovës.

-Ju s'e keni takuar Rugovën ndonjëherë?

F. Klosi: Jo, as Rugovën, as Bukoshin. Asnjëherë. Me çfarë titulli ta takoja, shefi i shërbimit, pse? Ata nuk ishin njerëz të zakonshëm, mund t'u kërkoja ndonjë informacion?

-Të kthehemi te roli politik, po themi, sepse ju keni pasur edhe një rol politik.

Fatos Klosi: Jo, jo, nuk kam pasur.

-Në rastin e sensibilizimit, mbrojtjes, interesat e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës përballë diplomacisë?

F. Klosi: S'është politikë të marrësh informacione dhe t'i përcjellësh për të mirën e atyre, për të diskutuar me shërbime që s'janë terroriste, që janë njerëz që janë ngritur për të luftuar për pavarësinë e vendit të tyre, i cili, gabimisht, në mbarimin

e Luftës së Parë Botërore iu la Jugosllavisë. Nuk quhet, për opinionin tim, për gjëra të tilla nuk quhet terrorist.

Dhe këtë opinion, me thënë drejtën, edhe njerëz brenda shërbimit amerikan, shumë të rëndësishëm madje, e ndanin njëllë me neve. Ata kishin këtë opinion. Dhe Amerika, kështu, edhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës e kanë fituar pavarësinë me revolucion kundër anglezëve, dhe kanë luftuar kundër atyre për një kohë shumë të gjatë, derisa e fituan pavarësinë. Pra, ne jemi me të gjithë ata popuj që e ndiejnë veten të shtypur dhe ngrihen kundëra pushtuesit. E hapët fare dhe e deklaruar.

Tani këta njerëz që janë ngritur në Kosovë, janë të tillë, janë terroristë që shpresojnë të fitojnë pikë të njihen të pranohen si terroristë, duke bërë akte terroriste, apo janë njerëz që po përpiqen të organizojnë një luftë për të luftuar pushtuesin e vendit?

E ndiejmë që erdhi rasti ynë, t'u thoshim të gjithë atyre që na besonin, nuk e di na kanë besuar qindpërqind apo jo, t'u thoshim: Jo, këta janë njerëz shumë seriozë, janë njerëz që janë ngritur, meqenëse situata është bërë e padurueshme, meqenëse Millosheviqi është një udhëheqës që mendon se mund ta sundojë Kosovën, duke i përzënë kosovarët ose duke bërë masa represive, siç ishte Reçaku, që pastaj e ngriti në këmbë të gjithë Perëndimi. Por, atë e tha një ambasador amerikan, që besohej më shumë se ne sigurisht, sepse neve na quanin palë.

-Ka disa ditë të mira dhe të këqija të djemve të UÇK-së në Tiranë. Konkretisht, cilat janë ditët më të këqija, duke qenë ju në krye të Shërbimit Informativ? Cilat janë ditët të këqija të djemve të UÇK-së në Tiranë, në kohën kur ishit ju apo në kohën kur ishte Gazidede?

F. Klosi: Nuk e di. Tash, për Gazideden mos më pyet.

-Po, sepse ka pasë djem të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës të burgosur në Tiranë.

F. Klosi: Ato ka qenë evenimente që tentonin të jepnin një opinion për ose nuk është për të arrestuar tre, katër vetë ose dhjetë vetë. Problemi është që nëpërmjet arrestimit të tyre iu tregon që shiko nuk duhet të vini këtu, s'duhet të na bezdisni, sepse ka një opinion ndërkombëtar që sistemi i kufijve në Evropë është caktuar me kohën, e nuk ndryshon, kështu që çdo luftë që pretendon për shkëputjen e Kosovës nga Serbia, është në kundërshtim me ligjet, dhe kështu ishte vërtet. Do të themi të vërtetën, u thyen të gjitha ligjet, të gjitha marrëveshjet e Helsinkit u thyen me Kosovën.

Pra, çfarë është bërë me Gazideden s'e di. Ditë të vështira në kohën që kam qenë unë, kanë qenë ditët kur arrinin të plagosur nga lufta. Atyre duhej saju shpejt e shpejt një pasaportë për t'i nisë në Evropë, sepse nuk ishte e mundur në Shqipëri, ishin plagosur dhe rëndë dhe janë shumë prej tyre. Këto i kemi quajtur ditë të vështira. Jo se i takonte shërbimit kjo punë, por duke qenë institucion shtetëror

dhe asnjë institucion tjetër nuk e quante detyrimin të tij për t'u interesuar. Interesoheshim që mjekët t'i lëshonin ato anamnezat që quhet që të bëhej pasaporta, shpejt e shpejt kinse janë të dorës së dytë, që s'kanë lidhje me luftën direkt.

-Ju duket jeni modest në rrëfimin tuaj.

F. Klosi: S'është punë modestie. Këto ka qenë ditë të vështira. Kemi pasur të vështira ndonjëherë, por s'është problem i emisionit, kjo tashi. Njerëz brenda UÇK-së nuk merreshin vesh me njëri-tjetrin, ndërsa kishin opinione të ndryshme me njëri-tjetrin, ndonjëherë na duhej.

-Megjithatë, kanë ekzistuar mosmarrëveshjet brenda UÇK-së dhe brenda forcave të ndryshme politike. Po më intereson, ju, si e krijonit një balancë? E para, kishit një qeveri tuajën që duhej t'i jepte një përgjegjësi, domethënë, për të gjitha veprimet tuaja në raport me UÇK-së. Pastaj, përveç këtyre, kishit në Tiranë edhe njerëz dhe përfaqësues të bashkësisë ndërkombëtare, të cilët ju vëzhgonin me përpikëri. Dhe si mund ta ruanit këtë balancë, për të mos e prishur aktivitetin tuaj ose, më saktë, që ta përkrabin vendimin tuaj?

F. Klosi: jemi përpjekur apo se si mund t'i ruajmë tash.

Sikur një institucion i madh, ishte në atë kohë shumë i madh, se tani jemi zvogëluar, por ishte një institucion i madh. Kishte njerëz për t'i ndarë edhe për këtë punë edhe për atë punë, edhe për atë punë. Nuk ishte një institucion aq i vogël, dhe u përpoqëm e ia dolëm. Nuk është thënë ndonjëherë konkretisht. Llafe përgjithësisht janë thënë shumë, që shteti shqiptar po ndihmon, ka vënë në lëvizje këtë, por një gjë konkrete asnjëherë s'ka dalë.

Unë e quaj meritë këtë punë, se lufta nuk zgjati pak. Të paktën dy vjet ka qenë luftë e vërtetë. Kështu që akuza konkrete nuk kemi pasur. Nga pala tjetër, që ishin serbët, ata gjithmonë kanë pretenduar që Shqipëria po ndihmon e po bënë, por asnjëherë s'kanë thënë saktë se si po ndihmon. Ja ky rast, janë bërë këto filmime, janë bërë ato filmime. Kështu që them se ia kemi dalë Merita kryesore është e njerëzve të UÇK-së, sepse ishin shumë të organizuar, më beso. Kanë qenë vërtet shumë të organizuar. Thashë, unë bile, thashë, ishin dhe para nesh, se aktivitetin e kishin filluar para se të shkoja unë në shërbim. Kishin lidhjet e tyre në Zvicër, sigurisht në Austri, kishin në Slloveni, kishin më vonë edhe në Kroaci.

-Ata që kanë qenë përfaqësues të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, që kanë qenë në mesin e tyre, kanë qenë, po ashtu, edhe në studio. Ata deklarojnë se lidhjet, mbase të para, me shërbimet informative ose me shërbimet sekrete, amerikane, inteligjente, si të duash t'i quajmë, i kanë bërë konkretisht me ndërmjetësimin tuaj personalisht, qoftë edhe si njeri, qoftë edhe si përfaqësues i institucionit.

F. Klosi: E dikëni ju atëherë. Unë them jo.

-Ju thoni jo.

F. Klosi: Jo. Ne veç kemi kontribuar. Unë ta thashë.

-Atëherë, nëse ju s'keni qenë?

F. Klosi: Jo, jo s'kemi qenë, jo. Unë të thashë që ne kemi kontribuar. Pse? Ishte interesi i partnerëve tanë që të dinin se çka po ndodhë në Kosovë. Ata duhet t'i sqaronin qeveritë e tyre, qeveritarët se çka po ndodhë realisht. Këta njerëz në Kosovë që janë deklaruar edhe terroristë nga Departamenti i Shtetit, por jo nga institucione dokudo, janë vërtetë terroristë, apo jo? Dhe natyrisht ne e kemi bërë punën tonë.

-Megjithatë, Departamenti i Shtetit kishte shërbime të veta në terren, në Shqipëri.

F. Klosi: Departamenti i Shtetit e ka ambasadën në Shqipëri, nuk ka të tjerë njerëz. Kanë shërbime informative. Ata, pastaj, Ushtria Amerikane, ka shërbime informative. CIA është shërbimi informativ i jashtëm i Shteteve të Bashkuara. Kanë plot shërbime.

Departamenti ka një ambasadë të tërë dhe ambasada nuk ishte e vogël në Tiranë, ishte goxha e madhe.

Pra, thashë se ne e kishim këtë emër, në mes të shërbimeve. *Balerinë e parë* për atë periudhë dhe jo me shaka, me të vërtetë mua më këshillonin dhe shfrytëzonin në këtë rast. Nuk do t'u vijë rast tjetër që të jeni kaq të rëndësishëm në bashkësinë e shërbimeve.

Pse? Tani kanë nevojë për ju. Dhe, natyrisht, ju mund ta shfrytëzoni këtë gjë për të mirën tuaj si shërbim, si shtet i Shqipërisë, por edhe për të mirën e Kosovës.

-Duke qenë e kuptuar që ishin të parët që, ose të themi, në vallën e parë për të cilën jepnit informacione, më zor ishte me shërbimet inteligjente amerikane apo evropiane?

F. Klosi: Të gjithë ishin të interesuar. Shiko, shërbimet gjithmonë janë para politikës. Me situatën në Kosovë, ideja e kontributit të NATO-s në Kosovë nuk ishte aq e re. Ngjarjet e Reçakut, që e kujtuam para ca ditësh, ishin prova më e sigurt që iu dha të drejtë për planet që kishim bërë. Por shërbimet natyrisht ecin para politikës, sepse trajtojnë të gjitha zgjidhjet e mundshme të një situatë dhe të gjitha shërbimet ishin me kohë të interesuara se çfarë po ndodhte në Kosovë, se kishin një ide që mund të ishin pjesëmarrës në atë luftë, siç ndodhi vërtet me të gjitha aviacionet e vendove të NATO-s, që kontribuon me bombardime mbi Serbinë, e cila pastaj u dorëzua Serbia dhe ishte një periudhë që për shkak të kohës së keqe në atë periudhë, bombardimet nuk po bënë efekte të parashikuara dhe u mendua deri në futjen e trupave në konflikt me ushtrinë serbe. Dhe,

natyrisht, futja e trupave kërkon studime shumë forta, përpara se ta bësh, ka rrugë, s'ka rrugë, mbajnë ura, s'mbajnë ura, se janë bërë të tëra këto.

- Cili ishte roli i Shërbimit Informativ Kombëtar këtu?

F. Klosi: Më i madhi i mundshëm brenda territorit të Shqipërisë, dhe kur bëheshin këto gjëra, natyrisht, lufta ishte në një fazë të avancuar. Nuk e mohoj dot më pastaj unë. Problemi është që s'ishim vetëm ne, ishin shteti shqiptar, pastaj të gjithë institucionet e shtetit shqiptar që po kontribuonin. Kërkonte ndihmë NATO-ja.

NATO-ja donte të bënte një operacion në Kosovë. Dhe natyrisht do bëhej nëpërmjet territorit të Shqipërisë. Pra, ishte implikuar i gjithë shteti shqiptar, s'ishte më vetëm shërbimi. Ishte Ushtria Shqiptare, ishte Policia Shqiptare, ishte Ministria e Ndërtimit që i dinte urat saktë se si ishin projektuar, si s'ishin projektuar. Do vijnë armatime të rënda, do bëhej luftë tokësore dhe ato vende nuk e nisin luftën si Putini. Ata i llogarisin të tërat, dhe po që se del llogaria që fitohet, futen në luftë. Po s'doli llogaria që në fillim, s'futen ata. Ishte në presë të brisikut që, në qoftë se do të vazhdonte edhe pak koha e keqe, që të mos lejonte bombardimet të ishin aq efektive, mbase do të futeshin me trupa tokësore.

Por, kjo është fazë tjetër. Atëherë kur ishte marrë vendimi dhe Beogradi ishte bombarduar, andaj nuk kthehej më mbrapsht ajo luftë.

-A mendoni dhe a e keni ditur që do të merret një vendim të tillë paraprakisht, meqë ju keni qenë edhe pjesë në njëfarë mënyrë, dhe është edhe kontributi juaj në Rambuje? Paraprakisht iu kërkuua Millosheviqit të tërhiqej. Por, a kishte një vendim ose një bindje të plotë në këto struktura të shërbimeve me të cilat ju komunikoni, që do të ketë një sulm mbi forcat serbe në Kosovë dhe në Beograd?

F. Klosi: Në Beograd u bë fakt. Filluan bombardimet. U prishën urat.

-Por, po të tërhiqej Millosheviqi, ashtu siç kërkohet një natë më parë?

F. Klosi: Do ishte ndaluar sulmi dhe Kosova nuk do të ishte çliruar, ndryshe nga ç'kish qenë para se të fillonte gjithë kjo gjurulldi. Nuk do ishte kjo që është sot. Kaq e thjeshtë është. Pra, të gjitha operacionet e tilla janë operacione që kërkojnë vlerësime vërtet të sigurta. Cili do të jetë rezultati? Sa do të na kushtojë? Si do t'ia bëjmë?

Kush do të marrë pjesë? Kush do jenë aeroportet nga do të nisemi? Cili është kontributi i flotës amerikane në Aeroplan Bay?

Është një histori e tërë, të hapësh një luftë. Jugosllavia, s'ishte një vend i kollajshëm, more! Ti e di që i vetmi aeroplan nga ata të padukshmit, që është rrëzuar në botë, është rrëzua nga jugosllavët, në Jugosllavi.

As këtë s'e kishin menduar ndonjëherë. Dhe e bënë ata.

Pse? Se nuk ishin fare kështu ushtri koti. Ishte një ushtri që ishte stërvitur dhe ishte shpenzuar për të. Kështu që jam i sigurt që llogaritjet kanë qenë afatgjata dhe shumë serioze, shumë serioze.

Llogaritjet e vërteta, jo llogaritjet kështu, hajde ta provojmë edhe të dali ku të dali. Kështu që bombardimet ishin përgatitur me kohë. Pse? Se u pa që Milosheviqit edhe deri në natën e fund, ia thanë troç: Ore, nesër fillojnë bombardimet!

-Kur e konsideroni një kthesë ku Ushtria Çlirimtare e Kosovës, natyrishtme kontributin dhe përpjekjen tuaj, pra edhe me ndihmën tuaj, u bë partner me shërbimet inteligjente apo edhe forcat e NATO-s?

F. Klosi: Nuk ka qenë një datë e caktuar. Kthesa e Madhe, masakra e Reçakut që një kthesë e madhe. Ambasadori amerikan që ishte kryesori dhe ndër të parët që shkuan në vendin e ngjarjes, deklaroi që kjo është një masakër dhe pastaj opinionin publik evropian edhe botëror, kam fjalën për Shtetet e Bashkuara, e kuptoi që Millosheviqi tentonte dhe nuk e pranuan ata, sepse ai tentonte për të inskenuar një histori tjetër.

Kuptuan që Millosheviqi ishte i pasinqertë dhe atëherë duhej dhënë me shpatulla për muri, dhe luftuan në dy drejtimet. Diplomacia bëri punën e saj, me shpresën që ta bindte, ndërkohë që brenda NATO-s filluan llogaritjet, për të bërë atë që bënë, detyrimin me forcë të Millosheviqit, për t'u dorëzuar. Kurse, brenda shërbimeve, shteti është krejt.

Nuk është se ka një datë. Shërbimet, natyrisht, secili prej shërbimeve kërkon që të jetë sa më shpejt në kontakt me informacionin, me të vërtetën.

Kështu që të gjithë tentuan të dinë se çka po ndodhë, si po ndodh, janë shumë, s'janë shumë, kush dhe si i mbëhstetë, dhe ne bëmë detyrën tonë. Pastaj UÇK-ja krijoi kontaktet e veta, se ata, natyrisht, jo që s'na besonin neve, por i donin edhe kontaktet e tyre për t'i patur. I kontaktuan edhe vetë, pastaj.

Këta ishin njerëz shumë seriozë.

-Domethënë, ju kanë bërë krenar. Pastaj, kur komunikuan drejtpërdrejt me përfaqësues të UÇK-së shërbimet tjera?

F. Klosi: Ishte një lehtësim i madh që ata kontaktuan.

Kryesisht në Shqipëri, po edhe në Kosovë, po edhe jashtë Shqipërisë.

-Thuhet se komunikimin me amerikanët drejtpërdrejt e mbante si përfaqësuesi kryesor, pothuajse, Xhavit Haliti, ndërsa me shërbimet inteligjente evropiane Hashim Thaçi. Cila është e vërteta?

F. Klosi: Nuk e di. E di për Tiranën që ishte Xhaviti, e që ishte një njeri që ishte e dislokuar në Tiranë dhe kishte detyrën ta përfaqësonte jashtë Kosovës UÇK-në. Pastaj, nëse Hashimi apo Luli (Kadriu) kanë qenë në kontakte, sigurisht që ata kanë qenë në kontaktet e tyre. Për Kadriun e di, por për Hashimin nuk e di.

-Sipas kronikave të kohës, bashkëpunimi më i madh ka qenë me shërbimet inteligjente amerikane dhe angleze. Një heshtim më i madh, përveç të tjerëve, ka qenë nga shërbimet inteligjente franceze. Si arritët të komunikoni ju, si kontribues?

F. Klosi: Shiko, fjala bashkëpunim konsiderohet e rëndë në kuptimin e shërbimeve. Shërbimet ishin të interesuara për informacion për qeveritë e tyre.

-Nga pozicioni i luftës, për UÇK-në është një bashkëpunim.

F. Klosi: Shërbimet kanë për detyrë të mbledhin informacion dhe të përcjellin informacion. Asnjë prej shërbimeve nuk disponon njësi të armatosura, të cilat nesër mund të përdoren.

-Po dhe të bëjnë analiza.

F. Klosi: Informacionin ata e analizojnë dhe e dërgojnë atje atë informacion që, sipas analizave, ka dalë i vërtetë, ka dalë serioz, ka dalë ashtu siç i shërben qeverisë përkatëse.

Nga kjo, të gjitha shërbimet ishin të interesuara se çfarë po ndodhte në Kosovë, se e dinin që më parë që mbase do të implikoheshin.

Ta thashë, nuk ka qenë një ngjarje e papritur. Ndodhi Reçaku, u bindën që Millosheviqi s'është i sigurtë, që Millosheviqi po i gënjen, që Millosheviqi do të kërkonte ta shtynte sa më tej çdo lloj marrëveshje të mundshme, me shpresë që ndërkohë do t'i kish përzënë gjysmën e kosovarëve nga Kosova dhe do të ishte më i qetë në Kosovë.

Ata nuk ranë në këtë lojë të Millosheviqit. Pse? Se si shërbime me shumë eksperiencë, kërkuar vetë të krijonin kontakte, për ta parë.

Pastaj, më shumë gjëra për Kosovën i morëm vesh prej tyre. Ata ishin jo aleatë me serbët, por lejoheshin të futeshin në Kosovë si turistë. Ne kemi fotografi nga shërbimi italian, për shembull.

-Ata futeshin nga Shqipëria?

F. Klosi: Jo, më nga Beogradi. Zbrisnin në aeroport në Beograd dhe shkonin gjoja kishin një biznes në Kosovë, në të cilin kishin lënë një takim. Atë punë që e bëjnë normalisht shërbimet. Pra, ata u futën në Kosovë vetë, por nuk mund të takonin në Kosovë UÇK-në, se as e dinin kush ishin të UÇK-së, siç është shtet,

ata shikonin se çka po bënin serbët në Kosovë dhe rapresaljet që serbët bënin në Kosovë, ata i dinin.

Na sollën në italianët fotografi pa fund, të shtëpive që digjeshin, të lopëve të vrara, të kuajve të vrarë, sepse ato gjëra që ishin legale, ata i kishin në dorë. Po UÇK-në s'e takonin dot. Se as e dinin ku ishin UÇK-ja, se UÇK-ja ishte në luftë me Serbinë, dhe rasti ishte që të takoheshin jashtë Kosovës. Po të ishin brenda Kosovës, do hynin në konflikt me Serbinë pastaj, dhe ata s'donin të hynin në konflikt, sa kohë që akoma s'ishte vendosur bombardimi.

Dhe mundësia për të komunikuar me UÇK-në ishte në Shqipëri, jashtë Shqipërisë, jashtë Kosovës, në Evropë, qenë takuar. Edhe në vendet e tyre, bile kanë shkuar njerëzit e UÇK-së, për t'i bindur se ore nuk jemi terroristë, jemi njerëz që po luftojnë për pavarësinë, na ndihmoni!

- Megjithatë, ka një moment kur është përmendur që ka pasur pretendime të vijnë grupet e cilësuar si terroriste, që të hyjnë të luftojnë në krah të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, dhe duket që me bashkëpunimin tuaj me Shtabin e Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare, përfaqësuesit e UÇK-së në Tiranë, i keni ndaluar dhe i keni kthyer ato grupe ekstremiste fetare apo çfarë janë raportuat. A ka pasur të tillë, pra?

F. Klosi: E vetmja gjë që mund të them, ka qenë një kërkesë e shtetit iranian, që u bë zyrtarisht. Iranianët kishin një eksperiencë nga lufta në Bosnjë. Eksperienca e tyre ishte shumë pozitive për ta, sepse akoma janë në Bosnjë njëmijë oficerë të Gardës Revolucionare të Iranit, që u martuan me boshnjake dhe kanë mbetur aty. Ata janë problem tash për gjithë Perëndimin.

Dhe ne patëm një kontakt me shërbimin e rëndomtë. Kërkuan ata që të ndihmonin në Kosovë. Nuk dinin kë të takonin nga UÇK-ja, se natyrisht UÇK-ja ishte një organizatë ende ilegale. Nuk ishte legale. Ku t'i gjejnë? Kush ishte i UÇK-së?

Çdo njeri mund të vijë dhe thotë edhe unë jam i UÇK-së, po nga do ta besonin. Dhe kërkuan që të kontribonin në luftën në Kosovë, siç kishin kontribuan në Bosnjë.

Dhe kanë kontribuar vërtet në Bosnjë.

Bosnja ishte në siklet shumë të madh atëherë, sepse i kishte serbët kundër, po edhe kroatët në atë kohë. Duheshin para, armatime, edhe luftëtarë po të ishte e mundur, por kryesorja janë paratë për me i ble armatimet, për me e mbajtur një ushtri, se nuk duhen vetëm armatimet, duhet edhe bukë për të ngrënë. Dhe ata kishin kontribuar aty, meqenëse boshnjakët janë myslimanë dhe ata konsideronin që po ndihmonin një popull vëlla mysliman. Të njejtën gjë bënë dhe në Kosovë.

Erdhën në Tiranë. Kërkuan të takohen.

“Përse?”, iu iu thashë.

“Meqenëse duam të kontribuojmë në luftë në Kosovë, okej.”

Kontaktuam amerikanët përnjëherë, se ata i kishim udhërrëfyes. Unë e kisha shumë qartë se në qoftë se do të bëhej ndonjë gjë për Kosovën, vetëm ata mund ta bënim.

Evropa e dija që nuk donte, dhe ata po të vendosnin, do ta detyronin, siç edhe e detyruan Evropën.

E i them kështu-kështu.

Vazhdoni kontaktet, na thanë, dhe përpikuni të merrni vesh çka duhet konkretisht.

Mirë, e morën vesh që du me i ndihmu. Por, kishim një eksperiencë shumë të hidhur në Bosnjë, se ata njerëz mbeten dhe i kanë problem akoma. Edhe u takuam një herë jashtë Shqipërisë, pastaj edhe dy herë të tjera në Shqipëri, dhe në fund e lamë që jo. Sepse ata nuk pranuan që të ndihmonin me para, por donin të sillnin njerëz në fillim.

I them: “Jo, kemi shumë. Kemi djem kosovarë pa fund. S’kanë armë. Ne na duhen armë. Nuk na mungojnë njerëzit. Njerëzit i kemi”.

Iranianët do binin në sy përherë që ishin të huaj, dhe që s’kishte nevojë Kosova. Pastaj armët, i them, janë kalibër tjetër. Janë një tjetër sistem. Ne kemi kallashnikovë. Ju keni armët tuaja.

Thanë që s’na lejon rregulli dhe u mbyll ai muhabet.

Pastaj, u akuzova unë për këtë punë më vonë nga kryeministri i vendit, që kisha kontakt me iranianët e histor

-Kur po flet për kryeministrin, ishte Nano, apo?

F. Klosi: Jo, Nano. Pandeli Majko.

-Meqë jemi këtu, te Majko, do të thotë gjatë periudhës kur ju e keni udhëbëqë këtë institucion, diku pesë vjet ka qenë apo pesë vjet mandati? Ju e konsideroni më meritore Nanon apo Majkon? Po e citoj një deklaratë tuajën: “Majko nuk i kushtoj rëndësi luftës”. Cili ishte problemi me Majkon?

F. Klosi: Jo, jo! Majko kishte idenë që kishte një embargo ndaj Kosovës, dhe se shteti shqiptar nuk duhet të ndihmonte që të çoheshin armë në Kosovë, dhe tash nuk po e ndihmojmë.

Ne nuk po e pengojmë, është tjetër gjë fare.

Ne nuk po e ndihmojmë dhe nuk po i japim asnjë fishek.

U munduam që në kohë të Nanos të kishte armë nëpër depo. Nuk u pranua kjo gjë. U quajt e rëndë dhe nuk u bë.

Por, të paktën u lejua që ata i blenë armët nëpër Evropë.

E gjithë Evropa e dinte që ata po armatosen.

Se atje i blinin. E them seriozisht. Dhe Majko kur erdhi në pushtet e mori seriozisht këtë punë. Dhe nuk pati. Ngelën keq ata me municionin, sidomos se

armët i kishin nëpër duar, pasi u gjet rrugë tjetër. U gjet një rrugë, as të parat nuk ishin fare zyrtare, thashë ne nuk pengonim pastaj.

Ka qenë negativ në atë punë. E kishte shumë seriozisht, domethënë. Ai nuk mund të pranonte që t'i gënjente gjoja ata, kolegët e vet të huaj, që te ne në Shqipëri s'bëhet asgjë.

E kemi mbyllur kufirin. Ishin absurditete.

Ishte bërë aq e qartë që lufta në Kosovë kishte mbështetjen e botës, e vetëm Pandi s'donte ta kuptonte.

Dhe më mbante akoma idenë e embargos, idenë që nuk duhet ta shkelim ne atë, sepse ata do të na ndihmojnë. Pse duhet neve? Dhe i thamë se kjo është politika e ballistëve në kohën e luftës. Pse duhet të vritemi ne? Lëre ta rrëzojnë Gjermaninë të tjerët. Pse të luftojmë ne gjermanët?

E, thashë nuk bëhet kështu!

Kemi pasë probleme me të.

-Këto probleme ishin të patejkalueshme për kohën kur ka qenë ai kryeministër?

F. Klosi: Në Kosovë ai njihet si njeriu që ndihmoi. Në kohën kur erdhën kosovarët në Shqipëri, s'kishte burrë që i ndalonte. Perëndia të vinte, ndonëse po shkoj larg, po deri te Perëndia, po nuk i ndalonte njëri. Ishin vëllezërit e të njëjtit komb që po vriteshin përditë, dhe vendosën të vijnë për të shpëtuar në Shqipëri. Kush do të guxonte, të mos i pranonte!

Nuk ishte urdhri i Majkos që të hapnim kufirin. Absolutisht, jo. Edhe sikur ta kishte dhënë atë urdhër, vetëm do të talleshin me të.

Ç'do të ndalosh, njeri?

Nuk bëhet, nuk bëhet kjo punë.

Ku ndejtën ata shqiptarë?

Mos ndejtën në kazemat e kryeministrit? Jo, në familjet shqiptare. I pranoi populli shqiptar, sepse jemi i njëjti popull. S'ka vend për të diskutuar këtu. Kështu që ajo që quhet kontributi i Majkos në periudhën e njerëzve që erdhën këtu, për t'i shpëtuar represaljes atje, s'është kontribut i kryeministrit, por është kontribut i vëllezërve, se s'po gjej fjalë më të afërt, pra mbështetje midis shqiptarëve për njëri-tjetrin.

Kurse për pjesën e luftës, ta them unë, ai ka penguar pafund.

-A keni pasur përplasje për këtë çështje, në mënyrë individuale, kështu?

F. Klosi: Donte të më arrestonte në zyrën e vet, për dy snajperë që u kapën në aeroportin e Tiranës.

-Dhe ai nuk i lejonte?

F. Klosi: Vinin armët nga Amerika. Nga Chicago. Kalonin të gjithë aeroportet. Nga Chicago nuk ka fluturim direkt në Tiranë. Nga Chicago shkonin në Neë York. Nga Neë York në Cyrih. Nga Cyrihu në Tiranë. Në të gjithë aeroportet kalonin. Kishte një opinion të përgjithshëm që po luftohej për pavarësi dhe se nuk ishin terroristë.

- A ishte i vetmi ky që pengonte, pengesë kryesore, apo kishte edhe të tjerë, më vonë ose më herët?

F. Klosi: Asnjë në Shqipëri s'kishte. Ky, nuk e di. E kishte, nuk të them nga frika, por nga dëshira për t'u dukur para të huajve që ky po e bën detyrën e tij si kryeministër.

Nuk e di. Po ta them, ishte një kryeministër tridhjetë vjeç, që puna e parë që kishte bërë, ishte kryeministër dhe depuyet, ul e ngrit kartonin. Nuk ishte kurrkushi. U bë kryeministër. Ai tani duhej të vendoste për gjëra kaq të mëdha, kur çlirohej Kosova. Tani më vjen keq që më detyrove me i thënë këto gjëra. Unë nuk po diskutoj, unë po them fakte, nuk po diskutoj. Por, më vjen keq që erdhëm deri këtu, por kjo ka qenë e vërteta.

-Ndërsa, roli i Mejdanit?

F. Klosi: Mejdani është tjetër, që i sheh dashamirës që në fillim. Mejdani është patriot, vërtet, dhe e quaj një fat të madh se Mejdani kishte kontakte të tjera nga ato që kisha unë. Mejdani takonte ministrat që vinin, kryeministrat që vinin në Shqipëri. Kanë ardhur, pothuajse, të gjithë kryeministrat, ai anglez dhe Zv./Presidenti i Amerikës.

Ndërkohë që unë kontaktoje të zakonshme kisha me njerëzit e shërbimit. Mejdani ka qenë shumë pozitiv. Mejdani më jepte sigurinë mua si shef i shërbimit, se isha në rrugë të drejtë.

Ai vendoste. Mejdani më hiqte dhe më vinte mua.

-Dhe ju nuk keni pasë kurrfarë pengese, por përkundrazi përkrahje nga Mejdani?

F. Klosi: Kurrfarë pengese. Iku Mejdani, të nesërmen ika unë.

-Pasi u krye, lufta. A do të thoni pas lufte?

F. Klosi: Po, pra, kishte mbaruar lufta. Ikëm të dy në vitin 2002.

- Jo, edhe ju e keni kryer obligimin. Ju keni qenë pjesë e zhvillimeve.

F. Klosi: Siguria ime, tashi ta them këtë troç, ishte Mejdani. Pse? Unë me Mejdani diskutoja çdo gjë.

Për mua, Mejdani ishte i vetmi që ishte garanci e arsyes, e patriotizmit, domethënë, e njeriut që është dashamirës ndaj gjërave të mira.

Mejdani kishte kontaktet e veta dhe nuk isha vetëm unë, por unë kisha kontaktet e mia që ai s'i kishte. Ishin kontaktet që për të ishin jozyrtare.

-Interpretimet e ndryshme për Berishën shpesh i marrin se po vijnë jo prej një kryeshefi të informimit, po më shumë se vijnë prej një krabu tjetër politik. Dhe cila është e vërteta, sidomos kur flitet edhe me dilema?

F. Klosi: Ka dy aspekte. Berisha, në kohën sa unë kam qenë në shërbim, ka qenë kundër qeverisë që ishte në pushtet dhe kundër të gjithë institucioneve që vareshin prej saj. Sdhe unë kurrë s'kam pritur që Berisha as të më lavdëronte, jo si Fatos, se unë kam qenë mik me të para viteve '90, se pse kemi qenë të dytë pedagogë në Universitetin e Tiranës, i cili ishte shumë i vogël.

Unë isha shef i Departamentit të Fizikës dhe jepja mësim Fizike edhe në Mjekësi, dhe shpesh kam qenë edhe në Fakultetin e Mjekësisë, për të diskutuar probleme të ndryshme, dhe e kemi pasur edhe një rast personal.

Dikush i afërti imi ishte kuruar në pavijonin e Berishës, dhe ne në fisin tonë mbahemi Berishë, e si shpëtimtar i tij, ne kemi qenë dashamirës me njëri-tjetrin. Pastaj, thashë unë, u ngatërrova shumë vonë në politikë, në zgjedhjet e qershorit të 1997-tës, kur Berisha akoma ishte president. Pastaj dha dorëheqjen dhe u bë president Berisha, se fitoi Partia Socialiste. Unë isha shef i ekipit të majtë në zgjedhje. Aktiviteti i parë politik që bëra unë, ai ishte aktiviteti vërtet politik. Më ftuan si profesor, jo se isha i PS-së, s'kisha asnjë lidhje me PS-në, unë deri në 1996 s'jam marrë me politikë. Më bëri thirrje Partia Socialiste mua dhe Rexhep Mejdanit, njëkohësisht, edhe Kastriotit Islamit, megjithëse ishte i ngatërruar në politikë, po nuk ishte zyrtarisht anëtar, dhe jemi bërë të njëjtën kohë të tre profesorë të Fakultetit të Shkencave të Fizikës, që u futëm në Partinë Socialiste. Në atë vit, midis dy zgjedhjeve, zgjedhjet para politike që u bënë masakër, jam i sigurt, për këtë punë, zgjedhjet lokale që ishin gjashtë muaj më vonë. Dhe pastaj kur ndodhën ato që ndodhën në vitin 1997 dhe u vendos të bëheshin zgjedhjet të reja në qershor të '97-tës, Partia Socialiste, si anëtar i ri i saj, po meqë isha profesor, më çoi të drejtojë koalicionin e majtë në Komisionin Qendror të Zgjedhjeve, e komisionet ashtu ishin atëherë, siç janë dhe sot, politikë po, ishin komisione ad hok, jo komisione siç është sot, institucion shtetëror, që ngrihet komisioni dhe vazhdon për të gjitha zgjedhjet, por ishin vetëm për një palë zgjedhje, mbaronin zgjedhjet dhe e mbyllnin punën komisionet. Atëherë, unë ngatërrova për herë të parë në politikë dhe që atëherë filloi Berisha të më guante, se unë dilja në konferenca shtypi, e tregoja situatën. Njëkohësisht me zgjedhjet politike, ishte edhe referendumi për formën e qeverisjes, të ishim republikë apo do bëheshin mbretëri prapë. Ta prananim Zogun apo jo, që ishte qesharake fare.

Nuk kishte sens, por i ishte dhënë kjo mundësi Zogut, që t'i tregosh, që ore nuk të duan njerëzit.

Në atë politikë, që kishte bërë qeveria komuniste kundër Zogut, Zogu quhej një barbar, pavarësisht se shpesh i bien në qafë, ndonëse pa të drejtë, por ishte njëri që ka shitur territoret e vendit. Dhe aty ka filluar Berisha me mua, që në çastin që u emërova nga Partia Socialiste përfaqësuesi i saj në Komisionin Qendror të Zgjedhjeve. Më parë kishin tentuar që unë të futesha në Partinë Demokratike. I thashë: "Jo, nuk do të futem në politikë tash, nuk e ndiej veten të aftë." Dhe, vërtet, edhe sot jam i bindur që s'jam për politikë. Politika do shumë.

-Po, a keni të dhëna për një kontrabandë, që flitet të ketë ndodhur në kohën e Qeverisë Berisha, me karburante?

F. Klosi: Si a kam të dhëna? A ishte fakt i dukshëm.

-Fakt i dukshëm, po ndryshe është nëse e pohoni ju.

F. Klosi: Ishte një fakt, ishte e vërtetë. Ishte një shoqëri tregtare *Shqiponja*, që ishte pronë e Partisë Demokratike, ajo që e zhvillonte këtë tregti. Ishte një thyerje e embargos, që unë çuditërisht nuk e kuptoj pse u pranua nga Perëndimi. Nuk u demaskua, nuk e ndalua tash.

Nafta blihej në Greqi, vinte deri në Shkodër, nëpërmjet Liqenit të Shkodrës kalonte në Mal të Zi, dhe kjo ka zgjatur me muaj të tërë gjatë gjithë luftërave, me muaj, më shumë se muajt, gjatë gjithë kohës, mbase në vitet 1993-1995. Kjo dihet. Unë kam shokë që janë marrë me ato punë dhe kanë fituar para nga ajo punë. Njerëz që na kanë treguar, por njerëz të njohur. Nuk kishte nevojë të keni të dhëna, do të shkruante shtypi përditë, por ata e kishin organizuar në formën e një ndërmarrjeje që e bënte këtë punë si tregti të zakonshme, pavarësisht se ishin nën embargo.

Ndërkohë, që lufta në Kosovë po mbaronte dhe Majko donte embargon e armëve dhe diskutonte akoma për gjëra të tilla, Berisha vazhdoi normalisht. Këtë s'e kam kuptuar kurrë.

Si është e mundur që Perëndimi nuk e ndaloi? Nuk di ta them, se nuk jam i interesuar dhe s'ka qenë puna e imja ajo që ndodhi e si ndodhi. Por, është fakt, është e vërtetë. U fituan shumë para në Shqipëri, atëherë, nga kjo thyerje e embargos së naftës ndaj ish-Jugosllavisë, në kohën e luftës.

-Ju keni qenë pjesë e zhvillimeve. Që nga fillimi i luftës, i keni njohur nga afër, pothuajse shumë përfaqësues, në gusht të '97-tës. Dhe natyrisht se keni marrë pjesë edhe në procese të tjera të pasluftës, me partnerë ndërkombëtarë.

Po, në kuptimin që pasi të kryhet lufta, të bëhet çarmatosja e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, roli juaj ka qenë jo për ta çarmatosë, por me partnerë ndërkombëtarë të bëhet një takim. Dhe më

ka bërë përshtypje takimi me tensione, që është mbajtur, takimi me komandantë të zonave të ndryshme të UÇK-së, për herë të parë në Kosovë dhe roli juaj aty.

F. Klosi: Kam qenë i ftuar.

- A ishte ai ky takimi i parë me komandantë të zonave, të cilët kishin ardhur nga frontet e luftës dhe a dallonin me ata të cilët ishin në Tiranë si përfaqësues politikë?

F. Klosi: Kontaktin e parë e kam pasur me Shtabin e Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Më ftoi përfaqësuesi i shërbimit anglez në Tiranë, dhe më tha: “Fatos, a vjen? Kemi një mision”. Ai ishte i interesuar, meqenëse ishte caktuar për marrëveshjen, për ta bërë këtë marrëveshje për një gjeneral anglez. Dhe ai donte të ndihmonte gjeneralin anglez dhe mendonte që edhe unë mund të ndihmoja në këtë çështje.

Dhe, natyrisht, nuk fola unë, vetëm u njoha, u përshëndeta me njerëzit. Unë njihja shumë pak njerëz nga UÇK-ja. Dhe u bënë atje. Debati ishte kontakti i parë për këtë problem.

Thanë që i kemi marrë armët për të çliruar, dhe se tani duam që të mbrohemi me to. Jemi ne më këtu, tani s'ka më serbë këtu, është mbyllë ai muhabet. Dhe natyrisht, te dy palët kishin argumentet e tyre, dhe u la që një herë tjetër të vazhdohet ky diskutim.

Vazhdoi në Uashington, pastaj, kjo punë ku u morën gjithë komandantët, u çuan atje, dhe vazhdoi. Në fund arritëm ku jemi sot, që Kosova natyrisht ka forcat e veta ushtarake, por ka edhe KFOR-in këtu brenda. Ka edhe KFOR-in dhe ka një siguri të dyfishtë dhe, pak a shumë, në këto ditë kur kanë qenë ato problemet e veriut, të barrikadave, edhe kryeministri kosovar ka kërkuar që të jetë më aktiv e t'i heqë barrikadat KFOR-i, kështu që edhe kryeministri vetë e kuptoi që pa KFOR-in nuk bën këtu.

-Po a ka pasur, z. Klosi ndonjë rol në zhvillimin dhe ngritjen e SHIK-ut të Kosovës?

F. Klosi: Absolutisht, jo.

- E dini rëndësinë dhe rolin e SHIK-ut të Kosovës?

F. Klosi: Besoj se e di. Nuk është puna ime ta them. Unë di kush ka qenë kryetari i këtij shërbimi, por nuk kam pasë asnjë kontribut, absolutisht.

-Të paktën në ngritjen dhe në zhvillimin e tyre profesional?

F. Klosi: Jo, jo.

-Asnjë trajnim, absolutisht?

F. Klosi: Jo, jo.

-Atëherë, pa shpalljes së pavarësisë, me krijimin e institucioneve të Kosovës, është krijuar edhe Agjencia Kosovare e Inteligjencës - AKI-ja. Cili është vlerësimi juaj për rolin e saj?

F. Klosi: Nuk mund të them asgjë serioze. Që atëherë, praktikisht, ne u shkëputëm me të gjitha lidhjet e mundshme. Nuk ishte pjesë e punës sonë. Na e thanë partnerët ndërkombëtarë që mos u ngatërrojmë më. Ju falënderojmë për gjithçka që ka ndodhur. Aq sa kemi mundur ne të japim informacion, gjithmonë mbetëm me këtë, t'u japim informacion atyre.

Tani informacionin e kemi direkt, se jemi brenda në Kosovë, dhe i takojmë përditë ata njerëz, kështu që ju jeni të tepërt, na thanë.

-Duke qenë se jeni, në njëfarë forme, specialisti i shërbimeve të informacionit, për atë ju pyeta.

F. Klosi: Unë jam profesor në fizikë dhe kam punuar pesëdhjetë e dy vjet si profesor në Universitetin e Tiranës.

Pesëdhjetë e dy vjet, dhe e lashë më në fund, se u mërzita.

Por specialist i shërbimeve s'jam quajtur. Unë kam qenë shef i shërbimit dhe detyra ime ka qenë kryesisht politike, të mbaja një shërbim në kuadrin e detyrave të qeverisë, të ndihmoja qeverinë dhe qeveria është një institucion edhe ekzekutiv, por edhe politik. Pra, nuk kam hyrë natyrisht, nuk është e zorshme ta kuptosh se ç'është shërbimi.

Në kohën time u bënë të gjitha rregulloret dhe të gjitha akoma janë në fuqi, dhe e kanë firmën time.

-Dhe nuk janë ndërruar akoma?

F. Klosi: Po, janë ndërruar ato që ka qenë e nevojshme, por kryesoret jo. Dhe pse se ne ishim në marrëdhënie vërtet shumë të ngushta me të gjitha këto shërbime, unë thashë, ishim *balerinë e parë* në atë kohë, dhe për aq sa ne i ndihmonim ata, edhe ata përpiqeshin të na ndihmonin neve dhe ndihma nuk ka qenë vetëm për ta ndihmuar Kosovën. Ne si shërbim kemi përfituar nga eksperiencat e tyre.

Ne ngritëm disa baza që i kishin amerikanët, disa baza ishin anglezët, dhe ata bënë kurse me njerëzit tanë. Domethënë, pati një marrëdhënie që unë jam i sigurt që e ngriti nivelin profesional të shërbimit tonë. Në ato kohëra u bënë rregullore të reja, që të gjitha. U bë ligji i ri. Ligji është bërë në vitin 1998.

Dhe një vit unë kam punuar me ligjin e vjetër, që ishte për SHIK-un, që SHIK-u ishte institucion edhe ekzekutiv, dhe SHIK-u arrestonte po të donte, siç bëri Gazidede. Ne, me propozimin e tyre, kërkuam që ne të jemi vetëm shërbimi informativ. Donim të ishim të çliruar nga ca detyrime absurde që i ka policia, e nuk i ka shërbimi.

Të arrestosh njerëzit është absurde.

-Nuk është detyrë e shërbimit?

F. Klosi: Nuk është detyrë e shërbimit. Nuk duhet të jetë. Ka shërbime në të gjitha vendet autoritare. Sigurimi i shtetit të arreston. Ishte mbi policinë e mbi të gjitha, megjithëse, quhesh shërbim inteligjence.

Ndërkohë që ne donim, vërtet, dhe e bëmë. Ligji për SHIK-un sot nuk e ka asnjë kompetencë ekzekutive. Është vetëm një shërbim që funksionon me paratë e shtetit, për të informuar qeverinë për gjëra që s'ka mënyrë tjetër për t'i marrë.

-Z. Klosi, për fund, duke pasë parasysh përvojën tuaj, pra, nuk ju them si specialist, por përvojën tuaj pesëvjeçare në një institucion të cilin e keni drejtuar mirë dhe e keni kontributit, sidomos në luftën e Kosovës dhe deri në përfundimin e saj të suksesshëm, si dhe i njihni rrjedhat politike në Kosovë, jo vetëm ato historike, por edhe me përvojën tuaj politike. Në këto njëzet vjetët e fundit, keni parë ndonjë krizë të sigurisë kombëtare në Kosovë dhe nëse po, cili ka qenë ai rast apo ajo periudhë më shumë? Apo janë këto raste fundit me Veriun?

F. Klosi: Kriza e sigurisë kombëtare në Kosovë ka qenë kriza politike më e madhja. Për mua më e rënda ka qenë periudha kur Vetëvendosja i bënte ato çudirat në parlament, pavarësisht se tani është në pushtet. Kjo në një farë mënyre mua më ka hequr drejtën për ta thënë kështu. Po unë nuk ndërroj nga ajo, por unë mendoj se ajo ka qenë situata më e rëndë.

Nuk e ka pasur fajin vetëm Vetëvendosja, që zgjodhi rrugën e pengimit të funksionimit të Parlamentit, sepse s'i pëlqente që s'e kishte shumicën, por ishte edhe dëshira e Partisë Demokratike, për të mbetur gjithmonë pranë pushtetit, pavarësisht që s'kishte shumicën, për të gjetur ca zgjidhje të përkohshme dhe për të arritur pastaj më lart, të them të drejtën, nuk kam pëlqyer.

Nuk i quaj problemet të sigurisë. Sigurisht nuk është se s'janë edhe probleme të sigurisë, por kanë qenë problemet që më shumë nga opinioni publik konsiderohen si probleme politike, e jo si probleme të sigurisë.

Ndërkohë, janë të sigurisë, por Kosova e ka këtë favor, që një pjesë të rëndësishme të sigurisë së saj e ka mbështetur në KFOR-in, në trupat e NATO-s që janë këtu.

Ato kanë mbetur që të sigurojnë Kosovën nga ndonjë ndërhyrje serbe, nga ndonjë përplasje me Serbinë, se s'kanë mbetur për t'i sqaruar problemet e brendshme të Kosovës. Por, janë dhe janë një faktor i rëndësishëm. Janë një faktor shumë i rëndësishëm.

Kështu që këto kriza politike, unë them, nuk janë reflektuar në kriza sigurie, por ka qenë periudha që më ka ardhur keq si person. Jam tash jashtë politike, e s'e ndjekë politikën. Nuk jam një njeri i paiterësuar të di se ç'është duke ndodhë në kombin tim, dhe Kosova është gjysma e kombit shqiptar, nuk është pak. Andaj, nuk më kanë pëlqyer ato, me thënë të drejtën.

Politika në Kosovë, krijon përshtypjen se do të përsëritet situata e Shqipërisë në Kosovë. Kujtoja se me idenë që politikanët e sotëm e dërguan Shqipërinë në një sistem që i kaloi koha dhe duheshin bërë vetëm transformime, ndërkohë që politikanët kosovarë patën detyrë më të vështirë. E morën Kosovën nga ish-

Jugosllavia dhe duhej ta ndërtonin vetë gjithë administratën e Kosovës. Dhe duke u nisur nga zero, duke mos pasur një eksperiencë negative, thashë se do të ndërtojnë një gjë, duke pasur dhe evropianët brenda dhe kontaktet e shumta që kishin me ta, se takoheshin përditë, thashë që të ngresh një administratë një çik më funksionale sesa e jona, një pushtet administrativ jo aq të komanduar nga politika, natyrisht nga qeveria apo edhe qeveria politike. Është, të paktën tjetër gjë shteti, institucionet e veta, e tjetër gjë politika e përplasjet në parlament. Por, nuk e bëri dot Kosova atë që prisja.

-A keni ndonjë model politikani në Kosovë, që admironi?

F. Klosi: Ish-ministri i Jashtëm.

-Cili?

F. Klosi: I PDK-së.

-Z. Enver Hoxhaj?

F. Klosi: Z. Enver Hoxhaj! Kam lexuar një libër të tij, dhe ka qenë në Tiranë në dy-tre promovime.

- Librin "Ngritja e shtetit"?

F. Klosi: Po. Edhe tani, vonë lidhur me luftën në Ukrainë bëri një libër, për të treguar se cilat janë rreziqet e Kosovës dhe më pëlqen vizioni i tillë, më ka pëlqyer.

-Z. Klosi, faleminderit shumë që ishit pjesë e emisionit N'Demos, dy herë me radhë!

F. Klosi: Shpresoj që t'ju kem ndihmuar në ato idetë që kishit ju, me aq sa munda.

Rrëfimi i Naser Shatrit

HISTORIA E ATENTATIT NDAJ BABOVIQIT

Në fund të viteve '80-të, kur në Kosovë kishin shpërthyer demonstratat, represioni serb vetëm po shtohet. Rreth gjysmë milioni shqiptarë kishin kaluar nëpër reprezaljet e policisë dhe shërbimit sekret serb, por atëherë një njeri i zakonshëm u bë lajm i jashtëzakonshëm. Një aktivist i devotshëm ishte nën tryshninë e pushtetit dhe shërbimi sekret, i cili me kohë ia kishte vënë qëllim vetes që ta burgosë sërish, madje edhe ta likuidojë nëse nuk do të pranonte të bashkëpunonte me ta. Ishte kryeinspektori serb në Istog, Tomisllav Baboviq, i cili disa herë radhazi i bëri presion aktivistit në fjalë, deri në kërcënim me vrasje, pa menduar se kë ka përballë. Në fund, Baboviq nxjerr armën. I ftuari, me armën e vetë Baboviqit, e la pothuajse të vrarë në zyrën e tij, në stacionin policor dhe falë shkathtësive të tij, ai ia doli. Ky rast bëri jehonë dhe rrallë thuhet se ishte fillimi i pakthim i shkatërrimit të Jugosllavisë. Është Naser Shatri.

- Z. Shatri, ju keni vërtet një veprimtari politike dhe ushtarake interesante. Veprimtaria juaj duket se ka një motivim të madh nga familja?

N. Shatri: Te ne si familje, faktikisht, edhe të parët kanë qenë shumë aktivë në çështjen kombëtare dhe kanë qenë prej Lidhjes së Prizrenit, Selman Shatri që ka marrë pjesë, pastaj vijnë vitet e mëvonshme kur Sali Shatri, një aktivist shumë i madh i çështjes kombëtare, që më vonë detyrohet të kalojë në Shqipëri, në vitet 1940- 1948. Literaturë binte nga pak, këtu, kur vinte prej jashtit. Axha im nga

Austria binte, po ashtu. Si duket merrte nga ambasada dhe arrita që të di ku jemi dhe çka kemi nevojë të bëjmë.

-Saktësisht në cilat vite filluat veprimtarinë tuaj politike e atdhetare?

N. Shatri: Filloj në vitet '80-të, domethënë, filloj aktivitetet, sidomos shpërndarjen e literaturës, që atëherë u quajt literaturë revolucionare. Kam qenë shumë aktiv në shpërndarjen e trakteve, të cilat kanë qenë jashtëzakonisht të ndaluara. Unë pasi që arrita të vë kontakte me njerëz jashtë që ishin, ato trakte më vonë arrita që t'i sjellë këtu, sepse mungonte edhe makineria për t'i shtypur ato.

Kështu që, kam pasë fatin që aty të shtohet aktiviteti im. Dihet, prej jashtë kam vepru shumë.

- Ju keni qenë edhe si familje në sy të pushtuesit. Si arritët të bëheshit gardian i burgut, në një kohë siç ishte fillimi i viteve '80-të, aq më tepër të një burgu famëkeq, si ishte Goli-Otoku? Si e shpjgoni këtë?

N. Shatri: Po, në '79-tën jam pranë. Atëherë, ka qenë një situatë pak më ndryshe. Megjithatë, gardiani një post i pavlerë mund të quhet, arrita të punoj në Kroaci. Dhe mburrem me punën që jam përpjekur të bëjë, punë të ndershme, domethënë, sepse ka qenë shumë e vështirë. Edhe për ata ra në sy qëndrimi im ndaj të dënuarve, sidomos ndaj të dënuarve politikë, dhe më larguan. Po e kam njohur në burgun e Lepogllavës, e kam njohur Ismail Dumoshin, duket ka qenë Ismail Dumoshi i dënuar politik, që ka qenë në Grupin Revolucionar.

Osman Dumoshin e kam njoftë, ka qenë një patriot i madh, nuk jeton më, edhe se ka qenë shumë i fortë.

-Ju ishit gardian në burgun famëkeq të Goli-Otokut, kur ajka e atdhetarizmit ishin dënuar. Aty kanë vuajtur shumë shqiptarë, diku shifra e të vrarëve e të vdekurve nga torturat shkon deri në 400. A mund të na rrëfeni ndonjë situatë, si komunikoni me të burgosur shqiptarë? Si e përshkruani gjendjen e tyre?

N. Shatri: Faktikisht, vitet '80-të ka qenë diçka tjetër. Trajtimi i të dënuarve u dashtë të jetë korrekt dhe se ka qenë e ndaluar përdorimi i dhunës me Ligjin mbi Ekzekutimin e Sanksioneve Penale, vetëm kur ata kanë keqpërdorë detyrën në gardianit e që, faktikisht, ka ndodhë. Fatkeqësisht kemi pasë edhe gardianë shqiptarë, që nuk janë sjellë mirë.

Në Goli Otok unë kam shku vitin 1981, më duket. Aty ka pasur edhe të dënuar politikë shqiptarë, që i përshëndes. Shumica edhe janë të gjallë, sepse ata kanë qenë të rinj dhe ka qenë shumë e vështirë edhe për mua, sidomos në rastet speciale kur të dënuarit shqiptarë edhe keqtrajtoheshin.

Kemi, për shembull, një rast në Goli-Otok, kur Dukagjin Kelmendi gjuhet me armë për t'u qëlluar. Edhe ajo ka qenë rreptësisht e ndaluar. Unë arrita shpejt të

shkoj te vendi, sepse isha në kazermën ku flejshim ne. Goli-Otoku ka qenë një ujdhesë, ku në çdo dy javë e bënim ndërrimin. U deshke të flejmë aty dhe pas dy jave, i kishim dy javë pushim. Dhe, ka ndodhë edhe keqtrajtimi i shqiptarëve, domethënë, edhe në vitet '80-të, sidomos në Gospiq. Aty janë keqtrajtuar shumë të dënuarit, sidomos ata politikë. Ka qenë Nazir Blakaj, njëri nga ta dhe shumë të tjerë, që janë keqtrajtuar.

- *Z. Shatri, cila ishte arsyeja e largimit nga puna?*

N. Shatri: Po, faktikisht, ne si familje ishim në sy, tre vëllezërit e mi u arrestuan, Skënder Shatri, Enveri dhe Nysreti, kuptohet u arrestuan për veprimtari armiqësore.

- *Ata ishin nxënës të shkollës së mesme?*

N. Shatri: Skënderi ka qenë student, kurse ata të shkollës së mesme, pra Enveri dhe Nysreti. Skënderi është arrestu disa herë. Si duket nga Komiteti erdhi një shkresë në Goli-Otok në Kroaci, ku thuhej se unë jam i papërshtatshëm për punën e gardianit dhe më larguan më vonë, e shkova për Suedi.

- *Jemi diku në vitin 1985, nëse nuk gaboj, ju thoni në Suedi dhe atje kë takoni prej bashkëveprimtarëve ose veprimtarëve të dalluar, natyrisht? Madje, njëri prej kushërinjve tu ishte ish i burgosur politik. Fjala për Xhafer Shatrin. A takuat edhe të tjerë atje? Me cilët vutë kontaktet e para?*

N. Shatri: Po, atje ka qenë Naim Haradinaj. Nasimi erdhi ma vonë. Shefki Lllamanin e kam njoftë. Xhabir Zharkun, Gëzim Bektashin edhe Smajl Rugovën. Këta kanë qenë veprimtarët që i kam kontakti në Suedi dhe kam pasë me ta kontakt. Prej Xhaferit e merrsha materialin që e bijsha për Kosovë, sepse kemi qenë të organizuar në grupin komunist, është quajtur kështu një organizatë revolucionare, në kuadër të Lëvizjes për Republikën e Shqiptarëve në Kosovë. Kam qenë një aktivist shumë i lëvizshëm. Kam pasë fatin ta kaloj kufirin e Jugosllavisë shumë here, me materiale shumë të rrezikshme për Jugosllavinë.

- *Pse e quanit "grup komunist"? Ishte vërtet i tillë? Kush e udhëhoqte atë?*

N. Shatri: Po unë nuk i di krejt anëtarët, se nuk më është leju edhe me i njoftë. Atëherë kemi punu në ilegale të plotë dhe shumë pak njerëz njihsha. Ka qenë si Grupi Komunist i Kosovës. Unë i kam marrë traktet dhe i kam shpërndarë në emër të këtij grupi. Me këto trakte është marrë edhe Lllazar Mojsovi, më vonë, sidomos kur i shpërndaja.

Në shpërndarjen e trakteve kanë marrë pjesë shumë aktivistë, dhe mund t'i përmendi disa: Ali Januzi nga Pasoma, Ali Pasoma, i thojnë, Abit Asllani,

Muharrem Visoqi, Mehmet Musa me vëllezër, më vonë bien dëshmorë, Gani e Xhafer Balaj të Isniquit, Adem Grabovci, Sami Lokaj, Adem Dabiçaj me vëllezër. Edhe kështu, disa nga aktivistët që kam pasë të bëj me ta, e që i kemi shpërndarë traktet, për të informuar opinionin, edhe atë të Jugosllavisë, botëror, po edhe shqiptar.

- Është një moment shumë interesant i cili gjatë bulumtimit që kam bërë rreth jush, më bëri shumë përshtypje. Si ndodhi shpërndarja e trakteve në Qendrën “Sava” në Beograd, bashkë me vëllain tuaj Enverin?

N. Shatri: Po, traktet i kam kalu ilegalisht me kufera. E kemi pas mësu terrenin atje, me vëllain Enverin dhe Nystretin. Doli një slloven me më ndihmu. Ai e dinte rrugën dhe afër Shentilit diku, kemi kalu ilegalë nëpër mal. Ka qenë një fushë disa metra, ka qenë brezi kufitar i livruar dhe e mbaj mend, kur kam sharru nëpër dhe. Ka qenë për me mbajtë nën kontroll. Më kujtohet kur i kalum ato kufinat me trakte, dhe me literaturë revolucionare, siç e përmenda. Ka qenë fletushka që i kushtohej Sinan Hasanit.

-Ne ç’kuptim kjo Sinan Hasanit, ishte kundër Sinan Hasanit?

N. Shatri: Kundër, po kundër, sepse ka qenë, më duket, titulli: “Nxjerr sytë e grith surratin, kopuku i Pozharanit!”, e shkruar nga Xhafer Shatri. Edhe unë i kam pru ato fletushka, e shumë janë shpërndarë.

-Kush e drejtoi atë fletushkë?

N. Shatri: Po Xhaferi e ka shkru, ka qenë autor, e ka punu, sepse ka qenë si lloj libre. Aty shumëçka thuhej, edhe për të, po edhe për kolaboracionistët shqiptarë që, fatkeqësisht, janë gjallë edhe sot e asaj dite dhe traktet, domethënë, i kemi pasë zonat e caktuara ku m'i çue. Unë i kam çue, unë i kam shpërndarë edhe vetë me vllazen.

Në Zagreb ua kam dhënë në dorë oficerëve. Ishin duke pritë transportin, kanë qenë në gjuhën serbe. Traktet që i kam shpërndarë me vëllain tim Enverin edhe me Luan Zogajn e Kalikanit, që punon më duket akoma në Slloveni, ua kemi dhënë në dorë eprorëve ushtarakë, të cilët derisa i shfletun, unë u largova. Ka qenë një aksion shumë i suksesshëm.

-Përfshirë edhe këtë aksionin në qendër në “Sava”?

N. Shatri: Po, në Qendër në “Sava” i kam shpërndarë, në Beograd, me Enverin. Ka qenë shumë interesant, njeriu nuk mund ta çelë derën për të hyrë në apartamente të mëdha shumëkatëshe, përderisa dikush dilte. Na u dufke të presim, deri sa të del dikush, sepse natën i shpërndajshim dhe i futeshim nëpër paketa, nëpër postat e që i kishin emrat aty. Këto trakte kanë qenë lajm në gazetatat kroate, joserbe, po me siguri i kanë në arkiv. Ky ka qenë aksioni më i suksesshëm

i grupit tonë revolucionar, shpërndarja e trakteve në Beograd, në zemër të Beogradit, në “Sava Center”, që unë me vëllain tim, Enverin, e kemi kryer. Dhe çka është më interesant, Enverin e konsultova dhe fola me të për me ardhë ai me tren në Kosovë, që të mos kapemi të dy. Ashtu ndodhi. Se na hupi lidhja. E telefonova gruan time, Xhevahiren, që ishte në Suedi, prej Beogradit, dhe i thashë që thuj Enverit, nëse të lajmërohet, le të shkon me tren.

Edhe kemi shpëtu.

E kisha një veturë me targa të Lubljanës, arritëm me sukses t'i shpërndajmë traktet edhe të mos kapemi.

-Ju në atë kohë veproni vetëm brenda këtij grupi apo kishit edhe një grup tjetër tuajin illegal, që ka funksionuar si treshe. Nëse po, cilët ishin ata me të cilët keni funksionuar në mënyrë të vazhdueshme, përveç vëllait tuaj?

N. Shatri: Për shembull, ne e kemi pas grupin, pothuajse, ky grup ka vepru gjithandej ku ka pasë shqiptarë në ish-Jugosllavi, ka pasë të organizuar në Maqedoni, ka pasë të organizuar gjithandej, po unë mund të flas veç për Ali Januzin, domethënë, i thojnë Ali Pasoma, që ka qenë dhe është një ndër celulat e para të UÇK-së. Ky është gjallë dhe jeton në Vushtri. Ai ka qenë një njeri shumë i palodhshëm dhe një veprimtar i guximshëm. E ka pasë për detyrë shpërndarjen. Unë ia çojsha atij, ai i shpërndante me Abit Asllanin dhe me shokët tjerë. I shpërndante nëpër komunën e Mitrovicës dhe nëpër Shalë. Pastaj, Muharrem Visoqi ka qenë i kësaj organizate, dhe së bashku me të kemi shpërndarë.

Shaban Manaj ka qenë, ta i ndërë. Ka qenë Adem Grabovci, me të cilin i kemi organizu edhe protestat për minatorët, kur u futën në grevë. Aty ka qenë një demonstratë në Pejë, në të cilën unë e kam folë para demonstruesve. Kam hypë në një objekt aty afër, që ishte një tavolinë betoni po më duket, dhe iu kam folë protestuesve. Po më duket që jam i pari në Kosovë që e kam quajtur Millosheviqin terrorist, sepse filloi ndryshimi i Kushtetutës dhe ne humbim me ndryshimin e Kushtetutës së Kosovës.

Aty, paraprakisht i organizuam shkollat e mesme për me dalë në protestë, me Adem Grabovcin, me Shaban Manajn, me Vllazënit Camaj, Enverin edhe kushërijtë e tjerë të tyre. Në të gjitha shkollat e çuam lajmin që do të ketë sot “dasmë” në qendër të Pejës, dhe ashtu ndodhi. Pas disa minutave, serbët dhe malazezët gjujshin me tulla, gjujshin me objekte të rënda prej ballkoneve, prej tarracave, dhe pati të lënduar.

Ademin e kapën, mua nuk mujtën me m'kapë, arrita të ikë dhe të futem në një dyqan, ku i ndërrova teshat dhe i mora do gërshanë. I thashë atij, janë duke më ndjekë milicia. E me një gur e qëllova një kerr të policisë që e dëmtova. Kur janë ba pesëmbëdhjetë minuta, kanë ardhë dy kamionë me ushtarë, por ata nuk kanë dalë. Veç i kam vërejtë që e kanë lëvizë caradën këtu, atë farë bezin e kamionetës, dhe i kam pa.

Protestat, kanë vazhdu. Fatkeqësisht, ka pasë të vrarë.

-Po flet për vitin 1989?

N. Shatri: Në mars të '89-tës. Kështu që, aty dekonspirohna unë dhe kur vij, po i afrohem datës kritike të Baboviqi.

-Ju ishit deri tani, me aktivitet në nivel të trakteve e të propagandës. Tashmë jeni në demonstratat në mars të vitit 1989, saktësisht kur u dekonspiruat, që t'i shkojmë radhazë? Kur u ftuat për herë të parë nga inspektori i UDB-së, pra nga Baboviqi?

N. Shatri: I gjithë ky aktivitet, gjithë kjo lëvizje si duket ra në sytë e UDB-së dhe diku në radhët tona nuk guxoj me dyshu. Sepse shumë pak njerëz edhe e kanë ditë, po UDB-ja informohet që unë kam ardhë. Ata erdhën e më trokitën, dhe fillimisht më morën në Pejë. Fatkeqësisht, ka pasë edhe shqiptarë, po kanë qenë të punësuar si punëtorë të shërbimit të tyre. Më kujtohet kur një i njofshëm aty, njëfarë Istref Sadikaj hyri në oborr. Unë isha tuj e punu kopshtin me Skënderin, me vëllain tim, dhe kishim një muzikë me zë pak pak ma të naltë. Fatime Sokoli këndonte, dhe nuk e di me cilin koleg ai erdhi, më duket kishte qenë serb, dhe u fut. Skënderi ia uli zërin televizorit dhe unë isha në gjysmë të trupit e naltë me një maicë ma të lehtë. Ai më tha hajde me ne në Pejë. Pra, Istref Sadikaj. Unë i thashë motrës sime, Sabrijes: "Sabrie, bimi do tesha se Istref Sadikaj po më thërret me shku deri në Pejë, edhe bimi të veshna." E veshja këmishën, u rregullova.

-A ishte ai polic i thjeshtë apo i shërbimit?

N. Shatri: I shërbimit, i shërbimit. Koleg i Baboviqit. Po, ne kemi pasë shumë të tillë. Ka pasë prej tyre edhe që nuk janë sjellë keq. U veshja dhe shkuam. Kur shkova në Pejë, ia nisi me m'pyet se qysh je shku, tek je shku. Edhe më lëshoj, dhe tha nesër me ardhë prapë. Edhe unë kontaktova me shokët jashtë, me Haradinin, me njerëz të tjerë, me Xhafer Shatrin.

Xhaferi tha: "Kqyr çka po dojnë, mos u largo tha, kqyr çka po dojnë." Po unë nejta, dhe ma dhanë pasaportën. Muharrem Visoqin e kam kontakti. Edhe ai më ka përcjellë vazhdimisht se çka po ndodh me mua, sepse ishte një kohë kur edhe i vritshin në stacionin e policisë.

Kur u ktheva, më vonë, sepse vazhdova me prurjen e materialeve, dhe ndodhi kjo.

-Tash, ky ishte takimi i parë me Baboviqin. Si kaloi?

N. Shatri: Jo, aty s'e kam taku. Ka qenë më 3 tetor.

-Kur jua konfiskuan pasaportën?

N. Shatri: Në gusht, por ma dhanë prapë.

*- Ju jeni ftuar tri herë. Herën e parë keni shkuar vetë.
Pse shkua herën e dytë, kur kishte mundësi të largoheni?*

N. Shatri: Këtë ma ka thënë edhe një baballak imi, që tash nuk jeton. Tha ose je trim shumë, ose je i pameçëm, pasi mundesh me ikë. Fjala është për në tetor. Unë nuk desha me ikë, sepse edhe porosia prej shokëve ishte që mos të dal pa pasaportë.
Unë rrezikova shumë.

-Dhe, u vetëdorëzuat?

N. Shatri: Unë shkova, u lajmërova, e çova pasaportën, se ma lypi Baboviqi, më 3 tetor 1989.

-Më 3 tetor ishte takimi i parë me Baboviqin?

N. Shatri: Po, i pari me të, po.

*-Si kaluat në takimin e parë me Baboviqin? Çfarë ju pyeti?
A kishte informacion për ju dhe për bashkëpunëtorët tuaj?*

N. Shatri: Me sa më kujtohet, i shfletonte disa letra. Po jo, jo aq shumë. Kështu që ai pasaportën ma ndali, por tha që të lajmërohem nesër, domethënë prapë.

-Ju pyeti diçka tjetër? Çfarë biseduat?

N. Shatri: Për qytetarët jashtë shtetit, se nuk jam i vetmi që jam marrë në bisedë informative. Në bisedë informative janë marrë mijëra shqiptarë të Kosovës, dhe kanë qenë të keqtrajtuar. Edhe unë pata fatin që ditën e tretë me te të kacafytua.

-Para se me ardhë te dita e tretë, ju e keni pasë takimin e dytë. Diku thoni se ju ka marrë në pyetje Baboviqi dhe një shqiptar tjetër. Për kë e keni pasur fjalën?

N. Shatri: Po, ky Istrefi, në Pejë më ka marrë në pyetje. Fjala është për 3 tetorin, ka qenë Hysen Berisha. Hysen Berisha ka qenë koleg i Baboviqit dhe ka qenë punëtor i SUP-it, domethënë, kjo është e ditur, ai ka punu aty. Mua më duket ka qenë vetëm ditën e tretë kritike, pjesërisht, ka nejtë aty, sepse Baboviqi nuk ish kanë aty, dhe erdhi.

Hyseni u çu, e la aty Baboviqin.

Unë i thashë Hysenit: “Çka ka Baboviqi me mu, që tri herë po më thërret?” Dhe ai tha: “Ne i kemi punët tona”, po nuk është sjellë keq. Nuk ka përdor dhunë Hyseni, absolutisht.

-Në herën e dytë që jeni taku me Baboviqin, ju përmendi ndonjë emër, ka kërkuar ndonjë bashkëpunim?

N. Shatri: Krejt miqtë që i kam pasë, e krejt akraballëkun u dashtë me i tregu, ku i kam miqtë e miqve, emrat e fëmijëve e krejt.

-A përmendi ndonjë emër të ndonjë veprimtari, për shembull Xhafer Shatrin, ose ndonjë bashkëpunëtor tjetër që e keni pasur, ndonjë prej anëtarëve të lëvizjeve ilegale?

N. Shatri: Ka pasur fotografi të shumta që m'i kanë qitë përpara, në Pejë, unë s'i kam njoftë asnjë.

-Jemi, pra, në ditën kritike të 3 tetorit 1989. Ju u lajmëruat në zyrën e Baboviqit. S rrodhi?

N. Shatri: Po, faktikisht filloi me ato pyetjet e mundimshme të tyre, që i kanë pasë. Erdhi e u acaruar gjendja, domethënë. Unë fillova që t'ju them se çka po doni prej meje dhe ai më kërcënoi.

Tha: “Ne e dimë çka dojmë”. Dhe e nxita edhe unë, me tregu të drejtën, se kam mujtë m'u lig. Po ai ka kërku bashkëpunim, pra Baboviqi. Unë thashë s'e pranoj atë punë të pistë dhe s'kam çka ju ndihmoj unë juve. Unë nuk jam shku për punë të mia, po ai ka kërku që zakonisht në emigracion të ketë bashkëpunëtorë.

Unë i thashë ajo është punë e pistë për mua. Edhe atij i erdhi pak rëndë. Ai u çu dhe u kacafytem. Fillimisht u përpoq të më bie, po edhe unë ia ktheva. Kështu që, po i shkëmbyem disa shpulla, dhe ishin shumë të shpejta. Ai gabo i rëndë, sepse unë isha sportist atëherë. E nxori një revole. Ishte “Magnum”. Unë kisha përvojë n'xhudo shumë, sepse kisha ushtru edhe gjatë jetës sime. Por, luajtëm maca-mini në zyrë, qysh i thojnë.

-E plagosët, ai ra përtokë?

N. Shatri: Po, ra përtokë, pas një përleshjeje disa sekonda që patëm.
-Sa plumba u zbrazën?

N. Shatri: Thojnë se janë shkrepë gjashtë plumba. Unë pjesërisht e kam pasur revolen e tij në dorë dhe ai është plagosur keq.

-Gjashtë plumba dhe pjesërisht revolen në dorë?

N. Shatri: Po, sepse unë e preka revolen e tij. Ishte tyta e nxehtë kur ia kapa. Dhe, si duket e rroki një, por boll i doli. Nuk jam pishman.

-Po sikur të mos ia kishit kapë revolen, po e ngremë një hipotezë, a besoni që ai donte me të vërtetë t'ju likuidonte?

N. Shatri: Po, po, sepse kur e pa që unë ia ktheva shpullën, ai u acarua aq fort, sa e nxori revolen dhe pati qëllim të keq. Po ishte sekondë që unë ia kapa dorën dhe se plumbi i parë e goditi tavolinën, si duket të tjerët, disa thonë, dy e kanë goditë. Kjo sipas ekspertizës mjekësore, që ia kanë çu Suedisë, sepse Gjykata Suedeze është marrë me këtë rast, kur më kanë arrestu atje. Ata thonë se këtu e ka kapë plumbi dhe i ka dalë në kurriz. Nuk e di a jeton. Ka qenë i paralizuar në shokë e poshtë dhe nuk më vjen keq për atë punë.

- Pastaj ju, si u arratisët nga zyra? A kishte të tjerë përreth, a ju dëgjuan?

N. Shatri: U dëgjua një zhurmë nëpër zyrat përreth dhe se tavolinat, karrikat e zyrave përreth pashë që lëvizën dhe e çela dritaren, dola nga dritarja. Ai paraprakisht e pati mshelë zyrën e vet, sepse hynin njerëzit. Për me kanë ma shlirë me mua, ma shlirë kështu, për me ma luftë tamam. Dhe arrita të dal.

-Si, nga dritarja?

N. Shatri: Kceva nga dritarja, ish kanë goxha nalt. Po u vara, ka qenë më shumë se dy metra, gati përdhesë. Kështu që arrita të dalë. Qytetarët, disa dolën, punëtorët e SUP-it, dolën. E kqyrën për dritare. I pashë. Do i njofta. Ata menduan se ai më gjujti mua. Ai mbeti i plagosur. E kam ni t'u bërtitë, t'u kërku ndihmë.

-Ju e bëtë një "tërheqje"?

N. Shatri: Fillimisht dola pothuajse gati qendrës, se ika kah varrezat ortodokse dhe shkova kah Burimi, në Drejtëm të Burimit. Shumë i qetë kam qenë. Nuk kam vrapu për me ra në sy, dhe arrita të dal, t'i kapem shpatit, ku kam heqë shumë keq.

-Flitet se në atë kohë i tërë qyteti është rrethuar nga forcat policore, pastaj ka pasur edhe avionë MIG dhe helikopterë, të cilët kanë fluturuar sipër. Si ia dolë t'i kapesh bjeshkës, me gjithë këtë vëzhgim të shpejtë, brenda dhjetë minutave a sa kanë qenë?

N. Shatri: Ka qenë helikopteri, si duket aviacioni, kur është alarmu, e kanë pasë një kontakt për të kërku helikopter për ta çu në spital, sepse ishte plagosur. Dhe aty, unë vetë, i kam pa kur kanë ardhë dy avionë MIG, sepse në aviacionin ushtarak kam qenë, në aviacion të armatimit. Domethënë, jam marrë me këtë në ish-Jugosllavi. Pra, kam qenë në Sombor edhe në Batajnicë, ushtar, kam shërby në aviacion.

Ata erdhën, po ata nuk mujshin me u ndalë, sepse ishte shpejtësia e tyre shumë e madhe. Unë u ndalsha kur MIG-at i ranë nja katër herë Istogut me rrethinë rreth e rreth, dhe unë u kapa në shpat. Ka qenë 3 tetori dhe ka qenë shumë ftohtë.

Shkova në një bjeshkë. Pushova rrugës pak. Dihet, në tetor shumica prej tëbanarëve, prej bjeshkatarëve, shkojnë poshtë, sepse bëhet ftohtë atje. Bjeshka jonë është e ftohtë. Shkova te një kushëri, dhe aty shpëtova pa u ngri.

Aty qëndrova një natë. I ndërrova teshat. Nuk flejta, absolutisht. Ishte një natë e zorshme. U thashë atyre kushërive: “Unë kam ikë nga protestat”, sepse e panë, dhe u thashë që janë duke më ndjekë milicia. Ata shkun me flejtë tjetërkund. Dhe, kur erdhi natje herët, në mëngjes, më çoi në orën 06:00, një kushëri. Tha: “Naser, Baboviqin e kishin çu në spital, veç gjallë që ishte.”

E mora vesh që e kanë kuptu, përmes radios. E lëshova Corovodin edhe e mësyva Serbinë.

- Pse bash për Serbi?

N. Shatri: E mendova një here, dhe u ktheva, e kqyra Kosovën, e lëshova Kosovën. Paraprakisht, më erdhi sikur vizion që mos të rri ksjade, sepse, harrova me cekë, kur u ba kah ora nëntë, unë kesh fut në një tëbanë të një ish-komandanti të Policisë së Istogut, Qerim Demaj. Ai nuk ka qenë njeri i keq. Tash ka vdekë. Aty u futa, por njeva disa qenë tuj lehë aty tani, kur dola e pashë policinë. Unë i kam pas policinë në afërsi tridhjetë metra. Ata kishin kanë mbrrri në bjeshkë, sepse ishin kanë ardhë, më duket, me helikopter apo nuk e di qysh, me kampanjolla, por unë kam folë me policët.

Këtë po e them për të parën herë. Kam folë me policët e Serbisë, dhe kanë qenë shumica prej tyre shqiptarë. Unë u kam folë. Më kanë vetë: “Ka po shkon?”, unë iu thashë: “Do kuaj me i marrë”. Ata menduan që jam i atyhit, domethënë. Vazhdova pak më shpejt me ecë, dhe e msyva një stan të familjes Rugova, Canë Rugovaës. Ishte nëna e Canës aty, dhe më tha: “Hajde loke, hajrli koftë!”, tha: “Çka janë qëta aty?”

I shihke edhe ajo policinë aty.

Thashë: “Janë, po i kanë punët e veta. Do kuaj po shkoj me i marrë, se dolën fëmija”.

Edhe vazhdova për Serbi. Doli një kushëri, Ragip Halili. Ragip Halil Shatri, një burrë i mire, dhe më tha: “Hajde, bac, hajri koftë!”. Mendoj se e ka ditë këtë rastin që ka ndodhë, sepse ishte ardhë me duket qatë natë pas rastit.

Thashë: “Jo more do kuaj po shkoj me i marrë, qashtu.”

U tërhoqa, kishte ra borë disa centimetra.

Pasi që jam dalë te kufiri me Kosovën, jam kthy pas, kam ecë prapa, se i pashë policët që janë tuj ardhë. Ky baca Ragip i lëshon delet dhe i mlon gjurmët. Edhe iu thotë, që ka shku me i marrë do kuaj.

-Qëllimisht i lëshon delet, për t'i mbuluar gjurmët?

N. Shatri: Po. I ka pasë delet, dhe i mbulon gjurmët. Ashtu ndodhi, ata nuk e ditën se unë dola në Serbi.

-Sa kohë qëndruat në Serbi?

N. Shatri: Këtu, tash po e them, sepse nuk e kam thënë përpara, unë arrita me u vonu pak, sepse punojshin boshnjakët në territorin e Dragës. Aty unë u vonova, sepse ata do vishin, e do shkojshin me dru të ngarkume, e u vonova derisa të terrohet. E bana edhe një natë në Dragë.

Prita te do çuba, kështu ishin si mexhë e madhe, u afrova te një shtëpi afër fshatit dhe pashë kur iu qiten deleve edhe disa lopëve. I kishin pasë një dy-tri laria. Aty u futa, në shtallën e deleve. Kur ata ia mshelën derën, unë ua çela, nejta, për mos me u mërdhi, sepse borë kishte ra.

Edhe atë natë e bëna aty, në shtallë.

U çova, s'flejta fare.

Aty, natën, arrita të shoh se si qeni luante me dhelpër.

Domethënë, afër në një kashtë aty e kishin do ushqim të bagëtisë. Kur ka fillu të zdritet, unë jam çu heshtur dhe kam arritë me dalë teposhtë.

Jam vonu pak. Isha shumë i lodhur. Arrita të dal dhe të pres një transport atje poshtë, te rruga që të çon për Tutin.

Kur arrita aty, u bana me do boshnjakë, më tha njani a don me e dhezë një cigare. Ia mora.

Isha kamuflu me ato tesha të bacit Ramë. Teshat e tij më bishin pak të vogla, po e luajta rolin që jam një banor i atyhit. Kur shkova në Tutin, pare kisha me veti, arrita të futem në një shitore, më duket shtëpi e mallrave. I bleva disa tesha të mira. Një kapuç e bleva, si një farë francuzi, dhe u ndryshova komplet. Kur e bana këtë, shkova me hongër bukë, por nuk mujta me hongër, me deké. Dita e tretë që nuk mujta. Nuk shkojke teposhtë, me deké. S'mujsha me çu gja në fyt.

-Nga lodhja?

N. Shatri: Po jo vetëm nga lodhja, po ishte edhe gjendja emocionuese. Adrenalina e bënte të veten, po u përpoqa, e mbajsha në brendi krejt atë stres. Kur po futet patrulla e policisë mrena, në një lokal, ishte një restorant me diku rreth pesëdhjetë vende, sikur atëherë që kanë qenë. Unë u çova, se paraprakisht e pata pagu supën që e mora. Nuk e di çka ka qenë. Përderisa ata u konsultuan diçka me kamarierin, si duket e hetuan, i thanë se ky njeri është i panjofshëm dhe m'u vunë pas.

E unë, heshturazi, shumë lehtë i shikojsa që po më vijnë pas dhe në një rrugicë të Tutinit arrita të futem në një shtëpi, u futa në një paradhomë. I nijsha tuj folë boshnjakët dhe unë u futa aty në paradhomë.

Ata ranë. Nuk kishte mur oborri. Kur u futa unë në paradhomën e tyre, ata menduan se unë jam i qasaj familje. Nejta njëzet sekonda në atë familje, në shtëpinë e atyre, në paradhomën e tyre, dhe kur dola kadalë, e pashë që nuk janë

policia. Shkova te një taksi. Dikun me taksi kam udhëtu dhe dikun me kamion.

-Nuk reagoi dikush prej asaj familjes, ku hyre?

N. Shatri: Nuk doli kurrkush. U nisa me taksi. Iu prish kerri, dhe i thashë, hajt ti se unë shkoj diqysh me autobus, a diqysh. Iu afrova Beogradit. Njëri në një kamion, kish pasë kuaj. U nal me hongër bukë, ish prej Mitrovice. Edhe iu futa në kamion. Ishin kanë do kuaj, po t'urtë ishin kanë. U ngroha në qafat e tyre, domethënë ishin kanë një katër kuaj. E kalova herë me kamion, herë me kerr.

Por, arrita në Beograd. Kur arrita në Beograd, ndoshta, vlenë të cekët, hina te një berber, aty, për m'u qethë, se isha bërë pak jo i rregullt. Unë teshat i bleva në Tutin, po tek ai berberi fola si memeci. I thashë a bën me me m'rru dhe me me mi la flokët, e luajta rolin e memecit.

Gjatë kohës kur ai m'rrijke, filloj me ngu radionin, të cilën e dëgjonte ai. E kishte aty, lëshut.

Dëgjova kur u përmend emri im, dhe tha serbisht: “*Fshatari hala në arrati*”.

Ai isha unë. Pak u stresova. U çudita që e përmënë emrin tem, por u përgatita dhe u solla normal. E kreu berberi punën.

-Kush ju tërhoqi nga Beogradi?

N. Shatri: Shkova deri në Lubjanë. Shkova me autobus për në Varazhdin. Bëra një gabim, se i rashë nëpër Varazhdin, sepse atje isha gardian burgu, në Kroaci, dhe Varazhdini është afër Lepogllavës. Arrita në Lubjanë, në Maribor. Në Maribor I kam pasë disa shokë të ilegales, e ndër ta ka qenë Luan Zogaj, të cilin e prita. Nuk ish kanë në banesë. E prita. Kur më pa, u çudit.

Tha: “Ec, hin mrena, se janë tuj t'lypë. E je kanë 'televizor”.

Faktikisht, ndejta aty, s'flejta hiç.

Gjatë kohës, kur rrisha brenda, i përcjellja lëvizjet e kerreve, thosha veç kur të rrethona, ndoshta, ose kur u nal rastësisht kerri i policisë në Maribor, afër banesës së tyre, unë e kisha vendosë mos me u dorëzu i gjallë. Dhe se, po, më thanë se këtu vijnë policia, te fabrika, se i kanë do gra, shoqe, i kanë femra, flasin natën.

Thashë: “Mirë! Mirë!”

Nejta tri ditë aty. Shokët Januz Shatri e Xhaferi më kanë ndihmu shumë për me m'tërhjekë.

-Erdhi dikush që ju mori në Slloveni?

N. Shatri: Po.

-Kush ishte?

N. Shatri: Ishte Flamur Gashi.

-Kush është Flamur Gashi?

N. Shatri: Është një nipash i joni, që e dinte kufirin ilegal, sepse ku isha dalë unë s'mujsha. E kishte ndërru metodën, më thanë ai, e ka pa të arsyeshme që të kaloj unë tash kah ana tjetër, dhe ashtu ndodhi. Po vlen të ceket se e ngatërruam rrugën, ai e ngatërroi dhe zbritëm para kohe. Kam heq shumë keq, sepse u desh të ecim në një mal të panjofshëm dhe Alpet e Sllovenisë ishin shumë të ashpra. Ecëm gjithë natën.

Unë i thashë: “Hala jemi në Jugosllavi.”

Tha: “Ku po din?”

I thashë: “Po kqyri vulat e drujve.”

I kishin shenjtat. Krejt njësoj Jugosllavia i ka pasë.

Atëherë, edhe duhani.

I thashë: “A po i sheh paqetat e duhanit që i kanë gjuajt punëtorët? Pastaj i thashë: “Po prit, qetu, se po shkoj te qajo shpija”.

Atje ishte një gjysmë ore. Kam ecë kambë. Shkova unë.

I thashë, prit ti qitu. Regjistrimi i Lubjanës. Masanej u desh ta ndërrojmë, domethënë të futemi prapë në autobus e t'i afrohemi kufirit. Kaq ka qenë e zorshme.

Kaluam në Austri. Me tren. E telefonatën e parë ia kam ba Xhevahires, shoqes sime, e i kam thënë se unë dola dhe se mirë jam. Në telefonatën e dytë e kemi thirrë Xhafer Shatrin. Ai na e ka çu një njeri me na marrë në kufijtë e Zvicrës. Ky shoku që erdhi me mua, me më përcjellë dhe me m'ndihmu me e kalu kufirin, e dinte kufirin.

Zoti na ndihmoi dhe arritëm në Zvicër.

-Është një fakt shumë interesant, që e kam lexuar për ju. Në momentin që keni arritur në Gjenevë të Zvicrës, pra te veprimtari Xhafer Shatri, pas dhjetë minutash ndodhë një tentimatentati. Është e vërtetë kjo?

N. Shatri: E vërtetë është. Ne jemi ulë. Po para se me ardhë te banesa, ata më pritën. Se Januzi hypi në një tramvaj, në një tren, Januz Shatri. Dhe unë erdha së bashku me Flamur Gashin. Kur zbritëm atje në Gjenevë, stacioni i Gjenevës ishte shumë i madh, kishte njerëz shumë. Ky kusherini, që ish dalë me m'marrë, Nazmi Shatri, e për me më çue te banesa e Xhaferit, për me pushu unë aty, më tha: “Hajde, se e kam kerrin qatje.”

Thashë: “Jo, jo.”

I thashë: “Me kerr nuk du me shku.”

I thashë: “Sa është larg?”

Tha: “Nja tri kilometra.”

Thashë: “Në kambë! Pesëdhjetë metra kemi ecë largas njëri prej tjetrit.” E fati ynë që kemi ecë ashtu, se doli që e kisha pasë mirë, se banesa Xhaferi, kish qenë tuj e ruajt kur unë të shkoj aty. Si duket, përgjimet kanë qenë, dhe shtetet kanë shkëmby informacione.

-Pastaj, kur arritët aty, çfarë ndodhi?

N. Shatri: Kur arritëm aty, si jemi ulë, na i qiti shoqja e Xhaferit kafet, u përpoqën ta fusin bombën mrena, ku ishim ne aty. Roletat e kthyen bombën. Nuk arriti bomba me u futë. E dëgjova shpërthimin e kapsollës së bombës.

Ka qenë një bombë. Se unë e kam ditë edhe përpara çka është bomba dhe qysh shkon puna. Ka qenë bombë, bile ka qenë kineze. Se me pasë konë jugosllave, nuk ish ndëgju kapsula, kur t'i hiqet siguresa.

E kjo kinezja i bëri dy shpërthime. Një më të vogël, se kur u hoq kapsula, shpërtheu, dhe tjetra e madhe, edhe zhurmë e madhe u bë. Shpërthim i fuqishëm u bë. Kur ajo shpërtheu, në një veturë aty në parking, sepse roletat e kthyen bombën dhe unë, faktikisht, desha të dal.

Xhaferi tha: “Mos dil.”

Më çuan në një banesë tjetër, ku nejta aty dhe i dëgjova lajmet. I dhanë pas tre minutave. Doli shpërthimi aty midis Gjeneve, dhe ishte fat yni që shpëtua.

-Pastaj udhëtuat për në Suedi. Dhe, sapo shkua në Suedi, pothuajse strukturat shtetërore suedeze u informuan për rastin tuaj. Mediat suedeze, ju publikuan. Ju dhatë një intervistë dhe pastaj u dorëzua në polici, në Suedi. Si e morët guximin? Nuk e patët frikën e ndonjë ekstradimi?

N. Shatri: Ka qenë e pamundshme të rrihet si ilegal. Aty i kisha fëmijët, familjen. Avokati im më qortoi, dhe tha: “Nuk është dashtë të lajmërosh fill, sepse më tha shoqja, unë kam pas një lidhje me kroatët.”

Edhe shqiptarët kanë qenë shumë afër me kroatët, në ilegale. Unë kam pasë edhe veprimtari me ta. Kemi shkëmby armë. Unë kam ble armë prej tyre, jo me ba tregti armësh, po armët e mia që i kam marrë, që i kam ble, me paret tona, të organizatës, i kanë pasë nëpër Dukagjin edhe nëpër Kosovë, nëpër disa celula që i kemi pasë. Vlen të përmenden Vëllezërit Balaj, Gani dhe Xhafer Balaj kanë pasë armatim qysh në Isniq, dhe kanë qenë nga Nasim Haradinaj. Ne kemi qenë miq edhe me Haradinajt. Kështu që kanë qenë disa celula të armatosura, sepse në programin tonë të organizatës revolucionare, parashihej lufta e armatosur.

-Ju u dorëzua, ndërsa ambasada jugosllave kërkoi ekstradimin tuaj?

N. Shatri: Po, faktikisht shteti suedez e ka një drejtësi të paanshme dhe nuk është si shtetet ballkanike. Ata nuk nguten me marrë vendime, për t'u kthyer njerëzit, dhe unë e kam ditë. Ashtu doli, që kam qenë politik, i thirrur te zyra e Baboviqit,

tek organet e UDB-së. I falënderoj shumë avokatët e mi, që i kam pasë. Të dytë, Bengt Aneriush ka qenë njëri, kryesori, dhe ka qenë një tjetër, emri i të cilit nuk më kujtohet. Ky ka thënë se për me e kthye Naser Shatrin, duhet të ndërrohet kushtetuta suedeze, sepse shkelen të gjitha të drejtat e njeriut. Duke më pa mu shumë pozitiv, kështu, si duket, morën vendim për t'më liru, sepse ishte faji i UDB-së. UDB-së i erdhi inat shumë që dola edhe në mediat suedeze, ku i akuzoja për tentim vrasje.

-Po kthehem te një periudhë dhe një epokë e rëndësishme e jona, pjesë e së cilës jeni edhe ju, të lufta e fundit e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Konkretisht, kur vendosët të hyni në Kosovë dhe me kah hytë?

N. Shatri: Ka qenë fillimi i prillit. Unë paraprakisht kam qenë në ngjarje dhe se për të ardhë deri te futja, tamam ka qenë prilli, fillimi i prillit 1998, kur unë së bashku me Nasim Haradinajn, Xhabir Zharkun dhe shumë të tjerë, shkova në Tropojë. Dhe aty, katarosh, me armë ngjeshur, futem për Kosovë, për ta ndihmuar popullin tim edhe Kosovën.

-Në cilën zonë u vendosët dhe cilat ishin përgjegjësitë e para ushtarake që morët?

N. Shatri: Me njëqind kuaj të ngarkuar, duke na prirë Ramush Haradinaj, së bashku edhe me të tjerë, ne u vendosëm në Glllogjan. Paraprakisht, shkuam në Jabllanicë. Ku u shkarkuam aty, pushuam. Ushtarët që ishin nga zonat e tjera, shkuan rrugës së vet. Ne u ndalëm në Jabllanicë, dhe shkuam për Glllogjan. Ishte një natë shiu, ku së bashku në traktorin që ishte plot armatim, ishte edhe Ramush Haradinaj. Unë s'e njihja, po më vonë e njoha, dhe arritëm në Glllogjan. Ka pasë shumë pak që kanë ardhur nga jashtë. Kemi qenë të grupit tonë, Nasimi, Xhabiri edhe disa të tjerë, që filluam një organizim pak më ndryshe të UÇK-së.

-Pastaj ju u angazhuat. Çfarë pozicioni kishit?

N. Shatri: Fillimisht në Gramaçel më kanë çuar. Kam qenë komandant për mobilizim. Shtabi i Glllogjanit më ka çuar. Masanej, më kanë çu në Prejlep dhe për fshatrat përreth aty. Në Prejlep u bë një betejë shumë e madhe, pas një jave forcat serbe s'kanë mujt me u futë në Prejlep, s'kanë mujtë me u fut se s'i kemi lënë. Vijshin edhe nga Glllogjani, na nimojshin herë pas here, po aty u bë një organizim shumë i mirë.

Më kujtohet kur është ardhë Ramush Haradinaj dhe unë i kam raportu te dyert e familjes Dabiçaj, që aty edhe rrishim, te Nezir Dabiçaj me vllazni. Aty i kam raportu, i kam thonë: "Zoti komandant, magjistratja Deçan-Gjakovë ndodhet e kontrolluar nga forcat tona të UÇK-së."

Ai nga emocionet, që i raportova ushtarakisht, hoqi revolen dhe qiti përpjetë. Thotë: "Të lumtë!"

Ma dha dorën.

Aty, pas pesë javësh, më çoi në Voksh.

Në Voksh u lëndova dhe kalova në Shqipëri për disa javë. Në Shqipëri pata rastin, e që faktikisht në Voksh i thashë komandantit Ramush Haradinaj, që ish kanë mirë që lufta jonë të ndërrojë rrjedhën, të sulmohet Serbia brenda në Serbi, të sulmohen forcat e policisë e të ushtrisë serbe.

Ai tha kjo merr kahje tjetër dhe tha se kishte me qenë rrezik. Megjithatë, unë e vazhdova dhe kontaktova zyrën e Kosovës në Shqipëri, në Tiranë, ku si duket isha kanë përgju aty, dhe zyrtari që më priti, nuk më lejohet t'ia them emrin, tha se ishim kanë përgju nga shërbimet franceze, a s'e di. Unë propozova me m'ndihmu materialisht, sepse me Nexhmedin Ramën fola për një grup që mujsim me ble material shpërthyes, dhe qëllimi ka qenë ai i blerjes së materialit shpërthyes dhe vendosjes nëpër qendra të caktuara të ushtrisë dhe të policisë serbe. Kjo gjë nuk m'u miratua nga zyra e Republikës së Kosovës. Vlen të ceket, se unë, në Shtabin e Dukagjinit, pata propozu që të sulmohet kazerma e Pejës, por nuk m'u mor parasysh.

Dikush aty reagoi dhe tha: "Nuk është punë për ty".

Dikush i Shtabit të Dukagjinit. Me pak njerëz e kishin marrë kazermën e Pejës. Paraprakisht, pata mendu se si të bëhet ajo, duke e sulmu tri ditë përpara, duke i lodhë ushtarët, dhe me pak ushtarë të humbur, normal, e kishin marrë kazermën e Pejës, dhe se ma pak ndoshta na u kishin vra ushtarë me marrë kazermën dhe armatimin e kazermës, sesa që na u vranë me qëndra djem.

-Në këtë kohë, ju ishit komandant i Policisë Ushtarake?

N. Shatri: Po, isha komandanti i Policisë Ushtarake, me djem dhe vajza shumë të përgatitur. Fatkeqësisht m'u vranë disa nga ta. Njomza Lipaj u vra. U vra Arben Visoqi. U vra Abedini, u vra Izet Shatri, më vonë Hajrush, Arbeni u vra. Pata humbje, po edhe Serbia ka pasë humbje të mëdhaja në komunën e Istogut. Kurrë s'ka mujtë Serbia me shkellë komunën e Istogut prej UÇK-së. Aty ka ndodhë që jemi prekë edhe me forcat serbe, aq afër, dhe jemi ra në pritë më 28 maj '99. Ka qenë humbja jeme më e madhe. Dy ushtarë ranë heroikisht, Hajrush Elezi e Feriz Blakaj.

I bana disa ditë vetëm, se u shpartalluam si grup. Shokët, ushtarët nuk mujtën me ardhë aty ku e pata lanë takimin, domethënë, nejta disa ditë vetë.

-Gjatë bulumtimit tonë me qytetarët, duke pyetur dhe diskutuar me bashkëluftëtarë tuaj, më sugjeruan që t'ju pyes për një rast: pse nuk u mor Banja e Pejës nga Ushtria Çlirimtare e Kosovës?

N. Shatri: Ne kemi pasë kapacitet dhe ushtarë për ta marrë. Unë e pata ba një plan dhe u futa një ditë përpara në Banjë, me dy ushtarë shumë të fortë. Ne u futëm dhe i pamë lëvizjet. Një pjesë e disa komandantëve mundem me i quajt

ashtu, sidomos njëri prej tyre, tha: “Nuk kam ushtarë me humbë”. Po, lufta nuk matet ashtu, por nuk ia prisha. I ktheva ushtarët pas.

Ka qenë këmbëngulës Bekë Berisha që të vijë me ne. Bajrami, domethënë, Galani, si dhe kanë qenë ushtarë të tjerë shumë të forte. Disa janë edhe dëshmorë. Po, fatkeqësisht, nuk u mor parasysh.

-Diku 17 vjet pas rastit të Baboviqit, ju kapeni nga Interpoli në Vjenë. Ndaleni për gjashtë muaj. Çfarë ndodhi?

N. Shatri: Po, Serbia më ka kërku vazhdimisht. S’e di a m’ka heqë hala. E ka merakun në mua fort. Mua Interpoli, policia më nali në kufi, në Aeroportin e Vjenës, ku isha tuj shku te fëmijët e mi, që i kam në Suedi. Aty m’u ndal rrugëtimi dhe hoqa goxha keq asaj radhe. Po, më në fund, më kthyen këtu. Kanë pasë qëllim me më kthye në Serbi. Shkalla e parë mori vendim me më kthye në Serbi, e dyta mori vendim me më kthye në Kosovë, dhe unë e pranova me ardhë në Kosovë, ku u ba gjyqi dhe e fitova.

Rrëfimi i Valdet Jasharit

MBIJETOI PËR TË TREGUAR

Njëzetë e pesë vjet më parë ndodhi sulmi në Prekaz në familjen Jashari, ngjarje e cila ishte ndër më tragjike në historinë e Kosovës. Më 5, 6 dhe 7 mars të vitit 1998 janë vrarë rreth 55 persona, në mesin e tyre edhe fëmijë, pleq, të vjetër e të rinj, vajza, djem e gra. 55 vetëm të lagjes Jashari dhe katër mysafirë në mesin e tyre. Në vijim është biseda me një të mbijetuar të kësaj tragjedie, i cili humbi 11 anëtarë të familjes së tij dhe me njëmbëdhjetë plagë ia doli të shpëtojë nga zjarri i luftës. Valdet Jashari të rrëfen dhe dëshmon për të gjithë atë që ka përjetuar dhe parë me sytë e tij

-Faleminderit që keni ndarë kohën të dëshmoni dhe të rrëfeni për gjithë atë që e keni përjetuar dhe keni mbijetuar këtë masakër që është kryer mbi familjen tuaj, në përgjithësi në familjen Jashari. Ju i takoni familjes Jashari dhe jeni kushërinj dhe me familjen e Adem Jasharit. Keni qenë të ri në kohën kur ka ndodhur këto vlime. A keni qenë para se të ndodh masakra dhe sulmi i forcave serbe të angazhuar si pjesëtarë i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, apo keni pasur ndonjë detyrë tjetër, qoftë në cilësinë e pikave të ndryshme që keni konstruktuar duke ditur që familja juaj dhe familja Jashari në Prekaz jeni të rrezikuar?

V. Jashari: Ne si familja Jashari kemi qenë të rrezikuar gjithnjë prej viteve të '90-ta. Më kujtohet rrethimi i parë në '91-tën, më pas në '98-tën, dy rrethimet në 98-tën. Ne kemi qenë, i madh e i vogël, pjesëtarë të UÇK-së. Por mua më kujtohet, ka qenë fundi i '97-tës kur isha tek shtëpia duke punuar diçka dhe po më thotë nëna: shko tek shtëpia e Hamit dhe Salë Jasharit se aty po rrinë shumë pjesëtarë të UÇK-së dhe ndihmoju diçka. Dhe prej atëherë kam qenë rregullisht i angazhuar. Edhe pse isha në shkollë të mesme, kam qenë i angazhuar në roje ku kam qëndruar në shtëpinë e Hamit e Salë Jasharit dhe kemi bërë roje. Kemi qëndruar bashkë me Rasim Kiqinën, tash dëshmor, kapuqin e Muharrem Xhemajli, Mujë Krasniqi dhe shumë bashkëluftëtarë të tjerë, dhe aty kemi filluar rregullisht të bëjmë roje. Kemi filluar nga fundi i '97-tës, deri në ditën e 6-7...

-Do të thotë ju keni qenë atëherë në moshën 17 – vjeçare. Por para se me ndodhë sulmi 5, 6 dhe 7 marsi, sipas rrëfimeve të disa të tjerëve, por ju jeni dëshmitari kryesor, ka ndodhë dhe një sulm diku para vitit të ri?

V. Jashari: Po, më kujtohet kur ka ndodhë para vitit të ri të '97-tës. Hamit Jashari ka dalë me i punue arat afër fabrikës së municionit, ku kanë qenë të pozicionuara forcat serbe, paramilitare serb. Dhe aty duke i punuar arat, kanë dal ata prej fabrikës së municionit dhe e kanë marrë, e kanë kidnapuar Hamit Jasharin. Por fëmija e kanë pa dhe kanë lajmëruar e kanë ardhë shpejt e shpejt tek shtëpia dhe thane:” O e morën balin Hamit", se bal i kanë thënë dhe kanë vrapuar shpejt në atë moment, Musa, Muharrem Xhemajli dhe komandant Mujë Krasniqi, duke gjuajtur me armë dhe kanë hy në fabrikë të municionit. Unë i kam parë nga shtëpia dhe kur pas disa minutave, pas disa gjuajtjeve që kanë luftuar mes vete ata, po e shoh Musë Jasharin, e kish marrë për dore babën e vet, Hamitin, kish marrë dhe një radio lidhje, disa dylbi çka i kishin pasur aty, dhe ish plagosë në dy duart. Ka qenë kjo para vitit të ri të '97-tës.

- Po flasim për shkak të opinionit, Hamit Jashari është babai i Musë Jasharit edhe i Sahit Jasharit?

V. Jashari: Sahit Jasharit dhe Jashar Jasharit.

-Do të thotë para vitit të ri e kidnapojnë?

V. Jashari: Po. Duke punuar arën afër fabrikës së municionit, e kanë pasë një arë, aty e kidnapojnë dhe menjëherë shkojnë Musë...

-Musë Jashari apo Sahit Jashari plagoset?

V. Jashari: Aty plagoset Mujë Jashari në të dy duart. Se tregon, gjatë përleshjes me forcat serbe, ata kanë gjuajtur në drejtim të tij, por plumbat e kanë rrokë në

dy duar dhe e plagosin në dy duart. Pasi vjen në shtëpi, ia lidhim në plagët. Aty vjen komandanti legjendar dhe Hamza dhe po më kujtohet që i thotë: "I bajsh me shnet plagët e lirisë, o Musë Jashari".

-Kush i thotë kështu?

V. Jashari: Adem Jashari, komandanti legjendar.

-E keni njohur prej së afërmi edhe Adem Jasharin?

V. Jashari: Po, ne jemi të një lagjes Jashari, jemi të një vendi.

-Jeni të një lagjes Jashari, çfarë i keni në familje, jeni të afërt?

V. Jashari: Kushëri, të afërt jemi.

-Raporti juaj me Hamit Jasharin? Çfarë e keni Hamit Jasharin dhe familjen e Hamit Jasharit?

V. Jashari: Kushërinj të parë. Edhe me shtëpia jemi shumë afër, jam rritur aty.

-Edhe Hamit Jashari me moshën mbi 60-vjeçare, po i themi plakun në krabasim me Musën dhe të bijtë e tij. Edhe ai ka qenë i angazhuar heret në Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës?

V. Jashari: Po. Shtëpia e tyre ka qenë çerdhe e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Çfarë është shumë interesant, po më kujtohet tash pas 25-së viteve, kur dilnim në roje, vinte bali Hamit me na ndërru prej rojes dhe shpesh ka ndodhur dhe nëna Salë që ka ardhë me na ndërrue prej roje, por e ka pasur një plis në kokë dhe kur vike tek pika e rojës e largonte plisin. Kur e largojke plisin, i ka pasur flokët qel dhe prapë i bardhë. I thonim bali Hamit si të gjuajnë prej fabrikës së municioneve policia dhe ushtria kanë me ra në ballë tanin plumbi dhe ka me u kthye tek ne. Bënim shaka. Shumë interesant ka qenë. Gjatë luftimeve u plagos në ballë, me copë të granatës, dhe kur kishim ndonjë pauzë gjatë luftimeve, thoshim: A të kemi thënë baci Hamit më herët para luftimit, se ka me ra në ballë tënd dhe do na rrok neve, dhe e sillte plisin, më duket po e shoh, e sillte plisin me gjak (bën me duar në drejtim të kokës, duke improvizuar si e sillte plisin).

-Gjatë luftimeve?

V. Jashari: Gjatë luftimeve dhe e sillte plisin me gjak. E ka pasur dhjetëshen (armën) dhe shumë bomba.

-Hamit Jashari është dhe bashkëshorti i Salë Jasharit? Cili ishte roli i nënës Salë?

V. Jashari: Nëna Salë ka qenë të themi pedagogu ynë dhe më herët, sepse ajo ka qenë e angazhuar prej viteve të '90-ta. Kur kam filluar unë të bëj rojë nga '97-ta, kur dilja në pikë të rojes më tregonte: "Shiko Valdet, kur të vijnë automjetet të drejtimit të Polacit, i kanë dritat e gjata, shihen... kur të vjen dikush nga Skënderaji dëgjohet kështu...". Tregonte qysh me u sjellë na në roje, se ajo ka bërë roje më herët. Ajo ka qenë e angazhuar më herët. Gjithmonë ka ecë e armatosur dhe ka qenë nënë e dëshmorëve.

- Ajo të gjitha armët i ka përdorë?

V. Jashari: Të gjitha armët i ka përdorë. Edhe gjatë luftimeve i ka përdorur të gjitha armët. Ka ditë t'i përdorë dhe i ka përdorur.

-Pika ku ju keni qenë, pothuajse pjesën dërmuese duke ruajtur, sepse flitet për disa pika të rojës, të organizimit, strukturimit të grupit gueril dhe ushtarak, të mbrojtjes. Sa pika kanë qenë?

V. Jashari: Kanë qenë diku pesë pika të rojës. Më mirë e dinë përfaqësuesit e lagjes që kanë qenë: Naser Jashari, Bilall Jashari, ata të cilët i caktonin njerëzit se kush në cilën pikë ka për të ruajtur. E di që shumë mbledhje janë mbajtur në kullën e komandantit legjendar, por edhe Halit Jasharit dhe Bilall Jasharit, dhe aty caktojshin, thoshin ky, ky me emër, mbiemër, këtë pikë me rue, një i vjetër dhe një i ri. Në pikën numër një, në fillim të lagjes kam qenë i caktuar unë.

-Me kë ruaje ti?

V. Jashari: Me Shahinin, me Ramizin, me Ukshinin. Kuptohet bali Hamit dhe Sala kanë qenë në shtëpi të vet, ajo shtëpia e tyre ka qenë pika një dhe shumë të tjerë.

-Na trego të lutem para se të hyjmë ditën e 5 marsit, çfarë ndodhi dhe çfarë shikuat ju me sy mes 4 dhe 5 marsit?

V. Jashari: Ne ishim në roje, i dëgjonin disa zhurma në fabrikë të municioneve aty afër dhe erdhi një automjet dhe ne kaluam aty ku i ndalonim gjithmonë automjetet që kanë ardhë, kur është bërë natë dhe kemi ndaluar automjetin. Kemi qenë unë dhe Hamiti, Shahini dhe Ramizi dhe po e ndalim automjetin, kur po e shohim komandanti legjendar, Adem Jashari. Gjatë bisedës po na tregon se e kish pa të plagosur Musë Jasharin me shokë që është plagosur në luftimin që ka qenë më 28 shkurt në Likoshan dhe Qirez. Tha që disa armatime dhe municione po ua dhamë se ata janë duke u shëruar dhe juve ju duhet më shumë. I morëm fishekë dhe bomba dhe tha: "Ju çdo natë keni bërë roje të mirë dhe jeni në pikën e parë këtu, shumë afër fabrikës së municionit 50-60 metra, por tha: "sonde bëni katër

parë sy se është mbush fabrika me makineri serbe”. Me një fjalë e kishte ditur ai që veç janë duke u përgatitur se do të bëhet luftimi.

-A keni pasur municion shumë me vete apo mesatarisht?

V. Jashari: Po. Mesatarisht ka pasur kallasha, fishekë, bomba, murtaja të dorës.

-Në këtë kohë, për afërsisht natën mes 4 dhe 5 marsit, sa njerëz bënin roje, sa ishin të gatshëm që të rezistonin te lagja Jashari?

V. Jashari: Roje kanë bërë shumë se kanë qenë disa pika në lagjen Jashari, por aty ku kam qenë unë, kemi qenë pesëmbëdhjetë. Vetë i pesëmbëdhjetë. Pasi të gjithë janë vra, vetëm unë kam shpëtuar dhe të gjithë ata kanë qenë më të rritur se une. Në atë kohë, më 5 mars unë kam qenë 19-vjeçar dhe të gjithë kemi qenë të armatosur dhe kemi bërë roje me ndërrime, një orë, dy, nga dy vetë, se mos rastësisht njërin po e merr gjumi.

-Në cilën pikë keni qenë?

V. Jashari: Ne kemi qenë në fillim të lagjes, në shtëpinë e Hamit dhe Salë Jashari.

-Çfarë ndodhi më 5 mars, si e kuptuat dhe kur e kuptuat që po sulmoheni?

V. Jashari: Mëngjesin e hershëm, kur fillonte me u zbritë, fillojshin lëvizjet nga pak të fshatarëve. Kam qenë në ballkon të shtëpisë së Hamit Jasharit dhe kemi dëgjuar disa krisma rrethit të Prekazit dhe e kuptuam që diçka nuk është në rregull. Në atë moment kishin qenë afër fabrikës municionale dhe kishin qenë dy tanke të vendosura dhe shumë shpejt kanë rënë telat përmbi dhe kanë ardhë në drejtim të shtëpisë tonë, ku kemi qenë në roje. Kam hyrë shpejt dhe kam bërë titë “zgjohuni se u rrethuar”. Disa kanë qenë zgjuar, disa kanë fjetë dhe në atë moment Hamiti e ka marrë pushkën dhetëshe dhe ka dalë menjëherë për ta gjuajtur tankun, e Ramizi dhe Shahini i kanë marrë mortajat e dorës, kanë dalë mbrapa shtëpisë dhe i kanë gjuajtur tanket me murtaja.

-Ramizi dhe Shahini janë vëllezërit e ...?

V. Jashari: Ramizi është djali i Sadikut, Shahini djali i Qerimit. Më mirë e kanë pasur Hamitin. Tri shtëpitë janë aty afër. Njëri tank po ec, tjetri tank pas 50-60 metrave është ndalë aty, nuk ka mundur me vazhdue më andej. Tymi nuk kam pa, po nuk ka mundur me vazhdue ma andej. Kur është vendosur tanku, është vendosur në anën e kundërt të lagjes, ka qenë nga ana lindore. Fabrika e municionit është në anën perëndimore, tanku është vendosur në anën lindore dhe ka vendosur diçka në tokë. E kemi dëgjuar duke bërë “dang, dang, dang”, dhe

aty kanë filluar granatimet. Ka gjuajtur tanku dhe ka filluar prej dy anëve, kanë filluar granatimet e forcave serbe, ditën e parë rreth orës 6 të mëngjesit.

-U fol për një pushkë dhetësbe të Hamit Jasharit.

V. Jashari: Ka gjuajtur Hamiti. Po më kujtohet, e kam parë në ballkon, kur e ka gjuajtur tankun me dhetëshe, e ka gjuajtur tankun dhe i shkonin plumbat përmbi tank. I thojsa: bali Hamit, dhjetëshja nuk i bën asgjë tankut, prit derisa ta gjuajnë ata djemtë me murtajë.

-Sa keni pasur ju armatim?

V. Jashari: Kemi pasur kallasha, kemi pasur bomba. Nuk kemi pasur aq shumë për të bërë luftë rezistencë me një armik që ka qenë Serbi.

-A keni pasur mundësi të shikoni sa tanke e mësynë lagjen e Jasharëve prej pozicionit ku keni qenë të pozicionuar, prej shtëpisë së Hamit Jasharit, ju?

V. Jashari: Unë, në fillim i kam parë dy tanke. Por gjatë luftimeve, kur fillonin granatimet, që nuk mundeshim ne për t'iu kundërpërgjigjur, fillonin dhe vinin edhe tjera tanke dhe lëvizshin automjetet e blinduara të tyre.

-Ata ju kanë sulmuar, pastaj ju jeni vetëmbrojtur. E keni mbrojtur pragun e shtëpisë, siç dibet dhe natyrshëm. Por në momentin e sulmit të madh dhe kur filloi të intensifikohet pak më shumë, a kishit mundësi me pa çfarë po ndodh me kullat e Jasharajve?

V. Jashari: Jo, të them të drejtën, veç i kemi dëgjuar krismat. Në mëngjes herët kur kanë filluar luftimet, i kam dëgjuar disa zëra duke kënduar, ma andej e kam kuptuar që kanë kënduar prej shtëpisë së komandantit legjendar, Adem Jasharit. Granatimet i kemi dëgjuar, armët, kuptohet, kur kemi gjuajtur ne, kanë qenë armët më të rralla, kanë qenë krismat më të ndryshme. I kemi kuptuar krismat tona, se armiku ka pasur municion e armatim shumë të madh. Ka ndodhur që ka gjuajtur pa u ndalë gjysmë ore.

-Jemi te pozicioni ku keni qenë ju tek kulla apo shtëpia e Hamit Jasharit, familja e Musë Jasharit dhe Sabit Jasharit. Përveç ju, meshkujt, që ishit të armatosur, përveç nënës Salë, a kishite dhe të tjerë dhe kush ishte në atë shtëpi?

V. Jashari: Po, kanë qenë edhe dy mysafirë, Smajl Baza dhe Fatime Bazaj. Ka qenë dhe Ramize dhe Shahini e Ukshini. Aty kemi qenë në pikë ditën e parë, gjatë gjithë ditës, gjithë natës, këta kemi qenë. Kuptohet Hamiti, Sala.

-Përveç Hamitit, Salës dhe dy mysafirëve që ishin, a kishit mundësi ju që të komunikoni me dikë jashtë shtëpisë së Hamit Jasharit, jashtë kësaj pike vetëmbrojtëse?

V. Jashari: Jo, nuk kemi pasur mundësi. Gjatë gjithë ditës që kemi rezistuar aty, kemi luftuar edhe natën. Dikur nga gjysma e natës, kemi filluar të tërhiqemi sepse u shkatërrua shtëpia e gjitha, u plagos Smajl Bazaj, musafiri, dhe kemi filluar me u tërheqë në një shtëpi pak më poshtë që ka qenë e pa djegur, dhe aty kemi filluar nga një, nga një. Kur u ndalshin nga pak granatimet e luftimet, jemi tërhequr.

-Ditën e parë, më 5 mars, gjatë gjithë ditës janë zhvilluar luftimet. Kush u plagos ditën apo në mbrëmje?

V. Jashari: Në mbrëmje është plagosur, në një dhomë tjetër, Smajl Bazaj, musafiri, që ka qenë pjesë e UÇK-së, roje me neve, së bashku me motër.

-Para se me u zhvendosë, a ka pasur ndonjë viktimë tjetër, ndonjë të plagosur? A dini gjë për ndonjë viktimë tjetër në Prekaz?

V. Jashari: Aty jemi larguar nga shtëpia e Hamitit. Është larguar Ukshini, Shahini dhe kemi shkuar në një shtëpi më afër. Një oborr pothuajse vetëm ka qenë një shtëpi e pa djegur. Ramizi, kam shkuar unë pas tyre dhe ka mbetur me ardhë Hamiti me nënën Salë, me mysafiren që ka qenë, Fatimën. Por kemi pritur kur kemi shkuar ne, kemi pritur pas një ore a dy dhe u vonua Hamiti dhe kur erdh bali Hamit, tha: “Vëlla, më duket e kanë vra nënën Salë”, për bashkëshorten e tij. Kemi tentuar disa herë me dalë me shikue a është vrarë apo jo, por na hetuan që jemi në atë pikë aty dhe nuk na lejonin me dalë. Sa herë donim me dalë, na sulmonin dhe nuk kemi mundur me dalë.

-Jemi në mbrëmjen e 5 marsit, ku vritet...?

V. Jashari: Plagoset mysafiri dhe thotë Hamit Jashari se më duket se është vrarë natën Sala.

-Dhe ashtu ndodhi, u vra nëna Salë?

V. Jashari: Më pas e kam kuptuar, tek varrezat kur e kam parë të vdekur.

-Ditën e parë të shtëpia e Hamitit janë: një i plagosur dhe nëna Salë e vrave?

V. Jashari: Sipas fjalëve të Ramizit, nëna Salë e vrave.

-Pastaj u zhvendosët në...?

V. Jashari: Në një shtëpi pak më poshtë, në shtëpinë e Sadik Jasharit.

-A kishte një pozicion pak më të sigurt këtu?

V. Jashari: E kishte pozicionin pak më të sigurt edhe ajo shtëpi. Por në mëngjes herët, aty filluan granatimet dhe luftimet gjatë gjithë kohës.

-Gjatë 5 marsit, lëvizjet që i kishit nga një shtëpi në tjetrën, zbvendosjen, luftimet, a keni pasur mundësi të shikoni rrathë të ushtrisë dhe Policisë në uniforma të ndryshme ushtarake, policore? Cilat ishin përpara që prinin apo kishte vetëm një uniformë?

V. Jashari: Jo. Më 5 mars gjatë luftimeve, gjatë ditës, nga ajo shtëpi që gjuanim ne, që iu kundër përgjigjesim, që shikonim se janë duke ardhur policia dhe ushtria, kanë qenë rrathë të ushtrisë, të policisë, rrathë të uniformës e zezë, ka qenë me maska dhe ne iu përgjigjesim me armë. Aty fillonin granatimet. Më kujtohet se kur fillonim me granatime të rënda, ne detyroheshim të shkonim në një qoshe të shtëpisë ku ishte pak më sigurt, me i hapë dyert dhe dritaret, se nga pluhuri i granatimeve dhe i numëronim granatat. Kur u bënë 40 granata, atëherë ndaleshin dhe bëhej pluhur andej. Ata mendonin që na kanë mbytur neve. Tani fillonin këmbësoria me ardhë ngadalë dhe kur iu kundërpërgjigjesim, ne prapë ktheheshim mbrapa, por tani fillonin granatimet dhe nuk i shikonim sa u kthenim prapa dhe sa po vijnë. Ka pasur momente që kur është djegur shtëpia e Hamitit, është djegur dhe kulmi dhe fillonin të na nxehen dhe armët në dorë. I frynim fishekët se mendonim se do na kërcasin, kanë filluar të na gjuajnë.

-Ju ishit brenda? Sa persona ishit brenda?

V. Jashari: Brenda ishim: Hamiti, Sala, Ramizi, Shahini, Ukshini, dy mysafirët dhe aty na gjuanin gaz lotsjellës. Përveç flakës dhe plumbave, na gjuanin dhe gaz lotsjellës. Se kur vinte gaz lotsjellësi në dhomë aty, i vinte një farë i nxehti trupit dhe donte me t'u djegë trupi, qyrim me i zhveshë teshat dhe të vinte me vjellë. Për fat, kulmi i djegur, dyer e dritare të hapura, tërhiqej shumë shpejt ai gazi lotsjellës. Tentonin prapë këmbësoria me ardhë, por ne prapë i gjuanim ata dhe tërhiqeshin prapa. Flas për ditën e parë.

-Dhe aty mbeti e vrarë nëna Salë?

V. Jashari: Sipas fjalëve të Hamitit, natën e pesë marsit.

-Ju po flitni për granatime të mëdha deri në dyzetë granata. Jemi në pjesën e fundit të ditës së 5 marsit, a ishin intensive njëjtë granatimet si ditën, si natën?

V. Jashari: Jo. Natën kanë qenë më të rralla. Natën kanë qenë veç kur ka pasur lëvizje, kanë gjuajtur granatime. Ku kanë ditur që ka njerëz që bëjnë rezistencë, aty kanë gjuajtur granatime. Natën kanë qenë më të rralla, por edhe ditën ka ndodhur që nga 20-30 minuta kanë bërë riorganizimin e vet. Kanë pushuar nganjëherë. Vetëm ndonjë gjuajtje sporadike, nga 20-30 minuta. Por tani kur fillonin me granatime, fillonin me granatime të rënda.

-Ju u zhvendosët në shtëpinë e...?

V. Jashari: Në shtëpinë e Sadik Jasharit.

-A kishte mundësi mbrojtje më të mirë dhe si e kaluat natën aty?

V. Jashari: Aty, natën e kaluam, mirëpo në mëngjes, më 6 mars, aty ka qenë Sadiku me bashkëshorten dhe me dy djemtë dhe dy vajzat edhe ne çka shkuam, dy djemtë e Qerimit, që me bashkëshorten është vrarë në shtëpinë e vet. Më kujtohet kur kanë filluar granatimet e rënda. Kanë gjuajtur në shtëpinë e Qerimit dhe aty është rrëzuar shtëpia, ahri është rrëzuar dhe kanë dalë kuajt. Ne i shihnim nga shtëpia e Sadikut. Nga dritarja e vogël i shihnim që edhe aty ka luftime në shtëpi të Qerimit dhe janë vrarë të dytë. Masandej e kemi kuptuar që janë vrarë Qerimi me shoqen dhe me dy djemtë, Shahinin dhe Ukshinin. Por Shahini dhe Ukshini kanë qenë më mua.

- Shahini dhe Ukshini ishin djemtë e Qerimit, ishin vëllezër, ata ishin me ty. A u vranë përnjëherë më nënën dhe babain e tyre apo më vonë?

V. Jashari: Jo, më vonë.

- Tash jemi tek shtëpia e Sadik Jasharit. Kush ishte në shtëpinë e Sadik Jasharit?

V. Jashari: Ishte Sadiku me bashkëshorte dhe me dy djemtë e dy vajzat.

-A ishin të rritur këta djemtë dhe vajzat?

V. Jashari: Të gjithë ishin më të rritur se unë. Më i riu kam qenë, 19 - vjeçar. Sadiku ka qenë me dy vajzat, që kanë qenë Elfia dhe Fatimja, Elfija ka qenë e martuar në Qirez, në atë kohë ka qenë shtatzëne, Ramizi dhe Hamdia, djemtë e Sadikut. Ramizi ka qenë diku 30-vjeçar, Hamdia diku 40-vjeçar.

-Çfarë ndodhi më 6 mars, përgjatë sa ju ishit në shtëpinë e Sadikut?

V. Jashari: Më 6 mars filluan prapë luftimet si më 5 mars. Forcat serbe sulmonin, ne mbroheshim. Gjatë gjithë ditës në shtëpi të Sadikut, ashtu kanë filluar, por ka qenë shtëpia me muri të trashë dhe granatime ka pasur. Kur e shikuan që nuk po

munden assesi me ardhë aty ku kemi qenë ne, kanë filluar e kanë djegur kulmin e shtëpisë së Sadik Jasharit. Një dhomë ka qenë Ukshini me Hamdinë, një dhomë ka qenë Sadiku me gruan dhe dy vajzat, një dhomë kemi qenë unë, Shahini, Ramizi dhe Hamiti.

- Kulmi po digjej?

V. Jashari: Kulmi po digjej. Ne kemi qenë aty duke bërë rezistencë, se fillonin me ardhë forcat me hy, këmbësoria. Ne i gjuanim dhe kur u djeg kulmi, filluan me na u djeg teshat. Na u kanë djegë edhe këpucët, trupi me u djegë. E kanë gjuajtur një granatë në dhomë, në mes të dhomës, nga ka ardhur nuk e di, dhe aty më ka humbur vetëdija. Nuk e di pas sa kohësh më ka dalë vetëdija. Ka qenë natë, kur e kanë gjuajtur granatën ka qenë natë. Por edhe mua kur më ka dalë vetëdija, ka qenë natë. Kur më ka dalë vetëdija ka qenë afër meje, më duket, po e shoh Hamitin, pushkën dhjetëshe afër. Kish qenë duke u djegë. I kish kaluar flaka në kokë dhe u dogj. Kam filluar se më bënin veshhtë (viii) nga zhurma e madhe, kam filluar me e shue, mirëpo më është dukur se po më kapen duart për trup të tij dhe e kam zhvesh jaknën. E kam pasur një janke vesh, e kam shuar. Prej belit e lartë veç se u djeg, e kam shuar me jakne. Aty e kam parë që edhe Shahini ka qenë i plagosur, i përgjakur. Edhe Ramizi ka qenë i përgjakur, dhe më kujtohet Ramizi kish qenë pak më i fortë dhe tha: kah me dalë? I thamë Ramizit, po të shtyejmë ne përmbi kulm, me kallash në dorë dhe kërcë pas shtëpisë, se veç u djeg shtëpia. Tamam e kemi shtyrë me Shahinin, e kemi qitë përmbi kulm. Kish qenë tank afër dhe e kanë gjuajtur nga tanke. A e ka godit tanke apo ka kërcyer vetë, nuk e di. Tash, vetëm që është dëshmor.

-U vra Ramizi. Por, para se me ardhë këtu, çfarë ndodhi me Sadikun, gruan e tij dhe dy vajzat?

V. Jashari: Ishin në dhomë tjetër, të asaj shtëpie. Se shtëpia ka qenë me tri dhoma, një korridor dhe një podrum.

-Zjarri po ndizej natën. Sulmi ishte natën. A kishit mundësi, përderisa ju e keni ndërruar prej shtëpisë së Hamit Jasharit tek shtëpia e Sadikut, atë natë, a kishit mundësi me u tërheqë ju?

V. Jashari: Po, po edhe kemi biseduar, pasi që veç u plagos ai dhëndri, u vra Sala. Kemi biseduar se a të tërhiqemi dhe vendosen pleqtë, Hamiti, Sadiku, thanë: “Jo, pse me u tërheqë? Ne jemi në shtëpitë tona, vendet tona. Po e mbrojmë prapun tonë, nuk po shkojmë askund me e sulmue askënd”. Dhe vendosëm të ndalemi aty me pritë, me luftue.

-Çfarë ndodhi me familjen e Sadikut?

V. Jashari: Ramizi veç është vrrarë aty. Mandej edhe Sadiku me dy vajzat dhe me Hamdinë e Ukshinin, kanë qenë në një dhomë tjetër. Unë, kur kam dalë i plagosur prej shtëpisë së Sadikut, në fakt ka dalë Shahini para meje, unë kam dalë pas Shahinit, pasi u dogj shtëpia, ajo pjesa e shtëpisë ku kam qenë unë, Sadiku me grua, me dy vajzat, me djalë dhe me Ukshinin, e kemi lënë aty. Por e kemi lënë në pjesën e poshtme të shtëpisë duke bërë rezistencë.

-Sadiku, vetë i gjashti, dy vajza, dy djem dhe bashkëshorten. A flitet për një vajzë që ka qenë shtatzënë, që ka qenë aty?

V. Jashari: Po, Elfija. Ka qenë e martuar në Qirez dhe thonë se ka qenë shtatzënë. Më kujtohet se është plagosur gjatë luftimeve në të hollt, (prek me duar pjesën e poshtme të barkut, anën e djathtë), por jo plagë shumë e madhe, por është plagosur.

-Nuk pat mundësi askush prej juve në këtë situatë, natën e 6 marsit, të tërhiqet nga shtëpia e Sadikut?

V. Jashari: Jo, se vetëm filluan granatimet. Unë, kur jam tërhequr, i plagosur në gojë, kokën dhe trupin që e kam pasur me shumë plagë prej granatës, ata i kam lënë aty.

-Si i le ata aty? Ata ishin të vrrarë, ishin duke rezistuar... përveç Hamitit ishte i djegur?

V. Jashari: Hamiti ishte i djegur. Shahinin, duke e kaluar mbi kulm, duke kaluar andej, e gjuajti tanku, unë dhe Shahini ishte i plagosur, se granata ra në dhomë tonë, nuk ra në dhomën e atyre, ku ishin ata. Ne u tërhoqëm, u zhvendosëm se nuk kishim ku, aty dhe filluan forcat me ardhë shumë, u zhvendosëm prej asaj pike. Shahini u tërhoq, unë pas Shahinit dhe Shahinin nuk e kam parë më. Ka qenë natë. Ata i kam lënë në një dhomë tjetër.

-Në dhomën me Shabin Jasharin? Ai u zhvendos përpara?

V. Jashari: Po, kërceu nga dritarja dhe shkoi pas shtëpie dhe unë shkova menjëherë pas tij. Kur ka kërcyer ai prej dritares, e kanë gjuajtur dhe unë pas tij. Aty afër u dogj traktori, ushqimi që kemi pasur dhe shihej, na vërenin.

-Kur e kuptuat që u vra Shabini?

V. Jashari: Unë e kam kuptuar diku nga 10 marsi.

-Ndërsa ju shpëtuat, sa plagë i kishit në trup?

V. Jashari: Kisha shumë plagë. Kisha në gojë plagën që më së shumti kisha problem, sepse m'u infektua dhe m'u bë goja e madhe. Kisha në kokë, në ballë... Kisha trupin për shkak të copave të granatave të vogla, jo aq shumë plagë vdekjeprurëse.

-Si arrite të largobesh dhe ku shkove kur u zhvendose?

V. Jashari: Tash, pasi filluan të digjen këmbët, u plagosa, u tërhoqa nga shtëpia e Sadikut. Ishte natë dhe duke kaluar pas shtëpisë së Sadikut nga shtëpia e Qerimit, kanë ndezur ndriçimin ushtria dhe policia serbe. Kur e kanë ndezë ndriçimin, më kanë pa se ku jam, duke shkuar nga lumi. Unë doja të shkoja në drejtim të shtëpisë ku e kam pasur familjen dhe në atë drejtim duke shkuar, kur e kanë ndezur ndriçimin, kanë bërë titur. Kish qenë tanku aty afër dhe ka bërë titur ai përmbi tank dhe si ka kërcitur, unë kam ra në tokë dhe ka gjuajtur me atë gulidovin (vu,vu,vu), derisa është fikur drita. Ndriçuesi ka qenë që kanë gjuajtur në ajër. Kur u fik ndriçuesi, jam zgjuar se nuk më kish marrë asnjë plumb për fat dhe kam shikuar se nga janë të pozicionuar, dhe kam shkuar në drejtim ku ka qenë familja ime që është vra.

-Ti ke dalë jashtë, duke u vetëmbrojtur dhe duke u tërhequr. Gjatë kësaj tërheqje, edhe pse kishe forca të mëdha serbe, a kishte mundësi me pa tek Jasharët e tjerë çfarë po ndodhte, a i kishte kapur zjarri disa apo qysh?

V. Jashari: Kur kam shkuar te shtëpia ku ka qenë familja ime, është më afër kompleksit tash që është kompleksi, shtëpia e Adem Jasharit. Aty kam ndaluar dhe i kam dëgjuar. Ende kishte pasur krisma, në të dy anët, edhe prej shtëpisë së komandantit legjendar, por edhe prej kësaj shtëpisë ku isha unë.

-Jemi në fund të ditës së dytë, natën. Ishin ende krismat rezistence?

V. Jashari: Po, sepse krismat tona dallohehin, më të rralla kanë qenë, tak tuk, tak tuk, jo si të armikut që gjuante pa kontroll. Edhe aty që kisha plagë në gojë, në trup dhe në duar, kam hyrë në shitoren e Naser Jasharit, që edhe ajo ishte e shkatërruar. Aty kam hyrë me kërkue me pi diçka, ujë ose diçka dhe aty kam bërë zhurmë, se që kam qenë i plagosur dhe më kanë gjuajtur edhe aty dhe më kanë hyrë shumë xhama në këmbë, se kam qenë i zbathur. Duke i larguar xhamat nëpër këmbë, se kishte qenë gjakderdhje e madhe, se natën nuk e kam parë dhe kam filluar të ndjej një far ligështimi në trup dhe vetëm jam afruar ngat një qoshe dhe e kam ndje veten se po dua të vdes dhe aty më ka rënë te fikët. Kur më ka ardhur vetëdija, kish qenë dritë edhe ka qenë data e 7 marsit. Nuk e di më çfarë ka ndodhur, ka qenë dritë.

-7 marsi të ka zënë tek shitorja?

V. Jashari: *Po, tek shitorja duke kërkuar me pi diçka, që kam pasur plagë të rënda. -Fati i Smajl Bazës dhe Fatimës?*

V. Jashari: Nuk e dimë. Aty ku i kemi lënë, më nuk kemi pasur kontakt me ta.

-Këta a janë të zhdukur apo llogariten të vrarë?

V. Jashari: Po, njëri është i zhdukur, me sa e di unë, Smajli, është i zhdukur aty në shtëpi të Hamit Jasharit.

-Ndërsa Fatimja, është bijë e Jasharëve apo?

V. Jashari: Jo, Fatimja ka qenë motra e Smajl Bazajt. Ai ka qenë edhe dhëndër i yni. Ka ardhur tek miqtë. Ai ka ardhur edhe më herët edhe ka bërë roje.

-Sa ishte hapësira, tash nga shitorja, për të shkuar tek familja jote, shtëpia jote?

V. Jashari: Ajo ishte ngjitur me shtëpi ku ishte familja ime e vrarë. Kur më erdhi vetëdija dhe e pash se forcat serbe veç filluan me ardhë afër, isha aq shumë i plagosur rëndë, sa nuk mundesha. Me vështirësi vazhdojsha dhe tash e kam shikuar se veç filluan të vijnë forcat serbe. Por më fishkëllenin veshtë, por prapë i dëgjoja edhe pse ka qenë 7 marsi, i dëgjoja krismat edhe prej shtëpisë së Ademit, por edhe këtej poshtë, kur kam qenë i dëgjoja disa krisma. Nuk kam mundur unë nga shitorja të hyj tek familja, sepse veç erdhën forcat serbe, u afruan. Kam hyrë tek një shtëpi e vjetër aty afër, të fshihem në një qoshe. Por kur e pashë që veç filluan të hyjnë forcat në shtëpi, kam hypë në kulm të shtëpisë së vjetër aty afër. Vetëm një rrugë i ka nda ku ka qenë familja ime dhe ajo shtëpia aty.

-Si e kuptuat fatin tragjik të familjes tënde?

V. Jashari: Fatin tragjik e kuptova kur ka ardhur një kamion i ushtrisë. Ka qenë dita e 8 marsit. Ka ardhur një kamion i ushtrisë rikferc dhe është afruar tek dyert e shtëpisë të Halit Jasharit dhe aty e kam shikuar nga kulmi. Por nuk mundesha me shiku aq mirë. Isha i plagosur rëndë dhe kam shikuar që e kanë kap kufomën për këmbë dhe duarsh dhe i kanë gjuajtur në kamion të ushtrisë, dhe në anën tjetër i kam parë këpucët e familjarëve, që i kam njohur këpucët dhe aty e kam kuptuar që më është vrarë familja: nëna, tre vëllezërit, mixha, grua ja e mixhës dhe gjithë ata, 11 anëtarë të familjes, që kanë qenë aty.

-Këta u vranë me 7 mars?

V. Jashari: Baba i vetmi është që ka shpëtuar, aty ku ka qenë familja. Thotë, më 5 mars, gjatë luftimeve, aty ku kanë luftuar, vëllau dhe mixha me djem të mixhës,

aty kanë gjuajtur granata në dhomë brenda dhe i kanë mbytur edhe ata që kanë luftuar edhe familjarët. Baba ka shpëtuar nga ajo shtëpi aty.

-A është Zenë Jashari që ka dalë, ka dhënë intervista pastaj?

V. Jashari: Po, Zenë Jashari, mbrëmjen e 5 marsit, kur ka shikuar që iu ka vra familja, nuk i shihja mirë se nuk ka pasur rrymë, por e dija, thosha, aty janë të vrarë dhe filluan të gjuanin aty dhe ka filluar me u tërheqë lagjes poshtë dhe është dalë nga rrethi.

-Ti i ke parë vetëm duke i hedhur në kamion?

V. Jashari: Duke i hedhur në kamion, por nuk i shikoja mirë nga kulmi.

-Prekëse dhe trishtuese është, por dubet të pyes, sa vjeçar ishte vëllau më i vogël?

V. Jashari: Vëllau më i vogël ishte 5 vjeçar e 3 muaj, Blerim Jashari. Bujari 11-vjeçar dhe Abdullahu-16 vjeçar.

-Ata i ke parë vetëm pas 8 marsit, apo?

V. Jashari: Po, i kam parë vetëm pas 8 marsit, kur kam qenë i plagosur në Dubovc. Aty ka qenë televizioni dhe i kam parë.

-Para se të hyj në emision, i shikova fotografitë dhe për shkak të natyrës, të publikimeve, të ndjeshmërisë shumë të madhe, të atyre fotografive që i shikova, edhe të fëmijëve, vëllezërve dhe familjes, nënës... Çfarë u tha, janë vrarë në largësi, janë djegur, janë vrarë nga afërsia?

V. Jashari: Baba thotë se janë vrarë nga granatimet, që kanë gjuajtur me granatime aty ku kanë qenë ata dhe janë vrarë. Në Prekaz, nga ajo shtëpi që ka pasur rezistencë, atë shtëpi kanë dashtë ta bëjnë rrafsh. Nuk kanë shikuar a ka gra, fëmijë a të rritur. Thujse ka pasur rezistencë në të gjitha shtëpitë. Por ku ka pasur rezistencë edhe më të madhe, aty kanë shikuar edhe më shumë. Më kujtohet rasti i 5 marsit, mbrapa shtëpisë së Hamitit, hynim ne në banjo dhe nga dritarja e banjos shikonim forcat serbe duke ardhur prej fabrikës së municionit, këmbësoria. Ne i gjuanim nga banjo këmbësorinë, dhe atë vend aty donin ta bëjnë rrafsh. Prej cilës dritare që ne gjuanim, donin me ba rrafsh me tokë.

-Ju ishit në një shtëpi, afër shtëpisë suaj në kulm, natën e 7 marsit. Tërë natën qëndruat dhe tërë ditën aty?

V. Jashari: Po, tërë natën.

-Nuk kishit më mundësi me u tërheqë?

V. Jashari: Jo, sepse vetëm kanë hyrë paramilitarët në oborr. Ata ishin afër, i shikoja dhe unë isha i plagosur.

-Ju nga kulmi i shtëpisë i shihnit?

V. Jashari: Po, unë i plagosur rëndë, pa ngrënë dhe pa pirë, diku tri ditë dhe me plagë në trup, i shikoja ata që ishin shumë afër dhe ditën e 8 marsit pasi që i kanë larguar kufomat...

-Ju, deri më 8 mars keni qëndruar në kulm?

V. Jashari: Deri më 8 mars në mbrëmje, që ka ra terri në tokë, kam qëndruar në Prekaz. Më kujtohet, më 8 mars kur i kanë marrë kufomat, i kanë tërhequr kufomat dhe janë tërhequr paramilitarë me uniforma të zeza që kanë qenë, ushtria janë tërhequr, kanë hy në shtëpia. Atëherë i kanë lëshuar gazetarët diku nga mesi i ditës. Unë i kam parë dhe gazetarët.

-Përse nuk dole atëherë?

V. Jashari: Sepse isha me armë në dorë dhe i plagosur, dhe deri dilja unë në oborr, u takoja më së pari në polici dhe ushtri, pastaj me dalë në rrugë tek gazetarët. Thosha: mua më vrasin.

-Erdhën dhe gazetarët. I shihje dhe gazetarët e huaj dhe shqiptarë dhe nuk kishit mundësi?

V. Jashari: I shikoja, por jo, nuk kisha mundësi.

-Përveç kësaj, më vonë, kur dole prej atij rrethimi?

V. Jashari: I plagosur rëndë, ditën e 8 marsit në mbrëmje, ishin ende policia dhe ushtria aty në oborr, e paramilitarët e kanë djegur ushqimin afër, një shtëpi afër që ka qenë dhe prej temperaturës së madhe, ata nuk kanë mundur të rrinë në oborr. Unë gjatë ditës i pashë se ku janë pozicionuar dhe nga kulmi kam shkuar poshtë tek lumi. Kam shkuar në lagjen Lushtaku dhe prej asaj lagje kam shkuar në Dubovc tek familja e Sabit Mehmetit.

-Gjatë kohës që ishit në kulm, çfarë bënin ditën dhe natën forcat serbe paramilitare?

V. Jashari: Ata hanin, pinin. Po flas për 8 marsin. Në oborr aty ndiznin zjarre, luanin, gjuanin me armë.

-Sa e kishit distancën?

V. Jashari: Distancën e kisha diku 10 metra apo 15.

-Nga shtëpia ku ju ishit tash dhe familja e Adem Jasharit, sa e ke pasur distancën?

V. Jashari: 200 metra. Nuk ka qenë më larg. I kam parë atje duke u djegur shtëpitë, tymin.

-Deri kur janë dëgjuar krismat, nëse ke pasur mundësi. Sepse e ke pasur dy herë rastin e humbjes së vetëdijes dhe, nëse e ke pasur vetëdijen e plotë, e ke dëgjuar. Deri kur janë dëgjuar krismat nga familja e Adem Jasharit?

V. Jashari: Edhe pse kisha problem me veshët, se kur na kërciti granata brenda në dhomë, fishkëllenin veshët, rismat i kam dëgjuar nga dy anët edhe nga shtëpia e komandantit legjendar Adem Jashari edhe më 7 mars deri në mbrëmje, pasdite dikur.

-Më 5 mars i ke dëgjuar krismat?

V. Jashari: Po, më 6 dhe 7 mars. Tri ditë deri në mbrëmje. Pastaj ndaluan krismat dhe hynë policia dhe ushtria në gjithë lagjen.

-A keni pa ndonjë kufomë tjetër gjatë lëvizjes apo keni parë paramilitarë ose ndonjë ushtarë, ose policë serb duke kryer ndonjë veprim kriminal, apo vetëm prej distance?

V. Jashari: Jo, nuk kam pasur mundësi t'i shoh ato. Vetëm kufomat i kam parë duke i gjuajtur në kamion dhe duke i larguar ato.

-Po flasim për familjen tuaj, janë 11 anëtarë: tre vëllezërit dhe nëna. Kush tjetër pastaj?

V. Jashari: Axha me bashkëshorten dhe tjetra, grua e agjës me dy djem dhe dy vajza.

-Çfarë moshe kanë qenë?

V. Jashari: Nga mosha 5-vjeçare që ka qenë vëllau deri te axha 60- vjeçar. Të gjitha moshat kanë qenë.

-A ka në mesin e këtyre 11 që është dikush i zhdukur?

V. Jashari: Po, është gruaja e axhës.

-Në bazë të humftimeve dhe interesimeve tuaja, nuk ka qenë kjo sikur lufta frontale e viteve '98-'99, por ka qenë vetëm fillimi dhe sulmi vetëm në një lagje, të tjerët u gjendën. Çka është thënë, ku mbetën këto kufoma? Si u zhdukën?

V. Jashari: Nuk e di. Kemi kërkuar në çdo vend, por nuk i kemi gjetur. Ka edhe tjerë të zhdukur në lagjen Jashari.

-Flitet për 5 të zhdukur apo 6?

V. Jashari: 6 flitet që janë të zhdukur.

-Cilat kanë qenë plagët më të mëdha që ti ke marrë?

V. Jashari: Plaga më e madhe kanë qenë këmbët që i kam pasur të djegura, të dyja, që nuk kam pasur mundësi me ecë, dhe kanë hyrë shumë xhama. Në gojë ka qenë... Këtu afër zemrës ka qenë një copë e granatës që e kam hequr masandej dhe plagë të tjera që veç ka filluar edhe trupi të digjej, duart, nga zjarri.

-Sa kohe ke bërë që të shërohesh?

V. Jashari: Kam bërë shumë kohë që të shërohem, por për fillim në shtëpinë e Sabit Mehmetit në Dubovc. Aty kam qëndruar tri javë, ku kanë ardhur shumë doktorë dhe infermiere motra, që më kanë shëruar. Më kujtohet një detaj, kur kanë ardhur, se prej Lushtakëve, familjen e Zenel Lushtakut, që më ka dhënë ndihëm e parë dhe më ka mbathur një palë çorapa që i kam pasur këmbët e djegura, kur kam shkuar tek Sabit Mehmeti, atje motrat medicinale kanë filluar me m'i largue këmbët. Por kur e kanë parë që janë të djegura të gjitha, ka thënë: jo nuk mundem derisa të vijë doktorri t'i largojë këto çorapë, se ka qenë mishi dhe dhimbja shumë e madhe.

-Përveç plagosjes, ke pasur edhe djegie të madhe?

V. Jashari: Edhe djegie të këmbëve përfundi, duke ecur në zjarr.

-I vetmi prej këtyre, përveç familjes po edhe prej të tjerëve, familjes së Hamit Jasharit që ishte atë ditë, ju jeni ai që keni shpëtuar?

V. Jashari: Po, i vetmi unë që kam shpëtuar.

-Kush insistonte më shumë për të bërë rezistencë? A keni diskutuar ndonjëherë të tërbiqet dikush prej vajzave apo grave, të paktën kur jeni dal tek shtëpia e Sadikut?

V. Jashari: E kemi dhënë si ide, pasi që e shikuam se çfarë luftime u zhvilluan ditën e parë të 5 marsit. E kemi dhënë si ide se a mundemi me u tërheqë, dhe të gjithë kanë qenë të një gojë që “Jo”, po rrimë këtu. Po luftojmë me këto çfarë i kemi, po bëjmë rezistencë, kush shpëton, shpëton, kush vdes do të vdes. Nuk kemi ku me shku prej shtëpiave tona.

-Kur jeni kthyer pastaj dhe keni kuptuar se çfarë ka ndodhur me familjen e Adem Jasharit, sepse jeni në mesin e atyre që keni qenë rojë një natë më parë, mes 4 dhe 5 marsit që e keni takuar Adem Jasharin, dhe kur kuptuat tragjedinë e madhe, rënien e komandantit legjendar?

V. Jashari: Kur kam shkuar në Dubovc, më 9 mars, aty e kam kuptuar në lajmet e Radio Televizionit të Shqipërisë, që ka lajmëruar se është vrarë Adem Jashari me familje me lagje.

-A keni pasur mundësi të merrni pjesë në varrimin e familjarëve?

V. Jashari: Jo, unë nuk kam pasur mundësi. Baba ka pasur mundësi me marrë pjesë në varrim dhe thotë, te varrezat, kur i kanë dërguar të gjithë të vramë, aty thotë kam shkuar dhe e kam identifikuar kufomën, e kam gjetur djalin 5-vjeç, 10-vjeç edhe këta 16-vjeç edhe gruan dhe të kërkoja ty dhe tha: ka ardhë dikush afër dhe më ka thënë: a je ti Zenë Jashari, ai ka thënë po, Valdeti është i plagosur në Dubovc dhe tha më është dok se janë çue edhe këta të vdekurit. Ai ka marrë pjesë edhe në identifikim, por edhe në varrim.

-Kur jeni takuar pastaj me babën Zenë, qysh e përshkruani rastin?

V. Jashari: Ka qenë shumë emocional. Takimi ka qenë në shtëpinë e Sabit Mehmetit në Dubovc. Ka ardhur atje dhe i ka thënë dikush se është një i plagosur këtu dhe ka ardhë afër, por më kanë mbajtur aq sekret, sepse frikësoheshin që po vijnë prapë forcat serbe dhe ka kaluar afër dritares aty, unë e kam pa. U thash: “kqyre baba!”. Dhe ka pyetur: “a ka të plagosur këtu?” Kanë thënë: ‘jo, nuk kemi, nuk mbajmë këtu të plagosur.” Dhe tani tha: “kush jeni ju, Zenë Jashari.” Pastaj ka hyrë brenda. Ka qenë shumë emocionuese. Në shtëpinë e Sabit Mehmetit kam qëndruar diku 3 javë i plagosur. Ka lajmëruar dikush që është duke mbajtur ushtarë të UÇK-së të plagosur dhe kanë ardhë forcat policore dhe kemi ikur dhe nga ajo shtëpi.

-Ku u vendosët pastaj dhe çfarë ndodhi me familjen e Sabit Mehmetit?

V. Jashari: Edhe ata u tërhoqën me neve në mal. Unë kam shkuar në Krasmirovc, në Lubavec. Tani në Qiqavicë. Por forcat policore veç kanë ardhë, janë sjellë rreth shtëpie, kanë shikuar dhe janë tërhequr.

-Kur ke pasur mundësi pastaj të vizitosh varrezat e familjes tënde?

V. Jashari: Varrezat, vetëm pas çlirimit të Kosovës i kam vizituar.

-Kur i vizitove, cila ishte ndjenja e parë që u afrove? Kishe parasysh vëllezërit, fëmijët që kishin qenë, nënën, tre vëllezërit, pastaj axhën, gruan e axhës dhe 11-të anëtarët?

V. Jashari: Ishim e gjithë lagja Jashari. Se ne jemi lagje e vogël, të gjithë i kemi njohur. Kanë qenë emocione të pa përshkruara. Në njërën anë ka qenë çlirimi i Kosovës, në tjetrën anë ata të vdekurit. Nuk mundem me përshkrue.

-Pas lufte dhe tani, si është gjendja shëndetësore e jotja, meqë keni pasur 11 plagë?

V. Jashari: Kemi probleme me shëndet, por kemi qenë disa herë në banjë, në intervenime. Kam qenë në 2019-tën në Turqi, e kam bërë operacion gjurin që kam pasur problem dhe tash më mirë e ndjej. Kuptohet kur ndryshon koha...

-Sa ndërhyrje i ke pasur në trup?

V. Jashari: I kam pasur tri ndërhyrje. Tash më mirë jam.

-Ku e ke problemin më të madh shëndetësor?

V. Jashari: Kam problem. Dhëmbët (prek me duar pjesën e poshtme të dhëmbëve), kur granata më ka goditë, më ka prishur dhëmbët dhe çdo vit këtu poshtë pezmatohet kjo pjesa, mbushet e tëra veç gjak. Por i lë si kujtim këta dhëmbë këtu të luftës, derisa të bien vetë.

-A merret dikush prej mjekëve, a të ka trajtuar dikush nga mjekët, meqë keni qenë me plagosje të rëndë në gojë dhe dhëmbë? A është marrë dikush prej dentistëve që të ka trajtuar mirë?

V. Jashari: Jo! Normal, sikur çdo qytetar tjetër.

-Ju shkoni, mjekoheni te dentisti dhe paguani?

V. Jashari: Normal.

-E dinë situatën?

V. Jashari: Po.

-Që jeni i vetmi i familjes që keni shpëtuar?

V. Jashari: Po, që kam qëndruar 4 ditë dhe 4 net.

-Dhe ju marrin të holla?

V. Jashari: Normal, si çdo qytetarë të Kosovës.

-Atëherë, le të jetë ky një mesazh për të gjithë ata mjekë dentistë që merren me shërimin e një luftëtari, një të mbijetuari të masakrës së familjes Jashari, të paktën këtu, të kenë një ndjenjë njerëzore, të kenë pak emocion, ta ruajnë pak njerëzillëkun dhe t'i ndihmojmë njerëzve siç janë Valdeti, sepse ju edhe udhëtoni më duket. Jeni në FSK?

V. Jashari: Po, po. Udhëtoj me transport publik si çdo ushtar i FSK-së.

-E ruani thjeshtësinë, modestinë?

V. Jashari: Për këtë edhe kemi luftuar.

-Ju faleminderit shumë, që e ndatë këtë rrëfim dhe këtë dëshmi.

V. Jashari: Ndoshta pak kam mundur të flas, se çka meritojnë me folë për dëshmorët tanë, sidomos të lagjes Jashari, atyre që kanë qenë mysafirë aty dhe ata që kanë qëndruar me neve gjatë gjithë kohës. Them, ndoshta flas me javë të tëra, muaj të tërë, por prapë them se nuk kam thënë asgjë. Kam harruar shumë detaje ndoshta për t'i thënë, se ata kanë dhënë edhe jetën për liri për vendin tonë.

-Kë ke prej familjes tani?

V. Jashari: Kam babën, motrat dhe një vëlla. Jam i martuar dhe i kam pesë fëmijë.

-I keni pesë fëmijë?

V. Jashari: Po.

-I paç me jetë të gjatë.

Rrëfimi i Adnan Asllanit

EMBLEMA E UÇK-së

Jemi në prag të Ditës së Çlirimit të Kosovës. Lufta e fundit është një histori në vete e cila duhet trajtuar jo vetëm nga historianët, por edhe nga personazhet e gjallë që janë pjesë e kësaj historie. Shenjë identifikimi i kësaj rezistence të armatosur për çlirim ishte dhe mbetet emblema e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Atë e bartën kudo çlirimtarët. Me të ranë përjetësisht heronj dhe heroina. Po, pikërisht me emblemën e UÇK-së, atë që e identifikoi guerilen më të suksesshme, por edhe Ushtrinë Çlirimtare të cilët dibet kush i dha emër madje edhe e udhëhoqi atë, ka një histori në vete. Historia e stemave, simboleve kombëtare është fushë në vete. Në këtë rrëfim do të flasim për emblemën e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, me autorin, dizajnuesin e saj, njeriun emblematik, Adnan Asllani. Ai flet për rezistencën shqiptare dhe veprimtarinë në Lëvizjen Popullore të Kosovës, për arrestimin në moshën 18-vjeçare, për vitet e burgut dhe aktivitetin e tij politik dhe ushtarak, por edhe si redaktor i gazetës "Zëri i Kosovës". Mbi të gjitha ai dëshmon për varintet dhe mënyrën e dizajnimin të emblemës së UÇK, e cila u miratua nga kryesia e Lëvizjes Popullore të Kosovës

- Meqë ju njohin në përgjithësi veprimtarët, sidomos të dekadës së fundit të shekullit të kaluar, për opinionin më gjerë, për brezin e ri, kush është Adnan Asllani?

A. Asllani: Unë jam lindur më 25 maj të vitit 1970 në Strezovc të Preshevës. Fshati Strezoc është në pjesën lindore të Preshevës, në kufi me Republikën e

Maqedonisë e Veriut, atje është pjesa e fundit e banuar me shqiptarë. Një shok imi, poet, Isuf Sherifi, vendlindjen time e quan: “*Atje ku shqipja shtrinë cepin e fundit të krahut të saj*”. Jam lindur e shkolluar atje deri në shkollimin fillor. Shkollimin e mesëm e kam bërë pjesërisht në Preshevë dhe vitin e 3-të dhe të 4-të e kam mbaruar në Ferizaj. Pastaj kam vazhduar studimet për letërsi në Prishtinë. Në Zvicër ndërkaq kam mbaruar një shkollim për film dhe animacion. Tani punoj si dizajner grafik në një kompani në Lucern të Zvicrës.

- Cila është një shenjë e një kohe, e cila ka shënuar kthesë në fillimin e veprimtarisë suaj politike-atdhetare?

A. Asllani: Duke shfletuar libra gjatë shkollimit tim në Ferizaj, kam has te një libër në të cilin ndonëse flitej jashtëzakonisht keq për veprimtarët shqiptarë, unë isha kureshtarë të shihja se kush janë këta protagonistë të rezistencës shqiptare për të cilën flitej gjithnjë me admirim në familjen time. Në atë libër kam parë për herë të parë fotografinë e Adem Demaçit, pastaj fotografinë e Ismail Haradinajt me nxënësit e tij, për të cilët kisha një admirim të jashtëzakonshëm. Kam menduar se çfarë fati do të kishte qenë sikur unë t’kisha qenë nxënës i Ismail Haradinajt. Janë këto momente ato të cilat më kanë ngjallur kureshtjen të mësoj më shumë për veprimtarinë patriotike të atdhetarëve shqiptarë dhe kam kërkuar rrugën për të ecur gjurmëve të tyre. Bashkë me studentë tjerë si: Ilir Popajn, Bujar Bajraktarin, Abdullah Lohajn (i cili sapo kishte dalë nga burgu) e disa të tjerë, kemi formuar një grup të të rinjve në Ferizaj, në mënyrë që të ndikojmë tek të rinjtë tjerë, ta zgjerojmë rrjetin dhe të përhapim të vërtetën me atë që po ndodhte në Kosovë. Në atë kohë, pra gjatë viteve 1986-1987, nacionalizmi e shovinizmi serb kishte arritur gati kulminacionin, duke akuzuar shqiptarët për vepra që ata, në fakt, nuk po i bënin. Shqiptarët ishin në shënjestër të politikës, dhe të shtypit propagandist serb, duke i cilësuar ata si nacionalistë e irredentistë duke i burgosur padrejtësisht e dënuar me shumë vite burg. Këto, pra, kanë qenë momentet e para kur unë kam filluar të lëviz politikisht. Pas një kohe të shkurtër kam rënë në kontakt me Lëvizjen Popullore të Kosovës, përmes Sabri Lushit. Më pas, edhe si grup që ishim formuar, jemi shkrirë në Lëvizjen Popullore të Kosovës dhe nga aty deri në çlirimin e Kosovës unë kam mbetur anëtarë i Lëvizjes Popullore të Kosovës.

-Ju ishit 18-vjeçar kur jua vunë prangat. Cila është kronologjia e burgosjes suaj?

A. Asllani: Me grupin që e kishim krijuar dhe me organizatën së cilës iu bashkuam pastaj, pra me Lëvizjen Popullore të Kosovës, kishim zhvilluar aktivitet me studentët që ishin në Ferizaj. U kishim dhënë atyre të lexojnë literaturë e cila ishte e ndaluar. Gazeta “Zëri i Kosovës”, shpërndahej dorë më dorë, shpërndanim trakte aty ku kemi pasur mundësi. Kështu, siç edhe mund ta merrnim me mend, ishte e pashmangshme që kjo veprimtari e jona mos të binte në sy. Sidomos në sytë e pushtetit i cili na kishte rënë në gjurmë përmes aparatit

represiv të sigurimit të fshehtë, i cili ishte i shtrirë gjithkund. Kështu, më 27 shtator të vitit 1988, si 18-vjeçar jam burgosur bashkë me Ilir Popajn, Sabri Lushin, Bujar Bajraktarin e shumë të tjerë. Në mesin e të arrestuarve ishte edhe dëshmori Gursel Sylejmani, i cili ka rënë në luftë së bashku me vëllaun si ushtar të UÇK-së. Shumë të tjerë u dënuan me shumë vite burg. Unë si i ri u dënova me 2 vjet burgim për të mitur. Ishte ky maksimumi i dënimit që mund të më jepej sipas ligjeve të kohës. U dënova me burg për të mitur, por në fakt dënimin e mbajta pothuajse të tërin në burg hetues për të rritur.

-Ku e keni mbajtur burgun?

A. Asllani: Arrestimi është bërë në shtëpinë time në Preshevë, në Strezovc. Ka pasur shumë policë e hetues të cilët kanë bastisur shtëpinë. Më kanë dërguar në burgun e Vranjës. Aty kam pasur rastin të shoh për herë të parë pikturat e Gursel Sylejmanit, që ilustronin korridoret e burgut, meqenëse Gursel Sylejmani kishte qenë i burgosur edhe njëherë më herët dhe vuajtjen e dënimit e kishte bërë në burgun e Vranjës. Ato piktura më bënë shumë përshtypje. Natyrisht, unë bëhesha sikur nuk e njihja Gurselin, edhe pse ata kishin dyshime për këtë. Insistonin me çdo kusht që veprimtarinë time ta lidhnin edhe me emrin e Gurselit. Më tregonin pikturat e më pyesnin a po i njeh këto piktura? Unë mohoja një gjë të tillë kategorikisht. Më pyesnin se a e njoh autorin e tyre, po ashtu e mohoja kategorikisht. Mohoja çfarëdo njohjeje me Gurselin, ndonëse në të vërtetë e njihja. Ato piktura ishin peizazhe jashtëzakonisht të bukura, të cilat Gurselit ia kishin lejuar t'i pikturonte në burg gjatë vuajtjes së dënimit, gjatë burgut të parë. Supozoj që ato piktura të jenë akoma atje në burgun e Vranjës. Do të kishte qenë fat shumë i madh sikur ndonjëherë të kishte mundësi që ato të nxirreshin e të ekspozoheshin parpa publikut. Nga burgu i Vranjës u transferova në burgun e Prishtinës pas më se tre muaj hetime në Vranjë. Ishte kjo kërkesë e prokurorisë në Prishtinë për të na bashkuar në të njëjtën akuzë së bashku edhe me shokët tjerë të cilët po mbaheshin në burgjet e Kosovës. Më sollën në Prishtinë, sepse shokët tjerë që ishin të burgosur ishin aty. Në muajin shkurt 1989 dolëm para trupit gjykues. Ishte kjo koha kur minatorët e Trepçës ishin ngujuar në zgafella. U shpall aktgjyrimi ndaj nesh dhe unë u dënova me dy vjet burg. Pas shpalljes së dënimit, më transferuan në burgun e Gjilanit, ku e kam mbajtur pjesën më të madhe të dënimit. Ishte burg hetues ku ne kishim të drejtë vetëm dy herë në ditë të bënim shëtitje nga 15 minuta dhe ishim të izoluar bashkë me 3-4 të burgosur të tjerë, varësisht nga madhësia e dhomës.

-Përveç miqve tuaj që u burgosën e që kishin pothuajse të njëjtën aktakuzë, gjatë dy vjetëve të burgut tuaj që keni mbajtur, a keni takuar ndonjë veprimtar tjetër të Lëvizjes Popullore apo ndonjë atdhetarë të dënuar politikisht ndër këto vite?

A. Asllani: Po, kam pasur fatin të rri me Sabri Lushin, me të cilin ishim në të njëjtën aktakuzë. Pastaj kam qëndruar në burg me Dervish Çadrakun, me Agim

Bajramin, me Shukri Bujën në Gjurakovc e me shumë veprimtarë të tjerë, të cilët pastaj kanë vazhduar rrugën e lirisë sapo kanë dalë nga burgu. Unë, Shukriu dhe Agim Bajrami, tani Hero i Kosovës, kemi qenë shumë të lidhur dhe kemi ndarë të njëjtat pikëpamje. Sa ishim në burgun e Gjurakovcit, ne jemi organizuar në një celulë në të cilën bashkërisht analizonim situatën politike jashtë burgut, me aq sa kishim mundësi, por edhe brenda burgut, sepse në vitin 1990 ishte krijuar një situatë jashtëzakonisht shumë e tensionuar. Ne mendonim që duhet të ishim të organizuar në mënyrë që të merrnim përgjegjësitë tona. Eventualisht edhe për të thyer dyert e burgut nëse do të vinte deri te një intervenim i gardianëve apo policisë serbe kundër të burgosurve.

Ne nuk prisnim asnjë të mirë nga pala serbe. Gjithçka që vinte nga ta ishte e keqe për ne. Këtë e ndjenim edhe gjatë procesit të hetimeve. Por, edhe se fundja gjithë politika serbe ishte politikë antishqiptare. Jashtë mureve të burgut shqiptarët demonstrojnë e forcat serbe ushtronin dhunë të shfrenuar ndaj tyre. Kosova po vlonte atëherë. Ishin krijuar partitë politike, “Alternative Kosovare” e asaj kohe, ishte lejuar për here të parë formimi i partive politike në gjithë hapësirën e Jugosllavisë, kurse tek ne po bëhej pajtimi i gjaqeve. Përkundër këtij demokratizimi në Jugosllavi, kjo nuk vlente për shqiptarët, sepse në fakt Serbia gjithnjë e më shumë tregonte dhëmbët e saj kundër Kosovës e popullit shqiptar. Ajo e kishte suprimuar autonominë e Kosovës, dhe Kosova ishte vënë në një gjendje lufte. Në këtë situatë të rënduar, ne mendonim se ata mund të intervenonin edhe brenda burgut për të na masakruar. Fatkeqësisht dyshimet tona se çka mund të bënin ata me të burgosurit shqiptarë, u vërtetuan më vonë gjatë luftës në Kosovë në Masakrën e Dubravës. Ne që atëherë kishim një dyshim se një gjë e tillë mund të na ndodhte edhe neve. Ç’është e vërteta, ne kishim edhe sinjale konkrete. Një ditë, gjatë kohës së mbajtjes së burgut në Gjurakovc, disa të burgosur ordinerë që ishin të instrumentalizuar nga drejtoria e burgut dhe sigurimi i shtetit, kishin hipur në kulmin e ndërtesës së burgut dhe kërkonin të na largonin ose izolonin neve të burgosurve politikë, me arsyetimin se gjoja ne përbënim një kërcënim për ta. Në fakt ne nuk e kërcënonim askënd, kohën tonë e shfrytëzonim duke lexuar, por megjithatë ata kishin hipur mbi kulm të burgut për të protestuar kundër nesh. Ne konkludim se ky ishte një skenar i cili po përgatitej kundër nesh dhe filluam të bëjmë plane të vetëmbrojtjes bashkë me shokë të tjerë që, eventualisht nëse do të përkeqësohej situata si mund të bënim rezistencë.

-Megjithatë, nuk pati për një rezistencë të tillë. Pastaj, siç merret vesh, ju dolët nga burgu dhe duket se jeni strehuar, nëse nuk gaboj, në Maqedoni për një kohë?

A. Asllani: Jo, kjo kohë është akoma në vitin 1990. Sapo kam dalë nga burgu më 27 shtator 1990, fillimisht jam detyruar të kryej shërbimin ushtarak. Në shërbimin ushtarak kam qëndruar 4 muaj në Kroaci. Më pas kam e kam braktisë ushtrinë falë ndihmës së miqve mjekë kroatë. Atje tashmë kishte filluar lufta dhe unë dhe

mjekëve kroatë u kam thënë ose do të më lironi nga ushtria ose unë do të arratisem prej këtu, sepse nuk mund të vazhdoj qëndrimin aty. Ata treguan mirëkuptim, sepse ishte edhe interesi i tyre që të kishte sa më pak ushtarë në taborin e armatës jugosllave e cila ishte në duart e serbëve. Unë e braktisa armatën jugosllave, u ktheva në Preshevë dhe vazhdova veprimtarinë time në kuadër të Lëvizjes Popullore të Kosovës, në këshillin e rrethit të Preshevës.

-Ju ishit përfaqësues kryesor aty apo?

A. Asllani: Pas mbledhjes që e kemi mbajtur në Preshevë jam zgjedhur kryetar i Këshillit të Rrethit të Preshevës që përbëhej nga Shaqir Shaqiri, Menderes Zeneli, Sadik Ademi, Fatmir Arifi, e shumë shokë të tjerë. Si anëtarë të Këshillit të Rrethit të Preshevës kemi bërë përpjekje të ndikojmë edhe në jetën politike legale që zhvillohej brenda partive politike në Preshevë, por edhe të japim kontributin tonë në organizimin e Lëvizjes Popullore të Kosovës.

-Pastaj, ju edhe si pjesë e Lëvizjes Popullore të Kosovës morët pjesë në atë që njihet tashmë si takimi apo mbledhja e Kërçovës. Sa ishte me rëndësi kjo për ju?

A. Asllani: Kjo ka qenë një kërkesë e pothuajse të gjitha rretheve, që të zhvillohej një takim konsultativ. Edhe nga dega jashtë vendit ka pasur mendime të që organizohej një takim konsultativ. Ishte pra viti 1993, kur tashmë politika kosovare nuk po jepte frytet që i kishte pritur populli i Kosovës dhe ne dëshironim që Lëvizja Popullore e Kosovës të merrte rolin e saj prijatar në organizimin e rezistencës në Kosovë dhe në viset e tjera shqiptare. Prandaj, organizuam Mbledhjen Konsultative e cila u mbajt në pranverë të vitit 1993 në Kollare të Kërçovës. Aty bashkë me përfaqësuesit e të gjitha rretheve ne kemi diskutuar gjerë e gjatë për problemet që e preokuptojnë Lëvizjen Popullore të Kosovës dhe organizimin politik përkatësisht rezistencën patriotike kundër Serbisë, Jugosllavisë ose Maqedonisë së atëhershme.

-Megjithatë, ju më vonë u detyruat të largoheni nga Kosova. kur ndodhi kjo?

A. Asllani: Unë jam larguar pas mbledhjes së katërt të përgjithshme, e cila është mbajtur më 26-27 korrik 1993 në Prishtinë. Pas mbajtjes së mbledhjes ka pasur arrestime të veprimtarëve në Kosovë. Është burgosur Xhavit Haziri, Bajrush Xhemajli, shumë shokë të tjerë që janë kërkuar kanë kaluar në klandestinitet dhe nuk kanë mundur të qarkullojnë lirshëm. Ka qenë edhe një bisedë e cila është përcjellë prej Xhavit Hazirit nga burgu përmes bashkëshortes së tij, që unë duhet të largohem, sepse nuk është i mundur qëndrimi im në Kosovë. Sigurisht që emri im ishte lakuar në procesin e hetimeve. Të kujtoj se Xhavit Haziri është Hero i Kosovës. Është njeriu më meritues në organizimin e krijimin e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Atëherë nuk është njohur si Ushtria Çlirimtare e Kosovës. Lëvizja ka pasur strukturat e veta të organizuara që është njohur si sektor i veçantë. Xhavit ka qenë drejtuesi i atij sektori dhe, me aq sa kam dijeni, ai është një nga më

meritorët e organizimit të këtij sektori që më vonë e ka marrë emrin Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

-Pastaj ju dolët në Zvicër. Kë takuat prej veprimtarëve që vërtet dallohen ose shquhen më vonë për aktivitetin e tyre politik dhe ushtarak?

A. Asllani: Kosovën e kam lëshuar në vitin 1993, duke kaluar fillimisht në Maqedoni e pastaj në Shqipëri. Në vitin 1994, pas një qëndrimi herë në Kosovë, herë në Shqipëri e herë në Maqedoni, unë kam dalë në perëndim, në Zvicër. Atje jam takuar me shokët e Lëvizjes Popullore të Kosovës dhe kam vazhduar aktivitetin tim. Pas njohjes së strehimit politik, që ma ka bërë shteti zviceran kam vazhduar punën në kuadër të gazetës “Zëri i Kosovës”. Aty ka qenë kryesisht veprimtaria ime, por njëkohësisht kam qenë edhe anëtar i Këshillit të Përgjithshëm, ku kam takuar veprimtarë të shquar si Fehmi Lladrovci, Bardhyl Mahmuti, Ali Ahmeti, Agush Buja, Sabri Kiçmari, Emrush Xhemajli, Gafurr Elshani, e shumë veprimtarë të cilët kanë bërë bujë me veprimtarinë e tyre atdhetare.

- Gjatë kësaj periudhe, po flasim sidomos pas viteve '97-'98, ju jo vetëm që keni qenë sikur e thatë pjesë e “Zërit të Kosovës”, por edhe kryeredaktor i saj ku nëpërmjet saj janë shkruar shkrimet pothuajse “më të nxehta”, temat më të vështira që janë trajtuar edhe për Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës, për lëvizjet dhe veprimtaritë dhe më vonë komunikatat e para të UÇK-së. Ju ishit në atë kohë kryeredaktor i saj. Sa ka qenë vështirë, duke nisur prej problemeve teknike deri te shpërndarja e “Zërit të Kosovës”?

A. Asllani: “Zëri i Kosovës”, ka qenë organ i Lëvizjes Popullore të Kosovës, nuk ka qenë gazetë e pavarur. Dua të theksoj se kjo gazetë, për nga qasja që ka pasur, ka qenë dukshëm më e hapur se ndonjë gazetë tjetër shqipe të cilës nuk dua t’ia përmend emrin. Sido që të jetë, ajo ka qenë gazetë që ka përfaqësuar mendimin e Lëvizjes Popullore të Kosovës. Gjithsesi në atë gazetë kanë gjetur vend edhe komunikatat e UÇK-së. Ka qenë e padiskutueshme që aty të botoheshin, meqenëse Ushtria Çlirimtare e Kosovës ishte vetë Lëvizja Popullore e Kosovës e cila ishte e krijuar e themeluar nga anëtarët e Lëvizjes Popullore të Kosovës. Nuk kishte si të ndodhte ndryshe, nuk ka pasur mundësi që pikërisht gazeta e UÇK-së të mos botonte shkrime për UÇK-në, komunikatat e UÇK-së. Ne gjithmonë kemi botuar edhe numrat e xhirollogarive të fondit “Vendlindja thërret”, sepse ky ka qenë i dedikuar për Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës.

-Do të kthehemi edhe më vonë për këtë që folëm qoftë për “Zërin e Kosovës”, qoftë për fondin “Vendlindja thërret”. Por të ndalemi aty për çfarë vërtet jeni këtu dhe për çfarë ju kemi ftuar. Si filloi dizajnimi i emblemës së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, si u ideua në fillim, si u përzgjedh, kur ishte koha?

A. Asllani: Domosdoshmëria që Ushtria Çlirimtare e Kosovës të kishte një emblemë, ka qenë, do të thoja edhe preokupim i imi personal, por ka qenë

preokupim i kryesisë së Lëvizjes Popullore të Kosovës. Unë kam pasë një ide fillestare, por pas një propozimi të kryesisë përmes Gafurr Elshanit, unë kam filluar dizajnimin e emblemës së UÇK-së. Kjo ka qenë në fund të vitit 1997. Pas një jave punë kanë rezultuar disa variante të emblemës. Njëri nga variantet për të cilin jemi dakorduar edhe me Gafurrin, bashkëngjitur edhe me variantet tjera, është prezantuar para kryesisë, natyrisht ku si propozim kryesor ka qenë ky që është i njohur tashmë për opinionin, ajo që është në kapelë dhe ajo që është në krah të ushtarëve të UÇK-së. Dua të theksoj se pa ndihmën edhe të shokëve tjerë, veçanërisht Gafurr Elshanit, nuk do ta kishte këtë pamje emblema e UÇK-së. Mbi të gjitha pa bartjen e asaj embleme nga ushtarët e UÇK-së, kjo emblemë nuk do ta kishte vlerën që ka sot. Ajo u bë historike falë atyre ushtarëve të cilët patën guxim ta bartin bashkë me armët. Kjo përherë më shkakton një emocion të veçantë, sepse unë ndjem jashtëzakonisht keq kur përmendet emri im, kurse më meritoret për këtë emblemë janë ushtarët e UÇK-së të cilët i kanë dhënë jetë kësaj embleme e kanë bërë që ajo të jetë në pedestalin më të lartë të historisë shqiptare.

-Megjithatë ju jeni identifikues dhe s'keni pse të jeni kaq modest përballë një embleme, e cila ka krijuar historinë e saj dhe na ka bërë krenarë secilin prej atyre që e ka bartur si pjesë e uniformës nëpër betejat në luftën e fundit. A kishit ndonjë model bazik përveç akronimit UÇK, pra një model të dizajnit, meqë po flasim për fundit e vitit 1997?

A. Asllani: Kanë qenë tri elemente të domosdoshme që duhej patjetër të përfshiheshin dhe këto i ka pasur parasysh edhe vetë kryesia e Lëvizjes Popullore të Kosovës. Emblema duhej të ishte me shqiponjë, ta kishte shqiponjën e zezë në sfondin e kuq, kjo përfaqëson flamurin tonë. Duhet të ketë të shkruar Ushtria Çlirimtare e Kosovës ose shkurtesat UÇK dhe të gjitha këto në një formë të rrumbullakët. Gjatë bisedave e punës ka marrë edhe këtë formë që e njohim në gjithë opinionin.

-Domethënë, ka pasë diçka prej modeleve të stemave shqiptare? Keni hulumtuar më herët?

A. Asllani: Po, unë kam hulumtuar. Edhe Kryesia besoj ka hulumtuar shumë, siç e kanë dëshmuar edhe të tjerët si Xhavit Haliti, Ali Ahmeti e të tjerët kanë treguar që ata kanë pyetur edhe për dizajnerë edhe në Shqipëri. Mirëpo, çka ka qenë shumë e rëndësishme, e siç duket ka qenë edhe me sugjerimin e dizajnerëve në Shqipëri, që ne të bëjmë diçka vetë. Gafurri thotë se dizajnerët në Shqipëri kanë sugjeruar që *“edhe dy vija sikur t'i nxirrni ju vetë, janë më të rëndësishme, se sa të bëhet me ndonjë dizajner të këtushëm e të dizajnojë diçka abstrakte”*. Unë e kam zotëruar jashtëzakonisht mirë teknikën e vizatimit në kompjuter. E kam njohur dizajnin grafik, e kam dashur si punë ndonëse nuk kam përfunduar ndonjë shkollë për dizajn grafik. Përveç kësaj më është dashur ta mësoj këtë profesion gjatë punës për “Zërin e Kosovës” për Lëvizjen dhe për organizimin tonë në përgjithësi.

-Megjithatë, lëre që nuk janë dy vija, por ju të paktën keni bërë mbi 10 variante të emblemës së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në fund është përzgjedhur një.

Kërkoj nga regjia që ta kemi njërin prej varianteve me foto. Është një variant pothuajse rrumbullak, në qendër ka shqiponjën, si e komenton këtë?

A. Asllani: Ky është një variant më i thjeshtë, ku me shkronjat e arta është shkruar Ushtria Çlirimtare e Kosovës, në sfond aty ku janë shkronjat është e zezë, në mënyrë që të dallohen më mirë ato, sepse në fushë të kuqe nuk dalloheshin shumë dhe shkriheshin. Në mes është flamuri kombëtar. Nuk është ky variant që të ka bërë me të rrah zemra.

-E shohim edhe foton numër 2.

A. Asllani: Kjo është bërë vetëm si një variant shtesë i asaj përfundimtares. Nuk ka qenë askush i kënaqur me këtë variant. Natyrisht as unë, sepse UÇK poshtë nuk shkon, por e kemi lënë si variant.

-Megjithatë, i ka vetëm që është pothuajse e përmbysur poshtë që i ka akronimin UÇK dhe është pothuajse e përafërt me variantin original. Shikojmë me variantin original, është ky variant original?

A. Asllani: Po, ky është varianti original.

-Kush vendosi për të?

A. Asllani: Për këtë ka vendosur kryesia e Lëvizjes Popullore të Kosovës.

-Çfarë e bënë këtë më të mirë se 11 variantet e tjera?

A. Asllani: Kjo pjesa si gjysmëhark, që është e dalur nga rrethi, pra aty ku janë të shkruara tri shkronjat UÇK, përkohë me cepin e e krahut të shqiponjës, atje pikërisht puqen ato vijat ku fillon ajo dhe shkronjat e mëdha UÇK. Të them të drejtën te ajo “Ç-ja” kam pasur pak vështirësi, sepse fontin Helvetica që e kam përdorur aty, ai bishti i “Ç-së”, ishte paksa i madh. Unë atëherë kam menduar t’i theksoj pak më shumë shkronjat, ti bëj më të mëdha, por atë bishtin t’ia lë vetëm sa për t’ dukur se është “Ç”. Kështu, pra, shkronjat të marrin më shumë hapësirë dhe të dallohen edhe nga më larg.

-Një sfidë në vete, është futja e emblemave në Kosovë...

A. Asllani: Sigurisht, futja e emblemave të UÇK-së, është konsideruar me të njëjtën shkallë të sacrifices sikur edhe futja e armatimit këtu në Kosovë. Unë për herë të parë këtë futjen e emblemave të UÇK-së e kam parë në televizion. Në lajme ishte se ishte zënë një pjesë të armatimit në kufirin Kosovë-Shqipëri e bashkë me to dhe një grumbull të emblemave të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Ndër to edhe disa letërnjoftime të disa njerëzve. Ishte aty edhe njëri të cilin e njihja personalisht. Rabbit Aliu nga Presheva. Unë u shqetësova jashtëzakonisht

shumë, edhe për emblemat që paskan rënë në dorë të serbëve, por sidomos për shokun tim të mire, Rabbit Aliu i cili para ca muajsh ka ndërruar jetë. U shqetësova shumë për fatin e tij. Ai ka qenë një veprimtar fjalëpakë, por i jashtëzakonshëm. Më vonë unë kuptova se isha shqetësuar kot, sepse Rabbitit i kishte rënë vetëm letërnjoftimi e nuk ka rënë në dorë të serbëve. Rabbit Aliu ka qenë bashkëluftëtar i Fehmi Lladrovci dhe ka luftuar deri në fund të luftës në Drenicë.

-A ishte kjo hera e parë që emblemat e UÇK-së po barteshin në Kosovë?

A. Asllani: Jo, por ato janë pamjet që unë i kam parë për here të parë. Emblema e UÇK-së ka depërtuar edhe më herët. Nuk mund ta përcaktojë kohën kur kanë depërtuar për herë të parë në Kosovë. Sipas një rrëfimi të Bedri Islamit, i cili e citon Besarta Jasharin, ka thënë se Adem Jashari gjatë luftës kundër forcave serbe ka pasur në krah edhe emblemën e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. A ka qenë kjo emblemë apo një emblemë vetëm me një flamur, nuk mund ta përcaktoj, sepse nuk mund të them diçka çka mund të mos jetë e vërtetë. Gjithsesi që pas rënies së Adem Jasharit dhe familjes së tij, Kosova është mbushur me këto emblema. Këtë e ka menaxhuar sigurisht Kryesia e Lëvizjes edhe anëtarët e Lëvizjes gjithkund, bartjen e saj e kanë bërë deri në Shqipëri, pastaj bashkë me armatimin në Kosovë dhe në fund Kosova është mbushur me këtë emblemë po aq sa ka pasur edhe ushtarë.

-Pas këtij rasti, ju e keni parë këtë emblemë në krabët e shumë çlirimtarëve, a keni një rast ku në mesin e tyre, që kanë pasë edhe heronj më vonë, dëshmorë, pjesëtarë të UÇK-së, cili ka qenë ai rast që vërtet ju ka emocionuar më së shumti?

A. Asllani: Po, për shembull, rasti i Fehmi Lladrovci ka qenë i jashtëzakonshëm. Fehmi Lladrovci e kam takuar për herë të parë në Gjermani, pastaj në kuadër të Këshillit të Përgjithshëm të Lëvizjes Popullore të Kosovës etj. Ka qenë një burrë i jashtëzakonshëm, shumë i përgatitur politikisht, por edhe i vendosur për ta çuar deri në fund kauzën tonë kombëtare deri në çlirim. Ai e ka dëshmuar edhe vetë gjatë luftës në Kosovë. Më kujtohet ajo intervista për BBC-në, ku ai me çfarë lehtësie e merr vdekjen. Ka qenë një person i jashtëzakonshëm dhe mua gjithmonë më shkakton emocion kujtimi për të.

-Ju keni bashkëpunuar gjatë me Fehmi Lladrovcin?

A. Asllani: Po. Fehmi Lladrovci, siç thashë, e kam takuar gjatë mbledhjeve të Këshillit të Përgjithshëm të Lëvizjes Popullore të Kosovës dhe ne jemi takuar disa here në vit në Gjermani e Zvicër. Në takimet që kemi patur në këtë Këshill kemi diskutuar bahskërisht për situatën politike, për situatën organizative të Lëvizjes Popullore të Kosovës dhe mundësitë që duhet t'i ofrojmë, në mënyrë që çështja jonë të ngadhënjejë.

-E kam dëgjuar një rrëfim prej një miku tuaj, kur ju keni qenë në Bon me Fehmi Lladrovcin, çfarë është ai rrëfim kur ai del në skenë?

A. Asllani: Ky ka qenë një moment mjaft interesant, kur Fehmi Lladrovci në demonstratën e Bonit ka dalë në skenë, me atë pamjen e tij prej një burri të madh, me mustaqe të mëdha. Fliste në binë pa lexuar ndonjë tekst, pa pasë asgjë të shkruar para vetes. Fliste me emocion me vendosmëri dhe iu drejtohej qendrave të vendosjes, por edhe shqiptarëve për bashkimin rreth UÇK-së. Sa herë fliste, fliste me emocion dhe natyrisht bënte me duar dhe gisht, që ishte dukshëm më i madh se ky gishti im. Njëri që ishte para meje, i bëri shumë përshtypje kjo skenë dhe lëshoi një ofshamë e tha: “Eu, Mic Sokol, he”. Fehmiu vërtet dukej sikur Mic Sokoli. Në atë moment, unë ia kam bërë edhe një fotografi Fehmi Lladrovci dhe e ruaj si kujtim të veçantë nga ajo kohë.

-A është publikuar ajo fotografi?

A. Asllani: Po, e kam publikuar në llogarinë time në facebook, e kemi përdorë me sa më kujtohet edhe në gazetën “Zëri i Kosovës”, sa herë e kemi kujtuar Fehmi Lladrovcin.

-Meqë jemi tek fotot, përveç kontribuesve të tjerë, qoftë për emblemën e UÇK-së, natyrisht edhe “Zërin e Kosovës”, ju e keni dizajnuar edhe llogon e “Vendlindja thërret”, si e ideuat atë?

A. Asllani: Pas disajnit të logos së UÇK-së, pas rënies së Adem, Hamëz e Shaban Jasharit, pas rënies së familjes Jashari, pra pas luftës së tyre heroike, u krijua nevoja që ne të bënim pllakate promovuese për fondin “Vendlindja thërret” si dhe për rënien heroike të familjes Jashari. Atëherë unë kam marrë fotografitë e Hamëz, Adem e Shaban Jasharit si dhe disa fotografi të luftëtarëve të UÇK-së, që ishin shkrepur gjatë vitit 1998 dhe të gjitha i kam kombinuar. Në sfond është emblema e UÇK-së dhe pas saj është si një lloj gravure e ushtarëve, ashtu kam menduar atëherë dhe besoj që ka dalë jashtëzakonisht mirë për atë kohë. Atëherë ajo ka qenë panoja më e famshme dhe më e shpërndarë do të thoja, mbase ndoshta edhe sot e kësaj dite. Mjafton të kërkosim emrin e Adem Jasharit në google dhe ndër fotografitë e para që të shfaqen është pikërisht kjo pano. Poshtë kësaj panoje është shënuar “Atdheu në rrezik - vendlindja thërret”, me porosinë që sa here që atdheu është në rrezik duhet të jepni kontributin në fondin “Vendlindja thërret”, që ishte fond i UÇK-së dhe vetëm kështu i ndihmohet atdheut.

-Ju, vërtet keni bërë një kombinim mes artit pamor dhe tekstit, natyrisht po flas për slloganin “Atdheu në rrezik - Vendlindja thërret”. Kush është autor i këtij sllogani?

A. Asllani: Ky sllogan vjen nga një deklaratë apo komunikatë e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, e cila në atë kohë nuk mund të dilte haptas se ishte “pronare” e fondit “Vendlindja thërret”. Ne thonim se Lëvizja Popullore e Kosovës e ka themeluar këtë fond, por nuk mund të thonim se ky është fond i UÇK-së. Nëse do ta bënim këtë do të vënim në siklet vendet e perëndimit dhe do të detyroheshin të na e mbyllnin fondin. Për t’i ikur kësaj, në një nga

komunikatat e UÇK-së, ku u bëhej thirrje bashkatdhetarëve që të ndihmojnë financiarisht luftën e saj, është gjetur mjeshtërisht një gjuhë, e cila duke e lënë të rrjedhë një fjalë në të cilën theksohej edhe “Atdheu në rrezik - vendlindja thërret”. Kjo ndodhej brenda asaj komunikate si një pjesë e një fjalie dhe pikërisht këtë e kemi marrë dhe e kemi vendosur në pano dhe është shpërndarë pastaj me qindra e mijëra kopje.

-Natyrisht e ka pasur edhe impaktin e vetë. Por, në këtë kohë pothuajse edhe në fillet e këtij fondi, mbrapa këtij slogani dhe gjithë kësaj veprimtarie, kryetar i këtij fondi ishte veprimtari i shquar Jashar Salihu. Kam dëgjuar se e keni njohur keni bashkëpunuar shumë nga afër, sidomos në ditët e luftës. Do të doja nga ju një rrëfim të veçantë për të, një përshkrim të karakterit të tij prej miku, prej bashkëveprimtari që ka qenë me orë të tëra ditën dhe natën afër tij.

A. Asllani: Jashar Salihu ka qenë një burrë nga Botusha e Gjakovës. Një veprimtar i thjeshtë, i jashtëzakonshëm sa s’ka më, i zoti që të kryente punë të mëdha. Ka administruar fondin ‘Vendlindja thërret’, duke qenë kryetar i këtij fondi. Me sa e mbaj mend, ai ka pasur vetëm një palë rrobe. Gjatë tërë kohës unë e mbaj mend vetëm me ato rrobe. Një pallto me ngjyrë të kaltër, me vija pak më të ndritshme. Ai ka qenë shumë i thejstë, nuk ke mundur ta takosh në asnjë restaurant. Në fakt edhe shumica prej nesh kemi qenë ashtu. Ai ushqimin e ka blerë në shitoret më të lira dhe paratë e kursyera i ka dorëzuar në fondin “Vendlindja thërret”. Sot e kësaj dite, Kosova ia ka borxh Jashar Salihut një monografi, sepse është thënë shumë pak për Jashar Salihun, është ai që ka koordinuar gazetarët e perëndimit që të vijnë në Kosovë, ka mbajtur komunikim me të gjitha mjetet e informimit. Ai ka qenë edhe profesor i gjuhës angleze, ka ditur të komunikojë edhe në anglisht. Ai gazetari i BBC-së, i cili ka bërë xhirimet në Prekaz gjatë sulmit kundër familjes Jashari, ka ardhur përmes Jashar Salihut. Edhe shumë gazetarë të tjerë të cilët kanë bërë intervistë me Fehmi Lladrovcin e luftëtarë të tjerë, të gjitha i ka koordinuar Jashar Salihu. Ai ka pasur një sens që të komunikojë me njerëzit dhe, sidomos, e ka njohur shumë mirë se çka do të thotë roli i mediave në opinionin ndërkombëtar.

-Më vonë dhe deri në ditët e sotme përfillet për keqpërdorim të këtij fondi prej të tjerëve jo prej Jashar Salihut. Natyrisht se edhe ju keni dëgjuar dhe ju keni qenë pjesë dhe jo vetëm i fondit, por edhe i organizimit të paktën i sloganit edhe i dizajnit dhe llogos së këtij fondi. Si ndiheni në këto lloj situata, kur dibet se ju po flisni për Jashar Salihun dhe e përshkruani që vetëm një pale rroba i ka pasur dhe nuk i ndërronte fare?

A. Asllani: Shiko, unë nuk besoj që ka pasur keqpërdorim të fondit “Vendlindja thërret”. Ka mundur të mos ketë ndoshta transparence jo të duhur për shkak të natyrës së fondit, me të cilin janë blerë ndoshta edhe mjete më specifike, por unë nuk e besoj se ka pasur keqpërdorime. Unë personalisht nuk jam marrë me administrimin e këtij fondi, sepse siç e thashë, unë kam qenë në gazetën “Zëri i

Kosovës”, por nëse dikush hedh ndonjë dyshim se fondi “Vendlindja thërret” është keqpërdorur, duhet të ketë fakte. Më shumë më duken fjalë që njerëzit i hedhin andej e kënde, sesa diçka konkrete. Megjithatë, nëse ka diçka konkrete, është prokuroria. Sot Kosova është e lirë dhe secili mund t’i drejtohet prokurorisë për keqpërdorimet eventuale të fondit.

-Megjithatë, kemi disa fakte. Kur ju keni qenë kryeredaktor në gazetën “Zëri i Kosovës”, sepse ju keni bërë edhe platformën e gazetës në internet. Gjatë kësaj kohe thuhet se keni pasur kërcënime, keni marrë kërcënime të ndryshëm, madje edhe është hakuar faqja. Sa janë këto të vërteta?

A. Asllani: Po, e vërtetë është, plotësisht. Gjatë kohës së luftës, sidomos të vitit 1998-1999, faqja jonë në internet ka arritur në shkallën më të lartë të shikueshmërisë. Të theksoj se gazeta “Zëri i Kosovës”, që nga viti 1997 ka filluar me plasimin e çdo numri të saj edhe në internet. Ka qenë gazeta e vetme shqiptare, e cila është plasuar në edicion të plotë në internet. Interneti atëherë nuk ka qenë shumë i përhapur. Në Kosovë shumë rrallë ka pasur dikush që e ka pasë në shtëpi, përveç disa internet-kafeve edhe ndonjë institucioni. Në evropën perëndimore posedimi i linjës së internetit për personat privat veç ka pasë filluar të marrë hov. Sidomos, në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, ka qenë shikueshmëria e gazetës sonë jashtëzakonisht e madhe sa ai provajderi i cilin e ka rezervuar vendin e faqes është habitur me rritjen e shpejtë të klikimeve që ka pasur faqja jonë e internetit. Domeni i gazetës ka qenë zik.com. Pas luftës, ky domen fatkeqësisht nuk ka vazhduar të mbahet më dhe e ka marrë dikush tjetër në posedim. Por s’ka rëndësi kjo, rëndësi ka që gjatë vitit 1998, faqja jonë u rrit shumë. Për pasojë edhe u aktivizuan armiq të tanë. Na vinin kërcënime me email, të cilat të them të drejtën asnjëherë nuk i kam marrë me seriozitet, i kam injoruar në tërësi. Kanë qenë kërcënime si : “Do t’ju vrasim të gjithëve”, “Keni kujdes çfarë po bëni”, “Mos shkruani, mos e bëni atë e këtë”, kërcënime kryesisht në gjuhën serbe, tek-tuk edhe me një shqipe të çaluar, por nuk i kemi marrë seriozisht as unë e as anëtarët e tjerë të redaksisë. Madje, asnjëherë nuk i kemi denoncuar në polici, sepse kam thënë se shokët e mi janë në luftë e nuk janë duke u brengosë se do të vriten e unë këtu për ca kërcënime përmes internetit. Fundja, përveç se të na vrasin s’kanë çka me na bërë tjetër, lufta jonë do të vazhdojë megjithatë.

-Si ndodhi hakimi?

A. Asllani: Ka ndodhur në një mëngjes. Unë jam zgjuar nga një telefonatë e një mikut tim, një veprimtar i shquar, Ramadan Avdiu, i cili më ka njoftuar me një lehtësi siç e ka ai. Tha, shiko Adnan, faqja është hakuar. Heqi ato materiale të cilat kanë dalë në serbisht dhe vendose sërish siç ka qenë “Zëri i Kosovës”. Të them të drejtën, unë u shqetësova se ishte hera e parë që po ballafaqohesha me një situatë të tillë. Fshiva gjithë përmbajtjen në gjuhën serbe. Neve na u kishte

vendosur emblema serbe dhe ishte shkruar në anglisht: “Mirësevini në faqen e gënjeshtarëve dhe vrasësve më të mëdhenj në botë” dhe në serbisht pastaj “Kjo emblemë do t’ju qëndrojë tërë jetën këtu dhe kurrë s’do të mund ta heqni”.

Unë e fshiva atë përmbajtje, i ndryshova kodet e qasjes edhe mendova se gjithçka përfundoi. Pas dy orësh prapë e njëjta gjë, filloi të bie faqja dhe kështu u bë një problem. Atëherë biseduam me provajderin, i cili ishte kërcënuar që ta largojë nga serveri i tij faqen e “Zërit të Kosovës”, se përndryshe ai hakeri do t’ia shkatërronte hardisqet, që kishte ai në serverat e tij. Ka qenë një firmë jashtëzakonisht e madhe në Arau të Zvicrës. Provajderi ka refuzuar që ta largojë faqen tonë. Pas këtij refuzimi ka filluar shkatërrimi i hardisqeve në serverat e tij. Atij i është shkaktuar një dëm prej qindra-mijëra frangash, janë fshirë faqe të internetit të rëndësishme të kompanive zvicerane dhe informacioneve çka ka pasë në serverat e tij. Duke u nisur nga kjo situatë, provajderi pati një ide që krejt këtë ta kthejmë në një kundërpërgjigje ashtu siç e meritojnë ata. Ka kontaktuar me gazetën zvicerane “Tages-Anzeiger”, e cila ka bërë një reportazh dhe nga ai moment është kthyer boomerang. Faktikisht, ajo çfarë kishin dashur serbët të arrijnë që të na e mbyllin gojën neve, ne arritëm që ta kthejmë në drejtim krejt të kundërt. Kanë shkruar që të gjitha mediat, madje u mor edhe televizioni zviceran me këtë. Neve dëshironin të na i mbyllnin gojën të mos flisnim për të drejtën tonë, për të vërtetën çfarë po ndodhte në Kosovë, dhe kjo preku shumë edhe mediat tjera, të cilat u solidarizuan me ne.

-Të kthebemi tek aktiviteti i juaj i tanishëm. Ju jeni drejtues i një qendre të re, është qendra “Gjenocidi në Kosovë, plagë e hapur”, për të cilën edhe po e mbani një brosh të lulëkuqe në xhakatën tuaj, cili është misioni i saj, cili është veprimtaria e saj. Ju në Kosovë keni ardhur edhe të bëni disa aktivitete dhe jeni në vllugun e tyre edhe të botimeve?

A. Asllani: Qendra “Gjenocidi në Kosovë - plagë e hapur”, është themeluar më 30 qershor të vitit 2019, me qëllim të sensibilizimit të opinionit publik për çështjen e gjenocidit në Kosovë. Të kujtojmë se në Kosovë, gjatë luftës së fundit në vitin 1998-1999, ka pasur mbi 10 mijë civilë shqiptarë të vrarë, 20 mijë femra të përdhunuar, ka pasur shkatërrim të objekteve kulturore, historike, fetare e të trashëgimisë kulturore shqiptare dhe ka pasur spastrim etnik ku shumica e e popullsisë shqiptare të Kosovës janë dëbuar nga Kosova, me ç’rast shumicës së tyre u janë shkatërruar edhe dokumentet e identifikimit. Kjo e gjitha është bërë me qëllim që shqiptari të shkatërrohet si i tillë. Serbia ka synuar që në territorin e Kosovës ta ndryshojë strukturën etnike të popullsisë dhe që përqindja e shqiptarëve të jetë dukshëm më e vogël. Kjo përbën krim të gjenocidit.

Ne jemi organizuar në qendrën “Gjenocidi në Kosovë - plagë e hapur“, ku në logon tonë janë të përfshira pikërisht këto katër shtylla të gjenocidit. Petalet e lules simbolizojnë pikërisht këto katër shtylla që përmenda pra vrasjen, dhunimet, shkatërrimin e objekteve dhe spastrimin etnik dhe në vend të kokrrave të zeza siç e shihni atje në mes, janë të vendosura figura burrash, grash, vajzash e djemsh,

viktima të gjenocidit. Janë me të zeza sepse gjenocidi është i zi dhe nuk mund të zbardhet por vetëm mund të ndriçohet. Ne kërkojmë ndriçimin e krimeve të gjenocidit në Kosovë dhe kërkojmë që krimi i gjenocidit të njihet dhe të dënohet ndërkombëtarisht.

-Sa keni arritur të plasoni të vërtetat e gjenocidit në Kosovë deri tani, meqenëse nuk ka ndonjë histori të gjatë kjo qendër, por megjithatë janë disa botime të cilat i keni plasuar edhe në ëmbfaqe edhe si botime fizike. Sa keni arritur të krijoni një impakt dhe ta prezantoni gjenocidin që të shkojnë këto në arenën ndërkombëtare?

A. Asllani: Ne kemi bërë përpjekjet tona. Kjo rrugë është ndoshta pak edhe e gjatë. Në fillim të veprimtarisë sonë kemi botuar librin „Kurthet terminologjike në funksion të mohimit të gjenocidit” me autor Bardhyl Mahmuti, pastaj në vitin 2020 kemi botuar ‘Dritë mbi plagë’, një sprovë për antologji, përmbledhje me poezi të autorëve të shquar të poezisë shqipe, që i dedikohen viktimave të gjenocidit në Kosovë - kësaj plage që vazhdon të jetë akoma e hapur. Të gjitha këto veprimtari, ne i kemi bërë së bashku me shokët e tjerë, themelues dhe anëtarë të tjerë të cilët na janë bashkëngjitur. Në vitin e kaluar kemi botuar edhe romanin tjetër të autorit Bardhyl Mahmuti “Eskadronët e vdekjes”, roman që i kushtohet viktimave të gjenocidit në Kosovë. Në fakt me përkushtim ndaj disa figurave të rëndësishme serbe që kanë ngritur zërin kundër krimeve ndaj shqiptarëve siç janë Natasha Kandiç, Sllavko Quruvija, Miroslav Filipović e të tjerë. Gjatë kësaj kohe ne kemi pasur edhe pandeminë e cila jashtë zakonisht na ka penguar për të shtrirë aktivitetin tonë. Sivjet ne kemi ndezur motorët e aktivitetit tonë dhe tani këto ditë ne kemi pasur promovimin e romanit “Eskadronët e vdekjes” dhe kemi pasur takime me shokët. Në Kosovë është themeluar qendra “Gjenocidi në Kosovë - plagë e hapur”. Udhëheqës i saj është Bujar Dugolli. Kemi themeluar në Oslo të Norvegjisë degën e qendrës sonë, shumë shpejt do ta hapim edhe në Danimarkë e Suedi, në Austri, në Francë, e në shumë vende të tjera, kudo që ka shqiptarë, kudo që ka njerëz që e pranojnë se në Kosovë ka pasur gjenocid. Qofshin këta edhe të huaj, që nuk janë shqiptarë, janë të mirëseardhur të na bashkëngjiten. Vetëm kështu të bashkuar ne mund t’ia dalim që drejtësia të ngadhënjë. Çështja e gjenocidit nuk i përket vetëm shqiptarëve por është çështje ndërkombëtare, e cila kërkon që të njihet ndërkombëtarisht, sepse vetëm kështu mund të arrihet paqja në botë dhe të pengohen gjenocidet e ardhshme që mund të ndodhin kudo që dikush planifikon.

Rrëfimi i Florin Krasniqit

NGA SHBA, AEROPLANI ME 27 TON ARMË PËR UÇK-në

Mysafiri i sotëm është njëri ndër ata që cilësohet si emigranti i veçantë shqiptar. Më duhet të citoj atë që është shkruar: “Ai që e futi Amerikën në luftë për Kosovën.”

Njeriu që për mendimin tonë publikisht doli në vitin 1997, në varrimin e ushtarit të parë që ra në uniformën e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe mbajti fjalim të guximshëm atëherë. Me të nisur lufta, ai ishte ndër të rrallët që solli armatim për luftën në Kosovë nga Shtetet e Bashkuara të Amerikës, por ky nuk ishte vetëm një logjistikë specifike. Ai, duke qenë edhe një trashëgimi, ishte drejtpërdrejt i kyçur në luftën e Kosovës. Në njërin anë ndihmonte rezistencën e armatosur në Kosovë. Në anën tjetër, lobonte për ndërhyrjen e forcave të NATO-s, për ta ndalë gjenocidin serb mbi shqiptarët. Prandaj, qoftë me fonde, me mjete materiale, qoftë me mjete të tjera ushtarake, ai nuk u ndal së kontribuari nga Shtetet e Bashkuara të Amerikës deri në Afrikë, duke sjellë dhe furnizuar Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës me pajisje ushtarake. Ai është Florin Krasniqi.

- Mirëmbërma dhe mirë se erdhët, z. Krasniqi!

F. Krasniqi: Mirëmbërma! Mirë se ju gjeta!

-Atëherë, ne ju njohim si Florin Krasniqi, por kei edhe një, si të themi, një emër, një nofkë për të cilën në Rrafshin e Dukagjinit, me herët ju kanë njohur si Leci, madje edhe një pjesë e ilegales dhe luftës. Personalisht, unë kam dëgjuar që ju keni qenë Leci dhe vonë e kemi kuptuar kush është vërtet Leci, Florin Krasniqi. Si e shpjegoni këtë?

F. Krasniqi: Emri Lec nuk është nofkë e luftës, unë jam rritur me emrin Lec. Familja ka filluar me më thirrë Lec, kur unë kam qenë shumë i vogël, ndoshta para moshës njëvjeçare. Është kjo mënyra tradicionale, sidomos e Dukagjinit dhe e Malësisë, ku emrat thjeshtohen në një zanore e dy bashkëtingëllore. Pothuajse, të gjitha emrat tradicionale, shqiptarë të vjetër që janë, me siguri që nuk kanë të bajnë as me biblikë e as me mitikë, por që janë shqiptarë.

Për shembull, qindra emra janë me tri shkronja. E njëri prej këtyre emrave është Lec. Familja jonë, pothuajse, të gjithë kanë pasur kësi emra të shkurtër. Nuk ka të bëjë me emra si Florin. Unë jam rritur me emrin Lec.

Familjarët, njerëzit në shkollë, vetëm arsimtarët që më kanë dhënë mësim, që e kanë hapë librin, ditarin, e kanë ditë emrin tim të vërtetë, vetëm njerëzit që kanë pasur të bëjnë, për shembull, kur kam shkue te mjeku, kur kam pas me marrë letërnjoftim, vetëm atëherë është ditë se unë jam Florin Krasniq. Unë jam rritë me emrin Lec, gjithkush më ka njoftë me emrin Lec.

-Ju ka krijuar probleme kjo, po themi, me dy emra, apo ka pasur rast kur keni qenë me fat që e keni pasur edhe Lec, e ju kanë identifikuar me Lec, dhe jo me emrin zyrtar?

F. Krasniqi: Mendoj se kjo më ka ndihmuar në varrimin e Adrian Krasniqit shumë, se ata kanë menduar, e kanë lypë një njeri me emrin Lec, Lec Krasniqi, edhe nuk ka ekzistuar.

Libri në amzë, në bashkësi lokale në Baran, nuk ka pasë emër Lec Krasniqi të regjistruar në librin e amzës.

Edhe unë kam qenë Florin Krasniqi.

Unë mendoj se ky ka qenë një lëshim i madh i sigurimit serb, se ata e kanë pas një rrjet spiunazhi të sofistikuar dhe të përgatitur mirë, dhe nuk kanë mundë me ditë se unë nuk jam Lec Krasniqi, por jam Florin Krasniqi.

-E përmendët varrimin e Adrian Krasniqit, sepse për opinionin e gjerë cilësohet si ushtari i parë i rënë në uniformë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. T'ju them të drejtën, personalisht atëherë ju kam parë për herë të parë, kur e keni mbajtur në varrimin e tij një fjalim të guximshëm. A është kjo, themi, dalja publike dhe nisja e veprimtarisë suaj atdhetare apo keni gjurmë më të hershme, natyrisht si familje, si trashëgimi, por personalisht ju, kur flasim për forcën e armatosur dhe ndërrimi i një kursi - si politik dhe ushtarak?

F. Krasniqi: Unë prej natyre kam qejf me qenë shumë real e objektiv, edhe për hirë të të vërtetës, është mirë me e thanë të vërtetën. Nuk kam qenë idhtar i një Ushtrie Çlirimtare të Kosovës të organizuar prej një krahu politik që ka qenë Lëvizja Popullore. Kam menduar dhe me bindje të plotë të atëhershme, ndoshta

gabim, se Ushtria Çlirimtare, lufta çlirimtare duhej me u bâ prej Qeverisë së Kosovës. Kosova kishte një qeveri në ekzil, kishte një organizim politik që ishte Lidhja Demokratike e Kosovës.

Ajo kishte për obligim me organizue orçëFn e armatosur të Kosovës. Ata kanë pasë premtuar se kemi eprorë e që fondet të mbledheshin përmes Trepërqindëshit. Unë nuk e kam pa se Lëvizja Popullore e Kosovës me një grup patriotësh, trimash e atdhetarësh, me një grup shumë të vogël mundet me fillue një luftë çlirimtare kundër Serbisë.

E kam pa se mundet me e fillue, por jo me e mbarue e me fitue ashtu qysh është fituar. Ky është realiteti.

Unë nuk kam besue se mundet me u krijue Ushtria Çlirimtare në atë formë qysh është krijue.

-Në këtë libër, pra që e kemi, Mos ke frikë, se i ke djemtë në Amerikë, që është botuar vite më parë nga "Koha ditore", e ka një në titull: "Si e futi Pullazov Amerikën në luftë në Kosovë?" Po, më duhet të citoj Stesi Sullivan, se me të marrë, thënë, vesh që Adriani është kyçur në një grup të armatosur, Florini është tërbuar. Madje, ju keni kërkuar dhe keni insistuar në fillim që Adriani ta linte atë aktivitet?

F. Krasniqi: Jo, jo, në këtë mënyrë qysh e ka shpjeguar Stesi. Njerëzit kur shkruajnë libra donë me u dhanë përmasa të shijshme për publikun. Nuk është ashtu.

Libri, në fakt gjithë njerëzit thonë është libër. Këtë libër unë e kam pa mbasi ka dalë në shtyp. Vetëm kapitullin e parë e kam pa, përpara se me u printue në shtyp. Kur ma ka çue ajo kapitullin e parë, unë kam bâ korrigjime. Ajo më ka thanë: Fren, unë ta kam çue kapitullin me bâ korrigjime rreth emërtimeve, të dhënave, njerëzve, datave, jo me ma korrigjue librin tim, se ky është libri im. Kur ta shkruajsh ti librin tand, shkruaje qysh të duash.

-Saktësisht se ka disa gjëra, për të cilat unë e di që nuk pajtoheni në as atë rast.

F. Krasniqi: Janë gjysmë të vërteta. Nuk është libri im, ky është libri i Stesit. Edhe unë nuk kam mundur me e pengue, por ajo më ka thanë unë e kam rrezikue jetën, për me i ndihmue luftës së Kosovës, edhe e ka rrezikue.

Edhe thotë: unë kam të drejtë, unë due me të përdorë ty me e tregue një ngjarje, nuk është libri i Florin Krasniqit, është libri i një ngjarjeje të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

Vëllai i Adrianit, Iliri, ka pasë kontakte shumë më të afërta me Adrianin, unë jam takue vetëm një herë me Adrianin para vrasjes në Tiranë.

Iliri është njëri që ka pasë kontakte të afërta dhe pothuajse një pjesë e madhe e lëvizjes, se kur ka fillue lëvizja, aktiviteti ilegal këtu në Kosovë, më 1989-1991 a'93, kur janë larguar shumica jashtë ose janë arrestuar, unë kam qenë në Amerikë. Iliri, vëllai i madh i Adrianit është kanë pjesë ilegales.

Dhe pothuajse shumicën e njerëzve, përfshirë Qerim Kelmendin e të tjerë, Adriani i ka njoftë përmes Ilirit dhe ilegales. Iliri i takon gjeneratës të këtyre që kanë qenë në studime atëherë, Hashim Thaçi, Kadri Veseli. Pra, vëllai i madh i Adrian Krasniqit.

Domethënë, Iliri ka qenë pjesë ilegales së Lëvizjes Popullore të Kosovës. Atëherë Iliri ka shkue në Gjermani, e Adriani ka mbetë me kontaktet, kryesisht prej gjeneratës së Ilirit, që kanë dy-tre vjet më të mëdhenj se Adriani.

-Si e kujtoni ju Adrian Krasniqin. Ju e keni njohur prej fëmijërie?

F. Krasniqi: Po, po shumë mirë.

-Dhe si i kujtoni raportet tua me të dhe me rrethin?

F. Krasniqi: Gjashtë vjet më i ri se unë, shtatë ashtu. Adriani është një njeri shumë i veçantë. Në kuptimin që nuk ka pasë durim për padrejtësinë. Nuk e ka pranuar humbjen, si opcion. Njëra prej kujtimeve personale të jetës së tij si person, që e kam shumë në kujtesë si fëmijë, është se ai edhe kur ka luajtur me top, edhe kur ka luajtur shah, humbja nuk ka ekzistuar në mendjen e tij.

E ata njerëz nganjëherë janë të nevojshëm e nganjëherë janë të domosdoshëm. E në luftën e Kosovës ata njerëz kanë qenë të domosdoshëm. Njerëzit e shohin jo si virtyt atë punë, por kur futesh në luftë çlirimtare me e pasë atë virtyt, shanset për me u vra janë shumë të mëdha, qysh edhe ka ndodhë me të, por shanset për me e fitue luftën janë edhe më të mëdha.

Se ti nuk e pranon humbjen, e kur nuk e pranon humbjen kur luan shah me dikë dhe don me fitue me çdo kusht, ti je i përcaktuem për me fitue, Adriani nuk ka hy në luftë për me e humbë luftën. Natyra e tij ka qenë e atillë.

Fati ka dashtë qysh e ka shkruar edhe në letrën e mbramë që ia ka dërgue Ilirit, me qenë në atë pozite dhe është vra, andaj vrasja e tij ka bërë revolucion në gjithë procesin e luftës, në të gjitha angazhimet e fondeve. E ka ndryshue, jo pse unë e kam pas kushëri dhe e kam njoftë prej vegjëlie, por Adriani e ka ndryshue edhe mënyrën e të menduemit të shqiptarëve, si i ka sulmue serbët.

I ka sulmu.

-Kur jeni informuar për herë të parë që ai po kryen aksione?

F. Krasniqi: Po kur janë krye aksionet e mëdha, njëmbëdhjetë aksione, vëllain tim e kanë njoftuar se kanë me e bërë një veprim ashtu, u bërë një veprim i madh, atëherë nuk kishte internet e kështu forma të sofistikume, por kur u kryen nuk duket njëmbëdhjetë aksione, në qoftë se nuk gaboje, ai ka qenë një muaj para se m'u vra Adriani.

Mundem edhe me kanë gabim.

Dikund në shtator të '97-tës janë sulmue njëmbëdhjetë stacione të policisë në të njëjtën kohë dhe ajo ka qenë alarmante, e ku më vonë kam kuptu se është kanë hera e parë kur shërbimi informativ amerikan dhe shërbimet tjera informative e kanë marrë UÇK-në seriozisht.

E kanë kuptu se ka diçka më shumë se që dinë ata. Se sulmi në të njëjtën kohë, në të njëjtën orë e në të gjitha territoret e Kosovës, ata janë alarmu dhe shërbimet informative kanë kuptu se Ushtria Çlirimtare është një organizatë e vogël, janë disa njerëz në Drenicë, disa njerëz në Dukagjin, dikush në Llap, pra që nuk ka organizim të tillë.

E ai sulmi që u bë, në njëmbëdhjetë stacionet të policisë, nese nuk jam gabim '97-të, po në shumë stacionet të policisë, e përnjëherë për një natë ajo i ka alarmu të gjithë, nuk e ka alarmu vetem shërbimin sekret të Serbisë, se Serbia ka pasë shumë më shumë informacione se sa shërbimet e huaja, por shërbimet e huaja janë alarmu, e kanë kuptu se kemi të bëjmë me një organizatë të sofistikume, të organizume dhe jo të vogël.

-Ju flisni diku për një aksion në stacionin policor në Çallapek të Pejës?

F. Krasniqi: Jo, ato janë bâ në shumë stacione.

Po me Qerim Kelmendin, qysh kam dëgju unë, nuk kanë qenë aty. Qerimi është ballafaqu me policinë ballë për ballë edhe s'i kanë ndezë armët. Kështu, versioni ka qenë ai që e kam dëgju, që nuk ka qenë aty.

-Dhe duket se s'kanë qenë të furnizuar shumë me armë sa duhet.

F. Krasniqi: Po, janë dy probleme rreth furnizimit. Një, armët që kanë ardhë pas ramjes së shtetit shqiptar, kanë ardhë me shumicë, po të kualitetit shumë të dobët, armatimi që është marrë në Shqipëri është mirë që është marrë, është mrekulli që ka ndodhë, është dëm për Shqipërinë dhe për shtetin shqiptar, por UÇK-së i ka ndodhë një mrekulli me pas armë sa të duasha, të kalibrave të çfarë të dush. Po problemi tjetër, shumë i madh, ka qenë se pjesa më e madhe, me përjashtim të disave që kanë kryer shërbim ushtarak, nuk kanë pasë trajnim të duhur. Njerzit që i kanë përdorur këto armë nuk kanë shkue nëpër proces të trajnimit e trajnimet e ushtrive janë më të rëndësishme se armatimi. Ushtari duhet më kanë i trajnum, për me qenë në gjendje me qitë me armë në luftë, duhet me qitë më shumë se një mijë herë në trajnim, më shumë se një mijë qitje, për më kanë i gatshëm për në front. Unë di shumë njerëz që për të parën herë që kanë qitë me armë, kanë qitë në front.

-Po, kjo ka ndodhë gjatë luftës frontale, por në fillim ju flisni, për atë që njihet si grupi i Pejës, ku është Adriani, Qerim Kelmendi, pastaj Hysen Dreshaj, Genci, Gëzim Sejdiu. A kanë qenë stërvitur ata?

F. Krasniqi: Jo, kanë bâ stërvitje kështu në Shqipëri, kanë bâ stërvitje fizike dhe kapak me armatim, por nuk kanë pasë. Me sa e di unë, mundem me qenë gabim, po me sa e di unë, këta njerëz janë stërvitur vetë. Nuk e kanë pasur një njeri, për shembull grupi i Pejës as grupi i Drenicës, as ai i Llapit, nuk e kanë pasur një njeri oficer të shkollum ushtarak në mesin e tyre, që i trajnon për minimumin e asaj që iu duhet për me hy në luftë.

Këta janë trajnu vetë. Kanë bâ uhtrime fizike, kanë bâ qitje, janë vetëtrajnu.

-Jemi akoma para rënies së Adrianit, kur ai zhvendoset në Shqipëri dhe ju keni kontaktuar me atë në Shqipëri, sa keni qenë në Shtetet e Bashkuara të Amerikës?

F. Krasniqi: Kryesisht kontakti ka qenë Iliri, vëllai i Adrianit. Pra, po them unë e kam mbështetur Adrianin dhe luftën, por deri në vrasjen e tij. Unë e kam menduar, besa edhe mbas vrasjes së tij, e deri në përfundim të luftës kam menduar se barra financiare, organizative dhe komanduese i takon Ibrahim Rugovës edhe Lidhjes Demokratike të Kosovës.

-Dhe kur e kuptuat që kjo nuk ekziston?

Florent Krasniqi: Po mënyra qysh këta, ma së pari Rugova nuk folke me Bukoshin. Ata ishin prishur ndërmjet veti. Ai e mbajke fondin. Ky e kish vizionin për Kosovën e lirë, të pavarur e të hapur ndaj Serbisë dhe të Shqipërisë. Ai ishte më shumë një filozof, një njeri, që tash e vlerësoj shumë mendimin e tij proprendimor dhe mendimin e tij të vendosur për një republikë. Po atëherë kam qenë shumë i mllëfosur në mosveprimin e tij, tepër i mllëfosur. Nuk mundesh me qenë lider i një populli edhe mos me marrë veprime. Se kur e pranon lidershipin, bashkë me lidershipin vijnë edhe përgjegjësitë. Nuk mundesh me qenë lider pa përgjegjësi.

-Z. Krasniqi, kur e kuptuat ju që vërtet UÇK-ja, meqë ishte pa rënë Adrian Krasniqi, që nuk kishte asgjë sa duhet prej furnizimit me armë, pastaj ju e keni nisur dikun nga çizmet e një gjahtari, për t'i sjellë në Shqipëri dhe pastaj keni vazhduar deri në tridhjetë milionë. Dometbënë, kur e kuptuat saktësisht që këta njerëz nuk paskan kurrfarë mbështetje?

F. Krasniqi: Unë, e kisha një shok që gjithmonë më kujtohet, kur Lëvizja Popullore mblidhte pare me ato mundësi që kishin. Pjesa më e madhe e aktivistëve të Lëvizjes jetojshin me ndihma sociale, nuk kishin punë permanente. Aktivistë kryesorë të Lëvizjes jetojshin, i mbante shteti i Zvicrës. E ata, nga ato ndihma, një pjesë e ndajshin për Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës. Një gja, që me bën hala me u ndie shumë keq, është kur hipnin në autobus Adriani, Mërgimi, Ilir Konushevci, e i mbajshin në listë ka sa lekë e kanë pague autobusin. Nuk e di. Sa më thanë tash dhjetë centë, ndoshta. Edhe e kishin një listë me të gjitha shpenzimet që u bëheshin për nevoja personale, që m'u arsyetu të fondi, kur ia çojshin kërkesën e Jashar Salihit, ia jepshin edhe raportin për fondin *Vendlindja*

Thërret.

Njerëzit që kishin hy në luftë me Serbi me e çlirue Kosovën, i shkruajshin nga pesëmbëdhjetë centë, njëzet centë, krejt shpenzimet që bënin, si kanë hëngër byrekë, janë diku ato shpenzime.

Sa herë kanë hypë në autobus, më së shumti më ka bërë përshtypje në biletat e autobusit, se në atë kohë, ke mundur me hypë në autobus, me qenë qysh janë tash të mëdhenj e të zhvilluem, ke mundur me hypë në autobus dhe pa biletë. Ishin do faturino, qysh u thoshin, do gra aty që tre-katër djem të mëdhenj, as nuk i pyetshin, po këta i paguajshin biletat dhe e shkruajshin sa i kanë paguar biletat.

-Po në ato kohë ka pasë edhe, të themi, pjesëtarë të Lëvizjes Popullore të Kosovës me përfaqësi në Tiranë.

F. Krasniqi: Pjesa më e madhe e Lëvizjes Popullore që kanë jetuar në Zvicër edhe në Gjermani, kanë jetuar me ndihma të shtetit. I kanë mbajtur shtetet. Nuk kanë pasur punë permanente. Nuk kanë pas biznes, nuk kanë pasë as punë, shumica kanë qenë të burgosur politikë, që kanë shkue në Zvicër në moshën madhore, me nga tridhjetë-katërdhjetë vjet, dhe ata kanë pasur edhe fëmijë, edhe obligime familjare, edhe me qato ndihma, si i kanë marrë, prej atyre ndihmave e kanë nda një pjesë për Ushtrinë Çlirimtare.

Fondet kanë qenë aq të varfëra. Unë jam trishtue me vlerën e pareve që i kanë pasë ata në dispozicion për ta bërë luftën me Serbi.

-Megjithatë, më ka bërë përshtypje te libri i Stesit, pasi ju kishte sjellë në Shqipëri uniforma dhe timberllankat e para, Adriani nuk kërkoi diçka tjetër, por shprehu një shqetësim kur hyri në fshatrat e Kosovës.

F. Krasniqi: Është Ilir Konushevc, që ma ka bërë kërkesën. Kanë ardhë me Ramushin një herë dhe gati i kanë vra diku midis Nivokazit e Morinës, nuk e di. Ramushin gati e kanë vra, se në atë kohë, tash është shumë zor me e kuptue për gjenerata e reja, po flasim për mesin e të '90-ve, njerëzit e Shqipnisë, kryesisht malësorë, vijshin me vjedhë lopë në Kosovë. Fshatrat e Rekës së Keqe e mbroreshin veten prej hajnave të lopëve. Kjo është, në një mënyrë tringëllon qesharake, por shumë me rëndësi me e dijtë se ushtarët e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës kanë qenë të rrezikuar prej fshatarëve të Rekës së Keqe, tue mendue se këta janë vjedhës të lopëve, hajna të lopëve.

Edhe thanë: kemi shumë problem, se qentë e fshatit po lehin.

-Qenët e Sharrit?

F. Krasniqi: Po, edhe unë i pruna disa si me ultraza, do pulla që i lëshojnë njëfarë zani me njëzet mijë megahercë, nuk e di, por me shumë megaherca.

-Ultratinguj, diçka?

F. Krasniqi: Po, ultratinguj dhe qentë e kanë frikë, ikin prej zanit, dhe i testuem. I testuem në Shqipni, shumë hajgare kanë bâ, por kanë bërë punë. Kanë bâ punë në shumë vende, ju kanë bâ punë.

Edhe një herë po e përsëris, nuk e kuptojnë njerëzit sesa zor ka qenë me operue, se tash kanë ndryshue kushtet, gjithçka ka ndryshue. E me i thënë dikujt që ka qenë rrezik me e kalue kufinin, jo vetëm prej policisë serbe, por edhe prej fshatarëve të Rekës së Keqe e të fshatrave të tjera, me kalue kufinin e Hasit e të zonave të tjera, se njerëzit në atë kohë kanë vjedhë lopë dhe tash fshatarët që janë organizuar, vetorganizuar, me u mbrojtë prej njerëzve, ndërkohë UÇK-ja ka hy nëpër këto fshatra, në këto rrugë dhe ka kaluar natën.

Ka qenë zor me e dijtë se kush ka ardhë me e çlirue Kosovën dhe kush ka ardhë me vjedhë lopë.

- E keni edhe një rast kur ju jepni një ide për transportimin e armëve, ata prej aty provojnë me u ngarkue më shumë, natyrisht, dhe ua jepni një ide, për të ngarkuar me kuaj.

F. Krasniqi: Jo, idenë e kuajve e kanë pasë, por ishte problem me i kthye kuajt. Unë veç ju kam thënë, lëshoni se vijnë vetë. Se ku me i çue. Për shembull, ata vijshin në Shishman, tashmë, tre kuaj, ku me i çue kuajt, dhe nuk kishin nevojë për kuaj, kishin nevojë për armatim.

-A mund të konspiroheshin këta, nëse shiheshin?

F. Krasniqi: Jo, unë nuk e kam shumë të qartë. Për shembull, ka një rrugë nëpër Lug të Zi që kanë kalue tepër shumë herë. E kanë kalue, kanë bâ rrugë. Shumë e vështirë me e kalue. Shumë terren i vështirë. Kurrë s'e kam kuptue, ndoshta jam gabim po s'e kam kuptu pse serbët, ushtria dhe shërbimi informativ serb, në njëfarë mënyre e ka leju, se kanë qenë gjurmët e njerëzve, gjurmët e kuajve, gjurmët e njerëzve që kanë kalue shumë shpesh.

Pjesa më e madhe e armatimit që është bâ deri në ofensivën e verës, që ka ardhë prej pothuaj, pas ramjes një vjet gati, prej 1997 deri 1998, shumica e armatimit që ka ardhë në Kosovë, ka ardhë nëpër atë rrugë.

Një shteg ka kalue. Shumë pak kanë kalue nëpër shtigje të tjera.

- Domethënë, sipas jush, është një hipotezë që ata e kanë lejuar vetë që të depërtojë armatimi? Dhe si e shpjegon këtë?

F. Krasniqi: Nuk kam fakte. Po, ata kanë dashtë me e krijue një luftë dhe me e krijue një masakër siç e kanë bâ në Bosnjë. Po, po fakti që na kanë largue më shumë se gjysmën e popullsisë, e janë kthyer pothuajse krejt njerëzit që janë larguar, një milion e dyqind mijë njerëz janë kthyer, mos ma shumë, kjo e ka shokuar botën.

Bota nuk ka pa kurrë në historinë e njerëzimit, prej se njihet njerëzim, kur një popull është larguar në masën më shumë se gjashtëdhjetë për qind, dhe është kthyer.

Kurrë, kurrë në histori të njerëzimit s'ka ndodhë.

Kur një popull largohet prej një vendi, mundet me u kthye njëzet për qind, dhe ma së shumti që janë kthyer, ndonjëherë janë gjashtëdhjetë për qind. Shqiptarët janë kthyer qind për qind.

Kur e ka dhënë Clintoni njërin prej kushteve për me u kthye, mua më kanë thënë kongresistë, njerëz me rëndësi të pushtetit të Amerikës, se kjo kërkesë nuk realizohet.

Është mirë që e kemi qitë, por nuk kthehen njerëzit. Kanë shkuar refugjatë, nuk kthehen, nuk është e mundshme.

Shqiptarët janë kthyer të tanë.

- Ta ndjekim, z. Krasniqi, një kronologji. Ku ishit ju kur morët vesh që u vra Adrian Krasniqi dhe që aq shpejt erdhët në Kosovë, në varrimin e tij. Natyrisht, siç merret vesh më vonë, ju e keni ngritë edhe një dilemë shumë të madhe, se me kë ishte dhe pse mbeti trupi i tij i patërhequr. Pastaj, keni kërkuar sqarim, prej kujt keni kërkuar sqarim dhe cili ishte sqarimi? Nëse mundeni pak më në detaje të na shpjegoni.

F. Krasniqi: Unë kam qenë në zyrë, në Bruklin, në zyrë të punës time, kur kam marrë vesh për vrasjen e Adrianit, edhe jam nis ashtu qysh kam qenë. Është një agent turistik, Agim Aliçki, të cilit i kam thënë: “Bjerma biletën në aeroport.” Sepse atëherë s'ka pas biletë elektronike, por veç fizike.

Edhe unë jam nis prej zyrës në aeroport, dhe ai e ka ardhë prej Bronksit e ma ka dhënë biletën e jam nis menjëherë.

Nuk i kam ditë detajet. Vetëm më kanë thënë: u vra Adriani, dhe jam nisë menjëherë. Kur kam ardhë në Zvicër, e kam pa në televizor në Euroneës, e kam pa të vramë në tokë, në asfalt. E kur ia kam pa cigaret, e kam ditë se e kanë inskenu situatën.

-Pse cigaret?

F. Krasniqi: Pse ai s'ka pi duhan. E ka pas mërzi duhanin.

Nuk ka pi duhan. Kur i kam pa cigaret, hajde pare, e do gjana që i ka pas në gjoks, ka mundë me i pasë në xhepa, e ka pasë lekë shqiptarë, me siguri ka pasë, por duhan, kur ia kanë qitë pakon e duhanit, e kam ditë se krejt është inskenim. Unë nuk kam ditë që ka ndodhë. Kur kam ardhë në varrim, njerëzit nuk kanë ditë që ka ndodhë. Ishte shembull i mirë organizimi i fshatit dhe i të gjithë njerëzve në varrim. Më vonë kam kuptuar se Ushtria Çlirimtare e Kosovës e ka pasë ndërmend me e bërë daljen publike atë ditë, në varrimin e Adrian Krasniqit.

-Konkreti sht kush ka qenë?

F. Krasniqi: Njeri që kam takuar unë, ka qenë Lahi Ibrahimaj. Aty kanë qenë Daut Haradinaj, Rexhep Selimi.

Nuk i di, kanë qenë një grup. Dy njerëz kanë ardhë me armatim të gjatë. Dauti ka qenë me armatim të gjatë. Kështu e ka pas një grykë këtu te krahi. Edhe atëherë unë e kam kuptuar. Lahi Ibrahimaj më ka takuar mua dhe kemi shkuar në shtëpi dhe kemi folë. Ai nuk më ka thanë se e kanë pasë plan me dalë publikisht. Mbas shumë kohe, Dauti dhe Rexhepi e të tjerë, kanë thënë se e kemi pasë ndërmend me dalë publikisht atë ditë.

Pse s' kanë dalë, nuk e di. Po atëherë me Lahinë, Lahia ka bâ kërkesa shumë specifike, për shembull për çanta, për këpuca, për transport, për dylbi të natës për furnizim.

U kam thënë: çka keni nevojë, çka ju duhet, dhe kanë qenë shumë specifike. Domethënë, më ka befasuar me atë mënyrën se nuk ka hy me tregue se qysh zakonisht na e tregojmë qëllimin e luftës, organizimin, patriotizmin.

“Çfarë ju duhet?”

Këto, këto, këto!

Thashë: “Deri sot dy javë i keni në Tiranë.”

“A është rregull?”

“Po.”

Agim Krasniqi, kusherini ynë, që ish njëri koordinues që e kish bâ bazën në Prift, e që përmes lidhjeve familjare se ka lindur në Bajramcurr, Besniki, vëllai i tij, edhe Luli, e ata ishin kontakti për gjithçka.

Agimi tha: “Po, koordinohemi.”

Unë për dy javë ua kam çue, pothuajse, krejt çka ka lyp Lahia atë ditë.

Tana. Me antiplumba, me dylbi të natës. Tana.

Atëherë, pas atij takimi, kemi pas takim edhe me një grup tjetër që ka qenë Mujë Krasniqi, Dauti, nuk e di në detaje kush ka qenë, edhe ata i kanë rritë kërkesat, me prue gjëra ma të sofistikueme, për shembull, për matje distance, për helmeta, gjana trupore, mbathje të forta, çanta me mbuloja, me mbuloja të shpinës, që mos me u vra, për shembull, kur e mban një peshë të rëndë, katërdhjetë kilogramë, se ashtu të vrasin shumë.

Krejt e kishin trupin të nxirë prej atyre, që çanta duhet me qenë e mirë, për me muajtë m'i bajtë 45 kg nëpër Lug të Zi. Kurrnjë nuk i çonte nën tridhjetë e tetë kilogramë, po pesha që kanë çue ka qenë prej katërdhjetëve deri në pesëdhjetë kg, nganjëherë edhe ma shumë. Është shumë zor me ecë në pesëdhjetë kg, edhe me çantë të keqe.

Unë nuk kam menduar në atë kohë për armatim, se e kam ditë se është e pamundshme me prue armatim. Po për një periudhë gjashtëmujareshë kemi prue vetëm gjana që kemi mundë me i prue: rroba, veshmbathje, gjana që i kanë hy në punë të ushtrisë, por jo armatim.

-Mos t'i ikim asaj që e shtrova më lart. U krijua një dilemë nga ju dhe nga të tjerët, se se si mbeti trupi i Adrianit pa u tërhequr në një aksion ku kanë marrë pjesë, nëse s'gaboj, katër veta. Si e sqaruat këtë pastaj? Sepse janë disa të dhëna.

F. Krasniqi: Ilir Konushevc i ma ka shpjeguar. E kam edhe një vizatim.

-Si jua shpjegoi Ilir Konushevc?

F. Krasniqi: E ka shpjeguar se qysh është organizuar aksioni. Janë ndarë në dy grupe, dy vetë dhe dy.

-Cilët kanë qenë në radhë të parë, për opinion? Cilët kanë qenë?

F. Krasniqi: Mujë Krasniqi dhe Ilir Konushevc, Adrian Krasniqi dhe Qerim Kelmendi. Prej dy pozicioneve ma ka shpjeguar ku janë ato shtëpi. Janë do varreza, e ka vizatuar me dorë. Ku kanë qenë muri, rruga, stacioni i policisë dhe qysh e kanë sulmuar. Një predhë nuk ka ndezë, një predhë ka ndezë në dorë të policisë. Dhe kur këta kanë sulmuar, policia ka qenë në stacion të vjetër të policisë, që ka qenë në Kodër. Stacioni i policisë hala ekziston aty në Kliqinë, është breg rrugë. Këta, është ajo kodrina e vogël, këta e kanë sulmuar atë. Kur kanë sulmuar, policët kujdestarë kanë qenë mbrapa tyre.

Edhe kur kanë filluar me gjuajtje policët kujdestarë dhe është zhvilluar ai konflikti me njerëz pas shpine, është kriju një konfuzitet dhe këta janë larguar. Kur janë larguar, Qerim Kelmendi u ka thanë: “Mos u bëni merak se Adriani e din terrenin.” E, në fakt, ka qenë e vërtetë. Adriani e ka ditë terrenin më mirë se gjithkush. Adriani ka qenë prej Vranocit. Ne kemi pas kusheri në Kliqinë. Ai e ka njoftë Lugin e Leshanit, po ashtu sikur Lugin e Baranit. Kështu që mos u shqetësoni se Adriani e din terrenin, dhe këta janë tërhequr në një fshat më të afërt. Nuk e di ku. Por, Ilir Konushevc i ma ka shpjeguar në detaje se çka ka ndodhë prej prizmës së tij, prej asaj që e ka pa.

Shumë gjana janë folë, unë nuk kam ndonjë dyshim, nuk kam ndonjë dyshim. Personalisht them se policia serbe ka pasë informacion se stacioni ka me u sulmue. Policia serbe në atë kohë kanë qenë në gatishmëri të lartë. Policia serbe, sidomos nëpër fshatra, në Çallapek, në Kliqinë, në katunde ku kanë pas stacione nëpër Drenicë dhe nëpër Dukagjin, kanë qenë në nivel të lartë të gatishmërisë dhe nuk kanë ndejtë nëpër stacionet të policisë, sepse, thashë më parë, janë sulmuar disa stacione të policisë për një natë dhe ata e kanë kuptuar rrezikun. Nuk i ka thanë policisë askush si keni me u sulmue sonte.

Me iu pasë thanë dikush, qysh spekulojnë njerëzit, me iu pa thanë dikush policisë: sonte kanë me ardhë me i sulmue Kliqinën dikush, policia serbe nuk i kishte lanë tre veta aty. Tre policë kanë qenë. I kish çue treqind më së paku, dhe i kish vra të tanë.

Policët kanë qenë mbrapa, i kanë gjuajtë prej mbrapit. Adriani ashtë vra. Nuk mendoj se Adrani u vra prej ndonjë tradhtie. Adriani e ka pasë fatkeqësi, e ka bâ me vetëdije të plotë, ka shkuar me e sulmue policinë e Serbisë. Është dhimtë për familjen, ka me qenë gjithmonë, por unë nuk kam dyshim. Personalisht, nuk kam dyshim se dikush ka dorë në vrasjen e Adrianit. Kam dëgjuar lloj-lloj spekulimesh, që janë të nivelit të ulët.

Adriani është vra se e ka sulmue stacionin e policisë.

Policia serbe kanë qenë mbrapa dhe kështu ka ndodhë.

-Shumë e qartë. Jo vetëm që e kemi lexuar prej Steisit rrëfimin që keni pas dilemë dhe pastaj deshmë ta sqarojmë diskutimin dhe sqarimin e Ilir Konushevcit, sepse më duket është për herë të parë që në një studio televizive flitet për sqarimin e Ilir Konushevcit. Sa e kishit të vështirë, pas vrasjes së Adrianit, të bini në kontakt me miqtë, bashkëpunëtorët e bashkëluftëtarët e Adrian Krasniqit?

F. Krasniqi: Jo, nuk ka pasë problem, se Iliri tashmë e kishim parë. Vëllai i Adrianit ka qenë brenda Lëvizjes Popullore. Ka qenë aktiv në Lëvizje dhe i kanë njoftë, pothuajse, të gjithë shokët e Adrianit. Edhe fakti tjetër se kushërinjtë tanë që ishin në Bajram Curr atëherë, Agimi, Besniku edhe Luli, ata e njihshin krejt rrjedhën e UÇK-së.

Ata ishin kontakti. Ata e bënë transportin. Ata e kishin bâ bazën në Prefq, sepse kishin miqësi familjare.

Luli e kishte vajzën e Sylejman Berishës. Ishin lidhje familjare. Edhe shumicën e kohës, këto lidhje familjare na kanë ndihmue shumë. Se nuk mundesh me i shkuë diku në derë, pa e njoftë familjarisht ose pa pasë lidhje me të mahershme.

-Mirëpo, ju po i referoheni Lëvizjes Popullore të Kosovës, ndërkohë që unë kam informacion që ju gjatë një vizite, domethënë, në përvjetor kur thirreni në Gjermani, nëse s'gabo, në përvjetorin e rënies së Adrian Krasniqit, ku thirreni ju të flisni për veprimtarinë Adrianit.

Ju e keni pasur edhe një përplasje me përfaqësues të LPK-ës, pikërisht, kur keni hyrë në zyrë të tyre.

F. Krasniqi: Unë e kam mbajtur një fjalim, nuk i di detajet, e ka incizimin Lëvizja, dhe ajo çka e kam lypë, është mos me u përça. Unë e kuptoja frustrimin e Lëvizjes rreth mosangazhimit të LDK-së, por LDK-ja nuk ishin armiku, armiku ishte Serbia. Edhe në Amerikë ka pasë temperatura, por jo në nivelin qysh kanë qenë në Evropë. Në Evropë kanë qenë në armiqësi, nuk kanë qenë në kundërshtime politike. Lëvizja Popullore me Lidhjen Demokratike të Kosovës janë përleshur fizikisht, e kanë akuzuar njëri-tjetrin për tradhti vazhdimisht.

Domethënë, situata ka qenë shumë e tensionuar, e ajo çka e lypa unë prej tyre, ka qenë shumë e thjeshtë, me i ulë tensionet, m'u marrë vesh.

Unë jam pajtue se Lidhja Demokratike nuk është ka e kryen rolin dhe përgjegjësitë që i ka marrë. Ka bâ zgjedhje në Kosovë, ka struktura, duhet t'i marrë

përgjegjësitë, e nuk është ka i merr. Po, për faktin se nuk është ka i merr përgjegjësitë, nuk është tradhtarë.

-Madje, ju në Bruklin edhe në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, kur ishit këtu, ju keni thënë që para mërgimtarëve se Ushtria Çlirimtare e Kosovës nuk udhëhiqet e as nuk është pjesë e LPK-së, për t'i mbledhë fondet, por më shumë i keni trumbetuar LDK-së dhe kjo ka rezultuar në ngritjen e nivelit të derdhjes të fondeve brenda Fondit të Ushtrisë Çlirimtare, konkretisht, "Vendlindja thërret".

F. Krasniqi: Dy gjana i kam bâ me insistim, një, nuk kam dashtë që Lëvizja Popullore me hapë degë në Amerikë. Sepse në Amerikë ishte diaspora e atëhershme, ata njerëzit ma të fuqishmit, ishin antikomunistë, ishin ikë prej Enver Hoxhës, familje të masakruara, tmerret që i tregojshin ata që ajo çka ka bâ komunizmi në Shqipëri, as në filma nuk është pa. Qysh janë trajtuar pjesa nacionaliste shqiptare prej regjimit komunist! Andaj, nuk mundesh me hapë ti një Lëvizje që ta kesh fotografinë e Ramiz Alisë dhe të Enver Hoxhës.

-Ku e patë këtë fotografi?

F. Krasniqi: Nuk bënte, por e kishin atë fotografi në zyrë gjithëkund. Nuk e mshefshin atë fakt. Nuk është diçka që e kanë fshehë. Kanë qenë krenarë për atë punë. Dhe ata nuk i kam pa tradhtarë. Nuk shoh, se, për shembull, në qoftë se ti don me luftue për Kosovën, dhe e ke fotografinë e Enver Hoxhës në xhep, nuk je tradhtar. Je dhanë mbas një bindjeje ideologjike që unë mendoj që është e gabueshme, por jo tradhtar. Në Amerikë kemi mundur me i dhanë ngjyrë kombëtare Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, jopartiake, joideologjike, se ngjyrat ideologjike janë të rrezikshme në luftën guerile.

-Megjithatë, ju keni frekuentuar, pas rënies së Adrianit, fillimit të luftës, me kontakte të shpeshta me Ilir Konushevcin dhe, pothuajse, më të shpeshtat. E kemi ngritë fondin, dhe falë jush dhe angazhimit tuaj, duke qenë i paanshëm këtu. Por ajo që më bën përshtypje, është se kur vini në Tiranë, ju keni pasë kontakte edhe me Ilir Konushevcin dhe e keni takuar edhe Xhavit Halitin, si përfaqësuesin kryesor të Lëvizjes Popullore të Kosovës dhe, në anën tjetër, sipas këtij libri, që i referohemi tani dhe e kemi këtu, në një rast thoni që ju e keni njohur më herët Xavit Halitin si një djalë problematik, që sillej të rrahej rreth stacionit të autobusëve në Pejë.

F. Krasniqi: Po, një sqarim rreth organizimit. Kontakti kryesor ishte rreth fondeve dhe unë jam munduar me e centralizue fondin përmes Jashar Salihut. Unë jam fanatik i hierarkisë. Mundem me i kundërshtue hierarkitë, me diskutue, por kur i krijojmë do t'i respektojmë. Kryetar i fondit ka qenë Jashar Salihu, një burrë shumë i mirë, një patriot shumë i madh, dhe jemi marrë vesh që në Amerikë të mos i japim ngjyra ideologjike. Jashari është pajtu për këtë punë. Është pajtuar

me Muharrem Dovërlanin që ka qenë kryetar i Fondit në “Vendlindja thërret” në Amerikë.

-Domethënë, ka pasë edhe një degë në Amerikë, që e ka udhëbeqë Dovërlani?

F. Krasniqi: Muharrem Dovërlani ka qenë kryetar i Fondit “Vendlindja thërret” deri në përfundim. Kurrë nuk ka folë publikisht. Mendoj se është gabim. Sa iu përket njerëzve të tjerë, është e vërtetë se Xhavit Halitin e kam njohur dhe e ka pasë një konflikt fizik me një njeri të Lugut të Baranit, një therrie më thikë. Shumë probleme. Ka bërë probleme. Edhe na kemi bërë probleme, e edhe të tjerët. Nuk u kanë vetëm njëherë problematik, po Xhavit disa herë më ka pritë në aeroport në Tiranë, dhe kuptohet se i kishte lidhjet me qeverinë e Tiranës, i kish me Shërbimin Informativ Kombëtar, me doganat, dhe ai e kish kriju njëfarë lidhjeje, të cilën qysh e ka kriju veç ai e din. Unë nuk e kam pëlqy mënyrën e punës tij. Nuk e kam pëlqy mënyrën qysh ai ka veprue, organizue. Nuk e kam pëlqyer as qysh ka bërë politikë masandej, por nuk mendoj se është tradhtar. As s’jam pajtuar atëherë me të, as s’pajtohem as sot.

Kur kemi diskutue, ia kam thënë edhe më kanë nevojë e them prapë mendimin tim. Unë Xhavit Halitin nuk e shoh qysh njerëzit shkruajnë e folin për të si tradhtar. Në vizionin tim nuk është tradhtar. Une veç nuk jam pajtuar me të. Një gjë, prapë du me e thanë, se e kam thënë edhe kur ka fillue lufta në Maqedoni dhe në Preshevë, kur Xhavit nuk ka qenë në furnizim. Atëherë e kam parë rëndësinë e një njeriu si Xhavit.

Se kanë mbetur kamionët tanë në porte të Durrësit, kanë mbetur gjërat në aeroport, s’kemi mundë me i nisë sendet, me shtetin shqiptar është dashtë me krijue edhe relacione personale.

Nuk ka qenë shteti shqiptar, ne falënderojmë për ndihmën që na ka bërë, por shteti shqiptar nuk e ka pasë njëfarë lloje organizimi magjik, që me na ndihmue neve.

Nganjëherë na kanë ndihmue, se ia ke dhënë njëherë qind lek, një milion lek dikujt, nganjëherë na kanë ndihmue se ka qenë një njeri sikur ministri i Mbrojtjes, Sabit Brokaj, që i ka hapë depot për Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës, edhe sa di unë, kurrë s’i ka lypë kujt një cigare duhan. Kanë qenë njerëz tjerë që po ia dhënë lekët Lales, nuk bën punë.

Është individuale, por nuk ka qenë shteti shqiptar në dispozicion të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

-Madje, ju thoni në një rast, se ata e kanë ngritë një trup special për pengimin, kinse të trafikimit të armëve, për shkak të presionit ndërkombëtar, për çfarë jua ndaluan shpesh armët në dorë. Kam dëgjuar gjatë kohës së luftës kur ju keni dërguar armatim më të specializuar ose më avangard, siç shpjerkat më të mira, ato të fjalës së fundit, dhe janë ndaluar, pikërisht, prej policisë shqiptare. Si mund t’i kalonit këto barriera? Përveç saj, ju i keni pasë barriera edhe

ligjet amerikane. Si keni mundur t'i tejkaloni të gjitha këto sfida dhe si jeni, gjetur prej Shteteve të Bashkuara të Amerikës dhe deri, të themi, te problemet në veri të Shqipërisë?

F. Krasniqi: Njeriu duhet me u përcaktu se çfarë do të ndërmarrë. Do zgjuarsi në përcaktimin se çka don me ba, dhe me pak fat nganjëherë. Neve na kanë arrestu, me duket, kur është ndalë traget, ku unë dhe vëllai Adrianit, dhe një grup tjetër, na kanë çue në deri në Bajramcurr.

Po ish se ish OSBE-ja në traget. Na çojshim armatim, ata na shihshin. Tash policia shqiptare duhej me na arrestue neve, me iu thënë atyre: kqyre i ndalëm! E kur shkojmë atje, ishin ardhë njësia speciale, prej Tiranës, Renea, na arrestuan me furgona, na çuan në stacion. Aty del Fatmir Haklaj me ta, qysh me i arrestue, këta janë patriotë, dhe kanë dashtë me u vra mes veti. Unë i thashë: “Ngadalë, ngadalë, kurrkush nuk është ka na arreston, s'na kanë prekë me dorë.”

“Pritni deri në mbrëmje.”

Kur të kthehet OSBE-ja, ne jemi këtu, na thane Armatimin s'na ka marrë kurrkush.

Deshtën me u vra policët e Bajramcurr me Renean aty.

E përgatitën armatimin, dhe me u vra ndërmjet veti.

-Pse, domethënë, njëri donte t'ju lirojë, e tjetri jo?

F. Krasniqi: Po, këta Renej ishin ardhë me maska atje.

Shteti i kish prue me e ndalë armatimin, se e kish presionin ndërkombëtar. Policët e Bajramcurr ishin njerëz të lidhjeve familjare. Ne i njihnim me emra e me mbiemra.

Ata ishin në dispozicion të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

Ata lypshin me i marrë në luftë në Kosovë. Ishte buzëqeshja që duhej me i ulë gjakrat. Nuk ka nevojë për nxitim, se askund nuk jem ka shkojmë na. Shqiptarët nxehen shumë shpejt.

Çështja e armatimit prej Amerike. Armën e parë, e kam thënë disa herë, e vazhdoj me e përsëritë, armën e parë që e ka prue prej Amerikës, e ka prue njëri prej Junikut, Muharrem e ka pas emrin, burrë në moshë ka qenë.

Djali i tij ka punue në aeroport dhe na ka mësue qysh me prue armatim. U hap një rrugë e vogël për me prue armatim, derisa ne kemi fillue tashti me prue armatim me kontejnera, me forma të tjera, derisa kemi prue edhe aeroplanë me armatim. Po ai ka qenë njeriu i parë që e ka hapë rrugën, e ne e kemi krijuar Shoqatën e Gjahtarëve në Amerikë. E kam sqaruar në libër, ajo që kam thënë në libër rreth armatimit, është e saktë.

Na i kanë zënë njerëzit në Milano, na i kanë zënë në Zvicër, i kanë penguar, kur m'i kanë zënë në Zvicër, kur ma kanë lëshuar armatimin, i kam bërë dokumentet që jemi ka shkojmë në Tanzani, në gjueti, dhe se krejt dokumentet na duhen për me shkue në Shqipëri, sepse e kemi rezervimin kështu.

- *Për të shkuar në Tanzani, ju është dashtë të prenotoni dhe të rezervoni, përveç udhëtimit, edhe të blini elefantë.*

F. Krasniqi: E kam ble unë elefantin, e kam ble. E kam ble 11.500 dollarë. E kam ble elefantin për me e vra.

- Pse bletë elefantin?

F. Krasniqi: Për me e vra, se ata thonin që ky elefant e ka jetën, por e kam ble me pare të miat, jo të fondit.

- *Me pare e keni blerë edhe një armë, e cila ka qenë snajperkë?*

F. Krasniqi: Jo, jo, jo, elefantin. E kam blerë elefantin në Tanzani, m'i vra. Se s'mundesh me shkue me vra atje elefanta në Tanzani, se është i mbrojtur, shtazë e mbrojtur.

Po njerëzit që kanë qejf me vra shtazë të mëdha, e bëjnë kërkesën. Ata e thonë, po është një elefant, i lodhur, nuk ka me ngordhë edhe një dy vjet a një vjet, a një muaj.

Ata e dinë, janë të specializuar për këtë punë. Edhe ti, kaq e ka çmimin, edhe ti tashi do me shkue me i marrë armët e me u përgatitë me gjuajtë. Është sport që unë kurrënjëherë s'e kam praktikë, s'kam gjuajt shtazë, as lepur s'kam gjuajt kurrë, se s'jam gjuetar.

Por më kanë mësuar njerëzit e mençur, dashamirët e shqiptarëve. Më kanë thënë se kur të nxojnë, ti duhet më thënë kështu, kështu, kështu!

- *Dhe ato armë, të cilat ishin dedikuar kinse për gjueti në Tanzani, vinin në Shqipëri?*

F. Krasniqi: E unë i thashë: "Kam rezervimin me shkue për Shqipëri, e me shkue për Tanzani." Që ku kam me shkue, këtu-këtu! Merrem me rezervime të biletave, dhe më lëshua në Zvicër. Kur mi lëshuan, ai komandanti kryesor i aeroportit, tha: "Këqyre çka po të them: shko në Tanzani, shko në drejt të mallkuem, po nëpër Zvicër ma mos bjer!". S'kish qysh me më ndalë, se s'kish arsyetim me më ndalë.

- *A kishte shumë armatim?*

F. Krasniqi: Dy snajperë të kalibrit 50-tësh, e 18 ishin të kalibrit 21. Këto që kanë qenë me një qitje, me njëfishek, janë më të lehta dhe më të shkurtra.

- *Domethënë, ju s'keni qenë në Tanzani, mirëpo çdo gjë është rezervuar?*

F. Krasniqi: Kurrë në jetën time nuk kam qenë. Kur kanë filluar amerikanët me na ndihmue seriozisht, ka qenë kjo porosi që na kemi me pasë probleme dhe ata na kanë kallëzue se qysh me punue, që mos me na pengue kush, deri në kohën

kur vërtet na kanë ndihmë haptas, pothuajse, haptas.

-Pse shkuat në Pakistan, pikërisht, në pikun më të madh të luftës?

F. Krasniqi: Po e kishin një lidhje shqiptarët nëpër restorante, njihnim njerëz, kështu më thanë: hajde me shkue në Kanada, me e takue një gjeneral të Pakistanit. Dhe unë e takova. Ai vërtet kish qenë njëri prej shefave të shtatmadhorisë së Pakistanit dhe ma dha një kontakt.

Shkova, por kam pasë problem në Amerikë pas asaj shkuarjes, se dukej kontraverse. Ishte një përvojë shumë interesante, por shumë e keqe. Është një qytet atje, Rame. Kur kam shkue aty, kam pa se çdo lloj i armës së falsifikuar në botë, aty gjendej.

-Domethënë, ju shkuat për to?

F. Krasniqi: Për me marrë kundërajrorë, kundër tankeve, kundërajrorë, raketa. Ata thoshin që i kanë raketat që ua ka lanë Amerika, kur ka luftue, e rrena të tjera. Qysh thojnë, kur je smutë, ti lyp ilaç gjithkund.

Ata më dhanë përshtypje se kjo punë është shumë e sigurt, është e mirë dhe unë shkova. Ishte një udhëtim i dështuar plotësisht. Një provë e keqe, por shumë interesante. Ishte qytet atje, kish lloj-lloj armatimi. Kish gjithçka të falsifikuar, të punuara si revole të Amerikës, por nuk ishin të Amerikës hiq.

Por, në fakt këtu kishte kallashnikovë të Shqipnisë. Nuk kish nevojë për me i ble aty. Për shembull, armatimin që e ofronin ata, na e blejshim shumë ma lirë diku tjetër, kurse na lypshim armatim kundër tankeve, kryesisht.

Interesi jonë dhe interesi im shumë i madh, ka qenë me prue armë kundër tankeve, se këto 150-shet dhe 500-shet që i merrnin në Shqipni, nuk kanë pasë efekt. Disa prej tyre nuk ndiznin hiq.

Domethënë, tash po i shohim në Ukrainë, sa të sofistikuar janë armët anti-tank. Miqtë tanë nuk na jepnin armë anti-tank. E ne nuk kemi mundur me i transportue.

-Thoni se s'keni qenë ashtu seleksionues, as koleksionues i armëve dhe nuk i keni dashur armët. Mirëpo, ndërkohë keni bërë vizita nëpër dyqane armësh, qoftë private apo edhe publike, pastaj nëpër ekspozita të ndryshme e panairë të ndryshme të armëve. Cili ka qenë rasti ose momenti kur ju keni sjellë më së shumti armatim nga Shtetet e Bashkuara të Amerikës në Shqipëri dhe cili ka qenë armatimi më i rëndë i mundshëm?

F. Krasniqi: Në një rast, pesha ka qenë 27 tonë.

-Me aeroplan?

F. Krasniqi: Krejt aeroplani Boing 777, plotë ka qenë.

I mbështjella në tesha të ndihmave. Katër kamionë i kemi ngarkuar për m'i çue. Kjo ka qenë dërgesa më e madhe që e kemi prue, por kemi prue edhe të tjera herë. Pothuaj se shumicën e atij armatimi na kanë dhënë miqtë tanë. Na e kanë dhuruar njerëzit që e kanë dashtë Kosovën.

-Kjo i bjen që miqtë tanë, amerikanët, na i kanë dhuruar, në një njëfarë forme, me lejen e tyre?

F. Krasniqi: Miqtë tanë kanë dashtë me e gjetë mënyrën që na me e fitue luftën, se ata ishin tue e bombardue Serbinë.

Serbia nuk dorëzohej, donte me e rritë presionin. Presionin tokësor. Sasitë e mëdha i kemi prue mbas fillimit të bombardimeve. Para bombardimeve kemi prue një, dy, tri, katër, po jo më shumë se katër në të njëjtën kohë. Po mbas fillimit të bombardimeve kemi prue shumë, por problemi ishte se nuk kishte një centralizim. Ajo ishte e mira dhe e keqja.

E mira e UÇK-së është se s'ka pasur komandë qendrore dhe, ashtu, e keqja është se s'ka pasur komandë qendrore.

E mira e komandës është se kurrkush s'e ka ditë çka është kah bëhet. Për shembull, me pas qenë një spiun brenda UÇK-së kurrë s'ka mundë me spiunue për gjithçka, se s'ka ditë, se kurrkush s'ka ditë gjithçka. Ka mundur gjithkush, edhe komandantët e zonave, për shembull. As komandanti i përgjithshëm i UÇK-së nuk e ka ditë se çka jem ka bëjmë ne, kur jemi ka vijmë në aeroplan, sa vetë jemi ka vijmë, ku jemi ka dorëzohemi dhe nuk ka pasur, kjo ka qenë e metë shumë e madhe e UÇK-së, nuk ka pasë centralizim, por në të njëjtën kohë kanë edhe ndihmë se as Serbia, as armiqtë tjerë nuk kanë mundu me e ditë se çka është ka bën UÇK-ja, për faktin se vetë UÇK-ja nuk e ka ditë krejt se çka po bëhet. Nuk ka pasur mundësinë. Ky mosorganizim i ka ngadalësuar gjanat shumë. Unë nuk kam pas qejf në ngadalësime. Nuk ke mundur me veprue shpejt. Për shembull, unë kam mendue, se kur vijmë ne me armatim, me armët që zbresin në Tiranë, me hy brenda tri ditë e net në front. Por, ka ndodhë që një muaj e gjysmë nuk kenë hy në front.

-Po, ka ndodhur që i kanë ndalë edhe shërbimet shqiptare?

F. Krasniqi: I kanë ndalë, një pjesë që ka pasë me shkue në Llap, i kanë ndalë, i kanë ndalë. Problemi im ishte se si me e pasë një organizim më të sofistikuar. Në qoftë se unë kam mbërrir me bashkëpunëtorët e Amerikës, unë nuk e kam bërë këtë punë vetëm, e kam një ekip të tërë, me njerëz shumë të mirë. Unë jam një pjesë e tij. Në Piramidë nuk ka qenë një gur, nuk e kam bërë në mënyrë magjike unë i vetëm, por ka qenë një armatë e tanë e njerëzve që kanë punue. Dhe këta njerëz, bashkëpunimi ynë, në qoftë se kanë mundë me i prue armët deri në Tiranë, Ushtria Çlirimtare e Kosovës me shtetin shqiptar është dashtë me u organizue që ato armët me shkue në mënyrë urgjente në front, e nuk janë shkue. Për një milion arsye, nuk du me e akuzue askënd. Por, nuk kanë shkue, dhe me tepër vonesa,

shumë rrallë kanë shkue. Ka pas pakënaqësi të mëdha midis zonave, konflikte midis individëve dhe personaliteteve, ka qenë një katrahurë.

-Megjithatë, brenda kësaj katrahure dhe këtyre sfidave flitet që bandat në pjesën veriore shpesh kanë bërë pengesa, aq më tepër bashkëlufëtari, mikut tuaj dhe të Adrian Krasniqit, tashmë heroit të Kosovës, Ilir Konushevcit. I përmendët më herët Fatmir Haklajn dhe familjen e tij. Në këtë libër thuhet që ai kishte problem. Dhe është detyruar Florin Krasniqi të vijë nga Shtetet e Bashkuar të Amerikës e të flasë dhe të koordinohet me të, që mos me pasë problem me Ilir Konushevcin, si furnizues kryesor i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

F. Krasniqi: Mu ma së pari më vjen keq, tepër keq, për atë që ka ndodhë në Tropojë. Një gjakderdhje e panevojshme.

Është thënë me mijëra herë. Me mijëra herë thonë se Tropoja ka qenë vendi më i qetë pas rrëmujave në Shqipëri, asnjë njeri nuk është vra, për gjashtë muaj a më shumë.

Prej marsit e deri në nëntor, asnjë njeri nuk u vra në Tropojë. Kur e kanë vra vëllain e Fatmir Haklajt, Shkëlqimin, gjithçka është shembë. Tropoja e vuni një rrugë qorr, që kurrkush s'ka ditë qysh më dalë prej asaj rruge, midis gjakmarrjeve, hasmërive. Problemi i familjes Haklaj me njerëzit, është problem tradicional, problem i kulturës sonë. E nuk jam unë shumë ithtar i këtyre gjakmarrjeve. Kur vjen puna te vlerat patriotike, familja Haklaj, është punë e padiskutueshme patriotizmi i tyre, atdhedashuria, ata janë ndier më kosovarë se shumica e kosovarëve që i njoh unë.

Niveli patriotik, atdhedashuria e këtyre njerëzve, jo veç e Hakjave, por edhe e kundërshtarëve të tyre, armiqve të tyre, që janë vlarë. Ata, shumica, kanë ardhë prej Gashit, fis i Gashit, kanë aq fistarë, aq krenarë prej kah janë, aq trima, po u futën në një lojë që e dëmtoi tepër shumë Tropojën, e dobësoi edhe Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës.

Ne nuk kemi pasë kurrë problem me familjen Haklaj. UÇK-ja kurrë nuk ka pasur problem.

Një problem që është krijuar me disa armatime, për shembull, ne kemi caktuar do kuota, unë personalisht i kam caktuar disa kota dhe kam thënë deri në këtë masë mundemi me ju dhënë para për armatim, për shembull, njëqind mijë dollarë, e ata e mbledhshin nëpër Shqipëri, e binin dhe ia jepnin ushtrisë së Kosovës. Nuk ish ndonjë fitim i madh, nuk ish për shembull, por ata kishin mundësi me u organizue më lehtë e njëfishin terrenin, i njëfishin njerëzit, nuk ish kjo njëfarë tregtie fitimprurëse, e që po bëhet dikush miliardë, krejt ishin në pyetje për krejt njëqind e njëzet mijë, njëqind e tridhjetë mijë dollarë, për armatime shumë të mëdha, në masë jo të sofistikueme, kallashnikovë e anti-tanke, e çka lypshim ne. Njëherë i kemi vonuar paratë. Edhe disa njerëz, jo familja Haklaj, disa njerëz kanë shkue edhe ju kanë thënë: ku janë paratë, ose atëherë kam shkue të nesërmen dhe kam thënë: nuk është problem, asnjë problem, kurrkush s'ka pase problem. Familja Haklaj e tropojanët nuk kanë pasë problem me UÇK-në.

Vrasja e Ilir Konushevcit, unë e mendoj, është mendim veç i imi, është bâ për përfitime materiale. Grabitësit kanë shkue aty me fitue, se dikush u ka thënë se i kanë një milion marka me veti.

-I kanë pasur me vete?

F. Krasniqi: Absolutisht jo, as një mijë marka s'i kanë pasë. Po, kanë qenë me armatim, po me armatim, ka qenë një depo në Bajramcurr.

-Po, ju thoni që ka pasur raste, kur i kanë provuar armët e shitura, njëherë i kanë provuar me i marrë, për të dytën herë me i shitë.

F. Krasniqi: Jo, krejt këto janë do farë propagandash. Një rast, një rast i vetëm është kur kanë ikë prej një vendi, i kanë lënë nja njëzet kallashnikovë, do pushkë dhjetëshe, njëzetëshe, një rast i vetëm. Edhe vetëm kur tropojanët e kanë stërshitë armatimin. Një rast i vetëm. Bëhet fjalë për 1500 marka.

-Ju e keni hulumtuar në detaje rastin e vrasjes së Ilir Konushevcit?

F. Krasniqi: Unë nuk jam detektiv, por unë e kam hulumtuar.

-Po, po kemi informacion që e keni hulumtuar dhe saktësisht e dini se si ka ndodhur.

F. Krasniqi: Është dëshpërim i thellë si dhe njëzet e katër vjet, një çerek shekulli shteti shqiptar e ka krejt informacionin, ama krejt, krejt se kush ka qenë, dhe nuk e fillon një hetim. Nuk i arreston disa njerëz që bredhin rrugëve Tiranës gjithë ditën, e në ato të Belgjikës.

-Mos doni të thoni që edhe vrasësit e Ilir Konushevcit janë gjallë edhe lëvizin lirshëm?

F. Krasniqi: Po, po. Dy janë, dy vëllazën. Njëri është vra aty, njëri ashtë vra më vonë. Tre të tjerë, njëri ka vdekë, më duket është plagosur, e tre ose katër të tjerë që kanë qenë në bashkëpunim, janë gjallë dhe shnoh e rahat, e kurrkush nuk i ngucë. Shteti shqiptar i di emrat e mbiemrat, ku jetojnë dhe çka bëjnë, dhe nuk i arreston.

-A është vrarë vrasësi i Ilir Krushhevcit dhe doktorit?

F. Krasniqi: Po, është organizatori. Nuk dihet kush ka qenë vrasësi. Këta kanë qenë katër vetë në pritë. Njëri është plagosur, janë kthyer, kur janë kthyer, janë kthyer me përforcime, i kanë marrë edhe tre të tjerë. Është histori shumë e gjatë, që mendoj se ky emision nuk mjafton me i shpjegue pjesëmarrësit dhe njerëz që kanë marrë pjesë në vrasje, por shteti shqiptar edhe njëherë po them, është fajtori

kryesor për vrasjen dhe për moszbulimin e vrasjes së Ilir Konoshevcit. Bindja e ime është se Bislim Demiri, Agim Demiri edhe tre njerëz të tjerë që janë gjallë, kanë dalë atë natë me fitue pare, lekë. Nuk është dora e zgjatur e Serbisë, qysh bëjnë ashtu trillime e fantazi. Ata kanë dalë për lekun. Edhe gjithçka ka shkue keq. Edhe vazhdon me shkue keq, qe kjo është përgjigjja ime. Shteti shqiptar ka dështuar, vazhdon me dështue për një çerek shekulli, me moszbardhjen e vrasjes së Ilir Konoshevcit, shumë e thjeshtë. Unë jam në dispozicion dhe kur të dojë Prokuroria e Shqipërisë, një telefon ma bën, dhe për katër orëm mos me pasë trafik, unë jam në Prokurori të Shqipërisë, me dokumente, me fotografi, me letra, me çka të dojnë.

Kjo është çështje e prokurorisë, nuk është çështje e një studioje televizive. Prokuroria shqiptare nuk don me veprue, se po të vepronte, atëherë shqiptarët kanë me e pa realitetin e një ngjarjeje shumë të keqe, që ka ndodhë mes shqiptarëve, por jo nga dora e Serbisë, në këtë rast.

Se njerëzit dojnë me e shfrytëzue një situatë për përfitime personale, për ambicie kundër një grupi tjetër, me ia lanë fajin dikujt, me bâ manovrimet të nivelit të ulët, për m'u ngritë personalisht.

Kjo s'ka të bëjë. Grupi që e kanë vra Ilir Konoshevcin kanë dalë për lekë. Edhe grupet e tjera kanë dalë për lekë. Mua më kanë plaçkitur. Nuk kanë dalë nga dora e Serbisë. Kanë dalë pëditë në Tiranë, m'i kanë marrë lekët. Tash, me më pas vra aty, kishin dalë tani për gazeta: "dora e Serbisë".

Çfarë dore e Serbisë! Atij iu dridhke kallashnikovi në dorë, ishte fëmijë sa grima. "Njëqind marka, njëqind marka." - thoshte. S' kish plaçkitë kurrë. Jo, thashë t'i jap njëqind dhe treqind, veç ik se po të zënë policia.

Na e kanë marrë armatimin në oborr të spitalit, na kanë plaçkitë në oborr të spitalit të Bajramcurrit. Na e kanë marrë xhipin në oborr të spitalit. Nuk ka qeanë dora e zgjatur e Serbisë. Xhipi i mirë, i ri, goma të reja, i vizëllueshëm. Kanë ardhë ta shesin kallashnikovin, e ta kanë marrë xhipin.

Njerëz që e kanë plaçkitë UÇK-në ose Fondin "Vendlindja Thërret", janë plaçkashë. Plaçkashi nuk është tradhtar, bën veprim tradhtar, kur e vret Ilir Konoshevcin, por nuk është i motivuar, a i paguar, a i stimuluar prej motivit të tradhtisë. Motivi është përfitimi personal. Nuk duam me e ulë nivelin tonë, edhe me ia ndryshue kahjen për qëllime politike.

-Në aktivitetin tuaj pas luftës, pavarësisht se nuk keni qenë në politikë, dhe keni qenë të angazhuar në momentin e caktuar, por kur ju keni pasur kontakte me figurat e LPK-së, më vonë PDK-së, pastaj të Aleancës për Ardhmërinë e Kosovës etj.? Ndërkohë ju hyni brenda Lëvizjes Vetëvendosje. Cilat kanë qenë arsyet? Pastaj, brenda një kohe relativisht jo të gjatë, ju dilni dhe e kundërshtoni hapur, dhe i kërkonit falje publikut që i keni e keni fituar për të votuar Lëvizjen Vetëvendosje. Cili ka qenë motivi që keni hyrë dhe pse ky zhgënjim kaq i madh në Vetëvendosjen?

F. Krasniqi: Prej shpalljes së pavarësisë e deri në vitin 2010, ishin dy vjet. Bindja

ime, dhe qëndron hala, unë kur ndryshoj bindje, nuk hezitoj me e tregue, nuk më vjen turp, nuk është marre, nuk është gjynah, ndryshoj mendim. Unë e kam pa në atë kohë se relievi politik në Kosovë duhej me ndryshue, se shtetin e kishin kapë prej të gjitha anëve.

Partitë politike të dalura prej UÇK-së e kishin krijuar njëfarë rendi shoqëror, ku vjedhshin edhe në varre të dëshmorëve. Dilte një tender për varre të dëshmorëve, këta përqindjen.

Unë e kuptoj: demokracia, domethënë, diçka që njerëzit mund të më kenë keqkuptuar, po demokracia funksionon edhe me korrupsion. Lubrikanti, vaji i demokracive është korrupsioni.

-Kjo ndodhë edhe në Shtetet e Bashkuara të Amerikës?

F. Krasniqi: Në krejt demokracitë, në Athinë, në Romë, ku i kanë bâ vatrën e demokracisë, në Gjermani, në Zvicër, në krejt botën, ku ke demokraci, ke korrupsion.

Korrupsion nuk ka në Kore, se ta heqin kryet.

Duhet m'i zvogëlue, m'i kontrollue. Ligji, rregullat, me i legalizue, sikurse është në Amerikë, me mbledhë pare për senator, e shkruan në çek emrin mbiemrin dhe sa pare don me ja dhanë.

Korrupsion është ai. Në letra.

Nuk jam për korrupsion, jam kundër, por mënyra qysh e kanë bâ korrupsionin partitë politike në Kosovë, dhe në mënyrën qysh e kanë abuzuar shtetin e vogël, të varfër, e kam pa se e vetmja lëvizje që mundet me i dalë përballë kësaj, është Lëvizja Vetëvendosje, edhe pse kur unë kam shkuar, ata ishin diçka midis komunistëve e anarkistëve, aty diku silleshin.

-Ti vjen prej Perëndimit, dhe i besove kësaj doktrine, kësaj ideologjie?

F. Krasniqi: Jo. E shihja si mundësi. Realisht, derisa janë ndarë në 2017-tën, unë e kam pa si mundësi që kjo lëvizje të shndërrohet në parti socialdemokrate. Edhe qe, ashtu ka ndodhë, shumica e partive socialdemokrate të mëdha në botë janë formuar prej qejfit të njerëzve, aktivistëve të rinj e me vullnet, që e dedikojnë jetën.

Në qoftë se je 18 vjeç e s'je komunist, është diçka gabim me ty, por në qoftë se je 50 vjeç dhe je komunist, është shumë gabim të vijnë me ty. E të rinjtë janë ashtu, se të rinjtë kujtojnë se paret bahen në molla, në dardha, në lis, dojnë barazi për te tanë, padrejtësinë nuk e durojnë, dojnë me bâ sende në mënyrë utopike.

Edhe unë e kam kuptuar prej kah kanë ardhë ata e me çfarë mënyre utopike të shpjegimit dhe në mënyrën e vrazhdë që edhe ardhja e Lëvizjes Vetëvendosje në Parlamentin e Kosovës, e ka ndryshuar, nganjëherë për keq ngapak, por e ka ndryshuar relievën politik në Kosovë.

Në momentin kur Albin Kurti e ka shndërruar Vetëvendosjen në pronë personale, i ka larguar krejt aksionerët tjerë dhe e ka bërë pronë personale, atëherë unë nuk kam qenë pjesë e Lëvizjes Vetëvendosje. Por çka më ka shokuar edhe me ka zhgënjyer deri në palcë, është fakti që ai ka pasë aq shumë vullnet dhe aq shumë aftësi për asi lloj mashtrimesh. Për shembull, nivelin e një mashtruesi si të atij, unë s'e kam pa kurrë, dhe është pak si imagjinatë.

-Siç e keni parë, kur ju thoni dhe deklaroni përderisa keni fluturuar me të për në Shtetet e Bashkuara të Amerikës dhe ai ka qenë, pothuajse, në listën NoFlyList, pra që i ndalohet fluturime, se është i rrezikshëm. Kjo vlenë vetëm për organizata terroriste të nivelit të Al-kaidës. Nëse është në këtë listë, e ju thoni që ishte aty, por a keni dëgjuar ndonjëherë që është fshehtë nga ajo listë?

F. Krasniqi: Jo. S'kam asnjë dyshim, se kur unë kam fluturuar me të për Amerikë dhe prej Amerike, ai ka qenë në atë listë. Tash nuk e di a është. Tash duhet me kallxue Amerika dhe me thënë nuk është, e Florini e ka gabim. Po nuk mundet me thanë Amerika se nuk ka qenë. Nuk mundet me thanë nuk ka qenë, se unë e kam numrin e fluturimit, numrin e karriges, ku më kanë çue, ku më kanë ulë, dhe se kush është ulur aty.

Amerika nuk mundet me dalë me më thanë mue, se Albin Kurti nuk është kanë në NoFly list, se unë kam prova fizike se ka qenë, se e kanë çue prej karrige, e kanë çue, se unë duhet me u ulë ngat tij. Unë kam mendue atëherë se Amerika ka një hezitim ndaj veprimeve të vrazhda të Vetëvendosjes, konfliktit që kemi pasur me znj. Jakobson, atë ambasadoren, që atë e kapi përkrahu ai vetë, ia lanë Vetëvendosjes, e doli ashtu. Pra, nuk e di pse është në atë listë.

Po, edhe në qoftë se e kanë vu në atë listë për diçka që nuk e di unë, për ato që ai i di unë Albini nuk e ka merituar me qenë në atë listë. Ndoshta ata e dinë diçka më shumë se unë, dhe sigurt e dinë. Ata nuk e di pse e kanë futur në atë listë, po për çka di unë, Albini nuk meriton të jetë në atë listë. Nuk mendoj se Albini ka bërë ndonjë akt tradhtie ndaj Shteteve të Bashkuara të Amerikës, ose akt terrorist, nuk mendoj, nuk kam pa ndonjë gjë.

-Ju diskutoni dhe madje e kritikoni qeverinë, sidomos për raportet me Shtetet e Bashkuara të Amerikës, sepse i ka vendosur në pikën zero, e herë thoni nën zero. Në pikën më të ulët, sot për sot. Është ky gjykim, perceptim, vlerësimi juaj apo keni dëgjuar edhe ndonjë nga zyrtarët e qeverisë Amerikane ta thonë këtë, meqë ju keni relacione të mira atje?

F. Krasniqi: Jo zyrtarët e qeverisë, por zyrtarët e legjislacionit. Njerëzit në legjislacion, e kam fjalën për Senat e Kongres, personalisht më kanë thënë: “Florin, është ka shkruhet keq për juve, bëni diçka, jeni në pozitë të keqe, bëni diçka, i keni punët keq.”

Na kemi ra në njëfarë gjumi, e nuk e di çka ka ndodhë.

E kemi një qeveri që nuk bashkëpunon, pothuajse, për asnjë gjë të rëndësishme me Amerikën, është drejtuar drejt Evropës, e cila qe 150 a 170 vjet, çka ka bërë nëpër konferenca me ne, e dimë mirë.

Historia ka shkruar: “Çdo shqiptar që merr vesh diçka, e di se çka na ka servuar neve Evropa.” Jo një herë. Herë, herë, herë çka na servon? E të njëjtin servis na bën përsëri pa Amerikën. Çka na ka servuar në Konferencën e Parë të Berlinit dhe çka ka me na servue në këtë Marrëveshje të Berlinit? E, aksidentalisht, përsëri në Berlin. Aksidentalisht. Prej Berlinit e në Berlin.

Unë, si shqiptar, si qytetar i Kosovës, nuk kam me lanë guri pa luejtë, e gja pa bâ që Amerika të jetë e involvuar në të gjitha proceset, jo veç të Kosovës, por të të gjithë shqiptarëve në rajon e kudo që janë. Amerika duhet me qenë çdo hap që ne bëjmë, duhet me u koordinue për çdo veprim, kur ndihmë ngushtë, me Shtetet e Bashkuara të Amerikës.

Unë personalisht nuk i besoj Evropës. Nuk e mendoj se Evropa është armiku ynë. Nuk mendoj se ata duhet parë keq, a që na sulmojnë ushtarakisht. Po Evropa nuk është miku ynë. E kam thënë, po e them prapë: “Amerika e ka bombarduar Serbinë, 56 miliardë i ka harxhuar.” Amerika e ka shpallë Pavarësinë e Kosovës, vetëm, qyqe vetëm. Të tjerët e kanë përkrahë, s'kanë pasë qare.

Rrëfimi i Ramë Bujës

NGA BURGJET SERBE DERI NË RAMBUJE

Fundsbekulli i kaluar nxori jo pak personalitete dhe figura politike dhe ushtarake. Njëra ndër to, që aktivitetin e ka filluar po në vitet '70-të, pastaj është burgosur dhe më fuqishëm i është bashkuar lëvizjes gjithpopullore të viteve '90-të, duke marrë përgjegjësi politike, por pa ndërruar kursin prej njeriu kryengritës, të nisur qysh herët. Intelktual i brumosur në frymën e nacionalizmës, një kohë ka qenë një urë lidhëse mes militantes dhe paqësorës. Më vonë, ushtar i UÇK-së dhe njëri prej përfaqësuesve politikë të saj, i cili kishte një rol të rëndësishëm edhe në Konferencën e Rambujesë dhe pjesë e proceseve politike të pasluftës, ku ka mbajtur edhe pozita të larta shtetërore si ministër i Pushtetit Lokal dhe ministër i Arsimit.

-Z. Buja, jeni edhe autor librash. Këtu në tavolinë kemi të paktën dy monografi të rëndësishme. Monografia për Konferencën e Rambujesë, ku ju ishit pjesë e saj, dhe monografia që trajton çështjen e Kosovës në krizën jugosllave. Po nisemi prej kësaj të fundit, në mënyrë që ta kam një çelës për të hyrë pak a shumë në debat. Një prej kapitujve të rëndësishëm është shpartallimi i ish-Jugosllavisë. Kur ka nisur saktësisht shpartallimi i ish-Jugosllavisë?

R. Buja: Realisht thënë, shpartallimi i ish-Jugosllavisë ndodhi atëherë kur shpartallohet edhe vetë Bashkimi i Republikave Socialiste Sovjetike, ose BRSS-së, dhe kjo ndodh në atë fazë shumë kuptimplote, shumë logjike, shumë përmbajtësore dhe tepër ndryshuese e rendit botëror, që është çështja e shembjes së Murit të Berlinit. Me rënjen e Murit të Berlinit, këto gjëra marrin rrugë tërësisht tjetër. E kishim të vështirë ne të ilegales të mendonim dhe shpresonim se do të

ndodh aq shpejt kjo kthesë. Megjithatë, ne kurrë nuk e ndalëm angazhimin, që ta bëjmë gërryerjen, për aq sa mundemi, që të realizojmë atë që ishte synimi yni jetësor e kombëtar, liria e Kosovës. Dhe, kjo rënje e kësaj ngrehine perandorake ndodhi në vitin 1990. Por nuk ndodhi ashtu siç ndodhi në shumë vende të botës, që u ndan paqësisht, pa luftë, pa gjakderdhje, bile, për habi, kjo formë zhbërjeje, ndodhi edhe në Bashkimin e Republikave Socialiste Sovjetike (BRSS). Pastaj më vonë, ndarje paqësore bënë edhe Çekia e Sllovakia etj. Ndërsa, zhbërja e ish-Jugosllavisë u bë me lumenj gjaku në vitet nëntëdhjetë, nëntëdhjetë e një e këndeje, për faktin që ndodhën luftëra në Slloveni, Kroaci, Bosnje dhe Hercegovinë dhe në fund në Kosovë. Maqedonia shpëtoi pak më lehtë ose shumë më lehtë, në atë fazë. U nda pa luftë edhe Mal i Zi më vonë, por në fakt krejt kjo kreaturë e quajtur Jugosllavi, që mendohej nga një kastë e veçantë, se nuk do të ishte e mundur që të shkatërrohej kurrë, u shkatërrua si një kullë prej letre. Kosova, zhvilloi luftën e saj çlirimtare, falë vajzave dhe djemve që ishin përcaktuar shumë kohë më parë për sakrificë sublime dhe flijim, për të realizuar atë që ishte dhe mbetet gjëja më e shtrenjtë, lirinë.

-Në mesin e këtyre djemve dhe vajzave, keni qenë edhe ju dhe familja juaj, konkretisht kemi të bëjmë me një fenomen shumë interesant: jeni shtatë vëllezër dhe tri motra, që të gjithë në aksion për shpartallimin e Jugosllavisë. A vërtet keni qenë të gjithë të aktivizuar dhe si ka funksionuar kjo linjë nacionale në familjen tuaj?

R. Buja: Unë kërkoj shumë falje edhe prej jush, edhe prej shikuesve që mund të na përcjellin, që mbase mund të dalë këtu nga një modesti që nuk kam qejf me dalë. Po, të angazhuar kanë qenë të gjithë, shtatë vëllezërit, tri motrat dhe baba e nëna. Gjithmonë, kurrë pa u ndalë me të gjithë kaçikun dhe mundësinë që kanë pasur për të realizuar atë që ishte mitike dhe gati vështirë e mendueshme për t'u realizuar, por që mendonim që po e bëjmë një argat të mirë për këtë qëllim dhe çlirim. Kështu që, unë kujtoj, takimet me nënën gjatë viteve të burgut dhe mbase ndonjëherë brenda vetes kam ndjerë ligështim, por atë s'e kam parë kurrë të ligështuar, kurrë s'i kam pa lot në sy, por me plot qëndresë është larguar nga takimi me mua, që takimet e para, nja një vit e sa kanë qenë përmes grilave, që domethënë përtej grilave nuk ka pasur mundësi as të më takoj, as të ma jap dorën, as të më përqafoj, por megjithatë kurrë s'i kam parë lot në sy, as ndonjë përmallje të veçantë. Pastaj, babai po ashtu që me gjithë ato përpjekje që ka bërë për të na shkolluar, asnjëherë nuk është dorëzuar. Unë dymbëdhjetë ditë para se të diplomoja në Fakultetin Filozofik dhe kisha edhe një semestër të pa përfunduar në fakultetin ekonomik, më burgosën. E rëndë për ta, kanë pritur gjithsesi që unë t'ua japë ndihmën e dytë pas babait, menjëherë që të shkollohen vëllezërit dhe motrat tjera. Por, ndodhi ajo që më së paku dëshirohej. Kështu që, veprimtaria dhe angazhimi për liri, përveç vëllezërve dhe motrave, po aq i dendur ka qenë edhe angazhimi i prindërve.

-U lidha për numrin shtatë si numër simbolik. Ju thoni diku se jeni angazhuar në Lëvizje në vitin 1976. Zakonisht kur flitet për ilegale, gjithmonë përmendet 100- vjetori i Lidhjes së Prizrenit. D.m.th. ju angazhoheni dy vjet më parë. Si ishte ky fillim? Cili është akti i parë, kur ju vërtet keni hyrë në Lëvizje?

R. Buja: Ky nuk ka qenë rasti dhe nuk është pritur që domosdoshmërisht një përvjetor të na e kujtojë se ne jemi të robëruar. Familja ime dhe hala më gjerë se familja e ngushtë e imja, ka qenë e persekutuar nga regjimi titist edhe më herët, dhe edhe ato llafet e odave që janë bërë shpeshherë, kur kanë ardhur mysafirë, qoftë nga kushërinjtë, qoftë nga miqtë, unë i kam dëgjuar me vëmendje, me një kureshtje të jashtëzakonshme dhe, pastaj, këtu ka lindur ajo kureshtja, jo vetëm për të dëgjuar rrëfimet, por edhe për atë se çfarë duhet bërë për të realizuar atë që po flitet e përflitet se na qenka e munguar e mohuar prej shekujsh. Dhe, në shtatëdhjetë e gjashtë, unë, Fitim Selimi, që tash është doktor dhe Skënder Avdiun, që ishim shokë pothuaj gjenerate, Fitimi ishte nja dy vjet më i ri se ne, doktori tash, menduam, analizuam, e peshuam njëfarë forme me peshoren tonë, që do të ishte mirë ta themelojmë një treshe, se dëgjonim ne atëherë, si të rinj që ishim, se organizimi ilegal bëhej zakonisht në treshe, për të mos i njohur më shumë sesa dy vetë dhe kështu me ato vegëzat e treshes themeluam treshën e parë ilegale në Lipjan, që quhej “Rrezja”. Fillimisht angazhimi ynë ishte përgatitja teorike. Çdo dy javë e kemi pasur për obligim ta lexojmë një vepër filozofike dhe ta komentojmë në treshe. Kjo mbase ka ndikuar që ne të jemi të përgatitur për më vonë, por gjithsesi edhe për studimet. Unë kisha regjistruar dy fakultete dhe këtë regjistrim të dy fakulteteve e kisha bërë më shumë për të mos rënë në sy për veprime tjera, pra UDB-ja të mendoj që ky djalë është student i dy fakulteteve, është i përcaktuar për mësim dhe asgjë tjetër, po asnjëherë nuk e kam menduar që do të më krijohet mundësia që unë do t’i përfundoj, por kjo ndodhi me vonesë, por i përfundova.

-Sidoqoftë, ju keni punime shkencore dhe tekste të cilat kanë të bëjnë me historinë bashkëkohore të Kosovës dhe problemet politike, juridike. Ajo që më bëri përshtypje, për të cilën nuk kam dëgjuar më parë për grupin “Rrezja”, i cili grup duket që ka qenë më tepër për formim intelektual dhe politik, por a është kjo një introduktë për të vazhduar më tutje në atë që quhet Partia e Luftës? Si shpjegoni këtë koncept? Si qëndron si organizim, sepse shumë pak kam dëgjuar për të?

R. Buja: Pa dyshim që ajo ka ndikuar jashtëzakonisht shumë, që të na përgatis psiko-fizikisht për të rrugëtuar, për atë rrugë që e dinim që s’është e lehtë fare, sepse në fakt kur kemi vendosur të jemi pjesë e treshes mes tjerash, kemi bërë edhe një rregullore të brendshme, se si duhet të jet ai . që mund të na bashkohet nesër në rrugëtimin tonë. Dhe përveç të tjerave ai duhej të ishte domosdoshmërisht psiko-fizikisht i aftë për rrugën e gjatë dhe të vështirë që e priste përpara. Unë prej aty kam filluar edhe stërvitjet fizike dhe kurrë s’i kam ndalë më. Pastaj i jam përsëri falënderues asaj nisme të “Rrezes”, që edhe në luftë

jam ndie mirë, me kondicion shumë të mirë dhe kjo ka vazhduar edhe pas lufte. Kështu që, ajo nismë e “Rrezes” ka ndikuar gjithsesi, që vazhdimësia të jetë më e lehtë, sepse përgatitja intelektuale ishte një derë e jashtëzakonshme e hapur për të bërë atë rrugë që s’ishte fare e ‘asfaltuar’, ishte tepër me gropa. Kështu që, ajo ardhja deri te Partia e Luftës së Kosovës, ishte rrugë përgatitore për veprim më dinamik çlirimtar. Për këtë veprimtar, që u zbulua nga UDB-ja në fund të vitit 1983, unë u dënova së bashku me katërmëdhjetë shokë të tjerë. Prijatar i këtij grupi ose kësaj partie të organizuar ishte Kadri Osmani. Unë në këtë organizim isha në treshe, me dy shokë të jashtëzakonshëm, që sot janë heronj të Kosovës, me Rexhep Malën edhe Nuh Berishën. Dhe, atë ditë kur ata dy kanë rënë heroikisht në altarin e lirisë, unë jam arrestuar në Lipjan. dhe tre muaj e gjysmë unë nuk e kam ditur që ata janë vrarë, deri sa më kanë dërguar në burgun e Mitrovicës.

-Ju folët për Kadri Osmanin, ju folët edhe për Partinë e Luftës, po s'më thatë si ka qenë statusi i saj, cilat kanë qenë veprimtaritë konkrete?

R. Buja: Vështirë të flasim tani për disa nga veprimtaritë konkrete të saj, sepse është kohë e gjatë dhe mbase saktësisht nuk më kujtohen, por ato gjëra që janë më me peshë dhe më gjurmëlënëse gjithsesi më kujtohen. Ka qenë shumë interesante kur unë jam inkuadruar në këtë organizim, sepse në fakt më është dukur bukur emër i madh, ta quajmë atë organizim Parti e luftës dhe kam pasur vërejtje dhe i kam shfaqur në mesin e atyre shokëve me të cilët kam pasur mundësi të diskutoj dhe të debatoj, bile edhe me Rexhep Malën e Nuh Berishën, por në veçanti me Enver Topallin, që edhe ky burrë është hero i Kosovës, por me të tjerët s'kam pasur mundësi. Kam menduar që mos po e teprojmë me emërtimin Parti e Luftës. Ne atëherë kishim diçka nga armatimi dhe kishim të përcaktuara edhe rolet tona, edhe detyrat tona, edhe angazhimet tona dhe përgatiteshim për atë fazën e pashmangshme të luftës së armatosur, gjë që ndodhi më vonë dhe ato përgatitje na shërbyen shumë.

-I përmendët tre heronj, Rexhep Malën,, Nuh Berishën, por edhe Enver Topallin. Kur jeni takuar për herë të parë me Rexhep Malën e Nuh Berishën? Ju ka rënë të rrini gjatë, të veproni bashkë?

R. Buja: Me Enver Topallin jam njohur para se të njihem me Rexhep Malën e Nuh Berishën. Me Nuhiun jam njohur në vitin 1981, me Rexhën në vitin 1983 dhe nuk e kam ditur që është Rexha, Rexhep Mala. Kisha dëgjuar për qëndresën e ti në hetuesi e burg, më kishin folur shokët për të, por nuk e kam njohur fizikisht. Pasi ata kanë rënë dhe pas tre muaj e gjysmë, kur më kanë dërguar në burgun e Mitrovicës, siç e thash edhe më parë, një shok që më sollën në qeli më tregoi se ata kanë rënë për liri. Ishte kjo goditje tepër e rëndë për mua një dhimbje vështirë e përshkrueshme dhe e përballueshme, atëherë e mora vesh, që ai që paska rënë me Nuhiun paska qenë Rexhep Mala. Ky lajm ogurzi, më shtoi akoma

më shumë urrejtjen për pushtuesin dhe motivin për qëndresë e rrezistencë edhe më të madhe.

-Pastaj, ju me rastin e rënies së tyre në vitin 1984, u burgosët. Si ndodhi? Një kronologji të shkurtër, pikërisht atë ditë apo ndodhi më vonë?

R. Buja: Në aktvendimin për burgosje shënon data 12 janar, por në fakt unë jam burgosur më 11 janar, ditën kur kanë rënë Rexhepi dhe Nuhju në përleshje me forcat serbe.

-Domethënë, keni qenë i vëzhguar në vazhdimësi?

R. Buja: Absolutisht po, nga sigurimi i shtetit të atëhershëm ose nga UDB-ja. Mua më bën një rreng siç thuhet, ma kishin dërguar ftesën për në ushtri. Unë, meqë isha në përfundim të fakultetit dhe atëherë ishte ai rend që të shkohet në shërbim ushtarak, pasi të përfundohet fakulteti, ftesa ishte që unë të lajmërohem në ato zyrat e mbrojtjes siç kanë qenë në komunë, që të t'iu them atyre se kur jam i gatshëm për të shkuar ushtar. Unë e nuhata pak se nuk është rendi që bash është kjo, por të mos shkoja do duhej që pastaj të veproja ilegalisht. Kur hyra në zyrën e mbrojtjes në Lipjan, një mësues që më kishte dhënë mësim mua në shkollën fillore, ishte aty punëtor i asaj zyre, dhe e pashë që ishte purpur i skuqur, e pashë që diçka nuk është në rregull, dokumentet e mia ishin marrë dhe ishin skajuar në një qoshe të sirtarit. Të gjitha këto për mua flisnin, por tani më ishte vonë dhe po më thotë jo mësuesi im, por një tjetër: Ramë, kur do të shkosh ushtar? Unë ju përgjigja se, edhe dymbëdhjetë ditë e mbroj temën e diplomën në Fakultetin Filozofik, ndërsa tek Ekonomiku e kam edhe një semestër, mund të shkoj ushtar dhe pastaj e përfundoj atë pasi të kthehem. Dhe, sapo kam dalë nga zyra, te shkallët poshtë katit të parë, më janë gjuajtur në shpinë dy sigurimca, UDB-asha a si të them, dhe ju kam thënë: “Ç’keni more? Çka ka, çka është kjo?” Ata më thanë hajt se të tregojmë më vonë. Unë ju thash: mund të jetë gabim kjo që po bëni, edhe pse në fakt e dija që s’është gabim. M’i vendosëm prangat dhe menjëherë më dërguan për Prishtinë, pastaj e kanë bastisur shtëpinë. Nuk po ju them se si kam kaluar në hetime, për të mos e ngarkuar emisionin. Në burg kam qëndruar prej 11 janarit 1984 deri më 12 janar të vitit 1990.

-A u burgos dikush prej familjarëve?

R. Buja: Jo, as prej shokëve asnjëri. Asnjëri prej shokëve që kishin mbetur edhe trembëdhjetë të tjerë jashtë dhe kjo ishte përgjegjësi e madhe, që të qëndrohej edhe me jetën, që dikush pas teje të mos bie më në duart e UDB-së. Kjo ishte ajo më e rënda dhe unë iu kam thënë këtyre të UDB-së, më lidhni para se të doni të bëni një veprim, sepse unë nuk kursehem. Dhe, kanë ndodhur gjëra të tmerrshme, por po i kalojmë këto. Po e them veç një sekuencë, kur unë kam qenë

pa ndjenja dhe sholla e këpucës së njërit nga ata që mund të jetë gjallë edhe sot, nuk e di, ka qenë në qafën time dhe i kam thënë shkel, shkel, se "bilbil ky shekull, orë e çast ndërrohet", ishin ato motivet tona të atëhershme dhe një ndjenjë e qëndrueshmërisë, e pathyeshmërisë, sipas nesh, në frymën rilindëse tipike dhe më ka goditë jo shumë në kokë, duke më thënë se: ti nuk del gjallë nga burgu. Unë në atë gjendje, po i them, keni harru që unë i kam edhe gjashtë vëllezër të tjerë dhe tri motra dhe gruri në Kosovë bëhet përsëri.

Atëherë i kam revoltuar edhe më shumë dhe ka pasuar ajo ploja, që ka ditur të pasojë atëherë. Po më besoni, nuk jam ndjerë asnjëherë keq shpirtërisht, për faktin që askush më pas meje nuk është burgosur.

-A është ky shkak i rezistencës? Pastaj vjen një moment kur ju keni dashur të bëni vetëvrasje në burg?

R. Buja: Ku e more këtë? Është ky moment shumë i rëndë në jetën time!

-Ndjesë!

R. Buja: Jo, të lutem! Po ka ndodhur kjo, isha në qelinë nr. 2, në burgun e Prishtinës, aty kishte veç një "tabut", veç një dërrasë dhe kurrigjë tjetër, dhe as lidhëse të këpucëve, as rrip, as asnjë gjë dhe më marrin në zyrat e UDB-së diku rreth mesnate, po nuk e dija çfarë kohe sakt ishte, dhe më bëhet sikur i kanë ra në fije shokëve që i kam të organizuar dhe që s'ishin në burg dhe kam menduar si ta përfundoj këtë gjë, po të mos flasë goja ime për emrat e tyre. Dhe nuk kam gjetur metodë, të them sinqerisht. Por, hera e parë dhe e fundit në jetën time, që më ka shkuar mendja për një gjë të tillë. Kanë ardhë sërish dhe më kanë marrë nga qelia, si duket para mëngjesi, kishin pirë, ju vinte era alkool dhe e kam pa që ata s'janë në adresë fare. Domethënë, s'është ajo fije që më kishte shkuar mendja mua dhe kam ofsha më thellë, ndoshta si asnjëherë tjetër në jetë dhe kam thënë: epo, në m'i dhashin edhe njëqind e një vjet burg, gajle e madhe! Nuk qenkan në adresë, pikë, është e mbaruar. Më beso, që krejt burgun e kam kaluar me kënaqësi, është banale kjo mbase të thuhet po e kam kaluar me një qetësi shpirtërore të jashtëzakonshme. Dua të ju them diçka në formë batute: Ishim në burgun e Mitrovicës dhe aty binte njëfarë zileje, njëfarë kambane para se të përgatiteshin vendet për të ra, për të fjetur dhe, e dyta, kur duhej të fikeshin dritat dhe unë shtrihesha në krevat, dhe kur binte zilja e dytë, mua më gjente në gjumë. Thosha: "A është mëngjes?" Flija menjëherë, sepse s'kisha ndërgjegje të ngarkuar fare. Kështu ka vazhduar gjumi im gjer në 12 janar 1990.

Natyrisht, përderisa keni qenë atje dhe i përmendët këto tortura, ju kujtohet disa prej emrave të atyre torturuesve të UDB-së?

R. Buja: Nuk do të kisha dashtë me i përmend.

-I keni takuar, jetojnë sot?

R. Buja: Po, nja dy jetojnë sot akoma. Nuk janë mirë me shëndet, por disa nuk jetojnë. Njëri prej tyre ka qenë edhe anëtar i partisë time!

-Më bë të kureshtar dhe po insistoj, kush?

R. Buja: Jo, unë nuk do ta them, sepse ata që ishin, po e them atë shprehje që s'mund ta them ndryshe, servil të pushtetit dhe që përdornin ato metoda, më vonë edhe ata u dëbuan nga vendet e punës, u larguan, u poshtëruan, u fyen, u denigruan dhe pastaj mbasi i ranë pishman dhe hynë në një rrugë tjetër, bënë do punë që janë të ngjyrimit kombëtar, po e quaj kushtimisht dhe unë jam i prirur bashkë me shokët e mi të vuajtjeve, që nëse ka bërë çfarëdo qoftë pak për lirinë e atdheut, jemi të prirur me i falë.

-Po më intereson, sepse e thatë që ka qenë edhe anëtar i partisë apo?

R. Buja: Edhe sot është. Bile i avancuar në kryetar të një dege!

-Është edhe sot, po problemi është po flas për cilën parti po flasim, sepse... ?

R. Buja: Për Partinë Demokratike të Kosovës.

-Mirë, kur jeni takuar në parti politike me të dhe kur takoheni tash, cilat janë reagimet e një torturuesi përballë një viktime?

R. Buja: Po, kur jemi takuar për herë të parë u habita pak, sepse ishte diçka e jashtëzakonshme. Ai që e ka përjetuar atë rrugë, mund ta dijë se si është ajo dhe po i them: "Miku im, si je?". "Mirë, si je ti m'u përgjigj? I thashë: mirë. Thashë, të kujtohet ku jemi takuar herën e parë unë dhe ti? -Më beso, jo tha. Thashë, e paçim harruar! Kjo ka qenë biseda ime me të. Këtu ka marrë fundi ajo punë. S'kemi biseduar më. Ai e di, ai e di, e di saktësisht, por unë nuk desha ta ndjek këtë punë më tutje, sepse në fakt e kam një prirje, ose përpiqem me pasë një prirje, që njerëzit që dua me i harru i harroj, dukuritë që dua me i harru i harroj përfundimisht. Ato që më ngjallin ndonjë urrejtje dhe hakmarrje, përpiqem t'i harroj përfundimisht, përveç me armikun që s'e kam pasur atë ndjenjë kurrë dhe s'kam dashtë ta kem.

-Nuk mund ta anashkaloj, sepse familjet të cilat kanë qenë të burgosura dhe familjet të cilat kanë qenë halë në sy për regjimin e asaj kohe, aq më tepër në kushtet ekonomike çfarë i ka pasur edhe familja juaj, edhe familjet e ish të burgosurve të tjerë, kanë qenë edhe të diferencuar dhe të izoluar. A e keni përjetuar këtë situatë dhe si e keni përjetuar?

R. Buja: Këtë situatë e kanë përjetuar prindërit dhe vëllezërit e mi pasi unë kam rënë në burg, sepse unë nuk e kam pasur mundësinë t'i shoh se si ka ndodhur ai diferencim ideo-politik, siç quhej atëherë. Në fakt, në fshatin tim, nuk ka ndodhur

një diferencim i tillë, sepse njerëzit në ato mbledhje, që i kanë tubuar, për ta bërë një gjë të tillë, nuk kanë shkuar aq sa ata kanë dashur të jetë për ta bërë atë diferencim. Ata kushëri dhe ata që kanë qenë edhe më larg se kushëri të mitë dhe familjes sime, asnjëherë s'janë nda nga familja ime dhe bile i kujtoj me shumë respekt dhe nostalgji, disa që kanë qenë shumë të varfër, por shpesh më kanë dërguar përmes familjes në burg ndonjë pulë të pjekur ndonjëherë, ndonjë pite prej dikujt, ose të fala e përshëndetje të përzemërta, që më kanë bërë më të fortë dhe më këmbëngulës në realizimin e qëllimit. Kështu që, UDB-ja nuk ja ka arritur qëllimit, ashtu siç ka dëshiruar ta bëjë diferencimin e familjes sime nga fshati.

-Megjithatë, nuk ju kanë lëshuar?

R. Buja: Absolutisht, jo. Diferencimi na është bërë vetëm nga pushteti i atëhershëm, vëllezërit dhe motrat kanë pasur shumë vështirësi për t'u shkolluar, përveç vështirësive materiale. Vëllai që ka qenë pas meje me moshë, pas burgosjes sime, është detyruar pas një viti e ca, të ikë për Zvicër, me që është rrezikuar që edhe ai të burgoset.

-E keni fjalën për Agushin, Agush Bujën?

R. Buja: Po për Agushin, Ai ka shkuar për Zvicër dhe ka qenë një shtyllë e jashtëzakonshme për familjen dhe jo vetëm për të. Pastaj është detyruar edhe Shukriu, vëllai i katërt, pas viteve të burgut, të shkojë atje, pastaj Avdyli, po kështu të ikë jashtë. Janë torturuar jashtëzakonisht keq, edhe Avniu, Ruzhdiu e Lutfiu, por këto gjëra kanë qenë krejt të përbalueshme dhe të kapërcyeshme, dhe e kam përshtypjen që i ka bërë të gjithë më të fortë dhe më të vendosur për të ecur më tutje. Dhe, për këtë gjë, pastaj, pesë prej nesh kemi qenë ushtarë aktivë me armë në dorë, në Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës dhe dy në fondin Vendlindja Thërret, në Perëndim.

-Po e përmbyllim periudhën e burgut, po s'mund ta anashkaloj një të dhënë. Gjatë një diskutimi diku, kur keni qenë në burg, e keni përmendë që keni takuar Alija Izetbegoviqin. E saktë kejo, natyrisht, që dy-tri herë e kam dëgjuar, që ju thoni që ju ka dhënë disa dokumente? Për çfarë dokumente flitet se jam kureshtar të flas si politikolog tani?

R. Buja: Po, se për të mund të flas. Ky libri, "Kosova në krizën e Jugosllave", për pjesën e Bosnjës kur flitet për luftën e saj, janë dëshmi të dhëna nga ky burrë shumë i dinjitetshëm.

-Prej konferencës të Dejtonit apo?

R. Buja: Po. Dokumentet që m'i ka dhënë Aliu janë të inkorporuara, ose janë ndihmëtare për të thënë atë që e kam thënë në këtë libër. Dhe po ju them për burrërinë e atij njeriu nuk gjenden fjalë për ta përshkruar. Ne e kemi pasur veç një kontradiktë të vogël, ta them kushtimisht me të, po gjithmonë e kemi tejkaluar me shaka; ai ka qenë fetar i skajshëm, ndërsa unë e kundërta e ti.

-Dhe ju?

R. Buja: Unë jo. Edhe sot unë bëj shaka edhe me studentët e mi dhe u them se Bajramin e mbaj. Dy Bajramët i mbaj shumë mirë, po Ramazani sikur s'më pëlqen shumë. Unë i nderuar, jo pse nuk dua, por sepse kam krijuar një bindje nga leximi im edhe i *Kur'anit* tri herë, edhe i *Biblës*, edhe i *Zuburit e Ungjillit*, edhe *Tevratit*, edhe *Mahabharates* e *Ramajanës* indiane, që të jem besimtar por jo fetar. Kështu që, e kam krijuar një bindje tek tri parime njerëzore. Janë shumë lehtë për t'i respektuar, them kushtimisht lehtë, sepse aty në të gjitha, në njëfarë forme thuhet: "Mendo mirë për vete dhe për tjerët, fol mirë për të tjerët dhe me të tjerët, dhe puno mirë për vete edhe për tjerët, dhe mos ke gajle", domethënë, mendo mirë, fol mirë, puno mirë dhe këto janë tri parimet që universalisht i kanë të gjitha këto vepra që shpjegojnë edhe anën fetare edhe atë njerëzore.

-Ju keni kontribuar në Pajtimin e Gjaqeve. A është kjo edhe një parathënie për t'u inkuadruar në Lidhjen Demokratike të Kosovës, sepse janë disa prej figurave, të cilët kanë qenë në këtë aksion dhe afër me LDK-në?

R. Buja: Unë po e them një gjë që e di saktësisht vendin me milimetra ku jam takuar me Adem Grabovcin, me Have Shalën dhe me Myrvete Dreshajn, pasi kam dalë nga burgu, pas nja katër-pesë dite. Pra, dolëm me të fejuarën time atëherë për të blerë ndonjë rrobë, me që pas një jave do martoheshim. I kemi takuar ata dhe më kanë folur se kanë filluar një nismë për pajtimin e gjaqeve dhe ngatërresave dhe kanë kërkuar që t'iu bashkëngjitem dhe unë këtë e kam bërë me shumë kënaqësi dhe përkushtim. Nuk ka të bëjë kjo asgjë me Lidhjen Demokratike, siç thoni ju. Nuk ishim njohur më parë, me ata të tre që parapërmenda, na njoftoi Ibrahim Dreshaj që ishte së bashku me ta, e me Ibrahimin ishim njohur në burgun e Gurrakocit

-Në fakt, këta kanë qenë katër themeltarët...

R. Buja: Po, themeltarët e kësaj nisme të mrekullueshme dhe të mirë menduar. Dhe, unë së bashku me Fatimen, nusen time jemi kyçur menjëherë që të nesërmen në Dukagjin dhe pastaj ku kemi mundur, për të dhënë kontributin tonë modest. Ishim të vetëdijshëm se po e bëjmë një punë mjaft serioze, sepse ato plagë që i kishte kombi, duheshin shëruar për të nisur hapërimin tjetër, punën tjetër, angazhimin tjetër që nënkuptonte asgjë tjetër, përveçse luftë për çlirim.

-Ju i takoni Lëvizjes ilegale, pastaj, Partisë së Luftës. Si hytë në LDK?

R. Buja: Dikush mund ta marrë si të çuditshme, por në fakt ishte një veprim, mendoj unë racional i kohës, sepse mbase mbi tetëdhjetë ose nëntëdhjetë për qind e njerëzve në Kosovë ishin të angazhuar në njëfarë forme apo një tjetër në këtë parti. Atëherë kjo parti krijonte njëfarë iluzionit të çuditshëm dhe njëfarë shprese, mbase jo shumë të mbështetur, por e krijonte atë dhe për të qenë me ata njerëz që na duheshin gjithmonë dhe në çdo kohë, për të qenë me atë masën e

madhe populllore, duhej me qenë aty ku ata ishin. Dhe pikërisht për këtë, unë jam i inkuadruar në LDK, pastaj ata mekanizmat e partisë më dërguan mua në qendër dhe isha edhe anëtar i Kryesisë Qendrore të Lidhjes Demokratike të Kosovës dhe anëtar i më i ri atëherë i kësaj kryesie.

Pozitë goxha e lartë. Edhe pse kisha bukur anatemë prej vëllezërve që i kisha jashtë, Ata e kanë ditë që konceptalisht unë ku jam dhe sa jam i gatshëm të bëj e si të bëj, por meqë kërkonte nevoja e kohës, unë isha aty ku, mbase, koha kërkonte dhe nuk më doli keq ajo punë sepse njoha shumë njerëz që më pastaj ishim bashkë në angazhimet e veprimet tjera që kërkonte koha.

-Megjithatë, ju mund të vlerësoni edhe si politolog. Madje, rastin e Dejtonit e keni trajtuar edhe këtu. Ndoshta ka qenë herët për t'u kyçur, ndoshta ka qenë vizion i dubur i politikës së Lidhjes Demokratike të Kosovës, po të ndalemi te diçka që e përmendet, sepse e kishe njëfarë lloj "anateme", kushtimisht që e quani ju. Vëllai juaj, Agush Buja, një prej aktivistëve të dalluar të LPK-së dhe i "Vendlindjes Thërret". Si i mbanit kontaktet në të njëjtën kohë edhe me LPK-në, edhe me LDK-në, meqë ishin dy krabë pothuajse të ndryshëm politikë, madje njeri edhe ushtarak dhe të qëndroni deri në vitin 1998...?

R. Buja: Jo, në fakt në fundin e nëntëdhjetë e shtatës sepse lëvizin gjërat aty në atë Kuvendin famoz të LDK-së.

-Po, si mund t'i balancoje një krab politik, që i kishte komplet vëllezërit në krye me Agush Bujën, si veprimtar shumë i dalluar i LPK-së dhe i veprimeve politike atdhetare në mërgim, ndërsa ju brenda në LDK?

R. Buja: Ata e dinin mirë se e njihnin Bacën, domethënë nuk ishte problem, sepse veprimet që bënim i bënim të gjithë për ta krijuar një disponim më të mirë dhe për të krijuar një gatishmëri të domosdoshme që i duhej së nesërme, për të cilën ishim të bindur se do të vinte, siç erdhi dhe u bëmë bashkë me të tëra.

-Por, a dilte Ramë Buja jashtë koncepteve të LDK-së ndonjëherë?

R. Buja: Po, gjithsesi. Në takime me masën e gjerë, në rrethe të caktuara, me shokë të caktuar, nganjëherë i kapërcenim ato, por ishin jo fort të hetueshme, sepse në fakt, sikur ishte në kuadër të asaj përgatitjes së domosdoshme për të qenë më rezistent, por jo në luftë, domethënë me atë koncept, por për të rezistuar në formë paqësore. Dhe pa dyshim që unë i mbaja këto balance, ata më njihnin dhe unë i njihja, ata e dinin që në momentin kur do të jetë e nevojshme unë do të jem aty ku kërkohet. Ajo që ndodhi në fundin e nëntëdhjetë e shtatës në Kuvendin e LDK-së, ku shumica prej ish të burgosurve politik na larguan, nuk na zgjodhën as në Këshill të Drejtues, as në kryesi dhe pastaj ishte insistimi i disa shokëve që të themelohet një subjekt tjetër politik. Unë s'e kisha hallin e asaj, sepse unë kisha shenjat që do të dalim malit, po edhe unë u inkuadrova në këtë subjekt, që mori emrin: Lëvizja e Bashkuar Demokratike (LBD), në krye të cilës u zgjodh Rexhep Qosja.

-A mund të ndërhyj pak, të lutem?

R. Buja: Po.

-Kjo për të cilën diskutuam më herët, sepse e dinin po më çon një konkluzion, i cili vazhdimisht është përfolur. Ka qenë një grup i të burgosurve politikë i inkuadruar me një mision të caktuar në LDK, ashtu siç e quajnë, me qëllim ta pushtojnë kalanë nga brenda dhe që shpesh interpretohet si një 'mision i pamundur' dhe pastaj jeni tërbequr. Po flas për ju, Hydajet Hysenin dhe të tjerët. Ka diçka të vërtetë këtu?

R. Buja: Unë mund t'ju them diçka që, nuk e di kush ka menduar dhe mund ta ketë konceptuar këtë gjë ashtu siç thoni ju. Ramë Buja ka qenë në LDK, për faktin që një shumicë absolute e popullit ka qenë atëherë e bashkuar me LDK-në dhe për këtë gjë, ku është masa e gjerë popullore, unë kam dashtë të jem në mënyrë që të jem prezent aty dhe kurdo që më duhen t'i kem mbrapa, por në asnjë mënyrë nuk më ka shkuar mua mendja, as më ka thënë kush ndonjëherë që jemi njerëz që duhet domosdoshmërisht "ta marrim kalanë nga brenda". Jo, sepse me forcën që e kemi pasur, forcën numerike po them, edhe po të kishim dashur dhe insistuar, e kishim marrë...!

-Jeni i sigurt?

R. Buja: Po, jam shumë i sigurt për këtë që them. Bile, një herë, në një bisedë me Adnan Merovcin, më tha: "Unë, në njëfarë mënyre, jam falënderues për faktin që keni qenë shumë korrekt për këtë gjë, sepse nuk e di mbase po të insistonit në këtë gjë edhe mund ta bënit". Përafërsisht kështu ka qenë, mund të jem jo korrekt në citimin e tij, por nuk kam menduar kurrë për këtë gjë. S'kam menduar kurrë, as s'më ka thënë kush ndonjëherë.

-Megjithatë e di, ka pasur përplasje të cilat vlen të theksohen në mes të ish-burgosurve politikë të cilët ishin brenda dhe atyre të cilët ishin themeltarë të Lidhjes Demokratike të Kosovës.

R. Buja: Përplasje ka pasur. Tash me saktësi nuk mund të them, por unë mund të flas për një gjë që kam folur një herë për takimin e fundit me Ibrahim Rugovën që e kam pasë, kur kam dashur t'i them dhe i kam thënë:

"I nderuar, lufta ka filluar". Ka thënë: "Mos, mos të lutem, mos hyn anej", dhe jemi shku, pastaj jemi takuar në shtëpinë e tij dhe pastaj përshëndetja me të nuk ka qenë shumë e mirë kur jemi ndarë, sepse përsëri nuk besonte ai njeri, se ka dikush që mund të guxojë, mbase ose ka kapacitet të tillë që të bëjë një rezistencë të tillë me armë. Por, është e tij se çfarë ka qenë. Halli është që pastaj jemi takuar në aeroplanin për të shkuar për Rambuje dhe me që ndarja e fundit e jona ka qenë e rëndë, ai mbase ka menduar që ky Rama, që tash po hynë në aeroplan, nuk ka as me i folë, e as me ja zgjatë dorën. Unë kam shku dhe të parit i kam folë Rugovës. Tani ishim sërish bashkë në një mision të jashtëzakonshëm për lirinë e vendit.

-Ju thoni që në një rast kur jeni takuar për herë të fundit me Rugovën, i keni thënë: “Mos u pafshim kurrë!”.

R. Buja: Po, i kam thënë, kur ai nuk ka dashur të më dëgjoj gjer në fund, kur unë i flisja për luftën!

-Po, pas një veprimtarie a duket kjo korrekte, pas sa vitesh veprimtari, a keni reflektuar për këtë?

R. Buja: Kjo ka ndodhur në kohën kur unë akoma isha në Prishtinë. Nuk e di a mund ta quajmë jo korrekte, sepse në fakt malit vlonte lufta, në qytet sikur s'ndodhte gjë dhe ai nuk denjonte as të më dëgjonte atëherë! Kisha përshtypjen, mbase duke pasur kontakte, po e them figurativisht “me malin”, nuk mund ta mendoja që dikush mund të thotë, po kush janë ata, si janë ata, si njohim ata, e tjera, e tjera dhe, mbase, kjo ka qenë ajo pjesë kur unë edhe mund të kem pasur edhe temperaturë të ngritur dhe i kam thënë shiko me këtë koncept dhe me këtë mendim, unë dhe ti “mos u pafshim më kurrë”.

-Interesant në atë kohë t'i shihje të ulur bashkë Rexhep Qosjen me Ibrahim Rugovën?

R. Buja: Si e thatë, është interesant? Besoj ishin të ndërgjegjshëm të dy që këtë “bashkim” e bënë për hirë të misionit të madh për lirinë e vendit.

-Duket interesant të flitet për në atë kohë kurë Qosja pothuajse kishte krijuar një parti të veten, pastaj kishte pothuajse kritika jo të pakta drejt Lidhjes Demokratike dhe kreut të saj, pastaj të ulen afër së bashku, si e shihje në atë kohë?

R. Buja: Unë e shihja me atë syrin që niveli i ndërgjegjshmërisë sonë kombëtare është avancuar, sepse në fakt shkonim në një mision të jashtëzakonshëm në përmasa ndërkombëtare për të realizuar atë që ishte për ne mitike, për lirinë e Kosovës. Kjo për mua ishte vërtet diçka që do të duhej të ndodhte, mbase s'e kisha imagjinu para një viti e ca, dhe kjo ndodhi. Ishin bashkë, të gjithë, edhe pse realizimi ose kombinimi ose bërja e këtij delegacioni nuk ka qenë e lehtë fare.

- Për të do të flasin, por megjithatë, ju largoheni nga Lidhja Demokratike e Kosovës. Po pse kaluat në Lëvizjen e Bashkuar Demokratike?

R. Buja: Sepse, nuk doja që të krijohet ai boshllëku dhe përfolja se ky mbeti, as andej - as këndej dhe se e ka syrin “prej malit”.

-Pse s'shkuat në mal, po u futet në parti politike tjetër?

R. Buja: Ç'është e vërteta unë kisha vendosur të dilja malit, por prisja sinjalin. Shukriu (Shukri Buja) vëllai i katërt me radhë kishte ardhur nga perëndimi, ishte futur nga Shqipëria në Kosovë së bashku me Fehmi Lladrovcin, Xhevë Lladrovcin, Adem Grabovcin, Sami Lushtakun e shumë shokë të tjerë dhe unë kisha kontakte me ta, por unë doja ta bëja atë formalitetin, se s'e kisha syrin, as

hallin e partisë më, por u bashkova me shokë të tjerë që ishin bërë bashkë me profesorin e nderuar Rexhep Qosja dhe u bëra pjesë e LBD-së, por kurrë asnjë veprim s'e kam bërë në atë parti, sepse unë më 16 qershor të vitit 1998-të vendosa armën krahut, ishte kontakti i drejtpërdrejtë me armën dhe nuk u ktheva më në qytet, përveç më 12 qershor të vitit 99-të.

- Përpara keni kontaktuar, keni pasur njohuri për personalitete të Ushtrisë së Çlirimtare të Kosovës, disa prej tyre, para se me dalë “në mal”...

R. Buja: E kam njohur gjatë Fehmi Llagrovcin, e kam njohur tepër gjatë, tetëmbëdhjetë muaj, në një dhomë burgu me Jakup Krasniqin, Adem Grabovcin, Hashim Thaçin e kisha njohur si student në Prishtinë, por po të më thoshte dikush se cili është Hashim Thaçi, nuk do të kisha ditur t'ia them, por kur u takuam atje, pastaj e dita cili është Hashimi. Me Kadriun, nuk jam njohur përpara. Jam njohur në luftë. As me Rexhep Selimin. Por me Jakupin, Fehmiun, Xhevën, Hashimin, Ademin po. Bile dua t'ju them diçka në ndërkohë, një ditë para se të ndodhte ajo goditja e rëndë për ne, ku u vranë Fehmiu dhe Xheva, unë dhe Jakupi kemi shkuar në familjen e tyre dhe kemi ngrënë darkë, për aq sa kishte mundësi të bëhej darka në ato rrethana. Me Fehmiun dhe Xhevën edhe kemi gjuajt në shenjë, për të provuar dhe e kujtoj atë momentin kur gjuajtëm ne, po në fakt ia qëlluam deri diku, Fehmiu më mirë, unë e Jakupi pak më dobët, por Xheva na e shkoi të gjithëve. Dhe, Fehmiu sikur u bë nervoz dhe tha: “Jo, more se s'ia qëllon gjithë kështu kjo, po kësaj radhe”. Ajo, në fakt, ishte shënjëtare shumë e mirë dhe fati i keq deshi që të nesërmen ata ranë për të mos vdekur kurrë. Ishte kjo goditje dhe humbje shumë e madhe për ne si shokë dhe për UÇK-në dhe luftën çlirimtare.

-Këto ishin figurat që ju i përmendët, që i keni njohur paraprakisht para se të kyçeni drejtpërdrejt në Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës. Këta, faktikisht, pjesa e dërmuese e tyre ishin edhe pjesë e Shtabit të Përgjithshëm dhe ju jeni inkuadruar diku në qershor, pastaj në nëntor jeni emëruar anëtar i Shtabit të Përgjithshëm, pra më 13 nëntor. Duket si vonë ju kanë emëruar. Pse kjo vonesë e emërimit tuaj si anëtar i Shtabit të Përgjithshëm, sepse më herët vetëm ishin prononcuar dhe kishte edhe emra të tjerë në Shtabin e Përgjithshëm?

R. Buja: Përkundrazi, unë jam shumë i nderuar, jashtëzakonisht i nderuar, kur më është thënë që po të ftojnë shokët e Shtabit, unë nuk e kam ditur pse. Në fshatin Novosellë jemi takuar. Nuk kanë qenë të gjithë anëtarët e Shtabit, sepse gati asnjëherë s'kemi pasur mundësi të takohemi të gjithë, meqë ofensivat na kanë rrokur gjithmonë huqaz, si thonë, dhe s'kemi pasur mundësi të takohemi asnjëherë bashkë, por me sa mbaj mend, aty ka qenë Jakupi, ka qenë Hashimi, nëse s'gabohem, ka qenë Sokol Bashota, Jakup Krasniqi dhe Adem Grabovci, mund të gaboj, ndonëse janë vite që kanë kaluar dhe na është komunikuar vendimi, që unë dhe Fatmir Limaj, bëhemi anëtarë të Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe po ju them sinqerisht, nuk di se si mund të

krijohen krahët imagjinativë, po jam ndje me krahë, tepër i lumtur, që shokët e luftës, ata të cilët ndanin e pjesëzonin vdekjen çdo ditë me ne, të më besojnë që unë të jem njëri nga ata që do të jetë në kreun e udhëheqjes së Luftës Çlirimtare. Ishte ky përjetim i jashtëzakonshëm! Kështu që, unë jam ndje shumë i privilegjuar, sepse në fakt unë ndihesha mirë edhe si ushtar i thjeshtë, sepse ishte realizu diçka që unë vështirë mund ta imagjinoja kohë më parë. Unë, tanimë, kisha armën e krahut. Nuk i dua armët, po aty fillova ta dua sinjerisht, gjersa vite të tëra burgu pushtuesit dhe ata të UDB-së silleshin me ne mizorisht, unë tani isha i lirë, kisha armën e krahut dhe u ndjeva mbret bote në ato momente sepse e dija që mund të vritem, po edhe do të vras!

- E këtu do desha të them...

R. Buja: Urdhëro, më fal.

-Po, nëse do të përfundosh.

R. Buja: Jo, jo, thashë që atutat e Shukriut kanë qenë bukur, bukur të rënda. Pastaj, kur i ka provoku ushtarët se qysh e latë me kalu këndeje, kush ke këndeje, ata i kanë thënë, po njëfarë Ramë Buja. Thotë, po ai është i LDK-së, qysh e keni lanë me kalu? Dhe, pastaj ushtarët dinë me u shprehë edhe rënd thonë, epo në ardhje edhe një herë kemi me ja tregu vendin ...! Ky është paraqitur kinse s'po më njeh fare. Këto batuta kanë qenë prezente edhe gjatë luftës.

-Ju thatë më herët që e keni njohur Jakup Krasniqin, i cili tashmë është në Hagë. Po më intereson, si i kujtoni takimet e para me Hashim Thaçin, Kadri Veselin dhe Rexhep Selimin, meqë edhe ata tashmë janë në Hagë?

R. Buja: Agron, tash të flasësh për ata njerëz, për të cilët jo rastësisht po ju them që kemi pjesëzuar vdekjen jo një herë dhe të flas unë këtu nga një studio televizive, ndërsa ata të jenë në rrethana çfarë janë, është e rëndë, më besoni. Dhe, nuk e di në do ta bëjë drejtësia të veten, nëse po, dua të besoj që ata shpejtë do të lirohen.. Dua të besoj që drejtësia do ta bëjë të veten, sepse asnjë faj i vetëm nuk mund të gjendet për ta, me atë pretendim se gjoja dikush ka bërë krime nga ta. Duke e njohur shumë mirë edhe njërin edhe tjetrin, të katër prej tyre, i njoh shumë mirë, e njoh ndjenjën e tyre, përcaktimin e tyre, gatishmërinë e tyre për të vdekur për liri, por jo për të vra, ata që nuk e kanë merituar vrasjen. Para dy jave bisedova edhe me avokatët e Hashimit dhe ju thashë, a keni njohur ndonjëherë një gjykatë që ka këso rrugëtimi, këso përmasash dhe këso përcaktimi për të bërë një gjyq, çfarë po e bëjnë? Janë qe dy vite e sa njerëzit në burg atje, akoma s'është mbyllur aktakuza. Nuk e di çka nënkupton kjo. Gjersa kanë dhënë garancë edhe Policia e Kosovës, që mund të jenë këtu dhe pastaj nga arresti shtëpiak që thuhet, ose nga burgu shtëpiak mund të bëhet gjyqi! Por, po ju them që e kam një dro, mos daltë kjo imja, që gjyqësia ndërkombëtare, nuk merret shumë me drejtësinë, por me balancet, për ta ruajtur njëfarë rendi dhe gjëja më e tmerrshme është, nëse

do dikush të barazojë krimet e Serbisë, me dikë që mund ta dënojë për krime që s'janë bërë kurrë. Kështu që, kjo për mua, për bashkëluftëtarët, për pjesën e ndërgjegjshme të popullit tonë është goditëse, nëse eventualisht ndodh diçka e tillë. Si mund të dënohet Hashim Thaçi, që asnjë element të kësaj gjëje nuk ka, përveçse ka qenë një udhëheqës i mrekullueshëm i Drejtorisë Politike?! Si mund të thuhet për Jakup Krasniqin, për një njeri që veç humanizëm reflekton?! E dinë njerëzit që kanë qenë në Konferencën e Rambujesë, të partive të tjera, se si ka reflektuar ai njeri. E dinë mirë për Rexhep Selimin, e për Kadri Veselin për qëndrimin e tyre shumë njerëzor. Kështu që, po druaj që vazhdon një traditë jo e mbarë, por mbrapshtane për të ruajtur rend e balancë, por jo për të realizuar drejtësi. Ju e dini mirë pse u themeluan Dhomat e Specializuara të Gjykatës, për të zbardhur raportin shumë goditës dhe fyes e poshtërues për Kosovën, raportin e Dick Martit, dhe u ambalazhua mirë kjo para deputetëve, u tha që ta heqim qafe këtë faqe të zezë që na u tha që e kemi bërë dhe u bën hetime dhe s'doli gjë. "U mbars mali, polli miun", bile as mi nuk polli. Dhe tash, ata njerëz janë në burg. Kjo është sinjerisht e rëndë për ne, por diçka që unë po e përjetoj në mënyrë të veçantë, është fakti që nëse dënohen ata, po dënohet UÇK-ja, po dënohet Kosova dhe mund të ketë reperkusione të jashtëzakonshme, në kuptimin tërësisht negativ. Është e çuditshme për mua fakti që këta njerëz, këta djem, këta burra, arritën me luftën e tyre të drejtë, me udhëheqjen e tyre të dinjitetshme, ta bindin kreaturën më të madhe politike dhe ushtarake që të na ndihmojë për t'u çliruar, është fjala për NATO-n. Nuk e di a mendojnë këta njerëz, që po e financojnë tash këtë gjykatë, nga të gjithë ata që kanë investuar për të realizuar lirinë tonë, se duke dënuar eventualisht Hashim Thaçin, Jakup Krasniqin, Kadri Veselin dhe Rexhep Selimin, po dënohet NATO-ja! Po dënohet veprimi humanitar për të çliruar një popull!

-Po, zoti Buja, pothuajse të gjithë deputetët e Partisë Demokratike, e kanë votuar, madje ka në mesin e tyre edhe të vetëdijshëm për pasojat.

R. Buja: Mund të jenë të vetëdijshëm tash, por ambalazhimi që i është bërë atëherë, se duam t'ia heqim faqen e zezë Kosovës që na u atribua, përmes një raporti tepër banal dhe të pakuptimtë dhe pa logjikë e përmbajtje që u pagua nga Serbia, atëherë pati krijuar disponim tjetër! Tani, besoj përjetohet rëndë nga të gjithë ata deputet që kanë dhënë votën për ta bërë këtë gjykatë mbrapshtane! Unë kam qenë kundër saj, që kur është folur në fillim. Unë s'kam qenë deputet në atë kohë, por kur kemi biseduar në kryesi të partisë, unë kam qenë kundër. Le ta bëjë kush të dojë, sepse kushdo që e bën do të bëjë një gjykatë për krimet e luftës në Kosovë, por jo një etnike, por për krimet në Kosovë, e dihet botërisht se kush ka bërë krime në Kosovë.

-Të kthehem i te Konferenca Rambujesë, ku kontributi juaj është vërtet i çmueshëm dhe është histori në vete. Ka shumë gjëra që janë thënë, natyrisht dhe jeni kritikuar. Ju nuk jeni pajtuar edhe me tekstin e Rambujesë, pavarësisht se e keni nënshkruar dhe keni qenë pjesë e saj. Por

na intereson organizimi rreth udhëtimit, çështja e koordinimit me subjektet politike, me njerëz të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, që përfaqësonin Drejtorinë Politike, dhe kjo ka paraqitur një sfidë në vete?

R. Buja: Po, dhe do të ndihesha keq nëse duhet përsëritur gjërat si në formë tautologjie, por diçka duhet të them edhe për këtë, sepse në fakt ka qenë problematikë në vete, kjo çështja e udhëtimit për Rambuje, sepse u shty një natë, sepse këta të pjesës së qytetit, ose të Prishtinës, mbase donin të shkonin, por u pati thënë atëherë një thënie nga Hydajet Hyseni, që “pa Ramë Bujën, s’ka Rambuje”, kjo nuk kishte të bënte me Ramë Bujën si person, por thuhej figurativisht që pa UÇK-në nuk ka Rambuje. Dhe ne pastaj udhëtuaam një ditë më vonë, nga aeroporti i Prishtinës, të armatosur me armë të lehta (revole) dhe natyrisht pa asnjë dokument!

-Kush keni udhëtuar, prej Prishtinës dhe kush nga Tirana?

R. Buja: Prej aeroportit të Prishtinës kemi udhëtuar unë, Jakup Krasniqi dhe Azem Syla. Ndërsa, Xhavit Haliti dhe Hashim Thaçi, kanë fluturuar ose kanë udhëtuar, po e them, nga Tirana për në Paris.

-Domethënë, Hashim Thaçi ka udhëtuar për Tiranë, e ka kaluar kufirin, apo ishte ato ditë në Tiranë?

R. Buja: Jo, ishte në Tiranë ato ditë kur duhej udhëtuar për atje, se Hashimi ka lëvizur bukur shpesh, shpesh e ka kaluar kufirin andej e këndeje me detyrën që ka pasur.

-Të kthehemi pikërisht te roli juaj, duke qenë se keni qenë me herët pjesë e LDK-së dhe pastaj kaluat në strukturat e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. A kishte impakt në balancimin, të themi, në përplasjen deri te emërimi i një përfaqësuesi kryesor, në krye me Hashim Thaçin, për nënshkrimin e marrëveshjes së Rambujesë, natyrisht mes këtyre subjekteve politike dhe shoqërisë civile, që përfaqësohej sa nga Rexhep Qosja, aq edhe nga Veton Surroi?

R. Buja: Në fakt, pati pak në fillim kur duhej të organizohej delegacioni, kur duhej caktuar komisionet e caktuara profesionale, që duhet të punonin dhe kush do të jetë shef i delegacionit dhe kush t’i prijë delegacionit. Aty pati do rezistenca ose do kundërshti, por në fakt u tejkaluan shpejt, kishte insistime që të mos jetë Hashimi, po të jetë Ibrahim Rugova. Por, me kontributin edhe të Rexhep Qosjes që në mes tjerash ju drejtua delegacionit me këto fjalë: “Po ju e dini kush na solli në Rambuje, a do të na kishte sjellë ndonjëherë veprimi paqësor ose veprimet paqësore të partive që janë këtu tashmë me ne bashkë, po të mos ishte pushka e UÇK-së ne kurrë nuk do të arrinim këtu ku jemi sot”. Pati një apo dy reagime, që pse të jetë Hashimi dhe të mos jetë Ibrahim Rugova, por shpejt u shuan ato. Nuk kishte rezistencë të madhe dhe pastaj kam përshtypjen që më pak se dy orë ka zgjatur ky konsolidim i delegacionit. Kam përshtypjen që edhe mediatorët, ose ndërmjetësit, ose mbikëqyrësit e konferencës, zoti Kris Hill, që tash është

ambasador në Beograd, Wolfgang Petriq, që ishte nga Austria dhe Boris Majorski nga Rusia, u habitën se si kaq shpejt u konsoliduam si delegacion. Mbase, ata priten që ne të bëhemi “kripë për opinga” – siç thotë populli ose të prisheshim përfundimisht, por e konsoliduam delegacionin dhe është punuar seriozisht. Seriozisht është punuar në komisione të caktuara, me ndonjë përjashtim të vogël që dikush nuk është lodhur shumë, po kryesisht delegacioni ka punuar me shumë përkushtim që të realizohej ajo që synohej. Sepse ju e dini, që dhjetë pikat e panegocueshme që ishin para se të shkonim në Rambuje, ishin tepër të rënda dhe ishin diçka që nuk përbiheshin, veçanërisht nga UÇK-ja, por shkuam atje me qëllimin për t'i hapur portën, portën e komunikimit ndërkombëtar për Kosovën, dhe t'i krijojmë mundësi kohore e UÇK-së për t'u armatosur.

- I përmendet zoti Buja ato dhjetë pika për të cilat nuk pajtoheshin Ushtria Çlirimtare e Kosovës dhe ju ishit prej përfaqësuesve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Në rastin konkret, mbaj mend se komandantët e zonave nuk pajtoheshin, ndërsa në atë kohë ihej që pothuajse Shtabin e Përgjithshëm e udhëhiqte Azem Sylja dhe ndodhi diçka tjetër, si shenjë revolte interpretohet zgjedhja, s'po themi, po emërimi i komandant Sylejman Selimit në vend të Azem Syles si komandant. Kjo interpretohet si një mospajtim dhe një revoltë, madje-madje deri diku dhe ka pasur struktura të ndryshme që e interpretonin dhe si një kërcënim ndaj jush, Azem Syles dhe përfaqësuesve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

R. Buja: Ka pasur zëra të tillë dhe dua ta sqaroj këtë. Fillimisht është e vërtetë që Azam Sylja, ka qenë komandant i Shtabit dhe pastaj gjatë kohës sa ne ishim në Rambuje, është bërë ndryshimi. Nuk ka pasur pakënaqësi nga të gjithë komandantët e zonave. Komandant Remi, i Llapit ka qenë kundër kësaj gjëje, hapur. Komandanti i zonës së Nerodimes, Shukri Buja ka qenë i rezervuar, mbase për faktin që ishte Baca i tij pjesë e delegacionit, por ka qenë i rezervuar. Ka thënë Shtabi le të bëjë, le të kryej detyrat e veta dhe të kryej përgjegjësitë e veta, por nuk kanë qenë pro konferencës, të tjerët nuk kanë qenë shumë të zëshëm. Ky ndryshim ka ndodhur dhe na është thënë edhe ne përmes telefonave që posedonim atëherë, që po u kthyet keni rrezik. Na është thënë nga x njerëz, po u kthyet do të jetë rrezik dhe unë e di që ne jemi kthyer në aeraportin e Prishtinës përsëri, unë dhe Jakupi, edhe Azemi dhe jemi kthyer në Krojmir, një fshat që për kohëzgjatësi i kisha edhe daj të aty, po ishin edhe familja ime të vendosur aty. Pastaj së bashku me Jakupin kemi shkuar në seli të Shtabit dhe jemi pritur solemnisht, ashtu siç u përcollëm për Rambuje, nga garda e komanduar nga i madhi Tahir Sinani, tani Hero i Kosovës.

-Po flet, akoma pa u nënshkru marrëveshja?

R. Buja: Po po, ishte pjesa e parë e kësaj konference, kur ne erdhëm në Kosovë për t'u marrë vesh përfundimisht me ushtarët dhe komandantët e zonave, për nënshkrim të marrëveshjes, apo jo.

-Si e bindët Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës, edhe aq më tepër kur ishin këto dhjetë pika në pyetje?

R. Buja: Jo, halli është që dhjetë pikat kanë qenë tepër të rënda, të panegociueshme, s'kemi pasur të drejtë me i prekë fare, por materiali tjetër ka pasur mundësi të lëvizet andej e këndej dhe dy javë e sa të punës sonë kemi bërë punë tepër serioze, të gjitha komisionet dhe i gjithë delegacioni me ndonjë përjashtim të vogël, dhe në fund, dy ditë para se të përfundonte pjesa e parë e konferencës, na është dhënë drafti që e kishin bërë serbët! Dhe revolta jonë ishte e kuptueshme, e gjithë delegacionit dhe kjo ishte edhe njëra nga elementet kryesore që ne të kërkonim edhe një afat kohor prej dy javësh, por të vijmë dhe të konsultohemi me ata njerëz që po e bëjnë luftën istikameve edhe me komandantët e zonave dhe këtu ka pasur jashtëzakonisht problem, sepse në fakt një pjesë e delegacionit ishte e gatshme për ta nënshkruar, pa u kthyer fare për konsultime,që ne të UÇK-së i kërkonim.

- Konkretisht?

R. Buja: Po, Ibrahim Rugova, pat shprehur gatishmërinë për ta nënshkruar, por pati thënë që, po pse të mos e nënshkruajm, por mbasandej si duket u bind që kjo gjë s'mund të ndodhë, sepse ishte Hashim Thaçi shumë këmbëngulës me pjesën e delegacionit të UÇK-së, sepse ishte pa logjikë të nënshkruhej ajo marrëveshje që në fakt nënkuptonte shumëçka të keqe, por jo të mirë për ne. E kujtoj me shumë respekt zonjën e madhe Ollbrajt që erdhi në atë kohë në kështjellë, na takoi neve dhe e kujtoj kur ne bënim atë komunikatën për të lajmëruar opinionin se do të shkojmë për dy javë, e pastaj do të kthehemi, ajo me tërë modestinë e saj priste në këmbë te dera e sallës se delegacionit, kjo zonjë e jashtëzakonshme për kontributin e dhënë për Lirinë e Kosovës. U mor leja nga kjo zonjë e madhe që ne të vinim, ta bënim atë që kishim ndërmend ta bënim, për t'i kontaktuar dhe bindur njerëzit për arsyeshmërinë e nënshkrimit të marrëveshjes.

- E, të ndalemi këtu, sepse në Konferencën e Rambujesë, ju keni shkruar edhe një temë, magjistrature në 2006, "Konferenca e Rambujesë", pastaj është përfshirë edhe në librin tjetër "Kosova në Kriqën Jugosllave", por, në një rast ju thoni që është telashe në vete, ju citoj "këthimi në Kosovë", jo vetëm për çështje të azilit që iu ofrojnë, cilat ishin ato telasht kryesore? A u kthyet të gjithë në Kosovë?

R. Buja: Kjo ka qenë atëherë kur ne e nënshkruam marrëveshjen. Ne u morëm vesh si delegacion, pjesë e UÇK-së që tanimë ta nënshkruanim marrëveshjen. Herën e dytë nuk fluturuam me aeroplan civil por me aeroplan ushtarak, që nuk ishte aspak komod. Tani nuk ishim më në kështjellë të Rambujesë po në Paris në hotelin SOFITEL. Ne u kthyem në Kosovë, por jo më në aeroportin e Prishtinës, po në ate të Tiranës dhe pastaj nëpër Maqedoni e në Kosovë.

-Pikërisht, kush u kthye në Kosovë, se jemi edhe në fund të emisionit?

R. Buja: Miqtë nga Amerika na thanë që më nuk mund t'ju kthejmë në Kosovë. Të gjitha misionet ndërkombëtare janë larguar nga Kosova dhe aty po vazhdon lufta me intensitetin më të madh të mundshëm dhe keni parasysh duhet të mbliidheni dhe të vendosni ku po doni t'ju dërgojmë më afër Kosovës. Një pjesë e delegacionit ishin shumë të interesuar që të shkojnë në Shkup, ne të UÇK-së s'kishim mundësi të shkojmë në Shkup, sepse edhe aty do të na arrestonin dhe ne thamë që do të shkojmë në Tiranë, kishte pakënaqësi me një pjesë të delegacionit dhe pastaj ne shkuam në Tiranë, ne të UÇK-së zbritëm në Tiranë natyrisht dhe qëndruam dy net në shtëpinë e Enver Hoxhës. Natën e tretë na çuan në vilat e Dajtit dhe atë natë i kemi humbë gjurmët. Nuk e kanë ditë më askush kah shkuam, sepse kështu na tha Hashimi, Kemi kaluar kufirin diku afër Veleshtës dhe dy net jemi shtrënguar të qëndrojmë në Maqedoni, duke provuar me kalu në Kaçanik ose tek Kumanova, se kemi shkuar herë tek pjesa e Kumanovës dhe herë te e Kaçanikut dhe pastaj vendosëm që të kalojmë te Kaçaniku dhe kaluam kufirin dhe hymë në Kosovë.

-Dhe në këtë grup ishit ju Hashim Thaçi?

R. Buja: Unë, Hashim Thaçi dhe Agim Çeku. E morëm Agimin, e lamë Jakupin dhe Azemin.

-A ka qenë ndonjëherë në vija të frontit Azem Sylja?

R. Buja: Nuk mund të flas për këtë gjë, sepse unë nuk e kam takuar ndonjë herë në vija fronti.

-A e ke takuar ndonjëherë Azem Sylën në Kosovë?

R. Buja: Po, po, e kam takuar në Kosovë, por në vija të frontit nuk mund të them, sepse në ato vija fronti ku mund të kem qenë unë, nuk ka qenë ai. Jakupin e kemi lënë, po e them kushtimisht, e kemi lënë në Tiranë dhe nuk ka dashur të rrijë. Na i ka thënë do fjalë të rënda, por ne e pranonim, sharje në mënyrën më të lehtë të mundshme që po e linim në Tiranë. I them shiko Jakup, konferenca përfundoi si përfundoi. Është domosdoshmëri që dikush të komunikojë me ndërkombëtarët dhe mundësia për të komunikuar është më e mirë këtu dhe ti je zëdhënës i UÇK-së, kush më mirë e bën këtë gjë. Dhe e morëm Agimin atëherë me vete dhe erdhëm unë dhe Hashimi, ishte një rrugëtim bukur i rëndë, por i përballueshëm.

-Fare në fund, edhe një pyetje me aktualitetin e pasluftës, faktikisht, ju keni qenë prej themeluesve të Partisë Demokratike të Kosovës, keni mbajtur poste në emër të subjektit tuaj, për

të cilin jeni edhe sot. Në vitin dy mijë e shtatëmbëdhjetë, ju dhe vëllau juaj Shukriu, jeni pasivizuar në njëfarë mënyre?

R. Buja: Ose thënë më lehtë, jemi shmangur pak, nuk kemi dhënë dorëheqje.

Rrëfimi i gjeneralit Kudusi Lama

GJENERALI I DY USHTRIVE

Një ndër figurat e njohura nga ushtarakët e Shqipërisë zyrtare, por edhe të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, e cila që nga nisja e luftës frontale më 1998, sidomos në kufirin shqiptaro-shqiptar, ishte pjesë aktive dhe komanduese, është gjeneral Kudusi Lama, ish-komandant i Divizionit të Kukësit. Ai ka parë dhe njohur nga afër veprimtarinë e pjesës më të madhe të figurave të luftës. U ka dalë në ndihmë për çdo gjë që lidhej me luftën, edhe si gjeneral i Ushtrisë Shqiptare, por edhe si strateg dhe pjesëtar i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Dikur ai ishte krah i tyre si ushtarak, komandant e luftëtar, e sot edhe me penë ai është në mbrojtje të kësaj kauze, kundër shpifjeve monstruoze që i bëhen UÇK-së.

- Gjeneral, mirëmbërë! Mirë se erdhët!

K. Lama: Mirë se ju gjeta!

- Kemi gjetur shkas ta kemi në dorë të sapobotuar librin tuaj “UÇK përballë shpifjeve”, një libër i cili mbanë nëntitulli Analizë dokumentesh. Natyrisht, pra, se e kemi parë dhe lexuar. Shihet që është një replikë, një polemikë dhe një avokim për çështjen e të akuzuarve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në Hagë nga Gjykata Speciale. Kujt ia adresoni këtë replikë?

K. Lama: Ky është një libër që unë e pashë të arsyeshme të jetë sot në hapësirat shqiptare, në pamundësi për ta përkthyer në shumë gjuhë të botës, siç bëjnë serbët për libra të kësaj natyre, të cilët i përkthejnë për të bërë propagandë,

pavarësisht se nuk kanë vërtetësi brenda tyre, kanë shpifje, por edhe ato shpifje ata i investojnë me shumë forcë, për të bërë një propagandë sa më të fuqishme antishqiptare edhe kundër luftës çlirimtare të Kosovës. Pikërisht edhe kjo analizë që bëj unë, kjo replikë që e quani ju, me materialet që unë kam disponuar, vjen si rrjedhojë e atyre shpifjeve të cilat kanë hyrë në ligj, janë bërë të ligjshme. Janë bërë të ligjshme sepse janë bërë pjesë e një raporti të Bashkimit Evropian, të përpunuar nga një senator, Dik Marti, dhe janë bërë pjesë e një vendimi të Parlamentit Evropian për të ngritur një gjykatë speciale, për të analizuar dhe dënuar kinse krimet që ka kryer Ushtria Çlirimtare e Kosovës. Nisur nga kjo, unë isha i befasuar kur u ballafaqova me këtë raport të përpunuar nga Këshilli i Evropës dhe të miratuar prej atij këshilli. Dhe kur pashë se ky raport nuk ishte gjë tjetër, veçse një kopje e përpunuar e një libri që Serbia e ka botuar në Beograd, në vitin 2004. Libri titullohej “*Engjëjt e zinj të skuterës në Kosovë*, dosjet sekrete”. Për këtë libër i jam mirënjohës profesorit, rahmetliut Hasan Qipurit, që ishte njohës i gjuhës serbe. Unë e disponova dhe për ta njohur kur e pashë si diçka ka interesante për çështje e luftës, iu drejtova atij që të ma përkthente dhe ai e përktheu bile me makinë shkrimi, kështu, se ashtu punojnë ata profesorët e vjetër. Ai tani ka ndërruar jetë dhe i jam mirënjohës për këtë. Dhe u habita kur u njoha me përmbajtjen e këtij libri, që kishte dy pjesë. Në pjesën e parë ishte Ushtria Çlirimtare e Kosovës, e paraqitur si një organizatë kriminale, e paraqitur si një organizatë mafioze, si një organizatë e trafikantëve, e të gjitha të këqijave të mundshme të shoqërisë dhe për çudi që shtrihej nga Moska në Pekin e deri në Amerikë e në të gjithë botën, dhe çudia e madhe sa fuqi kishte patur kjo organizatë, sipas atij koncepti dhe atij libri që ishte botuar në Beograd. Kurse pjesa e dytë kishte një evidencë prej 156 emrash të cilët konsideroheshin “engjëjt e zinj” dhe për secilin kishte një portret të vogël dhe një përshkrim, një faqe, një faqe e gjysmë, gjysmë faqe sipas akuzave që i kishin montuar për secilin portret prej këtyre engjëjve.

- *E këta ishin pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare dhe komandatë?*

K. Lama: E, këta “engjëjt e zinj” ishin pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Edhe këta që paraqiten në këto fotografi, janë engjëjt e zinj. Edhe të tjerë, domethënë, 156 emra që unë i kam sjellë në origjinal, me numrin rendor të atij libri, edhe si shtojcë në këtë libër që të shihen “engjëjt e zinj”, ashtu sikurse kam sjellë edhe një pasazh, nga katër-pesë faqe origjinale të atij libri, një pjesë elementare më të spikatur, që më është dukur, për shpifje kundër Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe e kam sjellë me qëllim, kam dhënë një shënim aty në fund: për të gjithë ata që kanë qejf të shpifin shqip, të mos lodhen duke kërkuar materialin, ja ku e kanë, ta lexojnë dhe të dalin e ta deklarojnë!

- *Po e pashë, është gjeniale dhe është mirë që e potencuat edhe vetë theksin, sepse ka fragmente nga libri në fjalë, i cili e mban një autorësi, nëse nuk gaboj, Millosb Obiliq, ju duket ky emër si i vërtetë apo si është?*

K. Lama: Shiko, Millosh Obiliq është emër simbolik. Ai libër nuk mund të ndërtohet nga një njeri. Është e pamundur. Për atë ka punuar një grup specialistësh të shërbimit të UDB-së, të policisë, shtetit dhe të ushtrisë, bile edhe të diplomacisë. Janë katër struktura, që ka qenë një grup kompleks që e ka montuar këtë lloj libri. Kurse është simbolik, është simbolik emri i atij Millosh Obiliqit të viti 1389, që ka vrarë Sulltan Muratin dhe e kanë sjellë ata që është gjallë ai dhe po na shpjegon “se çfarë duhet serbët të thonë kundër shqiptarëve”.

- Megjithatë, në bazë të asaj që keni sjellë ju nga ai libër, po themi famëkeq kështu, dhe kundër Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, strukturës organizuese dhe strukturës së Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, në nivel komandash të zonave, duket që ka huqe të mëdha e dhe në ato skema çfarë i bëjnë.

K. Lama: Unë i kam sjellë origjinale, që të shikojnë. Unë vetëm them që për mua çdo engjell i zi që e ka evidencuar dhe etiketuar Serbia, është një hero kombëtar që duhet t'i përulemi dhe t'i themi faleminderit për veprën tënde kombëtare që ke kryer dhe që vijon të kryesh!

Duket të nënvizojmë se ju thoni që bazë dhe burim i akuzës së Dik Martit, është ky libër?

K. Lama: Jo bazë. Nga përpunimi i këtij libri ka dalë raporti. Në mënyrë absolute. Tani unë nuk e di vetëm, po jam i bindur që Dik Marti nuk besoj që di serbisht, edhe anglisht ia kanë përkthyer serbët, ai veç e ka hedhur firmën dhe e ka marrë atë tarifën që i kanë servirur ata, për t'i deklaruar këto raporte për interesat e serbëve. Pra, ai është një i punësuar i Serbisë, asgjë tjetër.

- Pra, ky libër (i juaji) është një replikë kundër akuzave të Dik Martit, fillim e fund.

K. Lama: Ky është një libër jo thjesht kundër akuzave të Dik Martit, por tregon pathemelësinë e Gjykatës Speciale dhe gabimin e rëndë që ka bërë ai Parlamenti Evropian me vendimin që ka marrë. Pra, gjithçka është një veprimtari që e rrëzon për mua gjithçka që është montuar deri në ngritjen e kësaj gjykate, nga raporti e deri në ngritjen e saj.

- Duke qenë që ishit pjesë edhe e një territori të themi, ashtu domethënë, afër zonës kufitare dhe zonës së pjesës veriore të Shqipërisë, për ku edhe flitet në shpifjet e Dik Martit, cilat janë argumentet bazë të cilat i nxjerrni kundër Dik Martit, përveç në libër, por edhe kështu nga përvoja që keni pasë ju si ushtarak gjatë kësaj periudhe, ku shtrohet akuzat?

K. Lama: Rastësisht, një ditë e takova një nga ata hetuesit e Gjykatës Speciale, rastësisht në Prishtinë dhe i thashë: “Çfarë heton?”

“Për të gjetur?”

“Çfarë do të gjesh?”

Po, ajo shtëpia e verdhë atje tha, në Shqipëri, tha.

I thashë: “Njëherë duhet të dish një gjë. Na keni ngatërruar me veten. Sepse në Shqipëri nuk lyhen kurrë shtëpitë me të verdhë. Jo vetëm në Shqipëri, por në të gjithë hapësirën shqiptare. Sepse ngjyra e verdhë quhet si ngjyrë e keqe, ngjyrë e pakëndshme, ngjyrë që nuk ka personalitet. Ndaj ne nuk i lyejmë me të verdhë”. Bile i thashë atij, bile duhet të dini edhe një gjë.

Një femër, në qoftë se vishet me rroba të verdha, ne e quajmë femër të keqe. Jo, more, të bëjmë shtëpi me ngjyrë të verdhë, nuk është në normat kombëtare shqiptare kjo!

- Pastaj shtoni, gjeneral, këtu brenda librit dhe analizoni, duke analizuar akuzën e Dik Martit dhe natyrisht edhe librin e këtij anonimi që është shkruar, ashtu, nga një grup që mendoni që është “Engjujt e zinj të skenës kosovare”, në mes të tjerash thuhet që Ushtria Çlirimtare e Kosovës e asaj periudhe ka qenë edhe nën vëzhgimin e organizatave inteligjente ndërkombëtare. Duke qenë se ka qenë një fakt i tillë dhe s'ka mundur t'i ikte një vëzhgim të tillë, ju, si personalitet dhe komandant i forcave të garnizonit të Kukësit, si gjendeshit në këtë mes? Në të njëjtën kohë ishit një zyrtar, thuaja me obligime dhe përgjegjësi shtetërore, që njëkohësisht i ndihmon një ushtri që njëbej si guerile dhe që kishte përballë dhe nën vëzhgim struktura të ndryshme inteligjente. Si ia dolët mbanë?

K. Lama: Puna e parë, një herë duhet të dini që ajo (UÇK) nuk ishte një ushtri e huaj që ishte afruar pranë meje, por ishte ushtria ime. Sepse ajo ishte ushtri shqiptare.

Ajo nuk ishte ushtri ilegale. Edhe realisht prej 1997-ës ajo ka dalë edhe nga ilegaliteti, sepse ka bërë luftë frontale. Ka dalë në front të hapur dhe ka pasur uniformë dhe emblemë me shenja dalluese.

Dhe një ushtri e tillë nuk është një ushtri e huaj për mua. Ishte ushtria ime dhe unë ndihesha shumë mirë me të, ashtu si me divizionin. Edhe divizioni dukej sikur është pjesë e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, nuk më është dukur ndonjëherë se ka dy ushtri aty. Përndryshe, unë nëse nuk doja të isha komandant, unë do të duhej të largohesha menjëherë nga ai vend, sepse isha i pavlefshëm. Kombi im ishte duke u vrarë, duke u shkatërruar. Nuk ishte dikush që s' më lidhte gjë me të.

Dhe ishte duke e vrarë e duke e shkatërruar këtë komb dhe duke e sunduar e duke u përpjekur ta asimilojë e duke u përpjekur ta shpërngulë pikërisht ai armik që kishte ardhë e e kishte vrarë gjyshin tim mu te shpija, xhaxhain, kushëririn e parë të babait. Më kishte lënë babën jetim, gjashtë vjeç zot shpie. Si duhet të veproja unë? Si duhet të veproja unë? Do të rrija dhe të thoja këta janë ata dhe këndej jemi ne! Jo, more babë! Ishim ne, ishim ne, ishim ne. Duhet kuptuar mirë kjo. Shqiptarët janë, ishim ne. Kush është kundër tyre, ata edhe duhet asgjësuar. Kështu që unë kam qenë shumë komod me këta djem, me këta burra. Kam qenë shumë komod, shumë shumë komod. Dhe ata kanë qenë njerëzit më të mrekullueshëm që ka pasë ky vend. Dhe për ta vazhduar këtë bisedë, i thashë atij

hetuesit të Hagës që ishte këtu, se tha “UÇK-ja ka pasë shumë baza në Shqipëri”.

I thashë: “Po, ka pasë.”

Tha: “Pra, ne i hetojmë.”

I thashë: “Po, a hetoni në Amerikë?”

“A hetoni në Angli, në Francë, në Suedi, në Gjermani, në Zvicër, në Itali? A hetoni në Australi, në Zelandë të Re? A hetoni? Pse duhet të hetojmë atje?” Se ky Shtab i Përgjithshëm që ka pasur ato baza në Shqipëri, i ka komanduar ato baza që i ka pasur në të gjitha këto vende, që i përmenda. Dhe i ka komanduar shumë mirë, shumë mirë. Ajo ka qenë një mrekulli e kohës.

- Mirëpo, në vitin 1998, kur flisni për ushtrinë shqiptare, domethënë, në librin paraparak, para botimit të këtij libri UÇK përballë shpifjeve, e përshkruani ushtrinë shqiptare si jo të qëndrueshme. Por në vitin 1998, si qëndronte të themi Divizioni i Kukësit, meqë ishte përgjegjësi e juaja.

K. Lama: Në vitin 1997, në mars të vitit '97, janar-mars të vitit '97, në Shqipëri ka ndodhë një katastrofë e madhe. Nuk e di a e dini ju! Është shkatërruar totalisht ushtria shqiptare. Janë marrë nga depot 638 000 armë. Me një ushtri kaq të madhe kurrë nuk është shkelur trolli shqiptar, kurrë kaq ushtri, edhe sidomos ushtri rebele, pa komandë, që qëllonin nga gjithë anët e nga t'ua donte qejfi atyre, që gjashtëqind tridhjetë e tetë mijë armë të nxirren nga depot. Tashmë, hata! Por, kjo ndodhi në Shqipëri, në mars të vitit 1997. Se si ndodhi, pse ndodhi, kjo është për një analizë tjetër.

- Gjeneral, ju thoni se edhe forcat serbe dhe greke kanë provuar ta shkatërrojnë ushtrinë shqiptare, për të mos u forcuar Ushtria Çlirimtare e Kosovës, dhe kjo është një prej hipotezave që hidhet.

K. Lama: Mendoj.

- Në një hipotezë tjetër që diskutohet prej analistëve dhe ushtarakëve shqiptarë, e që s'po i përmend me emra, thuhet që këto depo është planifikuar të hapen qëllimisht, me qëllim që të forcobet Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

Cila prej tyre është më valide?

K. Lama: Thashë, është një analizë e madhe, ti nuk e gjen hapësirën, për ta përcaktuar.

- Ta përbekojmë shkurt.

K. Lama: Në vitin 1992 Shqipëria u shkatërrua me gjithçka kishte, megjithëse u tentua të bëhej një diversion në ushtri, nuk u arrit, dhe ushtria mbeti ajo e para 1990-tës, me disa shkurtime kuadrosh, por në pikëpamje të fuqisë, të armatimit, të municioneve, të pajisjeve, të reparteve, të organizmit, të profesionalizmit, të

ushtarakëve, mbeti ajo e para '90-tës. Këtë nuk e përtpnin dot as Serbia, as Greqia, as Rusia, as Italia, askush nuk e përtpë, as NATO-ja nuk e përtpë dot këtë lloj ushtrie që ishte aty. Jam i sigurt për këtë. Ndaj u ndërmor ajo që u bë, partitë politike shqiptare, pozitë-opozitë, menduan se nuk ka për të ndodhë një gjë e tillë, e kur ndodhi s'qenë të zotët me e ndalë, edhe u bë ajo që u bë. S'ka lidhje fare me fuqizimin e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës kjo punë. Kurse, Ushtria Çlirimtare të Kosovës e shfrytëzoi këtë moment, dhe duhet t'i jemi mirënjohës kësaj ushtrie që të paktën rreth dyqind mijë armë i hoqi nga duart e fëmijëve të katundarëve e të tjerëve dhe i çoi në Kosovë, pavarësisht se një sasi e madhe e tyre nuk e di ku mund të jenë, duke u kalbur nëpër dhera, e që nuk janë përdorur kurrë e një sasi tjetër ia dorëzuan Serbisë me ceremoni, kurse do të tjera i përdornin luftëtarët dhe kështu vajti çështja e atyre armëve. Por s'ka lidhje me Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës kjo, e kush e bën këtë deklaratë, thjesht do të bëjë një diçka të pabazë.

-Janë këta krerët zakonisht të LPK-së, më herët, që e kanë potencuar, si përgjegjës që kanë qenë në '97-në në Shqipëri, dhe e kanë shfrytëzuar pastaj këtë situatë.

K. Lama: Që e ka shfrytëzuar, e ka shfrytëzuar Ushtria Çlirimtare e Kosovës. Se qysh janë marrëdhëniet midis LPK-së dhe Ushtrisë Çlirimtare e Kosovës, mua nuk më intereson të futem në atë lojë. E di që LPK-ja është themeluese e Ushtrisë Çlirimtare e Kosovës. Pastaj, ushtria ka kryer detyrat e veta dhe i ka kryer shumë mirë, më tutje se kujt i janë ndrequr interesat në atë periudhë dhe kujt i janë prishur interesat, aty ishte çështje sprinti. Kush vrapon dhe shkon në front, ai e tërheqë kamzën. Ai që pret të vijë pushka këtu mbrapa dhe ta tërheqë kamzën nga ku është, nuk ia arrinë dot qëllimit.

- Ju, në këtë libër, por edhe në shkrimet e mëhershme dhe në rrëfimet që u kam dëgjuar, domethënë, nëpër studio, nëpër intervista të ndryshme, deklaroni se Ushtria Çlirimtare e Kosovës e ka pasë një strukturë të organizuar komanduese, për të cilën shpeshherë bëzitojnë të thonë hapur, madje edhe përfaqësues të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, mbase për çështje akuzash. Është kjo e vërtetë, apo flisni vetëm për pjesën kur ju keni menaxhuar, pra për zonën kufitare, të themi te të rinjtë në Koshare?

K. Lama: Po shoh, Jakup Krasniqi zëdhënësi i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, se ku është dhe zëdhënësi i pushtuesit serb, Aleksandar Vuçiqi, që është president sot, dhe ka qenë zëdhënësi i pushtuesit. Kanë qenë në të njëjtin nivel këta të dy. E dini? Një nivel Vuçiqi dhe Jakup Krasniqi. Pra, kanë qenë një nivel.

- Vetëm që ky (Jakup Krasniqi) ka ardhë nga burgjet, nga kazamatet serbe, dhe u formua.

K. Lama: Ky ka qenë zëdhënësi i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Ai zëdhënësi i fuqive pushtuese në Kosovë, i qeverisë, i shtetit, i Millosheviqit të Serbisë apo të Jugosllavisë së kohës. Ai është president sot, dhe i bën nderime e gjithë bota. Ky është në burg sot, se ka luftuar për të çliruar atdheun e vet.

Tani ky zëdhënës, e mora, meqë e pashë atje si mundej ai të bënte deklarime në emër të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, të jepte informacion, të jepte direktiva, bënte komunikime, të deklaronte marrëveshje, marrëdhënie e të tjera, e të tjera, në qoftë se kjo ushtri, nuk kishte një piramidë komandimi të plotë. Si thoni ju? A mund të ekzistojë një zëdhënës, nëse s'ka piramidë komandimi?

- *Absolutisht, jo!*

K. Lama: Jo. Atëherë s'ka nevojë për analizë kjo çështje. Kush do që ta analizojë, është diçka tjetër. A ka ndonjë që është trembur tani dhe thotë ashtu paskam qenë unë aty prej këtyre paragjykimëve që po ndodhin, kjo është diçka tjetër. Por një tentativë që bëhet nga keqdashësit, dhe për mua ata edhe mund ta bëjnë pa qëllim, por ajo veprimtari është antishqiptare.

Kur deklarojnë që përse ata nuk kanë dalë me emër e mbiemër që në momentin e parë, po kanë ndejtë të maskuar dhe kanë urdhëruar sikur unë jap urdhra, sikur më ka urdhëruar dikush tjetër, në fakt urdhërat janë të mëdha. Dhe kështu ka ndodhur. Po a duhet të ndodhte kështu? A ishte mirë të bëhej kështu, si thoni ju?

- *Jo!*

K. Lama: Pse? Sepse duhej që të dihej publikisht kush ishte komandanti i përgjithshëm, që të ekzekutohej brenda njëzet e katër orëve. Përse? Ky është problemi. Ky është shqetësimi që na ndjek ne sot. Pse s'kanë dalë me emra e mbemra që në momentin e parë. Po, jo, more, kjo është mrekulli! Kjo është mrekulli! Gjithë udhëheqësit e lëvizjeve çlirimtare në këto treva, gjatë gjithë historisë, ne na i ka hangër tradhtia. Dhe na i ka hangër agjencia serbe, duke e zbuluar se kush është ai apo ai. Ky është veprimi më i shkëlqyer, që është bërë në këtë rast, duke e fshehur linjën e komandimit, e duke komanduar sikur mua më komandon dikush tjetër. Edhe unë ashtu kam bërë. Qysh thoni ju? Jo, po duhej deklaruar. Duhet të dija unë atëherë dhe të thosha që kjo kështu, se e di unë. Si mendoni?

- *Ka pasur interpretime se kinse një pjesë nuk ka qenë e organizuar, një pjesë ka qenë në një krizë, shtator-tetor deri në dhjetor 1998, ka qenë një krizë e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, pastaj e ka rimarrë veten. Po flas, rasti konkret, Dukagjini, në të cilin rast ju e çmoni dhe e vlerësoni rezistencën e komandantit Ramush Haradinaj për atë kohë. Përgjegjësit e tjerët kanë pasë mundësi t'i shmangen, prandaj, duket se në njëfarë forme është zhbërë njëfarë strukture komanduese, por u ruajt shtabi i përgjithshëm.*

K. Lama: Shiko, veprimtaria e ka patur linjën e komandimit të mrekullueshme. Tani kjo që thoni ju, ka të bëjë me një problem tjetër që nuk e analizojmë mirë ne, dobësia e UÇK-së ishte ajo. Në pranverën e vitit 1998 UÇK-ja në Kosovë u bë modë. U bë modë. Serbia lëshoi terren. Djemtë e rinj, vrapojnë të veshin uniforma, u rreshtuan në radhë të UÇK-së dhe u bë modë UÇK-ja, se po e

çlirojmë Kosovën për brenda një muaji. U çlirua dyzet për qind e territorit, u çlirua kjo, u çlirua ajo, u bë modë. Personalisht, nuk kam qenë dakord me këtë modë, që në atë kohë.

- Po ata e kishin qëllimin që të armatoseshin sa më shpejtë.

K. Lama: Po, e kishin qëllimin, por jo modë. Se të bësh modë, të veshësh uniformën për modë, sikur duhen këta djemtë të vishen sikur është moda në qytet. Nuk është lufta ajo dhe nuk është ushtria ajo, sepse pikërisht ky problem na doli problem pastaj, se të gjithë ata, kur sulmoi me të gjitha fuqitë e saja Jugosllavia e kohës kundër Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, të gjithë ata që erdhën për modë, ata i zhveshën uniformat dhe ua mbathën këmbëve. Se kishin ardhur për modë, ishin djem të rinj, për modë. Kjo ka qenë një dobësi e momentit. Dhe me këtë rast abuzohet shumë sot. Ata që ishin luftëtarë të vërtetë, ata qëndruan, vazhduan dhe u fuqizuan, u shtuan dhe erdhën deri në atë procesin e çlirimit të Kosovës, që është vlerë e asaj lufte.

- Të kethehemi edhe një herë te fillimi, me takimet tuaja të para, në rrëfimet dhe në tekstet qëfarë i keni shkruar, rrëfimet qëfarë i keni bërë. Takimi i parë juaj është pikërisht me rastin e rënies së Luan Haradinajt në kufi, dhe gjatë ceremonisë së varrimit ju deklaroni, diku, që i keni dërguar njëzet e pesë ushtarë, për ta nderuar atë. Është e vërtetë kjo, duke e pasë parasysh, se ju keni qenë edhe komandant të garnizonit dhe se flitej për një student dhe jo për një ushtar të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

K. Lama: Këtu ka një sekret të vogël, që unë nuk kisha njohuri se kush ishte vrarë. Mua më thanë disa studentë të universitetit nga Kosova kanë qenë duke u kthyer në shtëpi, nuk i lejojnë me kaluar rrugës hapur kështu, kaluan nga mali, i vrau policia kufitare serbe, një djalë student u vra, njëri është i plagosur dhe ka ardhë në Kukës. Kaq ishte. Të tjerët u kthyen mbrapshtë. Kaq ishte informacioni për mua dhe unë thjesht mendova që ishte student. Dhe me këto procese unë s'merrem, merret policia. S'merrem fare me këtë çështje unë, thashë, por policia kufitare, policia e shtetit, nuk më interesonin fare këto gjëra. Ndaj as që jam marrë me këtë. Por shefi i shtabit tim, një kolonel Maliq Doçi, që e gjeta shef shtabi unë aty, ai kishte marrëdhënie me strukturat e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Pa e ditur kush. A ishte në lidhje me ta?

- Ua kumtoi ai?

K. Lama: Ai nuk më tha mua, ai më tha: “Komandant, ai studenti po varroset në Vlahën, është i Kosovës, është mirë t'i bëjmë nderime me trupërorët e armatosur.” Unë i thashë: “Merri, shko!” Kurse, unë po shkoj ta shoh këtë studentin tjetër në spitalit këtu. Dhe shefi i shtabit mori njëzet e pesë ushtarë me armë dhe shkoi atje. As s'kisha ide unë se kush po varroset hiç, as nuk më tha kush është ai. E për ta respektuar, u vra në kufi ai djalë: “Hajt, shko, more Maliq.” Edhe iku Maliqi.

Unë shkova te spitali dhe pashë këtë tjetrin. Rafet Rama quhej ai djali, që e kam treguar njëqind herë atë. Ai ishte i plagosur në spital.

-Kur e uptuat që ishin pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

K. Lama: As nuk kuptova gjë fare unë. Bile, ai djali s'pranoi me folë me mua fare, Rafeti.

-Ju tha gjë?

K. Lama: Nuk më foli hiç. Më shikoi. I thashë si je? I vura dorën te balli. Më shikoi dhe mbylli sytë dhe, s'dha asnjë lloj përgjigje. Unë ndejta pak çaste aty te koka e të sëmurit, kuptohet rrotull ishte kontrolli i spitalit, ishin ata të tjerët komplet, ishin mjekët e ata të mitë, oficerët e shtabit që ishin aty, nja dhjetë veta.

-Maliq Doqi, ju tha që ishte pjesëtar i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

K. Lama: Nuk më tha. Unë shkova me e pa një student, dhe studenti ma bëri këtë reagim. Atëherë unë i vura prapë dorën te balli, e i thashë: "Hajde, se të bëhesh mirë!"

Dy herë fola unë, si je dhe hajt se do të bësh mirë. Kaq ishte komunikimi aty. Unë dola nga spitali. Bile në korridor u thashë atyre mjekëve, mos e merrni notë djalin që mbajti atë qëndrim me mua, sepse unë jam me uniformë. Ai është i traumatizuar. Dhe më pa mu me uniformë, nuk e di se kush jam unë. Prandaj, bëjini shërbim mirë djalit dhe shikojeni çfarë duhet bërë me të. Edhe ika unë në divizion. Në mesdite vjeni shefi i shtabit. U kthye nga atje, erdhi dhe raporto i që u ktheva, u bë varrimi edhe më thotë është një kosovar që don të takohet me ju sot.

I thashë: "Le të vijë." Jo, tha, nuk do të vijë këtu në divizion. Kur dal pasdite në darkë, nga ora gjashtë. Nuk dal para orës gjashtë. Thashë, atëherë kur të shkoj unë për darkë në orën gjashtë, le të vijë të më takojë. Mirë tha ai. Kaq. Dhe kur kam shkue në lokal, në orën gjashtë, për darkë, për prezantim, aty është paraqitur dikush me emrin Zeka dhe unë kam mendue se e ka emrin Zekë, se s'e kam ditur që e ka pseudonim, e as s'jam interesu për atë, bile nuk kam mundësi ta takoj ndoshta, veç një herë, thashë, dhe s'jam interesuar ta di se si e ka emrin e vërtetë.

- Gjeneral, këtë e keni rrëfyer disa herë. Prandaj, po ju pyes, si u bindët për një kohë të shkurtër nga një njeri i cili ishte i panjohur për ju dhe pastaj u kyçe në Ushtrinë e Çlirimtare të Kosovës? Çfarë ju tha Xhavit Haliti?

K. Lama: Unë isha komod. As të gjithë Xhavitat e botës nuk bënin shaka me mua.

Kupton? Xhavit Haliti erdhi ke unë dhe bëri një shpjegim se po organizohej, po

krijohej, po monilizohej dhe po ndërmernte hapa, për të vepruar kundër Serbisë një ushtri që ishte quajtur Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

Unë i thashë “po, është e mirë, të bëhet”.

Këtu s'ka gjë për të thënë, se nuk kisha pse të trembësja, se isha në punën time. Dhe këtë e doja që të ndodhte realisht.

E, së dyti, i thashë nëse je ti që e drejton, unë jam pas teje, s'ka asnjë lloj problemi. Pra, nuk ka pasë, nuk kemi bërë një pazar në një marrëveshje, apo ndonjë gjë. Unë, thjesht, është diçka që e kam pas në mendjen time se duhet të ndodhte një ditë, dhe ajo po ndodhte. Dhe po ndodhte, për fatin tim kur unë isha prezent dhe atëherë duhet t'i shmangesha unë kësaj? Në asnjë mënyrë, jo! Përkundrazi! Më lumturonte kjo situatë që po zhvillohej.

- Në këtë libër ju flisni për disa pengesa të Shqipërisë zyrtare për armatosjen e disa pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Nga kush vinin këto pengesa në fillim, meqë keni qenë edhe i kyçur?

K. Lama: Nuk ka lidhje me Shqipërinë ky libër fare. Ky nuk merret as me Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës, nuk merret as me Shqipërinë, ky merret me ballafaqimin dhe analizën mes këtyre dy shpifjeve të mëdha që bëhen për Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës.

- Po, është edhe libri tjetër, të cilin ju e keni shkruar, “Vlera kombëtare e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës”.

K. Lama: “Vlera të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës për mbrojtjen e çështjes kombëtare” është titulli i librit. Ai titull është për faktin se në vitin 1997, nuk e di sa keni informacionin ju, në Shqipërinë e Jugut po mobilizoheshin forca që vepronin dhe kërkonin të shkëpusnin pjesën e Shqipërisë së Jugut për ta bashkuar me Greqinë dhe vepronin forca me gjeneralë në krye, që i di mirë Sali Berisha, e kupton? Me gjeneralë në krye dhe me flamujt grekë, deri në Gjirokastrë e në zona të tjera, e kupton?

Dhe në këto kohë kurrkush nuk po më popozonte, por Këshilli i Sigurimit ishte mbledhur dhe po diskutonte për ta kthyer Shqipërinë në protektorat të një shteti tjetër, se Shqipëria nuk mund të riudhëhiqet vetë në këto momente. Do ta fusë si protektorat të një shteti tjetër.

Dhe për çudi, në të gjithë botën në këtë moment del një komunikatë e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, e cila deklaron: “Ku është tokë shqiptare, jemi ne, askush të mos guxojë.” Kjo e dridhi botën. Vetëm një ditë pas kësaj komunikate, Kryeministri Açiller i Turqisë ka dalë në televizor dhe ka komunikuar që atje ku është kufiri i Shqipërisë askush mos të guxojë të prekë.

Përndryshe, atje jemi ne. Dhe ditën e tretë doli Shefi i Shtabit të ushtrisë turke dhe tha: “Nëse cenohet kufiri i Shqipërisë, ushtria turke do të jetë pjesë e luftës për ta mbrojtur.”

Dhe kur u konsumua gjithçka, erdhi Romano Brodi në Vlorë për të zbutur situatën.

Ishte kjo UÇK. Pra, ajo ka në radhë të parë vlera për mbrojtjen e çështjes kombëtare, për mbrojtjen e kombit dhe pastaj si punë të dytë e ka kryer edhe çlirimin e Kosovës.

- Dua të ndërhyj nga pak, nëse më lejohet, gjeneral. Cilat mund t'i konsiderojnë veprimet e para tuajat në ndihmë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, meqë faktikisht keni pasur takime me Zekën apo Xhavit Halitin, vetëm u kyçet dhe dhatë miratimin, për ta përkrahur. Cilat janë veprimet e para që ju kujtohen?

K. Lama: Pas këtij momenti. Se atë natë që ta marrësh vesh, atë natë unë mora vesh nga Xhavit, e mora vesh që djali i varrosur në Vlanë ishte Luan Haradinaj, dhe që kishte qenë komandanti i Zonës së Dukagjinit. Ashtu sikurse mora vesh që djali që unë e kisha parë te spitali, nuk ishte gjë tjetër veçse një luftëtar nga Drenica. Pra, këto ishin ato informacionet e para që mora unë në atë kohë. Aty e mora vesh të vërtetën. Aty kuptova unë që edhe shefi i shtabit tim ishte në lidhje me Xhavitin edhe kishte njëfarë lidhje që ishte krijuar që në kohën e vitit 1991, në kohën e Ramiz Alisë. Dhe kishte funksionuar linja me Xhavitin e me këta, mirë kishte funksionuar. Tani, megjithëse nuk kishte funksionuar mirë nga 1992 deri në 1997, sepse kishte njëfarë konflikti midis politikës që ndiqte Berisha në Tiranë dhe atyre objektivave që kishte në planin politiko-ushtarak Ushtria Çlirimtare e Kosovës, pra nuk përputheshin. Meqenëse nuk përputheshin idetë, nuk patën edhe një bashkim, për të vepruar bashkë, kështu që u ndanë përfundimisht linjat. Pavarësisht se tani Berisha thotë unë jam mbështetësi i çlirimit të Kosovës, por nuk është vërtetë.

- Ku ndodhi kjo diferencë, kjo shpërputhje saktësisht? Për çfarë ndodhi? Cili ishte shkak? Sepse, pastaj kemi edhe një plasje më vonë, domethënë, brenda për brenda krerëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, po flas për ata të qeverisë në ekzil, dhe një pjesë e tyre kanë pasur përkrahjen e Sali Berishës.

K. Lama: Nuk e di tani se sa e kanë pasë përkrahjen, sepse ata kanë qenë aq të përçarë në kohën e vet. Qeveria në ekzil, Rugova këtu, Salihu në Tiranë, kanë qenë kaq të përçarë mes vetes, se sinqerisht sot e kësaj dite unë nuk e di se si ata mund të kenë një dakordësi për të thënë që kemi qenë bashkë. Më kupton. Është diçka që nuk nuk ka shije fare, ajo veprimtari e asaj kohe e tyre. Pavarësisht se sot po i zbusin gjërat edhe vetë, edhe vetë luftëtarët po i zbusin gjërat, por unë që i kam parë ato dhe i kam përjetuar atje, i di mirë se se si kanë qenë konsideratat, bashkëveprimtaria, kundërshtimet e tjera, e me radhë, pakënaqësitë, pabesitë e të tjera që janë bashkëudhëtare të të gjitha veprimtarive që janë bërë jashtë strukturave të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës.

- Cili ishte roli i Presidentit Meidani, Kryeministrit Fatos Nano, pasi Shefi i Shërbimit, Ministri i Mbrojtjes në këto fille, ishte në përkrashje të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

K. Lama: Unë një e di saktë, që përfaqësuesit ose drejtuesit e Ushtrisë Çlirimtarit të Kosovës kanë pasë kontakte të drejtpërdrejta me Presidentin Meidani, kanë pas kontakte të drejtpërdrejta me Kryeministrin Nano, kanë pas kontakte të afërta, jo vetëm të afërta, apo bashkëpunim intensiv të çdokohshëm me këshilltarin e Presidentit për Sigurinë Kombëtare, Sabit Brokaj, që nuk jeton tashmë, dhe me shefin e Shërbimit Informativ, profesorin e fizikës, Fatos Klosi, që erdhi në detyrë në vitin 1997. Këto kanë qenë kontakte të vijueshme dhe të pandërprera, në mënyrë të vazhdueshme. Tani, se sa ata i kanë ndihmuar brenda vetes, është diçka tjetër, por çështja është që nuk ka pasë asnjë lloj difference dhe asnjë lloj shmangjeje nga kontaktet mes tyre.

- Ju, si komandant i Divizionit të Kukësit, thoni që keni qenë me fat që keni gjetur një përkrashje edhe nga Presidenti, por sidomos nga Kryeministri Nano. Ndërsa, a ka në mesin e pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, të cilët e akuzojnë kryeministrin e asaj kohe Fatos Nano, i cili i ka penguar për një pjesë të armatimit që të bie në duar të pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, sidomos në vitin 1998, në prill, pikërisht në kullën e Sali Berishës, kur ishin 1400 ushtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, që kishin shkuar për t'u armatosur?

K. Lama: Në vitin 1998, Fatos Nano nuk i jepte armë më UÇK-së. Nuk ishte ai që jepte armë.

Ishin strukturat e UÇK-së që i grumbullonin armët nëpër qytetarë ose i sillnin edhe nga jashtë.

Se armët vinin edhe nga jashtë dhe në Shqipëri ishte pak problem, se nuk mund t'i jepej urdhër policisë që tani të armatosë UÇK-në, por lëre të lirë të shkojë. Unë kam pasur probleme me policinë në Kukës.

- Ju keni vendosur një postbllok, nëse nuk gaboj.

K. Lama: S'e kam vendosur unë. Postblloku ishte i vendosur me kërkesën e OSBE-së, e ka vendosur Policia e Shtetit, jo unë.

- Dhe ishte ky shkak për një përplasje mes jush dhe, nëse s'gaboj, z. Dan Everts?

K. Lama: Po, sepse Dan Everts na tha që këtu po ndodhë trafikim armësh. I thashë: "Jo." Nëse fshatarët i shesin armët që kanë grabitur nga depot e ia japin një luftëtari, thashë, për mua nuk përbën problem. Ishim në zyrën e prefektit, në një mbledhje. Për mua nuk përbën problem, thashë, sepse fshatarët do t'i shesin ato armë, marrin pesë lekë e hanë bukë, e ai luftëtari merr një armë e shkon në front. Thashë, ju s'po ju bën përshtypje Serbia që po prodhon avionë, po prodhon tanke, po prodhon topa edhe të gjitha llojet e armëve dhe po i bie e po e asgjëson popullin në Kosovë, dhe po të habitet mendja se paska ca katundarë që u shesin

nga një armë me hangër bukë disa luftëtarëve që duhet të luftojnë atje në Kosovë. Po ju e keni vënë një postblllok atje, postblllokun e ke vënë ti, thashë, ti kërkove që të vihet postblloku, ja ku e ke!

Shko, shihe dhe rri me ta sa të duash. Nuk jemi këtu për të bërë shaka! Kjo ka qenë ajo replika ime me të.

- Pas asaj replike, kishin mundësi për t'i parë edhe sa reparte të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës ishin në '98-ën në zonën ku e komandonit ju?

K. Lama: Ata ishin aty. Ushtarët e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës nuk rrinë rrugëve, rrinë nëpër kazerma. Në gjendje gatishmëtie ishin trembëdhjetë kazerma. Ishin ushtarë të disiplinuar ata. Nuk kishin ardhur për të bredhë rrugëve. Ata trajnoheshin e aftësoheshin, mësonin t'i përdoronin armët, se nuk i kishin prekur ndonjëherë me dorë, dhe niseshin në front. Merrnin një armë, dy a tri, dhe niseshin në front. Nganjëherë u binte të prisnin, se s'kishte armë. Sa t'i grumbullonin, sa t'i riparonin, sa t'i bënin gati, sa t'i nisinin.

- Natyrisht, gjeneral, ju ka takuar dhe e kanë kërkuar një përgjegjësi edhe t'i stërvitni pjesën më të madhe apo?

K. Lama: Po. Atje ku duhej edhe duhej. Çfarë të keqe kishte? A ishte në nderin tim si oficer që t'i lë ca djem që të shkojnë në luftë, të vriten se s'dinë t'i përdorin armët? E di që më ka ndodhë një ditë, mbi Torpojë, duke zbritur nga Kushtaria, besoj ishte fillimvjeshta e vitit 1998. Unë po zbrisja poshtë me nja tridhjetë oficerët e mi, që ishin në inspektim të zonës atje, dhe për çudi aty kalojnë tre djem, të tretë pa i rënë brisk fages, me një pushkë në dorë. Kalojnë.

- Djem, ndaluni!

Ndaluani.

- Çka jeni ju?

Jemi të Kosovës.

- Po këto armë, ku i morët?

- Në Tropojë.

- Po ku po shkoni me to?

- Të shkojmë të luftojmë.

- Të luftoni?

- Po.

- Dini ta përdorëni armën?

- Po.

- Ku i ke fishekët, këtu?

I kishin mbushë xhepat me fishekë djemtë.

- Nxirrni fishekët. Mbushe armën, të shoh unë.

E nxori, po nuk dinte me e mbushë.

- Po, tjetri? Po, tjetri? O djem, a e shikoni, ore?

Po merrini këta djem, u thashë, dy orë unë do të rri këtu të kjo hija e kësaj, një këtu, e një ishte aty.

Dy orë do t'ua mësoni armën, të marrin në shenjë, bëjnë qitje këtu në Luginë të tre dhe pastaj i lëshoni të shkojnë, u thashë kolegëve të mi.

Dhe kështu u bë.

Si thua ti? T'i linim ata të tre?

Unë, po a bërë as dy orë, se atëherë nuk rrinin më shumë, pa u mësuar qysh hapet e mbyllet arma, si mbushet arma, si merret vjeshtimi, si tërhiqet këmbëza, nuk doja t'i lëshoja. Edhe kaq. A nuk duhej ta bëja unë atë aty në atë rrënzë mali, atje, ku u takova me ta, si thua?

- E natyrisht për një gjeneral si ju dhe aq për një histori familjare, për të cilën në mënyrë ekskluzive dëgjova për herë të parë qysh në fillim të emisionit, kur ju rrëfyet edhe për babain tuaj. Po më intereson diçka që lidhet pikërisht me strukturat e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, po flas strukturat në shumë. Sepse doli edhe një strukturë e re, FARK-u. Pastaj ju e kishit një përgjegjësi dhe në fillim të rrëfimeve, kur diskutoni dhe flisni për Ushtrinë Çlirimtare dhe aktivitetet atje, thoni që pjesa më e madhe e pjesëtarëve dhe grupeve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës kanë qenë në koordinim me ju, që të hyjnë në Kosovë, natyrisht me përgjegjësinë e shtabit dhe në marrëveshje me Shtabin e Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Si ndodhi që të krijohet FARK-u dhe një grup i tillë të hyjnë pa dijeninë tuaj, duke qenë komandant i pjesës së kufirit dikund, sa të themi, nga Korabi deri në Plavë, dhe të futen ata, e ju të mos jeni i informuar?

K. Lama: Për këtë mënyrë, në të cilën e trajtoni ju, mua nuk më vjen mirë, por më duket e saktë.

Pse më duket e saktë? Jo gjithmonë, ne i bëjmë punët mirë. Të dish, FARK-u nuk ka ekzistuar.

Nuk ka ekzistuar. U krijua në mars të vitit 1998 nga Bujar Bukoshi, në ekzil, struktura FARK, Forca të Armatosura të Republikës së Kosovës. Por, meqenëse ndeshi në njëfarë reagimi të gjithanshëm, vetë Bujar Bukoshi u tërhoq dhe nuk kishte FARK më. Ka Ushtri Çlirimtare të Kosovës dhe ata trupa e veshin uniformën e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe e kanë pasë emblemën e shenjtë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Kurse unë, po them, atje në kazemat e Shqipërisë, kanë qenë me uniformë edhe Ahmet Krasniqi kur e ka veshë uniformën, e ka pas emblemën e UÇK-së, edhe Halil Bicaj kur e ka veshë uniformën, e ka pas emblemën e UÇK-së.

- E keni e ditur që po hyn në Kosovë i ashtuquajtur grup i Forcave të Armatosura të Republikës së Kosovës?

K. Lama: Unë e kam ditur që është mbledhur një grup, por nuk jam treguar vigjilent, për arsye se, thashë edhe një herë, edhe ne bëmë gabime. Në prill, maj, forcat e Bujar Bukoshit kanë kërkuar takim me mua, por unë nuk i kam pritur

dhe ky është gabimi i imi, që nuk i kam pritur, sepse realisht unë kam deklaruar që këtu mund të veprohet vetëm një ushtri, dhe kjo është Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

- *Po ju kishit ndenjur gjatë me kolonel Ahmet Krasniqin?*

K. Lama: Jo, jo, është mbrapa kjo punë. Është më vonë. Kur ndodhi incidenti, atëherë unë e kuptova se ç'u bë. Atëherë unë kam kërkuar të di se kush është shef i këtyre trupave, që të shkoja unë, dhe ka ardhë Ahmet Krasniqin.

- *Pasi ndodhi kjo?*

K. Lama: Pasi që ndodhi kjo.

- *Po, ju e keni pasë një takim me kolonel Ahmet Krasniqin.*

Dhe çfarë ju tha? Pastaj, kur ju e diskutuat këtë çështje të hyrjes së FARK-ut në Kosovë, cili ishte mendimi dhe reagimi i kolonel Ahmet Krasniqit?

K. Lama: Me kolonel Ahmet Krasniqin ne kemi gjetur mirëkuptim, sepse koloneli ishte profesionist i nivelit të lartë. Ishte vërtet njeri që dinte se ç'do të thotë ushtri dhe dinte se ç'do të thotë luftë. Me të ne kemi gjetur plotësisht mirëkuptim. Nuk mund të veprojnë dy ushtri në Kosovë. Pikërisht të dy kemi dalë në këtë përfundim, se nuk duhet lejuar të veprojnë dy ushtri në Kosovë. Ky është përfundimi që kemi gjetur. Për të trajnuar, hajt të trajnojmë sa të duam ne, kush të mundet të trajnojë njerëz, djem, vajza dhe t'i nisë drejt frontit. Ama, po hyjnë atje, ata janë nën komandën e Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Dhe kjo vlente për çdo ushtar që e kalon në vijën e kufijve të Shqipërisë dhe futet në Kosovë.

- *A mund të konsiderohet se kjo si marrëveshje mes jush dhe Ahmet Krasniqit?*

K. Lama: Absolutisht po! Dhe kështu ka ndodhur.

- *Pastaj, çfarë ndodhi, gjeneral?*

K. Lama: Nuk ka ndodhur më kurrë. Nuk është përsëritur më kurrë!

- *U vra Ahmet Krasniqi.*

K. Lama: Ahmet Krasniqi u vra në shtator. Më 14 shtator ka qenë tek unë në zyrë, gjithë ditën. U vra më datë 21, se pse u vra, s'e di! E kishte lënë për të ardhur me Zekën, më datë në 30 shtator tek unë, prapë me ardhë të dy. Po s'arriti të vinte, sepse dikush e donte të vranë. Dhe e vranë.

Kjo është diçka tjetër. Ajo është çështje që u takon atyre që duhej, realisht, ta kishin zbuluar deri më tani.

Dy linja, sipas jush, ishin brenda kësaj strukture të mbrojtjes?

K. Lama: Nuk e di a ka pasë dy linja, a s'ka pasë.

- Ju keni thënë, për shembull, se Ahmet Krasniqi i takon linjës së Rugovës dhe Halil Bicaj i takon linjës së Bukoshit, dhe se ka pasë përplasje.

K. Lama: Nuk e di a i takon Ahmet Krasniqi linjës së Rugovës, sepse Ahmet Krasniqi ka qenë Ministër i Mbrojtjes dhe ka firmosur për botimin e një reviste ushtarake.

- Po?

K. Lama: Ku, realisht, në atë revistë që e botonin këta, fliten shumë fjalë të këqija për Ibrahimin (Rugovën). Atë e botonin këta, Ministria e Mbrojtjes (e Qeverisë së Bukoshit), dhe aty flitej shumë keq për Ibrahimin, pra në atë revistën që e ka firmosur Ahmet Krasniqi. Kështu që unë nuk e di në shërbim të kujt kanë qenë këta edhe me kë e kanë pas mirë, por e di një gjë, që Ahmeti ka pas shumë rezerva ndaj shumëkujt, sepse ka folur shumë me mua. Ai edhe kanë ndejtë me mua shumë, por ai është i vdekur dhe unë nuk mund t'i them atij hajde këtu, se kemi folur kështu bashkë, kështu që jam i detyruar t'ia lë heshtjes këtë çështje.

- Pikërisht kutu doja që të insistoja, në këtë pikë, sepse edhe në studiot e tjera televizive bezitoni të flisni dhe ta thoni të vërtetën.

K. Lama: Nuk mund të flas.

- Prej nga ka pasë presione Ahmet Krasniqi? A ka qenë i zhgënjyer, si duket? Në mes të fjalëve, çfarë ju kam dëgjuar duke thënë në studiot e tjera televizive, në intervista dhe nga miqet e tij, kështu kam kuptuar. A mund të na rrëfeni diçka nga ajo se çfarë keni biseduar?

K. Lama: Çfarë dua të them unë më shumë, kur tani në kohët e fundit po thuhet që Ahmet Krasniqi s'ka qenë fare ministër. Po thuhet se s'ka qenë i emëruar ministër dhe se s'është emëruar kurrë ministër i mbrojtjes. Tani kur ka filluar të thuhet edhe kjo fjalë nëpër mjedise, a ka gjë më të turpshme? Të tregojë, atëherë, Bujar Bukoshi, se si e ka pasë punën, sepse ai është i gjallë. Të tregojë se si i ka pasë punët Ahmeti!

- Ke komunikuar ndonjëherë me Bujar Bukoshin, qoftë dhe në telefon?

K. Lama: Kurrë s'kam komunikuar me të. Unë kam komunikuar me ata që më kanë thënë se a e pret po erdhi, kdhe kam thënë po. Unë i them llafet që duhet t'i themi dhe ta dini që nuk e përkëdheli askënd. Dhe ai s'ka ardhur.

- Në një intervistë thoni se nga forcat serbe janë hedhur mbi 12 mijë predha mbi trupat tuaja. Ju jeni përgjigjur?

K. Lama: Kur duhej, po. Po nuk kemi hedhur predha, siç kanë hedhur ata.

- Po çfarë keni hedhur?

K. Lama: Kemi hedhur predha. Po. Por, jo sikur i kanë hedhur ata.
- *Si i bodhët ju?*

K. Lama: Kështu, duke e tërhequr litarin.

- *E bukur, kjo! Po ç'ndodhi më 11 maj 1998, mes forcave serbe dhe forcave shqiptare, të cilat i udhëbiqui ju?*

K. Lama: Mes forcave shqiptare, divizioni i Kukësit ka pasur rreth pesë mijë trupa dhe, të jeni të sigurt, që Kosova i ka një borxh të madh atij divizioni që nuk e ka marrë evidencën e pesë mijë burrave dhe t'i bënte veteranë të luftës çlirimtare të Kosovës. Ai divizion, me atë trupa, kanë zhvilluar për 22 muaj 39 beteja. Vetëm divizionin. Dhe ato kanë zgjatur nga tre orë deri në tre ditë secila. Ka pasë beteja treorëshe, por ka pas edhe beteja triditëshe. Një ka qenë triditëshe.

- *Cila ka qenë kjo treditëshe, po të ndërhyj, më fal, të lutem?*

K. Lama: Për fatin e mirë, unë jam shumë i lumtur që kam qenë ushtar. Dhe kam qenë prezent në vijën e frontit, në 32 prej tyre, për të cilat kam patur shumë presione nga qeveria e Tiranës, e jam akuzuar edhe për braktisjen e tyre, vetëm pse kam bërë veprime të tilla. Jo një herë, po jam akuzuar një 16 herë. Dhe s'jam fare i shqetësuar për këtë punë, jam shumë i lumtur që jam akuzuar për braktisjen e tyre, kur unë isha në vijën e parë të frontit, duke luftuar si ushtar. Beteja treditëshe u përket datave 11-13maj të vitit 1999. Ka ndodhur në Tropojë, Qafë Morinë, Kamenicë. Serbët kanë hyrë brenda territorit të Shqipërisë, në një front katër kilometra dhe në një thellësi dy kilometra e njëqind metra. Kjo ka qenë një përpjekje, tentativë për të kapur rrugën që e furnizonte fytin e Koshares, dhe për ta bllokuar, se aty afër ishte edhe pak, edhe një kilometër e gjysmë, dhe rruga bllokohej nga serbët brenda territorit. Por, ata erdhën deri aty dhe aty u bllokuan nga trupat e Brigadës së Bajram Currit. Nuk mund të përparonin më. Duhet thënë që ata nuk kanë qenë trupa ushtarake. Kanë qenë trupa paramilitare serbe. Them trupa paramilitare, se kanë qenë me helmeta, por edhe me këto shamija të kuqe dhe të zeza, të lidhura në kokë. Prandaj, them trupa paramilitare, se nuk ua morën evidencën.

- *Më sqaro edhe diçka lidhur, meqë jemi këtu të ndërhyrja e forcave serbe në territorin e Shqipërisë dhe pastaj përgjigjen tuaj në lajme, diku, ku kishte dalë një informacion që është pushtuar Bajram Curri, dhe pastaj është edhe një rrëfim tjetër me mikun tuaj. Është një rrëfim interesant me mikun tuaj, Nasim Haradinaj.*

K. Lama: Atë ditë në Zëri i Amerikës, kur ka qenë një ditë me shi me mjegull, dikur në prill ka ndodhë kjo. Para kësaj betejës së 13 majit, 12 a 13 majit, nuk e mbaj mend mirë datën, apo mund të ketë qenë diku 15-20, prilli nuk e di diku aty. Pra, ishte një ditë me shi. Zëri i Amerikës e kishte dhënë lajmin, unë nuk arrija me pa televizor, dh nuk dija gjë, por paska dhënë lajmin se qyteti i Bajram Currit pushtohet nga Serbia. Një gazetar, një Armand Mero i Zërit të Amerikës, që unë e

takova, pastaj atë djalë dhe e bëra hor, i fola rëndë, ai e bëri një gafë të pafalshme. Raportoi atje që Baram Curri është pushtuar nga forcat serbe. Merr vesh Qeveria, Presidenti, Kryeministri, Ministri i Shtabit të Përgjithshëm, vijnë të gjithë në alarm. Më merr mua në telefon Presidenti: “Ç’po ndodhë?” – “Asgjë s’po ndodhë.”

- “Po a?... Zëri i Amerikës”...

“Ç’më duhet Zëri i Amerikës, unë jam zëri im, s’më intereson fare Zëri i Amerikës”, i them.

- Po kanë thënë ata që forca të serbëve kanë hyrë në Bajram Curr.

- Po mirë, le të vijnë t’i gjejnë edhe t’i luftojnë e t’i nxjerrin jashtë! Unë nuk kam forca serbe as në Bajram Curr e as në brenda në kufijtë shtetërorë, - i them, dhe s’kishte realisht asgjëkundi.

Por ishte një pozicion atje, ku nuk mund të depërtonin tjetër kund forcat serbe. Unë e dija ku ishte.

E mora një telefon. I kemi pasur ca telefona në atë kohë, telefona satelitorë që kanë qenë mrekullia jonë dhe që Lufta Çlirimtare e Kosovës ka pasur një përfitim të jashtëzakonshëm me ato telefonata që kanë ekzistuar në atë kohë.

E mora Nasimin në telefon.

I thashë: “Ku je?”

Tha: “Në detyrë, këtu në front.”

I thashë: “Nuk je.”

“Jam,” – me tha .

- I thashë, po me qenë ti aty, nuk hyjnë trupat serbe në Bajram Curr.

- Jo, nuk mund të hyjnë trupat serbe në Bajram Curr, sepse s’kanë ku kalojnë kur ne jemi këtu ku jemi – më tha Nasimi.

I thashë, kështu po thonë.

I thashë, edhe unë i besoj ato që thonë, jo ty që je atje!

- Çfarë duhet të bëj unë që të më besosh ti, - më tha Nasimi. Tha, “po s’më besove, hajde këtu e shikom”.

I thashë se unë nuk mund të vijë atje.

I thashë, por ti, kur të mbushen 24 orë (ishte 6 e mbrëmjes) dua të ma sjellësh një serb këtu, një ushtar serb, të gjallë, në zyrën time!”

Edhe ia mbylla telefonin: “Natën e mirë!” Kaq.

Në mëngjes, kur erdhi ora gjashtë, ai erdhi me gjithë një nënoficer a çfarë ishte ai, serb, në shtabin e divizionit, aty në komandë.

Erdhi në zyrën time, dhe tha: “E ke jashtë atë serbin”, tha, “a don më dalë jashtë apo ta sjellë këtu?”

- *E taknat?*

K. Lama: Jo, nuk e takova, se s’më interesonte fare serbi. S’dojsha me e pa, se s’kishte ndonjë interes për punë. Por, pasi e morën ata të shërbimit Informativ të Ushtrisë dhe Shërbimit Informativ të Shtetit dhe i bënë pyetje që atyre u

interesonin, i dhanë me ngrënë dhe e qetësuan atë djalin e huaj, e mori sërish Nasimi. I lajmërova për atë mediat e të gjithë botës, që ishin aty. Dhe u mbloodhën ata, që t'ia dorëzojmë pengun serb OSBE-së. Iu thashë merreni! E morën ata dhe se ku e çuan, është hesapi i tyre. As nuk di gjë më, nuk u mora më me atë punë. Mua kjo më interesonte, që ai t'ia dorëzonte OSBE-së e që bota ta merr vesh që ne nuk kemi pse i vrasim robërit e Serbisë dhe le t'i marrin ata dhe t'i çojnë kudo.

- Fare në fund, gjeneral, edhe dy pyetje të shkurtëra. E para, pse jeni kundër pensionit të veteranit të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës?

K. Lama: Nuk jam kundër pensionit, por kam thënë ndalojeni pensionin, sepse ligji është bërë keq. Ky ligj që është bërë nuk i përngjan asnjë ligji, në asnjë vend të botës, për luftëtarët. Janë përbuzur luftëtarët me këtë ligj. Domethënë, i thuhet luftëtarit me ligj ti ke një pension 170 euro, por nuk ke drejtë të punosh, se po bërë punë tjetër, nuk e merr këtë, të hiqet kjo e drejtë. Nuk ke të drejtë të jesh pensionist diku tjetër, se po e more edhe atë pension, prapë të hiqet kjo e drejtë. Dhe ç'ka ndodhur tani? Dikush punon në të zezë, vetëm që të shtojë të ardhura të tjera për familje. Dikush gjen mënyra të tjera, duke marrë dokumente falso a nuk e di çka bën dhe, për rrjedhojë, çfarë kemi bërë, i kemi kriminalizuar luftëtarët! Pse? Me qëllim që t'i akuzojmë nesër, që t'u themi, sus, mos fol, sepse ti, ti e ke marrë atë pensionin e madh 170 euro dhe e ke marrë me dokumente false.

A e kuptoni se sa banale është kjo punë! Ky është banaliteti ynë këtu. Prandaj, atë pension duhet kapur shqelma, të zhduket nga skena, mos ta sheh kush. Luftëtarët nuk kanë luftuar për pension, kanë luftuar për atdheun e tyre. Dhe mua, po të më jepej një shpërblim si luftëtar, dhjetë euro, do të shkojsha me qejf të madh ta merrja te banka dhe do të ftoja edhe ty, "hajde të pimë një kafe, se e kam marrë sot shpërblimin e luftës". A kështu, duke e palu pensionin, që të mos ma përmend dikush!

-E qartë. Jemi në fund. Gjeneral, ju e keni botuar tashmë, po kthehem te fillimi, librin UÇK përballë shpifjeve, një analizë shumë e thukët e akuzës së Dik Martit, pastaj edhe analizë e librit serb me shpifje, i cili është bazë e akuzës së Dik Martit. A mendoni ta përktheni në gjuhë të huaj këtë libër?

K. Lama: Sikur të kisha fuqi, nuk kisha pritur deri më sot. E kisha përkthyer në gjuhët kryesore të botës dhe e kisha shpërndarë në gjithë botën. Por, unë nuk kam fuqi. Edhe këtë ma ka botuar shtëpia botuese "Olimp", që i ka bërë të gjitha punët pa asnjë lloj shpërblimi, gjithashtu edhe shtypshkronja në Ferizaj, Era, dhe e keni aty shënimin. Nuk më kanë kërkuar asgjë për ta bërë këtë. Dhe unë u jam falënderues atyre dy institucioneve kulturore, që më kanë ndihmuar ta bëj publik librin, sepse, ndryshe do kishte ngelur në kompjuterin tim edhe sot e kësaj dite. Vetë nuk kam mundësi, sepse unë jam pensionist dhe me pensionin tim, sado që të përpiqem, unë nuk realizoj dot asnjë lloj mundësie për

të bërë punë të tilla. Nëse dikush do ta merrte përsipër dhe ta përkthente e ta botonte si dhe ta shpërndante në të gjithë botën, unë do të isha shumë i lumtur që kam bërë sadopak për të qartësuar në opinionin botëror për këto monstruozytete që po kurdisen dhe që po na i mbajnë burrat peng dhe përpara një prokurorie, nuk po flas për gjykatën akoma, se nuk kam parë ndonjë vendim gjykate, por të paktën përpara një prokurorie që, sae kam ndjekur unë deri tani, kanë marrë komplet portretin e Prokurorisë Hitleriane të para Luftës së Dytë Botërore dhe gjatë Luftës së Dytë Botërore. Të trajtohen djemtë e luftës shqiptare, drejtuesit shqiptarë, si ata izraelitët nga Hitleri, është e turpshme për Evropën. Neve na dhimbsen djemtë, sepse e kanë jetën e tyre ata, e kanë bërë mjaft sakrifica dhe s'kanë pse bëjnë më shumë.

- Gjeneral, ju faleminderit që ishit pjesë e emisionit Demos!

K. Lama: Faleminderit edhe juve dhe ju uroj të gjitha të mirat për emisione sa më të mira e, njëkohësisht, shpresoj të mos jua kem harxhuar kohën.

Rrëfimi i Fatmir Limajt

LUFTA DHE PAQJA E “ÇELIKUT”

Fatmir Limaj është një ndër figurat më të shquara të historisë së re të Kosovës; një ndër prijësit e rezistencës së armatosur në Kosovë; njeriu që preku dhembjen dhe krenarinë e luftës, që ndërtoi paqen dhe pagoi, madje, edhe me çmimin e lirisë. Ky personalitet ushtarak dhe politik është ndër më të zëshmit për të djeshmen, të sotmen dhe sigurinë e së nesërmes. Në intervistën në vijim ai flet hapur për luftën dhe paqen.

-Njëbeni për një binom interesant, si mbrojtës i civilëve në luftë dhe mbrojtës i luftës çlirimtare në paqe. Ku e ka pasur më vështirë Fatmir Limaj?

F. Limaj: Për besë, të dyjat kanë qenë vështirë, te civilët, popullata civile, përgjegjësi e madhe e imja me të gjithë bashkëluftëtarët. Ka qenë një përgjegjësi e jashtëzakonshme. Kemi pasë në malet e Berishës mbi tetëdhjetë e pesë mijë banorë në kohë lufte, në një gjendje katastrofale, të rrethuar nga forcat armike. Duke ditur që Serbia çdo kohë, kudo që ka depërtuar, është dalë me masakra, me dhunime të papara çnjerëzore. Kështu që në atë kohë, në malet e Berishës, kanë gjetur strehim 85 mijë banorë të të gjithë Kosovës, të viseve të ndryshme. Pas zgjedhjes tonë, ajo brigadë është kthye në një lloj mbrojtëse të atyre civilëve, të atyre zonave, atyre pozicioneve. Kështu që me ndihmën e Zotit dhe me një sakrificë të jashtëzakonshme të bashkëluftarëve, po edhe të një bashkëpunimi të jashtëzakonshëm të popullatës civile, u bëmë si një trup dhe dolëm faqebardhë.

Ndihem krenar me gjithë ata djem, që kemi arritë deri në fund të luftës mos me i leju forcat serbe me depërtu te popullata civile; ndihem krenar që nuk kemi përvoja të këqija siç ka ndodhur në vendet e tjera. Ajo popullatë nuk ka parë ushtarë dhe policë serbë me sy dhe s'ka pasë kontakt me ta. Kështu që nuk kemi përvoja të masakrave, nuk kemi përvoja të dhunimeve, nuk kemi varreza të popullatës civile në atë pjesë, falë një angazhimi të përbashkët edhe të popullatës civile, edhe të ushtarëve. Të gjithë u bëmë një trup dhe ia arritëm. Nuk jemi duke folur për një javë e dy, por jemi duke folur me muaj. Diku, rreth gjashtë muaj, popullata civile ka qenë e rrethuar në ato bjeshkë dhe deshti Zoti, dolëm faqebardhë, nuk depërtuan forcat serbe. Po, përgjegjësia e jashtëzakonshme, është shumë e randë dhe e pashpjegueshme. Me frikën, me dhimbjen... Me frikën nga ajo se çka mund të ndodhë nëse depërtojnë. Kemi parasysht atë kohë, djem të rinj, mosha e re. Për një 25- vjeçar është përgjegjësi e madhe me e pasë nën mbikëqyrje. Është problem kur ballafaqohesh në situata të caktuara, kur një “po” e juaja, ose një “jo” e juaja, vendosë për fatin e njerëzve. Nuk ka përgjegjësi më të madhe. Domethanë, nga vendimi juaj i mirë, shpëtojnë; nga vendimi juaj i keq, u kushton me jetë njerëzve. Kemi qenë 25 deri në 60 djem të rinj, pa një përvojë të tillë. Tash kur të kthehem, rrëqethem. Janë vendime të mëdha, të rënda. Vendimet e rënda janë kur e ndien trupin, kockat e trupit duke krisë, se pa e marrë një vendim s'ki qare. Po kurrë nuk je i sigurt që është vendim i duhur apo jo. Se, njëqind për qind, vetëm Zoti e di atë punë. Kështu që, kur vjen para atij vendimi që ndryshon jetën e njeriut, janë momentet e jashtëzakonshme. Prandaj, në ato ditë, ato muaj, ka pasur frikë te unë; ka pasur emocion, ka pasur pagjumësi, ka pasur huti. Krejt çka duhet, ka pasur aty. Për njerëzit, lehtë është me folë. Mirëpo, në fund ka pasur njëfarë kthjelltësie dhe vendosmërie, kur ju e vini veten tuaj me bindje dhe që ata njerëz afër që janë, besojnë ato që thua: se ne nuk largohemi prej këtum pa u vra! Pa e sakrifikuar veten, askush s'ka me depërtue te ju. E, aty, kur ti përnjëmend e ke, ama kur e ke përnjëmend, është i vetmi ngushëllim dhe të jep forcë, pastaj, që të tjerëve me ua çue mesazhin.

Unë besoj që kjo besueshmëria mes popullatës civile dhe neve, ka qenë e lidhur, se ata e kanë ditë qëndrimin, e kanë ditë, sepse u krijua një marrëdhënie e tillë. Ata e shihnin që vendimet tona nuk janë vendime sa për sy e faqe, por ne iu qëndrojmë atyre fjalëve me aq sa dimë, sa mundemi. Kështu edhe u ndërtua besimi, dhe kur ndërtohet besimi, është interesant, pastaj, ndërtohet edhe siguria. Për shembull, është e habitshme se çfarë sigurie ka pasë popullata civile. Kur shkoj tek ta, me shokë, shkoj me ju dhanë kurajo, në fakt, merrja kurajo prej tyre. Siguria që reflektonte te na, në raport me ne, neve na jep kurajë; besimi që e shihnim. që ata kanë ndaj neve, na jepte guxim.

-Për dallim prej të tjerëve, ajo popullatë ju kanë pa si mbrojtës. A ke pasë ndonjë moment të veçantë, kur jeni ndjerë edhe krenar, por edhe të emocionar dhe të ligështuar para familjarëve, civilëve, fëmijëve, grave, nënave, motrave?

F. Limaj: Nëna jonë është ekzemplar. Nëna shqiptare është e jashtëzakonshme. Sa është historia, sa të jemi ne, kemi me qenë borxh ndaj nënës shqiptare. Nënat tona kanë sakrifikuar jetën e tyre, dëshirat e tyre rinore. Çdo gjë kanë sakrifikuar për hirë të familjes, për hirë të fëmijëve, për të tjerët. Ato, veç vetes s'i kanë shërby. I kanë shërbyer fëmijës, burrit; i kanë shërby familjes dhe këtë vyrtyt të kësaj nane e ke pa sidomos në luftë. Domethënë, kur ti ulesh me një loke, nanë dëshmori, nanë ushtari, nanë e invalidit, nanë civilësh, nanë me fëmijë, djalin e ka pasë krejt në mal, a ka qenë me gru, me nuse me fëmijë, kur e ke pa për shembull në ato situata të rënda, të vështira, qysh e gjen ajo fjalën e duhur, siç thonë te na, ajo fjala popullore: “fjala melhem”, domethënë ilaç, fjalë të duhura, fjalë që të prekin në zemër, fjalë që të japin moral, fjalë që të shnoshin dhe të heqin dilema. Veç nanat tona dinë me t'i thënë ato fjalë edhe me u kthye me një fuqi të jashtëzakonshme.

Unë e kam pasur familjen (gruaja dhe tre fëmijët e mi) gjithë kohën kanë qenë bashkë me popullatën civile. Atëherë i kam pasur dy vajza e një djalë. Edhe kjo e ka pas njëfarë, si me thanë në aspektin moral dhe të sigurisë, kuptimi të krejt asaj. Unë nuk kam qëndruar me familjen time, por me popullatën civile. Ka qenë në shator. Na kemi qenë krejt diku tjetër, në vija të frontit, por kohë pas kohe shkoja e i vizitoja. Një kohë s'e kam ditë që e kam familjen aty. Dhe, si të them, ti ndihesh krejt ndryshe. Për shembull, kam pasur raste kur në vitin 1997 i kam fituar “letrat” e Zvicrës, këto farë azile politike, pas burgosjes së Demirit e të babës, pas vrasjes së Zahir Pajazitit. Edhe iu dolën dokumentacionet fëmijëve dhe gruas për në Zvicër. Po s'kam pranë me i marrë fëmijët në Zvicër, sepse qëllimi jem ka qenë m'u kthy. E kam pa moralisht të papranueshme me ardhë unë në luftë, e gruan me fëmijë me i largu për Zvicër. Unë me ardhë në luftë me idenë me e mbrojtë popullatën civile, me luftue për popullin, kurse në anën tjetër, fëmijët e mi me i largu. Moralisht e kisha një konflikt me veten. Nuk mujsha. Kam pasë vendosë që fati i fëmijëve të mi, është sikur fati i çdo fëmije të Kosovës. Fati im është me ta, bashkë. Edhe unë po kthehem me luftu për këtë vend, për fëmijët e mi dhe ne do ta ndajmë fatin bashkë. Dhe deri në fund të luftës, kanë qenë me mua aty.

-Megjithatë, të dhënat e aktivitetit tuaj politik janë më të hershme sesa aktiviteti ushtarak. A ka një relacion të gjatë, apo?

F. Limaj: Aktiviteti ynë prej vitit 1998 është një angazhim aktiv, edhe si nxënës i shkollës së mesme, maurant, pastaj edhe si student. Në grevat e minatorëve, në demonstratat e vitit 1989, për ndryshime kushtetuese, jemi organizatorë të demonstratave në një grup studentor. Grupe të ndryshme që janë organizuar atë kohë. Në 1988-ën, kur kanë qenë ato protestat e mëdha, unë kam qenë maurant i shkollës së mesme i shkollës bujqësore në Prishtinë. Ndërsa, në vitin 1989, aktivisht kam marrë pjesë në ato organizimet e atëhershme, në kundërshtim të ndryshimeve kushtetuese të grevës së minatorëve. Kemi bërë grevë së bashku. Kam marrë pjesë në grevën e minatorëve, e të studentëve.

Pas vitit 1990, filluan ndryshimet kozmetike në Jugosllavi, rënia e komunizmit, ndryshimet në sistemin demokratik edhe në organizimet rinore të asaj kohe. Parlamenti rinor, organizimet tona studentore të fillimit të rikthimit në universitet. Kur na larguan nga objektet shkollore, unë jam kanë në vitin e tretë të fakultetit. U mbyllën fakultetet, por një kohë të gjatë nuk pati lëvizje. Me një grup shokësh, studentë, kemi shkuar me shiku se çka po bahet me shkollën. Kanë qenë poshtë të Lakrishtja, kanë qenë te baraka, te Sindikatat e Bashkuara të Kosovës. I nderuari profesor Hajrullah Gorani, ka qenë kryetar i tyre, nesë ju kujtohet. Aty jemi takuar me profën, me një grup të udhëheqësve të sindikatave dhe na kanë ftu me shkue bashkë në seli të Lidhjes Demokratike, atëherë të Lidhjes së Shkrimtarëve, por ka qenë presidenti Rugova në shtëpi. Ne jemi takuar me Fatmir Sejdiun, sekretar.

Si grup studentor kemi nisë, së bashku me sindikatën, me profesorët, dalëngadalë atë lëvizjen e kthimit e të vazhdimet të mësimin në universitet. Në fakt, atëherë ka qenë e para, që të paktën t'i mbajmë provimet. Nuk ka qenë ideja që na me i fillue ligjëratat, me i vazhdu ligjëratat, por të paktën provimet, sepse ishte, nëse nuk gabo, qershori diku, kur na larguan në fund të semestrit. Sigurisht, njerëzit kompetentë e kanë zhvillu idenë edhe të mësimin. Kështu filloi mësimi paralel. Pastaj kemi pasë organizime si studentë, shokë, veprime të ashtuquajtura ilegale.

-Ajo që më intereson, në këtë periudhë, vëllai i juaj, Demiri, dhe babai, a kanë qenë të aktivizuar? Cili keni qenë më i ekspozuar, se në fund rezultoi që burgoset vëllai i juaj, Demiri?

F. Limaj: Ne e kemi pasë shtëpinë në qendër të Prishtinës, ku është sot ABC-ja. Nga viti 1979 ne kemi jetuar aty. Banesa, në vitin 1990, gati është kthyer në një lloj qendre të këtyre aktiviteteve politike, ilegale, në fund edhe të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Aktivisht në Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës jam angazhuar në gushtin e 1996-tës. Por, që edhe Demiri u angazhua, unë s'e kam ditë. Këtë po them për herë të parë. As unë, as Demiri s'e kemi ditur për njëri-tjetrin, që jemi të angazhuar në fillimet e para. Ka tentuar Demiri një herë, me mu me folë dhe unë s'kam pranuar me folë. Ka tentuar që diçka përmes meje m'u lidhë, përsëri nuk kam pranuar. Nuk kam pranuar se s'kam dashtë që edhe vëllai me qenë në atë pjesë, në atë kohë, në këto veprime ilegale. Sa më pak të dinë, aq ma mirë është. Shumë shokë na vinin në shtëpi, në banesë. Shokë të aktiviteteve. Ka ra rasti që, kur jemi parë me Demirin, jemi parë me një aktivitet, pa e ditë që jemi të dytë bashkë. Ka pasë dikush, diçka me më prue mue, dhe atë Demiri ma ka ofru. Ai s'e ka ditë që ka me ma ofru mu, se paraprakisht jemi takue dhe e kemi parë njëri-tjetrin.

-Kur keni qenë të kyçun në Ushtrinë Çlirimtare?

F. Limaj: Në vitin 1996.

-Demiri me kë ishte i lidhur, ku e kish krijuar lidhjen e parë? Ndërsa për ju, cila ishte lidhja e parë me UÇK-ën?

F. Limaj: Rexhep Selimi ka jetuar në banesë me mua. E kam pasë cimer. Naitin e kam pasë mik, shok të hershëm në studime. Ka ardhë e ka frekuentuar, ka komunikuar. Ka nejtë te ne në banesë. Ne kemi shkuar. Mirëpo, ne e kemi ditë për aktivitetin e mëhershëm të Naitit. Ishte ish-i burgosur si aktivist. Po, që të jemi të qartë, asnjëherë s'kemi folë për UÇK-në. Angazhimi im ka qenë me Rexhep Selimin. Këtu edhe fillon aktiviteti im ushtarak. Pastaj Demiri futet në një lidhje me vëllain e Rexhës e me do shokë të këtij, me Asllanin. I ndërtojnë komunikimet. Pastaj, Ushtria Çlirimtare e Kosovës.

Kemi qenë të lidhur njëri me tjetrin. Kemi qenë familjarë, ose kemi qenë shumë të njohur. Miq shumë të hershëm, që me e ruajtë njëri-tjetrin, mos m'u rreziku njerëzit dhe familjet në atë kohë. Sigurisht, që ka ndodhë para '96-tës, por edhe në '96-tën kur kam qenë. Pastaj, me Musë Jasharin. Pastaj me aktualisht kryetarin e komunës së Malishevës, me Ekremin, me të cilin kemi qenë, ndonëse prej shkollës së mesme bashkë edhe në studime. Kjo, pra, është edhe ekipi jonë.

Unë e kam aktivizuar Ekremin, pastaj Ekremi i ka aktivizuar dy e tre të tjerë. Pastaj, kështu, lidhje pas lidhjeje. Sigurisht, ka ndodhë edhe në zonat e tjera, se kështu ka ndodhë në fillim.

-Në fillim a e keni parashikuar se vërtet do të shndërrohesh në një lider, një prijës, një komandant i UÇK-së, apo ka ardhur spontanisht?

F. Limaj: Misioni ynë i asaj kohe ishte që ne duhet të sakrifikojmë. Ne duhet të japim shembullin tonë të sakrificës për me e mbajtë gjallë idenë tonë kombëtare, për me internacionalizu çështjen e Kosovës, për me i dhënë një hapësirë, një mundësi Kosovës, për me e pa ndryshe Kosovën. Nuk besoj që në atë kohë kam mundë me u ndje, për me mendue që mundem të mbijetoj. Unë s'kam pritur me pasë luftë frontale. S'kam besue asnjëherë që na kemi me qenë të gjallë në pritje të një lufte, qysh erdhi pas një viti ose dy. Por, kam mendue që ne jemi një grup njerëzish me vetëdije, sikur dikur që kanë qenë kamikazët, për shembull, për një sakrificë të jashtëzakonshme. Kam mendue që ka ardhë një formë tjetër e organizimit, e sakrifikicëst. Lëvizja jonë kombëtare po shkon në një shkallë më të lartë, po shkon në fund, në fakt, të organizimit tonë ushtarak. Ose, me përgjigje ndaj dhunës dhe terrorit serb, duhet t'i përgjigjemi, duke ju kundërvy aktivisht. E tash, njëqind vetë, pesëqind vetë, dyqind vetë, djem të rinjë, në qoftë se kjo Kosovë nuk i ka të gatshëm mos me u sakrifiku për lirinë e vendit të tyre, ata s'e meritojnë me jetu në këtë vend, e ne s'e meritojmë lirinë.

Kështu ka qenë bindja. Përse lirinë ta meritojmë? Çfarë çmimi jemi të gatshëm me e pagu për lirinë? Për cilin atdhe je tu folë, në qoftë se s'je i gatshëm me dhënë asgjë për atdhe. Atdheun e ka ai që jep, që sakrifikon për të. Atë vend ka me e gëzue vetëm kush është i gatshëm me pagu çmim të shtrejtë. Çka je i gatshëm ti me bâ për lirinë e pavarësinë? Unë jam i gatshëm me dalë në demonstrata. S'mjafton. Unë jam i gatshëm me shkue në burg. S'mjafton. Unë jam i gatshëm me shkru parilla. S'mjafton. Unë jam i gatshëm me dhënë ndihma. S'mjafton. Unë

jemi gatshëm me mbajtë shkollën. S'mjafton. Se armiku nuk lodhet për atë punë. Atë armik, mundesh, e largon prej këtu, vetëm duke qenë i gatshëm me iu përgjigjur, me thënë po. Kur erdhi momenti, kur të rinjtë e Kosovës ishin të gatshëm për sakrificë maksimale, të gatshëm edhe jetën me e dhanë Kosovës për lirinë e Kosovës, atëherë situata ndryshoi.

-Jeni një grup i veçantë që keni kontribuar edhe para lufte, por sidomos gjatë luftës. Nu ka diskutim. Megjë po flet për vetësakrificë, po flet për aktivitetin tuaj ushtarak që e filloni në vitet '96-të, diku në '95-të. Para Konferencës së Dejtonit, kam dëgjuar që ju keni qenë të gatshëm për një lloj vetësakrificë tjetër, e cila ka qenë e paparë në qytetërimin ballkanas. Çfarë ka qenë ajo?

F. Limaj: Në këto vite ka pasur debate të mëdha të studentëve. Vërtet kemi qenë të okupuar, por niveli i preokupimit intelektual ka qenë i jashtëzakonshëm te studentët e asaj kohe.

Nëpër banesa, nëpër ambiente të mbyllura, ka pasë debate të jashtëzakonshme, prej shkencës e deri te debatet e mëdhe politike. Nuk kisha dashtë tjetër më shumë, po t'i kisha kasetat e kasetofonit të asaj kohë, kur ne bënim analiza, improvizonim, sikurse në studio. Për shembull, ne, në atë kohë kemi improvizuar sikur qysh jemi sot. Njëri ka bërë intervistë, të tjerët kemi bisedur për gjendjen politike e sociale të Kosovës së asaj kohe. Luanim rolin e gazetarit, e keni parasysh. Atëherë s'ka pasë medie, s'ka pasë kurrigjë. Improvizonim nëpër banesa. Për tema politike kemi folë, për tema të ndryshme. Debatet kanë qenë të mëdha. Pjekuria e djemve dhe e vajzave ka qenë e jashtëzakonshme, ndoshta edhe për shkak të okupimit, por ka qenë e jashtëzakonshme.

Prej temave tona, për shembull, kemi folë për studimet tona, për lëndët tona, për provimet tona. Pasi jemi futur në njohuritë gjenerale, kemi folë për histori, për muzikën, politikën; kemi folë për përplasjet e asaj kohe, e deri te gjendja aktuale e vendit tonë. Prandaj, natyrshëm kemi ardhë te temat tona preokupuese, mbas '90-ës, mbas një entuziazmi. Sidomos, mbas '92-ës, filloi njëfarë situatë, si me thanë, një amulli. Filloi me ra njëfarë entuziazmi i viteve '90-të, pajtimet e gjaqeve, zgjedhjet, referendumi, greva e shtatorit. Pas '92-ës deri në vitet '93/'94, ka pasë zhvillime të jashtëzakonshme në Kosovë. Por, nga intensiteti i luftës në ish-Jugosllavi, sikur u bë njëfarë shukatje e zhvillimeve në Kosovë. U krijua njëfarë situatë "status quo" e heshtur. Pastaj, shpresa se tue pritë se çka po ndodhë në Kroaci, çka po ndodhë në Bosnjë, ka me u hapë edhe çështja e Kosovës. Kishte aty-këtu ndonjë lëvizje diplomatike, por shumë e vakët, deri në Dejton. Kur erdhën paralajmrimet e Dejtonit që po përmbyllet lufta në Bosnjë, ne në Kosovë, në atë kohë ishim të përgatitur që Kosova ka me marrë pjesë në Dejton me zgjidhjet brneda koferencës paqësore. Pralajmërimet, që nisën me ardhë në muajt e fundit, ishin që në Dejton marrin pjesë veç palët në konflikt. Që d.m.th. Kosova nuk ka luftë, Kosova është e qetë; Kosova do një trajtim ose një format tjetër të

zgjidhjes së problemeve. Qysh e ke gjithmonë, zgjidhja brenda Serbisë, brenda rikthimit të asaj autonomie që e kemi pasë.

Në këtë kontekst, me shokët bisedonim se si me e kthye në qendër të vendmendjes gjendjen e Kosovës. Çka duhet me bâ na më tepër, si djem të rinj. Edhe aty ka lindë ideja që diçka të bëjmë, diçka të madhe që ndoshta frymëzon, dhe na kthejnë në epiqendër të asaj me një lloj proteste, drejt faktorit ndërkombëtar; një protestë e fuqishme, se ky popull me dy milionë është në terror; është i shtypur e i shkelur dhe ka nevojë që të dëgjohet zëri i këtij populli, për të gjetur një zgjidhje. Ne kemi pas bisedur, ndoshta ka ardhë momenti i një lloji të vetësakrifikimi, sikurse në Çekosllovakia. Është një rast në Çekosllovakia, kur një student, në protestë kundër pushtimit rus, e ka kallë veten me benzinë.

-Ndalemi këtu. Ju erdhi ideja për ta djegur veten?

F. Limaj: Po, ishte. Deri aty kishim shkuar. Ishim një grup shokësh.

-E kujt ishte ideja? Si ishte ideja?

Fatmir Limaj: Rrodhi prej një grupi shokësh. Rrodhi një ide që është vetëvetiu një lloj sakrifice se çka jemi na të gatshëm me ba. Edhe në atë kohë s'ke pasë tjetër çka bën ti. Aksionet e UÇK-së kryheshin, por ne nuk ishim në dijeni që ka një ushtri. Unë, për shembull, s'kam qenë në dijeni kah është, qysh është. Nuk kam qenë deri atëherë në rrjedha. Edhe me ata shokët, u them kështu po e bëjmë. Edhe shprehim gatishmërinë që me ardhë deri aty, nëse është nevoja dikush prej nesh duhet me e bâ atë punë.

-Cilën punë?

F. Limaj: Në qoftë se është nevoja, edhe me e djegë veten. Me bâ çkado që duhet me ba, me një lloj vetësakrifikimi, një lloj proteste për me e kthye, e me prue një vëmendje në drejtim të Kosovës. Një lloj gatishmërie për të sakrifikuar, edhe në masën ekstreme, në qoftë se ka nevojë. Mirëpo, rrugës, ne ramë në kontakt me njerëz, që na thanë se s'ka nevojë me e bâ këtë punë, se Ushtria Çlirimtare Kosovës ka dalë. Kush don me bâ kontributin, qe ku është vendi dh,e kështu, pak a shumë jemi lidhur me UÇK-në.

-Domëthënë, Fatmir Limaj, në vitin 1995 ka qenë në gjendje për të bërë vetësakrificë, pra, të vetëdijet në sheshin e Prishtinës?

F. Limaj: Jo, Fatmiri. Besoj, ka pasë plot djem, edhe ata që janë kyçur në UÇK, me vetëdije janë hy në sakrificë. Po kjo ka qenë si lloj proteste. Deri aty ka pasë ide, që me shkue edhe deri në atë nivel, për me mujtë me e kthye vëmendjen drejt Kosovës.

-Dhe ju e pranuat?

F. Limaj: Unë me dy shokë, kemi qenë të gatshëm me bâ një punë, një gjë të tillë. Kemi qenë të gatshëm në atë kohë, si djem të rinj.

-Më lart thatë se në fillet e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, e dimë se edhe lëvizjet klandestine kanë vepruar si familjarë. Kemi vitin 1997, burgosja ose kidnapimi i Nait Hasanit, vrasja e Zahir Pajazitit, rënia në burg e Demir Limajt, e të tjerë, domethënë, procesi gjyqësor. Si e keni parë më vonë? Çka ndodhi? Meqë keni qenë në një konspiracion të plotë. Pastaj, Demiri që ishte pjesë, me sa vjet u dënua? Si u përjetua? Përveç asaj, duket që edhe babai juaj, pastaj, e pësoi, ra në burg. Dhe kjo është një histori më vete.

F. Limaj: Pa dyshim. Sikur që thashë, banesa jonë u kthye, u bë një qendër e strehimit, e komunikimit, e organizimit, e bashkëbisedimit, e pritjes dhe përcjelljes së njerëzve të këtij organizmi, të legalitetit të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Praktikisht u thye edhe në një qendër e strehimit të mjeteve, të gjërave, krejt çka kishim brenda në banesë. Mujë Krasniqi, heroi i kombit, ka nejtë shumë te ne në banesë, në atë kohë. Si ushtar i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, ka ardhë dhe na ka vizitu, na ka këndu në banesë.

-Në Prishtinë?

F. Limaj: Po, qysh jo. Shumë shpesh ka ndodhë në banesë. Deri në mëngjes kemi ndejtë e kemi bisedue, pastaj edhe kanë këndu. E kemi festu kalimin e Rexhës në legalitet, dy muaj, nëse s'gaboj, pa e arrestu Naitin. Ka qenë neja fundit kur Rexha ka kalue në legalitet. Rexha ka kalue në legalitet, nëse nuk gaboj, diku në dhjetor të viti 1996, se Besim Rama është burgosur para Naitit. Është kidnapu. Edhe në këtë rast, këtu janë pasë ndarë në emra, të Hashimit e Rexhës, si një grup i madh.

-Grupi i Drenicës?

F. Limaj: Po, Grupi i Drenicës. Edhe u patën dënue të gjithë. Bashkë me Rexhën, në ndejnë e fundit në Prishtinë kanë qenë: Naiti, unë, Demiri, Alia, Ekremi, plotë shokë. E kemi bâ një ndejë të fundit në Prishtinë, në një lokal, edhe ma nuk jemi takuar me Naitin deri në liri, me ndeja të tilla. Rexhën edhe në legalitet e kam pa, po në Prishtinë nuk jemi takue deri në liri të Kosovës, asnjëherë. Naiti është burgosur në fillimin e vitit 1997. Më 31 janar janë vra Zahiri, Edmondi edhe Hakifi. Kanë ndërtu pritë edhe për mua. Lëvizjen time e kanë përcjellë. Këtë ma ka thanë Stanishiqi, kur isha në Hagë.

-Për këtë pritë, për herë të parë po dëgjoj prej juve.

F. Limaj: Në Orllat, kah shkon për Prishtinë, në një vend na kanë përcjellë. UDB-ja na i ka përcjellë lëvizjet tona. E ka përcjellë lëvizjen time nga banesa në drejtim të Malishevës. Në atë kohë, lëvizjet me automjete kanë qenë të rralla. Shumë të rralla, pas orës tetë në mbrëmje, thua veç lëvizje zyrtare ka pasë ose ndonjë nevojë qytetare, sepse njerëzit në atë kohë, janë detyruar të lëvizin natën

në rrugë të gjata, për shkak të postbllqeve, të pasigurisë. Edhe unë kam lëvizur në drejtim të Malishevës dhe kisha pasë përcjellje nga UDB-a. Krejt këto i kam mësuar në Hagë.

-Prej Stanishiqit?

F. Limaj: *Po, prej Stanishiqit.*

-Si ka qenë përcjellja?

F. Limaj: Jeta është e çuditshme.

-Si ka ndodhë, domethënë, prej Prishtinës? Me çka ju kanë përcjellë? A e keni vërejtur në atë kohë?

F. Limaj: Deri në Komoran kemi pa lëvizje të sigurimit, civilë të dyshimtë. Në momentin kur është burgosë Nait Hasani, krejt objektet ku ka lëvizë Naiti, kanë qenë nën mbikëqyrje. E na llogaritshim që kjo mbikëqyrje, më tepër vjen për shkak të Naitit. Ka pasë një shtim të lëvizjes së mbikëqyrjes së punëtorëve të sigurimit rreth shtëpisë apo rreth banesës, njëfarë përcjellje të njerëzve të dyshimtë. Po në ato situata, kapak edhe me ia bâ rrafsh vetit, thua që janë tue i përcjellë lëvizjet e ecin ngadalë, por jo me një siguri të plotë. Jo me naj njëqind për qind që ky është, sepse ata kanë qenë njërëz civilë, por me dyshime, vazhdimisht. Dhe në këtë rast, në punë të legalitetit, gjithmonë duhet të jesh dyshues në situata të ndryshme. Kam lëvizur në drejtim të Malishevës dhe kam parë lëvizje të automjeteve, herë pas, herë mbrapa, e pastaj e kanë mbetë veç mbrapa. Atë natë ka qenë diku data 30, një ditë pa u fut policia, pa u vra Zahir. Më 31 janar kam dalë përsëri me lëvizë. Aty kam parë lëvizje të mëdha, në mënyrë të pazakontë.

-E njëjta skenë paska qenë, sikur atentati ndaj Zahir Pajazitit?

F. Limaj: Po, një skenë ka qenë. Një shkollë e kanë pasur. Ata kanë ardhur në pika, gjithkund. Dikë e kanë marrë, e kanë burgosë, dikë e kanë vrrarë. Varësisht, kur s'kanë mundur për ta zënë, e kanë vrrarë. Kur kanë pasë rast, qind për qind që mund ta kapin, e kanë kapë. Edhe kështu ndodhi. Në lajmet për Kosovën, Radio Televizioni Shqiptar, lajmëron që janë burgosur, në mesin e tyre, e përmendi vëllain e Rexhës, Asllanin që është burgosur. Asllani ka qenë student në Mitrovicë. Rexha ishte në Prekaz. Unë shkoja prej Prishtinës në Prekaz dhe ktheja në Prishtinë. Ky është kontakti, ku e kam parë Rexhën, pasi që ka kalue në legalitet. Jemi takuar në familjen e bacit Hamit e nanës Salë, e kurrë në jetë s'i harroj aty, këto dy figura.

-I ke taku, ke nejtë me bacin Hamit e nënën Salë? A na kujton diçka nga nëna Salë?

F. Limaj: Kurrë s'e harroj atë grua, e atë plak. Kemi ecë në kambë prej diku, nëse s'gabo, prej Tersenikut nëpër Polac, arave, rrugëve. Pastaj nga Lushtakët jemi

lëshue poshtë, në kambë, sot ku janë varrezat e memoriali i varrezave, i Ademit. Ne kemi shkue drejt në shtëpi te Musa Jasharit. Rexha ka qenë aty, tue nejtë. Ka dalë nana Salë, na ka pritë. Edhe dy djemtë e asaj, edhe Musa edhe Sahiti. Sahitin nuk e njifsha. Për herë të parë e kam pa Sahitin. Musën po, se Musa kish ardhë në shtëpi te unë edhe në Prishtinë, edhe në familje, në aktivitetet që i kemi bâ bashkë në atë kohë. Ishim bâ ibret, krejt lloç. Jemi dathë, kemi hy, jemi futë brenda. Nuk e harroj loken, kurrë. Na ka bâ bukë, na ka bâ pite. Edhe tha, hani ju. Ishim afër, në pikat policore me Prekazin.

Hani ju për qejfi, tha, se unë ruaj. Ajo na ka ruajtur me automatik. Ia nijsha fjalët, vendosmërinë, analizën. Folke për armë, folke për aktivitet; folke qysh duhet me e bâ aksionin. Folke për lloj-lloj temash. Ishte e jashtëzakonshme me e pa atë gru në atë nivel. Fatmirësisht, Kosova e ka shpallë heroinë.

Kemi ndejtë aty në shtëpi. Kur sa jemi largu, kur u përmend emri i Asllanit, edhe kemi qenë tue nejt me disa miq, menjëherë jemi largu. E kam ditë çka ndodhi. Nait Hasani u burgos. Kur po dëgjojmë, edhe Zahiri. Domethënë, tre vetë. S'e dinim kush, por tre vetë u vranë. Unë e do shokë, e merrshim me mend se çka ka ndodhë. Po nuk e dinim kush, por për që ka ndodhë, që pjesëtarët e UÇK-së janë vra, isha i sigurt për këtë farë pune. E prisnim kush po del. Kam shkuar në shtëpi, e i kam thënë nënës, rahmet i pastë shpirti: "Ulu këtu se i kam do llafe me t'i thanë. Diçka nuk është puna mirë, se do shokë të mi janë burgosë e do janë vra. S'po na lajnë rahat!"

Përndryshe, e kam pas një rregull, kurrë nuk jam shkue me fjetë, pa ju thanë natën e mirë, babës edhe nanës. Nuk ka ndodhë asnjëherë në jetë. Po e shoh nanën që s'po i ban përshtypje. Nana e dike.

Një natë, erdha në tre të natës, në shpi. Edhe thash, nuk po hy sonte me ju thanë natën e mirë pleqve, në tre të natës. Ata kanë fjetë sigurt, s'po ua prishi gjumin. Kur e çeli dhomën e nanës, "S'ke fjetë?". Tha, "Qysh me fjetë unë, e ti jashtë. Qysh mendove ti, pa u kthye në shpi, unë me fjetë." Tash, unë e kisha armën me vete dhe kisha gajle mos ma ka pa armën në drita të shtëpisë. Thash: "Nëse ke pa najsen." Tha: "Unë jam tue i pa që sa kohë, po ditën shkoj e i m'shefi." Domethanë, nana kishte qenë tue e pa krejt aktivitetin tonë.

-Edhe t'i mshefte armët?

Fatmir Limaj: Ditën tue e bâ venin pak më mirë, mos e kam lanë najsen keq unë natën, ndonjë pakujdesi. Po, asnjëherë bashkëbisedim. Ishte hera e parë kur po bisedojmë për atë temë. Domethënë, ajo tue e ditë e t'u mos ma thanë mua, unë tue mos ia thanë asaj. Çdo ditë atje duke shkuar, duke e kontrolluar vendin ku i kam lanë gjërat, për mos me u pa, mos me u hetue. E atë natë, natën kritike, kur i thashë: nanë, situata është pak ma keq, shokun e arrestuan. Do janë vra, s'po e dimë kush. Ka mundësi me pasë ndnjë lëvizje edhe prej meje.

Tani ato lëvizjet e dyshimta, që thashë, nisën me u theksue te unë në mendjen time. Ishte pasiguria, që isha përcjellë në dy ditët e fundit. Edhe nëna po më thotë: “Në rregull.” Po i them: “Çka po thue ti?” Tha: “Asht kanë mirë me u largue sonte.” Ishte diku dhjetë i natës. “Largohu sonte, nëse lëvizë gja”.

E ngova nanën. Shkova te një hallë e imja në një fshat afër. Shkoj në familje të tyre dhe u thashë se erdha prej Prishtinës. Vonë me shkue për shtëpi, dhe u ndala këtu. Nuk është diçka e pazakontë me shkue në orën nëntë, a dhjetë te ta. Në orën e katër, në mëngjes, janë futë policia në shpi atë natë. Domethënë, kjo rruga qysh nuk më kanë nuanë mu, po ta kallëzoj këtë farë historie. Në orën e tretë janë fut policia në shtëpinë tonë. Njëqind policë e kanë bastisur familjen, shtëpinë. Baba ka qenë në fshat. E kanë arrestuar babën. Në të njëjtën kohë janë futë në Prishtinë, në banesë, edhe rrugëve e kanë zënë Demirin. Këtu u arrestua Demiri, në mëngjes, me gjithë Alinën edhe Ekremin. Në ora pesë, në mëngjes, pesë e gjysmë, diku aty, nana më ka ardhë me gjithë motrën e vogël, në kambë. Ka ardhë me më lajmëruar mue te halla. Edhe po më tregon: “Unë isha në pikë gjumi, kështu, që thojnë te na, i vdekur në gjumë. Erdhën te kryet, ma nxori gjumin edhe si i çela sytë, i thashë: “A kanë hy?” Tha: “Po.” “Kurgjë, tha, babën e kanë marrë, po kurgjë nuk është.” Thashë: “A ka naj telashe? Plakin e morën?” Tha: “S’kanë çka i bajnë atij, po ec se vijnë këtu tash. Se janë tue i ndjekë vendet ku je.” As unë, as nana s’e dinim se çka ka ndodhë me Demirin, që e kanë arrestue. S’e kem ditë kurrkush. S’kisha informacione. Edhe këtë po due me e thanë. Kur më ka përcjellë prej shtëpisë së hallës, lokja m’i ka thanë dy fjalë: “Nuk e di çka po bahet me Demirin.” Tha: “Po, po të shoh ty këtu.” Tha: “Ban çka dush, në dorë tyne mos bjer.” Një, dhe e dyta, tha: “Nuk due me të pa në dorë të tyne. Nuk mundem me të pa në dorë tyne. Ishalla Zoti ka thanë mos me të kapë, po mos më hajde në dorë më, se s’muj tre vetë me i përballue. Ti e di çka bën, po në dorë mos iu bjer.” Njëfarë shtangimi, nana. Kjo, mos bjer në dorë, domethënë, me u vra. Nëna me e thanë, ishte e pa zakonit për mu. Por, gjithë rrugës, ajo fjalë më ka mbajtur. Ajo fjalë e nanës që ma ka thanë te dera, më ka mbajtur. Më ka motivu, më ka shty, më ka ndihmu. Krejt, në çdo kohë, m’u ka sjellë fjala e saj nëpër kokë.

-Për nënën keni folë edhe herave të tjera. Është pak me folë për të. Mirëpo, me babën çfarë ka ndodhur?

F. Limaj: Babën e morën në Popovë. E arrestuan. Gjashtë muaj në burg. Krejt ato tortura që i kanë kalue këta djemtë e rinj, njëjtë i ka kalue edhe plaku.

-Sa vjeçar ka qenë?

F. Limaj: Në atë kohë, në vitin 1997, baba ka qenë 44 vjeç. Gjashtë muaj e kanë lidhë për radiator. Ka përjetuar dhunë sistematike. Të gjitha torturat. Aty ia kanë humbë shëndetin, e kanë shkatërruar. Asnjëherë nuk ka qenë në një gjendje normale, me sëmundje, me paralizë. Me një fjalë, praktikisht, shëndetin ia kanë marrë në atë burg. Mbas gjashtë muajve, plaku është liruar në mungesë, kinse të

provave, a çka po di unë. Demiri është dënuar me dhjetë vjet burg. Baba ka qenë në Prizren, Demiri në Prishtinë.

-E kemi një situatë kur ju jeni larguar në Tiranë, keni dalë në Zvicër. Është momenti kur jeni takuar me Hashim Thaçin. Në fakt, kur jeni takuar me krerët e UÇK-së, që janë krerët e mëvonshëm, konkretisht me Hashim Thaçin. Cili ka qenë momenti i takimit të parë?

F. Limaj: Njohja e parë, takimi i parë me Hashim Thaçin ka qenë në Zvicër, në ndërtesën e “Zërit të Kosovës”.

-Si u prezantua ai para jush?

F. Limaj: Hashimi, si përfaqësues i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, bashkë me Kadrinë, kanë qenë. Kemi shkuar në banesë të Kadriut. Kemi fjetë te Kadriu, unë dhe Ragip Shala së bashku. Me Ragip Shalën, krejt udhëtimin e arratisë e kemi bërë bashkë, nga Kosova në Shqipëri. Aty jemi pa, kemi fjetë, jemi mundue me e bërë analizën se çka ndodhi brenda në Kosovë. Ato informacione që kisha, i bisedova me ta dhe biseduam për rrethanat se si UÇK-ja kish marrë një goditje gati vdekjeprurëse shumë të rëndë, në 1997-ën. Vrasjet edhe burgosjet kanë qenë një goditje e jashtëzakonshme. Edhe tash, si me e rindërtu UÇK-në, si me e rindërtu atë organizim. Kështu që, tani e kemi fillu aktivitetin. Edhe në fund me Hashimin, me Kadriun e këta shokët, kemi ardhë në Kosovë, në ditën kur u vra komandanti legjendar Adem Jashari. Të nesërmen, nëse s’gabo, ne kemi udhëtuar për në Shqipëri. Sami Lushtaku, Sahit Jashari, ndërkohë kishin shkuar në Suedi për shkak të plagosjes.

Jemi pa në Tiranë me Fehmi Lladrovcin, Xhevën, Ismet Jasharin-Kumanovën, Abejën, Bekimin, Agim Bajramin e Kaçanikut, dëshmor. Kanë qenë, si me thënë, një 30-she që e kanë marrë në dorë organizimin e luftës. Kjo hyrje prej tridhjetë njerëzish, rrethanat, pastaj, e kallëzuan që kanë qenë gati vendimtarët, që ka ndodh luftë këtu. Në atë kohë, si aktivistë, tanë jemi kthyer. Më vonë ju tregoj pse ka qenë një hyrje e jashtëzakonshme, ajo e tridhjetë njerëzve.

-Dhe ata u bënë ajka e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Për rrëfimin, për rrugën tuaj, udhëtimin nga Shqipëria në Kosovë, rrethanat në kufi, në Jabllanicë e deri në Likoc. Po më intereson një çështje për këto figura. Çka ke veçuar dhe çka veçoni te Fehmi Lladrovci dhe Xheva, rrugës, ndonjë detaj që është për t’u veçuar?

Fatmir Limaj: Ka qenë edhe Shukri Buja. Ademi ka qenë deri në kufi, pastaj u kthye, për shkak se ka pas aktivitet kënde. Na ka ndihmuar deri aty. Krejt kanë qenë personalitete. U tregua në fund, që këta janë shtyllat e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Por, në atë kohë ne nuk e kemi njohur njëri-tjetri. As e kemi pritë që kemi me e pasë atë detyrë, ose atë impakt, në asnjë mënyrë. Por, duhet m’u kthye me luftue si ushtarë. Rrethanat u krijuan ashtu që, kur erdhëm ne, situata ka qenë e rëndë në Kosovë. Në Likoc, kur kemi ardhë dhjetë a pesëmbëdhjetë vetë s’kanë qenë. Goditje të madhe ka marrë Ushtria Çlirimtare me vrasjen Adem Jasharit.

Kur kam ardhë, Musën e kam gjetë të plagosur. Sahiti ka qenë i plagosur nga betejat e Likoshanit edhe Çirezit. Aty, më kujtohet Abeja, për shembull, një djalë i shkathtë, i jashtëzakonshëm. Nuk zinte vend kurrkund. E fliste njëfarë gjuhe pak më të rëndë.

-Abeja?

F. Limaj: Po, dallohej nga akcenti. Kurrkund nuk rrinte me një vend. Kap një armë, kap një pushkë, kap një automat, kap diçka.

-Kjo është njohja e parë me ju?

F. Limaj: Po, takimi i parë në Shqipëri, në Krumë. Më duket Shukriun, po e pyes, i thash: “A po e njeh këtë djalë?” Është një ushtar, ka luftuar në Kroaci, oficer me eksperiencë. Prej aty, ia nisi me na shpjegue. Për shembull, Abeja atë natë ka ligjëruar qysh hapet pushka. A e di që, plot njerëz që kanë hy, s’e kanë ditë qysh hapet pushka, qysh përdoret fisheku. Djem të rinj. Kemi pasë djem të rinj, që hiç s’kanë ditë qysh hapet pushka. U çue në kambë, u ligjëroi dhe ua mësonte përdorimin e armëve. Nja shtatëdhjetë vetë. Kështu ka qenë, një djalë i imtë. Nuk i ka pasë 60 kilogramë në trup, por i jashtëzakonshëm.

Të nesërmen u nisëm në mbrëmje, me ecë kufinit. Fehmiun nuk e kam njoftë. Edhe kemi fillue me ecë rrugës përpjetë. Diku kemi marrë shumë ngarkesë në shpinë, diku 36 kilogramë, deri në 39 kg. Njëri që më së shumti ka pasë, ka qenë Shukriu. Se e di vetë, që ia kam mbushë unë me Hashimin, ia kemi mbushë çantën dhe nja dy predha ia kemi qitë më shumë.

-Pse?

F. Limaj: Po e njihnim Shukriun, ishte goxha muskuloz. Kurrë s’e harroj. Hashimi tha: “Shukria e banë edhe një predhë ma tepër”. Kishim qejf sa më shumë armë me i shti brenda.

-Ishte marsi?

F. Limaj: Po, marsi. Borë. Edhe u nisëm rrugës, por kur ecëm një kohë, një pjesë e madhe s’kish konduksion. Në një moment, kur u ofruam me u ngjitë bjeshkës së thepisur, ndoshta katër a pesë orë rrugë, disa prej shokëve nisën me i shprazë çantat, se rëndë, me e lanë një pjesë të municionit, e pastaj dikush tjetër me ardhë me e marrë, kur të vijë. Me gjithë këtë municion, është problem me shkue deri lart. Çantat plot. Më kujtohet, Sahit Jashari dhe Xheva. Sahiti ka çalue me njanën kambë. Ende e kishte plagën e pashërueme, kur u kthy, për shkak të asaj që kishte ndodhë në Prekaz. Baba, nana, edhe ky me plagë. Sahiti tha: unë nuk e heqi asnjë predhë prej çantës sime, ashtu tu çalu. Ai ishte invalid. Xheva tha: çka kam në shpinë, s’i heqi. Edhe t’u ju falënderue Xhevës dhe Sahitit, ne nuk e kemi heqë asnjë bombë. Asnjë municion nga çantat. Këta dy u kthyen, u banë njëfarë

shembulli. Xheva, si gjini femërore edhe Sahiti si invalid, në njëfarë mënyre na shtini në inati edhe u erdh turp atyre që i kishin dy mendje.

Jemi ngjitur me gjithë atë armatimi përpjetë, e bora ndryshonte. Një borë e jashtëzakonshme, një frymë e jashtëzakonshme. Po më së miri i ka pasë ra Shukuriut, se Shukriun s'e lëshojke bora. Bora e ngrime, nuk sharrojshim në borë. Shukria po, për shkak edhe të ngarkesës, edhe flejke në kambë. Në kambë, domethënë, e kam pa njeriun t'u fjetë në kambë. Jo ai, po plot. Shukuria e kishte ma komod, se as këndej, as andej, flejke në kambë, si me qenë i shtrimë, se sharronte në borë komplet deri në bel, edhe çantën në shpinë, e bante gumë. Gjumë dy minuta, tre minuta, tue ecë. Këtu ka qenë me mua. Edhe Kumanova, me ne bashkë. Hashimi, Kadria, Kumanova, krejt ky grup kemi qenë bashkë, me u futë në mars të 1998-tës. Kjo ka qenë hyrja, e më s'jemi dalë.

-Ju e keni pasur edhe Kumanovën - Ismet Jasharin?

F. Limaj: Po.

-Pastaj i keni pasur bashkëluftëtarët më të aftë, më duket. Takimi i parë, ku ka ndodhë me të?

F. Limaj: Takimi i parë me Kumanovën, në Zvicër, dhe më kurrë s'jemi nda. Ai ka qenë në organizim të Lëvizjes Popullore në atë kohë. Unë kam shkue te nipat e mi, afër aty. Këtu ka qenë takimi ynë i parë, në organizim të luftës, Jemi njoftë dhe prej atij momenti më kurrë s'jemi nda.

-Ka disa rrëfime interesante. Nga bashkëluftëtarët tuaj flitet për disa beteja, domethënë, kur ka qenë ai, e ju ka zëvendësuar. Dikush tjetër s'ka pas mundësi t'ju zëvendësojë në situata të vështira. Ndonjë moment, që vërtet ia vlen ta ndani me opinionin?

F. Limaj: Ai ka qenë kësi djali, që po flasim ne, që për atdheun ka qenë në gjendje çdo gjë me e ba. Hiq nuk e ka bâ hesapë. Nuk e ka bâ hesapë shërbimin për atdheun. Një grup i atyre djemve idealistë ishin të gatshëm me vetësakrifikue. Në kokën dhe bindjen e tyre ka qenë kjo që, na duhet me sakrifikue për me vazhdue dikush, për me dhanë shembull ndaj dikujt, vetë sakrifica jonë, vetë ngazhimi ynë, përpjekja jonë, shembulli ynë. Të tjerët vijnë mbrapa. Nëse s'jemi të gatshëm me e bâ këtë, s'ka thirrje për kushtrim, për bashkim dhe për rreshtim të njerëzve. Ky ka qenë diskutimi ynë në Zvicër. Ky ka qenë veprimi në terren. Edhe për këtë njihet Ismet Jashari - *Kumanova*, vetëmohuesi. Ai u ka prirë aksioneve e betejave. Janë diku 13-14 beteja në Luzhnicë, që i ka të fituara me forcat serbe. Beteja e fundit ka qenë kur ka shkue me e pa dëmin e vrasjes së dy-tre shokëve, për me pa se ku janë kufomat e tyre, me i nxjerrë kufomat e tyre, dhe bie në pritë atje, së bashku me një bashkëluftëtar tjetër. Ajo është humbja më e madhe që e ka pasë brigada 121, në Rahovec dhe Luzhnicë. Janë dy humbje, domethënë, Llapushniku, Imer Alushani, Sadik Shala edhe Kumanova,

domethënë, dy a tre drejtuesit, me katër shokë. Këto janë humbjet më të mëdha që i ka pasur kjo brigadë.

-Ju e keni pasur një pozicion, një rezistencë të pashoqe. Në malet e Berishës, për gjashtë muaj sa keni qenë ju aty, nuk ka shkelë këmbë e ushtrisë serbe. Por, varësisht prej artillerisë dhe sulmeve, është koha kur ju e keni marrë. Natyrisht ka pasë shumë zhvillime, por kur e keni marrë Grykën e Llapushnikut, cili ka qenë çelësi i suksesit?

F. Limaj: Spontane. Po, e vërtetë, spontane. Impaktet e këtyre sendeve, masandej janë pa. Atë ditë ka pasë luftime, një ditë, dy ditë përpara, përgjatë rrugës Komoran-Gjurgjicë, lëvizje të forcave derbe me njësitë tona të Drenicës, në pjesë anej prej Groci dhe prej Gjurgjicës e prej Obrisë. Në këtë pjesën tonë të Berishës, s'kemi pasë as informacion e as ftesë për atë se çka po ndodhë atje poshtë. Mirëpo, në ditën e dytë kanë zgjatë luftimet dhe zhurmat kanë nisur me i dëgjue në radiolidhje. Ne kemi pasë radiolidhje me dy kanala. Edhe ne, deri në atë ditë, kurrë s'jemi dalë ditën jashtë në terren. Jam çue unë me Isak Musliun, Sadik Shalën, Nexhmi Shalën, edhe thamë po dalim në maje. Maja e Berishës është vendi prej ku e sheh Prishtinën, e mund ta shohësh Pejën. Rrafshin e Dukagjinit e ke në dorë. Edhe për me pa poshtë, rrugën magjistrale Komoran-Pejë, kjo e Prishtinës, me pa çka është duke ndodhur, ose si është duke shkuar luftimi. Kur kemi shkuar, e kemi pa luftimin. Një autobus të serbëve e kishin qitë përpara, si mburojë për popullatën civile, edhe luftonin. Mbrohshin nga autobusi, mos me na lanë me gjuajtje në popullatë civile. Dhe, në anën e djathtë, ne po e shohim një pizgaver me mitraloz. Tash quhet Guri i Llapushnikut, i famshëm. Unë po ia nisi me komunikue në radiolidhje me një pikë nalt. Dhe dalëngadalë kemi shkue teposhtë. Kemi shkue te ajo pika ku ishte pika qendrore. Nga ana jonë, e ki parasysh Llapushnikun, pjesëve të Berishës, jo andej prej Drenicës, andej ka pasë gjuajtje, po jo prej anës sonë. Ne jemi lëshue në shpinë. Në prapavijë iu kemi shkue forcave policore, ne të pestit. Po, ne shkuam veç për me bâ vëzhgim, nuk shkuam për me luftu.

-Pa pasur një plan-veprimi?

F. Limaj: Jo bre hiç, hiç, pa kurrëgjë. Jemi ofru atje dhe kemi sulmu na të pestit. Mbrapa. Ka deshtë Zoti, i kemi pasë disa fishekë të zjarrit dhe kemi gjuajtur në pizgaver, ku është dhezë rezervuari i naftës së pizgaverit dhe të municioneve, dhe ka shpërthye. Shpërthimi i pizgauerit ka qenë një shpërthim i jashtëzakonshëm. Krejt çka ka pas afër aty, i ka marrë me veti.

Kështu e kemi marrë Grykën e Llapushnikut. Kur u bënë pesëmbëdhjetë minuta, ne jemi futë në pozicionin serb, ne të pestit, nga ana jonë. Aty u ndal lufta. Në fakt aty është kushtrimi, është pika e fillimit të një lloji masivizimi të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, për atë zonë. Se dalja jonë ishte publike, ditën, për herë të parë. Për herë të parë i kemi heqë maskat. Jemi shkue me maska në aksion, e jemi kthye me fytyrat tona në bazë. Pastaj ka dalë popullata, kanë dalë njerëzit, janë

bashkuar vullnetarë, bashkëluftëtarë. Kurrkush s'ka pasë informacion se çka po ndodhë në këtë pjesë. Kështu që, pak a shumë, ky aksion ka pasë sukses.

Pastaj, beteja pas dhjetë ditësh, apo diku pas dy-tri javësh, ka qenë betejë e organizuar, një betejë ku e kemi e thy ushtrinë e policinë serbe me tanke, në Grykë të Llapushnikut.

-A ishte kjo beteja më serioze?

F. Limaj: Beteja ma serioze është beteja e parafundit, kur ka ra Gryka e Llapushnikut. Ka pasë 136 mjete të blinduara, të motorizuara serbe, 136 tanke, autoblanda, praga, siç u thomë ne mjeteve të modernizuara të blinduara. Praktikisht, aty ku është sot parku i biznesit, kur kanë ardhë tanket në këtë pozicion, e ka dridhë pozicionin tonë atje, pesha, zhurma. Kolona e këtyre mjeteve të motorizuara ka qenë aq e madhe, sa që ishte ndier njëfarë, si me thënë, njëfarë ushtrie e tokës në pozicionin që kemi pasë ne. Edhe e kemi fituar betejën. Jemi kthyer përsëri, dhe në ditën e fundit, pas tri ditë luftimesh, ata kanë depërtuar në Llapushnik.

Në anën tonë kemi qenë diku, s'e di a kemi qenë krejt njëqind vetë. Prej anës tjetër kah Obrija, po ashtu edhe aty nuk besoj që kanë qenë më shumë se kaq. Mjetin më të fuqishëm luftarak e kemi pasë një top pa dridhje, pastaj me automatik e me armatime të lehta, me mitraloza. Ky ka qenë armatimi i njëqind vetëve.

Kur ja thojsha Stanishiqit, në Hagë, nuk e besonte këtë farë pune.

-Më intereson dhe një rast tjetër, ai i Rahovecit. Ka diçka që nuk ka shkuar mirë. E para, prova a është menduar mirë dhe çka ka shkuar keq për ta marrë Rahovecin nga forcat tona? E dyta, është një rast që diskutohet pak ose nuk keni folë asnjëherë. Duket që ka ndodhë, pikërisht në atë betejë helmimi juaj dhe rënia në pritë e ushtarakut tashmë të njohur, Agim Çelaj.

F. Limaj: Rahoveci për mua atë ditë, ka qenë aventurë e rrezikshme, e dëmshme, absolutisht, domethënë e paorganizuar, që fatkeqësisht ka ndodhë nga individët atje. Ka qenë veprim jo i matur mirë dhe na ka kushtuar shumë. Na ka kushtuar në njerëz. Djemtë më të mirë na u kanë vra aty, në një operacion të paorganizuar, të paplanifikuar dhe pa dobi për momentin, pa interes strategjik për UÇK-në në atë kohë. Po, fatkeqësisht ndodhi. Në luftë ndodhin këto gjëra, ndodhin. Veprimet e pastajshme kanë qenë reagime për mbrojtjen e popullatës civile. Lëvizjet e ushtarakëve, të njësive që kanë shkuar, kanë qenë për me e shpëtuar popullatën civile, sepse mjaftonte që forcave serbe me iu dhënë një shkas, dhe ato masakronin. Kështu që, pastaj hyrjet, ndihma që ne kemi shkuar me ua dhënë atje, ka qenë thjesht një reagim për mbrojtjen e popullatës civile, me shpëtuar ajo që mund shpëtohet. Nuk kishte më një operacion luftarak.

-Çfarë ndodhi që u helmuat atje?

F. Limaj: Ka qenë një lloj dehidrimi. Diku 48 orë kam mbetur pa gjumë, pa ushqim. Ashtu ka qenë koha, sepse kishin filluar luftimet edhe në Llapushnik. Ishim në situatë kritike në dy anë. Kish luftime edhe në Bllacë, prandaj kjo e Rahovecit ishte skandaloze kur na ndodhi. Pa ushqim, pa fjetje. Në një mëngjes të hershëm, në asfalt, në rrugë, një familjari në një shtëpi aty afër, ia kam kërkuar një kafe. Unë edhe kam pi duhan. Kam pi shumë duhan. Kur e kam pi atë kafe, domethënë, edhe unë nuk e kam pa veten, veç kur e kam pa në një bazë të UÇK-së, në Rahovec. Agim Çelaj më ka marrë, më ka largue, më ka çue në një spital që kishim aty. Atje kam marrë infuzione, atë mjekimin si duhet, dhe menjëherë jam kthye. Kur jam kthye, Agimi ka qenë i vdekur.

Po due me thanë, e kam obligim me thanë, Kosova nuk ka pasë oficer më të mirë, më të qartë, ma të përgatitur, më profesional, më të kthjelltë kombëtarisht e më të përkushtuar sesa Agim Çelaj. Unë s'kam pa. Ai është edhe hero i Kosovës. E recitonim bashkë Gjergj Fishtën. Ka qenë oficer karriere. Ishte me njohuri të jashtëzakonshme për historinë ndërkombëtare, për letërsinë tonë dhe atë botërore. Për pjesën e ushtarake, s'po flas, e kshihte një trimëri nga prejardhja e tij e malësorit, me një burmi, një karakter burrnor. Edhe të butë, edhe burrnor, edhe intelektual, edhe të vendosur. Vështirë me i gjetë të diku tjetër të gjitha këto karakteristika, që i kam pa tek Agimi. Prandaj, kur u vra Agimi, unë e Kumanova e kemi pasë emrin e Agimit.

-Është diskutuar shpesh raporti juaj me Thaçin, jo pas lufte, por edhe në luftë, i cili, natyrisht, nuk ka qenë i mirë deri në vetësakrificë. A nuk mjaftoi ta mbulonit dy herë, po edhe tri herë? Si ka ndodhur rasti, shkurtimisht?

F. Limaj: Unë besoj që atëherë, secili nga ne kemi mbrojtë njëri-tjetrin me ia zgjatë jetën edhe për një ditë më tepër, ose me pasë mbështetje, sepse s'ki edhe më të aftërt se bashkëluftarin hiq, edhe me dashni, edhe me çka të duash. Kështu që unë kam lëvizur me Hashimin. Por, kur kam lëvizur me Hashimin, në njëfarë mënyre unë e Xhaviti e disa që kanë qenë, unë jam kthye në një lloj trupëroje për Hashimin. Kurdo që kam lëvizur me Hashimin, s'kam qenë bashkudhëtar i tij, por, kur kam lëvizë në terren, e kam luajtë edhe rolin e sigurisë për të, sepse nëse vihet deri te vrasja, duhet me u vra na, po jo ai, se vrasja e tij ishte dëm i madh. Vrasja e jonë, dëm po, por jo sa me u vra Hashimi. Kështu që, në këto raste, si me thanë, i kemi dalë përpara në çdo rast. Dhe na kanë ndodhë dy-tre raste. Na ka ndodhë në Tërpezë, na ka ndodhë në Malishevë, na ka ndodhë në Suharekë. Për shembull në Suharekë, kemi qenë duke shkuar me një traktor "Rakovica", që kanë qenë ngjyrë e kaltër. Kemi qenë, e ke parasysh, nëpër fshatra, kemi hypë, kështu, anash. Shoferi tue i grahë traktorit, dy vetë anash, unë edhe Hashimi kemi qenë anash. Xhaviti ka qenë me gjithë Shpëtimin mbrapa, në krye të traktorit, me kalue nga një pjesë në pjesën tjetër. Duhej me e kalue asfaltin që i lidhë dy fshatra të Suharekës, me shku me u taku me Besim Zyhranin. Shtatori më duket ishte. Na e kishin pasë nxanë priten njësitë speciale të Serbisë. Mirëpo, ata na kanë pritë

neve nga rruga normale e asfaltit, s'e kanë pritë këtë kalimin kështu, që bëme ne, përtrup. Edhe, diqysh, edhe ata i zura në hutim, edhe ata neve, me njëfarë shikimi. E unë e ndala traktorin. E kur u ndal traktori, unë e kam kap Hashimin për krahi dhe e kam nxjerrë. E kam ngreh prej vetit, dhe kemi dalë përpara. Ishim të bindur që ata kanë me gjuajtur tash, por fati që unë dhe Xhaviti (i njohur me nofkën "Raketa" në luftë) e kemi shty Hashimin, e ka marrë Shpejtimi, edhe kemi ra në një gur, kemi marrë pozicion. Ata mbrapa neve. Dhe kur kanë fillu me gjujtë pozicionet tona, veç që e kishim gurin përpara, edhe kështu në sekondën e fundit, çka po di sa shpejt ka shku, po mos ta kishim bënë atë veprim, shumica prej neve kemi pasë me qenë të vrarë aty. Pra, po të mos e kishim bënë lëvizjen e shpejtë, me u largu, me e lëshue traktorin.

-A kish shpëtua Thaçi, sepse ju jeni ba mburojë e tij?

F. Limaj: Nuk e di. Nuk e di, tash, a jo! Po nuk besoj që kish shpëtua najkush. Kur e kemi marrë pozicionin, ka qenë situatë krejt tjetër, pastaj. Po ne, kur jemi dalë, besoj unë e Xhaviti ishim vra, percjellësi i Hashimit, Shpejtimi. Shpejtimi është bashkëluftar i imi e Xhaviti është "Raketa" që i themi ne. Kështu ka ndodhë kur jam plagosë unë. Unë jam plagosë në prill të viti 1998-ës. Pak a shumë, kjo ka qenë.

-Po flet për përplasjen e parë me forcat serbe, që e keni pasur?

F. Limaj: Unë e kam fjalën për një aksion të Duhllës, në fshatin Duhël, në prill të '98-tës.

-Si ka ndodhur? Me Hashimin nuk keni qenë?

F. Limaj: Jo, jo, s'kam qenë, jo. Me bashkëluftëtarët e mi të brigadës, të njësitit. Në prill të '98-ës ne kemi shku në aksion. Nuk ka qenë kjo e papritur, kemi shku në aksion.

-Domethënë, ky është aksion i parë?

F. Limaj: Kemi sulmue, dhe aty jam plagosë në atë aksion. Në njëfarë mënyre kam pasë mbetur gati në mesin e tyre. Ashtu kanë qenë rrethana.

-Në mes të forcave serbe dhe bashkëpunëtorëve tuaj?

F. Limaj: Brenda tyre, më konkretisht. Po goditja që e madhe ndaj tyre dhe, si duket, kur goditshin këta, ma humbshin orientimin, dhe pas një kohe kam dalë nga rrethimi, ashtu i plagosur. Në fakt janë do mure atje të ambulancës, te Kryqi i Dulës, janë objektet që tash i marr si figura shpëtimtare, e nëpër të cilat kam kalue. Ne e kemi bërë një sulm të jashtëzakonshëm ndaj tyre aty.

-Megjithatë, ju e keni akoma predhën në dorë.

F. Limaj: Po, se atëhere s'kish mjekim, ishim në legalitet të thellë. Një motër medicinale, Drita, pasi që ka qenë infermiere, vazhdimisht ajo dhe një Mejremja, gjithashtu, më kanë mjekuar me ato mundësitë që kanë pasur. Pastaj, kur u ba mundësia me shku, kam shkue në Likovc te doktor Fadil Beka, deputeti. Ai si kirurg, ma kontrolloi, e tha “nuk guxoj me e prekë, se ka mundësi me e prekë diku, atëherë ka rrezik që e paralizon dorën”. Më tha se a e lëmë kështu një kohë? Ashtu e lamë. Dhe ka mbetë tash ashtu e më kurrë s’e kam hjekë.

-Zoti Limaj, duke e ditur që ju keni qenë në procesin e Gjykatës Ndërkombëtare të Hagës, keni dalë i pafajshëm. Natyrisht që ka dallime mes kohës kur ju keni qenë dhe sot, Gjykata Ndërkombëtare e Hagës ajo, Gjykatë Speciale kjo. Por, megjithatë, është pothuajse gati të sillet e njëjta aktakuzë, domethënë, në kuptimin e dilemave, pikëpyetjeve, të pavërtetave, fakteve të paqëndrueshme etj. Si e parashikoni përfundimin porcesit ndaj krerëve të UÇK-s?

F. Limaj: Është proces sfidues. Nuk është i lehtë. Objektivat dhe qëllimi po dihen. Po ajo që besojmë është që këta e kanë një dallim prej të kaluarës, për faktin që kanë një mbrojtje goxha mirë të organizuar. Tash çështja ka hy në gjyq, ka ballafaqim me prova e fakte midis prokurorisë dhe mbrojtjes, dhe unë besoj që argumentet e vërteta në anën tonë, në ekipin e mbrojtjes, janë shumë profesionale. Edhe unë jam i bindur që, siç kanë ndodhë në rastet tona, kjo do të konfirmohet edhe një herë, ajo që është konfirmuar e që dihet se ata njerëz janë të pafajshëm. Ushtria Çlirimtare e Kosovës, në konceptin dhe vizionin e saj politik, gjithkund e ka pasë çlirimin e vendit dhe luftimin e okupatorit, largimin e forcave të dhunshme dhe të regjimit të Millosheviqit, të Serbisë, nga këtu. Kështu që besoj, besoj fort, pavarësisht që kjo sfidë nuk është e lehtë, por jam i bindur që ata njerëz edhe kësaj radhë do të triumfojnë e do të përfundojnë si duhet.

Rrëfimi i Muhamet Mavrajt

KREATORI DHE PROMOTORI I 1997-tës

25 vjet pas, flet një lider studentor që nisi lëvizjen aktive dhe në fund kërkoi një çaj në vend të postit të ministrit. Është viti jubilar i protestave të 1 Tetorit të vitit 1997, të cilat shënuan kthesë politike, besa edhe historike. Para një çerekshkulli, Lëvizja Studentore në krye me Unionin e Pavarur të Studentëve të Universitetit të Prishtinës, thyen mitin e heshtjes, duke pasur një motiv të shpallur dhe sa të tjera për t'u ngritur. Njërën prej protagonistëve kryesorë të kësaj ngjarjeje e kemi në studion e Demos. Me ne në studio është z. Muhamet Mavraj.

-Mirë se erdhe, z. Mavraj!

M. Mavraj: Mirë se ju gjeta! Faleminderit për ftesën!

Jubileun (25 vjetorin e protestave të 1 tetorit) do ta kalojë në Hagë me strategët e lirisë

- Po kaloj menjëherë, si të themi, në ngjarje. Nesër është një tetori, është 25-vjetori (biseda u bë në 25-vjetorin e Protestës së 1 Tetorit 1997). Ku do të jetë M. Mavraj nesër? Çfarë do të zhvillojë?

M. Mavraj: Shpirtërisht do të jem me krejt bashkëveprimtarët e mi të 1997-tës,

me familje të dëshmorëve, me të gjithë lufëtarët e lirisë, por fizikisht do të jem në Hagë. Do t'u bëj vizitë shokëve në burg.

- *Po flet për Presidentin Thaçi...?*

M. Mavraj: Po flas për të gjithë shqiptarët tanë të cilët janë momentalisht në Hagë, për presidentin, për krejt grupin që është në aktakuzë me të, për Pjetër Shalën, Nasim Haradinajn, Gucatin, mundësisht do ta shoh edhe Sali Mustafën, por, me sa dimë, nuk i lejohet.

- *Ide e qëlluar, ndërkohë që para disa ditëve e pashë një postim tuajin prekës, se si kishte ndërruar jetë njëri nga veprimtarët tuaj të 1 Tetorit 1997.*

M. Mavraj: Fati solli që këtë jubile të rëndësishëm, 25-vjetorin, ta presim pa zotëriun Ali Ahmeti. Ishte një shok i shkëlqyeshëm i Lëvizjes Studentore në Mitrovicë, një luftëtar i lirisë, që nuk arriti t'i mposhtë dy sëmundje dhe ndërroi jetë në Gjermani. Në këtë rast dua t'u shpreh ngushëllime të gjithë shqiptarëve, të gjithë bashkëveprimtarëve të tij, në radhë të parë familjes së tij, bashkëshortes dhe fëmijëve të tij.

Politizimi si fëmijë, burgosja si maturant në Istog, ardhja në Prishtinë

- *Të kthehemi te veprimtaria juaj personale, natyrisht, edhe në veprimtarinë nacionale, njëkohësisht. Vonë e kam kuptuar që ju në gimnaz kishit qenë në burg, keni qenë i burgosur. Cila ka qenë arsyeja?*

M. Mavraj: Arsyeja ka qenë politike, si gjithmonë. Unë si fëmijë jam rritur tejet i politizuar. Ky politizim në radhë të parë vjen nga ato ndalesat që i ka pasur Kosova në Jugosllavi, orientimi im shkon kah Shqipëria, sikurse ishte orientim i pothuajse të gjithë dukagjinasve, të anës sonë, që kanë pasur qasje në valë të Radio Tiranës, Kukësit, Televizionit të Shqipërisë e kështu me radhë. Dhe, janë ato ngjarjet e Kosovës, pas '81-shes, që i kam përjetuar ashtu qysh i kam përjetuar si fëmijë. Pastaj, ardhja e Millosheviqit në skenë, që mua më ka gjetur diku në fund të shkollës fillore dhe kalimit në shkollën e mesme. Pastaj, shkuarjet e mia të shpeshta si fëmijë në Malsi (Mal të Zi) për çdo pushim mes dy klasëve gjimnaz (verës), madje edhe në pushimet dimërore mes dy gjysmëvjetorëve për të punuar. Kjo, për shkak të kushteve të atëhershme shumë të tmerrshme që i kemi pasur të gjithë ne në atë anë. Sigurisht që këto tema mua më kanë përcjellur në çdo hap. E kam ndërprerë punën gjysmësezonale dimërore në Tuz (Mali i Zi) kur kam dëgjuar se kanë shpërthyer demonstratat në Kosovë, maturant isha, në fillim të vitit 1990, dhe jam kthyer, e kam bërë organizimin e demonstratave me tre shokë të mi: Nexhat Zogaj, Naim Lipaj, Frashër Sefaj në Burim (ish Istog). Ka pasuar burgosja njëmuajore për mua atëherë si maturant, për pasojë edhe përjashtimi nga

shkolla. Por, ka qenë një muaj shumë interesant për mua në burg, u mërzhita kur u krye ai muaj, sepse atje lash shumë shokë të mirë që i njoha atje në burg, e në ndërkohë, pas daljes nga burgu i kam mbajtur kontaktet me të gjithë ata shokë, pastaj me shokë të Lëvizjes, siç ka qenë edhe Lëvizja e Pajtimit të Gjaqeve, që ishte një nga lëvizjet më të mëdha, më fisnike që i ka kombi shqiptar, dhe në shtator 1990 ardhja ime në Prishtinë (për vazhdimin e shkollimit). Ai lloj politizimi, ato lloj brengash, më kanë ndjekë edhe këtu kur kam ardhur, në Prishtinë, që në ditën e parë. Këtu ka qenë një ngjarje e tmerrshme në Llap, rrethimi dhe lufta heroike, po edhe vrasja e vëllëzërve Latifi e Munolli. Më vonë e kam kuptuar se edhe ata janë Mavriq dhe (revolta për vrasjen e tyre) më ka përcjellë gjithmonë në ndërdiqe. Më pas, vazhdojnë të gjitha këto ngjarje që i kemi përjetuar këtu, por pavarësisht se isha student, kam vazhduar të jem i politizuar atë ditë e sot, që nga majet të gishtave deri te flokët.

Ja rrethanat e Kosovës që motivuan lëvizjen aktive

- Pastaj erdhët në universitet, regjistruat fakultetin e ... E patë të rëndësishme që patjetër të kyçeni në Unionin e Studentëve, madje-madje...

M. Mavraj: Vonë jam kyçur në Unionin e Studentëve, i dashur Agron, për shkak se unë kisha studime shumë të vështira përpara vetes (zgjasnin pesë vite). Por, me kalimin e kohës, asgjë nuk prodhonte politika jonë këtu në Kosovë, ajo politika e ashtuquajtur “lëvizja e ndejtjes”. Andaj, u desh që t'u shmangem tërësisht studimeve, sidomos kur u bëmë tre vëllezër këtu, të tretë studentë në Ndërtimtari-Arkitekturë. Ishte shumë i vështirë edhe mbulimi i shpenzimeve, të ta them të drejtën. Unë e kam bërë një veçim krejtësisht nga studimet dhe jam kyçur në “Botën e Re” (gazetë e studentëve të Universitetit të Prishtinës) dhe veç kam lypur rast, ose shkas ose mundësi për aktivizimin e Universitetit të Prishtinës, konkretisht për të bërë demonstrata. Kjo ishte çështje e prerë për mua, veçanërisht në bazë të dështimit të Kosovës që të marr pjesë në Konferencën e Dejtonit (dhjetor 1995), për shkak se nuk ishte palë ndërluftuese. Atje shkuan Bosnja, Kroacia, Serbia dhe zgjidhën problemet e veta qysh i patën. Sllovenia ishte pavarësuar pak më lehtë sesa këto, Maqedonia pa asnjë fishek (pra, pa luftë), kurse Kosova ngeli. Kosova ngeli, ndërkohë që askush s'vinte të na çlironte, asgjë s'vinte vetvetiu nga ajo lloj politike, kështu që komplet viti 1996 ishte në kërkim të rrugëve, mundësive, studimit të mundësive se qysh me u kyçë në Unionin e Studentëve, qysh funksionon Unioni i Studentëve dhe qysh të aktivizohet kjo organizatë në demonstrata masive, fillimisht me kërkesat apo për arsytet që i kemi thënë dhe që kanë qenë krejtësisht mbulesë e kërkesave dhe arsyeve politike të protestave. Në atë kohë ka qenë absurde të thojë se çfarëdo lloj lëvizje është jopolitike në Kosovë, për shkak se ishim nën okupim shumë, shumë, shumë të egër e brutal. Çdo pore e jetës kontrollohej nga serbët. Ishte miti i frikës mbizotërues në çdo pore të jetës, te çdonjëri. E kam thënë edhe në ndonjë rast

tjetër, dy policë e zbraznin pazarin, kam qenë vetë dëshmitar, kur dy policë serbë po e zbraznin pazarin e Prishtinës, dhe ky ishte turp i madh për të gjithë ne shqiptarët. Të gjithë shqiptarë këtu, 95 për qind shqiptarë, dhe ndodhte ajo çfarë ndodhte. Kështu që, në këtë kontekst, ka rrjedhë edhe aktivizimi im, krejtësisht jashtë studimeve të mia, tërësisht i fokusuar te “Bota e Re” dhe te Unioni i Studentëve.

Në fillim ishte veprimtaria poetike dhe gazetaria

- *Z. Mavraj, pothuajse në atë periudhë ju njihnin më shumë me sens poeti, domethënë si një njeri meditant që, papritmas, del në skenë si një militant...*

M. Mavraj: Po, kjo është kjo arsyeja pse shumë njerëz pastaj disi u ndien të befasuar, të thyer pak, të shokuar, kur më panë me kërkesa politike, sepse kam njohur shumë poetë, i kam pasur miq të mirë, i kam respektuar, i kam lexuar librat e tyre, i kam çmuar, kam shkruar besa në superlativ për të gjithë poetët e viteve 1993/94, në atë kohë, pak pse ashtu ata e meritonin, por edhe pak sepse më vinte turp, sepse të gjitha shpërblimet (për krijimtari) vinin tek unë, pa dashjen time dhe pa asnjë ndikim personal në këto qarqe (vlerësuese), kurrë, kërkund hiç!...

- *Interesante!*

M. Mavraj: Dhe, në këtë kontekst e ndjeja njëfarë ngushtimi. Te “Bota e Re”, janë në arkivë, i gjeni pothuajse të gjithë poetët e asaj kohe për të cilët kam shkruar, natyrisht, në formatin e vitrinave të librit. Po, sidoqoftë, poezia e politika gjithmonë janë aty-aty, afër-afër. Kam qenë meditant, po, kam qenë më i tërhequr, kam qenë më i papërzier në grupet e ngjarjeve, në argëtim e në gjëra të tilla (por, observant po).

Pasivitetit në Union, në gazetën “Bota e re” dhe në Universitet duhej dhënë fund

- *Megjithatë, megjithatë për të ardhë, po ta themi kështu, për ta marrë Unionin e Studentëve, meqë ju cilësoheni si truri i Unionit të Studentëve dhe i kësaj Lëvizjes Studentore të ‘97-tës, kanë qenë do procedura goxha të vështira dhe do sfida...*

M. Mavraj: Ka pasë procedura, ka pasë sfida, sidomos për poetët ato janë të bezdisshme. Por, më duhej t’u nënshtrohem atyre kriterëve e procedurave, sepse intenca ime ishte që të punojmë, ta themelojmë nacionalizmin institucional. Dhe, unë e kam parë Universitetin e Prishtinës, ashtu qysh e sheh historia përpara meje, si lokomotivë ngjarjesh zhvillimi në Kosovë, dhe vagonët nuk do të lëviznin pa u vu në lëvizje lokomotiva. Zhvillimet e vitit 1996 i kam përcjellë nga afër edhe

në Unionin e Studentëve. Kam parë si funksionon. Për fat të keq s'kishte Union të Studentëve (ishte sa për sy e faqe), për fat të keq s'kishte "Botë të re", gazetë të studentëve. Dilte rrallë e formalisht "Bota e re", ku vetë isha pjesë, funksiononte formalisht Unioni i Studentëve që e vëzhgoja nga afër, sepse ishim në një zyrë të ndarë vetëm me ato shpërllakat e thjeshta. Ata na dëgjonin neve këndej, ne i dëgjonim ata andej kur flisnin. Thjesht, ai Union nuk do të bënte asnjë gjë pa një revolucion të vërtetë së brendshmi, së brendshmi, ashtu që me aktivizimin e Unionit ta aktivizonim edhe çdo celulë të Universitetit të Prishtinës, çdo strukturë, përfshirë Rektoratin. Kjo ndodhi e në këtë shtjellë i futëm të gjithë, të gjithë gradualisht, hap pas hapi, duke folur, duke u konsultuar me ta, pra duke u këshilluar, duke u informuar, bashkë-informuar. Dhe, ndodhi ajo që ndodhi. Ne i futëm në rrjedha. Sigurisht që do të kishte më herët ngjarje sesa 1 Tetori. Ne, definitivisht, zgjedhjet në Union i kemi fituar më 4 shkurt, në vitin 1997. Ishte një Kuvend zgjedhor i përsëritur. Ai që ishte më 14 janar u anulua për arsye procedurale, e kështu me radhë. Dhe prej 14 janarit deri te 4 shkurti kanë ndodhur ngjarje të hatashme në Kosovë, që pothuajse e prishën krejt planin që e kishim për marrjen e Unionit të Studentëve nën drejtim, dhe në atë udhë që e kishim planin.

Përse? Sepse qysh të nesërmen, me 15 janar ndodhi atentati me tritol ndaj rektorit serb Papoviq. Tash, prej 15 janarit deri më 31 janar ju e dini se çfarë ka ndodhur: Arratisje masive të veprimtarëve, arrestime masive. Për fat të keq u burgos edhe vëllau i Bujarit (Dugollit) që na solli mjaft ankth e shqetësim së brendshmi. Ishte gati në tërheqje Bujari nga gara për marrjen e Unionit studentor nga ana jonë. Pastaj më 31 janar vjen vrasja e Zahirit, Edmondit dhe e Hakifit, grupet që ngelën edhe ato kaluan në Shqipëri. Në Shqipëri plasi lufta civile, që na i plasi edhe zemrat krejt. Kështu që ajo ideja që më 11 Mars 1997 ta japim një sinjal se këtu ka ndodhë diçka e re, prapë u anulua, për shkak të luftës civile në Shqipëri.

Ky sinjal shtyhet deri në datën 24 mars, të cilën nuk e kemi dhënë nëpërmjet një proteste, por nëpërmjet "Botës së Re", kur doli numri i parë i plotë. E dua shumë atë numër. "I plotë" në kuptimin e kontrollit tonë të plotë, njëqind për qind, me një fizionomi krejtësisht tjetër, me një përmbajtje krejtësisht tjetër, si një ftesë (shkrova editorialin): **Ejani të bëjmë diçka...** për Kosovën dhe për Universitetin...! Gazeta u bë e hapur për të gjithë, diverse, pa linçime ndaj kundërshtarëve të brendshëm (në Universitet) të cilët i kishim me bollëk dhe ishin edhe ata tejet të politizuar, por në një kah krejtësisht tjetër. Por, kështu në një frymë pajtimi, bashkëpunimi, sqarimi, një qartësie deri në detajet më të vogla të mundshme, që askush të mos ketë asnjë mëdyshje e pyetje shtesë pse ai, pse ky, lirisht më shkru, po lirisht edhe të takohemi mes vete, të bisedojmë lirisht. Dhe, kështu, në korrik filloi iniciativa haptas për të bërë diçka në vjeshtë (për aktivizimin e rezistencës në nivel universitar).

- Para se të kalojmë andej, gjatë shfletimit të një arkivi që më ra në dorë, e pashë që goxha vëshirë ka qenë për të zgjedhur një kryetar të Unionit të Studentëve dhe gjithkund keni qenë,

pothuajse, figura kryesore. Pse Dugolli dhe jo Mavraj kryetar i studentëve?

M. Mavraj: Për shkak se kishte shumë arsye. Por, arsyeja thelbësore ishte mosgrumbullimi i funksioneve. Këta të dy, asnjëri nuk ishin të përgatitur për ta marrë "Botën e re" në udhëheqje.

- Po flet edhe për Dritonin?

M. Mavraj: Dritonin dhe Bujarin. Dhe unë isha i gatshëm që vetë ta punoj "Botën e re", nëse formalisht ndonjëri pranon detyrën e kryeredaktorit. Pastaj, duke qenë kryeredaktor dhe kryetar i Kuvendit të Unionit të Studentëve (njëkohësisht kryetar i studentëve të Ndërtimtari-Arkitekturës) ne do të grumbullonim funksione, të cilat vetë i luftonim, ndërsa vetë e luftoja shumësinë e funksioneve. Do të krijohej, do të thotë, një lloj shtresimi i papëlqyeshëm duke qenë liderë të studentëve, e para kjo. E dyta, ai (Bujari) ishte më i vjetër. Dritoni ishte i Dukagjinit, sikurse unë, pra ndodhi edhe për një lloj përparësie dhe konsiderate. Ai (Bujari) e ka pasë një krizë shumë të fortë, të jemi të qartë. Ka pasur edhe një krizë private, po kjo edhe për arsye politike të vëllait të tij. E treta, ai ishte afër diplomimit për një provim dhe e humbte statusin e studentit. Dhe, me një provim neve na duhej ta mbanim me status të studentit, që të mund t'i shfrytëzonin votat e Fakultetit Filozofik, që ishin tri, tri i kishte Dritoni, bënin gjashtë, dy i kisha unë në Ndërtimtari dhe Arkitekturë, bënin tetë, dhe na duheshin relativisht aq vota të tjera, eventualisht nëntë, që i morëm krejtësisht në periferitë e harruara të Universitetit të Prishtinës, e ato ishin shkollat e larta nëpër gjashtë qytete të Kosovës dhe Fakulteti i Xehetarisë në Mitrovicë.

- A mund të konsiderojmë që M. Mavraj, Bujar Dugolli dhe Driton Lajçi janë celula e 1 Tetorit...

M. Mavraj: Po, gjithsesi.

- ...për protestat e '97-tës?

M. Mavraj: Patjetër, s'ka tjerë, nuk ka të katërt. S'ka dy, s'ka pesë. Këta të tre janë aty. Janë takime të shumta, biseda të shumta. (Kur afrohen zgjedhjet në Union) çdo natë kemi punuar bukur gjatë (ndeja të bëheshin të unë kryesisht), ndoshta një vjet...

Ndryshimet radikale në udhëheqjen e studentëve dhe në "Botën e Re" më 4 shkurt 1997

-... Megjithatë, u bënë zgjedhjet. Zgjedhjet, pavarësisht se u përsëriten për shkak të parregullsive në respektimin e statutit etj., por u bë zgjedhja e dubur. Por, nga ana tjetër, institucionet, qoftë

jashtë universitetit, qoftë brenda universitetit, duket se nuk e pranuan rezultatin?

M. Mavraj: Jo, e pranuan rezultatin (Rektorati), sepse s'kishin arsye më që ta kontestonin rezultatin. Edhe po ta kontestonin, ne kemi qenë aq të vendosur, sa ajo që ne e kishim në mendje, të paktën personalisht çfarë kisha në mendje, do të bëhej në një mënyrë ose në një tjetër, por më e mira e mundshme për të gjithë ishte që ta bënim të gjithë bashkë si universitet, unik, madje së bashku studentë e profesorë, përfshirë rektoratin dhe, mundësisht, ashtu siç e bëmë edhe me përfshirjen e qytetarëve, por jashtë kolonës pesëshe, ashtu qysh edhe ka dalë dhe që është një nga organizimet antologjike, më të mira të mundshme që i ka bërë një popull i okopuar ndonjëherë. Si rezistencë aktive, si organizim po flas, se fuqia jonë ka qenë organizimi.

- Më intereson të çështja e programit, domethënë, ju menjëherë e morët në dorë gazetën "Bota e Re"?

M. Mavraj: Ajo ka qenë procedurë edhe ajo e njëjta sikurse kjo, me konkurrencë, me program, me intervistim, gjithashtu. Ka qenë, gjithashtu testim edhe për gazetarët, sepse edhe testin për gazetar e kam pasë kaluar, nëse s'gabo, me 96.5 për qind, pra, testin e asaj kohe që ka qenë. Testi tjetër paralel ka qenë për kryedaktor. Dy herë i jam nënshtruar testit në atë kohë. Ka qenë një komision miks, i përzier: një anëtar i Universitetit, një anëtar i Shoqatës së Gazetarëve dhe një anëtar i Qendrës për Informim, duket të kem harruar kush çka ka përfaqësuar saktësisht atëherë, por ka qenë procedurë. Por, shpallja e rezultateve është bërë në të njëjtën ditë, më 4 shkurt 1997. Kjo dmth se në të njëjtën ditë ne e kemi pasë Këshillin Ekzekutiv në dorë, e kemi pasë Kuvendin në dorë, e kemi pasë "Botën e Re" në dorë, që ishte një lloj bombe atomike në atë kohë, se s'kishte medium tjetër, e Kosova s'i kishte aq medime... Dhe tani, duke qenë vetëm tre veta, thuajse kryesorë, neve na duheshin së paku edhe tridhjetë kuadro të tjera që t'i kemi përreth vetes për të realizuar atë që kishim në plan: protestën, pra të paktën edhe tridhjetë veta. Ku me i marrë këta tridhjetë veta? Ku të ishte e mundur! Kudo që dëgjonim për një emër, interesoheshim që ta ftojmë, me i tregu, me e ofertu për një detyrë të caktuar, e kështu me radhë.

- Përveç tjerash, ka qenë numër shumë i rëndësishëm numri i parë i "Botës së re", duket se shërbeu si një platformë e re politike për Lëvizjen Studentore, që ju të plasoni ide.

M. Mavraj: Po, pak a shumë po. Ajo ka shërbyer si platformë edhe për të tjerët, ta them të drejtën, disa anëtarë atëherë, por të burgosur politikë, të Lidhjes Demokratike të Kosovës, të kryesisë, të afërm me Rugovën në atë kohë, kanë thirrur të na përgëzojnë. Njëri nga ata tha "po ndihem student pas sa e sa vitesh". Ramë Buja.

- *Po dhe shumë të tjerë, besa!*

M. Mavraj: Edhe disa të tjerë kanë kanë thirrur. Truproja e tij (Rugovës) erdhi dhe ka pritur dy-tri orë të dera për një ekzemplar, dhe ia gjetëm, më në fund një ekzemplar, sepse me të vërtetë atë ditë ishte tretur “Bota e Re”.

- *Ju kishit, natyrisht se e kishit një program, por në programin tuaj a e kishit prej fillimit mbajtjen e protestës, e cila u kthye potbujse në një demonstratë të përgjithsme?*

M. Mavraj: Pa dyshim, po. Të dy grupet (kundërshtarë) kanë qenë konkuresse me programet e tyre. Programi ynë ka qenë prej disa pikash, mua më ka interesuar veç një pikë, ajo për protestat. Ajo ishte aty ku duhej. Ato të tjerat fare s’më kanë interesuar, hiç.

- *Domethënë që në fillim, keni hyrë me një program, i keni...*

M. Mavraj: Po, program zgjedhor, ka qenë program zgjedhor. Ata e kanë ditë që ne po fitojmë me këtë program. Por, u shukat për një kohë ajo punë, për shkak të ngjarjeve në Shqipëri. Sapo u qetësua Shqipëria, ne i ftuam disa grupe të rinjve këtu në Kosovë për konsultime dhe në ato grupe, pastaj, ranë në sy edhe disa emra, pak a shumë, që i kishim menduar më herët, por që kishin refuzuar që të vijin me neve, përfshirë Albinin (Kurtin).

Perëndimi pati mirëkuptim për lëvizjen përpara

- *Platformën tuaj politike, edhe për protesta, atëherë kur qendrat e vendosjes ndërkombëtare, përkatësisht ambasadat e tyre, ishin në Beograd, pra ju i dërguat tek ambasadat. Si u pritet nga ta?*

M. Mavraj: Kosova, aty ku ishte, e kishte mirëkuptimin e gjithë botës që të lëvizte diçka. Edhe ashtu e kishte një “Marrëveshje” për arsimin që nuk zbatohej fare hiç, dhe çfarëdo që ne do të bënim në këtë drejtim, ne e kishim përkrahjen e simpatinë e Perëndimit në këtë kohë, përfshirë edhe atë që neve na interesonin më së shumti, Ambasadën e Shteteve të Bashkuara të Amerikës, përgjithësisht State Departamentit. I kemi marrë mesazhet fillestare shumë të forta nga ata, se “nëse vazhdoni me këtë rrugë, e keni përkrahjen tonë”. Ashtu edhe ka ndodhur. Zyra Amerikane, këtu, në Prishtinë, ka qenë shtëpia jonë e dytë në atë kohë. E kam treguar edhe gjetiu, se ka ndodhur të kenë ardhur (amerikanët) te ne edhe dy herë brenda ditës dhe herën e dytë s’kanë pasur kurrjë hiç të re të na thonë, veçse e kanë vendosur veturën e tyre diplomatike qaty para dyerve tona sa për dukje, sa për të krijuar një lloj imuniteti për neve, një lloj mbrojtjeje, se s’kishim kurrfarë mbrojtje, pos Zotit lart dhe duarve tona këtu në tokë, në atë kohë.

Konsultime me të gjithë, me model strategjik:poshtë drejt atyre lart

- Në anën tjetër brenda institucioneve ose lëvizjeve politike, të themi kështu, partive politike të atëbershme, një pjesë e tyre, me të cilat ju komunikoni, kanë pasur përplasje, madje deri në nivelin që “ne kemi informata nga lart”, duke aluduar tek Ambasada Amerikane dhe të tjerët, se nuk duhet të planifikoni...?

M. Mavraj: Shiko, ideja jonë ka qenë konsultim me të gjithë, me parti politike të vogla, të mëdha, parti parlamentare e joparlamentare të ashtuquajtura të asaj kohe, me shoqatat, me personalitete të ndryshme, Shoqatën e të Burgosurve Politikë, parti të paregjistruara ndokund, bie fjala, kushdo që ka pasur një emër, një zë, një autoritet, një fjalë për ta thanë ose një interesim për të dëgjuar, ai ka qenë kontakti ynë. Ne e kemi konsultuar absolutisht tërë spektrin politik dhe kulturor të Kosovës në atë kohë, dhe i fundit nga ata ka qenë doktor Rugova, sigurisht, pasi që është kryer i gjithë ky spektër. Po përkrahjen e kemi kërkuar nga poshtë, duke u ngritur lart dhe ajo, si orteku i borës, duke u shumëzuar në vetvete dhe sigurisht që krerët e politikës së Kosovës, në atë kohë, në njëfarë mënyre edhe janë gjetur para aktit të kryer, për shkak të strategjisë së ndërtimit të presionit nga ana jonë. Ne nuk e filluam nga lart, por e filluam nga poshtë. Këtu është dallimi i madh dhe, sigurisht, që ka pasë aso tendencash për të na frikësuar, shantazhuar ndopak e kështu me radhë, ose edhe me na përça, siç është investuar bukur shumë dhe për budallak është bërë ai lloj investimi, sepse ne kishim synime shumë të pastra, të qarta, të vetëdijshëm që situata mund të tensionohet. Por, qëllimi ynë ishte pikërisht tensionimi i situatës, sepse askush nuk merrej me Kosovën pa u tensionuar situata. Edhe të huajt, kur na thonin që ka rrezik të tensionimit të situatës, ne u thonim se bash ky është qëllimi ynë, sepse ju na keni harruar neve, s'na morët atje, s'na morët në Dejtton, s'na morët askund, s'po flisni për neve, “muri i jashtëm i sanksioneve” ndaj Serbisë fare hiç nuk e tremb Serbinë kështu që kjo është koha jonë, e ju jeni të lirë të na përkrahni...

Gabimin në takimin e parë të Rugova e shndërruam në triumf në takimin e dytë

- Ju e përmendët presidentin Rugova, domethënë takimin me të. Në bazë të asaj që vërtet thuhet dhe dibet dhe që është e shkruar tashmë, nuk është se keni kaluar bash mirë në takim, ndonësenë dy takimet e para ju personalisht nuk keni shkruar. Thuhet se në takimin e fundit M. Mavraj ka qenë më i ashpër në qasje, në komunikim dhe në diskurs. Apo?

M. Mavraj: Jo, nuk kam qenë më i ashpër, por kam qenë i drejtpërdrejtë. Në takimin e parë nuk kam shkruar, për shkak të krijimit të një relaksimi pak më praktik në bisedime, sepse unë isha i njohur si kritik i tij. Por, në takimin e parë është bërë një gabim, dhe goxha problematik.

- *Cili gabim?*

M. Mavraj: Në paraqitjen e kërkesave. Në fakt, në paraqitjen e datës. Ka qenë një keqkuptim i këtyre shokëve të mi. Pastaj na është dashur ta përmirësojmë atë keqkuptim. Këta në takimin e parë janë habitë, kanë thënë se do ta bëjmë më 1 shtator demonstratën dhe Rugova ka thënë s'ka kohë për t'u përgatitur, kjo është çështje serioze, duhet me u përgatitë mirë etj. Atëherë ne e kemi shfrytëzuar këtë gabim tonin dhe e kemi kthyer në triumf tonin, dhe ky triumf e ka emrin e daljes publike të Rugovës për përkrahje të idesë sonë. “Ne i shtymë protestat për 1 Tetor, nëse ti del dhe na përkrahë publikisht”, i thamë në takimin e dytë. Ai doli të na përkrahë publikisht, për 1 tetor, në u bëmë sikur gjoja i shtymë protestat për 1 tetor, a në fakt kanë qenë vetvetiu për 1 tetor sepse pikërisht 1 tetori është ditë e fillimit të vitit të ri akademik dhe jo 1 shtatori. Një shtatori ishte fillimi i vitit shkollor. Këtu ka qenë keqkuptimi ose gabimi i shokëve të mi, të konceptet ndërmjet vitit shkollor dhe vitit akademik.

Ethet para daljes së parë para medieve (konferencës së parë) në gusht 1997

- *Duket se edhe ju e keni përdorur një strategji dhe një propagandë interesante (për takimin e dytë me Rugovën). Më kujtohet, edhe përmes “Botës së Re”, konkretisht përmes një titulli të atëhershëm, që pat dalë në “Kohën Ditore”, më duket konferenca e parë...*

M. Mavraj: Ah, konferenca e parë. Ajo ka qenë konferenca e parë për medie, që na ka lënë nja dy ditë pa gjumë para saj, edhe për shkak të atij gabimi që u bë te Rugova ...

- *Na e përshkruaj pak edhe konferencën, edhe titujt, edhe modelin e ndikimit të presidenti Rugova*

M. Mavraj: Po unë isha shumë i interesuar që të dalim para medieve që të katër bashkë, për shkak se...

- *Tash po flet për...*

M. Mavraj: Për konferencën e parë.

- *Tash po flet për katër, Ju, Dugolli, Lajçi dhe?*

M. Mavraj: Kurti. Sepse ndërkohë erdhi me ne në Union.

- *Pas sa kohësh erdhi?*

M. Mavraj: Verës, verës, para...dikund në gusht 1997.

- *Domethënë, pas disa muajsh ju bashkua Kurti?*

M. Mavraj: Po, po. I fundit që është bashkëngjitur.

- *I fundit që është bashkëngjitur është Kurti.*

M. Mavraj: Po.

- *Pastaj erdhëm te konferenca e parë...*

M. Mavraj: Erdhëm te konferenca e parë, po këta shokët e mi, si fillestarë, nuk kishin kurrfarë përgatitjesh, kurrfarë eksperience me media. Kishin shumë tremë, pastaj ishte bërë një ngatërrim te Rugova, që mund të na kushtonte rëndë (në opinionin publik), dhe krejt halli ishte se si do të dalim në publik e para botës në përshtypjen e parë, sepse s'ka mundësi të dytë për të krijuar përshtypjen e parë. Kjo ishte çështja.

- *Ju kishit përvojë, domethënë, me gazetari, me...?*

M. Mavraj: Kisha një përvojë, sepse vetë merresha me gazetari dhe i kisha kolegë e shokë, kolegët gazetarë, sidomos këta të radiove të huaja, korrespondentët e mediave të huaja. Për mua ishte fare normale paraqitja para tyre.

- *Po për ata cila ishte sfida?*

M. Mavraj: Po sfida ishte mungesa e eksperiencës, s'kishin eksperiencë dhe ngatërroheshin edhe në konceptet politike ngapak, pastaj ky problemi që na ndodhi, ngatërrimi të Rugova që e kishin bërë (për datën e gabuar dhe mospërkrahjen nga ai), ne ishim të interesuar me e fshehtë atë gabim, se për ne ishte skandal në atë kohë. Më ka shkaktuar shumë presion ai gabim. Edhe... kështu mendova që t'i trajnojë sadopak që të tre para konferencës, por nuk ndezi, nuk dhezi. Më kujtohet që Albini e ka pasur një fjalë shumë të mirë të shkruar, të formuluar prej atyre komenteve që i bënim për çështjen e marrëveshjes së arsimit. Tha "unë e kam shkruar vetëm këtë", thash "eh, pra shumë mirë". Aty thuhej se "nga objektet universitare s'kemi dalë me marrëveshje dhe s'do të kthehemi me marrëveshje". Thashë "shumë e mirë është kjo, rri dhe lexoje". Por, kishte shumë tremë dhe s'pat kush që i ndalë as atë e as Dugollin. Edhe Dritoni msu me dalë jashtë nga salla ku u përpoqa t'i trajnojë (aty do të vinin gazetarët pas pak). M'u dashtë me e ndalë Dritonin: "-A e di me kë jemi takuar deri më tani ne? -Po. - Bëje një listë. Kur ta jap fjalën, lexo, por lexo ngadalë që t'ua hamë kohën gazetarëve. Nëse ke diçka për të shtuar, më prek këmbën, unë ta jap fjalën. Nëse e sheh veten që po do me sharru dikund diçka, prekma këmbën dhe do të vazhdoj unë". Por, ia dolëm shumë mirë, dolëm shumë mirë. Eh, meqenëse takimi do të

mbahej të nesërmen, takimi i dytë me Rugovën, jam kujdesur vetë që t'ua "shkruajë" kryetitullin medieeve (qeshë), me një fjali kur them se "Jam i sigurt se do ta detyrojmë kryetarin Rugova të na përkrahë", ashtu disi. Dhe, këta kur kanë shkuar te ai, sigurisht që e ai e ka parë atë titull në gazetë, s'i ka ardhë mirë, natyrisht që s'i ka ardhë mirë, dhe ka thënë se s'ka nevojë kështu,...se unë marrë frymë me mushkëritë tuaja... e gjëra të tilla. Por, përkrahjen e nxorëm. Dhe kjo ishte në gusht (1997).

Rugova nuk mbajti fjalën

- Po, në gusht. Por, në takimin në të cilin shkuaat ju, në shtator, thuhet se nuk ka shkuar bash mirë...

M. Mavraj: Po nuk ka shkuar bash mirë, sepse...

- ... dhe nuk e keni marrë konfirmimin aty për aty për një përkrahje të tillë.

M. Mavraj: Pas një muaji është ai takim...

- Pastaj lidhej me një ofertë,

M. Mavraj: Kanë qenë më herët ato joshje (në takimet ku unë nuk mora pjesë)

- ...për një ftesë e cila refuzohet. Është interesante, si batutë!

M. Mavraj: Haha. Të gjithë ata që donin të na nënshtrojnë (ose zbusin), na ofronin dofarë bursash ose shkollim jashtë, ose gjëra të tilla.

- Edhe këtu kishit një ofertë për bursë?

M. Mavraj: Jo. Kur kam qenë unë i pranishëm, jo! (Ky ishte takimi i tretë me Rugovën, por i pari për Mavrajn me të në 1997) Ka ndodhë në dy takime të tjera. Kur kam qenë unë i pranishëm, kemi hyrë në temë direkt: Përse i ke ndërruar fjalët (se tash kërkonte të mos mbahen protestat)!? Domethënë ky ishte muhabeti. Dhe, ai tha se i ka ato informata që i ka, se ka për të shkuar gjaku deri në gju nëse bëhet demonstrata, e të tjera, e të tjera. Na ia hodhëm poshtë ato që kishim për t'ia hedhur poshtë. I afruam bashkëpunim shumë të singertë në këtë çështje. "Të kuptojmë që do të dalësh me një fjalor tjetër, me një qëndrim tjetër, po mos u përpjek...". Bujari, bile e pat lutur si shumë, derisa u bë pak i tepërt, dhe i thash: "Le, Bujar, a ka ndarë mendjen të dalë kundër, le të dalë, por edhe ne do ta bëjmë tonën".

Strategji komunikimi një ditë para 1 tetorit 1997

Kur u kthyem në rektorat, atëherë këta të mitë ishin pak si të mjegulluar. Çka tha, çka tha... Ishte takimi i fundit, duhej të takoheshim me rektorin, me anëtarët tjerë të Këshillit Organizativ të Protestave aty që ishin, se kanë qenë katër profesorë, ndërsa ne pesë studentë. U dashtë aty trup me i ra: (Thash) zotni rektor, ai do të dalë kundër (protestave) dhe shumë shpejt, kështu që të dalim ne me komunikatë para se të dalë ai (Rugova). Meqenëse ato vite unë i kisha kaluar shumë ngushtë me lexime të gjithçkafit që botohej në Kosovë, përfshirë këtu konferencat e tij për media, përfshirë informatorët e QIK-ut etj., e kam pasë mësuar gjuhën e tyre (publike), të komunikatave...

- *Dhe e formulove ë?*

M. Mavraj: Ah, e kam formuluar në stilin e QIK-ut. (Qeshje)

- *Në ç'kuptim?*

M. Mavraj: Ashtu qysh i bënin ata. Me kallxu çka i thamë na dikujt, a jo çka na tha pala tjetër. (Qeshje në studio) Dhe aty i kam përzgjedhë disa terma (me lustra). Kam qejf me e gjetë atë komunikatë. Duket që ia kemi pasë dhënë Valentina Saraçinit për ta transmetuar shpejt (në edicionin e mesditës) në Deutche Ëelle.

- *E kam lexuar mbrëmë atë komunikatë, një komunikatë interesante...*

M. Mavraj: Eh, aty i kemi përzgjedhë disa terma, kështu shkëlqyes, por përbrenda bosh. ("Udhëheqja e lartë e studentëve", "përgatitje e shkëlqyer e protestave"...)

- *...dhe "ai nuk e kundërshton mbajtjen e protestave".*

M. Mavraj: Hahaha! E thamë një fjali që ishte teknikisht e saktë. "Ai s'pati asgjë kundër protestave, në fund" (se ai thoshte nuk jam kundër, por duhet shtyer përsëri ato).

Rugova refuzoi të vinte me ne

- *Por, fiesën tha (Rugova) mos ma dërgoni aman...*

M. Mavraj: Hahahahaha!

- *Si ishte ajo punë...*

M. Mavraj: Ai tha edhe unë jam njëfarë trimi, se nuk i erdhi mirë që flisnim ashtu drejtpërdrejt, se na ishim sikur të shpisë, me folë saktë, të sinqertë. Sigurisht që nuk i ka ardhë mirë. Edhe në këtë muhabet që u lëshu pak si më njëfarë fjalori kështu të thjeshtë, popullor, tha “edhe unë jam njëfarë trimi”. Atëherë kam ndërhyrë dhe e kam thënë atë që kanë qenë e vërtetë. “Mirë, pra. Harrova me ta shtypë e me ta sjellë ftesën...”. Ashtu ishte, se si gjithmonë pa gjumë që isha, e kisha të gatshme ftesën... “Harrova me ta shtypë e me ta sjellë ftesën... (ta sjellim pasdite) për të ardhë ti me neve në protestë aty ku ti po mendon se do të jetë Demaçi ose dikush tjetër me neve, aty do të jesh ti. Plani jonë është që të jetë rektori. Por, meqë ti po dyshon, ne ta sjellim (nëpërmjet Abdylit) pasdite ftesën, eja ti me ne”. Aty ai e ka refuzuar me një klithmë interesante, që s'mund ta riformuloj tani këtu, po e ka refuzuar me ato fjalët: “Mos ma bini qat ftesë, se ma kjojnë atë kangën ‘kush s'vjen me ne, është tradhtar’... e kam shumë mërzë qat farë kangel”. I thamë “mirë, mirë, s’po ta bijmë, s’po ta bijmë, qetësohu”. Jemi munduar të koordinojmë sadopak diçka, por nuk ia dolëm. Abdyl Ramaj, i ndjerë, ka qenë aty i pranishëm. Abdyl, tha Rugova, ua sjellë në orën dy pasdite qëndrimin definitiv. Ne veç e kuptuam çka do të sjellë i ngrati, se përndryshe ishte shpirtnisht me ne (Abdyl Ramaj), ka qenë profesor i shkëlqyeshëm. Po përpara se ai (Rugova) të dalë me kundërshtim, kemi dalë në me komunikatën tonë. Në mbrëmje shfaqet emisioni i Nuhi Bytyçit në RTSH-satelitor, që na ka dhënë krah shumë të fortë, në një natë kritike, siç ishte nata e protestave. Eh, meqenëse emisioni është xhiruar duke e pasur në vetëdije anëtarët e LDK-së, përfshirë Fehmi Aganin, se Rugova e ka ndarë mendjen për të na përkrahur (se pat dalë publikisht), ata i kanë pasur të gjitha deklaratimet pro protestës në atë emision. Tash, ndërkohë që këtu kishte luajtur qëndrimi, kish ndërruar qëndrimi i Rugovës, menjëherë në mbrëmje shfaqet emisioni me ato fjalët pohuese, përkrahëse edhe të atyre dy-tre anëtarëve të LDK-së, dhe kështu u krijua përshtypja se këta janë të marrë vesh (pavarësisht qëndrimit të ri refuzues të Rugovës) dhe, më 1 Tetor 1997, doli në protestë krejt populli me ne (sepse e bëmë që të duket kundërshtim sa për sy faqe ai i Rugovës). Kjo ishte. Është pak edhe punë fati.

Liderët e Unionit para 1997 meritonin thjesht rrëzimin

- Të kthebemi pak prapa. Në fillim keni pasur rezistencë edhe nga rektorati. Cilat kanë qenë këto takimet me rektorin Statovci, disa sfida me dekanët e fakulteteve...?

M. Mavraj: Takime me rektorin kemi pasur edhe për shkak të natyrës së punës, për shembull, po e zëmë, edhe si kryedaktor i “Botës së Re”. Por, rektori, megjithëse është kolos i mbijetesës së arsimit shqip në vitet e okupimit, ka qenë më i ndrojtur, më i shtangur, është prapë ma mirë me thanë, më i kujdesshëm ndoshta ndaj çdo intence ose indicie që synon lëvizje përpara. Një nga ato që ka qenë për mua mjaft zhgënjyese, por në vitin 1996, i përket rastit pas vrasjes së

studentit shembullor, Armend Daci, ku në një mënyrë, homazhi i thjeshtë u zmbrops pas atij vendimit që e mori Unioni i atëhershëm dhe që ishte në fakt i tyre (i Rektoratit, si vendim për zbythje. Unë i kam çuar duart komplet prej atij Unioni dhe kam qenë thellësisht i interesuar që të gjithë ata me i rrëzu nga udhëheqësia dhe me e marrë vetë në dorë, bashkë me kënd të mundem, kushdo që të më bashkëngjitet. Sepse, një vendim që u mor (ai për homazhet për studentin Armend Daci), u zbraps pas një konsulte në rektorat. Sigurisht që ata i kanë pasur arsyet e veta, ose s'i kanë besuar asaj strukture, nuk e di, por u zmbropsën ata. Kur u nisën për te rektori unë thash: këta a po shkojnë për ta informuar apo për të marrë leje? Shkuan dhe nuk u kthyen për një kohë, e kur u kthyen nr vrap nga takimi që patën me rektorin i qitën shpejt njerëzit për t'i hequr rrugëve njofumet e shpallura për homazh, kështu që ka qenë një ditë e keqe për mua.

- *Duket se gjatë kësaj periudhe kur ju keni qenë në ...*

M. Mavraj: Unë isha gazetar në “Botën e Re”, aty në redaksi (v.1996), në të njëjtën seli.

Disa dekanë ishin kundër nesh

- *Në “Botën e Re”, saktësisht në “Botën e Re” dhe ku e luan rolin jo vetëm të udhëheqësit dhe drejtuesit të “Botës së Re”...(më 1997 e tutje) Por, duket që në këtë periudhë ka qenë goxha e vështirë për ju në relacionin studentë-profesorë, sa i përket organizimit?*

M. Mavraj: Shiko, disa dekanë kanë qenë mjaft të politizuar, ke të drejtë, disa dekanë kanë qenë të politizuar në kuptimin partiak dhe ka pasë rregullisht tendenca. Rektori Statovci i ka pasë kundërshtarët e vet brenda universitetit, po megjithatë ai ia dilte që të menaxhonte disi me gjithë kundërshtitë që ishin. Me ne ishte një lloj uniteti në diversitet i atij rektorati, i atij universiteti që ne e kishim. Por, disa nga ta kanë qenë të zëshëm, disa kanë qenë madje edhe arrogantë, edhe në mbledhje të Senatit.

- *Cilët, për shembull?*

M. Mavraj: Jo, s'do të përmendi emra, sepse edhe jemi në jubile, por disa nga ata pas luftës kanë pasur tendenca që të paraqiten si krejt persona të tjerë dhe kinse përkrahës të UÇK-së e gjëra të tilla, gjë që mua s'më ka penguar aq, por e vërteta është se kemi hequr goxha ditë të zeza prej tyre, së brendshmi. Megjithatë, ne kemi qenë më strategë sesa ata, dhe mund të them se asnjë betejë nuk e kanë fituar, për dy vjet në Universitet (1997-99)

Nazmi Muzlijaj (tash dëshmor) dhe Hajredin Kuçi ndihmuan në zbutjen e raporteve me Statovcin në fillim të vitit 1997 (periudha e krizës 14 janar - 4 shkurt 1997)

- Më bëri përshtypje, një fejtון që është botuar në gazetën që e drejtoni ju, në “Epoka e Re”, diku në 2008, nëse s'gaboj, apo në përvjetorin e tetë të protestave...

M. Mavraj: I bie të jetë në vitin 2005...

---Po, 2005 saktësisht, ku një rol të rëndësishëm ka luajtur edhe tash dëshmori Nazmi Muzlijaj për relaksimin e raporteve profesor-student në...

M. Mavraj: Ti po i referohesh fejtunit të Dritonit.

---Po, fejtunit të Driton Lajçit.

M. Mavraj: Po, është e vërtetë, Nazmi Muzlijaj banonte përkohësisht tek unë dhe ka qenë dëshmitar i qatyre ditëve kritike, derisa ne e kemi marrë kontrollin e Unionit të Studentëve dhe të “Botës së Re”, ka qenë aty i pranishëm, dhe në atë periudhën që ta thashë, ndërmjet 14 janarit dhe 4 shkurtit 1997, Hajredin Kuçi dhe Nazmi Muzlijaj e kanë luajtur secili rolin e tyre. Nazmiu e ka luajtur rolin nga vullneti i mirë, kurse Hajredini e ka luajtur edhe nga detyra aty që e kishte (në Rektorat). Të dy ishin vendës të mi, i njihja shumë-shumë moti, por, kur Nazmi Muzlijaj, si ish-student i Ejupit (Statovcit), fliste me ato argumente, për mua ishte më e qartë se mund të punojmë me këtë rektor dhe në momente të caktuara kemi bërë kompromise të caktuara, kemi bërë lëshime të caktuara, ashtu që ta gjejmë vijën e përbashkët deri në liri të Kosovës, nëse është e mundshme. Dhe kjo ka ndodhë.

Linçimet që u bëhen sot kundërshtarëve politikë janë modë e vjetër, sidomos e viteve ‘90

- A ka pasë ndonjë moment kur ju keni qenë pika kyçe dhe keni mbetur vetëm, pastaj ka ndodhë një përkrahje e papritur dikah, që ka ardhë prej dikujt, e cila mund të ketë qenë edhe simbolike, pastaj?

M. Mavraj: Jo, në atë kuptim nuk do doja kurrë me i personalizoj, jo pse më hidhërohen shokët e mi, por s'është në natyrën time, por, sidoqoftë, fillimet gjithmonë janë pak më të vështira, gjithmonë. Kur shfaqesh me një ide të re, njerëzit kanë trembje, kanë pyetje, kanë etiketa, kanë thashetheme, kanë akuza, kanë sulme. Duhet të jesh mjaft i përgatitur që t'i përballosh të gjitha linçimet, me një fjalë linçime sikurse sot që po ndodhin në skenën publike. Këto nuk janë fare të reja, këto linçime sot që po u ndodhin njerëzve. Unë i njoh këto shumë mirë,

që nga vitet '90', por veçmas nga viti 1997. E ka thënë edhe një gazetar i Rilindjes, Bajram Kabashi, në atë kohë, që ky (Mavraj) e ka ngri kryet, e ka qitë gjoksin përpara dhe s'është marrë fare hiç me ato fushata (ka ecë përpara drejt qëllimit). Po, ka qenë shumë vështirë dhe në kuadër të atyre fillimeve të vështira, si kjo iniciativa jonë e muajit gusht 1997, ka pasë edhe momente kur na ka ardhë ndihma edhe prej nga nuk e kemi pritë, fare hiç...

Vizita e parë na është bërë nga Nëna Ajshe, ishte si vizita e një shenjtozeje për ne

- *Për shembull?*

M. Mavraj: Për shembull, vizita e parë masive tek ne, shumë e rëndësishme, shumë inspiruese për neve, të paktën për mua personalisht, ka qenë vizita e Shoqërisë Kulturore-Artistike "Jusuf Gërvalla", e Deçanit, në krye me Nënë Ajshe (Gërvalla). Vizita e saj ka qenë si vizita e një shenjtozeje tek ne, dhe ruaj mbresat më të thella, më të çmueshme. Sot ia thashë dikujt, se Kosova i ka borxh kësaj nëne motivuese, inspiruese, përkrahëse të rëndësishme të çlirimit të Kosovës,- një shtatore me emrin Shpirti i Nanës, sepse këta në Deçan edhe e kishin një lule shëruese me emrin "Shpirti i Nanës". Tash së voni e pashë në një emision televiziv (për lulet) dhe më pëlqeu shumë ajo lule. Ardhja e Nënës Ajshe, për neve ka qenë tepër e rëndësishme, edhe si simbolikë, edhe si motivim. S'ka folë shumë, po ato fjalë që i ka folë, i di, i mbaj mend. Unë dua ta falënderoj shumë, tash për atëherë, tërë stafin e Shoqërisë Kulturore-Artistike, të gjithë ata njerëz që kanë ardhur, një autobus plot njerëz me na përkrahë, dhe na e kanë sjellë portretin e Jusuf Gërvallës (që e kam mbajtur afër deri në çlirim), na kanë sjellë fjalë të mira e përkrahëse, këshilla të urta. Dua, veçanërisht Rasim Selmanajn e falënderoj shumë, sepse ai ka qenë motor i këtij organizmi, dhe derisa të vdes, ajo vizitë tek unë është një mbresë shumë-shumë e fortë.

- *Një përkrahje interesante dhe simbolike.*

M. Mavraj: Ka qenë me këmbë të mbarë Nëna Ajshe. Ajo kur na ka vizituar, gjithçka na ka ardhë shumë-shumë për së mbari më pastaj.

- *Sa kohë para protestës ishte kjo?*

M. Mavraj: Diku nja pesë-gjashtë javë.

Presioni kritik pak para 1 tetorit 1997

- *Momente të dubura. A ka pasë një moment kur ju keni thënë: Erdhëm në këtë pikë, dhe mund të na dështojë protesta, për një ose për tjetër arsye?*

M. Mavraj: Jo, aso pike nuk ka pasur dhe unë jam kujdesur që herët që as mos të vijmë deri tek ajo pikë. Por, ardhja e 13 ambasadorëve të huaj para 1 tetorit dhe qëndrimi refuzues i Rugovës, sigurisht që e kanë sjellë një presion deri aty sa edhe Adem Demaçi të na dërgonte fjalë me porosinë “shtyjeni protestën për dhjetë ditë, se nuk bëhet kijameti”! Jo, në qoftë se nuk ndodh demonstrata më 1 tetor, s'do të ndodhë fare, kurrë, hiç! Ne e kemi dhënë fjalën dhe do ta mbajmë fjalën, dhe ne duam që gazetatat të shkrujnë që studentët e mbajtën fjalën, dhe ajo ndodhi. Kjo ka qenë një nga ato momentet ku njëri-tjetrit ia shikonim çehren, a duhet a s'duhet me dalë nesër. Edhe meqënëse u bë tërë ai presion mbi ne, kishte aty mjaft supozime se sa studentë mund të vijnë të nesërmen. “Paj, nja katër-pesë mijë vijnë, në mos ardhshin të tjerë”, thash, sepse ata (serbët) nisën ta bllokounin lagjen (Velania). Por, erdhën të gjithë faktikisht, (madje edhe studentët pasivë) sa që ne s'kishim më aso distinktivësh për t'i dhënë secilit në gjoks, aq shumë që erdhën! Ishte një shpërthim masiv. Ka qenë Dita e Zgjimit Kombëtar, jo pse ne ishim (në krye), por sepse ishim të gjithë bashkë: profesorë, studentë, dekanët, rektori, pastaj anash kolonës të dy krahët ishin mbushur me qytetarë, krejt Prishtina ka qenë, trotuaret e Prishtinës të mbushur me qytetarë, duke i pritur studentët në marshim. Por, kjo ka ndodhur njëkohësisht në shtatë qytete të Kosovës, dhe, sipas meje, sipas vlerësimit tim, hamendësimit tim, atë ditë në rrugët e Kosovës kanë qenë të paktën 1 milion shqiptarë. Si ditë e parë e demonstratave mendoj se është e rëndësishme, poor është veç e para, sepse vijnë dy vite tjera të stërngarkuara me aktivitete, me stres shumë të fortë, presion shumë të fortë të kohës, me stres e presion shumë të fortë të sigurisë, sepse ne kemi vepruar në gushë të armikut, n'gushë të ujkut...

Tërësisht në frymën e UÇK-së

- *Ndalemi pak këtu. Gjatë kësaj periudhe u arrestuan disa, si ish-pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Madje, Danica Marinkoviqi zhvilloi disa procedura, disa hetime, u bënë disa dënime drakonike në Prishtinë (në pjesën e parë të vitit 1997). Në anën tjetër, e dimë se ishte M. Mavraj (nga Unioni) që komunikonte edhe me Shtabin e Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe me celulat e saj.*

M. Mavraj: Po! Dhe këtë e ka ditë veç Muhameti, unë.

- *Si ishte e mundur kjo?*

M. Mavraj: Po ishte e mundur, sepse duhej t'i ruaja edhe shokët këtu. Sa më pak që dinë (nëse arrestohen), aq më mirë për ta. Por, këto lidhje, kontakte, konsultime këto janë bërë deri në çlirimin e Kosovës, pa asnjë mëdyshje. Kjo edhe është arsyeja përse unë do të shkoj nesër për 25-vjetor t'i vizitoj këta strategë të lirisë që janë në burgun e Hagës, gjithmonë heronjtë e Kosovës. Dhe nuk ka qenë shumë e pavërejtshme lidhja me UÇK-në, në bazë të fizionomisë dhe në

bazë të përmbajtjes së ‘Botës së Re’, që ishte tërësisht organ i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, mu në mes të Prishtinës. Dihet se krejt çfarë ka botuar “Zëri i Kosovës, jashtë atdheut, e ka botuar “Bota e Re” këtu në atdheun e okupuar. Jashtë e brenda u patën shkrirë këto dy gazeta, praktikisht, në përmbajtje, veçse u qenë ruajtur emrat e tyre, gjithsesi. Ato janë bërë një, janë shpërndarë (në qytete dhe falas në zona të luftës), janë lexuar...

- *A kishte pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës të integruar?*

M. Mavraj: Gjithkund, gjithkund. Në çdo hap, gjithkund.

- *Dhe nuk e dinin kolegët e tuaj?*

M. Mavraj: Jo, nuk e kanë ditur kolegët e mi, se për ta më mirë ishte të mos dinë gjë për ta. Një nga ata është komandant Remi, për shembull, që ka qenë kujdestar i rendit në protesta.

- *Rrustem Mustafa?*

M. Mavraj: Rrustem Mustafa (Remi), Bekim Haxhiu e dhjetëra e dhjetëra emra të tjerë kanë qenë.

Refuzimi për ta lëshuar Kosovën

- *Kontakti juaj (me Shtabin) ishte i vështirë në atë kohë?*

M. Mavraj: Ka qenë i vështirë në atë kohë, por ka pasur edhe ndërmjetësime. Ata kërkonin me e lëshue Kosovën, për të shkuar jashtë te ata, dhe refuzova. Pas 1 tetorit 1997, ishte kjo.

- *Po flasim për një rast që kam dëgjuar se pikërisht më 2 tetor pas protestës ju afrohet një pasaportë prej shokëve, domethënë prej pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, për çështje sigurie apo...?*

M. Mavraj: Edhe për çështje sigurie, sepse edhe mua më pati ardhë maje hunde muhabeti i shpeshtë se do të më kidnapojnë si Naitin (që i ndodhi në janar 1997), do ta bëjnë kështu, do ta bëjnë ashtu! Por, ajo që ndodhi në Kosovë më 1 tetor tregonte qartë se nuk ishte koha që unë të shkoj jashtë vendit, por ata të kthehen brenda. Kështu u thashë, duhet të vini brenda, sepse, teatri është këtu, lufta është këtu, zhvillimet janë këtu, gjërat ndodhin këtu, mjaft kenë ndejtë atje. Në fakt, disa as që është dashur të iknin jashtë, në atë kohë, po më të vërtetë kanë qenë më të rrezikuar sesa unë, disa nga ata. Dhe kam refuzuar, dhe ky ka qenë refuzimi i dytë i pasaportës për të shkuar jashtë.

- *Cili ka qenë refuzimi i parë?*

M. Mavraj: Ka qenë më herët, kur jugosllavët më dërguan ftesën për të shkuar për shërbim ushtarak. Kam refuzuar për të shkuar në shërbim ushtarak më 1990 (pas burgosjes dhe pas përjashtimit nga shkolla, ndonëse ende isha nxënës). Më kanë dënuar (në mungesë). Djali i axhës e ka nxjerrë në ambasadën e Kroacisë në Gjermani një pasaportë për mua (koha e luftës kroate). Edhe më ka ardhë ajo pasaportë, të cilën e kam këqyrë si arkivolin, më atëj hiç, qysh e këqyr njeri arkivolin dhe s'don me hy në të. Ia kam dhënë gruas së dajës që ta ruajë dikund, pastaj ajo është kallur në flakë me gjithë shtëpinë e dajës e kështu me radhë. E dyta ka qenë kjo, kurse e treta gjatë bombardimeve të NATO-s (pranverë 1999), prapë për të shkuar në Zvicër. Për fat të mirë, Shtabi i Përgjithshëm ua refuzoi kërkesën atyre jashtë dhe shpëtova pa shkuar jashtë.

Respekt për brezat, por modeli i 1 tetorit është origjinal

- *Të kthehemi te modeli i protestës. Ju historikisht i kishit dy modele të demonstratave, ato të '68-tës dhe të '81-tës.*

M. Mavraj: Po.

- *A shërbyen këto, apo?*

M. Mavraj: Patjetër, patjetër. Ne i kemi dashtë të gjithë veprimtarët e '68, '74, '81 dhe sa kemi mundur i kemi parë modelet e tyre të demonstratave, por ato kanë pasur kontekste të tjera. Konteksti ynë ishte komplet tjetërfare. Ne ishim tërësisht nën okupim. I kemi marrë parasysh, por ne e kemi bërë një model tjetër, shumë origjinal për Kosovën, për rajonin, ndoshta për Evropën. Modeli ynë është origjinal, nuk i përket askujt (nga popujt), sepse edhe fati i kombit tonë ishte origjinal dhe jo mënyrë e tjetërkujt.

- *Si organizim? Institucional?...*

M. Mavraj: Edhe si organizim...

- *Po flet për nacionalizëm institucional?*

M. Mavraj: Ashtu, ashtu, ashtu. Të ndërtojmë nacionalizmin institucional. Ashtu.

- *Po a s'ka qenë një ...*

M. Mavraj: Po flasim për popujt e okupuar.

- *Për shembull, politika e Rugovës, qasja e tij, a s'ka qenë një nacionalizëm institucional?*

M. Mavraj: Mirë, aty është fushë e madhe për debat në aspektin politik, filozofiko-politik, e kështu me radhë, e s'na mjaftojnë pesë orë...

- *... Sepse pati një përplasje shumë të madhe, e ka pasë brenda...*

M. Mavraj: ... Po flasim për rezistencën tash aktive, kalimin e një kapitulli krejtësisht tjetër në rezistencë aktive (nga ajo pasive), por jo me grupe që nuk identifikohen, por me Universitetin e Prishtinës në ballë dhe UÇK-në prapa. Pikë. Fund.

- *Kjo ka qenë deviza juaj?*

M. Mavraj: Kjo ka qenë. Kjo ka qenë.

Të gjithë ishim të vetëdijshëm se mund të vritemi atë ditë

- *Të jemi më të qartë, më 30 shtator 1997...*

M. Mavraj: Pra, një ditë para 1 tetorit...

- *...Një ditë para 1 tetorit...*

M. Mavraj: Po...

- *Ku e ka kaluar atë natë M. Mavraj dhe si e ka kaluar?*

M. Mavraj: Shumë vonë kemi shkuar nëpër banesa, pasi që i kemi bërë të gjitha përgatitjet.

- *Ishte natë e gjatë... ?*

M. Mavraj: Po, ishte natë e gjatë. Kam shkuar t'i ndërrojë rrobat, për ta veshur këmbishën e bardhë, me u pastru për veti, nëse vdes, dua me vdekë paç. Pikë!

- *Domethënë, i kishit paramenduar të gjitha?*

M. Mavraj: Të gjithë, të gjithë, jo vetëm unë. Ne e kemi menduar dhe kemi qenë të përgatitur psikikisht e shpirtërisht, në çfarëdo mënyre të duash që atë ditë edhe me u vra. Por, nëse vritet veç një, ishalla jam unë! S'është në dorën time, por nëse është një, Zotit i them të jem unë. Secili e ka pasë atë ditë të qartë se mund të vritet, se nuk e kemi ditur rrjedhën, se a do të na provokojnë ata, në një mënyrë

që ne s'e kemi paraparë. Ne i kemi marrë parasysh të gjithë skenarët e mundshëm. Nëse na sulmojnë, do të ulemi, se qeni s'të ha ulur, në atë kuptim joformal e thonim, kjo ka qenë taktika. E ka ditur dekanati, e ka ditur senati, e ka ditur universiteti, kushdo, krejt e kanë ditur mënyrën tonë të sjelljes. E kemi botuar paraprakisht një numër special të gazetës (me udhëzime), me tridhjetë parullat që kanë qenë të shkruara, në shqip dhe anglisht, tridhjetë shqip, tridhjetë anglisht. Asnjë prej tyre e drejtuar serbëve me kërkesa, vetëm Perëndimit, OKB-së, NATO-s, Evropës dhe e kemi prezantuar atë profilin tonë (properëndimor), por skenarët e tyre (serbëve) ne s'kemi mundur t'i imagjinojmë që të gjithë. Ndoshta qëllojnë me një plumb qorr, bie fjala (dikund në turmë), s'kemi çfarë të bëjmë... Por, diçka këtu, ajo që ka qenë shumë e qartë, ekipet mjekësore i kemi pasur të përgatitura gjithkund nëpër shtëpi private, kah të shkojë marshuta jonë, pothuajse në çdo lagje, kushdo që kish pasur një lëndim a diçka ka mundur ta gjejë një pikë ku e pret një ekip mjekësor i yni, me këta mjekë që i kemi sot, këta që e luftuan pandeminë dhe këta të tjerët që e bënë gjithë këtë rezistencë (në betejën përballë pandemisë aktuale), besa edhe disa që, për fat të keq, po na ikin jashtë, kanë qenë patriotë të jashtëzakonshëm. Shikoni, ju kemi shumë borxhe. Ka fotografi, ka xhirime, ka gjithkrah dokumentacion që mjekët tanë sot i bëjnë heronj të rrallë ndër popujt e okupuar, por s'jua kemi dhënë hakun që e meritojnë. Disa nga ata i kanë denigruar, disa i kanë lëçitur, disa i kanë burgosur me akuza palidhje e krejtësisht denigruese, e kështu me radhë. Por, shpresoj që të vijë ajo kohë që dikush të kujtohet dhe ta bëjë, të paktën, një dokumentar për ata mjekë, sepse, me të vërtetë, kanë qenë shumë të gatshëm (për sakrificë). Ka prej tyre që është vrarë në front, më vonë.

Serbët nuk më dhanë pasaportë: “Zabranjeno!”

- Shpresojmë edhe ne që ata të vlerësohen ashtu siç duhet, por unë dua të dalë te nata, sepse një natë para protestës kam dëgjuar që një vit ju nuk keni qenë në familjen tuaj, edhe pse ishit në Prishtinë?

M. Mavraj: S'kam qenë shumë gjatë, për shkak se.. por edhe më vonë vjen edhe ajo periudha kur nuk kam qenë në familje deri në çlirim. Shiko, unë e kuptova pas 1 tetorit 1997 se ata e kanë ndaluar edhe dhënien e pasaportës për mua dhe i kishin edhe do plane shumë të këqija, nga fjalët që vinin në vesh, nga rrotullat ose nga indiciet që na u plasojshin, por pavarësisht këtyre rreziqeve nuk kam mundur ta ndërpres aktivitetin. Dhe kam qenë i përgatitur, po më ndodhi, siç thonin, le të ndodhë, punë e madhe, Kosova ka djem të tjerë mjaft! Po, është një periudhë e gjatë, sidomos pas asaj kohës kur e kuptova që s'po duan të më japin pasaportë, këtyre ua dhanë, shokëve tjerë, vizita ime në Amerikë dështoi, ata shkuan në Amerikë. Unë krejt çka munda të marrë prej tyre (në komunë) ishte vetëm letërnjoftimi, asnjë gjë tjetër, hiç. “Ndalohet lëshimi i pasaportës”, lexonte ai serbi aty te pasaportat, ngritur në këmbë, lexonte me gisht mbi tekst, kështu (nga

majtas-djathtas), “për shkak të demonstratave në Prishtinë”, tha, “e din ti çka po pshtjellë atje”. Ka këtu, tha, “edhe diçka këtu më poshtë”, dhe e supozoj se për çështjen e shërbimit ushtarak të refuzuar e kishte fjalën, që nuk kam shku në ushtrinë jugosllave, ka qenë një dënim i papaguar apo diçka ashtu për atë çështje, ku me ditë çka ka pasë aty të shkruar. Tha “kaq sa thash mjafton dhe duhet të shkosh në Pejë, me të marrë në pyetje”. Thash po, po, qysh s’po të shkojë ty në Pejë... (Shën.red.: Për pasaportë patën aplikuar që të katër liderët studentorë pas nxitjes së Zyrës Amerikane. Ata thanë se janë marrë vesh me guvernatorin serb që të lëshojnë pasaportat me procedurë të përshpejtuar, faktikisht në dorë, por në rastin e Mavrajt nuk bëri dot punë)

Dashuria e studentëve për parollat e bukura

- Jemi në ditën, domethënë ditën më të rëndësishme të protestës, që i bie 1 tetori. Në orën 10:00 duket ka filluar aty, sepse kam qenë në një pjesë, si student, mbrapa...

M. Mavraj: Ti ke qenë me Filologjikun.

- Po, me Filologjikun. Dhe, më duket, filozofiku ka qenë përpara?

M. Mavraj: I pari, për shkak se ishte më i vjetër në moshë, Filozofiku.

- Më i vjetër në moshë?

M. Mavraj: Po. Kjo renditje është bërë në bazë të moshës. Renditja është bërë në bazë të moshës. Në bazë të moshës i fundit atje mbrapa ishte Fakulteti i Edukimit.

- Po, Fakulteti i Edukimit, si fakultet më i ri që ka qenë. Cilat kanë qenë disa nga detajet më interesante, bisedat, momentet, sepse tash veç i kishit organizuar dhe ju e patë se çdo gjë po shkonte mirë e mbarë...

M. Mavraj: Gjithçka është interesante, krejt emisioni na shkon duke treguar detaje...

- Çfarë bisedonit ju në mes vete, e kishit rektorin aty...

M. Mavraj: Se çfarë biseduam në mes veti, e kemi treguar shpesh, ndoshta ka folur edhe tjetër kush gjetiu. Gjithçka ishte interesante, por po të tregoj se unë kam qenë përgjegjës për transparente, për parulla...

- Po?

M. Mavraj: Dhe nga ajo shtëpi ku kanë qenë të paluara ato, kur i nxorëm prej asaj shtëpie, faktikisht krejt parullat te studentët e parë aty patën mbetur. E kam hequr të zitë e ullirit me i shpërnda fakultet për fakultet...

- *Sepse ju kishit planifikuar edhe fakultetet që do t'i mbanin ato?*

M. Mavraj: Ashtu. Secili, secili fakultet. Cilëndo. Kanë qenë gjashtëdhjetë, tridhjetë shqip, tridhjetë anglisht dhe të gjashtëdhjetë transparentet përfunduan tek juridiku, që ishte pranë aty, dhe kushdo që e kapte një parollë në dorë më nuk e lëshonte si me e pasë shpirt të vetin parollën, sepse kanë qenë piktura, faktikisht, të punuara me shumë përkushtim nga profesor Flamur Doli me studentët e arkitekturës në atë kohë. Kanë qenë mahnitëse. Por me lutje, me shumë lutje, një orë kam bërë për t'i shpërndarë ato parolla, deri diku barabarësisht, saqë e harrova hamburgerin, dhe kur kam dalë para tankut, unë kam qenë krejtësisht i uritur. Harrova pra edhe për bukë...

- *Cilat ishin fjalët që ia thatë Driton Lajçit në një rast kritik aty...*

M. Mavraj: Hahaha, jo, jo, jo.

- *Hajt të lutem, më ka bërë përshtypje...*

M. Mavraj: Hahaha. Jo, jo...Po të tregoj diçka tjetër aty. Po të tregoj për delegacionet e huaja. Unë isha në krahun e djathtë të kolonës, dhe kam qenë shumë i interesuar me i pa ata që na kanë thënë se do të vijmë dhe ishin aty, përfshirë edhe Richard Huckaby, shefin e Zyrës Amerikane në Prishtinë...

- *Pastaj, Hill?*

M. Mavraj: Të gjithë kanë qenë aty, dhjetëra, qindra të huaj (të ftuar nga ne për vëzhgim). Ishte një lloj, ishte një lloj presioni që na e shkaktonin ata që ishin dy-tre hapa larg përballë nesh, edhe të hypur mbi autobлиндë, dhe momenti më i vështirë ka qenë kur e mbajshin tytën pak më gjatë drejt ballit të rektorit. Dhe, për me e relaksue ndonjëherë bisedën, e di që i kam thanë: “Rektor, ne jemi më të fortë. Shiko se çfarë ka djathtas meje?”. - “Ashtu pra, ne jemi shumë më të fortë!”. Pastaj ka qenë një moment që pak njerëz e dinë, që atë ditë kanë rënë nja pesëqind pika shiu mbi ne, po, s'e di a e kanë ra atje në fund të kolonës, por tek ne ka rënë vërtet shi, dhe u afrua gazetari, tash i ndjerë, Rexhep Demiri, e afroi diktafonin te rektori. I tha: Rektor, çka do të bëni tash që filloi shiu? E, ky i tha: Ne e kemi platformën, do të vazhdojmë me platformën, e kështu me radhë. Aty kemi biseduar gjëra të tilla relaksuese, sa për shpërqëndrim. Për shpërqëndrim nga presioni i asaj autobлиндës, që herë pas herë e shkelte gazin...

- Përveç dëshirës që t'u realizua për jetësimin e demonstratës ti e kishe një dëshirë që në rast se ndodh diçka e papritur...

M. Mavraj: (Qesh) Dëshira plot, por aty ishte një gur në atë farë rrotën e autobлиндës dhe nëse sillej përpara ai guri do të më bjerë tamam në ballë dhe më qorron (qeshje në studio)

- Megjithatë, dukej se edhe inspektorët e sigurimit serb i ndanin kush kënd të arrestojë...

M. Mavraj: Po, ata i ndanin, e kuptuam se do të ndërhyjnë... se erdhi edhe një student, na tregoi që ultimatumin e kanë dhënë atje në fund të protestës, dhe jo te koka ku duhet. Dhe këtë gabim skandaloz e panë të huajt, një sjellje tejet joprofesionale të policisë serbe. Dhe është e çuditshme. Unë çuditë. Pse e kanë dhënë ultimatum atje te shtëpia e Rugovës, në fund, dhe jo këtu ku janë liderët? Ne e dinim se ata 10-15 minuta që ata na i kishin dhënë atje për shpërndarje, po vijnë duke u shpenzuar. U thamë atyre se çfarë duhej të bënin: uluni! Dhe, ata atje në fund të kolonës janë ulur, sikurse ka ndodhur edhe me neve në krye. Vërehej më herët se ata po duan të fillojnë aksion për të shpërndarë protestën, me ato qyngat me gaz lotsjellës, e kështu me radhë.

Refuzimi i postit të ministrit dhe kërkesa për një çaj

- Ndalemi pak te një rast tjetër, pas protestës, zhvillimeve të luftës domethënë, kur ishim afër bombardimeve, ju merrni ftesë dhe një ofertë nga Shtabi i Përgjithshëm i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës...

M. Mavraj: Ajo është krejt dy ditë para bombardimeve të 24 marsit 1999. Është në fund të aktivitetit në Prishtinë...

- Cila ishte ftesa dhe oferta?

M. Mavraj: Ftesa ka qenë shumë urgjente dhe unë mendova se do të më ndalin atje, më në fund, dhe u përgatita. Isha lodhë shumë në Prishtinë, psiqikisht, me ta thënë të drejtën. E s'më pritej! Sa herë që hyja në zonë të UÇK-së, në këmbë me merrte gjumi, sepse krejt streset i lija atje në asfalt, ku përfundonte zona. E kur shkuam atje, ata kishin pasur plane të tjera. Me të thënë të drejtën, pak edhe të çuditshme (për momentin). Ata më ofruan postin e ministrit.

- Ministër për?

M. Mavraj: Ministër në Qeverinë e Përkohshme të Kosovës, ku parashiheshim diku.

- Mendonin që do të kryheshin shpejt...

M. Mavraj: Po, mendonin që do të përfundonin për tre ditë bombardimet, faktikisht (siç u kishin thënë ata të NATO-s), do të thotë se Millosheviqi e ka vetëm para serbëve ashtu, sipas ëndrrave amerikane e evropiane dhe do të dorëzohet për tre ditë. Unë isha shumë skeptik, po edhe sikur të dorëzohej për tre ditë, unë s'do të pranoja pëërsëri që të bëhem ministër, sidomos jo duke dalë si emër i Lëvizjes së Studentëve. Iu thashë pra aty. Pra, ato ideale ose krejt ato andralla të mia që i kisha kaluar nuk doja të ia dorëzoj politikës (karrierës personale), çfarëdoqoftë ajo...

- Dhe, çfarë u the?

M. Mavraj: Kam refuzuar kategorikisht.

- Po, është një përgjigje shumë epike nga ti, që e kam lexuar aty, kur të thonë pas refuzimit tënd: "Këtë jo, atë jo, atëherë, çfarë po kërkon...", kur kështu disi thotë Adem Grabovci...

M. Mavraj: (Qesh) Shiko, ata kanë qenë atë natë duke e sjellë Agim Çekun, nëse s'gabo, në Shtab të Përgjithshëm, për herë të parë kur hyri në Kosovë. Dhe këta komunikonin me Thaçin ose me dikë prej tyre, rregullisht, me ata telefonat satelitorë. Në një moment, po, u bënë nervoz, sepse ishin të sigurt që unë nuk them jo, por unë thashë jo, unë dua të qëndroj këtu, fund, pikë. Dua të luftoj! Nuk dua, ka njerëz plot për t'u bërë ministra, ka Kosova plotë. Unë jam lodhë në Prishtinë, dua të qëndroj këtu. Shihej paksa një pakënaqësi e tyre, një lloj zhgënjimi pakëz. Më thanë në një moment, po, këtë s'po e don, këtë s'po e don, këto s'po don, e çka...po don? -Po dua çaj, u thashë!

- Çaj?

M. Mavraj: Po, po dua çaj. Isha ashtu qysh thashë, shumë i vendosur. Por, edhe Dritonit ia kanë ofruar postin e zëvendësministrit.

- Për?

M. Mavraj: Zëvendësministër në Ministrinë e Informatave, ashtu e mendonin.

- Duket që ju keni ndikuar që ai ta refuzojë atë?

M. Mavraj: Aty u kam thënë, asnjë prej nesh, asnjë nuk do të vijë, asnjë. Gjithçka tjetër bëjmë, me luftu, me vdekë për Kosovën, por jo të hyjmë në qeveri (si studentë).

Avokati Bajram Kelmendi paralajmëroi për rrezikun kritik, por ra vetë i pari

- Megjithatë, *z. Mavraj, meqë jemi kab fundi i emisionit, më intereson edhe diçka. Ju keni qenë pothuajse i vëzhguar, pastaj, problem dhe sfidë për të shkuar në një zonë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, pastaj sfidë me u kthye në Prishtinë. Por, keni qenë të vëzhguar nga sigurimi serb...*

M. Mavraj: Po është e mundur që ata do të kenë nuhatur ndonjë gjë...

- ...*Dhe më ka bërë përshtypje një bisedë që e keni pasur, një bisedë paralajmëruese me avokatin Bajram Kelmendi, e cila më ka bërë shumë përshtypje...*

M. Mavraj: Po. Një shok kishte shkruar diçka (negative) për një avokate, dhe ai tha se ajo ka qenë (dikur, gjyqtare) vetëm në lëndë civile dhe jo në penale dhe kërkohej që të bëhej një lloj korrigjimi. I thashë: Po, patjetër, dërgoma, i thash. Tha jo, po dëshiroj të vij vetë e të rri pak me pi çaj. I thashë: Hajde! Ne ishim vendës, unë i Saradranit të Istogut, këndeje Drinit, ai i Ruhotit të Pejës, andej Drinit. I thashë: “Hajde, pra, vendës!”. Erdhi me pi çaj, qëndroi nja dy orë, bukur gjat muhabet, por ndër tjera, ma dha atë (informacion) që pastaj më ka lënduar shumë kur vetë atij i ndodhi diçka që ma tha mua. Tha “është duke ardhur një ditë e zezë, njëzet e katër orë, kuku nanë o nanë për atë djalë të ri që e shtinë në duar”. I thash me shaka “bac, a ma lëshove mua këtë (paralajmërim)...” tha: “Jo, jo, veç ta kesh kështu, si informacion të përgjithshëm...kanë një listë”. Kur filluan bombardimet (vetëm ca ditë më pas), më njëzet e katër mars, të parit që i kanë rënë serbët ka qenë vetë ai me të dy djemtë. Me të vërtetë e kam përjetuar tepër rëndë, edhe për këtë arsye. Ai kishte pasur informacion super të thellë, super të saktë, veçse nuk e ka çmontuar, nuk e ka përkthyer për vete se si njeri që ka mbledhur fakte kundër Milosheviqit, ai patjetër që do të muind të ishte në shënjestër në atë “ditën e zezë 24 orëshe” që erdhi, por serbët shkuan edhe përtej, ia vranë të dy djemtë (ndër sy) dhe me gjasë i kanë vrarë duke u përpjekur edhe ta poshtërojnë në momentin e fundit, do të thotë baba me e vra djalë për të shpëtuar vetë ose diçka ngjashëm ashtu. Dhe, është një nga shëmbëlltyrat negative të Serbisë fashiste. Asnjë shqiptar kurrë s'guxon të harrojë se çfarë u kanë ndodhur atyre tre njerëzve atë natë.

- *Zoti Mavraj, kaq kishim kohë për këtë emision. Faleminderit për rrëfimin dhe ardhjen në studion tonë. Ishte nder dhe kënaqësi!*

M. Mavraj: Faleminderit! Iku koha shumë shpejt. Urime edhe juve 25 vjetori i Lëvizjes së Studentëve!

- *Faleminderit shumë!*

Rrëfimi i Anton Qunit

KOSHARJA, FERRI I VËRTETË I SERBËVE

Antoni Quni është një ushtarak dhe politikan, strateg në luftë dhe konstant në politikë. Ai ka drejtuar misione dhe aksione ushtarake në kufirin Shqipëri-Kosovë herë si komandant dhe herë si diversant, mik dhe bashkëluftëtar i Agim Ramdanit, por edhe i Sali Çekajt dhe i shumë djemve dëshmorë e heronjve dhe vajzave që e thyen kufirin

-Nga një komandant i suksesshëm, si është të përfshihen, ashtu siç i quajmë, në kurrthet e politikës, qoftë ditore, qoftë edhe për një plan afatgjatë prej kur jeni aktivizuar?

A. Quni: Sa kam qenë në uniformë, thënë në moshë më të re, nuk është që e kam menduar që një ditë uniformën do ta ndërrojë me kostum, por do ta ndërrojë edhe natyrën e punës. Por, ja që kur arrihet një moshë më e shtyrë, atëherë fillon të mendosh edhe për gjërat që janë jashtë atyre kornizave ushtarake. Do të thotë, të marrësh për përgjegjësi edhe në politikëbërjen. Normal që ka ndryshime të mëdha edhe me kaluar prej një ambienti në një ambient tjetër, sado që mundohesh me u ambientuar me një, të themi, tjetër atmosferë, e tjera, po i quaj si deformime profesionale, do të thotë diçka të bartësh me vete edhe ajo të shërben, posaçërisht mua më ka shërbyer, që prapë ta kemi një vetëdijesim, një vetëkontroll, një lloj gjatëkohësie në gjitha fazat e vendimmarrjes. Ka ndryshime, filluar nga ajo që në luftë vendimet nuk mund të rishikohen, nuk kthehen mbrapa, edhe çdo vendim

e ka edhe çmimin, do të thotë aty bëhet fjalë për jetë apo vdekje. Politika është më fleksibile, është më kreative, por ka edhe stres, do të thotë, nga vendimet që janë në të mirë të shtetit, të kombit, të demokracisë, të finalizimit të asaj kauze të luftës për liri, por ka edhe keqkuptime, që do të thotë për çdo vendim mund të jesh edhe i anatemuar, demonizuar e tjera. Pra është një stres i veçantë për të cilin duhet të jesh i përgatitur, për t'i përballuar në mënyrë që të menaxhohet çdo situatë e cila krijohet.

-Megjithatë, nuk është risi pas një përvoje ushtarake. Ju me aktivitet politike, thuhet dhe është diskutuar dhe jemi të informuar, që keni filluar dikur në vitin '92-'93 në Zvicër. Cilat kanë qenë aktivitetet tuaja konkrete, sepse vijnë pas një situatë dhe një lufte në ish-Jugosllavi dhe ju ishit në Zvicër? Pra në njërën anë ishte prishja e ish-RFS të Jugosllavisë, kur ju dhe shumë ushtarake të tjerë, domethënë, të karrierës, veç, pothuajse, i kishit braktisë në njëfarë forme dhe pastaj vazhdoni aktivitetin politik, domethënë, nuk është që është hera e parë ose që nuk keni formatizuar edhe më herët në skenën politike, një aktivitet konkret i cili shënon kthesë, po themi.

A. Quni: Në ish-Armatën jugosllave është kur kam shërbyer kryesisht në bregdetin kroat, në Llastovë, Shqipënik. Në momentin që kam vendosur të largohem nga armata jugosllave, kam qenë i përkushtuar që të gjithë vartësit e mi, pa marrë parasysh kombin e tjera, por në veçanti për bashkatdhetarët e mi, për shqiptarët, të kujdesem që të gjithë të kthehen shëndosh e mirë në familjet e tyre apo dikun në mërgatë. Nga gjithë shqiptarët, të cilët kanë qenë vartësit e mi, do të thotë në kuadër të një kompanie që numëronte afër 150 ushtarë, thuajse 40-50% gati ishin shqiptarë nga Kosova, Mali i Zi, Lugina, Maqedonia, të gjithë do të thotë pa ndonjë problem kanë arritë të vendosen në Perëndim, kanë qenë vetëm dy raste të cilat nuk kanë pranuar që të largohen nga armata jugosllave. Po ashtu jam kujdesur edhe për kroatë edhe për boshnjakë, maqedonë e tjerë të cilët nuk e shihnin vetën të përfshirë në konfliktet e brendshme të Jugosllavisë. Është diçka që unë e ndjej si një lloj emocioni pozitiv, që kam arritë familjeve të tyre t'i kthejë djemtë e ri që ishin në moshën 18-19 vjeçare dhe nuk e kishin asnjë faj për atë situatë që ishte krijuar.

-Po, megjithatë, ju u angazhuat me aktivitet politik?

A. Quni: Me largimin tim nga armata jugosllave, fillimisht kam qenë në Gjermani, por shumë shpejt kam kaluar në Zvicër. Kryesisht aktiviteti im është lidhur me angazhime partiake në rrafshin humanitar, në shoqatën “Nëna Terezë”, dhe në rrafshin profesional me organizimin e ushtarakëve që kishin vendqëndrim në Zvicër. Në rrafshin partiak kam pasur përgjegjësi në kuadër të Partisë Shqiptare Demokristiane të Kosovës. Po ashtu kam pasur përgjegjësi në kuadër të Shoqatës Humanitare Bëmirëse “Nëna Terezë” dhe detyrat që kanë dalë nga vendimmarrja, nga momenti që është emëruar ministri i Mbrojtjes, Kolonel Ahmet Krasniqi.

-Kur e keni takuar Ahmet Krasniqin për herë të parë?

A. Quni: Për herë të parë e kam takuar menjëherë pas ngjarjeve të marsit në Prekaz, do të thotë, masakrës ndaj familjes Jashari. Janë në pyetje dy apo tre ditë pas këtyre ngjarjeve. Është takimi im i parë dhe i kolegëve të mi (disa kolegëve të mi) me kolonelin Ahmet Krasniqi në klubin Përparimi në Cerin.

-Cila ishte përshtypja e parë me kolonel Ahmet Krasniqin? Pastaj keni pasë edhe një grup koordinues, duket, të ushtarakëve në ekzil?

A. Quni: Po, grupi koordinues, me të cilin unë mbaja kontakte, udhëhiqej nga një ushtarak me autoritet, Agim Mehmeti. E them me autoritet, sepse ishte një ndër ushtarakët që gjatë shërbimit në armatën jugosllave ishte i përndjekur nga inteligenca ushtarake, Prokuroria dhe Gjykata Ushtarake, për shkak të angazhimit të tij për të drejtat e shqiptarëve. Në armatën jugosllave, por edhe në përgjithësi në kuadër të Federatës Jugosllave. Përshtypjet e para për Ahmet Krasniqin është vështirë me i përshkrue. Pra, ashtu siç ne, si ushtarakë të rinj idealizojmë një komandant të suksesshëm, ai ishte i kalibrit të tillë. Unë kisha dëgjuar histori të ndryshme para se të takohesha me të fizikisht dhe e kisha një përshtypje pozitive, por nga momenti që është paraqitë para nesh është prezantue për të kaluarën e tij, karrierën e tij, kontributin e tij për pavarësinë posaçërisht për pavarësinë e Kroacisë, deri tek elaborimi i vizionit të tij për të ardhmen e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, organizimin e formacioneve ushtarake të tjera, thjesht jam bindur që është njeri të cilit unë duhet t'i besoj edhe duhet t'i shkojë mbrapa pa asnjë dilemë.

-Jeni te grupi koordinues, faktikisht, i ushtarakëve të cilët kanë qenë në fillim në Zvicër, pastaj bashkëpunimi juaj zgjerohet edhe, sidomos, në Kroaci. Në këtë kohë, ministri, në fakt kryeministrin e ekzilit, zoti Bukoshi jep një deklaratë të madhe, të fuqishme, sepse në situata të tilla kritike, në rast të një konflikti të armatosur mes Kosovës dhe Serbisë, i cili tha: "Unë jam i gatshëm t'i sjell mbi 100 ushtarë", ndërkohë ndodhi e kundërta. Ju si grup koordinues, çfarë planifikoni? A planifikuat për një luftë dhe a parashikojë një luftë që po vjen e para, dhe e dyta, a keni kontaktuar ndonjëherë me zotin Bukoshi, qoftë edhe ju personalisht?

A. Quni: Jo, unë e kam pasë rastin që edhe më herët me e takuar zotin Bukoshi, po jo ndonjë bisedë të drejtpërdrejtë. Por kam qenë pjesë, do të thotë, e strukturave të ndryshme kur është takuar me strukturat e LDK-ës apo me strukturat e PSHDK-ës, kam qenë prezent, më shumë kam qenë dëgjues pasiv. Kurse në kuadër të deklarimeve të kryeministrit, zotit Bukoshi, për një numër të madh të ushtarëve të përgatitur që të rreshtohen, kjo është pjesë e një propagande. Sidoqoftë është një propagandë që motivon njerëzit me iu përgjigjë thirrjeve për mobilizim, por është fakt që ne në atë kohë numëroheshim në gishta, do të thotë, ishim një numër shumë i vogël dhe çdo gjë duhej të fillonim nga

zeroja, me mobilizim, me ndërtimin e infrastrukturës ku do të kazirmohemi me pajisje e furnizim ushtarak deri te stërvitet taktike dhe marrjen e detyrave për t'i realizuar në terren. Do të thotë, nga deklarata deri te momenti që me ndërtue kapacitetet ushtarake, që me iu përgjigj situatës, është dashtë një kohë, po ashtu edhe një angazhim shumë i madh që të jemi në përputhje me deklaratën që e ka dhënë kryeministri Bukoshi.

-Atëherë jemi në një situatë ku natyrisht që koordinohet edhe në Kroaci edhe me ushtarakë të tjerë, megjithatë edhe me ushtarakë, siç e përmende Agim Mehmetin, pastaj takimi me Kolonel Ahmet Krasniqin dhe shumë figura të tjera ushtarake të cilët kanë marrë pjesë në luftë. Por, kur filloi lufta në Kosovë, ku ishte Anton Quni?

A. Quni: Unë atë kohë isha në Kroaci. Këtu isha duke e ngritë një biznes timin. Unë nga Zvicra, nga viti '92 deri në vitin '96 kam qëndruar permanent në Zvicër. Pastaj në vitin '96 kam kaluar në Kroaci me idenë që me ngrit një biznes, me fuqizu, me stabilizu edhe kur mendova se gjërat po shkojnë mirë dhe isha i gatshëm që edhe familjen time me kalu në Kroaci. E kuptoj që zhvillimet në Kosovë po e ka një dinamikë, për të cilën unë e kam parë të arsyeshme që duhet edhe personalisht të jem i involvuar. Kështu që kam hequr dorë nga gjithë aktivitetet e mia. Jam kthyer në Zvicër dhe së bashku me dy vëllezërit e mi, me Albertin dhe Valentinin, jemi paraqitë para kolonelit Ahmet Krasniqit.

-Tre vëllezër?

A. Quni: Po, tre vëllezër. Vëllai im i dytë, Alberti, është i plagosur në betejën e Koshares.

Po ja që, për shkak se ma shumë flitet për mua, shumë pak dihet për vëllezërit, po sidoqoftë ne me atë potencialin tonë ekonomik, fizik e të tjera, do të thotë kemi qenë në shërbim të kësaj kauze. Nga nga ai moment me ndryshue komplet natyrën e jetës dhe me u përgatitë për të papriturat. Pra është dashur t'i përgatisim edhe familjarët, edhe fëmijët, edhe bashkëshortet.

-Zotri Quni, kur është momenti, saktësisht dhe natyrisht, që ju kujtohet që ju vendosët të futeni në luftë?

A. Quni: Më 7 korrik të vitit '98, unë dhe vëllai i dytë dhe disa bashkëluftëtarë të mi nga Zvicra, gjithsej do të thotë ishin 6 persona, kemi marrë detyra direkte nga koloneli Ahmet Krasniqi, fillimisht që ta krijojmë bërthamën e një brigade e cila do të operonte në regionin e Hasit. Por, pas një jave, pas gjithë atyre përgatitjeve e tjera, ndryshon misioni ynë edhe nga koloneli Krasniqi, po edhe nga zëvendësi i tij, kolonel Halil Bica, kërkohet që unë me krijë një batalion diversant e vëzhgues, i cili do të ketë për detyrë të mbledhë informata për forcat serbe të stacionuara në brezin kufitar Kosovë-Shqipëri, dhe mua m'u duk një përgjegjësi

shumë interesante dhe në përputhej me kualifikimet e mia. Sepse në armatën jugosllave kam udhëhequr njësi elitare që me forca të vogla, me arritë fuqi të lartë të zjarrit, manovrime të shpejta, befasuese edhe në situata të ndryshme. E pranova këtë detyrë. Po ishte edhe një fakt interesant, sepse nga koloneli Krasniqi u tha në momentin kur ministria kalon në territorin e Kosovës, ndryshon edhe misioni i batalionit diverzanto-vëzhgues, pra ky batalion do të angazhohet për sigurinë fizike të ministrisë, kudo që ajo gjendet në Kosovë.

-Si e gjetët kur erdhët në Shqipëri Ministrinë e Mbrojtjes dhe Ministrin e Mbrojtjes? Ju nuk shkuan në Has, dhe u ndalët atje, thjesht si një grup special, diverzant, vëzhgues, a e parashikonte Ministri i Mbrojtjes, Ahmet Krasniqi, që të hynte së shpejti në Kosovë dhe pse mbeti në Tiranë? Cilat ishin faktet, cilat ishin arsyet apo kishte probleme dhe sfida të tjera të cilat ju u ballafaquan në vijën kufitare?

A. Quni: Problemet ishin të shumta, kishte sfida të shumta, përkundër entuziazmit që shumë shpejt do të arrihej unifikimi i gjitha organizimeve ushtarake. Në atë kohë ekzistonin disa organizime ushtarake. Ishte në ngritje Shtabi i Përgjithshëm, të themi si krahu luftarak i Lëvizjes Popullore të Kosovës, LKÇK-ja po ashtu i kishte disa formacione të veta ushtarake, të cilët në ndërkohë do të unifikohen brenda Shtabit të Përgjithshëm. Kishte Lidhja Demokratike e Kosovës, po ashtu, disa formacione ushtarake nën udhëheqjen e heroit Sali Çeku. Tani po fillonte organizimi ushtarak institucional, do të thotë formimi i Ministrisë së Mbrojtjes me të gjithë ato kuadro që ishin të organizuara në Kosovë, jashtë Kosove, do të thotë më ushtarakë të karrierës dhe veprimtarë të tjerë, pastaj ishin edhe disa organizime të fshatrave që në atë kohë ende askujt nuk i jepnin llogari, por kishin ndërmarrë të gjitha masat në kuadër të vetëorganizimit për të pasur kapacitetet minimale për të mbrojtur fshatrat. Ndërkaq, Kolonel Ahmet Krasniqi ishte i bindur se të gjitha këto formacione do t'i rreshtoi në një hierarki ushtarake. Ishte i bindur se me zërin e arsyes, me fakte, me argumente, të gjitha personalitetet që kishin çfarëdo ndikimi dhe ishin përgjegjës në këto organizime, do të pranonin që të kemi një hierarki të disiplinuar, të kontrolluar edhe me një llogaridhënie ndaj institucioneve më të larta shtetërore. Por në fakt në këtë terren situata nuk ishte e tillë. Përkundër asaj që bashkëpunimi i këtyre njësive që kishin llogaridhënie të ndryshme në zinxhirin komandues, bashkëpunimi i tyre në terren ishte i mirë, por tek ne që ishim në terren vërehej shqetësimi, filluar nga ministri, më lart, se gjërat nuk po shkonin mirë rreth unifikimit të strukturës komanduese ushtarake. Natyrisht që kjo ishte shqetësuese për gjithë ne. Nuk donin që të ndodhte ndonjë incident në përmasa të tilla, nga cili incident pastaj do të përfitonte armiku. Sidoqoftë, përkundër atyre, themi, mospajtimeve në nivelet e larta politike, prapë e shoh si vlerë tonën se në terren këto njësi kanë arritë ta ruajnë gjakftohtësinë, të kenë bashkëpunim të mirë, të kenë respekt reciprok si dhe ta ruajnë atë potencialin e tyre, ta drejtojnë kundër armikut.

-Ju u vendosët fillimisht në Vuçidol dhe në Papaj. Natyrisht, kishit tashmë një përgjegjësi, e cila ishte jo pak e vogël, domethënë, me njësi vëzhguese e cila duhet ta kapërcejë kufirin. Sipas të dhënave që kemi edhe më herët, që keni diskutu nëpër studio të ndryshme, thoni që keni kalu mbi 20 herë kufirin, keni marrë informacione, i keni përpunuar, i keni përcjellë pastaj te Ministria dhe në organet gjegjëse. Por, në fillim, cilat kanë qenë sfidat kryesore, për të ardhur te njësitë dhe për me kry punën ashtu, siç iu është besuar konkretisht juve?

A. Quni: Në Vuçidol kemi qëndruar shumë shkurt, dy apo tre net, dhe aty ishte një shkollë që ishte edhe në shërbim të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në periudhën verore. Pastaj unë u vendosa në qendrën stërvitore ushtarake në Papaj, ku ishin përgatitë disa njësi dhe ato tani po vepronin në territorin e Kosovës, brigada 131 dhe 134, të udhëhequra nga koloneli Tahir Zemaj. Ishte përgatitja e një brigade e cila ishte supozuar të vepronte në regionin e Karadakut, por kishin ndodhë aty disa vështirësi dhe u diskutua fati i asaj brigade. Kurse unë e kisha për detyrë me e ngritë batalionin, por për momentin unë e komandoja me një, ku ishim 6-7 persona. Dy prej tyre kishin të kryer shërbimin ushtarak, kishin pak njohuri rreth taktikave, armatimet e tjera, do të thotë duhej filluar me përgatitjen e tyre, por duhej siguruar edhe armatimi, pajisjet esenciale e tjera. Thuhej se fillon nga zeroja, nga asgjëja. Dhe përdornim të gjitha burimet, të gjitha mundësitë që ajo skuadër të bëhej funksionale. Kjo skuadër, ngadalë ka filluar të bëhet atraktive për disa djem të cilët ishin të njohur për trimërinë, për guximin që duan ta sfidojnë vetën në detyra të rrezikshme e tjera. Dhe deri në fillimin e betejës së Koshares, kjo skuadër ka arritur të ngritet në nivel togu, afër 30 pjesëtarë. Nga 7 korriku, deri te 9 prilli ne kemi pasur disa kalime kufitare. Pra kur them kalime kufitare e kam fjalën për atë terminologjinë ushtarake që ndryshe njihet si “Long-range Reconnaissance” (zbulim me rreze të gjatë), do të thotë e kalon vijën e forcave të armikut, infiltrohesh në prapavijë, në thellësinë e tij dhe mbledh të gjitha informatat që janë në interes të njësisë. Filluar nga radhitja e tyre, forca e tyre, armatimi, rutinat ditore, ndërrimet, furnizimi, logjistika, deri tek morali. E në bazë të një tabele, të cilën ne i kemi standardizu, kemi krijuar apo kemi hartuar raporte për Ministrinë e Mbrojtjes, ato kryesisht kanë qenë javore. Pra të gjitha informatat, filluar nga brezi kufitar, ka pasur raste thellësi të forcave serbe deri në 10 km. Janë momente kur kemi qëndru disa orë, por kemi qëndru edhe disa ditë e netë, për të siguruar hyrjen dhe daljen e sigurt dhe për të mbledhur të gjitha ato informatat për të cilat ne jemi nisur. Ndërkaq këto informata i kanë shërbyer edhe Ministrisë, po edhe njësitë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në vendimarrjen e tyre për operacionet e radhës.

-Atëherë, ju folët për disa hyrje-dalje, kushtimisht që i quani ju, kështu me modestinë tuaj, të cilat kishin më tepër natyrë jo vetëm informative, por të karakterit tipik ushtarak dhe diversant dhe në prapavijë. Mund ta thoni, cili ka qenë aksioni i tillë, domethënë, kur ju flisni nga 7 korriku deri në 9 prill, cili ka qenë aksioni më i suksesshëm kur ju si grup keni marrë, keni thirrë informacione dhe natyrisht keni vëzhguar diçka dhe keni parandaluar një situatë të

vështirë e cila mund të ndodhte, qoftë me pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, qoftë me grupin tuaj dhe ata që ishin vendosur në kufi, për të bartur armatim?

A. Quni: Natyra e njësisë sime ka qenë e tillë se çfarëdo veprimi që kryejmë në thellësi të territorit të Kosovës mos me lënë gjurmë, pra ekskluzivisht mbledhja e informatave. Krijohen disa situata të paparashikueshme, të cilave pastaj edhe duhet me iu përgjigj. Kam pasur rast kur kam qenë pjesë e patrullës së Forcave të Armatosura të Shqipërisë dhe jemi shndërruar në vijën kufitare me forcat serbe dhe kur ushtaraku shqiptar më ka lutur që mos me ndërmarrë asgjë, do të thotë jemi shndërruar në distancë prej pesë metrave ku unë kam mundur të veprojë, por veja në rrezik komplet patrullën e forcave të Shqipërisë. Pra unë isha në uniformën e tyre, armatimin e tyre, e tjera, por ishte një formë e sigurt për të mbledhur informata. Pastaj kam pasur rast në Qafë të Prushit, në fshatin Zylfaj, ku ishte një karaullë të cilën ne e vëzhgonim nga afërsia, nga distanca afër 70-80 metra. Por në fakt ne e kuptojmë se karaulla ishte e boshatisur. Unë isha me 6 ushtarë, kurse forcat serbe të fuqisë së një togu 30-35 pjesëtarë. Ishin groposur në bjeshkët përreth kazermës dhe ato na kishin zbuluar ne, se jemi afër kazermës, dhe i kishim mbrapa shpine. Por në misionet të tilla ne nuk i bartnim shenjat e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe uniforma jonë i ngjason të rangjerëve amerikanë, njërive speciale. Do të thotë uniformë kamuflazh, të pajisur mirë, me sheshira e tjera. Ne i vërejmë ata nga distanca 100 metra që po na vëzhgonin me dulbi e tjera, po i zinin pozicionet që me hap zjarr. Ne nuk ishim fare në situatë të mirë, por iu shkaktoi një huti në momentin kur i përshëndetëm me dorë dhe ato hamenden që ndoshta ne jemi ndonjë njësi e tyre edhe e shfrytëzojmë atë hamendje deri sa hymë në thellësi të një pylli edhe zhdukem nga pamja e tyre.

-Pa reaguat ata fare?

A. Quni: Nuk reaguat fare, sepse nuk ishin të sigurt. Kurse çdo gjë ishte në favorin e tyre.

Ato para çdo bunkerit apo tuneli që i vërejtëm ne, ishin nga një skuadër dhe para çdo tuneli ishte i vendosur nga një mitraloz M84. Pra fuqia e zjarrit ishte shumë e fortë në anën e tyre, po ashtu pozita gjeografike e tjera. Po ja që me një gjëzë e kaluam edhe atë situatë. Por edhe deri në momentet kur ne jemi ndeshur. Njësia ime, njësia e policisë ushtarake, pastaj një njësi diverzanto-vëzhguese e quajtur *Kobra*. Po ashtu kishim ndihmë nga disa njësi të brigadave të tjera, por të gjithë ishim nën komandën e Agim Ramadanit, në fund të shtatorit të vitit '98, ne thjesht u ndeshëm me forcat serbe në territor të Kosovës. Ishin forca që kohë pas kohe kalonin në territorin e Shqipërisë.

Është kjo ndeshja e parë?

A. Quni: Po, po, për mua dhe njësinë time ishte ndeshja e parë. Do të thotë ne kemi zhvilluar luftime dhe pasi kanë përfunduar luftimet ne e kuptojmë se e kemi neutralizuar, po ashtu, një njësi diversanto-vëzhguese që quhej *Zhaka*, të përgatitur enkas në Nish dhe të dërguar në përforcime në karauillë, atje në bjeshkët e Junikut. Pra, ka pasur situata të ndryshme nga ato më të lehta që pa u vërejtur fare, kemi hyrë dhe kemi dalë, po edhe tek situatat kur ne jemi detyruar me shkëmbye zjarr, Fatmirësisht gjithnjë kemi dalë fitues dhe pa asnjë humbje.

-E përmendët heroin, Agim Ramadani. Cili ka qenë takimi i parë me Agim Ramadanin? Jeni takuar më herët, e keni njohur më herët apo e keni takuar në Kosharë?

A. Quni: Unë e kam njoftë nga Zvicra, nga aktivitetet në Zvicër, nga shumë ngjarje kulturore, sportive, manifestime të ndryshme, shënimet e datave historike. Po unë personalisht, nuk kam pasur ndonjë shoqëri të veçantë me të. E njihja si një ushtarak të përgatitur në fushën e inxhinierisë ushtarake në Zagreb. Ajo ishte një akademi ushtarake shumë prestigjioze në atë kohë që aprovonte kuadro të profilit të lartë, por që ai më shumë ishte i angazhuar në fushën e artit, me piktura, me poezi, e tjera, që për mua ishte një botë tjetër. Kontakti më i afërt ishte në takimin e parë me Kolonelin Ahmet Krasniqi kur ne i ngritëm disa pyetje, shqetësime, kërkesa e tjera dhe pas kësaj, takimi jonë i radhës ka qenë në Papaj kur ai në muajin shtator, së bashku me Rustem Berishën dhe shumë ushtarakë të tjerë, ishin angazhuar që popullatën civile nga regjioni i fshatrave Junik, Jasiq, Gjocaj, në mënyrë të sigurt t'i kalonin nga territori i Kosovës në territorin e Shqipërisë, Agimi me njësinë e tij, Rustemi, e shumë ushtarakë tjerë si Sali Çekaj, e tjerë, e tjerë. Po ashtu, u vendosën në një qendër stërvitore ushtarake në Papaj, nga ku pastaj edhe ka filluar bashkëpunimi ynë më i ngushtë.

-Ndërsa me Sali Çekajn?

A. Quni: Me Sali Çekajn jemi takuar më herët aty në Papaj. Mendoj se ka qenë fundi i gushtit, pra para se të tërhiqeshin forcat e komanduara nga Tahir Zemaj. Ai ishte i dërguar nga Koloneli Tahir Zemaj, që me intensifiku përkrahjen ushtarake nga ministria, nga qeveria e tjerë. Por, që me njoftë më mirë, njohuritë i kam marrë nga bashkëluftëtari i tij, pastaj edhe nga një bashkëluftëtar imi, Zinon Idrizi nga Strellci, i cili më ka treguar për angazhimin luftarak të Sali Çekajt që nga viti '91, nga autorizimet që i ka pasur ai nga presidenti Rugova, profesor Agani që t'i kontaktojë autoritetet e Shqipërisë, domethënë në atë kohë Ramiz Alinë, e tjerë, e tjerë, për të organizuar stërvitjen e djemve të përzgjedhur në disa kampe stërvitore në territorin e Shqipërisë.

Është normale që kur e kam kuptuar kush është Sali Çekaj, përveç angazhimit të tij partiak, institucional e tjera, që nga ai moment ai e ka gëzuar një respekt të veçantë jo vetëm timin, por të të gjithë bashkëluftëtarëve.

-Zotri Quni, e kam të nevojshme të sqarojmë diçka dhe në njëfarë forme ta vëmë pikën mbi 'i' në lidhje me betejën e Koshares, me luftën e Koshares. E kujt ishte ideja e Koshares, kush ishin ata njerëz të cilët hartuan një plan? A mund t'i përmendësh disa emra më herët, po natyrisht më vonë shihet se ka një koordinim në mes Ministrisë së Mbrojtjes, t'i themi, ashtu siç ka qenë Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, Shtabit të Përgjithshëm e tjerë? Pra e kujt ka qenë ideja, kush ka marrë pjesë në hartimin e një projekti aq të mirë dhe aq të suksesshëm të realizuar më vonë?

A. Quni: Është shumë interesante tani, a ka qenë horoskopi i tillë apo me një vend të gjenden kuadrat komanduese që kanë përvoja të ndryshme. Pra në Papaj, në një moment ishte Sali Çeku me ushtarakët dhe bartësit e tij me një përvojë të madhe nga luftimet dhe terren, anë e kënd Dukagjinit, e tjera, ishin Rustem Berisha, Agim Ramadani, po ashtu me një bagazh shkëlqyer ushtarak, luftarak, po ashtu kishin krijuar përvoja të ndryshme. Isha unë me njësinë time që kishim informata për forcat serbe në brezin kufitar dhe ne praktikonim çdo mbrëmje takime që fillonin në ora 20:00 e që zgjasnin deri në ora 22:00, ndonjëherë edhe më e gjatë. Në këto takime kur ne raportonim për punën ditore, merrnim detyra për të nesërmen, shkëmbenim informata shumë, e më shumë flitej për një organizim më profesional që në rrafshin strategjik do të jetë beteja përfundimtare për çlirimin e Kosovës, në rrafshin operativ ndarja e forcave serbe, posaçërisht në regionin e Dukagjinit dhe në rrafshin taktik kapja e objekteve nëpërmjet të cilëve ne sigurojmë një lidhshmëri të bazave logjistike dhe bazave tjera të rekrutimit me njësitë e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në thellësi. Çdo mbrëmje, kjo ide e materializoi shumë e më shumë deri kur vijmë në momentin, do thotë me kuadrot komanduese të brigadës 131, 134, batalionin diversanto-vëzhgues, apo konkretisht me të Rustem Berishës, Agim Ramadani, Sali Çekut, që të fillojmë dhe të kërkojmë ndihmë nga të gjitha burimet ushtarake me materializu këtë ide. Nga ky moment do të thotë pas një marrëveshje tonë të përbashkët ne kemi kërkuar ndihmë nga Ministria e Mbrojtjes, nga Shtabi i Përgjithshëm, nga komanda e Dukagjinit, nga komanda e Brigadës Bajram Curri në Bajram Curr nga komanda e Divizionit të Kukësit, nga shumë autoritete me shumë konsultime derisa kemi arritur dritën e gjelbër nga të gjithë përgjegjësit në detyra dhe komandimet e ndryshme. Kështu që pas miratimit edhe nga Ministria e Mbrojtjes, do të thotë në atë kohë ishte ministër Halil Bica, që do të na përkrahte me tërë potencialin e tij. Po ashtu siguroam edhe mbështetjen e Shtabit të Përgjithshëm në takimin me zotin Jakup Krasniqi, i cili ishte aranzhuar përmes Nasim Haradinajt. Pastaj takuam kolonelin Halil Kuçana, komandant i Brigadës së Bajram Currit. U dakorduam, morëm mbështetje edhe nga komandanti i Divizionit të Kukësit, nga gjenerali Kudusi Lama, bashkëdisedua edhe me komandantin e Zonës Operative të Dukagjinit, me Ramush Haradinaj, i cili po ashtu e pëlqeu iniciativën tonë dhe filluam shumë shpejt edhe me një dinamikë, me një intensitet të lartë për t'i ngritur kapacitetet e përshtatshme për këtë mision. Tani, ne flisnim për numër të ushtarëve, për llojin e armatimit, për trajnime të veçanta, deri tek përzgjedhja e lokacionit dhe momentit kur do të fillojë ky aksion.

Me të gjithë akterët i kemi ndarë pothuajse të gjitha informatat por ka mbetë në diskrecion të numrit të kufizuar të kuadrove komanduese, për vendin dhe momentin kur do të fillojë operacion.

-E gjitha kjo ndodhi para 9 prillit?

A. Quni: Po. Të gjitha këto kanë ndodhë në fund të vitit '98, flasim për muajin dhjetor, edhe janë intensifiku nga janari deri me datën 9 prill.

-Ku qëndron ai çelësi i suksesit, duke e ditur që fundi-fundit ju me forca nuk kishit aq shumë ushtarë me numër? Fillimisht nuk është një numër i madh dhe për aq sa kuptoj dhe e kam marrë vesh në Koshare kur ju vetëm keni filluar aksionin.

A. Quni: Po, më 9 prill ne nuk kishim më shumë se 300 pjesëtarë apo 300 luftëtarë.

Gjysma do të vepronin në kuadër të njërive manovruese, që hyjnë brenda territorit të Kosovës, e gjysma tjetër ishin më shumë të karakterit logjistik kurse për ballë kishim Batalionin Kufitar 56, kryesisht i koncentruar në karaullën e Koshares dhe një pjesë e këtij batalioni ishte në karaullin e Marinës dhe një karaullë e përkohshme që quhej “Shtatë Korriku”. Forca e Zjarrit tonë ishte më shumë e koncentruar në karakallën e Kosharës, ku ishin edhe komandat e tyre edhe kapacitetet kryesore të këtij batalioni, që numëronin dikund 350-400 pjesëtarë. Ishte një luftë e pabarabartë, por ne llogarisnim se ai batalion shumë shpejtë do të merr përforcime të njërive të ndryshme, armë të ndryshme, përkrahje të ndryshme, por po ashtu edhe ne llogarisnim që do të jetë një luftë me kohën. Pra kjo bërthamë e njësisë që ishte themeluar nga brigada 131, 134, Batalioni divorsanto-vëzhgues, që tani quhej Grupi Operativ 3, do e ketë përkrahjen ashtu siç ishim mirëkuptuar më herët me Ministrinë e Mbrojtjes me Shtabin e Përgjithshëm, që shumë shpejt do të vijnë ushtarakë të rinj, rekrutë të rinj, do të kemi furnizime, pajisje, teknologji ushtarake përkrahje në komunikim dhe të gjitha drejtimet e tjera. Shumica e këtyre parashikimeve janë realizuar. Shumica e marrëveshjeve tona janë realizuar, jo me atë dinamikën të cilën ne e kemi pritur. Ka pasur ngecje në aspektin kohor, kualitativ, por sidoqoftë ky Grupi Operativ 3 që ndërkohe do të emërohet në Brigadën 138 Agim Ramadani, në përfundim të luftës, do të thotë me 9 prill, kur ne i kemi ndërprerë operacionet, më 9 qershor, kur ne i kemi ndërprerë operacionet tona, numëronte afër tre mijë pjesëtarë. Do të thotë nga një njësi e vogël prej 300 pjesëtarëve, u shndërrua në një ndër njësitë më të fuqishme të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës dhe flasim me numër të ushtarakëve, afër tre mijë dhe me një armatim dhe teknologji ushtarake që ka mundur t'i përballojë të gjitha situatat.

-Deri tani po flasim, përveç tjerash, edhe për logjistikën. Kemi parasysh disa pamje ku ju hapen hartat, planet, strategjitë, janë ngritë grupe speciale nga ana juaj, qoftë për vëzhgim, qoftë njësitë

Kobra apo njësitë e tjera. Të gjitha këto, fundi-fundit, e kanë një rrjedhë brenda një lumi, e kanë ditën e 9 të prillit. A na përshkruani ditën e 9-të të prillit dhe a doli ashtu siç kishte planifikuar më herët?

A. Quni: Një ndër faktorët kryesorë që e determinojnë suksesin e operacionit është befasi.

Nëse forcat e armikut nuk presin ndonjë zhvillim dhe ngjarje të veçantë. Tani, ne, në disa qendra stërvitore, si në: Papaj, Babinë, Ragam, Padesh i kishim ngritë disa instalime ushtarake të natyrave të ndryshme. Normal që kishim frikë që ngritja e numrit, ngritja e kapaciteteve të mos vërehen nga forcat e armikut. Ne komunikojmë me radiolidhje, nuk kishim të sigurt për këto komunikime tona dhe a po përgjoheshin nga ana e armikut, lëvizjet tona a po observohen, a mos ka të infiltrum në kuadër të njërive tona, e tjera e tjera. Kështu që ne e bëmë si një lloj testi, thjesht me pasë sigurinë. Ne simulim një sulm, një mbledhje, në Karaullën e Morinës, duke biseduar haptas në radiolidhje dhe duke i lëvizur forcat, ne kemi arritë në distancë të Karullës së Morinës, dikund në distancë njëqind-dyqind metra dhe, thjesht, nga forca serbe nuk pat asnjë reagim. Sa që e patëm problem me i kthyer njësitë mbrapa, ushtarët mbrapa, sepse ato donin tani nga ajo situatë e simulimit me kalu në sulm.

-Kush e drejtonte këtë situatë të simulimit në këtë grup?

A. Quni: Agim Ramadani dhe unë ishim bartësit. Komunikojmë haptas me fjalë si “sulmo”, “hap zjarr”, “lëviz”, “raporto”, por thjesht nuk pat reagim, as dritat nuk u ndezën, as nuk pati lëvizje nga karaulla, as nuk dhanë sinjalin e alarmimit, e tjera, tjera. Edhe ne e kuptuam se bisedimet tona në radiolidhje, po edhe lëvizjet tona nuk ishin të zbuluara nga forcat e armikut.

Edhe kjo na krijoi një siguri që ne me vazhduar me grumbullimin e armatimit, me grumbullimin e municionit, granatave, predhave të kalibrave të ndryshëm, furnizimet për shërbimet mjekësore, hapjen e strehimoreve, ngritjen e instalimeve të telekomunikimit, sjelljen e armëve të rënda, minahedhësa, topa e tjera tjera. Fillimi i infiltrimit të disa njërive në thellësinë të njërive të armikut, përgjimi i bisedimeve të tyre, dhe këto, kryesisht, bëheshin natën. Do të thotë për 10 ditë intensive të gjithë ai potenciali, të gjitha ato kapacitetet tona që ishin në thellësitë e territorit të Shqipërisë, po i afroheshin kufirit dhe po e kalonin. Edhe normal që janë momente emocionuese, janë momente fizikisht të rënda. Ne nuk përdorim në atë kohë makina që mos të demaskohet çdo gjë, realizojmë me forcën fizike të ushtarëve etj, çdo gjë natën, aty-këtu ku kemi pasë mundësi me pajisje për shikimin, natën, e tjera. Ka pasë që janë drejtu makinat pa i ndezur fare dritat duke përdorur dylbitë e natës, e tjera. Po ta tregojë një rast më në detaje se si është punuar ky plan.

Ne kishim rutinë çdo ditë me siguru bukën, shitoret në Bajram Curr. Ne, edhe kur arritëm numrin 300, vazhduam me sigurue ushqimin për 30 pjesëtarë. Do të

thotë nëse dikush raporton tek forcat serbe, me raportue se këta vazhdojnë me siguru ushqim për 30 pjesëtarë. Karborant i njëjtë. Do të thotë ne ato furnizime që i bëmë në Bajram Curr nuk i ndryshuam fare, por përdorëm forma tjera alternative, do të thotë ne siguronim miellin, ku bukëpjekësit tanë, pastaj do e pjeknim bukën, zinin ushqimin, përdornim burime tjera alternative për karburant, e tjera tjera, thjesht me kriju përshtypjen se ne jemi një forcë e vogël, e stacionuar diku në malet e Tropojës, që po merremi me punët tona të përditshme, po që nuk janë fare të rrezikshme për forcat e armikut. Edhe si duket, kështu edhe menduan. Kur jemi mbledhë, në orët e vona më 8 prill, kanë filluar njësitë me lëviz në drejtim të Padeshit, në afërsi të kufirit, distancë dyqind-treqind metra, do të thotë është ai, themi, entuziasmi që po finalizohet e tërë ai mundi dhe përpjekja e jonë për një mision i cili do të bënte histori. Inkurajonim njëri-tjetrin, aty kishte edhe humor, kishte edhe disponim të mirë, ndjeheshim shumë mirë, ishim shumë të vetëdijshëm që nga ai moment kur hyjmë në territorin e Kosovës nuk ka kthim mbrapa. Dhe me çdo çmim ne duhet me realizu atë planin tonë, i cili ishte disa herë i ripërsëritur me simulime të ndryshme, me vëzhgime komanduese, me sqarim të çdo suate, me verifikim për çdo detaj dhe numrin e fishekëve për çdo ushtarë, ndihmën e parë, fashën e parë, helmata, mjete gjenio, funksionimi i radiolidhjeve, gatishmëria e mjekëve, gatishmëria e logistikës e tjera, që çdo gjë është në vendin e vet dhe çdo gjë do të funksionojë. Normal ishim në pritje si do të reagonte ai batalion kufitar, të cilët po e bënë një gjumë të qetë në ato rrethana, por fare nuk e kishin idenë se çka ka me ndodh. Ata i kishin disa përvoja më herët kur kanë nxënë prita kolonave të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës në Bjeshkët e Nemuna, kur kolona ishin njëra pas tjetër të mbingarkuar me peshë, me armë, nga tri-katër armë, me shumë municion, klima e ashpër, bora e thellë, natën stuhi dhe kanë arritë që disa njësi të tilla me i neutralizu dhe ndjeheshin shumë komod dhe shumë superior, nuk e kishin ide se tërë forca jonë tani do të fokusohet në instalimet e tyre që i kishin në Koshare dhe përreth atyre njësive që e bënin sigurinë.

-U fol për përgjimet, u pa që në bazë të vëzhgimeve tuaja, qoftë edhe stimulimi, ju nuk keni qenë të vëzhguar, nuk keni qenë në fakt të përgjuar? Ju keni arritë t'i përgjoni, megjë keni marrë pjesë në njësitë pothuajse adekuate, dhe nëse po, a keni arritur t'ia ndërroni ndonjëherë koordinatat e tyre të armëve më të rënda?

A. Quni: Para se me dalë te kjo, mundësitë tona teknike që me i përgjue, dua të shpjegoj edhe një ngjarje shumë interesante. Flitej se ishte shpërndarë te qytetarët, luftëtarët, se ne që ishim të përqendruar në qendrën servitore ushtarake në Papaj, ne e kishim një komoditet më të mirë se njësitë tjera, filluar nga komodimi, nga pajisjet ushtarake, nga ushqimi, etj., në fakt nuk ishte ashtu. Ne ishim po ashtu të varfër si çdo njësi tjetër, por propaganda ishte e tillë. Kështu që një ditë ne vizitohemi nga intelijenca ushtarake e Forcave të Armatosura të Shqipërisë, i cili na përcjell një informatë të marrë nga shërbimet inteligjente shteteve mike dhe

në prezencën time e njofton Komandantin Rustem Berisha. I thotë kështu: Njësia Speciale, e quajtur “Beretat e Kuqe”, janë të ndarë në dy lokacione, njëra njësi është në Rashkë, kurse tjetra në afërsi të Ulqinit edhe janë duke kaluar një kurs intensiv duke mësuar gjuhën shqipe, kulturën shqiptare dhe kanë për detyrë që të uniformuar me uniformë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës të imitojnë njësitë tona edhe dikund me një desant të helikopterëve do të zbarkojnë për të neutralizuar kapacitetet tona ushtarake në qendër të servitorëve ushtarake në Papaj. Edhe nga ky ushtarak u kërkua që ne t’i ndërmarrim të gjitha masat për mbrojtje kundër-ajrore, e tjera e tjera. Edhe thotë: “Ne kemi dëgjuar që ju të Bukoshit keni edhe raketa kundër-ajrore.” Ne nuk i kishim, normal që nuk i kishim të paktën në atë kohë, jo. Edhe Rustem Berisha, thotë: “Anton, ato raketa që i kemi tani duhet me i instalu, me i vu në atë gatishmërinë operacionale, e tjera, edhe të përgatitemi për sulmin eventual.” Unë i them: “Si urdhëron, zoti komandant!” Dhe dal menjëherë prej prej zyrës, kinse tani po fillojmë përgatitjen e atyre raketeve që nuk ishin askund, por ushtaraku u bind që ne me të vërtetë i kemi ato mjete. Dhe u përhap në Bajram Curr lajmi se ne kemi edhe të zhvillume mbrojtjen kundër-ajrore, edhe pastaj na erdh lajmi se anulohet misioni i “Beretave të Kuqe”, sepse e shohin të rrezikshme çfarëdo aksioni i tyre për shkak të kapaciteteve tona të mbrojtjes kundër-ajrore. Ishte koha kur propaganda e bënte të veten edhe nëse ti nuk e ke pasur forcën, nuk i ke pasur mjete e të tjera, por me një plasim të një lajmi ke mundur të arrish efekte marramendëse. Kurse për mundësitë tona të përgjimit është fati jonë që forcat serbe nuk i kanë përcjellë zhvillime teknologjike në fushën e telekomunikimit, përgjimeve elektronike e tjera. Do të thotë ata përdorin mjete kryesisht të viteve ’70-’80-të, standarde me mundësi të kufizuara do të thotë radiolidhjet e tyre, komandantëve të togjeve, të kompanive, të batalioneve, ishin radiolidhje personale të tipit “Motorola” me frekuenca fikse prej 10-12 kanale, që nuk posedonin skanera për të gjurmuar. Kurse ne posedonim Radiolidhje që ishin në përdorim për shërbim civil por që kishin avancuar shumë. Ne kemi përdorë një lloj radiolidhje që përdoren në ndërtimtari në Gjermani, por që komunikimi mes tyre është i koduar, thjesht ato mbronin sekretet e bizneseve dhe do të thotë mos me kuptu kompania nga kompania për dinamikën e punës, e tjera.

-A ka ndonjë rast kur ju keni komunikuar drejtpërdrejt me dikë prej forcave serbe?

A. Quni: Ka shumë raste kur ne i kemi mashtruar. Ka raste kur i kemi udhëheqë artilerinë e tyre, zjarrin e tyre. Ka raste kur i kam dhënë instruksione ushtarit të tyre si me ia ofru ndihmën.

Por tani këto janë raste pak edhe kur përdoret gjuha vulgare, edhe e kam problem tani të gjitha me i shpreh këtu dhe me i komunikue.

-A ka pasur ndonjë rast kur ju, vërtet, në bazë të përgjimeve, keni njohur dikë, natyrisht, e keni ditë nga cilat forca po vijnë, a është prej Kërpucit të Nishit, po e zëmë, apo një garnizoni, apo një divizionit tjetër që ti ke pasë, paraprakisht një përvojë ushtarake nga ish-Jugosllavia?

A. Quni: Po, për një ushtar serb, i zënë rob nga ushtarët e Batalionit që udhëhiqen nga Fadil Hadërgjonaj, unë me atë ushtarin jam marrë dikund dy orë, të cilin e kam marrë në pyetje.

Kemi marrë shumë informata nga ai. Ndër tjera, unë e kuptova që komandanti i kompanisë së tij është një ushtarak serb nga Peja, me të cilin ne kemi kaluar shkollimin ushtarak së bashku në Beograd dhe në Sarajevë.

-Domethënë, ushtaraku që ishte serb, ishte i Pejës dhe ishte involvuar në..?

A. Quni: Po. Ishte pjesë e operacionit të forcave serbe që me e rikthy karaullën e Kosharës, e tjera dhe pozita e tij ishte në rrasën e Koshares. Unë pyeta për komandantin e skuadrës, komandantin e TOG-ut, më interesoi sa janë ata të motivuar, më folnin në superlativ për komandantin e TOG-ut, po jo aq fjalë të mira për komandantin e kompanisë, të cilin unë e njihja personalisht. Kur ma tregoi emrin edhe kur e përshkruajti fizionominë, pamjen e tij, e kuptova që është një ish-kadet, ish-student i kohës kur ne i kemi kalu shkollimet së bashku. Raportet tona edhe në atë kohë nuk kanë qenë të mira. Që në atë kohë ai nuk preferonte me u shoqëru me shqiptarët dhe dallonte nga shumë kadetë tjerë. Jo që ai e ka shprehë, por vetë fakti që nuk komunikonte me ne, do të thotë ne e kuptonim që ai nuk ka ndonjë simpati apo vlerësim të mirë për shqiptarët. Kështu që ka pasur raste edhe kur kemi pasur një konflikt fizik edhe kur e kuptova se për kënd bëhet fjalë, edhe pasi e proceduam këtë ushtarin e dorëzuam deri tek forcat amerikane pastaj është shkëmbyer menjëherë pas luftës me disa ushtarakë amerikanë dhe unë e thirra në Radiolidhje, njëherë e thirra me shifër, me kod, i cili pasi u lajmërua iu drejtova me emër edhe me pseudonim të cilin ai e përdorte gjatë shkollimit. Ai quhej Ristoviq Zvonko. Ne e quanim Rilli. Edhe kur e thirra me emër, mbiemër edhe me pseudonim, ai më kritikoi gjithnjë duke menduar që po flet me ndonjë koleg të tij. Thotë: “Ki kujdes, mbaj disiplinën e komunikimit.”, e tjera. Unë vazhdova dhe ai ma drejtoi pyetjen: “Me kë po flas?” Unë ia kujtova një moment nga studimet. Dhe ai menjëherë e ka kuptu që jam unë dhe menjëherë e ka fikë radiolidhjen dhe prej atij momenti unë mendoj që ai në asnjë situatë nuk e ka përdorë.

Ishte tmerruar. Me siguri ka bërë pyetje se si është e mundur që ne i kemi deshifru emrat dhe si ne arrijmë me iu ndërhy në sistem të komunikimit.

-A mund të na thoni se cili ka qenë vendimi më i vështirë për Anton Qunin gjatë luftës në Koshare?

A. Quni: Po, janë shumë momente, të vështira dhe e kam shumë problem me e veçuar vetëm një.

Gjithnjë jemi kujdes që kur e kryejmë ndonjë detyrë me pasë sa më pak humbje. Jemi interesuar për jetën e bashkëluftëtarëve të mi, por përvoja e parë e njësisë time apo situata e parë kur ne jemi ballafaquar me forcat e armikut në distancë, flasim për distanca që dikujt i duket ekzagjerim, por flasim për distanca dy-tri metra dhe në situatë të tillë më është plagosur ushtari Fatmir Hoti, për të cilin isha i bindur që nuk ka me e tejkalue atë situatë, ishte shumë rëndë i plagosur në kokë, kurse ne ishim në fazën e përparimit. Ne po depërtonim thellë në territorin që kontrollohej nga forcat serbe. Ishim në avantazh. Dhe tani vjen një moment a duhet ta ndalojmë komplet operacionin, komplet aktivitetin për bashkëluftëtarin, për të cilin ne e krijuam bindjen që nuk ka mundësi të mbijetojë. Prap ishte ajo shpresa që ndoshta ndihma jonë sado e vogël në ato rrethana ai do të shpëtonte. Dhe unë e ndaloj përparimin e njësisë edhe i bëj të gjitha angazhimet që t'ia japim ndihmën e parë, thërras urgjencën, mjekët nga thellësia dhe falë kësaj ai djalë sot vazhdon të jetojë. Ka kriju familje, ka kry studimet, punon, drejton makinën dhe thjesht është pjesë e gjitha këtyre zhvillimeve që ne po jetojmë. Jam i lumtur që kemi arritë në çdo situatë ta tregojmë kujdesin më të madh për bashkëluftëtarët tanë dhe gjithnjë misionet tona kanë pasë një epilog pozitiv, me të cilat jo vetëm unë, por bashkëluftëtarët, kolegët, struktura komanduese... Mburrem!

-Zoti Quni, kishim dëshirë dhe do të kishim dëshirë prapë të diskutonim dhe besoj që do të diskutojmë prapë në ndonjë emision të radhës. Ishte kënaqësi t'ju kemi në studio dhe të rrëfeni çdo gjë nga beteja e Koshares, nga lufta e Koshares, siç njihet vërtet ferri i vërtetë i serbëve. Dhe aq më tepër të bisedoj dhe të ndani gjëra ekskluzive nga një kolonel si ju i dëshmuar në luftën e fundit dhe tashmë natyrisht si deputet. Ju faleminderit shumë! Dhe ishte nder edhe kënaqësi për ne!

A. Quni: Shumë faleminderit, profesor! Ne biseduam para emisionit. Kanë mbetur edhe shumë momente pa i treguar, pa i shpjeguar për rolin e shumë djemve, shumë vajzave, dhe ndoshta do momente as nuk kemi arritë fare me i nxjerrë në sipërfaqe, por nga fakti që ju keni kaq interesim të madh, krejt në fund unë e kam një dhuratë për ju. Kapela të tilla në brigadën 138 kanë qenë gjithsej dy, por kryesisht janë bartë nga njësitë elitare që kryejnë operacione. Një të tillë e ka pasë Agim Ramadani, të cilën tani unë e kam në posedim dhe kjo është kapela ime personale, të cilën unë e kam përdorë gjatë disa operacioneve dhe me gjithë dëshirë do t'ua dhuroi juve për respektin që po tregoni për historinë, për të kalumën tonë dhe për betejën e lavdishme, Betejën e Koshares.

Rrëfimi i Gani Imerit

SI I KAPËM TË GJALLË USHTARËT SERBË NË SHALË TË BAJGORËS

Komandanti dhe luftëtari i shquar, Gani Imeri (1967-2024), është i vetmi i intervistuar, që nuk arriti ta shohë rrëfimin e tij në këtë libër. Ai ndërroi jetë në prill të vitit 2024. Ish-epror i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, i cili përveç aksioneve guerile, rezistencës së armatosur, njihej edhe për veprimtarinë humanitare gjatë gjithë luftës së fundit në Kosovë. Ai ishte njëri ndër komandantët, që forcat serbe për herë të parë i detyroi që të bëjnë një marrëveshje këmbimi në mes robërve të luftës, duke e njohur UÇK-në si palë të barabartë. Mbi të gjitha, ai ishte dëshmitar, me fakte të gjalla për krimet serbe të kryera ndaj civilëve shqiptarë në territorin e Vushtrrisë. Imeri vë në theks historinë e dhimbshme të familjes së tij përgjatë regjimeve serbe, që nga Lufta e Dytë Botërore, kur pesë anëtarë të familjes së tij u vranë për shkak të rezistencës ndaj pushtetit të dhunshëm. Gani Imeri, po ashtu evokon masakrën e tmerrshme në familjen Gërxbaliu dhe përvojat e civilëve shqiptarë nga forcat serbe, përfshirë vrasjet brutale të fëmijëve, grave e pleqve, në mënyrë të veçantë flet për Masakrën e Studimes, ku u vranë mizorisht 99 civilë shqiptarë. Përveç rrëfimeve epike, Imeri evokon edhe momente të tjera tragjike, si gjetja e viktimave në një

bunar apo edhe kufoma të minuara. Ky është një rrëfim që vjen si monument për çlirimtarin e pathyer dhe si testament i komandantit të paepur.

- Është kënaqësi të ju kem në studio, aq më tepër ju si pjesëtar i luftës, tash veteran, natyrisht edhe drejtues i saj në Zonën Operative të Shalës. Për aq sa pamë para emisionit e kemi jo vetëm një album interesant, po disa të tillë të cilët dëshmojnë masakrat dhe krimet serbe të kryera mbi civilët shqiptarë. Megjithatë, historia nuk fillon këtu. Është një trashëgimi familjare e juaja, e cila nis që në Luftën e Dytë Botërore. Më saktë, kur ka filluar përplasja e familjes Imeri, konkretisht familjes suaj me pushtetin serb?

G. Imeri: Po qysh në Luftën e Dytë Botërore faktikisht familja ka qenë e rreshtume mbrapa Shaban Polluzhe dhe veprimtarëve që nuk kanë deshtë të jetojnë nën regjimin serb të asaj kohe.

Edhe, faktikisht në atë kohë janë vra pesë burra tonë. Kështu që baba im ka mbet nëntë vjeçar.

Dy axhallarët njëri ka qenë më i madh, njëri më i vogël, njëri ka qenë 13- vjeçar i madhi, dhe i dyti ka qenë 7- vjeçar. Kështu që ka qenë një periudhë e vështirë gjatë regjimit komunist, të paktën për neve. Kështu, për pesëdhjetë e pesë vite komunizëm, ne të punësuar nuk e kemi pasë e nuk kemi marrë prej pushteteve asnjë mënyrë asnjë gjë. Si familje kemi qenë e diskriminuar gjatë gjithë periudhave të komunizmit, kështu që na detyrohemi me gjetë edhe rrugë tjera alternative.

-Ju keni hetuar ndonjëherë rastin, meqë flisni se keni familjarë të vramë gjatë Luftës së Dytë Botërore pas viteve '40-të, '50-të, '60-të, ndonjë baba juaj ka ngel jetim që në kohën e hershme. A është kërkuar ndonjë llogari apo gjithmonë ka vazhduar kjo histori e dhunës dhe terrorit ndaj familjes dhe ndaj brezave siç jeni ju?

G. Imeri: Po pavarësisht humbjeve e sakrificave që kanë bërë në Luftën e Dytë, faktikisht pas fillimit të Luftës së Dytë Botërore është hapë shkolla e parë në gjuhën shqipe në familjen tonë. Kështu që, edhe kjo ka qenë njëfarë dëshmie e kundërshtimit të regjimit të asaj kohe, për qeta ka qenë familja e ndjekun si shumë. Babën tem e kam dëgju ka flet për atë shkollë që kanë shku fëmijët me shkama prej shtëpiave në shkollë. Oda është bërë praktikisht që kanë qenë fëmijët kontrast, fëmijë më të mëdhenj, fëmijë më të vegjël pesëmbëdhjetë, trembëdhjetë, shtatë. Kështu nisin hapat e parë në ato fshatra edhe u bënë shkolla e parë gjuhën shqipe. Edhe për ata më shumë regjimi i ka pasë halë në sy familjen tonë, përveç kundërshtimit që ua kem bërë gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe brigadave partizanë që janë kriju, faktikisht për atë arsye familja ke qenë e diskriminuar deri në masë të madhe, sa mujt më thanë, ndoshta edhe të veterinarit kemi pasë problem me shku, e lë ma ma tutje.

-Edhe diçka tjetër për historikun e familjes suaj më gjerë, për veprimtarinë tuaj atdhetare individuale. Ju kur e keni ndier dhunën ose regjimin mbi lëkurën tuaj personalisht?

G. Imeri: Po me të thënë të vërtetën, kur ka qenë koha e regjimit të Millosheviqit, babën tem vjen policia dhe e marrin në shtëpi. Edhe nuk e trajtojnë në atë mënyrën çfarë është deshtë me trajtu, por e fusin në gypek një *Nive*. Edhe i kalojnë kodra, prroje, faktikisht shkojnë në ulje në familjen e një serbe që nuk ka qenë shumë larg prej nesh, në mes fshatit Samadrexhë dhe Dumnicë. Kështu që e lanë makinën në një vend në diell. Edhe baba ka qëndru në gypek për mbi katër orë, domethënë e kam dëgju, ka rrëfen, ka flet. Thotë ka qenë një shkrepse mrena automjetit edhe ka shpërthye prej temperaturës së lartë. Ata kanë vazhdu me pi raki nën hije të kumbllave, edhe më në fund kërkojnë prej të zotit shpijes, aty prej atij serbi, thotë dojmë kafe me pi, edhe faktikisht shkon gruaja e atij serbit, shkon me ju pru kafe. Dhe i bjen kah *Niva*. E e sheh e dëgjon... Baba ka qenë gati në momentet e fundit të jetës. Edhe ia hapë gypekun, edhe i fyen policët: “Ju marroftë zoti”, thotë “nuk ju vjen marre” thotë, “një plak me trajtu në këtë mënyrë”, thotë. Ajo u thotë: “Edhe nëse jua ka zhytë karrigat, ju ka ardhë flliqtë prej tina, të paktën u desht me ia lanë një dritare çelë, paska plasë njeri”. Dhe, ajo nuk iu qet’ kafe, edhe i thotë: “Merreni dhe ecni prej ktushit”!. I përzanë, i vjen qaq keq në çfarë gjendje e kanë pru babën tem. Kështu që keqtrajtojnë në stacionin e policisë. Ai stacion i policisë që ka qenë i njoftuar për keqtrajtimit që i kanë banë shqiptarëve në Vushtrri. Këshilli për Mbrojtjen e të Drejtave të njeriut i evidenton diku mbi pesëdhjetë mijë raste të keqtrajttimeve me gjashtëdhjetë mijë banorë që ka pas Vushtrria në atë kohë. Domethënë, bien ma shumë se çdo i dyti që ka hy në procedura të tyre.

- Po flasim për viteve '80-të, apo për vitet '90-të?

G. Imeri: Vitet '90-të, po. Unë shumë ma herët, unë emigrova dhe dola në gurbet, si shumë bashkëkombas tjerë, për arsye se na nuk mundim të gjenim vend, asnjë vend në Kosovë për mbijetesë. Faktikisht unë kontaktet e para i kam fillu me shoqatën “Migjeni”, me Naim Maloku, me Sejdi Kabashin edhe kemi bërë aktivitete të ndryshme atje.

-Për Slloveni po flet tani?

G. Imeri: Po, po, kur kam qëndru në Slloveni atje dhe më pas kam emigru edhe prej Sllovenisë, jom shku në Austri, isha i ri në atë kohë faktikisht kur filluan veç lëvizjet e para, aksionet e para që i kryente UÇK-ja në atë kohë Adem Jashari me bashkëluftëtarë të tjerë, një prej tyre që ka marrë pjesë në vrasjen e dy policëve në Drenas, ai ishte Jakup Nura. Kështu që, Jakupi detyrohet të largohet prej shtëpisë.

-Po flasim për aksionin e parë, i cili u kry në Drenas, në stacionin e trenit apo diku tjetër?

G. Imeri: Jo ka qenë te rrethi tash ku është, sot ka qenë do trafika, shihen ato pamje të atyre policëve të vramë. Faktikisht, Jakupi detyrohet me u largu prej shtëpie, iu bien serbët në gjurmë dhe bien strehohet në familjen tonë. Kështu që kontaktet na i kemi fillu diku në '92-ën, konkretisht me Jakupin, edhe me qenë se ka qenë e pamundur me secilin prej tyre të kesh kontakte, po kemi qenë në kontakte me Jakup Nurën dhe me familjen e tij.

-A ishit kyçur tashmë edhe të informuar familjarisht, sepse duket se Jakup Nura është strehuar gjatë nga familja juaj apo vetëm individualisht?

G. Imeri: Jo, edhe familjarisht. Bile baba i ndjeri kishte fjalë shumë të mëdhaja për Jakupin, goxha një djalë kaçkaman thojke ish. Me marrë guxim në atë kohë me ia kthy pushkën milicisë së serbëve u kanë bajagi problem.

- Atëherë ju keni emigruar në Austri. Kur jeni kthyer në Kosovë si pjesëtar i Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, si pjesëtar i një njësitit gueril? Kah jeni kthyer, për Shqipëri apo keni gjetur një rrugë tjetër? Cili vit ka qenë?

G. Imeri: Na, me thënë të vërtetën, kur ka fillu lufta në Çirez dhe Likoshan, para se me fillu te Jasharët jemi nisë prej Austrie bashkë me Nexhat Dedinë, një bashkëluftëtar, po kemi qenë të koordinum edhe me disa prej veprimtarëve të tjerë që na e kanë mundësu me na pritë në Shqipëri, sepse Nexhati ka qenë një prej azilantëve që nuk ka pasë pasaportë kurrfarë, as shqiptare. A ka dezertu prej luftës së Kroacisë edhe kemi mbërri prej Austrie me kalu Italinë ilegalisht edhe me u fut në Shqipëri.

- Kush ju priti në Shqipëri?

G. Imeri: Në Shqipëri na ka pritë Alush Shala edhe na ka taku me Adem Grabovcin. Natën e parë kemi qëndru në Durrës dhe të nesërmen jemi taku edhe me Azem Sylën. Edhe na njoftuan që na tani do të vazhdojmë rrugëtimin, por afër Kosove, atje nëpër Tropojë, Bajram Curr, në Krujë në ato anë, kështu që do të punojmë në përgatitje për grumbullim të armatimit, dërgimin e armatimit në Kosovë edhe na u gëzuam me thanë të vërtetën.

- Kush ishin të tjerët dhe kush ishin ata që ishin në grupin tuaj? A ishte ky grup juaj i dytë që ishte në atë pranverë, që vinit në Kosovë dhe nga sa përbëhej grupi juaj?

G. Imeri: Ne kur kemi mbërri në Krujë kemi mbërri te një Haki Drenica, që ndoshta për kohën kur unë kam qenë aty, e kam konsideru si njërin ma të devotshëm që kam taku një herë. Aty ish konë ai vendosun me gru edhe me fëmijë, edhe i ka pasë diku nja dy dhoma, por njëren dhomë e ke mbushur, gjysmën e ke pasë me armatim. Edhe kanë ardhë Toni, Mici, kanë ardhë edhe shumë djem tjerë, si: Isak, Musiu, Ramiz, më vjen shumë keq prej tyre, por shumicës nuk ua di emrat, sepse u prezantojshin kështu, me pseudonime, edhe nuk kam pasë më interes edhe me ua mbajtë men emrat, me thanë të vërtetën.

Ne kemi qenë diku trembëdhjetë. Edhe kemi vazhdu me bajtë armatim prej vendeve të ndryshme.

Nëpër Shqipëri kemi shku, kemi mbledhë armatim prej qytetarëve nëpër fshatra, zona të thella.

Ka ndodhë mrenda një nate e kemi marrë një kamion me armatim diku në tre-katërmëdhjetë tonë.

Edhe i kemi bartë, i kemi lëshu deri në Krumë. Prej Krume i kemi pagu një traktor, i bajshum i çojshum nëpër fshatra të thella, në zona të thella, atje afër kufijve, janë kanë atje do stane i kemi pasë, do depo të vogla edhe i lëshim armatimin aty. Netëve tjera, natën i kalojshum nëpër kufi, i çojshum deri në te Rrasa e Zogut, atje janë kanë grupet e tjera të Dukagjinit dhe të anëve të tjera që kanë bartë. Unë nuk kam pasë kontakte me ta me ditë kush janë kanë ata që i kanë bartë. Me ta thonë të vërtetën, ne atë qysh kemi qenë një ekip prej trembëdhjetë vetave kemi qenë jashtëzakonisht i mirë. Nuk mund me i dallu shumë asnjënjë prej tjetrit, për arsye se edhe kur kemi rënë një pritë, edhe kemi deviju rrugën, diku kemi qëndru mbi tri ditë e tri net maleve edhe rrugëtimin e kemi ba, i kemi bajtë 40 klg në shpinë, po nuk kemi pasë najfarë pritje se na dëmtuan lidhjet. Natën e parë kemi qenë të koordinum kush me na prit neve në Kosovë, pastaj ne ramë pritë dhe jemi detyruar me deviju rrugë edhe na kanë humbë lidhjet. Kështu që kemi vazhdu kamë prej Krume, prej Cahanit, fshatit Cahan, afër kufirit, që kemi ba diku rreth gjashtë orë deri e kemi kalu zonën kufitare, ka qenë zonë mjaft e vështirë, borë e madhe e ka qenë kodrave, edhe kemi vazhdu kështu deri në Likoc.

-Para se të vijmë këtu, a u lëndu dikush në atë pritë, a u doli kush në ndihmë, sepse ju atëherë pastaj u çorganizuat në njëfarë forme, tri ditë thoni që keni mbetur diku në kufi? Si ia dolët?

G. Imeri: Me thanë të vërtetën, të lëndum nuk ka pasë prej nesh përjashtim njanit që iu kanë ngri kama atë natë, natën e parë që kemi kalu në kufi edhe shpresat e tina për me ardhë më tutje aty vdiqën. Megjithatë, organizimi i fuqishëm i grupit e bani të veten që e kemi bartë edhe atë edhe armatimin deri kemi hy në malet e Kosovës. Pastaj ditën e kemi kalu qetë, jemi mshef në një vend, kishim drojë edhe prej sulmeve, prej ajrit, mos me helikopter po na diktojnë. Por, kemi qenë ekip mjaft e disiplinum, muna me thanë që kemi qenë gati të përgatitun si me kanë marinsa amerikanë.

-Më intereson këtu, i përmend marinsat. Në fakt, ju në luftë, ju trembëdhjetë që keni hy atëherë, qoftë në Likoc, pastaj edhe kur jeni pozicionu më vonë, ju njohin si marinsat e UÇK-ës. Pse?

G. Imeri: Po na kemi shku në Likoc. Kur kemi mbërri nuk do të thotë që nuk kemi taku aty ushtarë edhe shumë ma të ri se na, edhe ma të hershëm se na, që kanë kapë pushkën edhe shumë ma herët po iu kanë mungu përgatitjet, iu kanë

mungu uniformat, iu kanë mungu pajisjet. Kështu që, na kur kemi mbërri në Likoc, faktikisht jemi shku taman një ushtri, si me kanë një ushtri e rregullt, me përgatitje të mira, uniforma të Amerikës, me çizme, kemi pasë me krejt përgatitjet.

- Domethënë, ju keni pasë uniformë amerikane. Ku dhe si u pajiset, sepse deri atëherë ishte e vështirë për t'i gjetur uniformat çfarë janë krejt të zakonshme, aq më tepër uniforma amerikane të një grupi të armatosur si puna juaj që keni qenë?

G. Imeri: Shumë saktë. Nuk e di kah kanë mbërri ato uniforma aty, veç e di që kam taku Azem Sylën, Adem Grabovcin edhe Haki Drenicën, që këta janë përkujdesë dhe këta punën që e kam pa ka e bëjnë në Shqipëri, njëzet e katër orë pa u nalë është për me u çmu shumë dhe e kam çmu gjithë dhe vazhdoj me e çmu. Kanë ba punë jashtëzakonisht të madhe në Shqipëri. Kështu që këta na i kanë ofru.

-Si ju pritën në Likoc, sepse ishit ndër të parët me uniforma, aq më tepër, një pjesë e madhe e popullatës kishte dilema?

G. Imeri: Na kanë pritë jashtëzakonisht mirë. Madje, mësymjet kur u bënë, për shembull nëpër fshatra të Drenicës, qoftë nëpër Obri, Açarevë, nëpër Morinë, nëpër vende të ndryshme, ne ishim të parët që dërgoheshim në atë pikë atje. Faktikisht edhe popullata na ka pritë shumë mirë dhe besa edhe kanë kontribu shumë, kudo qoftë që kemi qenë në një pikë të caktuar, që kemi dalë para e jemi pozicionu. Faktikisht popullata na ka mbështetë me ushqime, me të mira materiale.

-Si e gjetët Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës?

G. Imeri: Me thanë të vërtetën, ka qenë fillimi, edhe ne atë fillim nuk ka pasë struktura. Ka qenë formimi i pikave që kishin fillu me u formu, si: pika e Likocit, pika e Prelllovcit, e Prekazit, e Açarevës, e nëpër vende të ndryshme. Ashtu atëherë u quajshin pika. Nuk ka pasë njësi, nuk ka pasë togje, kompani e brigada. Këto janë themelu tek më vonë. Atëherë përgjegjës është emëru në pikën e Prelllovcit- Jakup Nura, në pikën e Prekazit- Sami Lushtaku, Rexhep Selimit, Sylejman Selimi, e të tjerë e të tjerë, kështu me radhë.

-Ku u pozicionuat ju?

G. Imeri: Na atëherë ishim në Prelllovc dhe qëndronim në Plluzhinë afër janë gati thuaje një lagje, Plluzhina është kapë me Likocin, në familje të Norakëve, prej një Kajtaz nuk e mbaj mend mbiemrin, në familjen e tij ne kemi qëndru. Aty dhe gjatë dite kur kishim nevojë për me nxonë pozita diku ose me kry naj aksion, faktikisht ne ishim të parët, vishin na marrshin, edhe meqenëse nuk kisha shumë

njohuri për terren. Mas do dite kanë dëgju Jakup Nura, që unë jam ardhë në Likoc edhe u ardhë na ka marrë mua edhe Nexhatin, edhe ka qenë një qëllim që jemi koordinu në atë kohë edhe me Rexhep Selimin, që thotë më kujtohen fjalët e tina, kur thotë “mirë është dhe kemi me shku edhe kah Mitrovica dhe kemi me shku kah territoret e juve me fillu organizimin edhe në atë pjesën prej juve”. Na thojshim për këtë jemi ardhë. Kështu që kur kemi mbërrir në pikën e Prelllovcit, faktikisht jemi shku në familjen e Jakup Nurës. Aty kemi gjetë diku nja tre-katërmëdhjetë ushtarë, po muj me thanë, nuk e di numrin e saktë. Ju kemi bashkëngjitur edhe unë e Nexhati. Unë e Nexhati kemi qenë të përgatitur mirë, me uniforma të mira, kështu që patrullonim nëpër vende ku i kish caktu në atë kohë Jakup Nura. Ne faktikisht ushqeheshim në familjen e Jakup Nurës, kështu që bile edhe me thanë të vërtetën, i kam ba edhe pyetje, thashë: “O komandant, a ban mem kallxu kah po vjen ky ushqim, mëngjes, drekë, darkë?” Tha: “Në qoftë se të pëlqen me hangër, ha”. Ai ndoshta e keqkuptoi. Thashë: “Jo, veç po më intereson me ditë”. Tha: “Nana po e përgatitë ushqimin, gratë e tyne”. Pra, nuk ka qenë veç ai në luftë, veç vëllai e tina në luftë, po ka qenë edhe familja e tina.

-Megjithatë, ju pjesën më të madhe të luftës, organizimin e saj, edhe me përgjegjësi ushtarake, e keni bërë në Shalë. Si hytë në Shalë të Bajgorës?

G. Imeri: Na në pikën e Prelllovcit na vazhdoni me banë kontakte, u takojshum shumë me Bashkim Jasharin, me Rrahman Ramën, me vullnetarët prej zone, që vinin prej vendeve si Vushtrri, Mitrovicë me u kyç në radhë të UÇK-së. Në mesin e tyre ka qenë edhe komandant Ferki Aliu-Ferra, i cili ka ardhë në pikën e Prelllovcit, Avni Imeri, Xhafer Bajrami, Agim Zeka, Emin Begu. Në koordinim me Jakup Nurën e me Rrahman Ramën, kemi vendosë me u nda prej pikës së Prelllovcit edhe me dalë me themelu UÇK-në edhe në Zonën e Shalës së Bajgorës. Kështu që ne i kishim dy mundësi, i kishim mundësinë në Shalë, atje babëgjyshi i Nexhat Dedisë me shku dhe ish plani i bërë, që nëse eventualisht nuk e përqafton popullata ose e konsiderojnë që është e hershme me vazhdu me shku në vendlindjen tem, në familjen tem, në Dumnice të Epërme, po vend më i përshtatshëm ish Shala.

Kështu që u nisëm na me shku për në Shalë të Bajgorës. Kemi qëndru në fshatrat e Ortokollit dy net. Ushtria serbe e kish nxanë një pozitë në fshatrat e Ortokollit. Në fshatin Tarazh e kish një pikë të rëndësishme. Ish vështirë edhe kish ankth dhe popullata që të bashkëngjitet e të fillojë masovizimi i UÇK-ës. U detyrum na mu largu prej fshatrave të Ortokollit dhe me shku në Shalë të Bajgorës.

-E kam këtu një fotoalbum, natyrisht që pjesa më e madhe janë foto origjinale që ju i keni bërë gjatë luftës kur u kryen edhe krime serbe, të cilat foto janë bërë menjëherë pas rastit, duke qenë se keni pasur një përgjegjësi komanduese. Por e kam një fotografi, atje në ekran, ku shiheni ju me armë, me dy vetë të tjerë në mes, dhe dukeni se e keni një pushkë mitraloz. Më duket se kjo ka qenë kjo arma më e rëndë e asaj periudhe?

G. Imeri: Ai është një pushkomitraloz pesëdhjetë e tre. Është arma e Adem Jasharit, të cilën nipi i tij, Bashkimi, e ka nxjerrë prej shtëpie atë ditë kur ka mrrë me dalë prej rrethit. Me krenari të madhe e kemi bartë, e kemi rujtë këtë armë. Është origjinal arma, që e ka pasë edhe Adem Jashari, që shihet në foto me këtë armë. E njëjta arma është.

-Po flitet për armën që shihet edhe Adem Jashari në fotografi të tjera, apo është mitralozi i cili ka rënë me të?

G. Imeri: Nuk e di që a ka rënë me të apo me ndonjë armë tjetër, sepse unë veç e di që edhe me këtë armë ka luftu ai dhe Bashkimi.

-Bashkimi Jashari?

G. Imeri: Po. Tash komandant i FSK-ës dhe e di që Bashkimi bashkë me Ragipin kanë qëndru, ka folë për rrëfimet në atë kohë që e kanë përjetu tepër rëndë. Kanë qëndru në këtë Rekën, që sot është me gurë, faktikisht kanë qëndru goxha gjatë derisa janë ngri në atë Rekë dhe iu ka shku tenka shumë afër. Rrëfimet i bante edhe për familjen dhe me këtë pushkomitrolez ka qenë atë natë kur është dalë prej rrethit, kur u nda prej familjes, kur janë vra të gjithë tjerët, Ademi, Hamza e krejt familja.

Ka folë shumë herë për familjen, jemi taku shumë herë dhe faktikisht kjo armë e komandantit, ka arritë me e ba një ndikim të vetin shumë të madh në Shalën e Bajgorës, se kur popullata e ka ditë që është arma e Adem Jasharit, kjo ka qenë arma e vërtetë e Ademit, ishte ma entuziaste. Ishte sharc 53.

Shumë shtete e prodhojnë këtë, Serbia, Kina, vendet e Gjermania dhe shumë vende të tjera.

Ka qenë shumë armë praktike që është përdorë shumë në Luftën e Dytë Botërore.

-A ka qenë e ruajtur, sepse ne jemi të interesuar tash për detaje?

G. Imeri: Po shumë e mirë ka qenë. Nuk e di ka kah ardhë, por sigurisht e ka ble, ka qenë edhe është armë efikase.

-Për kureshtjen e teleshikuesve, a ekziston diku kjo armë, s'po na intereson vendi, vetëm a ekziston?

G. Imeri: Po, një ditë do t'i kthehet familjes.

-E, ky është vërtet lajm ekskluziv, që ekziston një prej armëve, pothuajse të rënda, të cilën e ka përdorur komandanti legjendar Adem Jashari.

G. Imeri: Po, komandanti ka përdorë armë edhe tjera, ka përdorë edhe murtaja dore, ka përdorë tana lloje të armeve. Ka qenë shumë mirë i përgatitur edhe në bazë të fjalëve të Bashkimit që ka qenë një prej dëshmitarëve, që e ka përjetu krejt

atë ngjarje që me ta thonë të vërtetën kur ka fillu me ba rrëfime, kur ka folë për luftën në shtëpitë tyre që ka ndodhë, unë e kam dëgju shumë me vëmendje dhe e kam marrë shumë afër zemrës, sa që kaniherë jam nda prej atij vendi, jam shku, jam hi në mal, edhe nja dy orë nuk kam mujtë me marrë veten. Kam qajtë për ngjarjet kur i ka folë për secilin fëmijë, për secilin anëtar, me çfarë heroizmi, me çfarë trimërie, iu kam banë ballë sulmeve pareshtura, që kanë qenë prej tenke e topi, edhe kanë qëndru. Për shembull, ndoshta nëpër vende të tjera, një brigadë e ke pasë të vështirë me një arsenal çfarë është sulmu familja e komandantit legjendar me iu ba ballë krejt atyre sulmeve. Kështu që, arma e tij, faktikisht Bashkimi neve na e ka dhënë si ekip, e kemi marrë.

-Më intereson, meqë ishim tek armët, ju jeni nga Vushtria dhe më larg kufirit shqiptaro-shqiptar, për carë duhej të bëhej një rrugë më e madhe se zonat buzë kufiri. Përveç armëve që i sollët nga Shqipëria, nga armatosej popullata dhe Ushtria Çlirimtare e Kosovës e Zonës Operative të Shalës?

G. Imeri: Na kemi pasë edhe njerëz që kanë ardhë prej lufte, pra që kanë qenë në luftë në Sarajevë, Kroaci edhe e kemi ba lidhjen atje, me Bosnjën, kështu që armatimi, kryesisht 90 % armatimi në zonën tonë ka ardhë prej Sarajeve. E kemi bartë me kamionë të mëdhenj transportues.

Kanë bartë molla. Brenda kamionit kanë qenë bunkerët e maruem. Kështu që kanë arritë me pru një sasi të madhe, sa që me siguri nuk kishin mujtë me e pru dyqind ushtarë përnjëherë prej Shqipërie. Po, për këtë është thënë edhe kanë pasë humbje forcat serbe jashtëzakonisht shumë në zonën tonë.

-Për këtë do të flasim më vonë, por paraprakisht për të pasur humbje dhe për të pasur sukses, ju është dashtë të organizoheni, sepse në Shalën e Bajgorës nuk e keni gjetë të strukturuar ashtu siç duhet, sidomos formacionet ushtarake. Thuhet që roli juaj është i pazëvendësueshëm në themelimin e brigadës...

G. Imeri: Po, Brigada 141 "Mehë Uka".

-Cili ka qenë roli juaj, përgjegjësitë tuaja ushtarake në atë brigadë?

G. Imeri: Po na fillimisht kur kemi mbërrir në shalë të Begorës jemi drejtu për në fshatin Dedi edhe gjatë rrugës, Nexhat Dedia e kishte një hallë të martume në fshatin Zaberxhë. Edhe po thotë këtu e kam thotë një hallë të martume. Thotë po ndalem, po e shohim çka po mendojnë, çka po thonë njerëzit dhe po e shohim. I kishim krejt uniformat në çanta edhe armatimin e kishim në një traktor. Edhe vendosëm me hy ne familje dhe duel i zoti i shtëpisë, na prit mirë shumë dhe na qyrrke kështu me habi. Ne ishim shtatë djem të ri, që ishim shumë të panjohur për ta.

-Si shtatë shaljanët në Shkodër.

G. Imeri: Po ka qenë kështu rast i përgatitun edhe në Shalë këta kanë përdorë shumë.

Shtatë ushtarët e parë të UÇK-së, ata themelojnë UÇK-në, thotë i ngjanë shtatë shaljanëve të Shkodrës. Faktikisht edhe të na ka ndodhe i njëjti fakt, kështu që në atë familje kur jemi hy, po na kqyrë pak me hutë, edhe po thotë: kah jeni, kush jeni, kah vini, dojke me i ba ato pyetje pak me hezitim dhe na tue e kqyrë në pamje njëri-tjetrit. Po iu thojmë se nuk kemi çka mshefëm, është koha me ia thënë haptazi dhe po iu thojmë: ne jemi UÇK-ja, jemi me këtë mision, jemi për këtë qëllim, populli jonë po jeton i padinjitet, po jeton i poshtëruem, u ardhë fundi, nuk dojmë me jetu ma kështu.

Ai i zoti i shpisë po thotë: “Ku i keni armët dhe a keni uniformë ju”?

Edhe ne i kemi zbritë prej traktorit, njëri prej neve ka dalë i ka marrë armët. I kemi vargis në atë odë aty, duke fillu prej pushkomitrolezit të Adem Jasharit edhe tana armët rënda.

E kishim edhe një mortajë dorë.

Ai na tha: “Kam një pushkë M-48, shumë të mirë”.

Tha po ma jepni një uniformë të veshi.

Thamë po, që e bjen pushkën po, pak si në shaka e thamë këtë.

Tha: “Po, menjëherë!” Edhe e mori e veshi uniformën edhe shkoi te shtëpia, qysh ka qenë oda ma larg, edhe merr atë pushkë e qet në krahë edhe niset me ardhë prej ode.

Po, në familjen e tyre pak ma të gjanë, e kishin një dasëm dhe ka qenë ditë e hane. Ish martu aty një djalë dhe ditë kështu e grave. Tani ishte dilema se e shohin gratë aty.

Kur e shohin, thonë UKÇ-ja. Po shihet, a diçka po ndodh këtu, edhe janë ardhë do kallabllak, kështu që prishet ajo farë dita e grave shpërndahen gratë dhe jepin informacion në Shalë të Bajgorës, edhe kjo ka marrë hov shumë të madh. UÇK-ja u shtri në Zaberxhë dhe faktikisht ne kishim planifiku të shkojmë ta themelojmë në fshatin Dedi, por masi u ekspozuan fshatin Zaberxhë, u detyruan m’u ndal aty.

-Kjo ditë e grave u shndërrua në një lajm të madh?

G. Imeri: Me të vërtetë, ushtari i parë në Shalë të Bajgorës ishte Nimon Fejza, ai që e pruni pushkën edhe ia uruem, thamë: - Urimel! Ti je ushtari i parë, kështu që na ndajti edhe një shtëpi të një vëllait të vet, në qoftë se doni tha me u ndalë tha që ku keni një shtëpi, e gatshme është edhe tani kemi fillu aktivitetet e përditshme prej asaj shtëpie. Ditëve të tjera që tana rrugët prej të gjitha fshatrave, Shala i ka diku në tridhjetë e pesë fshatra, nga krejt rrugët vishin në atë fshat, vullnetarë prej tana anëve, njerëzit interesum me ba kontakte të shumtë.

-Gjatë kësaj periudhe flitet që u themelu një prej brigadave të para. Kjo brigadë është themeluar në?

G. Imeri: Po, më 30 qershor. Po neve na ofruan eprorë, ushtarakë prej zonave të ndryshme edhe domosdoshmëria për me ba një strukturë, me ba një ushtri të rregullt, na ndoshta jemi ngut edhe para se me dalë vendimet e Shtabit të Përgjithshëm, ne e kemi majtë një takim, kemi majtë proces verbale, që edhe sot janë origjinale. Më 30 qershor faktikisht themelohet Brigada 141 “Mehë Uka”, bamë territore, bamë shumë pozicione, atëherë prej pikave që kishim themelu tu fillu prej Melenice, Rahovë, Vllahi, Selac, Mazhiq, Rashan, e shumë fshatra të tjera, që faktikisht tani e krijuem edhe brigadën. Kjo brigadë, në atë kohë, përmbante tri batalione: batalioni i parë i dytë dhe i tretë. Në atë kohë emërohna Shef Operativ i Brigadës. Në një mënyrë e emëruam komandant Hysni Ahmetin, i cili kishte ardhë prej Sarajeve, ndërsa edhe Zymer Halimi, gjenerali tash, është emëruar zëvendësi i tij. Besoj se janë njerëz më me përvojat më të mëdha, me bagazh prej luftës, tani edhe eprorë të tjerë.

Pas pak dite, njësi të forcave serbe nisen në drejtim të fshatrave të Vushtrrisë, ku lindi nevoja që të themelohet një batalion në komunën e Vushtrrisë edhe emërohem unë, batalioni i katërt.

-Dhe ju emëroheni?

G. Imeri: Komandanti i batalionit, pa ushtarë.

-Si e shpjegoni këtë?

G. Imeri: Po, kisha misionin për shkak të përvojave që kisha prej vendeve tjera, prej Drenicës, prej Shale, që të dalim në komunën e Vushtrrisë edhe ta themeloj një për një, kështu Batalionin e Katërt.

Edhe me vete kisha pak njerëz, shumë pak njerëz, domethënë jemi kanë krejt unë, Dibran Peshoku, Safet Ahmeti dhe Osman Musliu, Mentor Imeri, një kushëri i jemi ka qenë. Edhe kemi shku në fshatin Ciceli. Të nesërmen në shkollë e kemi thirrë të gjithë fshatin. Janë lajmëru shumë vullnetarë, diku mbi gjashtëdhjetë, tani iu kemi hi fshatrave tjera, në Dumnicë, në fshatin tim, që kisha majtë takim edhe më herët atje, atje veç se kisha përgatitë terrenin.

-Për sa kohë e bëtë një batalion?

G. Imeri: Po e kemi banë shumë shpejt. Domethënë brenda pak ditëve është kriju Batalioni. Diku i ka pasë nja njëqind e pesëdhjetë pjesëtarë në atë farë fillimi. Kam edhe fotografi të themelimit të Batalionit. Në fillim nuk ka qenë shumë mirë i përgatitur. Na ka mungu armatimi, por më vonë tani jemi kompletu.

-Kjo është, pothuajse, një fotografi atje që duket. Është kjo pjesë e themelimit apo e mëvonshme?

G. Imeri: Jo, kjo duket më e mëvonshme. Është kjo kur e kemi marrë një pizgaver ja kemi marrë forcave serbe kur ka ndodhë masakra në familjen e Selatin

Gërxhaliut. Tentativa të Serbisë qysh kanë ditë për shembull me e fajësu, kështu që me e lanë në faj UÇK-në për masakra që po ndodhin. Unë ka mba një procesverbal si dëshmi. Kanë tentu me e qitë një prokuror edhe një gjyqtar në vend të ngjarjes. Këto që i prezanton edhe Millosheviqi në Hagë. Millosheviqi thotë se e kanë vrarë gjyqtarin edhe prokurorin thotë që ka dalë në ngjarje, sepse ata thotë e kanë ba masakrën vetë.

- Për këtë do të flasim tash me radhë, sepse e kemi një fotoalbum, jashtëzakonisht që pata mundësi ta shoh një pjesë para emisionit, një histori trishtuese, një histori makabre, e paparë diku tjetër, përveç në luftën e Kosovës, dhe ju i keni seleksionuar, janë foto origjinale. Prej këtyre i kam zgjedhë disa që është vështirë, është vështirë për t'i parë dhe ndoshta edhe për t'i publikuar. Z, Imeri, ju keni kryer edhe mision humanitar dhe mbi të gjitha keni mbledhë dëshmi dhe fakte të shumta. Më intereson të hyjmë pak në detaje. Atje në ekran e shohim një fotografi, e cila më bëri shumë përshtypje dhe gjatë diskutimit nënkuptova shumëçka prej saj. Megjithatë, ta ndajmë bashkë me publikun. Një fotografi, një shporet, një xheze e kafesë edhe një tjetër që duket me çaj.

G. Imeri: Ajo është tavë qumështi. Po kjo ka një domethënie shumë të madhe të hidhur. Këtu bëhet fjalë për vrasjen e familjes së Selatin Gërxhaliut. Forcat serbe iu kanë hi herët në mëngjes. Ju kanë hi mrena në shtëpi, edhe në prezencën e Seletinit ia vrainë nanën. Ia vrainë gruen.

-Është kryefamiljari Selatini?

G. Imeri: Po, është kryefamiljari. Ia vrainë gruen e vëllaut e fëmijën e vëllaut. Ia vrainë gjashtë djem. Fëmijët kanë qenë të mitur, prej moshe katër vjet gjashtë-tetëdhjetë-katërmëdhjetë vjet. Kështu gjashtë djemtë ia kanë vra.

-Ta shohim, është kjo fotografia e familjes Gërxhaliu.

G. Imeri: Po, kjo është.

-Janë të gjithë të vrarë, edhe fëmijë shihen?

G. Imeri: Më në fund e marrin me armë Selatin Gërxhaliun, e qesin përpara bashkë me djalin e madh dhe me axhën e vet, edhe i thojnë: “Hajde me na çu tash tek UÇK-ja”. Gjoja se ai po i mbështet UÇK-në dhe ia vrasin krejt familjen. Nisen me ardhë në drejtimin tonë, diku ndoshta nja treqind metra larg prej shtëpie, e që shumë herë i kam mendu ato treqind metra, treqind hapa për shembull, me ja u kthy shpinën pesë djemve të vramë, nëna, gruaja, gruaja e vëllaut, fëmija e vëllaut, me ua kthy shpinën dhe me vazhdu me ecë edhe treqind metra!! Aa të gjatë kanë qenë ata treqind hapat tina!! Më në fund e kanë keqtrajtuar edhe gjatë rrugës, që shihet e ka pasë edhe krahun e thymë, e kanë keqtrajtuar gjatë rrugës, për ata treqind hapat sa kanë ecë dhe e vrasin edhe ata bashkë me djalin tjetër dhe me axhën e tij.

-Po shihet një fotografi e tij, një prej fëmijëve të tyre, apo?

G. Imeri: Po. Kanë qenë djemtë e tij të vramë. Të vegjël kanë qenë.

-Ndërsa duket një foto tjetër. Kjo është foto komplet të shtrirë, kur i keni gjetur dhe ju e keni shkrep këtë fotografi apo luftëtarët, bashkëlufëtëtarët tuaj?

G. Imeri: Po, këto nuk i kemi shkrep na dikush prej familjarëve tyre. Në atë kohë kemi qenë për shembull ma shumë të preokupum për me ba varrimin e tyre. Ka qenë ngjarje shumë e rëndë. Ma vonë shkon nipi aty që të marrej pak me këto incizimet dhe fotografitë që i ka ba. Këto fotografi i kemi prej luftës.

-Këtu shihet edhe nana, shihen fëmijët në shtrat, ratë, nana, gruaja dhe pesë fëmijë. Nga cila moshë?

G. Imeri: Prej katër e tutje. Kanë qenë ka dy vjet në mes fëmija katër e gjashtë, tetë, dhjetë etj.

Dhe, pastaj e vrasin edhe kryefamiljarin? Kryefamiljarin me një djalë tjetër edhe me axhën e tina.

Axha i tina prej shtëpisë së vet, kur e kanë dëgju zhurmën, ka shku ka hy brenda me i ndihmu. Edhe pastaj edhe atë e vrasin.

-Ju si komandant që keni qenë, si jeni ndie në këto momente? Sepse, ju njëherë thoni se keni qenë me fat që ke qenë pjesë e luftës, por kam qenë pa fat, sepse janë dëmtu shumë civilë dhe janë masakruar.

G. Imeri: Po, në ato territore janë vra 99 civilë, për një herë në kolonë. Tani janë vrarë 8 femra të reja prej moshës 13 e deri në 33. Madje, vrasjet e fundit që kanë ndodhë dhe kanë pas një gjë të përbashkët: të gjitha femrat që janë vra e kanë pasë një shenjë në gisht.

-Ndalemi te vrasjet e këtyre 8 femrave, prej 13 deri në 33. I keni parë ato?

G. Imeri: Po, i kam parë me sytë e mi.

-Kur ka ndodhur dhe ku ka ndodhur?

G. IMERI: Nga vëzhguesit tonë në terren erdh lajmi se bëhet fjalë për vrasjen e disa femrave në fshatin Studime të njoftur tani, në atë vend ku u bënë masakra më të mëdhaja. Pas lajmit na e kemi marrë në njësi. Kemi shku në vend të ngjarjes. Ka qenë zonë e rrezikshme. U desht me kujdes me përgatit me shku aty. Kur kemi shku, i kemi gjetë ato femra në gjendje shumë të rëndë, lakuriq të deshne ashtu krejt.

-Të gjitha të vdekura?

G. Imeri: Po, të gjitha të vdekura. Ua kishin ba kryqet nëpër trup. I kemi marrë e I kemi veshë, dhe ua kemi dorëzu familjeve të tyre. Ju kemi thënë që nuk keni nevojë me i pastru, por varrosni. Ka qenë ngjarje e randë.

-Në çfarë pozicioni ishin, ku ishin të shtrime? Përmende më herët se kanë pasur edhe një shenjë në gishtërinj, flitet për këto tetë vajza të vrara.

G. Imeri: Po, edhe këto tetë vajza e kanë pasë në gishtin e majtë, në dorën e majtë, në gishtin e dytë, në gishtin e unazës e kam pasë një shenjë, nuk janë vetëm këto femrat, por janë diku mbi 35 viktima që kanë pasë shenjën e njëjtë në gisht, mendoj që i ka ba një dorë e njëjtë. Krejt këto viktima janë të një grupi të caktum. Sigurisht që kur shkojnë në Serbi, këtë e kam pasë qëllimin që me je tregu që bazë të dorës për viktimat e veta, sesa viktima i ka bërë në Kosovë. Mund të ketë viktima edhe të tjera, që nuk ka mujta me ia dallu atë shenjë.

-Domethënë, ju keni 35 viktima me këtë shenjë?

G. Imeri: Po.

-Dhe si dukej ajo shenjë?

G. Imeri: Po me me ne mjet, me ne thikë kishin pre gishtin pak. Dhe, sigurisht ia ua kanë fotografu dorën. Kështu ua kanë ba mbi 35 viktima.

-A e dini për afërsisht kush prej komandantëve, ushtarakëve serbë ose paramilitarëve ka vepru në ato zona? A keni pasur ndonjë informacion, sepse thuhet që e keni pasur një zbulim dhe kundërzbulim në të njëjtën kohë për me identifiku njerëz të cilët vërtet janë implikë në këto masakra, të paktën duke lënë gjurmë të tilla në gishta?

G. Imeri: Po na në atë kohë kemi dhënë shumë informata edhe për ndërkombëtarët kur kanë hy në Kosovë, edhe është ba fjalë për dy paramilitarët që kanë qenë ma të rrezikshëm që i kanë prirë. Janë kanë dytë me emër, njëri kanë punu në postë, e tjetri ka punu në gjykatë.

-I dini emrat dhe mbiemrat saktë?

G. Imeri: Po mbiemrat, me thënë të vërtetën, i kam ditë dhe i kemi të shkruar, i di, po, megjithatë, popullata e Vushtrisë i njohin, e dinë.

- Njëri është Zorani, i cili ka punuar në postë?

G. Imeri: Edhe tjetri Zorani që ka punu, por kanë mbiemra të ndryshëm, ka punu në Gjykatë.

Edhe ai që ka punu në Gjykatë ka qenë që i ka udhëheqë paramilitarët, na mendojmë që mbas edhe fjalëve të popullatës dhe informatave që kemi, grupet e paramilitarëve i kanë kry këto akte në Studime. Duhet me e dallu, masakrën e kanë kry forcat e rregullta policore në kombinim që kanë me njësitet e ndryshme, po edhe policia. Madje, gjatë përgjimeve që ia kemi ba të motorolave që i kam pasë, kemi pasë mundësi me hi në valët e tyre, por këta i argumentojnë edhe popullata që ka qenë i përfshim edhe komandanti i policisë që bënë pyetje për viktimat. Për shembull, thotë: “Deri ku ka mbërri numri?”. Këta i përgjigjen, nëpërmjet motorole, thotë: “Numri ka mbërri në pesëdhjetë e tre”. Dhe pak a shumë ka qenë e pakuptueshme për neve kur i kemi dëgju përmes motorolave, shembull çka po flitet, po tani edhe popullata e argumenton që kur ka mbërri numri njëqind, i kanë thënë : “Ka mbërri te numri njëqind”, thotë: “Okej”, thotë: “Tani mjaftueshëm për sot”. Brenda dy orëve i kanë vra njëqind njerëz në Masakrën e Studimes, më 2 maj që ka ndodhë.

-Këtu ka disa prej fotografive të masakrave në përgjithësi, po edhe në Studime të cilat ju i keni. I keni dorëzuar këto të dhëna diku tjetër?

G. Imeri: Me thanë të vërtetën, kur kanë hyrë forcat ndërkombëtare, që hyjnë në Kosovë, hyjnë KFOR-i, madje hyjnë edhe UNMIK-u edhe organe të hetuesisë, edhe të tjerë, faktikisht kanë kërku shumë informata dhe ju kemi ofru shumë informata, ju kemi dhanë edhe shumë dëshmi, madje edhe incizime, edhe fotografi, edhe dëshmitarë ka pasë mjaftueshëm, ju kemi afu krejt këto, po komisioni i UNMIK-ut për mu, për mendimin tem, ka qenë pak i çoroditur, sepse tu ba përpjekje me ba ndryshimin e rasteve që kanë ndodhë, faktikisht u bona një prej viktimave vetë, që kam qenë një prej të arrestuarve të parë në Kosovë për kohën e luftës. Sa ka zgjatë lufta nëpër krejt territoret, 28 fshatra që kam vepru unë, nuk ka ndodhë as edhe një viktimitë e vetme. Nuk ka qenë asnjë njeri i vramë, asnjë civil nuk ka qenë i vramë, as prej neve, as prej minoriteteve që kanë jetu. Asnjë nuk ka qenë i vrarë. Asnjë civil apo i nacionaliteteve të tjera. Dhe, kjo tregon për pastërtinë e luftës çlirimtare në pjesën tonë që është ba. Po, kështu ka ndodhë. Po pastaj, në përpjekje me mbledhë dëshmi, argumente me ua ofru organeve të hetuesisë në atë kohë, që vepronin në Kosovë, faktikisht nuk ka zgjatë shumë, ndodhej sikur me qenë mrena misionit të tyre të shërbimeve sekrete të UDB-ës, faktikisht ndoshta për me i stopu këto sene krejt e montuen një ngjarje që nuk kishte të bëjë me mua hiq, edhe kam qenë një prej të arrestuarve të parë në Kosovë.

-Ajo që flitej për një gazetar serb, apo?

G. Imeri: Jo, kjo flitej për zhdukjen kinse të serbëve pas lufte. Kështu u bëjke fjalë, që nuk kishin të bëjnë me mu kurrgjë, madje edhe përshkrimet e dëshmitarëve. Ka qenë shumë interesante, e përshkruan Gani Imerin si një njeri biondin, i shkurtë me trup, flokët e rame, kështu që nuk ka përngja me mu, edhe këta e marrin mundësinë për me me eliminu qëllimisht më shti në burg, më mbajnë diku në gjashtë muajin vetmi.

- Pjesën e së parë e përmbyllëm me një histori dhe një rrëfim shumë të trishtë për vrasjen dhe masakrimin e 8 vajzave shqiptarë, nga moshë 13 deri në moshën 33 vjeçare, pastaj për Masakrën e Studimes. Ju keni pasur vëzhgues tuaj dhe keni pas mundësi t'i shihni dhe t'i filmoni, madje edhe një pjesë të masakrave të tjera që janë kryer. Keni kryer, madje, edhe misione humanitare, përveç misioneve të tjera ushtarake. Keni një rast kur thuhet që vazhdimisht forcat serbe kanë gjuajtur mbi civilët që kanë qenë në Studime, në fakt edhe në Dumnicë, në fshatin tuaj, kur kanë qenë të grumbulluar të zhvendosurit. Në këtë rrjedhë është edhe historia e një traktori i cili lëvizë...

G. Imeri: Në të gjitha anët e Kosovës, e sidomos në komunën tonë, popullata u ni e rrezikume, qoftë nëpër zonat afër qytetit, që ishin edhe në periferi të qytetit lëviznin shumë, edhe sigurisht njëri prej traktorëve e kish kalu post-blokun e policisë serbe, e kishin ndalu ata shumë gjatë aty dhe pa dijen e tij, ia kanë vendos një GPS traktorit. Kështu që, sigurisht kanë ba matematika që ky traktor ka me shku me i bashkëngjit edhe të shpërngulurve tjerë refugjatë, që quheshin atë kohë të larguem nga shtëpitë e veta. Njerëzit, edhe kur e kanë mendu që ai traktor ka mbërri vendin e duhur, faktikisht kanë fillu me e sulmu vendin e njëjtë. Kur kam mbërri traktori në fshatin Dumnicë e Epërme, kam fillu granatime shumë të fuqishme mbi refugjatë, mbi popullatën civile dhe i vrasin në vend diku 7 civilë, e 18 i plagosin rëndë. Na e morëm lajmin prej pikave tona që kishim, prej njërive tona që kishim në Dumnicë dhe faktikisht ish kohë e bombardimeve të NATO-s, ish kohë mjaft e rëndë e vështirë, kishim mungesa edhe të naftës, derivateve, ka qenë në dispozicion një automjet i jemi personal që e kisha si komandant i Batalionit dhe bëja përpjekje që sa më shumë me i dalë në ndihmë të paktën rasteve sa më të rënda që ishin. Edhe gjatë rrugëtimit, por në vend të ngjarjes i takoj me e kërre me kuaj kah i bartin ata të plagosurit. Një prej rasteve që ka qenë rast i rëndë, kanë qenë plagosja e dy fëmijëve, që kanë qenë diku në moshën 8 edhe 9 vjeç.

Edhe kishin një vajzë mbrapa e shtrime, diku rreth 13 vjeçare ish kanë, një fëmijë i vogël mbrapa ish kanë ulë, ku kerret me kuaj e kanë atë frenin mbrapa. Edhe po e pyeti unë atë shoferin e kerrit me kuaj se çka po na bien ti, ai tha janë dy fëmijë, tha të plagosun rëndë dhe një vajzë.

Edhe i marr unë i shplova ata fëmijë. Kur i shploi, i kish goditë granata në bark kështu. Krejt organet iu shifshin dhe shumë rëndë ishin fëmija. Bile njërin prej fëmijëve e merthejke lemza kurrë pa ndërpre. Edhe na shpejt ngutëm me marrëm ata shpuzën me fëmijë, i shtinum mbrapa në xhip, shtrimë karrigat me ushtarë dhe pa i lëviz shumë, pa ju kriju tronditje kështu shumë të madhe... Atë vajzën

kur e marrë në dorë, e preku kështu, e kish hy një copë e granatës mbrapa në kokë, kështu ajo kish vdekë. Edhe e mbulova me atë batanije që ishte aty. Edhe i thashë nuk ke nevojë ma me u ngut, faktikisht bien drejt e në spital ushtarak, ku është në fshatin Stanovc, edhe na me shpejtësi dojmë me hypë në kerr dhe me vazhdu me i çu fëmijët në spital. Papritmas po dëgjohet një zë, kështu i thekshëm, i atij fëmije, po qan ai. Edhe po thotë, mendova që mos eventualisht ia nxanën gishtat, ajo pjesë ku janë ata frenët që i kërcitin kerrët e kuajve. Ata janë kanë mjaft në këtë mënyrë mekanike primitivë. Edhe po dal unë shpejt, po i them çka po ndodh me ty? M'u drejtu ai me fjalë. Ai kish qenë një fëmijë diku rreth 10 vjeçar. Po thotë: “Pse s’e murën motrën tem edhe kjo ka qajtë gjatë rrugës? Edhe kjo, e di se është kanë e plagume shumë e randë?” Me të thënë të vërtetën, kur një fëmijë aq i vogël, dike me t’i thënë krejt ato fjalë... Edhe unë po i drejtohem atij fëmije, po i them këta dy djem po i sheh që janë ma randë të plagosun, edhe që motra jote nuk po qanë. E morëm atë motrën e tij.

Faktikisht, edhe një ushtar i ri ish diku 18 vjeçar, i thamq hyn mbrapa në gipek shpejt dhe e morëm.

Na u doke si randë me e marrë kufomën me shti në gipek. Faktikisht ushtari e kuptoi që është e vajza vdekne dhe u deshke me majtë në duar dhe po më kqyrë pak me huti. I thashë: “Nuk ke nevojë me diskutu shumë. Merre maje këtu deri shkojmë në spital!”

E mora djalin, e qita përpara dhe vazhduam në spital. Në spital ushtarak i kishim edhe dhjetëra ushtarë të plagosun. Më herët kishim edhe civilë të plagosun, mandej u shtu numri edhe për 18 të tjerë të plagosun. Kështu që u mbush edhe oborri me të plagosun përplot. Me të mbërri aty, po i them një prej motrave medicinale, i thashë kqyre merre vajzën që është mbrapa, merne edhe çone në spitali, në katin e dytë, a në realitet spitali ish një kat. Por, qëllimi ish mos me kuptu fëmija që ajo ka vdekë, po i them çoni në spitali në katin e dytë. Edhe thashë, këta dy fëmija kanë nevojë ma me prioritet, njëri prej fëmijëve ka qenë më i plagosun e pas pak kohë edhe kanë ndërru jetë.

G. Imeri: *Edhe tjetri?*

G. Imeri: Po, edhe ai fëmija tjetër. Njëri ka mbet gjallë. Me ta thënë të vërtetën, kam pasë shumë dëshirë të madhe me taku këtë të gjallin. Mirëpo, prej atij përjetimi të randë që e kam përjetu aq rënde, iu kam shmang këtyre rasteve. Nuk kam dashtë edhe me e taku. Sa kisha qejf me taku, thojsha ta shoh a u rritë, qysh e ka ndi, a e man mend ngjarjen qysh ka ndodhë për shembull, të paktën me bisedu me ta. Si më pas informatave ai djalë jeton jashtë diku, me siguri po na sheh.

-Meqë jemi këtu, te fëmijët, në bazë të një fotografie, dhe këtu kemi mbi pesëqind fotografi të krijimeve serbe që janë kryer në Kosovë, megjithatë më bëri përshtypje rrëfimi i këtij të vrarit në traktor. Dhe prapa kësaj fotografie kuptova se është edhe një rrëfim shumë i rëndë.

G. Imeri: Po, më kujtohet, më të thënë të vërtetën, kjo ka ndodhë më 2 maj, kur ka ndodhë Masakra e Studimes, që janë të vramë diku rrafsh 99 vetë. Në mesin e këtyre të vramëve kanë qenë njerëz të vjetër, kanë qenë fëmijë të mitur, nuk i kanë zgjedhë. Domethënë, ka dashtë me plotësu numrin me i ba 100, ashtu siç i ka marrë urdhrat për vrasjen e njëqindve. Edhe në këtë rast, edhe ky bashkë me familjen ka qenë duke u shmangë prej atyre zonave të luftimeve, faktikisht janë drejtu në drejtim të qytetit. Forcat e serbëve iu kanë afër, pra armata e jugosllavëve. Iu kanë afër afër, dhe secilën viktimë e kanë vra prej afërsie. E kryesisht e kanë vra me AK-47 që i bjen me kallashnikovë. Iu kanë kriju shumë plagë të mëdhaja, domethënë plumbat kur kanë depërtu nëpër krye, në dalje kanë ba vrima të mëdhaja. Kur është goditë, ky është goditë pikërisht në kokë. Nga afërsia janë vrarë të gjithë. Nëntëdhjetë e nëntë njerëzit janë vra pamëshirshëm nga afërsia. Kanë qenë në kolonë duke kalu diku. Ata të cilët i kanë taku, thuaja i kanë vra. Edhe ktina i shpërndahet familja.

U kanë edhe pak mbrëmje, natë. Edhe njëri prej fëmijëve të vegjël ka qenë një vajzë diku, nuk e gabo, ka qenë diku në mes të moshës 7-8 vjeç. Ikën dhe fshehët në rimorkio, derisa kalojnë forcat e armikut. Pastaj, kjo e ndjen ngrohtësinë me i afër babës së vet afër.

-Babai i saj është në këtë fotografi?

G. IMERI: Ky është i ndjeri, po babai i saj. Shkon vajza e vogël edhe ulet afër babës së vet në traktor, po strukohet, afrohet më afër dhe krejt gjaku prej kreje, prej koke të babës së saj, i pikë në krye kësaj vajze. Nesër në mëngjes, kur kemi dalë në vend të ngjarjes, e kemi taku e kemi gjetë vajzën, e kishin humb kështu. Pastaj, pas do dite edhe iu ka kthi familjes të tjerëve. Domethënë, kjo vajza e vogël ka qenë njëzet e katër orë, ose një natë ka qenë në traktor. Dhe duke i pikuar gjaku.

Gjaku prej kokës së babait të saj, prej kreje, ku ka e pas plagën në fytyrë, i pikte, i rridhte gjaku, në krye të kësaj vajze, se kjo prej mbrapa në rimorkio, kjo del në mes të rrotës së traktorit ku edhe praktikisht shoferi ish tuj i gra traktorit. Baba i saj i ndjerë ka qenë shofer dhe e shihni pamjen...

Vajza e vogël qëndron afër, pavarësisht që e ka ditë që baba i saj është i vramë përmbi, por e ka ndi sigurisht ngrohtësinë dhe frikën e asaj nate të tmerrshme që ka ndodhë.

- Në çfarë gjendje e gjetët atë vajzën dhe cili ishte reagimi i saj?

G. Imeri: Me thanë të drejtën, e kemi gjetur në gjendje të mjerueshme sikur në horror filma.

Kështu dukej pamja e saj. I kishte rrjedhë gjaku nëpër fytyrë. Ne mendojshim faktikisht që është edhe kjo është e plagosne. Kemi mendu ashtu të paktën, derisa e kemi kontrollu, e kemi kqyre në detaje. E kemi pa që është prej trupit të babait

të saj. Ai gjak nuk është i saj. Ishte në gjendje shumë të rëndë, madje tepër të rëndë. Më kujtohet ajo ditë e tmerrshme, kur secilën kufomë, veç e veç, i kam marrë, i kam kthyer, i kam rrotulluar mbarë me duart e mia dhe di me të folë për secilin person.

Nuk ka ndonjë person që nuk e kemi pa në detaje, jemi kanë pak veta që i kemi varrosur, jemi kanë 13 veta.

-Në fotografi dhiben të mbështjellun me batanije, pastaj i kemi varros? Domethënë, të gjithë janë vranë nga afër?

G. Imeri: Po, të gjithë janë vranë nga afër. Nga afërsia janë vranë prej një metri, dy metra. Kështu, varësisht na kemi mujtë në bazë të përvojave të luftës që kemi pasë, sa më afër që janë kanë, kanë qenë vrimat më të mëdhaja.

-Ju keni dhjetëra fotografi me traktorë, familje të vrara, të masakruara, të rinj, të reja, fotografi vajzash, sidomos të fëmijëve të vegjël, për të cilët janë një dëshmi shumë e dhimbshme, por ka edhe një histori tjetër që ka lënë momente të pashlyeshme në jetën tuaj gjatë lufte, sepse diku e keni rrëfyer një pjesë të bunarit, të vrasjes, diku rezistencën e ushtarit, që t'i ndihmojë familjes së vet etj. Pra, janë disa momente të tjera të cilat do doja që t'i dëgjoja nga ju, për të cilat kam marrë informacion nga bashkëluftëtarët tuaj.

G. Imeri: Kur i kemi bartur njerëzit e plagosur te spitali, nëse bahet fjalë për qito? Aty e kemi taku njërin prej komandantëve të kompanive që kish pak përvoja dhe u ndihmojke se kishin gjakderdhje të mëdhaja, mungojke stafi, kish mjekë pak. Ishin aty një absolut, një Rasim Musa dhe një Sherif, mbiemri nuk më kujtohet për momentin. Edhe disa motra medicinale, stafi i vogël, kushte të rënda dhe shumë kish njerëz të plagosur që kishin nevojë shumë për ndihmë.

Njëri prej atyre komandantëve të kompanive ish ofru me u ndihmu. Edhe unë po i them atij që lej, nuk është kjo punë e jotja. Thashë: "Hajde me mu shkojmë t'i bartim tjerët prej vendit të ngjarjes." Thashë: "Ka shumë." "Madje është godit edhe familja juaj."

Tha: "Po ani nasht edhe nëse është familje jeme, këtu kanë me i pru, nuk muj me i lanë këta këtu, po duhet me ndihmu me ua nalë gjakëderdhjen." Po, po i tregoj që edhe baba i tij është i vramë.

Tha: "Edhe ata këtu e bien." Madje, kur e pashë që po këmbëngul me patjetër me u ndihmu atyre dhe kish nevojë shumë me shku edhe te familja e vet, se ish godit edhe familja e tij, po i tregoj edhe për vëllain.

Tha: "Krejt familja në qoftë se është vra, unë e kam ndërmend me u ndihmu." Mos më bëj presion më shumë, edhe për çikën e vllaut nuk mujta m'i tregu. Kështu që unë e vazhdova. Ai ka vazhdu me i ndihmu civilëve të plagosur. Domethënë, nuk u tërhoq?

-Këtu e shoh një fotografi të një pusi apo bunari. Ç'lidhet kjo histori me këtë krim?

G. Imeri: Po, për shembull, aty i kanë vra, i vrajtën në të njëjtën pritë ku po shihen ashtu 7 njerëz. Na kemi dalë në vend të ngjarjes. Në Studime, në të njëjtin vend ku janë vra edhe këto femrat. Na njërin prej atyre të shtatave, nuk kem mujtë atë ditë me e gjetë. Ata i kishin e mbyt në bunar. Ne e gjetëm aty një dru që e kanë shtypë me atë dru teposhtë. Sigurisht ka ba përpjekje me dalë, por derisa e kanë mbytë ashtu, në mënyrë më të rëndë, më barbare të mundshme. Ndërsa viktimat të tjera që kemi gjetë aty, gjashtë, njëri kish qenë një djalë diku rreth 90 klg, kështu. I zoti ish kanë edhe po e kqyri në pjesët e parme të trupit. Nuk ka vrima. Nuk ka dalje plumbi. Nuk ka kurgja hiq. Edhe bash më befaso, që me ta thënë të vërtetën, që thashë qysh ka mujt me vdekë, a ka mujt me vdekë prej frike. E pashë më në fund, u shifke afër goje këtu, një diçka kur e kemi hap gojën e kemi gjet, e kishin mbyt me një çorape. E kishin gulfatë. Tani pak humbi kontrolla, sepse dinin ata me banë gjana që me i fut kufomave edhe bomba në trup. Edhe njëri prej atyre civilëve e kish pasë një bombë. Bomba kishte qenë e këtij të vrari shqiptar civil. Sigurisht ka tentu me nxjerrë atë bombë me ua gjujtë serbëve. Edhe të them të vërtetën kur e kam marrë e kam rrotullu pa kontrollë tjetrën viktimë, ka dalë bomba, e kam shkelë me kamë shpejt dhe i kam thënë ushtarëve, iu kam bërë qysh u kanë ushtri, qysh bëhet nëpër lufta bomba, edhe u shtri për tokë, sepse zakonisht kur shpërthehen pak bomba shkojnë në formë të vezës kështu.

-Ndalemi pak përveç krimit që e patë, e kthyet kufomën dhe e patë bombën që e kishte pasur viktimat të pashpërthyer dhe ju sakrifikuat deri në atë masë sa e shkelët bombën me këmbë?

G. Imeri: Po më mirë me të thonë të vërtetën me vdekë unë se me vdekë edhe shtatë ushtarë të tjerë.

Nuk kishte alternativë tjetër, ish momenti i shpejtë. Bomba shpërthen brenda tre sekonda, tre deri në pesë sekonda. Nuk kishe ti, për shembull, komoditet me marrë atë bombë dhe me largu, bomba shpërthej, shpërthej. Po fati jem që siguresën e asaj bombe nuk e kishte hjekë. Edhe nuk shpërthej, se bomba nuk kishte qenë e forcave të armikut, ishte bomba e atij civilit shqiptar që e kishin vra. Edhe i morëm atë ditë të nesërmen shkuam e gjetëm edhe viktimën e shtatë. Popullata e rrëfeje që kanë qenë shtatë. Ne na interesojke me ditë çka ka ndodhë me fatin e atij të shtatit. Edhe shkuam e gjetëm edhe të shtatin. E gjetëm në bunar të mbytun. Mirëpo, secila viktimë prapë me shenja në gisht. Kanë qenë diku..., dhe këta kanë qenë prej atyre viktimave me shenja në gisht.

-Gjatë proceseve hetimore ose shkrimeve, fejtoneve, dëshmive të ndryshme, a keni dëgjuar të flitet ndonjëherë nga dikush tjetër qoftë të diskutohet, qoftë të shkrubet për të gjitha këto viktima, që një pjesë e madhe e tyre kanë pasur një shenjë në gishtin e parafundit?

G. Imeri: Nuk kam dëgju që nëpër zona të tjera, apo nëpër vende të tjera, apo nëpër komunën tonë, me përjashtim të atij vendi aty, nuk e kam dëgju najherë

dikë që ka thanë viktimat e kanë pas një shenjë në gishtin e majtë. Mendim i jemi është që ky ka qenë një ekip e veçantë që i ka ba këto krime. *-Ndalemi te një çështje tjetër dhe ta hapim një fotografi atje në ekran, meqë ishim te spitali ushtarak.*

Në atë fotografi shihet që ju keni qenë i plagosur. Afër, doktor Bajram Rexhepin. Cila fazë e luftës ishte ajo?

G. Imeri: Ajo është faza e '98-ës. Në ofensivën e parë të shtatorit jam plagos në kamë. Jam plagos edhe njëherë më vonë gjatë granatimeve, sepse kanë ndodhë shumë herë granatime, një copë e granatës, nga të goditurit prapë në kamën e njëjtë. Kështu që paslufte, me një operacion e kam hjekë atë copë të granatës. Aty shihet doktor Bajram Rexhepi i ndjerë, që e çmoj shumë për kontributin e tij të dhënë gjatë luftës. Ai ka mbështetë dhe ka kontrollu pa dallim, edhe popullatën civile, po edhe ushtarët tanë sa herë ka qenë nevoja. Megjithatë, nuk mund ta lëshoj rastin pa e përmend edhe një prej absolventëve edhe njerëzve më të dalluem, doktorëve më të dalluem që ka pasë zona jonë, Rustem Musën, që po të kish ndonjë çmim edhe po të kish dinjitet ky vend, është deshtë t'i ndahet çmimi më i lartë këtij doktori për kontributin e pandalshëm deri në përfundimin e luftës. Ka trajtu raste shumë të rënda në Masakrën e Studimes, për shembull, ka qenë njëri i plagosur në kokë që e ka depërtu plumi në anën tjetër edhe sot është ende gjallë. I ka trajtu ky doktor. Tani ka qenë një tjetër që ia kanë pre dorën. Iu ka pre dora e majtë me sharrë. Edhe sot ai njeri jeton. Ka pasë plagë shumë të rëndë në dorë, dorë shumë të dëmtume, ose u deshtë me vdekë, po në çfarë kushtesh i ka ba këto operacione, në çfarë kushtesh ka vepru dhe ka punu dhe nuk u ndalë natën, ditën kurrë.

-Kush është Rustem Musa?

G. Imeri: Rustem Musa ka qenë një prej doktorëve ma të dalluem që e kam pa, e kam taku njëherë.

-Ku është tani?

G. Imeri: Mendoj që punon në spital në Prishtinë, diku. Nuk kemi takime me të.

- Të ndalemi te pjesa e luftës. Po dalim nga pjesa e dhimbshme, te pjesa e krenarisë. Ju jeni prej atyre që UÇK-në e keni ngritur për herë të parë në palë të barabartë me ushtrinë serbe, duke arritur një marrëveshje të detyrueshme të këmbimit të pengjeve të luftës. Ta ndjekim storjen në vijim dhe pastaj do të ndalojmë ta komentojmë. Pra, siç shihet këtu janë ushtarët serbë të zënë robër, në janar të vitit 1999. Si është historia e këtyre robërve të zënë?

G. Imeri: Po në atë periudhë ka qenë një dimër shumë i rëndë, i vështirë. Një acar i madh dhe është arritë një marrëveshje mes ndërkombëtarëve dhe Serbisë për një armëpushim. Kështu bashkë me Shtabin e Përgjithshëm dhe ky lloj

armëpushimi i konvenonte UÇK-ës jashtëzakonisht shumë, sepse na dolëm prej ofensive të shtatorit mjaft shumë të lënduem, në njëfarë mënyre edhe të dëmtuam, kështu që ne kishim mundësinë për konsolidim të radhëve tona dhe Serbia këto lëvizjet tona i vërente. Edhe tani tentonte me gjetë pretekste, për shembull, dhe bëjnë me fajësu UÇK-në për me e prish këtë marrëveshje. Në Shalë të Bejgorës është një fshat Kutillovc, ku kanë qenë sistemet raketore të serbëve aty nalt, edhe kanë qenë baza tjera për bazë raketore. Por gjatë reshjeve të mëdhaja të dëborës edhe uji që ka rrjedhë në ato bjeshkët të vështirë, rrjedhat e ujit kanë kriju akull shumë të madh. Një autobлиндë e forcave ushtarake serbe ka tentu me shku në bazën e vet, dhe kur shkon aty faktikisht rrëshqet në akull dhe bie rrotulliset diku nga pesëdhjetë herë dhe vdesin nga 7 ushtarë serbë, për çfarë tentojnë me na fajësu ne, sikur atë rastin “Panda” në Pejë. Me ua u lanë fajin shqiptarëve, ja që e prishëm marrëveshjen e armëpushimit, kështu që, me ta thënë të vërtetën, ne nuk i kemi vra. Mundem me thanë që i ka vra Zoti dhe akulli i ka vra dhe, faktikisht, përgjegjës nuk jemi kanë ne.

-A i keni parë ato viktima?

G. Imeri: I kanë prezantu në atë kohë në televizor. I kemi pa veç në kanalet të tyre atje, në Radiotelevizionin e Serbisë.

-Domethënë, ju as për së vdekuri nuk i keni parë?

G. Imeri: Jo, nuk kemi pasë mundësi me i pa.

-Dhe ju kanë fajësuar?

G. Imeri: Po, kanë ba përpjekje me na fajësu ne, po demonstruam shumë shpejt, kur ata e krijojnë një Task Forcë, për me dalë në vend të ngjarjes dhe nga stuhitë, nga bora e madhe, faktikisht ushtarët e tyre e humbin rrugën. Dhe, kur e humbin rrugën, ata kalojnë, hynë në zonat tona, në Shalë të Bajgorës, ose në fshatin Bare. Ushtarët tonë arrijnë me i parandalu edhe me i shti me u dorëzu, meqenëse nuk ka qenë një numër shumë i madh i ushtarëve, kanë qenë diku rreth tre-katër ushtarë.

-Të Usbtrisë Çlirimtare të Kosovës i çarmatosin, i nxënë robër ushtarët serbë?

G. Imeri: Po.

-Megjithëse, ka qenë Task Force serbe, siç thoni ju, në termat ushtarake, ata kanë qenë të përgatitur, të specializuar.

G. Imeri: Kanë qenë të përgatitur, por ballë për ballë me ne, nuk kanë mujtë. Ata kanë kanë mujtë me qenë të përgatitur me popullatën civile, jo me ne. Faktikisht,

unë po ta them që kanë qenë tre-katër ushtarë pak më vonë, u bashkëngjitën edhe njësi tjera, edhe faktikisht ie çarmatosin kompanjolen, pajisjet për vendngjarje që janë përgatit me dalë në vend të ngjarjes me e fajësu UÇK-ën dhe na i arrestojmë ata në atë kohë. Kështu që fillojmë edhe tani ndërmjetësimet mes misionëve që kanë qenë në atë kohë të OSBE-së. Që besa kaniherë edhe na kërcënonin, që forcat e armikut kanë drejtu një numër të konsiderueshëm tankesh në drejtim tuajin, por nuk i dorëzuar robërit, madje përmendin edhe sulmin prej ajrit me diversantë e tjera, e tjera. Brigada nuk ish shumë e madhe, i kishte diku mbi tetëqind pjesëtarë edhe për me ba një sigurim të zonës së gjerë u deshke me patrullu mbi katërqind. Domethënë, ushtarët tonë në atë stuhi, në atë acar të madh, në ato temperatura, në janar të 1999, kanë patrullu gjithë natën gjysma e Brigadës, gjysma tjetër përgjatë dite. Faktikisht, këtë dymbëdhjetë orë u ka ra me patrullu dhe kemi vendosur. Se u pritke me pasë sulme.

-Ju, a kishit ndonjë plan?

G. Imeri: Plani ishte po tentuan me na sulmu ka me fillu jo zero me zero, por ka me fillu kështu me minus dhe ua kemi thënë në atë kohë edhe publikisht, që po filluat me na sulmu, unë start kam me vra 8 ushtarët e tyre. Tani të shohim ku jesisim. Kështu ka qenë.

-Ua transmetonit këtë përmes ndërmjetësuesve të OSBE-së?

G. Imeri: Po, përmes ndërmjetësuesve ua transmetonim që po na sulmojnë, nuk dojnë marrëveshje me ne, faktikisht na kena me fillu 8 me 0. Kështu që e bënim sigurimin që mos me na ndodhë ndonjë farë befasie prej diversantëve, se mujsim me marrë me mend se Serbia e përjetojke tepër rendë, madje në mediat e tyre u nishin shumë të poshtruem me hi në marrëveshje me një ushtri që e quanin ushtri terroriste. Nuk e njifshin edhe si ushtri, por grupe terroriste, kështu i quanin. Edhe tash mu arrit një marrëveshje, kjo ka qenë marrëveshja e parë, e kemi detyruar Serbinë me nënshkru një marrëveshje për shkëmbimin e robëve të luftës në vitin 1999 dhe na kanë njoftë si palë bota, na kanë njoftë si palë të barabartë.

- Cilat ishin përvojat gjatë kësaj marrëveshjeje? Për çfarë robër të luftës, pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës flitët? Për cilin rast po flitet, ku dhe kur janë arrestuar ata?

G. Imeri: Ramja e Mujës, Mujë Krasniqit në kufi, në brezin kufitar dhe vrasja e një numri të konsiderueshëm të pjesëtarëve tanë dhe kapja e robërve, e 9 ushtarëve tanë. Ne, faktikisht kishim presione të mëdhaja prej ushtarëve tonë, thojshin në asnjë mënyrë nuk duhet të lirohen të serbët e zënë rob. Çdo ushtar që ka ardhë ka thënë jemi gatshëm m'u sakrifiku deri në frymën e fundit, po me i liru nuk bënë. Do të vdesin të tanë, por me i liru nuk kemi me i liru. Ne kishim dikë nga anëtarët e Shtabit të Përgjithshëm në Shalë të Bajgorës, e kishim mrena Shtabit. Edhe na u konsultonim vazhdimisht me ta. Kështu që çka, qysh të

veprojmë ma tutje. Dhe, çka t'ju themi, çka t'ju themi për kohën, nuk kishim përvoja në drejtim për shkëmbim të robëve. Komgulesia jonë ka qenë që të bëhet shkëmbimi i robëve dhe tani forma, mënyra, ia jepnin përgjigjen shpejt. Kështu, me thënë drejt, edhe u befasoreshin qysh kaq komunikim të fuqishëm kanë këta mes vetij, që ne nuk kishim komunikim me Shtabin e Përgjithshëm fare.

-Ju e kishit anëtarin e Shtabit të Përgjithshëm të Kosovës aty?

G. Imeri: E kishim brenda. Edhe faktikisht u arrit ajo marrëveshje, ndaj paralel i kanë liru ushtarët tonë që kanë qenë. I kam vizitu disa prej tyre. Kanë qenë shumë të keqtrajtuar, të maltretuar. Madje kanë abuzuar me ta dhe gjatë periudhës sa kanë qenë në burg atje. Në Serbi i kanë keqtrajtuar edhe me ushqim, me të thënë të drejtën na nuk jemi sjellë ashtu me ta.

- Këtu desha të dal, si i trajtuat nga fillimi e deri në lirim të këtyre që u zunë robër lufte? Shihet njëri prej tyre që flet, fokusohet vazhdimisht, natyrisht, që ka qenë komandant grupi. Si komunikoni me ta, cilat informacione të para i morët, cili ishte trajtimi?

G. Imeri: Ne ata i kemi trajtu jashtëzakonisht mirë, edhe sipas Konventave Ndërkombëtare të Gjenevës, po edhe kanunore, i kemi trajtu në qatë mënyrë sa që flasin edhe nënat e ushtarëve pasi si janë liru që kemi pritë që kanë me ba një shpërthim, një reagim, ndoshta kanë me folë, po nanat e tyre e falënderojnë UÇK-në, e madje edhe disa prej ushtarëve flasin edhe na thojnë faleminderit prej tyre. Thojnë se na i kemi trajtu në mënyrën më korrekte të mundshme. Nuk janë keqtrajtu. Iu kemi dhënë ushqim sa herë i kemi dhënë ushtarëve tonë edhe atyre. Kështu që, deri në lirimin e tyre, përjashtim që pajisjet që kanë hi në zonën e ndalume ua kemi konfiskuar, domethënë krejt tue përfshi llojet e armatimeve, automjeteve e të tjerat, kompanjollat e ushtrisë. Këto nuk kemi shti në bisedime me ta. Faktikisht këto janë detyruar me i lanë ata.

-Sa i besoni një marrëveshje të tillë, që mund ta arrini, duke e ditur që në marrëveshje zakonisht serbët janë të vështirë, aq më tepër, kur kishin të bëjmë me pjesëtarë të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës që janë zënë të armatosur në kufi në një natë të stuhishme?

G. Imeri: Po, besoni deri diku, për arsye se mund të llogaritim që presioni që do t'i ndodhë edhe regjimit të Milosheviqit në atë kohë nga popullata, për shembull, kur ka mujtë me ndodhë shkëmbimi i robëve shqiptarët i kanë vlerësuar shumë pak, domethënë për shqiptarë me të vra 8 djem me vlerë të madhe, ndërsa serbët e kemi llogaritur që, pavarësisht se ka qenë shumë e rëndë, shumë sfiduese për regjimin e Milosheviqit me hi në marrëveshje me UÇK-në, ka mujtë me qenë me pasoja edhe më të mëdhaja për ta, në rast se nuk kishte me hi në marrëveshje. Mundësitë për me ba naj ofensivë kanë qenë të pamundura.

-Në ç'kuptim? Pse?

G. Imeri: Terreni ka qenë shumë i vështirë, bora ka qenë shumë e madhe. Merre me mend, ka pasë vende deri në pesë metra ka shku nivel i borës.

-Ka pasur mundësi me sulmu me diversantë prej ajrit?

G. Imeri: Ne kemi qenë në tokë. Thjesht, një me një, e një me dhjetë nuk kanë mujte me hy, por kur janë detyru me u ngjitë në Shalë të Bajgorës, është dashtë të ngjiten me katërqind tenka. Na, për shembull, i kemi pasur katërqind ushtarë të përgatiten për luftë. Edhe me vështirësi të mëdhaja ka mujte me hy në territore tona. Nuk ka mujte shumë lehtë të hyhet.

-Në cilin vend saktësisht janë mbajtur këta ushtarë dhe sa ditë?

G. Imeri: Në Shalë të Bajgorës janë mbajtur disa ditë, derisa është arritur marrëveshja. Kur është arritur marrëveshja, është nënshkru prej dy palëve të Shabit të përgjithshëm dhe prej Qeverisë e regjimit të Milloshoviqit. Dihet, ndërkombëtarët kanë garantu, na kanë garantu që kjo marrëveshje ka me u implementu, ka me u kry, edhe na kanë thënë kanë fillu me i kthy, me i pru ata në drejtim të jugut. Ne i kemi marrë bashkë me komandantë e tjerë edhe ushtarët edhe i kemi çue. I kemi dorëzu në OSBE.

-Propozoj që të shkojmë me një video, të shohim se si raportonte TVSH, pikërisht, për të zënë robër. Ta ndjekim pak.

Raporti i Televizionit të Shqipërisë:

Janë shtuar presionet joparimore të faktorit ndërkombëtar lidhur me zënien rob të tetë pjesëtarëve të forcave serbe. Zona Operative e Shalës të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës, po merr mbështetje të fuqishme nga populli dhe nga zona të tjera operative. Sot në këtë pjesë të Kosovës qëndruan përfaqësues të Misionit Verifikues të OSBE-së dhe ata amerikanë. Njofton për të bashkëpunëtori ynë, Sabit Gashi.

-Zoti Imeri, e pamë edhe raportimin për TVSH-në. Duket se ka pasë jehonë kjo.

G. Imeri: Po, sigurisht e ka ngritë moralin te të gjithë pjesëtarët e të gjitha zonave. Kemi marrë mbështetje prej tanave zonave operative, prej Zonës së Llapit që kemi pas më afër, Zona e Dukagjinit, Drenicës, Karadakut etj. Kjo bani një jehonë të madhe edhe për UÇK-në, me thënë të vërtetën, sepse arriti prej asaj që u vlerësonte nga regjimi të Milosheviqit një “ushtri terroriste” të hyhet në marrëveshje tani çlirimtare.

-Kjo konsiderohet marrëveshje e parë?

G. Imeri: Po, marrëveshja e parë.

- Atëherë dalim në një pjesë tjetër që është shumë e vonshme dhe që lidhet natyrisht me këto histori dhe histori të tjera të luftës, personalisht me ju dhe të tjerë bashkëluftëtarë. Në Beograd, në vitin 2004, është botuar një libër me titull Engjëjt e zinj të skëterrës kosovare, pra dosjet sekrete. (E shohim këtu në ekran). Në këtë ballinë ju kanë vendosur ju. Pse bash ju?

G. Imeri: Po me thënë të vërtetën, unë e kam organizuar luftën jashtëzakonisht mirë. Kam punu shumë natën edhe ditën. Madje e kam ruajtë edhe popullatën. Nuk i kam leju me pasë konflikte mes veti kurrkan. Madje, edhe ata që kanë qenë të hasmuem, e kam kriju mundësinë edhe me kontribu për luftën. Edhe lufta frontale me ta ishte e vështirë. Nuk kishim pajisje të mjaftueshme, por tani e vendosëm me ba një luftë tjetër, një luftë guerile. I goditshim dhe tërheqeshim, dhe iu kemi kriju humbje jashtëzakonisht të mëdhaja. Kështu që, brenda asaj libre e kam lexuar me kujdes dhe e kanë pranë që Gani Imeri thotë “na i ka vra dhjetëra milicë e ushtarë të armatës jugosllave”. E ka pranë publikisht për humbjet e mëdhaja, të cilat i ka pasë në territoret ku na kemi vepruar. Kjo është e vërtetë. Kam ba përpjekje me m’i veshë edhe rastet civilëve, po të them të vërtetën besoj, pak ka pasur civilë serbë në Kosovë, sepse me do vendime i kanë mobilizë të gjithë. Ata kanë qenë ose në grupet e paramilitarëve, ose kanë qenë në fshatin Samadrexhë, bëhet fjalë për trembëdhjetë shtëpi që i kanë pasë diku njëzet e katër policë, ushtarë edhe paramilitarë. Paramilitarë, ushtarë e policë. Edhe aty, vetëm nëse ka qenë një fëmijë i mitur, ka mujtë me qenë, për shembull, nuk u konsiderojnë viktima civile që nuk ka pasë civilë. Kanë qenë të gjithë të armatosur. Nuk ka pasë një familje e vetme, që ka qenë të paktën në territorin tonë dhe kështu ka ndodhë. Megjithatë, Serbia e pranë publikisht që prej tana personaliteteve të luftës shifen të tanë.

-Janë mbi 152...

G. Imeri: Nëse nuk gabo, aty dikun 158, prej të gjitha personaliteteve të luftës, Serbia e pranë për mua publikisht që na i ka vra dhjetëra policë e ushtarë. E vërteta qëndron që fajsohem unë, po meritat janë edhe të 400pjesëtarëve të tjerë që kanë marrë pjesë dhe i kanë kryë diku mbi 33 aksione mbi forcat serbe dhe i kanë kriju humbje të mëdhaja.

-Ishte këto aksione frontale apo guerile?

G. Imeri: Po, kanë qenë aksione guerile që, për shembull, u kemi zënë prita. Zakonisht ndaj konvojëve të tyre që kanë lëvizë, për shembull, ua kemi marrë edhe automjetet që kanë pasë. Pizgaverat në zonën tonë kanë shërby, madje edhe kur u kryë lufta, por ata i kemi marrë me luftime. U kemi nxënë prita të befasishme, kemi marrë përgatitje të mira, krejt ato lloje të armëve që janë kanë ma efikase i kemi zgjedhë dhe i kemi goditë fuqishëm që shumicën e rasteve nuk kanë mujtë me na e kthi hiq pasi jemi tërëhjekë, i kemi kryë jashtë territoreve, për shembull e

bëjna ku janë, ku kanë konsideru ata si zona të lira të tyre, iu kemi depërtu, iu kemi hi në brendësi dhe kam marrë pjesë unë me një numër të konsiderueshëm prej grupe të vogla me gjashtë, tetë a dhjetë deri me tetëdhjetë, varësisht qysh ka qenë nevoja.

- Cili ka qenë aksioni më i suksesshëm që mund ta përmendi?

G. Imeri: Me të thënë të vërtetën kanë qenë shumica të mira, a pe din shumica prej tyre, po ato aksione që kur e kemi dëgju lajmet e tyre kanë thënë që në këtë vend mbeten katër ushtarë të plagosen dhe shtatë të vramë. E kam konsideru që është kanë më i miri, ose kur kanë dhënë me numra i kemi përcjellë kapak.

- Megjithatë, ata kanë ditë të bëjnë një propagandë shumë të madhe dhe shumë të keqe, jo vetëm ndaj pjesëtarëve të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Dibet, këtë libër, pra Engjëjt e zinj të skëterrës kosovare, dosjet sekrete, e ka shkruar shërbimi sekret serb.

G. Imeri: Po prej UDB-ës.

-Përderisa juve ju kanë vendosur në ballinë të librit, duket se keni qenë target kryesor.

G. Imeri: Po përpjekjet janë ba kryesisht ndaj meje, edhe meritat janë edhe të tjerëve, edhe bashkëluftuesve të mi të tjerë, jemi barabartë me ta, kam qenë çdo aksion me ta, madje popullata jonë e vlerëson këta jashtëzakonisht shumë.

-Ky libër, deri diku, a e thotë të vërtetën në relacion me vrasjen e ushtarëve dhe oficerëve, policëve serbë?

G. Imeri: Po. Më vjen keq prej çdo plumbi që e kam shkrepë, e në qoftë se nuk e kam godit, e më ka shku plumbi huq, më vjen për këtë shumë keq. Përpjekjet kanë qenë maksimalisht me e lypë kokën edhe kanë humbje, kanë humbje, po brenda këtij botimi që e kanë ba, edhe brenda botimeve tjera të humbjeve e milicisë serbe nuk kanë pasë të drejtë me i publiku emrat edhe numrin e ushtarëve të humbur. Pra, kanë një numër të konsiderueshëm të ushtarëve të humbur. Nuk i kanë publiku emrat edhe nuk kanë të drejtë t'i publikojnë. Ato kanë të drejtë veç armata jugosllave dhe vjen një tjetër kohë që ata i publikojnë.

-Zoti Imeri, gjatë leximit të këtij libri dhe, natyrisht, kur e keni parë veten në ballinë, jeni hamendësuar, pastaj kur e keni lexuar, keni gjetur diçka që ju ka habitur që nuk është fare e vërtetë? Sepse, tashmë e dimë që një pjesë e akuzave të Dick Martit janë ndërtohet edhe mbi këtë libër, në bazë të analizës që i bën librit për UÇK-në Kudusi Lame, i cili po me libër i kundërvihet këtij libri.

G. Imeri: Po akuzat që ndërtohet prej Dick Martit jo që kanë qenë shumë të

pabaza, por edhe shumë absurde, për arsye se neve na kanë vdekur shumë ushtarët tonë, kanë vdekur që nuk kemi pasur mundësi me ia parandalu gjakderdhjen e brendshme, e le ma me ba transplantim të organeve. Kjo ka qenë njëfarë shizofrenie e Dick Martit, lekëve të Serbisë dhe shërbimeve sekrete tyre, që i kanë pagu për me ba një njollosje.

- Megjithatë, ka pasë përpjekje një tentim-atentati për të cilin është betuar, por si u ndjetë kur e patë veten në ballinën e një libri të tillë dhe cila ishte shpifja më e madhe për ju që ju tronditi më shumë?

G. Imeri: Shpifja më e madhe për mua ka qenë ajo përpjekja për me më kthye një taborr tjetër që unë pasna vra popullatën civile, paskam shkatërru kishat, i kam dëmtu pasuritë dhe aty me akuzojnë edhe për një 17 civilë të vranë, që nuk kam pasë të bëjnë kurrëgjatë me mua. Nuk kam deshtë edhe një milion lufta me ba, kurrë me popullatë civile nuk kisha me u marrë.

- Sikur të mos mjaftonte vetëm ky libër i shërbimeve sekrete, që është botuar e duket se është ribotuar dhe ka edhe tjerë, përveç në vitin 2004, në Hagë juve ju akuzon drejtpërdrejt edhe Millosheviqi. Domethënë, aq në instanca të larta ka shkruar emri i Gani Imerit. Për çfarë ju akuzoi?

G. Imeri: Po kur është vra familja e Selatin Gërzheliut, që ju kanë vra gjashtë djem, përpjekjet e Serbisë kanë qenë me e heq fajin prej vete dhe me thanë që UÇK-ja, sikur në rastin e Reçakut, po i bë masakrat vetë, por m'u viktimizu para faktorit ndërkombëtar që këto janë masakra të UÇK-ës, kështu po i improvizon. Ju e dini që edhe në kafen "Panda" e ka bërë të njëjtin akt. I ka vra fëmijët e vet, me na lanë fajin neve, e tani kështu ka ndodhë atë kohë.

-Ai ju akuzon për një gjyqtar, prokuror?

G. Imeri: Po, ai kur e kanë vra familjen e Selatin Gërzheliut, faktikisht, ka tentu me e çue një prokuror edhe një gjyqtar në vend të ngjarjes. Edhe mu më akuzon për vrasjen e një gjyqtarit që ka qenë në atë automjet gjatë rrugëtimit, por kjo nuk qëndron, nuk është e vërtetë. Ato kanë qenë mjete ushtarake, ku në vendin e krimit aty, ne aty ua kemi marrë një pizgaver, janë ba luftime të rrepta, një prokuror ose një zyrtar me dalë në vend të ngjarjes, i armatosun, çka ka kërku me dalë atje?

G. Imeri: Po, kjo foto është.

- Sa pjesëtarë kanë qenë?

G. Imeri: Ka qenë një autobлиндë, një pizgaver, një automjet mbrapa tyre, kështu që kemi arrit t'ia marrim ato me shumë luftime që janë ba aty.

-A keni pasur humbje nga ana juaj?

G. Imeri: Ka pasë humbje nga ana e tyre.

- Dhe ishte kjo hakmarrje për masakrën që e kanë kryer?

G. Imeri: Po hakmarrje më e madhe sesa që populli jonë jeton i lirë, nuk ka. Na e kemi arritë me ba atë hakmarrjen më të madhe ndaj tyre që na me jetu të lirë. Atyre ndoshta nuk e kish mjaftu edhe me ia vra gjysmën, veç mos me jetu na të lirë. Po e kemi arritë atë qëllimin tonë për me jetu ne të lirë. Hakmarrje më të madhe nuk ka pasë. Nuk kemi shku ne atje, që po na e vranë neve dikë dhe na t'ju hakmerren, t'ia vrajmë edhe na atyre dikë. Ne e kemi ba luftën tonë. I kemi pasë qëllimet e qëndrimet tona. Unë gjithmonë e jetë, dhe sa herë jemi dalë para rreshtave të ushtarëve, iu kam thanë që na duhet me kanë një ushtri e disiplinume nëse dojmë me fitu luftën. Nuk mundem me fitu luftën me një ushtri të padisiplinume. Ka rregulla, ka rend dhe ka ligj. Nuk guxoni me prek popullatën civile. Nuk guxoni pa urdhër me ba asnjë veprim të vetëm. Edhe tani objektivat kanë qenë për neve shumë të qarta. Ne kemi luftu me policinë edhe me ushtrinë serbe. Ne nuk kemi pasur të bëjmë me popullatën civile. Edhe nuk na ka interesu ajo pjesë. Kështu është me shenjë ose muj me deklarë edhe publikisht se pak është ba e padrejtë ndoshta ndaj popullit tonë, sepse në Kroaci kanë qenë parime tjera të luftës. Në qoftë se ti ja ke vra kroatëve me gra e civilë, e njerëzit e pafajshëm, t'u ka hakmerr me të njëjtën monedhë. Por këta ka mendu mirë e mirë, pra ushtria serbe e serbët kanë mendu mirë në Kroaci, a me vra civilë a mos me vra. Te na, nuk kanë mendu hiq a me vra a mos me vra, sepse e kanë njohur mentalitetin tonë, e kanë kuptuar kjo mirë që na nuk mujmë me vra gra, pleq e njerëz të pafajshëm e fëmijë. Kjo nuk ka ndodhë. Unë territoret ku kam vepru, me përgjegjësi të plotë e them se asnjë viktimë e vetme prej asaj dite që ka fillu lufta deri që është kry nuk nuk ka pasë. Pas lufte krejt çka ka ndodhë është përgjegjës faktori ndërkombëtar. Ata e kanë pas përgjegjësinë për sigurinë e secilit qytetar. Unë e mendoj se atëherë që është kry lufta, lufta është kryer për krejt qytetarët, edhe nuk është deshtë ma me ndodhë asnjë send, dhe me direktivat tona nuk ka pasë. Jemi kanë, në njëfarë mënyre, të pushuem prej aktivitetit ushtarak.

Rrëfimi i Isa Mustafës

E VËRTETA PËR TREPËRQINDËSHIN

Në intervistën e emisionit Demos, Isa Mustafa, ish-kryeministër i Kosovës dhe ish-kryetar i Lidhjes Demokratike të Kosovës, diskuton karrierën e tij politike, sfidat gjatë periudhave të ndryshme dhe përvojat në ekzil. Isa Mustafa e filloi karrierën politike në vitet '80, ku shërbeu si kryetar i Këshillit Ekzekutiv të Komunës së Prishtinës nga viti 1984 deri më 1987. Ai përshkruan sfidat e asaj periudhe dhe rolin e tij në zhvillimin e infrastrukturës së Prishtinës dhe komunave përreth. Në shtator 1990, Mustafa nga Kosova shkoi në Kroaci dhe më pas në Slloveni, duke qëndruar në ekzil për nëntë vjet. Në ekzil, Isa Mustafa u bashkua me Qeverinë e Kosovës në ekzil, e cila u themelua nga një këshill koordinues i partive politike të Kosovës, me Bujar Bukoshin kryeministër. Mustafa shërbeu si Ministër i Ekonomisë dhe Financave, duke përballuar sfida të mëdha, si mungesa e fondeve dhe e burimeve. Mustafa përshkruan krijimin e Fondit të Republikës së Kosovës dhe sistemin e Trepërqindëshit, një kontribut vullnetar nga bashkatdhetarët në Perëndim. Ai thotë se janë grumbulluar rreth 250 milionë marka gjermane përmes këtij sistemi dhe aksioneve të tjera, të cilat u përdorën për mbrojtjen, arsimin dhe rindërtimin e Kosovës pas luftës. Pas luftës, ishin rreth 50 milionë marka gjermane të mbetura nga fondet, të cilat u përdorën për projekte të ndryshme. Menaxhimi i këtyre fondeve u mbikëqyr nga Unioni i Fondeve

të Republikës së Kosovës (UFORK). Isa Mustafa thekson se ndonëse ai nuk ishte i përfshirë direkt në monitorimin e shpenzimeve pas kthimit të tij në Kosovë, fondet ishin të menaxhuara nga një këshill drejtues dhe një kuvend i përfaqësuesve të fondeve jashtë Kosovës.

- Z. Mustafa, veprimtaria juaj politike fillon diku në vitet '80-të dhe vazhdon pas viteve '80-të. Cili ka qenë roli dhe veprimtaria juaj në këtë periudhë?

I. Mustafa: Më ka ra të jem kryetar i Këshillit Ekzekutiv të Komunës së Prishtinës, diku nga viti '84 deri në vitin '87. Atëherë kam qenë i ri. Në atë periudhë Komuna e Prishtinës nuk ka qenë kjo që është sot, por brenda Komunës së Prishtinës ka qenë edhe Komuna e Obiliqit, e Fushë Kosovës, e Graçanicës, e Novobërdës edhe e Prishtinës, dhe kjo komunë e sotme, do të thotë ka qenë gati gjysma, mos të them gjysma, por një e treta e Kosovës ka qenë atëherë e lidhur me Prishtinën. Ka qenë një periudhë mjaft sfiduese, sepse isha i ri dhe ishim një ekip shumë i ri i njerëzve, punonim me një vullnet të veçantë, sepse na dukej që çdo gjë që po bëjmë në Prishtinë, çdo rrugë që po ndërtojmë ose çdo park (atëherë kemi ndërtuar edhe Pishinën e Gërmisë në atë periudhë), që po ndërtojmë të themi shtëpinë tonë, oborrin tonë.

- Ju gjatë kësaj periudhe keni qenë në pushtet dhe pastaj vijmë në vitet '90-të menjëherë dhe, pothuajse, kjo është periudhë për kohën kur ka qenë periudhë e frytshme. Pse dolët në ekzil, ishit njeri në pushtet, pastaj menjëherë në ekzil, çfarë ndodhi?

I. Mustafa: Unë kam qenë pas Komunës së Prishtinës, kam qenë pastaj drejtor i Entit për Zhvillim dhe Planifikim të Kosovës. Ai ka qenë Enti i Kuvendit, atëherë, të Krahinës së Kosovës, ka qenë, do të thotë, një lloj instituti që merrej me ekonomi, në të cilën ne i bënim analizat ekonomike, mundësitë e zhvillimit, planet e zhvillimit të Kosovës dhe kur u suspendua Autonomia e Kosovës, në vitin 1989 veçmas në vitin 1990, ne na nxorën nga zyrat, na nxorën nga ambientet tona ku punonim. Ne e kundërshtuam atë, u përpoqëm që të lidhemi me kroatët, atëherë të shohim se çfarë po bëjnë kroatët, sepse atëherë ishte në Kroaci dhe të kërkojmë ndihmë prej tyre, sepse edhe punëtorët e lëshuan punën. Ishte një periudhë shumë e randë. Në atë periudhë neve na u ngritën paditë me njëfarë klauzole të rrënimit të sistemit juridik të ish-Jugosllavisë dhe të integritetit territorial. Unë kam ikë nga Kosova më 15 shtator të vitit '90, shtatë-tetë ditë pasi është shpallur Kushtetuta e Kaçanikut. Kur kam ikë, kam mendu që kthehem për një muaj ose tre muaj. Kam mbetur nëntë vjet, pastaj në ekzil na janë lëshuar fletarrestet qendrore, atëherë në nivel të krejt Jugosllavisë.

- Ju thoni që keni qenë pjesë e një institucioni të një nomenklature të kaluar dhe, pikërisht, po kjo nomenklaturë ju adresoi ose ju lëshoi fletarrestimet?

I. Mustafa: Po. Fletarresti është bërë, sepse ne s'pajtoheshim atëherë me politikat e Serbisë, veçmas të Jugosllavisë, sepse nuk ka pasë qëndrime publike, përpos disa qëndrimeve që kanë qenë të Sllovenisë atëherë, kur ishin minatorët në grevë, të cilët e përkrahnin Kosovën, sepse çdonjëri kujdesej atëherë për vete dhe kroatët mendonin për vete, edhe sllovenët për vete, ndërkaq republikat e tjera, do të thotë, nuk na kanë përkrahur në asnjë rast, pra ne atëherë ne ishim në mëshirën e Serbisë.

- Ju dolët në Gjermani apo në Zvicër?

I. Mustafa: Po kur kam dalë, kam dalë së pari në Kroaci. Aty kam qëndruar një shtatë-tetë muaj. Nga Kroacia pastaj kam dalë në Slloveni, sepse atëherë u themelua Qeveria në ekzil.

- Si u themelua qeveria në ekzil? Kush e emëroi Bukoshin? Si u zgjodh Bukoshi?

I. Mustafa: Po ka qenë një këshill koordinues i partive politike në Kosovë, i cili drejtohej nga Lidhja Demokratike e Kosovës, por s'ka qenë vetëm LDK-ja, kanë qenë edhe subjektet e tjera, ka qenë Partia Shqiptare Demokristiane, ka qenë Partia Fshatare, dhe parti të tjera. Dhe ata ishin marrë vesh që zoti Bukoshi të dalë në ekzil dhe ta marrë e ta kryesojë Qeverinë. Ai më thirri nga Gjermania, tha që unë e kam marrë këtë obligim edhe marrëveshja është që ti të bëhesh Ministër i Ekonomisë dhe i Financave. Unë u mundova që t'i them se nuk është ajo zgjidhje e mirë, sepse ma mirë do të ishte që dikush nga Kosova, tjetër kush, të dalë dho jo unë. Ndër të tjera tha se po kështu kishte mendu për vete, mirëpo e kam marrë obligimin, sepse s'mundemi shumë të gjejmë justifikime për këtë. Edhe filluam. Ne shkuam në Shtutgart, në zyrën e LDK-së atje. Aty e bëmë takimin e parë të ministrave të asaj qeverie, filluam të punojmë.

- A dukej utopi për një njeri institucionalist, sikur keni qenë dhe keni mbetur ju, një qeveri në ekzil, aq më tepër një pozicion dhe përgjegjësi si ministër i financave?

I. Mustafa: Po tani për ne ishte e vështirë, sepse edhe unë, edhe Muhamet Bicaj, ishte atëherë profesor Muhamet Bicaj, i cili kishte punuar si sekretar për arsim, si ministër i Arsimit në qeverinë ku kam qenë unë drejtor i Entit për Zhvillim. Do të thotë, ne kishim një përvojë në punë institucionale, mirëpo nuk kishim përvojë në një qeveri në ekzil, e cila s'ka asgjë, sepse ne kur u ulëm në Shtutgart, konstatuam së pari që s'kemi buxhet, s'kemi para, s'kemi asnjë cent, asnjë markë s'e kemi, asnjë frang, s'kemi asnjë dhomë ku mund të ulemi dhe të punojmë bashkë, përpos zyrës së LDK-ës, e cila isha atëherë në Shtutgart. Pra, nuk kemi do të thotë kurrfarë lidhje ose mënyre të komunikimit me Kosovën, sepse disa prej nesh kishin fletarreste dhe kishin kufizime të lëvizjes, kishin kufizime atëherë në Slloveni, sepse Sllovenia u pavarësua dhe Kroacia, mirëpo duhej të kishim

kujdes, sepse mund të na kindaponin, edhe të themi, sepse kishim fletarreste, por e bëmë atë. Filluam në Slloveni, e morëm një shtëpi me qira të Akademisë së Shkencave të Sllovenisë në Bled, aty kem punuar nja gjashtë muaj. Ambient mjaft i mirë i punës, do të thotë aty edhe punonim edhe banonim, sepse ne s'kishim banesa private, aty flinim, do të thotë, si tip konvikti, e edhe punonim. Bujari punonte më shumë si Kryeministër në Gjermani, sepse lëvizte më tepër për arsye të kontakteve që duhej t'i bënte me gjermanë dhe me vendet tjera. Pas zgjedhjeve të para parlamentare dhe presidenciale, në fund të prillit, të majit të vitit 1992, ne menduam që e përfunduam punën. Dhe ne filluam me i lëshu zyrat në Bled dhe u bëmë gati që t'ia dorëzojmë punët një qeverie të re, e cila prisnim se do të bëhej pas zgjedhjeve të para parlamentare dhe presidenciale. Nuk ndodhi ajo. Më thirri zoti Bukoshi. Më tha që është një kërkesë e Rugovës, që unë të vazhdoj të punoj dhe të mos lejoj që të shuhen fondet, sepse pastaj do të ketë problem me financimin e arsimit, do të ketë problem me mjetet e tjera për nevoja në Kosovë. Ne vazhduam. Edhe në vend që të ndërrohemi nga një qeveri tjetër, ne i bëmë nëntë vjet si qeveri.

- Profesor, si u themelua, si u krijua Fondi i Trepërqindëshit?

I. Mustafa: Tani ne nuk kishim fonde jashtë. Fillimisht ne jemi përkrahur nga Dega e LDK-së në Gjermani edhe Dega e LDK-së në Zvicër.

Dega e LDK-së në Gjermani kishte themeluar një fond atëherë, një fond të solidaritetit, përmes së cilit edhe e ndihmonte LDK-në në Prishtinë, e ndihmonte Partinë Demokratike në Shqipëri, sepse kishin kriju' lidhjet e tyre për arsye se ata s'kishin asgjë në atë kohë. Edhe Shqipërinë e ndihmonte, edhe pastaj shumë nga ato mjete na i lanë neve në disponim si qeveri. Po ashtu, LDK-ja në Zvicër dhe jo vetëm LDK-ja, por ka qenë një bashkësi e të gjitha subjekteve politike në Zvicër, ku kanë qenë edhe Lëvizja (është fjala për Lëvizjen Popullore të Kosovës – vër. e red.). Edhe të tjerët e kishin bërë një fond atëherë, po ashtu, për të ndihmuar si fond i vetëmbrojtjes dhe për të ndihmuar edhe mbrojtjen, edhe ata përkrahnin Shqipërinë dhe me ndihmën e qeverisë atëherë u arrit pëlqimi që ato mjete të na i japin neve si qeveri.

Dhe, na janë dorëzuar ato mjete, kanë qenë diku mbi 5 milionë franga zvicerane dhe rreth gjysmë milioni dollarë amerikanë.

- Kush i menaxhonte përpara ato 5 milionë franga?

I. Mustafa: Ato i kanë menaxhu subjektet politike atje, kryesisht LDK-ja, me subjektet e tjera politike, sepse rregull ka qenë atëherë, kanë qenë nënshkrues të autorizuar të atij fondi në bankë. Dhe, ata mund të tërhiqnin ose mund të transferoheshin mjete, natyrisht me një vendim të subjekteve politike.

- Si i lejonte banka gjermane t'i transferonin të gjitha ato para ose ta mbanin atë fond, duke

qenë që jeni edhe i fushës?

I. Mustafa: Por, ne tani arritëm atje, që nga ato dy fonde pastaj t'i themelojmë fondet në të gjitha shtetet në Perëndim. Themeluam fond tjetër në Gjermani, një fond tonin, edhe e emërtuam Fondi i Republikës së Kosovës, sepse e kishim dëshirë që ai me qenë një lloj buxheti edhe me u identifiku si buxhet i Republikës të Kosovës.

Mirëpo, fondet atëherë kishin statusin e organizatave humanitare, sepse s'mundesh me e bërë një fond përmes së cilit i detyron qytetarët atje që të paguajnë. Të gjitha pagesat dhe kontributet kanë qenë kontribute vullnetare, sepse ishim ne si Qeveri, që mund t'i obligonim qytetarët tanë që janë atje, që ata duhet të paguajnë nga të ardhurat e tyre.

Ne u konsultuam me bashkatdhetarët tanë, edhe në Gjermani, edhe në Zvicër, sidomos se cili do të ishte ose cila do të ishte mundësia e kontributit të tyre dhe sa mund ata të kontribuojnë. Kishte propozime të ndryshme, kishte propozime prej dhjetë për qind, pesë për qind, tre për qind, dy për qind e të tjera. Mirëpo, gjithmonë kishim parasysh që ata të paguajnë atë që munden dhe pastaj t'u mbeten para përmes së cilave ata do t'i kryejnë obligimet e tjera, sepse kishin qira, kishin shpenzime të tjera, kishin nevoja t'u dërgojnë para në Kosovë familjeve të tyre, sepse ishin këto familje në situatë shumë të rëndë pas përjashtimit të njerëzve nga puna. Dhe erdhëm deri te një pajtim i përgjithshëm: gjer te tre për qind nga të ardhurat neto të punëtorëve që janë atje. Mirëpo, të jetë një kontribut vullnetar në Gjermani, pastaj arritëm një pajtim të organeve financiare, aty në Ulm, ku ishim ne, që ata që paguajnë në fond të lirohen nga tatimi i atyre mjeteve. Në qoftë se dikush jep, po supozojmë një mijë marka, atëherë ato një mijë marka nuk i hyjnë në mjetet të cilat i tatimohen atij si të ardhura dhe në fillim të vitit ua lëshonim vërtetimet bashkatdhetarëve tanë për vitin e kaluar për kontributet e tyre, të cilat vërtetime pastaj ata i dërgonin në organet e tyre financiare dhe liroheshin nga një pjesë e tatimit në të ardhura, do të thotë si kontribut i tyre humanitar për Kosovën.

- Pra, jemi në një periudhë kur në një intervistë, pas luftës kur ju pyesim, pikërisht për këtë fond, sepse është diskutuar mjaft. Ju thoni që kanë mbetur diku rreth pesëdhjetë milionë marka gjermane në valuta të ndryshme, pastaj shtoni se mund të jetë për një shumë të mjeteve të grumbulluar edhe në Kosovë, diku njëqind e shtatë milionë. Gjithashtu, thoni se keni grumbulluar, në përgjithësi, dyqind e pesëdhjetë milionë marka gjermane. Po flitet diku për pesëdhjetë milionë marka gjermane të mbetura. Pra, në një valutë të përgjithshme. Këto mbetje për të cilat keni diskutuar pas lufte, ku kanë shkuar, profesor?

I. Mustafa: Tani kjo e dhënë është e saktë. Përmes sistemit të Trepërqindëshit, dhe jo vetëm përmes tij, por edhe përmes aksionit "Gjithçka për pavarësinë e Kosovës", që ka qenë një aksion që është zhvilluar jashtë sistemit të fondeve të Republikës së Kosovës, sepse fondet kanë qenë humanitare dhe në ato fonde ne

nuk kemi guxuar që t'i prekim si dhe të japim mjete për armatim ose për nevoja të tjera. Dhe, ne, pastaj e zhvilluam një aksion në Perëndim, në të cilin i grumbulluam rreth gjashtëdhjetë milionë marka, të cilat pastaj i orientuam kryesisht për nevoja të mbrojtjes, për nevoja të luftës, edhe për Ministrinë tonë të Mbrojtjes dhe, përmes ministrisë, edhe për UÇK-në.

Dhe, në fund, neve na kanë mbetur atje rreth pesëdhjetë, mbi pesëdhjetë milionë marka. S'mund të them në mënyrë ekzakte. Ne ato i kemi referuar në mbledhjen e Kuvendit të Republikës së Kosovës, sepse ne ia kemi dhënë një raport Kuvendit të Republikës së Kosovës, më 31 janar 2000, në Prishtinë. Atëherë, profesor Idriz Ajeti ka qenë kryetar i Kuvendit, ai e ka drejtuar atë kuvend. Ka qenë presidenti Rugova prezent aty. Për raportin që kemi dhënë ne për punën e Qeverisë dhe për mjetet financiare, të cilat i kemi grumbulluar dhe i kemi njoftuar që janë grumbulluar kaq mjete, diku rreth dyqind e pesëdhjetë milionë marka dhe kanë mbetur të shpenzuar rreth pesëdhjetë e pesë milionë marka dhe, po ashtu, kemi kërkuar një orientim se çfarë të bëhet me ato mjete.

Kanë qenë tri orientime: 1) që ato mjete të bllokohen në Perëndim, përderisa të mos themelohet një qeveri në Kosovë dhe të vijnë ato mjete e t'i dorëzohen qeverisë, 2) që ato mjete t'i dorëzohen misionit ndërkombëtar, i cili erdhi në Kosovë atëherë me Kushnerin në krye dhe, 3) që ato mjete të vijnë në Kosovë, të investohen menjëherë, por që të investohen përmes fondeve që ishin jashtë, ose në mënyrë individuale ose të organizuar, do t'i binin mjetet dhe do t'i investonin në Kosovë. Qeveria e kishte përfunduar punën, për arsye se ishte vendimi i Misionit Kombeve të Bashkuara, që do të thotë, më 31 janar 2000 shpërndahen të gjitha organizimet paralele që kanë qenë në Kosovë.

- Do t'i ndjekim radhazi, por konkretisht ku shkuan pesëdhjetë milionë?

I. Mustafa: Tash ato pesëdhjetë milionë janë shpenzuar, pastaj përmes Unionit të Fondeve të Republikës së Kosovës. Në Kosovë u organizua një bashkësi, atëherë Unioni i Fondeve, në të cilën janë bashkuar të gjitha fondet që kanë qenë jashtë. Ato që përpara kanë qenë fonde të qeverisë dhe ato fonde pastaj i kanë orientuar për programe të caktuara në Kosovë. Pjesa më e madhe e fondeve kanë shkuar për ndërtim dhe rindërtim të shkollave, diku janë ndërtuar rreth katërdhjetë shkolla ose dyzet shkolla në atë kohë, të themi, në lokalitete të ndryshme në Kosovë. Me ato mjete është themeluar Universiteti Amerikan, ky AUK që është sot, Instituti i Teknologjisë, pastaj është ndërtuar fshati Çabër, diku njëqind e pesëdhjetë shtëpi të fshatit Çabër ne i kemi ndërtuar, ose mos të them ne, por i kanë ndërtuar fondet që kanë ardhë nga ato pesëdhjetë milionë që kanë mbetur atëherë.

Një pjesë e madhe e mjeteve u kanë shkuar familjeve të ndryshme, me kërkesa të komunave, për blerjen e materialit ndërtimor, sepse ka qenë një projekt që të blihet materiali ndërtimor, t'iu dorëzohet familjeve, për shembull, për një ndërtesë shtatëdhjetë metra katrorë ose tetëdhjetë ose njëqind metra katrorë dhe ka qenë

aty një shumë mjaft e madhe e mjeteve. Një pjesë e mjeteve ka shkuar për Pallatin e Rinisë këtu në Prishtinë, për renovimin e kulmit, sepse në vitin 2002, më duket, u kall (u përfshi nga zjarri – vër. e red.) kulmi i Pallatit të Rinisë, asaj pjese, Salla e Madhe e Pallatit të Rinisë që ka qenë me automjete është prur dhe është ndërtu te Sheshi *Skënderbeu* në Prishtinë.

- I ka monitoruar dikush përveç jush?

I. Mustafa: Unë, vërtet, unë s'kam monitoruar, sepse unë pasi jam kthyer, pastaj nuk kam punuar më profesionalisht në punët e fondit. Ka qenë një Këshill Drejtues i Unionit të Fondeve në atë periudhë, një kohë ka qenë zoti Bukoshi në krye të këshillit, kanë qenë edhe tre anëtarë të tjerë të Këshillit Drejtues, pastaj ka qenë Kuvendi i Fondit i UFORK-ut. Atë kuvend e kanë përbërë përfaqësues të të gjitha fondeve që kanë qenë jashtë. Dhe, të gjithë, do të thotë, kanë qenë aty derisa praktikisht mjetet janë shpenzuar për këto nevoja.

- Po flitet për shifra milionëshe, sidomos këtij fondi të Trepërqindëshit. Më intereson, për publikun, sa ka qenë shuma më e madhe e mbledhur që ju e mbani në mend dhe që keni të dhëna, natyrisht që janë deponuar në një bankë, themi në Ulm të Gjermanisë, Deutsche Banke apo edhe më vonë te Dardania Bank?

I. Mustafa: Tani barrën kryesore të fondeve jashtë e kanë bartur Gjermania dhe Zvicra. Në Gjermani, diku, më duket, janë grumbulluar rreth dyzet e pesë për qind e të gjitha mjeteve që janë grumbulluar jashtë. Në Zvicër janë grumbulluar rreth tridhjetë e tetë për qind e të gjitha mjeteve, do të thotë, gati nëntëdhjetë për qind të mjeteve janë grumbulluar në Gjermani edhe në Zvicër. Këto vendet e tjera kanë pasur një pjesëmarrje, të themi më të vogël, mirëpo ka qenë pjesëmarrje solide, e cila ka ndihmuar, sepse ka qenë një frymë që çdo vend të ndihmojë. Të gjitha bashkatdhetarët tanë që kanë qenë në Perëndim, të ndihmojnë. Kështu që, pjesa dërmuese e mjeteve është mbledhur në Gjermani dhe në Zvicër.

- Ka një shifër të caktuar ku ka mbërri, domethënë, të themi kulmi më i madh?

I. Mustafa: Po tash kulmi më i madh ka mbërri në vitin 1998, në luftë. Atëherë janë shtuear më tepër pagesat. Atëherë ka qenë edhe aksioni “Gjithçka për pavarësinë e Kosovës”, për të cilin thashë se janë grumbulluar këto gjashtëdhjetë milionë marka, dhe po them marka, sepse janë grumbulluar në valuta të ndryshme, atëherë, në franga zvicerane, në lireta italiane, në shilinga austriake, në funta britanike e tjerë, në dollarë amerikanë, por kur janë konvertuar të gjitha, do të thotë, në ato ka rezultuar në rreth gjashtëdhjetë milionë. Ka qenë evidencë shumë e saktë e këtyre mjeteve.

Dhe, mjetet në një periudhë janë përcjellë në Kosovë në mënyrë klandestine, sepse s'kishte asnjë mundësi që t'i përcillnim shumë ndryshe, për arsye se në

Kosovë nuk funksiononte asnjë bankë, sepse hyri Serbia, i mori të gjitha bankat, disa banka i likuidoi, disa banka të tjera, pastaj i grabiti.

Ne hapëm një llogari në Bankën Tregtare Shqiptare në Tiranë, në të cilën nga viti 1993 i kemi bartur mjetet nga Gjermania në atë bankë, e pastaj prej asaj banke kanë ardhur njerëzit e Këshillit Qendror për Financim, i kanë marrë paratë dhe në mënyrë të fshehtë i kanë futur në Kosovë ose kah kanë pasur mundësi, që themi ne t'u paguajmë shumë bizneseve të Kosovës ose t'u bënim pagesa për borxhet e tyre në perëndim, e pastaj ata të shkojnë dhe t'i dorëzojnë paratë në Këshillin Qendror për Financim, do të bëhej vetëm një prerje e këtyre transaksioneve financiar, e dhe e themeluan Bankën *Dardania*, në vitin 1993 dhe me themelimin e bankës, pastaj të gjitha mjetet nga jashtë transferoheshin përmes sistemit bankar.

- *Nuk kishit problem me sistemin bankar gjerman, domethënë, ishte legjitime kjo?*

I. Mustafa: Jo, u jemi përmbytur të gjitha rregullave. Në asnjë rast s'e kemi shkelur asnjë rregull, të themi, as në Gjermani, as në Zvicër.

- *Meqë po flasim për luftën dhe investimet më të mëdha dhe ose mbledhjen e fondeve më së shumti gjatë kësaj periudhe, thuhet se ky fond i Trepërqindëshit, të cilin e keni drejtuar ju dhe Bukoshi, nuk i ka ndihmuar luftës sa duhet. Në anën tjetër, thuhet dhe akuzoheni se Bukoshi ua ka dorëzuar me miliona njerëzve përfaqësues të Shtabit të Përgjithshëm të Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. A e dini saktësisht sa kanë hyrë në luftë, konkretisht në Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës?*

I. Mustafa: Po tani unë prej mjeteve që janë shpenzuar, prej atyre mjeteve që janë grumbulluar jashtë, sepse të mbeta borxh që ta konstatoj edhe një rrethanë, 107 milionë që theksoni ju, janë mjete të cilat janë grumbulluar nga Këshilli Qendror për Financim në Kosovë. Janë mjete që janë grumbulluar këtu nga Këshilli Qendror për Financim, për nevoja të arsimit, kryesisht, edhe nevoja të tjera, të themi kushtimisht, publike, dhe 250 milionë janë grumbulluar jashtë Kosove, ato që i kemi grumbulluar përmes sistemit të Trepërqindëshit. Nga ato mjete, që janë grumbulluar jashtë, kanë tepruar rreth pesëdhjetë milionë, rreth dyqind milionë janë shpenzuar atëherë. Nga këto mjete të shpenzuara, prej dyqind milionëve, 33 për qind e tyre, tash në përqindje po them, kanë shku për nevoja të mbrojtjes, do të thotë, për nevoja të luftës, për nevoja emergjente, sepse ne i kemi dhënë atje mjete, do të thotë, janë dhënë dhe për blerjet e armatimit përmes Ministrisë së Mbrojtjes, Ministria e Mbrojtjes, pastaj, ka komunikuar ngushtë me UÇK-në, sepse ne dy ushtri s'i kemi pasur. Ne, njerëzit që kanë hy me luftu kanë hy me emblemën e UÇK-së dhe i është ndihmuar, një kohë kanë thënë që s'po i japim, por vetë e kanë pranuar më vonë se kanë marrë para nga Qeveria, kryesisht kanë marrë nga Ministria e Mbrojtjes, mirëpo edhe në dhënien e këtyre parave ka pasë rregull. S'ka mujt kurrëkush me shku në bankë në

Gjermani, Deutsche Bank, në Hipobankë, edhe me thënë qitmi këtu pesë milionë a tre milionë, t'i marr në çantë edhe t'i çoj diku, mirëpo ne i kemi përcjellë paratë në Dardania Bank. Ka pasë autorizime Ministria e Mbrojtjes, që për paratë që ne ia kemi dërguar ministrisë, të japë mjete sipas kërkesave të shtabit të UÇK-së, ose të njerëzve të UÇK-së, sepse atëherë është komunikuar edhe me zonat e UÇK-së dhe janë plotësuar disa nevoja të zonave. Unë nuk mund të flas tani. Them për shumë absolute se kujt sa i janë dhanë, mirëpo po them në përgjithësi mbi bazën e raportit që ne e kemi dhënë, se mbi 30 për qind të mjeteve kanë shku për nevoja të mbrojtjes.

- Kur të bëhet një bilanc, pesëdhjetë milionë kanë përfunduar, të themi, të pashpenzume dhe ka pasur nevoja në luftë. Shpesh ju akuzojnë që qeveria në ekzil, nuk i ka dhënë sa duhet, sidomos Shtabit të Përgjithshëm. Ndërkohë që ka pasë deputetë që e kanë ngritur zërin, jo Xhavit Haliti, jo ai ka marrë para, madje, pa nënshkrim, e të tjerë, e të tjerë. Si qëndron e vërteta?

I. Mustafa: Asnjë para pa nënshkrim s'është dhënë kurrë, sepse s'ka mujt kurrëkush që të japë para dhe që mos të ketë dëshmi që ato para kanë shkuar, në cilin institucion kanë shkuar, dhe për çka kanë shkuar. E tani pse tepruan pesëdhjetë milionë, po kanë tepru, sepse është dashtë që ne të kemi mjete, për arsye se ne me ato mjete e kemi mbajtur arsimin në Kosovë. Ne me ato mjete i kemi mbajtur institucionet e Kosovës. Ne nuk kemi pasë informata, të themi, se NATO-ja do të bombardojë dhe se puna do të përfundojë në qershor të vitit '99, me dorëzimin e Serbisë, për arsye se ne kurrë s'e kemi ditë se kur do të çlirohet Kosova dhe ne e kemi pasë të domosdoshme, që gjithmonë të kemi mjete dhe t'u përgjigjemi nevojave në Kosovë. Kemi dhënë për luftë dhe për UÇK-në aq sa kemi mujtë dhe unë mendoj se ato kërkesa, të cilat kanë qenë relevante, janë plotësu, mirëpo ka pasë edhe qëllime politike atëherë, sepse do të zhvillonte atëherë një fushatë që edhe qeveria jonë, si qeveri LDK-së, sepse ne ishim të lidhur me Rugovën, me LDK-në dhe i bashkërendisnim të gjitha qëndrimet dhe aktivitetet me të. Nuk i ndihmuan, për arsye se kishte synime atëherë Lëvizja Popullore. Të themi, të gjitha meritat e çlirimit i merr si merita të veta. Për fat të keq, e zhvilloi edhe kjo.

- Ju e përmendët Lëvizjen Popullore të Kosovës. Ata e menaxhonin fondin "Vendlindja Thërret". A keni pasë ndonjëherë përplasje? Nëse jo, a ka ndodhë ndonjëherë me pasë një koordinim midis Fondit të Trepërqindëshit dhe atij "Vendlindja thërret"?

I. Mustafa: Ne bashkëpunim me të s'kemi pasur. Ne kemi tentuar në vitin 1998, pas sulmeve që u bënë edhe masakrës në familjen Jasharaj, që t'i mbledhim të gjitha subjektet politike në përfundim, jo vetëm LDK-ja, po edhe të tjerat edhe ta bëjmë një marrëveshje me ta, që të bëjmë një fond të përbashkët ose që të bëjmë një arkë të përbashkët të të gjithë neve, në mënyrë që ta përkrahim luftën. Edhe ne kemi arritur në një takim që e kemi pasur në Bon, në Gjermani, e kemi

arritur një pajtim të tillë. Të gjithë janë pajtuar. Të nesërmen, na kanë njoftuar se ne s'do t'u përmbahemi premtimeve tona.

- *Kanë dhënë një arsye?*

I. Mustafa: Asnjë arsye s'e kanë dhënë. Arsye themelore ka qenë që dëshironin që çdo gjë t'ua përshkruanin meritave të vetave.

- *Megjithatë, ka një moment ku shpesh është diskutu në opinion dhe janë ngritur disa dilema për raportet midis presidentit Rugova dhe z. Bukoshi. A ka pasë ndonjëherë ndonjë mosmarrëveshje midis tyre, sepse shpeshherë e akuzojnë Bukoshin se nuk ka bërë pagesa, apo nuk e ka ndjekë linjën e udhëzimeve dhe çfarë ka pasë nevojë vetë Presidenti për shërbime protokollare?*

I. Mustafa: Ka qenë problemi i komunikimit. Për arsye që të punosh në qeveri jashtë në Gjermani, në atë periudhë në kushte ku ne nuk kemi mundësi që të koordinojë çdo gjë me qendrën, me Prishtinën, me Rugovën, me kryesinë e LDK-së, sepse s'i kemi pasë atëherë këto mjetet komunikimi që i kemi sot, ke mujt me faks me i dërgu faks, me pritë a po ta kthen dikush faksin, apo s'do ta kthen. Vinte dikush nga Kosova, ai paraqiste disa qëndrime të Rugovës, mirëpo tjetër është që Rugova t'ua paraqiste vetë ato qëndrime, e tjetër që të vijnë me një zëdhënës të tij, sepse çdo njeri i bënte ato në mënyrën e vet dhe në bazë të kalkulimeve të veta. Unë jam takuar disa herë me Presidentin Rugova në Gjermani, jam takuar në Zvicër, jam takuar në Uashington dhe kemi biseduar gjatë dy herë gjatë vizitave të tij. Atje kemi biseduar për të gjitha këto çështje dhe unë mendoj se në kohën më të madhe, do të thotë, ka pasur një bashkëpunim të mirë të Rugovës edhe të Bukoshit.

Mirëpo, nuk do të thotë që s'ka pasur nganjëherë edhe moskuptime. Kur ka ndodhur rasti i Prekazit, unë me Bukoshin isha duke udhëtuar nga Ulmi për në Bon, me makinë. Edhe pastaj biseduam, dhe i thashë: "O Bujar, tash do të ishte mirë që të kontaktosh menjëherë me Rugovën dhe të shohim çka po na thotë presidenti."

"Çka me ba tash?"

Sepse atëherë u krijua një situatë krejtësisht tjetër në Perëndim.

Ata që kishin dhënë mjete për Trepërqindëshin për arsim, për mbijetesën e organeve në Kosovë, tani i thoshin, ne ju japim mjete, vetëm në qoftë se mjetet shkojnë për luftë, sepse lufta filloi.

Dhe u munduam me e bërë një komunikim. Unë vetë e thirra, tash të ndjerin, Xhemajl Mustafa, me telefon dhe i thashë që kemi nevojë m'u dëgju me Presidentin Rugova, me pa çka të bëjmë, sepse jemi në një situatë që tani bashkatdhetarët tanë po i ndërrojnë qëndrimet, është acarë puna në Perëndim, dhe ai tha: "Isë, unë fola me Presidentin Rugova. Ai po thotë që ju i dini qëndrimet tona edhe që të veproni sipas asaj që kemi biseduar më parë."

Ne bëmë atë që e bëmë. Filluam me e aktivizu Ministrinë e Mbrojtjes. Vërtet, ajo ishte e aktivizuar edhe më parë, mirëpo e mobilizuam që menjëherë të fillojë dhe të veprojë. Komunikime ka pasur, por nuk ka qenë e lehtë.

- Meqë ju keni nisur këtë iniciativë, keni komunikuar drejtpërdrejt edhe me Presidentin Rugovë, pas Rastit të Prekazit, ju e ndihmuat me para Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës dhe njerëzit e saj?

I. Mustafa: Po janë ndihmu gjithmonë, janë ndihmu. Para janë dhënë jo vetëm në atë kohë, por para për mbrojtje janë dhënë prej vitit 1991,1992 e tutje, sepse kanë qenë ato fonde, qysh kanë qenë fonde, kështu.

- Më vonë është krijuar linja, e cila është konsideruar si Ministri e Mbrojtjes së LDK-së. Ka pasur ndonjë farë përplasjeje brenda, pavarësisht që e kanë pasur një emblemë? Po ashtu, më herët ka pasur grupe të ndryshme guerile që kanë shkuar atje të organizuara, dy grupe në vitin 1991. Kanë qenë të financuara nga ju? Keni qenë ju të informuar?

I. Mustafa: Komunikimi është bërë prej qeverisë sonë, komunikimi ka qenë i drejtpërdrejtë.

- Pastaj, del që ato grupe kanë dështuar në njëfarë forme, u shpërndanë në Perëndim. Pse u tërhoqën?

I. Mustafa: Po ka qenë, atëherë ka qenë Ministria e Mbrojtjes, sepse është themeluar menjëherë Ministria e Mbrojtjes. Kur është themeluar Qeveria, është themeluar edhe Ministria e Mbrojtjes dhe e Punëve të Brendshme në Kosovë. Pastaj në vitin '93/'94 i burgosën pjesëtarët e Ministrisë së Mbrojtjes në Kosovë. I burgosën këta të Ministrisë së Brendshme, i patën marrë 630 vetë në burg, njerëzit e asaj ministrie u shpërndanë, sepse si duket morën informata policia serbe në Kosovë lidhur me veprimin e tyre, dhe pastaj organizimin filluam ta bëjmë jashtë. Ndërkaq, këto dy grupe, të cilat kanë qenë në Shqipëri, kanë qenë në stërvitje. Këto grupe janë financuar nga jashtë.

Janë financuar nga ne, nga paratë që kemi marrë prej fondeve që janë themeluar jashtë vendit, janë njerëzit që i kanë koordinuar, që janë dhe sot gjallë, e që kanë qenë atje prezentë.

- Përmende më herët Dardania Bank, më vonë kjo Dardania Bank është shitur. Çfarë ka ndodhë?

I. Mustafa: Dardania Bank ka vepru diku deri në vitin 2004, për arsye se atëherë tentohej që të gjendej një zgjidhje në Kosovë, që banka ose të transferohej në Kosovë ose që dikush në Kosovë, Kuvendi i Kosovës ose ndonjë institucion tjetër, ta marrë patronazhin e bankës, që banka të mos mbetet ashtu, sepse Banka

e Shqipërisë kërkonte që banka t'ia plotësojë të gjitha kriteret e sistemit bankar të Shqipërisë, sepse ajo bankë ka vepruar në suaza të sistemit bankar të Shqipërisë. E kanë pasë licencën e Bankës së Shqipërisë, i thojnë Banka e Shqipërisë, Bankës Qendrore, këtë si është banka jonë, do të thotë, është quajtur Banka e Shqipërisë. Atëherë, do të thotë, është dhënë ultimatum i Bankës të Shqipërisë, që ose të gjendet mënyra që të plotësojë banka të gjitha kriteret e bankës, në mënyrë që të mos rrezikohen klientët e bankës, ose duhet që të fillojë shitja e bankës ose likuidimi i bankës edhe likuidimi i bankës është mundësuar atëherë të bëhet në dy mënyra: ose përmes kujdestarisë së Bankës së Shqipërisë, që ta marrin bankën vetë, të bëjnë një kujdestari dhe të fillojnë pastaj me e likuidu, ose përmes shitjes së bankës. Mirëpo, shitja e bankës të bëhet pastaj duke i respektuar të gjitha kriteret ligjore të Bankës së Shqipërisë. Dhe atëherë ka filluar, do të thotë, me kërkesën e Bankës së Shqipërisë, ka filluar procedura e shitjes së Bankës Dardania, do të thotë shitja është bërë në mënyrë publike. Aty kanë qenë të angazhuara organizatat ndërkombëtare, KPMGJ e të tjera, do të thotë, që e bëjnë kontabilimin, vlerësimin e parave, asetëve, ndërtesave, të kuadrit e të tjera. Janë plotësuar të gjitha kriteret dhe pastaj është bërë shitja, mirëpo shitja është bërë me kërkesën e Bankës së Shqipërisë, sepse s'ka mujtë më tutje. Tani unë e di që themi kur është bërë shitja, atëherë ka qenë vendimi që një pjesë e mjeteve të rezervohen për likuidimin e obligimeve që kanë mbetë nga banka. Sepse ka pasur kërkesa të kontestueshme, të cilat nuk i kanë përfunduar, dhe blerësi i bankës, pastaj, nuk i mori ato me blerjen e bankës, tha që ju duhet t'i rezervoni mjetet që t'i përfundoni këto. Në qoftë se ato mjete nuk realizohen me gjyq, atëherë ato nuk i marrim ne që t'i përfundojmë, si dhe kanë qenë konteste të tjera që kanë lindë pastaj pas përfundimit.

Vendimi ka qenë, pas përmbushjes së të gjitha detyrimeve të tjera dhe për këto konteste, mjetet të cilat mbesin, të shfrytëzohen për qëllimet, për të cilat janë themelur fondet, për qëllime humanitare. Atëherë unë s'mund të them se cilat kanë qenë ato projekte, ose ato programe ose ato destinime për të cilat janë dhënë, mirëpo jam i bindur që janë shpenzuar të gjitha për ato destinime.

- Në vitin 2017 ka një rast penal në lidhje me këtë fond, ku janë shpallur dy fajtorë që thonë janë bashkëpunëtorë të Bukoshit, madje është hetuar edhe Bukoshi. Ju a jeni hetuar, jeni ftuar ndonjëherë nga policia, ndokush, ndonjëherë ju si bartësi i këtij fondi dhe Ministër i Financave?

I. Mustafa: Tani, periudha e këtyre fondeve është mjaft e gjatë. Ato kanë filluar të themelohen në fund të vitit 1991, praktikisht, janë bërë njëzet... apo tridhjetë e dy vjet nga fondet. Gjatë këtyre tridhjetë e dy viteve, unë kurrë s'kam pasë asnjë kërkesë të asnjë organi, as të institucioneve jashtë Kosovës.

- Asnjëherë nuk jeni ftuar për këtë?

I. Mustafa: Asnjëherë, kurrë s'kam pasur një kontest i cili është zhvilluar ose një

kërkesë për të marrë informata nga unë. Ose që të hetohem për këtë punë, as në Kosovë as jashtë Kosovës. Kam pasë akuza të llojllojshme, mirëpo unë jam kujdesur maksimalisht, edhe sa kam punuar jashtë, që të gjitha gjërat t'i bëjmë mbi bazën ligjore dhe t'i bëjmë në një procedurë të rregullt e transparente dhe, po ashtu, pasi jam kthyer në Kosovë e kam dhënë raportin, kam përgatitë pjesën financiare për Kuvendin e Kosovës dhe më vonë s'kam pasë autorizime që unë në mënyrë operative të punoj me ato mjete. Unë besoj plotësisht që fondet të cilat janë kthyer në Kosovë, pastaj janë shfrytëzuar në mënyrën më të mirë prej njerëzve, do të thotë, prej udhëheqjeve të fondeve. Po ashtu, besoj shumë edhe në z. Bukoshi edhe në dy të tjerët të cilët janë akuzu, se në asnjë rast s'kanë abuzuar me këto mjete.

- Megjithatë, të dy janë shpallur fajtorë?

I. Mustafa: Po mirë, por s'është përfundu procesi. Unë e njoh zotin Osmani. Naser Osmani ka qenë nënkryetar i Këshillit Qendror për Financim të Kosovës, ka dhënë kontribut shumë të madh në grumbullimin e mjeteve, ai ka ardhë vetë, ka marrë para në Tiranë, nga banka, dhe i ka bartur, ka marrë rrezikun që ato para t'i fusë në Kosovë dhe, në asnjë rast, për nëntë vjet sa ne kemi punuar, një cent nuk na ka munguar nga kjo bartje e mjeteve ose nga ky menaxhim i mjeteve nga këta njerëz. Prandaj, unë kam besim të plotë.

- Megjithatë, nga informacionet që kemi, janë dënuar tre vjet diku, dhe me i kthyer 150 mijë euro.

I. Mustafa: Po mirë, do të thotë një vendim është i organit, po me sa unë kam lexu, ka ankesa në shkallën më të lartë, në Gjykatë të Apelit, dhe unë besoj.

- Ju në këto dy dekada, jeni njeriu që keni mbajtur postet më të larta dhe më së shumti që keni qëndruar në pushtet, themi kështu. Pse Bukoshi u la pas lufte anash nga Lidhja Demokratike e Kosovës?

I. Mustafa: Po, unë s'mund të them që u la anash, sepse ai ka qenë në sistem. Bukoshi e pati themeluar, pasi u kthye në Kosovë, një subjekt të ri, Partinë e Re, mirëpo nuk i eci si duket mirë ajo. Tani edhe Bukoshi s'kishte informata të mjaftueshme, sepse Bukoshi ishte nëntë vjet jashtë dhe për nëntë vjet i humb kontaktet, lidhjet edhe politike, edhe lidhjet tjera me njerëzit në Kosovë. Mirëpo, më vonë, Bukoshi ka qenë ministër në qeveri dhe është përkrahë edhe nga LDK-ja, edhe nga subjektet e tjera, mirëpo ka bërë një punë të madhe. Tani unë s'mund të hyj, por ne pasi jemi kthyer në Kosovë në vitin 1999, do të thotë, ne kemi ardhë më 20 qershor në Kosovë, edhe nga ajo kohë pasi edhe Presidenti Rugova është kthyer nga Italia në Kosovë, ne kemi pasur kontakte javore me Presidentin Rugova. Çdo të martë ne kemi shkuar në selinë e Presidentit, kemi biseduar me

të, me Bukoshin bashkë dhe me anëtarët e Qeverisë, jemi marrë vesh se çka të punojmë edhe si ta përmbyllim punën tonë që e kemi kryer jashtë. Kështu që çdo gjë është bërë në koordinim me LDK-në dhe me Presidentin Rugova. Të tjerat janë më tepër dëshira që të rriten përçarjet tona.

Përçarje ka nganjëherë, mosmarrëveshje ka edhe në shtëpi, mirëpo asnjëherë s'ka pasë përçarje të cilat e kanë cenu integritetin e veprimit të asaj lëvizjeje, si LDK.

- Sot, a është LDK e Lumirit ajo që ju e keni pasur si vizion, njëkohësisht a mund të shihet e gjithë kjo si një luftë midis brezash, duke qenë se në njëfarë forme mungojnë ikonat brenda LDK-së?

I. Mustafa: Tani ndodhën ndryshime të mëdha, në vitin 2021. Këto ndryshime tash që na sollën këtu ku jemi, që na prunë që ne të futemi në konflikt edhe me aleatët tanë kryesorë, me ata që e kanë çliruar Kosovën, me ata që e kanë themeluar shtetin e Kosovës. Prandaj, kjo frymë ka qenë.

Kjo frymë ka qenë në vitin 2021, kur ka fituar mbi 50 % zoti Kurti, ka qenë kjo frymë. E për fat të keq, kjo frymë është përkrahur edhe nga ndërkombëtarët, edhe nga këta sot, të cilët po i nënçmojnë, të cilët po i ofendojnë edhe të cilët nuk po i dëgjon Kurti dhe kompania e tij. Kjo frymë pastaj u bë, atëherë ndodhi, edhe në këtë frymë edhe e pësuam si LDK. Unë e thashë edhe një në ditë në një status, se ne e prishim atëherë qeverinë, që të mos prishemi me SHBA-të, sepse atëherë rrezikonim shumë në atë periudhë, kur ishte Trump President i Shteteve të Bashkuara, ishte Grenell si përfaqësues special i tij në Ballkan dhe në Kosovë, që ne të acarojmë marrëdhëniet me SHBA-të e marrëdhëniet të acaroheshin me tarifat të cilat u caktuan nga Qeveria Haradinaj, që pastaj donte t'i mbante edhe z. Kurti në fuqi. Ndërkaq, Shtetet e Bashkuara të Amerikës kërkonin që ato të eliminohen, të anulohen, të hiqen edhe që të hapet mundësia për dialog. Mirëpo, ne paguam aty një çmim shumë të madh, sepse unë e prisha qeverinë me Vetëvendosjen, mirëpo opinionin nuk e pranoi këtë, mediet që e pranuan këtë, ndërkombëtarët nuk e pranuan këtë, ne na akuzuan, ne na kritikuan. Edhe ne gati i humbëm rreth 100 mijë vota, për ta ruajtur aleancën, ose për ta mbrojtur aleancën me SHBA-të. Prandaj, kjo që ndodh sot, është edhe një vlerësim i gabuar që ndërkombëtarët e kanë pasur për Lëvizjen Vetëvendosje dhe për zotin Kurti. Tani edhe zgjedhjet të cilat janë bërë, pastaj edhe në LDK edhe në subjekte të tjera, janë bërë në atë frymë që duhet të shkojnë si të tjerët, të vijnë njerëz të rinj, duhet të vijnë njerëz të shpresës, njerëz që hapin mundësi të tjera. Unë mendoj se në LDK është mbajtur një kontinuitet. Ka njerëz aty që kanë ardhë, që s'kanë pasur kurrë lidhje me LDK-në, mirëpo nuk mund t'ia mbyllim dikujt dyert edhe me thënë ngadalë që duhet të futesh atje te nëndega e LDK-së ose te aktivin që ka qenë përpara dhe të vish deri të kreu i LDK-së. Por, është një situatë të cilën LDK-ja tash edhe s'mund të ndikojë shumë, sepse ka numër të vogël të deputetëve në Kuvend, ka fuqi të vogël politike, s'po shoh që ka një bashkërenditje të mirë me subjektet tjera opozitare. Aty, pra, ka të bëjë me një

parti e cila është në pushtet, e cila është totalisht e orientuar që të shkelë të gjitha subjektet e tjera, që të sundojë.

- Ju e cilësoni Kurtin se po sjellë dhe më keq se Asociacionin, pastaj kemi rastet e fundit, mosprania e miqve ndërkombëtarë, domethënë, mosprania e tyre në një festë, në Ditën e Çlirimit, anulimi pastaj i takimit të dy qeverive Shqipëri-Kosovë. Ndërkohë ndodhi dhe rrëmbimi i tre policëve tanë në Veri. Si i shini të gjitha këto zhvillime? Ju, si njeri me përvojë, duke qenë edhe ish kryeministër, a shihni ndonjë rrugëzgjidhje, a ka pasur ndonjëherë ndonjë krizë më të madhe që ju e keni vërejtur për këto dy dekadat e fundit?

I. Mustafa: Unë mendoj që çdo gjë që ka bërë Rugova, themi në vitet '90-të, sepse Rugova na i ka hapë dyert me Perëndimin edhe Rugova na ka orientuar neve nga Perëndimi, edhe falë një orientimi të tillë politik dhe strategjik, ne e kemi marrë pastaj edhe përkrahjen e SHBA-ve dhe vendeve të tjera perëndimore që ta bëjmë shtetin tonë dhe që të çlirohemi. Edhe ajo që e ka bërë UÇK-ja është, do të thotë, një vepër shumë e madhe dhe unë po shoh që edhe njëri edhe tjetri, edhe vepra e Rugovës në krijimin e kontakteve e të nyjeve, lidhjeve me Perëndimin, po shpëputen nga kjo çfarë po bën zoti Kurti sot. Por edhe rezultatet e luftës që kanë kulmuar me pavarësi, po rrezikohen, sepse ne s'mund ta mbajmë pavarësinë tonë, s'mund ta ndërtojmë shtetin tonë, s'mund të kërkojmë njohje nga Serbia, s'mund të kërkojmë njohje nga pesë vende të Bashkimit Evropian, të cilat s'e kanë njohur Kosovën, s'mund të kërkojmë edhe të realizojmë anëtarësimin tonë në Kombet e Bashkuara dhe në organizatat e tjera ndërkombëtare, në qoftë se ne nuk kemi komunikim dhe përkrahje të drejtpërdrejtë, sidomos të Shteteve të Bashkuara të Amerikës. Prandaj, unë e shoh këtu se po luhet bixhoz me shtetin e Kosovës. Është një lojë kumari me shtetin e Kosovës nga ana e Kurtit dhe ajo e ka personifikuar shtetin e Kosovës dhe e ka bërë si me qenë pronë e tij private. Unë nuk shoh asnjë arsye, as që deputetët e Kuvendit të pranojnë një gjendje të tillë që dikush do ta privatizojë shtetin dhe të luajë me shtetin dhe që dikush inatet e tij, mospajtimet e tij, pastaj t'i bëjë mospajtime të shtetit, sepse unë jam shumë i bindur që ka njerëz në Kosovë që mendojnë si Kurti dhe që thonë hajde boll është bërë me Amerikën edhe ne tash jemi shtet sovran edhe i pavarur.

- Po Presidentja e Kosovës, ju ka zhgënjyer në raport me Shtetet e Bashkuara të Amerikës, Bashkësisë Ndërkombëtare, sidomos juve që cilësoheni si "babai politik" i saj?

I. Mustafa: Presidentja e Kosovës duhet ta luajë rolin e vet. Presidentja e Kosovës duhet të ulet dhe ta vlerësojë, ku, në cilën gjendje e ka ardhë shteti i Kosovës sot. Nuk i mjafton Presidentes së Kosovës që të shkojë në Parlamentin Evropian edhe të mbajë ligjëratë për Presidentin Rugova, sepse në qoftë se përmend ose e ilustron ose përfaqëson personalitetin e Rugovës atje, atëherë personaliteti i Rugovës ndërlihet drejtpërsëdrejti me partneritetin

ndërkombëtar, partneritetin me Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Dhe, në qoftë se Presidentja vërtet iu beson fjalëve të veta dhe i beson flamurit të Rugovës që e mban aty, në zyrë, ajo duhet të dalë edhe të thotë qartë që Kosovës nuk i përgjigjet që të acarojë ose që të rrënojë partneritetin me Shtetet e Bashkuara të Amerikës, sepse s'mund të lëvizim më tutje. Nuk i nevojitet Presidentes Osmani asnjë ditë të qëndrojë në atë zyrë, në qoftë se nesër do të kemi ne sanksione nga SHBA, sepse ato sanksione nuk do të mund t'i heqim për shumë vite. Edhe do të jemi i vetmi shtet, e vetmja krijesë në botë, që dikush ndihmon, krijon dhe pastaj fillon të vë sanksione edhe të dënojë për arsye të rebelimit edhe për arsye të mosdisiplinës, edhe për arsye, të themi, se e humbi mirënjohjen për atë që të ka ndihmuar edhe fillon pastaj edhe me ofendu, edhe me i thanë sekretarit shtetëror se “është person naiv”, ose se “s'ka informata të mjaftueshme”, thua se zoti Kurti ka më shumë informata sesa ka zoti Blinken, sekretar Shteti i Shteteve të Bashkuara të Amerikës. Prandaj, është problemi që nuk po e ushtron detyrën e vet, sepse detyra e saj është që të ruajë unitetin. Detyra saj që të ruajë pavarësinë e Kosovës, të ruajë integritetin territorial, të kujdeset, mirëpo jo pa strategji, jo me politika të Albin Kurtit e Xhelal Sveçlës, që çdo ditë krijojnë probleme në Veri të vendit. Pse? Pse s' japin tash dorëheqje për tre policët që janë kidnapuar aty? Sepse dikush duhet të jetë përgjegjës. Ai që i çon policët atje, ai duhet të jetë edhe përgjegjës për jetën, për integritetin e tyre dhe për atë çfarë ndodh me ata njerëz. Pse tani kërkojnë ndihmë nga komuniteti ndërkombëtar, edhe kërkojnë që ata të deklarohen për këtë, ndërkaq nuk i dëgjojnë kur komuniteti ndërkombëtar iu thotë që mos të bëjnë veprime të pabashkërenditura në veri të vendit. Kështu që, unë konsideroj se të dy do të jenë të gabuar në këtë dhe se të dytë po e dëmtojnë keq shtetin e Kosovës, në qoftë se ne do të sanksionohemi, pastaj ne nuk do të jemi shteti që kemi qenë deri para një viti.

PËRMBAJTJA

PARAFJALË (Një parashpjegim nga autorët).....	3
MILITANTI DHE MEDITANTI I LËVIZJES NACIONALE (Rrëfimi i Mehmet Hajrizit).....	5
UÇK ËSHTË BREZI I ARTË I PËRPPJEKJEVE TONA PËR LIRI (Rrëfimi i Ramush Haradinajt).....	27
TRIUMFI I REZISTENCËS (Rrëfimi i Xhavit Halitit).....	49
NJË SHKODRAN NË KRYE TË LËVIZJES PËR LIRINË E KOSOVËS (Rrëfimi i Bedri Islamit).....	77
I REBELUARI I PËRJETSHËM (Rrëfimi i Ibrahim Kelmendit).....	117
LUFTA NË DRENICË (1990-1999) (Rrëfimi i Sami Lushtakut).....	149
NJË FAMILJE NË PËRNDJEKJE - GJYQET, UDBASHËT DHE TORTURAT (Rrëfimi i Nasim Haradinajt).....	165
NËNTË VJET BURG E DHJETËRA ARRESTIME (Rrëfimi i Berat Luzhës).....	245
SI U LIND LDK-ja? (Rrëfimi i Jusuf Buxhovit).....	259
DYZET VJET VEPRIMTARI ATDHETARE (Rrëfimi i Nazmi Selmanajt).....	299
TË PATHËNAT, NGA ILEGALJA DERI TE “RASTI KUMANOVA” (Rrëfimi i Ali Ahmetit).....	341

SHISHMANI, SHTËPIA BAZË E UÇK-së (Rrëfimi i Xhemë Jakupit).....	357
LËVIZJA ÇLIRIMTARE PËRBALLË EKSTRADONEVE TË VDEKJES (Rrëfimi i Bardhyl Mahmutit).....	375
BAJRAKTARI I VRANOCIT, HARRY I NJOHUR I NJU-JORKUT (Rrëfimi i Harry Bajraktarit).....	393
KLOSI DHE KOSOVA (Rrëfimi i Fatos Klosit).....	407
HISTORIA E ATENTATIT NDAJ BABOVIQIT (Rrëfimi i Naser Shatrit).....	443
MBIJETOI PËR TË TREGUAR (Rrëfimi i Valdet Jasharit).....	461
EMBLEMA E UÇK-së (Rrëfimi i Adnan Asllanit).....	481
NGA SHBA, AEROPLANI ME 27 TON ARMË PËR UÇK-në (Rrëfimi i Florin Krasniqit).....	495
NGA BURGJET SERBE DERI NË RAMBUJE (Rrëfimi i Ramë Bujës).....	519
GJENERALI I DY USHTRIVE (Rrëfimi i Kudus Lames).....	539
LUFTA DHE PAQJA E “ÇELIKUT” (Rrëfimi i Fatmir Limajt).....	559
KREATORI DHE PROMOTORI I 1997-tës (Rrëfimi i Muhamet Mavrajt).....	579
KOSHARJA, FERRI I VËRTETË I SERBËVE (Rrëfimi i Anton Qunit).....	607
SI I KAPËM TË GJALLË USHTARËT SERBË NË SHALË TË BAJGORËS (Rrëfimi i Gani Imerit).....	623
E VËRTETA PËR TREPËRQINDËSHIN (Rrëfimi i Isa Mustafës).....	653

Katalogimi në botim – (CIP)

Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

321(496.51)

92-94

Gashi, Agron

Lufta për Kosovën : (rrëfime autentike) / Agron Gashi, Rasim Selmanaj. -
Prishtinë : Gazeta Demos SHPK, 2024. - libra ; 25 cm.

Vellimi I. - 672 f.

1. Selmanaj, Rasim

ISBN 978-9951-9217-0-1

ISBN 978-9951-9217-1-8